

VŠEOBECNÝ CÍRKEVNÍ DĚJEPIS.

DÍL PRVNÍ.
STARÝ VĚK.

SEPSAL

DR. FRANT. XAVER KRYŠTŮFEK,
PROFESSOR CÍRKEVNÍCH DĚJIN A FUNDAMENTÁLNÍ TIBOLOGIE A
RADA BISKUPSKÉHO CÍRKEVNÍHO SOUDU V KRÁLOVÉ HRADCI.

ČÍSLO XXII. — ZA ROK 1882.

V PRAZE.

TISKEM ARCIBISKUPSKÉ KNIHTISKÁRNY ZA ROHLÍČKA A SIEVERSE.
1883.

Předmluva.

Česká bohoslovecká literatura chová velikou mezeru v oboru všeobecných církevních dějin. Máme zde hlavně „Dějiny katolické církve“ od Bílého, kteréž onoho času, kdy vydány byly, úplně stačily; ale dnes žádá se obšírnější, všestrannější a hlubší známost církevních událostí a církevního života, aby kněz a katolík vůbec mohl odrážeti útoky, kterými na něho dorážejí protestanté a nevěrci vzavše zbraň z církevních dějin, které si ovšem po svém smyslu upravili a překroutili. Mimo to dopracovala se historická věda za našich dnů stkvělých výsledků, kterými katolická pravda a katolický církevní život v krásném světle se objevují, a katolíka svatým pokojem a velikou útěchou naplňují. Tudy jest záhodno, aby též širší kruhy české s nimi se seznámily a u víře utvrdily.

Bych, seč síly moje jsou, k vyplnění této mezery napomohl, podnikl jsem sepsání „Všeobecných církevních dějin,“ které by na jedné straně držely střed mezi kompendiem čili bohosloveckou učební knihou církevních dějin, a na druhé mezi obšírnými církevními dějinami o celé řadě mohutných svazků. Proto vypravuji mnohé, po mém rozumu důležité části zevrubně, za to zase méně důležité stručně. Bádání své založil jsem na pramenech a užil vedle nich děl a výzkumů znamenitých katolických dějepisců, hlavně k nim přihlížejce, všímaje však sobě též bádání protestantských dějepisců, pokud s pravdou se srovnávají, a nesnaží se a priori o to, aby svůj blud ospravedlnili. S velikou radostí užil jsem výzkumův a bádání českých učencův, a tu přišly mně vhod četné články našeho výtečného „Časopisu pro katolické duchovenstvo.“ Z německých učenců byli mými hlavními rádci Dr. Karel Hefele, nynější biskup

rottenburský, jmenovitě svým výtečným dílem: Conciliengeschichte. 1855 sqq. 7 svazků, Dr. Josef Hergenröther, který pro své veliké zásluhy v oboru katolické církevní historie z profesora vircburského za kardinála byl povýšen a do Říma povolán, a Dr. Jan Josef Döllinger svými pracemi, které z oné doby pocházejí, kde byl ještě vřelým obhájcem církve. O všem, co vypravuji, poznamenávám pod textem, odkud jest čerpáno, uváděje prameny nebo díla, kde toho lze se obšírně dočísti.

Z této své mnoholeté práce, kterou jsem věnoval sebrání a protřídění potřebné látky, podávám důstojnému duchovenstvu a vůbec laskavému čtenářstvu svůj první díl „Všeobecných církevních dějin“, mluvící „o Křesťanské Starobylosti.“ Zde rozprávim obšírně jmenovitě o vývoji četných článků víry, a ukazuji z pramenů, že všechno, co katolická církev dnes věří, věřila též v době mučenníkův a po nich, tak že tato část jest dějinami dogmatu. Zvláštní péči věnoval jsem dějinám hierarchického vývoje a papežství, ukazuje, jak na základě Kristem položeném budova církevní ústavy přirozeně se vyvíjela. Stručné dějiny papežů jsou připojeny za doklad jejich blahodárného působení na člověčenstvo, a mají za účel roznititi a upevniti lásku k Apoštolské Stolicí.

Úsudek o tom, zdali jsem účelu vytčeného dosáhl, ponechávám našemu důstojnému českému duchovenstvu a ctěnému čtenářstvu. Že moje dílo bude v mnohém ohledu nedokonalé, a mnohými vadami trpěti bude, jsem přesvědčen; příčina toho jest, že jest to dílo první v tomto oboru a v této rozsáhlosti, a tu nelze obejít se bez vad a nedokonalostí, kterých potom v druhém vydání buď spisovatel sám, byv na ně moudrou kritikou pczorným učiněn, neb jeho nástupcové, v podobných rozměrech pracující, snadno se vystříhati mohou.

Co do slohu užíval jsem při vši snaze po vědeckosti díla slohu každému přístupného, který se blíží populárnímu. Varoval jsem se vši šroubovanosti a dlouhých a zamotaných period, které při vši své krásné stavbě a nátěru učenosti a vědeckosti na konec i nejučenějším jsou obtížny a protivny. Pravda musí sama sebou mluvit a čtenáře přesvědčovati, jsouc v obyčejném slušném rouchu podávána.

Za to, že toto dílo může býti vydáno, buďtež učiněny vřelé díky **veledůstojnému Výboru Dédietví sv. Prokopa**, který, dav je svým vědeckým odborem prozkoumati, rozhodl se na základě jeho pochvalného dobrozdání vydati je za podíl členů

na rok 1882. Doufám, že též členové budou jemu za to povděční. Že veleslavný a veledůstojný Výbor tento můj první díl schválil a vydal, povzbuzuje mne k další namáhavé práci, abych časem ne příliš vzdáleným jemu svůj „Středověk“ ku prozkoumání předložil, s prosbou, aby jej opět za svůj přijal.

Též vzdávám vřelé a srdečné díky veledůstojnému panu Dr. **Františku Kráslovi**, docentovi dogmatiky při vysokých školách pražských a jednateři Dědictví Svato-Prokopského, za jeho přátelskou službu, kterou mně dle své vzácné obětavosti přehlížením rukopisu, korekturou tisku a zhotovením dobrého rejstříku celého díla ochotně prokázal. Tuto službu tím více cením, poněvadž mně byla prokázána za těžké nemoci, kterou mne Bůh navštívil, kde bych oné krušné a namáhavé práce, jako jest korektura, nižádným způsobem podstoupiti nemohl. Tímto si velikou zásluhu o toto dílo získal. Připojený důkladný rejstřík bude čtenářstvu vítaným, činíc mu snadným přehled a vyhledávání potřebných pro život míst a dokladů z celého díla. Laskavosti p. kolegově též děkuji, že jsou citaty vesměs správné.

V Králové Hradci, na den sv. apoštolů Šimona a Jůdy,
28. října 1882.

Dr. František Krystůfek.

Obsah.

Úvod do všeobecných církevních dějin.

	Stránka
§. 1. Pojem a obsah dějin vůbec, náboženských a církevních zvlášť . . .	1
§. 2. Forma čili metoda církevního dějepisu	4
§. 3. Rozdělení a způsob vypravování církevních dějin co do času . .	6
§. 4. Prameny církevního dějepisu a jejich užívání; pomocné a pří- pravné vědy	9
§. 5. Účel a užitečnost studia dějin	11

Literatura všeobecných církevních dějin. 14

§. 6. Řečtí dějepisci	14
§. 7. Latinští církevní dějepisci	16

Církevní dějepisci v středověku. 17

§. 8. Východní dějepisci	17
§. 9. Západní církevní dějepisci	18

Církevní dějepisci nového věku. 20

§. 10. Centuriatoři Magdeburští a Baronius	21
§. 11. Slavní církevní dějepisci francouzští	23
§. 12. Církevní dějepisci italští	27
§. 13. Katoličtí církevní dějepisci v Německu	29
§. 14. Církevní historikové protestantští	32
§. 15. Čeští církevní dějepisci	33

PRVNÍ EPOCHA.

První perioda. Od narození Krista Pána až do Konstantina Vel.
(1—313.)

I. Oddělení. Kristus a věk apoštolský (1—100.)

Hlava první. Život a působení Ježíše Krista.

	Stránka
§. 16. Život Krista Pána až do jeho veřejného vystoupení	37
§. 17. Vystoupení Jana Křtitele	41
§. 18. Další nástin života Ježíšova	44
§. 19. Vzkříšení a nanebevstoupení Páně	47
§. 20. Kristus založil církev viditelnou	48
§. 21. Učení Kristovo	51
§. 22. Závěrečná úvaha o smrti Kristově a křesťanství s ní spojeném	53

Hlava druhá. Působení apoštolů.

§. 23. Vstoupení církve v život; jahnové	54
§. 24. Zakročení představených židovských proti počátkům církve; mučennická smrt sv. Štěpána	57
§. 25. Obrácení Šavlovo na víru. Rozšíření křesťanství po Palaestině	60
§. 26. Přijetí prvního pohana Kornelia do církve	61
§. 27. Politické změny v Palaestině. Druhé pronásledování křesťanů Židy	63
§. 28. Rozdělení apoštolů	64
§. 29. Cesty, působení, listy a povaha apoštola Pavla	65
§. 30. Další činnost apoštola Petra	73
§. 31. Svědectví o přítomnosti a smrti sv. Petra v Římě	75
§. 32. Pětadvacíleté biskupování Petrovo v Římě	79
§. 33. Nástupcové Petrovi na stolci římském v době apoštolské	82
§. 34. Sv. Jakob Mladší	85
§. 35. Působení ostatních apoštolů mimo Jana	87
§. 36. Průvodčí apoštolů	89
§. 37. Ztroskotání Jerusalema	91
§. 38. Sv. Jan	96
§. 39. Zakročení císařů římských proti křesťanům za živobytí apoštolů	97

Hlava třetí. Vývoj učení církevního z příčiny bludů a křesťanskou literaturou.

§. 40. Počátky bludů	100
§. 41. Nazareové. Ebionité. Elkesaité	101
§. 42. Bludaři Kolossenští a Efessští	104
§. 43. Šimon Čarodějník	104
§. 44. Cerinth. Doketé. Mikulášenci	106
§. 45. Boj apoštola Jana s bludaři	108

Křesfanská literatura.

Stránka

§. 46. Pojem církevního otce a učitele, apoštolského otce a církevního spisovatele	110
§. 47. Apoštolští otcové	110

Hlava čtvrtá. Ústava cirkve apoštolské.

§. 48. Primat. Dějiny papežů za času pronásledování	115
§. 49. Milodary (charismata) na počátku cirkve. Hierarchie skládá se z biskupů, presbyterů a jáhnů	129

Hlava pátá.

§. 50. Křest: život křesťanů po křtu vůbec; rodinný a státní zvlášť; překážky ctnostného života	135
§. 51. Služby Boží	138

Hlava šestá.

§. 52. Kázeň; exkommunikace	141
§. 53. Pohled na dobu apoštolskou	142

*II. Oddělení. Dějiny církevní od sv. Jana Ev. až do ediktu
Milánského (100—313 p. Kr.)*

**Hlava první. Šíření se křesťanství za krutého pronásledování
Římany.**

§. 54. Církev v Asii a v Africe	143
§. 55. Církev v Evropě	147
§. 56. Příčiny rychlého rozšíření křesťanství	151
§. 57. Pronásledování křesťanů. Příčiny pronásledování	153
§. 58. Způsob a průběh pronásledování	157
§. 59. Krvavá pronásledování křesťanů římskými císaři. Pronásledování ve druhém století	159
§. 60. Pronásledování křesťanů v třetím století	169
§. 61. Pronásledování Diokletianské	182
§. 62. Boj proti křesťanství duchovními zbraněmi	195
§. 63. Apologeté	199
§. 64. Význam mučennictví	204

**Hlava druhá. Vývoj učení církevního z příčiny bludů křesťanskou
literaturou.**

I. Dějiny bludařství.

§. 65. Vznik a všeobecný nástin gnosticizmu	206
§. 66. Soustavy gnosticizmu. A. Hellenští Gnostikové	209
§. 67. B. Syrští Gnostikové	219

§. 68. Perská gnose. Manichaeové	224
§. 69. Montanismus	229
§. 70. Antitrinitáři čili odpůrcové učení o Největější Trojici	231

II. Učení katolické církve.

§. 71. Princip církve kat. jest ústní podání	241
§. 72. Učení o Bohu	244
§. 73. Učení o Kristu; jeho božství a člověčenství	245
§. 74. Vykoupení	246
§. 75. Učení o Duchu sv.	247

III. Křesťanská literatura.

§. 76. Bojovníci proti bludům a zástupci křest. vědy	248
§. 77. Katechetická škola Alexandrinská	249
§. 78. Přátelé a nepřátelé Origenovi. Lactantius Firmianus	256

Hlava třetí. Církevní ústava.

§. 79. Primat	257
§. 80. Biskupové. Metropolité. Synody	260
§. 81. Noví církevní úřadové; vzdělání a ustanovování duchovních	262
§. 82. Bezženství duchovenstva	265

Hlava čtvrtá. Bohoslužba, kázeň a nábožensko-mravní život křesťanů.

§. 83. Křest a biřmování	269
§. 84. Spor o platnosti křtu haeretiků	272
§. 85. Svátost pokání a kázeň pro kající	276
§. 86. Spory o kázeň kající; rozkol Novátův a Felicissimův v Karthagu a Novatianův v Římě	282
§. 87. Eucharistie. Večeře Páně	286
§. 88. Manželství	292
§. 89. Svátost pomazání; pohřeb	294
§. 90. Posvátné doby	294
§. 91. Spor o slavení velikonoce	297
§. 92. Posvátná místa a jejich ozdoba	299
§. 93. Nábožensko-mravní život křesťanů; evangelické rady; asceté	301

DRUHÁ PERIODA.

*Od ediktu Milánského z r. 313 až do konce sedmého století.
Církev katolická působí jsouc spojena se státem římským.*

Hlava první. Vítězství křesťanství v říši římské, jeho rozšíření za její hranice.

§. 94. Křesťanství a císař Konstantin	305
---	-----

§. 95. Urputné vystoupení křesťanských synů Konstantinových proti pohanství	312
§. 96. Pohanská reakce proti křesťanství za císaře Juliana	314
§. 97. Křesťanství za Joviana a jeho nástupců	324
§. 98. Křesťanství stává se za Theodosia Velikého státním náboženstvím	326
§. 99. Křesťanství za synů Theodosiových Arkadia a Honoria a jejich nástupců	332
§. 100. Polemika pohanů proti křesťanství; křesťanství apologeté	333
§. 101. Křesťanství v Persii	338
§. 102. Křesťanství v Armenii, na Kavkazu a v Arabii	342
§. 103. Křesťanství v Africe (Abyssinii.)	343

Hlava druhá. Vývoj církevního učení z příčiny bludů a křesťanskou literaturou.

I. Dějiny bludařství.

§. 104. Rozkol Donatistů	346
§. 105. Strany mezi Donatisty; konference Karthaginská; konec Donatismu	351
§. 106. Arianismus. Přednicaejské učení o Slovu Božím (Logovi)	354
§. 107. Vystoupení Arioovo; jeho učení a vyobcování z církve.	356
§. 108. Všeobecný sněm v Nicaei 325	361
§. 109. Další dějiny arianismu až do synody sardické. Sv. Athanasius	370
§. 110. Synoda v Sardice a Filippopolí. Návrat Athanasiovův do Alexandrie	392
§. 111. Učení Marcellovo a Fotinovo od církve zavrženo	399
§. 112. Další pronásledování sv. Athanasia a pravověrnosti císařem Konstantiem	402
§. 113. Strany mezi Eusebiany; Anomoeové a Semiariané	407
§. 114. Papež Liberius a třetí formule Sirmijská	413
§. 115. Vrch Arianismu; jeho vítězství nad pravou věrou v Ariminiu a Seleucii	416
§. 116. Klesání a vymírání Arianismu. Macedoniané čili Pneumatomachové	427
§. 117. Druhý oekumenický sněm v Konstantinopolí r. 381	432
§. 118. Menší sekty za časů bludu arianského. Audiané, Massaliané a Hypsistarlové	437
§. 119. Priscillianismus	438
§. 120. Antidicomarianité; Helvidius, Bonosus, Kollyridianky	442
§. 121. Spory origenistické	443
§. 122. Bludy na Západě o křesť. anthropologii. Pelagianismus	452
§. 123. Soustava Pelagiova	459
§. 124. Soustava sv. Augustina	462
§. 125. Semipelagianismus	464
§. 126. Nestorianismus. Přednestorianské učení o spojení obou přirozeností v Kristu; Apollinaris, biskup Laodicejský a jeho sekta; Theodor Mopsvestenský	470
§. 127. Nestorius	475

	Stránka
§. 128. Protivník Nestoriův sv. Cyrill, patriarcha Alexandrinský . . .	477
§. 129. Synoda Efesská r. 431 . . .	482
§. 130. Obě strany obracují se k císaři . . .	489
§. 131. Mír v církvi. Pád nestorianismu . . .	493
§. 132. Monofysitismus. Jeho počátky . . .	499
§. 133. Eutyches a jeho žalobníci . . .	501
§. 134. Efesská synoda loupežnická r. 449 . . .	505
§. 135. Čtvrtý všeobecný sněm církevní v Chalcedoně r. 451 . . .	508
§. 136. Potvrzení synody Chalcedonské papežem; spor o kanon 28. . .	521
§. 137. Další dějiny monofysitů . . .	524
§. 138. Akacius a jeho rozkol . . .	529
§. 139. Theopassité . . .	549
§. 140. Strany mezi monofysity; utvoření samostatných monofysitských církví . . .	550
§. 141. Obnovení sporů Origenistických . . .	553
§. 142. Spor o tři kapitoly. Vznik sporu . . .	555
§. 143. Poměr Latinsků a papeže Vigilia ke třem kapitolám . . .	557
§. 144. Pátá oekumenická synoda, Konstantinopolská druhá r. 553 . .	567
§. 145. Uznání páté oekumenické synody . . .	571
§. 146. Monotheletismus. Vznik bludu monotheletskeho . . .	577
§. 147. Sergius obrací se ku papeži Honoriovi; listy Honoriovy; syno- dální list Sofroniův . . .	584
§. 148. Mluvil-li Honorius ex cathedra, byl-li pravověrným . . .	594
§. 149. Ekthesis císaře Heraklia r. 638 . . .	600
§. 150. Typus císaře Konstanta II. r. 645. Papež Martin I. mučenníkem pro dyotheletism . . .	604
§. 151. Šestá oekumenická synoda r. 680 . . .	613
§. 152. Potvrzení šesté všeobecné synody císařem a papežem: klatba nad Honoriem . . .	623
§. 153. Další dějiny monotheletismu a jeho zaniknutí; synoda Trullanská	626

II. Křesťanská literatura.

§. 154. Rozdíl mezi křesťanskou a světskou literaturou . . .	628
§. 155. Biblická theologie čili výklad písem sv.	628
§. 156. Věrouka, mravouka a duchovní řečnictví	634
§. 157. Úpadek patristické literatury od smrti Lva Vel. r. 461 až do smrti Jana Damascenského (okolo r. 754)	643

Hlava třetí. Církevní ústava.

§. 158. Poměr církve ku státu římskému	648
§. 159. Noví církevní úřadové; vzdělání a kážeň duchovenstva . . .	651
§. 160. Biskup a jeho diecése	657
§. 161. Metropolitě	659
§. 162. Patriarchové	664
§. 163. Primat biskupa římského	669
§. 164. Dějiny papežů od Silvestra I. až ke Lvu Vel. (314—440) . .	674
§. 165. Sv. Lev I. Veliký (440—461)	682

§. 166. Nástupcové Lva Vel. až k Řehoři Vel. (461—590)	685
§. 167. Sv. Řehoř Veliký (590—604)	704
§. 168. Papežové v 7. století	717
§. 169. Sněmy a církevní zákonodárství	723

Hlava čtvrtá. Bohoslužba, kázeň a nábožensko-mravní život.

§. 170. Chrám a jeho ozdoba	727
§. 171. Církevní roucha, básnictví a zpěv	729
§. 172. Církevní slavnosti a dni sváteční	731
§. 173. Křest a biřmování	734
§. 174. Slavení Eucharistie; rozličné liturgie; tajná kázeň	736
§. 175. Pokání a odpustky	742
§. 176. Manželství	745
§. 177. Poslední pomazání; pohřeb	746
§. 178. Nábožensko-mravní poměry křesťanů	747
§. 179. Původ, úloha a zásluhy mnišství	751
§. 180. Mnišové na Východě, sv. Antonín a jeho nasledovatelé	753
§. 181. Mniši na Západě	759
§. 182. Sv. Benedikt z Nursie	761
§. 183. Bludy vzhledem ku křesťanskému životu. Aërius. Enstathius. Jo- vinianus. Vigilantius	765
§. 184. Závěrek	767
Ukazovatel	769

VŠEOBECNÝ
CÍRKEVNÍ DĚJEPIS.

ÚVOD

DO VŠEOBECNÝCH CÍRKEVNÍCH DĚJIN.

§. 1.

Pojem a obsah dějin vůbec, náboženských a církevních zvlášť.

Dějiny podávají nám změny, které tvorové ve svém vývoji vzali. Všechno, co se v času a prostoru pohybuje, jest měnitelné, a může býti tudý obsahem dějin. Kde není změn, není dějin; proto Bůh jsa nezměnitelný nemá žádných dějin. Ale přece ne všechno, co se událo, patří do dějepisu, nýbrž jen to, co do sebe má důležitost. Jmenovitě člověk jest hlavním předmětem dějin, jak sám o sobě tak ve svém společenském životě, a to hlavně dle svých duševních vloh, sil a činností. Mezi těmito stojí v předu síly a činnosti mravní a náboženské, které u každého nalézáme, a jež na veškerou ostatní činnost rozhodný vliv mají. Mravní síly a činnosti jsou výrazem vnitřního mravního zákona, který náš poměr k sobě samým a bližním určuje a své kořeny v náboženství zapuštěny má a z něho vyrůstá.

Náboženství ve smyslu objektivním jest Bohem stanovený poměr člověka k Bohu; ve smyslu subjektivním jest uznání tohoto poměru se strany člověka úkony vnitřními i zevnitřními, čili jest živá víra v něj: ctění božské bytosti, život dle jejího zákona a dosažení blaženosti, která v podobnosti k Bohu záleží.

Náboženství dle své idee mělo by býti jen jedno; ale tu učí dějiny a zkušenost, že jest u rozličných národův a kmenův rozličné. Tu jest povinnost učenců, aby tyto rozmanité formy náboženství prozkoumali, původ jejich vyložili a změny udali, které během času vzaly. Když tuto práci podstupují, píší dějiny náboženství, které ukazují, že všechna náboženství z jednoho pranáboženství více nebo méně se zvrhše pocházejí.

Člověk jest společenský tvor. Jako podle těla vzhledem

k časnému blahu nemůže obstát a prospívat, leč ve společnosti a společností: tak i nemůže podle ducha vzhledem k věčnému blahu jinak se rozvíjeti, leč opět ve společnosti a společnostech. V prvním ohledu plovstaly státy, v druhém náboženské společnosti. Jest to v podstatě člověka jakožto tvora, který se z ducha a těla skládá, že všechno, co v duchu cítí, i tělem jeví, že svému vnitřnímu přesvědčení i zevnitřní tvar a výraz uděluje. A tu nutně spojuje se s jinými, kteří totéž náboženské přesvědčení chovají, v jeden spolek, aby se na základě též víry vzdělali a duchovně prospívali. Z náboženství prýští se sama sebou církev nejsouc nic jiného nežli náboženství v společenské době.

Ale náboženské společnosti před Kristem byly pouze stín oné pravé církve, kterou Bůh na počátku založil. Tato církev utrpěla pádem člověka veliké porušení. Člověčenstvo rozpadlo se v národy od sebe rozdílné a sobě na mnoze nepřátelské. Zjevená pravda zatemňovala se a mizela. „Lidé změnili slávu neporušitelného Boha v podobenství obrazu porušitelného člověka, i ptactva, i čtvernohých hověd i zeměplazů; změnili pravdu Boží v lež a klaněli se, i sloužili stvoření raději nežli Stvořiteli“ (Řím. 1, 23. 25.). S úpadkem pravého poznání Boha klesaly i mravy a pravá zbožnost. „Protož vydal je Bůh v žádosti ohavné. A jakož nedbali mítí Boha v známosti: tak vydal je Bůh v převrácený smysl, aby činili, co nesluší, jsouce naplnění vši nepravostí.“ (Řím. 1, 26. 28. 29.) Duch zanikal v tělu a smyslnosti, a člověk obracel veškerou svou snahu po blahobytu pozemském, který mu stát zobrazoval a podával, jemuž všechno i náboženství podrobil. A tak bylo náboženství jen dobou, ač důležitou, státního života a zřízení Stát měl náboženství ve svých rukou, žádný nesměl jiných bohů ctíti leč státní, a jiným způsobem leč státem předepsaným.¹⁾

Aby ponětí pravé církve a všechno, co s tím spojeno jest, v lidském pokolení nevyhynulo, vyvolil si Bůh z národů jeden národ a to Israelský, v kterémž pravou známost o sobě a církvi pěstil a tak půdu připravoval, aby království Boží jednou v plné své ryzosti opět v pokolení lidském se objeviti mohlo. Církev Israelská nebyla ještě pravou církví, nýbrž jen půdou, na které tato měla býti zbudována: hlavní pohnutkou náboženského a mravního života a veliké části lidu nebyl

¹⁾ Cicero de legibus. II, 8.

život věčný, čili požívání Boha, nýbrž požehnání pozemské. Mimo to byly veškeré časné a světské poměry pro smyslnost lidu od Boha přímo uspořádány a spravovány, a byly velmi úzce s náboženstvím spojeny, jen aby takto lid v službě Boží byl udržen.

Před Kristem nebylo tedy náboženské společnosti samostatné a nezávislé na státu. Proto máme před Kristem „dějiny náboženství,“ ale nemáme „církevních dějin.“

Pravou ideu církve uskutečnil teprve Kristus. On obnovil původní známost o Bohu, rozšířil ji a naplnil duchem lásky, tak že nutně jeho učenníci v jeden celek se spojili, aby Bohu v duchu a pravdě sloužili. Ale i dle výslovné vůle jeho měli všichni, kteří v něho uvěřili, netoliko nějakou vnitřní neviditelnou, ale i zevnitřní a tudý viditelnou společnost tvořiti, kterou výrazem starého zákona „cirkvi“ (ἡ ἐκκλησία Mt. 16, 18.) nazval. V církvi a církvích mělo se právě učení všem národům hlásati, všem získaná milost udělovati, a všichni cestou vykázanou k vlasti nebeské jakožto odměně za svatý život kráčet, a to vše mělo se dít nezávisle na formách státních, kterými se časného blaha dosahuje.

Nyní teprve mohly církevní dějiny vzniknouti; neboť před Kristem, jak jsme s vrchu ukázali, nemohlo o nich ani zmínky býti. Stávalo jen dějin státních.

Církevní dějiny jsou vědecké vypravování o původu, vývoji a znamenitých osudech církve a ji způsobeném obnovení člověka, který znenáhla s Bohem se spojuje.

Mají-li církevní dějiny svému výměru dosti učiniti, musejí obsahovati:

a) *dějepis missii a poměru církve k státu*; t. j. musejí udati příznivé i nepříznivé podmínky, za kterými církev ze zrna horčičného velikým stromem se stala, vždy více a více se šířila a šířila, a pak v jaké vztahy a poměry se státy přišla;

b) *vývoj učení církevních a vědy bohoslovecké*; totiž jak církev své vnitřní přesvědčení o pravdě vykupující a posvěcující za příčinou bludů v pojmy pojala a vědou, s potřebami času souhlasící, objasňovala a odůvodňovala, aby s ní každý rozumně souhlasiti mohl;

c) *vývoj církevní ústavy*; jak totiž církev na základě nezměnitelných, Kristem samým daných živlů hierarchie svou ústavu utvořila a ustálila, která všechny údy obsahuje, jednomu každému jeho místo a obor činnosti vykazuje a vždy s okolnostmi času a krajiny se srovnává;

d) *dějiny bohoslužby*; t. j. jak církev svůj na Boha obrácený smysl ve společnosti a veřejnosti vyjadřovala, které formy v tomto ohledu, přísně šetříc oněch, jež Spasitel sám ustanovil, zavedla, a tak vnitřní zbožnost svých členův oživovala a rozhojňovala; a konečně

e) *kázeň*; t. j. jak církev ve svých svěřencích pravý náboženský život pěstovala, je k svatosti vedla, od hříchu chránila a v této kázni vždy pravých potřeb časových šetřila.

Když dějepis všechny důležité události ze všech částí církevního života od počátku až na naše doby vypravuje, sluje *všeobecný*; když toliko proměny a události jednotlivých církví, nebo jednotlivá odvětví církevního života, jako missie, vývoj učení, bludy, ústavu, bohoslužbu, kázeň, neb jen jednotlivé periody církve, jako starý věk, středověk, novou dobu, naše století, podává, nazývá se *částecní* (partikulární); když jen jednu znamenitou událost ve veškerém jejím průběhu podává, jmenuje se *zvláštní* (speciální); sem hledí všechny životopisy osob, které nějakou vynikající úlohu v dějinách církevních měly.

§. 2.

Forma čili methoda církevního dějepisů.

Vypravování církevních dějin musí býti:

a) *pravé čili kritické*; události musejí se tak podati, jak se skutečně sběhly; proto musí se látka dějin ze spolehlivých pramenů čerpati, děje, které v některé době církevnímu životu zvláštní ráz udělují, musejí se přísně se vši pravdomilovností a nestranností z pramenů vybrati a podati; když nějaké faktum při všem bádání přece přísně předloženo býti nemůže, jest dovoleno, ano docela povinností, užívati historické konjektury, aby vypravování, alespoň co nejvíce možná, ku pravdě se přiblížilo.

Od dějepisce žádají mnozí, staří i novější, aby neměl ani vlasti ani náboženství, a byl absolutně nepředpoklatý. Ale to jest věcí pro člověka zhola nemožnou. Neboť člověk nabude z mládí dojmů, kterých na dobro se nikdy nesprosti. Na dojmech, které ze svazků rodinných, místních a národních plynou, zakládá se láska člověka k rodině, rodišti, národu a vlasti. Tyto dojmy srostly s člověkem, tvoří veškerý způsob jeho myšlení, chtění a konání a udělují mu jeho ráz a místo v lidské společnosti. Kdo by tyto svazky popíral, nečinil by ničeho ji-

ného nežli, že by sám sebe zapíral a činil se holým myslícím strojem.

Co máme nyní říci o požádavku, že dějepisec má býti bez náboženství? Náboženství tvoří přece duši člověka, vyplňuje jeho srdce a činí ho v pravdě člověkem, bytostí to, která k něčemu vyššímu povolána jest, nežli jest pozemská hrouda. Bez náboženství jest živý člověk již skutečnou mrtvolou.

Mnozí tento požádek tak obmezují, že prý dějepisec nemá žádného zvláštního náboženství míti, nýbrž jen všeobecné. Ale všeobecného náboženství nestává; ono jest tak abstraktní představou, že jména náboženství ani nezasluhuje. Neboť náboženství v pravém smyslu slova jest cosi velmi konkrétního, určitého a člověka pronikajícího. A tu jest podivným požádavkem, aby dějepisec toho, co v jeho útrobach hluboko jest zakotveno, nedbal a k jakémusi nepochopitelnému abstraktu se přiznával, které lidské důstojnosti se protiví.

Dále ať žádný nepraví: má-li býti někdo křesťanem, aby mohl křesťanským dějinám rozuměti, tak musí každý býti pohanem, chce-li správně dějiny pohanské, jmenovitě pokud v náboženství zasahají, podati; protestantem, chce-li o protestantismu vypravovati atd.; zkrátka, každý prý může se zdarem jen dějiny oné církve, sekty nebo náboženství vypisovati, ke které přináleží, ostatních ať si nevšímá. Kdyby tomu tak bylo, tu bychom se ovšem v úzkých nalézali. Ale nesmíme zapomenouti, že s vyššího stanoviště přehledne se nižší, nikdy však z nižšího vyšší. Nyní jest křesťanství nade všechna náboženství vznešené; proto s jeho stanoviště mohou se všechna přehlédnouti, ano i dokonale prohlédnouti a oceniti; ale naopak není to možná. Pohan nemůže křesťanství porozuměti nestav se křesťanem. Křesťan může pohanství pochopiti a oceniti; neboť blud může býti od pravdy pochopen a oceněn, ale naopak blud a lež nemají smyslu pro pravdu. Katolik může posouditi všechny sekty, poněvadž se během času od jediné pravé církve katolické oddělily a jisté úryvky pravdy s sebou si vzaly. Tu zajisté celost křesťanské pravdy může posouditi své úryvky a poznati všechno zpitvoření a všechny lidské přídavky. Ale naopak úryvek pravdy, a k tomu ještě byv zpitvořen nevnikne do celosti pravdy, aby ji pochopil.¹⁾

¹⁾ Srv. Möhlerovy *Gesammelte Schriften und Aufsätze*. Herausgegeben von Dr. Joh. Jos. Dollinger. 2. Bd. Regensburg 1840. Anhang. Einleitung in die Kirchengeschichte. Str. 281—285.

Z toho, co jsme pravili, plyne, že církevní dějepisec má, ano musí mít náboženství, které pranic jeho nestrannosti nevadí. Nestranný dějepisec má jenom povinnost α) aby nikdy vědomě a úmyslně děje nezkroutil proto, že se jeho náboženskému přesvědčení protiví; v tomto případě ať děj svědomitě zkoumá, podmínky, za kterými se vyvinul, vyšetří a pak důkladně posoudí; a β) aby vady a chyby církve, které její lidskou stránku tvoří, když se v rozličných časech objevily, uznal a jich nezamlčel; neboť zamlčováním a ustavičným vymlouváním vetřelých zlořáďů do církve, takovouto nemístnou a nepovolanou advokacií, by se církvi více ublížilo, nežli prospělo.

Když dějepisec této povinnosti dosti učinil, pak ať dá ve svém vypravování své náboženství poznati, tím nabude jeho dílo rázu a záživnosti, a pravda neutrpí praničeho. Dějepisné vypravování budiž

b) *pragmatické*; t. j. dějepisec nesmí řadu nesouvislých dějů, jak snad v čase po sobě se přihodily, předložit, nýbrž musí události k sobě hledící v jeden celek spojit, jejich příčinu a účinek udati, je v jejich příznivých a nepříznivých okolnostech a podmínkách líčiti, tak aby jeden krásný a jasný obraz před námi se objevil. Nesmí však pouze obecného pragmatismu šetřit, má zření toliko ke konečným příčinám. vykládáje všechny děje z lidské moudrosti a opatrnosti a čině tak člověka středem, kolem něhož všechno se točí, od něhož vše vychází, a k němuž se všechno konečně navrácí; nýbrž musí vše konečně na Boha a jeho sv. prozřetelnost vztahovati a v dějinách prst Boží spatřovati, který vše, i proti vůli lidské někdy, ke vhodnému účelu a konci přivádí a zvelebení svého jména dosahuje; a

c) *zbožné*; nesmí se totiž svému předmětu odciziti proto jen v pravdě zbožný muž může rozličné zjevy církevního života pochopiti, jelikož se v ně takořka s celou svou duší ponoří, je prožije a pak jest ovšem s to, aby je s veškerou oddaností k Bohu a církvi opět podal.

§. 3.

Rozdělení a způsob vypravování církevních dějin co do času.

Za našeho času jest všeobecně uznána nevhodnost církevních dějin způsobem letopisů (annalů, kroniky) vypravovati. kde

se toliko udá, co všechno rok po roku se přihodilo, a kde není žádného zření k vnitřní souvislosti dějů. Místo letopisů nastalo podávání dějin v periodách. Neboť každá perioda má své zvláštnosti, kterými určitě od druhé se dělí, čili má svůj zvláštní ráz, který míti musí. Neboť jakmile předmět, kterým církevní dějiny se zanášejí, v jiné poměry vstoupí a vstoupiti musí: nutně musejí vzniknouti úkazy a zjevy, které se podstatně od jiných liší. Jsou-li tyto nové vztahy a poměry, do kterých církev vchází, tak značny, že tvářnost církve docela jiného rázu nabývá: vznikají v církevních dějinách epochy. Jsou-li ony změny a poměry méně podstatny, ale přece dosti veliké, vznikají periody. V periodách rozeznáváme ještě oddělení, která se na podřízených zevnitřních okolnostech zakládají.

V církevních dějinách čítáme tři epochy, které v periody, a tyto opět v oddělení rozvrhujeme.

I. epocha obsahuje působení církve mezi národy řecko-římské vzdělanosti až do konce 7. století;

II. epocha podává styk církve s národy germanskými a slovanskými a její zvláštní působení mezi nimi, které se dělo v úzkém spojení se státem až do 16. století;

III epocha vypravuje dějiny církve od zrušení onoho úzkého spojení se státem a odtržení veliké části křesťanstva na Západě od ní vystoupením Lutherovým až na naše doby.

V první epoše:

První perioda: Od založení církve křesťanské až do císaře Konstantina a jeho ediktu Milánského (r. 313) ve dvou odděleních:

1. oddělení: Založení a řízení církve Kristem a apoštoly v 1. století;

2. oddělení: Od smrti sv. Jana Ev. až do Konstantina Velikého. Církev šíří se, bojuje proti vnitřním a zevnitřním nepřátelům, Gnostikům, Antitrinitářům a pohanům a vystupuje vždy patrněji jako všeobecná čili katolická.

Druhá perioda: Od Konstantina V. až do konce 7. století: až do časů sv. Bonifatia na Západě a sv. Jana Damašského na Východě. Církev přemohla nadobro pohanství v říši římské, šíří se za její území, bojuje proti bludům, vyvíjí z příčiny jich učení o vnitřní podstatě církve: o nejsv. Trojici, o osobě Kristově a milosti, vyvíjí svou ústavu a bohoslužbu; v ní slynou církevní otcové a spisovatelé, zdobí ji mnišství; ale na konci periody trpí veliké pohromy od mohamedánství.

V II. epoše:

První perioda: Zakládání církví u Germanů a Slovanů až do Řehoře VII. (r. 1073). Budování poměrů, které středověk tvoří.

1. oddělení sahá až do smrti Karla Velikého r. 814. Církev vítězí nad německým pohanstvím a arianstvím a klade základy ke své pozdější veliké moci duchovní i světské;

2. oddělení zahrnuje čas od smrti Karla Vel. až do nastoupení papeže Řehoře VII. (r. 1073). Církevní život klesá v říši Franků, Normané a Slované obracejí se ke Kristu, církev Východní odtrhuje se od Západní.

Druhá perioda sahá od Řehoře VII. až ku pseudo-reformaci (r. 1517). Život středověku.

1. oddělení vypravuje dějiny od Řehoře VII. (1073) až do smrti Bonifacia VIII. (1303). Květ středověku; vrchol moci papežské; boj církve a papežství proti absolutní monarchii a caesaropapismu; pouti a křižácké výpravy do sv. země; rytířstvo; opětne pokusy sjednocení církve Východní se Západní; četné řády mnišské; scholastika a mystika; gothické chrámy; sekty.

2. oddělení podává děje od smrti Bonifacia VIII. (1303) až do pseudoreformace (r. 1517). Moc a vážnost papežská klesá od přeložení sídla do Avignona (r. 1305), a má v zápětí úpadek církevního života; papežové bojují proti snahám demokratickým v církvi jak na půdě haeretické tak i vlastní, na tak zvaných reformatorských sněmích v Pise, Kostnici a Basileji; nové pohanství rodí se z humanismu; sekty vystupují povážlivě a ohrožují církev.

V III. epoše.

První perioda obsahuje všechny události od církevní roztržky na Západě, kterou Luther způsobil, až do míru Westfalského (1648), v němž protestanté politického uznání došli. Jest to veliký boj katolíků s protestanty na poli duševním i hmotném o církevní ústavu, křesťanskou anthropologii a učení o milosti; církev reformuje na sněmě Tridentském.

Druhá perioda sahá od míru Westfalského (1648) až po dobu naši. V dalším svém vývoji mění se protestantism v rationalism, vtírá se pod jinými jmény jak do učení tak do ústavy církevní a plodí vědu, která veškeré pozitivní zjevení popírá a slouží státu, aby církev katolickou v porobu uvést mohl; církev uhájila se vítězně tomuto vtírání protestantismu, bojuje s

převrácenými státními teoriemi a trpí v tomto boji hrozná pronásledování.

1. oddělení. Protestantismus ve formě rationalismu a indifferentismu zaplavuje vyznavače církve; vlády přiosobují si církevní moc, a všudy povstávají státní církve, jsouce v skutečnosti, byť nikoliv v theorii, od své hlavy v Římě odtrženy; trvá to až do počátku francouzské revoluce (r. 1789).

2. oddělení. Francouzská revoluce ukazuje vládám pravé nebezpečnosti, které jim od jiné strany nežli od církve hrozí; převrácené theorie o církvi a státní církve mizí; konkordaty uzavírají se; veliká katolická věda rodí se a úžasně vzrůstá ukazuje církev v celé její velebnosti a vznešenosti a budí horlivost pro ni; za to věda protestantská ničí veškeré pozitivní náboženství; opěté pokusy dějí se od r. 1867, aby moc církevní v službu moci státní uvedena byla, z nichž se kruté pronásledování církve v Německu, Švýcarsku a Itálii vyvinulo.

§. 4.

Prameny církevního dějepisu a jejich užívání; pomocné a přípravné vědy.

Prameny církevních dějin *dělí se v božské a lidské*; k božským náležejí knihy Starého a Nového Zákona, ostatní všechny prameny jsou lidské.

Lidské prameny dělí se: 1. *dle poměru vypravovatele k událostem na bezprostřední a prostřední*; bezprostřední jsou ty, které od očitých svědků, neb původců a účastníků děje pocházejí; prostřední jsou ty, jejichž spisovatelé nebyly sice očitými svědky, ale přece poblíže stáli událostem, které vypravují, buďto jakožto vrstevníci vůbec, buďto že své zprávy od očitých svědků čerpali;

2. *dle formy*: a) *na prameny psané*, b) *pomníky*, c) *podání a pověsti*;

3. *dle politického nebo církevního postavení svých původců na prameny veřejné a soukromé*; veřejní pramenové jsou oni, kteří od vrchnosti církevní nebo státní jsou zhotoveni a ve jménu jejím prohlášení, neb alespoň od ní za veřejné uznání; sem hledí akta sněmů církevních, církevní zákony, dekrety papežů (bully a breve), symbola, liturgie, řehole řádů, státní zákony o církevních věcech, smlouvy uzavřené mezi státem a církví (konkordaty a konvence), pastýřské listy biskupův, ordinariátní li-

sty atd.; sem též náležejí: kostely, oltáře, sochy, peníze, náhrobky atd., pokud od vrchnosti jakožto vrchnosti pocházejí; soukromé prameny jsou ty, které původu, schválení neb uznání od vrchnosti se netěší, a toliko od osob soukromých, anebo třeba též od osob v úřadě postavených pocházejí, které jich však ve jménu úřadu nevydaly; sem náležejí četná akta mučenníků, spisy sv. otců, církevních spisovatelů, dějepiscův, ano i pohanů, kteří se ve spisech svých církvi a křesťanství vůbec protivili neb o nich psali: poslední vůle, nadace, smlouvy atd., sem náležejí: náhrobky, sochy, peníze atd., pokud od soukromníků vycházejí;

4. *dle náboženského vyznání*, ke kterému se původcové přiznávají, *na prameny domácí a cizí*; tyto pocházejí od nekatolíků vůbec, ony od katolíků.

V užívání pramenů musí se *přísně kritiky šetřiti*; neboť jistota děje závisí na jistotě pramenu. Proto kritika musí určit:

1. *původnost (authenticitu) a celost (integritu) pramene*; pramen jest původní, když z oné dohy a od onoho spisovatele pochází, kterému se připisuje; jinak jest podvržený; ale i pramen podvržený má pro dějepisce svou důležitost, jen že musí dříve jeho čas a příčinu podvržení určit; pramen jest celý, když v té formě nás došel, v jaké z ruky spisovatelovy vyšel neupraven v obsahu žádné změny; utrpěl-li v obsahu změnu, buď že se něco přidalo, neb ubralo, neb zpitvořilo, neb zjinačilo, sluje pak porušený; důkaz pravosti čili původnosti a celosti pramene vede se z důvodů vnitřních i zevnitřních;

a 2. *pravdomluvnost spisovatelovu*; zdali totiž ve svém postavení pravdu poznati mohl, práci si dal, aby jí dosáhl, a konečně tak šlechetný byl, že událost tak vypsál, jak ji poznal.

Když však u některého pramene původnost, celost a pravdomluvnost dokázati nelze, určí se alespoň čas, kdy, a způsob, jak vznikl, a podle toho se ho potom užívá.

Když původnost, celost a hodnověrnost pramene jest dokázána, není dovoleno zkoumati obsah, zdali sám o sobě jest možný nebo nemožný. Neboť takové kritérium o možnosti nebo nemožnosti věci, ačkoliv pramen všestranně hodnověrný a dokonalý jest, vedou v dějinách racionalisté, aby zázraky čili veškeré nadpřirozené zasahání Boží do dějin z dějin vymítili; ale pak nepíší dějin z pramenů, nýbrž tvoří si je sami a přizpůsobují je k své filosofii čili spíše svému filosofumenu.

K důkladnému vyšetření a užívání pramenů jest třeba:

1. *známosti řeči*, v kterých jsou psány; pro starší dobu

jmenovitě jazyka řeckého a latinského, a pak církevní filologie, která nás se způsobem církevní mluvy obeznamuje;

2. *diplomatiky*, t. j. vědy o listinách, neb když to jinak vyjádříme: jest třeba umění, čísti staré písmo listin a z něho a jiných zevnitřních známek určití jejich stáří;

3. *církevního zeměpisu* k naznačení místa událostí;

4. *chronologie* k určení času událostí; tyto dvě poslední pomocné vědy slují svíce dějin.

Jakožto přípravné vědy ke studiím církevních dějin bud-
tež jmenovány:

1. *dějiny rozličných náboženství*; neboť na jejich rázu a jakosti záviselo a závisí posud snadnější neb obtížnější zavedení a přijetí křesťanství, a vysvětlují se odtud rozličné úkazy na poli církevním;

2. *dějiny filosofie*; neboť církev přišla s některými filosofickými soustavami v spor, zavrhlá některé na dobro, na jiné působila tak přitažlivě, že je proměnila v křesťanské;

3. *dějiny literatury u rozličných národův a v rozličných časech*; neboť církev buď všeobecnou vzdělanost nalezla, na ni svým směrem působila a ji v křesťanskou proměnila, neb ji teprve svou snahou a prací zplodila; na této všeobecné vzdělanosti závisela pak církevní literatura národu a času;

4. *všeobecný dějepis*; neboť s ním jest církevní v nejužším spojení: dějiny mnohých časů, jmenovitě středověku, kde stát a církev skoro v jednu křesťanskou monarchii splývaly, nelze beze známosti církevních dějin řádně pochopiti; a naopak opět mnohé stránky církevních dějin zůstaly by beze známosti politických dějin temny a nepochopeny.

§. 5.

Účel a užitečnost studia dějin

Účelem historických studií vůbec jest snaha, poznati vývoj lidského ducha, jest snaha poznati všechny ony cesty a kroky, které duch lidský postoupil, aby dnešní výše vzdělanosti dosáhl a v ní pokračovati mohl. Proto se zalíbením čteme a studujeme dějiny vlastního národa, poněvadž v nich vidíme vývoj vlastního ducha, a poznáváme, jak a proč jsme se stali tím, čím jsme; pozornost věnujeme dějinám svých sousedů, poněvadž z nich poznáváme vztahy, které na náš vývoj buď blahodárně buď rušivě působily; nás zajímají i dějiny vzdálených národů,

poněvadž v nich vidíme vývoj jednoho článku z řetězu lidského pokolení, který do druhého hned zasahuje. Že si v známosti dějin libujeme, jest úplně dle naší přirozenosti, která ve všem, co lidské jest, svou libost nachází.

Církevní dějiny mluví o vývoji království Božího v člověčenstvu, ukazují, jak ono malé horčičné zrno, které Spasitel do lidského pokolení zasel, vzrostlo, člověčenstvo znovu zrodilo, lidskému duchu nový směr vykazalo, nový vývoj udělilo a vzdělanost zplodilo, s kterou žádná jiná zápasiti nemůže. Kdokoli nyní jest křesťanem, ratolestí na stromě Spasitelem štípeném, již tím jest nucen, aby se snažil poznati, kterak se stalo, že jest členem království Božího, aby se snažil poznati osudy tohoto království a boje, které podstoupilo, aby se zachovalo; aby se snažil poznati, co všechno pro své občany učinilo, aby jim pokud možná již pozemskou, jistě však věčnou blaženost zjednálo. Toto poznáváje poznává sám sebe a zapaluje se láskou k církvi, přesvědčuje se o jejím božském původu, ctí ji jako svou pečlivou matku a zachovává její přikázání.

A právě v tom spočívá užitek ze studia církevních dějin plynoucí. Budí se v nás praktický smysl. Církevní dějiny ukazují nám, jak bychom cestu života svého zaříditi měli, abychom nezbloudili a svého účelu dosáhli. Sem náleží slova Ciceronova: „*historia vero testis temporum, lux veritatis, vitae memoria, magistra vitae, nuntia vetustatis.*“¹⁾ Toho všeho dosahujeme jmenovitě obíráním se církevními dějinami, které hojností vznesených charakterův oplývají a jimi nad světskými vysoko se vznášejí. Církevní velikáni neměli ničeho jiného za účel svého života nežli, aby pravé časné i věčné blaho v lidstvu pěstili a je k němu přiváděli. Proto dobře praví Eusebius: „Jiní dějepisci snaží se jen vítězství v bojích a válkách dobytá, vítězná znamení proti nepřátelům postavená, slavné činy vůdcův a udatné skutky vojinů, jejichž ruce pro obhájení dítek, vlasti a statků krví a nesčíslnými vraždami byly skropeny a zmáčeny, v knihách svých vypravovati: ale naše vypravování o městě Božím nejen nejpokojnější boje, které pro pokoj duše a svědomí vedeny byly, ale i ty, kteří v nich raději pro pravdu nežli pro vlast, více pro pobožnost nežli pro své nejmilejší přátely, udatně se potýkali, nezrušitelnými památkami jako dskami

¹⁾ I. II. de oratore, c. 9. „Historie jest svědkyně časů, světlo pravdy, paměť života, života učitelkyně, hlasatelkyně starobylosti.“ 2) H. E. V. v úvodu.

zaznamenává; rovněž pak i výtečnou stálost chrabrých bojovníků za náboženství, nepřemožitelnou myslí statečnost, vítězná znamení proti ďáblům vyzdvížená, vítězství nad nepřátely neviditelnými dobytá, naposledy pak i koruny jim připravené, k nesmrtelné paměti zachovává.⁴

Kněz jest již svým stavem k tomu zavázán, aby se důkladně s církevními dějinami obíral. Jest zajisté povinen vydati počet z vývoje církve každému, kdo se ho na něj táže a vyložití její nynější poměry, které nejsou ničím jiným nežli posledním článkem minulosti, v kteréž mají svůj základ a příčinu. Znaže nyní důkladně minulost může správně posouditi přítomnost a na ni vydatně působiti. Seznav vzory výtečného působení na vinici Páně jest již sám sebou puzen, aby jich ve svém životě a pastýřském úřadě následoval a činil, co oni činili.

Ale nejen kněz, nýbrž všichni, kteří mezi vzdělané se počítají a vůdci a rádci lidu býti chtějí, nemohou beze známosti církevních dějin obstáti.

Světský dějepisec vniknův v církevní dějiny snadno pohybuje se v oněch dobách světových dějin, kde stát a církev úzce spojeny byly, církev životem národů hýbala a veliké události a proměny způsobovala.

Právník poznává, jak staré pohanské řády, ústavy a práva znenáhla křesťanstvím se napájela a konečně úplného křesťanského rázu nabyla.

Státník nabývá přesvědčení, že pro státy a národy jest ona doba blažena, kde obě vrchnosti Bohem ustanovené, duchovní i světská, svorně o blaho člověčenstva pracují a se podporují; že však každé ujařmení církve státem na státu dříve nebo později hrozně se mstí.

Umělec obíraje se církevními dějinami nabývá vznešených ideálů pro své umění a nalézá v nich velebné vzory, které studovati, napodobiti a novější době přizpůsobovati může.

Filosof musí veliký obrat křesťanstvím způsobený v národech pozorovati, musí nutně o tom přemýšleti, čím se státi mohl, jaká to asi osoba v jeho čele stojí, a tím veden jest ke Kristu; dale seznamuje se s církevními otcí staré doby a se scholastiky a mystiky středověku a učí se jejich velikého ducha sobě vážiti.

A tak není stavu a povolání, které by z církevních dějin nečerpalo. A tu směle tvrdíme, že z neznámosti a překroucení církevních dějin pocházejí všechna protivenství, která za

našeho času církev svírají, vycházejí pokusy novověkých státníkův, aby státy a národy bez Krista a jeho církve oblažili a oba z veřejného života vyloučili, a plodí se ona náboženská vlažnost, kterou u četných katolíků, jmenovitě kteří na vzdělanost nárok činí, s bolestí spatřujeme. Až ovoce všech těchto pokusův a náboženské vlažnosti uzrá, v celé své nahotě se objeví a shnilým a života neschopným se ukáže: pak nadejde čas obratu ke Kristu, pak obdrží církevní dějiny rozsáhlejší místo ve vzdělávacím plánu školském. dosáhnou více hodin ve školách středních a zřízena bude pro ně stolice i při fakultě filosofické, a přednášky o nich těšiti se budou hojně návštěvě a bedlivé pozornosti.

Ku průpovědi: „*historia est magistra vitae*“ dodáváme dvě slova: „*historia ecclesiastica est magistra vitae christianae.*“

LITERATURA VŠEOBECNÝCH CÍRKEVNÍCH DĚJIN.

Církevní dějepisci prvné epochy.

§. 6.

a) Řečtí dějepisci.

Dějepis křesťanské církve mohl tenkrát vzniknouti, když církev značného rozšíření nabyta, hnutí v národech vyvolala a mnohých osudů dobrých i zlých zakusila. Záhy vznikla touha u křesťanův, aby hlavní události ze života Kristova a skutkův apoštolských zaznamenány měli. Této touze učinily dosti naše *čtyři evangelia a skutky apoštolské*. Tyto podávají nám začátky prvních církví, mnohé události a práce ze života některých apoštolů, jmenovitě Petra, Pavla, Jana a Barnabáše, rozšíření církve po krajinách a vypisují v nástinu bohoslužbu a ústavu církevní.

Vlastní začátek vypisování církevních dějin učinil křesťan ze židovstva *Hegesippus*. Byl blízek apoštolským časům, cestoval z Východu přes Korint do Říma, přišel tam za papeže Aniceta (157—168) a zdržel se v městě až do zvolení papeže Eleuthera (177—192). ¹⁾ Kvetl tudy v polovici druhého století. Eusebius praví o něm, že mnohá díla složil, jmenovitě pět knih, „v nichž čisté a nikterak neličené podání apoštolského kázání

¹⁾ Euseb. h. e. IV. 22, a 11.

jednoduchým způsobem vypravoval.¹⁾ Toto dílo má z konjektury název: *ὑπομνήματα τῶν ἐκκλησιαστικῶν πράξεων* (památky církevních skutkův); ale ztratilo se až na úryvky, které Eusebius do svých dějin přijal.

Otcem církevního dějepisu, jak sám o sobě praví,²⁾ jest *Eusebius, arcibiskup z Caesaree Stratonovy v Palaestíně*. Sepsal: *1. církevní dějiny o 10 knihách*, (Desatero knih historie církevní), které až do r. 324 sahají. Pracuje o tomto díle užil velikého množství starých listin, spisů církevních mužův a listů všeho druhu maje zvláštním dovolením císařským přístup ke všem říšským archivům.

2. K osmé knize svých dějin připojil jako dodatek knižčku: „*O mučennících Palaestinských*.“³⁾

3. Důležité jest jeho dílo: „*Život Konstantinův*“ ve čtyřech knihách, kde velmi vzácné zprávy o Konstantinovi podává, které se u jiných spisovatelů nenalézají. Ostatně jest v tomto díle více chválořečníkem císařovým nežli dějepiscem. Konečně pochází od něho *Chronikon* ve dvou knihách; jest to krátký dějepis od začátku světa až do r. 324, jehož hlavním účelem jest určení času čili chronologie.

Dějiny Eusebiovy těšily se všeobecnému uznání a nalezly v 5. století tři znamenité pokračovatele.

Prvním jest *Sokrates* scholastik čili advokát v Konstantinopoli, který žil za vlády císaře Theodosia II. v první polovici 5. století. Jeho dílo obsahuje sedm knih (od r. 306—439) a jest s pilností a nestranností složeno.

Druhým pokračovatelem jest *Hermias Sozomenus*. Pocházel z palaestinské rodiny, která v Bethelu u Gazy bydlila a od sv. Hilariona ke Kristu obracena byla. Byl advokátem v Kt. a psal církevní dějiny o 9 knihách od r. 324—423. Jeho sloh jest Sokratova ozdobnější.

Třetím pokračovatelem jest *Theodoret, biskup Cyrenský v Syrii*, nejučenější theolog onoho času. Sepsal okolo r. 450 církevní dějiny od počátku arianismu (r. 320) až do r. 428 v pěti kni-

¹⁾ l. c. IV. 8, 22. ²⁾ l. c. I. 1.

³⁾ Eusebiovy dějiny církevní přeložil z latinského překladu Angličana Jana Christoforsona na pobádání Daniele Adama z Veleslavína Jan Kocín z Kocinetu, přední písař radní v Menším městě pražském, a připsal je Petru Vokovi z Rožmberka. Tento překlad srovnals řeckým čtením, na mnoze opravil, příhodnými výklady a novým letopočtem opatřil a znova na světlo vydal Jan Krbec, církevní kněz. V Praze 1855.

hách a výslovně praví, že chce v díle Eusebiově pokračovati. Jeho dílo jest kratší práce Sokratovy a Sozomenovy, ale za to lepší.

Starší Sokrata jest *Filostorgius*, Kappadočan a přísný arian ze sekty Eunomianské. Složil církevní dějiny o 12 knihách od roku 300—423 za tím účelem, aby dokázal, že arianismus jest původní křesťanství. Jeho dílo se ztratilo; ale značný výtah z něho zachoval Fotius.

Theodor, lektor v Kt., zhotovil na počátku 6. století výtah z historie Sokratovy, Sozomenovy a Theodoretovy o dvou knihách a pokračoval pak samostatně v dějinách Sokratových od r. 439—518. Z tohoto pokračování zachovaly se pouze úryvky u Nicefora Kallisti, řeckého spisovatele ze 14. století.

Poslední řecký dějepisec *Evagrius*, rodem z Epifanie v Syrii a scholastik v Antiochii, pokračoval v díle Sokratově, Sozomenově a Theodoretově a podává církevní dějiny od roku 431—594 o šesti knihách.¹⁾

§. 7.

b) Latinští církevní dějepisci.

Jmenování církevní dějepisci jsouce z Východu zabývali se hlavně dějinami církve na Východu jen při příležitosti všímající si Západu. A tato mezera zůstala přece po dlouhé časy nevyplněnou, a první dějepisci zde nebyli samostatnými badateli, nýbrž jen překladateli spisů jmenovaných učenců.

První na Západě přikročil k sepisování dějin církevních *Rufin*, presbyter Aquilejský. Svobodně přeložil dějiny Eusebiovy do latiny, stáhl však libovolně deset knih v devět a připojil k nim dvě nové, které mluví o církevních dějinách od počátku arianismu až do smrti Theodosia V. od r. 318—395, ale obsahují mnohé nesprávnosti, chronologické chyby a nespravedlivé úsudky.

Téhož času sepsal *Sulpitius Severus*, presbyter galský, dějiny od stvoření světa až do r. 400 pod názvem: „*Historia sacra*“ slohem ozdobným, ale v přílišné stručnosti o dvou

1) Všechny řecké církevní dějepisce vydal francouzský advokát Jindřich de Valois (Valesius) na rozkaz francouzských biskupův, opraviv čtení, vysvětliv temná místa a připojiv latinský překlad. V Paříži, 1659; 3 T. in fol. — U Migne-bo Series graeca: Eusebius T. 20. Sokrates a Sozomeus T. 67. Theodoret T. 82. Filostorgius T. 65. Theodorus a Evagrius T. 86.

knihách. Pro svůj krásný klassický sloh obdržel jméno křesťanského Sallusta¹⁾.

Orosius Brakarenský prchl za času stěhování národů k sv. Augustinovi a Jeronymovi a sepsal na vybidnutí Augustinovo dějiny od počátku světa až do r. 416., kde hrozné osudy, které říši římskou stihaly, z pronásledování křesťanů vyvozuje a vyvrací bludné domnění pohanů, jakoby měly svou příčinu v přijetí křesťanství. Jest to dílo směru více dogmatického nežli historického.²⁾

Důležitější pro církevní dějiny jest *Markus Aurelius Kasiodorus*, výtečný státník, který složiv své hodnosti stal se představeným kláštera jim samým založeného. Především postaral se, aby jistý Epifanius pro jeho mnichy církevní dějiny Sokratovy, Sozomenovy a Theodoretovy přeložil. Pak zhotovil z nich sám dílo o 12 knihách sloučiv je v jeden celek pod názvem: „*Historia tripartita*“ a pokračoval samostatně v díle Sokratově až do r. 518.³⁾ Toto dílo a pak Rufinovy práce byly středověku hlavním pramenem starších církevních dějin.

Církevní dějepisci v středověku.

§. 8.

a) Východní dějepisci.

V první epoše vynikali Řekové znamenitě na poli literatury bohoslovecké vůbec a dějepisné zvláště nad Latiníky. V druhé epoše však klesal církevní život na Východě a s ním zanikla i církevní literární činnost; naproti tomu dospěla západní církev po mnohých svízlech a bouřích ke krásnému rozkvětu v nově utvořených říších romanských, germanských a slovanských. Na Východě umíral církevní dějepis, na Západě vznikal a vzrůstal.

V celém dlouhém čase od r. 500—1500 zrodil se v církvi řecké jedinký znamenitější církevní dějepisec *Niceforus Kallisti*

¹⁾ Sulpitii Severi presbyt. historiae sacrae lib. II edidit Hieronymus de Prato. Veron. 1741—54. 2 T. 4° srv. Sulpitii Severi opera ex rec. C. Halmii. Vindobonae. 1866. Gallandii bibl. T. VIII.

²⁾ Srv. o něm : Gams Kirchengeschichte von Spanien. sv. II. str. 398—411. Orosii libri VII histor. adv. paganos ed. Sigb. Havercamp. Lugd. 1738 in 4°.

³⁾ Historiae tripartitae lib. XII. ed. J. Garetius ord. s. Ben. Rothomagi 1679. Venet. 1729 in fol.

(syn Kallistův). Žil okolo polovice 14. století a byl duchovním v Kt. Ku své práci užil knihovny při chrámu sv. Sofie stávající, při němž dlouho sloužil. Jeho dílo obsahuje dějiny církevní od času Krista Pána až do smrti císaře Foky († 610) o 18 knihách. Snad měly tyto knihy tvořiti první část jeho díla. Mimo ně nalézají se v jedinkém nám zachovaném řeckém kodexu jeho dějin ještě obsahy pěti knih, které až do r. 911. sahají. Zdali Niceforus tyto knihy skutečně sepsal, jak původně v úmyslu měl, a ony nehodami časů se ztratily; aneb ony obsahy čili rozvrhy zhotoviv k další práci přistoupiti nemohl, nelze určití.¹⁾

Jazykem arabským psal melchitský patriarcha Alexandrinský *Eutychius* okolo r. 940. „Původ čili annaly církve Alexandrinské“ začínaje od stvoření světa až do r. 940. po naroz. Krista Pána.²⁾

Konečně podávají nám církevní zprávy dějepisci tak zvaní *Byzantinci*, kteří od r. 500—1500 dějiny východního císařství a jeho panovníků vypisovali.³⁾

§. 9.

b) Západní církevní dějepisci.

Tyto můžeme na tři třídy dělit: 1. buď psali církevní dějiny svého národa, látky světské na dobro nevylučující; neb 2. pokoušeli se o všeobecný církevní dějepis; aneb konečně 3. byli kronikáři, annalisté neb životopisci.

Do první třídy náleží: 1. *Řehoř Turonský* († 595). Sepsal církevní dějiny Frankův o 10 knihách od stvoření světa až do r. 591. Dílo jmenuje se „*historia ecclesiastica Francorum*“, jinak též *historia* neb *gesta Francorum*.⁴⁾

¹⁾ Niceph. Callisti hist. eccl. ed. Frontoduceus. Par. 1630. 2 T. f. — Toto jedinké řecké vydání jest opět otiskáno v: Series graeca posterior Migne-ho T. 145—47. Paris 1865.

²⁾ Alexandrinae ecclesiae origenes seu annales etc. arabice et latine in E. Pococke patr. Alex. annal. Oxon. 1658. 2 T. 4° latinsky v Muratori-a scriptores rer. Ital. T. II. P. 2.

³⁾ Byzantinae historiae scriptores. Par. 1645—1711. 39 T. f. Venet. 1722 — 1733. fol. Novější vydání: Corpus scriptorum historiae byzantinae. Bonn 1828—55. Vol. 1—48. Byzantinci jsou též větším dílem otiskáni v Patrol. graeca Migne-ho.

⁴⁾ Gregorii Tur. histor. eccl. Franc. lib. X. u Bouquet-a. scriptores rer. Gallic. T. II. a v bibl. mak. PP. Lugd. T. XI. německy ve Vircburku 1848 sq. Nejnovější vydání od Migne-ho.

2. *Beda Ctihodný* († 735) jest otec dějepisu anglického a psal dílo, jemuž jest název: „*historia ecclesiastica gentis Anglorum*,” o pěti knihách, jež sahá až do r. 731.¹⁾

3. Dějiny Longobardů církevní i světské sepsal *Pavel Jáhen* (Paulus Diakonus) v díle, které „*historia seu de gestis Longobardorum lib. VI.*“ se jmenuje, mluvě tam od počátku tohoto národa až do r. 773. Toto dílo jest skoro jediný pramen pro dějiny Longobardů.²⁾

4. *Adam z Brem*, který byl od r. 1067. kanovníkem a scholastikem v Bremách, psal církevní dějiny Skandinávského Severu jmenovitě biskupství Bremského a Hamburského pod názvem: „*historia ecclesiastica lib. IV.*“³⁾

5. Církevní dějiny týchž biskupství sepsal *Albert Kranz*, kanovník Hamburský († 1517) pod názvem: „*Metropolis*“ (od r. 780—1504) máje však mnohem větší zření k německému nežli k skandinávskému Severu. Jeho líčení vad v církvi na konci středověku jest často velmi přehnané.⁴⁾

Do druhé třídy počítají se: 1. *Haymo*, od r. 840. biskup Halberstadtský († 853). Sepsal v díle, jehož název jest: „*De christianarum rerum memoria*,” neb *breviarium historiae ecclesiasticae lib. X.* dějiny církve prvních čtyř století.⁵⁾

2. Okolo téhož času žil *Anastasius*, učený bibliotékař římské církve († 886). Sestavil církevní dějiny ze tří Byzantinců. Jemu připisuje se též *Liber pontificalis*, jinak též: „*De vitis romanorum pontificum*“ nazývaný, který obsahuje životopisy všech papežů až do Štěpána VI. (panoval od r. 885—891), jehož však smrti více neudává. Ale toto dílo jest *Anastasia*

¹⁾ Bedae opera ed. Giles. Londini. 1843 sq. 12 sv. 8° sv. 1—4. obsahují historické spisy. — Bedae opera historica ed. Steveson. 1841. 2 sv. 8°

²⁾ U Muratori-a: *Scriptores rerum italicarum*. T. I.

³⁾ Adami Bremensis histor. eccles. praesertim Bremae lib. IV. ed. Liedenbrog. Lugd. Bat. 1595. 4°; ed. J. A. Fabricius in E. Lindenbrogii Script. rer. German. septent. Hamb. 1706; M. Adami Gesta Pontificum Hamburgensium ed. Lappenberg in: *Monumenta Germaniae histor. Script.* T. VII. str. 267—389; — zvláštní otisk r. 1846. v 8°. Německý překlad. od Laurenta s úvodem od Lappenberga 1850.

⁴⁾ *Metropolis*. Basil 1548. Viteb. 1576.

⁵⁾ Haymo, lib. X. rerum christ. memoria ed. P. Gallesini. Rom. 1564; ed. Boxhornius. Lugd. Bat. 1650; ed. Joach. Mader. Helmstadt. 1671. in 4°. U Migne-ho *Patres lat.* T. 118.

starší, od něhož snad jen některé životopisy posledních papežů pocházejí budou.¹⁾

3. Okolo r. 1142 sepsal *Oderikus Vitalis*,²⁾ rodem Angličan, opat ve sv. Evroulu v Normandii 13 knih církevních dějin od časů Krista Pána až do 12. století.

4. Dominikán *Bartoloměj z Lukky*, též *Ptolemaeus de Fia-donibus*³⁾ zvaný, který jako biskup Torcellenský r. 1327. zemřel, psal církevní dějiny o 24 knihách, které až do r. 1312. sahají.

5. Největší církevní dílo historické zhotovil *Antonin, arcibiskup Florenský*,⁴⁾ pod názvem: „*Summa historialis*“, které až do r. 1459. sahá. U něho spatřujeme vliv klassické vzdělanosti a procitnutí historické kritiky.

Do třetí třídy klademe *annalisty, kronikáře a životopisce*, jichž jest nekonečná řada, kteří církevní a státní dějiny v jednom vypisovali. Nejznamenitější kroniky sepsali: *Regino z Prümü* († 915), *Hermannus Kontraktus* († 1054), *Lambert z Hersfeldu* (neprávě jmenovaný z Aschaffenburga, † 1180), *Sigebert z Gembloursu* († 1112), *Otto z Freisingu* († 1158), *Matouš Paris* († 1159), *Vilém z Tyru* († 1178), a jiní v Itálii, Německu a Francii. Dále znamenité jsou kroniky: *Chronicon Montis Cassini*, *Chronicon magnum Belgicum*, *Saxonicum*, *Usbergense*, *Annales Hirsaugienses* (od r. 830—1514) od německého benodiktina *Jana z Tritenheimu* († 1516).

Církevní dějepisci nového věku od pseudoreformace až na naše doby.

Nová doba vznikla pro církevní dějepis v 16. stol. a to z tří příčin: 1. Řecká literatura obživla na Západě a došla zde valného rozšíření; řecké prameny staly se přístupnými a byly zároveň řeckými učenici, kteří po pádu východní říše na Západ utíkali, sem přineseny. 2. Vynalezený tisk způsobil, že každý

¹⁾ Anastasii *Hist. eccles. seu chronographia tripartita ex Nicephori, Georgii Syncelli et Theophanis* ed. Fabrotti. Paris. 1649. in fol. — *Liber pontificalis seu de Vitis rom. Pontificum* ed. Blanchinus et Vignolius. Rom. 1718. 4 T. ve f.

²⁾ Oder. *Vital. hist. eccl. lib. XIII.* ed. du Chesne. *Script. vet. hist. Normann.* Paris. 1619 ve f.; ed. Aug. de Prevost, Paris 1838—55.

³⁾ Ptol. de *Fiadonibus hist. eccl. u Murat. script. rer. ital.* T. XI.

⁴⁾ Anton. Flor., *summa historialis*. Norimb. 1484 3 T. ed. Joh. de Gradi-bus; Lugd. 1612 a 1627, 1687 ve f.; Basil. 1632.

učenec snadno potřebných pramenů si zaopatřiti mohl, poněvadž byly nyní hojně vydávány. 3. Pseudoreformace pravila o sobě, že původní přesné křesťanství drží, proto byli katolíci nuceni svého starobylého práva historickými důvody hájiti.

§. 10.

a) Centuriatoři Magdeburští a Baronius.

By počínání Lutherovo a jeho stoupenců historicky za pravé dokázal, je ospravedlnil a tudy jaksi historickou obranu přísného lutheránství podal, uzavřel r. 1552. *Matěj Flacius* přijmím *Illyrikus* (narodil se v Amboně v Illyrii r. 1520; † 1575), kazatel v Magdeburku, vydati za tím účelem veliké dílo. By tento záměr provedl, opatřil si dílem svými pomocníky hojnost pramenů, spojil se s četnými učenici a rozdělil mezi ně práci. Někteří zhotovovali z pramenů výtahy, jiní sestavovali takto zpracovanou látku v oddíly, opět jiní zkoumali výsledek bádání a skládali oddíly v centurie, a on sám vedl vřehní řízení všeho. Veškerá látka byla dle století na centurie, a každá centurie na 16 realních oddělení roztríděna. Potřebný náklad vedla protestantská knížata a města, též Dánsko a Švédsko přispívalo. Prvních pět centurií bylo v Magdeburku vypracováno, a odtud slouli vydavatelé „Magdeburští centuriatoři;“ ostatní centurie byly na jiných místech zhotoveny, poněvadž Flacius své sídlo častěji měniti musil. Všechny centurie obsahující 13 století vyšlo třináct v 13 foliantech a byly v Basileji r. 1559—1574. tištěny. Dílo má nadpis: „*Ecclesiastica historia, integram ecclesiae Christi ideam, quantum ad locum, propagationem etc. complectens, congesta per aliquot studiosos et pios viros in urbe Magdeburgica.*“ Čtrnáctá, patnáctá a šestnáctá centurie, které Wigand zpracoval, nebyly nikdy tištěny, a nalézají prý se v rukopisu ve Wolfenbüttlu. Nové vydání s rázem kalvinským zhotovil r. 1624. v Basileji Lucius o 6 foliantech. Všechny pokusy v centuriích pokračovati byly marné.

Aby toto dílo i v další kruhy rozšířil, učinil z něho Lukáš Osiander výtah a připojil pokračování až do 16. století.¹⁾

Patrné strannictví tohoto díla a jeho přísné lutheránství

¹⁾ Epitome histor. eccl. centuriae XVI. Tub. 593—1604. T. VIII. v 4°.

vyvolalo brzo odpor netoliko od katolíkův ale i od strany Melanchthonské.

Nejznamenitějším protivníkem Centuriátorů stal se římský oratorián *Caesar Baronius*, (narodil se 30. října r. 1538 v Soře, a † 30. června r. 1607.), který pro své dílo za kardinála povýšen byl. K žádosti sv. Filipa Neria věnoval se studiu církevních dějin a vydal dílo, ovoce třicetiletého neunaveného namáhání, jehož název jest: „*Annales ecclesiastici*“ o 12 foliantech, a které až do r. 1198. sahá.¹⁾ Dílo toto vyznamenávalo se bohatstvím až dotud neznámých pramenů a listin a ukazovalo jasně nesmírnou strannost centurií.

Pokračování tohoto díla až do roku 1564 zhotovil polský dominikán *Abraham Bzovius*, (narodil se r. 1566 v Prosczovici, † 31. ledna r. 1637 v Římě.²⁾ Jiným pokračovatelem až do roku 1640 byl *Jindřich Spondanus* (Spondé), biskup Pamierský, později arcibiskup Toulouský, (narodil se roku 1568., zemřel 18. května 1643.)³⁾

Nejlepším pokračovatelem jest oratorián *Oderikus Raynaldus*, jehož práce od r. 1198—1565. sahá.⁴⁾ Od onoho času, kde tento přestal, pokračoval jiný oratorián *Jakob Laderchi*, jehož práce obsahuje pouze dobu sedmi let od r. 1566—1571.⁵⁾

Ostrovtipný františkán *Antonin Pagi* (narozen r. 1624.,

¹⁾ Baronii: *Annales ecclesiastici* a Christo nato ad annum 1198. 12. T. f. Rom. 1588—1607: od spisovatele samého prohlednuty a opraveny Mogunt. 1601—1605. 12 T. f. jiná vydání Colon. 1609; Antv. 1610.

²⁾ *Annales ecclesiastici* post Caesarem Baronium, ab anno 1198 usque ad annum 1565 rerum in orbe christiano gestarum narrationem complectentes. Rom. 1616 sq. T. 13—21; Colon. 1621—30.

³⁾ *Annalium Baronii Continuatio* ab anno 1197, quo is desiit, ad annum 1640. Paris. 1639. 2 T. f.

⁴⁾ Oder. Raynaldi *Annales ecclesiastici*, ab anno, quo desinit Caesar Baronius 1198 usque ad annum 1565. T. 13—21. Rom. 1646—61; T. 21 vyšel až po smrti Raynaldově ve dvou odděleních, Rom. 1676—77; Colon. 1693—1727 T. 9 f.

⁵⁾ Jacob. Laderchius: *Annales ecclesiastici*, ab anno 1566, ubi Oder. Raynaldus desinit, ad annum 1571—72. Romae 1728—37. 3 T. f. Z *Annalů* Baroniových byly učiněny výtahy: tak na př. zhotovil Spondanus: *Annales Baronii in epitomenq. redacti*. Paris. 1612, 1 T. fol. a opět vydány: 1622, 1630, 1639. Podobný učinil Abraham Bzovius. V Čechách zhotovili výtah z *annalů* Baroniových a jeho pokračovatelů Raynalda a Laderchia cisterciáci kláštera Oseckého Augustin Sartora Eustachius Janka a dali mu název: *Compendium annalium ecclesiasticorum* Em. Card. Caesaris Baronii, Odorici Raynaldi Tarvisini et Jacobi de Laderchio Faventini, Pragae 1736 1 T. f.

† 5. června r. 1699.) sepsal učenou kritiku díla Baroniova a připojil četné chronologické opravy. Dožil však jen vydání prvního svazku své práce r. 1698. Jeho synovec *František Pagi*, rovněž františkán, († 1721) opravil sem tam rukopis strýcův a vydal na světlo s nadpisem, jaký strýc svému dílu dal.¹⁾

Na dílo Baroniovo činili protestanté prudké útoky, ale katolíci byli s ním spokojeni a nalézali v něm tak hluboký poklad zbraní pro hájení své víry, že sto let uplynulo, nežli opět k samostatným pracím dějepisným přikročili, po celý tento čas výtahy z něho činíce.

Sto let uplynulo od posledního vydání Baronia a jeho pokračovatelů, které *Dominik Mansi* v letech 1738—1756 v Lucce uspořádal, když jiný oratorián *Augustin Theiner* (narozen ve Vratislavi 11. dubna 1804) opět se uvázal v pokračování tohoto veledíla od r. 1572. a dospěl až k roku 1584. probrav vládu papeže Řehoře XIII., a maje úmysl pokračovati až k naší době.²⁾

§. 11.

b) Slavní církevní dějepisci Francouzští.

Vědecké vzdělání, které ve Francouzsku za Ludvíka XIV. kvetlo, jevílo se i na poli bohosloveckém. Četní údové maurinů, oratoriánů, dominikánů a jesuitů obrátili svou činnost na historická zpracování jednotlivých odvětví církevního života, jmenovitě na výtečná vydání církevních otců, a tím kladli základy důkladnému studiu církevních dějin. Slavná jsou jména: *Aubespine, de Marca, Launoy, Dupin, l'etav, Thomassin, Mabillon, Ceillier, Martene, Morin, Gallandi, Durand, Montfaucon, Cotelier, Rigault Baluze, Sirmond, Constant, Garnier a jiní.*

¹⁾ Pagi: *Critica historico-chronologica in universos annales eccl. Baronii. Opus posthumum, 4 tomis distinctum. Accedunt catalogi 10 vet. rum summorum pontificum hactenus inediti. Antv. (i. e. Genf) 1705. Tam též 1724. 4 T. f. V Lucce vyšlo vedením Dominika Mansi-ho vydání veškerých annalů Baroniových 1738—1756 v 38 T. ve f. totiž Baronius T. I—XIX. 1738—1746, s Kritikou Pagi-ho a poznámkami D. Mansi-ho. Apparatus annalium eccl. Baronii; Luccae 1740 1. T. f. — Raynaldus 1747—1756 15 T. f. — Indices 1757—1759 3 T. f. Tři Tomi Laderchi-ovy scházejí v tomto vydání; za to nalézají se tam: Augustini Tornielli Annales sacri cum Comment. Aug. Mar. Negri, Luccae 1756 4 T. f. (poprve vydány v Miláně 1610 2 T. f.).*

²⁾ Annales ecclesiastici, quos post Caesarem card. Baronium, Odericum Raynaldum ac Jacobum Laderchium ab anno 1572 od nostra usque tempora continuat Augustinus Theiner, Romae et Parisiis, F. Didot 1856. T. I—III. obsahují pontifikát Řehoře XIII. (1572—84).

Řadu církevních dějepisců zahajuje *Antonin Godeau*, biskup Vence-ský, který církevní dějiny až do 9. století jazykem francouzským napsal.¹⁾

O kolik nad tohoto vyniká *Natalis (Noël) Alexander* (narodil se v Rouenu 19 ledna 1639, † 21. srpna 1724 v Paříži) dominikán, po dlouhá léta professor a provincial řádu. Sepsal na základě hlubokých studií pramenů církevní dějiny až do roku 1600.²⁾

Spisovatel ukazuje horlivost pro církev jmenovitě proti bludařům, ale vzhledem k Apoštolské stolici jest gallikánského směru; proto ještě ani poslední oddělení jeho díla nevydána, když papež Innocenc XI. dílo do indexu vřadil r. 1684. By toto ostatně znamenité dílo katolíkům přístupné se stalo, obstaral *Roncaglia*, mnich v Luce, nové vydání (v Luce 1734) o 9 foliantech; text auktorův podržel sice nezměněný, ale k bludným jeho náhledům připojil opravy mnohdy v celých rozpravách. Takto *Roncagliou* upravené vydání odčinil Benedikt XIII. z indexu a dovolil jeho užívání.

Prerádným slohem v jazyku francouzském sepsal církevní dějiny *Claudius Fleury*, vychovatel královských princů a převor v Argenteuilu (nar. 6. pros. 1640 v Paříži, † tamtéž 14. července 1723), a sice od Nanebevstoupení Páně až do r. 1414.³⁾

Po smrti *Fleury*-ho pokračoval v jeho díle oratorián *Jan Claudius Fabre* až do roku 1595. Jest přepjatým gallikánem; co jest nutné, jako dějiny dogmat, vypravuje zkrátka, zato, co

¹⁾ Godeau, hist. de l' eglise depuis la naissance de I. Ch. jusqu'à la fin du IX. siècle. Par. 1633. 3 T. f. německy od Hypera a Grootea. Augsb. 1768—96. 38 sv. 80.

²⁾ Nat. Alex.: Selecta historiae eccl. capita et in loca ejusdem insignia dissertationes historicae, chronologicae, dogmaticae. Saec I.—XVI. Paris 1676—1686. 24 T. 8.º Nové vydání r. 1687 v Paříži. K tomu: Selecta historiae V. T. capita. Paris. 1689 6 T. 8.º Oboje vydáno 1699. 8 T. f. tamtéž 1714; pak 1730 pod názvem: R. P. Natalis Alexandri historia ecclesiastica Veteris Novique Testamenti ab orbe condito usque ad annum 1600. — in 8 Tomos divisa. — Lucae 1834, cum notis Constantini Roncaglia 9 T. f. ibidem D. Mansi. Nejnovější vydání Bingae. 1789—91. 18 T. 4.º cum supplement. 2. T. 4.º.

³⁾ Histoire ecclesiastique depuis la naissance de Jésus Christ jusqu'en 1414 par Cl. Fleury, P. 20 T. 4.º Paris. 1691—1720. Nejnovější vydání rozmnožené o 4 knihy, které zahrnují čas od r. 1414—1517, dle rozvrhu vlastní rukou *Fleury*-ho učiněného v Paříži 1840. 6. T. 4.º.

jest mimořádné a světské, velmi obšírně a nedostihuje nikterak svého předchůdce.¹⁾

Toto spojené dílo přeložili karmelitáné *Alexander a S. Joanne de Cruce a Bruno Paroda* do latiny v Augsburku a připojili k němu samostatné latinské pokračování od r. 1596. až 1768. o 36 svazcích 8° a latinský překlad Calmetovy: *Introductio in historiam ecclesiasticam V. et N. T.* o 5 svazcích 8°. Ale toto pokračování nedošlo pro svou duchaprázdnost a nevkusnost žádné veliké obliby.²⁾

K největším francouzským církevním dějepiscům náleží *Šebastián le Nain de Tillemont*, (narodil se 30. listopadu roku 1637. v Paříži, zemřel 10. ledna r. 1698.). Byl francouzský šlechtic, stal se knězem a byl přítelem jansenistů, ale sám nebyl jansenistou. Žije na svém otcovském zámku sebral všechny v starých pramenech obsažené zprávy o dějinách církevních prvních století a výsledek 40leté práce uveřejnil pod názvem: *Mémoires*³⁾ etc. v 16 svazcích, z nichž první čtyři vydány za jeho živobytí, ostatních 12 po smrti. Celé dílo sahá až do r. 513.

Tillemont psal o látce větším dílem v monografiích, a odtud pochází název jeho díla, memoiry čili pamětihodnosti a užíval při tom zvláštní metody. Sestavil o každém předmětu příslušná slova pramenů tak, že krásnou mosaiku tvořila a dokonalejší obraz podávala; vlastní přídavky dal svědomitě do závorek. Ke každému svazku jsou připojeny učené, ostrovtipné a zajímavé rozpravy pod jménem poznamenání (notes).

Mimo memoiry vydal též dějiny římských císařů až do

¹⁾ Claude Fabre, *Histoire ecclésiastique pour servir de continuation à celle de Mr. Fleury*. Paris 1726—40. 16 T. 4°. 17tý T. obsahuje register.

²⁾ Cl. Flor. *Historia eccles. latine edita; continuata et notis illustrata*. 86 T. cum indice generali super primos 52 Tomos. Accedit: A. Calmet. *Introductio seu Hist. V. et N. T.* 5 T. 8°. Augustae Vind. 1768—98. Německý překlad Fleury-ho vyšel v polovici minulého století ve Frankfurtě a Lipsku 14 T. 4°, pokračování zhotovili benediktin Dominik Ziegler a karmelitán Alexander a S. Cruc., celé dílo vydáno v Augsburku 1758—87. 77 T. 8°.

³⁾ Sebast. Tillem.: *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique de six premiers siècles, justifiés par les citations des auteurs originaux: avec une chronologie et des notes*, Paris 1693—1696. 4 T. 4°; po jeho smrti T. 5—16. 1698—1712. Druhé vydání v Paříži, 1700—1713. 16 T. Brux. 1726 24 T. 12° obsahující jen prvních 8 sv. pařížského vydání; Brux. 1732, 10 T. 4°, kde 6 posledních svazků pařížského vydání chybí.

Anastasia I. (491—518),¹⁾ které jsou sice světské, ale též mnoho církevní látky obsahují.

Škoda, že nikdo o pokračování díla Tillemontova se nepokusil, a nikdo toho proto neučinil, poněvadž byl přesvědčen, že ho dosíci nemůže.

Za těmito velikány církevního dějepisu stojí o mnoho pozadu dějepisci 18. století, kteří sice krásně předmět vypravují, ale kritiky a studia pramenů nemají.

František Timoléon de Choisy, člen francouzské akademie a kapitolní děkan v Bajeuxu, sepsal církevní dějiny o 11 svazcích až do 18. století.²⁾ Po něm Jansenista *Bonaventura Racine* vydal církevní dějepis o 15 svazcích.³⁾ Chvalitebné jest dílo, které *Ducreux*, kanovník Auxerre-ský zhotovil.⁴⁾ Veliký kruh čtenářů získaly si dějiny církevní, které *Berault-Bercastel*, kanovník v Noyonu, vydal, a jež až do r. 1721 sahají.⁵⁾ V tomto díle pokračovali *Robiano*⁶⁾ a *Henrion*.⁷⁾

Velmi dobré a důkladné dílo jsou církevní dějiny, které abbé *Rohrbacher* (narodil se 27. září 1789 v Langatte v diecési Nančké, zemř. 17. ledna 1856), professor při semináři v Nančech, a jež až do r. 1848. sahají, napsal.

Sem náleží též *Graveson*⁸⁾, rodem Francouz, který však své církevní dějiny v Římě psal, jež až do r. 1721. jdou.

¹⁾ Seb. Tillem.: *Histoire des empereurs et des autres princes, qui ont régné dans les six premiers siècles de l'Église*. Paris. 1690—1697. 6. T. f; Brux. 1707—39. 16 T. 12°.

²⁾ *Histoire de l'Église par Fr. Timoléon de Choisy*, Paris 1706—23. 11 T. 4°.

³⁾ Bonav. Racine: *Abregé de l'histoire eccles.* Paris. 1762—67. 16 T. 8°.

⁴⁾ Ducreux: *Les siècles chrétiens*. Par. 1775—77. 9 T. 8°; německy od Jana Rautenstraucha: *die christlichen Jahrhunderte*. Wien. 1777—79 9 Bde 8°; a v Landshutu 1781—90. od Jana Fischera 10 sv. 8°.

⁵⁾ Berault Bercastel: *Histoire de l'Église*. Paris, 1778, 24 T. 12°. Nouvelle édition, continuée depuis 1721 jusqu'en 1820 par l'abbé Aime Guillon. Besançon et Paris. 1820—21. 22 T. 8°.

⁶⁾ *Continuation de l'histoire de l'église* — par Robiano. Paris 1836 4 T. 8.

⁷⁾ *Continuation* — par le baron Henrion 3 T. 8°. Německy: *Geschichte der Kirche Jesu Christi*. A. d. Französischen 24 Bde. Augsb. 1787—91. Výtah obstarali Wörz a Scheil, v Augsburku 1821—25. 9 sv. Nové vydání toho výtahu: *Geschichte der Kirche in einem getreuen Auszuge*. Innsbruck. 1841—44 9 Bde; a jeho pokračování: *Geschichte der Kirche Christi im 19. Jahrhunderte von P. B. Gams*. 3 Bde und ein Supplementband. Innsbruck. 1854—60.

⁸⁾ Graveson: *Historia eccles. V. et N. T. variis colloquiis digesta*. Romae 1717—22. 9 T. 8°; Venet. 1726; a August. Vind. 1727; cum notis Mansi 1762. Venet.

Dějepisci novější doby mimo *Rohrbachera*¹⁾ jsou: *Blanc*,²⁾ *Jager*,³⁾ *Darras*,⁴⁾ *Capefque*.⁵⁾

Dobré kompendium církevních dějin sepsal *Jindřich Vilém Wouters*,⁶⁾ professor v Lovani v Belgii.

§. 12.

Církevní dějepisci italští.

Itálie vyznamenávala se až do polovice 18. století, odčítáme-li Baronia s jeho pokračovateli Raynaldem a Laderchi-m, více sbírkami a historickými rozbory o jednotlivých odvětvích církevního života a pak na poli světských dějin, nežli všeobecnými církevními dějinami. Tak sepsali *Pavel Sarpi a Pallavicini* dějiny sněmu Tridentského: kardinál *Noris* psal o sporech pelagiánských; *Mamachi, Selvaggio a Pellicia* o církevních starožitnostech; *bratři Assemaniové* sbírali literární poklady východních církví a jejich rozličné liturgie a vydali v tomto ohledu důkladné práce, jmenovitě čtvrtý a poslední z nich *Šimon*, (narodil se r. 1749. v Tripoli, zem. 7. dubna 1821 v Paříži); *Dominik Mansi* (narodil se r. 1692., zem. 1769), zhotovil nejdokonalější vydání církevních sněmů; *Muratori* (nar. r. 1672., zem. 21. ledna 1750) usnadnil svými sbírkami italských spisovatelů a vzácných úryvků studium pramenů; v historické kritice vyznamenali se oba bratři *Petr a Jeronym Ballerini*.

K sepsání vlastních všeobecných dějin církevních přikročil dominikán, později kardinál *Jos. Aug. Orsi*, (nar. 9. května 1692 ve Florencii, zem. 13. června 1761), a mluvil ve svém díle o prvních šesti stoletích.⁷⁾

Jeho bratr z řádu Ph. A. *Becchetti* pokračoval v díle a

¹⁾ Rohrbacher: *Histoire universelle de l' église catholique depuis le commencement du monde jusqu' à nos jours*. Par. 1842, 29 T. 8°. V německém překladě vydány sv. 1—4. 7—10. 24. 1. oddělení, v Monastýru 1858—73.

²⁾ Blanc: *Cours d' histoire ecclès.* Par. 1841.

³⁾ Jager: *Cours d' histoire ecclès.* Par. 1841.

⁴⁾ Darras: *Histoire général de l' église depuis le commencement de l' ère chret. jusqu' à nos jours*. 3. ed. Paris. 1857. 4 T.

⁵⁾ Capefque: *Quatre premiers siècles de l' église*. Paris 1850. 2 T., *l' église au moyen âge*, Par. 1852 2 T., *l' église pendant les quatre derniers siècles*, Par. 1854. 4 T.

⁶⁾ Henrici Guilielmi Wouters: *Historiae ecclesiasticae Compendium*. 3. edit. Lovanii. 1858. 3 T.

⁷⁾ Orsi: *Istoria ecclesiastica*. Roma. 1747—61. 20 T. 4°.

napsal je až do r. 1378. K tomu přidal „Dějiny posledních čtyř století,“ totiž od západního rozkolu až do papeže Pia VI., došel však jenom do r. 1587.¹⁾)

Oratorián *Kašpar Saccarelli* sepsal důkladný a obšírný církevní dějepis až do r. 1185.²⁾

Aurelius Sigonius sepsal církevní dějiny až do r. 311;³⁾ *Jos. Zola*, professor v Pavii, dějiny obsahující čas před Konstantinem Velikým;⁴⁾ *Josef Vavřinec Berti* z řádu augustiánského, zhotovil kompendium církevních dějin až do 18. století, a pak dějiny čili rozpravy o prvních pěti stoletích církevních.⁵⁾

Jan Křt. Palma vydal své přednášky o církevních dějinách, které v Propagandě měl, až do času sněmu Tridentského.⁶⁾ Zároveň vydal *Vinc. Tizzani*, professor při římské universitě a canonicus regularis v Lateranu „*Institutiones historiae ecclesiasticae*,“ které *Pavel Delsignore* v rukopisu ve své pozůstalosti zanechal, a jež až po sněm Tridentský sahají.⁷⁾ *Jan Prezziner*, professor při universitě v Pise, sepsal církevní dějiny od Zvěstování andělského až do r. 1816 pro vzdělané laiky.⁸⁾ *Ludvík Tosti* vydal: Prolegomeni čili přednášky o všeobecných dějinách; dále jsou od něho mnohá díla speciálního obsahu, jako na př.: Dějiny papeže Bonifacia VIII. a jeho doby; Hraběnka Mathilda; Dějiny původu východního rozkolu.⁹⁾

¹⁾ Becchetti: Continuazione, del secolo VII. della chiesa al secolo XIV. Roma 1770—88. 17 T. 4°; Istoria degli ultimi quattro secoli della chiesa. Roma. 1788—97. 12 T. 4°. Nuova ediz. Venet 1822—26. 42 T. 16°.

²⁾ Saccarelli: Historia eccles. per annos digesta, variisque observationibus illustrata. Rom. 1771—96. 25 T. 4°.

³⁾ Sigonii: Histor. eccles. lib. XIV. Mediol. 1732. 2 T. 8°.

⁴⁾ Zola: Commentarii de rebus christianis ante Constantinum M. Ticini. 1780—87. 3 T. 4°.

⁵⁾ Berti: Breviarium historiae eccles. Aug. 1761, 1768; Viennae 1774; Bassani 1838; Dissertationes historiae seu hist. eccl. V. priorum saeculorum. Florent. 1753. v 4°; Aug. Vind. 1761. 4 T. 8°. continuavit Cornelius Stephanus ord. Cisterciens. Pragae. 1778. 3 T. 8°.

⁶⁾ Palma: Praelectiones hist. eccl. Rom. 1838—46. 4 T.

⁷⁾ Delsignore: Institutiones historiae eccl., quas notis et animadversionibus illustravit Vincentius Tizzani. Romae. 1838—46. 4 T.

⁸⁾ Prezziner: Storia della Chiesa della promulgazione del Vangelo fin all' anno 1818. Firenze. 1818—22. 9 T. 8°.

⁹⁾ Tosti: Prolegomeni alla storia universale della Chiesa, Firenze. 1861; Storia di papa Bonifacio VIII. e di suoi tempi. Firenze. 1846. 2 T.; La contessa Mathilde. Firenze. 1859; Storia dell' origine dello schisma greco. Firenze. 1856. 2 T.

§. 13.

Katoličtí církevní dějepisci v Německu.

V Německu rozhostila se po oněch hrozných bojích na poli duševním i hmotném, které protestantství vyvolalo, veliká ocháblost a zmalátnělost jak u vědách vůbec tak v církevním dějepisu zvlášť. Po dlouhá léta spokojili se s výtahy z Baronia. Povzbuzení k čilejšímu ruchu stalo se snahami císařovny Marie Teresie a císaře Josefa II. Ale toto obnovení duševního života obdrželo hned na počátku směr gallikánský a jansenistický, který v našich krajinách po svém hlavním podporovateli císaři Josefovi II. obdržel jméno josefinismu. Josefinismus chtěje státní církve utvořiti neměl smyslu pro církevní život a ústavu, a starým dějinám pro svůj rationalismus ani nerozuměl. V takovémto duchu psal *Kašpar Rojko*, professor při universitě Pražské, svá historická díla.¹⁾ V témž směru psali *Ant. Michl*, professor v Landshutu,²⁾ *Frant. Xav. Gmeiner*,³⁾ professor při universitě v Štýrském Hradci, a *Petr Wolf*.⁴⁾

Mírnější jest *Kosmas Schmalzfuss*,⁵⁾ augustián a professor při universitě Pražské. Nejlepší jsou tohoto času *Institutiones* od *Dannemayera*, professora ve Vídni, které též německy byly vydány.⁶⁾ -- Dějepisci *Pohl*,⁷⁾ *Stöger*,⁸⁾ *Gudenus*,⁹⁾

¹⁾ Synopsis historiae religionis et ecclesiae christ. Pragae. 1785; Christliche Religions- und Kirchengeschichte. Prag, 1789—95. 4 sv. (první tři století obsahující); Historie der Kirchenversammlung zu Constanz. Wien und Prag. 1782—85.

²⁾ Michl: Christliche Kirchengeschichte. München. 1811—12. 2 sv.

³⁾ Gmeiner: Epitome historiae eccl. N. T. Graecii. 1787 a 1803. 2 T.

⁴⁾ Wolf: Geschichte der christlichen Religion und Kirche. Zürich. 1782. 2 sv.; Geschichte der römisch-kath. Kirche unter der Regierung Pius VI. Zürich und Leipzig. 1793—1802. 7 sv.

⁵⁾ Schmalzfuss: Historia religionis et ecclesiae christianae praecipue in usum cleri curam animarum ruri exercentis. Pragae. 1792—93. 6 T. 8.

⁶⁾ Dannemayer: Institutiones historiae eccl. N. T. Vien. 1788 a 1806. — Leitfaden in der Kirchengeschichte nach Matth. Dannemayer. Wien 1790. 4 díly; Rottweil. 1827—28. 4 díly v 8°.

⁷⁾ Joseph Pohl, e societate Jesu: Manuductio ad historiam eccl. Vindobonae. 1753—59. 6 T. 8°.

⁸⁾ Ferd. Stöger, prof. in univers. Vindob.: Introductio in historiam eccles. N. T. Vindob. 1776.

⁹⁾ Fried. von Gudenus, Kanonikus zu Erfurt: Geschichte des ersten christlichen Jahrhunderts. Würzburg. 1783; des zweiten Jahrhunderts 1787.

Alber,¹⁾ *Becker*²⁾ a *Molkenbuhr*³⁾ upadli se svými pracemi brzy v nepaměť.

Novou dobu pro církevní dějiny zahájil slavný hrabě *Leopold Stolberg* svým výtečným dílem: *Geschichte der Religion Christi*, které až do r. 430. sahá.⁴⁾ Po jeho smrti († 6. pros. 1819) pokračoval v díle *Bedřich Kerz*, major na odpočinku (zem. 3. pros. 1848 v Mnichově máje 85 let svého věku) a přišel až do r. 1192. Po nějaké přestávce uvázal se *Jan Nep. Brischar* v další pokračování a dostal se až do r. 1245.

Vlivem Stolbergovým vzdělal se jeho přítel *Theodor Katerkamp*, professor a kapitolní děkan v Monastýru (zem. 8. června 1834), a sepsal církevní dějiny až do r. 1153. Spisovatel podává dílo vkusné a hluboké, miluje rozpravy v celých monografiích, tím činí látku živou a čerstvou, ale trpí opět tou nehodou, že pak není vždy s to, aby látku vhodně umístil.⁵⁾

Dějiny církevní až do r. 1073, které *Jan Nep. Locherer* vydal, jsou na mnoze necírkevním duchem sepsány.⁶⁾

Začaté dílo *Reichlina-Meldegga* jest zasypávání křesťanské starobylosti hanou a potupou.⁷⁾

Veliké naděje vzbudil *Josef Othmar Rauscher*, professor v Solnohradu, svými dějinami prvních tří křesťanských století.⁸⁾ Změna povolání odvrátila ho od dráhy dějepisné.

Jan Nep. Hortig, professor v Mnichově a později kanovník (zem. 27. února 1847), sepsal část církevních dějin o jednom

¹⁾ Joh. Nepom. Alber: *Institutiones historiae eccl. Agriae*. 1825. 5 T. 8°.

²⁾ Clem. Becker, prof. Monaster.: *Historia. eccl. practica*. Monasterii Westph. 1782—87. 7 T. 8°. sahá až do míru westfálského.

³⁾ Marcellin. Molkenbuhr, ordinis s. Francisci: *Historia religionis christianae in compendio ordine chronologico exhibita*. Paderbornae. 1818—19. 2 T. 8°; sahá až do r. 451.

⁴⁾ Stolberg: *Geschichte der Religion Christi*. Hamburg und Wien. 1806 bis 1818. 15 sv.; *Universální register* pochází od Morize. 2 díly, Hamb. 1825; *Fortsetzung v. Fr. Kerz*. sv. 16—45. v Mohuči. 1822—48; *universální register svazků* 10.—23. sestavil František Sausen v Mohuči 1839; *Fortsetzung von Joh. Brischar* sv. 46—53. v Mohuči 1850—64.

⁵⁾ Katerkamp: *Einleitung in die Kirchengeschichte und Kirchengeschichte*. Münster. 1819—34. 5 sv.

⁶⁾ Locherer: *Geschichte der christlichen Religion und Kirche*. Ravensburg. 1824—35. 9 sv.

⁷⁾ Reichlin-Meldegge: *Geschichte des Christenthums*. Freiburg 1830. 1 sv. (až do roku 324).

⁸⁾ Rauscher: *Geschichte der christlichen Kirche*. Sulzbach. 1824—29. 2 sv. (obsahují první tři století).

svazku, a z druhého pochází od něho první oddělení; druhé oddělení druhého svazku sepsal *Jan Josef Ignat Döllinger*, nástupce Hortigův v úřadu učitelském.¹⁾

Když toto dílo bylo rozebráno, chtěl je Döllinger přepracovati a podržel proto vedle svého jména též jméno Hortigovo, podal však samostatnou výbornou práci o dvou svazcích, z nichž první sahá až po Konstantína V., druhý mluví o zevnitřních dějinách církve až do r. 680. Mezi tím začal pracovati na díle, jemuž název: „*Lehrbuch der Kirchengeschichte*“, a které částečně až k Lutherovi sahá. Škoda, že není ukončeno. Mimo to proslavil se Döllinger jinými dějepisnými pracemi.²⁾

Josef Aug. Ginzl, professor a později kanovník v Lito-měřicích, vydal církevní dějiny až do r. 800.³⁾ *Kašpar Riffel* (zem. 15. pros. 1856 v Mohuči) psal o poměru církve a státu až do císaře Justiniana I.; pak sepsal církevní dějiny od reformace až do r. 1555.⁴⁾

Přednášky, které *Jan Adam Möhler*,⁵⁾ professor v Mnichově, o dějinách církevních měl, vydal *Pius Bonifac Gams*, a sahají až do r. 1814, od něhož pak začínaje až do nejnovější doby podává svou práci.

Nejpěší kompendie církevních dějin zhotovili Dr. *Jan Alzog* ⁶⁾, nar. v Ohlavě 29. června 1808, professor při universitě Frýburské; *Jos. Ignat Ritter*,⁷⁾ professor při universitě Vrati-

¹⁾ Hortig: Handbuch der christl. Kirchengeschichte. 1. Bd. Landshut 1826; II. Band 1. Abtheilung 1827; II. Band zweite Abtheilung von Döllinger Landshut. 1828.

²⁾ Hortig-Döllinger: Handbuch der Kirchengeschichte. Landshut. 1833 a 1835; Lehrbuch der Kirchengeschichte. Regensburg 1836—1838. 2 sv. Z druhého svazku jen 1 odd. Od téhož autora pocházejí: Heidenthum und Judenthum. Vorhalle zur Geschichte des Christenthums. Regensburg. 1857. Christenthum und Kirche in der Zeit der Grundlegung. Regensburg. 1860; Kirche und Kirchen, oder Papstthum und Kirchenstaat. München. 1861; die Reformation, ihre innere Entwicklung und Wirkung. Regensburg. 1846—48. 3 sv.

³⁾ Ginzl: Geschichte der Kirche. Wien. 1846—47. 2 sv.

⁴⁾ Riffel: Geschichtliche Darstellung des Verhältnisses von Kirche und Staat. Mainz. 1836; Christliche Kirchengeschichte seit der grossen Glaubens- und Kirchenspaltung. Mainz. 1841—47. 3 sv.

⁵⁾ Möhler: Kirchengeschichte; herausgegeben von Pius Bonifac Gams O. S. B. Regensburg. 1867—68.

⁶⁾ Alzog: Handbuch der Universal Kirchengeschichte. Mainz. 1841; od té doby mnoho vydání o 2 sv.

⁷⁾ Ritter: Handbuch der Kirchengeschichte. 1826—30. 2 sv.; šesté vydání upravil Dr. Ennen, městský archivář v Kolíně nad Rýnem, v Bonnu 1862.

slavské a kapitolní děkan tamtéž; Dr. *Jos. Hergenröther*,¹⁾ professor při universitě Vircburské, po té kardinál, Dr. *Jindřich Brück* ²⁾, professor v Mohuči.

Dobré latinské kompendie sepsali: *Antonin Klein*,³⁾ *Jakob Ruttenstock*,⁴⁾ *Mik. Jan Cherier*,⁵⁾ *Klarus Vascotti*.⁶⁾

Více populárně nežli vědecky zpracovali církevní dějiny: *Berthes*,⁷⁾ *Fortmann* ⁸⁾ a *Sporschil*.⁹⁾

§. 14.

Církevní historikové protestantští.

Tyto vypočteme alespoň podle jména.

1. Lutherané: *Gottfried Arnold*, *Christian Weissmann*, *Jan Vavř. Mosheim*, *Walchové* (otec a syn), *Jan Šalomoun Semler*, *Mat. Schröckh*, *Filipp Konrad Henke*, *L. Tim. Spittler*, *Christian Schmidt*, *K. F. Stäudlin*, *Augustin Neander*, *H. E. Ferd. Querieke*, *Jakobi*, *Lindner*, *Schaff*, *Engelhardt*, *Danz*, *Gieseler*, *Karl Hase*, *Christof Niedner*, *Jan Kurtz*, *Augustin Gfrörer*, který později katolíkem se stal; *Baur*, *Böhringer*, *Fricke*, *Hasse*.

2. Reformovaní: *Jindřich Hottinger*, *Bedřich Spanheim*, *Jak. Basnage*, *Samuel Basnage*, *Hermann Venema*, *J. A. Turretin*. *Arn. Jablonsky*, *W. Münscher*, *J. F. Thym*, *Bed. Schleiermacher*, *Merled Aubigné*, *M. J. Matter*. Z Angličanů: *Josef Milner*, *G. Gregory* a presbyterián: *Haveis*. Hollandané: *P. Hofstede de Groot* a *Herman Jan Royaards*. Z reformovaných Separatistů: *Ariané Christof*

¹⁾ Hergenröther: Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte. Freiburg im Br. 1876. 2 sv. Týž: Katholische Kirche und christlicher Staat in ihrer geschichtl. Entwicklung. Freiburg im Br. 1872.

²⁾ Brück: Lehrbuch der Kirchengeschichte. Mainz, 1874.

³⁾ Klein, prof. a kanovník ve Vidni: Historia ecclesiae christianae. Graecii. 1828. 2 T.

⁴⁾ Ruttenstock, prelát v Klosterneuburgu zem. 1844: Institutiones hist. eccles. Viennae. 1832—34. 3 sv. 80.

⁵⁾ Cherier, prof. v Trnavě: Institutiones historiae eccl. N. T. Pestini. 1840—41. 4 T.; pak Epitome historiae eccl. Viennae. 1854. 2 T.

⁶⁾ Vascotti: Institutiones historiae eccl. N. T. Pucinelli 1851. Nová vydání obstarává Jan Chrast, prof. při semináři Gorickém.

⁷⁾ Berthes: Geschichte der christl. Kirche. Mainz. 1810—43. 2 sv.

⁸⁾ Fortmann: Geschichte der christl. Kirche. Oldenburg. 1835.

⁹⁾ Sporschil: Populäre Geschichte der christlichen Kirche. Leipzig. 1846—48. 3 sv.

Sand a Vilém Whiston; arminián *Jan Klerikus* (le Clerc) a independent *Jos. Priestley*.

§. 15.

Čeští církevní dějepisci.

a) Katolíci:

Karel Haas, který byv pastorem protestantským a doktorem filosofie k církvi přestoupil, sepsal: „Katolický církevní dějepis s obzvláštním zřením k reformaci“ o 358 stránkách.¹⁾

Dr. *Jan Bílý*²⁾ sepsal jako farář v Předklášteří u Tišnova na Moravě: „Dějepis svaté katolické církve.“

b) Protestant:

Benjamin Prav. Červenák sepsal církevní dějiny.³⁾

¹⁾ Haas: Katolický atd. Nákladem Dědictví Svatojanského. V Praze. 1848.

²⁾ Bílý: Dějepis atd. vyšel o 1144 stránkách nákladem Dědictví sv. Cyrilla a Methoda r. 1859.

³⁾ Červenák: Historie církve křesťanské. V Kyseku. 1842.

PRVNÍ EPOCHA.

Cirkev působí mezi národy řecko-římské vzdělanosti, po krutých bojích přemáhá jejich pohanství a přijímá je do svého lůna. Zároveň vyvíjí svůj vnitřní život tak, že tato doba tvoří základ pro všechny ostatní vývoj učení, ústavy, kultu a kázně.

První perioda.

*Od narození Krista Pána až do Konstantina V.
(1—313.)*

I. ODDĚLENÍ.

Kristus a věk apoštolský (I. století).

HLAVA PRVÁ.

ŽIVOT A PŮSOBENÍ JEŽÍŠE KRISTA.¹⁾

§. 16.

Život Krista Pána až do jeho veřejného vystoupení.

Kristus Pán narodil se asi r. 748 U. C., tedy o 6 let dříve nežli náš letopočet udává. Tento pochází od Dionysia Exigua, který narození Páně do r. 754 U. C. položil.

Kristus Pán narodil se dle sv. Matouše (1, 1.) za dnů Heroda krále. Dle Josefa Flavie²⁾ zemřel Herodes r. 750 U. C. z jara. Kristus narodil se tudy před jeho smrtí a sice asi o rok a několik měsíců dříve; neboť Herodes „pilně se vyptával mudrců na čas hvězdy, která se jim byla ukázala, (Mt. 3, 7.) a na základě tohoto vyptání dal všechna pacholata v Betlémě a jeho okolí ode dvou let a níže zavraždit; proto šlo toho času Kristu Pánu již na druhý rok, a jeho narození spadá pak do roku 748 U. C. Někteří rok narození Páně ještě dále do zadu, totiž až do r. 747 U. C. kladou z příčin níže uvedených.

¹⁾ Srv.: Čtyři Evangelia; Euseb. h. e. I.; Tillemont T. I. 1—108. Neander: das Leben Jesu Christi 1837. — Stolberg, Geschichte der Religion Jesu, sv. V. — Bucher: Das Leben Jesu Christi. Stuttgart 1858. — Sepp: Das Leben Jesu Christi. Regensburg 1843—47, 2. Auflage 1853. Rohrbacher: kniha 23. a 24. — Döllinger: Christenthum und Kirche in der Zeit der Grundlegung. Regensburg, 1860. — Pantaleon Neumann, farář v Chlumně. Život Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista, Syna Božího, nákladem Dědictví Svatojanského, v Praze 1. sv. 1860, 2. sv. 1862. — Václav Štulc: Renan a pravda čili úvahy o knize Renanové: Život Ježíšův. V Praze. 1864. — Bílý: Život Ježíše Krista (proti Renanovi), v Praze 1864.

²⁾ Antiquit. XVIII. 6, 4. 9, 3. Zevrubnější provedení viz u Seppa, Leben Jesu. 2. Aufl. sv. I. 130—131 das Todesjahr des Herodes.

Datum narození Páně udává jaksi sv. Lukáš na dvou místech. Na prvním praví: „Stalo se pak v těch dnech, že vyšlo vyřčení od císaře Augusta, aby byl popsán všechen svět. To popsání první stalo se od vladaře syrského Cyrina (Quirina). Vstoupil pak Josef z Galilee z města Nazareta do Betléma, protože byl z domu a čeledi Davidovy, aby se přiznal s Marií, zasnoubenou sobě manželkou, těhotnou. I porodila tam syna svého prvorozeného. (Luk. 2, 1—7.) Takové popsání (census) stalo se trojí. Již Caesar poručil krátce před svou smrtí r. 710 U. C. celou říši změřiti čili katastr zhotoviti, aby se dle něho daně vyměřiti mohly. Toto dílo bylo za vlády Augustovy skončeno. Na Východě provedl změření od r. 710—730. U. C. Zenodorus; na Západě 710—739. U. C. Theodotus; a v krajinách jižních 710—742. Polyklet, tak že celý katastr. r. 742 U. C. mohl býti senátu podán. By toto dílo bylo dokonalé, nařídil císař Augustus třikráte za svého panování sčítání lidu. První sčítání čili census stalo se r. 726 U. C. za konsulů Caesara Oktaviána a Agrippy, tři léta po bitvě u Aktia (2. září 723 U. C.) a bylo toliko v Itálii provedeno. Třetí census, který Augustus nařídil, začal r. 766 U. C., rok před smrtí Augustovou za konsulů C. Silia Nepota a L. Minutia Planka a trval až do r. 770 U. C. V Judsku a Samaří, ale nikoliv v Galileji, provedl jej Quirin, vladař syrský. Druhý census začal r. 746 U. C. za konsulů C. Marcia Censorina a Asinia Galla, a tento census minil sv. Lukáš *svým prvním popsáním*. Obtíž spočívá v tom, že sv. Lukáš jmenuje Quirina jakožto vladaře syrského, který jej provedl, kdežto toho času byl vládařem syrským Sentius Saturninus, kterého Tertullian¹⁾ jmenuje jakožto představeného, který sčítání předsevzal, a odvolává se na archivy římské! Na tuto zdánlivou nesrovnalost pravíme: Dle Josefa Flavia byli krátce před narozením a po narození Páně tito praefekti v Syrii: M. Agrippa, M. Titius, C. *Sentius Saturninus*, P. Quinctilius Varus, Sabinus, L. Volurius Saturninus, *Publ. Sulpicius Quirinus*.

Sentius Saturninus byl vládařem Syrie od r. 744—748 U. C. Okolo téhož času přišel Quirinus jako císařský legát s mimořádným plnomocenstvím na Východ, válčil proti Homonadským v Cilicii a vedl vrchní dozor nad censem v Syrii, jak jest patrné z nápisů, které se u Muratoria²⁾ nalézají. V

¹⁾ Adv. Marcionem 4, 6. 19.

²⁾ Thesaur. Inscript. I. str. 670, 1

Palaestíně dal jej provésti syrským vladařem Saturninem, který zde jako jeho subdelegát vystupoval. Neboť Palaestina, majíc svého krále, stála více pod císařem, ale nikoliv pod vladařem syrským; proto ku předsevzetí censu bylo zde třeba mimořádného císařského vyslance. A tak mají sv. Lukáš i Tertullian pravdu, onen má na mysli vlastního popisovatele, tento jeho subdelegáta. Dále jmenuje sv. Lukáš vším právem toto popsání Quirinovo prvním, mysle na druhé, které jako skutečný syrský praefekt o 13 let později r. 759 U. C. provedl, když Arche-laüs byl poslán ve vyhnanství do Vienny, a jeho země syrské provincii přivtěleny. Toto druhé popsání Quirinem stalo se asi proto, že první nebylo ukončeno pro nepokoje, které znikly, poněvadž popsání bylo spojeno s holdováním Augustovi a Herodovi.

Saturnin byl vladařem Syrie od r. 744 až do léta 748 U. C. Ale nežli ještě rok 748. U. C. do léta došel, opustil vladař Saturninus své místo, tak že již na počátku r. 748 byl Varus jeho nástupcem. Tudy spadá rok narození Páně do r. 747 neb 748 U. C., poněvadž v obratu let 747 a 748 U. C. se osoby ve vladařství Syrie vyměnily.¹⁾

Na druhém místě praví sv. Lukáš: „Léta patnáctého císařství Tiberia císaře — stalo se slovo Páně k Janovi. I kázal křest pokání na odpuštění hříchů“ (3, 1—3.). Augustus zemřel 767 U. C., Tiberius však panoval již se svým adoptivním otcem dva roky. Tu ovšem nevíme, jak sv. Lukáš léta čítal, ale bez pochyby, že ony dvě léta spoluvlády čítal do panování Tiberiova. Pak 15. rok vlády Tiberiovy byl rok (755 + 15—) 780. O něco později vystoupil Kristus jsa okolo 30 let stár; a to by nás vedlo na r. 750 (780—30), kde by se byl Kristus Pán narodil. Ale Lukáš nepraví, že byl 30 let stár, nýbrž jen okolo třiceti let, t. j. byl, jak říkáme, třicátník. Proto tento výpočet nevádí našemu roku 748 U. C., a pak byl Spasitel při svém vystoupení na veřejnost 32 neb 31 let stár. Dle podání jest 25. prosinec den narození Páně, den to, kdy noc jest nejdelší a den nejkratší a k tomu ještě pošmourný.

Spasitel byl způsobem nadpřirozeným zastíněním Ducha sv. v Panně Marii počat, vzal své tělo z jejího těla, a byl takto jako nový štěp na starou hřišnou ratolesť vrouben. Narodil

¹⁾ Srv. Die Beschreibung Judäa's u Seppa l. c. I. 135—146.

se v Betlémě, kamž Josef a Maria, jsouce potomci Davidovi, se odebrali, aby se do konskriptní knihy zanésti dali. Nemajíce místa v hospodě pro nával množství musili v stáji noclehovati, a tu narodil se Spasitel. Jeho narození oslavovali andělé a zvěstovali tuto velikou událost zbožným pastýřům, kteří na luhách Betlémských svá stáda pásli. Na slovo andělské spěchali do Betléma a spatřili novorozeného Spasitele, jak jim anděl pověděl. Byli to první věřící z Israele. Dle zákona bylo dítě 8. den obřezáno a obdrželo jméno Ježíš, jak bylo od anděla nazváno. (Ješua_g novější forma pro Jehošua_g = Bůh jest Spasitel). Čtyřicátý den představila Panna Maria Ježíše v chrámu a obětovala Bohu předepsanou oběť. Zde poznal zbožný Simeon v Ježíši očekávaného Messiáše a spatřil v něm „světlo národův a slávu lidu Božího israelského, který bude zároveň znamením, jemuž bude odporováno, a proto mnohým ku pádu poslouží“ (Luk. 2, 25—35.). V proroctví toto zapěla i zbožná vdova Anna a mluvila o něm všechněm, kteří očekávali vykoupení israelského (Luk. 2, 36—38.). A tak otevřela se ústa proroků, která od časů Malachiášových byla zavřena. Po vykonané oběti navrátili se rodiče do Betléma chtějíce zde stálé sídlo svého přebývání vyvoliti. V druhém roce stáří Ježíšova přišli mudrci od Východu vedeni jsouce znamením nebeským, jak se zdá, pouze jen jim srozumitelným do Jerusalema, a ptali se po novém králi, jénž byl jim hvězdou zvěstován.¹⁾ Herodes ulekl se této návštěvy, a poradiv se se zákonníky poslal mudrce do Betléma se závazkem, aby našedše dítě i jemu to zvěstovali, aby se jemu klaněti mohl. Magové čili mudrcové našli za znamením nebeským kráčející dítě, poznali v něm Boha, poctili je dary a byvše andělem poučeni navrátili se jinou cestou do své vlasti. Herodes, čekav marně na jejich návrat a chtěje se pretendenta trůnu zbaviti, dal všechny dítky v Betlémě a okolí jeho povraždití ode dvou let a níže, podle času, na který se byl pilně magů vyptal. Z toho vraždění zachován jest Syn Boží, jelikož Josef andělem byl poučen, aby Syna i matku jeho vzal, do Egypta se odebral, a

¹⁾ Kepler: *De nova stella in pede serpentarii, et qui sub ejus exortum de novo iniit, trigono igneo*, Pragae 1606; *De Jesu Christi Servatoris nostri vero anno natalitio*. Francofordiae 1606; *De vero anno, quo aeternus Dei Filius humanam naturam in utero benedictae Virginis Mariae assumpsit*. Francof. 1604. Kepler stanovil r. 748 U. C. jakožto rok narození Páně. Srv. Sepp l. c. I. 147—190.

tam tak dlouho pobyl, až opět k návratu bude vyzván. Josef zachoval se úplně dle rozkazu andělského. Z celého vypravování pisma sv. plyne, že mezi vraždou Betlémskou a smrtí Herodovou opět nějaký delší čas uplynul, a my jsme nechybili pošinuvše narození Kristovo do r. 748 U. C. Po smrti Herodově navrátila se sv. rodina do vlasti a chtěla opět v Betlémě se usaditi; slyšíc však, že v Judsku Archelaus, ukrutník rovný svému otci, kraluje, usadila se v Nazaretě, kde původně přebývala.

Po té nevíme o Ježíši ničeho; až teprve když byl 12 let star, putoval s rodiči do Jerusalema ku dni svátečnímu a obrátil v chrámu na sebe pozornost kněží a zákonníků svou neobyčejnou známostí písem svatých. Toto vše přišlo brzy v zapomenutí mimo rodinný příbytek; svět považoval Ježíše za syna Josefova.

Ježíš vyučil se tesařství (Mr. 6, 3.) a živil se jím

Něco neobyčejného na něm nikdo nepozoroval, a proto, když v určitý čas vystoupil, mysli jeho příbuzní, že se smysly pomínil, chtěli se ho zmocniti a tak zlý osud od něho odvrátiti. (Mr. 3, 21.) Nemohli si zajisté jeho učenost nikterak vysvětliti, dobře vědouce, že žádných učených škol nenavštěvoval; a odtud pocházelo jejich podivení a ustrnutí.

§. 17.

Vystoupení Jana Křtitele.

Když se plnost času přiblížila, aby Syn Boží se vtělil a člověka vykoupil, nechtěl tento ve své božské moudrosti svět náhle překvapiti, nýbrž dal jej nejbližší přípravou připravovati. Archanděl Gabriel zvěstoval ctihodnému knězi Zachariášovi, že v stárnoucím životě jeho manželky Alžběty počat bude syn, který bude veliký před Pánem, a jehož jméno bude Jan (Jochanan = milost Boží), od narození bude nazarejský, čili Bohu zasvěcený, který mnohé ku Pánu obrátí a v síle Eliášově Pána předcházeti bude. Panna Maria dověděvši se při svém zvěstování o milosrdenství, které Pán s Alžbětou její příbuznou učinil, spěchala jí prokazovat služeb lásky. Ale jakmile ji Alžběta spatřila, zplesalo nemluvnátko v jejím životě, a ona pozdravila Marii jako Matku Boží, která prorockým chvalozpěvem: „Velebí duše má Hospodina“ (Magnificat), (Luk. 1, 46—55) své

příbuzné odpověděla, opěvujíc milosrdenství Boží, které se v ní objevilo a v budoucí říši Messiášově na dobro v skutek uvedeno bude.

Při narození Janově otevřela se němá ústa Zachariášova, která anděl při svém zvěstování pro jeho nedůvěru v slovo Boží uzavřel, a on velebí hned ve svém: „Požehnaný Pán Bůh israelský,“ (Benedictus) (Luk. 1, 68–79.) říši nového Krále nebeského a účastenství, které jeho narozený syn při jejím zařizování míti bude.

Jan žil jako nazarejský na poušti životem přísným a na stoupil 15 léta císaře Tiberia, jsa dle našeho výpočtu asi 33 let stár, u veřejnosti. Na něm spočívala horlivost a šířající oheň Eliášův, a on káral ostrými slovy hříchy a bezbožnosti panujících tříd. Ale i celý národ byl mu v stavu, v jakém se nalézal, nehodný ku povolání, ku kterému ho Hospodin určil; proto předpovídal mu veliký soud, který jemu, až se Messiáš zjeví, nastane. Půl léta působil na lid svým kázáním, nežli ke křtění lidu přistoupil. Tento křest byl jen zevnitřní a prorocký; naznačoval onen křest ohně a ducha, kterým jeho nástupce bude křtiti. Lidé odkládajíc při vstoupení do vody svá roucha měli tím ukázati svou horlivost a hotovost starého člověka odložití a v nového se obléci a potápějíc se měli naznačiti, že jsou hotovi nečistotu hříchu s duše smýti.

Tisícové čekali na Jordáně na křest, a Jan očekával mezi nimi toho, který přijíti měl.

Tu se jednoho dne k němu blížil mladý muž, v kterém příbuzného se strany své matky poznal, a hned povstalo v něm tušení, že on jest zaslíbený Messiáš, kterému není hoden rozvázati řeménky u obuvi jeho Ježíš žádal od něho pokřtěnu býti; ale Jan zdráhal se to učiniti. Ježíš však setrval při svém úmyslu a vstoupiv do Jordánu, byl pokřtěn Toto ponížení stalo se velikým oslavením pro Krista a zároveň znamením, po kterém Jan jistě Messiáše poznal. Neboť otevřela se nebesa a Otec vydal hlas: „Tentoť jest Syn můj milý, v němž jsem sobě zalíbil,“ (Mt. 3, 17.) a Duch sv. jako v způsobu holubice sstoupil na něho. Tento křest a znamení, která se při něm stala, bylo zasvěcení Ježíše do úřadu Messiášova. Zde obdržel pomazání na krále, kněze a proroka.

Jan jsa Bohem osvěcen viděl v Ježíši netoliko Messiáše vítězícího, ale i trpícího: proto pravil o něm k svým učenníkům: „Hle Beránek Boží, který snímá hřích světa.“ (Jan 1, 29.)

Když synedrium k němu své posly poslalo a se ho távalo, či mocí tento svůj úřad koná, odvrátil od sebe domněnku mnohých, jakoby byl Messiášem; prohlásil se toliko za jeho předchůdce a dodal, že Messiáš již mezi nimi bydlí. Takovým poukazováním přivedl Jan Ježíšovi první učenníky. Pokřtěním Ježíšovým vypršel jeho úřad a jakkoli dále křtil, vyslovoval se veřejně, že Ježíš musí růsti, on však se menšiti.

Po krátkém čase jal ho Herodes Antipas, kníže v Galileji a Peræji, ačkoliv ho dříve rád poslouchal. Ale když byl od něho trestán pro Herodiadu, manželku bratra svého Filippa, kterou jemu odňal, i ze všech zlých věcí, které činil, kázal ho vsaditi na tvrz řečenou Machaerus, dílem aby ho přede mstou Herodiadinou chránil, dílem že se bál, aby jeho vliv nebyl příčinou zbourání lidu proti němu, kdyby jeho nectný poměr veřejně káral.

V žaláři vzbudilo tiché působení Ježíšovo v něm obavy, není-li pouhým prorokem; neboť čekal rychlého rozvoje Messianské velebnosti a s ní spojeného soudu, který lidu předpověděl. Proto poslal dva ze svých učenníků k Ježíšovi táže se ho: „Ty-li jsi ten, který přijíti má, čili jiného čekati máme?“ Očekával ovšem pozitivní odpověď a chtěl takto Ježíše přinutiti, aby i název Messiáše přijal. Ježíš jsa obstoupen zázračně uzdravenými poukázal toliko na ně a poručil poslům, aby svému mistru pouze řekli, co viděli a slyšeli: že slopí vidí, kulhaví chodí, malomocní se očišťují, hluchí slyší, mrtví z mrtvých vstávají a chudým evangelium se zvěstuje (Mt. 11, 2—6.). Tímto poukázáním upamatoval se Jan, že těmito skutky zaslíbení proroků jsou vyplněna, a měl nejjasnější odpověď na svou otázku. Příchod těchto poslů byl příčinou trpkého pokárání Židů od Ježíše. Židé sice toužebně a dychtivě Jana přijali, ale nyní na uvězněného zapomněli. To pohnulo Pána, že slavné svědectví o velikosti a důstojnosti Janově vydal, vyhlásiv ho za největšího proroka a největšího mezi syny ženskými, který jest více nežli prorok, poněvadž na toho prstem ukázal, kterého proroci toliko z veliké dálky spatřovali.

Jeho smrt byla smrtí mučennickou pro horlivé konání svěřeného úřadu. Následkem mstivosti a úskoků Herodiadiných dle evangelia (Mr. 6, 17 -29. Luk. 3, 19. 20.), dle Josefa Flavia (Antiq. XVIII. 5, 2.) z bázně před jeho vážností dal ho Herodes stíti a podal jeho hlavu na míše Herodiadě. Jeho učenníci pohřbili sv. tělo a zvěštovali jeho smrt Ježíšovi. Ačkoliv

Jan svým celým působením na Ježíše ukazoval, přece z nedorozumění (Jan 3, 36. Mt. 9, 14. 11, 2. Skutky apošt. 18, 25. 19, 2—7.) zdržovali se mnozí od něho a utvořili pro sebe sektu, nazývající se učenníky Janovými.

§. 18.

Další nástin života Ježíšova.

Hned po křtu na Jordáně odebral se Ježíš na poušť, kde 40 dní se postil a na svůj úřad připravoval. Po uplynutí tohoto času přistoupil k němu pokušitel a pokoušel ho třikráte podobným pokušením jako Adama v ráji. Adam v ráji podlehl, ale Ježíš, náš druhý Adam, zvítězil nad pokušením těla, očí a pýchy života. Mezi tím vyslalo synedrium poselství k Janovi, aby se ze svého křtění zodpovídal. Jan se prohlásil za předchůdce Messiašova a pravil, že se tento již zjevil (Jan 1, 19—28.). Druhého dne po odchodu tohoto poselství navrátil se Ježíš z pouště na místo, kde Jan křtil. Když ho Jan spatřil, zahrnul veškerá proroctví v jednu větu, a to poslední řka: „Hle, Beránek Boží, který snímá hřích světa,“ (Jan 1, 29.), dada tím na jevo, že má dokonalou známost Krista a jeho díla. Při této příležitosti obdržel Ježíš první své učenníky Ondřeje, Jana, Petra, Filipa a Nathanaele (Jan 1, 37—51.), při čemž jméno Šimonovo změnil ve jméno Petra. Toto událo se na cestě z pouště do Galilee. Třetího dne nalézáme Pána v Káně Galilejské na svadbě, kde svůj první zázrak vykonal proměněním vody ve víno, a tak zjevil svou slávu, a učenníci jeho uvěřili v něho (Jan 2, 1—11.). Z Kány odebral se do Nazareta, aby své vlasti zvěstoval, že se vyplnilo, co proroci předpovídali. Nazaretští však dokázali, že žádný prorok není ve své vlasti milým, a chtěli ho zavraždit (Luk. 4, 16—30.). Tu usadil se Pán v Kafarnaumě, kázal v okolních synagogách, uzdravoval nemocné a vymítal zlé duchy. Mezi tím přiblížily se velikonoce a Ježíš cestoval do Jerusalema (Jan 2, 13.). Zde očistil chrám od prodávajících a kupujících a měl rozmluvu s Nikomedem (Jan 2, 14—3, 21.). Po slavnosti odebral se do země judské (Jan 3, 22.), zdržel se zde snad celé léto, získal mnoho učenníkův a křtil je svými učenníky; neboť sám nekřtil nikoho. Na tento zrůst učenníků Ježíšových byli učenníci Janovi žárlivi a upozornili na to svého mistra. Jan nalézal se tehdy u Enonu, přítoku Jordánu. Vědom sobě svého úřadu pravil: „On musí růsti, já

pak se menšiti“ (Jan 3, 30.). Ale když tímto způsobem žárlivost a nedůvěra Fariseů byla vyvolána, odebral se Ježíš skrze Samaři do Galilee. Na této cestě rozmlouval u studnice Jakobovy se ženou Samaritánkou a prohlásil se jí a Samaritanům, které přivolala, za Messiaše (Jan 4.). Navrátiv se do Galilee započal svou činnost uzdravením na smrt nemocného syna královského úředníka (Jan 4, 46—54), kázal a uzdravoval. Asi po čtvrt letě v druhé polovici dubna cestoval opět do Jerusáléma k svátkům velikonočním, uzdravil zde 38 let nemocného, prohlásil se určitě za Syna Božího, rovného Otcí a s Otcem vždy působícího a obživujícího, a dovolával se svědectví Janova, svého vlastního díla a proroctví Mojžíše a proroků (Jan 5, 1—47.). Po této slavnosti navrátil se do Galilee a zdržel se zde půl druhého roku. Okolo velikonoce následujícího roku zdržoval sa poblíž Tiberiadského jezera (Jan 6, 44. atd.) a teprve o slavnosti stánků, t. j. v září odebral se do Jerusáléma. (Jan 7, 2—10 atd.). Do tohoto dlouhého pobytu spadají četné události, které nám synoptikové vypravují. V tomto čase vyvolil si Pán 12 učenníkův a dalších 70 učenníků. Na podzim opustil Ježíš Galileji, aby se tam více nenavrátil. Krátce před svým odchodem proměnil se na jedné hoře (Luk. 9, 28—36. srv. v. 51 a Mt. 17, 1—12. Mr. 9, 1—12.), kterou tradice Táborem jmenuje, před Petrem, Jakobem a Janem, svými nejdůvěrnějšími učenníky. Toto proměnění jest vrch a obrat života Kristova, k němuž všichni jeho činové směřovali. Zde se ukázal konkrétně tím, čím byl, totiž Bohem — člověkem. Od tohoto času mluvil o ukončení svého díla a své smrti bez obalu, jasně a patrně. V Judsku zdržoval se Ježíš asi poblíž Jerusáléma. O posvěcení chrámu (v prosinci) nalézal se v jeho síních. Židé ho vyzvali, aby se určitě prohlásil, kým by byl, a když to učinil, chtěli ho kamenovati, poněvadž dobře poznali, že „se Bohem činil“ (Jan 10, 22—39.). Ale Ježíš se skryl, poněvadž jeho hodina ještě nepřišla, odebral se k Jordánu poblíž Mrtvého Moře a zůstal zde, až ho Marta a Maria zavolaly k uzdravení jejich bratra Lazara, kterého, jelikož mezi tím zemřel, po příchodu vzkřísil (Jan 10, 40—11, 44.). Tu uzavřeli Fariseové na bezvolné proroctví Kaifáše, nejvyššího kněze toho léta, jeho smrt. Pán ušel jejich nástrahám a odebral se do města Efremu. Šest dní před velikonočí odebral se do domu Lazarova, byl zde od Marie, sestry jeho, drahou mastí ku pohřbu pomazán, měl druhý den potom slavný vjezd do Jerusáléma a očistil po druhé

chrám. Ve čtvrtek konal poslední svou večeři s učenníky a jedl naposled beránka velikonočního. Při tomto starozákonním obřadu jakožto typu ustanovil oběť Nového Zákona a poručil ji konati na věčnou památku svého umučení, zanechav sebe svým učenníkům po všechny časy pod způsobou chleba a vína. Zradou Jidáše, který za 30 stříbrných se synedriu propůjčil, zmocnili se židé Ježíše na hoře Olivetské v zahradě Gethse-manské a vedli ho před synedrium. Zde byl dvakráte vyslý-
chán, jednou před půlnocí a po druhé po půlnoci, a jelikož vyznal se býti Synem Božím, byl jako rouhač k smrti odsouzen. Ale před Pilátem, prokuratorem římským, nebyla by pouze ná-boženská obžaloba k smrti stačila, proto obžalovali synedristé Ježíše v praetoriu z velezrády, že prý brání dávati daň císaři, bouří lid a činí se králem. Kristus vyznal se býti králem krá-lovství, které však není z tohoto světa, a že proto přišel na svět, aby svědectví vydal o pravdě. Pilát poznal hned, že Je-
žíš jen z nenávisti jest obžalován, a chtěl ho propustiti. Jelikož židé na odsouzení Páně stáli a Pilátovi hrozili, že ho u císaře obžalují, propustí-li Ježíše: vydal jim ho konečně, aby umřel. Tak byl ukřižován za císaře Tiberia r. 783 U. C. podle příja-tého nyní ač nesprávného letopočtu r. 33. po svém narození.

Při smrti Páně roztrhla se opona chrámová ve dvě od vrchu až dolů, na znamení, že starý řád zákona pominul; ze-mě se třásla, skály se pukaly, hrobové se otvírali a mnohá těla svatých vstala (Mt. 27, 51—53.). Toto nevypravuje pouze evan-gelium, ale i pohan Fegon, který dí, že nastalo takové zatmění slunce, že v hodinu šestou den v noc se proměnil a hvězdy na nebi se spatřily, a pro zemětřesení četná stavení v Nicæi, městě Bithyuském se sesula.¹⁾ Na tato znamení patře setník, který při ukřižování Páně dozor vedl, pravil: „Jistě tento člověk byl spravedlivý a Syn Boží“ (Mt. 27, 51. Luk. 23, 47.). Na moři byl slyšán tajemný hlas: „Veliký Pan umřel.“ A tak byla jeho smrt jako jeho narození nadpřirozeným způsobem Židům i po-hanům oznámena.

Josef z Arimathie. člen synedria, který však s počínáním Židů se nesrovnával, jsa tajným učenníkem Páně, přemohl bá-zeň lidskou, vstoupil před Piláta, vyprosil si od něho tělo Je-
žíšovo a pochoval je s Nikodemem, též tajným učenníkem Páně, ve svém novém hrobě, kde ještě nikdo neodpočíval.

¹⁾ Chronicon Euseb. ad ann. 33. post Chr. n. et ad 4. Olympiadis 202.

§. 19.

Vzkříšení a nanebevstoupení Páně.

Kristus Pán byl pochován v pátek krátce před západem slunce. Odpočíval tedy v hrobě v pátek, celou sobotu a v neděli, kde časně ráno ještě za tmy z hrobu vstal. Druhého dne, co Pán v hrobě ležel, rozpomenulo se synedrium na slova Spasitelova, že třetího dne z mrtvých vstane. Proto, aby snad jeho učenníci těla nevzali, a pak řeči neroztrušovali, že z mrtvých vstal, zapečetili synedristé hrob a obsadili jej římskou vojenskou stráží, kterou schválně za tím účelem si od Piláta vyprosili. Ale lidská moudrost a síla ničeho 'nezinohou proti všemohoucnosti Boží. Pán vstal v neděli z mrtvých, jak to předpověděl, a dokázal své božské poslání, a my jsme přesvědčeni, že skutečně jsme vykoupeni. Na vzkříšení Páně spočívá naše víra. Proto praví sv. Pavel ke Korintským: „Nevstal-li Kristus z mrtvých, jest marné kázání naše, a marná jest i víra vaše, a jste ještě ve svých hříších. Ale nyní vstal Kristus z mrtvých, prvotiny těch, kteří zesnuli. A jakož v Adamu všichni umírají, tak i skrze Krista všichni obživeni budou“ (1. Kor. 15, 14—22.). Vzkříšený Pán obcoval se svými učenníky ještě 40 dní, zjevoval se jim častokráte, učinil před nimi znamení. Takových zjevení Páně vypravuje nám písmo sv. jedenáct. Konečně chtěje se odebrati z tohoto světa k Otci, vyvedl své učenníky do Bethanie, přikázal jim, aby z Jerusalema neodcházeli, dokud Ducha sv. neobdrží, a dal jim požehnání. A když jim žehnal, bral se od nich, a oblak vzal ho z očí jejich. Pán opustil tak nadpřirozeně svět, jak nadpřirozeně přišel na svět. Nanebevstoupením naznačil názorně účinek svého vtělení. Účel vtělení bylo spojení člověka s Bohem, a to vstoupením Syna Božího na nebesa, který jako člověk sedí na pravici Boží. jest dosaženo. Od této doby děje se spojování jednotlivců s Bohem ustavičně až do vypršení časů, kde Pán opět tak, jak se odebral do nebe, přijde, aby svět soudil, a odplatil jednomu každému podle skutků jeho.

Dle rozkazu Mistra nebeského vrátili se apoštolé s hory Olivetské do Jerusalema čekajíce zaslíbení Páně, Ducha svatého.

§. 20.

Kristus založil církev viditelnou.

Měl-li Kristus celé člověčenstvo na všech místech a ve všech časech spasiti, musil o to pečovati, aby učení jeho neporušené vždy a všudy se hlásalo, jeho oběť tak se konala, jak ji konati předepsal, svátosti tak se udělovaly, jak to stanovil, a všichni lidé jistou cestou k nebeské vlasti vedeni byli; jedním slovem, co Pán v Palaestině za svého pozemského pobytu konal, mělo se po všechny časy na všech místech dít, a tak ovoce jeho práce a utrpení lidem přivlastňovati. Toto přivlastňování ovoce vykupitelského nemohlo se mrtvým písmem kněh sv. čili bible vykonávati; neboť každé písmo jest nesčíslným výkladům podrobno a přemnohým nepřístupno. K tomu bylo potřebí zástupce, který by místo Kristovo zaujímal a podobné vážnosti a auktoritě se těšil. A to jest církev svatá, jejíž založení a zachování jest nutnou podmínkou, mělo-li dílo vykupitelské v skutek byti uvedeno. K tomu, by církev založil, směřovala veškerá činnost Kristova zde na zemi. První slovo, které k lidskému pokolení jako učitel promluvil, bylo: „Čiňte pokání; neboť se přiblížilo království nebeské“ (Mt. 4, 17. Mr. 1, 15.). Při zakládání církve spatřujeme podivuhodnou nebeskou opatrnost. Že Syn Boží na svět přišel, aby místo obmezené židovské synagogy světovou říši pravdy založil, nemohl zřejmě a jasně před zástupy vysloviti; proto nikdy v řečích svých k lidu neužíval slova „Církev“ (Ecclesia); jen před učenníky a to teprve později, mluvil jasněji o církvi, jelikož by zprva ani oni jemu nebyli rozuměli. Zato mluvil před lidem „o království Božím neb nebeském,“ které se přiblížilo, neb mezi nimi se již nalézá. Poněvadž Židé ve své smyslnosti na světskou říši mysli, počal brzy své učení o této říši v podobenstvích vykládati a tím způsobil, že lidé majíce toto učení v temné roucho zahaleno, ho zneužívat nemohli, a učenníci obdrželi krásné obrazy o učení, které později v celé kráse a vznešenosti pochopili. Sem náležejí na př. obrazy o roli, svadbě, pannách, dělnících na vinici, perli, síti plné ryb a t. d. Tak oznámil Pán lidu, co by jinak nebyli snesli, že má mimo Židy ještě jiné milé ovce, že všichni lidé, tedy i pohané, ku spáse povoláni jsou, a že evangelium všemu stvoření bude hlášáno.

O této říši učil, že jest sice ve světě, ale není ze světa (Jan 18, 18—36.); její zrůst a rozšíření naznačoval obrazy o

zrnu, které až stonásobný užitek přináší, o zrnu horčičném, které u vysoký strom vzrůstá, a o kvasu (Mat. 13, 3—8. 31—33. Mr. 4, 26—29.); jmenoval ji stádem, které svého pastýře dobře zná (Jan 10, 1—16. Mt. 5, 14.), městem, lidem, národem a královstvím, jehož panovníkem jest sám (Jan 18, 37.). Úřad, který v církvi založiti chtěl, jeho obsah, objem a pravomocnost naznačoval obrazy a podobenstvími o zahradníku, rybáři, pastýři; držitelé tohoto úřadu měli se pokládati za služebníky těch, kterým veleli a jichž správcové byli; a věrně úřad zastávajice měli svou mzdu jednou obdržeti (Luk. 12, 42. sq. 16, 1. sq.).

Co takto Kristus na církvi theoreticky pracoval a lid pro ni připravoval, budoval ji znenáhla prakticky. Vzhledem ku Starému zákonu a rozdělení vyvoleného národa na 12 pokolení vyvolil si 12 mužův a nazval je apoštoly, poněvadž je poslal, jako sám od Otce poslán byl. Tito byli Šimon, kterému dal jméno Petr čili Kefas, a Ondřej, synové Jonášovi, Jakob Starší a Jan, synové Zebedeovi, Tomáš, Filipp, Bartoloměj, Matouš, Jakob Mladší a Tadeáš (též Lebbaeus a Jůda Jakobův zvaný), synové Alfeovi a bratřanci Páně, Šimon Horlitel (Zelotes) a Jidáš Iškariotský, který byl zrádce (Mt. 10, 1—4. Mr. 3, 13—19. Luk. 6, 13—16.). Mimo tyto apoštoly vyvolil z počtu těch, kteří v něho uvěřili, vzhledem k radě 70 mužů, která Mojžíšovi po boku stála (Num. 41, 16. sq.), 72 učenníků (Luk. 10, 1.). Okolo tohoto druhého kruhu táhli se četní tajní učenníci a stoupenci a ostatní věřící zástupy. Dále sprovázelo Pána po způsobu židovském ještě několik paní pečujících zároveň o potřeby apoštolů, pokud sami svých potřeb si vydělati nemohli.

V kruhu svých vyvolených apoštolův a učenníků byl Pán sám mistrem, knězem a králem, a oni měli jednou na jeho místo vstoupiti; proto věnoval jim zvláštní péči, učil je, napomínal a trestal; činil mnohé zázraky jen k vůli nim (Luk. 4, 38. sq. 5, 1—4. Mt. 8, 23—27. 14, 22. sq.), aby spíše v jeho božství a messiánskou důstojnost uvěřili; udělil jim moc konati divy a zázraky (Mt. 10, 1. Luk. 9, 1. 10, 9.) a vysýlal je opět hlásati království Boží (Mt. 10, 17. 18, 34—38. 16, 24. Luk. 10, 1. sq.).

Tři léta pracoval Ježíš a vzdělával svých 12 apoštolů, aby plnost veškeré své moci na jejich bedra složit mohl. V něm bylo veškeré kněžství, proroctví a království soustředěno; a tato veškerá plnost měla přejíti do nového království, v němž místo stolice Mojžíšovy, která jen jeden národ obsaho-

vala, měla býti zřízena stolice Petrova, která by všechny národy objímala. Proto, když se úřad Kristův na zemi končil, a Petr na jeho otázku, kým ho lidé býti praví, vyznal, že jest Syn Boha živého: odměnil ho Pán čtvrtým zaslíbením moci a přednosti, které jedno s druhým úzce souvisí a sice: že má býti 1. skalou, na které vzdělati chce církev svou; 2. že církev na ní vystavená nikdy nezahyne; 3. že mu dá klíče království nebeského; a 4. že cokoliv sváže nebo rozváže na zemi, bude svázáno nebo rozvázáno na nebi ((Mt. 16, 13—19. Mr. 8, 27—30. Luk. 9, 18—21.). Petr nemluvil zde z rozkazu apoštolů, jako nějaký jejich zástupce, nýbrž sám ze sebe a z víry, kterou mu Otec nebeský udělil, a proto byl schopným státi se základem církve; a nyní dověděl se, proč na počátku jeho povolání Pán jeho jméno: Šimon v ono Petra změnil. Co Pán Petrovi při této příležitosti slíbil, vyplnil po svém z mrtvých vstání. Táž se ho po třikráte, miluje-li ho. Neboť Petr neměl býti pouze skalou u víře, ale i v lásce, a měl svoje troje zapření trojím vyznáním lásky slavně opět odvolati. Když svou lásku osvědčil, pravil mu Pán: „Pasiž beránky mé, pasиж ovce mé“ (Jan 21, 15—17.). Tím obdržela veškerá církev i apoštolé nejvyššího pastýře, svou viditelnou hlavu a zástupce Kristova po jeho odchodu.

Před svým umučením modlil se Pán za Petra, aby bez ohledu na nastávající jeho troje zapření víra jeho neuhaslá, a napomínal ho, „aby jednou svých bratří potvrzoval“ (Luk. 22, 31. 32.). „Stolec Petrův měl býti místem pravdy a tvořiti hrad pevné víry, který by všem ku posílnění sloužil. Neboť slova a modlitby Páně nevztahovaly se pouze na jednotlivce neb na nejbližší okamžik, nýbrž byla slova, kterými se základy kladly a budova stavěla, a která platila přede vším církvi a jejím budoucím potřebám, jež Pán v duchu viděl. Tak modlil se tenkrát nazíraje svým zrakem do všech budoucích věků za jednotu údů církve, aby tato jednota byla světu vždy výmluvným svěděním pravdy“¹⁾.

Jak jsme pravili, vychovával Kristus po 3 léta apoštoly, aby z nich vhodné nástroje k založení své říše, nosiče učitelského a kněžského úřadu a vládce své říše vypěstil. Na konci svého života odevzdal jim svou veškerou moc, ale posledního posláni a přenešení moci jim určené, tohoto rozhodného činu,

¹⁾ Döllinger, Christenthum und Kirche str. 32.

zanechal si Kristus až po svém vzkříšení, až k závěrku svého pozemského života. Již ve své modlitbě velekněžské při poslední večeři pravil, modle se k Otci: „Jako ty jsi mne poslal na svět, i já jsem je poslal na svět“ (Jan 17, 18.); a nyní zvitěživ nad smrtí a ukázav na svou moc, která mu dána jest na nebi i na zemi, poslal je kázat evangelia všemu stvoření, křtit všech národův a otvírat všem brány do církve pod výminkou, že jeho zákony budou zachovávat (Mt. 28, 18—20. Mr. 16, 15—16.). Spolu odevzdal jim moc nad lidmi, jimž po svém uznání měli hříchy odpouštět neb zadržeti (Jan 20, 21—23.). Ku pomoci slíbil jim svou přítomnost „po všechny dny, až do skonání světa“ (Mt. 28, 20.), a přítomnost Ducha svatého, který je po cestě pravdy povede, a vždy hlouběji a hlouběji do jeho učení uvádět bude (Jan 14, 16. 17. 26. 15, 26. Luk. 24, 49. Stutk. apošt. 1, 4. 5. 8.).

Jelikož budova církve měla býti věčna a stála, musili úřadové a veškerá moc Petrovi a ostatním apoštolům udělená dědictvím nezkráceně na jejich nástupce přecházeti; a proto pravil Pán, že bude s nimi, t. j. i s jejich nástupci po všechny dny až do skonání světa; proto slíbil jim, že Duch sv. bude s nimi, t. j. i s jejich nástupci na věky.

§. 21.

Učení Kristovo.

Kristus prohlásil se za Zakladatele absolutního a nejdokonalějšího náboženství, který na svět přišel, aby původní zjevení obnovil a doplnil. Proto praví: „Já jsem cesta, a pravda i život. Žádný nepřichází k Otci, než skrze mne“ (Jan 14, 6.).

On učil, že jest Jeden pravý Bůh, který však není abstraktní jednotou, nýbrž jehož život se ve třech osobách Otci, Synu a Duchu sv. uvnitř jeví, a dle tohoto vnitřního poměru i v zevnitřní činnosti ukazuje. Sám o sobě pravil, že jest Syn Boží, Otci ve všem rovný, ale zároveň Synem člověka, jimž se vtělením stal, a tudy očekávaným Messiášem. Duch svatý, kterého jednou Otec a on sám pošlou, uvede dokonalé poznání pravdy v mysl lidskou a posvěti všechny, kteří ve vykoupení budou chtít vejíti.

Svět s veškerou svou plností — učil Pán dále — stvořil Bůh všemohoucím slovem z ničeho; člověk jest tvor Boží, který se z těla a nesmrtelné duše skládá a ku podobenství

Božimu a pravé blaženosti stvořen jest; příčinou všeho zlého, které se ve světě nalézá, jest hřích, který neposlušností prvního člověka vznikl; hřích pak zplodil smrt a porobu pod panství ďáblovo. Proto, aby člověka s Bohem smířil, milost Boží zjednal, a tak v něm duchovní život opět vzkřísil a při tom dílo ďáblovo zničil, přišel na svět, vykonal dílo sobě uložené a složil dobyté poklady v církvi, které s jistými viditelnými znameními spojil (svátostmi). Kdo chce býti spasen, musí dle jeho nařízení s ním se duchovně věrou spojití a sv. svátosti přijímatí.

By tuto svou planoucí lásku k člověčenstvu již jménem naznačil, nazýval se nejraději Synem člověka. Chtěl tímto jménem na jevo dáti 1. svou messianskou důstojnost, nebo již prorok Daniel (7, 13.) tak Messiáše jmenoval; 2. svou lidskou hodnotu po výtce, kterou sice Adam jednou měl, ale svou vinou ztratil, a která se nyní opět ve veškeré své kráse v něm objevila; a 3. své bratrství s námi, které jest u něho vrch pokory a poníženosti.

Učení jeho ethické bylo zahrnuto ve větě: Milovati budeš Boha nade všechno, a bližního jako sebe samého. Tyto dvě základní pravdy zbožného a ctnostného života prováděl Syn Boží v těch nejrozmanitějších způsobech a aplikacích na praktický život, podáváje člověku ve všech jeho potřebách a okolnostech návod a ukazuje cestu, jak by ony dvě pravdy v život uvedl.

Formu pro své učení zvolil si Pán pravidelně přísloví a podobenství (Mt. 13, 24.), která všem stavům, učeným i neučeným, byla jednoduše srozumitelná, ku přemýšlení vybízela a v paměti utkvěla. Mluvě však s Farisey a zákonníky o svém božství a svém božském původu užíval vyššího metafysického způsobu mluvení. Ale vždy, kdykoli učil, učil jako moc máje (Mt. 7, 28. 29.), každý poznal, že zde nemluví žádný prorok, žádný posel Boží, nýbrž Bůh, který moc má, ze svého učí a člověku podává. Důkazem pravdy jeho slov byly zázraky. Konal je před zástupy posluchačů a diváků a i před svými úhlavními nepřáteli, kteří proti nim nic namítati nemohouce pravili, že pomocí ďábelskou je koná. Některé zázraky byly úředně vyšetřovány (Jan 9.). Ony měly ty přesvědčiti, kteří slovům jeho posud nerozuměli; alespoň je úplná pochopiti nemohli a měly raziti cestu ku přesvědčení, že, jako zde tělo uzdravuje, tak svým dílem i duši uzdraví a celého člověka spasí. Podmínka zázraku byla víra, t. j. člověk trpící neb jeho blízcí,

kterí uzdravení neb pomoci žádali, musili se v jeho vyšší nebeskou moc důvěřovati a jí se odevzdati. Kde této viry a důvěry nenalezl, nečinil zázraků; proto zamítl vždy pouhou touhu po zázracích, když lidé pouze svou zvědavost ukojiti neb nějakou podívanou míti chtěli (Mt. 12, 38. sq. Luk. 23, 8.).

§. 22.

Závěreční úvaha o smrti Kristově a křesťanství s ní spojeném.

Ve světě jest dvě události, kterých nikdo neupírá; první vypravují nám křesťané, židé a pohané; druhou vidíme na vlastní oči. První událost jest:

Ježiš Kristus jest ukřižovaný židovský venkovský učitel. To vypravují všichni křesťané od apoštolů až po naše časy; to praví Talmud a židé; to nám podávají i pohané, Tacitus, filosof Celsus, císař Julian a jiní. Druhá událost jeví se našim zrakům: *Veškeren svět jest křesťanský a klaní se tomuto ukřižovanému učiteli jakožto svému Bohu.* První událost jest příčina druhé, druhá účinek čili výsledek první. Tu musí každý rozumný se tázati, co přimělo nejvzdělanější národy a jejich nejosvěcenější syny, že ukřižovaného učitele židovského jakožto svého Boha ctili a cti.

K názornějšímu pochopení toho uveďme si na paměť, kým jest žid. Za našich časů jest jméno žid soubor vši lakoty, lichvy, nestydatosti a opovržení, a proto ani žid nechce ve společnosti býti nazýván židem, a přeje si, aby jménem méně obyčejným, totiž israelitou byl nazýván. To však stávalo již za časů Krista Pána. Řekům a Římanům byli židé národem opovrženým, a jméno žid vyjadřovalo všechnu sprostotu a nestydatost. K tomu ještě připojme: ukřižovaný žid; ukřižování byla ještě nectnější smrt nežli u nás oběšení; jen otroci a nejsprostší zločinci byli ke kříži odsuzováni. Ukřižovany žid obsahuje v sobě vrch vši hany a potupy.

A co způsobil ukřižovaný židovský učitel? *On jest původcem křesťanství; on jest celému světu Učitelem pravdy.* Po čem největší filosofové toužili a toho se přece nedopídili, totiž: kdo jest původcem světa, jaký jest poměr mezi Bohem a člověkem, jaký má účel člověk, odkud pošlo zlé a t. d., to ví každé dospělejší dítě křesťanské. On založil křesťanskou společnost a křesťanský stát; on zbudoval rodinu, učinil ženu z otrokyně

družkou mužovou, zrušil otroctví a učinil všechny lidi bratřími a sestrami, jejichž otcem jest Bůh a matkou církev. On jest původcem křesťanské vzdělanosti, s kterou žádná jiná vzdělanost v zápas vejíti nemůže, a vedle níž každá dřívě neb později zmizí a nutně zmizeti musí. Pohledme v krátkosti na následující události, o kterých brzy obšírně mluvíti budeme. Ukřižovaný židovský učitel založil malou náboženskou společnost; 30 let později praví Tacitus, že jest v Římě veliké množství křesťanů; asi 60 let později praví Plinius, že v Bithynii jsou pohanské chrámy skoro prázdné, a že křesťané i vesnice naplnili; 300 let později vítězí křesťanství nad Římem, přemáhá barbary, kacíře a neznabohy, a dnes vévodí kříž celému světu.

Jak to vyložiti? Není-li písmo sv. pravdou, není-li Kristus Bohem, pak máme před sebou nevyzpytatnou a nerozlučitelnou hádanku, pak máme před sebou událost, která všem zákonům rozumu se protíví, pak musíme nade vším rozumem vůbec zoufati a jej takorča zavrhnouti.

Kristus jest sice ukřižovaný žid, ale zároveň zaslíbený Messiáš. On se pravil býti Synem Božím a pravým Bohem, který svou smrtí nás spasit přišel. Na potvrzení této pravdy konal zázraky a způsobil svou všemohoucností, že svět jest křesťanským a čím dále tím více křesťanským se stává. Zdravý nepředpojatý rozum musí z obrácení světa ke Kristu souditi, že ukřižovaný byl Bohem; neboť jen taková příčina může takový výsledek zploditi.

HLAVA DRUHÁ.

PŮSOBNÍ APOŠTOLŮ.¹⁾

§. 23.

Vstoupení církve v život; jáhnové.

Po rozkazu Spasitelově zůstali apoštolé v Jerusalemě, trávili čas s Matkou Páně a bratřími jeho a ostatními učenníky na modlitbách a očekávali zaslíbeného Ducha sv.

¹⁾ Skutky apoštolské; listy apoštolů; apoštolští otcové; výklady jich od Sušila nákladem Dědictví Svato-Prokopského. — Stolberg VI. a VII. — Neander: Geschichte der Pflanzung und Leitung der christlichen Kirche durch die Apostel. Hamburg 1832—34. 2. sv. Thiersch: Die Kirche im apostolischen Zeitalter. Frankfurt 1862. — Schaff: Geschichte der apost. Kirche. Leipzig. 1854. — Döllinger: Christenthum und Kirche in der Zeit der Grundlegung. Regensburg 1863. — Aug. Bisping: Erklärung der Apostelgeschichte. Münster 1866.

V těch dnech vida Petr neúplný počet theokratický apoštolů, jelikož z něho Jidáš Iškariotský svou zradou vystoupil, a zoufalostí jsa hnán se oběsil, učinil sboru shromážděnému, čítajícímu okolo sta a dvaceti lidí, důraznou řečí návrh, by onen počet byl doplněn, a proto aby ze svého středu vyvolili muže, kteří bývali svědkové všeho toho, co Ježíš od křtu Janova až do svého vzkříšení činil. Věřící postavili dva: Josefa, jenž sloul Barsabáš, a Matěje. Oba byli dle podání z počtu sedmdesáti učenníků Páně¹⁾. Jelikož k apoštolství mimo svrchu uvedenou známost života Ježíšova též přímé povolání od Boha náleží, modlili se věřící, by Bůh sám rozhodl, kterého z nich apoštolem volí. Petr dal jim losy, a los padl na Matěje, i připočten jest k dvanácti apoštolům (Skutky apošt. 1.).

Desátého dne po svém na nebe vstoupení o slavnosti židovské, letnicích, splnil Ježíš svou přípověď a seslal apoštolům Ducha sv. Když byli totiž všichni na jednom místě shromážděni, tu u velikém zvuku jako přicházejícím prudkém větru vstoupil Duch sv. ve způsobě rozdělených ohnivých jazyků na apoštoly a posadil se na každém z nich. I naplněni jsou všichni Duchem sv. a chválili a velebili Boha rozličnými jazyky²⁾. Duchem Božím stala se úplná změna s apoštoly; všechny jednostranné židovské předsudky s nich spadly, a veškerá bázeň před Židy zmizela.

Na onen zvuk s nebe sešlo se množství lidu k domu, kde apoštolé bydlili. Tu vystoupil Petr a plamennou řečí ukázal shromážděnému zástupu, že Ježíš jest zaslíbený Messiáš. kterého Židé ukřižovali, ale Bůh vzkřísil a na své pravici posadil jako Pána a Krista, a že toliko v něm odpuštění hříchů dosíci lze. Všichni, kteří l'etra slyšeli, slyšeli ho ve své řeči mluvit

¹⁾ Eusebius: H. e. I. 12.

²⁾ Skutky apošt. Č. VII. z r. 1869. str. 20. Toto místo vykládá praví Sušil: „Neamí se z divu mluvy činiti div slyšení, jakoby apoštolé jedním jazykem mluvili, kterému všichni rozuměli. U výkladu této věci ostává tajemná rouška, která až podnes odhalena není. Bezmála ti ještě pravdě nejbližší přistupují, kteří praví, že trojí stupeň a tvar jazykomluvy čili glossolalie té zázračné se přijati musí: 1. Krátké projádření velebení Božího v cizích jazycích za vytržení, které skrze Ducha sv. na duši připadlo; 2. mluvení jedním jazykem, jemuž cizojazyčníci přerostlíní rozumějí; a 3. mluvení cizími neučenými jazyky a vyučování jimi lidí cestám Božím. Všichni tito způsobové objevili se tehda onen při jednom, ten při jiném; jindy vyskytal se buď jeden sám, buď se též jiní k němu připojovali.“

a tázali se plni skroušenosti, co by činiti měli. A když Petr řekl: „Čiňte pokání a pokřtěn buď jeden každý z vás ve jménu Ježíše Krista na odpuštění svých hříchů: a přijmete dar Ducha sv.," přijali posluchači ochotně tato slova, jsou pokřtění, a připojilo se ten den duší okolo tři tisíců k apoštolům (Sk. ap. 2, 1—41.), a tak uvedena jest církev Páně v skutek. Símě, které Kristus Pán sil, vzešlo ten den, aby dále rostlo a v strom veliký zmohutnělo. Ale i v srdcích těchto nových vyznavačů nastala netušená proměna; víra jejich se rozhojnila v lásce tak, že až k rajskému ideálu se povznesla, k společnému totiž užívání pozemských statků, kde všechno všem a jednomu každému zvláště přináleželo (Sk. ap. 2, 44—45.). Tato společnost majetku, jsouc dobrovolna, zůstala na Jerusaleme omezena a nezavedla se v jiných církvích. Když manželé, Ananiáš a Safira, chtějící na jedné straně za horlivé učenníky Kristovy býti pokládáni, a na druhé svou lakomost uspokojiti, část stržených peněz za pole sobě podrželi. a tak proti auktoritě apoštolů lži se prohřešili, potrestal je Petr ve jménu Páně náhlou smrtí (Sk. ap. 5, 1—10.).

Vespolná láska mezi prvními křesťany, upřímné bratrství jedněch k druhým a neličená nábožnost působily tak, že měli milost u všeho lidu a denně rostl počet věřících.

Druhé četné obrácení Židů událo se, když Petr a Jan do chrámu v hodinu modlitby devátou vstupovali a u brány chrámu, která se krásnou nazývala, chromého od narození, jenž tam žebřal, uzdravili. Nad tímto zázrakem žasl lid a sběhl se k apoštolům. Petr poučil jej čí mocí chromý zdrav učiněn jest, mnozí uvěřili, i učiněn jest počet věřících pět tisíc (Sk. ap. 3, 1—4, 4.). Všichni tito trvají v učení apoštolském, v sdílnosti lámání chleba a na modlitbách. Ostatně zůstali křesťané ještě ve svazku se židovstvem a zachovali jeho obyčeje a řády (Sk. ap. 2, 42. 46.), až se přiblížil den zkázy a ztroskotání Jerusalema a chrámu, kde pak církev ve své úplné samostatnosti od židovstva vystoupila. Jelikož Pán rozmnožoval na každý den ty, kteří měli spasení býti (Sk. ap. 2, 47.), stala se církev v Jerusaleme za krátký čas tak četnou, že bez zvláštních služebníků vedle apoštolů obstáti nemohla. To se ukázalo nejprve při posluhování chudým. Hellenisté, čili řecky mluvící Židé, stěžovali si, že jejich vdovy při vezdejším podělování proti Židům hebrejsky mluvícím byly zanedbávány. Apoštolé učinili nyní zařízení, které podobné stížnosti zameziti a s ních samých díl starostí

sníti mělo. Svolali množství učenníků a pravili k nim, že to není slušné, aby sami opouštějíce slovo Boží stolům přísluhovali: proto ať zvolí ze svého středu sedm mužů dobré pověsti, plných Ducha sv. a moudrosti, aby na ně starosti o stůl přenesli. Církev uposlechla hlasu apoštolů, zvolila sedm mužův a postavila je před apoštoly, kteří modlíce se, na ně ruce vzkládali a je takto k jejich úřadu posvětili. Oni obdrželi jméno jáhnů (diakonů), po česku služebníků. Jména těchto sedmi jáhnů byla: Štěpán, Filipp, Prochor, Nikanor, Timón, Parmen a Mikoláš (Sk. ap. 6, 1 6.). Tato hellenistická jména ukazují, že všichni aneb alespoň většina nových služebníků církevních byli Řekové, aby takto každá záminka k žalobám jejich krajanům byla odňata.

Povinnost jáhnů byla nejprve péče o časné statky církevní. Jelikož hody lásky, tak zvané agapy, spolu s Večeří Páně se slavily, obdrželi jáhnové záhy i při tomto tajemství posluhování. I hlásání evangelia a udělování křtu se jim svěřilo. Že budou mít účastenství v udělování i vyšších duchovních statků, alespoň mimořádně, vysvitá již z požádavku apoštolů, aby to byli mužové plní Ducha sv., a z toho, že do svého úřadu modlitbou a vzkládáním rukou uvedeni byli. A proto vidí církev od svého počátku v těchto sedmi jáhnech svůj první hierarchický stupeň božského původu a po dlouhé časy držela pevně počet sedmi těchto služebníků.

§. 24.

Zakročení představených židovských proti počátkům církve; mučennická smrt sv. Štěpána.

Představení Židů chovali se z počátku netečně k církvi. Vysoká rada židovská, synedrium zvaná, byla zázrakem z mrtvých vstání Páně, který rozumně popírat nemohla, všecka omráčena, a hleděla dojem jeho tím setřítí, že mezi lid dala roztrušovati lži, jakoby by byli apoštolé Ježíše v noci ukradli (Mt. 28, 11—15.). V této omráčenosti těšila se asi tím, že onen zázrak v prvních dnech neměl žádného účinku; neboť apoštolé, plní bázně před Židy, pilně se uzavírali a ve veřejnosti se neukazovali: a tak se snad vysoká rada tou nadějí ukonejšila, že Kristovo dílo jeho smrti jest zničeno.

Prvních počátků církve nevšímala si, jak se zdá, vysoká rada; dílem že tito počátkové od synagogy nebyli odtrženi, dílem že lid prvním věřícím byl oddán, kteří sami ve svém zevnějšku jen jako přísnější Židé se jevíli.

Toto trpné chování vzalo za své, když Petr a Jan, uzdravivše chromého u Krásné brány chrámu, v chrámu učili, zvěstující, že chromý ve jménu Ježíše zdrav učiněn jest, a že Ježíš jest zaslíbený Messiáš, a vybízejíce posluchače, by věrou k němu se obrátili; a tím snad do práv chrámových učitelů od vysoké rady uznaných zasáhli. Apoštolé byli jati, a jelikož byl večer, do žaláře vsazení, by druhého dne počet vydali, jakou mocí a v kterém jménu učinili to, co se v chrámu událo. Před vysokou radou vyslovil Petr hned, že chromý ve jménu Pána Ježíše, kterého ukřižovali, Bůh však vzkřísil, uzdraven jest; a dodal, že „není v žádném jiném spasení, leč ve jménu Ježíše.“ Rada byla ve velikých nesnázích. Z řeči Petrovy mohlo se sice dle pojmů židovských rouhání odvozovati, ale tím jí nebylo spomoženo; neboť tím se zázrak na chromém učiněný neupřel, ani dojem jeho nesetřel. Chromý stál vedle apoštolů, a lid velebil to, co se stalo. Proto členové vysoké rady, uradivše se, uznali za nejlepší, že jim pohrozili a poručili, aby nemluvili a neučili ve jménu Ježíšově. Ale Petr a Jan jim odpověděli: „Zdali to spravedlivě jest před obličejem Božím, abychom vás více poslouchali nežli Boha, suďte; neboť nemůžeme nemluvití toho, co jsme viděli a slyšeli“ (Skut. ap. 4, 1—21.).

Když však apoštolé, onoho zákazu vysoké rady si nevšímajíce, mocí velikou svědectví o vzkříšení Ježíše Krista vydávali (Sk. ap. 4, 33.), a veškeren Jerusálém tímto učením naplněn jest (Sk. ap. 5, 28.), ano i levité se k apoštolům připojili (Sk. ap. 4, 36.) a nadto skrze ruce apoštolů, obzvláště Petra, nesčíslní zázrakové se děli (Sk. ap. 5, 12—16.), naplnění jsou vysocí kněží, fariseové a zákonníci úzkostí a starostí o své bytí, a uznali za dobré, že musejí ostře zakročiti, aby tato novota rázem byla shlazena. Proto jali apoštoly a vsadili je do obecného žaláře. Ale anděl Páně otevřel v noci dvěře žaláře, a apoštolé učili v chrámu, jakkoli opatření bezpečnosti neporušena jsou nalezena. Bez ohledu na nový zázrak přivedení jsou apoštolé z chrámu do rady, by se zodpovídali. „Přikazující přikázali jsme vám,“ pravilo kníže kněžské, „abyste neučili v tomto jménu, a aj, naplnili jste Jerusálém učením svým: a chcete na nás uvéstí krev tohoto člověka.“ Na to odpověděl Petr a apoštolé: „Vice sluší poslouchati Boha nežli lidí. Bůh otců našich vzkřísil Ježíše, kterého jste vy usmrtili, pověsivše na dřevě. Toho, Knížete a Spasitele, povýšil Bůh pravici svou, aby bylo dáno lidu israelskému pokání a odpuštění hříchů.

A my jsme svědkové těchto slov i Duch sv., kterého dal Bůh všem, kteří jsou poslušni jeho.“ Tuto řeč slyševše členové rady pukali se hněvem a všichni rozhořčení mysli je zabiti. Tehdy povstal v radě fariseus Gamaliel, zákona učitel a vzácný u všeho lidu, a jsa věren učení své sekty o předurčení všeho, co se děje a diti má, radil ku propuštění apoštolů a zanechání celé té věci Bohu. „Neboť,“ dodal, „jest-li z lidí ta rada aneb to dílo, rozpadneť se, pak-li z Boha jest, nebudete ho moci zrušiti.“ Všichni přisvědčili jemu, nemohouce však přece to snésti, aby apoštoly úplně bez trestu propustili, kázali je alespoň zmrskati a propustili s příkazem, by nikdy více nemluvili ve jménu Ježíšově (Skut. ap. 5, 17—42.).

Úplný neb částečný klam o poměru církve k židovstvu zmizel u židovských představených synagogy, která sloula Libertinských, Cyrénských, Alexandrinských a Asiatských, kde jáhen Štěpán zřejmě vyslovil, že zákon Mojžíšův přestal jsa v Kristu naplněn. Štěpán pronesl slovo, které posud z úst apoštolů nevyšlo, jak jejich řeči svědčí, a učinil se dle židovských pojmů nejhroznějším rouháním vinen. Proto byl hned uchopen, do vysoké rady vlečen a bez ohledu na svou výtečnou obhájnou řeč k smrti ukamenováním odsouzen. Výrok smrti byl nad ním hned vykouán (6, 8—8, 2.). A tak obdržela církev svého prvního mučenníka.

Při kamenování Štěpána spatřujeme poprvé jistého Šavla, později vůbec Pavla jmenovaného, rodem z Tarsu, který hlídal šaty těch, kteří Štěpána kamenovali. Tento mladý muž poznal lépe než vysoká řada nebezpečností, které od církve židovství hrozilo. Proto užil rozjitření lidu pro domnělé rouhání Štěpánovo, vrážel do domů, jímali muže a ženy věřící a dával do žaláře, vzav k tomu moc od knížat kněžských: a když byli k smrti odsouzeni, donášel ortel a staral se o jeho vykonání (8, 1—3., 26, 10—12 ; 1. Korint. 15, 9.). On zuřil po všech školách, trestal věřící a přinucoval je, aby se rouhali, Krista zapřeli a jeho víry se zřekli (Skut. apost. 26, 11.).

Pro toto pronásledování rozutíkali se věřící z Jerusalema a rozprchli se po všech krajinách judských a sousedních zemích. Jen apoštolé zůstali v Jerusalemě, aniž se jim, jak se zdá, co odporného tam přihodilo. To vše stalo se roku 35. ¹⁾ po narození Kristově.

¹⁾ Srv. Güntner, *Introductio in l. N. T.* str. 238. 239.

§. 25.

Obrácení Šavlovo na víru. Rozšíření křesťanství po Palæstině.

Šavel mysle, že církev v Jerusalemě zničil, žádal plnomocenství od knížete kněžského na školy v Damašku, aby, kdyby se tam někteří křesťané nalézali, je svázané do Jerusalema ku potrestání přivedl. Když se k Damašku blížil, zjevil se mu Pán Ježíš, který k němu pravil: „Šavle, Šavle, proč se mi protiviš?“ A na otázku Šavlovu: „Kdo jsi, Pane?“ odpověděl: „Já jsem Ježíš, jemuž ty se protiviš. Tvrdoť bude tobě proti ostnu se zpečovati.“ A když Šavel se tázal: „Pane, co chceš, abych činil?“ řekl k němu Ježíš: „Vstaň a jdi do města, a tam bude tobě pověděno, co činiti máš.“ Po celé toto vidění ležel Pavel na zemi, i vstal nyní, a otevírev oči ničeho neviděl; proto vedli ho průvodčí do Damašku, a on se ubytoval v domě jakéhosi Jůdy. Po třech dnech, které v přísném postu a modlitbě ztrávil, poslal k němu Pán svého učenníka Ananiáše, který vložil na něho ruce a modlil se. I prohlédl Šavel, vstal a pokřtěn jest, a hned kázal po školách Ježíše, že on jest Syn Boží (Skut. apost. 9, 1—20.).

Takovouto zázračnou cestou obrácen jest Šavel, aby byl vyvolenou nádobou, a nesl jméno Spasitelovo před pohany, i krále, i syny israelské.

Po odchodu Šavlově navrátil se pokoj pro křesťany; neboť pronásledování pocházelo od horliveců, a odchodem hlavního z nich se umírnilo a utichlo konečně na dobro; neboť vysoká rada dadouc listy Šavlovi, o celou věc se dále nestarala.

Ona bouře však prospěla velice k rozšíření křesťanství v Palæstině i mimo ni. Jáhen Filipp přibyl do Samaří, kázal tam Krista, činil zázraky a pokřtil četné zástupy lidu Samařského. Když apoštolé, kteří byli v Jerusalemě, uslyšeli, že Samaria přijala slovo Boží: vyslali tam ze svého středu Petra a Jana, by na pokřtěné ruce vzkládali, a oni přijali Ducha svatého. A když to učinili a se nad nimi modlili, obdrželi Ducha svatého. Mezi pokřtěnými od jáhna Filippa byl též jakýsi Šimon, který svými čáry a kejky mnohé svedl a již velkého jména si dobyl, tak že ho lid „za velkou sílu Boží.“ měl. Vida divy a znamení, která jáhen činil, dal se též pokřtiti, a tu nabízel apoštolům peníze, by mu také propůjčili moc, udělovati Ducha svatého. Měl je zajisté za jakési větší kejklře a ma-

miče, nežli sám byl, kteří by nějakých tajných sil byli držitelé; a proto hleděl si tuto tajnou známost opatřit, by jí upotřebiti mohl. Za tuto bezbožnost trestal ho Petr přísně a vybízel k upřímnému pokání za tak těžký hřích.

Z této události v Samaři vyplývá: 1. že křest a vzkládání rukou k udělování Ducha sv. jsou dva rozdílné úkony; 2. že se vzkládáním rukou apoštolských spojen byl Duch svatý, který se mimořádnými zjevy a zázraky jevil; a 3. že jáhen první úkon, totiž křest, předsevzítí mohl, nikoliv však druhý, totiž vzkládání rukou, jakkoli sám pro sebe měl moc činiti divy a zázraky. Apoštolé, Petr a Jan, vykonavše své poslání navrátili se do Jerusalema, kázavše na cestě mnohým krajinám Samaritánů. (Sk. ap. 8, 4—25.).

Filipp z vnuknutí Božího odebral se ze Samaři ku polední straně na cestu, která z Jerusalema do Gazy vede, a pokřtil zde komorníka královny Ethiopské, Kandace, který se z Jerusalema do své vlasti navracoval, vykonav tam svou modlitbu. Jeda na voze četl messiánské místo v proroku Isaiáš kap. 53, 7. 8., tu přistoupil k němu Filipp, vložil mu čtené místo, a když se k vodě přiblížili, pokřtil ho k jeho žádosti. Potom vzal hned anděl Filippa z očí komorníkových a postavil ho v Azotu, který chodě kázal evangelium všem městům, až přišel do Cæsaree (Sk. ap. 8, 26—40.).

Pokoj, který církev nyní měla, povzbudil Petra, by navštívil, utvrdil a upevnil četné obce křesťanské, ležící v rovině Saronské; v Lyddě uzdravil ve jménu Pána Ježíše Eneáše, který od osmi let na loži ležel, raněn jsa mrtvicí; v Joppe vzkřísil z mrtvých matku všech vdov a chudých, jménem Tabithu, a zdržel se tam po mnohé dni, zůstávaje hospodou u nějakého Šimona koželuha, jehož dům byl u moře (Sk. ap. 9, 31—43.).

§. 26.

Přijetí prvního pohana Kornelia do cirkve.

Křesťanství činilo utěšené pokroky mezi Židy; Palaestina byla křesťanskými obcemi poseta, a církev ukázala svou životní sílu vyjdouc vítězně z pronásledování vzbuzeného horliteli, a rozprostřela dále své ratolesti.

Tu nadešel čas, by i síla pohanů do vinice Páně vštípena byla. Apoštolé měli sice od Pána rozkaz, kázati evangelium všem národům; ale kdy jej mají naplniti, posud nevěděli; též

byli v nejistotě, pod kterými výminkami mají pohané do církve býti přijati, přímo-li křtem aneb prostřednictvím židovství. V této otázce bylo třeba zvláštního osvětlení Ducha svatého, který by jim připomenul, co Kristus Pán mluvil, a doplnil, co Syn Boží pro jejich slabost jim zjeviti nemohl. Zjevení, že čas se dostavil, by pohané přímo, pouze křtem, do církve přijati byli, stalo se Petrovi na jeho visitační cestě v Joppe.

Kornelius totiž, římský setník, ležící posádkou v Caesareji, byl od Boha za prvního křesťana z pohanstva vyhlídnut. Byl to muž zbožný, který hojně almužny činil a vždy se Boha bál; proto zjevil mu Bůh skrze anděla, by z Joppe povolal Šimona Petra, který mu oznámí, co by činiti měl. Kornelius poslal pro něho hned tři posly.

Mezi tím, co tito k domu hospody Petrovy se přibližovali, vstoupil Petr na vrchní ponebí domu, aby se modlil, a tu měl vidění: prostěradlo plné nečistých zvířat, kterýchž požívání Židům přísně zakázáno bylo, jest spuštěno s nebe, a on slyšel hlas, by zabíjel a jedl. Petr neučinil toho, ačkoliv třikráte s nebe byl k tomu vybízen, a proto dostal ostrou důtku slovy: „Co Bůh očistil, neprav býti obecným čili nečistým.“ Vidění zmizelo, a co ještě Petr o jeho významu přemýšlel, poučil ho Duch svatý, by sestoupil a s muži, kteří ho právě hledají, šel. Druhého dne nastoupil Petr s posly a šesti věřícími z Joppe cestu do Caesaree. Vstoupiv do domu setníka Kornelia, nalezl ho s celým příbuzenstvem a přátelstvem, kázal všem, že Kristus jest Syn Boží, zaslíbený Messiáš a že věrou v něho naleznou odpuštění hříchů; a co toto mluvil, sestoupil Duch sv. na posluchače, naplnil je svou milostí, a oni mluvili rozličnými jazyky. Vida Petr, že Bůh obyčejný běh ospravedlnění a svých darů změnil, byl úplně sám i přítomní věřící s ním přesvědčeni, že pohané přímo nepodrobivše se obřízce, do církve mají býti přijati, a kázal proto hned všechny pokřtiti.

Jinak však než Petr a věřící z Joppe pohlíželi na toto pokřtění pohanů křesťané Jerusalemské. Byliť zajisté rozhořčeni na Petra, že je bez obřízky do církve přijal. Proto sotva přišel po několika dnech Petr do Jerusalema, dali mu svou nevoli na jevo řkouce: „Proč jsi vešel k mužům neobřezaným a jedl jsi s nimi?“ A dlouhého a obšírného vypravování celé události a všech zjevení, která se při ní stala, bylo třeba, nežli Petr věřící v Jerusalemě tak dalece upokojil, že alespoň umlkli a u-

znali pravdu, že „i pohanům dal Bůh pokání k životu“ (Skutky apošt. 10,—11, 1—18).

Tím byla tato palčivá otázka, abychom řekli, v theorii od Petra rozřešena, a zvláštním zjevením Božím jest ustanoveno: že hradba mezi Židy a pohany padla, že obojí toliko věrou v Krista ospravedlnění před Bohem docházejí, a že zákon Mojžišův přestal. Ale u provedení této pravdy v životě čili v praxi musili apoštolé se Židy pro jejich obmezenost a viru ve věčné trvání zákona Mojžišova po veškerý svůj život až do zkázy Jerusalema krutě zápasiti, svobody křesťanské horlivě hájiti a za to četná příkoří od Židů věřících snášeti.

V čas onoho pronásledování horlivci, jak jsme vypravovali, rozprchli se věřící až do Fenicie, Cypru a Antiochie, největšího to města římských držebností v Asii. V Antiochii utvořila se nejprve církev ze samých Židů (Sk. ap. 11, 19.), kterou dle Eusebia (Chronicon) Petr již r. 36. navštívil. O několik let později hlásali mužové Cyperští a Cyrenští v Antiochii i pohanům evangelium s velikým prospěchem. O čemž uslyševše apoštolé vyslali tam Barnabáše, muže dobrého a plného Ducha svatého a víry, aby tamější církev, která ze Židů a Pohanů se skládala, uspořádal. Barnabáš vida, že půda pro símě jest úrodná, a on sám k jejímu vzdělávání nestačí, odebral se do Tarsu a přivedl odtud s sebou Šavla jako tovaryše díla, nemáje tušení o světové velikosti a důležitosti tohoto muže. Oba pracovali po celý rok v Antiochii s takovým zdarem, že veliké množství Kristu získali, a učenníci nejprve zde nazýváni jsou **křesťané** (Skutky apošt. 11, 19—26.).

§. 27.

Politické změny v Palaestině. Druhé pronásledování křesťanů Židy.

Císař Tiberius zemřel 16. března r. 37. Nástupcem jeho byl Cajus Caligula. Za jeho vlády přišli Židé do velikého protiventství, nechtějíce mu oltáře a sochy stavěti. Ano i v chrámu Jerusalemském měla mu socha býti postavena, a jen jeho smrt to zamezila. V Alexandrii vypuklo proti Židům, kteří tam dvě pětiny obyvatelstva tvořili, kruté pronásledování. Poselství, které k císaři vypravili a v jehož čele Filo stál, utržilo si jen potupu.

Caligula daroval svému příteli Herodovi Agrippovi,

vnuku Heroda Vel., tetrarchie Filippovy, který r. 35. zemřel, a Lysaniášovy, s titulem královským, a vyhnal r. 39. po nar. Páně Heroda Antipu přidal jemu i tento úděl. Po císaři Caligulovi následoval r. 41. Claudius Caesar. Jelikož jemu Herodes Agrippa při nastoupení na trůn dobré služby prokázal, obdaroval ho Judskem a Samaří, tak že veškerá Palaestina opět pod jednou hlavou, králem Agrippou, ovšem závislým na císaři, spojena byla.

Agrippa znaje nenávisť Židů proti křesťanům a chtěl si jejich lásku získati, vztáhl ruce, aby křesťany sužoval. Některé dal trápiti, a Jakuba, bratra Janova, mečem stíti. Vida, že se to líbilo Židům, jal i Petra, by ho po velikonoci odpravil. Ale tu noc před popravou vysvobodil anděl Páně Petra ze žaláře, který v domě Marie, matky Jana Marka, na chvíli se zastaviv a své vysvobození zázračně Jakubovi Mladšímu vzkázav, odebral se na jiné místo (Skutky apošt. 12, 1—19.), bezpochyby takové, které mimo moc Herodovu leželo; a to byl Řím. Toto pronásledování stalo se r. 42. Agrippu zasáhl trest Boží v Caesareji. Když si zde dal od posílů Sidonských a Tyrských božskou čest prokazovati, ranil ho anděl Páně bolestnou nemocí, a on od červů jsa sežrán, zemřel (Sk. ap. 12, 19—23.) r. 44.¹⁾ Po jeho smrti připojena byla Palaestina k provincii Syrské a obdržela své vladaře, z nichž první byl Caspius Fadus.

Bez ohledu na pronásledování Agrippovo obzvláště za následující vlády římské rostlo slovo Páně a rozmáhalo se (Sk. apošt. 12, 24.).

§. 28.

Rozdělení apoštolů.

Opustili-li apoštolé Palæstinu na jednu neb znenáhla jeden po druhém, a kdy, nelze nyní určití. Dle staré zprávy poručil jim Pán, by teprve po dvanácti letech se do veškerého světa odebrali.²⁾ Tato doba by spadala s mučennictvím Jakuba Staršího. A skutečně před tímto časem nalézáme apoštoly činné v Palæstině, po tomto čase nenalézal tam Pavel buď nikoho, neb jednoho neb druhého, vyjma dobu sněmu apoštolského; byli činní v jiných zemích. Církev slaví podnes svátek „*Rozdělení apoštolů*“ 15. července. Než se rozešli, snesli prý naše apoštolské

¹⁾ Srv. Güntner 139—141.

²⁾ Apollonius u Euseb. H. e. V. 18. Klement Alex. Stromat. VI. 5.

vyznání víry čili symbolum a rozdělili mezi sebe svět.¹⁾ Ono složení musilo se státi asi ústně, a teprve později asi ke konci prvního století bylo sepsáno, a odtud se mohou úchyly tohoto symbola v rozličných církvích vyložití. Stávat v osmi formulách.²⁾

§. 29.

Cesty, působení, listy a povaha apoštola Pavla.

Pavel, jinak Šavel zvaný, pocházel z Tarsu v Cilicii, byl z pokolení Benjaminova a měl občanské právo římské. Mimo začátky učení židovského přiučil se doma řemeslu čalounickému, jako jinoch přibyl do Jerusáléma, byl učenníkem Gamalielovým, a stal se horlivým hajitelem ustanovení Mojžíšova a starších tak, že krvavě církev pronásledoval. Na cestě do Damašku byl zázračně obrácen a získán Kristu, a stal se od té doby nejhorlivějším hlasatelem a rozšiřovatelem církve P. Jsa pokřtěn odebral se do Arabie za neznámým účelem, snad aby se tam k svému budoucímu povolání v samotě připravoval. Po třech letech navrátil se do Damašku s takovou horlivostí a s takovým důrazem hlásal v synagogách, že Ježíš jest Syn Boží, že Židé mu ouklady strojili, chtějíce ho zahubiti. Poněvadž brány města byly pilně střeženy, spustili ho věřící v koši přes zeď, a on uniknův takto nebezpečností odebral se do Jerusáléma, aby Petra viděl. Barnabáš dovedl ho k Petrovi, u něhož pouze 15 dní pobyl. Jelikož mu Židé pro jeho hlásání Krista nové ouklady strojili a on v chrámu u vytržení mysli od Boha k opuštění Jerusáléma byl vyzván, odebral se přes Cesareu do svého rodiště Tarsu (Sk. ap. 9, 1—30.).

Okolo r. 41. přivedl ho Barnabáš, kterého apoštolé k uspořádání církve do Antiochie vyslali, by s ním pracoval. Bůh tak žehnal jejich dílu, že věřící zde nejprve se „**křesťany**“ nazývali. Tohoto času přišli proroci z Jerusáléma, mezi nimiž byl Agabus, který prorokoval, že veliký hlad po celém kraji nastane. Proto učinili věřící v Antiochii sbírku a poslali peníze po Barnabášovi a Šavlovi do Jerusáléma (Sk. ap. 11, 25—30.). A to jest druhá cesta Pavlova do této metropole.

Barnabáš a Šavel vykonavše službu opustili Jerusálém, a

¹⁾ Rufinus h. e. I. 9.

²⁾ Viz je: *Enchiridion symbolorum et definitionum* od Jindř. Denzingra. Vircburg 1865. st. 1—5.

vzavše s sebou Jana, který měl přijmí Marek navrátili se do Antiochie (Sk. ap. 12, 25.).

Až do této doby zaujímal Pavel podřízené místo mezi církevními učiteli. Skutkové apoštolští jmenují mezi učiteli a proroky v Antiochii jako znamenité učitele Barnabáše, Šimona, který sloužil Černý, Lucia Cyrénskému a Manahena, který byl s Herodem tetrarchou spolu vychován, a na posledním místě Šavla.

Když nějaký čas po druhé cestě do Jerusáléma uplynul, byl Šavel k slíbenému úřadu apoštolskému povýšen, a s ním zároveň Barnabáš.

Když totiž zmínění učitelé a proroci se postili a Pánu sloužili, obdrželi od Ducha svatého buď prostřednictvím jednoho neb inspirací mnohých na jednou rozkaz, aby Šavla a Barnabáše oddělili k dílu, ke kterému Bůh je povolal. Tedy postice se a modlitice vzkládali na ně ruce a zasvětili je k úřadu jejich. A tak se stali Šavel a Barnabáš apoštolové (Sk. ap. 13, 1—3.). Oni nejsou učiněni nějakým novým druhem apoštolů, snad apoštolů pohanů, než doplnili počet dvanácti apoštolů. V tomto čase byl Jakub, syn Zebedeův, odpraven, a Jakub Mladší, syn Alfeův, byl za biskupa Jerusálémského ustanoven a opustil takto vlastní činnost apoštolskou, kázati totiž evangelium všem národům. Když Pavel a Barnabáš do kruhu apoštolů vstoupili, byl theokratický počet dvanácti opět doplněn.

Že Barnabáš byl apoštolem jako Pavel, jest patrné. Pavel klade ho na roveň sobě i apoštolům (I. Korint. 9, 5. 6.). Lukáš celým svým vypravováním má Barnabáše za rovného Pavlovi a ordinace obou těchto mužů v Antiochii činí u něho pouze ten obrat, že před ní kladl Barnabáše před Pavla, po ní za Pavla. Sněm apoštolský jmenuje však opět dříve Barnabáše a pak Pavla (Sk. ap. 15, 25.). Sv. Jeronym čítá Pavla za 13. a Barnabáše za 14. apoštola. Církev Východní i Západní ctí Barnabáše za apoštola. Apoštolské kollegium čítalo též čas vždy jen 12 mužů, sukcesivně však skládalo se ze 14, proto Zjevení sv. Jana mluví pouze o 12 apoštolech jako základních kamelech sv. města (Zjev. 21, 14.)¹⁾.

¹⁾ Srv. Döllinger: Christenthum und Kirche in der Zeit der Grundlegung. Regensburg 1863. str. 56. 57. Sušilův výklad Skut. apošt. 13, 1—12. Č. VII. str. 150. 151. — Dr. Otto Braunsberger: Der Apostel Barnabas, Mainz 1876. Der Apostolat des h. Barnabas, v Katholiku z r. 1875 roč. 55. dle nového 17. str. 251—267.

Z Antiochie nastoupili Pavel a Barnabáš z vnuknutí Ducha sv. doprovázeni jsouce Janem Markem na první cestu a kázali s velkým výsledkem evangelium na ostrově Cypru, kde obrátili místodržitele Sergia Pavla, potrestavše čarodějníka čili maga Elimáše slepotou (od času obrácení Sergia Pavla dávají Skutky apoštolské Šavlovi jméno Pavel), dále v Perge, městě Pamfylském, Antiochii Pisidijské, Ikoniu a v městech Lykaonských, Lystře a Derbe; a v celé okolní krajině, a vrátili se oba zpět do Antiochie. Jan Marek, jsa bezpochyby obtížemi cesty unaven, opustil je již v Perge a navrátil se do Jerusalema (Skut. ap. 13, 4—14, 1—27.).

Po příchodu Pavla a Barnabáše do Antiochie vypukl tam spor mezi křesťany ze židovstva a pohanstva, má-li zákon Mojžíšův od těchto býti zachováván čili nic. Příchozí totiž křesťané ze židovstva tvrdili, řkouce: „Nebudete-li se obřezávati podle obyčeje Mojžíšova, nemůžete býti spaseni.“ Jelikož Pavel a Barnabáš spor rozřešiti nemohli, poněvadž se jim vážnost apoštolská od oněch příchozích upírala: poslala církev Antiochen-ská k apoštolům do Jerusalema poselství, v jehož čele Pavel a Barnabáš stáli, by tuto otázku rozhodli.

Tedy sešli se apoštolé a starší na první sněm asi r. 52. a uvažovali bedlivě tuto otázku. Po mnohém vyhledávání, my bychom řekli světským výrazem: po rozsáhlé debatě, povstal Petr a ukázal shromáždění, že on byl od Boha vyvolen, aby první pohany do církve přijal, kteří obdrželi Ducha sv., při nichž Bůh neučinil žádného rozdílu mezi nimi a Židy očistiv věrou srdce jejich; proto ať se jim jho zákona Mojžíšova neukládá. K řeči Petrově přistoupili Barnabáš i Pavel a podporovali ji vypravováním divů a zázraků, které Bůh skrze ně mezi pohany učinil. Proti nim však stáli odpůrcové ze sekty fari-sejské, kteří tvrdili, že musejí se obřezávati a zákon Mojžíšův zachovávat. V těchto protivách učinil Jakub, nejhorlivější zachovavatel řádů Mojžíšových, jaksi zprostředkující návrh. Drže pevně jednou dané rozhodnutí Petrem, by křesťané z pohanstva obřízce a zákonu Mojžíšovu podrobeni nebyli, navrhl jako ústup pro křesťany ze židovstva, aby se zdržovali od věcí obětovaných modlám, od krve, od udáveného a smilství. Řeč tato se všeobecně líbila, poněvadž křesťany z pohanstva alespoň zavazovala k zachovávání toho, k čemuž proselyté brány povinni byli, a s nimiž Židé náboženské obcování měli. Návrh jest přijat, a usnešení s strany tohoto učiněno jest následujícími slovy:

„Vidělo se zajisté Duchu sv. a nám, žádného více na vás břemene nevzkládati, kromě těchto potřebných věcí: Abyste se zdržovali od věcí obětovaných modlám, a od krve, a od udáveného a od smilství; od kterýchžto věcí budete-li se ostříhati, dobře učiníte.“ Tento dekret doručili apoštolé poselství Antiochenskému a přidali k němu své posly, Jůdu a Sílu. Když přibyli do Antiochie, shromáždili církev a odevzdali list. Všichni radovali se radostí velikou z usnešení apoštolského (Sk. ap. 15, 1—31.).

Tím byla tato závažná dogmatická otázka o závaznosti zákona Mojžíšova pro křesťany definitivně rozhodnuta, jakkoli učitelé, kteří pocházeli ze židovstva, i na dále až do ztroskotání Jerusalema církve znepokojovali, a Pavel s nimi ustavičně až do své smrti ústně i písemně bojoval.

Sněm tento apoštolský jest ještě v jiném ohledu dogmatickým důležit. Otázku s strany zákona Mojžíšova rozhodl Petr se zvláštní pomocí Ducha sv. v Césareji, jeho rozhodnutí bylo pravidlem, normou při přijímání pohanů do církve po mnohá léta, a na něm nemohlo se nic více měniti. A přece stala se tato otázka znova předmětem vyšetřování sněmu apoštolského, který nic jiného učiniti nemohl, než přistoupení k rozhodnutí Petrovu: neboť byl týměž Duchem sv., kterým Petr, veden a řízen.

Za času sněmu apoštolského vyložil Pavel v soukromé rozmluvě s třemi apoštoly. Petrem, Jakubem a Janem, která bezpochyby veřejnou schůzi předcházela, svůj způsob kázání u pohanů, nikoliv aby od nich byl poučen, než aby jeho působení vážností těchto apoštolů bylo schváleno. To již proti požadavkům věřících fariseů provedl, že jeho průvodce Titus, věřící Řek, nemusil býti obřezán. Apoštolé našli veškerou jeho činnost v úplném pořádku, ničeho mu nevystavovali; naopak uzavřeli s ním apoštolský spolek. Oni poznali, že jako Petr jest od Boha všemi vlastnostmi nadán k obrácení Židů, rovněž Pavel jest vyvolený nástroj k získání pohanů; a proto se usnesli, že vedle sebe v obapolné činnosti působiti budou; Petr, Jakob a Jan že pracovati budou hlavně mezi Židy, Pavel a Barnabáš mezi pohany (Gal. 2, 1—9.). Tato úmluva přísně nevázala; neboť Pavel pracoval též mezi Židy; Petr a Jan též velmi zhusta mezi pohany. Jinak to býti ani nemohlo. Neboť jakmile apoštolé z Palästiny vykročili, byly všude smíšené církve, a proto musili oběma stranám svou pečlivost věnovati.

Zároveň bylo umluveno, aby církve, které Pavel a Barnabáš založí, v synovský poměr k církvi Jerusálémské vstoupily a jej sbírkami pro tamější chudé osvědčovaly (Gal. 2, 10.).

V krátkém čase po svém návratu do Antiochie okolo r. 52. nastoupil Pavel na svou druhou velikou apoštolskou cestu v průvodu Silově. Chtěl ji konati s Barnabášem, jelikož však tento chtěl s sebou vzíti Jana Marka, a Pavel tomu pro jeho nestálost odporoval: rozešli se oba. Barnabáš a Jan Marek plavili se do Cypru, a Pavel zůstal na pevnině.

Pavel prošel Syrii a Cilicii, potvrzoval církve a přikazoval jim ostříhati usnešení sněmu apoštolského. V Lystře připojil k sobě Timothea, kterého obřezal, aby mu tak přístup do synagog zaopatřil. Přišel do Frygie a Galatie a v Troadě přibral sobě ještě Lukáše. V Troadě byl viděním nočním poučen, by se do Macedonie odebral. Hlasu Božího uposlechnuv vstoupil poprvé do Evropy. Prošel Macedonii založil církve ve Filippích, v Thessalonice, v Berei, potom odebral se do Řecka a kázal Krista v Athénách a v Korintu, všude věze v nebezpečnství života. V Korintu pobyl půl druhého léta, a psal odtud své dva listy k Thessalonickým. Opustiv Korint navrátil se přes Efes, Cesaréu a Jerusálém do Antiochie r. 54.

Po nějakém odpočínutí nastoupil Pavel na svou třetí apoštolskou cestu r. 54. do krajín Malé Asie a východní Evropy, prošel krajinu Galatskou a Frygii potvrzuje všech učenníků, a vzal své sídlo v Efesu, kde po dvě léta a 3 měsíce (Sk. ap. 19, 8. 10.) (neb po tři léta (Sk. ap. 20, 31.), připočítali se k onomu času krátká cesta, kterou z Efesu do Macedonie, Kreta a Korintu podnikl, a odkudž se brzo vrátil), s velikým zdarem a požehnáním Božím působil, tak že všichni, kteří v Malé Asii bydlili, slovo Páně slyšeli. Z Efesu psal svůj list ke Galatům a r. 57. první ke Korintským. Jelikož mnozí goéti a jiní lidé s magií se zaměstnávající v Krista uvěřivše své knihy spálili, a četní zástupové věřícími se stávali, naplnění jsou úzkostí všichni ti, kteří z modloslužby žili. Tu se podařilo zlatníkovi, jménem Demetrioovi, voláním „Veliká jest Diana Efesských“ učiniti zbouření lidu proti Pavlovi a přátelům jeho, kterou však moudrost městského písaře upokojila.

Touto bouří byl Pavel pohnut, aby opustil Efes a odebral se do Macedonie; na této cestě psal druhý list ke Korintským; z Macedonie cestoval do Řecka, kde se tři měsíce, snad nejvíce v Korintu, zdržel.

Z Korintha psal list k Římanům. Potom podnikl pátou cestu do Jerusáléma, a nemoha pro úklady židovské po moři, odebral se tam zprva po zemi, přes Macedonii a Troadu, pak z Mitylény se plavě přes Milet a Caesareu, jsa všude s plesajícím srdcem od věřících uvítán.

Přišel do Jerusáléma podal zprávu Jakobovi a starším o své působnosti, a tito mu dali radu, aby pro upokojení Židů slibu nazarejskému se podrobil a je takto přesvědčil, že není nepřitelem jejich zákona a nesvádí křesťanů ze židovstva, aby od něho odpadli. Pavel uposlechl této rady. Ale sotva ho Malasijsí Židé v chrámě spatřili, vzbouřili proti němu všechen lid, křičíce, že po všech místech proti národu židovskému, jeho zákonu a chrámu káže a nyní prý docela i pohany do chrámu uvedl. Domnívali se totiž, že s sebou do chrámu vzal Trofima Efesského, kterého s ním v městě viděli. Město se zbouřilo, Židé uchopili Pavla a byli by ho zabili, kdyby si tribun Klaudius Lysiáš s oddílem vojska z hradu Antonie na zprávu, že se Jerusálém bouří, nebyl popíli a ho nevysvobodil. Tribun Lysiáš postavil ho před soud vladaře Felika v Caesareji. Zde byl po dva roky u vězení chován za vladařů Felika a Festa, Festus nenalézaje na něm žádné viny, byl by ho propustil. ale Pavel jsa syt lakotných průtahů vladařů odvolal se jakožto římský občan k císaři. Proto poslal ho Festus na podzim r. 60. do Říma, kamž po mnohých nebezpečnostech života, strastech a bouřlivé plavbě se najaře r. 61. dostal; věřící vyšli mu vstříc a přijali ho s plesáním. Pavel byl tam dva roky v mírném žaláři chován a hlásal všem slovo Boží (Skut. apošt. 18. 23—28, 1—31.).

Z Říma psal listy k Efeským, Kolossenským, Filémonovi, Filippenským a Židům; tento poslední jsa již na svobodě, jak vysvítá ze závírky jeho (Skutky apošt. 13. 23. 24.). Že vazba tak dlouho trvala, mělo snad svou příčinu ve váhání žalobníků, kteří pozdě do Říma se dostavili, aneb snad nedostavivše se od žaloby ustoupili. Dostavili-li se, musili četnými svědky dokázati apoštolu tři zločiny: že jest původce nepokojů a stran mezi Židy po celé říši; že jest náčelník setky nazarejské a že chrám znesvětil. Že soud s osvobozením Pavlovým skončí bylo patrné z chování Felikova a Festova.

Mezi první a druhou vazbu apoštolovu připadá jeho cesta do Španěl. O této cestě mluví Klement Římský pravě (1 Kor. 5.), že Pavel až k mezím Západu přišel (*ἐπὶ τὸ ἄκμα τῆς*

δύσεως ἐλθόν', což nemůže žádná jiná země býti leč Španělsko. Tuto cestu předpokládá spisovatel kanonu, který se jmenuje Muratoriův.¹⁾ A Pavel sám jsa ještě v Korintu měl ji v úmyslu²⁾. Opustiv Španělsko, kázal opět po krajinách, sepsal své pastýřské listy I. k Timotheovi a list k Titovi, působil hlavně na Východě, a přišel přes Milet (II. Tim. 4, 20.), Troadu (II. Tim. 4, 13.) a Korinth (I. Tim. 4, 20.) po druhé do Říma a utrpěl s Petrem smrt mučennickou r. 67. dle Eusebia³⁾, dle Jeronyma r. 68.⁴⁾ byv jakožto měšťan římský stát. Dle tradice umřeli oba apoštolé Petr a Pavel jednoho dne, 29. června.

Roku 67. musíme dáti přednost. poněvadž se za něj přimlouvá Klement Římský, pravě⁵⁾, „že trpěl za vladařů“ (*ἐπὶ τῶν ἡγουμένων*). Pod vladaři rozumějí se Helius a Polykletus, klienti Neronovi, kteří za jeho pobytu v Řecku od r. 66. — až do konce 67. vládli.⁶⁾ Jiní rozumějí pod vladaři⁷⁾ samého Neronu a Helia, které Dio Cassius autokratory — samovládci, nazývá; ale i při tomto výkladu není žádného rozdílu v roku.

Že Pavel ještě druhou vazbu v Římě vytrpěl, učí jeho II. list k Timotheovi. Neboť obsah tohoto listu nedá se nikterak s první vazbou srovnati, ukazuje nutně ke druhé a potvrzuje staré podání, které Eusebius⁸⁾ a Jeronym⁹⁾ drželi.

Co do znamenitosti náleží sv. Pavel vším právem mezi osoby v dějinách nejproslulejší. Takovým výbojcem světa a vítězem nebyl nikdo ani před ním ani po něm. Jako při východu slunce tma a všechno, co temnosti miluje, prochá, tak Pavlovým kázáním blud zapuzen, modlářství, nečistota a ostatní nepravosti ze svého panství vyplašeny, zahnaný a ztráveny, jako vosk plamenem, pleva ohněm se stravuje. Na něm spatřujeme, že když Bůh člověka potřebuje, ustrojuje ho, obdařuje dary přírody, vede o jeho vychování péči, a činí z něho to, co z něho míti chce. Tuto pravdu máme na sv. Pavlu potvrzenou.

¹⁾ Murat. Antiquit. ital. medii aevi tom. III. pag. 854. — ²⁾ Srv. Gams: Kirchengeschichte von Spanien 1862, I. str. 1—75. 410—412. Fr. Werner: „Die Reise des Apostels Paulus nach Spanien,“ Oesterr. Theol. Vierteljahresschrift. 1863. str. 320—346; 1864. str. 1—52. — ³⁾ Chronicon ad an. 67. — ⁴⁾ De vir. illust. c. 5. — ⁵⁾ I. Korint. c. 5. — ⁶⁾ Cliton. fasci Rom. ad an. 67. Dio Cass. LXIII. 12, 19. Suet. Neró c. 23. Tac. ann. XIV. 31. — ⁷⁾ LXIII. 12. — ⁸⁾ H. e. II. 22. — ⁹⁾ De vir. illustr. c. 5.

On ze všech apoštolů byl nejvíce činným pro rozšíření křesťanství a naplnil tímto učením Východ a Západ od jednoho konce až na druhý.

Co do povahy spatřujeme u něho nelíčenou *skromnost a pokoru*, v které vše, co jest a co způsobil, připisuje Bohu, vědom jsa si své slabosti a nedostatečnosti. S těmito ctnostmi spojoval velikou *zmužilost a horlivost*, kde šlo o hájení cti a slávy Boží, *statné sebevědomí*, když se bezbožností a záštim dílo jeho ztenčovali chtělo, a na jeho čest a důstojnost apoštolskou se útok činil; konečně řídkou *nezištnost*, nehledal svého prospěchu, ale blaha bližního. Od přírody těšil se *čilému a živému duchu*, byl chápavý, vtipný, bystrý, a muž hluboké mysli. *Vzdělání jeho bylo znamenité*; byl zasvěcen do veškeré vědy židovské a nebyl cizím v literatuře řecké; proto pojal hluboko mohutný duch jeho svrchovanou radu Boží v Kristu zjevenou, a *jeho neoblomná vůle* neustávala a neumdlávala, až provedl, co Bůh do jeho mysli vštípil. *Slávu Kristovu hlásati a o spásu všech lidí úsilně se zasazovati, bylo účelem jeho života, bylo tužbou srdce jeho*. Jako by byl veškeren svět zplodil, obléтал země a moře, aby uvedl všechny do blaženého stínu kříže. Pravda ovšem, že bohatost a hlubokost myšlének jeho s mluvou zápasí. *Sloh jeho jest nejednou nedbalý, nejednou počíná větu, jejíž dověti dále nenacházíme, vsůvky a vkladky se mnohdy nemírně prodlužují, a proto nejedno místo jeho spisů jest za tou příčinou temno. Ale přece mocnost jeho řeči jest nevýslovna, a síla slov a vět proniká naskrz útrobi lidské. Ličení jeho jsou živá, jeho protiklady, otázky jim činěné, stupňování, obrazy, podobenství a druhdy ironie, již užívá, dávají podivnou sílu jeho listům. Dialektika jeho jest neodvratna, závěrky jeho neodbytny, důkazové jeho vítězni. Právem platí o něm slova, která nad jeho prapocem Benjaminem pronesl patriarcha Jakob: „Vlk dravý, ráno jisti bude loupež, a večer dělití bude kořist“ (Gen. 49, 27.). Pro tuto svou *vzdělanost* byl s to, aby učení Kristovo všem, i vysoce vzdělaným, učené přednášce zvyklým, takovým způsobem podal, který by jim dosti činil. Doklad toho jest jeho list k Římanům.*

Duch Pavlův byl veliký, za to tělo nepatrné. Zevnější postava byla neúhledna, a musila býti malá, jelikož ho Lykaonští za Merkura měli, Barnabáše však za Jova patrně proto, že tento nad onoho tělem vynikal (Sk. ap. 14, 10. 11.). „Jeho listové,“

pravili odpůrcové jeho v Korintu, „jsou vážní a mocní, ale přítomnost osobní mdlá a řeč potupná.“¹⁾ Chtěli tím říci, že nesnášejí se s vážností apoštolskou, ku které nárok činí.

Pavel trpěl dále jakýmsi ustavičným neduhem, který ho často zle svíral; proto mluví často o křehkosti a slabosti těla svého. K tomu přistoupily četné rány a jizvy, které v úřadu apoštolském obdržel, a kterými se chlubil. Proto i vzhledem k tělesné stránce, že tolik podstoupiti mohl, mají slova: „Milstí Boží jsem, co jsem“ svou úplnou platnost.

§. 30.

Další činnost apoštola Petra.

Dle starobyklých zpráv byl Petr sedm let biskupem v Antiochii a potom 25 let biskupem v Římě.

Jak jsme svrchu pravili, stalo se v Antiochii dvoje štípení církve, první hned po ukamenování Štěpánově uprchlými věřícími a sice pouze mezi židy (Skutky apošt. 11, 19.), a druhé příchozími cyperskými a cyrénskými mezi pohany o několik let později (Sk. ap. 11, 20.). A tu jest to jaksi v podstatě věci, že Petr, jako poslán byl do Samaří, aby tamějším pokřtěným Ducha sv. udělil, za týmž účelem do Antiochie přibyl. Chronikon paschale klade příchod Petrův do Antiochie do r. 36., kronika Eusebiova do 37., Jeronym ve své kronice do 38. Pobyť Petrův v Antiochii nemusil býti dlouhý, jelikož ho po celý následující čas v Palæstině činným býti vidíme. Byv andělem vysvobozen z moci Herodovy odebral se r. 42. do Říma. Bral-li se tam přes Antiochii, tu mohl zde při svém druhém pobytu ustanoviti Evodia²⁾ za biskupa Antiochenského, a tím skončilo se jeho biskupství v tomto městě.

První štípení církve Římské stalo se asi židy římskými, kteří zázraku sestoupení Ducha sv. na apoštoly přítomni byli; neboť mezi těmi, kteří se na ono místo sběhli, a ke kterým Petr mluvil, připomínají se též „příchozí Římané“ (Sk. apošt.).

¹⁾ II. Korint. 10, 10. Srv. Sušilovy Listy sv. Pavla apoštola, nákladem Dědictví Svatoprokopského č. VIII—X. z r. 1870—72, jmenovitě „Svatý Pavel a listové jeho“ č. VIII. str. 1—11. z r. 1870. — ²⁾ Euseb. H. e. III. 22. 36.

Tyto první ještě neutvarné počátky Petr utvrdil a rozmnožil, a tak církev v Římě založil. Poněvadž za příčinou křesťanství mezi židy ustavičné spory panovaly, jelikož někteří Kristu Pánu hodnost messiánskou připisovali, ale jiní ji opět jemu upírali (impulsore Chresto), vyhnal je císař Klaudius všechny z Říma (Sueton. in vita Claudii c. 35. srv. Skutky apošt. 18, 2.). Byl-li Petr onoho času ještě v Římě, musil jej jako žid opustiti. Roku 52. vidíme Petra v Jerusalemě přítomného sněmu apoštolskému, na němž se palčivá otázka se strany zachovávání zákona Mojžíšova rozřešila. Přece choval se Petr sám později v této věci za svého pobytu v Antiochii slabě. Nebo prve nežli přibyli křesťané ze židovstva od Jakoba, jidal a obcoval s křesťany z pohanstva; ale když oni přišli, odděloval se od nich, boje se těch, kteří byli z obrízky. Toho příkladu následovali mnozí, ano i Barnabáš. To užřev Pavel, káral Petra a řekl jemu přede všemi: „Když ty jsa Žid, po pohansku živ jsi a ne po židovsku, kterak nutíš pohany, aby po židovsku živi byli“ (Gal. 2, 11—15.). Sv. Petr stál mezi dvěma ohněma, a musil po každé býti kamenem urážky. Obcoval-li dále s pohany, urazil židy, kteří ho pak za odpadlíka od zákona považovali, varoval-li se pohanů, urazil tyto a jejich hlavního apoštola Pavla. Z dvou pohoršení volil po svém rozumu to menší, totiž urazil raději křesťany z pohanstva, aby si přístupu k židům, jejichž apoštolem hlavně byl, nezamezil. Nebylyť protivy mezi křesťany z pohanstva a židovstva ještě otřeny a vyrovnány, a z písma sv. jest patrno, že Pavel, hlavně apoštol pohanů, často ohledem na křesťany ze židovstva v tomtéž postavení byl, jako Petr, hlavně apoštol židů, v Antiochii vzhledem ku křesťanům z pohanstva.

Snad o něco později hlásal Petr evangelium v Pontu, Galatii. Kappadocii, Asii a¹⁾ Bithynii, židům i pohanům, kázal také v Korinthě a odebral se na počátku panování císaře Neron²⁾ do Říma, kde utrpěl smrt kříže r. 67. nebo 68.

Od Petra máme dva listy: první, který jest k církvím v Pontu, Galatii, Kappadocii a Bithynii datován, byl povždy za pravý uznáván; druhý předpokládá tytéž čtenáře; jelikož však Petr při jeho spisování jiného koncipienta asi užil nežli při prvním, odkudž by pak rozdíl slohu obou listů se snadno vyložil, a list snad až po jeho smrti do rukou čtenářů se dostal:

¹⁾ Dionysius, b. Korintský u Euseb. H. e. II. 25. srv. 1. Kor. 1, 12; 3, 22.

²⁾ Lactant. de morte persecut. c. 2.

pochybovali mnozí staří o jeho autentii a mysli, že nepochází od Petra.¹⁾

Pod jménem Petrovým byli známi v starém věku někteří spisovatelé, jako Skutky Petrovy, Evangelium, Kázání, Zjevení Petrovo, které všechny církve jako podvržené zavrhl a od apoštola odmítla.

§. 31.

Svědectví o přítomnosti a smrti sv. Petra v Římě.

Že Petr v Římě byl, tam kázal a umřel, jest skutek svědky starobylými tak osvědčený a víru celé staré církve tak tvořící, že jen předpojatost proti primatu biskupa Římského, který v něm svůj základ má, tuto událost jasnou jako slunce ve své hyperkritice upíratí může. Projděmež nyní tato svědectví začínající písmem svatým.

Z listu apoštola Pavla k Římanům plyne nutně, že církve Římská od některého apoštola byla založena; a jím nemohl býti nikdo než Petr. Sv. Pavel praví, že si to základem učinil aby evangelium jen tam hlásal, kde Kristus posavad zvěstován nebyl, aby se nezdálo, že na cizím základě staví. Jelikož nyní hlásáním evangelia veškeré krajiny od Jerusálema až do Illyrie naplnil, pocestuje do Španělska a na této cestě navštíví Řím (Řím. 15, 20—24.). Nechceť tedy sv. Pavel v Římě nastoupit na řádnou apoštolskou činnost, poněvadž tam základ již položen byl. Apoštol nemyslí jistě na takový základ, jaký by snad nějaký bezejmenný věřící byl položil, a jaký na četných místech našel, ale základem rozumí takové hlásání evangelia, které od některého apoštola pocházelo. Staří však nevědí o žádném apoštolu, který by byl v Římě býval, než o Petrovi.

Dále, když Pavel k církvi Římské svůj list psal, byla četna (Řím. 16, 3. sq.), všude věrou a poslušností znamenita (Řím. 1, 8. 16, 9.), záležela ze Židů (Řím. 4, 1. a násl. 7, 1. a násl.) a pohanů (Řím. 11, 13.), byla dobře u víře vyučena, tak že ji apoštol nechce poučovati, než jenom na vzájem něco milosti duchovní udělit (1, 11. 12. 15, 14. 15.), měla představené a učitele (12, 6. a násl.), konečně nebyla vystavena záští Židů (srv. Řím. 1.; Sk. apošt. 28, 22. a násl.), a nebylo v ní sporů mezi věřícími ze židovstva a pohanstva. Jelikož byla tedy

¹⁾ Srv. Sušilovy: Listy sv. Petra. Č. X. z r. 1872. str. 181—257.

dobře uspořádana a krásně kvetla, musila býti již delší čas založena a některým apoštolem urovnána, jehožto vážnost ku potlačení všech předsudků, obzvláště židovských dostačila, a které se obě strany, židovská i pohanská, rády podrobily. Takové vážnosti netěšil se ani Pavel, nad to některý učeník. Staří však o žádném apoštolu nepraví, že by byl pro hlásání slova Božího do Říma přišel, mimo Petra a Pavla, proto za nutné musíme míti, že Petr tuto církev založil a spořádal.

První list Petrův jest psán v městě Babyloně. Praviť ke konci (1. Petr. 5, 13.): „Pozdravuje vás církev, kteráž jest v Babyloně. spolu vyvolená, a Marek, syn můj.“ Tímto Babylonem nebyla tvrz Egyptská, jelikož nemáme ani nejmenší stopy zprávy, že by Petr kdy v Egyptě býval; proto mohl to býti buď Babylon na Eufratu, aneb Řím, jsa symbolicky takto nazván. — Tento poslední výklad platil již v době apoštolské za pravý, jak dosvědčuje učenník apoštolský a spisovatel starý, *Papias*.¹⁾ Že by se byl Petr odebral do říše Partské, k níž Babylon náležel, a tam již tenkrát křesťanské církve stávalo, která pozdravuje věřící, jimž apoštol píše, jest více než pravdě nepodobno. Strabo a Plinius líčí Babylon toho času jako velikou poušť, která pro blízkost měst Seleucie a Ktesifontu obyvatelů prázdná byla. Hlavní města Židů v satrapii Babylonské byla města Nearda a Nisibis. Babylon opustili Židé dříve, než tam Petr přijíti mohl, a přestěhovali se do Seleucie; pro mor nastalo brzy druhé odtud stěhování. Po pěti letech bylo v Seleucii přes 50.000 Židů od Syrů a Řeků zabito; zbytek neobrátil se do Babylona, nýbrž do Neardy a Nisibi.²⁾ Z veškerého vypravování Josefova plyne závěrka sama od sebe, že za času, kdy Petr svůj list psal, v Babyloně živé duše židovské nebylo, jakož i Agrippa ve své řeči na počátku války židovské nejmenuje jiných Židů za Jordánem než v provincii Adiabene

Že s apoštolem „v Babyloně“ žijící Marek toho času, do kterého sepsání listu padá, v Římě byl, jest patrné z jeho pojmenování v listech Pavlových ke Kolossenským (4, 10.) a Filemonovi (24.). Potom byl v Malé Asii, odkud ho Pavel krátce před svou smrtí do Říma povolal (2. Tim. 4, 11.).

Přítomnost Markova v pravém Babyloně jest úplně nemožna.

¹⁾ Euseb. H. e. II. 15. — ²⁾ Joseph. Arch. 18, 9. 12. Srv. Sušilův výklad tohoto místa. Č. X. z r. 1872. str. 186. 187. 232.

Že Petr nazývá Řím básnicko-prorockým výrazem jako Zjevení Janovo „Babylonem“, není nic divného, poněvadž jsa Židem byl s podobnými výrazy starého zákona obeznámen, a Řím se svou prostopášností, nemravností a modloslužbou živě ho na líčení Babylona proroky upamatoval.

A když na počátku listu křesťany „vyvolené příchozí, rozptýlené“ jmenoval, tu ke konci listu jaksi samo sebou podávalo se mu pojmenování církve, z které psal: „v Babyloně, spolu vyvolení.“

Konečně v listu jsou znamenání nastávajícího pronásledování patrna; a tu měl dobrou příčinu, aby místo, odkud psal, jménem pro pohany nesrozumitelným nazval, a tak od sebe a církve římské nebezpečenství odvrátil, do kterého by padli, kdyby opis listu do rukou pohanů se dostal.

Ukřižování Petrovo jest naznačeno v evangeliu sv. Jana (21, 19.), kde Pán prorocky k Petrovi praví, „že ve svém stáří ruce roztáhne, a jsa svázán tam poveden bude, kam nechce.“ A evangelista dokládá, že tím Ježíš zvláštní způsob smrti naznačil, kterou ho oslaviti měl. Byla-li smrt Petrova na konci prvního století událostí tak rozšířenou, že pouhé naznačení k upomínce na ni postačilo, tu bylo i místo známé, kde se stala. Ale staří nejmenovali nikdy jiného města než Řím; a nikde není ani té nejmenší stopy, že by někdy některá církev nárok činila k tomu, že v ní Petr umřel, mimo Řím; proto také v Římě zemřel.

Přejdeme nyní k místům patristickým, která o přítomnosti a smrti Petrově v Římě mluví.

Klement, biskup Římský, napomínaje Korintské k trpělivosti, praví k nim: ¹⁾ „Přistupme k nejbližším hrdinům. Předložme sobě ušlechtilé vzory svého věku. Žárlivostí a závistí byli největší a nejspravedlivější sloupové církve stíháni a došli smrti. Představme je sobě, ty šlechetné apoštoly. Za bezbožnou žárlivost Petr ne jedno, ani dvě, ale velmi četná muka snášel; a **tak** (t. j. takovým způsobem) stav se mučenníkem vešel v zasloužené místo slávy. Pro žárlivost podvolil se Pavel bojovati o odplatu trpělivosti, sedmkrát byl dán ve vazbu, byl poběhlý a kamenován. Hlasatelem evangelia byv na Východě i Západě přišel až k mezím Západu a skonal za vladařů jako mučenník.

¹⁾ I. Korint. 5, 6. Překlad Sušilův : Spisy ss. Otců apoštolských. Č. XII. z r. 1874.

Takto odebral se se světa a doputoval do místa svatého, byv převýtečným vzorem trpělivosti. K těmto mužům svatě obcovavším přitovaryšeno jest (συνεδορίσθη, orig.) veliký zástup vyvolených, kteří mnohá trápení a muky pro žárlivost podstoupivše **mezi námi** (ἐν ἡμῖν, orig.) překrásnými vzory se stali¹⁾. Tedy Petr a Pavel utrpěli mučennickou smrt; tento za vladařů, byl totiž jako občan římský veden před hégumeny a od nich veřejně dle práva odsouzen; onen nemaje občanského práva římského podstoupil jako provinciál četná muka, pro které stal se mučenníkem. S těmito muži trpěl veliký zástup. Když tento zástup byl „**mezi námi**“ (ἐν ἡμῖν) tedy v Římě, když byl k těmto dvěma mužům συνεδορίσθη **spolu** přitovaryšen, musili tito dva mužové býti mučenníci Římští, proto Petr a Pavel umřeli pro Krista v Římě.

Sv. Ignatius, biskup Antiochenský, předpokládá, že Petr a Pavel evangelium v Římě hlásali, právě: „Ne jako Petr a Pavel poroučím, oni byli apoštolé, já odsouzenec; oni svobodní, ale já posud služebníci.“¹⁾

Dionysius, biskup Korintský, píše ve svém listu k Římanům okolo r. 170: „Oni oba (Petr a Pavel) do našeho Korintu vstoupivše a símě evangelia rozsévavše, nás spolu vyučovali, a do Italie se odebravše spolu tam učili a toho samého času mučennictví podnikli.“²⁾

Ireneus, učenník Polykarpův, blízký době apoštolské, praví zkrátka o původu církve Římské: „Petr a Pavel kázali v Římě a založili tam církev.“³⁾

Tertullian praví: „Znikající víru v Římě první Nero krvavě pronásledoval. Tenkrát byl Petr od jiného opásán, když na kříž byl pověšen; tenkrát Pavel dosáhl cti občana Římského, když tam ušlechtilostí mučennictví znova se zrodil.“⁴⁾

A jinde dí: „Máš Řím — O jak šťastna jest tato církev, které apoštolé celé učení se svou krví podali (profuderunt): kde Petr (smrtí svou) umučení Páně se přirovnal, kde Pavel odchodem Janovým byl korunován.“⁵⁾

Kajus, církevní spisovatel žijící v Římě za časů papeže Zefyrina (202—219), jest ve svém spisu proti montanistovi

¹⁾ List k Řím. c. 4. Sušil. I. c. — ²⁾ U Euseb. H. e. II. 25. — ³⁾ Adv. haeres. III. 1. n. 1. — ⁴⁾ Scorpiace. c. 15. — ⁵⁾ De praescr. c. 36.

Proklovi hotov, ukázati hroby apoštolů Petra a Pavla, pravě: „Já pak vítězná znamení apoštolů patrně ukázati mohu. Neb chceš-li jíti na horu Vatikanskou, neb na cestu Ostienskou, najdeš vítězná znamení těch, kteří církev tuto založili.“¹⁾ A před tím místem dokládá Eusebius, že nápis jmen Petra a Pavla se až dosavad, t. j. do jeho času na hřbitovech poznamenaný nalézá²⁾.

Každý, kdo toto Kajovo svědectví a Eusebiův doklad uváží, musí připustiti, že Římané buď těla apoštolů měli a hroby jejich ukazovali, aneb že byli drzí podvodníci, kteří takovou lež si vymyslili a ji každému do očí sypali. Ale toto nelze si mysliti, neboť tisícové křestanů byli by jim jejich podvod ukázali a dokázali; a proto jest pravda, že hroby apoštolů měli a posud mají.

Pomíjejíce *Cypriana*, který často biskupský stolec Římský jmenuje katedrou Petrovou, a tím víru latinské Afriky vyjadřuje, uvedeme ještě *Origena*, který za svého života Řím navštívil a poměry tamější znal. Práví: „Petr, jak se zdá, Židům v Pontu, Galatii, Bithynii, Kappadocii a Asii rozptýleným slovo Boží kázal. Kterýžto naposled v Římě se zdržuje, hlavou dolů, jak sám toho žádal, na kříž pověšen jest. O Pavlovi, co třeba mluvit, který od Jerusalema až do Illyrie Kristovo evangelium rozhlásil, a dokonav své povolání v Římě za císaře Nerona unučen jest“³⁾.

Těmito svědectvími jest působení Petrovo a jeho smrt v Římě tak dokázána událostí, která spolu hluboko do nejstarších dějin zasahuje, že každý, kdo ji jakožto báji a výmysl zavrhuje, důsledně veškeré staré dějiny církevní v báje proměnití a je úplně nejistými učiniti musí. Pak ale o dějinách starého věku vůbec, a tudy i světských nemůže býti žádné řeči.

§. 32.

Pěťadvacitileté biskupování Petrovo v Římě.

Ukázavše, že Petr v Římě byl, tam učil a zvláštním způsobem na tuto církev se vázal, pro který veškerá starobylost v biskupu Římském nástupce Petrova viděla, nemusili bychom se o to dále starati, jak dlouho tam působil, ale přec jsme sta-

¹⁾ Eusebia H. e. II. 25. — ²⁾ U Eusebia H. e. II. 25. — ³⁾ U Eus. III. 1.

rými zprávami nuceni uznati, že Petr alespoň dvakráte v Římě byl a biskupství tohoto města 25 let držel.

Že tomu tak, dokazuje 1. *Katalogus Liberii*, odtud tak zvaný, poněvadž až k Liberiovi, který od r. 352 panoval, sahá, a snad za něho sestaven byl. Tento katalog čerpal své zprávy pro první dvě století z onoho Hippolytova okolo r. 234 sestaveného; 2. *řecký text kroniky Eusebiovy*; 3. latinský překlad čili lépe řečeno *parafrase této kroniky od Jeronyma*; 4. *catalogus scriptorum ecclesiasticorum* od Jeronyma; 5. *liber pontificalis* ve všech svých recensích.

1. *Katalogu Liberii* praví, že „Petr byl biskupem v Římě pět a dvacet let, jeden měsíc, devět dní.“

2. *Řecký text kroniky Eusebiovy*, jak se u Syncella zachoval ¹⁾, dí: „Petr, koryfæus (výtečník), založiv první církev v Antiochii odebral se do Říma, aby tam kázal evangelium . . . (scházejí slova), a byl první představeným církví v Římě až do svého skonání.“ Když dle Eusebia ²⁾ Petr hned na počátku vlády císaře Klaudia, který 25. ledna r. 41 vládu nastoupil, do Říma přišel, aby tam proti Šimonovi čarodějníkovi, který Římány svými kejky mámil, působil a biskupství tohoto města až do smrti držel, tu plyne samo sebou, že jeho biskupování přes 25 let trvalo.

3. Překlad místa právě uvedeného čili *jeho parafrase* zní u Jeronyma: „Petr apoštol, rodem z Galilee, první biskup křesťanů, založiv nejprve církev Antiochenskou, odebral se do Říma, kde evangelium hlásal a téhož města 25 let biskupem byl.“

4. *Jeronym* praví: „Petr přišel druhého roku císaře Klaudia do Říma, aby tam proti Šimonovi čarodějníkovi bojoval, a držel tam 25 let kněžskou kathedru až do posledního roku Neronova, totiž čtrnáctého ³⁾).

5. *Liber pontificalis* dí: „Petr vstoupil do města Říma za Nerona — některé kodices mají za Klaudia — císaře a seděl tam na stolici biskupské (cathedram episcopatus) 25 let, jeden měsíc a osm dní.“

Z těchto míst jest jasno, že Petr hned na počátku panování ⁴⁾ císaře Klaudia, tedy r. 41. neb 42. po Kr. do Říma při-

1) Viz tento text v kronice Jeronymově. Migne T. XXVII. str. 578.

2) Chronicon a H. e. II. 14. 17. — 3) De vir. illust. n. 1. — 4) Srv. Oros. hist. VII. 6.

šel, tam církev založil, uspořádal a pak cpět na Východ se navrátil. To byl jeho první pobyt v Římě, druhý byl onen za císaře Nerona, kde svého mistra mučennictvím oslavil. Byl-li ještě jednou v Římě, jak někteří tomu chtějí, na př. Güntner, ¹⁾ tedy třikrát za svého živobytí, jest těžko dokázati, a tento třetí pobyt jest pouhá hypothese.

Poznamenání. Zde budiž dovoleno podati hypotesi, která našeho času stanovena byla, o příčině cestování Petrova do Říma.

Staří, jako Eusebius, Jeronym, praví, že Petr odebral se do Říma, aby tam proti Šimonovi Magovi bojoval. To bylo jedním účelem cesty; druhým a příčinou snad cesty bylo vyžvání rodiny římské Korneliů, aby do Říma přišel. Bezpochyby Kornelius, onen v Caesareji pokřtěný římský setník, psal svým příbuzným do Říma o zázraku, který s ním Bůh učinil. Tito zahořeli podobnou touhou a chtěli se státí účastni téhož blaha, právě opět prostřednictvím téhož muže Petra. Kornelius přednesl prosbu svých příbuzných a přátel Petrovi a přimlouval se za ně u něho. Petr zdráhal se to asi pro židy učiniti. Ale, byv andělem ze žaláře osvobozen a od něho snad poučen, svolil nyní k cestě, jejíž výlohy Korneliové zaplatili. Neboť cestování vyžadovalo toho času tak dobře nákladu jako dnes. Z toho pak se vysvětluje rychlost, s jakou z Jerusalema odcestoval, a ta událost, že křesťanství v Římě hned v nejznamenitějších rodinách přístup nalezlo a i do císařského paláce se dostalo. Stalo se to pomocí věřících z rodu Korneliů, s nimiž Flaviové příbuzni byli. Z Flaviů připomíná se jako křesťan konsul Flavius Klemens se svou manželkou Flavií Domitillou. Petr pobýv v Římě asi dva roky navrátil se po smrti Herodově na Východ, přibyl do Antiochie, ustanovil Evodia ²⁾ za svého nástupce a tím skončilo se jeho Antiochenské biskupství. A skutečně klade Eusebius ve své kronice ordinaci Evodiovu k r. 44. po Kr. ³⁾.

¹⁾ *Introductio in s. N. T. libros* p. 205—208. — ²⁾ Euseb. H. e. III. 22. 36. — ³⁾ Srv. Časopis katol. duchovenstva; ročník XV. z r. 1874 str. 241—259: 25leté papežování sv. Petra v Římě od Hugona Karlska a *Historisch-Politische Blätter: Die Frage über das 25jährige Pontifikat Petri*. Bd. 72. 1873. S. 657—679.

§. 33.

Nástupcové Petrovi na stolci římském v době apoštolské: Linus (68—79), Kletus neb Anakletus (79—91) a Klement (91—101).

Po Petrovi nastoupil na stolec římský sv. *Linus*; neboť Ireneus dí: „Založivše a vzdělavše církev (římskou) blahoslavení apoštolé (Petr a Pavel) odevzdali zastávání úřadu biskupského Linovi. Tohoto Lina připomíná Pavel ve svých listech k Timotheovi; ¹⁾ a Eusebius, který měl před sebou Hegesippa a uvedené místo Ireneovo ve své církevní dějiny pojal ²⁾, dí: „Po mučennictví sv. apoštolů Petra a Pavla byl Linus prvním biskupem církve římské. Činí o něm zmínku sv. Pavel v epištole, kterou z Říma k Timotheovi psal, v tom pozdravení, kteréž při konci té epištole doložil řka: „Pozdravuje tebe Eubulus, Pudens, Linus a Klaudia“ ³⁾. Jak praví Liber Pontificalis, byl synem jakéhosi Herkulana z tuscijského městečka Volaterry; mešní kanon uvádí jej jako mučenníka. Dle Lib. Pontif. a sv. Epifania ⁴⁾ seděl na stolci Petrově 11 let, 3 měsíce a 12 dní a umřel za císaře Vespasiana.

Jeho nástupcem byl *Kletus* čili *Anakletus* (vlastně Anenkletus — po latinsku Innocentius) ⁵⁾. Toto různé pojmenování bylo příčinou, že pozdější spisovatelé i Liber Pontificalis, i seznam papežů, který se papeži Felikovi III. připisuje, učinili z jednoho dva papeže, z nichž pak Kletus následoval po Linovi, a Anakletus po Klementovi. Avšak nejstarší hodnověrní spisovatelé znají jenom jednoho papeže Kleta čili Anakleta. Tak dí Ireneus: „Nástupcem Linovým byl Anenkletus“ (v latinském překladu z téhož času stojí: Anakletus) ⁶⁾, a s ním srovnává se úplně Eusebius řka: „V druhém roce (Titova panování) zanechal Linus, jenž 12 let jako biskup vrchní správu církve římské vedl, tuto Anenkletovi;“ ⁷⁾ jinde ⁸⁾: „V 12. roce téhož císaře (Domitiana) stal se Klement nástupcem Anenkleta, který

1) Adv. haeres. III. 3. n. 3. — 2) H. E. V. 6. — 3) l. c. III. 2; srv. III. 4. — 4) Haer. 27, 6. — 5) Srv. rozpravu Tomáše Nováka „Kletus čili Anakletus, římský papež?“ v Časopisu kat. duchovenstva 1875. Ročník XVI. str. 241. a násl. 6) Adv. haeres. III. 3. n. 3. — 7) Hist. Eccl. III. 13. — 8) l. c. III. 15.

12 let církvi římské jako biskup byl představen“; níže ¹⁾: „Tehdáž (v prvním roce vlády Trajanovy) byl ještě Klement představeným církve v Římě, taktéž třetí v řadě mezi těmi, kteří po Petrovi a Pavlovi tamější sídlo biskupské zaujímal. První byl totiž Linus a druhý Anenkletus“; a konečně ²⁾: „V třetím roce vlády před tím zmíněného císaře (t. j. Trajana) zemřel biskup římský Klement. V celku pak 9 let učení slova Božího kázal a zanechal správu církve Evaristovi“ (čtvrtému biskupu církve římské, jak praví nadpis kapitoly). Eusebius čerpal své zprávy z Hegesippa, který na svých cestách do Říma r. 156. za papeže Aniceta se dostal, tam až do zvolení Eleutherova prodlel, a tamtéž posloupnost biskupův až do Aniceta zhotovil ³⁾.

O 25 let asi později po Hegesippovi přibyl do Říma sv. Ireneus, a praví totéž: „Nástupcem Linovým byl Anakletus (v řeckém úryvku textu: Anenkletus). Po tomto pak obdržel na třetím místě od apoštolů biskupský úřad Klement. – Po něm následoval Evaristus“ ⁴⁾.

Epifanius uvodí římské biskupy takto: Petr, Linus, Kletus, Klement ⁵⁾; kdež Kletus není jiný, leč od Eusebia a Ireneia jmenovaný Anenkletus (Anakletus).

Optatus Milevitanus zná jenom Anakleta, kterého však za Klementa klade. řka: „Po Petrovi následoval Linus, po Linovi Klement, po Klementovi Anakletus, po Anakletovi Evaristus“ ⁶⁾. Toto přeložení Anakletovo nesmí nás másti, poněvadž seznam papežů zhotovený od Optata není úplný; neboť některé papeže v něm vynechal, ale zmíněné dvojice Kleta a Anakleta přece neznal.

Sv. Jeronym jest přesvědčen proti většině Latiníků svého času, „že druhým po Petrovi biskupem byl Linus, a třetím Anakletus“ a dokládá: „jakkoli většina Latiníků myslí, že po Petrovi apoštolu následoval Klement“ ⁷⁾. A sv. Jeronym jest pro svou učenost a bedlivost v zkoumání nepopíratelnou auktoritou, a když vystupuje proti přesvědčení většiny Latiníků, musil míti důvody. Prastarý kanon mešní zná jenom „Lina, Kleta a Klementa.“

Nelze říci, že po krátkém panování Kletově následoval

¹⁾ l. c. III. 21. — ²⁾ III. 34. — ³⁾ IV. 11. 12. — ⁴⁾ Adv. haeres. l. c.

⁵⁾ Haeres. 27, 6. — ⁶⁾ de Schismate Donatistarum II. 3. — ⁷⁾ De Viris illustr. 15. —

pontifikát Anakletův, poněvadž by to bylo na odpor Ireneovi, Eusebiovi a Jeronymovi, kteří po Linovi mají hned Anakleta; kterýž odpor by byl ještě větší, kdyby s Optatem postavil se Anaklet za Klementa. Všechny pokusy zaopatřiti místo Anakletovi vedle Kleta byly a jsou marny ¹⁾. Avšak již také v Římě jsou přesvědčeni o jednom papeži, kterýž pravým jménem sloul Anenkletus, jehož latinská skrácenina jest Kletus ²⁾.

Život a působení tohoto papeže jsou úplně neznámy; mešní kanon uvádí ho mezi mučenníky.

Klement byl na třetím místě po Petrovi biskupem římským, viděl blahoslavené apoštoly, obcoval s nimi, kázání jejich znělo v jeho uších, a podání jejich měl před očima ³⁾. Dle Eusebia ⁴⁾ a Jeronyma ⁵⁾ jest Klement tentýž, kterého sv. Pavel v listu ku Filippanům (4, 3.) svým pomocníkem ⁶⁾, jehož jméno psáno jest v knize života, jmenuje.

Klement osvědčil svůj primát upokojiv mocným listem spory v Korinthě vzniklé.

O tomto Klementu vznikl blud, jehož původcem jsou pseudoklementinské spisy, které vypravují, že prý sv. Petr před svou smrtí Klementa za svého nástupce ustanovil a jemu nařídil, aby to při jeho skutečné smrti Jakobovi Jerusálémskému „hlavě církve“ ohlásil. Podvržený list sv. Klementa k apoštolu Jakobovi vypisuje pak slavné nastolení Klementovo od Petra na biskupství římské. Odtud vzata jsou hlavní místa do Liber Pontificalis, pak ovšem stali se Linus a Kletus pomocníky čili zástupci Petrovými ještě za jeho živobytí, jak to vypravuje již Rufinus, presbyter aquilejský; potom ovšem praví Tertullian: „Udejte, rozkolníci, počátek svých církví a pořádek biskupův, aby první z nich měl původem některého apoštola, jako církev římská uvádí Klementa, kterýž od Petra ustanoven byl“ ⁷⁾.

Z těchto pramenů vázic měla většina Latiníků Klementa za přímého nástupce Petrova; Jeronym však, znalec starobylosti, rozhoduje se pro posloupnost Ireneovu a Eusebiovu.

Klement byl mučenníkem, jak ukazuje Rufin, papež Zo-

1) Srv. Döllinger Christenthum und Kirche, str. 318. 319. nota 5. a 1.

2) Srv. Lazari: Catalogi duo antiquissimi pontificum Romanorum. 1755. Romae; Saccarelli: Historia eccl. Romae. 1770; Delsignore: Institutiones hist. eccl. Romae 1837. — ³⁾ Ireneus, adv. haeres. III. 3. n. 3. — ⁴⁾ Hist. Eccl. III. 15. — ⁵⁾ De Vir. illustr. 15. — ⁶⁾ Ireneus. I. c. — ⁷⁾ De praescript. c. 32.

simus v listu k Afričanům od r. 417, a mešní kanon; mlčení Eusebiovo, Ireneovo a Jeronymovo nemůže zde nic rozhodovati. Jako mučenník umřel na poloostrově Chersonésu čili Krimu, kamž ho císař Trajan ve vyhnanství poslal ¹⁾. Sv. apoštolé slovanští Cyrill a Methodius našli tam jeho tělo a přinesli je potom v dar Římanům a papeži Hadrianu II. Papež i Římané byli dokonale přesvědčeni, že to jsou pravé ostatky sv. Klementa; musili tudíž slovanští apoštolé o tom řádný důkaz podati.

§. 34.

Sv. Jakob Mladší.

Jakob Mladší, jinak též Spravedlivý nazvaný, byl syn Alfeův čili Kleofášův a Marie, sestry matky Ježíšovy; jest to týž, který se bratr Páně jmenuje (Gal. 1, 19.).

On vynikal ve sboru apoštolském vedle Petra a Jana. Těmto třem prý udělil Ježíš po svém z mrtvých vstání gnosi, t. j. vyšší a hlubší známost svého učení, kterou oni potom ostatním apoštolům vydali, a tito opět sedmdesáti učenníkům ²⁾; jemu ukázal se vzkříšený Spasitel zvlášť; jeho jmenuje Pavel vedle Petra a Jana sloupem církve.

Tohoto Jakoba ustanovili apoštolé, dle starého podání Petr, Jakob a Jan ³⁾, za biskupa v Jerusalemě. Pokud apoštolé ve sv. městě byli, měl účastenství s nimi ve vládě této církve. On Jerusalema nikdy neopustil, neboť nalézáme ho dle Skutků apoštolských vždy tam. U křesťanů ze židovstva a i u židů nevěřících stál u veliké vážnosti. Dle Hegesippa ⁴⁾ byl od narození nazarejský, vína a opojného nápoje nepil a masa nepožíval. Hlava jeho nebyla nikdy břitvou holena, ani tělo olejem mazáno, ani v lázni myto. Jemu samému bylo dovoleno do svatyně vcházeti, t. j. asi tam, kde kněží své denní služby vykonávali; nikoliv však do svatyně svatých. Neužíval oděvu vlněného, než jako kněží a levité byssového. Byl ustavičně v chrámu a modlil se za lid na kolenou, tak že kůže jejich zmozolovatěla, a tvrdá jako velbloudova učiněna byla. Z té příčiny jmenován jest pro svou spravedlnost Spravedlivý. Jeho působením se křesťanství v Jerusalemě velmi rozmáhalo, a mnozí

¹⁾ Baron. ad ann. 102. n. 2. sq. — ²⁾ Klement Alex. u Eusebia H. e. II. 1. — ³⁾ I. c. — ⁴⁾ U Eus. H. e. II. 23.

z předních lidu uvěřili v Krista. To trpce nesouce Židé použili bezvládí, které po smrti vladaře Festa do příchodu nového, Albina, panovalo, k záhubě sv. Jakoba. Anan Mladší, nejvyšší kněz, sadduceus, muž neustupný a krutý, svolal radu, předvolal Jakoba a s ním některé jiné, a odsoudil je jakožto rušitele zákona k smrti ukamenováním. Mírnější strana nesrovnávala se s odsouzením, jedni se odebrali ke králi Agrippovi, držiteli krajiny Filippa tetrarchy a části Galilee, který měl dozor na chrám a nejvyšší kněze dosazoval, a druzí k vladaři Albinovi do Egypta, a obžalovali Anana, příčinou čehož byl s nejvyššího kněžství od krále Agrippy sesazen.

Tak vypravuje o jeho smrti Josef Flavius¹⁾. Obšírněji vy-
pisuje ji Hegesippus.²⁾ Židé měli totiž strach, aby vlivem Jakobovým veškeren lid neuvěřil, že Ježíš jest Messiášem. I vyzvali ho, aby lid od Ježíše odvedl a veřejně spavlače čili cimbuří chrámu před veškerým lidem, jehož v Jerusalemě pro svátky velikonoční bylo veliké množství, odvolal, čemu posud o Ježíši byl učil. I uposlechl a vstoupil na cimbuří chrámové. I počali k němu fariseové a zákonníci volati: „O spravedlivý, kterémuž všichni věřiti máme, poněvadž všechen lid bloudí a následuje ukřižovaného Ježíše, pověz ty nám, které jsou dvěře Ježíše ukřižovaného?“ čili jinými slovy: „Jest Ježíš Messiášem, vchodem do nebe?“ I odpověděl jim Jakob hlasem velikým: „Co se mne ptáte o Ježíšovi, Synu člověka? Onť sedí na pravici veliké moci Boží a přijde opět někdy v oblacích nebeských.“ Mnozí uvěřili na tato slova v Krista a velebíce Boha volali: „Hosanna, Synu Davidovu.“ Jeho nepřátelé vidouce, že se sklámali a Jakoba svým vystoupením nezastrašili, vstoupili rychle na horu a svrhli ho dolů po hlavě. A počali na něho kamením házet. Nebo svržen dolů neumřel hned, ale poklek na svá kolena modlil se: „Prosím, Pane Bože Otče, odpusť jim, neboť nevědí co činí.“ A když ho kamenovali, pravil jeden z kněží z pokolení Rechabského, ze synů Rechabových: Přestaňte! Co děláte? hle, spravedlivý se za vás k Bohu modlí.“ Ale jeden z nich, kterýž byl valchář, uchytil sochor, jímž se rahno ve vodě tlačí, a udeřil Jakoba v hlavu, který hned skončil. I pohřbili ho na témž místě, blízko chrámu, kdež sloup hrobu jeho ještě za časů Hegesippových stál.

Jaké vážnosti tento apoštol u Židů i u těch, kteří v

¹⁾ Jos. Flav. Antiq. XX. 9. — ²⁾ U Euseb. H. e. II. 23.

Ježíše neuvěřili, požíval, vysvítá z toho, že mnozí neštěstí, které Jerusaleém a veškerou zemi židovskou brzo potom stihlo, usmrčení Jakobovu připisovali.

Máme od něho jeden list, o němž některé staré církve pochybovaly, až konečně i ony se o jeho autentii přesvědčily.¹⁾ Mimo to se mu připisovala liturgie a protoevangelium.

§. 35.

Působení ostatních apoštolů mimo Jana.

Filipp, který z Bethsaidy, rodiště Ondřejova a Petrova, pocházel, učil ve Frygii a umřel v Hierapoli. Měl tři dcery, z nichž dvě v panenství svůj život dokonaly a s otcem v Hierapoli pochovány byly, třetí vedouc život nábožný umřela v Efesu a byla tam pohřbena. Ony stály u veliké vážnosti, a Polykrates, biskup Efesský, velebí je ve svém listu k papeži Viktorovi jako slavné sloupy církve Asijské.²⁾

Bartoloměj, snad s Nathanaelem jedna a táž osoba, pocházel z Kany Galilejské, přišel na své apoštolské cestě do „Indie“, t. j. do Šťastné Arabie a zanechal tam aramejské evangelium Matoušovo, které tam sto let později Pantaenus nalezl³⁾.

Matouš, jinak též Levi nazvaný (Luk. 5, 27.), syn Alfeův⁴⁾ „hlásal nejprve Židům slovo Boží, a chtěje se mezi jiné národy odebrati, zanechal jim své evangelium mateřskou řečí sepsané, aby svou přítomnost těm, které opouštěl, písmem nahradil.“⁵⁾ Kázal dále v Ethiopii⁶⁾ a z ostatního jeho života vypravuje nejstarší pramen, že v úplné zdrženlivosti žil a žádného masa nepožíval.⁷⁾

Tomáš kázal v zemi Partské⁸⁾, přišel prý až do Indie, hlásal Krista v Kranganoru. Sokotoře a na břehu Koromandelu a utrpěl prý návodem bramínů smrt v Malipuru. Více však zaslужuje víry ona zpráva, která Tomáše na zemi Partskou obmezuje, a pak podání Jana Zlatoústého, že v Edesse byl pohřben.⁹⁾ Připisovaly se mu falešné spisy: evangelium, itinerarium (cestopis) a zjevení.

¹⁾ Srv. Sušilův úvod a výklad listu sv. Jakoba. Č. X. z r. 1872. str. 134 sq.

²⁾ U Euseb. H. e. V. 24. — ³⁾ Euseb. H. e. V. 10. — ⁴⁾ Mr. 2, 14. Srv. Sušilův úvod Evang. sv. Matouše Č. I. z r. 1864. — ⁵⁾ Euseb. III. 24. — ⁶⁾ Rufin. H. e. I. 32. Socrat. H. e. I. 19. — ⁷⁾ Klem. Alex. Paedag. 2, 1. — ⁸⁾ Euseb. H. e. III. 1. — ⁹⁾ In Hebr. hom. 26.

Jůdu Thaddaea, jinak *Lebbaea* zvaného, bratra Jakobova, ctějí Syrové za svého apoštola. Tento Jůda (aneb Tomáš) poslal jiného Jůdu Thaddaea, jednoho z počtu sedmdesáti učenníků k Abgarovi, panovníku v Edesse, který ho i s jeho lidem ke Kristu obrátil a pokřtil.¹⁾ Od apoštola Jůdy pochází krátký list, který u mnohých v staré církvi odpor nalezal.²⁾

Šimon přijímám *Zelotes* (horlivec), u Matouše a Marka též Kananita zvaný, odebral se na Východ kázat Krista.

Ondřej, bratr Petrův, kázal v Scythii,³⁾ v krajinách prý okolo Kyjeva, a byl prý v Patrech, městě Achajském na rozkaz prokonsula Aegey okolo r. 70. ukřižován.⁴⁾

Matěj kázal prý v Nubii a Abyssinii, kde prý smrtí mučennickou Krista oslavil. Od něho zachoval se pouze výrok o nutnosti krocení těla sebezapřením a mrtvením.⁵⁾

Barnabáš, též Josef zvaný, byl rodem z ostrova Cypru. Dle Klementa Alex. byl jeden ze 70 učenníků Páně,⁶⁾ za časů apoštolských zaujímal místo jednoho z nejznamenitějších učitelů církve, a Pán ho jako Pavla v Antiochii povolal k apoštolství. S Pavlem vykonal první velkou cestu, a když se na druhou chystali, rozešli se pro Marka, kterého Barnabáš jakožto svého sestřence⁷⁾ (syna své sestry) s sebou vzítí chtěl, ale Pavel tomu odporoval. Barnabáš odebral se s Markem do Cypru a mizí od této doby z dějin. Poněvadž jest od sv. Pavla v I. listu ke Korintským⁸⁾ jmenován, žil a působil ještě okolo r. 57.

Dle nespolehlivých zpráv odebral prý se do Italie, kázal v Římě⁹⁾, později založil prý církev v Miláně, a navrátil se do Cypru, umřel smrtí mučennickou.¹⁰⁾ Pod jeho jménem stává list, který mu sice Klement Alex., Origenes a Eusebius připisují, novější však vším právem upírají; sahá ovšem tento list k době apoštolské.

Církev ctí všechny apoštoly, vyjmeme-li Jana, jako mučenníky. Gnostik Herakleon tvrdí u prostřed 2. století, že Matěj, Tomáš, Filipp a Matouš přirozenou smrtí umřeli, a Klement Alex., který tuto zprávu zaznamenává,¹¹⁾ neodporuje jí.

¹⁾ Euseb. H. e. I. 13. — ²⁾ Srv. Sušilův úvod a výklad listu tohoto Č. X. z r. 1872. str. 321. sq. — ³⁾ Euseb. H. e. III. 1. — ⁴⁾ Presbyterorum et diaconorum Achajae de martyrio s. Andreae epistola encyclica. u Migne. ser. graec. T. II. 1218—1248. — ⁵⁾ Euseb. H. e. III. 29. — ⁶⁾ U Euseb. H. e. I. 12. II. 1. — ⁷⁾ Koloss. 4, 10. — ⁸⁾ 9, 6. — ⁹⁾ Recognitiones Clem. I. I. c. 7—10. — ¹⁰⁾ Martyrolog. Rom. 11. Junii. — ¹¹⁾ Strom. IV. 9.

Ale i kdyby tato zpráva Herakleonova na pravdě se zakládala, cti církve sv. ony apoštoly právem jako mučenníky; neboť jistě tolik trápení jako každý mučenník pro Krista vytrpěli.

Ve čtvrtém století byly známy jen hroby čtyř apoštolů, Petra a Pavla v Římě, Jana v Efesu a Tomáše v Edesse.¹⁾

§. 36.

Průvodčí apoštolů.

Marek²⁾ evangelista jest tentýž Jan Marek, syn sestry Barnabášovy, průvodce Pavlův a Barnabášův na první cestě, který pro obtíže cesty je opustil a z Perge do Jerusáléma se navrátil, kde matka jeho měla dům. Jelikož ho Pavel na druhou cestu vzíti nechtěl, cestoval s Barnabášem do Cypru. Později byl tovaryšem a tlumočником Petrovým³⁾ a jemu obzvláště milým, tak že ho svým synem nazývá. K žádosti Římanů sepsal dle kázání Petrových a snad užívaje evangelii Matoušova a Lukášova, své evangelium, které Petr svou vážností potvrdil, aby v církvích čteno bylo⁴⁾.

Mezi ním a Pavlem nastalo později opět přátelství. On byl jeho pomocníkem v prvním vězení a obdržel poselství ku Kolossenským⁵⁾. Když byl Pavel po druhé uvězněn, prosil Timothea, by s sebou Marka z Asie přivedl, poněvadž mu k službě bude užitečným.

Marek hlásal též evangelium v Alexandrii a shromáždil tam již za svého živobytí četnou církev⁶⁾. Staletí choval se jako drahá památka jeho plášť, kterým se každý nový biskup při svém nastolení odíval⁷⁾, a ve 4. století putovali nábožní z daleka k jeho hrobu, který blíž města byl. Kdy a jakou smrtí umřel, nelze určit. Nástupce jeho v biskupství Alexandrinském byl Annianus, dle Eusebia již r. 62⁸⁾. Jest-li tento rok pravý, pak ustanovil Marek Anniana za biskupa, odebral se opět k apoštolům Petrovi a Pavlovi do Říma, kde ho onoho času nalézáme, a po smrti těchto apoštolů navrátil se do Alexandrie, kde běh života svého dokončil⁹⁾.

¹⁾ Jan Zlatoustý in Hebr. hom. 26.

²⁾ Srv. Sušilův úvod evangelia sv. Marka Č. II. z. r. 1865. — ³⁾ Papias u Euseb. H. e. III. 29. Iren. adv. haeres. III. 10. n. 6. — ⁴⁾ U Eus. H. e. II. 15. III. 39. VI. 25. — ⁵⁾ Koloss. 4, 10. — ⁶⁾ Klem. Alex. u Eus. H. e. II. 16. Hieron. de viris illis. c. 8. — ⁷⁾ Liberat. breviar. c. 20. ⁸⁾ Eus. H. e. II. 24. — ⁹⁾ Eus. H. e. III. 4.

Evangelista **Lukáš**¹⁾ byl rodem z Antiochie, uměním lékař²⁾ a snad od Pavla Kristu získán. Na své druhé cestě našel ho Pavel v Troadě a vzal s sebou do Filipp, kde zůstal; Pavel odebral se s ostatními průvodčími do Thessaloniky. Když Pavel na své třetí cestě se z Řecka ubíral, doprovázel ho do Jerusáléma, ano až do Říma. I v druhém zajetí byl u Pavla v Římě. Od tohoto času mizí z dějepisu. Zprávy o jeho pozdějších cestách do Dalmacie a Galatie, do Egypta a Libye nejsou hodnověrný. Psal evangelium a skutky apoštolské, o nichž v církvi nikdy ani nejmenší pochybnosti nestávalo, pro jakéhosi Theofila, o jehož osobě nic určitého a na pramenech založeného říci nelze.

Díla, která Lukášovi podvržena byla, jsou *Altercatio Jasonis et Papisci* a liturgie dvanácti apoštolů.

Timotheus, miláček Pavlův, byl od Pavla za biskupa v Efesu ustanoven, jakkoli i po tomto ustanovení ho často k svým službám a poselstvím užíval.

Tita ustanovil Pavel za biskupa na Kretě, a sice dle tradice byl naposled biskupem v Gortyně, jakkoli dle rozkazu Pavlova jeho činnost na celý ostrov se vztahovala.

Apollo, rodem z Alexandrie, muž výmluvný a učený v písmě, kázal v Efesu, kde od Aquily a Priscilly důkladněji v křesťanství byl vyučen. Potom kázal v Achaji a působil obzvláště v Korintu, kde četní pro jeho učenost a výmluvnost za jeho stoupence pokládání býti chtěli (Sk. ap. 18, 24. — 19, 1.; I. Korint. 1, 12.).

Kresceus byl poslán od Pavla do Gallie (II. Tim. 4, 10.).

Dionysius Areopagita, kterého Pavel v Athénách na víru obrátil, byl od něho prvním biskupem této církve učiněn (Euseb. H. e. II. 4.).

Thaddaeus, z Edessy rozený žid a jeden ze 70 učeníků, byl od apoštola Jůdy neb Tomáše poslán do svého rodiště, obrátil tam krále Abgara Osroenského s částí jeho poddaných, o čemž Eusebius v archivu Edessenském zprávu nalezl.³⁾

¹⁾ Srv. Sušilův úvod k evangeliu sv. Lukáše Č. III. z r. 1865. ²⁾ Koloss. 4, 14. ³⁾ Euseb. H. e. I. 3.

§. 37.

Ztroskotání Jerusaléma.¹⁾

Mučnickou smrtí Jakoba Mladšího zdá se, že uplynula lhůta, která národu židovskému jakožto celku k obrácení byla určena. Židovství, jakožto příprava ke křesťanství, vyplnilo svůj úkol, a jakmile toto do života vstoupilo, ztratilo svou cenu a své světové povolání a musilo dle věčného úřadku Božího jemu ustoupiti. Další trvání státního zřízení židovského s jeho theokratickým rázem bylo církvi jen škodlivé a nebezpečné. Od času usmrčení sv. Jakoba byl stav křesťanů čím dále tím nesnesitelnější. List Pavlův k Židům líčí poměry křesťanů v Palæstině tak trapné, že mnozí chtějící pronásledování svých krajanů ujíti, od víry odpadali. Ona fanatická farisejská horlivost, která ku povstání proti římské vládě vedla, nemohla snést, aby křesťanské církve v pokoji mezi židy žily, byť jejich členové svou oddanost k zákonu věrným jeho plněním sebe více jevíli. Ctitelé Messiaše ukřižovaného nemohli po boku těch žití, kteří nyní jistý příchod Messiaše mečem opásaného očekávali, jenž konec panství římskému nad národem vyvoleným učiní, kteří ho očekávali i tenkrát, když plamenové chrámu již nad hlavami jejich šlehali.

Židovstvo mimo Palæstinu, jsouc úzce spojeno se svým středem Jerusalemem a s ním jeden celek tvořící, bylo větším dílem příčinou všech trápení, svizelů a protivenství, která apoštoly a věřící svírala. Neboť Židé to byli, kteří vladaře a lid pohanský na křesťany pozornými činili, je podněcovali a k násilnému zakročení vybízeli. Oni roztrušovali o nich hrozné pověsti, tak že první zmínka u pohanů o křesťanech jest jako o stoupencích pověry se zločiny spojené, a jako o nepřátelích lidského pokolení²⁾. Dále křesťané byli pokládáni za jakousi sektu židovskou, kterou židé sami ze svého středu vyvrhli: a tu byli ve velikém opovržení u pohanů, když praví Židé žádné vážnosti nepožívali. Konečně hrozilo židovství zkázou i vnitřnímu životu křesťanství. Křesťané ze židovstva kladouce spásu též v zachovávání zákona Mojžíšova hleděli tento názor do

¹⁾ Josephus Flavius de bello judaico lib. VII.; český překlad od Fr. Sušila 1856. Nákladem Dědictví Cyrillo-Methodějského. — Tacit. hist. V. 1—13. Euseb. H. e. III. 5—8. — Stolber sv. 5. 1—163. — Pseudo-Hegesippi libri V de excidio Hierosolymitano latine in Bibl. P. P. Max. tom. V. p. 1123 sq. — ²⁾ Tacit. Annal. XV. 44. Suet. in vita Neron. c. 16.

církve vštípiti, a tak ji porušiti: proti čemuž apoštolům veškerou silou bojovati bylo, aby svcbody církve ode jha zákona uchránili.

Přišel čas, aby církev na dobro a na vždy od synagogy se oddělila a samostatný život vedla, a Židé odplatu vzali, že Pána slávy nepřijali, Ho ukřižovali a svým křikem: „Krev jeho na nás i na naše syny“ pomstu Boží vyzývavě na sebe volali.

Pád židovství zvěstovala předcházející hrozná znamení. Dne 8. dubna r. 66. okolo 3. hodiny noční byl chrám a oltář bleskem tak osvěcen, jakoby byl jasný den, což půl hodiny trvalo. Tytéž svátky otevřela se o půl noci brána chrámu k východu slunce patřící, která byla všecka měděná a velmi těžká, tak že u večer ji 20 mužů zavírat musilo, sama od sebe, jakkoli velikými závorami zavřena a železnými pruty upevněna byla. Nedlouho po svátku 21. května vidělo celé město před západem slunce v povětří po veškeré krajině vozy a pluky ozbrojené, any v oblacích táhnou a kolem města se kladou. Když byly letnice slaveny a kněží do vnitř chrámu obětovat šli, slyšeli hrozný hřmot a hlas: Stěhujme se odtud, stěhujme se odtud.

Paměti nejhodnější jest toto znamení. Jakýsi Jesus, syn Ananův, předpovídal 4 léta před počatím války, ustavičně pád města a chrámu. Přišel k slavnosti stánků a začal v chrámu volati: „Hlas od východu, hlas od západu, hlas od čtyř větrů, hlas na Jerusalém a chrám, hlas na všecken lid.“ Tak ve dne v noci volal chodě po městě. Jali ho a usilovali ranami k mlčení přivést. On se nevymlouval, a jen svá slova opakoval. Postavili ho před vladaře Albina, který ho ukrutně zbičovati dal; ale ani tak nebyl pohnut, aby za milost prosil, neb slzu prolil; a za každou ranou opakoval své běda Jerusalému a chrámu. A když vladař se ho tázal, odkud a kdo jest, a proč tak křičí, nedával žádné odpovědi a vedl dále svůj křik. Proto byl jakožto smysly pominulý propuštěn. Za dobrodiní neděkoval, bijícím ho nezlořečil. Když nastalo obležení, chodil po zděch městských a volal své „Zkáza“ až do okamžiku, který pro něho měl býti posledním; a jsa kamenem z praku od oblehajících uhozen, vypustil duši. Tak vypravuje Josef Flavius ¹⁾.

Ale všechna tato znamení neměla u Židů žádného účinku. Povstání vypuklo proti Římanům.

¹⁾ Bell. Jud. VI. 5.

Počátek stal se v Cæsareji, kde sídlili vladařové římsí. Tito utlačovali lid všemožnými způsoby; nad předchůdce vynikal Gessius Florus, nástupce Albinův, který Židy ku povstání takorů hnal. Stížnosti, které si Židé na něho u prokonsula syrského Cestia Galla za jeho přítomnosti v Palaestině vedli, nedošly vyslyšení a rozmnožily týráni Florovo. Jitření vypuklo v zpouřu, když pohané v Cæsareji Židům vchod do synagogy novým stavením takorů nepřístupným učinili, ano jeden pohan u tohoto vchodu docela obětoval. Vladař postavil se na stranu pohanů; jitření proměňovalo se v povstání. Vyšší představení lidu a král Agrippa, nahlížejíce úplnou nemožnost vítězství nad mocí římskou, radili ku poddanosti a pokoji, a snažili se mezi Římany a Židy narovnání způsobiti. Ale všechno úsilí bylo marné; národ spěchal ve svou záhubu. Horlivci vyhnali Heroda, zmocnili se hradu Massady a pobili tam římskou posádku. Téhož času zakázal Eleazar, syn vysokého kněze Anana a velitel stráže chrámové, obětovati za císaře, zmocnil se potom míst, která římská posádka držela, s hradem Antonia řečeným, a zavraždil všechny vojíny, kteří se pod výminkou, že svobodně budou moci odtáhnouti, vzdali. Vida Cestius Gallus, prokonsul syrský, co se v Judsku děje, táhl se svými voji proti Jerusalemu, vtrhl až do půlnoční části města a dobyl skoro chrámu. Mírnější strana dávala mu znamení, že mu brány otevře, ale Florus radil mu, aby Židům nevěřil. Po dlouhém otálení vytáhl Cestius z města, a jsa povstalcí pronásledován, ztratil na 5000 lidu a byl přinucen opustiti zemi.

Křesťané katastrofou nastávající nebyli zachváćeni. Oni znali proroctví Kristovo, by město opustili a na hory se utekli, až uvidí ohavnost zpuštění na místech svatých. K tomu obdrželi křesťané v Jerusalemě krátce, nežli město od Římanů bylo sovřeno, zvláštním zjevením Božím, kterého se pobožným od Boha dostalo, rozkaz, aby se z Jerusalema vystěhovali a do města Pelly odebrali. Pella byla řecká kolonie a ležela v Zazjordsku. Příkladu křesťanů Jerusalemských následovali všichni po venkově, tak že Judsko a Galilea byly křesťanů prázdný,¹⁾ a vrahové Spasitelovi ku pomstě shromážděni.

Nero uslyšev o nešťastné výpravě Cestia Galla jmenoval vůdce proti Židům Vespasiana. Tento vůdce vtrhl se 60.000 do Galilee, dobyl r. 67 hlavní pevnosti Jotapaty, které kněz

¹⁾ Euseb. H. e. III. 5.

Josef Flavius hájil; 40.000 Židů padlo, Josef s nečetnými zachoval život, a Vespasian zmocnil se ostatních měst. Již chtěl učiniti útok na Jerusalemb, když tu ukrutník Nero r. 68 zahynul, a Vespasian očekával rozkazy nového císaře. Po Neronovi následovali císařové Galba, Otho a Vitellius jsouce vojsky za augusty prohlášeni. Proti Vitelliovi prohlásily legie syrské svého vůdce za augusta, který do Říma se odebral, by se vlády uchopil. Velitelství proti Židům odevzdal svému synu Titovi. Titus nabízel Židům mír; strana mírná ráda by jej byla přijala, ale nemohla proti horlivcům zniknouti. Tito měli obsazený chrám, a by nad stranou mírnou vrch udrželi, přivolali si ku pomoci 20.000 Idumejských. Takto jsouce sesíleni potlačili krvavě stranu mírnou. Idumejští zloupivše město odtáhli. Horlivci rozstoupili se na dva tábory, jednomu z nich velel Eleazar a měl vnitřní prostory chrámu obsazené, druhému Jan z Gischaly, který zevnitřní prostory chrámové ve svém držení měl. Obě strany nenáviděly sebe vespolek. K nim jako třetí strana přistoupil Šimon, syn Giorův, který sebrav všechny zákeřníky a buřiče po venkově, položil se před branami města. Strana mírnější otevřela mu brány z nenávisti proti horlivcům naděje se od něho lepšího nakládání. Strany proti sobě zuřily a spálily si své zásoby; jen proti Římanům stály za jedno. O velikonoci zmocnil se Jan z Gischaly lší i vnitřního chrámu, tak že v městě jen dvě strany byly. Krátce před velikonoce r. 70 rozhodl se Titus pro obležení města a rozložil se před ním. V městě shromážděn byl lid v nesmírném množství dílem pro slavnost velikonoční, dílem pro ochranu před nepřátely. Jak veliký počet byl, lze určití ze zabítych beránek, kterých bylo 250.000. Když jednoho beránka požívalo asi 10 osob, máme počet lidu, který dle zákona byl čistý přes 2,000.000. K tomu ještě přijde množství těch, kteří jsouce po zákonu nečisti, této oběti účastniti se nesměli, neb pro stáří aneb pro jinou příčinu od ní osvobozeni byli. Pro obklíčení města Římany vypukl v městě hlad a z hladu mor. Horlivci a všichni ozbrojenci slídili po domech hledající potravu. Četní prohalí z města. Římané je chytali, a s těmi, které při útocích a sečích jali, křižovali; mnohý den bylo jich až 500 křižováno. Tak zakusil národ židovský v hojně míře trestu smrti, ke které Spasitele odsoudil. Římští vojáci sypali všemožnou hanu a potupu na ukřižované, jak to jejich otcové Synu Boží-

mu činili. Jejich příbuzní a přátelé patřili s hradeb na toto hrozné a bolestné divadlo a bádovali.

Titus kázal útokem hnáti na město, jsa však odražen, obehnal je náspem. Tu dosáhl hlad a veškerá bída obležených nejvyššího stupně. Lidé požívali trusu, smetí a rozličných nečistot, hryzli na kůžích svých pasů a střeviců a takto naplňovali svých žaludků. Domy, střechy a ulice naplněny byly mrtvolami, které přes hradby do příkopu byly metány. V tom soužení spáchán byl skutek nade vše hrozný. Vznešená žena, jménem Maria, dcera Eleazarova, pocházející z města Bathesoru, utekla se do Jerusalema před nepřátely, ztratila zde všechn svůj statek a zásobu potravy, darmo dráždila slidiče, by ji zabili. Zoufalstvím z hladu jsouc hnána zabila svého kojenče od prsou, půl upekla pro sebe a požila, druhou půl upečenou schovala pro slidiče, kteří vůni pečeně jsouce přilákáni brzo se dostavili, a jí smrti hrozili, nevydá-li připraveného pokrmu. Marie přinesla jim ostatky synovy a pravila zoufale: „Můj jest to syn; a můj jest to čin. Jezte, neboť i já jedla; nebuďte citlivější a litošnější nad ženu, nad litošnou matku.“ Slidiči zkameněli a přijdouce k sobě prehli. Jak se tato zpráva rozhlásila, výkřik bolesti a ošklivosti zachvátil všecko město i Římány. Titus přistoupil opět k útoku, dobýval za hrozného krveprolití části města po části; dne 10. července ustala denní oběť. Titus chtěl chrám ušetřiti; ale jeden voják vrhl hořící pochodeň do síně, která s chrámem na severní straně spojena byla. Oheň vypukl v síle hrozná; Titus spěchal hasit, ale veškeré lidské namáhání bylo marné; plamenové chrám ztrávil 10. srpna r. 70 po Kr. Ve všeobecném zmatku probili se náčelníci Jan z Gischaly a Šimon, syn Giorův, do Horního města, kteréž na hoře Sionu leželo. Titus nabízel jim život pod výminkou, když se na milost a nemilost vzdají. Když to zamítli, kázal Titus veškeré části města, které držel, zapáliti, do byl útokem Sionu a zničil vše ohněm a mečem. Co plameny ušetřily, dal strhnouti, aby kámen na kameni nezůstal, a konečně vedl pluh přes město na důkaz, že jest se zemí srovnáno. Jen k západu nechal kus zdi státi s třemi věžemi, které Hippicus, Phasael a Mariamne slouly. Za šestiměsíčního obležení Jerusalema zahynulo přes million Židů. Oba náčelníci skryli se na nějaký čas, jsouce však hladem puzeni vystoupili jeden po druhém na světlo, byli jati a zdobili triumf Titův. Potom byl Šimon k hanebné smrti, Jan k doživotnému žaláři

odsouzen. V Titově triumfu byly nesený nádoby chrámové, zlatý stůl, svícen a zákon. Jerusálém a chrám ležely v ssutinách, horlivci pokračovali sice v boji, ale nástupcové Titovi ve velitelství přivedli ve dvou letech celou zemi ku pokoji. Israel byl nyní „bez knížete, bez oběti, bez oltáře, bez efodu a bez therafim“ (Oseáš 3, 4.).

Vykonávání zákona Mojžíšova v podstatných částech, jakými byly oběti, stalo se holou nemožností, kněžstvo pozbylo veškeré váhy a hodnotu jeho byla planým názvem. Křesťané poznali, že nadešel konec veškerému obřadnímu zákonu, a s ním že veškerá páska, která posud církev k židovstvu vázala, jest přetržena. Církev opustila na dobro a na vždy lůno židovství.

Dne 19. prosince r. 69, osm měsíců před ohněm chrámu Jerusalemského, v občanské válce mezi stoupenci Vitellionovými a Vespasianovými bylo Kapitolium s chrámem Joviše Kapitolina a se svatyněmi Junony a Minervy římskou rukou zapáleno a plameny zničeno¹⁾. Tak byla dvě nejznamenitější místa posvátná starého světa: římská národní svatyně, náboženský to střed říše, a židovský chrám pravého Boha v několika měsících římskými vojáky, kteří nevědouce vyšší soudy Páně provedli, zničeny. Mělo býti vzděláno místo ctění Boha v duchu a pravdě. Dědicové obou byli zde v plné životní síle a rozmnožovali se utěšeně.

§. 38.

Sv. Jan.

Vše, co po ztroskotání Jerusáléma o církvi v posledních třech desetiletích víme, směřuje větším dílem k osobě Jana apoštola. Jemu bylo Bohem propůjčeno, aby všechny apoštoly přežil, aby takto mladá církev ještě v pozdějších časech autority apoštola a očitého svědka nepohřešovala.

Jan byl syn Zebedeův a Salomin, bratr Jakuba Staršího a miláček Páně, zůstal po seslání Ducha sv. mnoho let v Jerusálémě a sv. zemi a zaujímal v sboru apoštolském s Petrem přední místo. S Petrem učinil první zázrak, kázal v chrámu a trpěl pohanění pro Krista. S Petrem uděloval Ducha sv. Samaritánům, a byl s ním a s Jakobem Mladším za sloup církve pokládán. Jak dlouho zůstal v Jerusálémě a Judsku, nelze ur-

¹⁾ Döllinger Heidenthum und Judenthum str. 733. 734.

čiti, dle staré tradice až do smrti Panny Marie r. 49¹⁾. Když Pavel za tři léta po svém obrácení přišel do Jerusáléma, neviděl mimo Petra a Jakoba žádného apoštola. Když však r. 52. od Antiochenských k vůli zachovávání zákona Mojžíšova poslán byl do Jerusáléma, byl též Jan sněmu apoštolskému přítomen (Gal. 2, 9.). V letech 58—63 nebyl ještě v Efesu, neboť Pavel o něm v listech k Efesským a Kolossenským žádné zmínky nečiní. Bez pochyby snad až po smrti sv. Pavla odebral se do krajin Malo-asijských a kázal tam evangelium jsa sídlem v Efesu. Jak se z jeho Zjevení dovidáme, řídil hlavně sedm církví: Efesskou, Smyrnenskou, Pergamskou, Thyatirskou, Sardesskou, Filadelfickou a Laodicejskou (Zjev. sv. Jana 2, 3.). Do kruhu učenníků, který si utvořil, náležejí Polykarp a Ignatius. Teprve za císaře Domitiana byl do Říma přiveden, tam, jak Tertullian²⁾ a Jeronym³⁾ vypravují, do vařícího oleje uvržen, a když horkost oleje mu neublížila, na ostrov Patmos vypověděn. Po smrti Domitianově navrátil se do Efesu, řídil a navštěvoval církev a ustanovil biskupy a presbytery. Tři zprávy z jeho života zachovaly se z tohoto pozdního času: ošklivost, jakou na jevo dal, když se s bludařem Cerinthem v lázni sešel; vstoupiv totiž do lázně, viděl tam Cerintha, i opustil lázeň bez koupele říka: „Utecme! ať se lázeň ta nesesuje, neboť v ní jest Cerinth, nepřítel pravdy“⁴⁾; stálé opakování slov: „Synáčkové, milujte se“⁵⁾; konečně obrácení a zpět přivedení jinocha, který byv pokřtěn a biskupovi k opatrování odevzdán, mezi lotry upadl a jejich náčelníkem se stal⁶⁾. Jan zemřel u vysokém věku skoro sto let stár jsa v Efesu za císaře Trajana okolo r. 100.

Od něho pochodí evangelium, 3 epištoly a Zjevení. Druhá a třetí epištola jsou psány soukromým osobám a Zjevení, toto od polovice 3. století, nalézaly odpor v církvi⁷⁾.

§. 39.

Zakročení císařů římských proti křesťanům za živobytí apoštolů.

Apoštolé rozšířili znamenitě, zvláště ve větších městech říše římské, učení Kristovo, a učinili tak pohany záhy na sebe

¹⁾ Niceph. Callist. H. e. II. 42. — ²⁾ De praescript. c. 36. — ³⁾ Comment. in Mt. 20, 22. contra Jovin. I. 26. — ⁴⁾ Iren. adv. haer. III. 3. n. 4. Euseb. H. e. III. 28. — ⁵⁾ Hieron. Comment. in Galat. 6. — ⁶⁾ Clem. Alex. ve spise: Quis dives c. 42. — ⁷⁾ Srv. Sušilovy výklady spisů sv. Jana č. V. z r. 1867. Č. X. z r. 1872.

pozornými. Ještě více přičiňovali se Židé, aby pohany, lid i vrchnosti, proti nim a jejich náčelníkům štváli. Toto štvání dělo se soustavně; neboť sv. Justin mučenník praví ve své rozmluvě se židem Tryfonem a vyčítá mu, „že vybrané lidi nastrojili a po veškeré zemi rozeslali hlásat, že zniklo jakési bezbožné odštěpenství Ježíšem, nějakým svůdcem Galilejským, který věcem nesvatým, ohavným a bezbožným učil; toto učení hlásají nyní jeho učenníci po světě a svádějí lid“¹⁾.

Účinek této židovské prolhanosti byl, že křesťané byli v očích pohanů vyvrhelem lidského pokolení, a jako o vyvrheli člověčenstva děje se první zmínka o nich u pohanů. Tento názor pohanů o křesťanech zplodil krvavá pronásledování císařů římských.

Klaudius (41—52) vyhnal z Říma všechny Židy, poněvadž návodem Chrestovým (impulsore Chresto) ustavičné nepokoje tropili²⁾. Tento Chrestus není asi nikdo jiný nežli Kristus, jehož jedni za Messiáše uznávali, druzí tomu odpírali. Císař jsa těchto nepokojů syt, vyhnal obě strany. Proto nalézáme křesťanské manžely Aquilu a Priscillu v Korinthě, a Skutky apošt. (18, 2.) dokládají, že přišli z Itálie jsouce Klaudiem vypuzeni.

První pronásledování křesťanů zasáhlo za císaře *Nerona* (54—68) církev římskou, která zde se vši důstojností křest krve podstoupila.

Dne 19. července r. 64. vypukl hrozný oheň v Římě, který v 6 dnech a 7 nocích z 13 částí města tři v popel proměnil a sedm větším dílem zničil. Bylo známo, že Nero mezi ohněm z blízké věže na hrozném tomto podívání se pásal, a byl všeobecně za původce ohně jmín. Dal si sice práci, aby ono podezření od sebe odvrátil, ale vše bylo darmo. *Tacitus* zůstavil věc nerozhodnutou, oheň-li sám od sebe znikl. Nero ohlížel se po osobách, na něž by vinu zločinu svaliti mohl. Že na křesťany připadl, stalo se asi vlivem židovským. Neboť jeho manželka Poppæa Sabina, která tenkrátě jemu panovala, byla proselytkou brány, a on sám byl židovskými magy a hadači obklopen, kteří ho svým předpovídáním mámili.

Nejprve byli někteří chyceni, kteří se křesťany býti vyznali, a na jejich udání, bezpochyby mukami vynucené, bylo veliké množství (*ingens multitudo*) jato a nejvymyšlenějšími mukami

¹⁾ C. 108. český překlad od Sušila, nákladem Děd. sv. Prokopa č. XII. z r. 1874 str. 412. 413. — ²⁾ Suet. Vita Claud. c. 25.

odpraveno, poněvadž prý se jim zločin paličství, jakož i že jsou nepřátelé lidského pokolení, dokázalo. Byli do koží strkáni a psům a jiným zvířatům k roztrhání házeni; jiní byli křižováni; jiní smolou natěráni, aby v noci jako pochodně na ulicích hořeli, tak že konečně i pohané s nimi útrpnost měli ¹⁾).

Orosius praví ²⁾), že se pronásledování i do provincií rozšířilo; ale sotva to bude pravda. Později utrpěli smrt mučnickou apoštolé *Petr a Pavel*, a *Proccossus*, sloužící v paláci.

Nástupcové Neronovi Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus (67—79) a Titus (79—81) nepřonásledovali křesťanů. Vespasian kázal toliko vyhledávati a vyhubiti potomky z rodu Davidova; a tím prý nové protivenství na Židy vzbuzeno bylo. ³⁾ Nástupce Titův byl jeho bratr *Domitian*, pravý ukrutník. Dal si jméno a název „bůh“, začínal své listy slovy: „Náš pán a bůh,“ nutil každého, by ho takto písemně i ústně oslovoval a kázal sobě na nejsvětějších místech chrámů sochy stavěti a svému božství celá stáda zvířat obětovati. On začal křesťany pronásledovati. O tomto pronásledování mnoho nevíme, ale z toho, co se o něm zachovalo, jest patrné, že bylo kruté a rozšířené. *Bruttius*, ⁴⁾ pohanský spisovatel, praví o něm, že mnoho křesťanů v něm smrt utrpělo. Dle zprávy *Dio Cassiovy* ⁵⁾ dal Domitian svého příbuzného konsula *Flavia Klementa* k žalobě atheismu a pro přijetí židovských (křesťanských) obyčejů k smrti odsouditi a manželku jeho *Domitillu* na ostrov *Pandatarii* vypověděti. S nimi byli mnozí jiní z týchž příčin dílem k smrti, dílem k vyhnanství neb ke ztrátě jmění odsouzeni. *Sv. Jan* evangelista byl do Říma přiveden, a když mu vařící olej neublížil, na ostrov *Patmos* do vyhnanství poslán. Z politického podezření, obávaje se říše *Messiášovy*, dal zbývajícím potomky rodu Davidova vyhledávati a vraždit. Dvěma však *vnukům apoštola Jůdy*, kteří k němu jedním vojákem přivedeni byli, daroval život i svobodu vida jejich chudobu a ruce od práce plné mozolů. ⁶⁾ Tohoto času psáno jest Zjevení sv. Jana, z něhož se hrůzu a rozsáhlost Domitianova pronásledování dovidáme. Krev mučenníků tekla hojně. Jeden z nich, jménem *Antipas*, byl v Pergamu zabit (Zjev. 2, 13.). Miláček Páně vidí

¹⁾ Tacit. ann. XV. 44. Suet. in vita Neron. c. 16. Lact. de mort. persecut. c. 2. — ²⁾ H. VII. c. 5. — ³⁾ Heges. u Euseb. H. e. III. 12. —

⁴⁾ Chronicon Euseb. I. II. ad Olymp. 218. — ⁵⁾ Xiphilini epitom. Dionis Cassii LXVII. 14. — ⁶⁾ Heges. u Euseb. H. e. III. 19—20.

duše sfatých pro svědectví Ježíšovo a slovo Boží (Zjev. 20, 4.), jmenuje sebe účastníkem v soužení a trpělivosti (Zjev. 1, 19.), a chválí, že víry nezapřeli, biskupy: Pergamského (Zjev. 2, 13.) a Filadelfského (Zjev. 3, 8. 10.). Nevěstka Babylon čili Řím jest opilá krví svatých a krví mučenníků Ježíšových (Zjev. 17, 5. 7.).

Domitian byl násilnou smrtí od své manželky a velitele tělesné stráže usmrcen, a po něm následoval Nerva.

Nerva zastavil protivenství od Domitiana proti křesťanům zbuzené; propustil všechny, kteří z neuctivosti proti bohům byli obviněni, a zakázal žaloby pro bezbožnost (atheismus) a židovství (křesťanství)¹⁾.

HLAVA TŘETÍ.

VÝVOJ UČENÍ CÍRKEVNÍHO Z PŘÍČINY BLUDŮ A KŘESŤANSKOU LITERATUROU.

Bludy. Boj apoštolů proti nim.

§. 40.

Počátky bludů.

První vyznavači Kristovi byli Židé; ale křtem nezřekli se všech předsudků, obzvláště nepominula jejich víra v závaznost a věčné trvání zákona Mojžíšova. Myslili, že pohané toliko prostřednictvím židovství do církve přijati býti mohou, a bylo potřebí zázraku v Césareji, aby tento předsudek byl vyvrácen, a svoboda křesťanská zachována. Ale ani po usnešení sněmu apoštolského r. 52. neupustili mnozí křesťané a učitelé ze židovstva od svého předsudku, a znepokojovali církev z pohanstva, tak že Pavel proti nim až do své smrti bojovati a svobody křesťanské hájiti musil. Byl to směr farisejský, který v církvi uznání dosíci se snažil, a hlavní své sídlo v Palæstině měl.

Mimo tento směr nalézáme ještě druhý mezi Židy v diaspoře čili v rozptýlení žijícími. Tito nestojíce tak pod vlivem farisejským přisvojili si mnoho z ideí řecké vzdělanosti a spekulace, a přivlastnili si též báje babylonských magů o rozličných dílech vyšších, dílech nižších třídách služebných duchů a dæmonů, které na západ rozšiřovali. Se snahou, by tajemství

¹⁾ Dio Cass. LXVIII. 1. Lactant. de mort. persec. c. 3.

andělů a dæmonů vyzkoumali, spojovali žádost po bezuzdnosti a vybavení těla od zákona, čili choutky antinomistické, vidouce svůdné a tělu hovicí mravy pohanů, kterými byli obkličeni. Mnozí z nich vstoupili do církve, pokládajíc ji za jakýsi střed mezi pohanstvím a židovstvím, která dalšího vývoje potřebuje, a jej mítí musí. Proto hodila se jim výborně jakožto nádoba, v které jejich náhledy nejspíše ku platnosti přijíti mohly. Proti nim musili apoštolé bojovati, ať již v obcování církevním zůstatí neb zvláštní sbory tvořiti chtěli. Apoštolé varovali před nimi věřící, předpovídali jejich vystoupení a jmenovali toto věci zlou, kterou Bůh dopouští, „aby zjevení byli ti, kteří jsou zkušeni“ (I. Korint. 14, 19.), aby se totiž víra pravých vyznavačů osvědčila. Pavel jmenuje strany jimi utvořené „hæresí.“ Tento výraz přijat ze škol filosofických, kde hæresis stoupence jisté školy neb jisté soustavy naznačovala; a tak přešel do mluvy církevní a znamená strany, které na základě odchýlného učení od církve se oddělily, neb od ní z jejího středu vyvrženy byly.

§. 41.

Nazareové. Ebionité. Elkesaité.¹⁾

Nazarey slouli zprva vyznavači Kristovi vůbec; když však v Antiochii jméno křesťanů obdrželi, jmenovali se tak

¹⁾ Doederlein: *Comment. de Ebionaeis e numero hostium divinitatis Christi eximendis.* 1769. — Gieseler: *Über die Nazaräer und Ebioniten im Ständlins und Tzschirners Archiv* Bd. 4. N. 2. — Credner: *Essäer und Ebioniten in Winers Zeitschrift für wissenschaft. Theologie.* Sulzbach. 1829. Heft 2. 3. — Lange: *Die Judenchristen, Ebioniten und Nikolaiten der apost. Zeit.* Leipzig. 1828. — Baur: *De Ebionitarum origine et doctrina ab Essenis repetenda.* Tübingae 1831. — Detmer: *De Nazaraeis et Ebionitis.* Halle. 1837. — Hilgers: *Kritische Darstellung der Häresien* 1. Bd. 1837. — Schliemann: *Die Clementinen nebst den verwandten Schriften, und der Ebionitismus.* Hamburg. 1844. — Hefele im *Freiburger Kirchenlexicon* Bd. 3. S. 356 sq. — Langen: *Das Judenthum zur Zeit Christi* 1866. — Hilgenfeld: *Die clementinischen Recognitionen und Homilien nach ihrem Ursprung und Inhalt dargestellt.* Jena. 1848. — Uhlhorn: *Die Homilien und Recognitionen des Clemens Rom. nach ihrem Ursprung und Inhalt dargestellt.* Göttingen. 1854. — Schwegler: *Clementis Rom., quae feruntur homiliae.* Stuttg. 1847. — *Clem. Rom., quae feruntur homiliae 20 nunc primum integrae ed.* Dressel. Goettg. 1853. — Wieseler: *Exercit. criticarum in Clementis Rom., quae feruntur homiliae.* Goettg. 1857. — *Clem. epistolae duae ed.* Dressel. Lips. 1859. — Dorner: *Die Lehre von der Person Christi.* Stuttgart 1846.

křesťané ze židovstva v Palæstině. Věřili v Ježíše Krista, Syna Božího, který způsobem nadpřirozeným v životě Panny Marie byl počat, uznávali sv. Pavla za apoštola národů a stano-
vili závaznost Starého Zákona pro křesťany ze židovstva.

Od těchto odloučili se záhy **Ebionité**. Dle Epifania¹⁾ a Tertulliana²⁾ slují tak, poněvadž od jistého Ebiona původ vzali, dle Origena³⁾, poněvadž se chudého zákona drželi, dle Eusebia⁴⁾, poněvadž chudě čili nuzně o Kristu Pánu smýšleli; dle jejich výpovědí, poněvadž prý jsou nástupci oněch křesťanů, kteří za času apoštolů své statky prodali. Oni učili, že Kristus Pán byl obyčejný člověk, způsobem obyčejným počatý, syn Josefa a Marie, který pro svou dokonalost ve všech ctnostech člověkem spravedlivým nazván jest. Člověk bývá ospravedlněn zákonem; i Ježíš byl jím ospravedlněn, a jelikož jej nade všechny lidi zachovával, stal se Kristem; každý, kdo předpisy zákona svědomitě zachovává, může se též státi Kristem. Zavrhovali sv. Pavla a jeho listy jmenujíce ho odpadlíkem a zrádcem zákona a užívali aramejského evangelia sv. Matouše⁵⁾ silně porušeného, v němž jmenovitě první dvě kapitoly chyběly.

Odloučení této haeretické strany od Nazareů zdá se, že se po smrti sv. Jakoba událo. Po dobytí Jerusalema sešli se ještě žijící apoštolé a učenníci Páně s příbuznými Kristovými, a ustanovili Simeona, syna Kleofášova, bratra Jakoba Mladšího, za biskupa Jerusalemského.⁶⁾ Apoštolé, kteří ještě žili, byli Jan, Filipp a Ondřej, kteří tedy z Malé Asie k tomuto shromáždění okolo r. 71. přišli. Až do tohoto času sloula církev Jerusalemská pannou, poněvadž žádným bludným učením porušena nebyla. Nyní však začal ji porušovati Thebutis nejša zvolen za biskupa.⁷⁾ Učinil se bezpochyby hlavou oněch křesťanů ze židovstva, u nichž židovství nad křesťanství vážilo, a kteří na této cestě až k svrchu uvedenému kacířství se dostali a Ebionity se nazývali.

Druhé rozdvojení mezi křesťany ze židovstva způsobil císař *Hadrian*, který Židům zakázal se obřezávati a v novém městě vystaveném na troskách Jerusalemských, které „Aelia Kapitolina“ slulo, se osazovati. Tu musil v církvi Jerusalems-

¹⁾ Haeres XXX. 1. — ²⁾ De praescript. c. 48 — ³⁾ Adv. Celsum II. 1.

⁴⁾ Euseb. H. e. III. 27. — ⁵⁾ Euseb. H. e. III. 27. Orig. adv. Cels. V. 61. Iren. adv. haer. I. c. 26. n. 2. Philosoph. VII. 34. X. 22. inter opera Origenis apud Migne T. XVI. — ⁶⁾ Euseb. H. e. III. 11. — ⁷⁾ Hegesipp. u Euseb. H. e. IV. 22.

ské nový rozkol vzniknouti. Křesťané ze židovstva, kteří svobodněji smýšleli, opustili na dobro všechny židovské obyčeje, spojili se s křesťany z pohanstva, a zvolili Marka za prvního biskupa Jerusalemského z pohanů¹⁾. Ostatní jaksi ve svém židovství zakrněli, zachovali sice pravou víru Ježíše Krista; proto praví sv. Jeronym, že v Syna Božího věří jako my, ale držíce se též zákona Mojžíšova chtěli býti židy i křesťany, a řádně nebyli ničím z obou. Užívali evangelia „Ad Hebraeos,“ které bylo sice v podstatě original Matoušův, mělo však sem tam některé změny a přídavky, a značně se lišilo od onoho Ebionitů. Jeronym opatřil si jeho opis od Nazareů z Berey, a přeložil je do latiny a řečtiny.

Elkesaité (*Ηλκαί* znamenalo dle těchto vyznavačů *δύναμις κακαλυμένη*), později též *Sampsaeové* zvaní, mají původ od jakéhosi žida, který sloul Elxai neb Elkesai neb Helkesai, a vystoupil se svým učením třetího roku panování Trajanova. On prý obdržel od anděla knihu, kterou dal jakémusi Sobiai-ovi, a kterou později Alcibiades z Apamee syrské přišed do Říma ukazoval a tvrdil, že každému, kdo této knize věří a křest přijme, všechny i největší hříchy budou odpuštěny. Základní učení jejich jest, že Duch Boží se rozličně spojoval s člověkem, nedávno s Ježíšem, nyní s Elxaiem, aby právě učení hlásal neb je obnovil. Učení o Ježíši Kristu nebylo ustálené; jednou tvrdili, že jest z Boha zplozen a že se z Panny narodil, po druhé toho opět upírali. Se židy zachovávali zákon ceremonialní, s Esseny asceti, zavrhovali apoštola Pavla a některé části písem sv., pokládali zapření víry v pronásledování za věc neškodnou a křesťanům dovolenou, jen když se jí každý v srdci přidrží. Užívali křtu, zaklínání, astrologie, magie a hadačství. Byli jedním slovem směsice všeho sektářství, křesťanského, židovského a magie.²⁾

Výtvozem ebionitsko-essenské soustavy jsou tak zvané Klementiny, totiž 3. proslovy, 20 homilií, pak 10 knih recognitionum.³⁾

¹⁾ Euseb. H. e. IV. 6. — ²⁾ Euseb. H. e. VI. 38. Philos. IX. 13—17. X. 29. Theodor. haer. fabul II. 7. — ³⁾ Cotelerii Patr. Apost. v Gallandově biblioth. T. II. a v Migneově Ser. Graec. T. I. a II.

§. 42.

Bludaři Kolossenští a Efesští.

Bludaři v Kolossách byli křesťané ze židovstva, kteří držíce se zákona a obřizky žádali na věřících svěcení židovských svátků, novoměsíců a sobot (Koloss. 2, 16. 3.). S tímto spojovali nesmírnou ascesi a kult andělů na nepravé pokoře spočívající (Kol. 2, 18. 20—23.). Tito byli jim střední bytostí, na něž se člověk obracet musí, jelikož nejvyšší Bůh jest nepřístupný. Poněvadž sv. Pavel tak důrazně o božství Krista Pána a jeho vznešenosti nade všechny duchy nebeské mluví, musili je silně upírat, a Syna Božího za jednoho z andělů pokládati. Jelikož Pavel Kolossenské napomíná: „Hleďtež, ať vás žádný neoklamá moudrostí světskou a marným podvodem podle ustanovení lidského“ (Kol. 2, 8), byl pramen tohoto bludu pohanská filosofie.

S těmito byli blízko příbuzni bludaři v Efesu. Byli to židovští gnostikové, kteří se bájemi a nekonečnými rodokmeny andělů (aeonů) zanašeli, a k nimž vždy něco přidati mohli (I. Timoth. 1, 4.). Pavel předpovídá o nich, že k těmto svým bludům theoretickým praktická poblouzení připojují, že zakazují manželství a požívání jistých pokrmů, majíce tělesná cvičení čili pouze fysickou ascesi za věc hlavní (I. Tim. 4, 1—8.). Dva z takovýchto bludařů, Hymaeneus a Philétus, tvrdili již po gnosticku, že vzkříšení se stalo (II. Tim. 2, 17. 18.), když totiž člověk gnosí k vyššímu poznání sama sebe přišel.

§. 43.

Šimon Čarodějník (Magus).¹⁾

Za arcikacíře a otce veškerého bludu pokládá křesťanská starobylost Šimona Čarodějníka. Jeho magická činnost, pro kterou k božské důstojnosti a vyššímu poslání nárok činil, záležela asi v užívání fysikálních vědomostí k uzdravování nemoc-

¹⁾ Simson: Über Leben und Lehre Simon des Magiers. Illgen, Zeitschrift für hist. Theologie 1843. II. 3. str. 16—77. — Grimm: Die Samariter und ihre Stellung in der Weltgeschichte mit besonderer Rücksicht auf Simon, den Magier. Mecheln. 1854. Sepp, Leben Jesu sv. VII.: Die jüdischen Christus und Pseudomessiasse.

ných, k zaklínání duchů a mrtvých a k mámení a šálení lidu. Byl rodem Samaritán a pocházel z městečka Gittona. Pravil o sobě, „že jest kýmsi velikým; kterého poslouchali všichni v Samaří od nejmenšího až do největšího, říkajíce: „Tento jest moc Boží, která slove veliká“ (Skut. apošt. 8, 9. 10.). Od Filippa dal se v Samaří pokřtiti, a podával apoštolům Petrovi a Janovi peníze, aby také sám dary Ducha sv. udělovati mohl. Přibyl až do Říma, kde se mu rázně apoštol Petr protivil, vida jak četné svádí. Na smrtelném lůžku poručil svým učeníkům, aby ho zakopali, poněvadž prý třetího dne z mrtvých vstane. Oni to sice učinili, ale Šimon se více neukázal¹⁾ Dle Justina Muč.²⁾ ctili ho mnozí Římané za Boha a postavili mu sochu na ostrově Tiberském, mezi dvěma mosty, mající tento nápis římský: Simoni Deo Sancto (Šimonovi bohu svatému³⁾).

Soustava jeho dle Ireneae a Filosofumen jest tato: Jest jedna absolutní prabytosť, která jsouc rozdílna od stvořitele světa a Boha židovského ve všemmiru (pleroma) přebývá. Z této bytosti vyronila se Ennoja (*Εννοια*), matka všech duchovních bytostí, andělů a archandělů. Z nejvyšší bytosti vyronilo se dále skrze Ennoju 6 kořenů (*ρίζαι*) jakožto soupřeží po dvou a po dvou: Nus a Epinoja (*νοῦς καὶ ἐπίνοια*), Fóné a Onoma (*φωνή καὶ ὄνομα*), Logismos a Enthymésis (*λογισμός καὶ ἐνθύμησις*). Ona prabytosť, která též sloula *ὁ ἰσως, στας καὶ σπησόμενος* (který stojí, stál a státi bude = věčný) jeví se oněmi šesti kořeny, čili zjevuje jimi svůj život. Všechny ostatní výrony byly čím dále tím nedokonalejší; bytostmi posledního řádu byl tento svět učiněn. Tyto však neznajíce nejvyššího otce a nechtějice od nikoho pocházeti, zadržely Ennoju, uzavřely ji do lidského těla, by věčně z jednoho do druhého putovala, a uvrhly na ni všelikou hanu a potupu. Byla dříve v oné trojanské Heleně, nyní docela žila ve veřejném domě

¹⁾ Iren. adv. haer. I. c. 23. n. 1—4. Philoa. VI. 7—20. Euseb. H. e. II. 13. IV. 22. — ²⁾ Apol. I. c. 26. 56.

³⁾ Za Řehoře XIII. r. 1574 nalezl se na dotčeném ostrově Tiberském kamenný podstavec, na němž bylo vyryto: Simoni Sancto Deo Fidio etc. Tu mysliili mnozí, že sv. Justin podobností jména byl sveden, a sochu sabinského bůžka měl za sochu Šimona Čarodějníka. Tento omyl nelze sv. Justinovi připisovati; nebo byl rodilý pohan, zběhlý v mythologii, filosof, psal apologii k císaři, a tu si jistě vše dobře rozmyslil, aby nebyl z nepravdy kárán; dále svědčí totéž Ireneus I. c. 23. n. 1., Tertullian, apol. 13. Eusebius H. e. II, 13.; konečně není to při pověrvosti Římanů nic divného, vždý víme, že Samaritané méně pověreční nežli Římané měli ho za boha.

necudnosti v Tyru. Proto aby ji vysvobodil, zplodil praotec svou „velikou sílu,“ která s výsosti nebes sestoupila, všechny moci, síly a anděly prošla, přijímajíc pokaždé podobu jim rovnou, a konečně ukázala se mezi lidmi jako člověk pod jménem Simona, jakkoli nebyla žádným člověkem. Šimon zjevil se v Samaří jako Otec, mezi Židy jako Syn, mezi národy jako Duch svatý. Snáší to, ať lidé ho jmenují, jak jmenují. Oni mysleli, že v Judsku trpěl, a přece trpěti nemohl. Ennoju našel v Heleně Tyrské. Kdo v něho a Helenu věří, nepotřebuje se starat o anděly. Andělé, tvořitelé tohoto světa, z nichž nejvyšší jest Bůh Židovský, mluvili skrze proroky, a učinili svými příkazy a zákazy z lidí otroky. Proto lidé ať nezachovávají zákona, neboť nebudou spaseni skutky zákona, ale jeho milostí. Neboť svět bude zničen; jeho stoupenci však budou od těch, kteří jej učinili, osvobozeni. Co z této soustavy jest Šimonovo, a co vývojem jeho učenníků, nelze určit. — Kněží a stoupenci jeho slouli Šimonovci, žili v tělesných rozkoších, zanašeli se čáry, kouzly a kejklady, ctili obraz Šimonův v podobě Joviše a Helenin v podobě Minervy a klaněli se jim. — Nástupcem Šimonovým byl Menander, též rodem Samaritán z Kapparetee, který byl zprva jeho učenníkem, později však činil sám nárok k hodnosti Messiášově. Vydával se za vykupitele, který ke spáse lidstva jest poslán. Učil, že andělé pocházejí z Ennoje a svět učinili, ale on prý podává vědomost, která i je přemáhá. U svých stoupenců zavedl křest, kterým prý vzkříšení nabývají a nemohou více umřít, stávající se nesmrtelnými¹⁾.

Mimo Šimona a Menandra vydával se v Samařsku za Messiáše ještě třetí, jménem Dorotheus, a našel také přívržence²⁾.

§. 44.

Cerinth, Doketé, Mikulášenci.

Cerinth, rodem žid, žil dle Irenea téhož času, jako sv. Jan Ev. v Efesu³⁾; dle Tertulliana⁴⁾ a Epifania⁵⁾ žil za časů Hadrianových. Ale zprávě Ireneově musíme dáti přednost.

Cerinth osvojiv si učení Filonovo, že nejvyšší Bůh v žádném

¹⁾ Just. apol. I. 26. a 56. Iren. adv. haeres. c. 23. n. 5. Eus. H. e. III. 26. — ²⁾ Orig. cont. Cels. I. 57. VI. 11. de principiis IV. 17. Eus. H. e. IV. 22. Epiphan. haer. XIII. Theodoret. haer. fab. I. 2. — ³⁾ Adv. haer. III. 3. n. 4. — ⁴⁾ De praescript. c. 48. — ⁵⁾ Haer. XXVIII. 1.

spojení se hmotným světem přijíti nemůže, učil, že jakási bytost nejvyššímu Bohu podřízená a daleko od něho vzdálená (*δυνάμεις, ἄγγελοι*) tento svět stvořila, sama však nejvyššího Boha nezná. Ježíš nenarodil se z panny, než byl syn Josefa a Marie, který se nad jiné moudrostí a spravedlností vyznamenal. Při křtu v Jordáně sestoupil na něho ve způsobě holubice od nejvyššího Boha seslaný aeon Kristus. Jím jsa osvícen hlásal neznámého otce a činil zázraky. Konečně opustil Kristus Ježíše, tak že pouze člověk Ježíš trpěl a vzkříšen byl, jelikož Kristus jsa duchovní, utrpení nepodlehal ¹⁾.

Zákon Mojžíšův odvozoval od anděla, kterého Židé za Boha ctili; a přec nedůsledně žádal, by křesťané jej částečně zachovávali ²⁾. Konečně byl Cerinth chiliastou, kderý učil, že po opětném příchodu Krista Pána v Jerusalemě tisícileté království založeno bude, kde věřící všech rozkoší, dle něho ovšem hrubě smyslných, požívati budou ³⁾. Jakou ošklivostí k němu sv. Jan naplněn byl, vysvitá z toho, že když se s ním v lázních v Efesu sešel, prchl nekoupav se, a řekl: „Utecme, ať se lázeň ta nesesuje, neboť v ní jest Cerinth, nepřítel pravdy“ ⁴⁾. Cerinth tedy maje hmotu za něco poskvrněného, upíral vtělení Kristovo, a připisoval jemu po čas jeho působení na zemi cizí tělo, totiž užíval těla člověka Ježíše. Jiní opět bludaři téhož směru stanovili, že tělo Kristovo bylo pouze zdánlivé, a proměňovali takto veškerý život jeho v zdání, v jakýsi fantom neb prelud, myslíce, že by Kristus jinak bez hříchu býti nemohl, a slouli **Doketé**. Proti nim bojoval sv. Jan a později jeho učenník sv. Ignatius.

Praktická stránka židovské gnose byli **Mikulášenci**, jinak též **Balámité** zvaní; zástup to nešlechtníků, oddaných hrubému smilství a všem rozkošem těla. Písmo sv. mluví o nich v Zjev. sv. Jana (2, 6. 14—15), kde jejich jméno Mikulášenci a stoupenci Balámovi přichází, v druhém listu sv. Petra (2.) a v listu Júdově líčí jejich ohavný život, a varuje věřící před jejich tenaty, pravíc o nich, že po cestách Balámových chodí.

¹⁾ Philos. VII. 33. X. 21. Iren. adv. haeres. I. 26. n. 1. — ²⁾ Epiph. haer. XXVIII.

³⁾ Euseb. H. e. III. 28. — ⁴⁾ Iren. adv. haer. III. 3. n. 4. Srv. Paulus: Historia Cerinthi Judaeo-christiani. Jenae. 1795. — Schmidt: Cerinth ein judaisirender Christ, in seiner Bibliothek für Kritik und Exegese des N. T. I. str. 181 seq. — Dorner: Die Lehre von der Person Christi str. 38. a 310 seq.

Za původce svého vyhlašovali tito nešlechtníci **Mikuláše**, jednoho ze sedmi jáhnů. O něm, a jak jeho jméno ve spojení s těmito nešlechtníky přišlo, byly v staré církvi dvě zprávy. Měl krásnou manželku, od níž se oddělil, aby zdrženlivý život vésti mohl. Dle zprávy, kterou Epifanius ¹⁾ podává, vzal ji po nějakém čase z nezdrženlivosti opět k sobě, a tvrdil pak, že žádný, který svého pohlavního pudu denně neukojuje, nemůže býti spasen. Mikulášenci, jak se zdá, něčemu takovému učili. Jinak zní zpráva Klementa Alex., který lepší vědomost o jáhnovi a jeho rodině měl, věda, že jeho syn a dcery čistotný život v panictví až do nejvyššího stáří vedly. Dle této zprávy ²⁾ byl Mikuláš před apoštoly obžalován, že na svou manželku jest žárliv. By se z toho ospravedlnil, vzal manželku svou, a postaviv ji uprostřed, dal každému svobodu, aby, kdož by jí žádal, sobě za manželku ji vzal. Tento nepředložený skutek s jinou jeho výpovědí, že těla se zneužívati musí, podal oněm nešlechtníkům záminku, by se beze všeho studu smilství a cizoložství oddávali.

Mikuláš rozuměl to ovšem jako apoštol Matěj o ascetických prostředcích k umrtvení těla, kacíři však o nutnosti, oddati se tělu, aby přílišným jemu hověním osten jeho otupili. Byli jedním slovem praktičtí indifferentisté, zneužívající svobody křesťanské.

§. 45.

Boj apoštola Jana s bludaři.

Pro tento čas, kde bludaři vnitřní život církve, její učení a mravy ohrožovali, zachoval Bůh apoštola Jana, by vydatně proti nim bojoval. By mocné jeho slovo se uchovalo, prosili Maloasijské biskupové a vyslancové celých církví, ano i mnozí ze žijících učenníků Páně, mezi nimiž ještě apoštol Ondřej byl, by jim je písemně zanechal. Dle staré zprávy nařídil Jan těm, kteří k sepsání ho vybízeli, třídní půst, by jim Bůh svou vůli zjevil. Potom obdržel apoštol Ondřej zjevení, by Jan vše ve svém jménu sepsal, ostatní to však prohledli ³⁾. Dle starých zpráv, které obsah evangelia úplně dotvrzuje, měl Jan při sepisování dvojí účel: chtěl předně doplniti zprávy tří starších

¹⁾ Haer. XXV. 1. — ²⁾ Klem. Alex. Strom. III. 4. Eus. H. e. III. 29.

³⁾ Kanon Muratoriův, též otištěn v Introdukci Güntnerově str. 29. 30. dole. Hieron. praef. comment. in Mt.

evangelii, a podruhé vystoupiti proti Cerinthovi a ostatním bludařům své doby, kteří bludně o osobě Kristově smýšleli. Jelikož tři starší evangelisté více s tělesnou stránkou Kristovou, s jeho činy a mravnými řeči se zaměstknávali, stavěl Jan duchovní a božskou stránku jeho v popředí, a uvádí hlavně dogmatické jeho řeči¹⁾. Polemika Janova není přímá, než nepřímá. Vypravuje o Kristu to, co v hloubi jeho duše bylo zakotveno, „co viděl svýma očima, co spatřoval, čeho se jeho ruce dotýkaly, co slyšel“ (1. Jan 1, 1.), za tím účelem, „aby všichni věřili, že Ježíš jest Kristus, Syn Boží, a věřice život měli ve jménu jeho“ (Ev. Jan. 20, 31.). Proto hned v předmluvě ku svému evangeliu praví, že *Slovo* jest Bůh veškerého stvoření a vykoupení (Ev. Jan. 1, 1–5. 9.). Slovo není Bohu podřízeno, ale jest s ním jednostejné podstaty a jemu spoluvěčné (proti Cerinthovi); vtělilo se v čas; nebylo tedy pouhým člověkem; ani teprve při křtu nesestoupilo na Ježíše (prvnímu chtěli Ebionité, druhému Cerinth), a učiněno jest tělem (*σάρξ* proti Docketům a Cerinthovi). Jan nebyl světlo světa, ale poslán byl, aby svědectví o světle vydal, a připravoval na příchod Kristův (proti učenníkům Jana Křtitele, kteří ho za Messiaše měli) (Jan 1, 6–8.). Vira v jeho božské seslání (Jan 1, 12.) a v plnost milosti, která se v něm objevila, jest podmínka přijetí za syny Boží (proti křesťanům ze židovstva, kteří na zákon Mojžišův spolehali). Toto thema v předmluvě předložené provádí a pravdivým bytí ukazuje celým dalším rozbořem.

Praktickou stránkou tohoto evangelia jest první jeho list, bezpochyby s evangeliem spolu vydaný a je sprovázející, kterým čtenáře k tomu vede, aby s pravou věrou i účinnou lásku k Bohu a bližnímu spojovali.

Konečně vypisuje ve svém Zjevení ku potěšení věřících všech časů ve vznešených obrazech a viděních vítězství, kterých církev na této zemi nade všemi nepřátely dobyla, a po všechny věky dobude, až se konečně v nebeský Jerusálém promění. Obrazy a vidění k jistým osobám v církvi vztahovati nelze a jest nemístno, a vedlo již k směšným výkladům.

A tak podal miláček Páně církvi zbraň, která by ji vítězně proti kacířům po všechny časy hájila.

¹⁾ Iren. adv. haer. III. 11. n. 1. Klem. Alex. u Eus. H. e. VI. 14. III. 24.

KŘESŤANSKÁ LITERATURA.

Církevní otcové.¹⁾

§. 46.

Pojem církevního otce, církevního učitele, apoštolského otce a církevního spisovatele.

Otcem nazývá církev muže, který ji skrze evangelium duchovní syny zplodil a k jejich vychování podstatně přispěl. Obojí, zplození i vychování děje se dvěma činiteli: *svatou naukou* ústní i písemní, a *příkladem* čili *svatým životem*. K tomu musí přistoupiti ještě věc třetí, starožitnost, kterouž známku již samo jméno Otce přináší. U koho církev, kteréž jedině o tom souditi přísluší, troji tu povahu nalézá, tomu uděluje čestné jméno *církevního Otce*.

Učitelé církve jsou oni církevní Otcové, kteří hluboko vnikše do učení Kristova, je takovým způsobem podali, že církev nejen za svého života osvětili, ale totéž po všechny časy svými učenými spisy činí. Kdo církev takto obohatil, musí církev věděti a vyřknouti, a proto jenom ona prohlašuje někoho učitelem církevním.

Mezi *Otci* nese se církev s největší vážností k oněm mužům, kteří od apoštolů byvše obráceni drahý poklad učení Kristova od nich přijali, dále hlásali, a něco z něho, rozličnými příčinami k tomu povzbuzeni byvše, písemně zanechali. Tito zovou se *apoštolskými Otci*. Jejich spisy jsou svědkové zjevené pravdy, stály u vysoké vážnosti těch, k nimž psány byly, a čtly se v sborech křesťanů, ačkoli k neomylnosti nároku nečinily.

Církevním spisovatelem nazývá se muž, u kterého jedna z uvedených známek, buď pravé učení, neb vzorný život, neb starožitnost neb prohlášení církve se pohřešuje.

§. 47.

Apoštolští otcové.

K těmto počítají se sv. Klement Římský, sv. Ignatius Mučenník, sv. Polykarp, Barnabáš, neznámý spisovatel listu k Diognetovi a Hermas.

¹⁾ Srv. Spisy sv. Otcův Apoštolských od Dr. Frant. Sušila. Nákladem Dědictví sv. Prokopa Č. XII. v Praze. 1874.

Život sv. Klementa, pokud znám jest, podali jsme svrchu mluvívce o prvních nástupcích sv. Petra na stolci římském.

Spisovatelem listu zvaného **Barnabášova nebyl apoštol Barnabáš**. Ze starých připisují jej apoštolovi Barnabášovi Klement Alex.¹⁾ a Origenes²⁾, s nimi souhlasí mnozí učenci nového věku jako Dupin, Gallandi, Fleury, Alzog a jiní.

Proti nim stojí ze starobylosti Eusebius³⁾, který list jmenuje podvrženým, a sv. Jeronym⁴⁾, který jej mezi apokryfické spisy čítá. S nimi srovnávají se učenci nového věku Natalis Alexander, Stolberg, Hefele, Sušil⁵⁾ a jiní.

Důvody proti pravosti listu jsou tyto:

1. Církev byla by tento list přijala do kanonu, kdyby byl pocházel od apoštola Barnabáše. 2. List jest složen dle c. 16. po ztroskotání Jerusáléma, kde apoštol Barnabáš byl již beze vši pochybnosti mrtev. 3. Spisovatel mluví o židovství a jeho zařízeních tak, jak to Barnabáš dle své povahy z písma sv. známé učiniti nemohl; obřízku má za pověru (c. 9.), potupuje svěcení soboty (c. 19.), ano prohlašuje, že úmluva Hospodinova se židy vzala za své rozbitím desk kamenných skrze Mojžíše, jelikož se jí učinili nehodnými (c. 14.). To nebyl názor Barnabášův o židovství, kterého apoštolé poslali urovnat poměrů v Antiochii mezi židy a pohany, a který tam později až příliš obyčejům židovským ustupoval a dle nich žil dostav se strany toho bezpochyby též i dátku od apoštola Pavla, jako Petr. 4. V listu přicházejí přílišné a nemotorné allegorie, bájky a kabalistické výklady písma; na př. hyéna dvakrát prý mění do roka své pohlaví, lasice prý ústoma počíná (c. 10.), kabalistický jest výklad o 318 služebnících Abrahamových (c. 9.). 5. Mnohé bludné věci jsou v listu, které apoštol a levita Barnabáš nutně věděti musil, a tudy, co psáno jest, od něho pocházeti nemůže. O apoštolech praví, že před svým obrácením byli nade všechnu nepravost hříšnější (c. 5.), o židovských obřadech pronáší věci, které ani v písmě ani v Talmudu nalézti nelze (c. 7. 8.); o Syrech dí (c. 9.), že se obřezávají. Takových bludů nemohl se Barnabáš dopustiti, jsa apoštolem, levitou a bydle v Syrii. 6. Konečně sloh listu jest matný, liknavý, a

¹⁾ Strom. II. 6. 7. 15. 18. 20. V. 8. 10. 18. — ²⁾ Contra Cels. I. 63. de princ. III. 2. — ³⁾ H. e. III. 25. — ⁴⁾ Hieron. de viris illustr. 6. —

⁵⁾ l. c. o listu Barnabášovu.

myšlénky s tíží se vlekou; kdežto Barnabáš své přijímí Barnabáše od své výřečnosti obdržel, máje své jméno Joses.

Spisovatel byl dle všeho učenník apoštolský v Egyptě žijící, ze školy Alexandrinské, který chce doličiti neplatnost zákona Mojžíšova pro křesťany a varovati před slučováním Zákona Starého s Novým. Psán jest tedy, kdy křesťané ze židovstva ještě v církvi dosti značnou platnost provozovali, a strana haeretická na církev zle se obořovala. To však bylo před druhým zbožením Jerusalema za Hadriana (r. 137). Ve 12. kapitole uvádějí se slova ze čtvrté knihy Esdrášovy (c. 12.), která ke konci prvního století sepsána byla. Tudy byl tento list mezi l. 100—137 složen; po r. 137. křesťané ze židovstva splynuli s křesťany z pohanstva. A Ebionité nebyli nikterak více církvi nebezpečnými.

Že spisovatel pia fraude list za Barnabášův vydal, stalo se proto, aby Ebionity, u kterých Barnabáš vysoko stál a na něhož se odvolávali, jejich vlastní zbraní porazil.

Ignatius, příjímím Theofor (Bohonosič), učenník apoštolů Petra, Pavla a Jana, byl druhým biskupem Antiochenským po Petrovi následuje po Evodioví. Na výpravě císaře Trajana proti Armenům a Parthům byl od něho v Antiochii odsouzen, aby byl šelmám v Římě předhozen. Jelikož loď, s kterou ploul, několikráte ke břehu přistála, a církve ho posly pozdravily, psal za touto příležitostí své listy, a sice ze Smyrny: k Efesským, Magnesským, Trallianským a Římanům; z Troady pak k Filadelfickým, Smyrnenským a k jejich biskupovi Polykarpovi¹⁾. V Římě utrpěl smrt mučennickou, o níž níže řeč jest.

Účel, za kterým své listy psal, byl, aby církvím díky vzdal za útrpnost a účastenství, jaké s jeho osudem měly, a je vyslanými posly jevily, a při tom je varoval před obojím bludem, ebionitským, který u Krista jen lidskou stránku uznával, a doketským, který v něm jenom něco božského spatřoval a veškerý jeho život v pouhé zdání čili fantomu proměnil. Za jistý a jaksí neomylný prostředek proti bludům schvaloval jim, aby se věrně biskupa přidrželi.

On první nazývá církev „**katolickou**“ pravě k Smyrnenským: Kdekoliv se biskup okáže, tam budiž obec, jako kde Kristus jest, tam jest též „**katolická**“ (všeobecná) církev“ (c. 8.). Obzvláště vyniká v jeho listech biskup se svou mocí vy-

¹⁾ Euseb. H. e. III. 36. Hieron. de viris illustr. 16.

soko nad presbytery a jáhny. Tyto listy máme v kratší a delší formě, v této jsou patrně interpolovány. Mimo pravé listy jsou ještě některé spisy, které si jméno Ignatiovo přivlastňují, ač jsou podvrženy.

Polykarp byl učenníkem apoštolů, jmenovitě sv. Jana, který ho učinil biskupem Smyrnenským ještě před vypuknutím pronásledování Domitianova, nežli své Zjevení psal. Jak svatě a horlivě svůj úřad zastával, doličují nám svědkové nade všechnu pochybnost vznešení, totiž sv. Ireneus a sv. Ignatius M. Ireneus praví: „Mohu i místo udati, na kterém Polykarp sedě učival, jeho přicházení a odcházení, celý způsob života, tvářnost těla, řeči, jež k lidu činíval, a cokoli o svém obcování s Janem a s jinými, již Pána viděli, o řečech jejich, o všech jejich výpovědích Pána se týkajících připomínal. I o zázracích a učení jeho, jakož to přijal od těch, kteří život Slova spatřovali, všechno ve shodě s Písmem přednášel.“¹⁾ Po smrti sv. Jana pohlížela celá přední Asie k němu, a ctila v něm svého knížete.²⁾ Když sv. Ignatius v okovech do Říma byl veden a v Smyrně přistál, přivítal ho Polykarp s celou církví, a obcovoal s ním po delší dobu. Za lásku prokázanou děkoval mu Ignatius listem, kde praví³⁾: „Smysl tvůj zbožný jako na skále upevněný schvaluje velebím Boha, že jsem svatého tvého obličej nedůstojen byl, jehož kéž v Bohu uzřím! Prosim tebe s milostí, již zanícen jsi, v Bohu svém prospívat i všechny napomínati, aby spaseni byli,“ a poručil církev Antiochenskou jeho péči. — Utrpěl smrt mučennickou za císaře Marka Aurelia, o které níže promluvíme.

Sv. Polykarp psal více listů⁴⁾ dílem k celým církvím, dílem k jednotlivým údům, z nichž jenom jediný k Filippenským nám se dochoval, a ani toho nestává celého v řeckém jazyku; poslední kapitoly došly nás jen v latinském, starém avšak věrném překladu. Sv. Jeronym jmenuje tento list **přeužitečným**, a dosvědčuje, že za jeho časů v církvích asijských čten byl.⁵⁾

Polykarp psal jej, když Filippenským k jejich žádosti listy Ignatiovy zasýlal, tudy asi r. 107. neb 108. po Kr.⁶⁾

Papias, biskup z Hierapole, byl učenníkem sv. Jana Ev. a přítelem Polykarpovým⁷⁾. S velikou pílí sbíral ústní podání apoštolů a učenníků Páně o životě a působení Krista Pána⁸⁾

¹⁾ Euseb. H. e. V. 20. — ²⁾ Hieron. de viris illustr. 17. — ³⁾ c. 1.

⁴⁾ Euseb. H. e. V. 20. — ⁵⁾ I. c. ⁶⁾ Srv. Sušil I. c. O Polykarpovi str. 101—118. — ⁷⁾ Iren. I. c. V. 33. n. 4. — ⁸⁾ Eus. H. e. III. 39.

a složil je v pěti knihách pod názvem: *Εξηγήσεις Λογίων κυριακῶν* (Výklady řečí Páně), z nichž však jen úryvky u Irene a Eusebia se zachovaly.

Celé dílo bylo prý dle udání Gallandova ještě r. 1218 od církve Niemesské chováno. Znamenitý jest výrok, který Papias stojící tak blízko časům apoštolským o tradici pronesl: „Po mém rozumu neprospívají mi knihy tak mnoho, jako to, čemu bych se z řeči a hlasu ještě živých lidí naučil.“¹⁾ Pro dějiny církve jest ještě tím důležitý, že pronesl jako církevní muž první náhled o tisícileté říši Messiášově na zemi.

Hermas sepsal „Pastýře“ (Pastor Hermae). Origenes,²⁾ Eusebius³⁾ a Jeronym⁴⁾ připisují toto dílo onomu Hermovi, který od sv. Pavla (Řím. 16, 14.) jest jmenován. Spisovatel sám vydává se za vrstevníka biskupa Římského Klementa právě⁵⁾: „Opiš tedy dvě knihy, a pošli jednu Klementovi a druhou Graptě. Klement pak ji pošle do měst přespólních; na něho zajisté to připadá.“ Ireneus⁶⁾ nazývá tento spis prostě „písmem“, *ἡ γραφή*, což jenom při spisech apoštolů neb apoštolských otců činí. Ale kanon Muratoriův⁷⁾ praví: „Pastýře nejnověji za našeho času složil Hermas, když na stolici města Říma seděl Pius, biskup (140—152), bratr jeho.“ S tím srovnává se druhý list Pia I. k biskupovi Viennskému Justovi. K těmto vnějším důvodům řadí se ještě vnitřní, způsob totiž, jakým spis náš mluví o smrti apoštolů⁸⁾ a ženách podechozích (subintroductae)⁹⁾, a že má zřetel k učení Montanistů. To vše ukazuje ku polovici druhého století. Mimo to svrchu udané auktority neodvolávají se ke tradici, a nemají své výroky za jisté. Origenes dí: Puto domnívám se; Eusebius: praví se; Jeronym: chtějí tomu, a tento dokládá, že u Latinů jest skoro neznámý. Byl neznámý, poněvadž Latiníci jeho původ znali, a ho proto ve sborech nečetli. — Někteří chtěli oba tyto náhledy spojití a pravili: Starý Hermas složil knihu, a mladší Hermas přeložil ji do latiny. Latiníci pak měli překladatele za skladatele. Latinský překlad jest tak starý, poněvadž ho již Tertullian užívá. Tomuto třetímu náhledu připojuje se Sušil.¹⁰⁾

Druhý náhled bude asi pravdě nejbližší. Mladší Hermas složil tuto knihu a vložil ji pia fraude do úst starého Hermy.

¹⁾ Euseb. H. e. III. 39. — ²⁾ Comment in ep. ad Rom. X. 31. — ³⁾ Eus. H. e. III. 3. 25. — ⁴⁾ De vir. illustr. 10. — ⁵⁾ vis. II. 4. — ⁶⁾ Adv. haer. IV. 20. n. 2. — ⁷⁾ Antiq. ital. medii aevi t. III, p. 854. — ⁸⁾ III. 9. n. 16. — ⁹⁾ III. 9. n. 11. — ¹⁰⁾ l. c. O Hermovi a jeho Pastýři str. 168—251.

Celé dílo skládá se z vidění, která anděl o podobě pastýře podával, a odtud pochází jeho jméno „Pastýře.“ Tato kniha jest jaksi první sepsání křesťanské mravouky.

Mimo tyto spisy máme ještě list k **Diognetovi** od neznámého auktoru, který z vnitřních důvodů na časy apoštolské ukazuje, a spisovatel sám jmenuje se v. c. 11. učenníkem apoštolským. Příčina sepsání tohoto listu jest v něm samém udána. Diognet, vážený pohan, táže se spisovatele po příčinách, proč křesťané opustili židovství a pohanství; kterého Boha ctějí, že mu až k mukám a smrti slouží a světem opovrhují; a když toto vše z náboženství plyne, proč křesťanství již dávno na světě se neobjevilo. Jelikož spisovatel tyto otázky rozebírá, jest jeho list spolu první křesťanskou apologií. Dříve připisoval se tento list Justinovi M.¹⁾

HLAVA ČTVRTÁ.

ÚSTAVA CÍRKVE APOŠTOLSKÉ.

§. 48.

Primát. Dějiny papežů²⁾ za času pronásledování.

Církev tvoří dobře spořádaný celek, jehož hlavou jest biskup římský. Jistě bylo to zvláštní řízení Boží, že kníže apoštolů Petr, jemuž Pán správu veškeré církve odevzdal, jakožto biskup onu křesťanskou obec řídil, která se v hlavním městě pohanského světa utvořila, a kde smysl praktický, ku potřebám života obrácený převládal, kdežto Řekové byli více spekulativnímu bádání náchylní a oddáni. Řízení Boží bylo to, že před-

¹⁾ Srovnej Sušil, l. c. O listu k Diognetovi. str. 119—132.

²⁾ Liber pontificalis seu vitae Romanorum Pontificum. ed. Fabrotius in Script. hist. Byz. T. 19; ed. Bianchini, Romae. 1718—35. f. T. 4; ed. Muratorii, Rerum ital. Scriptores III, I. Mediolani 1723 f; Migne, PP. latini f. 127 seq. — L. M. Watterich, Vitae Rom. Pontificum. Lipsiae 1860. — Jaffé, Regesta Rom. Pontificum. Berol. 1851. — Platina, de Vitis Rom. Pontificum Venet. 1479 f. Colon. 1626. — Pagi, Briviarium hist. chronol. crit. Antw. 1717. 4. Luc. 1729. f. T. 2. — Piatti, Storia critico-cronol. dei Rom. Pont. Napoli 1765—1770. 4. — De Beaufort, Hist. des Papes. Paris. 1841 T. 4. — Ph. Müller, Die römischen Päpste. Wien 1847—58. 8. Bde. 17. — Geschichte der römischen Päpste nach Franc. von Artsud de Montor herausgegeben von Boost, fortgesetzt von Zailler. 2. A. Augsb. 1852—56. 5 Bde. — Dr. Gröne, die Papst-Geschichte. Regensburg. 1864. 2 Bde. — Josef Král, „Posloupnost papežů římských“ v Časopise katol. duchovenstva 1828. str. 405—430; 563 sq.

nost Petrova přešla na biskupy římské, kteří veškerou svou činnost více životu praktickému nežli báдавému věnovali.

Pro článek víry, že biskup římský jest nástupce Petrův, a tím hlava veškeré církve, nalézáme v této době četná svědectví spisovatelův a osvědčení v životě. Nesmíme však zapomínati, že jsme v době mučenníků, kde biskupové a duchovní svědomitě své povinnosti plnili, a tím již neměli papežové proč vystupovati, do průběhu dějin zasahovati a tak svůj primát osvědčovati. Spokojili se s přímou vládou své diecése, majíce zde plné ruce práce a s velikým nebezpečenstvím života ji konajíce. Ale přece nastaly doby, že papežové z úzkého kruhu své diecése vystoupili a své prvenství nad veškerou církví a jednotlivými církvemi osvědčili, jak uvidíme při jednotlivých papežích.

Po sv. Klementu, který náleží ještě k době apoštolské,¹⁾ následoval sv. **Everestus** (101 až asi 110). Liber pontif. jmenuje ho Evaristus a praví o něm, že byl synem jakéhosi žida, jménem Judy z Betléma. Biskupovav dle Eusebia²⁾ osm let měl za nástupce sv. Alexandra I. (110—119). Liber pont. jmenuje ho synem Římana Alexandra z městské čtvrti zvané Caput tauri. Dle Platiny byl sice ještě věkem jinoch, ale mravy stařeč. Biskupovav 10 let³⁾ utrpěl mučennickou smrt s presbyterem Eventiem a jáhnem Theodotem, a byl nedaleko Říma na silnici Nomentanské pochován.

Jeho nástupcem byl **Xistus** čili **Sixtus** (119—127). Dle Lib. pont. byl synem římského občana Pastora, a umřel smrtí mučennickou, jak všichni staří spisovatelé, martyrologie a mešní kanon praví, biskupovav dle Eusebia⁴⁾ 10 let.

Po něm následoval sv. **Telesforus** (127—139). Byl dle Lib. pont. rodem Řek, a před svým povýšením na římský stolec žil životem skoro poustevnickým. Dle Eusebia⁵⁾ biskupoval 11 let, a umřel v prvním roce vlády císaře Antonína. Ireneus praví o něm výslovně, že umřel smrtí mučennickou, a že slavně víru osvědčil;⁶⁾ proto musilo jeho mučennictví býti slavné, a nad mučennictví jeho předchůdců vynikati.

Na jeho místo vstoupil sv. **Hyginus** (139—142). Byl synem jednoho řeckého filosofa. Mimo jeden starý kalendář mu-

¹⁾ Iren. adv. haeres. III. 3. n. 3; Euseb. Hist. Eccl. III. 15. —

²⁾ Hist. Eccl. IV. I. — ³⁾ I. c. IV. 4. — ⁴⁾ Hist. Eccl. IV. 5. —

⁵⁾ I. c. IV. 10. — ⁶⁾ Adv. haeres III. 3. n. 3.

čenníků nečítá ho žádný spisovatel k mučenníkům. Dle Eusebia¹⁾ biskupoval 4 léta.

Místo jeho zaujal sv. **Pius I.** (142—157), rodem z Aquileje, syn jakéhosi Rufina. Biskupoval 15 let²⁾ a nezdá se, že by byl koruny mučennické dosáhl. Jeho bratr Hermas jest spisovatelem knihy, kteráž má jméno: *Pastýř Hermův.*³⁾

Jeho nástupce sv. **Anicetus** (157—168) byl rodem z vesnice Amisy v Syrii. Za jeho pontifikátu přišel sv. Polykarp, biskup smyrnenský do Říma, aby s ním o slavení velikonoce vyjednával. Též Hegesippus, křesťan ze židovstva a první církevní dějepisec, putoval za něho z Palaestiny k hrobům ss. apoštolů Petra a Pavla, zůstal tam až do zvolení Eleutherova,⁴⁾ a složil tam své „Pamětihodnosti církve“, z kterých Eusebius čerpal, a vzácné památky zachoval. Eusebius praví o něm, že 11 let biskupoval.⁵⁾ Umřel smrtí mučennickou za Marka Aurelia.

Po něm přišel sv. **Soter** (168—177). Rodiště jeho bylo Fundi, a otec sloul Konkordius. Sv. Dionysius, biskup korintský a jeho vrstevník, chválí ho pro jeho štědrotu, kteráž i vzdálené bratry podporuje, a kterouž i k nim Korintským v jejich chudobě osvědčil. List, který Soter s milodary Korintským zaslal, byl tak pln naučení a napomínání, a tak velebný obsahem, že byl v Korintu při službách Božích jako list Klementův čten.⁶⁾ Dle Eusebia⁷⁾ biskupoval 8 let. O způsobu smrti není nic jistého známo. Není to za oněch časů pravdě nepodobno, že umřel smrtí mučennickou.

Nástupcem jeho byl sv. **Eleutherus** (177—192). Byl rodem Řek z Nikopole, a syn jakéhosi Abundia. Za papeže Aniceta byl jáhnem⁸⁾; jako papež spravoval církev 15 let⁹⁾. Anglický král Lucius poslal mu list s prosbou, aby jemu učitele poslal, kteří by ho s jeho lidem u víře vyučili. Papež poslal tam kněze Fugatia a Damiana s několika průvodčími.¹⁰⁾ Výsledek missie není znám. K němu poslali mučenníci lyonští presbytera Ireneae s listem, aby ho o průběhu pronásledování zpravili, a na poměry montanistické se tázali, doporučující mu tohoto presbytera velmi vřele.¹¹⁾ Týž Ireneus začal za jeho papežování skládati své dílo: „*Patero knih proti kacířstvím,*“ kde velebí církev

¹⁾ H. E. IV. 11. — ²⁾ l. c. — ³⁾ Hefele, *Patr. opp. prooem.* p. 70. —

⁴⁾ Euseb. H. E. IV. 11. — ⁵⁾ l. c. IV. 19. — ⁶⁾ Ep. Dionysii episc. ad Soter. u Euseb. H. E. IV. 23. — ⁷⁾ H. E. V. 1. — ⁸⁾ Hieronym. de viris illust. 22. — ⁹⁾ Euseb. *Chronicon.* — ¹⁰⁾ Beda, *Hist. Gent. Anglorum* I. 4. — ¹¹⁾ Euseb. H. E. V. 3. 4.

římskou jakožto největší a nejstarší, založenou a ustanovenou ode dvou nejslavnějších apoštolů Petra a Pavla, kteráž apoštolské podání vždycky přesně zachovává. „S touto církví jistě jest potřeba, aby srovnávala se pro její výtečnější přednost (propter potiore[m] principalitatem) každá církev, t. j. věřící odevšad, poněvadž v ní povždy od těch, kteří jsou odevšad, zachovalo se podání od apoštolů pocházející.“¹⁾ Krásnějšího místa o primátu církve římské a jejím neomylném úřadě učitelském přáti sobě nelze. Toto svědectví jest tím důležitější a vážnější, když považíme, že pochází od učenníka Polykarpova, a k tomu rozeňého Malo-asiata.

Eleutherus přivedl svou horlivostí a svým svatým životem mnohé vznešené Římány do lůna církve. Dle některých utrpěl smrt mučennickou, Eusebius však a Liber pont. nezdají se tomu nasvědčovati.

Sv. **Viktor** (192—202) byl rodem Afričan, syn jakéhosi Felika. Jako papež byl horlitél pro přesnost víry, a tu vystupoval se vši rázností a rychlostí vědom jsa sobě své důstojnosti a odpovědnosti před Bohem. Když vznikly znova spory o slavnosti velikonoc, kázal o této věci slaviti synodu, a nikdo neupíral mu pravomocnosti k tomu; sám jeho protivník Polykrates, biskup efesský, slavil z poslušnosti synodu, na kteréž ovšem opak žádosti Viktorovy dal uzavřítí, poněvadž prý zde musí více poslouchati Boha nežli lidí. Papež chtěl Malo-asiaty z církve vyloučiti, a nikdo mu neupíral práva k tomu; toliko Ireneus radil mu ku pokoji, aby pro různost kázně, kterou předchůdcové jeho trpěli, jednoty církve nerušil.²⁾ Toto vystoupení Viktorovo a poslušnost biskupů jeho slova jsou krásným dokladem pro primát biskupa římského; neboť nelze si mysliti, aby biskupové v druhém století nevěděli, co jest právem v církvi. jsou-li někomu podřízeni nebo jsou-li samostatní; nen, možná si mysliti, aby Ireneus, učenník Polykarpův, nevěděli v jakém poměru jest Malá Asie k Římu, jsa sám rodem Malo-asiat. K Viktorovi nebo jeho předchůdci Eleutherovi obrátili se Montanisté, jsouce sousedními biskupy z obcování církevního vyloučení, a pominuvše Antiochii, Efes a Korinth, samé to apoštolské církve, prosili ho za přijetí do církevního obcování.³⁾ Co by jim byl mohl pomoci Řím, kdyby tam nebyl

¹⁾ Adv. haeres. III. 3. n. 2. — ²⁾ Euseb. H. E. V. 23. 24. — ³⁾ Tertull. adv. Praxeam.

střed církve. Viktor vyloučil bludaře Theodota, přímím Koželuha, z církve.¹⁾ Ve svém životě byl muž milosrdný, který nešťastníky, seč byl, podporoval.²⁾ Papežoval 10 let,³⁾ a zemřel asi přirozenou smrtí, poněvadž žádný starý svědek k mučeníkům ho nečitá.

Sv. **Zefyrinus** (202—219) byl rozený Říman, jehož otec sloužil Habundius, a biskupoval 18 let.⁴⁾ S bludaři v Římě měl těžké boje, v kterých přesné víry hájil.⁵⁾ Těmito bludaři svedeného vyznavače Natale přijal opět do církve, když pokání jemu uložené vykonal.⁶⁾ Za jeho pontifikátu měl presbyter Kajus vítěznou disputaci s montanistou Proklem.⁷⁾ Co do kázně církevní držel Zefyryn pevně, že církev každého hříšníka i cizoložníka v lůno své přijati a ho rozhřešiti může, když předepsané pokání vykoná, a poslal o tom peremptorní dekret do církve, aby byl pravidlem víry a kázně. Proti tomuto dekretu povstal Tertullian, jsa tenkrát již montanistou, a zmiňoval se o něm štiplavě, nazýváje papeže „nejvyšším biskupem, t. j. biskupem biskupů“⁸⁾ (pontifex maximus, i. e. episcopus episcoporum).⁹⁾ Hippolyt, protivník Zefyrynův, viní ho z nevědomosti u věcech víry a z lakomosti.⁹⁾ Co do nevědomosti jest tato pomluva vyvrácena vlastními výroky papežovými, které hluboký názor v učení církevní ukazují, a ono lakomství jest shovívavost, že bludařův antitrinitářských hned z církve nevyloučil, myslé, že je dobrotou a poučováním zpět ku pravdě přivede. Zemřel smrtí přirozenou.

Jeho nástupcem stal se **Kallistus**¹⁰⁾ (Calixtus I. 219—223), a biskupoval dle Eusebia pět let.¹¹⁾ Tento papež prošel ve svém životě přetrpkou školou. Byl za císaře Commoda (180—192) křesťanem a otrokem Karpophora, úředníka císařského v paláci, který byl též křesťanem. Pán dal mu peníze, aby směnečný obchod provozoval, a on zarazil svou směnárnou na Rybím Trhu (piscina publica). Poněvadž Karpophorus za něho ručil, svěřili mu též jiní křesťané své peníze, ano i vdovy učinily to. Ale jsa nešťastím v obchodě pronásledován, ztratil všechno. Z bázně před pánem utekl z Říma, a právě když chtěl v Portu odplouti, byl dostižen od svého pána, kterého spatřiv skočil do moře, byl však od lodníků vytažen, svému pánu ode-

¹⁾ Euseb. H. E. V. 28. — ²⁾ Philosoph. IX. 12. — ³⁾ Euseb. II. E. V. 28. — ⁴⁾ I. c. VI. 21. — ⁵⁾ Philosoph. IX. 7. 11. — ⁶⁾ Euseb. I. c. V. 28. — ⁷⁾ I. c. VI. 20. — ⁸⁾ De pudicitia c. 1. — ⁹⁾ Philosoph. IX. 11. ¹⁰⁾ Philosoph. IX. 11—13. Srv. Döllinger, Hippolyt und Calixtus. Regensb. 1863 str. 115—189. — ¹¹⁾ H. E. VI. 21.

vzdán, do Říma odveden a za trest do pistrina¹⁾ zavřen. Na přimluvu jiných křesťanů, kterým pravil, že na mnohých místech má ještě peněz požadovati, vzal ho Karpophorus z pistrina a hlídal jej bedlivě. Kallistus nemoha od jednotlivých židů své požadavky dostati, odebral se do synagogy neb k synagoze. Ale místo aby své dluhy platili, vlekli ho před praefekta, a žalovali na něho, že prý ruší jejich bohoslužbu, a že jest křesťanem. Pán jeho sice popíral, že by byl křesťanem, ale praefekt dal ho přece pro rušení židovské bohoslužby bičovati, a že byl křesťanem, odsoudil ho do sardinských dolů, kde byli ještě četní odsouzení křesťané bezpochyby z pronásledování císaře Marka Aurelia. Ale Marcie, manželka císaře Kommoda však v nerovném manželství,²⁾ poslala svého komorníka kleštěnce Hyacintha, který byl spolu presbyterem, do Sardinie, aby tam osvobodil římské mučenníky, jejichž seznam od papeže Viktora dostala. Kallist nebyl v seznamu, ale kleče a slze prosil Hyacintha za osvobození, kterýž úpěnlivými prosbami jeho byl konečně tak dojat, že vymohl na místodržiteli, ukázav na vliv Marciin, že Kallista také propustil. Kallist byv propuštěn přestal býti otrokem, a stal se svobodným po zákonu římském.³⁾ Když se do Říma navrátil nesli Karpophorus a jiní křesťané nelibě jeho přítomnost, a papež Viktor poslal ho proto do Antia, dávaje mu peněžitou podporu. Z toho plyne, že nebyl u něho zle zapsán, a onen úpadek v obchodu směnečným nebyl jím zaviněný. Z Antia povolal ho papež Zefyrin do Říma, užíval jeho rady, vážil si ho vysoko, odevzdal mu veliký hřbitov (coemeterium), později po něm Kallistův (Callisti) zvaný, ke správě, a svěřil mu dozor a vedení duchovenstva, ovšem

¹⁾ Pistrinum byl mlýn otroky hnaný a práce v něm náležela k těm nejtěžším; proto byl též trestnicí. Osud otroků tam zavřených vypisuje jeden vrstevník takto: „Bohové! jaké lidi jsem tam viděl, celá kůže jejich jest řemeny bíce rozryta a jako pomalována, rozbitá záda jsou hadry sukně více zasloužena nežli přikryta; někteří z nich nosili jenom úzký pas kolem beder, všem bylo skrze hadry viděti nahé tělo; na čele byli vypálení, hlava polocholema, na nohou nosili železné okovy; bledost udělovala jim obyčdný zevnějšek; brvy byly od kouře a výparu v oně dusné a tmavé atmosféře jako našrány, tak že ještě sotva oči užívatí mohli.“ U Döllingra l. c. str. 117. — ²⁾ Takového nerovného manželství, ačkoli bylo pravé, sloulo v římském právu konkubinát. — ³⁾ Reskript císaře Antonína zněl: „Quia semel domini esse desiderat, servus poenae factus, non esse eum in potestate domini postea reddendum,“ dostal-li milost. D. 48. tit. 19. l. 8. §. 12.

nižšího. Ale kdy se stal presbyterem, čím si tuto čest zasloužil, a jak k tomuto vyznamenání se římské duchovenstvo chovalo, nevypravuje jeho sok Hippolyt. Po smrti Zefyrinově stal se Kallist jeho nástupcem; neboť v něm vidělo duchovenstvo a lid zosobněnou svou víru a přesnou kázeň. Jako papež stanovil, že všechny hříchy proti šestému přikázání, jakož i jiné hříchy, patrně všechny druhy modloslužby a vraždy, mohou býti odpuštěny po řádném pokání; neboť mnozí biskupové vylučovali takovéto hříšníky navždy z církve, připouštějíce je sice ku pokání, ale bez naděje, že budou rozhrěšeni a do církve zase přijati. Dále stanovil, že biskup, byť i hřešil až k smrti, nesmí býti sesazen, t. j. ne pro každý smrtelný hřích smí sesazením býti potrestán. Svou obezřetnost ukázal i v jiných odvětvích církevní kázně. Tak když někdo od některé křesťanské sekty do lůna církve navrátiti se chtěl, nepodrobil ho veřejnému pokání: což mělo za následek, že četní do lůna pravé církve se navrátili. Za jeho času začali býti biskupové, presbyteri a jáhni svěceni, jakkoli byli dvakráte nebo třikráte ženati (jsouce bigami nebo trigami), bezpochyby nebylo lze najíti jinak vhodných biskupů, presbyterův a jáhnů; tu dovolil Kallist, aby vdovec pohan, stav se křesťanem a jako křesťan se oženiv, mohl vyšší svěcení obdržeti; neboť křtem pokládalo se první manželství tak, jakoby nebylo, a uvedl tímto způsobem onen obyčej na pravou míru. Dále ponechal kleriky, když se oženili, bez pochyby jenom až k jáhnu, v jejich úřadech. Rozhodnou a do společenského života hluboko zasahající změnu učinil v právu manželském. Až do jeho času nebyla církevně dovolena manželství mezi svobodným a otrokem, mezi stavem vznešeným a obecným, kteráž manželství římský zákon prohlašoval za neplatná, a církev akkomodovala se zde tomuto zákonodárství nechtějíc zbytečné spory vyvolávati. Tu Kallist, znaje jako otrok dopodrobna všechny římské poměry, dovolil vznešeným paním, aby s otrokem nebo mužem nižšího stavu církevně platné manželství uzavíraly, byť státně nebylo uznáváno. Tím postaral se o tyto paní ze vznešených rodin, které by jinak byly musily zůstatí svobodnými, což na nich moudrým způsobem nikdo žádati nemohl, anebo vdáti se za pohany, poněvadž vznešených Římanů křesťanů bylo mnohem méně nežli vznešených Římanek křesťanek. Těmito manželstvími postoupila církev o značný krok ku předu na dráze zrušení otroctví. Mnohé paní prý z příčiny těchto manželství dopouštěly se vyhánění plodův, aby neporodily, počavše z muže otroka

nebo nízkého rodu. Tato všechna zařízení vyčítá protivník Kallistovi jakožto ohavnosti, zpitvořuje je a dokazuje o nich, že kázeň prý hubí a ke špatnostem vedou; ale právě ona ukazují bystrost Kallistovu a jeho velikou péči o církev a spasení věřících. Památka jeho byla v církvi po vždy veliká a k jeho cti nazváno ono coemeterium Kallistovo. Ačkoli neumřel smrtí mučennickou, byl přece pro útrapy, které vytrpěl, po obyčejí onoho času k mučenníkům počten.

Sv. **Urban** (223—230) byl ze vznešené rodiny, a otec jeho sloužil Pontian. Svou moudrostí a zbožností obrátil více vznešených Římanů ke Kristu, z nichž nejznamenitější byli manžel sv. Cäcilie Valerian, jeho bratr Tiburtius a císařský vrchní komorník Maximus. Dle nejstarších zpráv zdá se, že smrtí pokojnou zemřel, biskupovav dle Eusebia ¹⁾ osm let.

Jeho nástupce sv. **Pontian** (230—235), syn Římana Kalpurnia, byl brzy po svém vstoupení na stolec sv. Petra ještě v posledním roce vlády císaře Severa od městského praefekta Ulpiana na ostrov Sardinii vypověděn, který to proto asi učinil, aby vzaly konec třenice mezi pravověrnými a stoupenci Hippolytovými. Jako Pontiana poslal praefekt též Hippolyta do vyhnanství na ostrov Sardinii. Pontian vida, že osířelost církve římské jest jí velice na škodu, poděkoval se biskupovav dle Eusebia ²⁾ šest let, a umřel ve svém vyhnanství. Totéž učinil Hippolyt, vzdal se svého rozkolu a biskupství, a umřel tamtéž. Obě těla dal Fabian jedním dnem přinést do Říma a pochovati 13. srpna 235, Hippolytovo in Tiburtina, a Pontianovo in Callisti.

Když se Pontian poděkoval, zvolila církev za jeho nástupce sv. **Antera** (235—236). Byl syn kalabreského Řeka Romula a biskupoval dle Eusebia ³⁾ jenom jeden měsíc. Dle Liber pont. dal horlivě sbíratí akta sv. mučenníků; to zavdalo jeho nepřátelům příčinu, že ho obžalovali jakožto křesťana a stoupence císaře Alexandra Severa, proti jehož rodině a stoupencům krutě zuřil císař Maximinus Thrax. Praefekti Vitalian a Sabinus dali Antera před svou soudnou stolicí přivléci a ukrutně odpraviti.

Sv. **Fabian** (236—250) byl Říman, jehož otec jmenoval se Fabius. Jeho volbu vypisuje Eusebius takto: „Po smrti Anterově přišel Fabian spolu s jinými z venkova do Říma a tam

¹⁾ H. E. VI. 23. — ²⁾ I. c. VI. 29. — ³⁾ H. E. VI. 29.

se zdržoval, kdež také z milosti Boží za správce nade vším kněžstvem předivně povýšen byl. Nebo když se bratří za příčinou volení biskupa sešli, a mnozí z nich na některé osvědčené a slavné muže, k úřadu téhož důstojenství způsobilé a hodné mysli, byl tu též Fabian přítomen, ale žádnému tehdaž na mysl nepřišel. Avšak jak vypravují, nenadále bílá holubice, kteráž se zdála Ducha svatého v způsobě holubice na Spasitele stupujícího ukazovati, shůry slétla a na jeho hlavu se posadila. Pročež i všecken tu shromážděný lid, jako jedním vnuknutím Ducha Páně veden a puzen s velikou ochotností a jednosvorně zvolal, že toho důstojenství hoden jest; a tak bez meškání popadše Fabiana, posadili ho na biskupskou stolicí¹⁾. On pokračoval v sbírání akt mučenníkův a ustanovil k této práci sedm podjáhnů. On potvrdil výrok synody Lambeské v Africe, kde přítomno bylo 90 biskupů, vyneseny nad bludařem Privatem, bezpochyby biskupem Lambeským²⁾. Umřel smrtí mučennickou za císaře Decia³⁾.

Sv. Cornelius (251—252). Po smrti Fabianově zůstal biskupský stolec 18 měsíců uprázdněn, poněvadž Decius byl by raději nesl, kdyby proticísař někde povstal, než-li aby v Římě byl ustanoven biskup⁴⁾. Tak veliké ponětí měl pohan- ský císař o důstojnosti a moci římského biskupa. Když časy volbu jenom poněkud dopouštěly, byl bez ohledu na hrozby Deciovy jednohlasně za biskupa zvolen Kornelius, syn římského občana Kastina, muž zasloužilý, který všemi stupni služby Boží prošel⁵⁾. O padlých v pronásledování Deciově, drže se střední cesty, vyvolal proti sobě zpouřu presbytera Novatiana, kterého na synodě římské, kde přítomno bylo 60 biskupův a ještě více presbyterův a jáhnů, z církve vyloučil⁶⁾, a poslal o tom zprávu Fabiovi, biskupu antiochenskému. Novatianus touže po biskup- ství, povolal tři prostičké biskupy z nějakého kouta Italie, opojil je a dal sebe od nich za biskupa posvětit. Jeden z nich poznal brzy svůj hřích, vyznal se přede všemi z něho, a papež přijal ho v církevní obcování, ale jenom mezi laiky, a vyslal jiné dva, aby dosedli na místa oněch dvou bis- kupů, kteří Novatiana posvětili⁷⁾. Když rozkolníci karthaginští, kteří vzhledem ku padlým volné kázni hověli, Felicissimus a Fortunatus do Říma se odebrali, aby tam pro svůj směr půso-

¹⁾ H. E. VI. 29. — ²⁾ Cypr. Ep. 59. ad Cornel. ³⁾ Euseb. H. E. VI. 39. —

⁴⁾ Cypr. Ep. 56. ad Antonianum. — ⁵⁾ l. c. — ⁶⁾ Cypr. Ep. 52; Eus. H. E. VI. 43; Ilefele C. G. I. 88. — ⁷⁾ Euseb. H. e. VI. 43.

bili, psal o tom sv. Cyprian papeži Corneliovi, a diví se jejich opovázlivosti a marné cestě řka: ¹⁾ „Opovazují se plouti ke katheře Petrově a ku přední církvi (principalem ecclesiam), odkud jednota kněžská původ má, a neuváží, že jsou to Římané, jejichž víra jest od apoštolů chválena a k nimž nevěra (perfidia) přístupu nemá.“ Slovo Cyprianovo splnilo se. Bludaři nepřipojili se k mírné praxi církve římské, ale pro svou opo-
sici k rigorosní straně Novatianově. Novatian vyslal listy do církvi, kterými dokazoval řádnost své volby, kterou prý jenom s velikou nechutí a vnitřním odporem přijal. Dionysius, biskup alexandrinský, odbyl ho velmi dobře, řka, že by svou mírumilovností nejlépe tím ukázal, kdyby se dobrovolně poděkoval ²⁾. Pro všeobecné uznání Corneliovo proti rozkolníku Novatianovi působil v Africe sv. Cyprian, tak vybízel biskupa Antoniana, aby psal Corneliovi, „aby tento odloživ veškerou péči již věděl, že s ním, t. j. s církví katolickou obcuje“ ³⁾. Vůbec církev římská byla Cyprianovi první a nejpřednější; stolec biskupský stolcem Petrovým a pramenem a středem církevní jednoty; všichni biskupové musejí státi s římským ve spojení, mají-li obcovati s katolickou církví. Jisto jest, že Cornelius Krista statně vyznal ⁴⁾ a byl vypověděn do Centumcell, nynější Civitavecchie, kde obdržel potěšující list od sv. Cypriana. kterým mu přeje štěstí k oné stálosti u víře, kterouž on a četní s ním ukázali ⁵⁾. V září téhož roku utrpěl smrt mučennickou, biskupovav dle Jeronyma dva roky ⁶⁾, dle Eusebia ⁷⁾ skoro tři.

Sv. **Lucius I.** (253) byl syn římského občana Porphyria. Za pronásledování Gallova a Volusianova byl z Říma s papežem Corneliem vypověděn, zdá se však, že se tam ještě před smrtí papežovou navrátil. Byv zvolen za papeže byl od císaře Valeriana s mnohými nábožnými kněžími vypověděn, ale brzy na zpět povolán. Sv. Cyprian přál mu štěstí k jeho vyznavačství ⁸⁾, a Lucius odpověděl mu, že křesťan z trápení musí se radovati a Bohu za ně děkovati. Dle Eusebia biskupoval 8 měsíců a umřel smrtí mučennickou.

Sv. **Štěpán** (253—257), syn Římana Julia, vstoupil za dva měsíce po smrti Luciově na stolec Petrův. Sv. Cyprian nazývá ho zástupcem a nástupcem Luciovým ⁹⁾, bezpochyby proto, že

¹⁾ Ep. 69. ad Cornelium. — ²⁾ Euseb. H. e. VI. 45. — ³⁾ Cypr. Epist. 56. ad Antonianum. ⁴⁾ Cypr. Ep. 61. ad Cornelium. — ⁵⁾ l. c. — ⁶⁾ De Vir. illustr. 66. — ⁷⁾ H. e. VII. 2. — ⁸⁾ Cypr. Ep. 62. — ⁹⁾ Ep. 67. ad Stephan.

si ho za svého nástupce přál. On vystoupil s veškerou odhodlaností jako hlava církve na všechny strany. K němu obrátil se sv. Cyprian, aby Martiana, biskupa arelatského, sesadil, a aby jiný na jeho místo byl dosazen, poněvadž se chlubil svým postoupením po Novatianovi a padlým, byť i pokání činili, odpírá pokoj; proto ať píše provincii a věřícím arelatským, aby po sesazení Martianově jiný na jeho místo byl dosazen; a pak ať mu oznámí, kdo na toto biskupství nastoupil¹⁾. Co se dále stalo, nelze udati; bezpochyby papež vyplnil přání Cyprianovo. Kdyby biskup římský nebyl více nežli pouhým biskupem římským, jak by mohl sesaditi biskupa cizí provincie, ano cizí země Gallie, a k tomu metropolitu! Proč toho neučinil Cyprian sám jakožto metropolita latinské Afriky? Proč žádal za to biskupa římského? Proto, poněvadž, ačkoliv byl metropolitou latinské Afriky, žádné pravomocnosti nad Gallií neměl, ale za to měl ji biskup římský. Podobně zasáhl Štěpán do sporů církve španělské jako hlava církve. Tamější dva biskupové Basilides a Martialis byli libellatici, koupivše si listky, že obětovali. Za to byli sesazeni, a na jejich místo zvoleni Sabinus a Felix. Ale Basilides odebral se do Říma, a oklamav papeže, byl od něho zase v biskupství dosazen. Tu obrátili se španělští biskupové k Cyprianu za dobrozdání, které vypadlo v ten rozum, že Sabinus a Felix mají biskupy zůstatí, a to tím více, poněvadž Basilides ku prvnímu zločinu druhý připojil oklamav papeže.²⁾ Ale též proti velikému příteli církve římské a hajiteli římského primátu sv. Cyprianu a Malo-asiatům vystoupil Štěpán se vši důrazností v otázce platnosti křtu, kterým bludaři posloupili, a zavrhl jejich synodální uzavření odvolávaje se ku podání. Cyprian ve své polemice neupíral jeho primátu, ale měl jeho podání za lidské a bludné. Ano i jízlivý Firmilian neupírá svým hrubým listem papeži primátu, než diví se tomu, že Štěpán, kterýž o sobě tvrdí a se chlubi nástupnictvím Petrovým, na němž položeny jsou základy církvi, může mnoho jiných skal zaváděti háje křtu bludařů³⁾. Štěpán zůstal při své zásadě a biskupové podrobili se jeho výroku; alespoň svou hrozbu exkomunikace neučinil skutkem⁴⁾. Sv. Štěpán byl s 9 kněžími, 2 biskupy a 3 jáhny jat, uvězněn, a v srpnu r. 257 za císaře Valeriana na hřbitově sv. Kallista odpraven. Tam byl též po-

¹⁾ Ep. 66. — ²⁾ Ep. 68. — ³⁾ Inter. Ep. Cypr. 75. — ⁴⁾ Hieron. dialog. adv. Lucifer c. 25.

chován, a jeho učitelská stolice byla s ním do hrobu vložena na uznání jeho učitelské horlivosti.

Sv. Xystus nebo Sixtus II. (257—258) byl rodem Řek, a syn athenského filosofa, jako papež v každém ohledu mírný, a zemřel smrtí mučennickou 6. srpna 258.

Sv. Dionysius (259—269). Pro krutost pronásledování zůstala papežská stolice skoro rok uprázdněna, pak byl zvolen Dionysius, o jehož původu Liber pont. nic nevypravuje. K němu poslali biskupové proti Pavlovi Samosatskému, biskupu antiochenskému, shromáždění na prvním místě zprávu o jeho sesazení, kteráž však až po jeho smrti do Říma se dostala.¹⁾ On přijal žalobu od některých biskupů na Dionysia, biskupa alexandrinského, který v boji proti Sabellianům nevhodně o Synu Božím se vyjádřil, tak že tento musil se ospravedlniti a svou pravověrnost dokázati.²⁾ Svou péči věnoval též křesťanům v Kappadocii, kteří mnoho vpády barbarů trpěli, těšil je listem, a kázal svým, aby jaté vykoupili. Sv. Basilius dí,³⁾ že papežové vždycky východní křesťany těšili svými listy, a že církve cäsarejská onen list až posud u veliké uctivosti chová. Umřel smrtí přirozenou.

Sv. Felix I. (269—274) byl syn římského občana Konstantina; jeho horlivost u víře a vznešenost mravů způsobily, že již dva dni po smrti sv. Dionysia byl za biskupa zvolen. On obdržel list od sněmu antiochenského datovaný k jeho předchůdci a odpověděl na něj listem daným Maximovi, biskupu alexandrinskému, kde pravému božství a pravému člověčenství Syna Božího učí. Část tohoto listu čtla se na synodě Efesské⁴⁾ Za jeho papežování rozhodl císař Aurelián, když na něho od biskupů vznešena byla žaloba, že sesazený biskup antiochenský Pavel Samosatský biskupský dům opustiti nechce, kterýž teď náleží Domnovi: aby ten dům postoupen byl těm, kterým v Italii křesťané a města Říma biskupové psávají. Tak musil Pavel dům opustiti, kterýž obdržel Domnus⁵⁾. Pohanští císařové znali váhu biskupa římského a uznávali ji. Sv. Felix umřel smrtí přirozenou⁶⁾.

Sv. Eutychianus (274—283) byl syn Marina neb Martina z tuscijského města Luny. Dle Lib. pont. byl horlivý v po-

¹⁾ Euseb. H. e. VII. 30. — ²⁾ Athanas. de synod. c. 43. 45; de sententia Dionysii c. 13; de decret. Nicaenae Synod. c. 25. sq. — ³⁾ Ep. 70. Migne ser. gr. 32, 433. — ⁴⁾ Msi, I. 1114. Hefele II. 170. — ⁵⁾ Eus. H. e. VII. 30. — ⁶⁾ Pagi breviar. hist. chron. c. Pontif. rom. I. 44.

chovávání mučenníkův, jichž vlastní rukou 342 pochoval. Umřel, jak pravdě nejpodobněji jest, smrtí přirozenou.

Sv. Kajus (283—296) byl rodem ze Savony v Dalmacii. Jeho otec Kajus byl blízký příbuzný císaře Diokletiana. Jako papež obrátil mnohé vznešené pohany na víru, z nichž značná část v pronásledování diokletianském stala se mučenníky. Mezi nimi byli Klaudius, jeho manželka Praepedigna a jejich tři synové, jichž památka se ještě dnes slaví v Ostii dne 11. února. Kajus umřel smrtí mučennickou.

Sv. Marcellinus (296—304) byl syn Římana Projekta a dosedl několik měsíců po smrti sv. Kaja na stolec Petrův. Za něho vypuklo r. 303 ono hrozné pronásledování diokletianské, v kterém církev přčetným, ano nesčíslným mučenníkům se těšila, ale též z přehojných odpadlíků se rmoutila. Mezi těmito byl prý také papež Marcellin. Obětoval prý modlám kadidlo; s ním byli tři presbyteri a dva jáhnové, když vstoupil do chrámu Vestina a Isidina, kteříž však hned utekli a potom roztrušovali, že ho viděli obětovati. Věc byla vyšetřována na synodě, Marcellin však upřel všechno. Další vyšetřování dělo se pro krutost pronásledování v hrobce u Sinuessy (na hranicích Kampanie) na synodě, ke které se mimo četné nižší duchovenstvo 300 biskupů sešlo. Proti Marcellinovi vystoupili 72 svědkové, ale on prvního dne popíral svůj zločin, a teprva třetího dne se přiznal, že se dal zlatem k obětování svěsti. Tu odsoudivše napřed ony tři presbytery a dva jáhny pravili biskupové, že sám sebe odsoudil, neboť první stolec nebývá od nikoho souzen (nam prima sedes non judicatur a quoquam). Papež nevrátil se do Říma, a Diokletian dal mnohé z oněch biskupův, a též papeže Marcellina 23. srpna 303 odpravit¹⁾. Celá tato událost, jak jest vypravována, jest vymyšlena, akta oné synody mají tak nepravá data, že nyní soudný kritik této události nehájí. Jenom ať někdo uváží slavení synody 300 biskupů a hojnými presbytery, jáhny atd. za času krutého pronásledování. Všechno jest vyšnořenou lží, kterou Donatisté rozšiřovali, že totiž Marcellin v diokletianském pronásledování

¹⁾ Msi. I. 1250; Harduin. 217; Hefele I. 118; Breviarium II. noctur. in festo ss. Cleti et Marcellini 26. Aprilis; o nepravdivosti sněmu sinuesského srv. Pagi, Critic. in annal. Baronii ad ann. 302. n. 18; Döllinger, Papstfabeln str. 48—52; srv. rozpravu Tomáše Nováka „Papež Marcellin „idolatra“ a „synoda v Sinuesse“ r. 303.“ v Časopise kat. duchovenstva 1873. roč. 14. str. 185—188.

pisma sv. vydal a modlám obětoval a s ním jeho pozdější nástupcové Melchiades, Marcellus a Silvester. Sv. Augustin prohlašuje tuto celou věc za pouhou lež.¹⁾ Naopak Theodoret vypravuje o Marcellinovi, že se v pronásledování Diokletianově vyznamenal²⁾. I'rolil-li krev pro Krista, nelze říci; poněvadž však ani Eusebius, ani Theodoret, ani Augustin toho nepraví, lze se domýšleti, že před soudem statně Krista vyznal, a tudy dle Theodoreta se vyznamenal, ale byv po vyznání propuštěn, krve neprolil. Kdyby byl jako mučenník umřel, nebyli by toho staří opomenuli poznamenati, jakožto o posledním papeži mučenníku.

Sv. Marcellus (308—310). O krutosti pronásledování Diokletianského lze též z toho souditi, že po smrti sv. Marcellina pápežský stolec skoro čtyři léta zůstal uprázdněn. Teprve když pronásledování se zmírnilo, byl sv. Marcellus, syn Římana Benedikta, za papeže zvolen. Za pronásledování diokletianského bylo mnoho padlých, a tu obnovily se staré spory, které panovaly za papežů Kallista a Kornelia. Papež podroboval je církevnímu pokání, kteréž však oni podstoupiti nechtěli, a papeže za to krutě nenáviděli. Vznikly z toho spory až do krveprolití, pro které císař Maxentius Marcella do vyhnanství poslal, kde asi zemřel.³⁾

Sv. Eusebius (310) byl rodem Řek z Kalabrie, syn lékařův, a vyučen lékařství, kteréž po způsobu onoho času též jako kněz provozoval, a z toho snad vznikla domněnka, že jako laik byl za papeže zvolen. Vzhledem ku padlým řídil se úplně pravidly přesné kázně svého předchůdce; proto měl četné nepřátely, v jejichž čele stál jakýsi Heraklius. Pro tyto nepokoje poslal císař sv. Eusebia do vyhnanství na ostrov Sicílii, kde zemřel; Heraklia však stíhl týměž trestem. Eusebius pokřtil Eusebia, pozdějšího biskupa vercellskeho, který ze Sardinie do Říma přišel, a přiměl ho k tomu, že v stav duchovní vstoupil, a později přehorlivým obrancem pravé víry proti arianům se stal.

Sv. Melchiades neb Miltiades (311—313). Po smrti sv. Eusebia zůstala papežská stolice přes 9 měsícův uprázdněna, až na ni 2. července 311 dosedl Melchiades, rodem Afričan.

¹⁾ De unico baptismo contra Petilianum. c. 16. — ²⁾ Hist. Eccl. I. 3.

³⁾ Srv. jeho a nástupce jeho Eusebia náhrobní nápisy od papeže Damasa, důležité pro jejich životopis Veridicus rector lapsis, quia crimina flere; a druhý: Heraclius vetuit etc. u Krause Roma sotteranea. str. 167—171, onen jest též u Müllera, die römischen Päpste II. 133 otištěn.

On byl první papež, který bydlil v Lateránu, a poslední, který v katakombách pochován byl. Křesťanský Řím, posud podzemní, vystoupil za něho po vítězství císaře Konstantina nad Maxentiem na povrch, aby panství sobě příslušného zaujal, a u velikém lesku se ukázal. Melchiades zavrhl Donatisty na synodě římské, a uznal Cecilianu, biskupa karthaginského, za nevinného zločiny, z kterých ho vinili; za to mstili se mu bludaři tím, že o něm rozšiřovali, jakoby byl sv. knihy vydal a modlám obětoval.

§. 49.

Milodary (charismata) na počátku církve. Hierarchie skládá se z biskupů, presbyterů a jáhnů.

V prvních církvích, jak jsme viděli, vedli rozhodné slovo apoštolé, a vedle nich nalézáme „starší“ čili presbytery. Ale působnost těchto starších byla z počátku obzvláště vzhledem k úřadu učitelskému nepatrná a vztahovala se pouze k vykonávání liturgických úkonů. Neboť mimořádné dary Ducha sv. čili charismata, které apoštolé vzkládáním rukou udělovali, byly tak rozšířeny, že snad každý, buď všechny neb alespoň některý na čas obdržel, a jimi celý církevní život se určoval. Církev byla v takovém stavu, který se později v oné celosti a v onom rozměru nikdy neopětoval, a proto ze zkušenosti podrobně a důkladně poznán a vypsán býti nemůže. Církev podobala se žhavému, tekutému a beztvárnému kovu, který jinak vypadal, než potom, když schladl, ustál a tvar na sebe vzal. Jak nevyvinutá ještě ústava církevní v první době byla, ukazují listy Pavlovy, které vyjma ony k Filippenským, Timotheovi a Titovi, nečiní zmínky o jáhnech, presbyterích a biskupech, a vždy se obrací s napomínáním k církvi a věřícím. A když Pavel vypočítává Bohem dané učitele, jako v listu k Efeským, kde dí: „On dal některé zajisté apoštoly, některé pak proroky, jiné pak evangelisty, jiné pak pastýře a učitele“ (4, 11.), a v prvním ke Korintským, kde praví: „Některé zajisté postavil Bůh v církvi, nejprve apoštoly, druhé proroky, třetí učitele; potom moci, potom dary uzdravování, pomáhání, spravování a rozličnost jazyků a vykládání řeči“ (12, 28.): nevypočítává patrně úřadů církevních, ale osoby mimořádnými dary čili charismaty obdařené, které po uděleném milodaru čili charismatu nazývá. Každý milodarem nebo charismatem podě-

lený musil mít obor svého působení; proto můžeme říci, že za prvního času v církvi každý učil, kdo dar a tím schopnost veřejně přednáseti obdržel. Ale obsah učení jeho podléhal úsudku apoštolů a těch, kteří dar rozeznávání duchů obdrželi. Mnohý nižší dar ustoupil vyššímu; často s vinou držitele, často i bez ní vyhasl, a měl vždy k lásce směřovati a jí končiti. Ale při všech těchto mimořádných darech čili charismatech mohla církev do zmatků přijíti a skutečně přišla, jak to vidíme patrně v Korintu. Mezi Galaty dar víry, učení a poznání buď již na dobro shasl neb silně shasinal, poněvadž tam židovští učitelé takových pokroků dosíci mohli. I tu není stopy ještě pevného učitelského úřadu, než Pavel napomíná „duchovní“ čili pneumatické, by poučovali a kázali (6, 1.). Od třetí cesty Pavlovy ztrácel se stav charismatický církve, byť jednotlivé osoby charismatické zůstávaly. V listech k Filippenským a Kolossenským nečiní se o něm více zmínky; v prvním připomínají se biskupové a jáhnové; v listech pastorálních k Timotheovi a Titovi není již ani stopy o mimořádných darech Ducha sv. čili charismatech, které z veřejné správy jsou na dobro vyloučeny. Totéž platí o listech Janových.

Z žhavého kovu církve vyvinulo se za příčinou nespokojenosti Řeků proti Židům jakožto hierarchická důstojnost nejprve **jáhenství**, kterému apoštolé část své moci odevzdali, a působnost jeho v církvi určili.

Druhý stupeň, naši **kněží**, vyvinul se, jakmile církev většího rozměru dosáhla, a jednotlivé církve se zakládaly. V městech, kde apoštolé kázali, ustanovovali „starší“ čili presbytery (Skut. ap. 14, 22.). Ústav s názvem, ovšem dle ustanovení Kristova, vzat jest ze židovstva. U Židů zasedali starší s vysokými kněžími a zákonníky v synedriu, a u každé synagogy čili lokální obce židovské byli starší, kteří představeného synagogy za svou hlavu měli, a s ním veškeré řízení vedli. Křesťanům z pohanstva byl název „starší“ úplně cizím, a byl by býval pro ně velmi nápadným, poněvadž často mladí mužové za „starší“ voleni byli; proto užívali zde apoštolé raději slova „dozorce“ čili episkopos.

Tak na př. jmenuje Lukáš představené církve Efesské „staršími;“ Pavel ve své řeči k nim je jmenuje „biskupy“ (Sk. ap. 20, 17. 28.). Petr a Jakob užívají výrazu „presbyter“, nikdy biskup. Tito presbyteri čili biskupové tvořili ve větších církvích, jako v Jerusalemě, Efesu, Filippech a jinde sbory, a stáli pod

vrchním dozorem apoštolů. Tímto zařízením bylo pro potřeby věřících úplně postaráno.

Úřad, který jmenujeme **biskupský**, spočíval v celku dlouhá léta v apoštolech; byla to poslední a nejdůležitější ratolest, která z nich vyrostla a místo jejich zaujala. V první době apoštolské až do třetí cesty apoštola Pavla nenalézáme žádných biskupů, a nikde posloupanost jejich do tohoto času nespadá, vyjmeme-li Evodia, který od Petra v Antiochii za biskupa byl ustanoven. Apoštolé nemohli biskupy ustanovovati ze závažných důvodů. Pokud stál chrám Jerusalemský, a křesťané obzvláště ze židovstva s ním ve spojení stáli, nebyla organizace církve úplně provedena, a církev nepožívala plné samostatnosti. Apoštolé nechtěli všechno spojení s chrámem na dobro přetít, a pro své působení též přetít nemohli; tu ustanovení presbyterů pod jejich vrchní správou nebylo žádným znamením oddělení od synagogy, za jaké by se bylo ustanovení biskupů jak od Židů, tak od věřících pokládalo. Dále obě národnosti, Židé a Pohané, musily v církvi splynouti, hradba mezi nimi musila klesnouti a všechny protivy se otřít. K tomu bylo potřeba času. Proto ponechali si apoštolé moc ve svých rukou, a místním potřebám vyhověli presbyteri z obou stran vzati, kteří se o auktoritu apoštolů opírali mohli. Biskup vzatý ze židovstva byl by ustavičně vězel v témž stavu, jako Petr v Antiochii; biskup z pohanů byl by býval v opovržení, aneb alespoň v nevážnosti u věřících ze židovstva nedávno modlám se klaněv a ty za bohy ctiv, kteří jimi nejsou. Konečně, jak to povaha věci s sebou přináší, nebylo v prvních letech církve schopných mužů pro biskupství, kteří by se po boku apoštolů postaviti a jejich místo vyplniti mohli. Taci musili teprv dlouhým časem a s velikou pílí k tomuto úřadu býti vychováni. Apoštolé mohli najíti deset a dvacet presbyterů v jedné církvi, než jednoho biskupa. Když však v letech protivy různé národnosti mizely a zmizely, pád Jerusalema se blížil, a s ním úplná svoboda církve, a apoštolé pro svůj pokročilý věk brzký odchod z tohoto světa očekávali: tu přenesli svůj úřad na schopné muže, které mezi tím vychovali a ustanovili je za biskupy, od nichž se sami ničím nerozeznávali, leč tím, že svou moc apoštolskou místně neobmezeně, ale tito na jedno místo jsouce obmezeni, vykonávali. Ustanovení biskupů spadá do posledního desetiletí života Petrova a Pavlova. Tak v listu k Filippenským

mluví Pavel o biskupech a jáhnlech, ale pouze jednoho z nich tam jmenuje „svým tovaryšem věrným“ (4, 3.) (*συνυργὸς πιστός* slovně souspřeží), poněvadž mu úplně roven byl. Byl biskupem Filippenských. Takovým byl Archippus v Kolossách (Koloss. 4, 17.), Timotheus v Efesu, Titus na Kretě, Diotrefes, který se i apoštolu Janovi silně protivil, a pánovitě a násilnicky v své církvi vystupoval (II. Jan. 9, 10.). Popis andělů v sedmi církvích ve Zjevení sv. Jana jest popis činnosti biskupů. Jsou chváleni pro dobré, které v jejich církvích jest, a kárání pro zlořády, které se tam vetřely. Měli tedy vážnost i povinnost je odstraniti. Bůh skrze apoštolu Jana mluví pouze k jednomu andělu v každé církvi, a činí pouze jeho zodpovědným, a přec víme, že na př. v Efesu vedle onoho anděla byli ještě presbyteri, kteří však nejsouce pány církve, než toliko pomocníky biskupovými, nebyli v první řadě ani chvály, ani hany hodni (Zjev. 2, 3.).

Objem moci biskupské vypisuje Pavel ve svých listech pastýřských k Timotheovi a Titovi, které jsou návodem k horlivému vykonávání úřadu biskupského. Timotheus měl přikazovati a učiti (I. Tim. 4, 11.), poklad víry zachovávat, jiným jej svěřovati, schopné muže za učitele ustanovovati (II. Tim. 2, 2.), žen k veřejnému učení čili hlásání slova Božího nepřipouštět (I. Tim 2, 12.). Jeho povinností bylo, pořádek služeb Božích stanoviti a nad jeho zachováním bdíti (I. c. 2, 1. 2.). Měl pravomocnost nad presbytery a všemi věřícími. Presbytery měl napominati, kdyby pochybili (I. c. 5, 1.), lehkomyšlných žalob proti nim nepřijímati, obviněné souditi a vinné trestati (I. c. 5, 19. 20.). By do tohoto nemilého případu nepřišel, měl si při přijímání osob za presbytery opatrně počínati, vlastnosti kandidátovy svědomitě zkoumati, a proto rychle na žádného rukou nevzkládati (I. c. 5, 22.), a konečně o výživu a čest svých presbyterů a duchovenstva vůbec pečovati (I. c. 5, 17. 18.). Že tato moc Timotheovi udělená nebyla pouze na čas, ale stálá a věčná, vysvítá z napomenutí Pavlova, by jeho příkázání bez poskvrny a ouhony ostříhal až do příští Pána Ježíše Krista — tedy netoliko on, ale i jeho nástupcové v biskupství.

Jak jsme ukázali, nalézáme v pozdější době apoštolské ony tři hierarchické stupně: **biskupství, presbyterství jáhenství**; podstata věci byla zde, ale stálý a určitý název chyběl posud; neboť pro žádnou hodnost nestávalo v době apo-

štolské jistého a jediného názvu. Apoštolé jmenují sami sebe presbytery, tak Petr a Jan (I. Petr. 5, 1., II. Jan. 1.). Pavel jmenuje je jáhny (diakony); titíž mužové slují brzo presbyteri, brzo biskupové. Pavel nazývá Andronika a Junia, dvě jinak neznámé osoby, „znamenité mezi apoštoly“ (Řím. 16, 7.). Epafrodit jest mu „apoštolem Filippenských“ (Filip. 2, 25.).

Tyto tři úřady zná Klement Římský ve svém listu ke Korintským, který do doby sepsání Zjevení sv. Jana spadá. On rozeznává apoštoly a po jejich smrti osvědčené muže (jejich nástupce), kteří úřad jejich vykonávají, totiž právo ordinace mají, pak biskupy neb presbytery a konečně jáhny.¹⁾ V církvi jmenuje stávající stupně: vysokého kněze, kněze, levity a laiky.²⁾ Název presbyter a biskup jest u něho ještě synonymní. Ale již o několik let později u svatého Ignatia znamená slovo: biskup vrchního pastýře, pána církve a zástupce Kristova zde na zemi; presbyter jest jeho pomocník a jemu ve všem podřízen³⁾. Tak dí na příklad k Smyrnenským: „Poslouchejte všichni biskupa jako Ježíše Krista a kněží jako apoštolů, jáhny ctěte jako rozkaz Boží. Nikdo ničeho, co se církve týká, nekonej přes biskupa“ Učitelé druhého a třetího století udávají řadu a posloupnost biskupů v nejhlavnějších církvích, a tvrdí o nich, že jsou nástupcové apoštolů, a od nich samých za nástupce ustanovení. Tak praví Ireneus, že apoštolé Petr a Pavel založivše církev v Římě ustanovili za biskupa Lina, po něm následoval Kletus (Anenkletus), po tomto Klement, který osobně apoštoly Petra a Pavla znal, pak Evarestus⁴⁾. O Polykarpovi dí, že nebyl toliko od apoštolů vyučen, ale i od nich samých za biskupa církve Smyrnenské ustanoven⁵⁾.

Hegesippus, Palaestinský křesťan ze židovstva, podnikl v polovici druhého století cesty po církvích, aby učení a apoštolskou posloupnost biskupů poznal a vyzkoumal, a přišel až do Říma, kde se až do r. 156. zdržel. Na všech svých cestách nalezl všude totéž učení a touž ústavu; v každé církvi viděl biskupa, presbytery a jáhny, a zhotovil seznam posloupnosti biskupů hlavních církví až do doby apoštolské; jmenovitě sepsal posloupnost biskupů Římských až do Aniceta v Římě⁶⁾.

¹⁾ I. c. 44. 42. 50. 47. 57. — ²⁾ I. c. 40. — ³⁾ K Efes. c. 6. Smyrn. c. 8. Magn. c. 6. Trallian. c. 2. Filadelf. c. 3. Polykarp 6. — ⁴⁾ Adv. haer. III. c. 3. n. 3. — ⁵⁾ I. c. III. c. 3. n. 4. — ⁶⁾ U Euseb. h. e. IV. 22.

Kdyby kvalitativní rozdíl mezi biskupy a presbytery z doby apoštolské nepocházel, a tudý původu Božského nebyl, nutně byl by musil vzniknouti boj mezi soustavou episkopální a presbyteriální, o kterém bychom zprávy mítí musili; neboť bez boje by se to státi nemohlo. Konečně není to ani k víře podobno, že by biskupská soustava asi ve čtvrt století v celé církvi byla zvítězila, o staré presbyteriální ani památka u některého spisovatele II. neb III. století se nezachovala, a alespoň některé odlehlejší církve při původním zřízení nezůstaly. Ony při něm nezůstaly, poněvadž žádného presbyteriálního nestávalo.

O usurpaci nelze mluvit, poněvadž prameny o ní ničeho neví; a k tomu biskupská důstojnost neměla času onoho do sebe ničeho lákavého jsouc všem nehodám pronásledování vystavena.

Mimo jmenované stupně připomínají se ještě jáhenky (Řím. 16, 1.) a presbyterky (Tit. 2, 3.) (*ἡ διάκονος, ἡ πρεσβύτις*), které k opatrování a ošetřování nemocných, posluhování při křtu ženského pohlaví a dozoru na mladší svého pohlaví ustanoveny byly. Braly se nejvíce z vdov, které jednou byly provdány, zřídka z panen (I. Tim. 5, 9): ale neměly svátostního významu ani církevní moci, jak vysvítá ze slov sv. Pavla: „Ženy ať v církvi mlčí“ (I. Kor. 14, 34.).

I o primátu biskupa Římského máme svědectví z dob apoštolských. Korintští majíce spor se svými presbytery po smrti svého biskupa neobrátili se k sv. Janu Evangelistovi, žijícímu v Efesu, neb k některému bližšímu biskupovi, ale ke Klementovi, biskupu Římskému. Tento poslal jim krásný a mocný list, kde praví, „že by to bylo pro něho velikým hříchem, aby (pro ně) sesadil kněze, kteří vzorně a svatě svůj úřad zastávali“ (c. 44.).

Ignatius jmenuje v začátečním pozdravení ve svém listu k Římanům církev Římskou „představenou spolku lásky,“ t. j. křesťanstva (*προκαθήμενη τῆς ἀγάπης*).

Slovo: **hierarchia** (*ἱερά ἀρχή*), **svatovláda**, k naznačení moci a stupňů duchovenstva přichází teprve u Pseudo-Dionysia Areopagity z 5. neb 6. stol. Věc však byla zde od počátku. Kristus jmenoval církev svou „královstvím nebeským“ (*Βασιλεία τοῦ Θεοῦ*), jehož králem byl sám (Jan. 18, 27.). Celý svůj úřad a veškerou svou moc přenesl na apoštoly, tudý i královský a moc královskou, která jsouc svatou (*ἱερά*) a duchovní, nikoliv

hmotnou, jiným způsobem měla býti provozována, než moc světská. Apoštolé měli býti služebníci věřících (Mt. 20, 26. 27. 23, 11. Jan 13, 13—17.), a nikoliv proti nim pánovitě vystupovati, když toho potřebí není (II. Korint. 1, 23. I. Petr. 5, 3.).

HLAVA PÁTÁ.

§. 50.

Křest; život křesťanů po křtu vůbec; rodinný a státní zvlášť; překážky etnostního života.

Kdo v Krista, jako zaslíbeného Messiáše uvěřil, a k apoštolům se připojil, musil přijati křest, který se úplným ponořením do vody (*Βαπτίζειν*) uděloval. Tento obřad nepochází z obyčeje židovského křtiti proselyty, který teprve po ztroskotání Jerusalema vznikl¹⁾, ale od Jana Křtitele, který jej z poučení Božího jako „křest pokání“ zavedl. Kristus Pán podržel tento obřad, ale učinil ze „křtu pokání“ „křest znovuzrození“, spojiv s ním veliké účinky milosti Boží. Dle starého podání pokřtil Pán jenom Petra; Petr potom Ondřeje; Ondřej pokřtil Jakoba a Jana, a tito pokřtili ostatní²⁾.

Ono ponoření znamenalo pohřbení s Kristem; objevení pak nad vodou bylo znamení, „aby jako Kristus vstal skrze slávu Otce, i křtěný v novotě života chodil“ (Řím. 6, 4. Koloss. 2, 11. 12).

Zdali apoštolé i děti křtili, nelze z písma sv. určit, ač tam o křtu celých rodin se mluví. Plyne však to jaksí samo sebou z podstaty a účinků křtu, že apoštolé i děti pokřtiti kázali. A proto praví Origenes: „Církev obdržela od apoštolů podání, že i malým dítkám má se křest uděliti. Vědělť onino rozdávající tajemství Božích, že všech jsou vlastní poskvrny hříchu, které vodou a Duchem sv. musejí býti obmyty“³⁾.

Na pokřtěné vzkládali apoštolé ruce, modlili se nad nimi, a oni přijali Ducha sv., kterýž mimo milost vnitřní též dary mimořádnými čili charismaty se jevil. (Sk. ap 8, 14—17. 19, 5. 6. Žid. 6, 2. II. Kor. 1, 21. 22). Tímto způsobem jsouce znovuzrozeni a majíce pečeť a závdavek Ducha sv., měli svléci se sebe starého člověka a obléci se v nového, měli obcovati dle obrazu Božího a býti svatí (*ἅγιοι*), t. j. odděleni od světa

¹⁾ Gemara Babyl. Jobamoth. 46, 2. ²⁾ Klem. Alex. hypotypos. ed. Potter str. 1016. ³⁾ Orig. comm. in Rom. V. 9.

a přidělení Bohu, proto nemělo mezi nimi žádného hříšníka stávat. (I. Kor. 5, 9. II. Thess. 3, 6).

Víra v Krista neměla zůstat pouze theoretickou, ale měla a musila přejít v život a jevit se láskou. Víra oživená láskou povznesla se u prvních věřících v Jerusalémě až k rajskému ideálu, dobrovolnému společnému užívání pozemských statků, kde všechno všem a jednomu každému bylo společné (Sk. ap. 2, 44. 4, 32—37. 5, 1—5.). Ale k tomuto společnému užívání jmění nebyl nikdo nucen, a mnozí věřící ponechali si své jmění (1. c. 12, 12.). V Jerusalémě i ve všech ostatních církvích jeví věřící svou lásku v agapách, hostinách to lásky, které se s Večeří Páně slavily, k nimž každý podle své možnosti přispíval, a v nichž každý, bohatý i chudý, jednoduše se účastnil. Konečně četné almužny podporovaly chudobu nuzných bratří.

Toto obnovení člověka jeví se v kořeni lidské společnosti, totiž v rodině, která svátostní základ obdržela, a od neřestí pohanských a zpitvoření židovských očištěna byla, a takto nyní pevný základ k blahodárnému vývoji lidské společnosti tvořila. Manželství bylo křesťanům obraz spojení Krista s církví; a jako toto založeno jest na milosti a jest velikou svátostí (Efes. 5, 32.), tak i ono chová v sobě milost, a jest velikou svátostí. Žena přestala býti služkou a otrokyní muže, a stala se jemu sourodnou, přináležející mu láskou a věrností (Efes. 5, 33. Koloss. 3, 19.). Toto spojení jest nerozlučitelné, není případu, kde by zrušeno býti mohlo, toliko smrt měla je rozloučiti (Mr. 10, 2—12; Luk. 16, 18. I. Kor. 7, 10. 11. 39.). Vedle manželství a nad manželstvím zůstalo vznešené panictví (Mt. 19, 11. 12; I. Kor. 7, 32—34. 38. 39.), jakožto dobrovolná oběť sebe samého Bohu, nikoliv jako nějaký zákon (I. Kor. 7, 35.). Děti měly vzhledem k rodičům čtvrté přikázání věrně zachovávat, rodičové vzhledem k svým dítkám všeho se varovati, co by je k hněvu popouzelo a jim pohoršení dávalo, a je ve vši kázni a v trestání Páně vychovávat (Efes. 6, 1—4; Koloss. 3, 20. 21.). K rodině náleželi v jistém ohledu i otroci. Otroctví, které člověka úplně bezprávným činí, důstojnost lidskou v něm upírá, a člověka pouhou prodajnou věcí činí, nesnáší se nadobro s křesťanstvím. Jelikož však do společenských poměrů tak hluboko zasahovalo, že jedním rázem odstraniti se nedalo, a odstraniti je najednou ani rádně nebylo: odkazovali apoštolé otroky k jejich vnitřní svobodě, s kterou se měli prozatím spo-

kojiti, zevnitř však měli svým pánům upřímně a věrně jako Kristu sloužiti očekávajice odplatu na onom světě. Pánové měli opět ve svých otrocích spatřovati bratry, kteří rovněž jako oni jsou synové Otce nebeského a podle toho s nimi nakládati, majice na mysli, že u Boha přijímání osob není (Efes. 6, 5—9. Koloss. 3, 22—25. I. Petr. 2, 18. 19. List k Filem.). Křesťané jsouce takto v srdci a v rodině spořádání, měli býti též užitečnými občany státu. Věřící měli býti poddáni stávajícímu vládnímu zřízení netoliko pro hněv, čili z bázně trestu, ale i pro svědomí a proto, že vyšší mocnosti od Boha pocházejí. Z toho plynula povinnost, aby předepsané daně platili, všem na ně vzneseným závazkům dostičinili a za vrchnost se modlili (Řím. 13, 1—7. I. Petr. 2, 13—17. I. Tim. 2, 1. 2.). Toto učení bylo něco nového ve světě, ale pro křesťany nutné, poněvadž pohanská vrchnost musila k nim v nepřátelský poměr vstoupiti, jakmile o nich vědomosti nabyla, a známky tohoto nepřátelství se již ukazovaly. Proto kladli apoštolé Petr a Pavel věřícím na srdce, aby i nepřátelské vrchnosti náležitou poslušnost prokazovali a k žádné zpouře se svěsti nedali. Tato napomínání byla tím závažnější, poněvadž mnozí křesťané ze židovstva mysleli, že nemají pohanské vrchnosti býti poddáni, naopak že dle božského práva jim přísluší všem národům panovati.

Jakkoli v ideí obnoveného člověka již obsaženo jest, aby v tomto nadpřirozeném stavu setrval. přec nalézáme hned v první církvi mnohé, kteří nevinność na křtu obdrženou porušili a ze stavu milosti vystoupili. Tito opět přicházeli a vyznávali skutky své (*ἐξομολογούμενοι καὶ ἀναγγέλλοντες τὰς πράξεις αὐτῶν* — nikoliv *τὰ πρᾶγματα* Skutky ap. 19, 18.), by pozvláštním vyznání hříchů mocí apoštolskou dle své hodnosti (Mt. 9, 6. Jan 20, 22. 23.) v svátosti pokání rozhrěšení byli.

Ano mnozí docela nehodní hanobili první církev jsouce toliko na oko křesťany, v srdci však zůstavše starým náruživostem oddáni. Vysvítá to z četných a mnohdy přísných napomínání listů apoštolských.

Pravé mravnosti u mnohých křesťanů ze židovstva vadil předsudek o věčném trvání a stále závaznosti zákona Mojžíšova. Jiní skroutili opět učení Pavlovo, že člověk věrou jest ospravedlněn, v ten smysl, jakoby pouze víra theoretická bez dobrých skutků člověka spasila, a měli křesťanskou svobodu za plášť, kterým by svou bezuzdnost kráslili (II. Petr. 3, 16.

Jak. 2. 14--26.) A přec žádal Pavel víru, která by láskou působila (Gal. 5, 6.).

Prospěšně i škodlivě působilo na život mnohých křesťanů domnění, že druhý příchod Páně čili parusia není daleko, a že žijící pokolení se ho ještě dožije. Mnozí sloužili pro toto domnění horlivěji Bohu, jiní za to oddali se zahálce. Apoštolé nemajíce zevrubnější vědomosti o času parusie Kristovy, a nemohouce jej zevrubněji určití, napomínali věřící, by tím věrněji konali své povinnosti, aby dnem Páně překvapení nebyli. (I. Thess. 4, 11—17. II. Thess. 3, 11—13).

Církev byla za doby apoštolské role, na němž bujně rostla pšenice Páně, sem tam však hlavy své vystrkoval koukol, od člověka nepřítele zasetý.

§. 51.

Služby Boží.

V Jerusalemě zůstali křesťané v náboženském a národním spojení se židovstvím a účastnili se ve všech službách Božích v chrámu. V určitou hodinu denní ranní a večerní oběti přicházeli do chrámu, scházeli se rádi tam v síni Šalomounově, a měli mimo Jerusalembě účastenství v službách Božích sobotních v synagogách, které v čtení písem sv., v jejich výkladu, v modlitbách a zpěvu žalmů záležely. V tomto zákonitém kultu spatřovali obraz, který u nich se vyplnil a stal pravdou. Všeho toho se křesťané z pohanstva nesúčastňovali a účastnými býti nemohli. Tito a s nimi křesťané ze židovstva měli své zvláštní shromáždění v soukromých domech (Skut. ap. 12, 5. 12. Řím. 16, 5. I. Kor. 16, 19.) po způsobu synagog. Zde konali své modlitby, čtli písma sv. Starého Zákona, později též apoštolské listy, pěli žalmy, hymny a písně (Efes. 5, 19. Koloss. 3, 16. I. Kor. 14, 26.). Pavel připomíná mezi mimořádnými dary Ducha sv. čili charismaty pěni a skládání žalmů; byly to tedy nové potřebám křesťanů přizpůsobené písně, které Duchem sv. nadšení mužové skládali a při službách Božích pěli. Úryvek křesťanského hymnu zdá se býti dle rytmu místo I. Timoth. 3, 16.

Na základě čtených míst písem sv. měl biskup neb presbyter neb jiný člen církve, který dar k vyučování obdržel, řeč k shromážděným věřícím.

Střed vši bohoslužby tvořila slavnost **Večeře Páně**, čili

Lámání Chleba; opětování toho, co Kristus při poslední večeři konal, čili oběť novozákonní. Proto praví písmo sv. o prvních věřících, že „trvali v učení apoštolském a v sdíllosti **lámání chleba**, a na modlitbách“ (Sk. ap. 2, 42.). A na jiném místě: „A na každý den trvajíce jednomyslně v chrámě a **lámajíce po domích chléb** přijímali pokrm s veselím a sprostností srdce (I. c. 2, 46.). Když apoštol Pavel navracuje se ze své třetí cesty do Troady přišel, sešli se věřící první den po sobotě večer k lámání chleba. Pavel mluvil k nim dlouhou řečí, lámal chléb, požíval ho a skončil o svítání služby Boží (I. c. 20, 7. 11.).

Oběť novozákonní konala se z prva na večer, jak to Kristus činil (I. c. 20, 7. 11.), a věřící připojili k ní hostiny lásky čili agapy (I. Kor. 11, 20.). Bylo-li lámání chleba denně slaveno, aneb jen někdy, nelze z písma sv. určit; agapy však jistě nebyly denně slaveny, poněvadž by byly rodinný život a pořádek rušily.

A tak konala se v chrámě Jerusalemském zákonitá bohoslužba se svou zvířecí krví jakožto stín a obraz, který již minulosti přináležejí na jisté časy a jedno pouze místo obmezen byl; podle v úkrytu domácích síní slavila se oběť nová, která celá jsouc duch a pravda a skutečnost úplného odevzdání duše Bohu žádala. Ještě jen málo let, a ona zahyne navždy bez naděje na obnovení; tato opětovati se bude na každém místě a u každého národu od východu slunce až na západ.

Bratrstvo v shromážděních jeví se políbením lásky, které jinak též políbením svatým se nazývalo, a jež si věřící po pozdravení a modlitbě udělovali.

Kdo by byl nemocen, měl k sobě zavolat presbytery; aby se dle naznačení Kristova (Mr. 6, 13.) nad ním modlili a ho olejem mazali, by jemu Pán ulehčil neb ho do konce uzdravil, a byl-li by v hříších, aby mu byly odpuštěny. S tímto mazáním olejem bylo spojeno též vyznání hříchů; neboť verš následující: „Vyznávejte se tedy jedni druhým z hříchů svých“ platí ještě o nemocném a přivolaných presbyterech. Těm, kteří nemocného mazali a nad ním se modlili, měl se též zpovídati (Jak. 5, 14. 16.).

Sv. Jakob nemluví zde o mimořádném daru čili charismatu uzdravování nemocných; neboť tento dar nebyl by jenom presbyterům vlastní, a pak předepsal Kristus pro charismatické uzdravování vzkládání rukou na nemocného, nikoliv mazání

olejem (Mr. 16, 18.); ale prohlašuje svátost sv. pomazání, v které nemocní v mnohých případech tělesného uzdravení neb polehčení, vždy však vnitřní milost obdržují.

I půst byl v obyčeji, když věřící něco důležitého započali (I. Kor. 7, 5. Skut. apošt. 13, 2. seq.), a pak, by tělo v službu ducha podrobovali (Řím. 13, 14; Gal. 5, 24; II. Kor. 6, 4. 5.; II. Kor. 11, 27. srov. Mt. 17, 20.). Věřící-li již od počátku měli své zvláštní společné posty, nelze určit, ale sotva. Křesťané ze židovstva zachovávali své židovské posty. Tolik však jisto jest, že křesťané od svého počátku byli lidem mnoho se postícím a přísné zdrženlivosti.

Co do času měli dle apoštola Pavla všichni dnové křesťanům býti slavnými (Gal. 4, 9. sq., Koloss. 2, 16. srov. Řím. 14, 5. 6.). Křesťané ze židovstva slavili všechny svátky židovské a světili sobotu; křesťané z pohanstva nebyli na zákon Mojžíšův vázání a nesvětili tudý ani jeho dnů svátečních. Pro všechny křesťany utvořila církev nový slavnostní den v týdnu: neděli, na památku z mrtvých vstání Kristova, a jmenovala jej „dnem Páně“ (Zjev. 1, 10.). Tento den konaly se služby Boží a činily se mnohdy při nich sbírky (I. Korint. 16, 2.). Nemůžeme říci, že apoštolé neděli za sobotu vyměnili, a co se v sobotu díti mělo, na neděli přenesli. Neboť o takovém přenesení není nikde ani stopy, a pak neděle má zcela jiný ráz nežli sobota. Tato nebyla dnem společné bohoslužby, ale pouhého tělesného odpočívání. Neděle však byla vždy dnem veřejné bohoslužby, a nikdy nežádalo se od křesťanů, aby v neděli pokrmů nepřipravovali, ohně nezaněcovali a nutných prací nekonali, jak to vše Židé dle zákona Mojžíšova přísně zachovávat musili (II. Mojž. 16, 23. 25, 3. IV. Mojž. 15, 32.). Neděle jest dnem specificky křesťanským, jehož slavení ničeho společného se sobotou židovskou nemá.

Že velikonoce, jakožto křesťanský svátek již v době apoštolské svěceny byly, neplyne sice z místa I. Korint. 5, 7.; ale víme to ze sporu, který v druhém století o čase, kdy se slaviti mají, vznikl.

HLAVA ŠESTÁ.

§. 52.

Kázeň; exkommunikace.

Kdo cestou spasení nekráčel, učinil se svým hříšným životem vinným proti Bohu a církvi. Proti církvi činil se vinným dvojím způsobem, vnitřním a zevnitřním; vnitřním daa špatný příklad a pohoršení ostatním věřícím, zevnitřním skrácuje dobrou pověst církve u židů a pohanů. Toto pokládalo se za znamenité zvětšení viny, poněvadž církev chtějíc pohany a židy získati dobré pověsti svých členů co možná největší potřebovala; proto volal Pavel k židům, a skrze ně nepřímo ke špatným křesťanům: „Nebo jméno Boží pro nás v porouhání jest mezi pohany“ (Řím, 2, 24.); proto napomínal křesťanské otroky, aby své pány ctili, „aby jméno a učení Páně nebylo zneuctíváno“ (I. Tim. 6, 1.).

Takový hříšník musil dosti učiniti Bohu a církvi. Bohu učinil dosti svátostí pokání, církvi podrobiv se veřejnému pokání. Jak toto mělo se dít, dal Kristus zvláštní návod (Mt. 18, 15–17.). Zhřešil-li by bratr, měl býti nejprve v soukromí napomenut; neuposlechl-li by tohoto napomenutí, mělo se ještě jednou, a to před svědky opakovati; zůstal-li by i tento pokus marným, měla se celá věc oznámiti církvi, t. j. představeným; pakli by konečně i zde vzdoroval, měl býti za pohana a publikána pokládán, t. j. měl býti z církve vyloučen. A že apoštolé v církevní kázni až k vyloučení zatvrzelých přistoupeni měli a mohli, plyne hned z následujícího verše, kde Kristus praví, že „co sváží na zemi, bude svázáno i na nebi, a cokoli rozváží na zemi, bude rozvázáno i na nebi.“ Dle slova Páně chovali se apoštolé; stanovili, aby veřejný hříšník veřejně byl kárán, a kdyby to nezpomohlo, a on se neobrátil, měl býti z církve vyloučen; ostatní věřící neměli s ním obcovati, nemajíce ho při tom při všem za žádného nepřitele, kterého by nenáviděli (II. Thess. 3, 6. 14. 15.; II. Tim. 3, 5.; II. Jan. 10, 11.). Toto vyloučení bylo trestem mstícím za spáchané bezprávi na církvi, spolu však lékem ku polepšení hříšníka, aby jsa takto nejtěžším trestem církevním zastižen, se vzpamatoval, hříšné cesty zanechal, k Bohu a církvi se obrátil, jim dosti učinil, a tak opět živým členem církve státi se mohl.

Jak samostatně a soudcovsky apoštolé v tomto ohledu

vystupovali, ukazuje jasně případ s krvoprznitelem korintským. Sotva Pavel obdržel zprávu o hrozném smilství, kterého se jistý Korintský dopustil, tu „vzdálen sice tělem, ale duchem přítomen, již usoudil jako přítomný ve jménu Pána Ježíše Krista, aby byl vydán satanu k zahubení těla, by duch spasen býti mohl.“ Pavel učinil tak, „aby málo kvasu všeho těsta neporušilo“ (I. Kor. 5, 3—6.). Povinností věřících bylo potom, aby výrok apoštolův provedli a od něho se odloučili. Když však tento Korintský, satanu odevzdaný, t. j. z církve opět do říše temnosti vyvržený, si usmyslil a přísným pokáním se kál, psal apoštol Korintským, „aby mu odpustili a ho potěšili, aby snad přílišným zármutkem nebyl stráven; neboť i on odpustil jemu v osobě Kristově“ (II. Kor. 2, 2—11.). Podobně činil sv. Jan, apoštol lásky. Poručil jistého jinocha jednomu biskupovi v Přední Asii, který byl pokřtěn; ale pak byv sveden stal se náčelníkem loupežníků. Jan vyhledal ho, obrátil a nazpět do oné církve uvedl. „Tam často za něho k Bohu se modlil, v ustavičných postech s ním se trápil, a mysl jeho srdečnými slovy z písem sv. kojil, až i docela spokojil“¹⁾. Zde vidíme již vývoj kajicní kázně, kde hříšník veřejně před církví k Bohu se modlil, čas v postech trávil, domluvu a potěšení z písma sv. od představeného církve přijímal, až úplného smíření dosáhl. Další vývoj máme pak u Hermý a jiných spisovatelů II. století. Exkomunikace není nic zvláště křesťanského; byla již u židů, a plyne z věci samé. Neboť každá společnost, pokud má spořádanou společnost zůstat, musí míti právo nehodné členy vyloučiti; kdo jí toto právo upírá, chce její zkázu, a nesměl by vlastně tvoření společností ani připustiti.

§. 53.

Pohled na dobu apoštolskou.¹⁾

Obrátíme-li ještě jednou své oči k době apoštolské, musíme doznati, že jest to doba jediná v dějinách církevních. Neboť v takové plnosti zázraků nežehnal nikdy Bůh své církvi, jako právě v oněch časech, když evangelium hlásali, kdo s jeho Synem zde na zemi obcovali. Tenkrát zklamaly se všechny výpočty lidského ostrovtipu, veškerá moudrost lidská byla zahanbena. Učení Kristovo, které svými tajemstvími pýchu života

¹⁾ Euseb. II. e. III. 23. — ²⁾ Srov. Rauscher: Kirchengeschichte. Sulzbach. 1824—29. sv. I. str. 236.

ponižuje, smyslnost jhu podrobuje, touhu statků pozemských trestá, všechnu naději světskou odnímá, sebezapření ukládá, pronásledování v zápětí má, a jen radosti lidskému oku nepřístupné slibuje, a k tomu lidmi jest hlásáno, kteří všem vědám byli cizí a jako Galilejští všude v opovržení; — toto učení hlásá se vsudy a nalézá sluchu; Žid loučí se se svou pýchou, s Abrahamem a Mojžíšem, vzdává se své messianské říše a stává se učenníkem Galilejského; Říman obrací se zády ke Kapitoliu a ssaje do sebe učení pokory, Pohan opouští bohy, kteří mu tak snadno všechny rozkoše srdce dovolovali, a podrobuje se zákonu sebezapření, trpělivosti a pokání; všichni na Východě i Západě, od Ktesifontu za Eufратem až do Říma, stali se jedním národem. Patrný jest prst Boží, který mdlé a zpozdlé před světem vyvolil, aby silné a mocné tohoto světa zahanbil. Zde se osvědčila slova Pavlova: „Království Boží není v řeči, ale v moci“ (I. Korint. 4, 20.).

II. ODDĚLENÍ.

Dějiny církevní od sv. Jana Ev. až do ediktu Milánského (od r. 100—313 po Kr.).

HLAVA PRVÁ.

ŠÍŘENÍ SE KŘESŤANSTVÍ ZA KRUTÉHO PRONÁSLEDOVÁNÍ ŘÍMANY¹⁾.

§. 54.

Církve v Asii a Africe.²⁾

Símě křesťanství bylo v Palæstině, Syrii, Malé Asii, Mesopotamii, Arabii, Egyptě a snad i v Persii od apoštolů a je-

¹⁾ Joan. Alb. Fabricii: *Salutaris lux Evangelii seu polit. hist. chron. liter. et geogr. propagatorum per orbem totum sacrorum*. Hamb. 1831. — J. Mamachi: *Originum et antiquitatum eccles. (lib. II. de orig. et propag. rel. christ.)* Rom. 1749—1755 tom. 20. — Wiltsch, *Handbuch der kirchlichen Geographie und Statistik*. — ²⁾ Le Quien: *Oriens christianus*. Par. 1730. 3. tom. — Morcelli: *Africa christiana*. Bresc. 1816—17. 3. tom. — Münteri: *Primordia eccles. africanæ*. Hafn. 1829.

jich učenníků hojně rozseto, a všude ve větších městech byly cirkve. Tu bylo úlohou jejich nástupců, tyto cirkve novými údy rozmnožovati a víru po menších městech a vesnicích štěpovati. Obé činili. Církev šířila se v rozměrech velkolepých a rozkládala své ratolesti nejen po všech krajinách říše římské, ale i po sousedních barbarských zemích, při čemž jí i války ku prospěchu sloužily. Mnozí barbarové byvše od Římanů jati, seznámili se s křesťanstvím, přijali je, a byvše opět na svobodu puštěni hlásali Krista svým krajanům. Podobně stali se věrozvěsty v krajinách barbarských všichni křesťané, kteří tam při vpádech a válkách z říše římské do zajetí odvedeni byli. Každý křesťan byl missionářem a rozšiřoval svou víru, kde a jak mohl. Pro tuto tichou činnost hlasatelů evangelia máme málo zpráv o prvních počátcích jednotlivých církví a známe málo jen prvních věrozvěstů. Nenadále přicházíme na četné křesťanské obce nejsouce s to, abychom ukázali, jak vznikly. Když po upokojení **Palaestiny** Židé na troskách Jerusalemských se z nova osazovali a nové město budovali, navrátili se tam též křesťané ze židovstva se svým biskupem Simeonem z Pelly a utvořili opět církev Jerusalemskou, kterou prý po smrti Simeonově ještě 13 biskupů z obřizky spravovalo, a z nichž poslední byl Jůdas. Jména jejich udává Eusebius.¹⁾ Jelikož však není možná, aby od smrti Simeonovy až do vystavení města zvaného Aelia Kapitolina tolik biskupů následovalo, zdá se, že to nebyli pouze biskupové cirkve Jerusalemské, ale i presbyteri; aneb byli to biskupové částí a osad cirkve jerusalemské, která se po celé zemi rozptýlila, a které snad všechny dle svého původu jerusalemskými se nazývaly. Ale když Židé palaestinští za císaře Hadriana návodem Bar Kochbovým, který za Messiáše se vydával, a za Messiáše od váženého rabbiho Akiby prohlášen byl, a tím obecného uznání došel, proti panství římskému opětně povstali: byli od vladaře Rufa poraženi, země byla ukrutně zpustošena, Židům přebývání v Jerusalemě přísně zakázáno, a místo něho založena Aelia Kapitolina, kde jen pohané bydliti směli. Církev křesťanská ze židovstva byla opět rozptýlena a její členové nesměli jako ostatní Židé ani s vrchu na svou drahou otčinu hleděti. Tu mnozí opustili zákon na dobro, spojili se s křesťany z pohanstva a usadili se v Aelie Kapitolině. Této cirkve byl prvním biskupem Marek, rodem

¹⁾ H. e. IV. 5.

pohan.¹⁾ Od časů Hadrianových ztratil Jerusálém veškerý význam, ano i jméno přišlo v zapomenutí u pohanů, a s tím ztratila i tamější církev svou vážnost. Za to povznesla se církev v Caesareji Stratonově, jejíž biskup stal se metropolitou Palæstinským. Též Gaza byla biskupským sídlem. —

Nejznamenitější církví veškerého Východu byla církev **Antiochenská**, jejíž prvním biskupem byl Petr, po něm následoval Evodius, a po tomto Ignatius,²⁾ učenník apoštolů Petra, Pavla a Jana. Až do r. 318 měla tato církev 20 biskupů. Mimo ni byly v Syrii kvetoucí cirkve v *Seleucii*, *Berei*, *Apamei*, *Hierapolí*, *Cyru* a *Samosaté*. Fenicie měla cirkve v *Sidonu*, *Tyru*, *Ptolomaidě*, *Berytu*, *Tripoli* a *Byblu*. V **Malé Asii** vynikala cirkve *Efesská* a po ní *Smyrnenská*. Dále byly tam cirkve *Pergamská*, *Sardesská*, *Thyatirská*, *Tralleská*, *Magnesijská*, *Filadelfická* a *Cyzic-ská*. Ve Frygii byly cirkve v *Laodicei*, *Kolossech* a *Hierapolí*, kde byl biskupem Papias a později Apollinaris, a v *Synnadě*, která se později stala metropolí východní Frygie.

V Cilicii byl *Tarsus* metropolí. V Isaurii byla v *Seleucii* znamenitá církev, na Cypru v *Salamině*. V Bithynii naplnilo křesťanství nejen města, ale i vesnice, proto stáli chrámové bohů již skoro opuštěni, oběti se opomíjely a obětní zvířata, kupců nenalézala³⁾. Byly tam cirkve v *Nikomedii*, *Apolloniadě*, *Helenopolí* a *Caesarei*. V Paflagonii byla hlavní církví *Gangra*, v Galatii *Ancyra*. V Kappadocii kvetla církev v městě nazvaném *Caesarea Mazaca*, kde byl od r. 233 biskupem Firmilian. V **Pontu** rozšířil a upevnil křesťanství *Řehoř Divotvorec* (Thaumaturgus) a jeho bratr *Athénodorus*, oba obrázení a v křesťanství dokonale vycvičení byvše od Origena ve škole, kterou v Caesarei založil. Oba stali se biskupy v *Pontu*, Řehoř v *Nové Caesarei*, kde tak horlivě kázal Krista, že prý při své smrti r. 265 zrovna tolik pohanů v městě zanechal, kolik při počátku svého biskupování křesťanů nalezl, totiž sedmnáct. Pro množství divů a zázraků, které konal, obdržel jméno Divotvorce. V *Romaně* usadil za biskupa Alexandra. Město *Amastir* mělo na konci druhého století za biskupa Palmu. Křesťanům v **římské Armenii** psal Dionysius, biskup Alexandrinský, list o pokání⁴⁾. V **Mesopotamii** byly cirkve v *Amidě*, *Nisibi* a *Kaskaru*. Církev v městech zvaných *Seleucia-Ktesifon* byla školou pro obrácení říše **Parthské**, později **Perské**. V *Edesse* panoval prý okolo r. 160—170

¹⁾ Eusebius H. e. IV. 6. — ²⁾ I. c. III. 36. — ³⁾ Plinii Epist. I. X. 97

⁴⁾ Euseb. II. e. V. 10.

křesťanský kníže jménem Abgar Bar Manu; r. 228 byl tam krásný chrám vystaven; před tím r. 202 byl tamější zbořen.

V jižní **Arabii** (Indii) kázal Pantaenus, představený školy katechetické v Alexandrii. V severní Arabii neslo ovoce sítě od apoštola Pavla tam zaseté (Gal. 1, 17.). V třetím století obrátil se jistý náčelník Arabů na biskupa Demetria a Egyptského prokonsula s prosbou, aby k němu Origena vypravili, by od něho poučen byl. Origenes podrobil se cestě a vyučil náčelníka křesťanství¹⁾. V *Bostře* bylo biskupství a mimo ně ještě některá jiná, jelikož se slavení sněmů v těchto krajinách připomíná²⁾. V Persii nalezlo křesťanství přízně a podpory proto, že bylo od Římanů pronásledováno³⁾.

V **Africe** byly hlavní církve v *Alexandrii* a v *Karthagu*. Církev Alexandrinskou, jak jsme pravili, založil sv. Marek a byl jejím prvním biskupem, po něm následoval Annianus a po tomto Abilius⁴⁾. Co značnějšímu šíření se církve zde vadilo, byl mocný vliv Židů v těchto krajinách a jejich zpoury proti Římanům za panování císaře Trajana, až hroznými porážkami je zničil Marcus Turbo, od císaře s vojsky proti nim vyslaný. Dále překáželi křesťanství četní gnostikové. Ale bez ohledu na tyto překážky šířila se církev a roku 235 byla slavena v Alexandrii synoda, kde bylo 20 biskupů přítomno. V třetím století spravovali církev Alexandrinskou výteční biskupové Demetrius⁵⁾, Heraklas⁶⁾, Dionysius Veliký⁷⁾, Maximus⁸⁾, Theonas⁹⁾ a Petr¹⁰⁾.

Četné věřící plodila církev katechetická škola, kterou po sobě řídili Pantaenus¹¹⁾, Klement¹²⁾ a Origenes¹³⁾. Za tohoto byl nával posluchačů tak veliký, že sám nestačil a k vyučování pomocníka si přibrati musil, kterým se stal Heraklas¹⁴⁾, jenž později biskupem Alexandrinským volen byl. Známá biskupská sídla z III. století jsou: *Pelusium*, *Thumis*, *Arsinoe*, *Nikopolis*, *Lykopolis*, *Hermopolis* v *Thebaidě* a *Bernice* v *pentapolské Lybii*, ale tato nebyla jistě samotná, jak ukazuje veliký počet biskupství hned v první polovici IV. století, z nichž zajisté čtená svým založením do předešlých století spadala. **Do Afriky**

1) Euseb. H. e. VI. 19. — 2) Euseb. H. e. III. 14. — 3) Arnobius adv. gentes II. 7. — 4) Euseb. H. e. III. 14. — 5) I. c. V. 22. — 6) I. c. VI. 26. — 7) V. 35. — 8) I. c. VII. 28. — 9) I. c. VII. 32. — 10) I. c. VII. 32. — 11) I. c. V. 10. — 12) I. c. V. 11. — 13) I. c. VII. 3. — 14) I. c. VII. 15.

prokonsularni přišlo křesťanství asi z Říma neb z Italie vůbec, na počátku druhého století, a mělo hlavní sídlo v *Karthagu*, odkudž se potom dále do **Numidie a Mauretanie** rozšířilo, a proto byl biskup Karthaginský hlavou celé latinské Afriky. Jelikož zde církev až do časů císaře Severa (193—211) v celku pokoje požívala, a první latinští spisovatelé zde působili, množila se církev, a Tertullian praví, že křesťané prostranství, města, ostrovy, tvrže, městyse, sbořiště, tábory, tribue naplnili ¹⁾. V Karthagu byla desátá část obyvatelstva křesťanská ²⁾.

Agrippinus, biskup Karthaginský, shromáždil kolem sebe synodu 70 biskupů Afrických a Numidských v letech 218—222. Na třetí synodě Karthaginské sešlo se za předsednictvím sv. Cypriana 87 biskupů z Afriky prokonsularní, Numidie a Mauretanie ³⁾. Ve IV. století přibýly k oněm třem provinciím ještě tři nové: Tripolitanská, Byzacenská a Mauritania Sitifensis s četnými biskupstvími.

§. 55.

Církve v Evropě. ⁴⁾

V Macedonii, Řecku a všech krajinách až do Illyrie založil sv. Pavel četné církve. **V Italii** kvetla obzvláště církev Římská zalita byvši krví apoštolů Petra a Pavla. Již Tacitus mluví o velikém množství křesťanů, kteří za Nerona smrt mučennickou podstoupili. Za císaře Kommoda (180—193) přestupovali mnozí bohatí a starožitností rodu slavní s veškerým svým domem ku křesťanství ⁵⁾. Okolo roku 250 čítala *církev Římská* 46 presbyterů, 7 jahnů, 7 podjahnů, 42 akolythy, 52 exorcisty, lektory a ostiáře, a živila 1500 vdov a nemocných ⁶⁾. Při vypuknutí pronásledování Diokletianova bylo v Římě 40 kostelů. Četná města Italská odvozuji své obrácení od učenníků a vrstevníků apoštolů. Paulinus založil prý církev v *Lukce*, sv. Romulus ve *Fiesole*, sv. Apollinaris v *Ravenně*, sv. Anatholon v *Miláně*, sv. Ma-

¹⁾ Apolog. c. 37. n. 2. — ²⁾ Tertull. ad. Scap. c. 5. — ³⁾ Hefele: Conciliengeschichte. Freiburg in Breisgau 1855. sv. I. str. 94. — ⁴⁾ Ughelli: Italia sacra ed. II. studio Coleti Venet. 1717—1722. 10 T. — Gams: Kirchengeschichte Spaniens. Regensburg. 1862. — Holzhausen: Gründung der christlichen Kirche im Gebiete der römischen Bischöfe. v Illgen. histor. Ztschrift. sv. VIII. seš. 4. — Fried. Wilh. Retterberg: Kirchengeschichte Deutschlands. Göttingen. 1846—1848. — Hefele: Einführung des Christenthums im südwest. Deutschland. Tübingen. 1838. — ⁵⁾ Euseb. H. e. V. — ⁶⁾ l. c. VI. 43.

rek evangelista v *Aquileji*, sv. Zamas v *Bononii*. Město *Bari* obdrželo prý od sv. Petra za prvního biskupa sv. Maura, který prý za Domitiana smrt mučennickou utrpěl. Podobně vypravují města *Benevent*, *Neapol*, *Kapua*, *Pavia*, *Urbino*, *Mantova*, *Verona*, *Pisa*, *Florence*, *Sienna*, *Palermo*. *Syrakusy* o svém založení.

Španělsko chtělo mítí apoštola *Jakoba Staršího* za svého věrozvěstce a ukazovalo jeho hrob v Kompostelle, k němuž se v středověku slavné pouti konaly. Ale vše bylo pouhá domněnka, která ničím odůvodněna nebyla. Každý, kdo první doby církve apoštolské na zřeteli má a základ apoštolování Jakoba ve Španělsku uváží, musí toto za pouhou bájku pokládati. Tělo však sv. Jakoba Staršího odpočívá v Kompostelle, a dostalo se k němu následujícím způsobem. Původně byl pochován v Jerusalemě, kde pro Krista byl stat. Za císaře Justiniana I. byly jeho ostatky do kláštera Raithu v Palæstině přeneseny, a dostaly se odtud na počátku 8. století do Španěl. Když totiž potomci otroků, kteréž Justinian k ochraně kláštera Raithu tam usadil mohamedány se stali, přenesli tři mnichové Athanasius, Theodor a Petr Rathenský tělo sv. Jakoba nejprve do Saragossy, kde v podzemní kapli kostela del Pilar odpočívalo a ctěno bylo. Když potom Saragossa r. 714 v ruce Maurů padla, bylo sv. tělo odnešeno do Galicie v místo, které později sloulo Kompostella.¹⁾ Že tam nějaký čas apoštol Pavel působil, ukázali jsme dříve²⁾.

O dalším šíření církve zde a její osudech nevíme nic jistého. Vše, co víme, obmezuje se na několik mučennictví, tak pro Krista krev cedili biskup *Tarragonský* Frukтуosus s jahny Auguriem a Eulogiem r. 259; a pak na sesazení dvou biskupů Basilida a Martiala³⁾. O církvích ve Španělsku mluví Ireneus⁴⁾.

¹⁾ Srv. Gams, *Kirchengeschichte von Spanien*. Regensburg. 1862—79. sv. III. 361—396. V. 505 sq.

²⁾ Gams rozebral otázku o sedmi biskupech španělských, tak zvaných Septemviri apostolici a výsledek jeho bádání byl tento. Onino mužové byli posláni do Španěl od apoštolů Petra a Pavla a jejich posláním jest spojeno s cestou Pavlovou do Španěl, který se tam asi nejdéle rok zdržel. Cestovali po moři, přistáli v Karthageně a pak cestovali do středu země. Na cestě byli zázrakem v Acci neb v Quadixu zastaveni; sřtil se totiž před nimi veliký most. Torquatus, vůdce missie, stal se prvním biskupem Quadixu a pokládá se za prvního známého biskupa španělského; proto jmenuje se církev Quadixská „církví apoštolskou.“ Ostatních šest průvodců usadilo se kolem Quadixu: Sekundus v Abule, Indaletius v Urci u moře; Ktesifon ve Vergiu, Caecilius v Ebori; Eufrasius v Illiturgi a Hesychius v Karcese. Srv. Möhlers *Kirchengeschichte*, I. 196—198. — ³⁾ Epist. Cypr. 68. — ⁴⁾ Adv. haer. I. c. 10. n. 2.

V třetím století jmenují se biskupskými sídly města *Leon, Astorga, Caesar-Augusta a Tarragona*. V *Elviře* sešlo se r. 305 neb 306 19 biskupů na synodu ¹⁾).

Že by od Krista vzkříšený Lazar, sv. Magdalena a Marta brzo po smrti Spasitelově do **Gallie** byli přišli a církev v *Masilii* založili, bude asi pouhou bájí, jakož že by byl Dionysius Areopagita církev Pařížskou štipil.

V II. století kvetla v Gallii církev ve *Vienně a Lionu* pod biskupem Pothinem a nástupcem jeho sv. Ireneem. Jelikož církev Lyonská a Viennská pod správou Pothinovou v úzkém spojení s církvemi Malo-Asijskými stály a s nimi si o všech důležitějších událostech dopisovaly, jelikož dále mezi mučenníky mnoho jmen řeckých nalézáme, a o některých se zřejmě tvrdí, že z Malé Asie pocházeli: tu vše tomu nasvědčuje, že první věrozvěstové do těchto krajů z Malé Asie přišli a Krista tam hlásali, mezi nimiž byl aneb docela v jejich čele stál Pothinus, který se stal biskupem nově štipené církve. K těmto prvním věrozvěstům připojil se Ireneus, stal se u Pothina presbyterem, po jeho mučennické smrti nástupcem na biskupském stoli a konečně i sám mučenníkem. Řehoř Turský tvrdí, že Polycarp Ireneu z Malé Asie do Gallie poslal ²⁾).

Uprostřed III. století za císaře Decia vysvětil prý dle Řehoře Turského ³⁾ papež Fabian 7 biskupů a sice Trofima, Pavla, Dionysia, Gratiana, Saturnina, Stremonia a Martiala, přidružil k nim více nižších církevních služebníků a poslal je do Gallie, by staré církve utvrzovali a nové zřizovali. Úloze této úplně dostáli; Trofimus stal se biskupem v *Arelaté*, Pavel v *Narbonné*, Dionysius v *Paříži*, Gratianus v *Turech*, Saturninus v *Tolose*, Martialis v *Limoges-u* a Stremonius v *Auvergnei*. Biskup Pavel založil církev v *Avignonu* a dal jí za biskupa sv. Rufa ⁴⁾).

¹⁾ Hefele: Concil. Gesch. I. 123.

²⁾ Hist. Franc. I. 28; X. 31. Srv. článek „Ireneus“ v časopise katol. duchovenstva roč. XIV. str. 241—250; pak úvod do českého překladu „patera knih proti kacířům“ sv. otce Ireneu od Jana Desoldy; nákladem Dědictví sv. Prokopa Č. XIV. z r. 1876. — ³⁾ Hist. Franc. I. 29. — ⁴⁾ O počátcích církve galské a zprávě Řehoře Turského vedou se našeho času literární půtky ve Francii. Starší učenci vykávali apoštolování Lazara, Marie, Marty a Maximina na místo mezi bájkami; novější chtějí je historicky dokázati a stanoviti, že křesťanství již v prvním století bylo v Gallii hlášáno. Dionysius Pařížský, ovšem nikoli Areopagita, Saturnin, první biskup Toloský a mučenník, a Pavel, první biskup Narbonský, byli prý od papeže Klementa I. do Gallie posláni. Trofimus, první biskup Arelatský, byl prý do Gallie od sv. Petra poslán, podobně taktéž Martialis, biskup v Limoges-u. Srovnávají-li se

Církve galské živě obcovaly s Afrikou a Římem. Cyprian prosil papeže Kornelia, by galské biskupy vyzval, aby Marciana, biskupa Arelatského, který novatiansky smýšlel, sesadil. Na synodě Arelatské 314 proti Donatistům slavené byli přítomni biskupové z *Rheimsu*, *Rouen-u*, *Vaison-u*, *Bordeaux-u*, *Orange* a poslanci jiných církví.

O křesťanství v obou Germaniích (I. et II.) činí zmínku sv. Ireneus¹⁾. Na konci III. století stály církve v *Treviru*, *Metách* a *Kolině*, jejichž biskupové byli Eucharisius, Klement a Maternus. Maternus, biskup Kolínský, měl ve při Donatistů v Římě spolu rozsouditi; brzo potom byl na synodě Arelatské, již se též účastnil Agroecius, biskup Trevirský²⁾.

Nejistý jest původ z těchto časů biskupství *Tongernského*, *Špýrského* a *Mohučského*.

V zemích podunajských v Noriku, Rhaetii a Vindelicii byli asi prvními hlasateli evangelia křesťanští vojínové, kteří posádkami v *Laureaku*, *Augusté Vindelicorum*, *Reginu*, *Juvavii* a *Tridentu* leželi; dále křesťanští kolonisté a obchodníci, kteří se tam usazovali. Nejstarší církev byla v *Laureaku*, kde sv. Florian smrt mučennickou za císaře Diokletiana utrpěl. Viktorin, biskup v *Petavii* (Petau v Štýrsku), rodem Řek, oslavil tuto církev svou mučennickou smrtí r. 304. V *Sabarii* (nynějším Kamenci) byl biskup Quirinus ze Sscisiscie (Sisek) k rozkazu místodržitele Amantia pro Krista utopen³⁾.

V **Pannonii** bylo znamenité biskupství v *Sirmii*, jež prý založil sv. Andronikus. Jeho biskup Ireneus oslavil Krista svou smrtí za pronásledování Diokletianova. V *Augsburku* stala se mučennicí sv. Afra. — Gothové bydlící v **Moesii** a **Thracii** obdrželi známost o Kristu od křesťanů, mezi nimiž bydlili, jakož i od zajatých, které při svých vpádech do své země odvedli. Angličané chtěli původ své církve odvozovati od apoštolů, jma-

výsledky bádání nových učenců, zdají se dvě události býti pravdě podobny, že totiž ani sedm ani vůbec větší počet věrozvěstů najednou do Gallie nepřibyl, a že alespoň Trofimus Arelatský a Martial Limogesský do prvního století náležejí. Trofimus Arelatský byl by pak učenníkem apoštola Pavla, který zůstal nemocen v Milétu; uzdraviv se přišel do Říma a byl od apoštolů poslán do Gallie. Úplně zjištěno bude poslání Krescence do Gallie (II. Timoth. 4. 10), pro něž přimlouvá se Eusebius (H. e. III. 4.), Jeronym (appendix I. de vir. illustr., chronicon paschale ad Olymp. 220), Epifanius (haer. I. 11.), Theodoret (in II. Tim. IV. 10) a Codex Sinaiticus. Srv. o tom krátký výbor literatury francouzské od Gamse v Möhlerových církv. dějinách I. 191—196.

¹⁾ Adv. haer. I. c. 10. n. 2. — ²⁾ Hefele C. G. I. 170—171. — ³⁾ Srv. Klein: Geschichte des Christenthums in Oesterreich und Steiermark. Wien 1840. sv. I. str. 27—51. —

novitě od Pavla a odvolávají se na Eusebia¹⁾ a Theodoret²⁾. Ale Eusebius praví všeobecně, že někteří apoštolé v **Británii** evangelium hlásali (Řím. 16, 10.). Jak celý kontext místa učí, jest to pouhá řečnická figura, a nikde nepraví, který apoštol neb kteří apoštolé se tam odebrali a působili. U Theodoret³⁾ jest to pouze exegetická hypotese bez dokladu. Řecké menologie jmenují Aristobula, kterého Pavel (Řím. 16, 10.) připomíná, jakoby byl v *Británii* kázal. Tolik však jest jisto, že po spojení Britannie s říší římskou církev záhy tam vyznavače čítala⁴⁾. Dle Bedy Ctihodného žádal prý král Britský Lucius v II. století papeže Eleutheria (177 - 192) za věrozvěstce, který prosbě vyhověl a tam Tugatia a Damiana vyslal, kteří s velkým účinkem Krista hlásali⁵⁾. Na konci II. a počátku III. století zasahovalo již křesťanství za hranice panství římského⁶⁾, tedy do **Škotska** a snad i **Irska**. Na sněmu Arelatském byli tři biskupové britští přítomni, *Eborius z Yorku*, *Restitutus z Londyna* a *Adolfus z Linkolnu*. Za Diokletiana podstoupili smrt pro Krista sv. Alban, Julius a Aron⁶⁾.

§. 56.

Příčiny rychlého rozšíření křesťanství.

1. Šíření křesťanství bylo *příznivo státní římské zřízení*, které bylo daleko vzdáleno moderního státu. Tento podpírá se o vojsko po zemi rozložené, o všudy přítomnou a takofka vševědoucí policii a o nepřehledný počet placených úředníků. Moderní stát zasahuje svými orgány až do nejodlehlejší chatrče a ví o ní, má celé vyučování ve svých rukou a vede je ve svém smyslu a drží censuru tisku. V takovém státu nemohla by církev ve svém počátku vzniknouti, dle výpočtu lidského byla by udušena, o nějakém valnějším rozšíření nemohlo by býti řeči. Ale ani největší despotové říše římské nepanovali podobným způsobem. Legie ležely po hranicích, a jen kohorty praetoriánské byly kolem osoby císařovy k ochraně. Moderní policie, censury kněh, dozoru, co a jak se psalo, a státních škol nezna-
li Římané. Učení a vychování bylo úplně svobodno. V provinciích byli vedle prokonsula neb praetora a jeho písařů a sloužících toliko poštovní a finanční úředníci. Vládu obcí vedli obecní ú-

¹⁾ Euseb. Demonstr. evang. c. 3. a 7. ²⁾ Comment. in II. Tim. 4, 17. a in psal. 116.

³⁾ Vollständiger Auszug der Geschichte England's von Dr. Lingard. Wien. 1831. str. 12—14. — ⁴⁾ H. gentis Anglorum I. 3. — ⁵⁾ Tertull. adv. Jud. I. Britannorum inaccessa Romanis loca Christo vera subdita. —

⁶⁾ Lingard I. c.

řadové a to bezplatou, proto nehleděli svou agendu si zbytečnými malichernostmi rozmnožovati. Při této svobodě mohli apoštolé símě evangelia daleko a široko rozseti, aniž byli pozorováni a křesťanství mohlo hluboko kořeny zapustiti, aniž to státní moc zpozorovala.

Dále bylo v říši římské velmi vyvinuté právo spolčovací. Bylo v ní nesčíslné množství spolků utvořených za nejrozmanitějšími účely náboženskými, zábavními, výrobními a t. d. Římští juristé žádali sice svolení státu, a byl proto činěn rozdíl mezi spolky dovolenými a nedovolenými čili hetaeriiemi; ale pro množství spolků nebyl přehled snadný. A toto právo spolčovací přišlo křesťanům vhod, za kterým dlouhé časy mohli zůstatí nepovšimnutými.

2. Jelikož *bájký o Joviši mnoho víry nenalézaly, nastala v myslích lidských duchaprázdnost*, a šlechtetnější duše upadaly za kořist každému goětovi, který sliboval, že je upokojí. Ale nyní zjevilo se *křesťanství, které na všechny otázky života jistou odpověď dávalo*, všechny pochybnosti odstraňovalo, hříšniku odpuštění a útěchu poskytovalo, chudému bohatství na onom světě slibovalo, bohatého pamatovalo, že pouze tomuto světu nežije, a jednotejné lidské důstojnosti u všech jak pánů tak otroků učilo. V něm nalézal každý hledaného pokoje a došel vyplnění svých tužeb; a proto četní přijímali je.

3. Křesťané žili v celku životem vzorným, vyznamenávali se *čistotou mravů, poctivostí života a účinnou láskou* nejen k svým ale i k pohanům, byli zářícím světlem mezi tmou, a proto mnozí opustili temnosti pohanské a přidružili se ku světlu.

4. Křesťané *vyznávali neohrožené Krista před soudnou stolicí císařů a vládařů krajin*, v hrozných mukách od něho neustupovali a svou krev pro něho cedili; a tak činili pohany pozornými na božský původ své víry. Každý, kdo trochu soudnosti měl a o tom přemýšlel, musil poznati, že křesťanství jest něco božského, ano takovou sílu svým vyznavačům uděluje a je učí, aby se hrůzy smrti neděsili. Mnozí to poznali a uvěřili. Proto praví Tertullian: „Více a více nás přirůstá, kolikrát klizeni býváme, semenem jest krev křesťanská.“¹⁾

5. Jelikož křesťané o pravosti své víry byli v hlubinách duše přesvědčeni, *snažili se, aby i jiní na cestu spásy byli uvedeni a téhož blaha došli*. A tu byl každý křesťan missionářem. Pohanští filosofové přijavše křesťanství snažili se, aby filosofií Kristu vzdělanou třídu získali; vojín hlásal Spasitele mezi svý-

¹⁾ Apolog. v českém překl. c. 50. n. 3.

mi druhy a v krajinách, kde posádkou ležel; obchodník užil svých obchodních spojení, aby víru svou rozšířil; jmenovitě mnoho působili křesťanští otroci, jsouce vychovateli v rodinách štěpovali símě víry do maličkých srdcí. Veliká úloha připadla ženskému pohlaví. Toto jsouc již od přirozenosti více citu a zbožnosti nakloněno, přecházelo hojněji ke Kristu a snažilo se potom celou rodinu k němu přivést. Z této missionářské horlivosti prvních křesťanů pochází onen zjev, že země, národové a kmenové uvěřili, a my o jejich apoštolech žádné paměti nemáme. Oni pracovali pro Krista a nestarali se o svou potomní slávu, majíce na tom dosti, že jména jejich jsou psána v knize života.

6. *Mimořádní darové Ducha sv. čili charismata* pominuli sice, ale přece *divové a zázrakové děli se v prvních třech stoletích v hojně a rozsáhlé míře*. Apologeté odvolávají se na zázračná uzdravování a vyhánění zlých duchů čili daemonů jako na věci, které se denně před očima pohanů dějí. Dále byla muka mnohého svatého zázračnými událostmi oslavena, kterými Bůh svou ochranu na jevo dával. Bez této zvláštní pomoci, kterou Kristus Pán vnitř i zevnitř církev svou sprovázel, nebyla by bývala s to, aby nebetyčné překážky, které jí pohanství v cestu kladlo, zmohla. A kdyby Kristus Pán, apoštolé a svatí mužové po nich ani jednoho zázraku nebyli učinili: pak zůstane nepochopitelný onen zázrak, že církev z tak mdlých a nepatrných počátků v tak pevný a velký strom vzrostla, který vyvrátiti a zničiti nemohly moci temnosti, jakkoli těch nejvydatnějších zbraní hmotných a duchovních užívaly a posud užívají.

PRONÁSLEDOVÁNÍ KŘEŠŤANŮ.¹⁾

§. 57.

Příčiny pronásledování.

Jakkoli mnohé příčiny příznivě pro rozšíření křesťanství působily: četnější však byly překážky jeho rozšíření, které mu židé a pohané kladli. U židů utvořil se působením zásad školy Hillelovy a některých jiných sekt již v Tiberiadě tak zvaný *rabbínismus*, který rituální a legendistická podání k zákonu Moj-

¹⁾ Kortholt: *Tractatus de persecutione ecclesiae primitivae*. Jenae 1660; — německý překlad tohoto díla jest: *Beschreibung der zehn grossen Verfolgungen*. Hamb. 1698. — Theodorich Ruinart: *Acta selecta martyrum cum praefatione*; německý překlad, 2. Auflage, Wien 1832. — *Martyrologium romanum* novější vydání Mechlin. 1846 a Ratisb. 1847.

žíšovu jako jeho provedení připojil. Souhrn všech těchto podání a stanovení tvoří Talmud. Dle něho jest každý výrok rabbinův slovo Boží, a když si rabbinové odporují, může se potom žid rozhodnouti, pro co chce. Křesťané jsou goim, národové, pohané. Na Krista Pána a Pannu Marii pronáší se tam hrozná klatba. Židé jsou jediný vyvolený, Bohu milý národ, ostatní národové jsou před Bohem ničím, jsou jen hovada, a jejich símě a hovadí símě jest jedno. Židům náleží celý svět se vším, co v něm jest a drží-li zde někdo jiný něco, nemá jeho držení žádné právní platnosti, jest to bezprávi na židu spáchané¹⁾. Takovéto talmudské ustálení židovstva zamezilo a zamezuje židům poznání přišedšího Spasitele a roznítilo je nesmířitelnou nenávisť proti všemu křesťanskému. Veškeré apologie proti židům minuly se se žádoucím účinkem

I'ohany musilo křesťanství ve veškerém smýšlení a konání přetvořiti, jejich staré názory, předsudky a náruživosti vykořeniti a je jinými, docela opačnými, napojiti. A to byla práce přenesnadná a žádala dlouhého času, nežli byla vykonána. Neboť pohanství, ač bylo schátralé a duši spokojenosti neudělovalo, bylo přec u lidu oblíbené a s člověkem od maličkosti srostlé. Kněží, kteří z modlářství žili, žili také pro ně a hleděli lid v něm udržeti. Horlivými hájiteli jeho byli všichni řemeslníci, umělci a kupci, kteří z něho prospěch měli. Učenci vidouce, jak jejich zděděné náboženství jest ohroženo, stali se najednou věřícími a vykládali báje, které dříve zavrhovali, allegoricky a dokazovali, že se s rozumem srovnávají a člověka důstojny jsou a odvracovali tak obecný lid od křesťanství. Tyto všechny třídy byly nepřátely křesťanům a daly si veškerou práci, aby lid proti nim popudily, je v ošklivost uvedly a pronásledováním hubily.

Stará náboženství byla národní, pojila se úzce k státnímu zřízení a tvořila jeho základ a vývoj. Křesťanství činilo nárok ke všeobecnosti, vyhlásilo pohanství za zpozdilost a poblouzení ducha, otrásl takto státní budovou a musilo nutně se státní mocí při-

— Recké menologium. — F. Wilh. Gass: Das christliche Marterthum in den ersten Jahrhunderten und dessen Idee. Zeitschrift für histor. Theol. 1859—1860. — Spörlein: Die Verfolgungen der Christen im römischen Reiche. Regensburg. 1858. — Heinrich Kritzler: Die Heldenzeiten des Christenthums. Leipzig 1856. — Manahan: der Triumph der kath. Kirche in den ersten Jahrhunderten. Regensb. 1861.

¹⁾ Srv. Talmudjude; von Dr. Robling; Münster. 1872.

jíti v boj. A přece nebylo to žádné trpené náboženství některého podrobeného národa, nebylo to náboženství od starodávna podané (*religio antiquitus tradita*). *ale náboženství nové* (*religio nova*).

I'roti novým náboženstvím byly v římské říši zákony. Žádný neměl nového neb přichozího boha ctíti; měl-li některý bůh býti ctěn, musil mítí uznání od senátu a teprve tohoto dosáh mohl se ctíti. Kdo se přestoupením říšských zákonů o náboženství vinným stal, propadl trestu vyhnanství a až smrti¹⁾. Dále byly *zakázány všechny tajné společnosti čili hetaerie, a křesťanství bylo před zákonem takovou hetaerií.* K těmto překážkám přistoupila *hrozná provinění ze zločinů, které prý křesťané páši a jim zcela oddáni jsou.*

Od císaře Nerona až do počátku třetího století bylo obecné přesvědčení u pohanů, *že křesťané žádného náboženství nemají.* že jsou v pravém smyslu slova *bezbožní čili atheisté.* Toto domnění vzniklo z pojmů pohanských samo sebou. Nacházíme totiž v aktách mučenníků, že se soudcové tázali, jak se jejich Bůh jmenuje. Křesťané odpověděli, že Bůh žádného jména nemá. Odpověď tato jest pravdivá. Jméno se dává, aby jedno individuum od druhého téhož druhu se rozeznalo; tudy pohané dávali svým bohům jména, pouěvadž jich měli mnoho a je rozeznávatí musili; křesťané však majíce jednoho nedávali mu žádného jména. Ale Boha bezejmenného nemohli pohané pochopiti. Z Origena²⁾ jest patrno, že by pohané o křesťanech docela jiný názor byli měli, kdyby se odhodlali svého Boha jmenovati Jovišem neb Apollinem neb Merkuriem; oni však to pro činy a báje, které s těmito jmény spojeny jsou, učiniti nemohli. A tak Bůh křesťanský bezejmenný nebyl u pohanů žádným bohem a pokládal se za vytáčku, kterou křesťané svou bezbožnost čili atheismus přikryti se snažili. Podobně se to mělo s otázkou, jak se Bůh ctí. Křesťané odvětili, že *Boha duchovní obětí ctí.* Ale oběť duchovní byla pohanům, kteří celá stáda bohům obětovali, tak nepochopitelná jako Bůh bezejmenný. Křesťanství bylo pro pohany tak duchovním a vznešeným, že se do jejich smyslných názorů nijak vpraviti nedalo, a proto měli je za bezbožnost čili atheismus.

Křesťané jsouce pronásledováni *konali své náboženské schůze v tajnosti a úkrytu.* To zadalo příčinu ku pověstem, že prý se

¹⁾ Cicero de leg. II. 8; Julius Paulus V. 21. — ²⁾ Adv. Celsum I. 25.

ve svých schůzích všem neřestem oddávají a shasše světlo ani hranic pokrevenství nešetří a nejstrašnější smilstvo prznění krve páchají. Odůvodnění těchto pověstí nalézali pohané v tom, že se vespolek „bratřími a sestrami“ nazývali.

Učení o Nejsvětější Svátosti byvši jen tak zaslechnuto, zavdalo příčinu k nařknutí, jakoby křesťané těla zavražděného dítěte požívali a krev jeho pili, čili thyestické hody slavili.

Křesťané jakožto souhrn všech neřestí a sbor zločinců pokládali se za nepřátely lidského pokolení, kteří záštím k němu jen jen hoří, a proto styděli se mnozí je jenom osloviti. Tohoto klamu nenalézáme jen u prostého lidu, ale i u mužů v důstojenstvích postavených. Caecilius, římský soudce, obrácený od Minutia Felika, vypravuje u tohoto, že častěji sedával u soudů a jako právní zástupce největší zločince zastával. ale s křesťany neměl prý nikdy útrpnosti, jelikož s nimi veškerou nešlechternost spojoval, a proto jako soudce nad nimi nejprísrnější tresty vynášel. Z toho nyní můžeme pochopiti onu daleko a široko mezi pohany rozšířenou domněnku, kterou Origenes vypravuje, že prý křesťané cti Ukřižovaného jako ukřižovaného, t. j. proto, že jako zločinec byl ukřižován.

Poněvadž křesťanské paní při Večeři Páně vína požívaly, pokládaly se za cizoložnice a nevěstky. Bezbožní křesťané byli v očích pohanů vinni všemi veřejnými pohromami, povodní, válkami, hladem, morem, neúrodou atd., které bohové na lidstvo proto posílají, aby se na něm pomstili, že trpí křesťany ve svém středu¹⁾.

Bezbožní křesťané pokládali se za nejhorší nepřátely státu, kteří svým učením nejpevnější základy lidské společnosti podkopávají. V tomto domněni byli pohané tím více utvrzeni, poněvadž křesťané služby vojenské a veřejných úřadů, co vše s modloslužbou spojeno bylo, se vzdalovali, božské pocty císařům nevzdávali (irreligiosi in caesarem) a o říši, která mezi nimi jest, mluvili a ještě dokonalejší očekávali. Jakou říši mohli si pohané mysliti nežli hmotnou a římské nepřátelskou. Vše, co jsme nyní pravili, zplodilo skoro třistaleté krvavé pronásledování, které až do časů Marka Aurelia vycházelo od židů a

¹⁾ Tertull. apol. c. 40. n. 1. „Tiber-li vystoupil do města, Nilus-li nevystoupil na nivy, není-li dešť, země-li se otřásla, povstal-li hlad neb mor, hned: „Křesťany lvům“ „pokřikují.“

pohanského lidu; od Marka Aurelia začínaje od lidu, učenců a císařů; od Decia a Diokletiana z příčin politických, jelikož státníci ku poznání přišli, že křesťanství s pohanstvím spojití nelze, a jedno neb druhé padnosti musí.

§. 58.

Způsob a průběh pronásledování.

Musíme rozeznávati dvoje pronásledování, 1. lidu a 2. úřadů. První dělo se *sběhem pohanského lidu*, který se za rozmanitými příčinami, jmenovitě byv kněžími nebo jinými modlářskými horlivci podrážděn, na křesťany vrhal, je dráždil, loupil, týral a tak domnělé právo sám na nich vykonával. Obraz takového pronásledování podáme z časů císaře Filippa Araba.

Druhé, *úřadů*, mělo způsob a průběh podobný našemu soudnictví. Nejprve vyšly proti křesťanům edikty císařské a byly veřejně prohlášeny. Nikdy nebyli všickni křesťané jati a uvězněni, než jenom někteří, které úřadové znali, a kteří mezi křesťany vynikali. Římané chtěli potrestavše některé jiné křesťany zastrašiti, by sami od sebe od Krista odstoupili, pohany od přijetí křesťanství odvrátiti a konečně bohy usmířiti.

Když edikty byly prohlášeny a prováděny, navštěvovali silní u víře slabé a posilňovali je; mnozí navštěvovali jaté a uvězněné, těšili je a modlili se s nimi. Jahni a podjahni činili tak z povinnosti. Takové návštěvy byly obyčejně dovoleny, a když byly zakázány, zjednali si křesťané uplacením strážníků přístup do žaláře.

Žádný nesměl se dobrovolně soudcům vydati, a sám sebe za křesťana vyhlásiti. Kdo toto nařízení přestoupil, a takto zbytečně krev prolil dráždě úřady, nebyl pokládán za mučenníka, vyjma řídké případy, které pro dobro církve z vnuknutí Ducha sv. se udály. Všechny způsoby zachovati život a ujiti mučnictví, které zapření Krista nevyžadovaly, byly dovoleny, ano i kázány. Úřadové musili si teprve křesťany vyhledávati; a oni vybírali obyčejně nejvýtečnější a církvi nejužitečnější, chtějíce ji takto ublížiti, a tím se musili nutně s účelem minouti. Tito zajisté byli nejsrdnatější a dodali svým zmužilým chováním srdce a odvahy druhým bázlivějším, kteří ochotněji za jejich příkladem kráčeli. — V soudě byly na křesťana obyčejné otázky, jak se jmenuje, jest-li křesťanem, chce-li od Krista

odstoupiti a rozkazů císařských uposlechnouti, činěny. Velikost a trvání muk záviselo obyčejně na náhledu soudců. Mučení bylo obyčejně trapnou otázkou, a užívalo se ho, aby inquisit pravdu mluvil, a k tomu, z čeho byl obviněn, se přiznal, zdaž to spáchal. U křesťanů byl účel muk převrácen. Křesťan neměl pravdu mluvit, ale lež, měl Krista, kterého přec vyznával, zapřít. By tohoto účelu soudce dosáhl, užíval chtěje mnohdy život křesťanu zachovati, nejvymyšlenějších muk, až konečně vida, že nic neprospívá, vynesl ortel smrti. Mužové starší a málomluvní mívali pravidelně lehčí muka než mužové mladí a ohniví, kteří vnitřní horlivostí jsouce hnáni božím se rouhali neb soudci nepravost a nespravedlnost vytýkali, který jsa takto popuzen je horšími mukami z tohoto světa sprovoditi dal. V mukách byli křesťané přesvědčeni, že s nimi trpí a je posilňuje Kristus: a odtud pochodí jejich statečnost, zmužilost a odvaha. Když sv. Felicitas v žaláři porodila a bolestmi jsouc svírána vzdychala, pravil jí žalárník: „Když nyní nařikáš, jak budeš sto, abys v amfiteatru boj se lvy a leopardy podstoupila?“ Na to odpověděla svěťice: „Co nyní trpím, trpím já, ale tam bude jiný ve mně, který za mne trpěti bude“ ¹⁾.

Příčina, proč křesťané tato muka a smrt podstupovali, byla láska, kterou Spasiteli svému prokázati chtěli umírajíce a trpíce pro jméno jeho. Toto přátelství k Synu Božím ukazovali pouze členové církve katolické; bludaři jsouce vnitřní slabostí hnáni a pohřešující pomoci s hůry zapírali, že jsou učenníci Kristovi a ospravedlňovali se: že prý Bůh jiného vyznání nežádá, leč vnitřního; Bůh zavrhuje krev býků, tím více krev lidí; Kristus za nás umřel, aby nás blahoslavenými učinil, my prý svou smrtí nemusíme jemu k jakémusi blahoslavenství dopomáhati. Klement Alexandrinský jmenuje takové výmluvy rozumováním zbabělosti ²⁾. Též Justin Mučenník ³⁾, Ireneus ⁴⁾ a Cyprian ⁵⁾ vypravují, že jenom katolíci jsou pronásledováni a zabíjeni, ale kacíři ničeho toho nesnášejí, alespoň nikdy pro své učení; neboť jak praví sv. Cyprian „ďábel bojuje jen proti táboru a vojínům Kristovým; kacíře jednou poraziv a svými učiniv, pomíjí a jimi opovrhne.“ Podobně v aktech mučenníků nalézáme mnohdy otázku, ku které církvi se

¹⁾ Ruinart: Acta s. Felicit. — ²⁾ Strom. IV. 4. — ³⁾ Apol. I. c. 26. —

⁴⁾ Adv. haers. IV. c. 33. n. 9. — ⁵⁾ Epis. 58.

inquisit čítá; a teprve na odpověď: ke katolické, pokračoval soudce dále proti mučenníkovi.

Kacíři mohli se spokojiti s pouze vnitřním vyznáním Krista, poněvadž učinili si věc snadnou a učili církvi neviditelné. Ale katolíci mají církev viditelnou, a touto jsou spojeni se svou neviditelnou hlavou Kristem; proto musili na soudech veřejně Krista vyznávat. Neboť kdo ho zapřel, přestal býti členem církve viditelné, a tím přetrhl pásku, která ho s viditelnou hlavou Kristem pojila.

Toto předeslavše přistoupíme k vypisování pronásledování křesťanů v II., III. a na počátku IV. století.

KRVAVÁ PRONÁSLEDOVÁNÍ KŘEŠŤANŮ ŘÍMSKÝMI CÍSAŘI.

§. 59.

Pronásledování v druhém století.

Císař **Trajan** (98—117) vydal zákon proti tajným spolkům (hetaeríím). Jelikož křesťanství nebylo zákonitě uznaným náboženstvím, spadalo pod tento zákaz, který se zákony o zachování státního náboženství tvořil první trestní zákon proti křesťanům, kterého se jejich nepřátelé s velikou radostí uchopili. Proto vznikla na mnohých místech proti nim krutá pronásledování.

Obšírnou zprávu máme o pronásledování v Bithynii, kde byl prokonsulem *Cajus Plinius Secundus*. Prováděje zákon proti hetaeiím narazil prokonsul na také množství křesťanů a tak zvláštní případy, že uznal za dobré, aby zde o své újmě ničeho nečinil a císaře na radu se tázal. Psal jemu, „že nikdy nebyv při vyšetřování křesťanů, neví proto, co se při nich trestati a kam až trest neb vyšetřování se vztahovati má; má-li se hleděti na stáří a činiti rozdíl mezi slabšími a silnějšími; má-li se těm odpustiti, kteří sice křesťany byli ale jimi býti přestali, aneb mají-li se přece potrestati; má-li kdo pro pouhé jméno křesťanské, byť bez viny byl, aneb jenom pro zločiny s jménem tím spojené trestán býti; konečně co činiti s bezjmennými listy. Zatím prý takto si počínal. Kdo za křesťany udání byli, učinil k nim otázku, jsou-li křesťané. Když se přiznali, tázal se jich ještě po druhé a po třetí hroze jim smrti.

A když i nyní v tom trvali, dal je odpravit. Ale když se ve vyšetřování ukázalo, že jimi nejsou, a oni bohům obětovali, propustil je, poněvadž praví křesťané k tomu se přinutiti nedají. Dále tázal se těch, kteří dříve s křesťany spojeni byli, ale nyní je opustili, kým by vlastně byli; a obdržel za odpověď, že všechna jejich vina a celý blud v tom záleží, „že mají obyčej, určitý den před svítáním se scházeti a vespolek Kristu jako Bohu hymnu pěti a sobě umíňovati, že ani krádeže, ani loupeže, ani cizoložství se nedopustí, ani víry nezruší, ani svěřeného zboží, když se zpět žádá, nezaprou. To vykonavše rozcházejí prý se, ale opět se shromažďují ku požívání pokrmu nevinného a obyčejného.“ Chtěje pravdu těchto výpovědí míti potvrzenou, dal prý dvě jahenky mučiti, ale ničeho jiného nenalezl, než příliš nesmyslnou pověru; proto odloživ rozsudek a vyšetřování utíká se k císaři.

Tato věc zasluhuje prý porady pro množství těch, kteří v nebezpečenství jsou, neboť mnoho lidu každého věku i stavu i obojího pohlaví jest aneb bude k soudu voláno, jelikož nářek té pověry po městech i dědinách se rozmohla. Ostatně zdá se, že všechno to ještě napraveno býti může. Tolik jest jisto, že chrámové skoro již opuštění opět se navštěvovati začínají, oběti dávno opomíjené se vykonávají, a obětní zvířata na prodej přicházejí, která posavad zřídka kupce nalezala.“

Trajan schválil listem k Pliniovi jeho chování, „poněvadž jest takové, jaké býti má. V této věci nelze prý žádné stálé pravidlo ustanoviti. Nemají sice býti vyhledávání; ale jsouce udání a usvědčení: musejí býti potrestáni, a sice v této míře: zapíral-li by který, říkáje, že není křesťanem, a skutkem to dokázal vyzýváje bohy, ať jako kající nalezne odpuštění, ač by byl pro minulost podezřelý. Žaloby beze jména nesmějí při žádném obvinění míti místa; nebo bylo by to zlým příkladem, a nesrovnává se to se stávajícími časy“¹⁾.

¹⁾ Obě epístoly v Plinii epist. I. X. 97. a 98. Eus. H. e. III. 33. Tertulian posuzuje velmi ostře a právnícky tento císařský edikt právě v Apol. c. 2. n. 3. „O výroku z nouze zmatečného! Pravíš, že nemají býti vyhledávání jsouce nevinni, a poroučí je trestati jako vinníky. Šetří i zuří, staví se nevěda a trestem postihuje. Proč sebe sám, posudku obelstíváš; Odsuzuješ-li, proč také nevyšetřuješ! Jestliže nevyšetřuješ, proč také nepropouštíš. K stopování lotrů po veškerých provinciích vojenská stráž se rozestavuje. Proti veležrádcům a obecným nepřítelům každý člověk vojákem jest. Jen křesťana vypátrati nedovolené, naskytnouti

Podobně jako Plinius choval se místodržitel Palästiny I. Tiberianus. Výslovně k císařským rozkazům se odvoláváje podává málo slovy obraz své činnosti, který však jasně ukazuje, jak místodržitelé císařské rozkazy horlivě prováděli. On praví, že byl toho bedliv, aby císařský edikt proti křesťanům, zvaným Galilejským, provedl; on je trestal a odpravoval, avšak nadarmo; bez ohledu na jeho napominání a prosby udávají se sami podstupující dobrovolně trest a smrt; protož ať mu císař předpíše, jak se za těchto okolností chovati má. Na tuto zprávu obdržel Tiberianus rozkaz, aby odpravování zastavil.¹⁾ Tento rozkaz vyšel také na ostatní místodržitele, a tak ztratilo pronásledování něco síly, ale na dobro nepřestalo; neboť jenom popravy křesťanů byly zakázány, nikoliv jiné tresty.

Záviselo to tedy úplně na mírnější neb krutější povaze místodržitelů, zdali zákona proti hetaerím ohledem ke křesťanům užití chtěli aneb nechtěli.

Návod, jak se s křesťany zacházeti může a má, dal Trajan sám odsoudiv na své výpravě proti Parthům v Antiochii r. 107 sv. *Ignatius k smrti*. Sv. Ignatius boje se o Antiochenskou církev a chtěje ji svou smrtí zachovati, vydal se samovolně císaři. Když před jeho obličej byl postaven, oslovil ho císař: „Ty, kdo jsi, zloduchu tak snažný přestupovati velení naše, a jiné spolu na totéž namlouvati, aby zle zahynuli?“ Ignatius odpověděl: „Nikdo nejmenuje Theofora (Bohonosiče) zloduchem, zloduchové odstoupili zajisté od služebníků Božích. Pakli proto, že oněm obtížen jsem, zlým mne nazýváš proti zloduchům, povoluj tomu: neboť maje Krista, krále nebeského, zmaňuji úskoky jejich.“ Trajan řekl: „Kdo jest Theforem?“ Ignatius odvětil: „Kdo Krista v útrokách nosí.“ Trajan: „Což my nezdáme se tobě, že máme v myslích své bohy, kteří jsou našimi pomocníky proti nepřatelům.“ Ignatius: „Bloudíš, zloduchy pohanů bohy nazývají. Jeden zajisté jest Bůh, jenž stvořil nebe a zemi, a moře a všechno, co v nich jest. A jeden Kristus Ježíš, jednorozený Syn Boží, jehožto kůž obdržím království!“ Trajan:

dovoleno. Jakoby vypátrání jiný cíl mělo než naskytnutí. Tedy odsuzujete naskytlého, jehož nikdo nechtěl vyhledati, kterýž mním, již nezasloužil proto pokuty, že vinný jest, než poněvadž, nemaje vyhledáván býti, nalezen jest“

¹⁾ Malalas. Chronographia. Bonnae. 1831. lib. XI. p. 273.

„Mluviš o tom, jenž pod Pontským Pilátem ukřižován byl?“ „O tom,“ odpověděl Ignatius, „jenžto hříchy moje i s jejich původcem ukřižoval a veškeren podvod a všechnu zlobu zloduchů pod nohy v srdci ho nosících podrobil.“ „Nosiš tedy,“ vece Trajan, „ukřižovaného v sobě?“ „Ano,“ dí Ignatius; „neboť psáno jest, přebývati budu v nich a procházeti se mezi nimi“ (III. Mojž. 26, 12. II. Korint. 6, 16.). Tu vynesl Trajan rozsudek: „Velíme, aby Ignatius, jenž praví, že v sobě nosí ukřižovaného, v okovech vojáky do velikého Říma veden byl, a tam divokým zvířatům za pokrm sloužil k obveselení lidu.“ Uslyšev sv. mučenník tento rozsudek, zvolal radostně: „Děkuji tobě, Pane, že jsi mne ráčil dokonalou k sobě láskou poctiti svázav mne železnými okovy s apoštolem svým Pavlem.“ To povědév přijal okovy s veselím. Pomodliv se ještě za církev, chopen jest 10 vojáky a veden do Říma. Cesta vedla přes Seleucii a Smyrnu. V Smyrně zdržel se přes půl léta, potěšil se s Polykarpem a byl ode všech církví *biskupy, presbytery a jahny* pozdraven. Odtud psal list Římanům, boje se, aby ho od mučennictví, kterého tak dychtiv byl, neosvobodili. Požívali tedy křesťané v celku pokoje. Ze Smyrny bral se přes Troadu Macedonií a Epirem do Epidamnu a odtud po lodi do Ostie. Na cestě z Ostie do Říma byl od křesťanů římských pozdraven a hned 20. prosince krutým šelmám v amfiteatru předhozen. „Zůstaly jenom tvrdší kosti z něho, které do Antiochie přeneseny a ve schránce uloženy byly jakožto *převzácný poklad pro milost mučenníkovu církvi svaté odkázány*“¹⁾.

V Palaestině obžalovali židé biskupa Jerusalémského *Simeona* před syrským prokonsulem Attikem, že jest křesťanem a pochází z rodu Davidova, který se vyhledával a hubil. Attikus dal ho několik dní ukrutně mučiti, tak že se velice sám divil, kterak stařec máje věku 120 let taková mučení sněsti může. Naposledy rozkázal ho ukřižovati²⁾.

V Římě oslavili Krista smrtí mučennickou *Flavia Domitilla Mladší a její komorníci Nereus a Achilleus*³⁾.

Nástupce Trajanův **Hadrian** (117—138) byl velmi po-

¹⁾ Akta mučennictví sv. Ignatia sepsali jeho průvodci z Antiochie do Říma Filo Kajus a Agathopod; viz je u Ruinarta a pak u Sušila: *Spisy sv. otců apoštolských* str. 51—57. Euseb. H. e. III. 36. — ²⁾ Euseb. H. e. III. 32. — ³⁾ *Martyrol. rom.* 12. maj.

věřčivý, navštěvoval pilně chrámy, vykonával horlivě úřad Pontifika Maxima a dal se do všech mysterií řeckých za své přítomnosti v Athénách zasvětit. Touto horlivostí pro pohanství stal se příčinou pronásledování křesťanů, ačkoliv sám proti nim žádného ediktu nevydal. Lid vrhal se bez trestu na křesťany, vyléval na nich svůj vztek a žádal při veřejných slavnostech jejich odpravení beze všeho předběžného vyšetřování, a denně umírali mučenníci.

To pohnulo prokonsula Asie *Serennia Graniana*, že se obrátil na císaře žádaje na něm soudního řádu proti křesťanům. „poněvadž se jemu to vidí nespravedливо býti, aby bez obžalování a právního slyšení jen proto, aby se křiku obecného lidu dosti učinilo, usmrcováni byli.“ Hadrian poslal jeho nástupci v úřadě Minutiovi Fundanovi list, jímž ono neprávne počínání obecného lidu přísně zakázal a ustanovil, aby prokonsul jen tehdy proti křesťanům trestně zakročil „a podle těžkosti přestupků pokuty vyměřil, když žalobník dokáže, že dotčení lidé věci proti zákonům páchají; avšak o to ať se snažně postará, aby tehda, kdyby někdo jenom osočováním člověka za provinilce vydával, proti takovému podle bezbožnosti jeho přísnějšími pokutami přikročil.“

K této mírnosti byl snad pohnut apologiemi, které jemu za jeho přítomnosti v Athénách *Quadrat*, biskup Athénský, a *Aristides*, křesťanský filosof, podali¹⁾. Ale přece dal návodem pohanských kněží při svěcení svého paláce v Tivoli sv. *Symforosu* s jejími sedmi syny umučiti²⁾. Dále zneuctil sv. místa křesťanů, když Rufus odbojný židy, v jejichž čele stál Bar-Kochba, porazil, dada na hrobě Spasitelově postaviti sochu Jo-višovu a na Golgothě Venušinu.

Po Hadrianovi následoval v císařství **Antonius Pius** (138—161). Za jeho vlády vzala pronásledování opět veliké rozměry; neboť těžké nehody, které řiši stihaly, jako hlad, vystupování Tibera, zemětřesení, jímž mnohá města v Asii a na ostrově Rhodu byla zpustošena, veliké požáry v Římě, Narbonne, Antiochii, Karthagu a jinde rozjitřovaly mysl lidu, který toto všechno za trest bohů na zemi pro bezbožnost a zločiny křesťanů seslaný pokládal, a samo sebou se rozumí, od kněží v tom utvrzován byl; proto sápal se na ně, až konečně je krvavě pronásledoval. Jmenovitě musilo pronásledování vysokého stupně v Asii

¹⁾ Euseb. H. e. IV. 3. — ²⁾ Ruinart: *Acta marty.*

dosíci, poněvadž císař na obec Malo-Asijskou v Efesu shromážděnou (snad na sjezd všech představených Asijských) poslal list, jehož závěrka v ten smysl zněla: „Jestli by někdo jiného proto jenom znepokojoval, že by křesťanem byl, měl obžalovaný, třeba by se dokázalo, že křesťanem jest, býti propuštěn: žalobník však potrestán“¹⁾). Že císař do krajin listy zaslal, aby sběhy a bouře proti křesťanům zamezil, jest jisto; ale edikt křesťanům tak příznivý nepochází asi od císaře, ale jest spíše výkladem Hadrianova reskriptu, od některého křesťana zhotoveným.

Po Antoniovi Piovi nasledoval **Marcus Aurelius** (161—180), za jehož vlády postavení křesťanů bylo velmi kruté. Jsa filosof školy stoické pokládal radostné umírání a smrti vyhledání od křesťanů za urputnost a zarytou zaslepenost, jak vysvítá z jeho spisu *εἰς ἑαυτὸν*; jako pravý Říman snažil se počtu bohů co nejvíce obnoviti a tak říši upevniti, a měl v tomto ohledu křesťany za nebezpečné říši. Nenávisť císařovu proti křesťanům prý ještě více rozmnožovali a podněcovali cynický filosof Krescens a Peregrinus Proteus, který se nějaký čas jako křesťan stavěl a sebevraždou svému ohavnému životu konec učinil. Nejprve činila luza výtržnosti proti křesťanům, které obecnými úřady ještě podporovány byly; místodržitelé přisvědčovali a křesťany udané odsuzovali; císař sám vydal edikty, kterými křesťany jako křesťany odsuzoval; měli jakožto přestupníci zákonů býti jati, a kdyby se bohům obětovati zdráhali, mučení a odpravení. Dle *Melitona*, biskupa Sardeského²⁾, byly tyto edikty ukrutnější, nežli proti nepřátelským barbarům, a vydávaly křesťany úplné libovůli pohanů, kteří je olupovali. „Bouře tohoto protivenství,“ praví Eusebius³⁾, „vyžádala nesčíslného počtu mučenníků po všech krajinách, jejichž statečnou smrtí Kristus oslaven a zveleben byl. Toto pronásledování,“ pokračuje Eusebius⁴⁾, chtěje podati obrázek alespoň z jedné provincie, „zuřilo obzvláště v Gallii, v městech Lyonu a Vienně, v kterých byly církve veliké a slavné. Protivenství vyšlo zde od lidu, který se na křesťany vrhal, je trápil, sužoval, mnohé jal a před úřad vlekl, který je do žaláře uvrhl až do příjezdu prokonsulova. Když prokonsul po svém příchodu na soud zasedl, odsuzoval věrné a stále ke trápení a smrti, 10 však jatých, kteří Kri-

¹⁾ Euseb. H. E. IV. 13. — ²⁾ U Euseb. H. E. IV. 26. — ³⁾ H. E. V. úvod. — ⁴⁾ I. c. V. 1. —

sta zapřeli, propustil na svobodu k velikému zármutku celé církve.“

Když na soudu někteří otroci, jati jsouce se svými pány a hrozíce se muk, o křesťanech vypravili, že prý ve svých schůzích lidské maso jedí a největší ohavnost prznění krve páchají: zuřil prokonsul, trápil zle jaté křesťany a sprovázel je vymyšlenými mukami ze světa. Toliko občany římské, otázav se s strany jich u císaře a obdržev zvláštní listy, dal stínati. Mezi mučenými vynikal 90letý biskup *Pothinus*, útlá otrokyně *Blandina*, která svou stálostí obdiv u všech vyvolala, jahen *Sanctus*, lékař *Alexander*, *Attalus*, který byv otázan, jaké by Bůh jméno měl, odpověděl: „Bůh nemá jména jako lidé.“ Zuřivost pohanů až toho stupně dosáhla, že mrtvá těla umučených na potupu musila zůstatí nepohřbena ležeti. Ano spalovali je a prach metali do řeky Rhodanu, aby prý je naděje vzkříšení zbavili.

V Římě podstoupil smrt mučennickou r. 167 úklady Krescentovými filosof *Justinus*, odsouzen byv s několika druhý od městského praefekta Rustika¹⁾. V Asii zuřila luza proti křesťanům a žádala jmenovitě ve Smyrně, aby prokonsul vyhladil bezbožné a dal jiti *Polykarpa*, posledního to učenníka apoštolů. Prokonsul povolil křiku lidu, jal mnohé křesťany a trápil je hroznými mukami, než je ze světa sprovodil. *Polykarpa* dal hledati. Když byl *Polykarp*, který se z města vzdálil, nalezen, do města přiveden a před prokonsula postaven, tázal se ho tento: „Ty-li jsi *Polykarp*?“ I vyznal se *Polykarp*, jím býti. Tu mu radil prokonsul, aby Krista zapřel, takto k němu pověděl: „Šetři svého stáří;“ a dále k tomu více podobného mluvě, jak to tací mužové v obyčeji mají a dodal: „Přisahej skrze štěstí císařovo; usmysli si a rei: Vyhlaď bezbožné.“ *Polykarp* vážným a stálým obličejem pohleděv na veškeré množství, které na místě bylo shromážděné, a ukázav na ně rukou, s vzdycháním maje oči k nebi obrácené pravil: „Vyhlaď bezbožné.“ Když prokonsul na něho dále dotíral a pravil: „Přisahej, rouhej se Kristu, a já propustím tebe:“ odpověděl *Polykarp*: „Osmdesát šest let jsem již jemu sloužil a dosud mně ničím neublížil: kterak se tedy králi svému, který mne až do tohoto času zachoval, bezbožnými slovy rouhati mohu?“ Když prokonsul znova na něho nastupoval řka: „Přisahej skrze štěstí císařovo:“ odpověděl mu *Polykarp*: „Žádáš-li pro marnou chloubu, abych (jak

¹⁾ Euseb. H. e. 16. Rufinart. Acta mart.

pravíš), skrze štěstí císařovo přísahal, a se děláš, jako bys nevěděl, kdo jsem: tedy ať svobodně a upřímně mluvím, slyš: Já jsem křesťanem: a líbí-li se ti vyznání křesťanské poznati, udej mi k tomu den a uslyšíš.“ Na to prokonsul: „Namluv na to lid.“ „Tobě,“ odpověděl Polykarp, „počet klásti nikdy se zdráhati nebudu; neboť tak jsme vyučeni, abychom vrchnostem a mocnostem od Boha ustanoveným onu čest, která spasení našich duší a našemu náboženství neškodí, pro důstojnost vzdávali; tyto však neuznávám za hodny, abych před nimi z víry naší se zodpovídal.“ Na to prokonsul: „Mám litou zvěř pohotově, které tě k rozsápání předhodím, pakli časně sobě neu-smyslíš.“ Polykarp odpověděl: „Přiveď ji: neboť jsme se pevně a stále ustanovili a daleko toho vzdálili, abychom změnivše smysl náš to, co jest lepšího, opustili, a to, co jest horšího, sledovali. Od zuřivosti a krutosti se ke spravedlnosti a milostivosti obrátiti jest zajisté krásná změna.“ K němuž opět prokonsul: „Zkrotím tebe plameny ohně a povolným učiním, opovrháš-li sápaním šelem, a jinak-li se rychle nerozmyslíš.“ Na to Polykarp: „Ohněm mi hrozíš, který na chvíli hořeti bude a pak shasne na dobro; ale o onom ohni budoucího soudu, který se k věčnému trápení a mučení bezbožných chová, žádné vědomosti nemáš. Ale co meškáš? Přiveď šelmy, aneb cokoli se ti líbí.“ Ty a podobné jiné řeči veda nepocitoval nejen sám žádné bázně, ale i prokonsula udivením naplnil. Tento dal nyní vyvolati biřičem: „Polykarp vyznal se býti křesťanem.“ Jak to množství pohanů a židů uslyšelo, volalo velkým a vzteklým křikem: „Tento jest učitel Asie, tento jest otec křesťanů, tento jest zhoubce našich bohů, tento jest, který tak mnohé vyučil, aby bohům ani neobětovali ani se jim neklaněli.“ Jelikož čas zápasů se šelmami minul, křičel lid, aby byl upálen. Tu všichni z dílen a z lázní snášeli dříví pro hranici; nejčileji si počínali židé, kteří k podobným službám se co nejochotněji propůjčovali. Polykarp vida hranici udělanou, modlil se, odkládal svá roucha, dal si ruce svázati a pravil: „Otče milovaného a požehnaného Syna Tvého Jesu Krista, skrze něhož jsme pravé poznání Tebe přijali; Bože andělů a mocností; Bože všeho stvoření a spravedlivých z každého pokolení, kteří před obličejem Tvým žijí! Děkuji Tobě, že jsi mne ctí tohoto dne a této hodiny obdařiti ráčil, v nížto bych díl v počtu Tvých mučenníků a v kalichu utrpení Tvého Krista přijal, ke vzkříšení k životu věčnému jak duše tak těla, skrze nesmrtelnou moc

Ducha svatého. Mezi kteréž mučenníky, prosím, ať jsem dnes za oběť tučnou a příjemnou přijat, jakož jsi ji připravil, předznamenal a nyní již vyplnil, Ty, který jsi Bůh pravý a klamati neumiš. A proto nade všecko Tebe chválím, Tobě dobrořečím, Tebe oslavuji, skrze Ježíše Krista, Tvého milého Syna, věčného Kněze, skrze něhož budiž Tobě s ním v Duchu sv. sláva nyní i na budoucí věky věkův. Amen.“ Jak slovo Amen vyřkl, byla hranice zapálena. Ale oheň neztravoval těla svatého, které neporušené v ohni stálo, a mnozí věřící, ti, kterýmž to bylo od Boha dáno, viděli, jak plamenové kolem těla oblouk tvoří a jeho se ani nedotýkají. Tu protekl mečem popravce sv. Polykarpa, a tu vytekla taková hojnost krve, že oheň uhasila. Pohané však nabádáním židů namluvili prokonsulovi, aby těla nikomu nevydával, „aby křesťané opustivše Ukřižovaného, tohoto ctíti nezačali.“ Vida setník, který popravu vedl, násilné usilování židů, kázal tělo mučenníkovu do prostřed položit a po obyčeji pohanském spáliti. Potom vyhrabali křesťané z popelu jeho kosti „vzácnější nad kameni drahé a skvostnější nad zlato a uložili je na místo poutivé a náležité“¹⁾.

Tato hrozná pronásledování vyvolala četné obrany čili apologie, které vzdělání a učení mužové poslali k císaři a vzneseným stavům, aby je k mírnějšímu zacházení s křesťany pohnuly. V tomto smyslu hájili křesťanství: *Melito*, biskup ze Sard,²⁾ *Klaudius Apollinaris*, biskup z Hierapole ve Frygii,³⁾ filosof *Athenagoras*, filosof *Justin M.* a jeho učenník *Tatian*. Ale, jak se zdá, minuly se všechny tyto obrany se svým účelem u císařského chladnokrevného filosofa, který ani zázrakem pohnut nebyl, aby lépe s křesťany nakládal. Když totiž vedl válku s Markomany a Quady v Pannonii, byl na tom, aby sám s veškerým vojskem žízni zahynul. Tu padli vojínové legie Melitenské, v které četní křesťané sloužili, na kolena, a prosili Boha za dešť, kterého též dosáhli. Císař však připisoval tento zázrak Jovišovi Pluviovi (r. 174.)⁴⁾.

¹⁾ List. církve Smyrnské k církvím Pontským u Euseb. H. e. IV. 16. — ²⁾ l. c. IV. 26. — ³⁾ l. c. IV. 26. 27. — ⁴⁾ Tert. apol. c. 5. ad Scap. c. 4. Euseb. H. e. V. 5. Hieron. chron. ad ann. 174. Dio Cass. epit. Xiphil. l. LXXI. c. 8. Jul. Capitol. in Marc. Antonin. c. 24. Nejstarší svědek Tertullian praví v apol.: „Císař dosvědčuje listem, že ona germánská žízeň deštěm vymodleným od vojáků, kteří náhodou byli křesťané, zahnána byla.“ Podobně vypravuje tuto událost Jeronym. Vr-

Po smrti Marca Aurelia, který ve Vindoboně zemřel, vstoupil na trůn jeho syn **Commodus** (180—193). Jako vladař byl pravým opakem svého otce, ale vlivem své manželky Marcie byl přízniv křesťanům. Tato byla křesťankou, stála u veliké vážnosti u papeže Viktora, a byla pravou manželkou Commodovou, ale v nerovném čili morganatickém manželství¹⁾; proto neměla důstojnosti císařovny. Papež Viktor dal jí seznam mučenníků římských, kteří do Sardinie byli vyhnáni a tam v dolech pracovali a ona tam vyslala eunucha Hyacintha, který byl spolu presbyterem, s listem, na který je místodržitel propustil na svobodu²⁾. Při tomto smýšlení dvoru obdržela církev po všem kraji světa pokoj, a mnozí bohatí, slavní a vznešení přicházeli k ní s celými rodinami svými³⁾. Ale přece sem tam oslavili mučenníci Krista. V Římě byl senator *Apollonius* od svého otroka obžalován, že jest křesťanem. Městský praefekt *Perennius* vyslovil ortel smrti nad otrokem a postavil *Apollonia* před senát, aby z víry své zde se zodpovídal. Ačkoliv se výtečnou řečí hájil, byl dle výroku senátu sekerou stat⁴⁾.

Nástupcové Commodovi *Pertinax* a *Didius* nepodnikli ničeho proti křesťanům.

Septimius Severus (193—211), byv křesťanem Prokulem z nemoci vyléčen, byl křesťanům nejprve přízniv a bral vážené muže a ženy pod svou ochranu před zuřením lidu⁵⁾. Později r. 202 vydal edikt, kterým přestup ke křesťanství a židovství zakázal⁶⁾. Z toho vzniklo kruté pronásledování, které mimo muka a smrt též zabavení jmění obsahovalo a takto udavačství

stevník Marka Aurelia *Apollinaris* vypravuje, že ona legie od této události obdržela jméno legie hromové (*legio fulminatrix*); zjištěno jest však, že ona legie tak již za Augusta se nazývala. Pohan *Kapitolinus*, dějepisec, dosvědčuje tuto událost, ale připisuje ji bezúbohým mravům císařovým pravě: „Blesk s nebe proti nastrojení nepřátelskému vymocnil, svým vyprosiv deště, když žízni trpěli.“ Tento příběh byl také proslaven malovaným obrazem, vypodobněním na sloupu Antonijském, kde *Jupiter* dešť s blesky metá a penízem z r. 174. Z těchto všech zpráv plyne, že obě strany žízni umírajíce volali k Bohu, křesťané k Bohu pravému, pohané k *Jovišovi*, a pak obdrženy dešť své modlitbě připisovali. *Eusebius* I. c. dokládá ke konci své zprávy: „O tom příběhu at každý, jak chce, soudí.“

¹⁾ Morganatické manželství sloulo u Římanů konkubinát čili souložnictví. — ²⁾ *Philos.* IX. 12. — ³⁾ *Eus. H. e. V.* 21. — ⁴⁾ *Euseb. H. e. V.* 21. *Hieron. de vir. illustr.* c. 42. — ⁵⁾ *Tertull. ad Scap.* 4. — ⁶⁾ *Lamprid. vita imp. Severi* c. 20. —

podporovalo. Nejvíce trpěli křesťané v Alexandrii a v prokonsulární Africe. „Denně,“ praví Klement Alex.¹⁾, „vidíme, jak mučenníci jsou křižováni a upalováni.“ „Alexandrie,“ praví Eusebius²⁾, „byla závodním místem, kde z Egypta a ze vši Thebaidy nejvýbornější zápasníci se scházeli a nebeskými korunami od Boha milostivě obdařeni byli.“ Mezi jinými podstoupili tam smrt *Leonidas*, otec Origenův³⁾, vojin *Basilides*, *Potamiena* se svou matkou *Marcellou* a jiní. V Karthagu oslavily Krista *Felicitas* a *Perpetua* r. 202 neb 203; ani kojeneček na rukou ani otec u nohou ležící a bědující nepohnuli dvaadvacetiletou Perpetuu, aby Krista zapřela; dále dvanáct mučenníků tak zvaných *Scillitanských*, poněvadž z města Scillity pocházeli (r. 200)⁴⁾.

Pro obranu křesťanů psal Tertullian svůj spis „Apologeticum,“ který však pro svou trpkost ku pohanům se svým účelem minouti se musil. Hrůza pronásledování byla tak veliká, že se mnozí domnívali, jakoby příchod Antikristův se přibližoval a již za dveřmi byl⁵⁾

§. 60.

Pronásledování křesťanů v třetím století.

Nástupcem Septimia Severa byl jeho syn **Karakalla** (211—217), který svého bratra Getu úkladně zavraždil. Nevýdal rozkazu ani ku pronásledování křesťanů, ani aby jich bylo šetřeno; proto trvala jednotlivá pronásledování v provinciích dle libosti místodržitelů dále. Chtěje se velitele své tělesné stráže vraždou zbaviti, byl sám od něho zabít, který nyní se trůnu zmocnil. *Makrinus* vydal edikt, aby žádný proto, že bohy opovrhne, před soud nebyl potahován a odsuzován⁶⁾. Z příčiny nespokojenosti ve vojsku byl po 19 měsících zavražděn, a na trůn povýšen 14letý vnuk Karakallův *Avitus Bassianus*, po syrském bohu *Heliogabalovi* **Heliogabalus** zvaný (218 - 222). Chtěl kult boha slunce *Heliogabala* učiniti v říši panujícím a spojití jej s kultem bohů *Jehovy* a *Krista*; proto šetřil křesťanů, aby je spíše pro svůj úmysl získal⁷⁾.

Když byl zavražděn, obdržel císařství **Alexander Severus**

¹⁾ Strom. II. 20. — ²⁾ H. e. VI. 1. — ³⁾ I. c. — ⁴⁾ Srv. acta jmenovaných mučenníků u Ruinarta. — ⁵⁾ Euseb. H. e. VI. 7. — ⁶⁾ Dio Cass. l. LXXVIII. c. 12. — ⁷⁾ Lamprid. in *Heliog.* c. 3.

(222—235). Byl oddán náboženskému eklekticismu a vážil si vysoko křesťanství, k němuž mu úctu jeho matka *Julia Mamaea* do srdce vštíplla. Ctil Krista jako vyšší bytost vedle svých bohů, postavil jeho obraz ve svém larariu vedle *Abrahama*, *Orfea* a *Apollonia* z *Tyany*, opakoval ustavičně slova Kristova u Mt. 7, 12. Luk. 6, 31. zaznamenaná, ozdobil jimi vchod do svého paláce a jiné veřejné budovy, doporučoval opatrnost, s jakou si křesťané při volbě svých představených počínají, při jmenování magistrátních osob a dovolil křesťanům kostely stavěti¹⁾. Pro jeho mírnost a dobrotivost vůbec a ke křesťanům zvlášť měli ho tehdejší i pozdější křesťané za tajného vyznavače svého náboženství.

Jeho matka *Julia Mamaea* zdržujíc se asi r. 218 v *Antiochii* a slyšíc o veliké učenosti *Origenově*, zavolala ho k sobě, který u ní za nějaký čas pobyv mnohým věcem ji vyučil a křesťanství naklonil, ačkoliv se křesťankou nestala²⁾. Při vši náklonnosti ke křesťanství neprohlásil přece císař je za náboženství dovolené; ano právník *Domitius Ulpianus*, který byl jaksi jeho ministr, sebral všechny císařské výnosy, které proti křesťanům byly dány, v sedmé knize svého díla „o úřadu prokonsulové“³⁾, aby prokonsulům podal návod, jak s křesťany nakládati mají.

Vrah a nástupce Alexandra Severa **Maximinus Thrax** (235—238) byl nepřitelem křesťanů ze zášti proti svému předchůdci, boje se, aby jeho smrti nepomstili. Vyhubil celý dům Alexandrův, v kterém mnoho křesťanů bylo, poručil vyhladiti představené církevní jakožto sloupy evangelického učení, a ostatní věřící byli v mnohých provinciích s sebou strženi. Toho času složil *Origenes* knihu „O mučennictví“ a připsal ji svým přátelům, jahnovi *Ambrosiovi* a presbyterovi *Protoktetovi* z *Caesaree*, kteří se stali mučenníky⁴⁾.

Kruté pronásledování panovalo v *Kappadocii* a *Pontu* za vladaře *Sereniana*, který byl muž ukrutný; proto utíkali věřící do sousedních krajin, v kterých byl pokoj⁵⁾.

V Římě byl papež *Pontian* do *Sardinie* vypověděn a

¹⁾ Lampr. in Alex. Sev. c. 22. 28. 29. 43. 44. Euseb. H. e. VI. 28. —

²⁾ Euseb. H. e. VI. 21. — ³⁾ De officio proconsulis l. X. Mnozí pochybují, zdali tento muž jest onen veliký právník *Domitius Ulpianus*.

— ⁴⁾ Eusebius H. e. VI. 28. — ⁵⁾ Epist. Firmiliani ad Cyprianum in epist. Cypriani 75.

umřel tam. Jelikož Maximin nebyl ve všech provinciích za císaře uznáván, proto požívali křesťané v mnohých krajinách pokoje.

Když Maximinus v Pannonii proti Sarmatům válčil, povstal proti němu v Africe prokonsul *Gordianus* se svým synem Gordianem Mladším a Řím uznal je r. 237 za císaře. Ale oba Gordianové padli v Africe, a senát jmenoval císaři *Pupien* a *Balbina*, kteří jsouce zpourou lidu donuceni přijali za spoluvládce mladého **Gordiana**, syna neb spíše vnuka starého Gordiana. Maximin uslyšev o těchto událostech táhl na Řím, ale byl oblehaje město Aquileji r. 239 od vlastních vojáků ve svém stanu zabit. V Římě učinili zpouru praetoriané, zabili senátem jmenované císaře, a tak zůstal Gordianus sám vládcem říše. Za těchto bouří měli křesťané pokoj.

Gordian vedl na Východě s Peršany válku, řídě se radou svého tchána a velitele tělesné stráže Misiťhea. Když Misiťheus zemřel, jmenoval jeho nástupcem *Filippa Araba*, který však, odvrátiv vojsko od císaře, dal ho zavraždit a sebe r. 244 za císaře prohlásiti.

Filipp Arab (244—249) byl ke křesťanům tak milostiv, že ho měli za křesťana. On i jeho manželka dopisovali si s Origenem¹⁾. Po jeho smrti vznikla pověst, že prý v Antiochii chtěl býti účasten na den vigilie velikonoční modliteb v církvi, ale biskup nedopustil mu vjíti do shromáždění pro zločiny dříve od něho spáchané, lečby veřejnému pokání se podrobil; což prý císař s velikou pobožností učinil²⁾.

V čas pokoje, kterého církev od panování *Septimia Severa*, vyjímeme-li krátké pronásledování *Maximina Thraka*, požívala, zmizely všechny čelnější předsudky proti křesťanům, starým bájím o jejich neřestech a zločinech nikdo více nevěřil a počet věřících se znamenitě rozmnožil. Tu však mnozí připojovali se církvi pouze zevnitřně, o vnitřní Bohu libý život se nestarajíce, a tak rozmáhala se v církvi vlažnost. Proto bylo potřebí očistujícího ohně, který by všechnu plevu spálil a humno církve od všech nepovolaných očistil, a jím bylo pronásledování císaře **Decia** (249—251). Filipp Arab poslal vůdce *Messia Decia* ku potlačení jakési zpoury do Moesie. Vojsko provolalo svého vůdce za císaře. Filipp vytáhl proti němu z Říma, byl

¹⁾ Euseb. H. e. VI. 36. — ²⁾ VI. 34. V překladu Euseb. chron. ad ann. 246 jmenuje Jeronym *Filippa Araba* prvním křesťanským císařem ovšem mylně.

však u Verony poražen a od vojska zabit, a Decius nastoupil v panování. On započal moudrými opravami ve vojště a senátě, kde důstojnost censorovu obnovil, a vším svým jednáním směřoval k tomu, aby kleslou a rozpadající se říši obnovením starých mravů, starého náboženství a starých institucí opět povznesl a upevnil. Jsa pravým Římanem nenáviděl všeho, co bylo cizí a neřímské, a za cizí měl křesťanství, o němž poznal, že je se základy říše římské srovnati nelze, poněvadž Bůh křesťanský jiného boha vedle sebe trpěti nechce a nemůže. Proto obnovil staré trestní zákony proti křesťanům, vydal přísné rozkazy ke všem vladařům krajín, aby všemi způsoby křesťany ke státnímu náboženství zpět přiváděli a je bohům obětovati přinutili, a hrozil jim i tresty, kdyby se u vykonávání těchto rozkazů liknavými shledali. Jelikož chtěl křesťanství z kořene vyhladiti, byl hned z počátku stanoven trest smrti na biskupy, chrámové měli býti sbořeni, a věřící nejvyhledanějšími mukami k tomu přinuceni, aby buď obětovali anebo zenřeli. Prováděním ediktů vypadala celá říše jako krvavé bojiště a byla hrozně zpustošena ¹⁾ Církev sice oplakávala hojnost svých synů a dcer, kteří svého Spasitele zapřeli; měla však též četné vyznavače, kteří pro Mistra nebeského až do krve a smrti bojovali a kořuny mučennické si vydobyli. Padlých (lapsi) rozeznávalo se několik tříd, a sice: *sacrificati*, kteří modlám obětovali, neb věci obětovaných na znamení, že obětovali, požívali; *thurificati*, kteří bohům kadidlo zapálili; *libellatici* a *acta facientes*, kteří si od úřadů vymohli listy jistoty a zanešení do veřejných protokolů, jakoby byli obětovali a Krista zapřeli, jakkoli nic toho neučinili. ²⁾

Budiž nám dovoleno, podati obšírný popis průběhu pronásledování v Alexandrii tak, jak je podává Dionysius, biskup Alexandrinský, svému kolegovi Fabiovi, biskupu Antiochenskému. Píšet takto: „To protivenství nezačalo u nás teprve s ediktem, ale již celý rok předcházelo (posledního totiž roku panování císaře Filippa). Neboť nějaký hadač, neb kdožkoli on byl, předpovídaje mnoho zlého městu zbouřil a popudil na nás pohanské množství a vybízel je k zachování své vlasti a staré pověry. Jsouce od něho k zlosti popuzeni a do-

¹⁾ Epist. presb. roman. inter. epist. Cypr. 37. — ²⁾ Epist. Cypr. 11. 12. 21. 37.

sáhše svobody ku provozování nešlechtnosti měli za pravou pobožnost a čistou poctu bohů, když vraždou a krví křesťanů svých ukrutných rukou skropí. Nejprve tedy popadli jakéhosi starce, který se jmenoval *Métrás*, a veleli mu, aby rouhavá slova proti Kristu mluvil, a když jim po vůli býti nechtěl, bili tělo jeho kyji, zbodali tvář velmi špičatými třtinami, a vyvedše ho na předměstí uházeli ho kamením.

Potom přivedli jistou věřící ženu, které *Quinta* říkali, do modlářského chrámu a nabízeli k tomu, aby se modlám klaněla. Ale když ona se odvracela a takovou poctu za ohavnost pokládala, svázavše nohy její smýkali ji po všech ulicích města ostrým kamením dlážděných, a bijíce tělem jejím o mlýnské žernovy a mrskáním je zedravše, vyvlekli ji na předměstí a ukamenovali.

Pak jako jedním úprkem říkaje všichni na domy zbožných útok učinili, a jedenkaždý své sousedy ven z domů jejich vláčeli, loupili a obírali; klenoty s dražším nábytkem sobě odkládali; vše, co sprostší, špatnější a ze dřeva bylo, po ulicích rozmetali a pak spálili, tak že ono město takovou podobu na sebe vzalo, jakoby od nepřátel dobytý a sebráno bylo. Ale bratří se jim s cesty vyhýbali, a na místa odlehlá a samotná se odebrali, a rozchvátání statků svých podobně s oněmi, jimž Pavel slavné svědectví vydal, s radostí přijímali. Aniž vím, aby byl kdo z nich až do tohoto dne Pána zapřel, leč snad jeden jediný někde.

Potom jali toho času *Apollonii*, pannu podivuhodnou a v stáří již velmi pokročilou, a poličkující ji ukrutně všechny zuby ji vytloukli, a snesše na předměstí hranici hrozili, že ji za živa upálí, nebude-li s nimi rouhavá slova říkat. Ale ona vyprosivši sobě maličko času, aby se na to rozmysliti mohla, a jsouc z rukou jejich puštěna skočila bez meškání na hranici, a tak plamenem ohně život svůj skončila.

Též *Serapion* byl ve vlastním domě lapen, krutými mukami trápen a na všech údech polámán, a konečně svrhli ho s vrchní části domu dolů.

Nebylo cesty, ani veřejné silnice, ani uličky, kde by člověk ve dne neb v noci bezpečně jiti mohl; neboť všichni všude jedněmi ústy křičeli: Kdokoliv by z křesťanů bezbožná a rouhavá slova říci se zdráhal, hned ať jest polapen a na oheň uvržen. Toto zlo takovým způsobem řádilo po delší čas. Když však potom zbouření a domácí válka na ony ubohé přišla, o-

brátla se ukrutnost, kterou nás trápili, na jejich vlastní hlavy; a my jsme si trochu pooddechli.“ To vše dělo se za vlády, o které šlo domnění, že jest křesťanská; prokonsul a úřadové v Alexandrii patřili na to, a nezakročili. Jaký stav byl pak za císařů pronásledovatelů!

Náš autor přecházejí k Deciovi pokračuje takto: „Ale hned na to zvěstováno jest, že panování, které k nám milostivějším a lidštějším se býti zdálo, se změnilo. Protož strach z pohrůžek, které nám činěny byly, velice se rozmáhal. Edikt Deciův byl již prohlášen a zdál se v pravdě býti takovým, jakým jej býti Pán předpověděl; jím se vyplňoval onen přehrozný výrok, že i vyvolení, možno-li, v blud uvedeni budou. Pročež všichni strachem jsouce ohromeni byli jako zmámeni. A hned z těch, kteří byli vzácnější a bohatší, a jichž nebyl nemalý počet, jedni ze strachu se nabízeli, že budou bohy ctíti; jiní v domech svých byvše uchvázeni byli od úřadů do chrámů vlečeni; jiní přemlouváním svých sousedů byli k tomu přinuceni. Potom když zejména na ně voláno bylo, tu přistupovali k nečistým a ohavným obětem; jedni zbledli a třásli se, ne jakoby modlám obětovali, ale sami raději modlám v oběť býti měli, tak že pohanskému lidu, u velikém množství kolem stojícímu, se v posměch a potupu vydali, když jasně ukázali, že se jednoduše jak umřítí, tak modlám obětovati strachují; jiní přiskakovali ochotněji k oltářům drzími a nestydatými ústy tvrdíce, že nikdy křesťany nebyli, o nichž v pravdě výrok Páně může býti řečen, že bohatý těžko bude spasen. Z ostatního pak lidu, kteří byli chudší a sprostší, následovali jedněch neb druhých, o kterých jsme posléze mluvili; někteří utekli, někteří byli zjímáni. Z těchto zjímáných šli mnozí až do vazeb a žaláře a byli tam po mnoho dní zavřeni; ale potom ještě dříve, než před soud byli předvedeni, Krista se odpřisáhli. Jiní pak dosti dlouho a udatně muka snášeli, ale konečně podlehli trápením a zapřeli víru. Ostatně, kteří byli Páně, jakožto pevní a blahoslavení sloupové jsouce pomocí a milostí jeho utvrzeni a k pevnosti víry, která v srdcích jejich sídlila, vhodné a náležité síly a stálosti dosáhše, učinění jsou slavní mučenníci a svědkové jeho království.

První z nich byl *Julianus*, člověk bolestmi v nohou tak soužený, že ani choditi ani na nohy se postaviti nemohl. Ten byl s jinými dvěma, kteří ho nesli, před soudce předveden: tu jeden z nich hned víru zapřel; druhý pak jménem *Kronion*

a přijmím *Eunus*, a sám stařec *Julianus* upřímně Pána vyznali; ti hned po všem městě, které, jak znáte, velmi rozsáhlé jest, na velbioudech vození, a tak na nich sedíce mrskáni a naposledy na velikou a velmi rozpálenou hranici, která velikým množstvím lidu se všech stran obklopena byla, uvrženi a spáleni byli. Když pak oni na místo popravu vedení byli, pomáhal jim na cestě jakýsi voják, jménem *Bésas*, a odpíral těm, kteří jim potupu činili. A když proto proti němu lid velmi křičel, hned byl odtud před soudce předvlečen, a v tom přeslavném boji, který pro pobožnost podnikl, jako přeudatný bojovník Boží statně a mužně si počínaje sekerou stat.

Jiný kdosi rodem Afričan jak jménem *Makar* tak i svatým životem, který s pomocí Boží vedl, skutečně Makar, t. j. Blahoslavený, když k zapření víry, jakkoli soudce ho k tomu snažně nabízel, přiveden býti nemohl, byl za živa upálen.

Po těchto též *Epimachus* a *Alexander*, nedlouho byvše u vazbě držáni, mnoho bolestí přetrpěvše řezáním britkými noži a bičováním, naposled prudkými plameny shořeli.

K nim byly čtyry ženy mučennictvím připojeny. První z nich byla sv. panna *Ammónarion*, která, když ji soudce dlouho a těžce mučil, jelikož ustavičně osvědčovala, že nic z toho říkati nebude, co jí kázal, a v tomto úmyslu pevně stála, na popravu odvedena jest. Druhá byla *Merkuria*, stařena obzvláště ctihodná, a třetí *Dionysia*, která, jakkoli byla matkou mnohých dětí, nedávala jim v lásce přednosti před Pánem. Čtvrtá byla *Ammónarion* druhá. Tyto tři nepodstoupily žádného druhu muk, poněvadž se soudce obával, aby jich nadarmo nemučili, a tak jaksi od žen přemožen nebyl, ale hned jsouce staty umřely. Za ně za všechny totiž ona první *Ammónarion*, jaksi do první řady potýkání byvši postavena, dosti muk vytrpěla.

Mimo to byli *Heron*, *Ater* a *Isidor*, všichni rodem Egypťané, a s nimi *Dioscorus*, mládenec 15 let starý, soudci vydáni. Soudce nejprve o to se pokoušel, aby mládence jakožto snadného k namluvení lahodnými slovy v blud zavedl, potom pak jako mdlého a ohebného mukami k zapření víry přinutil. Ale *Dioscorus* ani namlouváním se nepohnul, aniž rozkazu soudcova uposlechl. Ostatní zedral soudce ukrutným a hrozným bičováním a vida, že všechna muka velikodušně a statně pro víru snášejí, vydal je na hranici k spálení. *Dioskora* však, jak pro zvláštní velikost ducha, kterou veřejně ukázal, tak pro moudré odpovědi, které na jednotlivé otázky dával, soudce, ve-

lice se mu podiviv, propustil, povědév, že mu pro jeho stáří některé dni ještě darovati chce, aby mohl sobě lépe usmysliti. Již tedy Dioskorus, slavný pro velikou zbožnost, s námi jest očekávaje dalšího a těžšího boje, jakož i hojnější a stá-
lejší odměny.

Dále jakýsi *Nemesis*, též Egyptan, byl křivě obžalován, že měl spolek s loupežníky; když však před svým setníkem ukázal, že ono nařknutí jeho daleko vzdáleno jest, byl opět obžalován, že křesťanem jest, a okovy sevřen přišel k vladaři. Tento nespravedlivý vladař dal blahoslaveného mučenníka dvojnásobnějsími mukami a ranami nežli loupežníky ztrápiti a uvrh ho po příkladu Kristově mezi lotry, čímž nemalé cti nabyt, prudkým ohněm spáliti.

Dále bylo tu jakési oddělení vojínů, totiž *Ammon*, *Zeno*, *Ptolomeus* a *Ingenuus*, a zároveň s nimi stařec *Theofil*, ti stáli před soudnou stolicí. Když tedy kdosi proto, že byl křesťanem, útrpně tážán byl a již k zapření víry se nachyloval: tito stojíce při tom skřípěli zuby na nehodnost té věci, dávali mu ná-
věští obličejem, spínali ruce a činili celým tělem jisté posuňky. A když na ně oči všech obráceny byly, a než kdo jiný na ně ruce vztáhl, přistoupili sami k soudné stolicí a vyznali se, že jsou křesťané, tak že nad tím vladař i přísedící strachem ustrnuli; křesťané, s nimiž se vyšetřování vedlo, velmi se posilnili, aby muka, která ještě snésti měli, snesli a konečně soudcové, kteří proti nim výrok vynésti měli, velkou hrůzou se zděsili. Oni však kráčeli slavně ze soudního místa a radovali se radostí velikou ze svědectví, které Kristu vydali.

Mnozí pak jiní byli od pohanů po městech a dědinách zedráni a jako na kusy roztrháni; z nichž jednoho na př. uvedu. *Ischyron* zjednan jsa ze mzdy řídil věci jakéhosi úředníka. Který ho zjednal poručil mu, aby modlám obětoval; a když nechtěl uposlechnouti, počal jemu ostře láti; když i dále víry se pevně držel, těžšími hanami ho zasypával; a vida, jak vše pokojně a trpělivě snáší, uchytil přešpícatý kyj, prorazil jím jeho střeva a vnitřnosti, a tak usmrtil ho. A co třeba vypočítati množství těch, kteří na pouštích a po horách bloudíce, hladem, žízní, zimou, nemocemi, od lotrů a divoké zvěře zahynuli; jejichž blahoslaveného vyvolení a slavného vítězství svědkové jsou ti, kteří z onoho počtu až posavad na živě zůstali¹⁾.

¹⁾ Euseb. H. E. VI. 41. 42.

Co se v Alexandrii dalo, opakovalo se tímž způsobem v každém městě a místě, v Římě, Karthagu a jinde. Znamenití mučenníci z tohoto pronásledování jsou: *Fabian*, biskup Římský, *Babylas Antiochenský*, *Alexander Jerusálémský* ¹⁾, *Agatha v Sicílii*.

Decius padl v bitvě s Gothy, kterou s nimi v Moesii svedl, a vojsko prohlásilo za císaře *Galla*, který syna svého Volusiana za spoluvládce přijal (251—253). Za tohoto panování utichlo něco málo protivenství a obmezovalo se na vyhnanství kněží ²⁾. Když však mor, který již ode dvou let krajiny Východu hubil, i v Římě za přítomnosti císaře se rozmohl, poručil císař ediktem, aby se všude obětovalo, a tím se nedávno pouhaslé pronásledování křesťanů obnovilo. V tomto protivenství stkvějí se jako mučenníci papežové *Kornelius a Lucius* ³⁾.

Gallus se synem svým Volusianem byl od vlastního vojska v Itálii opuštěn a zabit, když proti němu nový samozvaný císař Aemilianus válečně přitáhl. Tímž způsobem zahynul i tento, když se proti němu přítel Gallův *Valerian* postavil; který byl hned za císaře vyhlášen, uvázal se v panování a učinil spoluvládce svého syna *Galliena*.

Císař **Valerian** (253—260) byl zprvu ke křesťanům velmi dobrotivý, a četní ctitelé Boží nalézali se při jeho dvoře, který takorčka církev Boží tvořil. Působením však svého milce Makriana, který byl, jak se zdá, představeným kněží bohyně egyptské Isidy v Římě, stal se pronásledovatelem křesťanů, chtěje si takto bohy nakloniti, by mu vítězství ve válce s Peršany, proti nimž se strojí, propůjčili. Prvním ediktem z r. 257 rozkázal poslati biskupy a kněze do vyhnanství, zakázal všechny sbory a schůze křesťanů k náboženským účelům, a kdo by se protivil a rozkazu nezachovával, měl býti až na hrdle potrestán ⁴⁾. Proto byl papež *Štěpán* v Římě vypověděn a umřel 2. srpna 257, sv. *Cyprian* byl z Karthaga poslán do vyhnanství do města řečeného Kurubis; rovněž *Dionysius Alexandrinský* a jiní.

Jelikož první edikt nic neprospěl, poslán z perské války druhý r. 258. „Biskupové, presbyteri a jahni měli býti hned odpraveni; senatoři, vzácní a přední mužové a rytíři měli důstojnosti a jmění ztratiti, a kdyby i po této ztrátě v křesťan-

¹⁾ H. e. VI. 40. — ²⁾ l. c. VII. 1. — ³⁾ Epist. Cypr. 60. 61. — ⁴⁾ Euseb. H. e. VII. 10—12.

stvi setrvali, i hrdlem propadnouti; paní měly po zabavení jmění do vyhnanství býti poslány; císařští úředníci měli své jmění ztratiti a byvše svázáni, po statcích císařských býti roz-
zesíláni¹⁾. V Římě podstoupil mučennickou smrt biskup *Sixtus*, jeho jahan *Laurentius* (Vavřínek) a jiní četní; v Tarra-
goně biskup *Fruktuosus*; v Karthagu biskup *Cyprian*²⁾. Krásné a dojemné jest vypsání umučení sv. Cypriana.

„Po mnohém čase, praví Pontius³⁾, byl od služebníků pro-
konsula Karthaginského Paterna Cyprian uchopen a před něho
postaven. Jemuž pravil: „Posvátní císařové Gallienus a Vale-
rianus poslali mně listy, jimiž stanovili, aby všichni lidé bohy,
které Římané ctějí, ctili, a kdoby rozkazem povrhovali, mají
mečem býti stati. Slyším, že úcty bohů za nic nepokládáš;
proto radím tobě, abys sobě dobře usmyslil a bohy ctil.“ Cy-
prian řekl: „Křesťanem jsem já, a jiných bohů neznám, mimo
jednoho a pravého Boha, jenž nebe a zemi stvořil a moře a
vše, co v nich jest. Tomuto Bohu křesťané sloužíme; tohoto
ve dne v noci za všechny i za císaře prosíme.“ Prokonsul Pa-
ternus řekl: „Setrváš-li při tomto úmyslu, zlou smrti zahyneš.“
Sv. biskup Cyprian odpověděl: „Dobrý úmysl jest, který se
Boha bojí: a proto nemůže se změnit.“ Paternus prokonsul
řekl: „Poněvadž při tomto úmyslu setrváváš, budeš dle roz-
kazu knížat do vyhnanství poslán.“ Sv. Cyprian odpověděl:
„Vyhnanecm nebude, kdo Boha v srdci ponese, poněvadž
Hospodinova jest země a plnost její.“ Paternus: „Nežli odejdeš,
řekni, kde jsou presbyteri, kteří se praví býti v tomto městě,
neb tobě podobní.“ Cyprian: „Dobře jste svými zákony stano-
vili, že žádných udavačů býti nemá: proto nesmějí býti ode
mne zrazení, ale od vás nalezeni: jelikož jste se na tom usta-
novili, aby se žádný dobrovolně nevydával.“ Prokonsul řekl:
„Já je na tobě mukami vyzvím.“ „Svatý Bože“, odvětil Cy-
prian, „mnou nezahynou.“ Prokonsul: „Rozkaz knížat jest, by
křesťané sborů nedrželi a na hřbitovy nevcházeli: a kdo by
toho učinil, mečem ať jest odpraven.“ Svatý Páně odvětil: „Čiň,
co ti poručeno jest.“

Když prokonsul nezlomnou mysl Cyprianovu viděl, poslal
ho do vyhnanství do města Kurubis zvaného, kde četným pro-

¹⁾ Epist. Cypr. 82. — ²⁾ Ruinart. acta mart. — ³⁾ Pontius byl jahnem u
sv. Cypriana a sepsal: Passio beati Cypriani, episcopi Carthaginensis.
Spis nalézá se mezi díly Cyprianovými

spěl a žádnému neuškodil. Když prokonsul Paternus umřel, navrátil se Cyprian z vyhnanství a zdržoval se v jakési zahradě. Když se o něm dostala zpráva ku prokonsulovi Galeriovi Maximovi, nástupci Paternovu, poslal dva sluhy, by ho přivedli. Tito přišedše k němu posadili ho na svůj vůz a přivedli ke Galeriovi Maximovi. Když ho tento spatřil, tázal se ho: „Jsi ty Thascius Cyprianus?“ Sv. Cyprian odpověděl: „Já jsem.“ Galerius prokonsul řekl: „Jsi ty muž, kterého křesťané jmenují svým biskupem?“ Svatý Boží řekl: „Ano, jsem.“ Prokonsul: „Knížata ti poroučejí, bohům se klaněti.“ Cyprian odpověděl: „Neučiním toho.“ Prokonsul řekl: „Lépe bys učinil, kdybys se o své blaho staral a bohy neopovrhoval.“ Cyprian pravil: „Spása a síla má jest Kristus Pán, jemuž bez konce sloužiti si žádám.“ Prokonsul řekl: „Lituji tvého života a choi tobě raditi.“ Sv. Cyprian odpověděl: „Není lepší rady pro mne, prosím, než abych klaně se Bohu svému s celou žádostí duše své k němu spěchal, poněvadž nejsou rovna utrpení tohoto světa budoucí slávy, která se v nás zjeví.“ Rozhněván jsa prokonsul řekl: „Dlouho bezbožnou myslí žil jsi, lidi bezbožného spiknutí shromáždil jsi sobě, ukazoval jsi se nepřitelem bohů a jejich svatých řádů a s radami a nařízeními přespravedlivých knížat nikdy jsi se nesrovnával, ale byl jsi původce bezbožného jména a náčelník ostatních; proto budeš pro ostatní příkladem, a v tvé krvi naučí se kázni.“

Tentokráte diktoval dvakráte výrok, řka: „Aby Thascius Cyprianus, který bohům obětovati se zpírá, mečem byl odpraven. stanoví se.“ Když byl k stětí veden, následovalo ho množství lidu, a jiní křičeli: „Umřeme zároveň se sv. biskupem.“ A když přišli na místo, které se jmenuje Sextus, čtyři míle od města, svlékl se sebe vrchní roucho a podal je katům, dalmatiku odevzdal jahnům a stál pouze v rouchu lněném, očekávaje kata. A když přišel, poručil svým, aby mu 20 zlatníků vyplatili. Padl na zemi, modlil se a slzel, bratři podali mu šátky, jimiž si oči utíral. A když od modlitby povstal, čten byl výrok: „Thascius Cyprianus ať jest mečem odpraven.“ A hned odpověděl svatý Boží: „Amen,“ podal šíji a skončil život časný maje obdržeti od Boha věčný.“ Tak vypravuje Pontius jahen. Cyprian byl první biskup Karthaginský, který pro Krista krev prolil.

Brzy potom svedl Valerian buď zradou neb špatnou radou dotčeného Makriana nešťastnou bitvu s Peršany, v níž i

zajat byl. Po té sloužil králi Saporovi za podnož, když vsedal na kůň, snášel mnoho útrap a pohanění, konečně byla s něho za živa kůže stažena a on solí posypán bídne zahynul. Gallienus stal se r. 260 samostatným vládcem na Západě, a r. 261 262 i na Východě, když tam Makrian, který místo Valeriana se tam se svými syny za císaře dal prohlásiti, zahynul. **Gallienus** (260—268) uznal za vhodné, uděliti křesťanům jakousi právní existenci, než ustavičným vražděním jejich ještě více říši seslabovati, která beztoho zevnitřními válkami a vnitřními zpourami byla celá rozervána, a dlouhým a zuřivým morem velké ztráty lidu utrpěla. Proto zvláštním reskriptem udělil jim pokoj, vrátil jim jejich místa, budovy a hřbitovy, a poručil, aby jich nikdo více neobtěžoval. Tím byli křesťané za dovolený spolek uznáni (za collegium licitum) a indirektně též jejich náboženství ¹⁾.

Gallienus byl sice milostiv ke křesťanům, při tom však panovníkem velmi bídny spustlých mravů, a byl od vlastního vojska při obležení města Milána zavražděn veda válku proti samozvanci Aureolovi. Doba následující sluje doba 30 tyranů, kde jeden císař proti druhému a mnohdy několik na jednou povstávali, říši trhali a na propast záhuby přiváděli; tímto smutným poměrům učinil teprve Diokletian konec. Křesťané požívali 40letého pokoje, který toliko Aurelian rušiti chtěl.

Aurelian (270—275) byl z prvu křesťanům nakloněn, později však změnil svůj náhled, a některými svými rady jsa popuzován, chtěl všeobecné pronásledování proti křesťanům zdvihnouti. Již byly edikty proti nim do provincií poslány; tu pokuta Boží ho zachvátila a ruku jeho zadržela, tak že nemohl toho provést, co zamýšlel, byv od svého sekretáře 3. dubna 275 zavražděn. Jakmile zpráva o zavraždění Aurelianově v dalších kruzích v známost vešla, zastaveny jsou jeho rozkazy proti křesťanům, nevešedše ani v platnost. Přec sem tam horlivost soudců zplodila mučenníky. Ostatně šetřil Aurelian na počátku své vlády ustanovení Gallienova o korporacním právu křesťanů, a přiřkl dům biskupský ve při křesťanů s Pavlem Samosatenským tomu, komu biskupové římskéti dopisují ²⁾.

Čas 40letého pokoje byl sice pro počet a rozšíření křesťanů velmi prospěšný, ale záhubně působil na jejich mravy.

¹⁾ Eus. H. e. VII. 13. — ²⁾ Euseb. H. e. VII. 29. Lact. de mort. persec. c. 6. Hier. chronicon.

„Jaký lesk,“ praví Eusebius, „učení o pravé poctě Boha, všech věcí stvořitele, skrze Krista světu zjevené u všech lidí, u Řeků i Barbarů, před bouří toho protivenství, které se za naší paměti stalo, obdrželo, a jak svobodně mezi nimi se kázalo, jest cos většího, než abych to mohl při své nedostatečnosti v mluvení hodně vypsati. Čehož za důvod býti může zvláštní vlivnost císařů, kterou našince tak milostivě přijali, že jim i mistodržitelství v provinciích udělovali, a pro svou až k víře nepodobnou dobrotivost, kterou našemu náboženství prokazovali, je ode všech obtíží a rozpaků s strany obětování modlám úplně osvobodili. Snad třeba o těch mluvit, kteří při dvoře císařů velikých důstojností dosáhli? Co o císařích, kteří jaksi na to patřice domlouvali svým dvořanům slovy i skutky své náboženství vyznávat? a kteří jim byli milejší a dražší, nežli ostatní zástup služebníků. Neb co mám připomínati, jakou přívětivostí, poctou a dobrotivostí praefekti provincií a vladaři k správcům a biskupům církví, jak každý viděti mohl, se nesli? A jak bude moci kdo veliké přistupování nesčíslných zástupů do církve, utvořené sbory v jednotlivých městech a slavné schůze lidu v chrámech řeči vypsati? A protož když v oněch starých budovách dosti místa neměli, vystavěli ve všech městech širší a prostrannější chrámy od základů. — Ale když jsme pro přílišnou jaksi svobodu v rozmazanou choulostivost a rozpustilou lenost upadli; když jedni druhým záviděli, zlořečili, vespolek mezi sebou nestydatými jazyky jako nějakými zbraněmi válku vedli, a kolikráte za malou příčinou hanlivými slovy jako kopymi jeden na druhého házeli; když správcové církví jeden druhého zlehčovali, a lid proti lidu povstával; a když konečně pokrytecká podobizna svatosti, která slovy vyjádřena býti nemůže, a přetvářka obličejem zakrývaná v nesmírnou jakousi nešlechtnost vzrostla: tu božská msta na nás dokročila, a vyplnilo se na nás předpovědění Jeremiáše proroka: „Přikryl mrákotou v prehlivosti své Pán deuru Sionskou: a shodil s nebe slávu Israelovu, a nerozpomenul se na podnož nohou svých v den prehlivosti své. Svrhl Pán všechnu krásu Jakobovu a zničil všechny ohrady jeho“ (Pláč 2, 1. 2.)¹⁾. Tento oheň, humno Páně očišťující a nepravosti křesťanů šírající, bylo pronásledování Diokletianské.

¹⁾ Euseb, H. e. VIII. 1.

§. 61.

Pronásledování Diokletianské.

K snadnějšímu porozumění posledního a nejkrutějšího pronásledování musíme politické poměry říše římské připojit a na ně ve vypsání svém ohled míti.

Císařové po Deciovi byli vesměs, vyjma Tacita, z provincií, pouze vojínové, synové štěstí, a pocházejíce ze sprosté třídy stáli rodem daleko za senátory a starými měšťanskými rody římskými. Co by žádný císař, rodem Říman, nebyl učinil, učinil Aurelian, vsadiv na svou hlavu diadema, symbol despotismu, a dav se nazývati „Náš pán a bůh.“ Císařové jmenovali se imperatores. Tento název znamenal za republiky nejvyššího vojevůdce, ale i v monarchii neměl jiného významu; proto připojili sobě císařové důstojnosti a jména kosula, tribuna, praetora a pontifika maxima k naznačení své moci, která se takto až despotickou stala. Římský však lid klamal sám sebe a pro ona jména viděl v císaři jen svého zástupce a nejvyššího úředníka říše; a senátu to lichotilo, že císaře potvrzoval, a jeden jeho člen s císařem byl konsulem. Ale nováčkové z provincií neměli žádného ohledu na Řím, a proto dal si Aurelian název „dominus“, a tím vstoupili Římané k němu v takový poměr, v jakém otroci ke svým vlastníkům stáli. Snad povstalo nebezpečné jitření lidu, že nástupcové jeho onen název odložili.

Starí císařové spokojili se, že po smrti mezi bohy vřadění budou; v provinciích se beztoho jejich sochám božská čest prokazovala a před nimi kadidlo páliło. Aurelian však neboje se více ani lidu ani senátu, dal si jméno „bůh.“ Poněvadž se křesťané tomu protiviti musili, bylo jim nutně pronásledování očekávati. Nástupcové ustoupili opět od této zpozdlé myšlenky. Ale císař Diokletian ji zase pojal a chtěl rozervanou a kleslou říši ideí o absolutní moci císařů, která od bohů pochází, obnoviti, a jí v božství císařově pevný základ udělit. Jelikož tato despotická myšlenka v Římě provésti se nedala, musil býti Řím snížen a povržen.

Diokletian pocházel z Dalmacie, byl propuštěnec senatora Annulina, konal službu vojenskou, vyšinul se až za vojevůdce a bojoval pod císařem **Carem**, který ve válce byl přítomen proti Peršanům. Když Carus na loži svém mrtev byl nalezen, vládli jeho synové **Numerianus** na Východě a **Carinus** na Zá-

padě. Numeriana zabil jeho tehán a velitel tělesné stráže Aper, který za to byl uvězněn a přede vším vojskem od Diokletiana vlastní rukou proboden (v srpnu 284). Vojsko prohlásilo **Diokletiana** za císaře, který po zavržení prostopášného Carina se stal samovládcem celé říše (284—305).

Diokletian byl muž rozený vládce a zbožné mysli, který říši uvnitř zpourami zevnitř vpády barbarů na kraji propasti nalezl. Vida, že pro celou říši nedostatečen jest, pojal za kolegu surového, ale udatného bojovníka **Maximiana**, nejprv r. 285. jakožto caesara, později r. 286 jakožto augusta a odevzdal mu ku správě a hájení Západ, sám sobě podržel Východ; sobě dal název boha Joviše, jemu boha Herkulea; sám sídlil v Nikomedii, městě Bithynském, onen v Miláně. Jelikož oba dva ještě byli nedostateční přibrali sobě r. 292 každý pomocníka s názvem caesara, který k augustovi v poměru adoptivního syna státi a po něm ve vládě následovati měl. Diokletian připojil sobě *Maximiana Galerii*, který silou a zmužilostí nad Maximiana Herkulea vynikal, a dal mu za manželku dceru svou Valerii; Herkuleovi přidal *Konstantia Chlora*, který musil manželku svou Helenu propustiti a Theodoru, dceru Herkuleovu v manželství pojati. Diokletian držel Východ a jeho caesar obojí Illyrii; Maximianus Herkuleus Itálii a Afriku a jeho caesar Konstantius Chlorus Britannií, Gallii a Hispanii. Diokletian vložil si na hlavu korunu, obklopil se leskem orientálním, dal se nazývati „božství a posvátné veličenství“ a směřoval s celou svou snahou k obnovení staré slávy římské pod formou orientálního despotismu. Vliv Říma a senátu na moc vladařskou úplně zanikl.

Diokletian byl z prvu křesťanům velmi milostiv, činil je představenými provincií, svěřoval jim vysoké úřady a hodnosti u vojsťe a při svém dvoře a osvobodil je od povinnosti bohům obětovati¹⁾. Maximian řídil se příkladem a lepším náhledem svého kollegy; Konstantius Chlorus vážil si ctností, kde a u koho ji nalézal; jen Galerius nenáviděl křesťanství, kteroužto nenávisť mu jeho matka Romula vštíčila a ji ustavičně podněcovala, tak že by byl proti křesťanům hned od počátku krutě zakročil, kdyby jen byl směl²⁾. Ale i v těchto celkem pokojných časech nalézáme mučovníky, jelikož zákony proti křesťanům odvolány nebyly, a soudcové v tom veliké svobody požívali.

¹⁾ Euseb. H. e. VIII. 1. — ²⁾ Lact. de mort. persec. c. 11.

V počátek vlády Herkuleovy spadá mučennictví *Thebanské legie*. Maximianus Herkuleus odebral se hned po svém povýšení do Gallie, aby Bagaudy neb jakési povstale rolníky skrotil. Z Východu přivedl s sebou thebanskou legii, která byla celá, spíše však jen v značném počtu svého mužstva křesťanská. Voje nalézaly se mezi Alpami v nynější krajině Vallisské a měly bohům obětovati. Poněvadž ona legie se zdráhala rozkazu císařova uposlechnouti, kázal císař ji po dvakráte decimovati, aby ostatních zastrašil. Vida, že to nic neprospívá, dal ji vojskem obklíčiti a všecku povraždit. Přednější důstojníci *Mauritius*, *Exsuperius* a *Kandidus* byli příkladem poslušnosti a statečnosti. Toto vraždění stalo se okolo r. 286 v okolí místa Agauna, a proto slují tito mučenníci též Agaunští. Zuřivost císařova jsouc jednou rozžata vyžádala i jiných obětí po krajinách, které se do tohoto času kladou, a toliko předehtou nastávajících krutých časů byly ¹⁾. Cośi podobného událo se i na Východě. Diokletian dal zvířata obětovati, aby z jejich vnitřností budoucí věci vyzpytoval. Přítomní křesťané znamenali se sv. křížem, aby se proti daemonům chránili. Modlářští kněží to spatřivše prohlásili, že prý obyčejná znamení pro přítomnost poskvrněných se neukázala. Císař rozhněvav se poručil, aby všichni, kteří byli v jeho paláci, obětovali, a poslal listy na praefekty provincií, aby všichni vojáci buď bohům obětovali neb službu vojenskou opustili. Přechetní volili opuštění služby ²⁾.

Hlavní rána stala se o pět let později. Caesar Galerius působil znenáhla na Diokletiana a zaujal ho velice proti křesťanům. Snaha jeho měla tím více zdar, poněvadž Diokletian ukončiv válku perskou a utvrdiv říši, jí trvanlivý základ dáti hleděl, kterým nemohlo býti nic jiného než náboženství pohanské, s nímž celý způsob vlády byl srostlý; nad to poznával jasně, že křesťanství s posavadní soustavou vládní srovnati se nedá. Plán uzrával pomalu. Celou zimu z r. 302 na rok 303 děly se porady v Nikomedii o křesťanech. Diokletian zdráhal se nastoupiti na zámysly svého caesara, předvidaje nastávající ukrutnosti, jejichž vinu na jiné uvaliti chtěl. Lactantius praví ³⁾: „On byl tak chytrý, že když něco dobrého konati chtěl, činil

¹⁾ Ruinart. acta marty. Mnozí pochybovali o skutečnosti této události, jako Stolberg, Döllinger, Tillemont a jiní; Bollandisté v Acta Ss. ad diem 22. septb. Palma, Braun a jiní hájí jí opět; a jejich důvody jsou pádné a zasluhují víru. — ²⁾ Euseb. H. e. VIII. 1. 4. Lactant. de mort. pers. c. 9. 10. — ³⁾ l. c.

to bez rady jiných; když však něco zlého zamýšlel, svolal množství rádců, aby špatnost toho na jiné padla.“ Konečně dosáhl Galerius, po čem ode dávna práhla duše jeho; pronásledování vypuklo.

O slavnosti pohanské 23. února 303 vrazili vojáci do chrámu v Nikomedii a zbořili jej až do základů, a oba císařové dívali se tomu. Den potom, t. j. 24. února vydán císařský edikt, kterým se poroučelo, aby chrámové se zbořili a se zemí srovnali, pisma sv. ohněm spálila, kteří z křesťanů v důstojnostech postaveni byli, s těch aby s potupou sesazeni, plebejové, kteří by při své víře vytrvali, svobody zbaveni byli. Tím rozkazem se spolu dovolovalo, na křesťany pro víru žalovati, a pakli by od ní neupustili, je i mučiti¹⁾.

Když tento edikt v Nikomedii na veřejném místě byl přibit, jakýsi křesťan, jmenem Jan, jsa nechvalnou horlivostí hnán, strhl jej a roztrhal na kusy, pravě, že se hodí pro Sarmaty, ale nikoliv pro věrné křesťany. Začež byl hned jat a za živa upálen²⁾.

Brzy potom vypukl dvakráte po sobě požár v císařském paláci bez pochyby od Galeria byv způsoben, který se hned křesťanům přičítal, jakoby jej byli založili. Biskup Nikomedský *Anthimus* byl chycen a mečem stat; křesťané z města a okolí byli po hromadách jedni mečem odpravováni, druzí na hranicích pálení, jiní svázáni, na člunky naloženi a do moře metáni. To vše dalo se na rozkaz císařský při sběhu lidu³⁾. Ani paláce nebylo ušetřeno. Císařovna *Prisca*, manželka Diokletianova, a její dcera *Valeria*, manželka *Galeriova*, byly nuceny obětovati bohům, jelikož se vědělo, že jsou křesťankami; a ony byly tak bázlivy, že to učinily⁴⁾. Za to křesťanští dvořané stali se vzory křesťanské statečnosti a hrdinské lásky ke Kristu, kteří hrozná muka snášeli, než smrt jejich bídám konec učinila. Tak na př. *Petr* byl před oba císaře postaven a obdržel rozkaz modlám obětovati; neuposlechnuv byl obnažen a tak ukrutně mrskán, že i kosti od masa byly obnaženy; potom bylo tělo rozedrané octem se solí smíšeným potřeno; a když i v těchto bolestech skalopevným zůstal, byl na rozpálený rošt posazen a znenáhla pečen, až duši vypustil. *Dorotheus* a *Gorgonius* a s nimi četní

¹⁾ Euseb. H. e. VIII. Lactant. de mort. pers. c. 13. — ²⁾ Euseb. l. c. VIII. 5. — ³⁾ Euseb. H. e. VIII. 6. — ⁴⁾ Lactant. l. c. 14. 15.

z dvořanstva císařova byli po mnohých mukách osidlem zardoušení a obdrželi tak palmu vítězství ¹⁾)

Galerius rozpáliv starého Diokletiana ujížděl z Nikomedie, aby prý nebyl sám upálen.

Po nedlouhém čase vypukla zpoura v Melitině v Armenii, a v Syrii byl tribun Eugenius za císaře prohlášen. Vina přičítala se hned křesťanům a Diokletianovi namlouváno, že jest se obávati, aby se ke zpourám křesťané nepřipojili, proto prý se musí proti nim přísně zakročit. Vydán druhý edikt 303, který všechny představené církve do žalářů metati a v okovy dáti kázal. Následkem toho bylo nesčíslné množství do žalářů zavřeno, a tyto, které původně pro lupiče hrobů a vrahy vystaveny byly, naplnily se biskupy, presbytery, jahny a nižšími kleriky tak, že praví zločincové v nich místa nenalezali ²⁾). Třetí edikt poroučel, aby uvěznění buď bohům obětovali a na svobodu propuštění byli, aneb nesčíslnými mukami byli trápeni a k tomu donucováni ³⁾). Provádění těchto ediktů převyšuje všechno naše pomyšlení a představení. „Množství mučenníků,“ praví Eusebius, očitý svědek, „kteří po všech krajínách usmrčeni byli, žádný vyčísti nemůže ⁴⁾). A Lactantius dí: „Vyjma Gallii zuřily od Východu až na Západ tři nejukrutnější šelmy (bestie). Kdybych sto řečí, sto jazyků a železný hlas měl, přece bych nemohl všech ohavností vypsati, ani všech jmen mučenníků udati, a co vše soudcové v provinciích na nevinných a spravedlivých spáchali“ ⁵⁾). Tenkrátě přemnozí správcové těžká a ukrutná bití ochotně snášeli; bohužel velmi mnozí jsouce strachem uchvácení a omámeni hned při prvním útoku podlehli, pisma sv. vydali, nazývajíce se potom *traditores*, ano i obětovali. Z ostatních každý jeden po druhém rozličné druhy muk snášel: tento byl mrskáním po celém těle zedrán, onen roztažením údů na skřipci mučen, jiný ostrými a nesnesitelnými noži rozsápán. Mnohý byl násilím pohanů strhán a k oněm ohavným obětem přiveden, a byť ani neobětoval, přec byl propuštěn, jakoby byl obětoval. Jiný k oběti se ani nepřiblížil, ani čeho nečistého se dotekl, když však pohané o něm jistili, že obětoval, a on k této pomluvě mlčel, vyvázl odtud zdrav na těle, raněn však na duši. Jiný položivý byl vzat a jako mrtvý povržen. Některý opět na zemi leže, byl za nohy

¹⁾ Euseb. H. e. VIII. 6. — ²⁾ Euseb. l. c. VIII. 2 6. — ³⁾ l. c. VIII. 6. — ⁴⁾ Eus. l. c. VIII. 6. — ⁵⁾ l. c. c. 16.

uchvácen a do počtu těch, k teří obětovali, vržen. Jeden volal a velikým hlasem osvědčoval, že oběti na prosto zavrhuje; jiný chlubě se vyznáním spasitelného jména Kristova, volal, že jest křesťanem; a opět jiný stále ujišťoval, že ani neobětoval, ani nikdy obětovati nebude. Tito všichni byli pěstmi vojáků, kteří k tomu byli zřízeni, v obličej a ústa bití a k mlčení přinucení a pak ven vystrčeni, jakoby byli obětovali. Tak si toho nepřátelé pobožnosti velice vážili, když jen alespoň na oko toho dovedli, co zamýšleli, totiž křesťany k obětování přinutiti¹⁾. Konečně vyšel r. 304 čtvrtý edikt, který kázal křesťanům vesměs beze všeho rozdílu buď obětovati buď umřítí²⁾. Nyní neznala zuřivost pohanů žádných mezí. Jmenovitě trpěli církve na Východě pod Diokletianem a Galeriem. V Egyptě podstupovali mučennictví mužové se ženami a dítkami téměř v nesčíslném počtu³⁾. V Thebaidě bylo někdy na jednou více než deset, někdy více než dvacet, jindy okolo šedesáti, mnohdy o jednom dni až sto mužů se ženami a útlými dítkami odsouzeno a umučeno. „Já sám,“ praví Eusebius, „náhodou v oněch místech se zdržuje viděl jsem na své oči zástupy jeden den k smrti voditi, jedni aby ohněm spálení, jiní mečem odpraveni byli, tak že meč častým stínáním se otupoval a ustavičnou potřebou jaksi lámal, ano i katané jsouce ustavičnými popravami unaveni, musili si jeden druhému v práci pomáhati a se střídati“⁴⁾. Jmenovitě zde zuřil prokonsul Hierokles a kázal mučitelům s křesťany tak nakládati, jakoby ani lidé nebyli. Ve Frygii bylo prý celé město, jež bylo křesťanské, spáleno⁵⁾. V Arabii byli muozi stíháni; v Kappadocii mnohým hnátové polámáni; jiní byli za nohy pověšeni hlavou dolů, pak byl pod nimi oheň rozdělán, a oni znenáhla udušeni; tak se stalo těm, kteří v Mesopotamii bydlili. Podobné ukrutnosti páchaly se v Antiochii, Pontu a jiných četných místech⁶⁾. Toto protiventství řádilo i na Západě v území augusta Maximiana Herkulea, byť oněch východních rozměrů nebylo dosáhlo. Ano i caesar Konstantius Chlorus musil edikty prohlásiti, zakázal schůze křesťanů a dal některé staré chrámy sbořiti⁷⁾; sám však na soudě proti křesťanům nezasedal, a proto úředníci

¹⁾ Euseb. H. e. VIII. 3. — ²⁾ Euseb. de mart. palaest. c. 3. dodatek k VIII. knize jeho círk. dějin. — ³⁾ H. e. VIII. 8. ⁴⁾ l. c. VIII. 9. —

⁵⁾ l. c. VIII. 11. — ⁶⁾ Euseb. H. e. VIII. 12. — ⁷⁾ Lact. de mort. pers. c. 15.

v provádění ediktů nehorlili. Ale i za jeho vlády jsou mučenníci v jeho údělu, které Maximian za svého častého pobytu v Galii odsoudil.

V 21. roce své vlády poděkoval se Diokletian jsa bezpochyby výčitkami svědomí nad prolitím přehojné krve křesťanské trápen a nalezna ve svém triumfu r. 303 v Římě místo slávy jen opovržení. Proto nezdržel se dlouho v Římě a odebral se do Ravenny. Zima deštivá (303—304) škodila ještě více jeho chatrnému zdraví, a proto spěchal do Nikómedie, kde se uzavřel tak, že lidé mysli, že jest mrtev, a smrt jeho že se až do příchodu Galeriova zatajuje. By povstání mezi vojskem nevypuklo, ukázal se veřejně, ale nemocí až k nepoznání sklíčen. Nyní měl Konstantius Chlorus jako nejstarší caesar býti augustem, ale pro Galeria přiměl Diokletian, že se ačkoli nerad i Maximianus Herkuleus poděkoval. Nyní jmenoval Diokletian 1. května 305 augusty: **Konstantia Chlora a Maximiana Galeria**; caesary, samé nestvůry Galeriovy, totiž *Severa*, *píjaka* a *tanečníka*, pro Itálii, a *Maximina Daju*, syna sestry Galeriovy, pastýře pro Východ, pomina Maxentia, syna Herkuleova, který měl dceru Galeriovu za manželku, ale tehána svého urazil, a *Konstantina*, syna Konstantiova. Konstantin jsa rukojmím na dvoře Diokletianově prchl k otci svému do Gallie a byl po jeho smrti v Eboraku v Britanii od vojska za augusta pozdraven 306. Konstantin oznámil své povýšení Galeriovi, který ho z bázně za caesara uznal, a Severa augustem jmenoval. Maxentius, znaje nechuť Římanů proti tomuto zřízení a rozmrzelost praetorianů na svou nečinnost dal se senátem a lidem prohlásiti za augusta, a senát povolal i otce jeho k vládě. Severus chtěl sice odboj Říma potrestati a táhl válečně proti němu, ale legie ho opustily, přešly k svému bývalému pánu Herkuleovi; on táhl se zbytkem věrných do Ravenny a vzdal se vymíniv si svobodu a život r. 307. Herkuleus však odsoudil ho zrádně k smrti, jejíž způsob sobě volně voliti mohl. Vida Herkuleus, že mu válka s Galeriem nastává, který hrozil, že římský lid i senát zničí, hleděl se sesílití spolkem s Konstantinem, ke kterému se svou dcerou Faustou se odebral, chtěje mu ji v manželství nabízet, jelikož nedávno svou manželku Minervinu ztratil. Konstantin uzavřel s ním spolek a obdržel od něho jakožto tchána název a hodnost augusta. Galerius učinil sice útok na Itálii, ale byl odražen a udělil místo augusta smrti Severovou uprázdněné starému svému druhovi Liciniovu,

kteřý zatím, nežby úředu nabyt, žil při dvoře Galeriově. Tím jsa Maximinus Daja uražen přijal bez svolení strýcova název augusta. Avšak svornost mezi Herkuleem a jeho synem netrvala dlouho. Každý chtěl míti první místo. Spor měli rozhodnouti lid a vojsko. Jelikož vojsko po straně Maxentiově stálo, odebral se Herkuleus k svému zeti Konstantinovi a složil do jeho rukou purpur. Ale brzo litoval tohoto kroku, a když Konstantin proti Frankům na Dolním Rýně bojoval, získal pro sebe legie ležící v jižní Gallii. Konstantin poraziv Franky táhl proti povstalcům, a Herkuleus zavřel se do Massilie. Vojáci pykali brzy svého skutku, otevřeli brány a prosili Konstantina za milost. Herkuleus padl do rukou Konstantina, který nad ním vynesl ortel smrti, jejíž způsob mohl sobě voliti r. 310.

Císařové východní *Galerius a Daja* pokračovali v pronásledování; ano Maximin Daja zdvihl ještě horší nežli bylo za dřívější vlády. Hned po svém povýšení vydal listy, aby všichni úředníci jednoho každého města s velikou péčí na to hleděli, aby všichni bohům v chrámech obětovali. V Caesareji svolávali bířící muže se ženami a dětmi do chrámů modlářských, a vojenští tribuni každého jménem ze svých listin k obětování volali¹⁾. Co se dalo v Caesareji, dělo se i v jiných městech a místech. Tu nezbyvalo křesťanu ničeho jiného, než buď obětovati aneb umřítí, neb vše opustiti a na nepřístupná místa prohnouti. Vladař Palaestinský Urban odsuzoval mnoho vyznavačů do dolů k dobývání mědi u Féna, dada jim rozpálenými železnými nástroji přiblí u nohou ochromiti.²⁾

Když se císařové krve již nasýtili a sami pohané stále krveprolévání v ošklivosti měli, stanovili pro křesťany dle svého náhledu mírný nový trest. Jednomu každému mělo býti pravé oko vyloupáno, a důlek ohnivým železem vypálen; potom levá noha v přiblí rozpáleným železem pálena a schromena. Takto jsouce zohaveni měli do dolů býti posláni a tam pracovati. Počet takto zmučených byl nesmírný ve všech krajinách.³⁾ Když protivenství začalo se trochu tišiti a ochabovati, zostřeno jest znova r. 308. Do všech krajin posláni jsou listové od Maximina, jimiž se nařizovalo, aby modlářské chrámy se vši rychlostí se opravovaly a znova stavěly, aby všichni mužové s manželkami, služebníky a dítkami, ano i s těmi,

¹⁾ Euseb. de mart. palaest. c. 4. — ²⁾ l. c. 7. — ³⁾ l. c. 8.

které ještě prsou matek požívají, bohům obětovali a obětního masa a pokrmu požívali, a k tomu přinucováni byli; aby pokrmy, které se na trhu prodávají, pokropením z obětí byly poškrvněny, a konečně, aby před lázněmi byli strážní postaveni, kteří by každého, kdoby do nich vešel, pohanskými oběťmi poškrvnovali. Křesťané chvěli a děsili se ouzkostí, ale i pohané reptali na nové ukrutnosti.¹⁾ Nejznamenitější mučenníci mimo jmenované jsou v Římě *sv. Anežka*, v Syrakusách *sv. Lucie*, v Illyrii *Anastasia*, v Augsburgu *Afra*, v Caesareji presbyter *Pamphilus*.

Na Západě panoval po odstoupení Diokletianově v celku pokoj; jelikož Maxentius pronásledování proti křesťanům zastavil.²⁾

Když Galerius v těžkou a nezhojitelnou nemoc upadl, tak že byl červy prolezlý, vydal v Sardice v Moesii dekret ve jménu svém, pak Konstantina a Licinia a snad také Maximina Daje na počátku r. 311, jímž veškeré pronásledování zastavil. „Chtěl prý, praví, křesťany přivést k starému řádu a úctě bohů po otcích zděšené; poněvadž však mnozí pro svou neústupnost o život přicházeli, a pak ani bohů nebeských ani Boha křesťanského nectili, proto nakloniv se k své obyčejné milostivosti a mírnosti dovoluje, aby se křesťany býti svobodně vyznávali, kostely opravovali a nové stavěli, ale ničeho proti veřejným řádům římským nepodnikali. Za to mají se křesťané za jeho zdraví a za blaho říše modliti, aby i oni se svými rodinami pokojně život vésti mohli.“³⁾ Galerius zemřel v květnu 311 a Diokletian 313 dlouhou a těžkou nemocí.

Maximinus Daja nemoha se svrchované vůli Galeriově a ostatních císařů protivit, oznámil toliko ústně, nikoliv písemně úřadům, by od pronásledování křesťanů upustili. Jakmile pronásledování utichlo, objevilo se všude k velikému podivení pohanů množství křesťanů, vypovězenci, a kteří prchli, vraceli se do svých domů; a panovala všeobecná radost poněkud i u pohanů. Ale tyto pokojné časy trvaly jen šest měsíců, císař zakazoval znova schůze na hřbitovech, vybízel zkrze nešlechtné muže Antiochii a jiná města, aby si na něm vypuzení a vyhnání křesťanů z měst jako nějakou milost vyžádali; úředníci a lid znajíce smýšlení císařovo dovolili si vše proti křesťanům, vraždili je a páchali proti nim nové nešlechtnosti a násilí.

¹⁾ l. c. 9. — ²⁾ Euseb. H. e. VIII. 14. — ³⁾ Euseb. H. e. VIII. 17.

Jakési domnělé spisy Pilatovy, plné rouhání proti Kristu, čtly se z rozkazu císařova veřejně po městech a vesnicích a učitelé musili je ve školách mládeži vykládati, a tato se jim na paměť učití, aby si křesťanství zošklivila.¹⁾

Ale i Maximina zastihla veliká pohroma jako trest Boží; sám byl od křesťanských Armenů poražen; hlad a mor zuřil zle po všech krajinách, tak že města mrtvolami se naplňovala. Křesťané ukázali se zde pravými samaritány, pochovávali mrtvé, kterých nikdo pohřbiti nechtěl, rozdávali, seč stačili, chléb, a tak si pohany naklonili, že Boha velebili.²⁾

Po smrti Galeriově nastoupil na jeho místo Licinius, a Bospor s Propontem tvořily hranice mezi ním a Maximinem.

Na Západě směřovalo vše k válce. Maxentius byl nesmírný prostopášník a týral ukrutně své poddané, dával odpravovati senátory a velmože, aby se statků jejich zmocnití mohl, porušoval manželky předních mužů, ano i pro nepatrnou příčinu, které Eusebius³⁾ blíže neudává, učinil v Římě krveprolití. Konstantin byl přesvědčen, že Maxentius na něho udeří; ale i Maxentius čekal útoku se strany Konstantinovy a byl předtuchou budoucího neštěstí trápen, jakkoli silou válečnou o kolik nad svého protivníka předčil. Vojsko jeho čítalo 170.000 mužů pěchoty a 18.000 jízdy, kdežto Konstantin 90.000 mužů pěchoty a 8000 jízdy čítal, a z toho ještě říše proti vpádům Germanů hájiti musil. Válka byla nevyhnutelna, jen šlo o to, kdy ji Konstantin začítí má, aby ani brzo ani pozdě s útokem nepřišel; neboť opatrnost kázala, nepříteli napadnouti a válku do jeho země vnéstí. Příčinu k válce zavedlo stojení se Maxentiovo učiniti vpád do Rhaetie a pokusy jeho, získati uplacením pluky Liciniovy. Tyto pokusy zavedly snad podnět, že přátelství a spolek byl mezi Konstantinem a Liciniem uzavřen a tím utvrzen, že Licinius za manželku pojal Konstantii, sestru Konstantinovu. Již dříve uzavřel Maxentius spolek s Maximinem Dajou. Ale oba spojenci nesúčastnili se války.

Hrozící válka měla rozhodnouti nad půl světem, křesťané i pohané přáli vítězství Konstantinovi, a žádný ani Konstantin netušil, že na výsledku boje vnější štěstí a osudy křesťanů závisí. Obrat příznivý nastal křesťanům krátce před vypuknutím války. Když císař starostlivě své voje prohlížel a srovnáváje svou válečnou moc s onou svého protivníka o nejistém výsledku

¹⁾ Euseb. H. e. IX. 1—8. — ²⁾ l. c. IX. 9. — ³⁾ l. c. VIII. 14.

války přemýšlel, uznával za nutné, že vyšší mocnosti sobě na pomoc získati musí. — Poněvadž uvažoval, že modly svým ctitelům nezpomohly, a tito císařští ctitelé bídne zahynuli, ale jeho otec jsa ctitelem Jediného Boha šťastně panoval a ve slávě umřel: prosil tohoto, aby se jemu zjevil, kdo by byl, a jemu v nastávající rozhodné době pomáhal. Tu když slunce poledne přešlo, a den se k odpolednímu klonil, viděl jasný kříž utvořený ze slunečních paprsků nad sluncem, kolem něhož byl nápis „*Ϡουερω νικη*.“ Ustrnutí veliké připadlo na něho a celé vojsko, které bylo svědkem onoho zjevu. Posud nerozuměl významu vidění. A když o něm přemýšlel večer a usnul, ukázal se mu Kristus ono znamení před ním drže, a poručil mu, by ho ve válce užíval. Ráno zavolal císař umělce, by obraz podobný onomu vidění zhotovili, který by korouhev zdobil. Tento prapor čili korouhev vypadal takto: Na pozlacené silné kopí přiděláno jest na příč dřevo, tak že tvořilo kříž čili veliké řecké **T**. Z onoho příčného dřeva vlál ozdobný purpurový prapor tak široký a dlouhý jak ono dřevo maje formu čtyřhranu. Na vrchu, kde kopí s příčným dřevem spojeno bylo, leskl se v kolmém postavení drahokamy okrášlený zlatý věnec, v němž bylo monogramma dvou začátečných písmen jména Christos *Χριστος* v sebe ve spolek vsazených. Dříve myslii učenci, že

toto monogramma takto vypadalo . Avšak výsledky novějšího bádání archaeologů srovnávají se v tom, že oznam Konstantinova labara byl zcela jednoduchý a to tak, že jedno ramě řeckého **X** bylo prodlouženo a trochu zahnuto na způsob

P ϣ asi takto: ¹⁾. Před tímto nápisem ještě na příčném dřevu dal Konstantin svůj obraz postaviti a přidělati, po jehož stranách obrazy jeho synů se nalézaly. Bylo to labarum, kterého 50 nejstatečnějších bojovníků chránilo; kde byl boj nejnebezpečnější, dal je tam císař nésti, a nosič jeho nebyl v žádné bitvě raněn. Mimo to dal Konstantin ono znamení na svou přilbici a štíty svých vojinů vryti. Císař vypravoval toto zjevení Eusebiovi a stvrdil svou řeč přísahou. Nad to celé vojsko bylo svědkem onoho vidění ²⁾, a musilo býti o něm přesvědčeno; neboť jsouc v nesmírné většině pohanské, dalo si po

¹⁾ Srv. Časop. kat. duch. z r. 1876. roč. XVII. str. 231. — ²⁾ Euseb. Vita Constantini I. 27–30. Lactan. de mort. pers. c. 44. Socr. H. e. I. 2. Sozom. H. e. I. 3.

rozkazu císařově symboly křesťanské na štíty vrýti a bojovalo pod křesťanskou korouhví neučinivši nijakého prohlášení proti Konstantinovi a nepomyslivši na odpadnutí od něho, což u vojsk římských neobyčejným nebylo.

Konstantin posilniv se takto, předešel Maxentia, překročil Kottické Alpy (Mont Cenis), dobyl pevnosti Susy, porazil pluky Maxentiovy před Turinem, který jim brány zavřel, ale Konstantinovi město otevřel. Potom zahnal díl vojska nepřátelského u Brescie, přešel Adiži, porazil v umění válečném znamenitého vůdce Ruricia Pompejana před Veronou, který padl, a Verona se vzdala. Dobyv Aquileje stal se pánem Horní Italie.

Mezi tím trávil Maxentius svůj život obyčejným prostopášným způsobem. Když se Konstantin k Římu blížil, zaháněl své obavy a ouzkosti příznivými věštbami, které si dal předříkávati; nejmilejší mu byla věštba, že do boje táhnouti nemá. Přece však dal přes Tiber stavěti most, který u prostřed háky byl spiat tak, že snadno mohl býti zbořen, aby prý Konstantina, až po něm potáhne, utopil.

Konstantin rozložil se v rovině naproti mostu Mulviovu (pons Mulvius). Vojsko Maxentiovo postavilo se východně mezi Římem a Tiberem, ale brzo změnilo své postavení, přešlo řeku a mělo ji za zády. Bitva začala 28. října r. 312. V tomto osudném okamžení vyražel se Maxentius hrami circenskými, které na oslavu šestého roku svého panování dával, jsa pevně odhodlán, že bitvy se nesúčastní, jen potupa lidu přiměla ho, že úmysl změnil a osudu dne účastným se stal. Bitva začala s jízdou, lehká jízda gallická zahнала těžkou Maxentiovu a jeho lehké Numiďany a Mouřeníny; zmatek mezi nimi učiněný sdělil se pěchotě, která z nenávisti k svému pánu jen matně bojovala; toliko praetoriané bojovali statečně zápasíce o své bytí a nebytí. Po jejich přemožení nastal všeobecný zmatek a útěk, a na nově vystaveném mostě taková tlačení, že se pro tíži sřítíl a Maxentius s ním padaje se utopil. Jeho hlava byla na kopí nabodnuta a zvěstovala pod hradbami římskými vítězství Konstantinovo 28. října 312. Bylo to vítězství neočekávané, Bohem samým dané pro křesťany a proto křesťanů. Druhého dne táhl Konstantin v triumfu při všeobecném veselí a jásotu do Říma a vešel do senátu a paláce. O Kapitolu nedaje se žádné zmínky; císař to snad proto opomenul, poněvadž by po starém způsobu byl musil Jovišovi oběť díků přinesti. Když

mu socha na nejvýznamnějším místě města postavena byla, kázal jí dáti do ruky místo scepra spasitelné znamení kříže, a na podstavci vyryti tento nápis: „Hoc salutari signo, vero fertitudinis indicio, vestram civitatem a tyranni iugo liberavi et S. P. Q. R. in libertatem vindicans pristinae amplitudini et splendori restitui“¹⁾. V Římě potrestal jen společníky ukrutnosti Maxentiových, nepřijímal žádných udavačů, propustil uvězněné, povolal zpět vypověděné, navrátil vlastníkům jejich zabavené statky a zrušil tábor praetorianů, který od časů Tiberia císaře byl před branami města k hrůze a na postrach Římanů rozbit. Senát udělil mu první hodnost mezi císaři, a on byl spolu pá-
nem celého Západu.

Brzo po tomto vítězství měli Konstantin a Licinius schůzi v Miláně a vydali ku konci roku 312 neb na počátku 313 ve prospěch křesťanů edikt, kterým bylo povoleno, „aby každý svobodně náboženství, ku kterému se přiznával, konal a dle něho Bohu sloužil.“ Pro pohana Licinia však obsahoval tento edikt některé obmezující podmínky, jmenovitě zdá se, že přestup z pohanství ke křesťanství nebyl dovolen²⁾. Tyto podmínky odstraněny byly druhým ediktem, který úplnou svobodu vyznání křesťanskému uděloval, přestup pohanů do církve jmenovitě dovozoval a kázal, by zabavené statky křesťanů i církví byly vlastníkům navraceny a nynější držitelé ze státní pokladny náhradu obdrželi. Tento druhý edikt vydán jest opět Konstantinem a Liciniem v Miláně r. 313³⁾. Oba císařové oznámili své rozhodnutí o křesťanech Maximinovi Dajovi, který nemohal odporovati, ač s litostí v srdci, vydal list k Sabinovi praefektovi praetorio, jímž, stavě se jakoby křesťanům posud ničeho zlého neučinil, ano spíše jich chránil, zakazoval, aby nikdo násilí neb bezprávi jim nečinil. Jelikož v dekretu nic více obsaženo nebylo, neosmělil se nikdo ani sborů držeti ani na veřejnost vycházeti⁴⁾. Maximin maje sebe za prvního augusta zrušil smlouvu s Liciniem učiněnou o držení krajín, ale ztratil bitvu u Adrianopole v Thracii, utekl až do Tarsu v Cilicii a strojí se k nové válce. Mnoho pohanských kněží a věštců, na jejichž

¹⁾ Tímto spasitelným znamením, pravým důkazem udatnosti, zprostil jsem vaše město od jha tyrannova a senát a lid římský osvobodiv a pomstiv, k předešlému důstojenství a lesku jsem navrátil. Euseb. Vita Constant. I. 40; H. e. IX. 9. — ²⁾ Euseb. H. e. IX. 9; X. 5. na počátku. —

³⁾ I. c. X. 5. — ⁴⁾ I. c. IX. 9.

šťastná předpovídání a příznivé věštby válku podnikl, dal odpravit. Nyní vydal edikt, kterým křesťanům svobodu náboženskou propůjčil, kostely stavěti dovolil a všechno zabavené jmění zpět navrátil ¹⁾. Když se vojsko Liciniovo přibližovalo, a on viděl, že odolati nemůže, vzal prý jed, následkem čehož těžko onemocněv umřel r. 313. Jeho smrtí skončilo se pronásledování Diokletianské, které na Východě plných 10 let zuřilo. Jaké množství křesťanů oslavilo svého Spasitele smrtí mučnickou, jest patrné odtud, že se císařové chlubili, jakoby křesťany byli vyhubili; a že křesťané novou aeru, kterou Římané od prvního léta panování Diokletianova zavedli, aerou mučenníků nazývali.

Kolik pronásledování bylo, rozličně se udává. Lactantius mluví o šesti větších pronásledováních, Sulpitius Severus o devíti, Augustin o desíti ²⁾. A počet Augustinův zavládl, patrně ohledem na deset ran egyptských (II. Mojž. 7.) a zvíře s desíti rohy ve Zjevení sv. Jana (17, 1—14.). Od té doby čítají tato pronásledování: 1. Neronovo, 2. Domitianovo, 3. Trajanovo, 4. Marca Aurelia, 5. Septimia Severa, 6. Maximino, 7. Deciovo, 8. Valerianovo, 9. Aurelianovo a 10. Diokletianovo.

§. 62.

Boj proti křesťanství duchovními zbraněmi. ³⁾

V pronásledováních, která císařové a lid proti křesťanům zdvihli, měli nemalé účastenství pohanští filosofové. Křesťanství učinilo je pozornými na vnitřní nebezpečství, v jakém se pohanství při své duchaprázdnoti nalézalo. Oni poznávali, že pohanství, tak jak bylo, potřebám člověka myslícího nevyhovuje, a proto boj s křesťanstvím se zdarem podniknouti nemůže. Proto obrátili se od polovice prvního století po Kr. k svému od otců zděděnému náboženství a hleděli je duchovním učiniti ⁴⁾. Proto vykládali báje básníků o bozích allegoricky, odstranili z nich vše, co bohů bylo nedůstojno, blížili se

¹⁾ Euseb. H. e. IX. 10. — ²⁾ De civit. Dei XVIII. 52. — ³⁾ Srv. Tzschirner: Der Fall des Heidenthums. 1829. — ⁴⁾ Hanusch: Geschichte der Philosophie bis zur Schliessung der Philosophenschulen durch Justinian. Olmütz 1850. —

vlivem křesťanství k monotheismu¹⁾, vykládající stát pohů tak, jakoby síly a působení Jednoho Boha byly zosobněny a jaksi názorný učiněny²⁾.

Počátky tohoto více nábožného a pozitivního směru pohanství nalézáme u filosofů řeckých, Plutarcha z Chaeronee (50—120 po Kr.) a Numenia z Apamee v Syrii. Filosofové obrátili se ke škole Platonově, která do své soustavy nové ideje z Východu přinesené přijati mohla, a před nepohyblivými fyzicko-mechanickými soustavami tu výhodu měla, že ve svém čele nejvyšší duchovní a na hmotě nezávislé božství držela a touhu po náboženství upokojovala. Vznikl nový platonismus a nový pythagoraeismus. Platonikové znamenití v II. století byli **Maximus z Tyru, Apulejus a Celsus**; jako Pythagorec ukázal se **Philostratus**, který v tomto smyslu složil životopis Apollonia z Tyany. Školu novoplatonickou utvrdil a její snahu, pohanství učiniti duchovním, v soustavu uvedl **Ammonius Sakkas**, který na konci druhého a na počátku třetího století v Alexandrii žil a učil († 243), a jeho znamenitý učenník **Plotinus**, který v Lykopolu v Egyptě r. 205 se narodil, po té učenníkem Sakkovým se stal a okolo r. 240 školu v Římě založil, z níž veliký počet mužů vyšel, kteří v Italii a na Východě nový platonismus až do VI. století udrželi a veliký vliv na vyšší stavy měli.³⁾ Nejznamenitější z nich jest **Porphyrius**, ale spolu nejjízlivější nepřítel křesťanů. Učenci nespokojili se pouze touto nepřímou cestou dalšímu šíření křesťanství brániti, ale obrátili též přímo svou zbraň proti němu. Zprv drželi se pevně pomluv luzy, že prý jsou křesťané bezbožní (athei), drží thyestické hody, páchají krveprznění a oslí hlavu ctí. Ještě rhetor **Fronto**, učitel císaře Marca Aurelia v latinské grammatice a řečnictví, bojuje proti křesťanům myslil, že hanebné smilství páchají.⁴⁾

Vedle těchto pomluv snažili se vědeckým způsobem vyvrátiti křesťanství a jeho, jak pravili, lichost dokázati. V první polovici II. století bojoval v tom směru **Celsus** filosof a sepsal za tím účelem dílo, které *λόγος ἀληθής* (Pravdivé slovo) nazval.

1) Srv. Kellner: Hellenismus und Christenthum. Köln. 1866. — 2) Döllinger: Heidenthum und Judenthum; Vorhalle zur Geschichte des Christenthums, Regensburg 1857. — 3) Učení Plotinovo jest složeno v 54 knihách, které jeho učenníci v 6 ennead rozdělili. Opera omnia et Porphyrii vita Plotini ed. Creuzer. Oxon. 1836. 3 tomi. — 4) Minut. Felix. c. 9. 31.

Toto dílo musilo býti značně rozšířeno a velice na škodu křesťanství, když ještě okolo r. 250 Origenes od svého přítele Ambrosia byl žádán, aby je vyvrátil. Origenes podrobil se této práci a sepsal „osm knih proti Celsovi,“ kde velikou část díla Celsova nám zachoval; neboť jeho spis během času se ztratil. Kdoby tento Celsus byl, nevěděl již Origenes. On neznal mezi filosofy žádného jiného Celsa, leč jednoho ze školy epikurské, ale auctor „Pravdivého slova“ ukazoval se celým obsahem býti platonikem a nikoli stoupencem epikureismu. Proto nerozhodl Origenes, kým by Celsus byl.

Celsus popíral pravost křesťanství nejprve se stanoviska židovství a vložil do úst žida útoky tytéž, kterými se židé do dnešního dne na křesťanství vrhají; pak jal se mluvit sám a popíral křesťanství i židovství. Židé byli mu otroci, kteří z Egypta utekli a zpourou proti svým pánům národem se stali; život patriarchů líčil jako život nešlechetníků; křesťané vzali svůj původ ze zpoury proti židům; Ježíš a apoštolé byli mu lidé všeho opovržení hodní, a jejich zázraky připisoval daemnickým silám, ostře obracel se proti zmrtvýchvstání těl a činil si posměch z víry křesťanů, kterou u nich měl za pouhé domnívání se něčeho na základě všelijakého vypravování; vyčítal křesťanům, že s hříšníky se obírají, kdežto mystérie každého nečistého vylučují; uznával konečně, že křesťanství též mnoho dobrého do sebe má, ale totéž dobré a ještě mnohem více a lepší jest prý u filosofů. Zkrátka směřuje veškerou svou snahou k tomu, aby opovržení proti křesťanům, jejich učení a písmům vzbudil.

O něco mladší Celsa, ale snad přece jeho vrstevník, byl satyrik **Lucian** ze Samosaty¹⁾. On nevěřil v nic, činil ve svých dílech bohy směšnými a tropil si žert z nesmrtelnosti duše, vůbec vše, co jemu zpozdílostí se býti zdálo, činil předmětem svého vtipu a satyry. I křesťanství bylo mu zpozdílostí, a proto brousil si na něm svůj vtip. Jmenovitě ve svém spisu: „*O smrti Peregrinové*“ činil křesťany směšnými líče je, jak každému dobrodruhu pro svou lehkomyšlnost za kořist propadávají, a nesmírně se tomu těší, když jen někoho vzdělanějšího do svého středu dostanou, jsouce sami hrubí a nevzdělaní.

Z novopythagorců bojoval nepřímo proti křesťanství **Fla-**

¹⁾ Jacob: Charakteristik des Lucian von Samosata. Hamb. 1832. Luciani opera ed. Lehman. Lipsiae. 1822.

vius Philostratus, znamenitý řečník římský, který k žádosti Julie, manželky císaře Septimia Severa, život **Apollonia Tyanského** sepsal.¹⁾ Apollonius jest historická osoba, žil za Neronu a Vespasiana, podnikl veliké cesty po Východě a Západě a chtěl víru v bohy a staré dobré mravy opět obživiti. Prostředkem k tomu bylo mu obnovení římské republiky, a proto pokoušel se přemluvit Vespasiana, aby císařství složil a stará republika prohlášena byla.

Tento muž stojí na půdě čistě pohanské, jest dle výpovědi Philostrata neznámého původu, divotvorce, prorok a obnovitel pouti bohů. Patrně podává Philostratus ideál pohanský, v kterém by božství zvláštním způsobem přebývalo, a který by se Ježíši rovnal; proto nalézáme u něho mnohé stránky a vlastnosti, které má s naším Vykupitelem společné.

Úmysl spisovatelův byl, aby ukázal, že takové vznešené osoby a ideály, jakými se křesťané v Kristu honosí, též i pohané mají, a proto ke křesťanství přestupovati nemusejí, ale v celém svém díle auctor Krista nejmenuje. Novoplatonik **Porphyrius**, rodem ze Syrie, vydal v tomto oboru nejznačnější polemické dílo, totiž 15 kněh „*Řeči proti křesťanům*“, které i se svým vyvrácením, jež **Methodius z Tyru**, **Eusebius z Caesaree** (o 25 knihách), **Apollinaris z Laodiceje** (o 30 knihách) a **Philostorgius** sepsali, se ztratilo, až na malé úryvky, a proto máme chatrnou známost o něm. Tolik však jest jisto, že Porphyrius písmo sv. dobře znal a odpory v něm nalézt se snažil. Ukazoval k tomu, že apoštolé sami mezi sebou o křesťanství v rozepři žili, a za důkaz toho uváděl rozepři mezi Petrem a Pavlem v Antiochii, dále probíral otázku o věčnosti pekelných trestů, a pak proč Kristus tak pozdě člověkem se stal. Jelikož na půdě křesťanství tolik odpůrců nalezl, kteří ho vyvraceli, musíme souditi, že jeho dílo křesťanství u pohanů škodilo, a proto snažili se křesťanští učenci, aby vliv jeho na pohany odstranili.

By pohanství pozitivně prospěl, vykládal ve svém spisu „*O obrazech bohů*“ mythologie fysikálně a allegoricky: a ve své „*Filosofii z věšteb*“ dokazoval, že pohanská theologie, jak v orakulech obsažena jest, s rozumem a pravou filosofií se srovnává.²⁾

¹⁾ Recky ed Kayser. Tur. 1847. — ²⁾ Porphyrii: *λόγοι κατὰ χριστιανῶν* lib. XV. Holstenius, de vita et scriptis Porphyrii Rom. 1630. De philosophia ex oraculis haurienda librorum reliquiae ed. Wolff. Berol. 1856.

Za času Diokletianova pronásledování psali dva učenci proti křesťanům. První byl **Hierokles**, místodržitel Bithynský, později Egyptský. Mimo krvavé pronásledování, kterým křesťany stíhal, psal k vyvrácení jejich učení „*Pravdy milovné slovo ke křesťanům*“ o dvou knihách. Ve svém díle, které opsál z Celsa, připojiv zkrácený životopis Apolloniův, tvrdil, že Kristus byl náčelníkem 900 loupežníků, a že Apollonius z Tyany mnohem více a znamenitějších zázraků vykonal nežli Kristus, a přece neměli a nemají ho pohané za boha. Obratně vyvrátil ho Eusebius Caesarejský.¹⁾

Druhý učenec, který za onoho času proti křesťanům vystoupil, jest dle jména neznámý, a i jeho dílo, které bylo nepatrné, se ztratilo.

§. 63.

Apologeté.

Poněvadž cizí kulty byly v Římě zakázány, a jen s dovolením senátu trpení a uznání naléztí mohly, dále poněvadž pohanští učenci svoji zbraň proti křesťanství obraceli, je zpitvořující a za nesmysl neb báj neb podvod vyhlašující: vystali nutně v církvi mužové, kteří si za úlohu obrali zjednatí křesťanství od státu právní uznání na jedné straně, a na druhé straně vyvrátiti všechny útoky pohanských učenců a zaplašiti všechny předsudky obecného lidu. Tito mužové slují **apologeté**. Dle svědectví Eusebiova podali filosof **Aristides** a biskup Athénský **Quadrat** císaři Hadrianovi obrané spisy pro křesťanství²⁾. Tyto jakož i apologie Melitona, biskupa Sardeského a Apolinarara, biskupa Hierapolského, k císaři Marcu Aureliovi se ztratily³⁾.

První z apologetů, jehož obranu víry máme, jest **Justin Mučenník**. Narodil se okolo r. 100 z pohanských rodičů ve Flavii Neapoli (Flavia Neapolis), v starém to Sichému v Palæstině, prošel rozličné filosofické školy hledaje pravdy, a myslil že v platonismu pravé cesty se dopídil. Ale když jednou po břehu mořském se procházel jsa v myšlení zahloubán, přitovarýšil se k němu jakýsi stařec, který ho na nutnost zjevení pozorným učinil a zraky jeho na proroky a Krista obrátil. Justin stal se křesťanem. Ale i jako křesťan podržel filosofický

¹⁾ Adv. Hieroclem Christum cum Apollonio Tyanæo Mago conferentem l. I. — ²⁾ Euseb. H. e. IV. 3. — ³⁾ l. c. I. 26.

plášť a věnoval nyní celý svůj život ústní i písemní obraně křesťanství, až konečně v Římě úkladům filosofa Krescenta r. 166 podlehl jsa pro Krista stat.

Pravé jeho spisy jsou *dvě apologie a rozmluva* (dialogus) se židem *Tryfonem*. První apologii podal císaři Antoniu Piovi a jeho dvěma synům Luciovi a Verovi, kde křesťanství velmi obratně a svobodomyšlně hájí, od něho nařknutí atheismu a nečistoty odmítá, nemístnost těchto pomluv dokazuje a spolu ukazuje, že křesťané jsou politicky neškodni, kteří naopak svým občanským povinnostem s celou svědomitostí dosti činí, a na důkaz pravdy svých slov vypisuje hohoslužbu křesťanskou.

Druhou kratší věnoval spolupanujícím císařům Marcovi Aureliovi a Verovi. Ale také jest možná, že tato druhá obrana není dílem samostatným, než jenom doplňkem první. Jeho „*Rozmluva s Tryfonem*,“ již dvoudenní skutečná rozmluva se židem Tryfonem v Efesu (neb Korintu) za základ sloužila, ukazuje nám, jak křesťané tenkrát se proti židům hájili a jejich námitky vyvraceli ¹⁾. Dále hájí Justin křesťanství ve dvou menších spisech, které sice Eusebius ²⁾ jemu připisuje, ale někteří novější, obzvláště Hefele ³⁾, méně podstatnými důvody upírají; my zůstaneme při auktorovi Justinu.

První má titul: *λόγος πρὸς Ἑλληνας*, (oratio ad Graecos — Řeč k Řekům) též *Ἐλεγχος* zvaný a mluví o nerozumnosti a nemravnosti bájí, o bozích, a napomíná Řeky, aby v tom důvod ku přijetí křesťanského náboženství spatřovali. Druhý sluje: *λόγος παραινετικός πρὸς Ἑλληνας* (cohortatio ad Graecos — Slovo napomenutí k Řekům), kde ukazuje, že ani u pohanických básníků ani filosofů pravda se hledati nemá, kteří si často odporují, pramen, z kterého křesťané čerpají, jsou Mojžíš a proroci, kteří jsou o kolik starší oněch.

Ve svém spisu *Περὶ μοναρχίας* (de monarchia) hleděl dokázati, že největší básníci a filosofové Jednomu Bohu učili.

Tatian, učenník Justinův, hájil křesťanství způsobem dosti náruživým v spisu *λόγος πρὸς Ἑλληνας*, kde starobylost a přednost křesťanství před pohanstvím a řeckou filosofií ukazuje.

Athenagoras, Athénian a filosof, psal spis obranný:

¹⁾ Obě „Obrany“ a „Rozmluva s Tryfonem“ přeložil Sušil; viz je: Spisy sv. Otců apoštol. a Justina Mučenníka; nákl. Dědictví Svato-Prokop. Č. XII. z r. 1874. — ²⁾ H. e. IV. 18. — ³⁾ Kirchen-Lexikon von Wetzer und Welte, Freiburg im Breisgau 1851. Bd. V. str. 946.

Πρεσβεία πρὸς τοὺς χριστιανῶν (legatio pro christianis — poselství pro křesťany) k císaři Marcu Aureliovi způsobem mírným a vážným, a hájí v něm křesťanů před obviňováním z atheismu, požívání lidského masa a krveprzněním; v spisu „*O vzkříšení těl z mrtvých*“ (*πρὸς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν*) brání tohoto článku víry před jeho protivníky.

Theofil, biskup Antiochenský, psal tři knihy k Autolykovi (*πρὸς Ἀυτολύκον*, ad Autolycum) za císaře Commoda r. 180; v první knize mluví o Bohu a jeho vlastnostech, o nesmrtelnosti duše a o vzkříšení těl; v druhé odhaluje ničemnosti pohanství, ukazuje odpory a nesrovnalosti jeho filosofů a básníků, dokazuje pravost křesťanství z proroků, kteří Jednomu Bohu učí, mezi sebou se srovnávají a částečně i od básníků a Sibylly potvrzení bývají, a mluví o stvoření v šesti dnech a o pádu člověka; v třetí konečně ukazuje starobylost písem svatých, odmítá nařknutí pohanů a vypočítává ctnosti křesťanů.

Hermias sestavil malý spisek: *Διασπορὰ τῶν ἔξω φιλοσόφων* (Irrisio gentilium philosophorum — posměch z pohanických filosofů), kde bludy rozličných pohanických filosofů připomíná a jejich neshodu na mnoze sarkasticky ukazuje.

Zvláštní cestu k získání pohanů vyvolil si **Klement Alexandrinský** ve svých třech spisech 1. *λόγος προτροπικὸς πρὸς Ἕλληνας* (cohortatis ad gentes — napomenutí k Řekům), 2. *Παιδαγωγός* (paedagogus — vychovatel). 3. *Στερώματα* (miscellanea — rozmanitosti), v nichž znenáhla pohany od pohanství odvrátiti, s učením křesťanským seznamovati a v ně uváděti hledí; jmenovitě v stromatech podává hlubší odůvodnění učení křesťanského. Od něho pochází též spis: „*Který bohatec bude spasen*“ (*Τίς ὁ σώζομενος πλούσιος*). Jeho výtečný žák Origenes neměl sice dílo Celsovo: „Pravdivé slovo“ za hodné vyvrácení, ale přec sestavil ve svých VIII. knihách proti Celsovi (contra Celsum lib. VIII.) nejdůkladnější apologii křesťanství.

Na Západě mezi Latiníky jest nejstarší apologie „*Octavius*“, kterou **Minutius Felix**, advokát v Římě, asi okolo r. 166 sestavil. Minutia Felika, a nikoliv Tertulliana, klademe v čelo latinských spisovatelů. V apologii pronáší pohan Caecilius pomluvy tehdy mezi pohany běžné způsobem tak trpkým, ne-li trpčím, než Celsus; křesťan Oktavius zastává křesťanství tak výtečně, že Caecilius nečekaje výroku rozhodčího volá: „My jsme oba zvítězili, ty nade mnou a já nad bludem.“

Mezi latinskými apologety vyniká **Quintus Septimius**

Florens Tertullianus. Narodil se pohanem okolo r. 160 v Kartagu z otce setníka v prokonsulárním vojště, věnoval se studiu římského práva a soudnímu řečnictví. Nauka neuchránila ho nemravného života; teprve patřením na statečnost mučenníků byl získán Kristu, stal se presbyterem a jedním z nejvýtečnějších spisovatelů církve, který jí proti pohanům, židům a kacířům statně hájil. Okolo r. 302 přešel k Montanistům, jsa jejich přísnou morálkou sveden. Ale zdá se dle Augustina¹⁾ a dle vážnosti, v jaké jeho spisy u Cypriana a v církvi katolické stály, že ke konci života do lůna církve zpět se navrátil a v pravověrnosti asi okolo r. 240, dle jiných již r. 220 zemřel.

K obraně křesťanů sepsal: „**Apologeticum**.“ V úvodu dokazuje nejprve, jak nespravedlivá jest pohanů proti křesťanům nenávisť, kterou pohané darmo usilují omluviti velebností zákonů proti křesťanům vydaných; hrozí však zločinné, jež přičítají křesťanům, jsou smyšleni a shledávají se spíše u pohanů. Odmitá od křesťanů nařknutí, že jsou bezbožní (atheí), velezrádci pohrdající císařem a nepřátelé národa římského. Ukazuje k tomu, že křesťanství světu mnoho dobrodiní přineslo a není příčinou veřejných nehod, které spíše pohané svými hříchy na sebe uvalují; rozbírá nevinnost křesťanů, obrací se proti tomu, jakoby křesťanství bylo nějaká filosofická škola a dokazuje, jak náramný jest rozdíl mezi křesťany a filosofy, hájí učení o vzkříšení a ze všeho dovodí, že pohané křesťany bezprávně pokutují a velebením mučennictví zavírá obranu. *Apologeticum* vyniká spanilostí slohu, mocností důvodů a mnohonásobnou učeností. Vážnost této knihy, která mezi l. 197—201 byla složena, byla povždy veliká, a již za časů Eusebiových obíhal její řecký překlad. Co jí bylo u pohanů na závalu, byla trpkost, která jí vane.

Podobného obsahu jako *Apologeticum* jsou spisy: *Ad nationes, de testimoniae animae, ad Scapulam*. Ve spisu „*Adversus Judaeos*“ dokazuje, že messianská proroctví se na Kristu a v Kristu vyplnila.

Ostatní spisy jsou dílem dogmaticko-polemické, jako: *De praescriptione haereticorum, de baptismo, adversus Valentianum, adversus Hermogenem, adversus Praxeum, adversus Marcionem, de carne Christi*; dílem praktické čili morální, jako: *Ad martyres, de spectaculis, de idololatria, de corona militis, de*

¹⁾ De haeres. c. 66.

fuga in persecutione, Scorpiace, de patientia, de oratione, de poenitentia, de pudicitia, ad uxorem, de cultu foeminarum, de exhortatione castitatis, de monogamia, de virginibus velandis, de jejuniis, de pallio.

Z těchto spisů náležejí do jeho montanistické periody: De corona militis, de fuga, Scorpiace, de pudicitia, de exhortatione castitatis, de monogamia, de virginibus velandis a de jejuniis.¹⁾ Třetím apologetou mezi Latiníky byl **Thascius Caecilius Cyprianus** Afričan. Narodil se na počátku třetího století z pohanských rodičů, oddal se studiu řečnictví a stal se znamenitým učitelem v tomto oboru při učelišti Karthaginském. Působením presbytera Caecilia přestoupil ke křesťanství, stal se brzo potom presbyterem a byl r. 248 za biskupa v Karthagu zvolen. Jako biskup počínal si způsobem právě apoštolským. Za pronásledování císaře Valeriana byl r. 258 pro Krista šťat.

Jeho apologetické spisy jsou: 1. De idolorum vanitate, kde svůj přestup ku křesťanství ospravedlňuje; 2. de gratia Dei, kde proměnu vnitř sebe způsobenou líčí a spolu obraz pohanů za svého času podává; 3. liber ad Demetriadem, pohanského to soudce, který křesťany pronásledoval, jakoby všemi nehodami, které tenkrát lidstvo svíraly, vinni byli; 4. tři knihy proti židům.

Ostatní jeho spisy jsou: De habitu virginum, de unitate ecclesiae, de lapsis, de oratione, de opere et eleemosyna, de bono patientiae, de zelo et livore a 81 listů, mezi nimiž některé od jiných osob pocházejí; tyto listy tvoří důležitý pramen pro známost poměrů církve africké a římské, církevního života a zřízení oněch dob.²⁾

Arnobius narodil se v Africe, učil jako pohan v Sicce v Africe řečnictví za panování Diokletianova. Snem byl prý pohnut, aby se za přijetí do křesťanství hlásil. Jelikož ho biskup jako bývalého protivníka církve přijati nechtěl, až by důkaz svého opravdivého úmyslu podal, spracoval prý na rychlo své „Disputationes adversus gentes libri VII.“ Zde odkrývá sice nesrovnalosti a bludy pohanů, ale v hájení křesťanství jest méně šťastný a není též dogmatických bludů prost.

Ptáme-li se, dosáhli-li apologeté vytknutého účelu, musíme

¹⁾ Srv. Q. Spt. Fl. Tertulliana Apologeticum; překlad a úvod od Františka Vojáčka; vysvětlivky od Dra. Bauera; nákladem Děd. sv. Prokopa. Čís. XV. z r. 1877. — ²⁾ Srv. Sv. Th. Caecilia Cypriana, bis. Karth. věk a spisy vybrané, od Dra. Jana Nep. Stárka; v Praze 1844.

řící, že svými spisy znamenitě k vyvrácení oněch surových nařknutí přispěli, křesťanství průchod do vzdělané třídy zjednali, mnoho učenců a vzdělavců obrátili, mnohého mistodržitele a soudce k mírnému nakládání s křesťany pohnuli a i na císaře a dvůr jeho s účinkem se neminuli; pokoj, kterého mnohý císař církvi popřál, pocházel z vlivu této apologetické literatury. Práce těchto statných obhajců pravdy připravovala státní uznání, kterého křesťané na počátku 4. století dosáhli.

§. 64.

Význam mučennictví.

Ti, kteří v čas pronásledování pro Krista krev prolili a zemřeli, neb muka a trápení na těle podstoupili, třeba za tou příčinou života neztratili, slouli **mučenníci** (*martyres*); ti, kteří pro Krista až do muk a krve trpěli, jmenovitě žalařování a vyhnanství, neb ztrátu jmění a svobody podstoupili ne-trpíce trápení na těle, sluli **vyznavači** (*confessores*). Počet těchto sv. trpitelů byl veliký, jmenovitě od oné doby, kde císařové poznali, že křesťanství se základy říše římské srovnati nelze. Od časů Deciových až do konce pronásledování Diokletianova užívalo se těch nejvymyšlenějších muk, aby křesťané k zapření Krista byli přivedeni a křesťanství se vykořenilo a vyhubilo. Tento politický záměr měl v zápatí veliké množství mučenníků, takže říše římská, jmenovitě východní půle, na mnohých místech podobala se bojišti po bitvě.

Angličan **Dodwel** chtěl svým rozbořem „De paucitate martyrum“ (o skrovném počtu mučenníků) dokázati, že mučenníků v celku mnoho nebylo; ale **Ruinart** ve své předmluvě k aktám mučenníků (praeef. ad acta martyrum) ukázal na základě starých zpráv z též doby, jaké množství křesťanů koruny mučennické si dobylo. Příčiny mučennictví nebyly fanatismus, přepjatost náboženská, ctižádost a podobné nekalé pohnutky, ale vnitřní oheň lásky, který ke Kristu v útrobách plál, zplodil mučenníky. Mučennictví byla praktická stránka slov Kristových: „Kdokoli vyzná mne před lidmi, toho i já vyznám před Otcem svým, který jest v nebesích: kdožby pak zapřel mne před lidmi, zapru i já ho před Otcem svým, kterýž jest v nebesích.“ — „Kdo nalezne život svůj (t. j. zapřením mne), ztratí jej: a kdo ztratí život svůj pro mne (totiž vyzná-

ním mne), nalezne jej“ (Mat. 10, 32. 33. 39.). Kdo těmito slovy se řídě Krista vyznal, nazýval se svědek Kristův (**martyr**), získal život věčný (Mt. 10, 39.) a panoval s Kristem (II. Tim. 2, 12.), byl tam, kde jeho mistr se nalézal (Jan 12, 25. 26.). Ale jak jsme pravili, nesměl se nikdo po vůli církve a jejích osvěcených pastýřů za takového svědka vtíratí a svévolně mučennictví vyhledávati; kdo to učinil, nebyl od církve za mučenníka uznán, vyjmeš-li řídké případy, kde někteří vnuknutím Ducha sv. pro příklad křesťanům i pohanům na mučennictví se vydali. Podobně nesměl žádný před časem v trápení život si vzíti, ale tento musil jemu býti odňat, vyjmeš-li opět řídké případy, kde mnohé paní a panny chtějíce při mučení ujiti poskvrnění svých těl samy si život vzaly, aneb jak to učinila sv. Apollonie, která z rukou pohanů dobrovolně na hranici pro ni připravenou skočila.

Takovéto případy, které církev in concreto schválila, jsou více pro naše podivení než následování.

Mučennictví pokládalo se vždy za veliký a zvláštní dar Boží, který církev vždy uznávala, a mučenník těšil se veliké vážnosti a vlivu v církvi. Přímluva mučenníků skracovala církevní tresty kajicníků a jejich listků přímluvných, které ze žalářů posílali, neoslyšel biskup, pokud kázně kajicní nerušily; mučenníci, kteří smrti ušli, byli rádi mezi duchovenstvo přijímáni a biskupy voleni. Den mučení sloul dnem narození pro nebe (**dies natalis**), jména mučenníků byla ve sborech křesťanských čtena, a tak spojení s nimi zachovávalo, na jejich hrobech stavěly se kaple a kostely, v den jejich úmrtí (**dies natalis**) konaly se na jejich památku slavné služby Boží, a jejich kosti čili ostatky chovaly se jako drahé kamení ve skvostných nádobách a ctily se.¹⁾ Mučenníci byli konečně pro pohany praktickými věrozvěstci, kteří svou srdnatou smrtí a svým statečným snášením muk všeho druhu vzdělané i nevzdělané ku přemýšlení vybízeli a četné prakticky obrátili, že uznali za pravou víru, která svým vyznavačům takovou sílu udílí. Odtud pochází Tertullianova výpověď: „*Krev mučenníků, smíř křesťanů.*“

¹⁾ Euseb. H. e. IV. 15.

HLAVA DRUHÁ:

VÝVOJ UČENÍ CÍRKEVNÍHO Z PŘÍČINY BLUDŮ A
KŘEŠŤANSKOU LITERATUROU.

I.

Dějiny bludařství.

§. 65.

Vznik a všeobecný nástin gnosticizmu. ¹⁾

Řecké slovo *γνῶσις* (agnitio, poznání, vědění, věda) znamená v písmě sv. hlubší poznání Kristova učení, vnikání v hluboká tajemství víry a schopnost, učení takto pojaté opět jiným podati, čili jinými slovy znamená křesťanskou vědu, která za věku apoštolského byla mimořádným darem Ducha sv. (I. Kor. 12, 8.) —

Když mimořádní darové Ducha sv. pominuli, a ono hlubší poznání s hůry více nikomu dáváno nebylo: stalo se učení Kristovo předmětem rozumového bádání. Pokud rozum na půdě víry pevně stál a jejího obsahu se držel jako svého vůdce, kráčel cestou dobrou a zplodil křesťanskou filosofii (mudretví). Ale jakmile pevného základu víry se spustil a její obsah dle rozmanitých filosoficko-theosofických náhledů zpotvořil a změnil, vznikla křivá, bludná gnosis *γνῶσις ψευδώνυμος* (I. Tim. 6; 26),

¹⁾ Srv. Münster: Versuch über die kirchlichen Alterthümer der Gnostiker, Ansbach 1790. — Neander: Genetische Entwicklung der vornehmsten gnostischen Systeme, Berlin 1818. — Levald: Comm. ad hist. relig. veterum illustrandam pertinens de doctrina gnostica; Heidelberg: 1818. — Schmidt: Die Verwandtschaft der gnostischen theosophischen Lehre mit den Religionssystemen des Orients, Leipzig 1828. — Möhler: Versuch über den Ursprung des Gnosticismus (gesammelte Schriften. I. 403—435). — Baur: Die christliche Gnosis oder die christliche Religionsphilosophie in ihrer geschichtlichen Entwicklung. Tübingen 1836. — Hildebrandt: Philosophiae gnosticae origines. Berol. 1839. — Hilgers: Kritische Darstellung der Häresen. — Möller: Geschichte der Kosmologie in der griechischen Kirche bis auf Origenes, Halle 1860. — Lipsius: Der Gnosticismus, sein Wesen, Ursprung und Entwicklungsgang, Leipzig 1860. — Graul: Die christliche Kirche an der Schwelle des Irenäischen Zeitalters, Leipzig 1860.

před kterou sv. Pavel věřící varoval. A tato bludná gnosis nazývala se v prvních stoletích vůbec gnosticismem a ohrožovala církev v jejím učení.

Otázky, které gnostikové rozluštit se snažili, jsou tytéž, s kterými se každá filosofie obíratí musí; totiž: 1. jak vznikl svět obmezený a časný od Boha neobmezeného a věčného; 2. odkud jest hmota; 3. odkud jest duch, a jak se spojil s hmotou, a jak se od ní osvobodí; 4. odkud se vzalo zlé ve světě. S odpověďmi, které církev k těmto otázkám dávala, nespokojili se gnostikové a chtěli je ideami z mudrců řeckých a báječných soustav náboženských Východu opravit. Dle toho stáli-li na půdě platonicko-filosofické neb na půdě východní theosofie, zodpovídali jednu ze základních otázek, totiž o původu světa; a tu stanoví směr východní původní dualismus, směr však platonicko-filonský pozdější. Ale oba směry změnily učení církevní tak, že až na jména skoro zmizelo, proto nenáleží gnostikové vlastně do dějin církevních jako spíše do dějin filosofie, a vyjmemeli Marciona s jeho stoupenci, tvořili jen školy, a nikoliv církevní obce. Gnostikové vlastně ani nechtěli se od církve odtrhnouti, oni chtěli v ní jakousi vyšší třídu, jaksi aristokracii tvořiti, která by nad ostatními věřícími svou hlubší známostí vynikala. Ale církev netrpěla jich ve svém lůně.

Články všem gnostikům společné jsou tyto: Jsou dva principy, jeden dobrý a druhý zlý. Princip dobrý jest prazřídlo a prapůvod vši dokonalosti, jest sám v sobě uzavřený, nepocho-pitelný, bezejmenný, pročez jej nazývali *βυθός ἀγνωστος, ἀκατονόμαχος, προαρχή, προπάτωρ* (propať nepoznaná, bezejmenná, prapočátek, praotec). Mezi tímto Bohem a všelikou obmezenou bytostí není žádného spojení. Každá činnost boží mění se v osobní bytost dle ní nazvanou; jako na př. *νοῦς* (Mysl), *ζωή* (Život), *σοφία* (Moudrost) a t. d.; a každá z nich jest jako Bůh sám bytostí věčnou *αἰών*, poněvadž jest od věčnosti, a bez sebevědomí v Bohu obsažena byla. Všechny výrony, které však čím vzdálenější jsou od prabytosti, tím jsou nedokonalejší, jdou až k aeonu Mezniku (*ὄρος*) a tvoří plnost božského života (*πλήρωμα*).

Princip zlý jest dle východní theosofie věčný kníže temnosti a plný nenávisti k říši světla; jest to perský Ahriman; dle platonicko-filonského systému jest princip zlý beztvárná a mrtvá hmota (*ἐλθ τὸ μὴ ὄν*). Tu odloučila se z překypující téměř plnosti božství jakýmsi nepořádkem jednoho z posledních aeonů.

částka životní, padla do mrtvé hmoty a oživila ji. Tím vznikl život nedokonalý, a tudy zlý, zmítající se v ustavičném zápasu mezi dobrým a zlým. By oživené hmotě tvaru a jisté podoby udělil, stvořil demiurg, jeden to z nejposlednějších aeonů, jsa veden nejvyšším Bohem, tento svět, který jest vězení částek říši světla náležejících a ji odcizených. Demiurg byl i vládcem světa, původcem Starého Zákona, v mnohém ohledu pravému Bohu nepřátelskou, a sám o sobě obmezenou bytostí.

Vykoupení bylo připojeno ke křesťanství, k osobě Ježíše Krista. Všickni gnostikové byli důkazy o jeho Božství tak přesvědčeni, že jeho vyšší přirozenost a božský původ uznávali a vykoupení lidstva jím stanovili, a toliko v těchto člancích jaksi s učením církve se srovnávali. Kdyby aeon Vykupitel byl měl pravé lidské tělo, nemohl by býti bez hříchů: proto Docketismus jest rázem všech gnostických soustav. Jedni pravili, že měl tělo pouze zdánlivé, a veškeré zjevení jeho bylo pak jaksi optickým klamem; druzí, že bylo aetherické a nebeské; třetí, že užíval na čas těla cizího. On přišel na tento svět, aby lidem vyšší poznání o Bohu, člověku a světu udělil; kdo toto vyšší poznání si osvojí, jest vykoupen. Jelikož Gnostikové člověčenstvo na tři díly dělili, totiž: na gnostiky, psychiky a hyliky: tu jen gnostikové přicházejí k onomu vyššímu poznání a budou jednou v pleroma pojati, psychikové dojdou až k víře (pistis) a dostanou se jednou do jakéhosi středního místa pod pleromatem; a hylikové nutně zahynou.

Z této dogmatiky plynula mravověda sama sebou, a nemohla v ničem jiném záležeti, leč v osvobození od hmoty a demiurga. Toto osvobození stane se dle jedněch přísnou ascésí, zdržováním se vši hmoty, tedy všech vyrazení, rozkoší a pohodlí, jmenovitě manželství; dle druhých zneužíváním hmoty, hověním všem žádostem a choutkám těla, až se konečně octli u antinomismu pohrdající každým mravním zákonem.

By Gnostikové svých podivných a někdy až směšných náhledů před autoritou církevní, živým slovem a celým křesťanským životem uhájili, dovolávali se písma sv. a jakéhosi od apoštolů jen zvláštním vyvolencům prý zjeveného podání; mimo to bylo prý přesné učení apoštolů lety porušeno. S písmem sv. nakládali úplně libovolně; některé knihy zavrhovali; které přijali, nepřijali opět celé, přidávali k nim a ubírali z nich, jak toho pro svou soustavu potřebovali, a podvrhovali nová evangelia a skutky apoštolské.

Vykládající písmo porušovali mnohá místa, jak praví Ire-neus tak, že byli s to, aby z krásného obrazu krále uči-nili psa neb lišku, a pak tvrdili, že teprv potom jest vlastně obraz králův.

Dle toho, základ-li soustavy jest hellenský neb perský dualismus, dělí se Gnostikové na egyptské a syrské. Čistá perská forma gnosticismu jest *manichaeismus*, jenž církevní obce tvořiti se snažil; což gnosticismu vůbec chybělo¹⁾.

Soustavy gnosticismu.

§. 66.

A. Hellenští Gnostikové.

1. **Basilides.** Tento přišel dle Epifania²⁾ okolo roku 125 ze Smyrny do Egypta, působil zde a nabyt ve svém synu Isi-dorovi horlivého rozšiřovatele své soustavy. Za pramen svého učení vyhlášoval jakési tajné podání, které od Cháma, syna Noěmova, pocházelo, mudrci východními Barkabem, Barkofem a Barchorem se zachovalo, a od Krista zkrze Glaukia, tlumoč-níka Petrova a apoštola Matěje až na něho prý přišlo. Své učení sestavil v 24 knihách, které exegetika sluly, a jež „evangeliem“ nazval. Soustava jeho dle Hippolyta³⁾ jest tato: Bůh jest by-tost nevýslovná a v čase nejsoucí, která slovem nemůže býti vyjádřena. O něm se nemůže říci *ὄν*, poněvadž *εἶναι* toliko o stvořených věcech užívati lze; on jest *ὄν* *ὄντα*. On byl přede vším časem a stvořil svět z ničeho (*ἐξ οὐκ ὄντων*); avšak nestvo-řil ho hned v celé dokonalosti, ale toliko símě jeho se všemi silami a zákony, jimiž a dle nichž by se vyvínoval. V tomto semeni bylo obsaženo troje synovství, Bohu Oukonti podstatné; jedno subtilní, druhé hrubé, třetí nějakého očistění potřebné, na něž prabytost svou krásou působila. První synovství docela duchovní čili pneumatické vyšinulo se následkem toho hned po stvoření semene a přišlo k Bohu do pleromatu. Druhé synov-ství střední (*μητιμῆ*), méně pneumatické, nemohlo se hned do ple-romatu vznésti, proto si učinilo okřídlenou bytost, Ducha sv.,

¹⁾ Srv. Překlad sv. Irenea: Pat. kněž proti kacířství od Desoldy; v úvo-du „Gnose-Gnosticism-Gnostikové.“ str. XVIII—XXIII. — ²⁾ Haer. XXIV. — ³⁾ Philosophumena VII. 14—27.

a dostalo se jeho pomocí do pleromatu. Poněvadž Duch sv. není čistě pneumatické podstaty, máje toliko její nádech jako nádoba od vonné masti, nemohl vejíti do pleromatu a utvořil hranice mezi pleromatem a světem (τὸ μεθόριον πνεύμα). Třetí synovství majíc potřebí očistění zůstalo ve světovém semeni. Z něho povstal Archon, veliký, krásný a nesmrtelný, který až k hranicím pleromatu vstoupil. I jeho nelze pojmenovati a s ničím srovnati; co spatřeno neb myšleno býti může; přec však zůstalo mu tajno, že nad ním jest ještě vyšší svět, a proto se měl za panovníka všeho míra. Napřed zplodil nikoliv ze své bytosti, ale z prasemene syna, který dle předurčení nejvyššího Boha byl nad něho daleko osvěcenější, a stvořil s jeho pomocí aetherický svět, Ogdoadu, plnou duchů, která od pleromatu až k měsíci dosahuje. Potom povstal z prasemene druhý Archon, který rovněž zplodil syna moudřejšího sebe a stvořil s ním Hebdomadu, nebe to planet, které se mezi měsícem a zemí nachází. Svět nejnižší s lidstvem vyvínoval se sám svou přirozeností, jakou mu Bůh Oukon propůjčil.

Dle této kosmogonie byla uspořádána Soterologie (Vykoupení). Když čas zjevení synů božích se vyplnil, přišlo evangelium do světa. Jelikož všechen svět svůj směr k blaženému synovství obrací, vyslalo toto své myšlenky jako paprsky až na hranice pleromatu, kde je přijal Duch svatý a sdělil je synu velikého Archonta, který se nyní nazývá Kristus, a tento svému otci, který se v bázi před nevypravitelnou bytostí sklonil a poznal svůj hřích, že se vyvyšoval. Po něm dostala celá Ogdoas poučení o nejvyšším Bohu, blahoslaveném synovství a Duchu svatém. Kristus způsobil nyní, by obdržené světlo synovi druhého Archonta vzešlo, který s tímž výsledkem evangelium v Hebdomadě kázal. Když všechny krajiny s neskonalými panstvími, mocmi a mocnostmi (ἀρχαί, δυνάμεις a ἐξουσίαι) a s 365 nebesy, jejichž velkým Archontem Abraxas jest, světlem evangelia osvěceny byly, zjevilo se toto i synovství v nejnižším světě se nalézajícímu. Sem přišlo z Hebdomady, sestoupilo na Ježíše, syna Marie, a osvítilo ho. Až do Mojžíše panoval zde nižší Archon; Mojžíš hlásal vyššího Archonta, od něhož přicházeli proroci. Když tedy evangelium v Ogdoadě a Hebdomadě bylo hlášáno a přijato, byl na světě nejprve osvěcen Ježíš, syn Marie, která ho z Ducha sv. počala; druhý Archon dal mu živel psychický, a v těle Marie byl oděn tělem hylickým. Ježíš jest síla nejvyššího, který má všechno

na světě synovství hlásáním evangelia očistiti, je vyšším světlem osvítiti a takto schopným učiniti, aby do pleromatu se vznést mohlo; jeho účel jest dále, všechny živly dělití a na náležité místo v čas dovéstí; v čemž apokatastasis záleží. By tento úkol provéstí mohl, skládal se z dílů do všech říší náležejících. Jeho utrpení nemá jiného účelu než rozdělení toho, co jest smíšené a složené, v původní části. Tělo vrátilo se do hmoty, z které vzato jest; co bylo psychické a pocházelo z Hebdomady, navrátilo se po vzkříšení tam zpět; co udělal veliký Archon, přišlo do Ogdoady; co pocházelo od Ducha sv., vzneslo se k němu; a synovství konečně jsouc očistěno vrátilo se k blaženému synovství do pleromatu, odkud další očistování řídí. Když toto bude úplně provedeno, rozprostře nejvyšší Bůh po všem míru velikou nevědomost, tak že žádný nebude věděti, zdali nad ním jest cos vyššího, nebude po tom toužiti a bude ve svém kruhu spokojen, a to jest apokatastasis všeho (navrácení všeho v původní stav).

Jinak vypisují tento system Ireneus ¹⁾ a Epifanius ²⁾. Z nestvořené prabytosti roní se nejprve Nus, z něho Logos, z Loga Fronésis, z Fronése Sofia a Dynamis, z této a Sofie, síly, knížata a andělé, kteří první nebe tvoří, z této říše roní se druhá atd., až jest všech říší 365, které čím vzdálenější jsou od prabytosti, tím jsou méně dokonalé. Posledním výronem přiblížilo se pleroma až k chaosu, který se některých světlových částí zmocnil a do hmoty je vpravil.

Potom stvořili andělé poslední řady, obzvláště první mezi nimi Archon, který jest Bůh židovský, svět a vše, co v něm se nalézá, a rozdělili si zemi a národy mezi sebe. Poněvadž Archon všechny národy Židům chtěl podrobiti, zpouzeli se ostatní andělé a povstali proti němu. Avšak nezplozený otec smiloval se nad lidmi a poslal svého Nusa, který se též jmenuje Kristus, aby je z moci těch, kteří svět utvořili, vysvobodil. Tento objevil se v podobě člověka národům na zemi. Sám netrpěl, nýbrž Šimon Cyrenejský trpěl; neboť Ježíš proměnil sebe v Šimona, a Šimonovi dal svou podobu; a tak ukřižovali Židé z nevědomosti Šimona, sám však ušel a vstoupil k tomu, kdo ho poslal. Kdo toto ví, jest osvobozen od knížat tohoto světa; proto nemá se věřiti v ukřižovaného, ale v Krista; kdo

¹⁾ Adv. haer. I. c. 24. n. 3—6. — ²⁾ Haer. XXIV. Srv. Theodoret. haeret. fab. I. 2. 4. Tertull. de praescript. c. 46.

onoho vyznává, jest otrokem těch, kteří tělo utvořili; kdo ho zapírá, jest od nich osvobozen a poznává řízení nestvořeného otce. Učení Kristovo jest majetek několika vyvolených, a kdo podle něho žije, zprošťuje se všeho psychického a hmotného, povznáší se duchem vzhůru a rozhoduje se pro dobré beze všech zevnitřních zákonů. Z prvu byla mravouka Basilidovců přísně ascetická, později přešla obzvláště ve 4. století v antinomism.

Stoupenci Basilidovi opovrhovali obětmi pohanskými, ale účastnili se jich, oddávali se smyslným rozkošem, a životem měli se všem rovnati, od nich zevnějškem se ničím nelišice, aby nepoznanými zůstali, sami však všechny znajíce.

2. **Ofité.** Sekta Ofitů neb Nachašanů (*Ὀφίταις*, nachaš, had) vyvinula se snad z egyptské úcty zvířat, obzvláště z pocty věnované hadu, přijala později některé ideje křesťanské a položila za základ svého systému vypravování v Genesi kap. 1—3. Prabytosť Ofitů jest Bythos, který se též prvním člověkem *ὁ πρῶτος ἄνθρωπος* nazývá, a jest blahoslavené, nekonečné světlo; z něho se prýští Ennoja neb Sige (*ἐννοια, σιγή.*), t. j. myšlenka sebe samého. Ennoja sluje též syn člověka neb druhý člověk (*υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*, neb *ὁ δεύτερος ἄνθρωπος* neb *Ἀδάμας*). Z toho druhého člověka roní se Duch sv., který se též první ženou a nebeskou moudrostí nazývá. Dole pod nimi nalézaly se oddělené živly: voda, tma, hloubka a chaos. Krásou Ducha sv. jsouce uchváce-ni, zasnubují se s ním Bythos a Ennoja a zplozují s ním dvojí bytosť; první, mužskou a dokonalou, která se nebeský Kristus nazývá; druhou, ženskou a nedokonalou, která slove Sofia Achamoth neb Prunejkos (zprzněná). Kristus vznesl se ku pleromatu a tvoří s Otcem, Synem a Duchem sv. svatou a pravou církev (ekklesii). Sofia Achamoth spustila se nerozvážlivě v nepohyblivé vody, chtějíc sobě samostatný svět utvořiti, učinila je pohyblivými a potopila se svévolně až do propasti. Zde vše hrnulo se k světlu v ní se nacházejícímu a obklopovalo je. Vidouc, že ve hmotě zapadá, chtěla z vod prchnouti a ke své matce se povznésti, ale pro tíži těla, které se kolem ní utvořilo, již nemohla. V tomto smutném postavení schovala všechno hořejší světlo, aby jako ona nebylo porušeno, a sebravši všechnu sílu, vyšinula se na horu a učinila ze svého těla nebesa, která proto mají podobu těla vodovitého, a tak se od něho osvobodila.

Ve své odcizenosti v chaosu dala Achamoth původ zlé a

pánovité bytosti, Jaldabaothovi (synu chaosu), který měl nádech světla a neporušenosti. Chtěje se od matky učiniti neodvislým, zplodil sobě syna, tento druhého atd., až jich bylo 6, kteří s ním tvořili Hebdomadu (7 knížat planet). Synové svářili se s Jaldabaothem o panství, nad čímž upadl Jaldabaoth v zármutek a zoufalství a pln touhy patřil na nejhlubší bahno hmoty, z čehož povstal syn Nus, v postavě hada se vina. Z onoho sváření a z affektu Jaldabaotha pochází zapomněnlivost, zloba, závist a smrt. Nad Nusem zaradoval se Jaldabaoth a zvolal: „Já jsem otec a bůh, nade mne není jiného.“ Jak to matka uslyšela, volala k němu: „Nelži, Jaldabaothe, nad tebou jest otec všeho míra, první člověk, člověk a syn člověka.“ Když všichni nad tímto hlasem se děsili, a odkud by přicházel, se vespolek tázali: pravil Jaldabaoth, by je od toho odvrátil a na svou stranu přivedl: „Pojďte, učiníme člověka dle svého obrazu.“ Šest oněch andělů učinili dle vnuknutí Achamothy člověka, který pouze lezl, přivedli ho k otci, který opět tajným působením Sofie Achamothy vdechl mu jiskru života, a byl tak o svou sílu oloupen. Jaldabaoth, plný revnivosti, hleděl člověka opět oloupiti a učinil jemu z něho ženu, které však Sofia tajně sílu čili světlo odňala; ostatní andělé k ní přišli, viděli její krásu a zplodili s ní syny, které též anděly nazvali. By Sofia lidi z moci andělů a Jaldabaotha vysvobodila, získala pro sebe hada Nusa, a pohnula je, že zákon Jaldabaothův přestoupili a ovoce ze stromu zakázaného požívali; nyní poznali vznešenou sílu a odpadli od těch, kteří je učinili.

Jaldabaoth vypudil nyní Adama a Evu z ráje, a Sofia odňala všechno světlo, aby na toto ani zlořečení ani hana nezapadly. I had byl svržen na zemi, jenž zde 6 synů zplodil, kteří s ním 7 světových daemonů tvoří, a kteří jsou vždy nepřátelští k lidem, jelikož jejich otec pro ně s nebe byl svržen.

Adam a Eva majíce dříve těla jaksi duchovní obdrželi nyní tmavá, hrubá a jim podobné duše, poněvadž demiurg jen světský dech sám ze sebe jim dal. Tu se nad nimi smílovala Sofia, navrátila jim odňaté rosení světla, a oni se sami na sebe upamatovali a poznali, že jsou nazi, smrtelní a jen na čas těly oblečení.

Sotva porodila Eva Kaina, svedl ho had se svými syny, že Abele zabil, a stal se původcem závesti a smrti. Ale působením Sofie narodil se Seth.

Jelikož lidé Jaldabaothu působením Sofie se neklaněli,

shladil je potopou, toliko snahou Sofie zachován jest Noe. Jaldabaoth vyvolil si Abrahama a národ židovský za svůj vyvolený, aby jím svou slávu všem národům hlásal, a posýlal k němu proroky. Ale skrze proroky mnoho mluvila Sofie o prvním člověku a horním Kristu a připravovala lidstvo na příchod tohoto. Když knížata Hebdomady nad tím, co proroci mluvili, se děsili, způsobila, že Jaldabaoth, nevěda co činí, učinil, že se dva lidé narodili, jeden z neplodné Alžběty a druhý z Marie Panny.

Jelikož Sofie sama nikde pokoje neměla, nejsouc na dobro ještě očištěna, a ze sebe lidstvo vykoupiti nemohla: poslal nejvyšší Bůh na její a její matky Ducha svatého prosby nebeského Krista. Jeho příchod dala Sofie Janem ohlašovati, nařídila křest pokání a připravovala Ježíše, aby se hodnou nádobou Kristovou stal. Kristus sestoupil Hebdomadou, měl podobu jejich obyvatelů a zničil jejich sílu, jelikož všecko světlo na sebe potáhl. Sestoupiv na zemi spojil se při křtu v Jordáně s Ježíšem, který nyní zázraky činil, neznámého otce hlásal a sebe za syna prvního člověka vydával. Za to dal ho Jaldabaoth od Židů ukřižovati. Na počátku utrpení opustil ho Kristus i Sofie a vrátili se do říše světla: Ježíše však vzkřísili a oděli aetherickým tělem; proto nemohli ho učenníci poznati. Na světě bydlil ještě 18 měsíců, udělal v tomto čase některým svým chápavějším učenníkům dokonalejší známost vyšších pravd, vstoupil na nebesa a sedí na pravici Jaldabaotha, který toho nepozoruje. Zde táhne k sobě duše a přijímá je, které v něho a v Krista uvěřily, a touto známostí se očistily. Jakmile všechno, co jest pneumatické, z říše Jaldabaothovy bude přitaženo, a všechno světlo v pleromatu shromážděno: pak jest vykoupení dokonáno. Bytosti pouze hylické budou s Jaldabaothem do propasti chaosu uvrženy.

Ofité dělili se na sekty: někteří ctili v hadu I. knihy Mojžíšovy Sofii, a odtud pochází jméno celé haereze, totiž Ofité (Hadovci); Sethiané měli Setha za hlavu a původce pneumatiků, přijímající tři principy, z nichž lidé hyličtí, psychičtí a pneumatičtí povstali, a věříce, že v Ježíši se opět Seth zjevil; Kainité ctili za svůj vzor Kaina, Chama, Sodomské, Esaua a vůbec všechny v písmě sv. prokleté osoby, nejvíce Jidáše Iškariotského, jelikož jako nejosvícenější mezi apoštoly svou zradou způsobil, že Ježíš umřel; a tím že vše, co pozemské jest, od nebeského oddělil. Některé Ofité žili asceticky; jiní v úplné

nevázanosti oddávající se všem hanebnostem, jelikož prý musejí všim projíti, aby blaženosti dosáhli a v tom prý pravá vědomost spočívá, aby člověk takové skutky beze studu páchal ¹⁾).

3. Valentin. Valentin byl rodem Egyptan, vzdělal se řeckou filosofií v Alexandrii a znal židovství i křesťanství. Z Alexandrie odebral se okolo roku 140 do Říma a byl zde z církve vyloučen pro své bludy, které rozšiřoval. Z Říma odebral se do Cypru a nabyl četných stoupenců. Ze všech gnostiků podal nejobširnější a nejvyvinutější soustavu, za jejíž pramen udával jakéhosi Theudu, učenníka apoštola Pavla, jakkoli své učení mnohem více z Pythagory a Platona čerpal nežli z evangelia.

Jeho učení podává se větším dílem dle filosofumenů ²⁾): Původem všeho bytí jest bytost nezplozená, jež času a místa nemá a v podstatě žádným způsobem nemůže býti pochopena, a která se nazývá Otcem, Bythem, Propatorem, Proarchou, a sama v sobě odpočívá. Jelikož otec byl plodný a samoty nemiloval, a jsa zároveň celý láska, láska však bez předmětu milosti obstáti nemůže: zplodil Nusa, který se též Monogenes (Jednorozený) nazývá a Otce nejdokonaleji poznává, a Aletheji; tato dyas následující Otce zplodila Loga a Zou, Logos a Zoe Anthropa a Ekklesii. Nous a Aletheja, vidouce že plod jejich jest plodný, děkovaly Otcí a obětovaly mu dar díky 10 aeonů; neboť dokonalý otec může jen dokonalým počtem býti ctěn. Vidouce Logos a Zoe, že jejich rodiče svého otce dokonalým počtem poctili, chtěly též své rodiče ctíti a obětovaly jim 12 aeonů, nedokonalý to počet, poněvadž měly nedokonalé otcovství. (Jiní odvozovali dekadu od Loga a Zoe, dodekadu od Anthropa a Ekklesie). Vždy dvě a dvě aeonů, mužský a ženský, tvoří jedno spřežení (jsou *σύνζυγοι*). Nejmladší ženský aeon jménem Sofie, jejíž syzygos byl Theletos, divila se množství aeonů a jejich plodné moci, běžela do hlubokosti otcovy a poznala, že aeoni jsou zplozeni, a jen spojením jeden s druhým plodí, Otec však jediný bez spojení plodí. Chtějíc otce následovati,

¹⁾ Ireneus. adv. haeres. I. 31. n. 4. Clem. Alex. Strom. VII. c. 27. Orig. adv. Cels. VI. 3. Philos. V. 1—11. VIII. 20. Epiph. haer. XXXVII. Theodor. haer. fab. I. 14. August. de haer. XVII. — ²⁾ Lib. VI. 21—34. Srv. Iren. adv. haer. I. I. a II. Tertull. adv. Valentinianos I. — Clem. Alex. Strom. II. 8. 20. IV. 13. Epiph. haer. XXXI. Theodoret. haeret. fab. I. 7.

opovrhla svým syzygem a zplodila sama ze sebe nedochůdče, podstatu beztvárnou a neupravenou. I nastal zmatek a hřmot v pleromatu. Všichni aeonové obrátili se k Otci a prosili, by truchlící Sofii potěšil, která pro nedochůdče od ní zplozené hořce plakala. Otec se smiloval a kázal Nusovi a Aletheji, by zplodily Krista a Ducha sv. k utvoření a oddělení nedochůdčete a k utišení a potěšení stenající Sofie. Kristus a Duch sv. oddělili potvorné nedochůdče od ostatních aeonů, a vyvrhli ven z pleromatu, by jeho potvorností znepokojování nebyli. By se podobné podobný zmatek v pleromatu nestal a nedochůdče tam vrátiti se nemohlo, zplodil Otec ze sebe jednoho aeona, velkého a sebe důstojného, jménem Hora (*ὥρος*, hranice, mezník), aby každého aeona v jeho kruhu udržoval, pleroma od hysterematu, které jest prázdnota (*κένωμα*) a beztvorný chaos, dělil a nedopouštěl, aby z hysterematu něco k aeonům se přiblížilo.

Za Mezníkem čili Horem utvořili Kristus a Duch sv. novou ogdoadu, jakýsi druh pleromatu pro nedochůdče, dali mu tvar, učinili je podobným aeonům a nazvali Katosofii. Jsouce hotovi navrátili se do pleromatu a velebili s ostatními aeony otce. By za pokoj a svornost díky vzdali, a na znamení jednoty, pokoje a souhlasu mezi sebou, usneslo se všech 30 aeonů, a zplodilo společný plod, jehož jméno jest Ježíš, a věnovali ho otci, který ho za budoucího syzyga Katosofie určil.

Sofia jsouc mimo pleroma a hledajíc Krista a Ducha sv., kteří ji utvořili, upadla ve velikou bázeň, aby nezahynula. Takto jsouc stížena obrátila se k modlitbě. Nad prosící smiloval se Kristus a ostatní aeonové v pleromatu, a poslali k ní Ježíše, jako jejího chotě, aby náruživosti její opravil. Přišel našel ji ve čtyřech náruživostech: v bázni, zármutku, ponížení a prosbě, oddělil je od ní a učinil z nich podstatné bytosti: z bázně podstatu psychickou, ze zármutku podstatu hylickou, z ponížení podstatu daemonickou a z prosby podstatu psychickou, která se jmenuje Pravou. Demiurg jest podstaty psychické a jejím vládcem, drží střed mezi Ogdoadou a hmotou čili hylí, jejížto opět vládci jsou daemonové se svým knížetem Belzebulem. Ježíš se Sofii bydlí v Ogdoadě, nebeském to Jerusalemě a zplodili spolu 70 logů, kteří jsou andělé a obyvatelé nebes. Pod Ogdoadou bydlí Demiurg a panuje říši, která se Hebdomadou nazývá. Králem hyle jest Belzebul. Demiurg stvořil vnučením a silou Sofie tento svět, žasl nad svými díly, nevěda, že je vlastně Sofie způsobila a zvolal: „Já jsem bůh a mimo

mne není jiného.“ Na zemi zplodil duše a utvořil pro ně z hyle hmotná těla. Do jeho říše však rozseli Ježíš a Sofie duchovní jiskry (logy — λόγος); a tak jest člověk někdy sídlem pouze duše, někdy duše a daemonů, někdy duše a logů. Proto jsou lidé buď pneumatičtí, neb psychičtí neb hyličtí.

By to, co pneumatické jest, do pleromatu vejíti mohlo, a to, co psychické jest, spásu jistě obdrželo, přišel Ježíš a narodil se z Marie Panny. Dle jedněch měl tělo duchovní. Dle druhých však měl demiurg psychického syna, kterého za Messiáše určil, a který v stanoveném čase skrze Pannu Marii jako voda skrze rouru prošel. S ním spojil se Ježíš ve způsobě holubice při křtu v Jordáně, a opustil ho v čas utrpení, tak že jen psychický Messiáš trpěl. Ježíš osvobozuje lidi pneumatické od demiurga a jeho zákonů, psychické od látky, hyličtí nutně zahynou. Když všichni pneumatičtí pravé známosti o pleromatu nabudou, bude následovati konec světa čili apokatastasis všech věcí. S Ježíšem a Sofií vejdou pneumatičtí odloživše duši (psychu) a tělo do pleromatu; psychičtí budou s demiurgem bydliti v středním místě mezi pleromatem a hylí; somatichťi propadnou opět nicotě hyle, z které vyšlehně oheň a ztráví ji i sebe.

Tento system došel největšího rozšíření a tvořil nejčetnější sbor mezi haretiky. Jelikož Valentiniané sami sebe měli za duchovní, kteří nutně spasení býti musejí, nepotřebovali pro sebe žádných dobrých skutků, které jsou podmínka spasení psychiků. Následek toho byl, že nejdokonalejší z nich vše to konali, co z království božího vylučuje, požívali pohanských obětí, brali podílu na pohanských radovánkách a dopouštěli se hnušného smilství až i krve prznění.¹⁾

Znamenítejší muži této školy byli: *Herakleon*, *Ptolomaeus*, *Sekundus*, *Kolorbasus*, *Epifanes*, obzvláště *Marek*, kteří system svého mistra rozličně modifikovali a rozmanitých úchylek od něho si dovolovali.

4. Karpokrates. Karpokrates byl rodem z Alexandrie a žil za časů císaře Hadriana; ke křesťanským sektám nemůže se počítati, poněvadž zjevení se božského Pneumatu v Kristu po výtce nepřipouštěl. Křesťanství neměl za pravé náboženství, jako vůbec pohrdal každým náboženstvím, které se na vědě nezakládalo. Kristus neplatil u něho více než Plato neb Pythagoras.

¹⁾ Iren. adv. haer. I. 6. n. 2. 3.

Dle jeho soustavy Bůh (ἡ φύσις) nezjevuje se ve světě smyslném, který jest dílo andělů mnohem nižších nezplozeného otce a od něho odpadlých. Ježíš byl zplozen od Josefa, byl podobný ostatním lidem a vynikal nad nimi pouze životem, ctností a spravedlností. Duše jeho totiž upamatovala se, co viděla ve svém předzemském bytí u nezplozeného otce, a proto dostala od něho sílu, aby mohla tvořitelům světa ujíti, proti nim vzniknouti, a vším projdouc a ve všem jsouc osvobozena k otci vstoupiti. Jakkoli byla v židovských obyčejích živena a vychována, povznesla se nad ně a opovrhovala jimi. A každá duše, která jako Ježíš nad všechny předsudky a soustavy se povzne a archonty čili tvořiteli tohoto světa opovrhne, dosáhne jako on podobné síly, aby mohla zničiti náruživosti, které ku potrestání lidí zřízeny jsou.

Takovými osvícenci pravili se býti Karpokratiané, a mnozí z nich tvrdili, že jsou rovni Ježíši; jiní opět, že i s některé stránky nad něho výtečnější jsou; neboť každý, kdo více světem opovrhne než Ježíš, stává se jeho vznešenějším.

Jakkoli tato theorie zdá se býti velmi duchovní, byl přece Karpokrates se svými stoupenci, které v Egyptě a Římě získal, oddán bezuzdným mravům, jimž celý mravní zákon předsudkem byl. Na ostrově Cefalonii rozšiřoval tuto nauku jeho syn Epifanes a nastupoval na společné užívání statků a žen. Na konci agap konaly se concubitus promiscui. Karpokratiané dále provozovali magické umění, kejklřství, hádání, tvrdíce, že i andělům, tvořitelům světa, panovati mohou, a tak zaslepovali lid, by učení církevnímu sluchu nedával. Když některá duše v jednom těle dosti učiní za všechny své viny, vrátí se hned k otci, jinak musí se z těla do těla stěhovati, až poslední halíř zaplatí. Zhotovovali obrazy Kristovy a pravili o nich, že od Pilata jsou učiněny.¹⁾

5. Hermogenes. Tento nemůže se na dobro ku křesťanským sektám počítati a jak se zdá nezaložil ani nějaké filosofické školy. Byl učenec, který si ve své vlasti Africe, snad v Karthagu, své náhledy, s křesťanstvím v odporu stojící, utvořil. Jeho system jest málo znám. Neučil žádné emanaci z Boha,

¹⁾ Iren. adv. haeres. I. 25. n. 1. 2. Philos. VII. 32. Clem. Alex. Strom. III. 2—11. Euseb. H. e. IV. 7. Epiph. haer. XXVII. XXXII. 3. Theodoret. haer. fab. I. 5.

ale přijal Bohu spolu věčnou a jemu služebnou hmotu, v které však něco jemu odporného bylo.

Bůh utvořil z ní tento svět; a to, co bohu v hmotě se protiví, jest zlé, které se nyní ve světě nalézá. Učil, že jest duše lidská hmotná, kterýžto blud Tertullian v spisu, nyní ztraceném, „De censu animae“ vyvracel. Tento učenec o něm praví: „pingit illicite, nubit assidue“¹⁾, (maluje nedovoleně, žení se ustavičně), a naráží tím na jeho umění malířské, kterým snad předměty pohanského bájesloví maloval a jeho četné zasňubování.²⁾

§. 67.

B. Syrští Gnostikové.

6. **Saturninus.** Byl vrstevník Basilidův a působil za císaře Hadriana (okolo roku 125 v Antiochii. Své učení čerpal z theorie Menandra, učenníka Šimonova, které jest toto :

Otec (*πατήρ ἄγνωστος*) stvořil vyroňováním po stupních anděly, archanděly, moci a mocnosti, ale vždy méně a méně dokonalé, až posledních sedm nejníže stálo. Tito jsou andělé sedmi planet (*ἄγγελοι κοσμοκράτορες*). Ona prabytosť čili Otec přichází v písmě pod jménem Jehova, Židé však znali pouze Elohim, t. j. oněch 7 andělů. Říši dobrého Otce protiví se říše nepřátelská Satanova (*σατανᾶς*). Povstala-li odpadnutím, neb jest-li Bohu spolu věčná, nelze z pramenů určití. Oněch 7 andělů stvořilo svět i člověka. Zjevil se jim s hůry od nejvyšší moci jasný obraz, který však nemohli zadržeti, poněvadž se hned na horu vzdálil, a tu napomínali se vespolek řkouce: „Učiňme člověka podle obrazu a podobnosti svého.“ Ale když jejich tvor byl učiněn, nemohl povstati a lezl jako červ. Tu smíloval se nad ním dobrý Otec a poslal mu jiskru světla (*πνεῦμα*), poněvadž k jeho obrazu utvořen byl. Tato jiskra života pozdvihla ho, učládkovala, obživila a má se po smrti člověka navrátiti tam, odkud přišla. Vše ostatní, co člověk má, rozpadne se opět v to, z čeho učiněno jest.

Jeden z oněch nejnižších duchů jest tvůrce tohoto světa

¹⁾ De monog. 16. — ²⁾ Tertull. l. adv. Hermog. Philos. VIII. 17. Theod. Haer. fáb. I. 19. August. haer. 41. — Spis Theofilův proti Hermogenovi, který Eusebius H. e. IV. 24. připomíná, se ztratil.

a bůh Židů. Jakožto emanace z říše aeonů není sám o sobě zlý, ale malomocný, aby lid proti moci a vlivu Satanovu hájil. Satan stvořil jiné pokolení, odporné pokolení světla, které toto ustavičně znepokojuje a proti němu bojuje.

By nejvyšší bůh lidí, kteří jiskru života mají, od panství židovského Boha osvobodil a z vlivu a moci daemonů a jejich pokolení vymanil, poslal nejvyššího aeona Krista, který zdánlivě se člověkem stal, aby daemony a zlé pokolení zničil, dobré však spasil. On podal lidem učení, jak by se nad vliv Satanův povznesli a z panství židovského Boha vysvobodili. Ale jen lidé světla, jmenovitě Saturniniani, jsou schopni vykoupení, nikoliv však bytosti hylické. By všeho styku se zlým principem byli prosti, zdržovali se Saturniniani, alespoň členové prvního stupně, manželství a požívání masitých pokrmů, poněvadž obě prý má původ od Satana, a sváděli mnohé touto svou zdrženlivostí, že k nim přistupovali.¹⁾

7. **Bardesanes.** Narodil se okolo roku 154, a žil r. 172 v Edesse. Dle Epifania přešel prý od katolické církve k Valentinovi²⁾, dle Eusebia,³⁾ Jeronyma⁴⁾ a Theodoret⁵⁾ od Valentina ke katolické církvi, složil mnoho knih proti bludařům, ale stal se později sám zakladatelem nové sekty.

Učil dvěma prabytostem, principu dobrému a principu zlému. Tímto jest hmota, z které Satan vznikl. Z dobrého principu vyronilo se sedm aeonů, kteří pleroma tvoří. Duch člověka pochází původně z pleromatu a byl aetherickým tělem oděn. Byv Satanem sveden klesl ve hmotný svět a byl do hrubého těla zavřen. Báj o Achamothě měl podobnou koné Ofitů. By Achamoth a ducha člověka osvobodil, přišel na svět Kristus, narodil se z Marie Panny, ale s nebeským tělem, a učil člověka, jak by hrubé tělo zdrženlivostí a rozjímáním krotiti a znenáhla od zlé hmoty osvobozovati měl, aby mohl po smrti těla hrubého v aetherickém do pleromatu opět se vrátiti. Konec vykoupení bude tenkrát, až se Kristus s Achamothou a duše lidské s anděly zasnoubí.

Bardesanes a jeho syn Harmonius činili hymny po způ-

¹⁾ Iren. adv. haer. I. 24. n. 1. 2. Philos. VII. 28. Epiph. haer. XXIII. Theodoret. haeret. fab. I. 3. — ²⁾ Haer. LVI. — ³⁾ H. e. IV. 30. —

⁴⁾ De vir. illust. — ⁵⁾ Haer. fab. I. 22. Úryvek z jeho knihy proti fatu zachoval Eusebius ve svém díle Praep. evang. I. IV. c. 10. Srv. Hilgenfeld: Bardesanes, der letzte Gnostiker. Leipzig 1864.

sobu kajících žalmů, v nichž jatá Achamoth svou bolest nad svým vězením vyjadřovala. Vnada těchto hymnů zjedнала mu četné stoupence, tak že ještě ve 4. století Efreim Syrský hymny a písně skládal, aby ony kacířské z úst lidu vymítíl.

8. **Tatian.** Tatian narodil se okolo r. 130 v Assyrii, podnikl mnohé cesty, aby náboženství prozkoumal; v Římě učil řečnictví, stal se tam učenníkem Justina filosofa a setrval v pravdě až do smrti svého mistra. Po jeho smrti chtěje sobě jako učitel a hlava zvláštní soustavy velikého jména dobytí, uchýlil se od církve, básnil jako Valentiniané o neviditelných aeonech, tvrdil jako Marcion, že manželství jest nečistotou a smilstvím a upíral Adamovi, jakožto vůdci v neposlušnosti spasení. Ze čtyř evangelií učinil jedno a nazval je „Diatessaron“, vynechav všechno, co se vztahovalo na původ Kristův z Davida dle těla. Jeho stoupenci jmenovali se *Enkratité*, *Hydroparastati* neb *Aquarii*, poněvadž se manželství a vína zdržovali a při Večeři Páně jen vody užívali. Nazývali se také *Severiané* po Severovi, který tohoto bludu horlivě hájil a k němu přidal, že člověk od prsou na horu jest stvořením božím, od života dolů dílem satanovým¹⁾.

9. **Marcion.** Rozeznává se od ostatních gnostiků tím, že tito křesťanství svému filosofickému živlu obětovali, u něho však křesťanství hlavní věci zůstalo, a on filosofie potud užíval, pokud ji svému účelu za nutnou měl. Jeho vnitřní boj hnál ho k bezohlednému pojetí učení sv. Pavla o milosti v Kristu, pojal je nedobře a stanovil úplnou protivu mezi spravedlností Starého Zákona a milostí Evangelia, mezi židovstvím a křesťanstvím, které křesťanství bylo mu náboženstvím samostatným, jež žádná příprava nepředcházela, a které se židovstvím v žádném spojení není. V jakém odporu křesťanství k židovství stojí, hleděl dokázati knihou „*Antithese*“ zvanou, nyní však ztracenou.

Marcion byl syn biskupa Sinopského v Pontu. Své jmění obětoval k účelům církevním a vyvolil si ascetický způsob života. Dle Epifania prohrěšil se s pannou a byl za to od otce z církve vyloučen. Poněvadž přijetí do obcování církevního od svého otce obdržeti nemohl, odebral se po smrti papeže Hygina (který 140—150 panoval) do Říma, aby církev, která ani zde

¹⁾ Iren. adv. haer. I. c. 28. n. 1. Philos. VIII. 16. X. 18. Euseb. H. e. IV. 29. Hieron. De vir. illust. c. 29. Epiph. haer. XXXXVI. Theodoret. Haer. fab. I. 20.

ho přijati nechtěla, hanobil. V Římě sešel se s Polykarpem a tázal se ho, zná-li ho. Sv. Polykarp mu odpověděl: „Znám prvorozeného satanova“¹⁾.

Zde se spojil se syrským gnostikem *Cerdonem* a učil této soustavě: Jsou dva principy: Demiurg, původce světa a všeho zlého ve světě, jest kosmokrator čili panovník světa, který se v Starém Zákoně zjevil; nejvyšší a dobrý bůh zjevil se teprve v Novém Zákoně. V Starém se nezjevil ani přírodou, ani rozumem, ani jakoukoli nadpřirozenou pozitivní cestou, jak nejlépe svědčí zlé, které se v přírodě nalézá a smutný stav filosofie. Tento bůh nezjevil se v Starém Zákoně; neboť bůh Starého Zákona jest velmi nedokonalá, obmezená, nevědomá, sama sobě si odporující a nestálá bytost. Kdyby tato bytost byla všemohoucí, nedopustila by hříchu; kdyby byla vševědoucí, předvídala by jej; pakli jej předvídala a nic méně dopustila a nezamezila, jest zlá. Tato bytost ptala se Adama, kde jsi, opět to důkaz, že není vševědoucí; poručila Židům, aby Egyptským zlatem a stříbrem odňali; důkaz, že není spravedlivá.

Tento kosmokrator panoval v Starém Zákoně, a lidé sténali pod jeho krutým jhem. By jeho dílo ztroskotat a lidi z jeho moci vysvobodit, poslal dobrý Bůh svého sobě rovného syna Krista na svět, který sestoupil v těle pouze zdánlivém, objevil se v Kafarnaumu a vydával se za Messiaše od demiurga slíbeného; jemu však na odpor učil lidi znáti neznámého dobrého Boha. Za to byl působením demiurgovým od Židů ukřižován, při čemž tento ve své zuřivosti slunce zatemnil, svět tmou oděl a oponu chrámovou roztrhl. Po své zdánlivé smrti vstoupil Kristus do pekel, aby dušemi zemřelých kázal, a tak všechny, kdo v něho uvěřili, vykoupil: Kaina, Sodomské, Egyptské a všechny pohanský lid. Abel, Enoch, Noe, ostatní spravedliví a potomci Abrahamovi zůstali v předpekli, nespěchajíce Kristu vstříc, jelikož myslili, že je demiurg jako obyčejně pokouší. Každá duše, která učení Kristovo přijme, bude spasena; tělo však, které ze země pochází, nemůže býti účastno blaženosti; nevěřící zůstanou pode jhem demiurgovým.

Z písem sv. přijal Marcion evangelium sv. Lukáše a 10 listů apoštola Pavla a to ještě obě porušené. Při výkladu jejich zavrhoval všechnu snivou allegorii ostatních gnostiků a držel se slova.

¹⁾ Euseb. H. e. IV. 14.

Nahlížeje potřebu kultu, zavedl jej v jednodušších formách, nežli byl v církvi katolické, a tím se stalo, že stoupenci jeho obce náboženské tvořili, kdežto ostatní gnostikové jen členové jaksi křesťansko-filosofických škol byli. Každého, kdo k přijetí se hlásil, podrobil přísnému katechumenátu a žádal od něho zdržování se manželství a všeho masitého pokrmu a vzdalování se všech rozkoší. Křest se opakoval až třikrát. Eucharistie slavila se ve vodě, nikoliv u víně, a katechumeni měli v ní již účastenství s elekty.

Na smrtelném loži přál prý si, aby byl přijat do církve; nedosáhl však toho, byv smrtí zachvácen.

Marcionité byli daleko a široko rozšířeni; dle Epifania: v Římě, Itálii, Palaestině, Egyptě, Arabii, Cypru, Thebaidě, Persii a jinde. Theodoret pokřtil 10.000 Marcionitů, jelikož jejich křest v církvi za neplatný pokládal. Sekta udržela se až do 6. století ¹⁾.

Dle nejstarších svědků, kteří z části byli jeho vrstevníci, Justina M. ²⁾, Ireneae, Tertulliana, Rhodona ³⁾, Hyppolita (filosofumenů) učil Marcion dvěma principům, dobrému a zlému, dobrému Bohu a demiurgovi, nikoliv třem, jak to pozdější spisovatelé: Dionysius, biskup Římský ⁴⁾, Cyrill, biskup Jerusálémský ⁵⁾, Epifanius a Theodoret udávají; tento připisoval mu docela čtyři principy.

Tři principy stanovili teprve jeho učenníci Syneros ⁶⁾ a Prepon Assyrský ⁷⁾, aby vady a mezery v soustavě svého mistra vyplnili a opravili. Učili, že jest dobrý Bůh, který nemá s hmotou nic činiti, pak spravedlivý, ale obmezený demiurg a konečně věčná hmota, která jest zdrojem všeho zlého.

Jiný znamenitý učenník Apelles ⁸⁾ stanovil čtyři principy: dobrého, spravedlivého, ohnivého a zlého boha; jelikož však poslední tři více za anděly pokládal a také je tímto jménem nazýval, můžeme říci, že vlastně jednomu hlavnímu principu učil. Kristus vzal prý své tělo ze světové podstaty, proroci a

¹⁾ Iren. adv. haer. I. c. 27. Tertull. adv. Marcion. l. V. Pseudo-Origenis, dialogus de recta in Deum fide, ed. Wetstenius Basil. 1674. Philos. VII. 29—31. 37. Eus. H. e. V. 13. Epiph. haer. XXXII. Theod. Haer. fab. I. 24. — ²⁾ Apol. I. 26. — ³⁾ U Eus. H. e. V. 13. — ⁴⁾ Athanas. De decretis Nicaen. synod. ep. 26. — ⁵⁾ Catech. 16, 7. — ⁶⁾ Eus. II. e. V. 13. — ⁷⁾ Philos. VII. 31. — ⁸⁾ Eus. H. e. V. 13. Phil. VII. 38. X. 20.

zákon hlásali lež; za to měl jakousi Filumenu za prorokyni a doporučil její zjevení. Psal proti Starému Zákonu a byl oddán náboženské lhostejnosti.

Perská gnose.

§. 68.

Manichaeové¹⁾.

Perská forma gnosticizmu jest *Manichaeismus*, který všechny ostatní formy přežil, až do 13. století ve své podstatě se udržel a v středověku církev velice ohrožoval.

Původcem jeho jest Peršan **Mani** (**Manes**, **Manichaeus**), o jehož osudech se východní a západní zprávy rozcházejí.

Dle západních zpráv žil jakýsi Saracen Scythianus v Egyptě

¹⁾ Acta disputationis Archelai episcopi Mesopotamiae (Cascaru okolo r. 273) et Manetis haeresiarchae, ed. Zacagni: In Collectanea monument. vet. eccl. graecae et latinae, Rom. 1698; dále inter: Opera Hippoliti ed. Fabricius vol. II. p. 142 sq.; potom u Mansi. suppl. et collect. max. I. p. 1129 sq.; konečně u Gallanda: biblioth. vet. Patr. T. III. p. 569 sq. — Titi Bostrensis episcopi libri IV. adv. Manichaeos (okolo r. 360) u Gallanda T. V. — Alexandri Lycopolit. adv. Manich. placita u Gallanda: biblioth. vet. Patr. T. IV. p. 73 sq. Augustini: contr. epist. Manich. fund.; Fortun.; Adimant.; Faust.; de actis cum Felice Manich. a jiné spisy ve vydání benedikt. T. VIII.; Augustini: De morib. eccles. cath. et morib. Manich. v T. I. — Východní prameny o Manetovi z 9. a 10. století v Herbolethi: Bibliotheca orient. Paris., 1697. fol.; úryvky z listů Manetových u Augustina, Evodia a Fabricii biblioth. graec. T. V. p. 284 sq. — Epiph. haer. LXVI. Theodoret. haer. fab. I. 26. — Laur. Alticotti: Dissert. histor. critica de antiquis novisque Manichaeis, Rom. 1763 — Al. Reichlin-Meldegg: Die Theologie des Magiers Manes und ihr Ursprung. aus den Quellen bearbeitet. Frankfurt. 1825. — A. F. Vict. Wegnern: Manichaeorum indulgentiae cum brevi totius Manichaeismi ad umbratione e fontibus descripta Lips. 1827. — Zingerle: Über die Ablässe der Manichäer und ihre Vergleichung mit der katholischen Kirche, in Tübing. Theol. Quartalschrift. 1841. str. 574—603. — F. Baur: das Manichäische Religionssystem nach den Quellen neu untersucht und entwickelt. Tübing. 1831. — F. Trechsel: Über Kanon, Kritik und Exegese der Manichäer. Bern 1832. — Fr. Colditz: Die Entstehung des manichäischen Religionssystems historisch-kritisch untersucht. 1837. — Mani: Seine Lehren und seine Schriften, zum erstenmal aus den Originalquellen herausgegeben von Gustav Flügel. Leipzig. 1862.

a učil tam dvěma přirozenostem, dobré a zlé; dobrou jmenoval přátelstvím a zlou nesvorností. Po jeho smrti zdědil jeho spisy učenník jeho jménem Therebinthus, který se později nazval Budlou. Tento odebral se do Babylona, bydlil tam v domě nějaké vdovy a učinil ji dědičkou svého jmění a svých knih. Ona koupila sobě otroka jménem Kubrika, dala ho ve všech vědách vzdělati a učinila ho svým dědicem, a tak přešly knihy Buddovy v jeho majetek. Kubrikus změnil své jméno a nazval se Manetem. Věnoval se úplně studiu zděděných knih a vydal je svým jménem. Měl tři učenníky, Addu neb Buddu, Tomáše a Hermu, z nichž prvního do Syrie, druhého do Indie a třetího do Egypta poslal. Toho času onemocněl k smrti syn krále perského, a Mani hlásil se, že ho uzdraví; léčení však nepodařilo se, a on byl maje věku 60 let do žaláře uvržen. Tu vrátili se jeho učenníci a oznamovali mu, že proti jeho učení žádného odporu nenalezli vyjma od křesťanů. Na tuto zprávu seznámil se Mani se spisy křesťanů, a nalezna v nich zaslíbení Utěšitele uzavřel, že sebe za něho vydá, a tak své učení s jejich učením spojí. Změniv takto svou soustavu dal ji opět hlásati. Ale král Perský, jsa nad tím všecken rozhorlen, že se nové učení v jeho říši zavádí, uzavřel, že Maneta zabije. Mani dostav o tom v čas zprávu prchl na pevný hrad Arabion a měl zde s biskupem Kaskarským rozmluvu čili náboženskou hádku, v které byl přemožen. Konečně upadl královým vojínům do rukou a byl za živá odřen.

Dle východních zpráv pocházel Mani ze vznešeného rodu magů, byl ve všech vědách vzdělán, jmenovitě vynikal v malířství, přešel ke křesťanství a stal se knězem. Uchýliv se od učení církevního, byl z církve vyloučen a přišel na dvůr krále Sabora. Zde dostal se do půtek náboženských s magy, musil prohnouti a skryl se v provincii Turkestanské. V tomto úkrytu zhotovil své evangelium a ozdobil je krásnými malbami. Po smrti krále Sabora navrátil se ke dvoru jeho nástupce Hormisdy, který ho laskavě přijal a k jeho osobní jistotě mu pevný hrad daroval. Hormisdas zemřel panovav dvě léta, a v království následoval po něm Varanes I., nepřítel Manetův. Jakoby měl s magy disputovati, vylákal ho král z pevného hradu, musil disputovati, podlehl v hádání a byl pak jako rušitel náboženství odpraven.

Dle Jakuba an Nadim, jehož spisy Flügel vydal, byl Mani synem pohanského kněze Futtaka v Babyloně. Futtak přidružil

se k dualistickým Sabaeům a sice k sektě Mugtasilů (myjících se). Mani myslil, že král ráje ho povolal, aby nové učení hlásal, a vystoupil 1. dubna r. 238 se svým otcem a ještě dvěma jinými, kteří v jeho božské poslání uvěřili, jako hlasatel nového učení, 40 let putoval po krajinách hledě je získati svému učení a stal se důvěrníkem bratra krále Sapora, od kterého svobodu vyznání pro své učení obdržel: ale konečně přišel o život.

Mani čerpal svou soustavu z učení Zoroastrova, buddhismu a, jak se zdá, gnosticizmu Basilidova a spojil vše v tento celek: Od počátku jsou dva principy, dobrý a zlý, světlo a temnota. Dobrý bůh jest otcem světla, jest bytostí nejčistšího světla, pravdou, svatostí a blažeností, jehož nesčíslní aeonové obklopují, kteří jsou též podstaty, jako on. Jemu naproti stojí kníže temnoty, který daemonům panuje, a jehož říše se z pěti krajů skládá, totiž z nejhustší temnoty, z nejhustšího bahna, silných větrů, ohně vše zničujícího a tmavého kouře. Obyvatelé této říše žijí v ustavičném boji jeden proti druhému. Obě říše jsou samostatny, byly beze všeho vlivu jedna na druhou, až konečně daemoni ve svém vespolečném boji světlo spatřili, které je k sobě lákalo a táhlo. Učinili mezi sebou příměří a uzavřeli, že do říše světla vpadnou. By útoky daemonů dobrý bůh odrazil, postavil jim oproti prvního člověka, který jest duší všech a matkou všeho života. Tento jsa pěti živly: větrem, světlem, vodou, ohněm a hmotou ozbrojen, postavil je proti daemonům; ale v boji staly se z větší části kořisti daemonů, a sám by byl úplně podlehl a všecek do jejich moci padl, kdyby bůh ze sebe nebyl vyronil živého ducha (*ζῶν πνεῦμα*, spiritus potens). Ale část prvního člověka byla již od daemonů uchválena a s jejich říší smíšena. Z této smíšeniny stvořil živý duch tento viditelný svět, v němž všudy a v každé bytosti více neb méně světlové částky jsou. Uloupená část prvního člověka jest tedy duší tohoto světa, která jej obživuje a všechna tělesa proniká. Ona jest trpícím Ježíšem (Jesus patibilis). Co z prvního člověka v boji s daemony zůstalo čisté a od zlého neporušené, spojil živý duch v jeden celek a dal za obydlí slunce a měsíc. Tato svobodná část prvního člověka jest Kristus, který osvobození a očištění játé části (Jesus patibilis) vede a řídí.

Jelikož kníže temnoty se obával, že by se játé část prvního člověka osvoboditi mohla, přemluvil své druhy, aby jemu své části kořisti přenechali, pak je pohltil a zplodil se svou

družkou Adama, do něhož největší část uloupeného světla soustředil. Pak zplodil Evu a dal ji Adamovi za manželku, aby děti plodili, takto částí světla vždy více a více rozptylovali, a vysvobození částí jatého člověka nemožným činili, který by byl tímto způsobem ustavičně nesčíslnými žaláři vězněn. Člověk jest tedy plodem dvou mocí, moci světla a temnosti, a má dvě duše, jednu původu božského, druhou původu ďábelského. Od ostatních tvorů rozeznává se tím, že látka světla jest v něm jaksi v hojně míře soustředěna, a on si svého vyššího původu vědom jest.

Částky světla nemohou se samy ze sebe osvoboditi, ale též nikoliv hmotě úplně podlehnouti. Ony hřeší, ale vlastně nehřeší ony, nýbrž žalář, který je drží; jejich hřešení jest pouhá slabost a jakési povolování, ale žádná činná vůle; proto mohou pouhou litostí snadno odpuštění hříchů dojíti. Z tohoto názoru se pak vysvětluje, jak Manichaeové bez ohledu na svou přísnou moralku hrubé hříchy páchali a pohlavnímu pudu uzdu pouštěli.

Vysvobození jatých částí světla děje se Kristem, který v slunci sídlí a sem látku světla z přírody táhne. By i duše lidské osvobodil, zjevil se za časů Tiberia císaře v Judsku v zdánlivém těle a učil lidi, jak by se od zlé moci hmoty a daemonů osvoboditi a do říše světla přijíti mohli. Kníže temnosti boje se vyvrácení svého království, dal ho od Židů, nejvěrnějších svých poddaných ukřižovati, kteréžto trápení a smrt toliko zdánlivě, nikoliv skutečně, podstoupil. Před svým návratem do slunce slíbil lidem, že jim v jistý čas Utěšitele pošle, aby je všemu tomu vyučil, čeho posud chápati nemohou. Tento Utěšitel čili Paraklet zjevil se v Manetovi, který na svět přišel, aby jej z hříchu a nepravosti vinil.

Duše, které se zde na zemi dokonale od hmoty očistily, přijdou po smrti těla k úplnému zdokonalení do slunce a měsíce, odtud do říše čistého světla: ostatní stěhují se z těla do těla, ano i do zvířat a bylin. Když toto očistění bude dokonáno a veškeré světlo do říše dobrého Boha shromážděno, bude tento viditelný svět zničen.

Manes zavrhoval spisy Starého Zákona jakožto dílo ďáblovo, necenil vysoko knih Nového Zákona, jelikož prý ještě mnoho židovského obsahují, a doporučoval své knihy, které pravdu obsahují a jejichž názvy jsou: Živé Evangelium; Kniha tajemství; Kniha počátků; Poklad života.

Zdánlivě přijímali Manichaeové Trojici, která však nebyla

nic jiného nežli přírodo-filosofický útvar. Kristus a Duch sv. jsou emanace, které jako ohrady proti knížení temnosti mimo říši světla stojí. Později změnili učení o Trojici sabelliansky tvrdíce, že Boha pod trojím jménem ctějí, jako Otce v nejvyšším světle, jako Krista ve viditelném světle (v slunci a měsíci), a jako Ducha sv. v čistém aetheru.

Z tohoto učení plynula nutně povinnost člověka, od hmoty se osvoboditi a všeho styku s ní co možná se nejvíce varovati. V tomto ohledu žádal Mani zachovávání tří pečetí: úst, rukou a života. První pečeť zakazovala každé rouhání, zlořečení, požívání masitých pokrmů a všeho, co od masa pochází, jako vajec, mléka, dále požívání vína a opojných nápojů. Pečeť rukou zapovídala usmrcování zvířat, ničení a trhání rostlin, vykonávání hrubých prací, jako na př. polních, ano i veškerou zvláštní lásku k rodičům, příbuzným a přátelům. Pečeť života velela zdrženlivost a čistotu těla, a proto zakazovala manželství. Jelikož Mani nahlížel, že by málo stoupenců našel, kdyby tuto morálku pro všechny přísným pravidlem učinil, proto rozdělil svou sektu na vyvolené čili dokonalé (*electi, perfecti*) a na katechumeny čili slyšící (*catechumeni, audientes*); první byli na ony pečeti vázáni, druzí žili obyčejným způsobem života, zabývali se řemesly a polním hospodářstvím, žili v manželství a starali se o výživu dokonalých, kteří jim za to snadno hříchy odpouštěli, jichž se při svém zaměstnání dopustili.

Manichaeové měli jako katolíci zevnitřní církevní ústavu. Měli nejvyšší hlavu, která Krista představovala, a již byl Mani, po jehož smrti toto místo zůstalo neobsazené. Pak bylo 12 učitelů jakožto 12 nástupců apoštolů, jimž bylo 72 biskupů dle vzoru 72 učenníků Páně podřízeno. Pod těmito stáli presbyteri, diakoni a vyvolení.

Měli též zevnitřní, ale jednoduchou bohoslužbu a náboženské sbory, které byly dvojího druhu: společné všech a tajné vyvolených. Do společných mohli všichni členové sekty přijíti, modlili se s obličejem k slunci obráceným, slavili též některé svátky, z nichž první místo zaujímala slavnost nazvaná Béma (*βῆμα*), výroční to památka usmrcení Manetova. Do tajných schůzí měli přístup pouze vyvolení, a nelze proto určit, v čem záležely. Měli křest, který se za nutný k spasení nepokládal; proto bylo přijetí jeho dobré vůli jednoho každého pone-

cháno. Večeře Páně slavila se místo vínem vodou a byla tajemstvím vyvolených.

§. 69.

Montanismus.

Původce jeho byl **Montanus**, který prý se ve vsi Ardabě krajiny Mysie blíže Frygie za správy Grata, prokonsula Asie, narodil. Jelikož ho Jeronym ⁽¹⁾ jmenuje abscissum et semivirum, byl bez pochyby knězem Cybely. Jako nově přistouplý k víře chtěl církev k mužské dokonalosti přivést. Držel se sice pevně článků víry, zjevení boží však neměl v Kristu po seslání Ducha sv. za ukončené, ale tvrdil, že dar proroctví v církvi nikdy vyhasnouti nesmí. Jsa přemrštěný, vydával se za zvláštní nástroj boží, který církev k dokonalosti přivést má, mluvil neznámá a nesrozumitelná slova a začal proti obyčejům církve a nařízením apoštolským prorokovati. Někteří mu uvěřili, jiní statně odporovali. Jmenovitě připojily se k němu dvě ženštiny *Maximilla* a *Priscilla* opustivše své muže, a podobným blouzněním jsouce uchváceny prorokovaly. Maximilla jmenovala sebe „slovem, duchem a silou“ a předpovídala brzký konec světa. Dle blouznivých proroctví těchto osob měl ve frygických městečkách Pepuze a Timiu nový Jerusalém oslavený povstati.

Snaha tohoto blouznění k tomu směřovala, aby to, co Kristus pouze radil, a za co v nebesích poklad slíbil, stalo se zákonem; aby se život křesťanů obecný proměnil jaksi v nej-
krajnější mnišství, a z obecné a pro všechny stavy určené církve se stal sbor přepjatců. Učení Montanistů bylo toto: 1. Věřili v božské poslání Montana, Maximilly a Priscilly, kterými prý se více naučili nežli zákonem, proroky a evangeliem. 2. Zavrhovali druhé manželství, ano jak se zdá i stávající rozváděli. 3. Tvrdili, že v čas pronásledování křesťanů útěk není dovolen, a že jest jakési čestnější zapření Krista. Proto drželi i v krvavém čase sbory, vydávali se dobrovolně pronásledovatelům a čítali proto svévolně mnoho mučenníků mezi sebou, jimiž se chlubili. 4. Zaváděli přísnější posty, než u katolíků v obyčeji byly. Poloposty (dies stationum), které katolíci o 3. hodině končili, protahovali až do západu slunce; měli v roce dvě neděle xerophagiarum, kde pouze sušené pokrmy byly do-

¹⁾ Ep. 27. ad Marcellam.

voleny mimo onen týden, který s katolíky před velikonocemi drželi. 5. Vrahy, ty, kteří Krista zapřeli, cizoložníky a vůbec veřejné hříšníky vyvrhovali ze svého obcování, a tvrdili, že nikdy do něho přijati býti nemohou.

Pravověřící neznali těchto proroctví, biskupové slavili synody a vyloučili Montanisty z církve. Biskupové chtěli nad oněma dvěma ženama exorcismus vykonati, čehož ony a jejich stoupenci nepřipustili. Proti nim povstali znamenití spisovatelé, kteří celými knihami jejich blud vyvraceli, tak jmenovitě *Apolinaris*, biskup z Hierapole, a apologeta *Miltiades*. Tato sekta, která okolo r. 140 vznikla, rozšířila se po mnohých provinciích Asie a až do Afriky, kde se jejím největším hajitelem stal Tertullian byv sveden její přísnou mravoukou¹⁾.

Když Montanisté v několika asijských synodách byli zavrženi, obrátili se za prostřednictví na konfessory do Lyonu a Vienny, kteří za ně přímluvné listy k bratřím do Asie a papeži Eleutherovi psali, bludu však neschvalující²⁾. Montanisté obrátili se sami také na papeže (Eleuthera neb Viktora), který byv jimi oklamán, psal do Asie, aby do lůna církve přijímáni byli. Tu spěchal konfessor Praxeas z Asie do Říma, odkryl jejich učení a podvody, a tak byli i z Říma zavrženi³⁾.

Jako všechny sekty rozpadali se též oni na několik stran. Na konci 4. století byli ve Frygii, Cilicii, Galatii a jmenovitě v Konstantinopoli⁴⁾, a zachovali se v malých zbytcích až do 6. století⁵⁾.

Alogové byli odnoží Montanistů, kteří na svedení církve v Thyatíře pracovali, svůj úmysl dokonale provedli a tam své

¹⁾ Euseb. H. e. V. 14. 16—19. Tertull. de pudicit.; de veland. virginibus; de jejun.; de monogam.; de cult. feminarum; de exhort. castit. — Epiph. haer. XXXVIII. Theod. haer. fabul. III. 2. Srv. Wernsdorf: Comment. de Montanistis, saec. II. haereticis, Goth. 1751. — F. Muentter: Effata et oracula Montanistarum. Kopenh. 1829. — Kirchuer: De Montanistis specimen. Jen. 1832. — A. Schwegler: Der Montanismus und die christliche Kirche des zweiten Jahrh. Tübingen 1841. — F. Baur: Das Wesen des Montanismus, in den theol. Jahrbüchern. 1851. 4. — Ritschl: Entstehung der alt-katholischen Kirche. 1850. Strana 541—577. — Hefele: Montanus und Montanisten im Freiburg. Kirchenlex. VII. 252—269. — C. Hesselberg: Tertullians Lehre aus seinen Schriften entwickelt, Dorpat. 1848. — ²⁾ Euseb. H. e. V. 3. — ³⁾ Tertull. adv. Prax. 1. — ⁴⁾ Epiph. haer. XXXVIII. 14. — ⁵⁾ Zákony Justinianovy proti nim cod. I. I. tit. 5. l. 18—21.

hlavní sídlo zarazili. Věřili, že Syn Boží jest Bůh, ale zavrhovali jeho název „Slovo Boží“ (Logos) se čtvrtým evangeliem, poněvadž k nim snad apoštolské a církevní podání o jeho původu hned nepřišlo, jelikož ve vzdálenějších krajinách bydlili; a když konečně přišlo, byli již od církve odtrženi a měli je za příznivé Cerinthovi. Měli tudy víru církevní, ale zavrhovali spisy Janovy a název „Slova,“ kterým Syna Božího pojmenoval¹⁾.

§. 70.

Antitrinitáři čili odpůrcové učení o Nejsvětější Trojici.²⁾

Člověkem vládnou obzvláště tři mohutnosti: obrazotvornost, rozum a cit. Spořádanost a lad panuje jen tenkrát jak u jednotlivce tak ve školách filosofických a sborech, když jmenované mohutnosti mezi sebou a k ostatním silám v souměrnosti se nalézají. Kde toho není, a jedna neb druhá překypuje a převládá, vznikne nutně nelad, rozháranost a blud. V Gnosticismu panovala výhradně obrazotvornost a proměnila proto křesťanství v blouznivé výtvary, s kterými dle soudného rozumu v skutečnosti nic se srovnávat nemohlo. U Montanistů dosáhl cit vrchu a proměnil křesťanský život v blouznění, které dle Eusebia až v směšnost zabíhalo. Proti takovým směrům povstal rozum a hlásil se k svému právu, jež posud potlačo-

¹⁾ Srv. Aloger v díle Döllingrové: Hippolyt und Callistus. Regensburg. 1853. str. 29: sq. — Hefele ve svém rozboru: Die Aloger und ihr Verhältniss zum Montanismus v Tüb. Quartalschr. 1851. str. 561. sq., pak 1854. str. 361. sq. a Freiburger K. Lex. článek „Aloger“ má je dle Epiph. haer. LI. za protivníky Montanistů a nepřátele božství Kristova.

²⁾ Lange: Geschichte und Lehrbegriff der Unitarier — vor der nicäischen Periode. v Beiträge zur Kirchengeschichte. II. Leipzig. 1831. a rozbor v Illgens Zeitschr. für hist. Theologie 1832—33. — Martini: Pragmatische Geschichte des Dogmas von der Gottheit Christi in den ersten vier Jahrhunderten. Rostock. 1800 1. díl. — Baur: Die christliche Lehre von der Dreieinigkeit und Menschwerdung Gottes in geschichtl. Entwicklung. Tüb. 1841. — Möhler: Athanasius. Mainz 1827. — Dorner: Entwicklungsgeschichte der Lehre von der Person Christi. 1 díl: Die vier ersten Jahrhunderte. Stuttg. 1839. — Kuhn: Die christliche Lehre von der göttlichen Dreieinigkeit. Tüb. 1857. — Döllinger: Hippolyt und Callistus. Regensburg. 1853. — Hagemann: Die römische Kirche in den drei ersten Jahrhunderten. Freib. 1864.

váno bylo. Ale nedrže se mezi víry zbloudil. Nejprve učinil článek „o Nejsv. Trojici“ předmětem svého bádání, obíral se jím a měnil na něm tak dlouho, až jej sice pochopil, ale co nyní držel, nebylo učením Kristovým, nebylo žádným křesťanstvím zjeveným než rationalismem. Antitrinitáři byli předchůdcové velikého boje arianského, kde církev s bludem na život a na smrt zápas vedla.

Antitrinitáři měli hlavní sídlo v Římě, a snažili se, aby tuto církev ve svá tenata zapletli a ji svůj blud vetřeli. Římská církev byla povolána, aby tento boj vybojovala a přesnoty tohoto základního článku naší víry hájila.

Antitrinitáři dělí se na dvě třídy: a sice 1. na *Ebionitské Antitrinitáře* a 2. na *Patripassiany* čili *Modalisty*.

1. Ebionitští Antitrinitáři.

Tito popírali po příkladu Ebionitů božství Kristovo právě, že byl pouhým člověkem, a připouštěli toliko, že v něm jako v prorocích starozákonních po čas jakási síla boží (*δύναμις*) přebývala a působila.

Původcem tohoto bludu jest **Theodotus**, rodem z Byzance, od svého řemesla Koželuh zvaný. V pronásledování zapřel Krista, a když jemu to bylo vytýkáno, pravil, aby se ospravedlnil, že nezapřel Boha než člověka. K otázce, kterého člověka, odvětil: Krista. Dle něho byl Ježíš pouhým člověkem, který se vůli Otcově zastíněním Ducha sv. z Marie Panny narodil a ve svém životě zbožností nade všechny lidi vynikal. Při křtu v Jordáně sestoupil na něho Duch sv. ve způsobu holubice a nyní činil divy a zázraky, ale Bohem nestal se nikdy. Papež Viktor vyloučil Theodota z církve, a on založil kacířskou stranu v Římě, která byla dosti četná a mnoho zámožných za své čítala. Tito bludaři obírali se mnoho geometrií, Aristotelovou filosofií a lékařstvím, zavrhovali staré pravidlo víry a hleděli své náhledy pouze rozumem upevniti a odůvodniti. Mnozí porušovali písmo sv. měnice všelico v textu, jiní opět zavrhovali zákon a proroky, jakoby bezbožné učení obsahovali¹⁾.

Jako hlavy tohoto bludu připomínají se **Theodotus Penězoměnece** (*ὁ πενησιζήτης*) a **Asklepiodot**. Oba najali vyzna-

¹⁾ Eus. H. e. V. 28. Tertull. de praescript. c. 53. Philos. VII. 35. X. 23. Epiph. haer. LIV. Theodorct. haer. fab. II. 5.

vače Natała, aby přijav 150 denarů na měsíc u nich úřad biskupský vykonával. Natalis, jsa vnađou první biskupské stolice jako na uđici lapen a ziskem zaslepen, svolil k tomu neđbaje vidění a kárání Páně. Konečně když od anděla byl mrskán, opustil sektu, oblekl se v roucho kající, prosil papeže Zefyrina (201—219) za přijetí do církve, jehož vykonav pokání dosáhl ¹⁾).

Theodotus Penězoměneć připojil se k učení svého mistra, že prý v Melchisedechovi se vyšší síla boží zjevila nežli v Kristu, který byl pouze obrazem Melchisedechovým; proto jest Melchisedech prostředníkem mezi Bohem a anděly, Kristus toliko mezi Bohem a lidmi. Odtud slouli jeho stoupenci **Melchisedechiané** ²⁾).

Jiná hlava této sekty byl **Artemon**, o kterém jenom se ví, že tvrdil, že Kristus byl pouhým člověkem, a toto své učení za panující v církvi od časů apoštolských až do papeže Viktora vydával, které prý teprve papež Zefyrin porušil a pokazil ³⁾).

Tento blud, který církev Římskou znepokojoval, objevil se v druhé polovici 3. století v Antiochii, jehož původcem zde byl **Pavel Samosatský**, který na této stolici od r. 260 seděl.

Pavel Samosatský byl muž marnivý, pyšný, milovník pochlebenství, lakotný, světsky smýšlející, který se raději duceñariem — byl úřadníkem nad důchody královny Zenobie a měl platu 200 sestercei ročně — nežli biskupem nazývati dal. Při tom miloval nádheru, byl pro četné ženské, do domu uvedené — subintroductae, *συνεῖσακτοι* — podezřelých mravů, dával slabosti a shovívavosti vzhledem k ostatnímu duchovenstvu, trpě mu ony syneisaktní poměry, veliké pohoršení církvi a uvozoval pravou víru u pohanů v lehkost. Nad to byl proti církvi tak násilný, že si nikdo nedůvěřoval proti němu povstati, poněvadž každý věděl, jaké lásky a přízně u Zenobie, královny Palmyrské požívá.,

Pavel upadl v blud Artemonův. Dle něho byl Kristus pouhým člověkem (*ψιλός ἄνθρωπος*), který však byl způsobem nadpřirozeným počat (*γεννηθείς ἐκ πνεύματος ἁγίου*) a z panny narozen (*ἐκ παρθένου*). S ním se spojilo Slovo (*Logos*), které jest

¹⁾ Euseb. I. c. V. 28. — ²⁾ Tertull. de praescr. c. 53. Philos. VII. 36. X. 24. Epiph. haer. LV. Theodoret. Haer. fab. II. 6. — ³⁾ Euseb. H. e. V. 28. Theodoret. I. c. II. 4

neosobný rozum boží, nikoliv osobně, než toliko vlastnostně (*οὐκ οὐσιωδῶς, ἀλλὰ κατὰ ποιότητα*), přebýval v něm jako síla, pronikl ho úplně, posvětil a učinil hodným božského jména. Proto jmenoval ho Pavel „Bohem z panny“ (*θεός ἐκ παρθένου*), a ještě dvojsmyslněji „spolupodstatným Bohu“ (*ὁμοούσιος τῷ θεῷ*), jakoby totiž žádné jiné osoby čili hypostase nebylo, leč Otcovy.

Též Duch sv. nebyl mu osobou než bezosobnou silou Otcovou.

Theodoret praví o něm, že svým antitrinitářským směrem se chtěl zalibiti kněžně a své příznivkyni Zenobii, která po židovsku, tedy po antitrinitářsku smýšlela.

Za příčinou těchto bludů shromáždili se odevšad biskupové v Antiochii proti Pavlovi jakožto zhoubci a svůdci stáda Kristova a slavili v jeho příčině tři synody; při prvních dvou byl přítomen Firmilian, biskup z Caesaree Kappadocké, vedl na nich rozhodné slovo a snad předsedal. Všechno, čemu Pavel nově a převráceně učil, důvodně a učeně vyvrátil a zavrhl. Ale Pavel dovedl svůj blud opatrně zakrývatí, a když slibil polepšení, odložil Firmilian svůj úsudek, a on byl ponechán v biskupství. Když však místo polepšení v bludu setrval, byl konečně na třetí synodě v Antiochii, na které se přehojný počet biskupů shromáždil, působením presbytera Malchiona, který proti němu hádání čili disputaci podnikl, ačkoliv se schytrale a lstivě hájil, v bludu shlodán a z církve vyloučen r. 269.

Synoda zavrhlá také výraz „ὁμοούσιος“¹⁾, ovšem ve smyslu Pavlově, jakoby Slovo Boží přebývající v Ježíši nebylo osobné a tudy s Otcem v jednu osobu splývalo. A byla proto úplně v právu.

Sesazení Pavlovo a průběh veškerého jednání s ním oznámila synoda listem okružním daným k Dionysiovi, biskupu Římskému, Maximovi, biskupu Alexandrinskému a pak všem biskupům, presbyterům a jahnům.

Po sesazení Pavla Samosatského byl vyvolen biskupem Domnus, syn jeho předchůdce. Když však Pavel z domu biskupského vyjítí nechtěl, důvěřuje se v přízeň panovnice Palmyrenské Zenobie, obrátili se křesťané, když Zenobie byla

¹⁾ Tak tvrdili Semiariané na synodě Ancyrské r. 358, jak to o nich vypravuje Athanasius de synodis c. 43. Totéž, co oni tvrdí, píše Basilius V. a Hilarius z Piktavia; proto musíme to míti za pravdu.

přemožena, k císaři Aurelianu, který přikázal, aby dům byl prisouzen těm, kterým italští a města Říma biskupové dopisují. Tak byl Pavel s hanbou mocí světskou z církve vyhnán¹⁾.

2. Patripassiané čili Modalisté.

Blud později tak zvaný sabellianský neb patripassianský vznikl ku konci 2. století v Malé Asii, odtud byl přenesen do Říma a vyvinul se zde dále vzniklými spory.

Původcem jeho byl **Noëtus**²⁾ ze Smyrny, který v posledních letech druhého století působil. Jeho učeník *Epigonus* přinesl toto učení do Říma, jak se zdá za papeže Viktora.

S ním anebo snad před ním učil v Římě v témž směru **Praxeas**,³⁾ který z Malé Asie tam přišel a lstivé jednání Montanistů papeži odkryl. Ale jeho činnost nemusila býti rozsáhlou, poněvadž filosofumena o něm zmínky nečiní. Před rokem 201 odebral se do Karthaga a odvolal tam svůj blud; ale toto polepšení nemělo stálosti. Jeho odchod a odvolání nemělo na další vývoj sporu v Římě žádného vlivu.

Žák Epigonův **Kleomenes**⁴⁾ stál za času papeže Zefyrina (202—219) v čele strany patripassianské a žil velmi necírkevně, t. j. dovoľoval si pohanské svobody, které strana přísně církevní tupila a zavrhovala.

K němu se přidružil **Sabellius**, který byl rodem z Pentapole, ale v Římě působil, a stal se jeho nástupcem v náčelnictví sekty v Římě.

Soustava této sekty jest tato: Nejvyšší Bůh jest původně dle jedné strany, dle níž se Otcem jmenuje, neviditelný, utrpení nepodrobený, nesmrtelný a nezplozený; na druhé straně,

¹⁾ Euseb. H. e. VII. 27—30. Epiph. haer. LXV. Theod. haer. fab. II. 8. Srv. Feuerlein: De haeresi Pauli Samosatani. Goett. 1741. — Tentýž: Dei Filium Patri esse *ὁμοούσιον* antiqui ecclesiae doctores in concilio Antiocheno utrum negarint? Goett. 1745. — Ehrlich: De erroribus Pauli Samosatani Lips. 1745. — Schwab: De Pauli Samosatani vita atque doctrina. Herhipoli. 1839. — Frohschammer: Über die Verwerfung des *ὁμοούσιος* auf der Synode von Antiochien. Tüb. Theol. Quartalschrift. 1850 sešit 1. — ²⁾ Hippolytus contra haeresim Noëti. Philos. IX. 7. Epiph. haer. LVII. Theod. haer. fab. III. 3. Srv. Döllinger: Hippolyt und Kallistus str. 197 sq. — ³⁾ Tertull. adv. Praxeam. Srv. Reiser: Praxeas und Kallistus. Tüb. Quartalschrift. 1866. str. 349 sq. — ⁴⁾ Philos. IX. 7.

dle níž jest Synem, stal se svou vůlí, dobrovolným obmezením sebe samého člověkem, narodil se z Panny, trpěl a umřel; on se jmenuje Synem jen na jistý čas a jen vzhledem k tonu, co se s ním na zemi dalo. Syn jest dle této sekty tělem oděný Otec; Otec tedy stal se člověkem. Toto jmenují Hippolyt, Theodoret a Epifanius učením Noětovým.

Jelikož zprávy o soustavě Sabelliově¹⁾ pocházejí od otců 4. století, nelze více určit, čemu Sabellius učil, a co pozdější stoupenci přidali.

Nejdůležitější, čím se učení Sabelliovo, jak se obyčejně vypisuje, od Noětova liší, jest přijetí Ducha sv. do soustavy a stanovení Trojice, ale nikoliv v podstatě božské, nýbrž toliko ve vztazích Boha k světu a lidstvu. Soustava tato jest:

Jest jedna nejvyšší, nikoliv trojosobná, nýbrž jen v jistých prosopech neb formách čili způsobech v čase se jevící bytost, která sama o sobě mlčí a odpočívajíc z tohoto mlčení a odpočívání vystupuje, následujícími úkony z monady v triadu (Trojici) se rozšiřuje, a jako Syn a Duch svatý se zjevuje a působí. Monas jest u Sabellia zároveň Otec, který není zvláštní od bezkvalitné jednoty rozdílnou formou zjevení a působení, nýbrž on jest jednoosobný bůh, ke kterému Logos a Duch sv. se má tak, jako u člověka myšlenka a moudrost k jeho duchu. Tím, že Logos, t. j. Otec ve své duchovní činnosti pojatý, neb mluvící monas, se na zemi jako člověk zjevil, stal se Synem, ale jako ze slunce (Otce) vyslaný papršek navrátil se zpět. Synovství jest pro Boha pomíjející moment, stalo se jen za jistým účelem, totiž za vykoupením a po vykonané práci zmi-zelo opět. Proto pravili staří: Když dle Sabellia Otec stane se Synem, přestává býti Otcem; a stává-li se Otcem, přestává býti Synem; a říkali, že Otec to byl, který se stal člověkem a trpěl.

Poněvadž však člověk k úplnému spasení potřebuje oněch darů, které církev a písmo dary Ducha sv. jmenuje, stalo se druhé zjevení boží (theofanie) totiž Ducha sv., jež jest opět pro Boha něco pomíjitelného, a jím se rozšíření monady v triadu dokonává.

¹⁾ Phil. IX. 11. sq. Euseb. H. e. VII. 6. Athanas. ctr. Arianos orat. IV. Epiph. haer. LXII. Theodoret. haeret. fab. II. 9. Srv. Frohschammer: Die Lehre des Sabellius in der Tüb. Theol. Quartalschrift. 1849. str. 439—488. — Döllinger: Hippolyt und Kallistus. str. 197 sq.

Proti Noëtianům a Sabelliovi bojoval **Hippolyt**. Byl učeníkem sv. Irene a nejučenějším mužem Římské církve a Západu vůbec. V boji však proti Patripassianům, kteří veškerý osobní poměr v Trojici stírali, upadl do druhé krajnosti čině rozdíl mezi Otcem a Synem tak veliký, že Syn se konečně tvorem Otcovým stal. Jeho system byl tento: Bůh, Jeden a Jediný, byl původně sám a neměl vedle sebe ničeho spolu věčného; vše bylo v něm (dle možnosti), a on sám byl vše. V sobě nosil Loga jako svůj posud bezzvučný hlas, jako své ještě nepronesené slovo, a s ním zároveň v něm (Logu) bytující ideu všeho míra. Tento Logos, rozum a moudrost Boží, bez které Bůh nikdy nebyl, vyšel dle úmyslu Božího, totiž když chtěl a jak chtěl, v určených od něho časích, z něho jako jeho prvorozený. Bůh zplodil ho knížetem a pánem budoucího stvoření, zplodil ho jako svého rádce a tvůrce všeho. Jsa ještě v Otci pojal v sebe idee Otcovy, a vycházeje z něho stvořil jimi tento svět a tak vykonal rozkaz svého Otce. Logos jest tedy síla z celku; ale celek jest Otec; Logos jest rozum Otcův, tudy z jeho podstaty, svět však z ničeho.

Tak stál jiný Bůh vedle prvního, ale ne jakoby byli dva bohové, než jako světlo ze světla, voda z pramene, paprsek ze slunce. On byl dokonalý; ale dokonalým Synem ještě nebyl; jím se teprve vtělením stal; Bůh však ho jmenoval Synem, poněvadž se naroditi měl ¹⁾.

Logos má tedy dle Hippolyta tři doby ve svém životě; v první jest neosobný rozum v bezrozdílné jednotě podstaty božské; v druhé stal se vůlí Otcovou, na svou podstatu obrácenou, osobou; rozum Otcův s plností svého obsahu, ideí to světa, stal se hypostasí, stal se vzhledem k Otci jiným (*ἕτερος*); má však se k němu jako samostatná část neb jednotlivá síla k nezmenšené celosti; konečně v třetím stává se pravým dokonalým Synem, a idea božského otcovství uskutečňuje se dokonale.

O Duchu svatém praví Hippolyt: „Vtěleným Logem poznáváme Otce, věříme v Syna a klaníme se Duchu svatému“ ²⁾. A dále praví, že Otec Kristu vše podřídil, vyjma sebe sama, a Ducha svatého a tak jich jest tré. Uznával tedy jeho božství, nepouštěje se v rozbirání otázek sem spadajících.

Toto učení Hippolytovo o Nejsv. Trojici jest bludné; ne-

¹⁾ Philos. X. 32. 33. — ²⁾ Contra Noëtum. c. 12.

boť 1. Logos jest sice rozdílný od Otce, ale není jako osoba věčný (*αἰδιος*), než toliko předčasný (*προαιώνιος*).

2. Poměr k Otci jest dokonalá podřízenost (subordinatismus); neboť Otec poroučí a Syn poslouchá; Otec má celost božství, Syn jest toliko jedna síla z něho.

3. Poiněr. trojiční není cosi božské přirozenosti původního, co by se v božské podstatě zakládalo, než stal se postupným činem vůle Boží; proto mohl Bůh jako Loga též i člověka bohem učiniti. Právě Hippolyt slovně: „Kdyby tebe (člověče) Bůh byl chtěl učiniti bohem, mohl; máš příklad toho na Logovi“¹⁾.

Toto učení, že Bůh svým uzavřením a činem své vůle udělil Logovi osobní život, stalo se hlavní podporou bludu arianského a jeho nejvydatnější zbraní.

V Římě byly tedy mimo ebionitské Theodotiany dvě strany, které se o Nejsvětější Trojici hádaly; totiž škola **Kleomenova** a **Sabelliova** a pak škola **Hippolytova**. Oné nevyloučil hned papež Zefyrin z církve, poněvadž snad svou soustavu neměla posud vyvinutou, neb ji za církevní výrazy ukrývala. Mezi oběma držel **Zefyrin** řídě se radou **Kallista**, který byv otrokem trpkou školou života prošel a hluboký názor do učení církevního měl, pravý střed. Tak řekl jednou ve sboru církve, jaksi proti Hippolytovi: „Znám jenom jediného Boha, Ježíše Krista, a mimo něho neznám žádného, který se narodil a trpěl.“ Ale aby toho Kleomenes ve svém smyslu nevykládal, povstal Kallistus a řekl: „Otec netrpěl a neumřel, ale Syn.“ Většina církve stála po boku Kallistově, nikoliv Hippolytově. Proto byl po smrti Zefyrinově zvolen papežem Kallist a nikoliv Hippolyt; neboť v oněm viděl lid svou víru a duchovenstvo pravé učení, a nikoliv v tomto. Zefyrin trpěl posud Sabellia v církvi, poněvadž ho měl za kolísajícího, který pravdě ještě získán býti může; ale trpěl-li pouze jeho aneb s ním všechny jeho stoupence, nelze určit. Kallist však nastoupiv na biskupský stolec vyloučil ho hned z církve, poněvadž jeho učení zavržení hodno bylo. K této přísnosti přikročil z bázně před Hippolytem, který bludy jeho dokonale odkryl, a pak ze starosti, aby trpěl ho v obcování církevním, nebyl u jiných církví jako bludař obžalován.

Avšak Kallist zakročiv proti Patripassianům obrátil se též proti Hippolytovi a jeho škole, a spílal jim veřejně, že

¹⁾ Philos. X. 33. Srv. Döllinger. Hippolyt und Kallistus str. 206. sq.

jsou vyznavači dvou bohů (*δίθεολόητες*). Tu musil nutně vzniknouti rozkol. Kallist vyloučil Hippolyta s jeho školou, aneb Hippolyt po tom obvinění ho předešel, sám se od něho odtrhl a sebe za biskupa posvětití dal. V Římě nastal rozkol, většina církve Římské stála na straně Kallistově, malá menšina na straně Hippolytově. Ostatní církve váhaly s uznáním, poněvadž bezpochyby mnoho známý Hippolyt jim svou volbu a domnělý blud Kallistův oznámil; konečně přesvědčily se časem o pravověrnosti a řádnosti volby Kallistovy a vyslovily se pro něho. Tyto spory římské potáhly na sebe pozornost celého ostatního světa; na zprávu o nich přibyl *Alcibiades* Syrský z Apamee do Říma, a přece žádná církev nevyjadřuje se proti Kallistovi a církvi Římské, a všechny vcházejí s ním v církevní obcování na důkaz, že u něho víru apoštolskou spatřují.

Sabellius vytýkal sice Kallistovi, že prý dříve smýšlel jako on, a nyní prý od předešlé víry odpadl. Ovšem když bojoval proti těm, kteří božskou monarchii ve tři božství dělili a osobní rozdíl nesmírným činili, užíval výrazů, by jednotu božské podstaty udržel a hájil, užíval výrazů, kterých ona strana užívala, ale ve svém smyslu vykládala, a uváděl tatáž biblická místa na důkaz svých výpovědí. Když se biskupem stal a proti této straně vystoupiti musil, předhazoval mu její vůdce, že dříve jinak mluvil a myslil, než nyní mluví a myslí. Ale jeho učení bylo úplně orthodoxní; on hájil věčný původ Synův z Otce, jeho jednostejnou podstatu s Otcem a jeho rozdílnost osobní od Otce¹⁾.

Rozkol Hippolytem učiněný trval dále i po smrti Kallista, jehož nástupcem se stal **Pontianus**. Pontian i Hippolyt byli za císaře Alexandra Severa buď pro náboženství neb pro spory rozkolu od městského praefekta do Sardinie vypovědění. Tam poděkoval se Pontian a na jeho místo byl zvolen **Antherus**. S Pontianem poděkoval se snad také Hippolyt, smířivše se, a tím vzal rozkol za své. Pontian umřel v Sardinii a snad i Hippolyt. Těla jejich byla jedním dnem do Říma přenesena a 13. srpna r. 235 pochována. Hippolyt byl pochován in Tiburtina a Pontian in Callixti. Oba ctějí se za svaté. Stoupenci Hippolytovi postavili svému mistru za časů Alexandra Severa sochu, která se v Římě r. 1551 nalezla. Tak byly rázností a

¹⁾ Philos. IX. 7—13.

věhlasností papežů spory a bludy o Nejsvětější Trojici v Římě potlačeny a uklizeny.

Když scestné učení Sabelliovo okolo polovice 3. století v Pentapoli se rozšiřovalo, povstal proti němu **Dionysius Veliký**, biskup Alexandrinský. Ale chtěje osobní rozdíl mezi Otcem a Synem ostře vytknouti, vyslovil se v listu k Ammoniovi a Eufranorovi velmi nevhodně nazýváje Syna Božího „tvorem Otcovým“ (*ποίημα τοῦ πατρὸς*), a dodává, že „jest Otci podstatou cizí (*ξένον κατ' οὐσίαν*), jako vinař a vinný kmen jsou sobě podstatou cizí“, a „když jest tvorem, nebyl, dokud nebyl stvořen“ (*οὐκ ἦν, πρὶν γένηται*)¹).

Tím byl Syn mezi tvory vřaděn, a Dionysius upadl v chybu Hippolytovu. Někteří afričtí biskupové obžalovali ho u Dionysia, biskupa Římského. Tento svolal r. 260 synodu a poradiv se s ní o tomto článku víry, poslal Dionysiovi V. a snad též ostatním biskupům Egypta a Libye list, v kterém učení o třech bozích a mimochodem i Sabelliovo zavrhuje, vyslovuje se proti těm, kteří Syna tvorem nazývají, poněvadž písmo o něm praví, že jest zplozen. „Kdyby byl,“ dí, „stvořen, musil by býti čas, kdy nebyl, ale Syn byl vždycky“ (*ἀεὶ ἦν*), a uzavírá jej překrásnými slovy: „Podivuhodná a svatá Jednota (Boží) nesmí se dělití ve tři božství, a důstojnost a vše převyšující vznešenost Páně nesmí se výrazem „stvoření“ obmezovati. Ale musíme věriti v Boha, všemohoucího Otce, v Krista Ježíše, jeho Syna, a v Ducha sv., a že Slovo (Logos) jest s Otcem všeho míra za jedno“²).

Dionysius Alex. poslal potom dva listy do Říma ke své obraně, v kterých se ospravedlňuje a k učení papežovu přisvědčuje.

K Patripassianům čili Modalistům musíme připočísti **Berylla**, biskupa z Bostry v Arabii. Dle Eusebia učil, „že Pán a Spasitel náš před vtělením neměl své vlastní osobnosti, (že nebyl *κατ' ἰδίαν οὐσίας περιγραφήν*, t. j. osobou), a že neměl ani svého vlastního božství, než toliko že v něm božství Otcovo přebývalo.“ Tato nejasná slova budou znamenati: Bůh jest jednoosobný; Slovo (Logos) bylo před vtělením jeho neosobným rozumem, tak jako náš rozum není osobou; vtěliv se stal se osobou od Otce rozdílnou pro naše pojmenování; tak že by

¹) U Athanasia: De sententia Dionysii. — ²) Athan. De decretis Synodi Nicaen. c. 26.

božství, pokud jest hranicemi neobmezené, pokud není ničím opsané, bylo Otcem; pokud jest lidským tělem opsané, bylo by Synem.

Mimo to upíral Beryll Kristu lidskou duši. Biskupové nemohouce sami Berylla od bludu odvrátiti, zavolali si na pomoc Origena, který se právě v Caesareji zdržoval. Origenes přijal toto pozvání a přesvědčil ho nejprve v soukromých rozmluvách, pak i na synodě v této příčině slavené tak, že svého bludu zanechal a později prý se ještě zvláštním listem jemu za to poděkoval ¹⁾).

II.

Učení katolické církve.

§. 71.

Princip církve katolické jest ústní podání.

Uvedené haerese jsou dle ponětí starých církevních otců ²⁾ novým pádem lidského pokolení, který ďábel způsobil nemohá snést, aby církev po všem kraji zemském jako krásná hvězda svůj blesk a své papršky rozšiřovala, lidi do lůna přijímala a blažila. Vida, že zevnitřními pronásledováními, byť i krvavými, nic neprospívá, učinil útok na vnitřní podstatu církve, na její učení a použil k tomu nešlechetných lidí, aby jednu církev v rozmanité sekty rozštípil, a tak ji i s pravdou zahubil.

Křesťanství má celého člověka obnoviti, všechny jeho duchovní mohutnosti zdokonaliti a v jeden harmonický celek uvésti. Jak mile tedy někteří křesťanství jen jednou mohutností výhradně pojali zanedbávající ostatních, octli se nutně na bezcestí, a naplnění jsouce zároveň ctižádostí oddělili se od celku a založili zvláštní stranu, jejíž náčelníky se stali.

Proti těmto snahám a choutkám strannickým musila se církev o svém principu, který jest vzhledem k času i místu jeden, určitěji a jasněji vyslovovati. Z duše církve mluvící kladli všichni učitelové ve svém boji proti bludům všecku váhu

¹⁾ Euseb. H. e. VI. 33. Hieron. de vir illust. c. 60. Socrat H. e. III. 7. Srv. Ullmann: De Beryllo Bostreno. Hamb. 1835. — Fock: De Christologia Berylli. Kiel 1843. — Kober: Beryll von Bostra, Tüb. Theol. Quartalschrift 1848 seš. 1. — ²⁾ Ignat. epist. ad Trallian. c. 11. Euseb. H. e. IV. 7.

na všeobecnost čili katolicitu víry; neb jinými slovy na podání jako na všeobecné a neomylné pravidlo víry. Zásady, které každý v tomto ohledu zachovávatí má, vyvinuli nejjasněji, a jaksi ex professo je rozbírají sv. Ireneus, Tertullian a sv. Vincentius Lerinský. Jsouť tyto:

1. Kristus odevzdal veškerou pravdu, která jest něco stálého a neproměnlivého ¹⁾, apoštolům, kteří ji opět do církvi od nich založených jako do nějakého bohatého skladiště složili ²⁾, tak jak ji obdrželi, nic nepřidavše ze svého, a nic od ní neubravše.

2. Kdokoli pravdy hledá, musí ji v těch církvích hledati, které původ svůj od apoštolů mají a posloupnost svých biskupů až k některému apoštolu bez přetržení dokázati mohou ³⁾.

3. Vznikne-li o nějaké třeba i nepatrné věci v církvi spor, musíme se za jeho rozluštění k církvím apoštolským obrátiti ⁴⁾. Jelikož to daleká a často nemožná cesta jest, máme se obrátiti k církvi Římské, s kterou pro zvláštní její přednost celá církev se srovnávati musí, a v které se podání apoštolské neporušené zachovává ⁵⁾.

Ale i ostatní církve, které nejsou od apoštolů založeny, jsouce výběžky a ratolestmi církví apoštolských a chovajíce učení apoštolské, jsou apoštolskými, poněvadž každý rod dle svého původu posuzován býti musí. Proto všechny tak četné církve jsou jedna a ta první apoštolská církev, z které všechny pocházejí ⁶⁾.

4. Tato církev samojediná jest sloup a základ vši pravdy, pramen všeho života a vchod do života ⁷⁾. Ona jest matkou, která svýma prsoma věřící živí, a kdo jí nemá za matku, ten nemá Boha za Otce.

Tím vším jest proto, že má u sebe Ducha svatého. Neboť kde jest církev, tam jest Duch Boží, a kde jest Duch Boží, tam jest církev a všechna milost a pravda ⁸⁾.

5. Nosičem však podání apoštolského nejsou církve v smyslu demokratickém, pokud jsou souhrn všech věřících, nýbrž pouze biskupové, kterým apoštolé, církve svěřili, jež za své nástupce

¹⁾ Tertull. de praescript. 9. — ²⁾ Irenaeus. adv. haeres. III. 4. n. 1. Tertull. de praescr. 20. — ³⁾ Tertull. l. c. 32. Iren. l. c. III. 3. n. 2. 3. —

⁴⁾ Iren. l. c. III. 4. n. 1. — ⁵⁾ Iren. III. 3. n. 3. — ⁶⁾ Tertull. l. c. c. 20. — ⁷⁾ Iren. l. c. III. 24. n. 1. — ⁸⁾ Iren. l. c. III. 24. n. 1. —

ustanovili, a na něž svůj úřad učitelský přenesli ¹⁾). Těchto učitelů, kteří jsou nástupcové apoštolů a poslušností v biskupství dar pravdy dle vůle Otcovy obdrželi, musíme poslouchati; neboť oni zachovávají naši víru ²⁾).

Rovněž nosičem podání církve římské, „které tato od apoštolů Petra a Pavla má, a lidem hlásá, a jímž všechny haeretiky zahanbuje a vyvrací“ jest biskup Římský, a proto neomylným orgánem učitelského úřadu, s nimž všechny církve srovnávají se musejí; a tak se neporušenost apoštolského podání zachovává ³⁾).

6. Tato neomylnost církve není výsledek snahy lidské, ale jest účinek působení božího, jest následek přítomnosti Ducha svatého, který nedopouští a dopustiti nemůže, aby celá církev z dráhy Kristem jí vykázané se uchýlila ⁴⁾).

7. Proti původnosti a stálosti učení církevního, které podání apoštolské drží, jest blud (haeresis) něco pozdějšího, něco v některé době vzniklého, a co se do časů apoštolských zpět uvést nedá. A byť až do časů apoštolských sahal, nesať tam jako učení apoštolské, nýbrž jako blud, který apoštolé sami zavrhlí ⁵⁾). Haeresis jest cizí učení, cizí oheň přinesený k oltáři božímu, shnilá voda vážená z vlastních cisteren, nikoliv čistá voda vážená z těla Kristova, a pochází od těch, kteří jsou lupičové a zloději, a vzdálení od počáteční poslušnosti apoštolů ⁶⁾). Následek toho, že z pravdy vypadli, jest, že se netoliko od církve odchýlili, ale i mezi sebou se nesrovnávají ⁷⁾ a se rozcházejí. A to činí netoliko původcové a patriarchové haerese, ale i vyznavači jednoho a téhož bludu mění rozličně svůj blud a nesrovnávají se více s jeho původci ⁸⁾). Jakkoli bludaři v rozmanité a četné strany se rozcházejí, avšak v bojování proti jedné pravdě se scházejí ⁹⁾, a celou svou snahou k tomu se nesou, aby vyznavače pravdy podvrátili, nikoliv však pohany obrátili ¹⁰⁾).

8. Dovolávání se haeretiků k písmu sv. nesmí se připustiti; neboť a) toliko biskupové vykládají nám písmo bez nebezpečení ¹¹⁾; b) písmo není původní, nýbrž prve bylo kázání a pak teprve spisování ¹²⁾, a tímto řádem řídí se barba-

¹⁾ Irenaeus l. c. III. 3. n. 1. Tertullian. de praescript. 32. 36. —

²⁾ Iren. l. c. IV. 26. n. 2. 4. 5. — ³⁾ Iren. l. c. III. 3. n. 1—3. Tertull. de praescr. 36. — ⁴⁾ Tertull. de praescr. c. 28. 29. — ⁵⁾ l. c. 31. 32. — ⁶⁾ Iren. III. 4. n. 1., 24. n. 1. IV. 26. n. 2. 4. — ⁷⁾ Tertull. de praescr. 32. — ⁸⁾ Tertull. de praescr. 42. — ⁹⁾ l. c. 41. — ¹⁰⁾ l. c. 42. — ¹¹⁾ Iren. IV. 26. n. 5. — ¹²⁾ l. c. III. 1. n. 1.

rové, kteří spásu bez papíru a inkoustu do srdce zapsanou mají a staré podání bedlivě zachovávají¹⁾; c) kdo stojí mimo církev, stojí též mimo písmo a nemá k němu žádného práva²⁾; d) toliko církev zachovala písmo v celé neporušenosti; kdežto haeretikové a) některých písem nepřijímají, b) když přijímají, nepřijímají celých, něco ze svého přidávajíc neb odnímajíc, γ) písmo libovolně vykládají, a δ) falešné knihy podvrhují. Proto kdo s nimi v písmech hádání podnikne, nezíská nic jiného leč ztrátu hlasu a žluč z pronešených rouhání³⁾. Vítězství v boji s haeretiky v písmě za těchto okolností bud není žádné, neb jest pochybné aneb se rovná pochybnému⁴⁾.

Apoštolské podání nezůstalo toliko ústním, než bylo během časů i písemně zaznamenáno ve *spisech církevních otců a spisovatelů, v církevních liturgických knihách a ve veřejných symbolech*, jejichžto základ tvořilo symbolum apoštolské, které pro potřeby času dodatky se rozšířilo. Mimo symbola veřejná nalézáme ještě některá privatního rázu.⁵⁾

§. 72.

Učení o Bohu.

Proti mnohobozství pohanů a soustavě výronní (emanační) a dualismu Gnostiků a Manichaeů učila církev, že jest jeden Bůh⁶⁾, neobsáhlý⁷⁾, nevypravitelný, bytosť absolutně jednoduchá, jehož vlastnosti s podstatou v jedno spadají⁸⁾. On sám a nikoliv Demiurg aneb nějaký Archon stvořil nebe a zemi a vše, co v sobě obsahují, dobrovolně, nejasa k tomu nucen neb pobádán, beze všech nástrojů, pouhým slovem, z ničeho⁹⁾.

Zlé nemá svého původu a sídla v hmotě, ale jest následek zneužívání svobody¹⁰⁾. Proto zavrhl církev gnostické rozřídění lidí na pneumatické, psychické a hylické a učila, že

¹⁾ I. c. III. 4. n. 2. — ²⁾ Tertull. de praescr. c. 37. 38. — ³⁾ Tertull. de praescr. c. 17. — ⁴⁾ I. c. c. 19. — ⁵⁾ Iren. Advers. haeres. I. 10. n. 1., Tertullian. de praescriptione c. 13., adv. Prax. c. 2. de virginibus vel. c. 1., u Origena de principiis praef. 4., u Novatiana, de Trinitate c. 5. 9. 29., konečně: Expositio fidei Řehoře Thaumaturga. — ⁶⁾ Iren. adv. haer. II. 1. n. 1. — ⁷⁾ I. c. IV. 4. n. 2. — ⁸⁾ I. c. II. 13. n. 3. — ⁹⁾ Theofilus ad Antolicum II. 10. — ¹⁰⁾ Iren. III. 22. V. 20.

větší neb menší dokonalost mravní od užívání svobody pochází¹⁾.

Ale tento Jeden Bůh, není Jednoosobný nýbrž Trojosobný, Otec, Syn a Duch svatý²⁾.

§. 73.

Učení o Kristu; jeho božství a člověčenství.

Že Kristus jest Bůh, byla všeobecná víra staré církve, kterou poznáváme již ze zavržení Šimona Maga a Ebionitů jakož i z toho, že pohané křesťany z nedůslednosti a z mnoho-božství vinili. Křesťané nazývali Krista jednoduše Bohem a připisovali mu božské vlastnosti. Tak praví na př. Ireneus: „Kristus byl ze všech lidí toho času od proroků, apoštolů a Ducha jako Bůh a Pán, jako věčný Král, jako jednorozené a tělem učiněné Slovo hlásán³⁾. V Synu jest Otec změřen, Syn jest míra Otcova, jelikož ho obsahuje⁴⁾. Každý vidí v Synu Otce, neboť v Synu jest to, co jest viditelné, v Otci to, co jest neviditelné⁵⁾.

Měl-li se však zevrubněji určití poměr božství Synova k Otcovu, Syna k Otci, nalézáme kolísání výrazů, pídění po vhodném slově, které by tento poměr zřejmě vyjádřilo. Nalézáme u otců totéž co u apoštolů. Nejprve zajisté musily býti překážky řeči odstraněny, předmět důkladně probrán, nežli precisní termin mohl býti stanoven.

Užívání rozdílu mezi Logem vnitřním a zevnitřním (*λόγος ἐνδιάθετος* a *προφορικός*) z filosofie Filonovy, které u Theofila Antiochenského⁶⁾ a jiných nalézáme, bylo nemístné, nevyjadřovalo víry církve a zdálo se naznačovati, jakoby Slovo bylo z prvu v Otci bezzvučné a teprve tenkrát stalo se zvučným čili osobním, když Otec svět stvořiti chtěl. Proto tato formule byla zavržena, a vzhledem k ní tvrzeno, že se žádného rozdílu mezi Logem vnitřním a zevnitřním činiti nesmí. Již Ireneus praví: „Bůh jest celý rozum a všeobsahující rozum Otcův jest Logos, a to jest Otec“⁷⁾, a tím učí pronikání a obydlí jedné

¹⁾ Iren. IV. 37. V. 6. Justin. M. apologia II. c. 7. — ²⁾ Iren. IV. 20. n. 1. 3. — ³⁾ Adv. haer. III. 19. n. 2. — ⁴⁾ I. c. IV. 4. n. 2. — ⁵⁾ I. c. IV. 6. n. 6. — ⁶⁾ Ad Autol. II. 10. 22. — ⁷⁾ Deus autem totus existens mens et totus existens Logos, quod cogitat, hoc et loquitur; et quod loquitur, hoc et cogitat. Cogitatio enim ejus Logos et Logos mens, et omnia concludens mens ipse et Pater. Adv. haer. II. 28. n. 6.

božské osoby v druhé (*πρωτόκλησις*): a dodává, „že původ Synův z Otce, ať se již jakýmkoli jménem nazývá, jest nevypravitelný¹⁾ a věčný²⁾).

Athenagoras jmenuje Syna Božího Slovem Otcovým v ideí a skutečnosti (*λόγος τοῦ πατρὸς ἐν ἰδέῃ καὶ ἐνεργείᾳ*), jímž a skrze něhož vše učiněno jest; neboť Otec a Syn jsou jedno³⁾).

Pokrok k vynalezení vhodného výrazu pro poměr Syna k Otci učinil Tertullian slovem substantia (podstata) tvrdě, že Otec a Syn jsou jedné podstaty (substantia).⁴⁾

Ve východní církvi rozbiraly se z příčiny bludu Beryllova výrazy *οὐσία* a *ὑπόστασις*, které podstatu i osobu znamenaly, a navrhoval se termin: *ἑτέρας οὐσίας καὶ ἑτερον ὑποκειμένον*, poněvadž *μίας οὐσίας* mohlo by vyjadřovati, že jsou jedna osoba.

Když Pavel Samosatský užíval k zakrytí svého bludu výrazu *ὁμοούσιος*, zavrhlá jej, jak se zdá, synoda Antiochenská roku 269.

Kristus byl za druhé *pravý člověk*⁵⁾, *skládající se z těla a duše*, a podrobený všem potřebám lidského života. Obě přirozenosti byly v Kristu hypostaticky spojeny a tvořily jednoho Ježíše Krista.⁶⁾

§. 74.

Vykoupení.

Měl-li člověk býti vykoupěn, nemohlo se to jinak státi, nežli že Bůh se člověkem stal, aby jsa oběma příbuzný, obě strany smířil.⁷⁾ Za tou příčinou stalo se Slovo Boží tělem,⁸⁾ zničilo svou poslušností naši neposlušnost, zničilo hřích, shladilo dlužní úpis na kříži, získalo nám milost a dalo příklad následování⁹⁾.

Syn Boží učinil za nás dosti¹⁰⁾ (*satisfactio*) a učiněn jest duší obživující každého, kdo ho přijímá¹¹⁾.

¹⁾ I. c. n. 6. — ²⁾ I. c. II. 25. n. 3. — ³⁾ Legatio pro christ. c. 10. —

⁴⁾ Adv. Praxeas c. 3. 4. 8. 16. — ⁵⁾ Ignat. epist. ad Smyrn. c. 1. 2.

Iren. III. 19. n. 2. 3. Origen. contr. Cels. III. 28. — ⁶⁾ Orig. contr.

Cels. III. 41. VI. 47. — ⁷⁾ Iren. II. 22. n. 4. — ⁸⁾ I. c. II. 22. n. 4.

— ⁹⁾ I. c. V. 17. n. 3. — ¹⁰⁾ Tert. de fuga c. 12. adv. Judaeos c. 10. 13.

— ¹¹⁾ Iren. V. 12. n. 2.

§. 75.

Učení o Duchu sv.

V jednom Bohu rozeznává církev tři osoby, Otce, Syna a Ducha svatého.

Božství Synovo hájila statečně proti celé řadě haeretiků; nčení o Duchu sv. bylo toliko příležitostně dotýkáno, poněvadž v onom boji ex professo o Duchu sv. se nejednalo. Ale přece nalézáme u otců četná místa, jimiž *Duchu sv. božskou podstatu a božské vlastnosti připisují.*

O jedné podstatě Otce, Syna a Ducha sv. svědčí, že se v církvi křest vždy na tato jména a ve víře v tyto tři božské osoby uděloval.¹⁾

Ignatius srovnává tři stupně hierarchie s osobami v božství²⁾. Justin M. má ctění tři božských osob za známku, kterou se křesťané od pohanů rozeznávají.³⁾

Ireneus jmenuje Ducha sv. obrazem Moudrosti, t. j. Syna⁴⁾ a rukou Otcovou. K němu a k Synu mluvil Bůh: Učiňme atd.⁵⁾ Duch sv. byl u Otce před vším stvořením,⁶⁾ jemuž a Synu všichni andělé jsou podrobeni a slouží.⁷⁾ Duch sv. bydlí v lidském pokolení, koná v něm vůli Otcovu, obnovuje je v novotě Kristově,⁸⁾ působí v nás život, abychom ovoce přinášeli,⁹⁾ peníz obdrženy rozmnožili a rozmnožený Otcí navrátili.¹⁰⁾

Athenagoras odmítá od křesťanů výčitku, jakoby byli atheisté, jelikož věří v Jednoho Boha, přijímají Syna Božího a uznávají Ducha svatého. Proto, dí dále, kdo by se nedivil, slyše jmenovati atheisty, kteří přijímají Boha Otce, Boha Syna a Ducha sv., a dokazují jejich moc v jednotě (*τὴν ἐν τῇ ἐνώσει δύναμιν*) a jejich rozdílnost v řadě (*τὴν ἐν τῇ τάξει διαίρεσιν*).¹¹⁾¹²⁾

Theofil rozeznává Boha, Slovo, které vždy u něho bylo, (Syna) a Moudrost, která v něm jest (Ducha sv.),¹²⁾ a přirovnává obraz Trojice, totiž Boha, jeho Slova a jeho Moudrosti k prvním třem dnům stvoření.¹³⁾

Slovo „*τρεῖς*“ (Trojice) přichází po prvé u Theofila; mezi latiníky užívá Tertullian první výrazu „*trinitas*.“¹⁵⁾

¹⁾ Justin. M. apol. I. c. 79. Tert. adv. Prax. c. 26. — ²⁾ Epist. ad Magn. c. 13. — ³⁾ Apol. I. c. 6. 13. 61. 63. — ⁴⁾ Adv. haeres. IV. 7. n. 4. ⁵⁾ I. c. IV. 20. n. 1. — ⁶⁾ I. c. IV. 20. n. 3. — ⁷⁾ I. c. IV. 7. n. 4. — ⁸⁾ I. c. III. 17. n. 1. — ⁹⁾ I. c. n. 2. — ¹⁰⁾ I. c. n. 3. — ¹¹⁾ Legatio pro christ. c. 10. sr. c. 12. — ¹²⁾ Adv. Antolyc. II. 10. ¹³⁾ I. c. II. 15. — ¹⁴⁾ I. c. II. 15. — ¹⁵⁾ Adv. Prax. c. 4. sr. c. 12.

V symbolu apoštolském předpisuje se víra v Ducha sv. jako ona v Otce a Syna, na důkaz, že jest oběma roven.

Klement Alexandrinský vybízí k chválení Otce, Syna a Ducha sv., jako jednoho Boha. ¹⁾

Origenes mluví o vševládoucí Trojici *τριάς ἀρχική* ²⁾, které se klaněti máme ³⁾ (*τριάς προσκυνητή*).

O jiných člancích víry promluvíme v rozboru o církevní ústavě, bohoslužbě a kázni.

III.

Křestanská literatura.

§. 76.

Bojovníci proti bludům a zástupci křestanské vědy.

První místo zde zaujímá **Ireneus**, biskup Lyonský. Pocházel z Malé Asie, jako jinoch neb mladý muž byl učenníkem Polykarpovým a seznámil se též se světskou literaturou básnickou i filosofickou. Za pronásledování Marca Aurelia byl presbyterem v Lyonu pod biskupem Pothinem, po jehož mučnické smrti dosedl r. 178 na biskupskou stolicí Lyonskou a zemřel jako mučenník za císaře Septimia Severa okolo r. 202. Jeho spisy, které Eusebius a Jeronym uvádějí, se ztratily až na nějaké úryvky čili fragmenty a zůstal jen obšírný spis: *Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως*, který se obvyklejné „Adversus haereses libri V“ cituje.

Tento spis máme jen částečně v řeckém originálu, ale celý zachoval se nám v latinském překladu, který jest doslovní, proto na mnohých místech těžký k porozumění, a z téhož věku, jelikož jej již Tertullian znal a ho užíval.

Svatý podává zde soustavy skoro všech haeretiků až na své časy, strhuje s tváří gnostiků škrabošku zdánlivé pravdy, ukazuje jejich klam a lež v celé nahotě, otvírá jednomu každému hlubokost našeho sv. náboženství a podává mocné zbraně k vyvrácení všech bludů gnostických ⁴⁾.

Presbyter **Cajus** byl učenník sv. Ireneae, žil za papeže Zefyrina v Římě a měl tam disputaci s montanistou Proklem.

¹⁾ Paedag. III. 12. — ²⁾ Comment. in Matth. n. 31. — ³⁾ In ps. 147. 13. sr. In Jerem. homil. VIII. n. 1. — ⁴⁾ Srv. článek „Ireneus“ v Časopise kat. duchov. Ročník 14. str. 241—250. 314—362. — pak překlad od Desoldy: Sv. Otce Ireneae Patero knih proti kacířstvím. Nákladem Déd. sv. Prokopa. č. XIV. z roku 1876.

Eusebius nazývá ho „mužem převýmluvným,“ ¹⁾ a chválí ho jakožto rozhodného odpůrce chiliasmu. Jeho spisy se ztratily až na úryvky u Eusebia, Jeronyma, Theodoret a Photia.

Hippolyt, jehož život a působení jsme ve sporu antitritánském podali, byl též plodný spisovatel, od něhož četné spisy jazykem řeckým sepsané zachované máme; a sice: *Demonstratio de Christo et Antichristo*; *Demonstratio adv. Judaeos*; *Contra haeresin Noeti*; *De charismatibus* (v apoštolských *Constitutiones lib. VIII. c. 1. a 2.*, jestli tento rozbor s oním spisem jest identický). Dále pracoval o výkladech knih pisma sv., sepsal homilie, z nichž úplně se ona: *In Theophaniam* zachovala.

Obzvláštní cenu pro církevní dějiny mají jeho *Philosophumena*, seu omnium haeresium refutatio, o 10 knihách; v první uvádí všechny soustavy řeckých filosofů, jakožto předchůdců kacířstev; druhá a třetí kniha scházejí; čtvrtá rozbírá magii, astrologii a jiné soustavy pověry; další knihy od páté až do deváté vypisují bludy tři a třiceti haeretiků až na jeho časy. k nimž i Kallista čítá; desátá jest krátké kompendium předěšlých pěti knih.

Konečně vypracoval velikonoční cyklus, který, jak se zdá, značného povšimnutí a platnosti v životě došel.

§ 77.

Katechetická škola Alexandrinská.²⁾

Pro vývoj církevní literatury, obzvláště na její vědecký ráz, měla rozhodný vliv škola katechetická v Alexandrii. Původ její sahá až do počátků zavedení křesťanství do Alexandrie; sv. Jeronym odvozuje jej až od sv. Marka, apoštola Alexandrinského. Z prvu snad sloužila k jednoduchému vyučování katechumenů o pravdách křesťanských. Jelikož však Alexandrie byla sídlem řecké učenosti se všemi jejími filosofickými soustavami, dále židovské učenosti a konečně četných křesťanských haeresí: tu byl jaksi nutným ústav, kde by klerikové a vzdělání laikové zbrání nacházeli proti útokům pohanů, židů a haeretiků, a zároveň se učení Kristovo v neporušenosti zachovávalo. V obojím tomto směru musil se ohled na písmo sv. a jeho učený výklad míti. Za touto snahou a působením zname-

¹⁾ H. e. VI. 20. — ²⁾ Querike: *De schola, quae Alexandriae floruit, catechetica*, Hal. 1824—25. — Hasselbach: *De schola, quae Alex. flor., cat.* Stettin 1826. — Ritter: *Geschichte der christ. Philos. I.* 419—564

nitých učitelů obdržela tato škola, jsouc vůbec katechetickou zvána, jistý ráz a směr, stala se první křesťanskou universitou a vyvolala na poli bohosloveckém protivy a odpory proti sobě.

První představený této učené školy jmenuje se **Pantaenus**, který dle naznačení Klementa ¹⁾ Alex. ze Sicilie pocházel, a byl stoupencem učení stoického. Apoštolským učenníkem byv Kristu získán věnoval se studiu písem sv. a byl jmenován představeným katechetické školy, kde jako statný učitel a vykladatel písma si veliké slávy dobyl.

Byv požádán kázal evangelium v Indii (Šťastné Arabii), kde našel evangelium sv. Matouše v původním hebrejském textu ²⁾. Navrátil se do Alexandrie zemřel dle Jeronyma okolo r. 212; dle jiných známek mizí již r. 202 z dějin.

Po něm následovali jako představení školy v 3. století *Klement Alex., Origenes, Heraklas, Dionysius Veliký, Serapion a Petr Mučenník*; ve 4. století *Makarius, Didymus Slepý a Rhodon*, s kterým posledním tato škola zanikla.

Nástupce Pantaenův byl Titus Flavius **Klemens**. Bezpochyby se narodil v Athénách z pohaných rodičů a byl v zásadách pohaných vychován. Procestoval Řecko, Itálii, Palaestinu a Východ, aby znamenité učitele slyšel, ale teprve poznáním křesťanství a výklady písem sv. od Pantaena našel upokojení. V Alexandrii tedy stal se křesťanem a presbyterem, a biskup Demetrius učinil ho učitelem katechetické školy. Jsa výmluvný a filosoficky vzdělán získal svými přednáškami mnoho vzdělaných pohanů Kristu, a poznávaje své žáky a posluchače vedl je a zasvěcoval do božské nauky dle jejich schopností. Za pronásledování Septimia Severa (202) prchl z Alexandrie a zdržoval se delší čas u svého přítele Alexandra, biskupa ve Flavidě v Kappadocii a přišel s ním do Jerusalema, kde se Alexander jako koadjutorem staříckého biskupa Narcissa stal. Navrátil-li se do Alexandrie, nelze určit. Zemřel ve vysokém stáří okolo roku 217. Ve východní církvi byl častěji „svatým“ nazýván, a též v západní nalézá se v martyrologiu Usuardově, v němž teprve za Benedikta XIV. r. 1751 při novém vydání byl vynechán.

Naproti Tatianovi a Hermiovi, kteří byli nepřátelé vši filosofie, a tím konečně církvi nic neprospěli, spíše uškodili, zůstal Klement filosofii, jmenovitě Platonově, oddán, nalézal v je-

¹⁾ Strom. I. 1. — ²⁾ Eus. H. e. V. 10. Hier. de vir. illust.

jí lepší strážce něco pravdy a tvrdil, že jako židům dán jest zákon, tak Řekům filosofie za vůdkyni ke Kristu a za přípravu k němu a k jeho absolutní pravdě. Studium filosofie považoval za nejlepší prostředek k formálnímu vzdělání ducha; a jakmile přijetím evangelia pravou gnosí se stává, naplňuje gnostika útěchou a blažeností, očisťuje ho od náruživosti a posvěcuje jeho život. Ale filosofie není u něho účelem, nýbrž pomůckou a službou víry, a proto žádá, aby křesťanská gnosis na víře jako svém základě se stavěla, v jejích mezích se pohybovala a ji za vůdce a hvězdu měla. Obě, víra a věda, jsou jemu dva nerozlučitelné momenty, „žádná věda bez víry, žádná víra bez vědy.“ Ale vědeckou činností se obsah víry nerozšiřuje, nýbrž toliko vyvinuje a odůvodňuje; t. j. jednoduchý věřící přijímá víru jako něco od Boha daného, jako něco skutečného; vědecky vzdělaný poznává ji za cosi nutného, za něco, jež krásný a souvislý celek tvoří.

Přes to přese všechno nezůstal Klement těmto svým zásadám vždy zcela věrný, přimísil ke křesťanství něco z filosofie, a proto byly jeho spisy později z platonismu viněny. Jeho spisy udali jsme mezi apologety.¹⁾

Nejznamenitější muž školy katechetické v Alexandrii byl **Origenes**. On byl synem Leonidy, zámožného občana Alexandrinského, narodil se okolo r. 185 a nabyt v domě otcovském vzdělání v umění řeckém i v písmech svatých, v theologii byl posluchačem Pantaenovým a Klementovým, ve filosofii novoplatonika Ammonia Sakky, který na něho veliký, ale zároveň škodlivý vliv měl. Jsa celým srdcem oddán Kristu, chtěl s otcem za Septimia Severa smrt mučennickou podstoupiti, což toliko matka uschováním šatů předešla. Tu napomínal alespoň písemně otce, aby z ohledů na rodinu, která mimo něj 6 mladších bratří čítala, od Krista neodstupoval. Po smrti otcově zaopatřil sobě a bratřím vyučováním v literním umění potřebnou výživu. Maje 18 let svého věku byl představen škole katechetické, jelikož Klement před pronásledováním, které prokonsul, Aquila krutě vedl, prchl. By ho potřeby života v jeho povolání nevytrhovaly, prodal všechny své knihy, kterých nutně nepotřeboval, vymínil si za ně denně 4 oboly (asi 19 našich krejcarů). Jelikož svůj běh theologický filosofickou přípravou,

¹⁾ Paed. II. 10. Strom. I. 1. Eus. H. e. VI. 1. 3. 6. 11. 14. praep. evang. II. 3. Epiph. haer. XXXII. 6. Hieron. de vir. illustr. c. 38.

v níž vědám a dějinám filosofie vyučoval, rozšířil, získal mnoho pohanských jinochů Kristu; závěrek theologického běhu tvořilo studium písmna sv. Z jeho školy vy cházeli horliví učenníci Páně, a mnozí z jeho žáků a žákyň oslavili Krista smrtí mučennickou, jejichžto sláva i na jejich učitele zpět padala.

Přísně jsa živ byl touto přísností a špatným pojetím slov Krista Pána Mt. 19, 12. sveden, aby se mužství zbavil. Toto vykřeštění přišlo snad při hojení rány na jevo.

Na počátku 3. století podnikl cestu do Říma, aby tuto nejstarší církev poznal, kamž asi okolo r. 217 za času papeže Zefyrina přibyl. Navrátiv se do Alexandrie a vida, že k celému vyučování nestačí, přijal ze svých žáků Heraklu za pomocníka, a svěřil mu nižší oddělení katechumenů k vyučování, podržev sobě dospělejší.

Tohoto času obrátil Origenes Ambrosia od bludu Valentinova, a jeho peněžitou pomocí jsa podporován pracoval nyní v rozsáhlé míře o písmech svatých. Ambrosius držel mu 7 rychlopisářů, tolik též opisovatelů a několik děvčat v krásopisání vycvičených. Proto mohl své veliké dílo **Hexapla** podniknouti.

Roku 215 cestoval do Arabie, byv k tomu od jednoho tamějšího náčelníka vyzván, jenž se obrátiti chtěl. Následujícího roku za bouře, kterou Karakalla v Alexandrii zbudil, opustil toto město, odebral se do Palaestiny a přebýval v Caesareji, kde se mu i té cti dostalo, že byl od biskupů žádán, aby před nimi v shromáždění vši církve kázal a písmna sv. vykládal. Navrátiv se do Alexandrie byl brzo povolán do Antiachie, aby Julii Mamaeu, matku císaře Alexandra Severa, v křesťanství vyučoval. R. 228 maje doporučující listy svého biskupa Demetria cestoval do Řecka, aby tam jakési vypuklé spory urovnal, a zamiřiv kroky přes Palaestinu byl tam od Theoktista, biskupa Caesarejského a Alexandra biskupa Jerusalemského v Caesareji za presbytera posvěcen. Toto svěcení bylo nekanonické, jelikož z cizí diecése pocházel a kleštěncem byl.

Přijda z cesty domů nalezl Demetria proti sobě rozhořčeného spíše pro bludy, které se v jeho učení objevovaly, nežli ze žárlivosti nad jeho učeností a slávou; čehož posledního se Eusebius domnívá; a pak pro nezákonnitou jeho ordinaci. Origenes opustil proto Alexandrii; Demetrius sesadil ho na synodě Alexandrinské s kněžství r. 231 a na druhé ho docela z církve vyloužil, a tuto exkommunikaci všem církvím oznámil. Ale bi-

skupové v Achaji, Palaestině, Foenicii a Arabii neuznávali onoho vyloučení, a Origenes založil proto theologickou školu v Caesareji Palaestinské, kde opět četnými žáky ze všech krajín byl obklopen. I z této školy vyšli znamenití mužové, jako Řehoř Divotvůrce a jeho bratr *Athenodorus*.

Nástupcem Origenovým v Alexandrii stal se **Heraklas**, který po smrti Demetriově na jeho biskupskou stoliči vstoupil. Ale o Origenovi choval jako jeho předchůdce nepřiznivě smýšlení.

R. 244 odebral se Origenes k žádosti biskupů do Bostry, aby s tamějším biskupem Beryllem disputoval, kterého též od jeho antitrinitářského bludu odvrátil. Totéž podařilo se mu s arabskou sektou Hypnopsychitů, kteří spánek duší po smrti těla až do jeho vzkříšení stanovili. Po této cestě psal list císaři Filippovi Arabovi a jeho manželce Seveře, kteří křesťanství příznivi byli, a pracoval jako spisovatel dále.

V pronásledování Deciově byl uvržen do okovů, a stal se tak vyznavačem. Byv propuštěn umřel brzy potom následkem utrpení v Tyru r. 254 maje 69 let svého věku ¹⁾.

Origenes působil vydatně, jako snad málo který učitel, na vědecké povzbuzení a na mysli posluchačů a čtenářů svého času i pozdních pokolení. Od veliké nadanosti ducha a nezlomitelné pilnosti nazýván jest Adamantinus, t. j. Diamantový, a *χαλκέντερος*, t. j. Ocelový.

Vincentius Lerinský vynáší vysoko jeho ctnosti, jeho učinnost, výmluvnost a pilnost v spisování, a volá: „Nesčíslní vyšli z jeho lůna učitelé, nesčíslní kněží, vyznavači a mučenníci. Jaké obdivování jeho u všech, jaká sláva, jaká milost všech k němu? Kdo se může jemu v tom rovnati? Kdo nespěchal k němu jsa poněkud jen zbožný až z nejkrajnějších končin světa? Kdo z křesťanů nectil ho za proroka? Kdo z filosofů za učitele?“ ²⁾

Jeho práce a díla jsou 1. *exegetické*, 2. *apologetické*, 3. *dogmatické* a 4. *praktické*.

V pracích *exegetických* řídil se těmito zásadami. Písmo sv.

¹⁾ Euseb. H. e. VI. 2—4. 8. 15. 18. 19. Hieron. de vir. illustr. c. 54. Srv. Thomasius: Origenes, ein Beitrag zur Dogmengeschichte des 3. Jahrh. Nürnberg. 1837. — Redepenning: Origenes, eine Darstellung seines Lebens und seiner Lehre. Bonn. 1841—46. 2. sv. — Hefele: Origenes ve Frýbur. Lexikonu VII. 825—844. — ²⁾ Common. c. 23.

má trojí smysl 1. gramaticko-historický čili slovní, 2. morální a 3. mystický čili allegorický. Má-li však výklad písma sv. se dařiti, musí jemu spolehlivý text za základ sloužiti. Za tímto účelem sestavil ohromné dílo **Hexapla** zvané, první to polyglottu Starého Zákona, chtěje zároveň vyvrátiti obviňování židů, jakoby křesťané písma sv. byli porušili. On postavil vedle sebe do sloupců 1. hebrejský text bez vokálů, 2. tentýž text řeckými písmeny psaný s vokaly, 3. překlad Aquilův, 4. Symmachův, 5. Septuaginty a 6. Theodotionův. Kde od některých knih ještě jiných překladů nalezl, připojil je, tak že u některých knih povstaly **Oktapla** a **Enneapla**. Mista, která v rozličných těchto textech od sebe se lišila, neb v některých scházela, poznamenal kritickými znameními.

Origenes jest otcem biblické exegese vůbec, a svým dílem Hexapla zakladatelem grammaticko-historické, která však jemu byla pouze skořepinou a základem, na němž se k svému účelu, k výkladu mysticko-allegorickému bral, kdež nad svého učitele Klementa postoupil.

Jeho výklady písem sv. jsou 1. *scholie* (σημώσεις), t. j. krátké poznámky čili noty na rozích rukopisu, jimiž těžká slova a místa vysvětluje; *kommentáře* (τόμοι); a 3. *homilie*, t. j. praktické výklady s mravním napomenutím.

Apologetickým dílem jest jeho 8 knih contra Celsum, v kterých k vyzvání svého přítele Ambrosia všechny námitky a nářknutí Celsova vyvrací.

První křesťanskou *dogmatikou* jest jeho dílo „περὶ ἀρχῶν De principiis,“ kde učení křesťanské jest poprvé v system uvedeno a systematicky rozebráno. Kniha tato nezachovala se v originálu až na úryvky, nýbrž ve všelijak měněném překladu, který Rufin zhotovil. Jelikož toto dílo v prvním jeho mládí sepsáno jest, kde velmi rychle od filosofie ke theologii přešel, a pln ještě dojmů platonických a novoplatonických byl, tu se jemu nepodařilo, jest na mnoze bludné a od učení církve daleko vzdálené.

K praktickým spisům náležejí: De oratione (o modlitbě); *Exhortatio ad martyrium* (napomínání k mučennictví); a listy, z nichž se celý zachoval list: *Ad Julium Africanum*.

Učení Origenovo. V jeho systemu, jmenovitě v díle: *De principiis* nalézají se bludy, které daleko od učení církevního jsou vzdálené. Vzhledem ke Trojici učí subordinatianismu, stavě Syna hluboko pod Otce, a Ducha sv. opět pod Syna.

Zplození Synovo z Otce jest sice věčné, ale on jemu přece není pravým Bohem z podstaty Otcovy; on má odvislé a ustavičné potavy z pramene, t. j. Otce potřebné božství. Otec postoupil jemu část svého božství, to, co se postoupiti mohlo; to nejvyšší a vnitřní ponechal sobě. Syn, co obdržel, sdělil jiným bytostem, bohům hvězd a andělům národů.

Origenes proto rozeznává 4 třídy lidí vzhledem ku počtě Boží; první ctí Boha a Pána všeho míra; druhá zůstává státi u Krista, třetí ctí hvězdy a čtvrtá klaní se věcem, které bohy nejsou.

Ale poznával, že se nalézá v odporu s podáním apoštolů, proto na jiných místech mírní tyto výrazy, nechce věděti o žádném dělení božské podstaty, a představoval si Syna jako nějaké zdvojení podstaty božské a jmenoval ho *θεῦς* *θεός* (druhý Bůh).

Stvoření světa bylo mu věčné; Bůh prý ustavičně tvoří a tvoří tolik světů, co jich řídití může; a tím obmezuje jeho všemohoucnost. Stanovil praeexistenci duší, kde všichni duchové, andělé, lidské duše a daemonové tvořili jednotu, která ani počtu ani jména neměla, a kde sobě všichni úplně rovni byli. Teprve větším neb menším neb úplným odpadnutím od Boha povstali nebeští řádové, lidé a daemonové, a obdrželi podle toho těla. Jen duše Kristova zachovala se v tomto všeobecném pádu v původní lásce a spojila se s Logem. Tento prošel nyní všemi kůry andělskými, maje vždy jejich podobu, na zemi stal se člověkem, aby všechny i demony vykoupil. Konec vykoupení bude tenkrát, když všichni duchové opět onu bezejmennou a bezčíslnou jednotu tvořiti budou, což nazval *ἀποκατάστασις*, (restitutio in integrum). Že v tomto systému učení církevní o vzkříšení místa nemá, rozumí se samo sebou; a když jemu přece učil, tvořila tato těla pouhý přechod k apokatastasi, kde opět jsou zničena.

Tyto bludy však Origenes v pozdějším věku přemohl, a jeho apologie proti Celsovi jest pravověrna, a z ní se poznává pozdější jeho smýšlení¹⁾.

¹⁾ Srv. Ramers: Des Origenes Lehre von der Auferstehung des Fleisches Trier. 1851. — Vincenzi: In Gregorii Nyss. et Origenis scripta et doctrinam comment. Rom. 1864—65, který hledí Origena v celku ospravedlniti a pravověrným dokázati.

Pro dvojí směr, kterým se bral, měl vždy přátele a nepřátele podle toho, na jakou řadu kdo váhu kladl, a jaká mezi učenci a věřícími právě převládala.

§. 78.

Přátelé a nepřátelé Origenovi. Lactantius Firmianus.

K přátelům náležejí: 1. **Řehoř Divotvůrce**, pocházející rodem z Neo-Cesaree v Pontu, který chtěl studovati práva v Berytu byl se svým bratrem Athenodorem v Cesareji Origenem tak zaujat, že se jeho učníkem a následkem toho křesťanem a později i biskupem stal. Od něho máme: Oratio panegyrica in Origenem; expositio fidei neb symbolum, v kterém veškerou podřízenost, stvořenost a účinnost z Nejsv. Trojice vylučuje; metaphrasis in ecclesiasten; a epistola canonica z r. 258 v 10 kanonech; kanon 11 jest pozdější přídavek.

2. **Pamfilus**, presbyter Cesarejský a zakladatel tamější knihovny, z níž Eusebius a Jeronym čerpali, psal apologii pro Origena o 6 knihách.

3. **Dionysius** pro své zásluhy o církev a vědu „**Velikým**“ nazván, a od Athanasia „učitelem katolické církve“ jmenován, pocházel ze vznešených rodičů, byl od Origena Kristu získán a prospíval tak v theologii, že se učitelem katechetické školy stal a konečně r. 247 i biskupem Alexandrie, kde 17 let biskupoval. Bojoval proti zevnitřním i vnitřním nepřítelům, pohánům i Sabelliovi, Pavlovi Samosatskému a chiliastu Nepotovi. Jeho spisy až na malé zbytky nehodami času zahynuly. Celý máme list k Novatianovi v Římě a pak list: epistolam canonicam o kající kázni k biskupu Basilidovi v Libyi.

Protivníkem Origenovým byl **Methodius**, biskup Tyrský, který r. 311 za Maximina Daje v Chalci městě Coelesyrie jako mučenník zemřel. Proti Origenovi psal „De resurrectione,“ a „De rebus creatis.“ Tyto spisy zachovaly se toliko v úryvkách; ostatní až na fragmenty zahynuly vyjma: *συμπόσιον* seu convivium decem virginum, kde každá z 10 panem chvalořeč na panictví má.

K církevním spisovatelům této doby náležejí ještě **Lactantius Firmianus**, rodem z Italie, který byl v rhetorické škole Arnobia v Africe vycvičen. Diokletian povolal ho za latinského rhetora r. 301 do Nikomedie. Nemaje četných posluchačů a trpě nouzi hledal vyšší moudrost a stal se před vypuknutím

pronásledování křesťanem. Konstantin V. poslal ho okolo r. 212 za vychovatele svého syna Crispa do Treviru. Umřel snad v Treviru okolo r. 330.

Od něho máme tato díla: *De opificio Dei*; *institutionum divinarum libri VII.*, kde vzdělaným pravou filosofií a nevzdělaným právě náboženství ukázati chce; výtah z tohoto díla jest: *Epitome divinarum institutionum ad Pentadium fratrem*; dále: *De mortibus persecutorum*, který spis psal po pádu Liciniově, a kde bídný konec všech pronásledovatelů církve ukazuje; konečně: *De ira Dei*.

Mimo idee u ostatních apologetů se nalézající vydobyl si zásluhy o theodicei a o učení o prozřetelnosti Boží. O vývoj církevního učení nemá mnoho zásluh, jest neúplný, schází mu hlubší náhled v dogma a precisní výraz pro ně, a upadá v některé bludy; proto praví o něm vhodně Jeronym: *Utinam tam nostra confirmare posset, quam facile aliena destruxit*. Největších bludů dopustil se v učení o Logovi, kde zmatený subordinatianismus stanoví; a o Duchu svatém, jemuž někdy osobnost upírá; konečně hájil chiliasm.

Pro svou dokonalou formu jmenuje se „křesťanský Cicero,“ a přirovnává se k onomu pohanskému řečníkovi a filosofovi.

Mimo uvedené spisovatele prokázali se římstí biskupové **Kornelius, Štěpán a Dionysius** svými listy o rozličných látkách i na poli literárním činnými.

HLAVA TŘETÍ.

CÍRKEVNÍ ÚSTAVA.

§. 79.

Primat¹⁾.

Církev tvoří dobře spořádaný celek, jehož hlavou jest biskup Římský. Bylo to zvláštní řízení Boží, že Petr, jemuž Pán řízení celé církve odevzdal, jako biskup onu křesťanskou obec

¹⁾ Möhler: *Einheit der Kirche* str. 260—277. — Roskovany: *De primatu rom. pont. Augsb.* 1834. — Kenrik: *Der Primat des apost. Stuhles.* New-York 1853. — Maassen: *Der Primat des Bischofs von Rom und die alten Patriarchalkirchen.* Bonn. 1853.

spravoval, která se v hlavním městě pohanského světa utvořila, kde smysl praktický a na život obrácený převládal, kdežto Řekové byli více spekulativnímu bádání náchylni a oddáni. Řízení Boží to bylo, že přednost Petrova na Římské biskupy přešla, kteří veškerou svou činnost více křesťanskému životu než křesťanskému bádání věnovali.

Že Římský biskup jest nástupce Petrův a tím hlava celé církve, jest čteně u sv. otců této doby zaznamenáno, a případy v životě osvědčeno. Ale nesmíme zapomenouti, že se v době mučenníků nalézáme, kde biskupové a duchovní svědomitě své povinnosti plnili a tím samým biskupům Římským příčiny nedávali, aby zakročiti a svůj primat osvědčiti mohli.

Dle *Ireneae*, jak jsme svrchu viděli, jest církev Římská ona církev, s kterou **pro její obzvláštní přednost** (propter potentiorum principalitatem) každá církev, t. j. všichni všudy věřící na každém místě (i. e. eos, qui sunt undique fideles) se srovnávati musí¹⁾.

Tertullian uznával Římského biskupa za nástupce Petrova, který byl hlavou církve²⁾ a jmenuje ho jsa již montanistou ovšem štiplavě „**Biskupem Velikým**, t. j. biskupem biskupů“ (Pontifex sc. Maximus, i. e. episcopus episcoporum).

Cyprian nazývá Římskou církev prvním a nejpřednějším stolcem biskupským, místem a kathedrou Petrovou (cathedra, locus Petri), pramenem a středem církevní jednoty; všichni biskupové musejí s Římským v církevním spojení státi, a tak obcoují s církví katolickou.

K Antonianovi píše: ³⁾ „Kornelius učiněn jest biskupem když místo Fabianovo, t. j. když **místo Petrovo** se uprázdnilo“ a napomíná ho, aby nyní s Korneliem obcouval, „aby tento odloživ veškerou starost již věděl, že s ním, t. j. s církví katolickou obcouje.“ (Ut deposita omni sollicitudine jam sciret, te secum, i. e. cum catholica Ecclesia communicare.)

K schismaticům Felicissimovi a Fortunatovi volá: „Opovažují se plouti ke kathedře Petrově a k **přední církvi** (principalem Ecclesiam), odkud jednota kněžská původná; a nepo-

¹⁾ Celé místo zní v textu: „Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorum principalitatem necesse est omnem convenire ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique fideles, in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea, quae ab apostolis est, traditio.“ Adv. haeres III. 3. n. 2. — ²⁾ De pudicitia. c. 1. — ³⁾ Epist. 56.

váží, že jsou to Římané, jejichž víra jest od apoštolů chválena, k nimž nevěra (perfidia) přístupu míti nemůže¹⁾).

Cyprian neuznával primatu toliko v theorii ale též v životě. Tak žádal papeže Štěpána, aby Martiana, biskupa Arelatského, sesadil, aby jiný na jeho místo dosazen byl, a toto dosazení by jemu oznámil²⁾. Kdyby biskup Římský nebyl nic více než pouhý biskup města Říma, jak by byl mohl sesaditi biskupa cizí provincie, ano docela cizí země Gallie, který k tomu ještě byl metropolitou! Proč toho neučinil Cyprian sám jako vrchní metropolita latinské Afriky? Proč žádal za to biskupa Římského? Proto, že sám, jakkoli byl vrchním metropolitou Afriky, nad Gallií žádné pravomocnosti neměl, za to ji měl biskup Římský.

Podobně dosadil papež sesazeného biskupa španělského Basilida do jeho biskupství³⁾. Jak by to byl mohl učiniti, kdyby ve Španělech nebyl měl vládu.

A byť Cyprian později ve svém sporu se Štěpánem tohoto primatu si nevšímal a ho takoruka neuznával, musíme to připisovati jeho podrážděnosti, a darmo bychom v tomto sporu Cypriana v Cyprianu hledali.

Co máme na Západě, nalézáme i na Východě. Papež Viktor chtěje zavésti jednotejnost praxe u svěcení velikonoc, káže slaviti synody, které se též po celém Východě slaví. I Polykrates, biskup Efesský, slaví synodu, jakkoli s Viktorem nesouhlasil. Rozkazu papežovu žádný neodporuje. Papež chce Maloasiaty vyloučiti z církve, a žádný jemu práva k tomu neupírá. A že by biskupové v druhém století nevěděli, co jest v církvi právem, jsou-li někomu podřízení čili samostatní, není možná si mysliti; vždyť Ireneus, učenník Polykarpův, musil věděti, v jakém poměru Malá Asie k Římu stojí, jsa sám Maloasiatem. Ano on věděl o poměru subordinace.

Montanisté jsouce od sousedních biskupů z církevního obcování vyloučení, obrátili se pomínouce Antiochii, Efes a Korinth, samé to apoštolské církve, do vzdáleného Říma, prosíce za opětne přijetí do církevního obcování. Co jim mohl biskup Římský pomoci, kdyby nebyl hlavou a středem církve?

Když Dionysius Veliký, biskup Alexandrinský, nesprávně o poměru Syna k Otci se vyjádřil, byl v Římě u biskupa Dio-

¹⁾ Epist. 59. ad Cornelium. — ²⁾ Epist. 67. ad Stephanum. — ³⁾ Epist. 68. ke španělským křesťanům.

nysia od vlastních podřízených obžalován. *Dionysius Římský* potáhl ho k zodpovídání a on též jemu svou obranu zaslal.

Ano i *Firmilian*, biskup Caesarejský v Kappadocii, jakkoli jest proti papeži Štěpánovi celý jízliv, nepopírá v listu psaném k Cyprianovi jeho primatu, naopak viní ho, že svým chováním jej ničí. Praví: „Já se zbytečně rozhorluji nad touto tak patrnou a zjevnou zpozdilostí Štěpána, který chlubě se místem svého biskupství a tvrdě, že drží nástupnictví Petra, na němž základy církve jsou postaveny, mnoho jiných skal zavádí a nové budovy nových církví zakládá, svou vážností háje, že se tam (u haeretiků) křest nalézá“¹⁾.

§. 80.

Biskupové. Metropolité. Synody.

Jako papež jest středem všech biskupů a věřících celého křesťanstva, tak opět jest *biskup* středem své diecése a drží plnost moci apoštolské, moci to učitelské, kněžské a královské, bez jehož dovození presbyter neb jahan nic v církvi předsevzítí nemůže. Tak praví Tertullian vzhledem na křest: „Křest udělovati má právo nejvyšší kněz, který jest biskup, potom presbyteri a jahnové, ale nikoliv bez auctority biskupovy (non tamen sine episcopi auctoritate)²⁾. Tato slova jsou první v církevních dějinách, kterými se pravomocnost čili jurisdikce presbyterů a jahnů vyjadřuje.

Přednost biskupů naznačovala se čestnými jmény, jako: *papa* (otec), *summus sacerdos* (nejvyšší kněz), *praeses presbyterorum* (představený presbyterů). Jen biskupové světili duchovenstvo a udělovali svátosti z vlastní moci; dovolovali je uděleti v čas potřeby presbyterům a křest i jahnům, konali sami sv. liturgii; ostatní presbyteri jim při ní assistovali, ale nikoliv. jako nyní, nýbrž byli *consacrificantes*, obětovali s ním zároveň, tak jako se to posud děje při ordinaci na presbyterat, kde nově

¹⁾ Inter epist. Cypr. 75. — Ego in hac parte injuste indignor ad hanc tam apertam et manifestam Stephani stultitiam, quodqui sic de episcopatus sui loco gloriatur et se successionem Petri tenere contendit, super quem fundamenta ecclesiae collocata sunt, multas alias petras inducat et ecclesiarum multarum nova aedificia constituat, dum esse illic baptisma sua auctoritate contendit. — ²⁾ De baptism. c. 17.

ordinovaní s biskupem spolu oběť konají; spoluobětující kněží přijímali tělo Páně z rukou biskupových. Dále přijímali do církve nové členy a vylučovali z ní nehodné oudy, propůjčovali cestujícím církevní doporučující listy (*literae formatae*), kterými naznačovali, že jejich držitel v plném církevním obcování jest, a od každého biskupa k stolu Páně připuštěn býti může; byli z krátka pojídlem a středem všech svých věřících. Kdo ve spojení se svým biskupem stál, byl a jest ve spojení s církví; „kdo se mimo svého biskupa nalézá,“ praví Cyprian, „nalézá se mimo církev; neboť jen tam, kde jest biskup, jest zároveň církev“¹⁾.

Presbyteri tvořili radu biskupovu, bez které nic důležitějšího nečinil.

Jelikož církev jest organický celek, kde všichni článkové moudře spojení jsou, proto tvořili biskupové, kteří nejbližše sousedili, pro sebe malý celek uznávající pravidelně za svou hlavu biskupa hlavního města čili občanské metropole, který se od 4. století *metropolitou* nazýval. Základ k tomuto svazku položili apoštolé sami, jelikož 1. evangelium pravidelně v hlavních městech kázali, odkud potom víra v menší města a místa se šířila, která s církví mateřskou spojení zachovala; a 2. pokládali věřící jedné občanské provincie i v ohledu náboženském za spojené; tak psal sv. Pavel: „Církvi Boží v Korintu a všem svatým v Achaji“ (II. Kor. 1, 1.) a „církvím v Galatii“ (Gal. 1, 2.).

Biskupové metropolitní uznávali opět nad sebou vrchního metropolitu, který později čestné jméno *patriarchy* neb *exarchy* obdržel. Takovými byli: biskup Alexandrinský pro Egypt, Libyi a Cyrenu; Antiochenský pro Syrii a okolní provincie, které tak zvaný Východ tvořily; Efeský pro Asii Prokonsulární; Novocaesarejský pro Pontus; Heraklejský pro Thracii; Karthaginský pro latinskou Afriku.

Tato vnitřní učlankovitost obdržela náležitý výraz *synodami*, kde se biskupové scházeli, aby o důležitých předmětech církevních rokovali a rozhodovali. Synody vznikly po vzoru sněmu apoštolského v Jerusalemě tenkrát, když pravé učení a církevní řád bludaři a rozkolníky byly ohroženy, a jednotlivý biskup nebyl s to, aby jim přítrž učinil. První synody slavily se v příčině Montanistů a svěcení velikonoc v Asii (160—170), a s strany platnosti křtu uděleného od bludařů

¹⁾ Epist. Cypr. 69. ad Papianum.

v Africe za biskupa Agrippina v Karthagu (v l. 218—222) a pak Cypriana; potom byly synody za příčinou bludů Berylla z Bostry, Pavla Samosatského atd. Čím pevněji metropolitní svazek se vyvíjel, tím stálejších forem nabývaly provinciální synody, a tím pravidelněji se slavily. Již v třetím století scházeli se biskupové v mnohých krajinách jednou neb dvakrát do roka rokující a rozhodující o všech důležitých otázkách za předsednictvím svého metropolity ¹⁾).

Uzavření synod oznamovala se buď veškeré církvi, neb alespoň biskupu Římskému. Ono učinili biskupové, kteří Pavla Samosatského v Antiochii sesadili, složivše své snešení v listu „k biskupu Římskému, Alexandrinskému a všem biskupům, presbyterům, diakonům i vši katolické církvi“ ²⁾); toto synody Cyprianovy poslavše svá uzavření papeži Štěpánovi.

Konečně jevila a zachovávala se jednota stálým dopisováním, jímž církve volby biskupů, boje mučenníků, vzniklé bludy, tresty nad nehodnými členy vynesené a jiné důležité věci sobě vzájemně oznamovaly. Jednotliví cestující křesťané i duchovní přišedše do cizí diecése musili se vykázáti, že v plném církevním obcování stojí, chtěli-li účastenství v službách Božích míti: a to dělo se biskupskými listy, které *literae formatae* slouly, jimiž diecésní biskup cestujícího cizím biskupům doporučil, neb stěhoval-li se na dobro, ho ze svazku své diecése propouštěl. Tyto listy měly dle účelu, za kterým byly vydány, rozličná jména, jako: *přimluvné* (*commendatoriae*), *pokojně* (*pacificae*), *propouštějící* (*dimissoriae*), *obcující* (*communicatoriae*), které znenáhla jistých forem dosahovaly, aby se jejich pravost poznati mohla.

§. 81.

Noví církevní úřadové; vzdělání a ustanovování duchovních.

S rostoucím počtem věřících přibývalo presbyterům a jahnům práce, ku které sami nestačili; proto musili býti rozmnoženi. Především rozmnožil se počet *jahnů*, kteří křtili. nemocným posluhovali, evangelium čtli, při Eucharistii kalich Páně podávali, od lidu obětní dary přijímali a církevní jmění spravovali

Ale z úcty k ustanovení apoštolskému nepřekročily ani

¹⁾ Epist. Firmil. inter. epist. Cypr. 75. — ²⁾ Euseb. H. e. VII. 30.

veliké církve, jako byla Římská neb Karthaginská, počtu sedm. Jahni byli prostředníci mezi biskupem a obcí, z nichž první, kterému biskup zvlášť důvěřoval, později *arcijahnem* sloul.

Když tento obmezený počet jahnů nebyl s to, aby potřebám církve dosti učinil, utvořila se celá řada nižšího duchovenstva mezi jahny a křesťanskou obcí; nalézáme od začátku třetího století *podjahny* (subdiaconi *ὑπηρέται*), *lektory* (*ἀναγνώσται*), *akoluthy*, *exorcisty* a *ostiáře*. Tyto všechny řady jmenuje poprvé papež Kornelius v listu k Fabianovi, biskupu Antiochenskému, ale tak, že patrně jest, že již dlouho stávati musily. Tito nižší duchovní neobdrželi svého posvěcení vzkládáním rukou v presbyteriu, než jenom modlitbou.

Podjahny jmenuje první sv. Cyprian ve svých listech ¹⁾ a užíval jich jako poslů ke své a jiným církvím; na Východě spatřujeme je teprve ve 4. století. Z prva nekonali žádných liturgických úkonů, než dohlíželi stojíce u vchodu chrámu k zevnitřnímu pořádku a čítali se až do 11. století k nižším řádům (*ordines minores*).

Nejstarší z nižších řádů jsou *lektori*, byli již na počátku třetího století, čtli v shromáždění církve jisté části písem sv. a opatrovali liturgické knihy.

Exorcisté modlili se nad posedlými a vzkládali na ně ruce, aby je od zlých duchů osvobodili.

Akoluthé byli služební průvodčí biskupů a presbyterů a nalézají se pouze v latinské církvi.

Ostiáři stáli u dveří a bděli nad tím, aby jenom oprávnění do shromáždění neb chrámu vcházeli.

Presbyterky a *jahenky* trvaly z doby apoštolské i v této periodě.

Křesťané v místech, která blízko města ležela, připojili se k *okresu* (*παροικία*) *městského biskupa*; vzdálenějším představil biskup města presbytera neb jahna, který u nich buď stále neb jen na čas službu duchovní zastával, ale konání sv. oběti a správu kázně kajicníků ponechal sobě ²⁾.

V druhé polovici 3. století objevují se tak zvaní *venkovští biskupové* (*χωρική επισκοποι*) a sice poprvé na synodě Antiochenské r. 269 ³⁾; byli podřízeni městskému biskupovi, vedli duchovní správu ve vzdálených místech od města, byli ve své pravomoc-

¹⁾ Ep. 2. 3. 29. 30. 79. — ²⁾ Ep. Cyp. 10. — ³⁾ Euseb. H. e. VII. 30.

nosti velmi obmezení a mohli toliko nižší svěcení udělovati ¹⁾). Proto zdá se, že mnohdy byli skutečnými biskupy, ale častěji pouhými presbytery, kteří se širší pravomocností těšili a chor-episkopy nazývali.

Co do *vzdělání duchovenstva* bylo toto vůbec praktické. Kdo v službu církve vstoupil, musil z pravidla delší dobu v nižších řádech službu konati, v ní se osvědčiti, zbožným životem vyniknouti a tak ve vyšší řád postoupiti. Jako apoštolé kolem sebe kruh učenníků shromáždili a je pro službu Boží vychovávali, tak to činili po jejich smrti i tito a biskupové vůbec pěstující sobě duchovenstvo. Tak na př. měl veliký kruh učenníků v této periodě sv. Polykarp, z něhož znamenitě vynikl sv. Ire-neus, který ještě jako stařec s radostí na každé slovo svého mistra se rozpomínal ²⁾). Ve větších městech, jako v Alexandrii, Caesareji, Antiochii, Římě, byly zvláštní školy pro ně, v kterých se jak křesťanská věda tak i křesťanský duch zbožnosti a zdrženlivosti pěstil.

Co do *ustanovování biskupů, presbyterů a jahnů* mělo se po návodu apoštola Pavla se vši opatrností díti, který mimo potřebné vlastnosti ještě dobrého svědectví od církve pro kandidata žádal. Proto měla církev účastenství ve volbě vyšších řádů, ale též nižších. Jmenovitě s velikou opatrností konala se volba biskupova, které důstojnosti jen mužové ctností znamenití, jako ascetové neb stateční vyznavači, dosahovali. V době apoštolské ustanovovali biskupy apoštolé sami. V časech hned po nich následujících činili to, jak Klement Římský ³⁾ ukazuje, apoštolští učenníci, které osvědčenými muži (*ἐλλόγιστοι ἄνδρες*) jmenuje, s přisvědčením veškeré církve (*συνευδοκησάσης τῆς ἐκκλησίας πάσης*), tak že nyní druhý činitel přistoupl, totiž obec, která vydávala svědectví, kandidat-li té důstojnosti hoden jest neb není. Po smrti apoštolských učenníků musil se tento způsob biskupy ustanovovati nutně změnití, poněvadž žádný jednotlivý biskup tolik vážnosti nepožíval, jako oni.

Nový způsob ustanovování biskupů ukazuje nám sv. Cy-prian ⁴⁾ takto jej vypisující: „Z podání božského a apoštolského, které se u nás a skoro ve všech provinciích zachovává, jde-li v některém městě o ustanovení biskupa, *a*) sejdou se sousední biskupové té provincie; *b*) volba děje se v přítomnosti lidu,

¹⁾ Can. 10. synody Antioch. u Hefele: Conciliengeschichte svaz. I. 497. —

²⁾ Euseb. H. e. V. 20. — ³⁾ List ke Korint. c. 44. — ⁴⁾ Ep. 68.

který život jednotlivců dokonale zná (plebe praesente, quae singulorum vitam plenissime novit); c) a biskupství odevzdává se hlasováním bratrstva a soudem biskupů (universae fraternitatis suffragio et episcoporum iudicio).⁴ Církev tedy hlasovala čili odevzdala svá suffragia (hlasy): po odbytém hlasování vy- nesli biskupové svůj úsudek čili iudicium a potvrdili zvoleného aneb toho neučinili; jinými slovy: církev navrhovala kandidata a biskupové potvrdili ho a posvětili hned zvoleného.

Svěcení musili vykonati nejméně dva neb tři biskupové¹⁾. Ale volbou věřících nestali se biskupové na nich závislými, jakoby snad od nich svou moc obdrželi a ji v jejich jménu provozovati měli, než moc jejich pokládala se vždy za moc od Boha obdrženou²⁾. Volba biskupova oznámila se hlavnějším církvím skrze literae communicatoriae.

Volbu ostatního duchovenstva měl biskup ve své moci, který se při tom radou presbyteria a věřících řídil. Tak píše Cyprian³⁾ ku presbyterům, jahnům a věřícím své diecése: „Při svěcení kleriků vždy se, nejmilejší bratři, s vámi radívám a mravy a život jednotlivých společnou radou uvažuji.“

O výživě duchovenstva nebylo v této době nic pevného stanoveno. Kdo byli chudí, živili se po příkladu apoštolů svým řemeslem neb vzděláváním svých polí; ale na mnoze pečovali věřící o potřeby svých duchovních vůdců kladouce na oltář dobrovolné dary a odvádějice po příkladu Starého Zákona prvotiny ourody zemské a desátek. Všechny tyto dobrovolné příspěvky uložily se do církevní pokladny, z které duchovenstvo a chudí podporu dostávali. V některých církvích bylo církevní jmění tak značné, že úplně stačilo, aby z něho výživa duchovenstva a potřeby bohoslužby se kryly. Obětavostí věřících stalo se, že duchovenstvo nemělo potřebi zaměstnávat se světskými starostmi o výživu; ano taková zaměstnání byla přímo zakázána⁴⁾.

§. 82.

Bezženství duchovenstva.⁵⁾

Bezženství duchovenstva není ideou výhradně křesťanskou,

¹⁾ Can. apost. 1. u Hefele C. G. I. 774. can. Arelat. (z r. 314). l. c. 184. — ²⁾ Iren. adv. haer. IV. 26. n. 2. — ³⁾ Ep. 33. — ⁴⁾ Can. apost. 7. 6. u Hefele. l. c. I. 776. — ⁵⁾ Srv. Möhler: Denkschrift über den Cölibat v: Gesammelte Schriften und Aufsätze I. str. 177 sq. Klitache :

ač uznati jest, že teprve křesťanstvím plné platnosti nabyta a v celé vznešenosti se objevila. Pohané i židé byli si toho vědomi, že Bohu kněz nejen čistým duchem ale i neporušeným tělem sloužiti má. V Římě byly kněžky Vestiny, Vestálky, neporušené panny, a která se proti čistotě prohřešila, byla za živa pohřbena, a její svůdce na veřejném náměstí do smrti ušlehán. V Řecku první kněz mysterií eleusinských nevcházal v žádný sňatek, a byl-li ženat, musil se manželského obcování vzdáti. Židovští kněží konajíce službu chrámovou musili se zdržovati svých manželék. Nejznamenitější proroci Eliáš, Eliseus, Jeremiáš a poslední z nich Jan Křtitel byli panici.

Co lidstvo v srdci více tušilo nežli jasně poznávalo, pronesl Mistr nebeskými jasnými slovy a udělil spolu milost, aby což samo sebou jest nesnadné a síly lidské v celku převyšuje, stalo se jeho přispěním snadné. Pán mluvil o panících, kteří se panici narodili, ale i o takových, „kteří se sami v panictví oddali pro království nebeské“ a dodal: „Kdo může pochopiti, pochop“ (Mat. 19, 12).

Učení Mistra nebeského sleduje vynášel apoštol národů Pavel panictví vysoko nad manželství, jelikož uzpůsobuje člověka, „aby mysli na to, co Páně jest, aby byl svatý tělem i duchem, a nebyl rozdělen a přál si, aby všichni byli jako on panici (I. Kor. 7.). První následovníci učení Páně byli apoštolé, kteří pro Krista všechno i manželky opustili, aby nerozděleně Kristu a svému povolání sloužiti mohli. Vedle nich a po nich byli mezi věřícími četní asceti, kteří v ustavičné zdrženlivosti žili s celým srdcem Pánu Bohu sloužíce. Již Justin M. poukazuje „na muže a ženy o šedesáti a sedmdesáti letech, kteří ode mládí následující nauky Kristovy neposkvrnění zůstávají,“ tedy do doby apoštolské sahají, a jest hotov je ze všech tříd ukázati.¹⁾ Podobně dí Athenagoras, „že jsou mužové a ženy, kteří nejsouce manželstvím vázáni stárnou v naději, že takto úžeji s Bohem spojeni budou.“ Podobní asceti hodili se nejlépe za kleriky. Ale poněvadž jich v takovém množství nebylo, jakého pro duchovenstvo bylo třeba, dále mnohým jiné vlastnosti, které stavu duchovnímu jsou nutny, jako na př. učenost, scházely, a

Geschichte des Cölibats, Augsb. 1830. Papst: Adam und Christus. Wien 1835 str. 198. sq. — Hefele: Beiträge zur Kirchengeschichte I. str. 122. sq. Freiburger K.-Lex. článek: Coelibat II. 656—63. —

¹⁾ Apol. I. 15.

konečně státní římské zákony bezženství trestaly: stanovil již sv. Pavel v duchu svého Mistra nejmenší míru zdrženlivosti pro kleriky; aby totiž biskup, presbyter a jahen byl toliko „mužem jedné ženy;“¹⁾ tudy bigamia, nemusíme dokládati, postupní (successiva) vylučovala na prosto od stavu duchovního. Podobně jahenkami mohly býti vdovy, které byly „ženy jednoho muže;“ t. j. které byly jenom jednou provdány. (I. Tim. 5, 9.)

Bezženství bylo tedy z prva dobrovolně zachovááno, a jen jeho nejmenší míra, řekli bychom, od sv. Pavla předepsána. A tak bylo tomu v prvních třech stoletích. Tertullian pravi na př.: „Budeš doporučovati ony dvě manželky knězem, který sám jako *jednu ženatý* byl posvěcen, aneb jemuž se *panictví přikázalo*.“²⁾ Podobně pravi Origenes,³⁾ „že od duchovních důstojností netoliko smilstvo ale i *manželství* odhání: neboť ani biskup ani presbyter ani jahen ani jahenka nemohou býti *dvakráte v manželsvi*.“

Jak lid na zdrženlivosti duchovních visel, a již z podezření, že by s druhým pohlavím nedovoleně obcovati mohli, velice se horšil, jest patrnó z toho, že Pavlovi Samosatskému a jeho duchovním za veliký zločin to pokládal, že ženské osoby tak zvané uvedené (*συνεισακτοι γυναῖκες*, subintroductae) ve svých domech přechovávali.⁴⁾ Záhy totiž začali někteří křesťané, laikové i duchovní, s nevdanými osobami, které se čistotě věnovaly, v jakémisi druhu duchovního manželství žíti, chtějíce jeden druhého ve svatém předsevzetí utvrzovati. Takovéto ženské osoby slouly uvedené neb sestry (*συνεισακτοι, ἀγαπηται* subintroductae, sorores). Ale co u mnohých duchem začalo, skončilo se v těle; a proto zakazovala církev tato uvádění ženských do domů duchovních, poněvadž mnozí z nich tímto způsobem za onu zdrženlivost náhradu hledali, a ctnost mnohých v nebezpečenství zabíhala. Lid horšil se z takových syneisaktních poměrů a ony jsou jaksi důkazem o úpadku bezženství duchovních:

Když tedy vnitřní oheň nadšenosti, který bezženství zplo-

¹⁾ I. Tim. 3, 2. 12. srv. Tit. 1, 6. — ²⁾ Et commendabis illas duas (sc. uxores) per sacerdotem de „monogamia“ ordinatum aut etiam de virginitate sancitum? Exhor. castit. c. 14. — ³⁾ Hom. XVII. in Luc.: Ab ecclesiasticis dignitatibus non solum fornicatio, sed et „nuptiae“ repellunt: neque enim episcopus nec presbyter nec diaconus nec vidua possunt esse „digami“ — ⁴⁾ Euseb. H. e. VII. 30.

díl, u duchovních svou sílu ztrácel, musil potravu církevním zákonodárstvím znova nabyti. Nejprve jest apoštolský kanon, který z časů přednicaejských pochodí, jenž velí, „aby žádni duchovní, leč lektoři a zpěváci, manželek nepojímali.“¹⁾ Bylo to tedy starou zásadou, že kdo v duchovenstvo neženatý vstoupil, v zdrženlivosti žiti musil, vyjma lektory a zpěváky, kteří v manželství vstoupiti mohli. Nad tuto zásadu pokročila západní synoda Elvirská ve Španělsku r. 305 stanovíc na dobro bezženství duchovních tak, jak nyní v církvi latinského obřadu panuje. Prikázala biskupům, presbyterům a jahnům a všem duchovním, by sice s manželkami svými, které pojali, žili, ale tělesně s nimi neobcovali pod trestem sesazení.²⁾

Na Východě zůstali při oné zásadě státi,³⁾ ano ještě ji zmírnili dovolující jahnovi manželství, když by si to výslovně před ordinací od biskupa vymínil; kdyby však mlčel a ordinaci přijal, měl zůstat zdrženlivým; kdyby se přece oženil, měl ztratiti svou službu. Tak stanovila synoda Ancyrská roku 314.⁴⁾

Zákon Elvirský byl na Západě všeobecně přijat a na jeho zachovávání se vši přísností nastupováno; na Východě přešel kanon Ancyrský v život; a tak vyvíjely se dva obyčeje v tomto ohledu vedle sebe: přísný západní, kde všichni klerikové v bezženství žili, a mírnější východní, kde bezženství konečně se jenom na biskupovi vyžadovalo.

¹⁾ Can. 27. (25.) *Innuptis autem, qui ad clerum proveci sunt, praecipimus, ut si voluerint, uxores accipiant, sed lectores cantoresque tantum modo.* Hefele: C. G. I. 781. — ²⁾ Can. 33. *Placuit in totum prohibere episcopis, presbyteris et diaconis vel omnibus clericis, positis in ministerio abstinere se a conjugibus suis et non generare filios: quicumque vero fecerit, ab honore clericatus exterminetur.* U Hefele I. c. I. 140. — ³⁾ Can. 1. synody Novocaesarejské z l. 314—325: *Kdyby se kněz oženil, má býti z duchovenstva vyloučen.* Hefele I. c. 211. —

⁴⁾ Can. 10. *Quicumque diaconi ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt et dixerunt, velle se conjugio copulari, quia sic manere non possunt: hi si postmodum uxores duxerint, in ministerio maneat, propterea quod eis episcopus licentiam dederit. Quicumque sane tacerint et susceperint manus impositionem, professi continentiam, et postea nuptiis obligati sunt, a ministerio cessare debebunt.* Řecký orig. u Hefele I. c. 198.

HLAVA ČTVRTÁ.

BOHOSLUŽBA A KÁZEŇ A S TÍM SOUVISÍCÍ SPORY
A ROZKOLY. NÁBOŽENSKO-MRAVNÍ ŽIVOT
KŘEŠŤANŮ.

§. 83.

Křest a biřmování.

Brána do církve jest křest, kterým člověk od poskvrny prvotního hříchu a všech ostatních před křtem zpáchaných očištěn, na duchu znovu zrozen a posvěcen bývá.

V první době, apoštolské i poapoštolské, byl každý, kdo víru v Krista a kajícího ducha ukázal, pokřtěn a tak hned církvi připojen. Ale změněné poměry ukázaly nutnost delší přípravy, zkoumání života a obsírnějšího poučení. Kdo chtěl býti nyní do církve přijat, představil se biskupovi neb presbyterovi, který jeho smýšlení zkoumal, křesťanství-li hoden, a po této zkoušce přijal ho vzkládáním rukou, modlitbou a znamením sv. kříže na jeho čele za kandidata křesťanství, jenž v církevní řeči catechumen sloul. Potom byl odevzdán presbyterovi neb jahnovi neb některému laikovi k vyučování.

Katechumenat skládal se od 4. století ze tří tříd: 1. ze slyšících (audientes), 2. klečících (genuflectentes, substrati) a 3. vyvolených (electi, competentes).

První třída navštěvovala sv. místa křesťanů, byla přítomna čtení písem sv. a výkladu čili řeči biskupově při oběti, a vzdálila se potom.

Druhá třída poklekla po kázání, přijala vzkládání rukou, a modlitby konaly se nad ní.

Třetí třídu tvořili ti, kteří v nejbližším čase křest přijati měli. Nyní obdrželi symbolum, modlitbu Páně a dokonalé poučení o Nejsv. Trojici a vtělení Syna Božího, jakož i o svátostech. Učení o Eucharistii náleželo k tajné kázni (disciplina arcana) a obdrželi je teprve po křtu¹⁾. Proto také nesměli býti přítomni oběti věřících; a ona částka mše svaté, při níž býti směli, sloula missa catechumenorum.

¹⁾ Origenes. Adv. Celsum. I. 7.

Po čas katechumenatu musili se modlitbami, posty a jinými kajícími skutky na hodné přijetí křtu připravovati ¹⁾).

Když čas křtu přišel, tu zodpovídali otázky na ně učiněné, kterými odpověďmi víru svou osvědčili, odřekli se ďábla ²⁾ a jeho skutků a andělů, a byli trojím ponořením těla do vody v křestních kaplích zvaných baptisteriích pokřtěni ve jménu Otce, Syna a Ducha svatého. Slabým a nemocným uděloval se křest pokropením neb politím. I děti se křtily a synoda Karthaginská z r. 252 učinila křest dětí povinným ³⁾. Pokřtěni byli v bílé roucho (pallium) oblečeni na znamení křesťanské nevinnosti; odtud štiplavé pořekadlo pohanů: a toga ad pallium.

Z prva uděloval se křest každého dne, obzvláště však v neděli; později stanoveny jsou pro něj slavnostní časy, a sice velikonoce a svatodušní svátky ⁴⁾, k nimž na Východě ještě slavnost Zjevení Páně přistoupila.

Voda křestní se světila ⁵⁾. Křest uděloval biskup, neb v jeho jméně presbyter neb jahan ⁶⁾. V čas nouze a potřeby křtili i laikové ⁷⁾. V druhém století nalézáme již při křtu kmotry (*χειραγωγοί, ἀνάδοχοι*, susceptores, sponsores, fideijussores), kteří budou jistě až do časů apoštolských sahati ⁸⁾.

Účinky křtu krásně vypisuje Klement Alex. takto ⁹⁾: Jsouce pokřtěni, býváme osvíceni; jsouce osvíceni, býváme za syny boží přijati; jsouce za syny boží přijati, býváme dokonalými učiněni; jsouce dokonalí, stáváme se nesmrtelnými. Neboť toto dílo rozličně se nazývá: milost, osvícení, zdokonalení, obmytí. Obmytí, poněvadž od hříchů býváme očištěni; milost, poněvadž trest, který hříchům přináleží, se odpouští; osvícení, poněvadž se od nás ono svaté a spásonosné světlo spatřuje, jímž Boha vidíme.“

Pro tyto tak blahodárné účinky odkládali mnozí se křtem až na konec svého života, jsouce ustavičně katechumeny, dílem že si tolik síly nepřipisovali, aby dle zásad křesťanských žili, dílem nechťeli na dobro se světem a jeho rozkošemi se rozloučiti, dílem by jsouce na konci života neb již na smrtelné posteli pokřtěni, tak hned do radosti nebeské vešli. Proti tomuto

¹⁾ Tertull. de bapt. c. 19. — ²⁾ Origen., hom. XII. in Numeri n. 4. —

³⁾ Cypr. epist. 59. ad Fidum. ⁴⁾ Tert. de bapt. c. 19. — ⁵⁾ Cypr. epist. 70. ad Januarium. — ⁶⁾ Tert. de bapt. c. 17. — ⁷⁾ Tertull. de bapt. c. 17. ⁸⁾ Binterim. Die vorzüglichsten Denkwürdigkeiten der christkatholischen Kirche. Mainz. 1825. Theil I. str. 190. — ⁹⁾ Paedag. I. 6.

zlořádu bojovala církev a církevní mužové se vší horlivostí, aniž by jej byli mohli vykořeniti.

Pokřtěným udělovala se hned plnost Ducha sv. v svátosti břimování. Tento úkon záležel ve vzkládání rukou (*χειροθεσία*) a pomazání sv. olejem (křížmem), při čemž se znamení sv. kříže dělalo a říkala slova: „Pečeť darů Ducha svatého;“ vše to symboly udělení Ducha svatého.

Otcové této doby dobře dělí od sebe obě svátosti a přisuzují každé její zvláštní účinky. Tak praví Tertullian: „Tělo se maže, aby se duše posvětila, tělo se znamená, aby i duše se upevnila, tělo vzkládáním rukou se zastihuje, aby i duše duchem se osvětila“¹⁾.

A Cyprian dí: „Proto, poněvadž (Samaritáné) od jahna Filipa řádného a církevního křtu dosáhli, nebylo potřebí je opět křtiti: nýbrž jen to, co scházelo, jest od Petra a Jana učiněno, aby vykonanou za ně modlitbou a vzkládáním ruky Duch sv. nad nimi byl vzýván a vylit. A to se též u nás děje, že ti, kteří byli v církvi pokřtěni, představeným církve se předvádějí a naší modlitbou a vzkládáním ruky Ducha sv. dostávají a znamením Páně dokonalými se stávají“²⁾.“ A ku papeži Štěpánovi praví³⁾: „Pokřtěni jen tenkrát mohou býti úplně posvěceni a státi se syny božími, zrodí-li se oběma stvátostma a na důkaz své výpovědi dovolává se slov: Nenarodí-li se kdo z vody atd. (Jan 3, 5.) a příkladu setníka Kornelia (Skutky apošt. 10.). Že křest a břimování jsou u Cypriana dvě rozličné svátosti, vysvítá i z toho, že Štěpána z nedůslednosti viní; když prý haeretikové mohou platně křtiti, pak prý mohou i Ducha sv. udělovati; ale poněvadž Ducha sv. udělovati nemohou, nemohou prý ani křtiti“⁴⁾.

Olej k břimování se světil⁵⁾. Novatianovi se to pokládalo za veliký přestupek, že byv na loži nemocných pokřtěn nebyl později pečetí Páně potvrzen čili břimován⁶⁾.

¹⁾ De resurrect. carnis. — ²⁾ Cypr. epist. 73. Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in ecclesia baptizantur, per praepositos ecclesiae offerantur et per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur et signaculo Domini consummentur. — ³⁾ Ep. 72. Tunc demum plane sanctificari et esse filii possunt, si sacramento utroque nascantur. — ⁴⁾ Cypr. epist. 70. ad Januarium et episcopos Numidiaae. ⁵⁾ l. c. — ⁶⁾ Euseb. H. e. VI. 43.

§. 84.

Spor o platnosti křtu haeretiků.

Článek víry „Mimo církev není spásy“ musil nutně vésti k otázce o platnosti křtu od haeretiků uděleného, jelikož křest jest podmínka spasení a brána do církve. Poprvé učinila se tato otázka vzhledem k Montanistům a rozbírala v Malé Asii a Africe. V Malé Asii sešli se biskupové na synodě v Ikoniu, kde byl též Firmilian, biskup z Caesaree Kappadocké, mezi lety 230—235, a v Synnadě, městě Frygickém, kde křest haeretiků byl zavržen.

V Africe byl Agrippinus, biskup Karthaginský první, který novokřtěnství zavedl a synodou v Karthagu mezi lety 218—222 slavenou potvrditi dal.

Ono usnešení sněmů a z něho plynoucí praxe Maloasijská vyvolaly boj mezi papežem Štěpánem a biskupy Helenem z Tarsu a Firmilianem z Caesaree Kappadocké, dále biskupy z Cilicie, Kappadocie a Galatie, tak že jim Štěpán přerušením obcování s sebou hrozil, neustanou-li od novokřtěnství. Ale prostřednictvím v tomto sporu převzal na sebe Dionysius Veliký, biskup Alexandrinský, a přimlouval se listem za ony biskupy a zamezil jejich vyloučení z církve. Ano dle začátku úryvku onoho listu¹⁾ zdá se, že pokoj byl úplně obnoven a Maloasiaté přání papežovu se podrobili; přec však nalézáme později Firmiliana v opozici proti Římu.

Toto vše dalo se, než Cyprian spor o křtu kacírů započal; a jmenuje-li ho Eusebius²⁾ „prvním,“ rozumí tím slovem tolik, jako „nejvážnější“ mezi těmi, kteří opětování křtu haeretiků požadovali.

Někteří biskupové v Africe byli toho náhledu, že ti, kteří ze sekt k církvi se navracují, znova křtěni býti nesmějí. To zavdalo příčinu 18 numidským biskupům, kteří opačného náhledu byli a křest haeretiků zavrhovali, že se synody Karthaginské, r. 255 slavené, na níž za předsednictvím Cypriana 31 biskupů přítomno bylo, tázali, zdali ti, kteří od haeretiků pokřtěni jsou, znova pokřtěni býti mají, když do církve vstupují. Odpovědí na tuto otázku jest 70. list Cyprianův, jenž jest li-

¹⁾ Euseb. H. e. VII. 5. — ²⁾ l. c. VII. 3.

stem synodálním a křest haeretiků za neplatný vyhlašuje; neboť mimo církev nemůže prý nikdo platně býti pokřtěn, jelikož toliko jednoho křtu a to v církvi ustanoveného stává.

Brzy potom byl Cyprian v této příčině o l biskupa Quinta z Mauretanie tázán, a on mu poslal za odpověď zmíněný list synodální po knězi Lucianovi, přidav ještě svůj vlastní, v kterém svůj náhled o neplatnosti křtu haeretiků dále vykládá a provádí, a některé námitky vyvrací.

Poněvadž ani po synodě r. 255 všichni afričtí biskupové s opětováním křtu na haeretikovi se nesrovnávali, svolal brzy potom Cyprian druhý větší sněm do Karthaga, kde bylo 71 biskupů přítomno. List synodální jest psán k papeži Štěpánovi, jemuž zároveň jsou poslány: list předešlé synody k 18 Numidánům a onen ke Quintovi, a obnovena věta, že haeretikové znova musí býti křtěni, jelikož nestačí (*parum est*) pouze vzkládání rukou k přijetí Ducha sv. (*ad accipiendum Spiritum s.*), nepřijali-li křtu církve. Ke konci listu vyslovuje synoda naději, že Štěpán k jejímu uzavření přisvědčí. Ostatně prý dobře ví, že někteří to, co do sebe vsáli, neradi opouštějí a při svém zůstávají; nechce též všeobecné pravidlo stanoviti, jelikož každý představený vzhledem k zastávání svého úřadu svou vůli má a z toho jednou Bohu účet klásti bude. Z tohoto konce jest patrné přání, by Štěpán svou auktoritou posud scházející jednomyslnost zjednal aneb vědomí, že v Římě opačná praxis panuje. Tomu poslednímu bylo skutečně tak. Papež byl nad uzavřením Afričanů rozhorlen, nepřijal jejich poslů, odepřel jim církevní obcování, zakázal věřícím je do svých domů přijati a jmenoval sv. Cypriana falešným křesťanem, falešným apoštolem a lstivým dělníkem. Tak alespoň praví Firmilianus¹⁾. Štěpán vyslovil se hned pro platnost křtu haeretiků a proti jeho opětování u těch, kteří od haeretiků pokřtěni byli. Jeho psaní ztratilo se až na úryvky, které se u Cypriana a Firmiliana zachovaly, a několik vyjádření těchto dvou mužů.

Jak se obyčejně za to má, slavil Cyprian prudkostí Štěpánovou byv pohnut a podrážděn třetí Karthaginskou synodu 1. září snad r. 256, při níž 87 biskupů z prokonsulární Afriky, Numidie a Mauretanie přítomno bylo. Cyprian navrhl, aby každý svobodně svůj náhled o křtu kacířů pronesl, jelikož nikdo nechce toho, který opačného náhledu jest, odsuzovati neb

¹⁾ Inter. ep. Cypr. 75.

exkommunikovati. Neboť nikdo prý, pravil vzhledem ku Štěpánovi, se nečiní biskupem biskupů (*episcopus episcoporum*) a nechce svých kolegů hrůzou k ustoupení přivést. Synoda vyhlásila křest haeretiků za neplatný a stanovila nutnost jeho opětování pro každého, kdo by z bludu do církve navrátiti se chtěl.

Okolo tohoto času poslal Cyprian jahna Rogatiana k biskupu Firmilianovi do Caesaree, by ho o průběhu sporu o křtu haeretiků v Africe zpravil, a sdělil se s ním, jak se zdá, o všechny písemnosti, které v tomto sporu složeny byly. Firmilian neváhal ani málo a vyjádřil jemu svou spokojenost s jeho zásadami listem posud stávajícím¹⁾, jenž jest pouhou ozvěnou všeho toho, co Cyprian pro svůj náhled a proti Štěpánovi pronesl, jen že všudy velmi prudce a náruživě na Štěpána nevraží, tak že Molkenbuhr, professor v Paderbornu myslil, že tak neuctivý list proti papeži pravým býti nemůže.

Co se mezi Cyprianem a Štěpánem dále sběhlo, jest úplně neznámo; tolik však jest jisto, že církevní obcování mezi oběma nebylo přerušeno. Bezpochyby učinilo pronásledování za císaře Valeriana přítrž v tomto sporu. Papež Štěpán zemřel v srpnu r. 257 jako mučenník. Jeho nástupci Xistovi psal Dionysius V., který již dříve mezi Štěpánem a Maloasiaty prostředkoval, tři smírné listy a zvlášt ještě římským presbyterům Filemonovi a Dionysiovi (později papeži). Že toto prostředkování zdarem bylo odměněno, jest odtud patrné, že Cyprianův životopisec a jahan Pontius papeže Xista dobrým a pokojným knězem (*bonus et pacificus sacerdos*) nazývá, a jeho jméno do afrických diptych zanešeno bylo. Že spojení mezi Cyprianem a Římem přerušeno nebylo, vysvitá dále z toho²⁾, že v čas pronásledování poselství do Říma vypravil, by zprávy o osudech tamější církve i papeže Xista a průběhu pronásledování obdržel. Sám stal se jeho obětí 14. září 258.

V tomto sporu mluvila proti Cyprianovi tradice; neboť když stáří opětování křtu haeretiků dokázati chce, nemůže výše postoupiti než k biskupu Agrippinovi a k jeho synodě; znamená, že proti němu obyčej stojí, dovolává se rozumu a vidí ve své praxi pokrok, který povzbuzením Ducha sv. se stal. Argumentace Cyprianova byla v podstatě Tertullianovou, který jako ve všem tak i v tomto článku byl příliš rigorosní; žil

¹⁾ Inter. ep. Cypr. 75. — ²⁾ Ep. 82.

ostatně na počátku 3. století, byl vrstevník Agrippinův a snad i jeho klerik, a tu se není diviti, že smýšlel jako on. Hlavní věty této argumentace jsou: „Jako jest toliko jeden Kristus, tak jest i jedna církev; ona sama jest prostřednicí s spasení a rozdavačkou svátosti; proto mimo ni nemůže žádná svátost platně býti udělena. Křest jest odpuštění hříchů; moc hřichy odpouštětí dal Kristus apoštolům, kterou haeretikové žádným způsobem míti nemohou; proto též nemohou platně křtiti. Křest jest znovuzrození, kterým se syny božími stáváme: ale církev jest choť Kristova, jen jí může ono znovuzrození býti sprostředkováno.

Nezávažnost těchto důvodů a slabost celé této argumentace ukázal sv. Augustin v boji proti Donatistům, kteří učení Cyprianovo si přivlastnili, v spisu *de baptismo contra Donatistas*. Učí:

1. Hříšníci jsou duchovně (spiritualiter) od církve tak dobře odděleni jako haeretikové tělesně (corporaliter), první i druhí nalézají se mimo církev; nemohou-li tito křtiti, pak ani onino ne; a platnost křtu jest závislá na hodnosti neb nehodnosti rozdavačově.

2. Musí se činiti rozdíl mezi křestní milostí a křestním úkonem; tento předsebeře rozdavač, onu uděluje Bůh, který ji i skrze nehodného rozdavače udělití může.

3. Haeretik nalézá se sice mimo církev, ale křest, který uděluje, není jeho, není cizí; nýbrž křest, který udělovati chce, jest Kristův, a proto platný. Neboť haeretikové vzali s sebou mnoho církevního z církve, a toto, co mají církevního, nikoliv co jest jim vlastně haeretické, plodí křtem syny boží.

Štěpán zastával proti Cyprianovi přesné učení církevní. Hlavní věta jeho, jak ji Cyprian podává, zní: „Přešel-li by tedy kdo od jakéhokoli bludu k nám, nic se (při něm) neobnovuj, nežli co podáno jest (t. j. co se podle podání obnoviti musí), aby ruka na něho se vložila ku pokání; poněvadž bludaři sami, když jedni ke druhým přestupují, vespolně se nekřtíjí, než jenom v církevní obcování vcházejí“¹⁾.

Štěpán měl tedy každý křest udělený ve jménu Nejsv.

¹⁾ Ep. 74. ad Pompejum. Si quis a quacunque haeresi venerit ad nos, nil innovetur, nisi quod traditum est, ut manus illi imponatur ad poenitentiam, cum ipsi haeretici proprie alterutrum ad se venientes non baptizent sed communicent tantum.

Trojice za platný; při přestupu bludaře, který řádnou formuli pokřtěn byl, měla se na něho ruka vložiti ku pokání. Musil přijati svátost pokání a biřmování, které obě se vzkládáním rukou udělovaly. Že Štěpán obou svátostí pro konvertity žádal, a že dodatek „ku pokání“ nic nevádí, vysvitá odtud, že Cyprian ho z nedůslednosti viní, řka, že když křest mimo církev platný jest, není dále potřebí na konvertitu vzkládati ruce, „aby Ducha sv. dosáhl a pečeten byl“¹⁾. Chce říci: Jak nedůslední jste! když u vás křest bludařů jest platným, uznejte též platnost biřmování; ale vy žádáte, aby biřmování od bludařů opět se biřmovali.

Spor o platnosti křtu od bludařů uděleného byl úplně ve smyslu papeže Štěpána na synodě Arelatské r. 314 kanonem 8. rozhodnut, jímž stanoveno, aby každý navracuje se z bludu do církve byl na symbolum tázan, a když se z odpovědi pozná, že ve jménu Nejsv. Trojice pokřtěn byl, ať se toliko ruka na něho vloží, aby Ducha sv. obdržel (byl biřmován). Kdyby však se ukázalo, že o Nejsv. Trojici ničeho neví, budiž pokřtěn²⁾. Nicaejský sněm I. vyhlásil toliko křest Paulianistů, kteří byli stoupenci Pavla Samosatského, neplatným³⁾, jelikož smysl křestní formule porušili berouce výrazy: Otec, Syn a Duch sv. v jiném smyslu, nežli jaký jim v obecné mluvě přináleží.

§. 85.

Svátost pokání a kázeň pro kajeníky.

Na křtu odřekl se křesťan ďábla a všech skutků jeho a zasvětil se Kristu, a tu přináší to idea křtu s sebou, že v tomto svatém obcování setrvá. Ale četní zrušili svou křestní úmluvu, upadli v předešlé hříchy, zemřeli duchem a propadli trestu veliké neb menší exkommunikace. Ale i těchto nešťastníků byl pamětliv Pán a ustanovil pro ně „druhou a poslední naději“ a „obtížný křest“, svátost to pokání.

K odpuštění hříchů nestačilo toliko vnitřní vyznání hříchů v srdci před Bohem spojené se zevnějším kajicným životem a konáním skutků křesťanské lásky, ale žádalo se jako

¹⁾ Epist. 73. „ut Spiritum s. consequatur et signetur.“ — ²⁾ Hefele C. G. I. 178. — ³⁾ Can. 19. u Hefele: l. c. 411. Srv. Mattes: Die Ketzer-taufe v Tüb. th. Q. Schrift. 1849. 1850; Hefele: C. G. I. 90—107.

conditio sine qua non vyznání čili exomologesis ze všech smrtelných hříchů, myšlením, řečí a skutky spáchaných před biskupem neb presbyterem a jeho rozhřešení. Mimo toto **svátostní** vyznání nalézáme v staré církvi ještě **veřejné** vyznání z těžkých hříchů, kterému před tváří celé církve hříšník buď sám z vroucnosti a kajicnosti se podrobil, neb knězem pro jeho vlastní polepšení a vzdělání celé církve byl podroben. Dělo se pravidelně od veřejných hříšníků, kteří jim veřejné cti neztratili, jelikož hříšní skutkové jejich každému známi byli. Konečně bylo v církvi ještě **poloveřejné** vyznání z hříchů, které se dělo před biskupem a jeho duchovenstvem, již byli zavázáni mlčeti. Veřejné a poloveřejné vyznání nebylo svátostním úkonem, netvořilo podstaty svátosti pokání, než bylo částí dostiučinění.

Zde jde nám o důkaz, že všechny části svátosti pokání, jmenovitě soukromá zpověď a kněžské rozhřešení v této době stávaly.

Tertullian učí jasně, že pokání z vnitřního úkonu čili z lítosti musí v zevnitřní úkon čili **zpověď** přejíti, a tak své dokonalosti nabyti. Praví: „Ten úkon, který v životě raději řeckým slovem se vyjadřuje, jest **exomologesis** (zpověď), v které vinu Pánu našemu vyznáváme, nikoliv jakoby byl nevědomý, ale pokud *dostiučinění* vyznáním se řídí, vyznáním *lítost* plodí, lítostí Bůh se *smiřuje*“¹⁾. — „Pokud sebe šetřiti nebudeš, potud ušetří tebe, buď přesvědčen, Bůh. Větší část lidu utíká před *tímto* *dilem* (vyznáním hříchů) jakožto *zjevením* sebe samých, neb odkládají tím den ode dne, domnívám se, více ze *studu* nežli, že by spásy pamětlivi byli: jsou jako ti, kteří na stydlivých částech těla jsou nemocni, zpraviti o tom lékaře se štítí, a tak pro svůj stud hynou“²⁾.

Sv. Cyprian dává ve svém rozboru „o padlých“ návod, jak padlí v pronásledování s Bohem opět smířiti se mohou. Tu kárá ostře ty, kteří bez pokání k stolu Páně přistoupili, pravě: „Tím vším (I. Korint. 10, 16. 11, 27.) povrhše, nežli hříchové byli smířeni, nežli zpověď zločinu byla vykonána“³⁾,

¹⁾ De poenit. c. 9. — ²⁾ l. c. c. 10. Plerosque tamen hoc opus ut *publicationem* sui aut suffugere aut de die in diem differe, praesumo *pu-doris* magis memores, quam salutis: velut illi, qui in partibus veredundioribus corporis contracta vexatione conscientiam medentium vitant, et ita cum erubescencia sua pereunt. — ³⁾ Tractatus de lapsis: ante exomologesin factam criminis.

nežli svědomí obětí a rukou kněze bylo očistěno, nežli urážka rozhněvaného a hrozícího Pána byla smířena: činí se násilí Jeho Tělu a Krvi, a více hřeší se nyní rukama a ústama, nežli když Pána zapřeli.“

Velebí ty, kteří i z myšlenky na odpadnutí před knězem se vyznali: „Konečně jak i věrou a bázní větší jsou ti, kteří, jakkoli žádným zločinem obětí neb libellu (zaplacené knížečky, jakoby byli obětovali) nejsou vinni, ale poněvadž na to přece pomýšleli, i z toho u kněží Božích skroušeně a jednoduše se vyznávají, zpověď svědomí vykonávají, tíží své duše vykládají a spasitelného léku, jakkoli malými a mírnými ranami hledají“¹⁾. Kdyby k odpuštění odpadlictví myšlenkami spáchaného vnitřní lítost byla postačila, nebyl by Cyprian těchto kajících tak velebil, a oni nebyli by se podrobili vyznání, kterým se nutně jako slabí u víře zahanbili

O něco níže pokračuje Cyprian: „*Vyznávejte se jeden každý, prosím vás, bratři, z hříchu svého, pokud ten, který se provinil, na světě jest, pokud jeho vyznání se připustiti může, pokud dostiučinění a odpuštění kněžstvem učiněné před Bohem milé (čili platné) jest*“²⁾.

V uvedených místech máme všechny části svátosti pokání. Lítost jest obsahem celého rozboru Cyprianova, který ji zbuditi chce, k ní musí přistoupiti zpověď z hříchů před knězem, který uděluje odpuštění čili rozhřešení od hříchů a ukládá dostiučinění za ně; konečně všechno, co kněží v tomto ohledu zde na zemi učiní, platí čili jest milé u Boha na nebi.

Z latinské Afriky přejdeme do Alexandrie, a rozeberme učení **Origenovo** o svátosti pokání.

Má-li dle něho hříšník býti smířen s Bohem, musí se podrobiti pokání, které se z *lítosti, dostiučinění, vyznání a rozhřešení skládá*.

Tak praví: „Hříšník, byv od ďábla oklamán, ať si nezoufá; milosrdný a lítostivý jest Pán, a nechce smrti svého

¹⁾ Hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter et simpliciter confitentur exomologesin conscientiae faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvis licet et modicis vulneribus exquirunt. — ²⁾ Confiteantur singuli, quaeso vos, fratres, delictum suum, dum adhuc, qui deliquit, in saeculo est, dum admitti ejus confessio potest, dum satisfactio et remissio facta per sacerdotes, apud Deum grata est.

stvoření, ale aby se obrátilo a živo bylo. *Litostí, pláčem, dosti-
učiněním* ať shladí to, čeho se dopustil¹⁾).

Vykládaje oběti za hříchy v Starém Zákoně činí si ná-
mítku, že tenkrát lidé na tom lépe byli, majíce tolik rozlič-
ných obětí na odpuštění hříchů, nežli jsou nyní v Novém Zá-
koně, kde toliko jedné milosti pro hříchy stává, a to na křtu
svatém.

Námítku tuto vyvrací tím, že křesťan již sám sebou má
býti mužem přísnější kázně, jelikož za něho Kristus, Syn Boží,
umřel, za Židy však jen krev zvířat tekla. Ale nicméně, pra-
ví, jsou i v evangeliu rozličné cesty k odpuštění hříchů a sice :
1. křest, 2. mučennictví, 3. almužna, 4. když my odpouštíme
hříchy svým bratřím, 5. když někdo hříšníka od bludné jeho
cesty odvrátí, 6. láska. A nyní pokračuje: „Jest ještě i sedmé,
jakkoli tvrdé a pracné skrze pokání odpuštění hříchů, když
hříšník lože své slzami obmývá, a slzy jeho stávají se *ljemu*
chlebem ve dne i v noci: a když se nestydí knězi Páně *ozná-
miti hřích svůj a hledati léku*, jak to činil ten, který pravil: Vy-
znám na sebe nepravost svou Hospodinu: a ty odpustil jsi bez-
božnost srdce mého (Žalm 31. 5.)²⁾).

Z čeho se máme zpovídati, udává Origenes, když dí : „Po-
slyš, co řád zákona předpisuje: Kdyby někdo, praví, v něčem
z těch věcí hřešil, oznámí hřích, kterým hřešil. Jest v tom ně-
jaké podivuhodné tajemství, že poroučí oznámiti hřích. Neboť
všechno se musí oznámiti a na jevo pronéstí, co jsme učinili.
Jestli jsme něco v tajnosti učinili, jestli jsme něco jen řečí neb
tajnými myšlenkami spáchali: vše nutno jest oznámiti, vše
pronéstí³⁾).

Vykládaje slova Žalmu 37, 19. „Nebo nepravost svou bu-
du vyznávati,“ učí nutnosti zpovědi a radí jednomu každému
k veliké opatrnosti při volbě zpovědníka. Praví: „O oznámení
nepravosti, t j o vyznání hříchu, častěji jsme mluvili. Jako
ti, kteří nestravitelný pokrm v žaludku mají neb na obtíže ža-
ludku pro množství šťávy trpí, vrhnutím ulehčení nabývají:
rovněž také kteří hřešili, když hřích ukryvají a v sobě chova-

¹⁾ Migne Tom. XII. Orig. opera T. II. hom. VI. in Exod. n. 9. str. 338 :
poenitendo, flendo, satisfaciendo. — ²⁾ Orig. l. c. hom. II. n. 4. in Le-
vit. p. 416—419 et cum non erubescit sacerdoti Domini indicare pec-
catum suum et quaerere medicinam. — ³⁾ Orig. l. c. hom. in Levit. n. 4.
pag. 429.

jí, trápí se těžko uvnitř, ja bývají šfavou hřichu skoro udušeni. Když však někdo na sebe žaluje a se vyznává, vyvrhuje hřích a odstraňuje každou příčinu nemoci. Jen ohlížeš se pilně, komu se ze svého hřichu vyznávati máš. Zkus dříve lékaře, kterému příčinu své nemoci vyložiti máš, jenž by uměl s nemocným býti sám nemocen, s plačícím sám plakati, jenž by znal umění soustrasti a útrpnosti; abys pak potom, cokoliv by ti řekl, ukázav se dříve i zkušeným lékařem i milosrdným, cokoliv by ti za radu dal, to činil a toho následoval; kdyby nahlížel a předvídal, že nemoc tvá jest taková, která by v shromáždění celé církve vyložena a zhojena býti mohla, z čehož by snad i ostatní se vzdělati mohli, a ty snadno zdraví nabyt: staniž se to smnohým rozvážením a s dosti opatrnou radou onoho lékaře.“¹⁾ Zajisté krásná to a jasná slova, nad které lepšími a pádnějšími ani dnešního dne nemůže kazatel nutnost zpovědi a řádného zpovědníka věřícím na srdce klásti. Zároveň jest z nich viděti, že zpověď tajná k podstatě pokání náleží, veřejná však že jest něco vedlejšího, a že na rozličných okolnostech závisí, při níž velké opatrnosti jest potřeby, a proto řídkou býti má.

Konečně učí Origenes, že jen kněží mají moc hřichy platně ve svátosti pokání odpouštět.

Vykládaje slova: „A odpusť nám naše viny“ napomíná z prvu, abychom každému, co jsme povinni dávali, a jeden druhému odpouštěli, a pokračuje: „Všichni tedy máme moc odpouštět hřichy proti nám spáchané, jak jest patrné ze slov: „Jakož i my odpouštíme svým vinníkům“; a opět: „jakož i my odpouštíme každému vinníku svému.“ Ale ten, na něhož Ježíš vdechl jako na apoštoly, který po ovoci poznáu býti může, že Ducha sv. přijal a duchovním učiněn jest proto, že Duchem Božím po způsobu syna Božího k tomu všemu veden jest, co rozumem konati se má; ten odpouští, co by Bůh odpustil, a nezhojitelné hřichy zadržuje, slouže (jako proroci Bohu sloužili mluvíce nikoliv co jejich bylo, nýbrž co bylo vůle Boží) tak i on sám Bohu, který jediný má moc odpouštět hřichy. Neboť tak v evangeliu podle Jana s strany udělování odpouštění hřichů od apoštolů psáno jest: Přijmětež Ducha svatého: kterýmž odpustíte hřichy, odpouštějíť se jim: a kterým zadržíte, zadržáni jsou.“ (Jan 20, 22. 23.)²⁾

¹⁾ Orig. l. c. hom. II. in ps. 37. n. 6. pag. 1386. — ²⁾ Libellus de oratione. Migne T. XI. opera Orig. T. I. n. 28. pag. 527.

Ukázavše, že naše zpověď v této době co *conditio sine qua non* odpuštění hříchů stávala, navrátíme se k dalšímu vypisování kázně pro kajcníky.

Kajcník vyznav se ve zpovědi svátostní z hříchův, obdržel pravidelně hned svátostní rozhřešení, tak jako dnes, když to totiž jeho vnitřní stav dovoloval, třeba potom nastoupil na veřejné pokání, které začínalo veřejnou zpovědí těch hříchů, které mu zpovědník vyznati uložil. Neboť kdyby bylo rozhřešení svátostní se udělovalo až po vykonaných čtyřech stupních veřejného pokání, byl by mnohý kajcník léta, ano celá desítilétí chodil bez rozhřešení; dále rozhřešení, které biskup kajcníkům o zeleném čtvrtku uděloval, nebylo svátostním ale rozhřešením od kanonických trestů; jinak musila by se stanoviti věc více zcela nepodobná a proti článku víry o svátosti pokání naprosto čelící, že totiž presbyter slyšel zpověď, a biskup uděloval rozhřešení, a rozhřešení též nepřítomným se posýlalo¹⁾.

Po vykonané zpovědi svátostní byly pravidelně za veřejné hříchy uloženy veřejné tresty, a tací hříšníci podrobeni veřejnému pokání, které celé musili obyčejně vykonati nežli obdrželi rozhřešení. Pokání veřejné pohybovalo se po 4 stupních, a kajcníci dělili se na 4 třídy: *plačící* (*flentes*), *slyšící* (*audientes*), *klečící* (*substrati*) a *stojící* (*consistentes*).

Plačící stáli u dveří chrámových a prosili vcházejících za přímlovu, by ku pokání připuštěni byli, vlastně tedy ke kajcníkům ještě nenáleželi.

Slyšící byli přítomni oběti katechumenů, t. j. hlásání slova Božího, stojíce na zvláštním pro ně určeném místě.

Klečící byli po mši katechumenů ještě modlitbě přítomni a přijali vzkládání rukou biskupových.

Stojící byli přítomni celé mši sv., neměli však účastenství v offěře a sv. přijímání.

Úplné smíření hříšníka s Bohem a s církví dělo se z prvu na popeleční středu, později na zelený čtvrtek (*reconciliatio*; *pax*; *venire ad communionem manu ab episcopo et clero imposita*); a pak v čas smrti.

Kázeň kajcní řídil v prvních časech biskup sám, jelikož však za pronásledování Deciova tolik padlých bylo, že sám žád-

¹⁾ Srv. *Tractatus de poenitentia*, quem in Collegio Romano tradidit Dominicus Palmieri. Romae. 1879; pak: *Über die altkirchliche Bussdisciplin* v *Historisch-politische Blätter*, 1831. Bd. 88. str. 24—346.

ným způsobem nestačil, byli biskupové nuceni ustanoviti kněze pro vedení kázně kajíční, který *presbyter poenitentiarius* sloul. Když někteří latinští otcové i jahnům dovolují a moc připisují předsevzítí exomologesi a úplné smíření udělití není to zpověď a rozhřešení svátostní, ale toliko ona veřejná a rozhřešení ono, kde kajicník Tělo Páně podali, a on úplně s Bohem smířen byl.

Můžeme zásadu stanoviti, že veřejní hříchové byli veřejnému pokání podrobeni; veřejná zpověď tajných hříchů a veřejné za ně pokání bylo ponecháno náhledu biskupů a presbyterů pro kázeň ustanovených, dílem i svobodné vůli hříšníkův.

Jevil-li kajicník zvláštní horlivost a ukazoval-li celým životem, že účel pokání u něho dosažen jest, zkrátil biskup čas jeho pokání, odpustil mu část trestů, které ještě vystáti měl, a udělil mu tím *odpustky* (*indulgentias concedere*). Totéž činil na přímluvu mučenníků a vyznavačů, z čehož, jmenovitě v Karthagu za času sv. Cypriana počal se zlořád vyvinovati, který porušením celé kajíční kázně hrozil, jak následující paragraf ukáže. V staré církvi udělovaly se z pravidla neplnomocné odpustky, zřídka plnomocné, tyto pravidelně tehdy, když pronásledování hrozilo; aby kajicníci, majíce již část trestů odbytých, dokonale s Bohem byli smířeni, a boj pro jeho sv. víru hrdinsky podniknouti mohli.

Kajíční kodex této doby máme v kanonech apoštolů a synod, Elvirské z r. 305, Ancyrské z r. 314, Arelatské z r. 314 a Novocaesarejské z r. 315.

§. 86.

Spory o kázeň kajíční; rozkol Novatův a Felicissimův v Karthagu a Novatianův v Římě.

Když Cyprian r. 248 byl za biskupa Karthaginského zvolen, nesouhlasila jistá malá strana, jmenovitě pět presbyterů s volbou. Po vypuknutí pronásledování Deciova povstala proti němu větší opposice, jelikož Cyprian listů pokoje, které mučenníci lehkomyšlně a bez všeho povážení padlým vydávali, a jimiž jejich opětného přijetí do církve bez předcházejícího obtížného pokání žádali, úplně neuznával (Ep. 14.) a uznávati nemohl, nechťel-li, aby kajíční kázeň zcela porušení nazvala. Za to byl viněn z krutosti proti padlým. Tato strana sesílala

se značně za nepřítomnosti Cypriana, který byl od února roku 250 až do dubna neb května 251 z Karthaga vzdálen. Nejblíží příčinu k rozkolu zavdala jiná okolnost. Cyprian totiž poslal ze svého úkrytu dva biskupy a dva presbytery do Karthaga, aby mezi tamní chudé podporu rozdali. Jim se opřel jahen Felicissimus snad proto, že starost o chudé za výluční právo jahnů pokládal, a proto zvláštních plnomocníků od biskupa vyslaných uznati nechtěl. To se stalo ke konci roku 250 neb na počátku 251. Felicissimus však byl bez vědomí Cyprianova a proti všem církevním kanonům od presbytera Novata za jahna ustanoven a pro své podvody tohoto úřadu nehoden (Ep. 35. 37. 49.) Na zprávu svých kommissarů vyřkl Cyprian nad Felicissimem a některými jeho přívrženci klatbu pro neposlušnost (Ep. 38.). Tu vypukla stará zášť proti biskupovi na všech stranách. K Felicissimovi přistoupilo oněch 5 presbyterů, kteří jeho volbě se protivili, a všichni, kteří Cypriana z krutosti proti padlým a z nevšímavosti k listům mučenníků vinili. Posavadní neposlušnost dostala za základ mírnější jednání s padlými, a proto k ní přistoupili nejen lapsi (padlí), ale i confessores (vyznavači) uražení jsouce, že Cyprian k libellům pacis zřetele neměl. Cyprian vida svá napominání býti marnými, vrátil se do Karthaga po velikonocích r. 251 (Ep. 40.), psal hned svou knihu „De lapsis“ jako předchůdkyni synody, kterou brzo na to snad v květnu roku 251 slavil, a již četní biskupové navštívili. Felicissimus a oněch 5 kněží byli na ní slyšení a klatbou stíženi, a vyloženy zásady, jak se s padlými zacházeti má (Ep. 52. 53. 42. 83.). Tato jednotlivá usnešení byla v jednu knihu snešena, která byla snad první poenitentialní, ale bohužel se ztratila. Hlavní myšlenky její udává Cyprian v listu 52. Nemá prý se všechna naděje padlým odnímati, aby si nezoufali, od víry na dobro neodpadli a k pohanství se nenavrátili; musí však se jim dle míry viny pokání uložit. Rozličně musí prý se nakládati s těmi, kteří dobrovolně k obětování jaksi přiskočili, a kteří po dlouhých mukách bolestmi přemoženi klesli; dále mezi těmi, kteří své domáci, ženu, dítky a přátely s sebou do záhuby strhli a k odpadnutí přemluvili, a mezi těmi, kteří se obětí za svou rodinu stali; dále musí prý se rozdíl činiti mezi sacrificaty, kteří skutečně obětovali, a libellatiky, kteří neobětovavše úplatností úřadů římských použili a listů obětních si vydobyli. Biskupové a kněží měli býti ku pokání přípuštěni, neměli však na dále vykonávati úkony biskupské neb kněžské (Ep. 68.).

Cyprian a s ním shromáždění biskupové uznali za dobré svá usnešení poslati do Říma ku papeži Korneliovi, by jeho souhlasu a jednotejnosti v nakládání s padlými dosáhli (Ep. 52.). To bylo tím žádoucnější, jelikož církev Římská rozkolem Novatianovým byla zmitána, ke kterému se Novatus po svém příchodu z Karthaga do Říma připojil.

Novatian byl opak Novata, Felicissima a jejich stoupenců. Původně byl pohanem oddaným stoické filosofii a posedlý duchem, tak že na něm byl exorcismus vykonán. Když do těžké nemoci upadl, byl pokřtěn křtem nemocných, byv vodou pokropen. Uzdraviv se nedal na sobě doplniti křestní obřady a nepřijal svátosti biřmování. Později stal se bez všech zásluh pro lásku, kterou k němu choval papež (snad Fabian) presbyterem církve římské, jakkoli duchovenstvo a lid tomu se protivili a dlouhých proseb potřebí bylo, nežli svolení udělili.

V pronásledování choval se velmi zbaběle, uzavřel se ve svém domě, jsa jahny vybidnut, by dle své povinnosti bratřím v nebezpečenství přispíval a jim k spasení pomáhal, odešel zuřivě od nich pryč, dav jim za odpověď, že více knězem býti nechce, ale že jest jiné filosofie a jiného způsobu života následovníkem.

Tento Novatian postavil se nyní, když nebezpečí pomínulo, v čelo rigorosistů. I v Římě za pronásledování Deciova odpadli mnozí od víry; když se mír navrátil, žádali za opětne přijetí do církve. Tu rozdělily se náhledy; někteří, v jejichž čele stál presbyter Novatian, nechtěli nic o přijetí slyšeti; ano Novatian osmělil se docela tvrditi, že jim, byť i všechno, co k pokání náleží, řádně vykonali, přece žádné naděje spásy nezůstává; jiní opět a mezi nimi presbyter Kornelius schvalovali náhled, aby učinivše dle stupně viny pokání do církve opět přijati byli. Než různost těchto náhledů urovnána býti mohla, zemřel smrtí mučennickou papež Fabian r. 250, a nastala volba biskupa, která se pro okolnosti času hned vykonati nemohla. Při volbě byl za biskupa zvolen Kornelius, ale nikoliv jednohlasně, jelikož Novatian sám biskupství jsa žádostiv se svými přívrženci, k nimž se někteří vyznavači připojili, se silně protivil. V těchto okolnostech svolal Kornelius veliký sněm do Říma, na který se 60 biskupů a tolik též aneb docela i více presbyterů spolu s diakony sešlo, snad v říjnu r. 251, kde uzavření synody Karthaginské bylo potvrzeno, a Novatian se svými stoupenci byl vyloučen. Někteří vyznavači s jeho

strany litovali brzo své chyby a přijati jsou od Kornelia, jiní pak setrvali ve svém bludu. Novatian byv ve své naději na biskupství sklamán, chtěl lsti ho dojiti. Dal totiž dvěma svými přívrženci tři prostičké biskupy z nějakého zadního kouta Italie do Říma přilákati, a opojiv je přinutil, by ho na biskupství posvětili.¹⁾ Ale jeho snaha, aby ostatní biskupové ho uznali a jemu, nikoliv Korneliovi, psali, zůstala marnou, jakkoli o sobě rozhlašoval, že toliko přinuceně biskupství přijal. Vhodně mu k takové řeči odepsal Dionysius, biskup Alexandrinský: „Jestliže jsi, jak praviš, bezděky k tomu přiveden byl, patrně toho dokážeš, když dobrovolně z biskupství odstoupíš. Náleželť tobě raději jakoukoli škodu podstoupiti, než svornost církve boží trhati. A ono mučennictví, které někdo trpí, aby jednomyslnost církve roztržena nebyla, má neméně, a dle mého náhledu i mnohem více chvály, než to, které se podniká, aby se modlám neobětovalo. Neboť v tomto každý za jedinou svou duši mučennictví snáší, ale v onom za všechnu církev.“²⁾ Ale toto bratrské napominání minulo se s účelem, Novatian setrval ve svém rozkolu, a jeho stoupenci udrželi se až do 5. století, a měli své církve v Římě, v Konstantinopoli a jinde. Hlavní blud jejich byl: po křtu prý není žádného odpuštění hříchů více; církve, jelikož s hříšníky obcuje, ztratila prý svatost; a proto musejí všichni, kteří k Novatianům přestupují, znova pokřtěni býti. Novatiané majíce sebe za pravou církev a katolickou za poskvrněnou, nazývali se *καθαροί* (čistí).³⁾

Jelikož posavadními synodami rozkol ani v Římě ani v Karthagu odstraněn nebyl, naopak stoupenci Felicissimovi a Novatianovi co nejvíce k platnosti přijíti se snažili, a tito zcela vlastního biskupa jménem Maxima v Karthagu si ustanovili, dále v Římě mnohá stížnost na přísnost Cyprianovu se ozývala a konečně nové pronásledování nastávalo: svolal Cyprian na rok 252 novou synodu, již přítomno bylo 66 biskupů, a na které se uzavřelo, by vzhledem k nastávajícímu pronásledování všichni, kteří lítost ukázali, v pokoji do církve byli přijati, aby se takto k boji sv. svátostmi posilnili; neboť, jak praví Cyprian „nemůže býti k mučennictví uzpůsoben, kdo od církve k boji není ozbrojen“⁴⁾.

¹⁾ Euseb. H. e. VI. 43. Hieron de vir. illustr. c. 70. — ²⁾ Euseb. H. e. VI. 45. VII. 8. — ³⁾ Socr. H. e. IV. 28. — ⁴⁾ Ep. 64.

Laxní strana nebyla touto synodou zničena, naopak pokročila o krok dále a ustanovila Fortunata, jednoho z oněch 5 původních odporných presbyterů proti Cyprianovi za biskupa. Co se dále z ní stalo, není známo. Bezpochyby rozkol sám od sebe shasl.

§. 87.

Eucharistie — Večeře Páně.

Středem veškeré bohoslužby byla jako za časů apoštolů tak i v této periodě **Eucharistie** čili **Večeře Páně**, jakožto tajuplné opakování celého díla vykupitelského. Víra obecná byla v srdcích všech pevně zakořeněna, že v Eucharistii promění se chléb a víno v Tělo a Krev Páně.

Tak praví sv. *Ignatius*: „Doketé vzdalují se od Eucharistie a modlitby, proto že nevyznávají, že Eucharistie jest Tělo našeho Spasitele Ježíše Krista, které za naše hříchy trpělo, a které Otec svou dobrotivostí vzkřísil. Kdo tomuto daru Božímu odporují, umírají ve svých hádkách“¹⁾. Jinde praví: „Jeden chléb lámeme, který jest lék nesmrtelnosti daný, abychom nezemřeli, ale v Ježíši Kristu žili“²⁾. A opět: „Snažte se jednu Eucharistii slaviti. Jedno jest zajisté Tělo Pána našeho Ježíše Krista a jeden kalich k společenství jeho Krve“³⁾.

Ireneus chtěje dokázati skutečnost lidského těla Kristova vede důkaz o tom mimo jiné též z Eucharistie, a podává učení o této svátosti tak, že jen smysl katolický připouští, a každý jiný výklad s úplnou jasností a rozhodností zamítá; praví: „Neměl-li Kristus pravého těla, pak nás svou krví nevykoupil, pak ani kalich Eucharistie není podíl jeho krve, ani chléb, který lámeme, podíl jeho těla. Neboť není krve, nepřichází-li ze žil a z těla a z ostatní lidské přirozenosti, kterou Slovo Boží v pravdě přijalo. On jmenoval kalich ze stvoření svou krví, s kterou naši krev mísí; a chléb ze stvoření, jak sám ujišťuje, jest jeho tělo, kterým naše těla silí.“ Chce říci proti Gnostikům: Vy pravíte, že Syn Boží měl jen zdánlivé tělo, ale pak musíte připustiti, že i krev v eucharistickém kalichu a tělo vedle ní ležící, jest jen zdánlivé. Toho však připustiti nechcete,

¹⁾ Epist. ad Smyrn. c. 7. — ²⁾ Epist. ad Ephes. c. 20. — ³⁾ Epist. ad Philadelph. c. 4.

a proto máte uznati, že jeho tělo a krev byly skutečny. Eucharistie není tedy něco zdánlivého, něco obrazného, nějaké znamení, nýbrž Tělo a Krev Kristova.

Kdy se stává chléb a víno Eucharistií? Na to odpovídá náš svatý: „Když i smíšený (s vodou) kalich i učiněný chléb slovo boží přijmou: stávají se Eucharistií krve a těla Kristova, jimiž množí se a trvá podstata našeho těla. Jak by tělo nebylo schopno daru božího, totiž života věčného, ježto tělem a krví Kristovou se živí a jeho údem jest“¹⁾.

Tertullian vyjadřuje se o Eucharistii nejasně, ale přece ji nazývá Tělem a Krví Páně²⁾.

Klement Alex. praví: Církev svolává své děti a živí je svým mlékem — Slovem (Logem), který se dítětem stal. Slovo (Logos) jest dítěti vším, otcem, matkou, učitelem a živitelem. Jezte, pravil, mé tělo a pijte mou krev. Tento zvláštní pokrm uděluje nám Pán, a podává své tělo a vylívá svou krev. Nic nechybí k zrůstu dětem. O nepochopitelné tajemství!³⁾.

Justin M. mluví o proměnění (*μεταβολή*) chleba a vína v tělo a krev Páně. Praví: „Tento pokrm jmenuje se u nás Eucharistie, a žádný neběře na něm podílu, jen kdo věří, co my věříme, a obmyt jest oním křtem na odpuštění hříchu a znovuzrození, a tak žije, jak Kristus učil. — Neboť nepřijímáme ho jako obyčejného nápoje, ale jako Ježíš Kristus, náš Spasitel, skrze slovo boží tělem učiněn jsa tělo a krev pro naše spasení měl, tak jsme tomu vyučeni, že pokrm, *který slovem modlitby od něho pocházející jest požehnan, a kterým (pokrmem) krev a tělo naše po proměnění (μεταβολήν) se živí, jest tělo a krev onoho vtěleného Ježíše.* Neboť apoštolé v památkách od nich sestavených, které se evangelie jmenují, tak podali, že jim Ježíš poručil, ať chléb vzal, díky činil a pravil: To čiňte na mou památku; to jest tělo mé; rovněž vzal kalich, díky činil a pravil: To jest krev má“⁴⁾.

Toto proměnění chleba a vína v tělo a krev Páně dokazují kejkle gnostika *Marka*. On jsa mistrem v kejklřství vzal kalich vínem naplněný, prodloužil slova vzývání (slova konsekrací něco ze svého přidávaje), a způsobil, že se ve víně červená barva ukázala. Chtěl tímto svým eucharistickým kalichem

¹⁾ Adv. haeres. V. 2. n. 3. — ²⁾ De pudicit. c. 9. de resurr. carn. c. 8. de baptis. c. 16. — ³⁾ Paedag. I. 6. — ⁴⁾ Apolog. I. c. 66.

dokázati, jakoby u něho nejen podstata vína, ale i sama tvářnost zevnější v krev přešla a tudy pravost jeho učení dokazovala ¹⁾).

Eucharistie jest netoliko Tělo a Krev Páně, ale tím samým pravou obětí Nového Zákona.

Již *Ignatius* nazývá eucharistický úkon obětí (*θυσία*). Určitě vystupuje Eucharistie jako obětí u sv. *Ireneae*. Rozebíraje poměr Starého Zákona k Novému praví o obětech starých, že byly pouze obrazné, kterými člověk pravé spravedlnosti dosáhnouti nemohl; proto byly zrušeny; za to však byla pravá a nová Oběť Nového Zákona ustanovena. Kristus totiž vzal chléb, který jest ze stvoření, díky vzdával a pravil: „Toto jest tělo mé,“ rovněž jmenoval kalich, který z našeho stvoření jest, krví a učinil obětí Nového Zákona, kterou církev od apoštolů obdržela a v celém světě Bohu přináší, o které již Malachiáš mluvil: Nemám zalíbení atd. (1, 10. 11.). Tím patrně prorok ukazuje, že prvější lid Bohu obětovati přestane, že se Bohu na každém místě přináseti bude oběť, a to oběť čistá, a že jméno jeho velebiti se bude mezi národy“. „Oběti nalézáme u národa židovského, oběť též v církvi; oběť sama sebou není odstraněna, pouze způsob se změnil, ani neobětují více služebníci nýbrž svobodní“ ²⁾). „Církev obětuje v prostotě, proto jest její oběť Bohu milá, ona ji přináší pouze Stvořiteli, ona mu s díkyčiněním něco z jeho stvoření obětuje. Židé mu však více neobětují, ani mají ruce krví zbrocené, neboť nepřijali Slova, jímž se Bohu obětuje. Leč ani obce bludařů nemají pravé oběti. Neboť ti (Gnostikové), kteří naše stvoření z odpadnutí a z nevědomosti odvozují, hřeší proti svému Otci, jelikož mu ovoce nevědomosti a odpadnutí přinášejí a více ho tím tupí, než aby jemu díky vzdávali. Jak medle dokáží, že onen chléb, nad nímž se díky činí, tělo jejich Pána a kalich jeho krve jest, když neuznávají, že on jest Syn Stvořitelův, t. j. jeho Slovo, jímž strom ovoce nese, prameny tekou a země nejprve stéblo, potom klas a na to pšenici v klasu přináší“ ³⁾). „Jak mohou říci, že hnilobě propadne a života nedosáhne tělo, které tělem a krví Páně živeno bývá! Proto ať oni svůj náhled změni, neb od obětování toho, co jest výše praveno, upustí. Naše přesvědčení souhlasí s Eucharistií. Neboť obětujeme Bohu to,

¹⁾ Adv. haeres. IV. 17. n. 5. — ²⁾ Advers. haeres IV. 18. n. 2. — ³⁾ l. c. IV. 18. n. 3.

co jeho jest, a hlásáme jednomyslně společenství a jednotu těla i ducha. Neboť jako chléb, který jest ze země, když obdrží vzývání Boha, není obyčejným chlebem, ale Eucharistií, která skládá se ze dvou věcí, pozemské a nebeské: tak i těla naše přijímající Eucharistii, nejsou již porušitelná, majíce základ a naději vzkříšení¹⁾.

Toto poslední místo nepřipouští výkladu o vchlebení (impanatio), jakoby Eucharistie skládala se ze živlů chleba a vína a mimo to z Ježíše Krista, ale musí se vykládati z předešlých citátů a z přirovnání, které Ireneus mezi Eucharistií a naším tělem činí. Jako Eucharistie, chce říci, která jest Tělo a Krev Páně, zevnitř zdá se sice býti chlebem, avšak není chlebem nýbrž tělem Kristovým; rovněž těla zdají se býti zevnitř smrtelná, přijímající však Eucharistii jsou neporušitelná, majíce naději vzkříšení. Vyslovuje tedy Ireneus učení katolické, že Eucharistie jest podstatou Tělo Páně, zevnějškem (specie) pak chléb.

Z uvedených citátů Ireneových jsou naše 3 podstatné části oběti úplně na jevě totiž obětování (oblatio), vzývání čili konsekrace a přijímání.

Hippolyt pravi: Denně obětuje se jeho drahé a neposkvrněné tělo a krev na mystickém a božském stole na památku onoho pamětihodného a prvního stole, na němž se tajuplné hody slavily. — Své božské tělo a svou drahou krev dal nám požívat i pít na odpuštění hříchů.²⁾

Cyprian rozepisuje se o Eucharistii jako oběti se vši určitostí a jasností, nad níž si lepší přát nemůžeme, ve svém listu 63. daném k Caeciliovi, kde zlořád těch, kteří jen vody bez vína, neb víno bez vody v kalichu eucharistickém obětovali, zavrhuje. Praví: „Mnozí z nevědomosti neb z prostoty nečiní při žehnání kalicha Páně a posluhování jím lidu to, co Ježíš Kristus, Pán a Bůh náš, původce a učitel této oběti činil a učil. — Kristus obětoval totéž, co Melchisedech obětoval, chléb a víno, t. j. Tělo a Krev. Obět Melchisedechova byla obraz oběti, která v chlebě a víně byla ustanovena.

Když Ježíš Kristus, Pán a Bůh náš, sám jest nejvyšším knězem Boha Otce a jako oběť sám sebe Otci první obětoval, a to na svou památku činiti kázal: tu jen onen kněz místo Kristovo v pravdě zastává, který to, co Kristus činil, *nápodobí*, a

¹⁾ L. c. IV. 18. n. 4. — ²⁾ Fragm. in proverb. 9, 1. u Migne Ser. gr. T. X. p. 628

pravou a plnou oběť tenkrát přináší v církvi Bohu Otci, když tak obětovatí začíná, jak vidí, že Kristus sám obětoval.“ — Něco níže: „A poněvadž umučení jeho památku ve všech obětech konáme — *Umučení Páně jest oběť, kterou obětujeme*, — nic jiného nesmíme činiti, než co sám činil.“

Tertullian dí: „Obětujeme za blaho císařovo“¹⁾. Tentýž praví, že i za mrtvé se obětovalo. „Oběti konáme za zemřelé ve výroční den jejich úmrtí“²⁾.

Nejstarší vypsání způsobu, jak se oběť konala, podává, nám *Justin Mučenník*. Když se věřící shromáždili, konaly se nejprve některé modlitby, potom četl lektor spisy proroků a apoštolů, k nimž přednosta (t. j. biskup) napomenutí a vzbuzení k následování těch dobrých věcí připojil, čili našimi slovy: řeč na čtené části písem sv. měl; pak vstali všichni a opět konaly se modlitby, po nichž si udělili políbení pokoje. Po této části podal se chléb a kalich s vínem a vodou představenému (biskupovi), jež přijav chválu a slávu Otci veškerenstva ve jménu Syna a Ducha sv. konal, a děkování za obdržení dobrodiní obšírně činil. Potom vyřkl nad oněmi dary slova, kterých Pán při poslední večeři užíval, a lid odpověděl: Amen. Když přednosta Eucharistii dokonal a lid veškeren dovolal, rozdávali jahnové každému z přítomných část z posvěceného chleba a vína, a nepřítomným donesli tyto dary do jejich obydlí³⁾. Jak vidíme, vyložil Justin učení o Eucharistii v apologii ku pohanskému císaři velmi otevřeně, tak že si větší jasnosti přátí nemůžeme.

Ke konci této periody nalézáme tuto podstatu oběti krásnými modlitbami a symbolickými úkony ozdobenou. Dle apoštolských konstitucí čtly se nejprve částky Starého Zákona a po přečtení dvou oddělení zpíval se vždy jeden žalm. Pak následovalo „čtení“ (lectiones) ze skutků apoštolských neb epíštol, pak evangelium a homilie. Tím skončila se „mše katechumenů,“ a začala „mše věřících.“ Katechumeni a kajicníci vzdělili se. Mše věřících počala se všeobecnou modlitbou, jahnové přinášeli obětní dary na oltář, a starali se o pořádek a pokoj; pak udělilo se políbení pokoje a konaly modlitby za církev a veškeré lidstvo, duchovní i světskou vrchnost. Potom následovala vlastní oběť s modlitbami biskupovými a odpověďmi věřících, posvěcení chleba a vína (konsekrace) a přijímání, ke kterému věřící v určitém pořádku přistupovali; mezi sv. přijí-

¹⁾ Ad Scap. c. 2. — ²⁾ De corona milit. c. 3. — ³⁾ Apol. I. 65—67.

máním zpívaly se žalmy. Modlitby a slavné žehnání lidu ukončily oběť. Ofěry účastnili se všichni věřící a to byla jejich přednost a znamení, že v plném obcování církevním stojí. V modlitbách pamatovalo se živých i mrtvých a stávaly pro obojí zvláštní seznamy, které se *diptychy* nazývaly.

S obětí byly spojeny hody lásky, řečené *agapy*, které se z přebývajících darů obětních vystrojily, a později na večer přeložily. Ale zlořády, které se záhy do nich vetřely, byly příčinou, že je synody ve 4. století zakázaly.

Přijímání dělo se při oběti, a podávalo pod obojí způsobou. Ale víra, že přijímání pod jednou způsobou ke spasení dostačí, byla obecnou. Domácí přijímání dělo se toliko pod způsobou chleba, jmenovitě za času pronásledování, jak to patrně ze spisů Tertullianových. On mluví o obyčeji, dle něhož křesťané Tělo Páně brali sobě domů (*Corpus Domini accipere, reservare*) z místa, kde se slavila oběť¹⁾. On odstraňuje křesťanské paní od sňatku s pohanem čině k nim otázku: co by sobě muž myslel o tajemném chlebu, kterýž u sebe chová manželka, a ráno před každým pokrmem požívá²⁾).

Jmenovitě nemocní musili přechasto přijímati toliko pod způsobou chleba. Znameníť případ takového přijímání v dějinách církevních nalézáme v listu Dionysia Alexandrinského k Fabiovi, biskupu antiochenskému.

Jakýsi stařec v Alexandrii, jmenem Serapion, obětoval pro slabost modlám. Ale brzo se zpamatoval z hříchu a prosil úpěnlivě za opětné přijetí do církve, ale darmo. Konečně upadl v těžkou nemoc a nemohl umřít. Tu zavolal k sobě svého vnuka a poslal ho pro presbytera; ale presbyter nemohl pro vlastní churavost přijít. Jelikož biskup Dionysius nařídil, aby všichni padlí, kteří by majíce se z tohoto světa odebrati, sv. tajemství žádali, jmenovitě když to ještě při zdraví pokorně činili, jich též účastnými se stali, a tak v dobré naději z tohoto světa vykročili: proto dal onen presbyter *malou částku Eucharistie* pacholeti a poručil mu, aby ji ve vodě rozmočiv do úst starce vlil. Pachole částku, kterou přineslo, rozmočivši ve vodě, vlilo do úst starce, který, jak ji znenáhla pozřel, hned duši vypustil a smířen s Bohem ze světa vykročil³⁾).

Biskup Alexandrinský vypravuje tuto událost svému kol-

¹⁾ De oratione c. 19. — ²⁾ Ad uxorem II. 5. — ³⁾ U. Euseb. H. e. VI. 44.

legovi Antiochenskému, aby ho k mírnějšímu nakládání s padlými pohnul, takovým způsobem, že nutně souditi musíme, že přijímání pod jednou bylo mimo oběť pravidlem, a že za tím účelem měli presbyteri sv. chléb připravený pro vzniklou potřebu.

O domácím přijímání pouze pod způsobou chleba za času pronásledování vypravuje Cyprian řka: že, když jistá žena, která Krista v pronásledování zapřela, svou schránku nehdnýmá rukama otevřítí chtěla, oheň z ní vyšlehl. a tak její úmysl zmařil ¹⁾.

Že v církvi zpěv byl obyčejem a velebné hymny se skládaly, vypravují spisovatelé této doby. Tak volá na př. neznámý odpůrce Artemonův u Eusebia: „A kolik žalmů, kolik písní hned od počátku od věřících bratří složených opěvují Krista, Slovo Boží, a velebí jeho božství“ ²⁾.

§. 88.

Manželství.

Manželství, které pohané tak zpotvořili, a jehož židé v původní čistotě neudrželi, povýšil Pán za svátost, které církev vítězně proti gnostikům v této periodě hajila majíc ji za odlesk svého spojení s Kristem. Sv. *Ignatius* žádá ve svém listu ku Polykarpovi, aby manželství ve shodě s biskupem se uzavíralo a tak dle Boha a nikoliv dle náruživosti se dělo ³⁾.

Tertullian velebě manželství mluví o církevním požehnání, které snoubenci při oběti mše sv. dostávali, řka: „Odkud budeme s to, abychom vypravovali blaženost onoho manželství, které se v církvi uzavírá, které oběť potvrzuje a požehnání pečeti, které andělé prohlašují a Otec za uzavřené má“ ⁴⁾.

Manželství jednou platně uzavřené pokládalo se za nerozlučitelné i v tom případě, když jedna strana je cizoložstvím porušila, a tak jaksi na jeho podstatu sáhla ⁵⁾. Když vinná strana pokání činiti nechtěla, mohla nevinná od ní se odloučiti. Ale kdyby v tomto odloučení v jiný sňatek byla vstoupila spáchala těžký hřích a dopustila se sama též cizoložství ⁶⁾.

¹⁾ Tract. de lapsis. — ²⁾ H. e. V. 28. — ³⁾ c. 5. — ⁴⁾ Ad uxorem. II. 9. — ⁵⁾ Pastor Hermae, mand. IV. c. 1. Clemens Alex. Strom. II. 23. — ⁶⁾ Pastor Hermae, mand. IV. c. 1.

Druhého manželství neschvalovala a neodporučovala církev, jelikož více nesrovnává se se svou ideou, není již odleskem pravým spojení církve s Kristem, které se jenom jednou a pro vždy stalo, a má silný nádech nezdrženlivosti. Ale proto zůstává přece svátostí, kterou apoštol Pavel vdovám opět přijati dovolil (Řím. 7, 23. I. Kor. 7, 9.). Proto hájila ho církev proti Montanistům, kteří je za smilství pokládali. Již Pastýř Hermův praví o druhém manželství, že „kdo v ně vstupuje, nehřeší; ale kdo zůstává tak, že má velikou slávu u Boha“¹⁾.

Manželství křesťana s pohankou neb naopak pohana s křesťankou kárala církev trpce a zrazovala je svým členům, jak a kdy mohla. Takováto manželství byla s pohanskými obřady spojena, a strana věřící účastnila se modloslužby; strana pohanská trápila pravidelně v životě stranu křesťanskou; konečně opatřili si pohané těmito sňatky snadno známost o místech bohoslužby, členech a počtu církve a užili jí hrozně za pronásledování²⁾. *Tertullian* přál si proto, aby taková manželství za smilstvo se pokládala a takové osoby z církve byly vyloučeny³⁾, a radí křesťankám, aby se raději za muže nižšího stavu provdali nežli za pohana. *Cyprian*⁴⁾ spatřoval jednu z příčin pronásledování Deciova v takových to od křesťanek uzavřených manželstvech. Tato smíšená manželství pokládala se za platná. Tak měl papež Viktor poměr Marcie, horlivé jinak křesťanky, k císaři Kommodovi za pravé manželství, ačkoliv po zákonu římském bylo *conjugium inaequale*. Církev musila míti zřetel k stávajícím poměrům.

Manželství mezi otrokem a svobodnou nebylo až do papeže Kallista, jak se zdá, dovoleno. Papež Kallist, který prve byl sám otrokem, byl první mezi římskými biskupy, který taková manželství dovolil a jim církevní požehnání udělil⁵⁾. Tím postaral se o křesťanky. Mezi vznešenými bylo málo mužů křesťanů, mezi senatory a ostatními úředníky sem tam někdo, a to byl již muž starší, zřídka mladší. Za to byl značný počet věřících paní ve vyšších kruzích. Z toho plynulo, že věřící panna z vyššího stavu buď musila zůstatí svobodnou, neb pojeti za manžela pohana neb někoho z nižší třídy neb otroka. Když Kallist dovolil vzácným a bohatým pannám vstoupiti s otrokem v církevně platný sňatek, tu propustila ho manželka

¹⁾ Mand IV. c. 4. — ²⁾ Ad uxorem II. 3. — ³⁾ I. c. c. 8. — ⁴⁾ Tract. de lapsis. — ⁵⁾ Philosophum. IX. 12.

na svobodu, a manželství stalo se i po římském zákonu platným. A tak přispěl tento znamenitý papež k tomu, aby vřed otroctví na těle člověčenstva hlodající se znenáhla odstraňoval.

§. 89.

Svátost pomazání; pohřeb.

I těžkou nemocí sklíčeným poskytovala církev zvláštní svátosti útěchu, posilu a odpuštění hříchů. O této svátosti nemocných čili posledním pomazání mluví Origenes v jedné homilii¹⁾, kde slova apoštola Jakoba (5, 14.) uvádí, je s odpuštěním hříchů spojuje, a k cestám, kterými se hříchy odpouštějí, čítá.

Pohřeb mrtvých konal se s velikou a zbožnou pečlivostí. Mrtvoly nespalovaly se po obyčeji pohanském, ale pochovávaly se po způsobu židovském a dle vyrčení písem sv., která mrtvé tělo za zrno vložené do země pokládají, jakož i po příkladu Spasitele, který do země byl pochován. Mrtvoly věřících nepokládaly se jako u židů za nečisté; bylyť chrámem Ducha sv., a jsou určeny k slavnému vzkříšení, majíce požíváním Těla a Krve Páně zárodek nesmrtelnosti. Z coemeterií vyvinuly se v Římě katakomby, které jak za místa pohřební, tak za místa, v nichž se za pronásledování služby Boží konaly, sloužily²⁾. Za mrtvé konaly se modlitby a obětovala nejsvětější oběť.

§. 90.

Posvátné doby.

Veškerý život křesťanův měl by býti vlastně jednou slavností, kde bychom Boha ustavičně velebili, za dobrodiní jemu děkovali a jemu své prosby přednášeli. Ale jelikož provedení této idee zde na zemi není možné, ustanoveny jsou od Boha a církve jisté doby, v kterých bychom velikých skutků Božích, které pro člověčenstvo vykonal, byli zvláště pamětlivi, jmenovitě život Boha člověka sobě připomínali, znázorňovali, v něj se vžili a sami jej prožili.

¹⁾ Hom. II. in Levit. n. 4. — ²⁾ Srv. Upomínka na Katakomby Římské, od Dra. Antonína Lenze 1876.

Křesťané ze židovstva světili *sobotu*, ač pro křesťany již všeho významu pozbyla. *Den nedělní* slavili všichni křesťané odpočíváním od práce a službami Božími; bylť zajisté dnem radosti vůbec¹⁾.

Středa a pátek, které na umučení a smrt Páně upomínají, byli dnové „*stání*“ (dies stationum)²⁾ čili polopostu, kde věřící teprve o naší třetí hodině odpoledne něčeho požívali, do této doby lačni jsouce.

By sobota dále způsobem židovským slavena nebyla. postili se mnozí tento den, který sloul proto *superpositio jejunii* (podložení postu). Tento půst zavedla církev římská a jí následovala církev španělská.³⁾ V církvích východních zavládl rovněž tento způsob postu v některých krajinách, ale v jiných byl přísně zakázán.

Již však v druhém století nalézáme ještě jiné posty k uctění památky umučení Páně, které v týhodnecích před velikonoce se zachovávaly, a z nichž se konečně 40tidenňí půst vyvinul, kde věřící ničeho až do západu slunce nepožívali. Zmínka o tomto 40tidenňím postu (*quadragesima*) děje se v podvrženém listu sv. Ignatia k Filippenským a přísně se přikazuje všem apoštolským kanonem 69 (68).⁴⁾

Způsob, jak se máme postiti, a čas, kdy se to činiti má, krásně podává Origenes, který pravě, že starozákonních postů není třeba zachovávat, takto pokračuje: „Chceš-li, ukáži ti, jak se postiti máš. Posti se od všeho hříchu, nepřijímej žádného pokrmu bezbožnosti, nehoduj v hodech rozkoše, nerozpaluj se vinem tělesné žádosti. Posti se od zlých skutků zdržuj se od zlých řečí, varuj se špatných myšlení. Nedotýkej se uzmutých

¹⁾ Ignat. ep. ad Magnes. c. 9. Barnab. ep. c. 15. Justin. apol. I. c. 67. Tertull. apolog. c. 16. — ²⁾ Slovo „stationes“ znamená stání vojinů na stráž; v mluvě církevní: stání při modlitbě a půst jakožto stráž proti nepřítelům našeho spasení. Tak vykládá tento půst Tertullian de orat. c. 14. řka: *Statio de militari exemplo nomen accipit, nam et militia Dei sumus. Poprvé přicházejí „stationes“ čili stání v Pastyři Hermové, podobenství V. c. 3. „Zachováváje přikázání Páně a ta „stání“ přičiňuje radovati se hudeš. zachováš-li je podle velení mého.“* — ³⁾ Syn. Elvirská can. 26. praví: *Errorem placuit corrigi, ut omni sabbati die superpositiones celebremus.* Hefele C. G. I. 137. — ⁴⁾ Kdyby některý biskup, neb presbyter, neb jaben, neb lektor, neb kantor, neb 40tidenňím sv. postu se nepostil, neb ve středu a v pátek, vyjma nemoc, budiž se- sazen, jestli laik, budiž vyloučen. Hefele. C. G. I. 795.

chlebě převráceného učení. Takový půst líbí se Bohu. Ale zdržování se od pokrmů, které Bůh stvořil, aby se s díkučiněním od věřících přijímaly, a činití to s těmi, kteří Krista ukřižovali, nemůže se Bohu líbiti. — Toho nepravím proto, abych uzdu křesťanské zdrženlivosti rozvolnil. Máme 40 dnů zasvěcených postem. Máme středu a pátek v témdni, v nichž se slavně postíme. Jistě má křesťan svobodu, každý čas se postiti řídě se, nikoliv pověrou, ale jsa veden zdrženlivostí. Neboť jak by se u nich čistota v neporušenosti zachovala kdyby se o přísnější prostředky zdrženlivosti neopírala? Jak by se věnovali písmům? Jak by se obírali s vědou a moudrostí? Zdali pak toho nečiní zdrženlivostí žaludku a hrdla? Jak by se kdo učinil panicí pro království nebeské. kdyby od sebe neodťal hojnosti pokrmů, kdyby neužíval zdrženlivosti za služku?“

Ale o celém způsobu postu nepanovala v církvích jednotejn st. Neboť Ireneus praví ve svém listu k papeži Viktorovi ¹⁾ „Není toliko o dni (velikonočním) spor, ale též o samém způsobu postu. Jedni postí se jenom jeden den, jiní dva, opět jiní ještě více dní;“ nyní následují temná slova: *οἱ δὲ τεσσαράκοντα ὥρας ἡμετεῖνός τε καὶ νυκτερινός τιμιμετροῦσι τὴν ἡμέραν αὐτῶν*. Učiníme-li za *τεσσαράκοντα* čárku. jest smysl: jiní postí se 40 dní, hodiny dne i noci počítajíce; t. j. postí se jednotejně ve dne i v noci Neučiní-li se za *τεσσαράκοντα* čárka. jest smysl: jiní počítají 40 hodin denních a nočních (snad veliký pátek a 16 hodin soboty) na svůj postní den.

Nejstarší výroční slavnosti byly *velikonoce a svatodušní svátky* na památku nejznamenitějších událostí ze života Páně, které základ našeho vykoupení tvoří. Křesťanské velikonoce skládají se ze dvou dob: slavení smrti Páně (*πάσχα στανρώσιμον*) a vzkříšení (*πάσχα ἀναστάσιμον*). O čase, kdy tyto dvě doby našeho vykoupení slaviti se mají, vznikl spor, o kterém se hned zmíníme.

Padesát dní, které po velikonocích následovaly (*πενητηκοστή*), bylo oslavování vzkříšeného Spasitele věnováno; byli to dnové radosti. denně konaly se služby Boží, věřící modlili se stojíce a nepostili se po celý ten čas. Obzvláště slavný byl den padesátý, kde se seslání Ducha sv. a vstoupení v život díla vykupitelského slavilo. Již v třetím století přistoupila k velikonoci slavnost *Nanebevstoupení Páně* (*ἐορτὴ τῆς ἀναλήψεως* neb *ἐπισωζομένη*).

¹⁾ Hom. in Levi: X. n. 2. — ²⁾ U Euseb. H. e. V. 24.

Ve Španělsku skončili s touto slavností dobu velikonoční; ale synoda Elvirská kázala, aby všichni, též padesátý den, tedy svatodušní svátky, slavili; kdo toho neučiní, zavádí nový blud. ¹⁾

K nejstarším slavnostem náleží slavnost *Zjevení Páně*, která na paměť uváděla tři doby ze života Spasitelova a sice 1. jeho křest v Jordáně, 2. první zázrak v Káni Galilejské a 3. zjevení jeho mudrcům na Východě neobyčejnou hvězdou. Tato poslední událost převládla na západě a Epifanie byla slavnostní zjevení Syna Božího pohanům; druhé dvě události slavi se spolu, ale teprve v druhé řadě, jak officium toho dne ukazuje. Spolu zastupovalo Zjevení Páně slavnost jeho narození, která nejprve na Západě se konala, a odtud na Východ přešla.

Tyto veliké svátky měly *svatvečery* (vigilie) jakožto přípravu.

Konečně světli se dnové úmrtní mučenníků u jejich hrobů, přinášela se za ně sv. oběť. připomínalo se jejich mučnictví, a tito dnové slouli jejich znovuzrození (natalitia) pro nebe. ²⁾ O svatých věřilo se, že u Boha za nás orodují; a proto se vzývali. ³⁾

§. 91.

Spor o slavení Velikonoc.

Tento spor vznikl křesťany ze židovstva, kteří se opět ve dva směry dělili, totiž stranu bludařskou ebionitskou, která tvrdila, že zákon Mojžišův a s ním židovské pascha má věčnou platnost, a proto mimo církev stála, a pak stranu pravověrnou stojící na půdě církevní.

Na půdě církevní byly, co se tkne slavení velikonoc, dvě strany: strana Maloasijská, a druhou tvořili všichni ostatní křesťané. Spor mezi oběma byl o čas, kdy se velikonoce slaviti mají, a pak o to, jak se den smrti Páně pojati má, zdali za *den radosti*, aneb za *den smutku*, a dle toho řídilo se ukončení postu.

Maloasiaté dovolávajíce se k apoštolům Janovi a Filippovi slavili vždy 14 nisanu, ať připadl na kterýkoli den téhodnu

¹⁾ Can. 43. Pravam institutionem emendari placuit juxta auctoritatem scripturarum, ut cuncti diem pentecostes celebremus, ne si quis non fecerit, novam haeresim induxisse notetur. U Hefele l. c. I. 145. —

²⁾ Ep. Cypr. 40. ad clerum et plebem. — ³⁾ Ep. Cypr. 61.

památku smrti Páně (*πάσχα σταυρώσιμος*), pohlíželi na tento den se stránky dogmatické, jako na den našeho vykoupení, a měli jej proto za den radosti, a nikoliv žalosti a smutku, a sice od toho okamžení, kdy Kristus na kříži skončil a dílo našeho vykoupení vykonal. Smutkem byly pro ně předcházející hodiny onoho dne, které na utrpení Páně pamatovaly. Proto s okamžením, kdy Pán skončil, tedy o třetí hodině odpoledne, skončili půst, slavili velikonoční sv. přijímání s radostnými agapami, a požívali velikonočního beránka. Zdali třetí den po pascha staurosímon slavili vzkříšení Páně, ať pak připadlo na kterýkoli den, aneb teprve v neděli potom, nelze s jistotou určit; ono bude asi pravdě podobnější.

Ostatní křesťané, jmenovitě všichni na Západě, připomínali si smrt Páně vždycky v pátek, patřili na tento den se stránky historické, vmyslili se v poměry apoštolů a učenníků Páně a truchlili s nimi nad bolestmi a smrtí Vykupitelovou. Z této příčiny postili se dále a skončili svůj půst teprve vzkříšením Páně, které se vždycky následující neděli slavilo. Tento den konali své velikonoční sv. přijímání, jedli velikonočního beránka a nerušili postu velikého sv. téhodnu (*ἑβδομάς μεγάλη*).

Tato neshoda vádila velice církevní jednotě a byla příčinou stálých sporů mezi oběma stranami. By tato různost byla urovnána, odebral se Polykarp do Říma ku papeži Anicetovi okolo r. 160; ale jeden nepřesvědčil druhého, oba rozešli se v pokoji, a každý zůstal při svém obyčeji, máje pro sebe apoštolskou vážnost; v Římě dovolávali se apoštolů Petra a Pavla¹⁾.

Předmětem nového sporu byla tato věc v Laodicei okolo r. 170. Claudius Apollinaris, biskup Hierapolský ve Frygii, učinil útok na obyčej maloasijský; Melito, biskup Sardesský, zastával jej a sepsal dvě knihy „o velikonočních,“ nyní ztracené²⁾. Zevrubnější okolnosti tohoto boje jsou neznámé.

Po třetí vypukl spor o velikonoce za časů papeže Viktora. V Itálii a samém Římě snažil se Blastus, který byl v blud Valentinův zapleten, do církve tajně zaváděti židovství, tvrdě, že velikonoce nejínak nežli 14. nisanu slaveny býti mají, a učinil rozkol, poněvadž mnozí způsob petrinský slaviti velikonoce opustili a jeho následovali. Papež Viktor jsa nechutí k asijskému slavení velikonoce naplněn psal r. 196 k znamenitým

¹⁾ Euseb. H. e. V. 24. Hier. De vir. illustr. c. 17. — ²⁾ Euseb. H. e. IV. 26.

biskupům všech krajin, by ve svých provinciích synody svolali a na nich západní obyčej zavedli; v některých listech, jako na př. k Polykratovi, biskupu Efesskému, byly pro případ, že by se zdráhali, připojeny i hrozby. Tu shromažďovaly se synody a všichni biskupové vyslovili se na nich pro obyčej Viktorův. Takové synody slavily se v Římě, Palaestině, Pontu, Gallii, Osroeně (v Mesopotamii), mimo ně prohlásili se pro onen způsob Bachyll, biskup Korinthský a mnozí jiní.

Jenom veliká synoda Maloasijských biskupů v Efesu, za předsednictví Polykrata, biskupa Efesského, zůstala při obyčeji Janově čili quartodecimanském, zamítla žádost Viktorovu a odvolávala se pro svůj obyčej k apoštolskému podání, k Janovi, Filippovi a Polykarpovi, kteří tuto slavnost vždy 14. nisanu slavili. Tu chtěl je papež Viktor z církevního obcování vyloučiti a poslal okružník v tomto smyslu ke křesťanům oněch krajin. Ale tento úmysl nelíbil se všem biskupům, kteří ho ku pokoji a svornosti napomínali. V tento rozum psal jemu jmenovitě Ireneus ve jménu svých bratří (snad tedy synody), kterým byl představen, který, ač byl sám Maloasiat, hájil západního obyčeje, ale přece za nevhodné měl, aby pro věc disciplinární rušen byl svazek pokoje, který ode všech jeho předchůdců byl zachován. A tak byl, dokládá Eusebius, Ireneus, jakž se to s jeho jménem (jež milovníka pokoje znamená) srovnává, v pravdě původcem pokoje a ušetřil církvi zármutek rozkolu.¹⁾ Konečně byl západní obyčej slavení velikonoc na sněmě Arelatském r. 314 c. 1²⁾ a všeobecném Nicaejském I. potvrzen; ³⁾ protivníci slouli Quartodecimané a pokládali se za bludaře.

§. 92.

Posvátná místa a jejich ozdoba.

Křesťané konali původně služby Boží v soukromých domech; v čas pronásledování v úkrytech po lesích, jeskyních, jmenovitě na četných místech v katakombách, v nichž prostory pro své schůze zřizovali. Katakomy jsou v Římě, Neapoli, Alexandrii v Africe a jinde. Od času císaře Valeriana až do pronásledování Diokletianova, kde se církev v celku pokoji těšila, povstaly četné chrámy a kaple, které pro nával z pohan-

¹⁾ Eus. H. e. V. 23—25. — ²⁾ Hefele C. G. I. 174. — ³⁾ Euseb. Vita Constant. III. 17—20. Socrat. H. e. I. 9. Theodoret. H. e. I. 10.

stva ke křesťanství v krásné a prostranné jsou přestavovány a novými rozmnoženy. V Edesse byl již r. 202 nádherný chrám. Eusebius činí zmínku o umučení sv. Marina v chrámu v Caesareji¹⁾. Řím měl za Diokletiana okolo 40 kostelů; nádherný byl chrám v Nikomedii.

Ale též o ozdobu posvátných míst pečovali křesťané. V Starém Zákoně byly obrazy pro náchylnost lidu ku pohanství zakázány. Tento zákaz jakožto pouze rituelní neměl platnosti pro Nový Zákon, ale křesťané ze židovstva přenesli svou nechuť proti obrazům do církve, a církev nemohla je schvalovati hned křesťanům z pohanstva, jelikož byli ku ctění model náchylní, a tu by obrazu nějakou sílu božskou byli mohli připisovati, a pak proto, aby sama za nijaký nový druh pohanství se nepokládala. Als proto beze všech obrazů přece nebyla. Užívala symbolů a symbolických obrazů, jako ryby, holubice, líry, kotvy, lodi, obzvláště oblíben byl kříž, pro jehož účtu slouli věřící ctitelé kříže (*religiosi crucis*)²⁾. Nejstarší z oněch symbolů, kterým se Kristus naznačoval, jest ryba (*ΙΧΘΥΣ*, i. e. *Ἰησοῦς Χριστός, Θεοῦ υἱός Σωτήρ*; Ježíš Kristus, Syn Boží, Spasitel); a mnozí učenci připisují mu původ apoštolský, jelikož již Klement Alexandrinský o něm jako vůbec známém mluví. V druhém století malovali křesťané obraz Dobrého Pastýře na kalichách.³⁾ S tímto symbolem potkáváme se v katakombách téměř za každým krokem, a může se směle říci, že nebylo předmětu, který by byl častěji od prvních křesťanů vypodobňován, jako právě: „Dobrý Pastýř.“ Na stěnách katakomb jest „Dobrý Pastýř“ al fresco malován, nalézá se na nápisech hrobních, na sarkofagách, na kalichách, na lampách, na sklenicích, na prstenech, zkrátka na všech památkách umění starobylého. Jiný symbol Kristův byl „beránek“ a Orfeus. Vedle Krista Pána pastýře shledáváme v katakombách ve způsobě orodovnice Matku Boží, neb též někdy jak Božské Dítě drží. Dále nalézají se vyobrazení událostí znamenitých ze Starého i Nového Zákona, jakož i obrazy apoštolů Petra a Pavla⁴⁾ a znamenitých mučenníků.

Socha Kristova nalézala se v městě řečeném Paneas v Palæstině, kterou prý na památku svého uzdravení Kristem žena na krvotok trpěvši jemu postavila. Byla to socha máděná muže

¹⁾ H. e. VII. 15. — ²⁾ Tertull. Apolog. c. 16. — ³⁾ Tertull. de pudic. c. 7. — ⁴⁾ Srv od Dra. Lenze: Upomínka na římské katakomby.

rovně stojícího, před nímž žena klečela a sepiatýma rukama za milost prosila. Obraz tento viděl sám Eusebius a popisuje jej dokládá: „Není se diviti, že pohané od Spasitele našeho, pokud živ byl, dobrodiní přijavše, cos takového učinili, poněvadž jsme i my Petra a Pavla, apoštolů Páně i samého Krista obrazy rozličnými barvami malované až do našich časů zachované viděli“¹⁾. Byly to tedy obrazy prastaré, o kterých držitelé mysli, že jsou pravé podobizny Páně a apoštolů. Ke konci 3. století byly již obrazy na zděch chrámů malovány a zdobily je; ale synoda Elvirská horlila proti tomu a zakázala tuto ozdobu²⁾. Ale tato synoda stojí na rozhraní dvou period od sebe rozdílných; neprorazila svým zákazem, ana církev posud trpící přešla brzo po oné synodě v církev oslavenou, která péči i výtvarným uměním v rozsáhlé míře věnovala a jich ku vzdělání věřících vydatně užívala.

§. 93.

Nábožensko-mravní život křesťanů; evangelické rady; asceté.

Chtějící život křesťanů v této době poznati, musíme ony spisovatele poslechnouti, kteří nám jej jako vrstevníci vypisují.

Spisovatel listu k Diognetovi praví: „Obývající města řecká i barbarská, jak se každému osudem dostalo, obyčejně krajů v oděvu, potravě a ostatním životě následující, podivuhodný a právě nepodobný způsob obcování ukazují. Obývají dědiny vlastní, ale jako podruhově; všeho se příučišťují jako občané, a všechno snášejí jako cizinci. Každá cizina jest jim vlastní, a každá vlast cizinou. Žení se jako druží, zplozují děti, ale neodmítají zrozců. Stolu užívají společně, ale nikoliv lože. V těle jsou, ale nežijí podle těla. Na zemi bytují, ale obcování jejich jest v nebesích. Zachovávají ustanovené zákony, a vlastním životem převyšují zákony. Všechny milují, a ode všech bývají pronásledováni; nepoznání, a přece odsuzováni; bývají zabíjeni, a přece obživují. Jsou chudi, a obohacují mnohé. — Zlořeči se jim, a žehnají; stíhají se příkořím, a prokazují úctu; činí dobře, a bývají jako zlí stíháni. — Abych z prostá řekl: „Co jest duše v těle, to jsou křesťané ve světě“³⁾.

¹⁾ H. e VII. 18. — ²⁾ Can. 36. Uzavřelo se, aby malby v chrámu nebyly, a nebudiž to, co se ctí, a čemu se klaní, na zděch vyobrazováno. U Hefele C. G. I. 141. — ⁴⁾ c. 5. a 6.

Justin Mučenník praví: „My Logovi uvěřivše odpadli jsme od daemonů a samého Boha nezrozeného skrze jeho Syna následujeme. Dříve ve smilství se kochajíce, nyní cudnost jediné jsme zamilovali; dříve kouzla provádějíce, nyní Bohu dobrému a nezrozenému jsme se věnovali; dříve po zboží a statku vším způsobem se sbíhajíce, nyní také i to, co máme, do spolku skládáme, a s každým nuzným se sdělujeme; dříve se vzájemně nenávidějíce a zabíjejíce a s jinokmenovci pro rozličnost mravů společného ohniska nemajíce, nyní po příchodu Kristově spolužiteli jsme se stali, za nepřátely se modlíme a lidi neprávě na nás nevražící obrátiti se snažíme, aby podle krásných příkazů Kristových život provedouce naději měli, že se jim týchž s námi věcí od Boha vševládnoucího dostane“¹⁾.

Tertullian praví: „Zvlášť účinné milování nás u některých označuje: ‚Viz‘, řkou, ‚jak se na vzájem milují‘ — neb sami oni vzájem sebe nenávidějí — i ‚jak jeden za druhého zemřítí jsou hotovi‘ — neboť sami k zabíjení jeden druhého hotovější budou. Kterí se srdcem a duší směřujeme, o sdílení se statky svými nic nejsme rozpačiti. Vše jest u nás nerozdílné kromě manželék. V tomto oboru společenství rušíme, v němž jediném druzí lidé společenství provozují, kteří nejen používají manželství přátel, ale i svých manželství přátelům přetrpělivě poskytují“²⁾.

Origenes praví: „Dílo Ježíšovo jest veškerému světu známo, kde Ježíšem založeny jsou církve Boží z těch, kteří od nesčíslných bezbožností k lepšímu smyslu obrácení byli. A i našeho času tiší jméno Ježíšovo zbouřené mysli, vštěpuje podivuhodnou krotkost a mravy dle úřadu a povinností a propůjčuje dobrotivost, příjemnost a mírnost těm, kteří netváří se křesťany z časného zisku a pohodlí než upřímně vyznávají učení o Bohu, Kristu a budoucím soudu“³⁾. „Církve Boží přirovnány byvše k pohanům, s kterými přebývají, jsou jako světla ve světě“⁴⁾.

Tento zbožný život dosáhl u četných vřeholu zachováním evangelických rad, které v slávě nebeské mají zaslíbený „poklad.“ Kdo tyto rady zachovávali, slouli **asceté** a tvořili v církvi jaksi zvláštní a hojnou třídu. Způsob života nebyl

¹⁾ Apol. I. c. 14. srv. c. 15—17. — ²⁾ Apolog. c. 39. n. 3. a 4. —

³⁾ Adv. Celsum I. 67. — ⁴⁾ I. c. III. 29.

určen, nejčastěji zachovávali panenskou čistotu; někteří zdržovali se vína a masa; jiní toto vše zachovávajíce vzdalovali se nad to společenského života, a žili v chudobě prací rukou potřeby života si dobývajíce, a zavazovali se mnohdy k takovému způsobu života i **slibem**¹⁾).

Asceté rozmnožili se znamenitě za pronásledování císaře Decia, kde četní křesťané po návodu Kristově na pouště se utekli. Když nastal pokoj, vrátili se mnozí domů, ale jiní zamilovali si tak samotou, že jí nikdy již neopustili trávice život v obcování s Bohem a uvažování nebeských věcí. Taci slouli **poustevníci (anachoretæ, eremitæ)**.

Nejstarší z nich, alespoň dějepisně známý, jest sv. **Pavel Thebánský**. Narodil se okolo r. 228, maje věku 16 let ztratil otce i matku a znal se v řeckých i egyptských vědách. Když později vypuklo pronásledování Deciovo, chtěl ho jeho švagr jsa dychtiv jeho statku za křesťana udati; proto prchl na poušť, našel tam skálu s několika jeskyněmi, pramen a palmu, která mu oděv a pokrm poskytovala, a žil zde jsa úplně od světa zapomenut, jediné Bohu 90 let, až ho krátce před smrtí r. 340 sv. Antonín našel. Když však brzy potom po druhé k němu přišel, našel ho již mrtvého a pochoval²⁾).

Hlavní uspořadatel ascetického života jest sv. **Antonín**, jehož však činnost do následující periody spadá.

Rozebírajíce tento ascetický život, musíme vyznati, že přísnost některých křesťanů až v krajnost zabíhala, jako na př. nesmírné posty a přílišné mrtvení těla; mnozí zavrhovali veškeren zevnitřní lesk, zamítali druhé manželství, zakazovali wszelké požadování úroků; ale církev držela ve svých osvěcených učitelích a představených pravý střed, jímž se veliká většina synů a dcer pohybovala. Ony krajnosti, na všech křesťanech vyžadované mnohými, jsou svědectvím přísného církevního života; ale církev neučinila nikdy rad evangelických zákonem, který by všechny vázal, zůstavila jejich zachovávání těm, kteří je pochopiti mohli a pochopili, a varovala i tu přede vši přepjatostí.

Jakkoli tento věk jest krásný a plný vznešených ctností, oslavený hrdinstvím mučenníků, nebeskou myslí paniců a panen, sebezapíráním ascetů, přece nebyli všichni křesťané vzory života a vyvolali tak hořké nářky svatých představených církve. Mnozí přistoupili ke křesťanství nemajíce vnitřního povolání, a

¹⁾ Clem. Alex. Strom. III. 15. -- ²⁾ Hieron. Vita s. Pauli primi Eremitæ

žili pak starým pohanským životem dále; jiní zapřeli Krista v pronásledování, jiní opět odkládali křtem až na smrtelné lože, jen aby jako křesťané mnohých pohanských rozkoší si odepřítí nemusili, a přece spasení si pojistili. Jsou to stínové křesťanského života v této době, ale posuzující je nesmíme zapomínati, že křesťanství jest životní úlohou jednoho každého, kterou toliko dlouhým a trpkým bojem provéstí lze.

Tato perioda, kterou jsme vypsali, jest hrdinský věk církve, z kterého každý stav a každý jednotlivec vzor pro sebe čerpati může a má, jak by svůj život zaříditi měl, aby Kristus byl mu vším. Od oněch hrdin máme se učití pro Krista žíti i umříti, máme se učití Pána srdcem i ústy vyznávatí před lidmi, aby jedenkrát i on nás před Otcem nebeským vyznal.

Druhá perioda.

*Od ediktu Milánského z r. 313 až do konce
sedmého století.*

*Církev katolická působí jsouc spojena se státem
římským.*

HLAVA PRVÁ.

VÍTĚZSTVÍ KŘESŤANSTVÍ V ŘÍŠI ŘÍMSKÉ, JEHO
ROZŠÍŘENÍ ZA JEJÍ HRANICE.

§. 94.

Křesťanství a císař Konstantin.¹⁾

Církev určena jsouc pro všechny národy, všechny říše a všechny způsoby vlády chová se ke všem jednostejně přátelsky, objímá všechny touž láskou a žádá si jenom, aby bez překážky Bohu po svém způsobu sloužiti mohla.

¹⁾ Martini: Über die Einführung der christlichen Religion als Staats-Religion im römischen Reich durch Kaiser Constantin. München 1813. — Manso: Das Leben Constantin's des Grossen. Breslau. 1817. — Kist: De commutatione, quam Constantino auctore societas christiana subiit. Utrecht. 1818. — Hug: Denkschrift zur Ehrenrettung Constantin's des Grossen, v. Zeitschrift für die Geistlichkeit des Erzbisthum's Freiburg 1839. seš. 3. — Arendt: Über Constantin und sein Verhältnis zum Christenthum v. Tüb. Th. Q. Schrift. 1834. str. 387 sq. — Burkhardt: Die Zeit Constantin's des Grossen. Bas. 1853. — Keim: Der Übertritt Constantin's des Grossen zum Christenthum. Zürich 1862. — Unger: Die Bauten Constantin's des Grossen am heil. Grabe zu Jerusalem. Göt. 1866.

žili pak starým pohanským životem dále; jiní zapřeli Krista v pronásledování, jiní opět odkládali křtem až na smrtelné lože, jen aby jako křesťané mnohých pohanských rozkoší si odepřítí nemusili, a přece spasení si pojistili. Jsou to stínové křesťanského života v této době, ale posuzující je nesmíme zapomínati, že křesťanství jest životní úlohou jednoho každého, kterou toliko dlouhým a trpkým bojem provéstí lze.

Tato perioda, kterou jsme vypsali, jest hrdinský věk církve, z kterého každý stav a každý jednotlivec vzor pro sebe čerpati může a má, jak by svůj život zaříditi měl, aby Kristus byl mu vším. Od oněch hrdin máme se učití pro Krista žíti i umříti, máme se učití Pána srdcem i ústy vyznávatí před lidmi, aby jedenkrát i on nás před Otcem nebeským vyznal.

Druhá perioda.

*Od ediktu Milánského z r. 313 až do konce
sedmého století.*

*Církev katolická působí jsouc spojena se státem
římským.*

HLAVA PRVÁ.

VÍTĚZSTVÍ KŘESŤANSTVÍ V ŘÍŠI ŘÍMSKÉ, JEHO
ROZŠÍŘENÍ ZA JEJÍ HRANICE.

§. 94.

Křesťanství a císař Konstantin.¹⁾

Církev určena jsouc pro všechny národy, všechny říše a všechny způsoby vlády chová se ke všem jednostejně přátelsky, objímá všechny touž láskou a žádá si jenom, aby bez překážky Bohu po svém způsobu sloužiti mohla.

¹⁾ Martini: Über die Einführung der christlichen Religion als Staats-Religion im römischen Reich durch Kaiser Constantin. München 1813. — Manso: Das Leben Constantin's des Grossen. Breslau. 1817. — Kist: De commutatione, quam Constantino auctore societas christiana subiit. Utrecht. 1818. — Hug: Denkschrift zur Ehrenrettung Constantin's des Grossen, v. Zeitschrift für die Geistlichkeit des Erzbisthum's Freiburg 1839. seš. 3. — Arendt: Über Constantin und sein Verhältnis zum Christenthum v. Tüb. Th. Q. Schrift. 1834. str. 387 sq. — Burkhardt: Die Zeit Constantin's des Grossen. Bas. 1853. — Keim: Der Übertritt Constantin's des Grossen zum Christenthum. Zürich 1862. — Unger: Die Bauten Constantin's des Grossen am heil. Grabe zu Jerusalem. Gött. 1866.

Konstantin uděliv svobodu křesťanství a postaviv je v životě na roveň s pohanstvím netušil jistě, že tím úplné vítězství křesťanství nad pohanstvím uspišil a dal podnět změnám, které hned veliký vliv na státní zřízení vykonávaly. Bez pochyby byl z prva toho mínění, že obě v pokoji vedle sebe žítí může, jak to v prvních letech panování Diokletianova bylo. A právě tím zachoval se od mnohého násilnictví a prospěl velice církvi, která ničeho nepotřebovala leč svobodu, aby se v celé kráse a přesnosti ukázala, vše pronikala a základem nového pořádku se stala.

Následkem ediktu milánského byli všickni křesťané, kteří pro víru byli vypověděni neb do žalářů uvrženi, propuštěni; zabavené jmění, ať je držela státní pokladna neb soukromníci, bylo dřívějším majitelům navraceno; totéž stalo se s chrámy a církevním jměním; konečně mohli křesťané své chrámy opravovati a nové stavěti.¹⁾

Téhož roku 313 osvobodil duchovenstvo katolické církve od povinnosti, že nemusilo úřadů municipálních přijímati;²⁾ dal církvi právo: přijímati odkazy,³⁾ a propouštěti otroky na svobodu v církevních schůzích u přítomnosti představených;⁴⁾ tím obdrželi chrámové křesťanství tutéž výsadu, které se pohanští těšili. Když sporné strany s výrokem světského soudce byly nespokojeny, mohli biskupové, jsouce oběma stranami požádáni, při ještě jednou vyšetřovati a rozsudek vynésti, který v platnost vešel, byť jináče zněl, nežli onen soudce světského.⁵⁾ Při vypisování obecné berně byla církev katolická vyjmuta⁶⁾, nikoliv však pohanské chrámy. Zakázal židům držeti křesťanské otroky, poněvadž jest to nedůstojné, aby ti, kteří Pána ukrutně zavraždili, služby jeho v otroctví drželi. Otrok křesťanský měl obdržeti svobodu, ale žid, který ho držel, měl býti peněžitou pokutou potrestán.⁷⁾ Odstranil některé tresty a způsoby smrti, které křesťanům byly ohavností, tak hyzdění obličejů, který jest obrazem Božím u zločinců,⁸⁾ smrt ukřižováním z úcty k Vykupiteli⁹⁾, lámání hnátů odsouzených k smrti; krva-

¹⁾ Euseb. H. e. X. 6. Vita Constantini I. 41. 42. II. 20. Lactant. de mort. pers. c. 48. Socrat. H. e. I. 3. — ²⁾ Codex Theod. lib. X. VI. tit. 2. lex 1. 2. Euseb. H. e. X. 7. Sozom. H. e. I. 9. — ³⁾ Cod. Theod. XVI. 2, 4. — ⁴⁾ Cod. Theod. IV. 7, 1. Sozom. H. e. I. 8. — ⁵⁾ Euseb. Vita Const. IV. 27. — ⁶⁾ Cod. Theod. XI. 1, 1. — ⁷⁾ Euseb. vita Const. IV. 27. — ⁸⁾ Cod. Theod. XI. 40, 2. srovn. VIII. 15, 1. — ⁹⁾ Sozom. H. e. I. 8.

vé boje gladiatorů po městech ¹⁾). Tento však zákon nebyl proveden. R. 321. přikázal svěcení neděle, ale polní práce mohly se konati a otroci na svobodu pouštěti. ²⁾ U jednotlivé legie byl ustanoven polní duchovní pro vykonávání služeb božích ³⁾. Tato veřejná náchylnost císařova ke křesťanství spojená jsouc s hojným podělováním křesťanů obilím a penězi ⁴⁾ rozněcovala náklonnost a lásku křesťanů k němu, způsobovala chladnost pohanů k modlám a obětem, a přiváděla četné do lůna církve, jakkoli mnozí bohužel jen z časných ohledů to činili.

Tato přízeň ku křesťanům nebyla spojena s odstrkováním pohanů. Pohané byli v jeho okolí, drželi státní úřady, císař opravoval chrámy pohanské a účastnil se obětí; neboť byl této doby, ač se ke křesťanství klonil, ještě pohanem.

Čím skvělejší se stávaly poměry křesťanů na Západě, tím neutěšenější byly na Východě pod vládou Liciniovou. Konstantin nežil dlouho se svým švakrem Liciniem v přátelství a pokoji. Učinil totiž Bassiana caesarem a dal mu za manželku svou sestru Anastasii. Bassian chtěl nyní k své hodnosti míti i část říše, a jelikož Konstantin s jejím postoupením váhal, spojil se s Liciniem, aby mocí podílu sobě dobyl. Byl však za svou vzpouru ztrátou purpuru potrestán. Konstantin žádal za vydání spoluvinného bratra Seneciona. Ale Licinius toho odepřel a dal k tomu na potupu svrhnouti sochu Konstantinovu v Aemoně. Povstala válka, ve které byl Licinius ve dvou bitvách u Cybale v Pannonii a u Mardie v Thracii poražen a musil přijati pokoj, jaký Konstantin diktoval. Ale nepřátelství mezi nimi proto nevymizelo. Opak Konstantinův začal býti Licinius. Ve svých starých dnech vedl hanebný život; paní a panny byly rodinám odnímány, do paláce císařova přivlečeny a byvše porušeny zpět poslány. Poddané tlačil velikými daněmi, křesťanů nenáviděl, a vida, že Konstantin jest jim přízniv, hledal podpory u pohanů. Vyhnal všechny křesťany z paláce a svého okolí a poručil, že jen ti veřejné úřady a hodnosti ve vojsku a správě držeti mohou, kteří bohům obětovati budou. Po tom vydal zákon, že služby Boží se za městy na otevřených polích pouze konati směji a to pro každé pohlaví zvlášť. Ženské pohlaví nesmělo býti vyučováno v křesťanství od biskupů, ale opět od ženských. Zakázal biskupům slavení synod a všecko ji-

¹⁾ Cod. Theod. XV. 11, 1. — ²⁾ Cod. Theod. II. 8. 1. Justinian III. tit. 12. l. 3. Euseb. Vit. Const. IV. 18. — ³⁾ Sozom. H. e. I. 8. — ⁴⁾ Eus. H. e. X. 6. Vit. Const. I. 42. IV. 29.

né shromažďování, by takto osaměli a na vzájem posilňovali se nemohli. Všem křesťanům zapověděl navštěvování vězňů v žalářích a každé prokazování nějakého dobrodiní jim pod trestem též pokuty, kterou uvězněný byl stížen. V městě Amasei a jiných městech Pontských dal kostely zbořiti, jiné uzavíral, zakázal jejich návštěvu ze strachu že se tam modlitby za štěstí Konstantinovo, nikoliv však za jeho konají. Z této nepřízně Liciniovy vzali si vladaři po krajinách příčinu, chtějice se jemu zalibiti, že biskupy jako zločince stíhali a usmrcovali, tak že se věřící rozprchali a po polích, lesích a horách skrývali. Již chtěl proti všem křesťanům zakročiti, když v tom nastala válka s Konstantinem, kterou Licinius vyvolal a Konstantin rád podnikl, aby křesťany z útrap a všechny poddané jeho od násilné vlády osvobodil, a sám jediného panství nad celou říší nabyl.¹⁾

Licinius předešlého ponížení nezapoměv použil proti Konstantinovi války, kterou tento v letech 322 a 323. se Sarmaty a potom s Gothy, kteří do Thracie a Moesie vpadli, vedl. Konstantin překročil v pronásledování Gothů hranice jeho území. Této záminky uchopil se Licinius k válce s Konstantinem. myslé, že jest vysílen.

Válka vzala na sebe ráz čistě náboženský. Konstantin měl ve svém vojsku kříž a obklopil se biskupy, kteří se za šťastný výsledek války modliti měli. Licinius tropil si z těchto zbožných příprav žerty a obklopil se pohanskými kněžími a egyptskými hadači, jichž věštby mu vítězství slibovaly, a vyřkl to zrovna, že tato válka ukáže, zdali Bůh křesťanský jest pravým Bohem, neb bohové pohanští jsou skutečnými bohy.²⁾

Licinius maje dostatečný čas ke zbrojení dobře ho použil a postavil se v opevněném táboře na polích u Adrianopole, když vojsko Konstantinovo ještě vzdáleno bylo. Konstantin přitáhl se svými voji, a oba tábory dělila řeka Hebrus. Konstantin přešel válečnou lstí s většinou vojáků řeku na místě, kde toho Licinius neočekával. Tu byla 3. května 323 svedena bitva, kterou Licinius ztratil, a zanechav 33.000 mužů na bojišti prohl se zbytky do Byzantia. Město bylo pro případ ztracené bitvy úplně připraveno, jak na straně pozemní, tak se strany mořské silným loďstvem chráněno. K tomu byl Licinius pod-

¹⁾ Euseb. II. e. X. 8. Vit. Const. I. 50—56; II. 1—2. Socrat. H. e. I. 3.

— ²⁾ Euseb. Vita Const. II. 2. 3.

porován přívozem z Asie a mohl se proto déle držeti než Konstantin, který byl na Thrácii obmezen. Ale Konstantin měl četné loďstvo, a jeho syn Crispus udeřil dle rozkazu otceva na loďstvo Liciniovo, bitva trvala dva dni, první den byla nerozhodnuta, druhý však den bylo loďstvo nepřátelské ztroskotáno a Licinius ještě v pravý čas zachoval sebe, své poklady a jádro vojska na druhý asijský břeh. Stáhl všechny po Asii rozptýlené legie, postavil u Chalcedona 130.000 mužů, a přišlo to k bitvě, která sluje u Chrysopole, přístavu to města Chalcedona, která 18. září 323 tak rozhodně pro Konstantina vypadla, že Chalcedon a Byzantium hned mu brány otevřely. Licinius prchl do Nikomedie, kamž ho Konstantin s voji sledoval, a hotovil se město obléhati. Tu se odebrala císařovna do ležení a prosila bratra za život pro svého chotě. Když Konstantin prosbě přivolił, přišel tam Licinius sám, vrhl se před Konstantinem, odložil purpur k jeho nohám, a byl od vítěze potom k hostině pozván. Konstantin vykázal mu Soluň za obydlí, kde měl v pokoji a soukromí život trávit. Tak se stal Konstantin samovládcem veškeré říše. Bůh ukázal na rouhání Liciniovo, že sám jest pravým a jediným Bohem, zjevil nicotu bůžků pohanických, rozhodl po druhé pro Konstantina a ušetřil svým vyznavačům nové pronásledování, které již nastávalo.

Ale když později Licinius z místa vykázaného ušel, přátelský spolek s Gothy uzavřel, a od nich pomoc obdržev opět válečně proti Konstantinovi se postavil: byl zase přemožen a právem válečným s hlavními rádci odpraven. Brzy potom zastihl týž osud jeho syna, mladého Licinia, z bázně snad, by jednou smrti otcovu pomstíti nechtěl.

Když Konstantin po přemožení Licinia se pánem i Východu stal a k nikomu více zřítí nemusil, přiznal se úplně k víře křesťanské a vyslovoval bez ohledu své přání, by všichni poddaní jeho příkladu následovali a pověry se odřekli.¹⁾ Hned po vítězství nad pohanem Liciniem rozšířil svobody, kterým se křesťané na Západě těšili, též i na Východě, a snažil se křesťanům všechny ztráty, které utrpěli, vynahraditi. Stavěl v Palestina a jinde v městech východních nádherné chrámy, tak na Božím hrobě v Jerusalemě, v Nikomedii, Antiochii, Mambré, Heliopoli; v Římě povstalo štědrostí jeho 6 chrámů; jeho mat-

¹⁾ Eus. Vit. Const. II. 24—42. 56.

ka sv. Helena vystavěla dva nádherné chrámy, jeden na Hoře Olivetské, druhý v Betlémě. Všechny nově povstalé svatyně obdržely hojná nadání z důchodů městských¹⁾. Křesťany ustanovoval četně v státních úřadech a liboval si v důvěrném obcování s biskupy²⁾. To vše působilo, že přechetně pohané se do církve hrnuli, nové kostely se stavěly a modlářské chrámy bouraly³⁾. Jakkoli císař každému u dovolil, svobodně kterékoli náboženství vyznávat, obmezoval přece jako samovládce pohanství a hleděl lásku k němu v lidu zeslabiti a znenáhla vykořeniti. V tomto úmyslu zapověděl místodržitelům účastniti se veřejných obětí, by po jejich příkladu i lid v horlivosti pro bohy a jejich službu ochaboval, a zakázal všechny tajné a soukromé oběti. Dále zakázal nemravné kulty a dal takové chrámy zbořiti. Tak zahynul na př. chrám Venušin v Afaci ve Foenicii, sídlo to hanebného bohoslužebného smilství, a chrám Aeskulapův v Aegai, kde se patrný podvod a veřejná šalba provozovaly, a vyhubil zženštilé pokolení egyptských kněží Nilu⁴⁾. Na skloňku svého života zakázal veškeré oběti, věštby, stavení soch bohům, zkrátka celou modloslužbu⁵⁾: ale tento zákon nevešel v platnost a pro množství pohanů ani vejíti nemohl.

Při všech snahách, jaké Konstantin pro křesťanství na jevo dával a je rozšířiti se snažil, činilo toto v Římě samém malé pokroky. Řím zůstával pohanským a staří rodové jeho lpěli na bozích, s nimiž v celém svém konání a myšlení co nejúžeji spojení byli. Odtud vycházel tuhý odpor proti jeho záměrům, a nechť Římanů k jeho osobě bylo lze viděti za jeho posledního pobytu v městě při vši zevnitřní slávě, jaká se jemu děla, tak že ji pozorovati musil. Toto jakož i podstatné změny, které na ústavě říše předsevzítí chtěl; zplodilo v něm myšlénku, aby sídlo z Říma přeložil, a tak veškerého jeho působení a tradic se zbavil. A to mohl tím spíše učiniti, poněvadž Řím své staré důležitosti a vážnosti pozbyl. Za sídelní a budoucí hlavní město říše vyvolil si Byzantium, které pro svou polohu k tomu jako stvořeno bylo, rozšířil je znamenitě, postavil na roveň Římu a nazval Novým Římem, kterýžto název

¹⁾ Euseb. Vit. Const. III. 25—40. IV. 43—45. 58—60. — ²⁾ I. c. II. 44. — ³⁾ I. c. III. 57. IV. 39. — ⁴⁾ I. c. II. 41. 42. III. 54—58. IV. 25. 39. Socrat. H. e. I. 18. — ⁵⁾ Euseb. Vit. Const. II. 25. 26. srv. Libanius oratio pro templis.

ustoupil později jménu Konstantinopole (město Konstantinovo). Tomuto novému městu snažil se dáti ráz čistě křesťanský, ozdobil je mnohými chrámy, z nichž nádherností chrám sv. apoštolů vynikal.

Císař podržel vzhledem ku pohanům titul: pontifex maximus, aby jím svá světská práva chránil, na jejich kult působení měl a je spíše ke křesťanství přivéstí mohl; vzhledem ku křesťanům měl se za dohlížitele, kterého Bůh nad jejich zevnitřními věcmi ustanovil, t. j. pokládal se za ochránce církve¹⁾.

Ale při všech zásluhách o církev byl v mravním ohledu mužem, který snadno vášněmi dal se unést a potom zločin zločinem smířiti chtěl; což skvrnu na jeho charakteru tvoří. Na obžalobu své druhé manželky Fausty, jakoby jeho výborný syn Crispus s ní v milostné pletky vstoupiti, a takto lože otcovské porušiti se snažil, dal ho odpravit. Přesvědčiv se brzy o jeho nevinnosti a vině své manželky, která bez vší pochyby odstraněním staršího Crispa říši svým synům zachovati chtěla, kázal ji v lázních přehorkou parou udusiti. Podobný osud potkal četné jeho přátely. Tyto vraždy byly asi příčinou, že s křtem odkládal, do svatyně církve nevešel a tak prostředků posvěcení po celý život pohřešoval. Na skvrnách charakteru Konstantinova nesou značnou část viny stoupenci Ariovi, kteří, aby císaře pro svou věc získali, jemu nesmírně lichotili a vlivu svého nepoužili, aby ho ku polepšení a přijetí křtu přiměli.

Chtěje do pole proti Peršanům vytáhnouti, byl najednou o velikonocích r. 337 zimnicí uchvácen. By počátky nemoci předešel, užíval lázni města Konstantinopole, a brzo potom teplých pramenů městečka Drepana, které rozšířiv po své matce Helenopolí nazval. Ale vida, že nemoc se horší, a tuše blízký konec života svého, přijal v chrámu mučenníků onoho města vzkládání rukou a stal se katechumenem. Brzo potom dal se přenést do Ancyranu, letohrádku v předměstí Nikomedském. Na počátku svátků svatodušních dosáhla nemoc svého vrcholu. Sem zavolal nyní biskupy, měl k nim řeč, v které pravil, že jeho přáním bylo, aby byl křtem sv. obmyt ve vodách Jordánských a byl pak od biskupa Eusebia Nikomedského pokřtěn. Odložil roucho purpurové, oblekl bílé pokřtěnců, a učiniv svá nařízení poslední skončil poslední den slavnosti 22. května r. 337 v hodinu polední. Mrtvolu přenesli vojínové do Konstanti-

¹⁾ Euseb Vit. Constant. I. 44. IV. 24.

nopole, kde byla až ku příchodu caesara Konstantia vystavena, konečně u veliké slávy v chrámu apoštolů pochována ¹⁾).

Bez ohledu na ony vraždy, ke kterým byl jinými sveden a odkudž svého ospravedlnění, aneb alespoň mírného posuzování od nestranných dějepisců docházejí, bez ohledu na vady, které velikost a štěstí válečné pravidelně v zápětí má, byla jeho památka vždy v úctě vysoko chována. Pohané vřadili ho mezi bojovníky; církev Východní ctí ho za svatého; Západní uznává jeho zásluhy a neupírá mu svatosti; většina jeho vrstevníků a následující všechna pokolení nazývají ho „Velikým,“ a to vším právem pro zásluhy, kterých si o říši římskou, již k předešlé slávě a moci povzněl, a o člověčenstvo vůbec, zjeďnáv křesťanství vítězství, celým svým životem dobyl.

§. 95.

Urputné vystoupení křesťanských synů Konstantinových proti pohanství ²⁾.

Již za svého živobytí r. 335 rozdělil Konstantin říši takto : Nejstarší syn Konstantin obdržel Gallii, Hispanii a Britannii; druhorozený Konstantius Východ, t. j. Asii, Syrii a Egypt; třetí Konstans Itálii a Afriku; synovcové *Dalmatius* a *Annibalianus*. synové totiž jeho bratra Dalmatia Annibaliana, obdrželi první Thracii, Macedonii, Illyricum a Achaji, druhý, který měl jeho dceru Konstantinu za manželku, Armenii, Pont a sousední země. Toto pořízení potvrdil ještě jednou na smrtelné posteli. Ale sotva byl pochován, byli oba jmenovaní synovcové i s jeho mladším bratrem Juliem Konstantiem, otcem Juliana Odpadlíka, mimo jiné příbuzné a znamenité muže zavražděni. Podezření tohoto krveprolití lpí na Konstantiovi. Potom učinili synové Konstantinovi nové rozdělení říše. Ale Konstantin II. nespokojen jsa se svou částí přepadl nejmladšího Konstanta, zahynul však u Aquileje r. 340. tak že nyní Konstans panoval na Západě a Konstantius na Východě.

Oba vystoupili proti pohanství a vydali r. 341 neb 342

¹⁾ Euseb. Vit. Const. IV. 61—71. Socr. H. e. I. 39. Sozom. H. e. II. 34. Theod. H. e. I. 32. Hieron. chron. — ²⁾ Th. Rüdiger: De statu et conditione pagānorum sub imperatoribus christianis post Constantinum. Vratisl. 1825.

ostrý zákon proti němu. „*Přestaniž pověra, pošetilost oběti budiž odstraněna. Neboť kdokoli by proti zákonu blahoslaveného knížete našeho otce a proti rozkazu naší dobrotivosti se opovážil oběti přinášeti, budiž na něm náležitá pokuta a následující výrok vykonán.*“ Následují slova Deuteron. 13, 6. a násl.¹⁾ Mnozí mužové žádali docela v přílišné a nerozvážné horlivosti na císařích násilného potlačení všech stop pohanství. Tak na př. Firmikus Maternus²⁾. Ale provedení této žádosti a onoho zákona bylo pro množství pohanů nemožné, a odpor jejich jmenovitě v Římě se zmáhal. K tomu přistoupily spory a občanské války, které mysl všech zaměstnávaly. Císař Konstans byl totiž od spiklenců v Antunu v Gallii zavražděn. Spiknutí vyšlo od velitelů legií v prospěch jakéhosi Němce Magnentia, který jedno z prvních míst u vojště držel. Hlavní podporovatel byl jakýsi Marcellinus, dohlížitel nad financemi, který velitele legií pod záminkou, že slaví narozeniny svého syna, na hody pozval. Které když se do noci prodloužily a hosté vínem rozehráli byli, vyšel Magnentius na chvíli ven a navrátil se ozdoben diadematem a purpurem. Spiklenci pozdravili ho za císaře, ostatní připojili se a Magnentius dal zavřítí brány města, aby císař, který právě na honbě byl, zprávy o spiknutí nedostal. Magnentius poslal po něm a dal ho zavraždit, který umřel máje věku svého 30 let r. 350. V Římě provolali císařem Nepotiana, příbuzného Konstantova, legie illyrské opět svého vůdce Veteraniona. Nepotiana potlačil Magnentius a Veteranionovi odloučil jeho pluky Konstantius. Mezi tímto a Magnentiem přišlo to k bitvě u Mursy, kde Magnentius byl poražen r. 351 a prochl do Gallie, kamž teprv ve dvou letech se Konstantius odvážil ho pronásledovati. Magnentius byl od legií opuštěn, vzal napřed život své rodině a pak probodl sebe v Lyonu, by se oběti msty nestal r. 353.

Konstantius vystoupil nyní bezohledně proti pohanům. „*Stanoveno jest, aby se hned na všech místech a ve všech městech zavřely chrámy, přístup do nich všem zakázal a možnost přestoupení oňala. Chceme též, aby se všichni od obětí zdržovali. A kdokoliv by něčeho z toho se dopustil, budiž mečem mstitelem odpraven;*“ tak zněl krutý jeho zákon³⁾. Statky

¹⁾ Cod. Theod. XVI. 10, 2. — ²⁾ Liber de errore profanarum religionum, který byl oběma císařům věnován. — ³⁾ Cod. Theod. XVI. 10, 4.

pohanů měly býti zabaveny a nedbalých úředníků v provádění vůle císařské čekaly přísné tresty ¹⁾).

Toto pronásledování udělilo vetchému a vyžilému pohanství novou sílu a jakýsi lesk v očích jeho vyznavačů, kdežto by bez oněch krutých prostředků samo sebou pro svou ducha-prázdnotu se bylo rozpadlo. Jeho vyznavači rozpalovali se láskou k němu, znamenití řečníci a učitelé rozněcovali horlivost pro bohy, vinili křesťany, že před obrazy císařů padají, a že jejich náboženství jen přízní a mocí císařů stojí, a žádali pro pohanství nyní toho, čeho dříve křesťané pro své náboženství žádali, totiž trpení a shovívavosti.

Když císař pohanské chrámy boursal aneb darem uděloval, nepovšiml si toho, že nejznamenitější školy a skoro veškeré vyučování a vzdělání vyšších stavů v rukou pohanských sofistů a novoplatonských filosofů jest, a tím přístup do těchto kruhů se zamezuje. Dopustil se nedůslednosti, která velice církvi škodila. Zde mohl a měl zakročiti cestou mírnou, měl zameziti zpotvořování křesťanství, jakého se tito učitelé ve svých přednáškách dopouštěli a postarati se o křesťanské vyučování. Z toho byla by církev veliký prospěch měla.

Jakkoli horlivost Konstantiova pro rozšíření křesťanství jest chvály hodna, musíme přec rozhodně jeho násilné prostředky, kterých užíval, zavrhovati a jeho násilnictví v čistě církevních věcech, jímž odpor nejnábožnějších biskupů proti sobě vyvolal, se vši určitostí zamitati. Zemř. r. 361.

§. 96.

Pohanská reakce proti křesťanství za císaře Juliana Odpadlíka. ²⁾

Reakce pohanství proti novému pořádku v říši a poslední napnutí jeho sil proti křesťanství staly se za nástupce Konstantiova císaře Juliana.

¹⁾ l. c. lex 5. 6. — ²⁾ Neander: *Kaiser Julian und sein Zeitalter*. Lpz. 1812. — Van Herverden: *De Juliano imperatore, religionis christianae hoste vindice*. Lugd. Bat. 1827. — Wiggers: *Julian der Abtrünnige v. Illgens Ztschr.* 1837. — Schulze: *De philosophia et moribus Juliani Apostatae*. Sundiae 1839. — Teuffel: *De Juliano, christianismi contemptore et osore*. Tueb. 1841. — Strauss: *Der Romantiker auf dem Throne*. Mannheim. 1847. — Auer: *Kaiser Julian der Abtrünnige im*

Flavius Claudius **Julianus** byl syn Julia Konstantia, bratra Konstantinova, a druhé jeho manželky Basiliny, která brzy po porodu zemřela. Při vraždě příbuzných zahynul otec Julianův, jeho zachovalo útlé stáří a staršího bratra **Galla**, jehož matka sloula Galla, nemoc. Zůstali v domě otcovském pod dohlídkou domácích sluhů, mezi nimiž kleštěnec Mardonius Juliana pěstil a vzdělával. Když povyrostli, byli (Julian v stáří 13 let, Gallus 16) posláni na statek zvaný Fundus Marcelli do Kappadocie u Caesaree, kde v jakémsi druhu vyhnanství pod přísnou dohlídkou vzdáleni jsouce beze všeho hlubšího a vědeckého vzdělání život trávili a kleriky se stali. Gallus jsa přirozeností hrubý zdivočil zde úplně. Julian učinil si zde, jak se zdá, známost s Řehořem Nazianzenským, Basiliem Velikým a Řehořem Nyssenským. Zde se zdržoval 6 let až do svého 19. neb 20. roku. Okolo r. 350 opustil Julian onen statek a odebral se do západní Asie, aby se zde vědám věnoval. Jelikož to samovolně učinil, počítalo se to jemu u dvora za zločin, a byl proto obžalován; tu se ho ujala císařovna Eusebia a vysvobodila ho svou přímlovou z nebezpečení. Za příčinou studií odebral se Gallus do Efesu a Julian do Konstantinopole. Poněvadž se v Kt. oči všech na oba příbuzné císařovy obracely, poslán jest Julian do Nikomedie k biskupu Eusebiovi pod záminkou dalšího vzdělání. V Nikomedii učil pohanský sofista **Libanius**, jehož přednášek sice nenavštěvoval, ale zato tím pilněji je doma čítal. Zde poznal též filosofa **Maxima**, který ho astronomii, hadačství a magii učil. Maximus očekával ve svém blouznění znovuzrození pohanství a potřebný nástroj k tomu našel v Julianu; proto sebral všechna předpovědění této věci se týkající, předložil je Julianovi a vpravil do něho mínění, že jest od bohů za regenerátora jejich pocty vyvolen.¹⁾ Maximus zůstal vždy při dvoře Julianově, aby plány zde nastrojené řídil. By ho z okolí křesťanů vytrhl, odebral se s ním do Jonie.

Poněvadž Konstantius s Eusebií dítek neměl, klonil se k mírnosti, a jak se zdá, působením své manželky rozhodl se oba vypovědence k svému dvoru připoutati, je povýšiti a náležitou důstojnost jim uděliti. Gallus stal se caesarem a obdržel

Kämpfe mit den Kirchenvätern seiner Zeit. Wien 1855. — Mangold: Julian der Abtrünnige. Stuttg. 1862. — Lübker: Kaiser Julians Kampf und Ende. Hamb. 1864. — ¹⁾ Socrat. III. 1. Sozom. I. 2. Liban. orat. V.

ke správě Východ se sídlem v Antiochii. Julian užil svobody k svému vzdělání, odebral se, jak jsme svrchu pravili, do Konstantinopole, odtud poslán jest do Nikomedie, odebral se do Athen a jiných měst, kde sofisté učili. Následek těchto studií byl, že po roce již a to r. 351 křesťanství se odpřisáhl, ačkoli pro veřejnost se k němu přiznával. Sám vypravuje, že ve 20. roce věku svého života křesťanem více nebyl. Pověst o tom dostala se až k jeho bratrovi Gallovi, který se ho písemně na pravdu této pověsti ptal. Od té doby stal se pokrytcem, a Konstatius neměl doněhodůvěry; neboť dostaly-li se ony pověsti ke Gallovi, tím spíše byly ke Konstantiovi donešeny. R. 352 žil Julian v Athénách, kde se s Basiliem a Řehořem sešel. V následujících letech vžil se ještě více v pohanství a stál v obcování se sofisty, kteří všickni k tomu pracovali, by ho v myšlence, že od bohů za regenerátora jejich pocty jest vyvolen, upevnili. Julian liboval si v ní a stal se jejím fanatikem, kterýžto oheň magičtí filosofové tím spíše rozněcovali, poněvadž byli přesvědčeni, že při bezdětnosti Konstantiově a Gallově trůn ho minouti nemůže. Mimo to kolovala pověst, kterou bezpochyby přátelé Julianovi roztrousili, že roku 365 křesťanství pomine. Toto předpovědění vykládal Maximus o Julianovi.

Mezi tím zasáhl osud caesara Galla. On měl za manželku sestru Konstantiovu Konstantii, pravou to ukrutnici. Oba vraždili v Antiochii a zabavovali jmění. Konstantius napomínal caesara a zmenšil jeho válečnou moc. Caesar zuřil ještě více a vraždil jako tygr a pomýšlel na to, aby se dal za augusta provolati. Konstantius vylákal ho lichotivými slovy a posly na Západ, kde byl v Istrii odpraven. Caesaroval 4 leta 350-354 a umřel maje 29 let svého věku.

Na své cestě do Italie mluvil Gallus v Kt. s Julianem a z toho se u dvora odvozovalo, jako by tento o zrádných úmyslech bratrových byl věděl. Pro toto podezření musil se odebrati do Koma blíže Milána. Maje touhu po vzdělání obdržel po 7 měsících dovolení odebrati se do Athen a pokračovati v studiích.

Po krátkém čase ustanovil se Konstantius působením a vlivem Eusebie, která v Julianovi zalíbení měla, bez ohledu na to, že dvořané odporovali, jmenovati Juliana caesarem.

Julian, ač nerad, opustil Athény, odebral se do Říma, byl zde jmenován caesarem, obdržel Helenu, sestru Konstantiovu, za manželku a Gallie byla mu ke správě vykázana r. 356. Gal-

lie byla od Franků a Alemannů pustošena, které vítězně přemáhal. Gallii od nich očistil, poddaným veliký díl daní odpustil, jež poplatkem přemožených národů nahradil. Válka trvala až do roku 360. Když Julian jako caesar se do Gallie bral, nebyl více žádným křesťanem, jak vysvítá z jeho listu k Athénským.

Roku 360 dostal od Konstantia rozkaz, by značnou část svých vojáků na Východ poslal, kde Konstantius se Saporem, králem Perským, nešťastně válčil. Tu když Julian v Paříži dlel, rozházeli někteří tribuni mezi voje anonymní listy, že prý Caesarovi nebezpečnost hrozí, vojsko-li se nesjednotí a odchodu na Východ nezamezí. **Julian** byl za augusta prohlášen, oznámil své povýšení Konstantiovi, ku kterému prý byl násilím přinucen a je přijati musil, nechtěl-li, by jiný povýšen a on sám o život nepřišel; ale mimo tento pro veřejnost určený list poslal mu ještě jiná tajná psaní plná hrozeb a úštěpků. Když s rozhodnutím k občanské válce váhal, zvěstovalo prý mu božství budoucnost ve snu, a bůh slunce slíbil mu, že Konstantius v Asii brzy zemře. Tyto sny a věštby Julianovy o smrti Konstantiově jsou nám prstem, že Konstantius byl násilně ze světa zprovozen, a sv. otcové to potvrzují. Hned nápadné jest, že tohoto času Helena, manželka Julianova, umřela: někteří praví, že umřela, když byla z paláce Julianova vypuzena, jiní tvrdí, že ji Julian jedem otrávil.

O smrti Konstantiově praví Řehoř Nazianský: Julian táhl rychle ze Západu, na Východ, a stál v krátkém čase blíž císařské residence: „Jak jeho přátelé praví, podnikl výpravu, poněvadž budoucnost věděl, a daemonové ho poháněli, kteří mu šťastný výsledek slibovali a převrat věci uzavřeli. Dle jiných však, kteří pravdu mluví, vynášel se po tajemném a v skrytém chovaném umluvení, a popíjil si, aby se v pravý čas dostavil, když totiž smrt jím způsobená vykonána bude, kterou jedním svým milcem provést dal.“ Dále praví Řehoř, že by byl Julian, kdyby císař nebyl v čas býval odstraněn, na dobro zničen, jelikož byl se svými voji obklíčen a cestu k útěku měl zamezenou.

Dle Ammiana Marcellina „když se Julian k boji připravoval, válčil Konstantius s Peršany. Když se císař o pochodu Julianově dozvěděl, vnikl tento již do Illyrie a strojí se vpadnouti do Thracie. Konstantius stáhl své voje do Hierapole a byl dobré mysli, poněvadž posud každého proticísaře přemohl. Některé vojevůdce předeslal, a sám táhl přes Antiochii ke Tar-

su, zde byl přepaden zinnicí, kterou pohybováním přemoci doufal. V Mopsnereně, pohraničném městě Cilicie, ležel těžko nemocen. Palčivá horkost pronikala jeho žíly, tak že tělo jeho jako ohniště hořelo a dotknuto býti nemohlo. Jelikož lékaře zde nebylo, zemřel 5. října 361 v 45. roce svého věku přijav křest od Euzoja, arianského biskupa. který ho na výpravě sprovázel

Celé toto vypravování nese patrné stopy otrávení, jež snad tajní přátelé Julianovi vykonali, mezi nimiž vynikal Oribasius, na kterého se Julian ve svých tajnostech obracel. Snad jim Konstantius dlouho žil, rok 365 pohanského vykoupení se blížil, Konstantius po smrti Eusebie měl s druhou manželkou dceru Helenu, tudy mohl míti i syna, a naděje Julianovy byly pak zmařeny. Proto ho snad Oribasius otrávil, neboť Konstantius těšil se obyčejně pevnému zdraví. Julian táhl rychlými pochody a zůstal najednou v Dacii státi. Proč? Přípravy to byly Konstantiovy; v zádech ohrožovaly Juliana dvě legie, které Konstantiovi věrnými zůstaly a Aquileju obsadily; někteří císařští vojevůdcové stáli blíže Kt.; Konstantius s velikou mocí táhl za nimi; západní voje nerady táhly na Východ, do svého hrobu. To byla ta znamení, která ho zdržovala. Nyní jak mohl Julian věděti, že v tom okamžení, kdy jeden jezdec vedle něho na zem padl, Konstantius v Cilicii umřel? Proč měl Julian věštby o smrti Konstantiově a nikoliv o svém vítězství nad ním? Proč se na této výpravě řídil věštbami a znameními, a nikoliv v Persii, kde proti všem nešťastným věštbám a znamením ku předu táhl. Patrně, že výsledek výpravy proti Konstantiovi na něčem jiném nežli na boji závisel. Tak stal se samovládce¹⁾.

Jakmile po smrti Konstantiově do Konstantinopole vtáhl, ustanovil komissi ze svých věrných stoupenců, aby vyšetřování vedla proti těm, kteří se jemu zdáli býti podezřelými a byli věrní přívrženci Konstantiovi. Kommissé si počínala zuřivě; mnozí byli k smrti, jiní k vyhnanství odsouzeni. Od vysokých hodnostářů obrátil se k nižšímu služebnictvu, propustil je celé a učinil bez chleba; sofisté tvořili nyní okolí císařovo a naplnili palác²⁾.

Jako samovládce směřoval s celou svou snahou k tomu, aby pohanství obživil a povznesl a křesťanství zničil.

¹⁾ Srv jeho životops u Socr. III. 1. Sozom. V. 1. 2. Theodoret. H. e. III. 1—3. Gregor. Nazianz. Orat. III. IV. — ²⁾ Socrat. III. 1.

V prvním ohledu, jakmile nastoupil na trůn, prohlásil se hned zjevně za pohana¹⁾ a očistil se od křtu podrobiv se obřadu Taurobolium²⁾ zvanému. Křesťan byl totiž spuštěn do hluboké jámy, jejíž otvor byl prkny přikryt, které měly do sebe udělané díry. Nad nimi byl býk s pozlacenými rohama matce bohů (*mater deorum*) obětován, krev tekla oněmi děrami na nováčka, který byv notně pokropen pokládal se za pohana. To vše jako jiný odpadlík podnikl. Jako pontifex maximus přinášel nesčíslné oběti bohům; když se k válce s Peršany strojil, bylo někdy až sto býků obětováno a s nimi celá stáda beranů a jiných zvířat, a bylo se obávati, že až se z války navrátí, býků málo bude. Věřil pevně v hádání a předpovídání budoucích věcí z vnitřností zvířat a z letu ptactva³⁾. „By chrám navštívil,“ praví o něm Libanius, „nebyla mu žádná cesta dlouhou ani obtížnou, a žádné vedro velikým a nesnesitelným. S obětí ve své domácí kapli začal a končil den. Sám nosil dříví na oltář, dýmal do ohně, zabíjel vlastní rukou zvířata a probíral se v jejich vnitřnostech.“ Tímto chtěl dáti dobrý příklad pohanům. By způsob života pohanského oživil, zavedl do pohanství tresty v církvi užívané, a kázal je na jednotlivé vyznavače vynášeti, zaváděl *epistolas formatas*, jaké si vzdálenější církve na vzájem posílaly, zakázal ediktem k lidu veškeren potlesk pro svou osobu, a rozšiřoval a zveleboval kult Cybely, matky bohů, který byl plný nestydatostí. Zavedl homilie pohanských kněží a předepsal jim způsob života podobný onomu křesťanských biskupů a kněží. K oživení pohanského kultu chtěl zavést hudbu⁴⁾. Ale veškerá tato snaha minula se s výsledkem, a kdyby nebyl býval svou vášní zaslepen, byl by marnost svého počínání musil nahlédnouti a ustáti od křísení toho, co jednou mrtvé bylo⁵⁾.

Vzhledem ke křesťanům a křesťanství jinak mluvil a jinak činil. Cesta pronásledování, na kterou nastoupil, byla pro církev záhubnější, nežli ona, kterou staří císařové kráčeli, a vedla spíše k žádoucímu cíli.

Julian zakázal křesťanům vyučovati vědám a svobodným uměním; nesměli býti učitelé rhetoriky a grammatiky a vyklá-

¹⁾ Julian, ep. 49. 52. Greg. Nazianz. orat. III. Sozom. V. 16. — ²⁾ Srv. o něm Döllinger: *Heidenthum und Judenthum* str. 626. — ³⁾ Ammian. Marcell. XXV. 4. — ⁴⁾ Sozom. V. 16. — ⁵⁾ Srv. Auer: *Kaiser Julian*, 7. Hauptstück, *Julians Reformen im Heidenthum* str. 176. sq.

dati ve školách staré autory; tito prý učili počtě bohů, a když myslí, že v tom bloudili, ať prý jdou do chrámů Galilejských, — tak slouli u něho křesťané — a tam vykládají Matouše a Lukáše¹⁾. Tímto ediktem chtěl křesťanům vzít vědu, by pak upadli v nevědomost a stali se méně nebezpečnými nepřátely. Křesťané měli alternativu, buď aby své děti posílali do škol pohanských a odcizili je křesťanství, aneb aby je nechali růsti v nevědomosti a učinili je cizinci státu, v kterém přec žili. By tento zákon byl proveden, nařídil ediktem vydaným ve Spoletu, by každá volba učitele v městech byla jemu ku potvrzení předložena. Tak vložil ruku na kořen křesťanství, na vychovávání mládeže, odkudž nějakého výsledku bylo lze alespoň nastávajícímu pokolení očekávat. Tato snaha, křesťany uvrhnouti v surovost, nelíbila se ani střízlivým a povážlivým pohanům; Ammianus Marcellinus nazval ji „nemilosrdnou, která by věčným mlčením měla býti zasypána“²⁾. Křesťanským lékařům, sofistům a rhetorům poručil, buď aby se svého umění vzdali, neb víry Kristovy odprisáhli. Zbavil biskupy a ostatní duchovenstvo všech výsad, které jim předešli císařové udělili. Nedopustil přístupu křesťanům k shromážděním na veřejná místa, k seděním a do soudních dvorů. Kdo chtěl veřejného života se účastniti, musil dříve obětovati bohům³⁾.

Lichocením a přemlouváním získal značně části vojska pro pohanství, alespoň na oko; ale četní zůstali stáli u víře. Křížem ozdobené vexillum dal odstraniti⁴⁾. Toto počínání bylo neprozřetelné, jelikož veliký díl vojinů a vůdců byli křesťané. Když jednou v průvodu dvoru, při kterémž tribun Valentinian byl, do chrámu vcházel, aby Geniovi obětoval, byli všickni od kněží obětní vodou postříkáni. Když Valentinian viděl, že jeho plášť vodou obětní pokropen jest, vyťal knězi políček, uřízl pokropenou část pláště jako poskvrněnou a odhodil ji. Julian neodvážil se ho potrestati; odňal mu jenom velitelství tělesné stráže a poslal do vyhnanství do Meliteny v Armenii⁵⁾. Též vůdce Joviana byl by odstranil, kdyby ho byl mohl pohřešovati.

Byl obyčej, že občané před sochami císařů se skláněli

¹⁾ Julian. ep. 25. Amm. Marcell. XXII. 10. Greg. Nazianz. orat. III. Sozom. V. 18. Socrat. III. 12. 13. IV. I. — ²⁾ XXII. 10. — ³⁾ Sozom. V. 18. — ⁴⁾ Sozom. V. 17. — ⁵⁾ Sozom. VI. 6. Theodoret. H. e. IV. 6. Philost. VIII. 5.

(adorare). Císař postavil vedle nich všudy na veřejných místech obrazy bohů; tu musil každý před císařem i bohy se skláněti, a kdo toho opomenul, byl viněn z uražení veličenstva. Této léčce malo kdo ušel ¹⁾). Podobnou léčku nastrojil jednou vojsku. Jednoho dne rozdával peníze mezi vojsko, každý musil před něho předstoupiti, a on každého podle jeho důstojnosti poděloval, vedle bylo kadidlo a oheň a biřiči; každý vzal kadidlo, hodil je do ohně a vzal peníze. Ale Julian považoval sypání kadidla na oheň za vyznání pohanského náboženství. Když později vojáci hodovali a mezi jídlem nádobu s vodou křížem žehnali, pravil jeden: Co jest to, že vzýváte Krista, kterého jste se odpřisáhli? Tu zvolali mnozí polomrtví: Jak odpřisáhli? Jaká jest to řeč! A když jim řekl: obětovali jste kadidlo a tím jste se Krista odpřisáhli; běželi na náměstí a křičeli, že jsou křesťané, že svou krví očistiti se chtějí, že byli obelštěni; běželi potom k císaři, hodili mu zlato a volali: Neobdrželi jsme, císaři, žádného daru, ale k smrti jsme byli odsouzeni. Nebyli jsme voláni, abychom byli vyznamenáni, ale abychom byli k potupě odsouzeni. Prokaž bojovníkům tuto čest a obětuj je Kristu ke cti, kterému samému jsme jen poddáni; dej oheň za oheň; pro onen popel učiň z nás popel; usekni nám ruce, kterých jsme k své zkáze natáhli; usekni nám nohy, kterými jsme k své zkáze běželi; jiné vyznamenej zlatem, kteří toho nelitují, že je přijali; nám dostačí Kristus, který jest nám vším ²⁾).

Císař neučinil z nich krvavých mučenníků, ale poslal je do vyhnanství. Jak asi kázeň vojenská trpěla, a kam takové výstupy vésti mohly, jest na bílé dni.

O násilném krvavém pronásledování křesťanů, jest pravda, nevydal žádného zákona, ústy se proti ubližování jim ohražoval a nechtěl z nich mučenníků nadělati, ale skutky v tomto ohledu jinak vypadaly nežli úlisná slova. Trpěl výbuchy lidu, vydal rozkazy proti kostelům, četné chrámy byly zbořeny, jmění jejich zabaveno, sv. nádobí odňato, duchovenstvo bylo při tom trápeno a mnohdy do krve bičováno; bouře a sběhy lidu staly se v Heliopoli, Gaze, Arethuse, Alexandrii, v městech okolo Antiochie, kde na jeho rozkaz kostely byly zbořeny, a lid, jak sám praví, proti křesťanům dále šel, nežli jemu milo bylo. V Edesse zabavil celé církevní jmění a rozdál je mezi

¹⁾ Sozom. V. 17. — ²⁾ Gregor Nazianz. Orat. IV. Sozom. V. 17.

vojáky a své služebníky, aby prý křesťané jsouce chudí spíše království Božího dosáhli. A Edessenští měli se při tom pokojně chovati! Zde onde po městech vyhnal biskupy a kněze pod záminkou, že lid dráždějí, v pravdě však, aby lid pastýřů zbavil.

V soudech chtěl sice býti spravedlivým, ale přece, kde se to nejméně hodilo, tázal se, kterému náboženství by strany odány byly.

Ve svém 7. listu daném Artabiovi, snad nějakému místodržiteli, praví: „Není to mou vůlí, bohové jsou svědkové, aby Galilejští byli vražděni, neb proti právu biti, neb jinak trápeni — ale docela jest to spravedlivé a přirozené, aby nábožní (totiž pohané) přenosť měli, ať to jsou již jednotliví lidé neb celá města. Jak tato lichometnost v životě vypadala, ukázali jsme. Povolal všechny vyhnané katolické i arianské biskupy zpět do jejich církví, aby se na vzájem potírali a ničili ¹⁾).

Židům dal Julian r. 362 dovolení vystavěti chrám Jerusalemský. By dilo postupovalo, odpustil jim daně, dal jim v osobě místodržitele britanského Alypia zvláštního stavebního kommissaře, podporoval je velikými summami ze státní pokladnice a pobízel k pili, by po vítězství nad Peršany v chrámu mohl Bohu své sliby učiniti, chtěje takto proroctví Syna Božího ukázati marnými. Ale, jak pohan Ammianus Marcellinus²⁾ vypravuje, „vystupovaly blíže základů ohnivé koule plamenů, spálily okolí i dělníky a přerušily všechnu práci.“ Opět se ukázal na nebi kříž na znamení, že církev na skále vzdělána jest, a žádná moc pekelná ji nepřemůže; že slova Spasitelova jsou pravdivá, a žádná síla je marnými býti neukáže; že, co Bůh jednou na věky zničil, též na věky zničeným zůstane.

Julian podnikl výpravu proti Peršanům. Jsa v Antiochii obtěžoval nesčíslnými oběťmi Apollina, který byl na předměstí zvaném Daphne ctěn. Ale Apollo neuděloval žádných věštek, jelikož naproti jeho chrámu vystavěl Gallus, bratr císařův, chrám,

¹⁾ Sozom. V. 5. Amm. Marcell. XXII. 5. Theodoret. H. e. III. 4. —

²⁾ XXIII. 1. Obširněji vypravují tuto událost křesťanští spisovatelé Socrat. III. 20. Sozom. V. 22. Theodoret. H. e. III. 20. Rufin. H. e. X. 37. Gregor. Nazianz. orat. IV. seu in Julian. invect. II. Chrysost. orat. III. adv. Judaeos. Philostorgius VII. 9. 14. — Výklad, že to byly pouhé výbuchy plynu nashromážděného, jest lichý, neboť tehdejší stavitelé nebyli žádnými nováčky ve stavbě a měli jistě dosti zkušenosti v podobných případech, nežli aby pro některé výbuchy, které se odstraniti mohly a jež samy přestatí musily, od stavby odstoupili.

do něhož kosti sv. Babyly, někdy biskupa Antiochenského, přenéstí dal. Julian myslil, že Apollo opět věštiti bude, když kosti onoho mučenníka přeneseny budou, a proto poručil to¹⁾. Ale chrám brzy shořel neopatrností jednoho cynika Asklepiada, který v chrámu sošku nebeské bohyni (dea coelestis) postavil a před ní světlo zapálil, od jehož jisker v noci dřevo chrámové chytlo. Hned po ohni vinil Julian křesťany, a nesčíslné mrtvoly jejich byly házeny do Orontu, tak že se zdmul.

Jaké ovoce snaha jeho pro pohanství v Antiochii přinášela, přesvědčil se o slavnosti Apollinově. Spěchal k ní z chrámu Joviše do Daphne, našel prázdný chrám, a toliko kněz obětoval bohu husu, kterou s sebou přinesl. Tuto bezbožnost vytýkal císař Antiochenským.

Julian vtrhl do Persie, oblehl hlavní město Ktesifon, ale pro nedostatek potravy musil obléhání zanechat, a vracel se skrze provincii Kordnene do své říše, jsa častěji vojsky perskými napadán. Při jednom takovém přepadení spěchal bez brnění, jen štítem se kryje, v boj, a nepřítelé již utíkali, tu byl kopím raněn, které žebry projelo a v jatrech uvázlo. Chtěje pravou rukou kopí vytáhnouti, porazil si prsty o ostří a spadl s koně, byl odnešen do ležení a odevzdán lékařům. Všickni stáli okolo tiše, on rozmlouval s Maximem a Priscem o vznesenosti duše, žádal pak studené vody a napiv se vypustil okolo půlnoci duši 26. června 363, maje 32 let svého věku.

Že by křesťan císaře byl zabil, nepraví ani Ammianus Marcellinus, ani Eutropius, ani Zosimus. nepřítel křesťanů, který na oné výpravě byl, ani Rufus, ani Viktor, teprve Libanius to činí, a po něm to vypravuje Sozomenus.

Že Julian umíraje pronesl slova: „Galilae, vicisti!“ (ὦ Γαλιλαῖε, ἐνίκησας) jest nezaručená pověst, kterou jako nezaručenou pověst Sozomenus²⁾ a Theodoret³⁾ vypravují; a proto můžeme říci, že nebyla pronešena; a každý, kdo nenávisť Julianovu ku křesťanství uváží a vzpomene si, že při smrti v jeho okolí byli theurgií filosofové Priscus a Maximus, jistě přisvědčí nám. Snad ona slova povstala z následující zprávy u Zonary a v chronicon alexandr. a u Philostorgia⁴⁾. Julian byl veliký ctitel boha Slunce. Na této výpravě ukázal prý se jemu bůh Helios a zvěstoval mu, že ve Frygii umře. Byv těžce ra-

¹⁾ Socrat III. 8. Sozom. V. 19. — ²⁾ H. e. VI. 2. — ³⁾ H. e. III. 21. 25. — ⁴⁾ VII. 15.

něn tázal se, jak se místo jmenuje a dostav za odpověď Frygie, zvolal prý: „ὦ ἤλιε, ὠλεσάς με“ (Slunce, zničiló jsi mne). Tato slova snad dušeným hlasem pronešena byvše dala podnět, že byla v ona: ὦ Γαλιλαῖε, ἐνίκησας; zaměněna ¹⁾).

Julian byl jako panovník činný, jako vůdce šťastný a obratný a pracoval i na poli literárním; ale všechny jeho vlastnosti dobré ničila nenávisť ke křesťanství. Vzhledem ke křesťanům byl celý život jeho jedním pásmem lži, jinak se k nim choval slovy, jinak skutky. Účel posvěcoval u něho prostředky. Aby pohanství obnovil a křesťanství zničil, byl mu každý prostředek dobrý.

§. 97.

Křesťanství za Joviana a jeho nástupců.

Po smrti Julianově vyvolili vůdcové za císaře **Joviana** křesťana, který tuto důstojnost přijal pod výminkou, že celé vojsko křesťanským se stane. Vojsko bylo v přesmutném stavu a mohlo jen hrdinou býti vysvobozeno; proto volali vojínové k němu, že jen křesťanům bude veleti. Jovian vyvedl vojsko šťastně z Persie a uzavřel mír se Saporem odstoupiv mu část říše. Nežli přišel do Konstantinopole zemřel náhle 16. února 364, snad násilnou smrtí; vládl toliko 8 měsíců.

On prohlásil všeobecnou svobodu náboženskou, jen čarodějství zakázal.²⁾ Poněvadž smýšlení císařovo bylo každému známo, žádali křesťané za obnovení ztracených práv pod Julianem, což většinou povolil.³⁾ Julianem odstraněné labarům zavedl opět do vojska.

Jelikož při smrti Jovianově vojevůdcové ještě po hromadě byli, zvolili za císaře **Valentiniana** I., který byv od Juliana vypověděn a jako tribun sesazen, žil v Ancyře. Byl zavolán a setkal se s vojskem v Nicaei, které ho za augusta pozdravilo a spolu žádalo, aby si někoho za spoluvládce vyvolil. Zprva odmítl tuto žádost, později však poznal její prospěšnost a učinil bratra **Valenta** spoluvládce dádá mu Východ a sobě ponechav Západ ⁴⁾.

¹⁾ Srv. Auer, I. c. 203—206. — ²⁾ Themistius orat. V. Socrat. III. 24. 25. — ³⁾ Socrat. III. 24. Sozom. VI. 3. Theodoret. H. e. IV. 4. 19. Philost. VIII. 5. — ⁴⁾ Amm. Marcell. XXVI. 4.

Za **Valentiniana I. a Valenta** zůstala všeobecná náboženská svoboda nedotknuta,¹⁾ a oni svou vhodnou shovívavostí přispěli znamenitě ku pádu pohanství. Valentinian řídil se zásadou, které ovšem vždy věrným nebyl, aby každý po svém způsobu Boha ctil. Ale předce zakázal noční oběti²⁾. Valens obrátil se jmenovitě proti sofistům, milcům Julianovým, po jehož smrti je Jovian hned od vojska pryč poslal, proto ho za nepřitele filosofie a filosofů rozkřičeli. Jelikož se jejich poměry horšily, napnuli všechny síly a rozpředli daleko a široko rozvětvené spiknutí proti oběma císařům Valentinianovi a Valentovi a potáhli na svou stranu tajného písaře Theodora, slibivše mu, že ho augustem učiní. Ale podniknutí se nezdařilo, bylo odkryto a je zasáhl krutý osud. Nejvážnější z nich Maximus, Simonides, Hilarius Patricius, Andronikus a Ceranius byli odpraveni. Všechny čarodějnické čili magické knihy vyhledávaly a ničily se, a pohanská věda utrpěla v tomto pronásledování ránu, z které se již vyhojiti nemohla.³⁾

Když Valentinian I. vyslance Quadů, kteří ho za pokoj prosili, do Illyrika pozval, rozhorlil se v jedné rozmluvě s nimi tak, že mu jedna žila praskla, a on umřel r. 375. Měl dva syny z rozličných manželství: starší **Gratian** maje 17 let svého věku byl v Gallii, za augusta prohlásil ho otec již před několika lety, a jeho jméno stálo v císařských rozkazech vedle jmen císařů Valentiniana a Valenta; jemu náležela správa Západu; druhý syn jmenem **Valentinian** byl se svou matkou Justinou v průvodu císařově, když tento v Illyrii umřel. Legie, které do války s Quady a Sarmaty táhly, provolaly ho za augusta, jakkoli byl dítě teprv čtyř let. Gratian káral toto samovolné počínání vojska, nikoliv pro věc samou, jako spíše pro nesprávnost a ukázal svou upřímnost k bratru tím, že ho spoluaugustem jmenoval a ke správě jemu Afriku, Itálii a Illyrii vykázal, kteréž země v nezletilosti synově spravovala Justina, horlivá ariánka, sídlící dvorem v Miláně.

Gratian (375—383) a **Valentinian II.** (375—394) následovali v náboženských věcech šlepějí svého otce, byli shovívavi ku pohanům a Gratian vydal zákon, aby každý Boha ctil, jak chce.⁴⁾ Pokrokem v pokřesťanění státu Římského bylo

¹⁾ Cod. Theod. IX. 16, 19. Amm. Marcell. XXX. 9. — ²⁾ Cod. Theod. IX. 16. 7. — ³⁾ Amm. Marcell. XXIX. 1. 2. Zosim. IV. 13—15. Sozom. VI. 35. Socrat. IV. 19. — ⁴⁾ Sozom. VIII. 1.

že Gratian odložil titul a roucho pontifika maxima a vydal rozkaz, aby oltář bohyně Viktorie, která byla custos imperii virgo, při níž senátoři přísahali, a již libace přinášeli, z kurie senátu byl odstraněn.¹⁾ Většina senátu byla pohanská, proto uzavřel senát podati proti rozkazu císařovu stížnost a prositi za navrácení oltáře; ale císař deputaci nedpředpusťl²⁾, dále odňal chrámům statky a vestálkám výsady a jejich platy ze státní pokladnice.³⁾

Když Valens, nečekaje pomocných legií od Gratiana mu slíbených s Gothy bitvu u Adrianopole svedl a v ní padl r. 378, stal se Gratian pánem i Východu, k jehož spáse povolal r. 379 Theodosia a jmenoval ho augustem Východu.

§. 98.

Křesťanství stává se za Theodosia Velikého státním náboženstvím⁴⁾.

Theodosius byl syn komita Theodosia, který jako vojevůdce slavného jména u Valentiniana I. požíval a potlačením povstání manretanského prince Firma, jež se po celé Africe a Mauretanii rozšířilo, se vyznamenal. Tehdáž stál mladý Theodosius v poli s Valentinianem I. v Moesii proti Sarmatům. Po smrti Valentiniana I. byl starý komes u Gratiana očerněn a k smrti odsouzen, a nemilost zasáhla i mladého Theodosia, který jako soukromník ve Španělsku žil.

Jako augustus Východu skrotl Gothy a učinil je poddanými r. 380 a přijal téhož roku v Thessalonice od biskupa Askola křest maje 34 let svého věku, jakkoli již dříve byl celým svým smýšlením křesťanem.

Zprvu dovolil libationes a otevření chrámů; ale již r. 381, kde druhý oekumenický sněm v Konstantinopoli byl slaven, zakázal odpadnutí z křesťanství ku pohanství pod trestem, že odpadlík žádné závěti činiti nesmí; o dva roky později r. 382 zbavil odpadlíky práva dědití.⁵⁾

Ale poměry na Západě stávaly se neutěšené. Legie bri-

¹⁾ Zozim. IV. 36. — ²⁾ Ambros. ep. 17. — ³⁾ Cod. Theod. XVI. 10, 20. ep. Ambros. 17. — ⁴⁾ Joan. Stoffken: Dissertatio de Theodosii M. in rem christianam meritis. Lugd. Batav. 1828 — ⁵⁾ Cod. Theod. XVI. 7, 1. 2.

tanské zbouřily se a provolaly císařem Maxima. Gratian dostav o tom zprávu v Italii, kde se zdržoval, táhl proti povstalcům; ale než to k bitvě přišlo, opustily ho jeho voje a přešly k Maximovi. On prchl asi se 300 jezdci sobě oddanými, byl však v Lyonu dohoněn a zabit r. 383.

Pádem Gratianovým bylo císařování **Valentiniana II.** otevřeno: neboť Východ byl válkou s Gothy vyčerpán a legie italské nespolehlivé. Proto jedinká spása ležela v uzavření míru s **Maximem**, což se také stalo. Dvůr Milánský uznal ho za augusta Gallie, Hispanie a Britannie. Tohoto nebezpečného stavu použila pohanská část římského senátu, by socha Viktorie do kurie opět postavena a výsady kněží a vestálek navráceny byly. Městský praefekt Symmachus složil v tomto smyslu žádost a podal ji Valentinianovi II. Císařská rada byla povolena; ale o tomto vyjednávání dostal ještě v čas zprávu sv. Ambrož, biskup Milánský, a obrátiv se na Valentiniana II. listem ²⁾ prosil ho, aby své křesťanské důstojnosti nezapomínal a modloslužbě tímto způsobem se příznivým neukazoval. Brzy potom dostal sv. Ambrož opis zadání Symmachova a vyvrátil je skvěle zvláště vypracovaným rozbořem ³⁾. Oba listy Ambrožovy byly v státní radě čteny, která přece radila, aby se žádost Symmachova splnila ⁴⁾. Tu vystoupil čtrnáctiletý Valentinian II. a vytýkal křesťanským radům jejich nevěrnost, pohanské ostře odbyl, a zamítl na dobro žádost Symmachovu ⁵⁾. Po druhé zmařil sv. Ambrož tyto snahy pohanských senátorů u císaře Theodosia za jeho pobytu v Miláně ⁶⁾. A tak zůstal oltář bohyně Viktorie odstraněn, a výsady pohanských kněží a vestálek zrušeny.

Maximus uchlácholil svým počínáním dvůr Milánský, a co se tento úplně za jistý měl, přepadl Italii se svými vojsky a táhl k Milánu, tak že císař a jeho matka rychlým útekem k Theodosiovi prchli prosíce ho za pomoc. Theodosius táhl proti Maximovi dříve, než by se sesilil, a svedl s ním bitvu na Sávě v Uhřích, v které byl Maximus poražen, chycen a potom odpraven r. 388.

Theodosius zdržel se po svém vítězství nad Maximem tři

¹⁾ Symmachus epist. X. — ²⁾ Ep. 17. — ³⁾ Ep. 18. — ⁴⁾ Ambr. ep. 57. n. 2. — ⁵⁾ Ambr. de obitu Valentiniani n. 19. 20. ep. 57. n. 2. —

⁶⁾ Amb. ep. 57. Socrat. V. 14. Baron. ad a. 389. n. 53. sq.

léta na Západě (388—391). Slavil s Valentinianem II. v Římě triumf, ukazoval se všudy vřelým a přívětivým, a navštívil osobně staré šlechtické rodiny a zlomil jejich tvrdé a chladné srdce. Svolal senát a měl v něm řeč vybízející pohanskou část, aby nebeskou pravdu přijala. Ale nadarmo. Mnozí mu odporovali. Vida tuto zatvrzelost, nařídil, aby budoucně státní pokladnice žádných výloh na oběti nečinila. Zosimus ¹⁾ pohan praví, že prý se k vybidnutí Theodosiově ani jeden senátor neobrátil, ale básník Prudentius, který Symmachu v krásných verších vyvrátil ²⁾, praví že nesčíslné množství Římanů, jmenovitě vznešení rodové přijali křesťanství. Obzvláště paní těchto rodů přijaly Krista a přivedly později samy své muže ku poznání pravdy. Od té doby, kdy státní pokladna na oběti ničeho nedala, zanikaly; chrámové stáli opuštěni, slavnosti bohů přicházely v zapomnutí, pohanství stálo na sklonku.

V Římě nezdržel se Theodosius dlouho ³⁾, odebral se do Milána a zanášel se opravami tamější špatné vlády.

Mezi tímto zaměstnáním Theodosiovým nebyl Valentinian II. v Miláně, ale v Gallii jsa dvorem nejprve v Treviru a potom ve Vienně. Mezi legiemi, které Valentinianovi sloužily poznal Theodosius Germana jménem **Arbogasta**, který po přemožení Maximově legie, které jemu ještě věrné zůstaly, s velkou opatrností zničil, muže, jenž by podporou mladého Valentiniana býti mohl. Toto očekávání nebylo sklamáno, pokud Theodosius na blízku byl. Ale po jeho odchodu nastaly spory mezi Arbogastem a Valentinianem. Mladý císař psával Theodosiovi vždy o nadutosti a vysokomyslnosti svého rádce a prosil ho, by přišel a po druhé ho vysvobodil. Den vysvobození nepřišel. Nešťastný panovník neměl ani té útěchy, aby sv. Ambrože viděl, kterého jako otce miloval, a z jehož rukou křest sv. přijati si přál. Poslal sice z Vienny pro něho svého komorníka a hořel nedočkavostí po jeho příchodu, tázaje se již třetí den, zdali sv. Ambrož jest tady, ale nedočekal se ho. Týž den procházející se na levém břehu Rhodanu času odpoledního, byl na rozkaz Arbogastův zardoušen a na svůj kapesní šátek pověšen,

¹⁾ IV. 59. — ²⁾ Libri II. contra Symmachum. — ³⁾ Srv. Baronius ad ann. 389. a Pagius ad amm. 395. Oba ukazují, že Theodosius jen jedenkrát a to po pádě Maximově v Římě byl, a nikoliv dvakrát, jak tomu Zosimus chce.

jakoby si byl život vzal¹⁾. Tak skončil mladý císař uprostřed nadějí v něho skládaných 15. května 392. Arbogastus vystrojil mu slavný pohřeb a poslal mrtvolu do Milána a pochoval ho vedle jeho bratra Gratiana. Při řeči pohřební²⁾ sv. Ambrože byl všeobecný pláč a lkání nad ztrátou dobrého panovníka, který v stáří 20 let zradou zahynul.

Arbogastus učinil císařem **Eugenia**, který si řečnictvím dobrého jména dobyt, poněvadž jako cizinec nemohl sám býti císařem, tudy chtěl míti takového, pod nímž by sám vládnouti mohl.

Eugenius jsa křesťanem, jak se zdá, byl proti svému přesvědčení přinucen, že pohanské části senátu povolil, oltář Viktorie restituoval a pohanským chrámům roční příjmy vykázal³⁾.

Eugenius poslal hned po svém povýšení posly k Theodosiovi a nabízel mu pokoj pod výminkou, že ho za spoluvládce uzná. Theodosius přijal vyslanectví vlídně, ale žádost jeho zavrhl. Nastalo strojení k válce, která na sebe vzala opět jako mezi Konstantinem a Liciniem ráz náboženský. Theodosius mimo přípravy válečné posilňoval se k ní pokorou, modlitbou, horlivostí pro pravověrnost a prokazováním dobrých skutků a milosrdenství i těm, kteří o jeho osobě a vládě potupně mluvili. Nežli opustil Konstantinopol, vstoupil do chrámu sv. Jana Křt., vzýval tohoto svatého o pomoc a poroučel šťastný výsledek boje jeho přimluvě⁴⁾.

Jinak se strojíval Eugenius. On byl sice křesťan, ale Arbogastus s předními náčelníky povstalců byli pohané. V Římě tekli potokové krve obětovaných zvířat, probíraly se vnitřnosti, aby se budoucnost vyzpytovala⁵⁾ a bůh Herkules zdobil hlavní prapor vojska⁶⁾. Povstalci obsadili julske Alpy a postavili tam Jovišovy sochy⁷⁾.

Theodosius přitáhl se svými voji, vynutil si přístup skrze Alpy, ale když důstojníci viděli, jak neščíslné pohanské Eugeniovy pluky roviny pokrývají, radili císaři k návratu, aby se novými pluky sesílití mohli. Císař ukázal na kříže, které na jeho praporech byly malovány, a pravil: „Učhovej Bůh, abychom toto znamení, které nad peklem vítězí, za slabé pokládali a připustili, aby s potupou obrazu Herkulovu ustoupilo“⁸⁾.

¹⁾ Philostorg. XI. I. Zosim. IV. 54. Oros. VII. 35. Hieron. ep. 60. n. 15. Idacius chronicon ad ann. 392. — ²⁾ De obitu Valentiniani. — ³⁾ Paulin. vita s. Ambrosii n. 26. — ⁴⁾ Sozom. VII. 24. — ⁵⁾ Rufin XI. 33. — ⁶⁾ August. de civitate Dei V. 26. Theodoret H. e. V. 6. — ⁷⁾ l. c. — ⁸⁾ Theodoret. H. e. V. 24.

Při těchto slovech začala bitva, která po celý den nepříznivě pro Theodosia dopadala, který na kolena padl a vroucně se modlil, aby pohané rouhajíce se nečinili otázky, kde jest Bůh křesťanský¹⁾. Noc učinila konec boji, a Theodosius ztrávil ji na modlitbách, k ránu umdleností zdřiml, a ve snu ukázali se mu dva bílé odění mužové, Jan Ev. a apoštol Filipp, jak se sami jmenovali, a slíbili mu druhý den vítězství. Týž sen měl jeden vojn a vypravoval jej ráno důstojníkům své legie, odtud přišel k uším císařovým a v málo okamžicích vědělo o něm veškeré vojsko, které nadšením naplněno jest²⁾. Druhý den bitvy začínal opět nešťastně při přesile nepřátel. Theodosius postavil se v čelo vojáků a zvolal: „Kde jest Bůh Theodosiův.“³⁾ Toto heslo roznítilo vojny a znělo od řady k řadě. Tu povstala bouře, která se proti vojákům Eugeniovým hnala, a činila je k bojování neschopnými, kdežto pluky Theodosiovy svých sil pohodlně užívati mohly⁴⁾ Eugenius byl od svých vlastních vojáků jat a Theodosiovi vydán. Tento činil mu výčitky pro zavraždění Valentinianova a obnovení modloslužby a vyřkl nad ním ortel smrti⁵⁾ Eugenius prosil za život, v tom srazil mu jeden rozhořčený voják hlavu. Jeho voje přestoupily všechny k Theodosiovi a prosily za odpuštění, kterého dosáhly, a oboje vojsko radovalo se společnou radostí pod jedním pánem⁶⁾. Tak rozhodl Bůh křesťanský 6. září 394 pro Theodosia. Arbogastus utekl z bitvy do hor, kde se po dvou dnech dýkou probodl Theodosius stal se jediným pánem a to posledním veškeré říše římské

Vzhledem ku křesťanství učinil Theodosius po čas své vlády rozhodné kroky ku potlačení pohanství. Od r. 391 zostřil zákony proti všem druhům obětí a návštěv chrámů. Žádná oběť neměla více býti obětována, žádný chrám navštíven, žádná socha ctěna. Kdyby některý místodržitel neb jeho zástupce do chrámu se odebral bohů ctíti, měl těžkou peněžitou pokutou býti potrestán, a tutéž pokutu měli jeho podřízení úředníci nésti, když se jemu neprotivili a toho neudali. Konečně zakázal r. 392 veškerou modloslužbu. Žádný se neměl opovážiti ani veřejně obětovati ani domácí bůžky jakýmkoli způsobem ctíti⁷⁾.

¹⁾ Rufin. XI. 33. — ²⁾ Theodoret. H. e. V. 24. — ³⁾ Ambros de obtu Theodosii n. 7. — ⁴⁾ Zosim. IV. 52. Socrat. V. 25. Theod. V. 24. Oros. VII. 35. — ⁵⁾ Theodoret. V. 24. Rufin. XI. 33. — ⁶⁾ Zosim. IV. 58. — ⁷⁾ Cod. Theod. XVI. 10, 12.

Dovolil jednotlivým biskupům, pohanské chrámy proměnit v křesťanské. Netrestal násilného boření chrámů návodem mnichů Obranná řeč Libaniova pro chrámy zůstala marnou.

Když patriarcha Theofil Alexandrinský od Theodosia dovolení dostal chrám Bacchův v křesťanský proměnit, nalezly se v podzemních chodbách symboly egyptských bohů, samé hanebné předměty, které patriarcha veřejně nositi dal, aby pohanský lid rozumu nabyl.

Ale filosofové, kteří při chrámu boha Serapise, odtud tak zvaném Serapejonu učili, vyvolali hrozné povstání, četní křesťané byli zavražděni a vojenská moc musila proti povstalcům, kteří se v Serapejonu upevnili, zakročiti. Když povstání bylo potlačeno, poručil císař Serapejon a všechny ostatní chrámy ztroskotati, a svěřil provedení svého rozkazu Theofilovi, kterého praefekt a komes egyptský podporovati měli. Serapejon byl div světa, jemuž toliko Kapitolium mohlo po boku býti postaveno. Bylo na návrší uměle zhotoveném vystavěno. V prostředku stál zcela mramorový chrám pokrytý zlatem, pak stříbrem a měděným plechem. Socha Serapiova byla nesmírné velikosti znamenajíc boha slunce a zárodkující Nil. Chodby, sloupové a mnoho nádherných budov jej obklopovaly, v nichž kněží bydlili. Chrám byl ztroskotán ¹⁾ r. 391 a na jeho místo kostel sv. Janu Křtiteli postaven ²⁾. Osud Serapejonu zachvátil ostatní pohanské chrámy v Alexandrii, a jen nejkrásnější jsou jako umělecké památky zachovány.

Příkladu Theofilova následovali ostatní biskupové egyptští a syrští. Po městech a vesnicích řítily se chrámy a sochy bohů, a na jejich troskách povstávaly křesťanské kostely a kláštery.

Pádem Eugeniovým a Arbogastovým klesla poslední naděje pohanů na veřejné uznání jejich náboženství, které státně více ani trpěno nebylo.

Theodosius poraziv Eugenia ztrávil ostatní část roku upevňováním státu a náboženství, upadl v těžkou nemoc vodnatelnost, a umřel plný oddanosti do vůle Boží 17. ledna r. 395 v Miláně. Sv. Ambrož měl pohřební řeč při slavných službách Božích za něho.

Všichni spisovatelé, křesťané i pohané zápasili o závod ve chválách Velikého Theodosia. Zosimus jest jediný, který svým

¹⁾ Amm. Marcell. XXII. 16. Socrat. V. 16. Theodoret. V. 22. Rufin. XI. 22—30. Sozom. VII. 15. — ²⁾ Baron. ad ann. 389. n. 97.

pohanstvím se dal zaslepiti, a vady a skvrny v jeho charakteru vypočítává; ale svými vrstevníky a celým životem císařovým jest vyvrácen.

Theodosius spojoval ve své osobě ctnosti státníka, hrdiny a křesťana. U něho spatřujeme úkaz jistě u knížat řídký, že čím více jeho moc časem a šťastnými výpravami rostla, tím lepším a nábožnějším se stával. Právem jmenuje se **Veliký** a církev východní ctí ho za svatého.

§. 99.

Křesťanství za synů Theodosiových Arkadia a Honoria a jejich nástupců.

Theodosius rozdělil svou říši mezi své dva syny; starší **Arkadius** obdržel Východ, mladší **Honorius** Západ. Při mladosti těchto císařů vládli jejich ministři, na Východě *Rufin*, rodem z Gaskonie; na Západě *Stilicho* Vandal.

Na Východě za **Arkadia** (395—408) a **Theodosia II.** (403—450) mohly zákony Theodosia I. býti důsledně prováděny¹⁾. Arkadius hrozil smrtí úředníkům, kteří by se v jejich provádění netečně ukázali. Na jeho rozkaz byly všechny obrazy bohů odstraněny. Mnichové bourali pohanské chrámy jakožto poslední zbytky modloslužby. V Alexandrii byla bez trestu ukrutně zavražděna znamenitá a všeobecně vážená filosofkyně Hypatia 415²⁾. Za těchto poměrů umlkli filosofové athénští a neodporovali zjevně křesťanství. Okolo r. 425 nebylo v celé říši východní žádných chrámů více v rukou pohanů; buď byly ztroskotány, buď v křesťanské proměněny. R. 423 mluví Theodosius v jednom zákonu tak, jakoby pohanů více nebylo.

Obtížnější bylo provedení oněch zákonů na Západě, který byl návaem národů germanských jako moře vlnobitím zmítán a k svému pádu neodvratnému se chystal. **Honorius** (395—423) poručil sice zbourání ostatních chrámů pohanských po venkově, v městech však měly býti i se svými poklady jako památky umělecké šetřeny³⁾. R. 421 byl ztroskotán chrám bohyně Coelesty (foenické Astarty) v Karthagu. Náležel k nej-

¹⁾ Cod. Theod. XVI. 5, 43—47, XVI. 10, 13—19. — ²⁾ Socrat. VII. 15.

— ³⁾ Cod. Theod. XVI. 10. 18.

krásnějším budovám pohanství a měl skoro hodinu v objemu. R. 391 byl zavřen a zůstal přes 12 let zavřeným. Potom byl v chrám křesťanský proměněn, a biskup Aurelius Karthaginský bydlil v něm a konal tam služby Boží. Ale r. 421 vyšel rozkaz, aby byl stržen, se zemí srovnán a v křesťanský hřbitov proměněn, poněvadž v něm polovice křesťanů karthaginských vedle Krista též bohyni Coelestě se klaněla.

Valentinian III., syn a nástupce Honoriův (423—455), vydal sice zákony proti modloslužbě ¹⁾, ale musil bourání pohanských chrámů zastaviti, poněvadž všechna neštěstí, jimiž říše od národů germanských svírána byla, se opuštění římských bohů připisovala ²⁾. Toto bludné domnění vyvracovali *Orosius*, *Augustin* a *Salvian*.

Císařové Leo I. a Athemius trestali modloslužbu zabením statků, ztrátou úřadů a hodností a i tělesnými tresty ³⁾.

Justinian I. (527—565) zrušil filosofické školy v Athénách a zakázal pohanům vyučovati.

Toto vystupování císařů proti pohanům, i když horlivost jejich pro křesťanství uznáváme, bylo jen nespravedlivé. Dělo se nyní pohanům, totiž, co dříve od pohanů křesťanům. I bez oněch násilných prostředků bylo by křesťanství svou vlastní silou zvítězilo.

Od roku 380 nalézáme pro ctitele bohů název „pohan“ (*paganus*), kteráž slovo dříve obyvatele vesnic čili sedláka znamenalo. Pohan a sedlák bylo tudy jedno a totéž. Mezi otroky a sedláky udrželo se pohanství i tenkrát, když v městech dávno vymizelo; jmenovitě to platí o Západě, kde na př. za Řehoře I. (590—604) největší díl venkovského obyvatelstva na ostrově Sardinii byl pohanský. A byť císařové východní pohanů ve svých zákonech viděti nechtěli, přece po venkově a v horách žili, a biskupové buď sami je Kristu získati se snažili, neb k nim missionáře a mnichy pro obrácení posýlali.

§. 100.

Polemika pohanů proti křesťanství; křesťanští apologeté.

Boj pohanských učenců proti křesťanství trval dále i za změněných poměrů, když císařové ke Kristu se přiznávali. S

¹⁾ Cod. Theod. XVI. 10, 17, 18. — ²⁾ Zosim. IV. 59. Aug. de civitate Dei XXIII. 13. — ³⁾ Cod. Justin. I. 11, 7—8.

veškerou svou silou a učeností pracovali k tomu, aby jeho šíření jmenovitě do třídy vzdělané co největší překážky kladli a pohanství to nejširší pole zachovali.

V tomto boji největší sílu vyvíjela **škola novoplatonická**. Z ní vyšel **Jamblichus**, učenník Porfyriův, rodem z Chalcidy v Coelesyrii, který v Alexandrii r. 333 zemřel. Snažil se pohanství oživit a je duchovním učiniti a věnoval se theurgii, t. j. umění tajemnými slovy a skutky s bohy ve spojení vejíti, aby od nich divotvůrčích sil a vyššího poznání nabyl. Toto umění dokazoval spisem: „De mysteriis Aegyptiorum.“ Jakožto ideál pro pohany sepsal: „Život Pythagorův,“ kde ho jako nadpřirozenou bytost, jako nějaké vtělené božství líčí, který svůj vyšší původ zázraky a proroctvím osvědčil. V ztraceném spisu: „O obrazech bohů“ hájil jejich pocty.

Nejjízlivěji proti křesťanům počínal si císař **Julian**. Ve své satyře: „Caesares“ líčil nectnosti předešlých císařů, tupil Konstantina a dělal si posměch z náboženské horlivosti Konstantinovy. Do své satyry na Antiochenské: „Misopogon“ (pohrdání vousy), kteří nosíce holé brady jeho vousy pohrdali, vpletl štíplavé poznámky proti křesťanství. Na své výpravě proti Peršanům složil za pomoci filosofa Maxima veliké polemické dílo proti křesťanům, které se ztratilo, a jež dle Jeronyma o sedmi, dle Cyrilla o třech knihách bylo. Dokazoval v něm, že spiknutí Galilejských jest vynález lidský a bídne ze židovských a pohanských částí složeno. Nejprve brojil proti Starému zákonu jakožto základu Nového. Učení jeho o původu světa a člověka jest prý bájí, a stojí hluboko pod učením, které v tomto ohledu Plato podává; chová prý nedůstojné ponětí o Bohu, kterému nevědomost, strannost a nespravedlnost připisuje, a jehož si jako nějakého člověka představuje, nemůže se tak osvíceným zákonodárstvím vykáhati, jakému se Řekové těšili, a nesnese přirovnání k řeckým básníkům a filosofům, kteří výtečnými plody člověčenstvo obohatili. Potom vrhl se s veškerou jízlivostí proti Novému Zákonu. Mrtvý Ježíš prý ničeho zvláštního nevykonan; teprve evangelista Jan učinil prý z něho Boha. Proti Ježíši zplodila starobylost vznešenou literaturu řeckou, světové panství Říma, velebnou poctu bohů. Učení Ježíšovo není pro život a jest nebezpečné státu: kdyby se všichni lidé dle něho řídili, nebylo by kupujících a prodávajících, nebylo by měst a národního hospodářství. Jeho přívrženci byli prý od počátku nemravní a zpozdili lidé; nynější pronásledují

pohany a kacíře, čehož jim ani Ježíš ani Pavel nepřikázali, kteří ovšem prý nikdy nedoufali, že jejich přívrženci někdy noci nabudou. Starozákonní proroctví prý se násilně vykládají o Ježíšovi; rodokmeny Matouše si odporují, jako vůbec veškeré sv. knihy křesťanů překypují odpory, kterými se nikdo ještě lepším nestal. U křesťanů jest všechno zpozdílost, ctění mučovníků, hrobů, kříže, dovolávání se zákona Mojžíšova, domnění, že křtem odpuštění hříchů dosáhnou a slepá víra v liché sliby, které jim jsou učiněny.

Proti Julianovi psali presbyter *Filipp Sidetes*, *Cyrrill Alex. a Photius*; ale jen dílo Cyrillovo došlo nás, které ke všem námitkám se nevztahuje.

Dialog „Filopatris“ od neznámého auktora, který však z vnitřních důvodů do tohoto času spadá, prohlašuje křesťany za špatné vlastence a očerňuje je u císaře Juliana; tupí křest, sv. Pavla apoštola, mnichy a mnohé křesťanské články, jmenovitě učení o Trojici.

Ale veškerá tato práce nebyla s to, aby zastavila průběh událostí a pokřesťanění říše římské. Po smrti Julianově obrátil se list a pohanství stalo se náboženstvím utiskovaným a mělo svou životní sílu ukázati, které však neukázalo a proto zahynulo. Darmo obrátil se obhajnou řečí na císaře Theodosia I. rhetor a sofista řecký Libanius, aby chrámy byly před bouráním ušetřeny; darmo podal městský praefekt římský Symmachus písemní žádost k císaři Gratianovi za navrácení odstraněného oltáře bohyně Viktorie do kurie senátu; darmo namáhaly se školy novoplatonické v Alexandrii, Athenách a Malé Asii upevniti klesající pohanství; darmo pracovali výtečníci jejich, Hypatia, Hierokles, Aedesius, Eustathius, Maximus Efeský, Hierokles Mladší, Chrysantius, Eunapius, dějepisec Zosimus, Plutarch Mladší, Syrianus, Proklus a jiní; co ku poslední hodině smrti pracovalo, nemohlo umění lidské obživiti.

Méně naruživi učenci pohanští a přece spolu svobodomyšlnější přijali mnohé křesťanské idee do svého náboženského přesvědčení a chovali se mírně ku křesťanům. jako na př. Themistius, který v druhé polovici čtvrtého století kvetl a Ammianus Marcellinus, historik, který z Antiochie pocházel, v druhé polovici IV. století žil a v Římě své dějiny sepsal.

Tito a jiní podobní snažili se rozdíl mezi učním novoplatonickým a křesťanským setřítí a mezi oběma „pravou střední cestu“ raziti. Obsah polemiky pohanské byl tento:

1. Různost náboženství slouží prý k větší počtě Boží, je-liž jedno náboženství chce předstihnouti nad druhé. Ku pravdě prý vedou rozličné cesty, a úplného poznání božství nelze dosíci; proto jest nejlépe, když zůstane každý při svém náboženství od otců zděděném; a vzdělanec má nade všemi formami státi, je zkoumati a, co nejlepšího z nich, si vybrati. 2. Křesťané jsou prý nesnášliví proti jiným náboženstvím a boří chrámy a protiví se tak duchu svého zakladatele a apoštolů, kteří každé násilí u věcech víry zakázali. 3. Život mnohých křesťanů jest nemravný a svědčí tudy proti křesťanství. 4. Bůh, který v podobě služebníka po tisíciletích, kde dávno státové byli, v jednom koutě světa se objevil, tam učil a konečně ukřižován byl, nemůže přec býti pravým Bohem. 5. Ctění bohů a heroů jest prý mnohem důstojnější člověka, nežli počta mučenníků a jejich ostatkům vzdávaná. 6. Božské zjevení tvoří základ starého náboženství, které má též své věštky a věstce, božstvím nadchnutá písmena a reformatory, a ve své mravouce všechno obsahuje, co v křesťanství pravého jest. 7. Konečně rozšířili filosof Eunapius a dějepisec Zosimus na konci 4. a počátku 5. století daleko a široko domněnku, že křesťanství jest příčinou úpadku říše, která při návalu národů germanských k zármutku všech vlastenců všestranně spukřelou a k obhájení svého bytí neschopnou se okázala. Při hrůzách pustošení říše surovými národy zmocnila se úzkost všech a obrátila srdce mnohých k starému ctění bohů, orakulím a zkoumání budoucnosti vůbec. Tento směr zastával velice **Proklus** (nar. r. 411. a zemřel 485), filosof a veliký učitel novoplatonismu v Athénách a spolu nepřítel křesťanství.

Teprve úplným vyhasnutím pohanství vyhasla literární polemika pohaných učenců proti křesťanství.

By nebeské pravdy hájili, povstali v této periodě učenci křesťanští, kteří obratným způsobem polemiku proti pohanům vedli. Nám známý církevní dějepisec **Eusebius Caesarejský** sepsal: „*Praeparatio evangelica*“ o 15 knihách, kde v prvních šesti líčí a vyvrací pohanství, a v následujících devíti židovství co přípravu na křesťanství vykládá; a „*Demonstratio evangelica*“ o 20 knihách, z kterých jen 10 zbylo, a v nichž křesťanství jakožto pravé náboženství vykládá. Hlubšímu pojetí křesťanství vadil mu arianizující názor o Synu Božím. Ve spisu, který se obyčejně „*Adversus Hieroclem*“ cituje, dokazuje, že Apollonius z Tyany Kristu přirovnán býti nemůže.

Athanasius, biskup *Alexandrinský*, psal dva apologetické spisy: „*Řeči k Řekům*“ a „*O vtělení Syna Božího*“, které se plyností a jednoduchostí vyznamenávají.

Cyrill, biskup *Alexandrinský*, psal k židosti mnohých aegyptských křesťanů, vyvrácení polemičského díla, které císař Julian proti křesťanům složil. Z této práce zachovalo se nám vyvrácení prvního tří knih Julianových, o 10 knihách a má titul: *Pro sancta christianorum religione adversus atheum Julianum*.

Theodoret, biskup *Cyrský*, který obcovav mnoho s pohanskými učenici, ze zkušenosti poznal, jak se na ustavičném požadování víry, neucenosti apoštolů, úctě a vzývání mučovníků uráželi. Aby tyto předsudky pohanů zhojil, sepsal své apologetické dílo: *Ἑλληνικῶν θεραπευτικῆ παθημάτων* (*Graecarum affectionum curatio lib. XII. — řeckých neduhů zhojení*). Toto dílo tvoří závěrku apologetické činnosti řecké církve.

K latinským apologetům této doby náleží **Julius Firmicus Maternus**, který byv obrácen s láskou četl písmena svatá a vydal spis: *De errore profanarum religionum*.⁴ Toto dílo věnoval císařům Konstantovi a Konstantiovi a vybízel je v něm k zničení pohanství; byla to nevčasná a neosvícená horlivost.

Velkolepé apologetické dílo pochází od **Augustina** a má název: **De civitate Dei libri XXII.** (o městě Božím). Jak jsme pravili, odvozovali pohané všechno neštěstí a všechny nehody, které od 2. století říši římskou stihly, od hněvu bohů na křesťany a úpadek říše ve 4. století zdál se této pomluvě nasvědčovati, a četní křesťané kolisali se u víře. Pohané, kteří celou zpoustu návalů germánských zažili a před jejich hrůzami do krajin ještě nedobytých se rozprchli, rozšiřovali ono domnění. Augustin bojoval proti tomuto blouznění v mnohých řečech. Místodržitel v Africe Marcellin žádal od Augustina, aby proti němu knihy sepsal. A nyní složil Augustin své dílo: „*O městě Božím*“ ve 22 knihách, v prvních desíti vyvrací pohanství odmítaje ono bludné domnění, jakoby křesťané pohromami říši svírajícími vinni byli, a pak onu zpozdilost, že prý křesťanství srovnání s pohanstvím nesnese; v následujících dvanácti vypisuje dějiny říše Boží naproti říši zlé, čili ďáblově, a proto podává vznik, vzrůst a konec těchto obou říši. V krátkém čase stalo se toto dílo majetkem celé západní říše.¹⁾

¹⁾ Po česku vyložil toto veledílo Fr. Čelakovský. V Praze. 1829—33. 5 dílů.

Paulus Orosius, rodem z Braccary v Galicii, utíkáje před zpoustou Vandalů, Suevů a Alanů přišel zároveň v příčině pelagianismu k sv. Augustinovi do Hippo-Regia a sepsal k jeho vyzvání své dílo: „*Historiarum libri VII. adversus paganos*“, které dějiny světa od jeho stvoření až do r. 416 obsahuje a svrchu uvedenou domněnku pohanů vyvracuje.

Za týmž účelem psal **Salvianus z Massilie** (zemřel r. 495) „*De gubernatione Dei seu de providentia libri VIII.*“, mezi lety 451—455, háje prozřetelnosti Boží, která nezdárnost křesťanů a pohanů oněmi bidami spravedlivě trestá.

§. 101.

Křesťanství v Persii.

V Persii byli asi prvními věrozvěstci oni Medové, Parthové a Elamitští (Skut. apošt. 2, 9.), kteří byli sesláni Ducha sv. na apoštoly přítomni a na řeč Petrovu se obrátili. Dle podání kázali na Východě, tedy v krajinách perských čili onoho času parthských apoštolé **Šimon a Jůda**. Dle bibliotéky orientální Assemannovy byl prvním biskupem v hlavním městě říše Parthské Seleucii-Ktesifontu *Mares*, žid a učenník *Adaea*, který byl z počtu 72 učenníků Páně. On zastával tento úřad 33 let a pokřtil mnoho tisíc židů a pohanů. Bardesanes spisovatel druhého století činí zmínku o křesťanech v Persii¹⁾, a Eusebius praví, že jich tam bylo veliké množství²⁾; ale o vnitřních jejich poměrech nelze nic určitého říci. Stolec biskupský v Seleucii-Ktesifontu byl z prvu asi na Antiochii závislý, učinil se později samostatným a stal se hlavou a středem všech církví za Eufratem a Tigridem na Východ ležících. Vláda vlastních Parthů byla podle všeho křesťanům přízniva. Jejich stav nezměnil se, když parthská dynastie Arsakovců od Artaxerxa Babigona čili Ardešira r. 226 byla svržena, a jím dynastie perská Sassanovců na trůn vstoupila. Jeden perský biskup byl na synodě Nicaejské přítomen³⁾, který snad císaře Konstantina V. na stav křesťanů perských upozornil. Proto když král perský **Sapor II.** čili Šahpur (309—81) jemu spolek a přátelství nabízel, užil tohoto kroku perského dvora a poroučel vše králi,

¹⁾ U Euseb. praepar. evang. I. VI. c. 8. — ²⁾ Vita Const. I. IV. c. 8. —

³⁾ Euseb. Vita Const. III. 7.

kterého bratrem a mužem velikým a plným mírnosti a přívětivosti nazývá, křesťany a směřoval celým obsahem listu k tomu, aby krále ku přestoupení na víru křesťanskou pohnul¹⁾. Pokoj, kterého církev požívala, byl návodem Židů a Magů r. 343 v kruté pronásledování změněn. Židé a Magové vinili arcibiskupa **Simeona** a s ním křesťany vůbec, že jsou s římským císařem srozuměni, a jemu všechno, co se v Persii děje, donášejí. Sapor utiskoval nejprve křesťany nesmírnými daněmi, které ukrutnými lidmi od nich vymáhati dal, doufaje, že pro osvobození od těchto břemen Krista zaprou a slunci klaněti se budou. Brzo potom poručil všechny kněze a služebníky boží mečem odpravit, kostely zbořiti a sv. nádoby a všechny drahocennosti pro královskou komoru zabavit. Konečně dal arcibiskupa Simeona jako zrádce země a náboženství perského před sebe přivesti. Simeon byl jat a v železných okovech před krále postaven. Král poručil mu, aby se slunci klaněl, a když vyzvání králova neuposlechl, byl uvězněn. Na cestě do vězení v branách paláce vstal před ním a vzdal mu nejhlubší čest Usthazades, letitý eunuch a vychovatel krále Sapora, který zároveň byl nejvyšším dozorcem královského paláce. Ale sv. Simeon káral ho ostře a bral se kolem něho s odvráceným obličejem. Bylť on křesťanem, zapřel pro násilí Krista a klaněl se slunci. Stařec byl tak chováním svého vrchního pastýře dojat, že bílé roucho odložil, v smutek se oděl a nad svým pádem hluboko sténal. Sapor tázal se ho na příčinu smutku, a dozvěděv se jí přemlouval ho, a vida že nic neprospívá, odsoudil ho k stětí. Když byl k smrti veden, poslal věrného eunucha ke králi s prosbou, aby dal prohlásiti, že nikoliv pro nějaký zločin v paláci spáchaný jest odpraven, nýbrž proto, že jsa křesťanem své víry zapřítí nechtěl. Král svolil k této prosbě a dal to břičem provolati doufaje, že křesťané tím spíše odpadnou, když přisnost královi, která ani svého vychovatele neušetřila, spatřejí. Usthazades však chtěl onou prosbou pohoršení, které bratřím dal, napravit a slabé k mukám posílniti. Druhý den potom, který byl veliký pátek, byl Simeon opět před krále předveden, a zůstav stálým od něho k smrti odsouzen. Ale v tentýž den bylo před jeho očima 100 křesťanů, kteří byli uvězněni, z nichž někteří byli biskupové, jiní presbyteri a jiní klerikové státi, které všechny otcovsky k stálosti

¹⁾ I. c. IV. 8—13.

napomínal, a naposledy obdržel sám smrtelnou ránu a vešel tak do sídla svého nebeského krále. Rok potom na veliký pátek vyšel královský edikt, který všechny křesťany bez rozdílu stavu odpravití kázal. Magové procházeli města a místa, pásli bedlivě po křesťanech a starali se o jejich usmrcení; ano ani paláce královského neušetřili, kde Azadas, eunuch a miláček králův, s mnohými pro Krista život ztratil. Sapor dostav o smrti svého miláčka zprávu, zarmoutil se velice, učinil přítrž všeobecnému pronásledování křesťanů a obmezil je na pouhé učitele křesťanského zákona. Toto obmezení způsobilo, že křesťanské oběti tím hroznějšího nakládání a týrání zakusily. Hroznou smrt zakusila sv. panna **Tarbula**, sestra arcibiskupa Simeona, s dvěma družkami. Byla s nima na žalobu židů, jakoby byla kouzly a čarami nemoc královninu způsobila, pilou rozřezána a na šibenici pověšena. Magové probíhali říši, slídili po duchovenstvu a trápili je; jmenovitě utrpěla mnoho krajina Adiabene, kterou větším dílem křesťané obývali. Počet mučenníků, kteří za vlády Saporovy smrt utrpěli, a jejichž jména byla známa, udává Sozomenus na 16.000, k nimž připojeno bylo takové množství jiných dle jména neznámých, že počet jejich nijak určití nelze¹⁾. Mezi těmito vyniká sv. Sadoth, nástupce Simeonův, který byl s celým duchovenstvem svým v Ktesifontu a ještě s jinými kleriky, mnichy a Bohu posvěcenými pannami sousedních míst jat. Král odsoudil všechny počtem 128 k smrti. Po mučennické smrti ještě jeho nástupce zůstal stolec Seleucejsko-Ktesifontský 20 let neobsazeným.

Lepší časy nastaly pro křesťany za krále **Isdegarda I.** (Jezdedšerda I.), který od r. 400—420 panoval. Císař Arkadius poslal k němu poselstvím biskupa Maruthu z Tagritu v Mesopotamii. Maruthas získal si svým milým obcováním a uzdravením krále jeho důvěru v té míře, že se Magové obávali, aby se král křesťanem nestal. Aby Maruthu zahubili, vymysleli následující leš. V chrámu, kde sv. oheň chovali, ukryli pod zemí člověka, který volal ke králi, když sv. ohni klaněti se chtěl, aby se k němu neblížil, poněvadž obcováním s křesťanem jest poskvrněn. Král chtěl Maruthu hned pryč poslati, ale Maruthas dostav se za podvod, odkryl jej králi, který poručiv kopati, přesvědčil se, odkud hlas vycházel. Četní Magové zaplatili svou hanebnost smrtí, a křesťané dostali dovození chrámy stavěti a

¹⁾ Sozom. II. 9—14.

víru svou svobodně vyznávat¹⁾. Snahu Maruthovu zničil ne-
včasnou horlivostí Abdas, biskup ze Susy. Ve své, můžeme
říci, zaslepenosti zbořil okolo r. 418 pyreum, čili chrám ohni
zasvěcený, a Magové stěžovali si na tou krále Isdegarda, který
poručil Abdovi, aby pyreum na svůj náklad opět vystavěl.
Abdas neuposlechl rozkazu králova, ano stavění pyrea křesťan-
em a biskupem by se skoro odpadnutí od víry rovnalo. Král
dal ho nyní zabiti a kázal všechny křesťanské chrámy zbořiti;
a nyní vypuklo kruté pronásledování, v kterém křesťané nej-
vymyšlenějšími mukami z tohoto světa sprovázeni byli. Za ná-
stupce Isdegardova **Bahrama V.** (Vararana 420—438) vzrostly
muka až k rozřezání pilou a odřeni čili stažení kůže s těla.
Mnozí křesťané utíkali před pronásledováním do říše římské.
Bahram žádal vyslancem vydání svých poddaných. Když císař
Theodosius II. žádost perskou jako sebe nedůstojnou zamítl,
vypukla mezi oběma říšema válka, která dvě léta zuřila, po-
rážkou Peršanů se skončila a křesťanům pokoj alespoň na chvíli
udělila. R. 422 byl mír mezi oběma říšema uzavřen²⁾. Nej-
větší slávu získal si v této válce **Akacius**, biskup z Amidy,
na perských hranicích. Římané zajali 7000 Peršanů, kteří by
hladem byli musili zahynouti, jelikož vojáci sami nouzi trpěli
a nepřátely přec propustiti nechtěli. Tu se ujal ubohých Aka-
cius, prodal všechno skvostné církevní nádobí, zaplatil jím
výkupné Římanům, zaopatřil potravu zajatým a dala jim pe-
níze na cestu, poslal je jejich králi nazpět. Bahram byl touto
velkodušností a obětavostí tak dojat, že si přál Akacia poznati
a Theodosius poslal ho k jeho dvoru³⁾. Hlavní ránu zasadili
katolíkům perským Nestoriané, kteří jsouce v říši římské pro-
následováni do Persie se utíkali a podpory u dvora nalézali
z opposice proti Římanům, kteří byli pravověrní. Nestoriané
převládli nad pravověrnými tak, že tito během času skoro vy-
mizeli. Král perský Chosroës II. dobyl r. 614 Jerusalema, utla-
čoval křesťany v dobytých krajinách a odnesl s sebou do Persie
sv. kříž, který císařovna Helena našla. Císař Heraklius osvo-
bodil Jerusalema a přinesl sv. kříž zpět z Persie k veliké ra-
dosti křesťanů.

¹⁾ Socrat. VII. 8. — ²⁾ Theodoret. II. c. V. 39. Socrat. H. e. III. 18—20.
August. de civit. Dei XVI. 12. — ³⁾ Socrat. H. e. VII. 21.

§. 102.

Křesťanství v Armenii, na Kavkazu a v Arabii.

V Armenii působil na počátku 4. století **Řehoř Illuminator** (Osvětitel) pocházející z královského rodu armenských Arsakovců. On přijal od Leontina, biskupa Caesarejského, r. 302 svěcení na biskupství a obrátil na víru armenského krále Tiridata, proti němuž proto císař Maximin válku zdvihl ¹⁾).

V duchu sv. Řehoře Osvětitel pracovali mezi Armeny a pravidelně z jeho rodu voleni byli jeho nástupcové, kteří se patriarchy nazývali: *Aristages, Husig, Nerses a Sahag* čili *Isák Veliký* (390—440). Sv. *Mesrop* vynalezl r. 406 abecedu pro zvuky armenské, přeložil jsa podporován patriarchou Isákem, svými dvěma učenníky Josefem a Eznachem a dějepiscem Armenů Mojžíšem Chorenským písma sv. ²⁾) a jiná díla na jazyk armenský a stal se tak původcem a zakladatelem literatury armenské vůbec a theologické zvlášť. Mimo to podnikal missiionářské cesty po Armenii a sousedních krajinách, aby zbytky pohanské obrátil a křesťany u víře potvrdil. Po smrti Isákově měl se státi sám patriarchou, on přijal sice úřad ten s velikou těžkostí, ale jen do volby budoucího patriarchy, která se však za jeho živobytí nestala. Roku následujícího 441 následoval za svým přítelem Isákem na věčnost. Když závislost Armenie na Peršanech v úplnou poddanost byla proměněna, a země ztratila své krále pouhou perskou provincií se stala, bylo učení Zoroastrovo násilím Armenům vnucováno, a četní mučenníci oslavili Krista hrdinnou smrtí. Ale statečnost Armenů bránila se 442—458 vnucování pohanství a vydobyla si svobodné vyznávání své víry. Když Nestoriané Armeny do svých tenat zaplésti chtěli, varoval je patriarcha Proklus před tímto bludem. Ale bohužel přidali se později k bludu Eutychetovu, zavrhli sněm Chalcedonský a potvrdili svůj odpor proti církvi na synodách konaných ve Valaršapatu r. 491 a Dovině r. 596.

V Iberii hlásala Krista játa křesťanka, jejíž jméno jest neznámo. Zázrakem uzdravila královnu, která v Krista uvěřila a po nějakém čase stal se i král křesťanem vyvážnův šťastně z nebezpečnosti smrti, do kterého na honbě upadl. Král obrátil se na Konstantina V. s prosbou za věrozvěstce, který tam

¹⁾ Sozom. II. 2 — ²⁾ Srv. Güntner: *Introductio in s. N. T. libros* 90—92

hned biskupa s několika kněžími poslal, aby nové štípení u-
tvrдили a pojistili.

Z Iberie přišlo křesťanství do Albanie a k okolním kme-
nům ¹⁾. V letech 520—22 dal se Zathus král **Laziů** v Kt.
pokřtiti.

Do jižní **Arabie k Homeritům** poslal císař Konstatius
slavné poselství, v jehož čele stál arianský biskup Theofil,
s velikými dary (okolo r. 350), aby tam cestující římsí kupci
chrámy stavěti a domorodci křesťanství svobodně přijímati a
vyznávatí mohli. Poselství potkalo se se zdarem; kníže Home-
ritů přijal křesťanství a vystavěl na svůj náklad tři chrámy;
jeden ve svém hlavním městě Tafariu, druhý v Adenu a třetí
v Hormuzu. ²⁾

Na arabské kmeny kočovní působili blahodárně mnozí
mnichové a obrátili četné na víru, tak na př. ve čtvrtém sto-
letí sv. Hilarion; v pátém sv. Euthymius, který náčelníka sara-
cenského kmene jménem Ashebeta Kristu získal a pod svým
křesťanským jménem Petra za biskupa posvětili dal. Též sv. Si-
meon Stylites byl se svého sloupu věrozvěstem kočovníků
a četné obrátil ku Kristu. Mnoho zásluh o pokřestění kočov-
níků náleží mnichům na hoře Sinajské bydlícím. Rozvoji cír-
kve bránilo v Arabii mimo nestálý život kočovnický domorod-
ců množství židů, kteří i toho dosáhli, že v jižní Arabii jejich
souvěrec Dunaan království se zmocnil. Žid Dunaan pronásle-
doval krutě křesťany, spálil 523 křesťanské město Negran v se-
verním Yemenu ležící a přes 20.000 věřících bylo zavražděno.
Krutému pronásledování učinil konec král Abyssinský Elesbaan,
který Dunaan přemohl, a jsa sám křesťanem křesťanského
krále tam dosadil. Když Arabie pod vrchnípanství perské pod-
robena byla, podporovali Peršané Nestoriany na úkor katolí-
ků; církev arabská byla trhána a stala se snadno později ko-
řistí islamu.

§. 103.

Křesťanství v Africe (v Abyssínii).

V této době dobyla církev v Africe novou zemi Kristu,
a sice **Abyssínii čili Aethiopii**. Jakýsi Meropius, křesťanský

¹⁾ Rufin. H. e. X. 10. XI. 23. Socrat. I. 20. Sozom. II. 7, 24. Theodoret.
H. e. I. 23. — ²⁾ Philostorg. II. 4. III. 4.

filosof z Tyru, podnikl vědeckou cestu ku prozkoumání Abyssinie a vzal s sebou ze svého příbuzenstva dva mládence **Fru-mentia a Aedesia**, bratry. Ale celá výprava byla od tuzemců zavražděna, až na ony dva bratry, kteří v očích jejich milost nalezli a jako otroci na dvůr královský do Auxumy přivedeni byli. Aedesius stal se číšníkem a Frumentius tajným písařem královým. Krátce před svou smrtí daroval jim král svobodu. Po smrti králově užívala vdova regentka jejich rady ve správě říše. Oni vymohli na vládě, že křesťané římsí, kteří za obchodem do země přišli, Boha způsobem křesťanským nejprve v soukromých domech, později i ve zvláštních chrámech otíti mohli, a přičiňovali se, aby i tuzemci ke křesťanství přistupovali. Když princ dospěl a otěže vlády sám do rukou vzal, navrátili se oba bratři do své vlasti. Aedesius stal se presbyterem v Tyru, a Frumentius odebral se k sv. Athanasiovi do Alexandrie a žádal ho, aby se abyssinských křesťanů ujal a jim pastýře vhodné poslal. Athanasius posvětil Frumentia za biskupa, poslal ho nazpět do Abyssinie a připojil k němu několik duchovních horlicích pro rozšíření království božího. Sv. Frumentius učinil hlavní město Auxumu sídlem svého biskupství a kázal s takovým prospěchem, že krále Aipanu a četné jeho poddané obrátil. ¹⁾ V 6. století přispěli křesťanští Abyssinci za vlády krále Elesbaana pronásledovaným bratřím Homeritům a osvobodili je odejha krále žida Dunaana. Církev Abyssinská zůstala ve spojení se svou mateřskou církví Alexandrinskou a byla jí v blud monofysitský později stržena.

Pozn. Obrácení Gothů, Vandalů, Longobardů, Franků a jiných Germanů, dále ostrovů britských a mnohých slovanských kmenů stalo se sice již v této periodě, ale pro lepší přehled a vnitřní souvislost odkládáme sem příslušné dějiny do následující epochy.

Z téhož ohledu budeme soužení a pronásledování církve mohamedanismem až v budoucí epoše na vhodném místě vypravovati.

¹⁾ Rufin. H. e. X. 9. Socr. I. 19. Soz. m. II. 24. Theodoret. I. 22. Athanas. apol. ad imper. Constantium.

HLAVA DRUHÁ.

VÝVOJ CÍRKEVNÍHO UČENÍ Z PŘÍČINY BLUDŮ A
KŘESŤANSKOU LITERATUROU.

I.

*Dějiny bludařství.***Předmluva.**

V této periodě nalézáme veliký vývoj učení církevního. Povstala dlouhá řada rozmanitých bludařů, proti nimž církev své depositum fidei ostře vytknouti, jasně určití a svými Bohem jí seslanými učiteli hájiti, ospravedlniti a pokud možná i rozumu pochopitelným učiniti musila. V tomto vývoji zůstalo učení Kristovo totéž, ale vzrostlo z útlého dítěte v plnost muže, z poupěte v květ, stalo se jasné a určité, nepřipouštělo rozličných, více neb méně je seslabujících výkladů a zamítlo se vši rozhodností vše, co je měnilo a jiným činilo.

Tento vývoj týkal se základních článků víry, a sice na Západě učení o podstatě a jakosti církve a stavu člověka; na Východě učení o osobě Krista a Ducha svatého a vyvolal boje, které veliké rozměry a násilný ráz na sebe braly, poněvadž císařové do nich zasahovali a věřící plní horlivosti v nich účastenství měli a jsou proto důkazem vnitřního náboženského přesvědčení, vlády ducha nad tělem, ideí nad hmotou a smyslností.

Jen kdo v křesťanství jakousi pro lid a život vhodnou mravouku vidí, bude horlivost církevních otců a všech pravověrných za politování hodnou zpozdilost pokládati. Ani otcové ani jejich protivníci neměli křesťanství za cosi podobného, než měli je za náboženství, jehož všechny pravdy člověku Bůh proto dal, aby po nich kráčeje spasení došel, a viděli v popírání kterékoliv pravdy a uchýlení se od ní bezcestí, které k zahynutí vede. V tomto přesvědčení obětovali za sebe a za stádo sobě svěřené, ano za celé člověčenstvo pohodlí, důstojnosti, statky a životy.

Že při tomto vývoji násilí, sváry, boje a krveprolití se děly, musíme litovati. Ale pokud zůstane člověk člověkem, který se skládá z ducha a těla, potud každý duchovní boj přenese se na pole hmotné a bude všechny ony politování hodné události v zápětí míti. Konečně boje pro duchovní a nebeské poklady

ztrávil mnohem méně obětí nežli války, které, neřekneme pro vlast, ale pro ctižádost panovníků, kus země, hroudu zlata a kořist byly podniknuty.

§. 104.

Rozkol Donatistů¹⁾.

Rozkol donatistický jest obnovení novatianské zásady a bludu o neplatnosti křtu kacířů, a vyšel od otázky, zdali biskup odpadlictvím poskvrněný platně světiti může, a vedl k vyšetřování, může-li církev v lůně svém veřejné hříšníky trpěti, nepřestanouc býti svatou a neposkvrněnou. Průběh jeho byl následující:

Za časů Diokletianova pronásledování byl v Karthagu biskupem **Mensurius**, statný a opatrný muž, který v pronásledování od věřících statečnosti požadoval, ale všechno přechasně a všetečně vyhledávání mučennictví a dráždění pohanů zavrhoval. Jak sám se v pronásledování choval, udává listem, kde praví, že, když se od něho sv. knihy žádaly, je schoval a v kostele jen haeretické spisy zanechal, které pronásledovatelé sebrali. Prokonsul sice upozoroval brzo tuto leš, ale nechtěl proti němu nic dále začínati²⁾.

Tento čin zpytvořili jeho nepřátelé, jmenovitě **Dcnatus**, biskup z Kasae Nigrae v Numidii tak, jakoby byl býval traditor, neb alespoň hříšnou lež spáchal, a začali činiti nepokoje v církvi Karthaginské³⁾. V rozkol vzrostly teprve po smrti Mensuriově.

Když Mensurius jahna Felika, který jsa od pohanů pronásledován, do jeho domu se utekl, jim vydati nechtěl, byl sám jako obžalovaný do Říma odveden, aby se před císařem Maxentiem zodpovídal. Zde byl od žaloby osvobozen, ale umřel na cestě do Karthaga⁴⁾.

Na biskupský stolec dělali si naději dva ctižadostiví kněží

¹⁾ Valesius: De schismate Donatistarum, dissertat. in editione Euseb. H. e. — Historia Donatistarum, ex Norisianis schedis excerpta (Noris opp. ed. Ballerini. Veron. 1729 v T. IV.) Hefele: Concilien-Geschichte 162—188. Cl. Donatisten v K. Lex. von Wetzer und Welte III. — ²⁾ August. breviculus collationis cum Donatistis diei III. c. 13. n. 25. — ³⁾ l. c. c. 12. a 13. — ⁴⁾ Optatus Milevitanus. De schismate Donatistarum. l. I. c. 17.

Botrus a Caelestius, kteří k volbě a ordinaci jen sousední biskupy pozvali a Numidských nepovolali. Bylo-li to v pořádku, jest pochybno. Tito neměli práva na volbu, pokud Prokonsulární Afrika byla jinou církevní provincií nežli Numidie. Pokud však metropolita Karthaginský (dle mluvy africké primas) byl vrchním metropolitou čili quasi patriarchou latinské Afriky, mohli jakési právo při ustanovení biskupa Karthaginského míti, aneb ho žádati; že by biskup Karthaginský musil býti svěcen od metropolitou (primas, episcopus primae sedis, senex), který mu v důstojnosti byl nejbližší, tudy v tomto případě od biskupa Sekunda z Tigise, tehdejšího metropolitou Numidie, bylo patrně křivé.

Při volbě byl biskupem zvolen **Caecilian**, který za Mensuria byl arcijahnem, a biskupské svěcení udělil mu Felix, biskup z Aptungy. Botrus a Caelestius zklamali se ve své naději a povstali proti Caecilianovi, aby ho svrhli. K nim se připojili někteří starší, kterým Mensurius, jsa soudně do Říma pohnán, poklady kostelní svěřil, ale tak opatrný byl, že seznam jejich jakési paní doručil, aby jej pro případ, že by se nenavrátil, jeho nástupci odevzdala. Paní vykonala svou povinnost, a onino starší musili poklady kostelní, které si podržeti chtěli, Caecilianovi vydati.

Ale duší opposice byla bohatá a v pověsti zbožnosti stojící matrona **Lucilla**, kterou dříve Caecilian jako arcijahen tím urazil, že ji veřejně z nezpůsobu trestal, jelikož před přijímáním Těla a Krve Páně ostatky nějakého mučenníka, který ani od církve schválen nebyl, líbala ¹⁾).

V těchto poměrech poslal do Karthaga Secundus z Tigise jako episcopus primae sedis kommissi, aby interventora ²⁾, který by strany smířil, ustanovila. Kommissi hned od počátku počínala si strannicky, nevstoupila v žádné obcování s Caecilianem a s církví, bydlila u Lucilly a radila se s nepokojenci o pád Caecilianův ³⁾. Pak poslali všickni nespokojenci k Secundovi Tigiskému, aby do Karthaga přišel a nad volbou a svěcením Caecilianovým soudil. Secundus přijal pozvání a přišel se svými suffragany. V Karthagu hned se uhostili u protivníků Caecilianových, nepřijali pozvání na jeho synodu, ale drželi sami počtem 70 konciliabulum v soukromém domě, kde

¹⁾ Optat. l. c. 16—18. — ²⁾ August. ep. 44. c. 4. n. 8. — ³⁾ August. sermo 46. c. 15. n. 39.

volbu a svěcení Caecilianovo za neplatné prohlásili, poněvadž prý byl od traditora svěcen, ačkoli primas sám s mnohými Numidskými biskupy byli traditory, a zvolili *Majorina*, lektora a přítele Lucilly. za biskupa Karthaginského. Lucilla pro-
razila peníze, dadouc každému Numidskému biskupu 400 follů ¹⁾.

Jelikož Karthago bylo quasipatriarchatem pro latinskou Afriku, zachvátil ji celou rozkol, téměř v každém městě utvo-
řily se dvě strany, a každá měla pravidelně svého biskupa: jednoho caecilianského a jednoho majorinského. Poněvadž však Majorin žádnou hlavní osobou nebyl a brzy zemřel, jme-
novala se jeho strana po Donatovi, biskupu z Casae Nigrae, hlavním podněcovateli rozkolu, a po Donatovi Velikém, ná-
stupci Majorinově, **Donatisté**. Mimo Afriku byl Caecilian všady za biskupa pravého pokládán a epistolis communicatoriis po-
ctíván. Též Konstantin uznával ho za pravého biskupa a poslal jemu peníze k rozdělení mezi jeho kněze a udělil pouze jeho klerikům svobodu od břemen státních ²⁾.

Donatisté podali skrze Annulina, afrického prokonsula, žádost na císaře Konstantina, by za rozhodčí v tomto sporu biskupy z Italie ustanovil ³⁾. Císař nalézáje se v Gallii vy-
slovil listem k papeži Melchiadovi svou nelibost nad tím ⁴⁾, přece však ustanovil tři biskupy z Italie, a sice: *Materna* z *Ko-
lina*. *Reticia* z *Augustodona* (*Antunu*) a *Marina* z *Arelatu*, a po-
ručil jim, by s papežem a ještě s 15 biskupy italskými v Ří-
mě r. 313 synodu slavili a při vyšetřovali ⁵⁾. Caecilian dostal rozkaz, by se s 10 biskupy své strany dostavil; tolik též bi-
skupů musili poslati jeho protivníci, v jichž čele Donatus z Casae Nigrae stál. Jelikož Donatus Caecilianovi nic dokázati nemohl, byl tento od žaloby osvobozen, sám však byl odsou-
zen, poněvadž se vyznal a jemu dokázáno bylo, že v Karthagu nepokoje tropil, pokřtěné opět křtil a na padlé biskupy ruce skládal, aby je v jejich úřadu potvrdil, když Caecilian ještě jahnem byl. O jeho ostatních stoupencích nebylo nic rozhod-
nuto, jen stanoveno: kdyby k jednotě církve se navrátiti chtěli, měli své důstojnosti podržeti, tak že v každém městě, kde byli dva biskupové, caecilianský a donatistický, starší dle svěcení

¹⁾ Optat. I. 19. August. brevic. collat. diei III. c. 14. Hefele I. 166. —

²⁾ Euseb. H. e. X. 6. 7. — ³⁾ Optat. I. 22. August. ep. 88. — ⁴⁾ Eus-
H. e. X. 5. — ⁵⁾ Optat. I. 23.

měl zůstatí biskupem. mladší býti poslán do jiného města¹⁾. Po skončené synodě nesměl se ani Donat ani Caecilian do Afriky vrátiti, tento jest v Brescii zadržen. Po nějakém čase dostal dovolení Donat navrátiti se do Afriky, ale nikoliv do Karthaga. Okolo tohoto času posláni jsou buď od papeže, buď ještě od synody dva biskupové *Eunomius a Olympius do Afriky*, aby tam prohlásili, že ona strana za katolickou má býti pokládána, pro kterou se 19 biskupů v Římě prohlásilo. Proto obcovali v Karthagu s duchovenstvem Caecilianovým. Donat vrátil se do Karthaga, totéž učinil Caecilian²⁾.

Brzo vznikly nové nepokoje v Africe, a Donatisté žalovali opět na Caeciliana u Konstantina, který je všecken rozhořčen na uzavření římské synody odkázal. Když proti tomu se ohražovali, jelikož v Římě úplně slyšení nebyli, uzavřel císař úředně vyšetřiti, byl-li Felix traditorem čili nebyl, a celý spor velkou synodou rozhodnouti. Úřední vyšetřování o Felikovi ukázalo, že nikdy traditorem nebyl³⁾. Dále svolal biskupy své říše do Arelatu na 1. srpen r. 313 na synodu, která jest generální celého Západu.

Caecilian byl s některými přátely pozván, jakož i poslanci strany protivné. Synoda osvobodila Caeciliana, odsoudila jeho protivníky, a odmrštila je s jejich osočováním⁴⁾. Ale Donatisté odvolali se od synody na císaře, který po dlouhých průtazích obě strany před sebe povolal do Milána v listopadu 316. Caecilian a jeho protivníci se dostavili; císař slyšel obě strany, zkoušel jejich řeči, vyhlásil Caeciliana za nevinného, jeho protivníky za pomlouvače a poslal opis tohoto rozhodnutí svému náměstku Eumaliovi v Africe. Aby tento výrok Donatisté seslabili, roztrušovali pověst, že Hosius z Korduby, přítel Caecilianův, císaře proti nim zaujal⁵⁾.

Když tolika výroky byli zavrženi, vynesl Konstantin nad odbojníky trest smrti, změnil však jej ve vyhnanství a zabavení jejich basilik, a Ursacius měl tyto tresty provést⁶⁾. Ano r. 521 proměnil císař docela svou přisnost v dobrotivost, odvolal své tresty a povolal vyhnané zpět, chtěje mírností je získati⁷⁾. Této dobrotivosti zneužívající zřídili si Donatisté

¹⁾ Optat. I. 24 August. ep. 43. brevic. collat. diei III. c. 12. sq. Hefele I. 168. 169. — ²⁾ Optat. I. 26. — ³⁾ Optat. I. 27. — ⁴⁾ Hefele I. 170—173. — ⁵⁾ August. contra Parmenianum, l. I. c. 5. — ⁶⁾ August. ep. 105. n. 9. ep. 83. n. 3. contra literas Petilianii l. II. c. 92 — ⁷⁾ August. in lib. post. collat. c. 33.

jakýsi druh vojinů nazvaných „Circumcelliones“ a naplnili celou Afriku násilím, tak že žádný před nimi svým majetkem jist nebyl¹⁾. Za živobytí Konstantinova tak se v Africe rozšířili, že r. 330 na jedné jejich synodě se 270 biskupů sešlo; ale pokusy, založiti obce mimo Afriku, se jim nezdařily.

Vzhledem k svému učení vycházeli od bludného náhledu starých jinak pravověrných učitelů afrických, mezi nimiž první místo Cyprian zaujímá, že kacíři nemohou platně svátostmi přisluhovati, poněvadž mimo církev stojí. Tento bludný náhled rozšířili a pravili, že ani ten platně svátostmi posluhovati nemůže, kdo se hříchem odpadlictví, jmenovitě traditorstvím, poskvrnil, byť formálně třeba z církve vyloučen nebyl. Cyprian činil platnost svátosti na pravověrnosti, Donatisté nad to i na mravní hodnosti rozdavače závislou, a vyhlásili proto svěcení Caecilianovo za neplatné, poněvadž bylo od traditora vykonáno.

Poněvadž všeobecné uznání Caecilianovo viděli a sami ku platnosti v církvi přijíti nemohli, tvrdili dále: „Ne toliko traditor, ale i každý jiný, kdo s ním ve spojení stojí, přestává býti údem církve. Tím přistoupili k názoru novatianskému o čistotě a neporušenosti církve, změnili církev viditelnou za neviditelnou tvrdíce, že v církvi žádných hříšníků býti nesmí. Rozeznávali se však od Novatianů tím, že pokání za prostředek pokládali, kterým ztracené údství církve opět dosaženo býti může. U nich tedy byla pravá, jediná, čistá a neposkvrněná církev; mimo ně byli všichni katolíci pro své obcování s Felikem a Caecilianem synové traditorů, přestali býti údy církve, neposluhovali platně svátostmi, vše bylo u nich neplatné, nečisté a porušené. Proto kdo z katolíků k nim přistoupil, byl znova křtěn; jakkoli v prospěch své sekty často od novokřtěnství nedůsledně ustupovali.

Po smrti Konstantina V. poslal císař Konstans r. 348 dva vysoké úředníky Pavla a Makaria s hojnými penězi do Afriky, aby tam ve jménu císařově chudé podporovali, též i Donatisty a všechny ku pokoji a jednotě napomínali. Ale náčelníci Donatistů varovali své stoupence před těmito dary, a v městě Bagaji způsobil jeho biskup Donat úplné povstání. Povstalci zprva vítězili, byli však poraženi, a Makarius uchopil se pak tak ostrých prostředků, že i později Donatisté s kletbou časy Makariovy jmenovali²⁾. Biskupa z Bagaje Donata a jiné buřiče

¹⁾ Optat. III. n. 4. — ²⁾ Optat. VII. 6. 7.

dal odpraviti, Donata Velikého a jiné vypověděl; mnozí sami utekli, ještě více se jich alespoň zevnitř do církve vrátilo. bohoslužba Donatistů byla zakázána, a rozkol zdál se býti udušen. A skutečně za Konstanta a Konstantia nepozvedl své hlavy ¹⁾).

Lepší osud potkal je za císaře Juliana, který ediktem vydaným r. 362 všechny vyhnance zpět povolal a jim úplnou svobodu udělil ²⁾). Donatisté zpět se vrátivše zmocnili se valné části Afriky, páchali násilí na násilí, vyháněli katolíky z jejich sidel, činili útok na jejich basiliky a zmocňovali se jich ³⁾), házeli Eucharistii psům, vyhazovali okny sv. křížmo ⁴⁾), obmývali zdi basilik ⁵⁾), lámali, oškrabovali neb odstraňovali oltáře ⁶⁾), lámali kalichy ⁷⁾); páchali vraždy; křtili opět věřící, podrobovali biskupy veřejnému pokání ⁸⁾), dřeli hlavy kněží, chtějíce jim tím posvěcení odníti ⁹⁾). Císařové Valentinian I. a Gratian vydali v letech 373 a 375 přísné zákony, zakázali jim všechny náboženské schůze a zabavili kostely.

Okolo tohoto času psal Optatus biskup z Mileve své znamenité dílo, hlavní pramen toho, co posud bylo vypravováno, jehož název jest: *De schismate Donatistarum libri VII.* proti Parmenianovi, biskupu Karthaginskému, nástupci Donata Velikého, chtěje svou knihou Donatisty do lůna církve zpět uvést, jakkoli výsledek této činnosti nebyl valný.

§. 105.

Strany mezi Donatisty; konference Karthaginská; konec donatismu.

Více než císařské edikty škodilo Donatistům, že se v ne-sčíslné strany rozpadli, z nichž každá, byť sebe menší byla, o sobě tvrdila, že jest církví katolickou, a všemi ostatními pohrdala. První, který mezi nimi zvláštní, jakkoli malou stranu, utvořil, byl Tichonius, kněz a učený muž, který dva základní články Donatistů popíral: 1. že církev trpením hříšníků pravou býti přestává; a 2. nutnost novokřtěnství; ale přece ne-

¹⁾ Optat. III. 1—4. Hefele I. 609. — ²⁾ Optat. II. 16. August. contra epistol. Parmen. I. 12. contra lit. Petilianii II. 83. 92. 97. — ³⁾ Optat. II. 17. 18. — ⁴⁾ II. I. c. 19. — ⁵⁾ II. I. c. 21. — ⁶⁾ I. c. VI. 1. — ⁷⁾ VI. 2. — ⁸⁾ II. 21. — ⁹⁾ I. c. II. 21. 25 — ¹⁰⁾ I. c. II. 22.

měl spojení s katolíky za nutné ¹⁾). Za to byl nenáviděn a pronásledován, a proti němu psal Parmenian, biskup donatistický v Karthagu. Jiná mírná strana byli Rogatiané, tak zvaní od svého původce donatistického biskupa Rogata, kteří circumcelliony zavrhovali. Jaké náhledy chovali Klaudianisté a Urbanenští, nelze určití. Nejznamenitější strany byli Primianisté a Maximianisté. Primian stal se po smrti Parmeniana donatistickým biskupem Karthaga, přijal Klaudianisty a jiné veřejné hříšníky do své církve. Proti němu vyvstali přísní, jmenovitě jeho jahen Maximian, příbuzný Donata Velikého, část obce Karthaginské a díl biskupů, sesadili ho na synodě r. 393, a Maximian byl za biskupa ustanoven. Ale většina biskupů nesrovnávala se s tímto skutkem, vyslovila se na synodě v Bagaji pro Primiana a vyřkla nad Maximianem a jeho přátely kletbu a sesazení.

Za těchto vnitřních sporů povstali proti nim dva nepřátelé, kteří je ku pádu přivedli, totiž sv. **Augustin**, biskup v Hippo Regiu, a císař **Honorius**; první působil slovem a apoštolskou horlivostí, druhý přísnými edikty a jejich důsledným provedením.

Augustin bojoval proti sektářům spisy, kázanými, rozmluvami, listy a jsa duší synod v těch dobách slavených snažil se odstraněním mnohých vad z církevního života odniti záminku rozkolu mnohým přísným Donatistům. Tyto synody stanovením nejmírnějších podmínek činily návrat Donatistů do církve možným a snadným, jmenovitě ponechávaly jejich kleriky v držení důstojností, které zaujímali. Vybízení k disputaci veřejné s Augustinem odmítali Donatisté bojíce se jeho převahy. Ale v té míře, co Augustin mezi nimi proselyty činil, a četní do církve se navracovali, rostla zuřivost jejich a násilnictví circumcellionů vypuklo opět v síle hrozné. Proto vydal Honorius r. 398 zákon proti rušení bohoslužby. Katolíci jsouce Augustinem zráženi, neobrátili se posud ve svém utiskování za pomoc k císaři; ale ustavičným pronásledováním sektářů jsouce trápeni učinili to r. 404 na synodě v Karthagu ²⁾). Ale nežli poslové synody k císaři přišli, vyšel ostřejší dekret, nežli o jaký synoda prosila, kterým se laikům peněžitými pokutami a klerikům vyhnanstvím hrozilo. V únoru 405 vydal císař proti nim celou řadu dekretů a kázal jmenovitě chrámy odejati. Totéž stalo se v r. 407 a 408. Nápadné jest, že r. 409 udělil cí-

¹⁾ August. contra Parmenian. I. 1. sq. ep. 249. — ²⁾ Hefele H. 85. 86.

sař všem stranám svobodu vyznání; snad ho k tomu přimělo politické nebezpečí Afriky. Ale na prosbu synody Karthagijské zrušil po několika měsících onen zákon a katoličtí biskupové žádali zároveň za konání náboženské rozmluvy, která však neměla býti soukromého rázu, než diti se pod císařskou auktoritou. Císař svolil a poslal do Afriky tribuna a notáře (t. j. vojenského velitele a státního radu) Flavia Marcellina, aby ono colloquium k místu přivedl, jemu předsedal, a obě strany slyšev výrok definitivní vynesl. Se strany katolické dostavilo se na tuto konferenci 286 biskupů, se strany donatistické 279. (Celá latinská Afrika čítala okolo 470 biskupů katolických a asi 400 donatistických). O způsobu vedení konference ustanovil Marcellin pro zamezení všech nepořádků a výbuchů náruživostí, aby každá strana výbor 18 biskupů zvolila, z nichž 7 bylo mluvčími, 7 rádeci mluvčích a 4 pro vedení a jistotu akt. Mezi katolíky vynikali: sv. Augustin, Aurelius, primas Kalamenský, Alypius, biskup Tagastenský, a Possidius Karthaginský; mezi Donatisty: Primianus Karthaginský, Petilianus Cirtenský, Emeritus Caesarejský a Gaudentius Thamugadenský. Konference trvala tři dny, 1. 5. a 8. června 411. První dva dny směřovali Donatisté s celou svou snahou k tomu, aby konferenci zmařili, a tudy k jádru věci nepřišli. Ale obezřetnost Marcellinova přivedla v niveč jejich zámysly, a třetí den nastalo rokování o hlavních větách: 1. v církvi-li známí hříšníci trpění býti mohou, aniž proto ona pravou býti přestává; a 2. kdo byl původce rozkolu. Vzhledem ku první otázce ukázal Augustin, že v celé katolické církvi po celém světě zlí, kteří z lásky ku pokoji, aneb poněvadž známí nejsou, v ní se ponechávají, dobrým, kteří je snášejí, neškodí, jelikož skutků jejich neschvalují. By písmá, která z obou stran pro a contra uvedena byla, spojil, rozeznával dvojí stav církve: stav církve bojující, t. j. nynější časný život, který dobré i zlé obsahuje, a k tomu, pravil, vztahují se místa katolíků; pak stav církve vítězné a oslavené, kde její synové ani smrti ani hříchu podrobeni nebudou, a k tomu vztahují se místa Donatistů. Co do druhé otázky, dokázali katolíci úředním vyšetřováním a úřední zprávou prokonsula Annulina k císaři Konstantiovi, že Felix Aptungitský žádným traditorem nebyl, a tudy Caecilian od traditora svěcen nebyl, naopak, že Sekundus a jiní rozkolníci, kteří proti Caecilianovi byli povstali, traditory byli.

Marcellin, vyhlásiv konferenci za ukončenou, propustil na chvíli obě strany, sestavil rozhodnutí, a zavolav je opět četl jim definitivní výrok. Jim jsou katolíci za vítěze prohlášeni, schůze náboženské Donatistů zakázány, všechny jejich kostely měly jim býti odňaty a katolíkům odevzdány, všichni, kteří by se s církví sjednotiti nechtěli, měli trestům v předešlých ediktech proti nim stanoveným propadnouti¹⁾.

Donatisté odvolali se na císaře, který jim r. 312 ediktem odpověděl, kde jim v případě neposlušnosti velikými peněžitými pokutami a klerikům vyhnanstvím hrozí. Tu vrátilo se jich mnoho set z bázně do církve a Augustin horlil cestou apoštolskou pro jednotu. Marcellin, jemuž Augustin svůj spis „O městě Božím“ (*De civitate Dei*) věnoval, byl sice podněcováním Donatistů od císařského vůdce Maxima z politického podezření odpraven, ale císař potvrdil znova jeho výrok²⁾, vyhlásil r. 414 Donatisty občansky za bezectné a stanovil r. 415 na jejich náboženské schůze trest smrti, jakkoli Augustin s takovouto přísností proti kacířům se nesrovnával. V šlépějích Honoriových pokračovali jeho nástupcové Valentinian III. a Theodosius II., který ještě r. 428 proti nim tresty zakročil. Když téhož roku 428 Vandalové severní Afriku dobyli, potlačovali touž měrou Donatisty jako katolíky. Od těchto časů málo kdy se jejich jméno vyslovovalo a o nich něco slyšelo; hynuli sami sebou; nepatrné zbytky udržely se až do 7. století, kde po dobytí Afriky od Saracenů na dobro a na vždy zmizely.

Arianismus. ³⁾

§. 106.

Přednicaejské učení o Slovu Božím (Logovi).

Církev držela od počátku učení, že Slovo jest pravý Bůh, na jedné straně Otci rovný, na druhé však od něho rozdílný.

¹⁾ *Gesta Collationis habitae Carthagine inter catholicos et Donatistas* jsou ve vydání Opt. Milev., které zhotovil du Pin, dále u Harduina v *Act. concil.* I str. 1043 sq. Mansi T. IV. str. 7. sq. Výtah z níca učinil sv. Augustin: *breviculus collationis cum Donatistis*. — ²⁾ August. ep. 151. Hieron. *dialogus adv. Pelagian.* I. III. n. 19. Oros. VII. 42. — ³⁾ Chr. Sand: *Historia Arianorum* 1639. 1676. — Enke: *De praecipuis*

Toto učení nemělo, jak jsme dříve pravili, žádného ustáleného terminu a určité formule. Někteří otcové vyjadřovali se tak, že se se smyslem Nicaejské formulace shodují; ale jiní užívali výrazů méně vhodných, ano i docela bludných, které jsouce tak, jak zněly, za pravé vzaty, nutně ku převrácení učení církevního vésti musily. Jmenovitě apologeté, chtějící křesťanského Loga k filonickému a platonickému hodně přiblížiti, a tím vzdělané pohany Kristu získati, stavili jeho důstojnost a moc hluboko pod Otce a připisovali jemu počátek bytí upírajíce takto jeho spoluvěčnost s Otcem; tak mezi pravověrnými Athénagoras a Theofil; mezi více heterodoxními Tatian, Tertullian a Origenes. Na druhé straně však hleděli opět to, v čem Logovi ublížili, nahraditi; proto snažili se jeho božství a rovnost s Otcem ku platnosti přivést, odmítali od něho poněti „tvora“ a tvrdili o něm, že má původ z podstaty Otcovy, a že není z něho.

V boji antitrinitářském splynulo Slovo u některých úplně s Otcem, jiní opět, jmenovitě Hippolyt, učinili z něho pouhého vznešeného tvora: podobně nevhodně vyjádřil se o něm biskup Alexandrinský Dionysius. Ale papežové Zefyrin, Kallist a Dionysius vyjadřovali učení církevní se vši určitostí, dokonale se ve svých výrazech s formulací Nicaejskou shodující.

Když Pavel Samosatský se svým bludem vystoupil, stál po jeho boku antiochenský presbyter Lucian, a byl proto na nějaký čas z církve vyloučen¹⁾. Později nabyt zlepšením textu Septuaginty a svou mučennickou smrtí za císaře Maximina Daje dosti veliké znamenitosti²⁾. Jeho opětné přijetí do církve ukazuje, že se bludu Pavlova zřekl. Jelikož však myslil, že učení církevní jednoty božství pevně nedrží, stanovil novou

Arianismi late propagati causis. Lps. 1779. — Stark: Versuch einer Geschichte des Arianismus. Berlin 1783—84. — Wetzer: Restitutio verae chronologiae rerum ex controversiis arianis ab anno 325—350. exortarum. Francof. 1827. — Eisenschmid: Über die Unfehlbarkeit des Concils von Nicäa. 1830. — Johann Ad. Möhler: Athanasius der Grosse und die Kirche seiner Zeit. 2 Theile. Mainz 1827. — Voigt: Die Lehre des Athanasius von Alexandrien. Bremen. 1861. — Vichhauser: Hilarius Pictaviensis, geschildert in seinem Kampfe gegen den Arianismus. Klagenf. 1860. — Reinkens: Hilarius von Poitiers, Schaffhausen 1864. Hefele, Conciliengeschichte I. 219—720. a v Tüb. th. Q.-Schrift. 1851. str. 177—233. — ¹⁾ Theodoret. H. e. I. 4. — ²⁾ Euseb. H. e. VII. 13. IX. 6.

theorii o Trojici, dle níž Syn nebyl spoluvěčný Otci, tvrdil, že Logos se vtělil lidské duše nepřijal než toliko tělo, a připisoval lidské affekty Logovi samému, a to proto, aby ho za menší bytost, nežli jest Otec, vyhlásiti mohl. K tomuto učení hlásila se celá jeho škola, k níž se Arius, Eusebius, biskup Nikomedský a jiní mnozí biskupové v Asii čítali¹⁾.

Jak jest viděti, bylo v učení o Slovu dosti záhadné látky nashromážděno. Posud chyběl toliko muž, který by všechno to, co posud nejasně, nevhodně, ano i bludně o Logovi v knihách a školách jako učený směr bylo řečeno, v sebe pojal, spracoval, v celek spojil, za staré učení církve vydával a co hlavní jest, do života uvést se snažil. Čas k tomu byl příhodný: církev vyšla z třistaletého boje vítězně a těšila se pokoji a přízni panovníkově; duch mohl svou činnost svobodně rozvíjeti, a tu bylo takorůzka očekávati, že pro svůj filosofický směr na Východě učení o Slovu předmětem svého bádání učiní. Muž, který naznačený necírkevní směr do sebe přijal a do lidu jako pochodeň uvrhl, byl **Arius** (*Ἀρειος*).

§. 107.

Vystoupení Ariovo; jeho učení a vyobcování z církve.

Arius pocházel snad rodem z Libye²⁾, byl od sv. Petra, biskupa Alexandrinského, mezi nižší duchovenstvo přijat, ale brzo potom z církve vyloučen, poněvadž se strany Meletia, který proti Petrovi rozkol učinil, přidržel. Když po nějakém čase tuto stranu opustil, přijal ho Petr opět do církevního obcování a posvětil ho za jahna. Když po druhé po straně Meletiově postoupil, byl opět od Petra vyobcován. Teprve nástupce Petrův Achillas přijal ho opět do církve, posvětil za kněze a odevzdal mu zvláštní chrám v Alexandrii, nazvaný Bankalis, ke správě, což bylo řídkým úkazem v tehdejší církvi³⁾. Po smrti Achillově byl za biskupa presbyter Alexander zvolen, u něhož Arius po delší čas ve cti a vážnosti stál.

Arius byl veliký a suchý postavon, muž jednostranného vzdělání, bez spekulativního nadání, pilný, učený, obratný v dia-

¹⁾ Theodoret. H. e. I. 4. 5. Epiph. Anchoratus c. 33. Athanas. de synod. Ariminii et Seleucia c. 23. Socrat. H. e. II. 10. Sozom. H. e. III. 5
— ²⁾ Epiph. haer. LXIX. 1. — ³⁾ Epiph. haer. LXIX. 1. Sozom. I. 15.

lektice, přísných mravů a vážného zevnějšku; při tom však nicméně v obcování příjemný a důvěru budící, který si takto lásku získati dovedl; zároveň však byl u vysoké míře pyšný, ctižádostivý, neupřímný a lstivý.¹⁾

Spor mezi ním a biskupem Alexandrem vypukl v letech 318—320. Jednoho dne měl biskup Alexander v přítomnosti svého duchovenstva přednášku o Nejsv. Trojici, kladl váhu na jednotu v ní a hleděl své učení odůvodniti. Arius, hádky milovný, jako byl vždy, větřil v učení svého biskupa sabellianismus, odporoval jemu a tvrdil: „Když Otec Syna zploдил, má zplozený začátek svého bytí (*ἀρχὴν ὑπάρξεως*) a byla tedy doba, kdy nebyl (*ἦν, ὅτε οὐκ ἦν*); též má svou podstatu z ničeho (*ἐξ οὐκ ὄντων ἔχει τὴν ὑπόστασιν*).“²⁾

Arius chtěje osobní subsistenci Synovu vytknouti, vycházel docela dobře od jeho praedikatu „zplozen.“ Ale přenesl kategorii času, pod kterou každé zplození zde na zemi spadá, na božské zplození a dovozoval nyní, že zplozený Otcí spoluměčný bytí nemůže. Nechtěl ale vlastní časné zplození Synovi připsati, nýbrž jen času podobnou prioritu Otce před Synem stanoviti. Neboť to, co jmenujeme časem, vzniklo dle něho teprve se stvořením. Syn byl tedy dle něho předčasný, nebyl však věčný. Až potud stál na půdě mnohých starších učitelů a netvrdil více, než oni pravili. Aby však této předčasnosti opět neztratil a ji za věčnost nezaměnil, jak oni to učinili, popíral Arius, že by Syn pocházel z podstaty Otcovy, zavrhl výraz *homousios* i s věcí samou, a jelikož vedle podstaty božské nic nebylo, tvrdil, že Syn z ničeho povstal. Tím ale učinil rozhodně Syna „tvorem“ (*κτίσμα καὶ ποίημα τοῦ πατρὸς*) v pravém smyslu slova.

Když nyní Syn jest tvor, božské podstatě cizí a od ní rozdílný (*ξένος τε καὶ ἀλλότριος*): pak, jak dále dovozoval, nezná úplně ani Otce ani své podstaty, a jest přirozeností svou proměnlivý (*τρέπτος*), mohl hřešiti a k zlému se obrátiti. Ale on toho neučinil, svobodným sebeurčením jest a zůstal dobrým; a poněvadž to Bůh předzvídal, udělil mu již napřed veliké cti, jmenoval ho Logem, Synem a Bohem (*λόγος, ἰὸς τοῦ θεοῦ, πλήρης θεός*) a povznosl ho nad veškeré ostatní tvory.

¹⁾ Epiph. I. c. 3. Ep. Constantini ad Arium u Socr. I. 5. Sozom. I. 15. Theodoret. H. e. I. 5. — ²⁾ Socrat. H. e. I. 5.

Příčina, proč Bůh Loga stvořil, jest ta, že jím jako svým nástrojem svět stvořiti chtěl. a kdyby tohoto Božího úmyslu nebylo, nestávalo by Loga (*ὁὗς αὖν ὑπέστη*)¹⁾. Přidržel se totiž theorie Filonovy a proto byl mu Bůh ve své velebnosti tak vznešený a dokonalý, že nedokonalý a proměnám podrobený svět stvořiti a v žádný vztyk s ním vejíti nemohl; na druhé však straně nemohl by tento svět bezprostřední činností Boží ani snést. Chtěl-li však přece Bůh stvořiti svět, musil nejprve Loga čili Syna jako bytost střední mezi sebou a světem zploditi, který by svět bezprostřední činností do života povolal. Že tento Ariův Logos jest tentýž, co u gnostiků demiurg, bje do očí.

Konečně připisoval vtělenému Logovi pouze lidské tělo; v Kristu místo duše zaujímal Logos sám. Účel příchodu jeho na svět kladl po gnosticku a manichaejsku v učení a příklad, nikoliv v dostiučinění za hříchy naše.

By tuto převrácenou theorii z písem sv. odůvodnil, odvolával se se svými stoupenci na místa, na př. (Přisl. 8, 22.) „Hospodin vládl mnou (stvořil mne) na počátku cest svých, prve nežli byl co činil od počátku.“ (Mt. 28, 18). „Dána jest mi všeliká moc.“ (Jan. 14, 18.) „Otec větší mne jest,“ a vůbec na všechna místa poníženého stavu Syna Božího, přenášeje to, co platí o jeho člověčenství, na jeho božství.

Jelikož Arius a jeho stoupenci tvrdili, že Logos Bohem se nazývati, jemu sloužiti a se klaněti má, tu zaváděl pohanství pod křesťanskými jmény do církve, a mezi arianismem a pohanstvím, přísně vzato, není kvalitativního rozdílu.

Alexander vida odpor a rouhání Ariovo nezakročil hned proti němu při svrchu uvedené rozmluvě, netroufaje si tak hrozné poblouzení u něho předpokládati a doufaje, že ho ve vši dobrotě na pravou cestu přivede. Proto svolal ještě jednou konferenci svého duchovenstva, kde Arius svobodně své učení přednésti, a s těmi, kteří Syna Božího jednostejné podstaty s Otcem a jemu spoluvěčným býti pravili, disputovati mohl. Alexander slyšel obě strany a na konec poručil Ariovi, aby se svého bludu odřekl²⁾. Arius nepodrobil se slovu svého vrchní-

¹⁾ Epist. encyclica Alexandri, episcopi Alexand. u Athanasia; Socrat. I. 6. Gelasia Cyzic. srv. Hefele C. G. I. 236—238. — ²⁾ Sozom. I. 15. Theodoret. II. e. I. 2. Epiph. LXIX. 3.

ho pastýře, poslal své symbolum rozličným biskupům a prosil je, kdyby jeho vyznání víry schválili, za projevení souhlasu a přímluvu u biskupa Alexandra.¹⁾ Touto cestou získal mnoho přátel, jmenovitě **Eusebia**, biskupa císařské residence Nikomedie,²⁾ který se za něho u jiných biskupů přimlouval a jemu písemně svůj souhlas poslal³⁾. Bylť Eusebius jako on učenník Lucianův a shodoval se takto s jeho subordináčními náhledy o Logovi. Jeho snahou postoupili po Ariovi biskupové: *Paulinus Tyrský, Theodotus Laodicejský, Eusebius Caesarejský, Athanasius Anazarbský, Řehoř z Berytu a Aëtius z Lyddy* (Diospolis), a ujímali se ho velice⁴⁾. V Egyptě to učinili dva biskupové, *Sekundus z Ptolomaidy a Theonas z Marmariky*. Z duchovenstva alexandrinského a mareotského přidrželi se Aria 2 presbyteri, 13 jahnů a ještě dva klerikové neznámého řádu.⁵⁾ Dále potáhl za sebou okolo 700 Bohu zasvěcených panen⁶⁾. Tyto chodily po úřadech, aby je získaly pro Aria. Jelikož Egypt pod vládou pohana Licinia stál, úřadové skoro veskrz pohanští byli a posud slýcháno nebylo, aby se panny do náboženských sporů míchaly: povstalo z toho veliké pohoršení, a křesťanství stávalo se v očích pohanů směšné.

Jako Arius psal i Alexander v této tak důležité otázce jiným biskupům⁷⁾, a směřoval s celou svou snahou k tomu, aby celý spor v tichosti a pokoji uklidil; proto ústně i písemně napomínal Aria a jeho stoupence ku pokoji a pravověrnosti.⁸⁾

Když všechna tato úsilí a namáhání marnými zůstala, svolal r. 320 neb 321 synodu do Alexandrie, na níž se okolo 100 biskupů z Egypta a Libye sešlo. Arius a jeho stoupenci byli z církve vyloučeni, jmenovitě oba biskupové Theonas a Sekundus a většina oněch jahnů⁹⁾. Avšak Arius nedbal exkomunikace, konal dále služby Boží, a stoupenci jeho hleděli získati pro sebe úřady, rozdrážditi je proti pravověrným a tak v čas pokoje zbuditi pronásledování. Obzvláště snažili se ženské pohlaví po sobě potáhnouti¹⁰⁾.

Čilostí, intrikami a zpuřností Arianů jakož i tím, že Eusebius, biskup Nikomedský, blud v ochranu vzal a listy na

¹⁾ Sozom. I. 15. — ²⁾ Socrat. I. 6. — ³⁾ Athanas. De synod. Ariminii et Seleucia. c. 17. — ⁴⁾ Theodoret. H. e. I. 5. 6. — ⁵⁾ I. c. I. 4. Socrat. I. 6. Athan. Depositio Aarii. ⁶⁾ Epiph. Haer. LXIX. 3. — ⁷⁾ Theodoret. H. e. I. 4. — ⁸⁾ Socrat. I. 6. Athanas. Depositio Aarii. — ⁹⁾ Socrat. I. 6. Theod. I. 4. — ¹⁰⁾ Theodoret. I. c.

všechny strany rozeslanými Aria a jeho stoupence doporučil, byl Alexander pohnut, že novou schůzi alexandrinského a mareotského duchovenstva svolal, a všem jím sestavený okružník podepsati kázal, a poslal jej na všechny biskupy, aby je dokonale s posavadním průběhem bludu a s učením Ariovým seznámil, a připojil prosbu, by Arianů do svého církevního obcování nepřijímali a Eusebiovi a podobným lidem nevěřili ¹⁾).

Zároveň vypudil Aria z Alexandrie a Egypta, který se do Palaestiny odebral, a odtud svému mocnému příznivci Eusebiovi Nikomédskému list psal. ²⁾ Následkem tohoto listu pozval ho Eusebius do Nikomedie, odkudž snad jeho návodem zdvořilý list ³⁾ svému bývalému biskupovi Alexandrovi zaslal chtěje se s ním srozuměti. Za svého pobytu v Nikomedii sepsal Arius své hlavní dílo, jak se zdá, dílem v prose dílem ve verších a nazval je „*Θάλεια*“ (hody) ⁴⁾. Thalie stávaly již u pohanů a byly při hostinách pro obveselení čítány. Arius zvolil pro své dílo tuto formu, aby své učení obecnému lidu přístupným učinil. Dále básnil písně pro „mlynáře, plavce a cestující“ za tím samým úmyslem. Thalie stály u veliké vážnosti u Arianů, vyslovují arianský blud velmi ostře a ukazují jeho filonický základ. Úryvky z nich zachovaly se u sv. Athanasia.

Tohoto času byla v Bithynii slavena synoda, která okružníkem ke všechněm biskupům datovaným Arianů se ujímala a za jejich přijetí do církevního obcování prosila ⁵⁾).

Ale bohužel súčastnění se tolika biskupů v tomto sporu nepřineslo církvi pokoje, naopak rozmnožilo a rozšířilo rozdělení mezi křesťany netoliko po městech, ale i vesnicích. Pohané tropili si z těchto hádek smích ve svých divadlech ⁶⁾, vidouce jak Ariané žen se tázali: „Měla jsi dříve syna, nežli jsi porodila,“ a tak je po sobě potáhnouti se snažili ⁷⁾).

Vhod byly nyní Arianům válečné poměry mezi Liciniem, který se za repraesentanta pohanství pokládal a biskupy potlačoval, a Konstantinem ke konci roku 322 a v první polovici roku 323. Arius nemaje se Alexandra báti navrátil se do Alexandrie a konal své zvláštní služby Boží. Konstantin poraziv Licinia stal se pánem Východu i Egypta, a s celou svou sna-

¹⁾ Epistola synodalis u Hefele I. 236—238. — ²⁾ Theodoret. I. 4. 5. —

³⁾ U Athanasia de synod. Arim. et Seleuc. c. 16. Epiph. Haer. LXIX. 7. — ⁴⁾ Srv. Hefele I. 244—245. — ⁵⁾ Sozom. I. 15. — ⁶⁾ Theodoret I. 6. Socrat. I. 6. Sozom. I. 15. — ⁷⁾ Athanas. orat. I. cont. Arian. c. 22

hou hleděl říši občansky i církevně upokojiti. Za tímto posledním účelem přišed do residence Nikomedie poslal obšírný list Alexandrovi a Ariovi, kterým je ku pokoji a smíření napomíná, jelikož prý v podstatě víry oba se srovnávají; otázky, o které spor vedou, jsou prý vedlejšími věcmi, jež rozluštití, moc lidského ducha přesahuje. Takovéto rozdílnosti a spory mezi lid rozseváti a roznášeti jest prý plebejské, dětinské a kněžské nedůstojné ¹⁾. By tento list s účinkem se neminul, poslal s ním do Alexandrie **Hosia**. biskupa Kordubského ve Španělsku, starce čítajícího 67 let, který se v pronásledování Diokletianově konfessorem stal, aby jeho smírné plány svou osobou podporoval ²⁾. Ale posláním Hosiovo nemělo, a také mítí nemohlo, žádoucího zdatu ³⁾. Ztroskotání těchto snah jakož i to, že spor o slavení velikonoc v mnohých krajinách dále trval, neboť v Syrii, Cilicii a Mesopotamii panovala ještě praxe quartodecimanská, pohnulo císaře, aby všechny roztržky v církvi panující všeobecnou synodou byly rozřešeny. Snad k tomu radil Hosius ⁴⁾ po svém návratu z Alexandrie, nabyv důkladného náhledu do sporu arianského.

§. 108.

Všeobecný sněm církevní v Nicaei l. r. 325.

Konstantin poradiv se s biskupy ⁵⁾ a dorozuměv se s papežem Silvestrem ⁶⁾ svolal všeobecný sněm církevní do Nicaee, města to pro jeho slavení velmi příhodného a biskupům přístupného. By biskupové snadněji cestovali, dovolil jim užívati veřejných státních povozů, a staral se po čas sněmu o jejich výživu ⁷⁾. Počet biskupů, kteří ku pozvání císařovu se sešli, byl rozličného času rozličný; dle Eusebia ⁸⁾ bylo synodě 250 biskupů přítomno; dle Athanasia ⁹⁾, když tento čítal, obnášel počet 318 členů. S biskupy přišlo ještě množství presbyterů, jahnů a akolythů ¹⁰⁾. Členové byli velikou většinou Řekové; z Latinů připomínají se: Hosius, biskup Kordubský; Caecilian,

¹⁾ Euseb. Vita Constant. II. 64—72. Socrat. I. 7 — ²⁾ Socrat. I. c. —

³⁾ Socrat. I. 8. — ⁴⁾ Sulpitius Severus hist. II. 55. — ⁵⁾ Rufin. H. e. X. 1. ex sacerdotum sententia. — ⁶⁾ Šestá synoda všeobecná praví, že Nicaejský sněm svolali císař Konstantin a papež Silvester. Srv. Hefele C. G. I. 8. 256. — ⁷⁾ Euseb. Vita Constant. III. 6. 9. — ⁸⁾ Euseb. I. c. III. 8. — ⁹⁾ Ep. ad Afros. c. 2. — ¹⁰⁾ Euseb. I. c. III. 8

biskup Karthaginský; Marek, biskup z Kalabrie; Nikasius, b. z Dijonu; Domnus, b. ze Stridona v Pannonii; a dva římsí presbyteri jakožto zástupci papeže Silvestra; z Persie jmenuje se jeden biskup Jan, a z národa Gothského byl sněmu přítomen biskup Theofil. Mnozí z nich byli konfessoři, jiní byli slovutní darem divů a zázraků, které konali, jiní vynikali přísnou ascetí¹⁾. Že mnozí byli neučení, přinášela s sebou doba, která více na život nežli na učenost hleděla, když se k volbě biskupově přistoupilo. Mezi pomocníky biskupů vynikal sv. **Athanasius**, jahen biskupa Alexandra Alexandrinského, který se r. 300 narodil, r. 319 za jahna posvěcen byl a se důvěrným rádčem svého biskupa stal²⁾.

Předsedou vnějšího pořádku při zasedání synody byl císař sám; ale předsednictví při vlastních theologických jednáních drželi církevní náčelníci, nikoliv císař; neboť Eusebius praví, že císař skončiv svou řeč „odevzdal slovo předsedům synody³⁾“.

Tito předsedové (*προέδροι*) byli Hosius, biskup z Korduby, Vitus a Vincentius, římsí presbyteri, jakožto zástupcové papeže Silvestra. Pravíť Gelasius⁴⁾: „Hosius zastupoval místo biskupa Římského a byl s oběma římskými presbytery Vitem a Vincentiem v Nicaei.“

Sokrates⁶⁾ vyčítaje nejznamenitější členy synody uvádí je v tomto pořádku: Hosius, biskup z Korduby; Vitus a Vincentius, presbyteri z Říma; Alexander, biskup z Alexandrie; Eustathius, biskup z Antiochie; Makarius, biskup z Jerusálema. Patrně dříží se hodnosti a důstojnosti jmenovaných členů; nikdy by Hosia, biskupa španělského, a jednoduché římské presbytery nebyl postavil před veliké východní patriarchy, kdyby nebyli biskupa Římského zastupovali, a tento nade všemi biskupy nestál.

Totéž spatřujeme v podpisech nicaejského sněmu. Ve všech listinách s podpisy, které stávají, jsou Hosius, Vitus a Vincentius *první* podepsáni. Nemůžeme říci, že Hosius proto první podepsal, poněvadž u císaře Konstantina v přízni stál; neboť jak podpisy ukazují, nepodepisovalo se podle přízně u císaře, jelikož by Eusebius, biskup Caesarejský, mezi prvními státi mu-

¹⁾ Euseb. Vita Const. III. 9. Theodoret. H. e. I. 7. — ²⁾ Socrat. I. 8. Theodoret. I. 26. Rufin. X. 14. — ³⁾ Euseb. Vita Const. III. 13. *παρεδίδον τὸν λόγον τοῖς τῆς συνόδου προέδροις*. — ⁴⁾ Volumen actorum concil. Nic. II. 5. — ⁵⁾ H. e. I. 15

sil. A pak jak přišli dva římsí presbyteri hned za Hosia? Jak listiny ukazují, podepisovalo se dle provincií; první podepsal metropolita, a po něm jeho suffragani, a každá řada podpisů má v čele jméno provincie. Jen u Hosia! a oněch dvou římských presbyterů jest to jinak. Oni podepsali *první a bez jmenování okresu*, poněvadž nezastupovali žádné provincie neb nějakého okresu, než podepsali jako *předsedové celé synody*. Kdyby kdo tyto první podpisy ze zdvořilosti Řeků k Západu odvozovati chtěl: ať uváží, že ke konci podpisů některé latinské provincie, které zastoupeny byly, jsou postaveny. Jako Gallie a Afrika na konci jsou, rovněž byla by tam i Hispanie připojena, kdyby Hosius byl na synodě jako pouhý španělský biskup zasedal¹⁾.

Synoda byla ke dni 20. května svolána, obírala se do příchodu císařova předběžnými pracemi a disputacemi, a slavná sedění začala 14. června hned po příchodu císařově; 19. téhož měsíce bylo symbolum složeno, a pak rozbíraly se další předměty, pro které synoda byla svolána, a skončila se 25. srpna²⁾.

Mezi 20. květnem a prvním slavným seděním po příchodu Konstantinově odbývaly se konference a disputace mezi katolíky. Ariany a filosofy, ke kterýmž i Arius pozván byl a svobodně své učení pronést mohl³⁾. Na jeho straně stálo 17 biskupů, mezi nimiž Eusebius z Nikomedie a Theognis z Nicaee vynikali. Dílem klonil se k této straně též Eusebius, biskup z Caesaree⁴⁾. Ze strany orthodoxní disputovali s Ariany jahan Athanasius a presbyter Alexander z Kt.; první činil to s takovou obratností, že byl za hlavu těchto konferencí pokládán⁵⁾. On odkryl všechny lsti a podvody haeretiků, za kterými se skrývali, zjednal si takto pochvalu pravověrných a zbudil proti sobě nenávisť odpůrců pravdy⁶⁾.

Synoda byla slavným způsobem zahájena hned po příchodu císaře Konstantina, jak Eusebius píše⁷⁾ takto: Když biskupové vešli τῷ μεσαιάτῳ αἰῶν τῶν βασιλείων (t. j. buď do střední budovy královského paláce, neb do středního místa chrámu), kde po obou stranách sídla řadem sestavená se nalézala, odebrali se každý na své určené místo a očekávali příchod císařův mlčíce. Brzo potom vstoupili dvorští úředníci, a

¹⁾ Srv. Hefele C. G. I. 32—37. — ²⁾ I. c. 261—264. — ³⁾ Socrat. I. 8. Sozom. I. 17. Gelas. II. 7. 11. — ⁴⁾ Rufin. X. 5. Gelas. II. 7. —

⁵⁾ Sozom. I. 17. Theodoret. I. 26. — ⁶⁾ Rufin. X. 14. — ⁷⁾ Vita Const. III. 16. 11.

sice jen věřící. Když bylo znamení dáno, kterým se vstup císařův oznamoval, vstali všichni. On kráčel středem sedadel jako nějaký anděl s nebe, oděn jsa purpurem a ozdoben zlatem a drahým kamením, krásný a štíhlý tělem. S touto tělesnou krásou spojoval bázeň Boží a nelíbenou zbožnost, což jasně sklopené oči, stydlivost obličejů a skromnost chodu dokazovaly. Přišel k zlatému stolci, který mu u prostřed zasedání byl připraven, neusedl dříve, až biskupové jemu znamení dali. Po něm i ostatní se posadili. Potom vstal biskup, který v pravé řadě první seděl (Eusebius Caesarejský, důvěrný přítel Konstantinův), oslovil ho krátkou řečí a děkoval za něho Bohu. Když usedl, nastalo mlčení, oči všech obráceny jsou na císaře, a on mluvil hlasem mírným k shromáždění takto: „Bylo mé největší přání, předrazí přátelé, abych z vašeho shromáždění jednou se radovati mohl. Nyní dosáhl jsem toho, vzdávám díky Bohu, králi a řediteli všech věcí, že mně mimo jiné milosti i tuto největší prokázal, že vás všechny ve svornosti a jednomyslnosti za jedno shromážděné spatřují. Netrpte, aby nějaká bouře nás o toto štěstí oloupila, a nepřipouštějte, aby, když boj ukrutníků proti Bohu podniknutý s pomocí Boha Spasitele šťastně jest skončen, zlý daemon božský zákon Kristův rouháním bezbožných trhal; neboť mám vnitřní bezbožnost v církvi za hroznější a bolestnější nežli každou válku. Zvítěziv s pomocí Boha nejvyššího nad nepřátely doufal jsem, že nebude nic jiného potřeby, nežli s těmi, které jsem osvobodil, Bohu díky vzdávati a společně se radovati. Jakmile však mimo naději vaše nesvornost k mým uším se dostala, byl jsem přesvědčen, že tento předmět odložití nesmím: a chtěje svým přispěním tomu odpomoci, svolal jsem vás bez meškání. Moje přání tenkrát se vyplní, když vás všechny za jedno a v pokojné svornosti, kteroužto vy, jakožto Bohu posvěcení, od něho jiným vyprositi máte, spatřím. Neotálejte, drazí přátelé; neváhejte, služebníci Boží; vykořeňte všechny příčiny sporu, rozluštěte všechny vazby různic, které mezi vámi panují, zákony pokoje. Tím vykonáte dílo Bohu nejmilejší, a mně, vašemu spoluslužebníku, prokážete největší dobrodiní.“ Císař mluvil toto po latinsky, vedle stojící přeložil to do řečtiny, a císař odevzdal na to slovo předsedům synody; t. j. biskupovi **Hosiovi** a oběma římským presbyterům, **Vítovi** a **Vincentiovi**. Nyní následo-

valy tuhé disputace a vespólná obviňování ¹⁾, t. j. pravověrní a Ariané vinili se na vzájem z kacířství. Dle jiných pramenů byly prý po několik dní císaři podány žaloby od biskupů proti sobě a od laiků proti biskupům; císař prý je zapečetil, s sebou do synody přinesl, a tvrdě, že jich nečetl, do ohně hodil a pravil: „Vy nemůžete od lidí býti souzeni; vaše rozepře může toliko Bůh rozhodnouti.“ ²⁾ Tento šlechtný čin jest velice pravdě podobný a snad se i stal, ačkoliv Eusebius, chvalořečník císařův, který vše, co Konstantinovi ke cti slouží, rád vypravuje, o něm nic nemá. On pokračuje o oněch disputacích takto: Mnoho bylo s obou stran mluveno, a pro i proti uvedeno. Císař poslouchal obě strany trpělivě a pozorně, pomáhal brzo tomu, brzo onomu, a krotil prudké. Při tom užíval jazyka řeckého, mluvil ke všem vlídně, vyvracel důvody jedněch, chválil druhé, kteří dobře mluvili, a přiváděl všechny k svornosti tak, že bez ohledu na předešlou rozdílnost v mínění se jedné mysli stali. ³⁾ Z toho následuje, že disputace mezi Ariany a pravověrnými i v přítomnosti císařově delší čas trvaly. Dle Rufina ⁴⁾ byla sedění denně konána, Arius často do nich volán, a bedlivě v nich uvažováno, co se proti němu držeti a tvrditi má.

Bez pochyby k vůli dobré věci účastnili se v těchto debatách i nebiskupové, jako jahan Athanasius z Alexandrie a presbyter Alexander z Kt.; z biskupů vyznamenal se jmenovitě Marcellus z Ancyry jako bojovník proti Arianům.

O činnosti střední strany, která 12—15 hlav čítala, a jejíž vůdcem byl Eusebius z Nikomedie, a k níž se mnohdy i dějepisec Eusebius klonil, jakkoli pravověrnosti byl bližší, podává nám vzácné úryvky Athanasius. Ona byla od otců vyzvána, aby se vyjádřila, své náhledy pronesla a důkazy podala. Sotva však začala mluvit, již byli všichni biskupové o její bezbožnosti přesvědčeni. Tak silně klonila se k arianismu. ⁵⁾ K tomu se vztahuje, co praví Theodoret, ⁶⁾ že Eusebius z Nikomedie podal symbolum sněmu, který je s velkou rozhořčeností zavrhl. Vidouce Eusebiané, že synoda přísný arianismus a jeho výrazy: *ἐξ οὐκ ὄντων* (z ničeho); *κτίσμα καὶ ποιήμα* (tvor a dílo); *τετραγώνος φύσεως* (proměnlivé přirozenosti); *ἦν, ὅτε οὐκ ἦν* (byl čas, kdy nebyl); proti nimž se obzvláště konfessoři os-

¹⁾ Vita Const. III. 13. — ²⁾ Socrat. I. 8. Sozom. I. 17. Rufin. X. 2. Gelas. II. 8. — ³⁾ I. c. III. 13. — ⁴⁾ X. 2. — ⁵⁾ Athanas. De decretis Synodi Nicaen. c. 3. — ⁶⁾ I. 7. 8.

tře vyjadřovali, ztratí a zavrhne, směřovali s celou svou snahou k tomu, aby se učení církevní biblickými termíny vyjádřilo, které by byly tak všeobecné a široké, že by i jiný, jmenovitě jejich smysl, připouštěly. Otcové chtěli tomu přivolití a říci: Logos jest „z Boha“ (tedy nikoliv „z ničeho“, jak přísní Ariané chtěli); tu pravili Eusebiané mezi sebou: „Chce me s nimi souhlasiti; neboť z Boha jest všechno, i my i každý tvor.“ Když biskupové tu dvojsmyslnost poznali a spozorovali, vysvětlili slovo: „z Boha“ zevrubněji a napsali (do svého symbola) „ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ“ z podstaty boží; a to nepřipouštělo více sofistického výkladu.¹⁾ Když biskupové dále říci chtěli „Logos jest síla Boží, věčný obraz Otce, jemu docela podobný, neproměnlivý, a vždy a bez dělení v něm“: pozorovali, jak Eusebiané na sebe kývali, že se to i pro ně hodí, jelikož člověk v písmě sv. se „obraz Boží, volebnost Boží a síla Boží“ jmenuje (I. Korint. 11, 7.), i kobylinky prý se „síla Boží“ nazývají (Joël 2, 25). I „neproměnlivý“ prý se hodí na člověka, an Pavel dí: „Nic nás nemůže oddělit od lásky Kristovy“ (Řím. 8, 35.). Ano i „věčný“ prý se může o člověku říci (II. Korint. 4, 11.)²⁾.

By otcové tuto nepočestnou exegesi odmítli, jasně se vyjádřili a vši dvojsmyslnosti na vždy dvěře zavřeli, vyvolili místo oněch biblických výrazů slovo „ὁμοούσιος“.

Chtěli tím říci: Syn jest Otci netoliko podoben, ale jako jeho obraz jest totéž, co Otec jest: jest z Otce, a jeho podobnost a neproměnlivost jest docela jiná, nežli naše, která jest něco vlastní silou nabytého a vyplývá z plnění zákona Božího. Dále chtěli tím vyjádřiti, že jeho zplození jest jiné, nežli ono, které na lidskou přirozenost připadá; že není Otci toliko podoben, ale i od jeho podstaty nerozlučitelný, že on a Logos jsou jedno, jak Syn sám praví, že jest vždy v Otci a Otec v něm, jako slunce a lesk jsou vždy při sobě³⁾.

Eusebiané, vidouce jak zavržení arianismu se blíží, ochabovali v jeho hájení, poháněni jsouce strachem a bázní, by úřadu a důstojnosti neztratili.

Aby se přísné vyjádření učení církevního formulí *ὁμοούσιος* předešlo, učinil Eusebius Caesarejský poslední pokus a podal

¹⁾ Athanas. de decr. syn. Nicaen. c. 19. Epist. ad Afros n. 5. — ²⁾ Epist. ad Afros n. 5. — ³⁾ Athanas. de decr. syn. Nic. c. 20.; epist. ad Afros n. 5. 6.

synodě symbolum, které bylo v přítomnosti císařově čteno a po krátkem úvodu takto zní: „Věřím v jednoho Boha, Otce všemohoucího, stvořitele všech viditelných i neviditelných věcí. a v jednoho Pána Ježíše Krista, který jest Slovo Boží, Bůh z Boha, světlo ze světla, život ze života, jednorozený Syn, prvorozený všeho stvoření, přede všemi časy z Otce zplozený, skrze něhož vše stvořeno jest, který pro naše vykoupení se tělem stal, mezi lidmi přebýval a trpěl, třetího dne vstal, k Otci se vrátil a opět v slávě přijde soudit živých i mrtvých. Věříme v Ducha svatého. Věříme, že každý z těchto tří jest a trvá, Otec v pravdě co Otec, Syn v pravdě co Syn, Duch sv. v pravdě co Duch svatý, jak náš Pán pravil, když své učeníky kázat vyslal: „jděte, a učte všechny národy křtíce je ve jménu Otce, Syna a Ducha svatého.“ Eusebius končí tvrzením, že vždy tak věřil, věří a věřiti bude, a každý blud anathematizuje. Dále ujistuje, že této formulí, když čtena byla, žádný se neprotivil; naopak že císař ji schválil a všechny napomínal, by ji s přidáním slova „ὁμοούσιος“ přijali a podepsali. Tento výraz prý císař dále vysvětlil, že se tělesné poměry nechtějí na Boha přenášeti, ani se nechce tvrditi, že božská podstata jest mezi více osob roztržena neb rozdělena; tu prý biskupové přidali slovo „ὁμοούσιος“ a přijali symbolum v konečné formě¹⁾.

Jest věc možná, že synoda Eusebiovu formulí za základ svého symbola položila; alespoň srovnání obou formulí by tomu nasvědčovalo. Ale i kdyby tomu tak bylo, přece jest mezi oběma převeliký a podstatný rozdíl; neboť v oné schází jádro veškerých sněmovních debatt „ὁμοούσιος“, a proto mohla ona i od Arianů býti přijata; v této bylo učení církevní přísně vyrčeno, a ona nemohla žádným způsobem ve smyslu arianském býti vykládána. To cítil i Eusebius, proto když byla v konečném znění čtena, tázal se po smyslu výrazů: „z podstaty Otcovy“ a „spolupodstatný Otci,“ a obdržev vysvětlení, že Syn jest sice z Otce, ale nikoliv jako nějaký díl, přistoupil k ní a přijal její anathematismy²⁾.

Symbolum Nicaejské jako výsledek dlouhých bojů a úvah zní následovně: „Věříme v jednoho Boha, Otce všemohoucího, stvořitele všech viditelných i neviditelných věcí; a v jednoho

¹⁾ List Eusebiův u Athanasia ke konci knihy: De decr. syn. Nicaen. —

²⁾ List Eusebiův l. c. n. 8. 9.

Pána Ježíše Krista, Syna Božího, jednorozeného. zplozeného z Otce, to jest **z podstaty Otcovy**, Boha z Boha, světlo ze světla, Boha pravého z Boha pravého, zplozeného, neučiněného, **spolupodstatného** Otci, skrze něhož vše učiněno jest na nebi i na zemi; který pro nás lidi a pro naše spasení sestoupil a se vtělil, člověkem učiněn jest, trpěl a vstal třetího dne, vstoupil na nebesa a přijde soudit živých i mrtvých. A v Ducha svatého. Ty však, kteří praví, že byl jednou čas, kdy nebyl, a než zplozen jest, že nebyl, a že z něčeho vznikl, neb kteří tvrdí, že Syn Boží jest z jiné hypostase neb podstaty (nežli t. Otec), neb že jest stvořen, neb proměnitelný, neb změnám podrobený, zavrhuje (anathematizuje) katolická církev ¹⁾.

Všichni biskupové, vyjma jen pět, byli hotovi hned toto symbolum podepsati, vidouce v něm svou starou víru, pro kterou mnozí z nich za pronásledování trpěli²⁾. Oněch pět, kteří se z prvu podepsati zdráhali, byli: Eusebius z Nikomedie, Theognis z Nicæe, Maris z Chalcedona, Theonas z Marmariky a Sekundus z Ptolomaid; ³⁾. Konečně podepsali i oni, až na Theonu a Sekunda, kteří s Ariem a jeho spisy jsou anathematizováni a z církevního obcování vyvrženi ⁴⁾. Že ostatní tři noupřímně podepsali, jest z toho patrné, že Sekundus byv do vyhnanství poslán k Eusebiovi z Nikomedie pravil: „Ty jsi podepsal, abys nebyl vypověděn, ale doufám, že tě v roce týž osud zasáhne“⁵⁾.

O druhé otázce, o které synoda jednala, totiž o **slavení velikonoce** bylo rozhodnuto, že všichni křesťané způsob židovský opustiti a velikonoce v neděli po úplňku, který po rovnodennosti jarní následuje, slaviti mají ⁶⁾.

Třetí předmět, který synodu zaměstnával, **byl rozkol meletianský v Egyptě**.

Meletius, biskup v Lykopolu v Thebaidě, který v důstojnosti hned po biskupovi alexandrinském stál, použil času, kde někteří biskupové v pronásledování diokletianském byli uvězněni, a uděloval svěcení v jejich diecésích proti všemu církevnímu řádu a pravidlu, aniž by to potřeba neb nutnost byla kázala, a biskupové oněch diecésí neb vrchní metropolita k tomu dovolení udělili. V drzosti své tak pokročil, že v nepřítomno-

¹⁾ Hefele. Conc. G. I. 281. — ²⁾ Socrat. 10. Sozom. I. 22. Gelas. II. 29. Denzinger: Enchiridion symbolorum et definitionum. Viceb. 1865. str. 12. — ³⁾ Socrat. I. 8. — ⁴⁾ Sozom. I. 21. — ⁵⁾ Philostorgius I. 9. — ⁶⁾ Srv. Hefele C. G. I. 286—319.

sti arcibiskupa Petra, který by se před pronásledováním skryl, se do Alexandrie odebral, dva od Petra pro církev ustanovené visitatory sesadil a exkommunikoval, a za ně dva jiné ustanovil. Petr nejprve varoval věřící listem před ním, a pak ho sesadil na synodě egyptských biskupů a vyobcoval z církve i s jeho stoupenci. Meletius nevzal útočiště k jiné synodě, učinil rozkol, tupil biskupy, a pronásledoval jmenovitě arcibiskupa Petra a jeho nástupce Achilla a Alexandra. Že by Meletius byl modlám obětoval, praví sice Athanasius¹⁾, a proto takové pověsti byly o něm v oběhu, ale zprávy z téhož času, které počátek rozkolu vypisují, o tom úplně mlčí, a jeho ničím neporušené církevní obcování předpokládají. Rozkol sběhl se asi r. 304 neb 305

Jelikož toto schisma církev egyptskou znepokojovalo, a synoda obnovení církevního pokoje za svou úlohu vytčeno měla: proto musila i v tomto sporu rozhodnouti a dadouc přednost mírnosti před přísností stanovila: aby Meletius ve svém městě, tedy Lykopolí, zůstal, důstojnost biskupskou podržel, ale žádné moci neměl svěcení udělovati neb kleriky voliti. Klerikové od něho posvěcení a ustanovení měli světějším vzkládáním rukou býti potvrzeni a do církevního obcování přijati, ale tak, aby podržice důstojnost a úřad své místo teprve po klericích od Alexandra svěcených měli a ve volbách církevních představených se účastňovati nesměli. Ale každý Meletian mohl po smrti katolického biskupa na jeho místo nastoupiti, když ho byl hoden, volba lidu na něho padla, a biskup Alexandrinský s tím se srovnával²⁾).

Meletiané čítali v Egyptě 29 biskupů své strany a měli v samé Alexandrii 4 presbytery, 3 jahny a jednoho vojanského kněze. Ale naděje otců nicajských s strany jich se nevyplnila; zůstali i na dále nepřátely církve a stáli s Ariany za jedno proti sv. Athanasiovi³⁾).

Konečně stanovila synoda 20 kanonů k upravení kázně a řádu v církvi; kan. 1. a 2. mluví o některých vlastnostech stavu klerikálního; 3. o zdrženlivosti a dobré pověsti v stavu klerikálním; 4. o volbě a svěcení biskupa; 5. o slavení synod z jara a na podzim; 6. o hierarchické hodnosti biskupů: Římského, Alexandrinského a Antiochenského; 7. o přednosti biskupa města Elie (Jerusaléma) a zachování důstojnosti me-

¹⁾ Apol. contr. Arianos. n. 59. — ²⁾ Socrat. H. e. I. 9. Theodoret. H. e. I. 9. Gelasius, II. 33. — ³⁾ Srv. Hefele Conc. G. I. 327—340.

tropole Césarejské; 8—14 o přijetí padlých a kacířů do církve; 15. stanoví, že žádný biskup neb presbyter neb jahan z jednoho města do druhého přecházeti nesmí; 16. žádný biskup cizího diecéšana pro svou diecési světiti; 17. žádný klerik lichvu provozovati; 18. a jahan Eucharistií presbyterovi podávati nemá; 19. stanoví, že křest Paulianistů jest neplatný a opětovati se musí; a 20. že věřící v neděli a čase svatodušním při modlitbě státi mají¹⁾.

Když synoda všechny předměty vyřídila, slavil císař právě své vicennalie, t. j. nastoupení 20. roku své vlády, pozval všechny biskupy ke skvostným hodům do císařského paláce a obdařil jednoho každého hojnými dary²⁾. Po několika dnech dal ještě jedno sedění odbývati, do kterého se sám též dostavil, napomínal všechny naposled shromážděné ku pokoji, prosil je za jejich modlitbu u Boha a udělil jim dovolení navrátiti se do svých sídel³⁾.

Synoda žádala, jak pravdě nejpodobnější jest, ještě zvláštní potvrzení svých usnešení od papeže Silvestra, nežli jest ono, které papežští legaté svým podpisem udělili⁴⁾.

Vážnost této první oekumenické synody byla v celé církvi vždy veliká. Císař Konstantin jmenuje její uzavření plodem božské inspirace a učinil je říšskými zákony⁵⁾. Athanasius⁶⁾ nazývá ji „pravým sloupem a vítězným znamením proti každému bludu.“ Papež Lev Veliký připisuje jejím kanonům věčnou platnost, má je za inspirované a synodu samou za tak velebnou, že k ní žádnou jinou, byť byla sebe větší přirovnati nelze. A tak vyjadřovali se i jiní otcové. Východní křesťané ctili ji tak, že výroční slavnost 318 biskupů zavedli, kterou Řekové, Syrové a Egypťané posud slaví⁷⁾.

§. 109.

Další dějiny arianismu až do synody sardické. Sv. Athanasius.

Následkem usnešení nicæjského poslal císař Konstantin Aria a oba biskupy egyptské Theonu a Sekunda, kteří symbo-

¹⁾ Hefele, l. c. I. 340—414. — ²⁾ Euseb. Vita Const. III. 14 15. — ³⁾ l. c. 20. — ⁴⁾ Hefele. Conc. G. I. 421—426. — ⁵⁾ Euseb. Vita Const. III. 16—19. Socrat. I. 9. Gelas. II. 36. — ⁶⁾ Ep. ad Afros c. 1. — ⁷⁾ Hefele. Conc. G. I. 420. 421.

lum podepsati nechtěli, do vyhnanství do Illyrie¹⁾ a všemožně se namáhal arianismus vykořeniti; proto kázal spisy Ariovy a jeho přátel spáliti, hrozil smrtí každému, kdo by je zatajoval, a poručil, by Ariané Porfyriany nazývaní byli²⁾. Avšak tím nebyl arianismus vykořeněn. Mnozí biskupové, jmenovitě Eusebius z Nikomedie a Theognis z Nicæe, jakkoli nebyli praví Ariané, ale nicméně silní subordinatianisté, podepsali toliko z bázně před císařem nicæjské symbolum. Oni věřili ustavičně sabellianismus ve slově *ὑποούσιος* myslice, že jím hypostase a božství Synovo se náležitě nedělí. Mimo to doutnal arianismus dále ve své kolébce Alexandrii a Egyptě, a mnozí odpadali od synody nicæjské, roznítili znova pochodeň nesvornosti, a císař vypověděl je z Egypta. Těchto ujali se Eusebius a Theognis, přijali je do svého společenství a účastnili se jejich bezbožnosti³⁾. Za to byli sesazeni a do Gallie vyhnáni⁴⁾. Mimo to vinil císař Eusebia, že Liciniovi v pronásledování křesťanů pomáhal, a proti němu pikle strojil, a vyzval obě církve, aby si nové biskupy zvolily.⁵⁾ Dle jiných zpráv podplatili prý oba císařského notáře, který jejich podpisy vymazal⁶⁾. Dle Philostorgia⁷⁾ vyjádřili prý císaři svou lítost, že symbolum nicæjské podepsali, a byli za to vypověděni.

Za tím umřel 17. dubna 328 Alexander, biskup Alexandrinský, který leže na smrtelné posteli za svého nástupce doporučil **Athanasia**, jenž právě ve věcech církevních někam odcestoval. Hlasu svého umírajícího pastýře jsouc církev poslušna zvolila Athanasia za biskupa, který 8. června 328 svěcení biskupské přijal⁸⁾. Tak vstoupil největší bojovník za božství Synovo v šik proti Ariánům, a celý boj otáčel se takofka okolo jeho osoby; s ním stoupala, padala a vítězila orthodoxie.

Této doby nastal v smýšlení Konstantinově obrat příznivý ne sice arianismu, ale jeho přátelům a příznivcům, který, jak se zdá, jeho sestra Konstantie, vdova po Liciniovi, návodem jednoho arianského kněze způsobila⁹⁾. Císaři vše na svornosti v církvi záleželo, a jeho snaha k tomu směřovala, aby Nicae-

¹⁾ Philostorg. suppl. p. 539. ed. Vales. Mogunt. 1679. Sozom. I. 21. Socrat. I. 9. — ²⁾ List Konstantinův u Socrat. I. 9. — ³⁾ Theodoret. H. e. I. 20. Gelas. III. 2. — ⁴⁾ Philostorg. suppl. ex Nicet., p. 540. — ⁵⁾ Gelas. III. 2. Theodoret. I. 20. — ⁶⁾ Sozom. II. 21. — ⁷⁾ l. c. ex Niceta. — ⁸⁾ Sozom. II. 17. Rufin. X. 14. Epiph. haer. LXVIII. 6. — ⁹⁾ Sozom. III. 19. Rufin. X. 11. Socrat. I. 25.

num bylo všeobecně uznáváno, na něž ze žádné strany útoku netrpěl. Eusebius a jeho přátelé stavěli se nyní okázale, jakoby se byli podrobili, a byli proto zpět povoláni¹⁾. Eusebius upokojil císaře tak svým podrobením, že jsa jeho příbuzný i jeho přízně si vydobyl, stavě se horlivým podporovatelem jeho snah o zjednání církevního pokoje²⁾. Nyní nebylo těžko přemluvit císaře, že Arius a jiní ve svém srdci jsou pravověrní a dostatečné symbolum by podali, kdyby byli z vyhnanství zpět povoláni³⁾. A v tom spočíval válečný plán Eusebia Nikomedského. Císař měl na jedné straně jiné symbolum, nežli bylo nicajské přijetí, tím mělo toto býti v životě odstraněno a subordinatianismu dvěře do kořán otevřeny; na druhé straně měli zástupci a hajitelé přísného *ὁμοούσιος* svých sídel a hodností býti zbaveni.

Eusebius Nikomedský pochyboval nejprve o řádnosti volby Athanasiovy; byv však okružníkem synody alexandrénské vyvrácen, zanechal prozatím svého plánu proti Athanasiovi na příhodnější čas⁴⁾ a obrátil se s přátely svými proti Eustathiovi, patriarchu Antiochenskému. Tento pronásledoval všecken arianizující směr četnými spisy, obzvláště proti Eusebiovi Caesarejskému, který sice nebyl přísným Arianem ani Eusebianem, ale přece u svého patriarchy sabellianismus věřil a ho z něho vinil. S ním se spojili Eusebiané,⁵⁾ kteří u každého sabellianismus předpokládali, kdo menšímu rozdílu mezi Otcem a Synem než oni učil. Spor tento měl synodu v Antiochii⁶⁾ r. 330 za následek, kde Eustathius byl od Cyra, biskupa z Berroee ze sabellianismu obžalován,⁷⁾ a dále z hříchu s nevěstkou, kterou uplatili,⁸⁾ a z neuctivosti k císařovně matce⁹⁾ viněn. Byl sesazen a císař poslal ho do vyhnanství do Illyrie, kamž mnozí z jeho kleriků dobrovolně ho následovali.¹⁰⁾ Stolec Antiochejský obdržel Eulalius, a zůstal v rukou Eusebianů a Arianů až do volby Meletia r. 360 neb 361. S Eustathiem byl zároveň sesazen biskup Asklepas z Gazy.

Eusebius Nikomedský spojil se nyní s Meletiany, kteří po smrti biskupa Alexandra pokoj s církví učiněný zrušili, rozkol

¹⁾ Socrat. I. 14. Philost. II. 7. — ²⁾ Socrat. I. 23. — ³⁾ Socrat. I. 25. — ⁴⁾ Athanas. Apologia c. Arian. c. 6. — ⁵⁾ Sozom. II. 18. Theodoret. I. 21. — ⁶⁾ Sozom. II. 18. 19. — ⁷⁾ Socrat. I. 24. — ⁸⁾ Theodoret. I. 21. — ⁹⁾ Athanas. historia Arianorum ad monachos. c. 4. — ¹⁰⁾ Athanas. hist. Arian. ad monach. c. 4. Socrat. Sozom. Theodoret. I. c.

obnovili a po smrti Meletia jeho přítele Jana Archafa svou hlavou učinili¹⁾. Ale svým spojením s Eusebiem proti Athanasiovi zapletli se konečně i sami v blud arianský.

Takto se sesiliv hleděl Eusebius nyní hlavní ránu orthodoxii zasaditi. Arius byl sice již z vyhnanství zpět povolán, jakkoli čas kdy se to stalo, určití nelze, ale nesměl se posud do Alexandrie navrátiti, aniž byl do církve přijat Eusebius prosil nyní Athanasia listem za přijetí Ariova do církve, a hrozil mu zároveň ústně skrze posly, kteří list odevzdali.²⁾ Jelikož Athanasius žádost jeho odmítl³⁾, hleděl účelu svého dosíci skrze císaře, u kterého Ariovi slyšení vymoci chtěl. To zprostředkoval onen arianský kněz Konstantie, který na její prosbu na smrtelné posteli († 330) ke dvoru císařskému byl přijat. On představoval císaři, že Arius jiného učení nemá, než jest ono nicejské, a kdyby ho předpusťl, tu prý by se přesvědčil, že s pravou věrou se srovnává a křivě pomlouván byl. Konstantin odvětil, že Aria předpusť a do Alexandrie se vši cti pošle, když dekrety synody nicejské podpiše a tak věřiti bude, jak ona předpisuje. Jelikož Arius hned nepřišel, snad byl nemocen, zval ho císař vlastnoručním listem k sobě, a Arius přišel nyní do Konstantinopole provázen jsa svým přítelem Euzojem, který byl dříve diakonem v Alexandrii, jehož ale patriarcha Alexander pro arianism sesadil. Když oba před císaře předstoupili, tázals se jich, srovnávají-li se s věrou (t. nicejskou); když přisvědčili, poručil jim, by své symbolum písemně podali. Oni předložili takové, které na oklamání císařovo vypočteno bylo. Vynechavše jádro sporu o spolupodstatnosti Syna s Otcem, praví pouze: „(věříme) v Pána Ježíše Krista jeho Syna, přede všemi časy z něho stavšího se Boha Loga (γεννημένον)“ . . . a naznačují takto svůj arianismus. Císař nejsa theolog a symbolum asi rychle čta, četl γεννημένον za γεγεννημένον (zplozený), což by ovšem dalo smysl pravověrný, a byl takto jedním slovem oklamán. By konečně císař z klamu neprohledl, připojili ke konci. „Když tak nevěříme, a Otce, Syna a Ducha sv. v pravdě nevyznáváme, jak tomu celá katolická církev a písmata sv. učí Bůh ať jest naším soudcem.“ Císař myslil, že srovnávají se s věrou nicejskou, což od nich výslovně žádal, oni však pokládali své učení staré, za učení církevní a

¹⁾ Athanas. apol. c. Arian. c. 59. Sozom. II. 21. — ²⁾ Athanas. apol. c. Arian. c. 59. Socrat. I. 23. Sozom. II. 18. — ³⁾ Sozom. II. 18.

biblické ¹⁾). Císař byl oklamán. Potom vyložil asi Eusebius Nikomedský svému příznivci císaři zdráhání Athanasiovo přijetí Aria opět do církve za tvrdošijnou svéhlavost, která se ničím ospravedlniti nedá, a spracoval ho tak dalece, že s hrozbami žádal na Athanasiovi přijetí do církve všech, kteří by za to prosili. Ale Athanasius nedal se pohnouti a poučil císaře, že nikdy haeretiky do církve přijati nemůže. Císař ustal prozatím od svého předsevzetí ²⁾ a ustanovil se na tom, že pravověrnost Arioivu synodou rozhodnouti dá.

Eusebius vida svůj záměr zmařený, hleděl Athanasia jinou cestou pomocí Meletianů svrhnouti a takto cíle svého dojiti. Proto vyzval je písemně, aby články obžalobní proti Athanasiovi vynalezli. Po dlouhém namahání vynalezli tři meletianští kněží Ision, Eudaemon a Kallinikus, že prý samovolně novou dávku vymyslel a v Egyptě zavedl, totiž odvádění lněných rouch ku potřebě kostelní. S touto žalobou odebrali se na císařský dvůr do Nikomedie. Právě však zdržovali se tam dva alexandrinští kněží Athanasiovi Apis a Makarius, kteří císaře o pravém stavu věci přesvědčili a nařknutí vyvrátili. Císař však uznal za dobré, Athanasia před sebe obeslati. Jakmile o tom Eusebius se dozvěděl, radil žalobníkům, aby residence neopouštěli. Když Athanasius přibyl, podali novou žalobu, jednu proti Makariovi, že prý kalich zlomil, a druhou proti Athanasiovi, že prý jakéhosi velezrádce Filumena bednou zlata podporoval. Athanasius byl nyní jako v nějakém zatknutí chován, ale přece podařilo se jemu, že žaloby vyvrátil a propuštěn byl. Císař vydal na to dekret k Alexandrinským, kde je k svornosti napomíná, o Meletianech ostře se vyjadřuje a Athanasia mužem Božím nazývá ³⁾.

Athanasius měl nyní nějaký čas pokoj, až Meletiané opět proti němu byli štváni a dary pohnuti, aby nové články žalobní sestavili. Tu vymysleli dva zločiny.

V Mareotidě, krajině, která k Alexandrii náležela, a kde Meletiané žádných obcí neměli, vydával se laik *Ischyra* za kněze a vykonával kněžské úkony. ⁴⁾ Když se o tom Athanasius na své visitační cestě dozvěděl, poslal k němu svrchu

¹⁾ Socrat. I. 25. 26. srv. Sozom. II. 27. Rufin. H. e. X. 11. — ²⁾ Athan. Apol. contr. Arian. c. 59. 60. Socrat. I. 27. Sozom. II. 22. — ³⁾ Athanas. apol. contra Arian. c. 60—62. Socrat. I. 27. Sozom. II. 22. — ⁴⁾ Athanas. I. c. c. 11.

jmenovaného kněze Makaria, aby se k zodpovídání dostavil. Poněvadž Ischyras byl nemocen, napomenul Makarius jeho otce, by svého syna od podobného zločinu zdržoval. Ischyras uzdraviv se prchl k Meletianům, a tito sosnovali obvinění, že Makarius do svatyně Ischyrovy vrazil, oltář převrhl, kalich sv. zlámal a sv. knihy spálil.¹⁾ Dokuď byl Athanasius ještě při dvoře císařském, přednesli tuto žalobu, kterou Athanasius tím vyvrátil, že snad list Ischyřův, kterým tento svou vinu vyznal a za opětne přijetí do církve žádal, císaři ukázal.²⁾ Ale přece přijali Meletiané tento článek opět do své žaloby a připojili nový, že prý biskupa Arsenia z Hypsele zavraždil a ruku jeho usekl, aby s ní čarodějství provozoval. Arsenius dal se k tomu zneužití jsa penězi porušen, skryl se v jednom klášteře, a nepřátelé ukazovali ruku useknutou a podali žalobu císaři, který poručil svému synovci censorovi Dalmatiovi v Antiochii žijícímu, by tuto věc vyšetřil. Athanasius byl ke své obraně vyzván. Proto dal listy a zvlášť za tím účelem vyslaným jahnem Arsenia hledati. Tomuto bylo vyzraženo, že se Arsenius v egyptském klášteře zvaném Ptemencyrcis schoval. Nežli tam jahen dorazil, odstranili mnichové Arsenia na loďce. Ale jahen dal dva z nich jíti, mnicha Heliu, který Arsenia doprovázel, a presbytera Pinna, který o všem vědomost měl, a postavil je před místodržitele (dux) alexandrinského, kde se vyznali, že Arsenius žije.³⁾

Co se toto v Alexandrii dalo, spěchal Eusebius se svými přátely svrhnout Athanasia, a sice mělo se to státi na synodě v Caesarei⁴⁾ r. 334, kamž bez pochyby censor Dalmatius Athanasia obeslal. Athanasius se sice nedostavil, ale oznámil císaři, že se zpráva o Arseniovi nalezá, a připomenul mu událost s strany onoho kalicha. Císař kázal na to censorovi vyšetřování zastaviti a biskupům do Caesaree spěchajícím se navrátiti⁵⁾, a psal list Athanasiovi, v kterém podvody Meletianů uznává a jim osobním zakročením hrozí, neustanou-li od svého bezbožného počínání⁶⁾.

Jakmile Arsenius byl odkryt, radil presbyter Pinne Janu Archafovi, by od útoků na Athanasia ustál⁷⁾; což on alespoň

¹⁾ I. c. c. 63. Socrat. I. 27. Sozom. II. 23. — ²⁾ Athanas. Apol. c. 16. 64. 65. — ³⁾ I. c. 65—67. Socrat. I. 27. Sozom. II. 23. — ⁴⁾ Sozom. II. 25. — ⁵⁾ Athanas. Apol. c. Ar. 65. — ⁶⁾ I. c. 63. — ⁷⁾ I. c. 67.

zdánlivě učinil, a císaři listem svou ochotu k smíření osvědčoval, začož ho císař psaním jemu zaslaným chválil¹⁾).

Po uplynutí jednoho neb půl druhého roku popouzeli Eusebiané znova Meletiany proti Athanasiovi a učinili na něho útok. Představovali císaři, jak nutná jest veliká synoda k obnovení církevního pokoje. Jelikož císař své tricennalie, t. j. třicátý rok svého panování zasvěcením velikého chrámu Nanebevstoupení Páně oslaviti chtěl, ukazovali k tomu, jak by to bylo krásné a důstojné, kdyby všichni biskupové před tímto sv. úkolem byli sjednoceni, a církevní spor v Egyptě byl urovnán. Poněvadž tato rada se zámysly císařovými se srovnávala, poručil biskupům, aby se nejprve v Tyru sešli a smířlivým srdcem odtud se do Jerusáléma odebrali. Na tuto synodu do Tyru r. 335 pozval biskupy z Egypta, Libye, Asie a Evropy, jmenoval konsulára Dionysia jejím protektorem a při jejím otevření napomínal biskupy k svornosti²⁾. Biskupů, vyjma Egyptanů, bylo kolem 60³⁾, vrch drželi Eusebiané, jmenovitě oba Eusebiové Nikomedský a Caesarejský, Theognis z Nicaee, Maris z Chalcedona, Ursacius ze Singiduna, Valens z Mursie, Theodorus z Heraklee⁴⁾, Patrofilus z Scythopole a jiní. Předsedou byl Eusebius Caesarejský. Athanasius nechtěl svou při svěriti Eusebianům jakožto haeretikům a svým nepřátelům⁵⁾, císař však přinutil ho, že musil se do synody dostavit⁶⁾.

Zdá se to sice podivné, že císař tak rychle svůj náhled o Athanasiovi změnil, ale vysvětlí se to snadno z následujícího. Athanasius zvítěziv nad svými protivníky snažil se celý Egypt v jednotu uvést a doufal, že toho tím spíše dosáhne, jelikož Meletiané usnešení nicaejská uznávali, a Ariané oddělené sekty se zvláštní bohoslužbou netvořili⁷⁾. Překážky, které mu jednotlivci ve své zpuřenosti kladli, musily býti veliké, a nutily ho ku přisnosti, tak že i světskou moc proti odporujícím vyzýval, jak ze žalob Meletianů v Tyru vysvítá, kteří prý na jeho vyzvání byli k žaláři a tělesnému trestu odsuzováni. Tak na př. Kallinikus, biskup z Pelusia, předstíraje nepořádnost jeho volby strojil pikle proti svému metropolitovi tak dlouho, až ho tento sesadil, a pak činil hluk pro násilí, které prý na něm bylo spácháno⁸⁾. Tyto pověsti učinily na císaře takový

¹⁾ I. c. 70. — ²⁾ Euseb. Vita Const. IV. 40—42. — ³⁾ Socrat. I. 28. —

⁴⁾ Athanas. Apol. c. Arian. c. 73. 74. 77. — ⁵⁾ Athanas. I. c. c. 80.

— ⁶⁾ I. c. 71. — ⁷⁾ Sozom. II. 32. — ⁸⁾ Sozom. II. 25.

dojem, jakoby vlastně Athanasius byl rušitelem pokoje, nad to byla bezpochyby u něho i jeho theologie zlehčována, jakoby se k sabellianismu blížil, více než Nicaenum tvrdil, tím obrácené Ariany opět odrážel a tak pokoj rušil.

Císařem byl tedy Athanasius přinucen, aby se synody v Tyru účastnil, ale vzal s sebou 48 biskupů egyptských¹⁾, aby se s Eusebiany měřiti mohl. Presbyter Makarius byl v řetězech do Tyru přiveden²⁾, kamž se i Ischyrras dostavil a jako žalobník opět vystoupil, jelikož ho Athanasius do církevního obcování nepřijal nevěře jeho prosbám³⁾, a nad to byl od Eusebianů čákou biskupství navnaděn⁴⁾. Úlohy byly v Tyru dobře rozděleny, Meletiané byli totiž žalobníci, Eusebiané soudcové a Athanasius obžalovaný.

Ischyrras vinil Athanasia, že jeho kalich převrhl, oltář překotil, ho do žaláře uvrhl a u praefecta Egyptského pomlouval. Kallinikus, sesazený biskup z Pelusia, tvrdil, že jest proti všemu právu sesazen, on prý vypověděl jemu své církevní obcování, až by se ze zločinu zlomení kalicha ospravedlnil. Jiní meletianští biskupové stěžovali si, že s nimi zle nakládal. Všichni dohromady vinili jeho volbu z nesprávnosti. Konečně byl čten spis z Egypta, že prý on nese vinu na tom, že posud všichni do církve se nenavrátili. Athanasius ospravedlnil se vzhledem k některým článkům hned, vzhledem k jiným vyprosil si čas ku podání důkazů⁵⁾.

Eusebiané zavedli opět řeč na Arsenia doufajíce, že Athanasius nebude s to, aby dokázal, že žije, a nemajíce ani nejmenšího tušení, že by Arsenius v jeho rukou býti mohl. Arsenius přišel totiž tajně ze svého úkrytu do Tyru, aby průběh věci viděl. Někdo ho spatřil a vypravoval v hospodě, že za mrtvého pokládáný Arsenius žije a v městě v jistém domě se skrývá. Tuto řeč slyšel sluha konsulára Archelaa a oznámil to svému pánu, který dal Arsenia zatknouti. Arsenius chtěl sice zapírat, kdo by byl, ale Pavel, biskup Tyrský, ho poznal, tak že zapírání nic mu nespomohlo⁶⁾. Archelaus oznámil to Athanasiovi, na něhož se též Arsenius obrátil a ho ujistoval, že stranu Meletianů opouští⁷⁾.

¹⁾ Athanas. Apol. c. Ariau. c. 79. — ²⁾ I. c. c. 71. — ³⁾ I. c. c. 74. —

⁴⁾ I. c. c. 85. — ⁵⁾ Sozom. II. 25. — ⁶⁾ Socrat. I. 29. — ⁷⁾ Apol. c. Ar. c. 69.

O všem tomto Eusebiané ničeho nevědouce vinili Athanasia ze zavraždění Arsenia a ukazovali uťatou ruku, kterou v dřevěné schránce uloženou měli. Athanasius tázal se jich, zdali někdo z nich osobně Arsenia zná, a když k tomu někteří přisvědčili, předvedl Arsenia, nadzdvihl jeho plášť, a tu bylo obě ruce viděti ¹⁾. Účinek vypravuje se rozličně. Dle Sokrata ²⁾ prchl původce této žaloby Jan Archaf; dle Theodoret ³⁾ vinili Athanasia z čarodějnictví; dle Sozomena ⁴⁾ použili lživé výmluvy, že Athanasius dům Arseniův zapálil a ho do něho zavřel; proto prý musil oknem vyskočiti, a jelikož prý se dlouho viděti nedal, myslii prý, že jest mrtev. Že následkem uvedení Arsenia nastal hrozný lomoz a Athanasius v nebezpečení života vězel, vypravují všechny zprávy, a lze si to snadno představit.

By Eusebiané všeho neztratili, stáli na tom, aby se záležitost Ischyrova a Makariova zvláštní deputací synody na místě v Mareotidě vyšetřila. Athanasius se tomu protivil, jelikož celá záležitost byla úplně jasna; nemoha proraziti žádal, aby alespoň mužové nestranní do deputace voleni byli. A s tím srovnával se i komes Dionysius ⁵⁾, a bylo určeno, že deputace v plném sedění volena bude. Toho Eusebiané a Meletiané nedbajíce zvolili do deputace urputné nepřátely Athanasiovy, právě ty, které zamítal, a dali potomně volbu potvrditi, jednotlivé biskupy obcházejíce ⁶⁾. Zvoleni byli: Theognis biskup z Nicaee, Maris z Chalcedona, Ursacius ze Singiduna, Valens z Mursie, Macedonius z Mopsuestie a Theodorus z Heraklee. Na cestu obdrželi vojanskou ochranu a přímělné listy k místodržiteli egyptskému a vzali s sebou též Ischyru, Makaria však zanechali zpoutaného v Tyru ⁷⁾. V Egyptě stál místodržitel Filagrius, odpadlík od Krista, úplně po jejich straně; duchovenstvo z Alexandrie a Mareotidy, ano ani očití svědkové z nich nebyli tázáni a k protokolu připuštěni; toliko svědkové pohanští, židovští a katechumeni byli vyslýcháni, a měli o tom, co se v sacrariu dělo, svědčiti, kamž přistoupení nemohli a nesměli; proto odporovaly si jejich výroky ⁸⁾. Proti takovému počínání protestovalo duchovenstvo alexandrijské a Mareotické v listech daných k deputaci, synodě, místodržiteli a jinému cí-

¹⁾ Theodoret. hist. eccl. I. 30. Socrat. I. 29. sq. Sozom. II. 25. — ²⁾ H. e. I. 30. — ³⁾ I. 30. — ⁴⁾ II. 25. — ⁵⁾ Athanas. apol. c. Arian. 81. —

⁶⁾ Apol. c. Arian. c. 77. 80. — ⁷⁾ I. c. c. 13. — ⁸⁾ I. c. c. 72. 83.

sařskému úředníku ¹⁾). I biskupové egyptští žalovali listem na nespravedlnosti Eusebianů a počínání si jejich deputace v Ma-reotidě, a prosili ostatní biskupy, by s nimi nedrželi ²⁾. Podobně psali Dionysiovi, by pro pikle Eusebianů celou věc císaři k rozhodnutí zanechal ³⁾, a tohož žádali od synody.

Athanasius však vzdal se vši naděje, že by na synodě spravedlnosti dojíti mohl a opustil ji mysle, že co pouze jedna strana uzavře, platnosti nemá ⁴⁾. Ale Eusebiané nedali se nepřítomnosti jeho mýliti pokládající sebe za soudce, nikoliv za stranu, sesadili ho po návratu deputace, zakázali mu návrat do Alexandrie, aby tam nepokoje nepovstaly, přijali Jana Archafa a jeho stoupence do církevního obcování a dosadili opět do jejich úřadů, jakožto prý nevinně pronásledované, učinili Ischyru za odměnu jeho dobrých služeb biskupem jeho místa v Ma-reotidě a vymohli u císaře, že mu chrám vystavěl ⁵⁾. O všem, co učinili, zpravili císaře a vydali okružník ke všechněm biskupům, aby všechno spojení s Athanasiem přerušili, jelikož prý mnohé zločiny jsou mu dokázány, z nichž by se nemusil zodpovídati, prehl prý; příčiny, proč ho sesadili, jsou: že se minulého roku na synodu do Caesaree nedostavil a dlouho a na darmo na sebe čekati dal; že se do Tyru s hojným počtem egyptských biskupů dostavil, v synodě nepokoje působil, na žaloby neodpovídal, jednotlivé biskupy tupil a jsa předvoláván, se nedostavoval; konečně jest prý zlomení kalicha jasně dokázáno ⁶⁾. S strany tohoto posledního důvodu byli Eusebiané opatrní; schovali protokoly, aby jich Athanasius do rukou nedostal a poslali je svými spolehlivými posly papeži Juliovi. Když však tento jako nestranný soudce je později Athanasiovi poslal, zuřili velice nad tímto skutkem papežovým ⁷⁾.

Sotva to se stalo, vzal císař biskupy do Jerusáléma k svěcení chrámu, a to nejen v Tyru shromažděné, ale i jiné ⁸⁾. Zde opět slavili Eusebiané r. 335 synodu, v které již dříve podaná symbola Aria a jeho přátel za pravověrná uznali, přijetí Arianů do církve uzavřeli, a oznámili to všem biskupům a klerikům, jmenovitě egyptským, aby se dle toho řídili ⁹⁾. By své

¹⁾ I. c. 73—75. — ²⁾ I. c. c. 77. — ³⁾ Apol. c. Arian. c. 78. 79. — ⁴⁾ I. c. c. 82. — ⁵⁾ I. c. c. 85. — ⁶⁾ Apol. c. Ar. 85. Sozom. II. 25. —

⁷⁾ Apol. c. Arian. c. 83. — ⁸⁾ Euseb. Vita Const. IV. 43—47. — ⁹⁾ Athanas. apol. c. Arian. c. 84. De Synodis Arimin. et Seleuc. c. 21. 22. Sozom. II. 27. Rufin. X. 11.

vítězství dokonale učinili, obrátili se proti druhému hlavnímu protivníkovi arianismu Marcellovi, biskupu Ancyorskému, jsouce proti němu rozhorčeni, že v odsouzení Athanasiovo nesvolil a synody v Jerusalemě účastníkem býti nechtěl. Ale nežli ještě něco proti němu podniknouti mohli, volání jsou rozkazem císařovým do Kt.

Athanasius totiž přechnuv z Tyru, odebral se do Kt. a postavil se v cestu okolo jdoucímu císaři. Císař ho z počátku neznal, a dovědév se, kdo by byl, nechtěl ho ani slyšeti, tak byl proti němu zaujat jakožto rušiteli pokoje v Egyptě. Athanasius však jen za to prosil, aby císař biskupy z Tyru do Kt. povolal, by v jeho přítomnosti sobě na bezprávi jemu učiněná stěžovati mohl. Císař přivolił této prosbě a zavolal biskupy do Kt.¹⁾ Ale Eusebiané byli tak chytří, že nedali všem biskupům jíti do Kt., jelikož mnozí v odsouzení Athanasiovo nesvolili, a roztrušovali zprávy, že prý list císařův něco zlého znamená. Tím byli mnozí pohnuti, že se do svých sídel navrátili. Za to vyslali do Kt. hlavní své pohlaváry: oba Eusebiy, Theogna, Mara, Patrofila, Ursacia a Valenta, kteří nyní u císaře novou žalobu proti Athanasiovi přednesli, že prý chtěl roční vývoz obilí z Alexandrie do Kt. zameziti, o kalichu však a Arseniovi opatrně mlčeli²⁾.

Nad tím rozpálil se císař tak, že Athanasia dále neslyšel a ho do vyhnanství do Treviru poslal ke konci r. 335. Eusebiané žádali nyní, aby nového biskupa pro Alexandrii ustanoviti směli, ale císař tuto žádost zamítl. Athanasia ujal se dobrotivě Konstantin II. v Treviru sídlící a zaopatřil ho všemi potřebnostmi³⁾. Vypověděním Athanasiovým doufal snad císař nejkratší cestou pokoj církvi zjednatí a rozbroje v Egyptě utišiti.

Zde v Kt. slavili Eusebiané opět synodu za příčinou Marcella, arcibiskupa z Ancyry, viníce ho z bludu a z neuctivosti k císaři, an k svěcení chrámu do Jerusalema nepřišel. Marcellus totiž chtěl učení nicejské proti arianizujícímu sofistovi Asteriovi z Kappadocie hájiti a vydal za tím účelem veliké dílo, které příležitost k obžalobě zavedlo. Jakkoli Marcellus se k císaři obrátil a obhajný spis mu podal, byl přece sesazen, a

¹⁾ Athanas. Apol. c. Arian. 80. Sozom. II. 28. — ²⁾ Athanas. Apol. c. 87. Socrat. I. 35. Theodoret. H. e. I. 31. — ³⁾ Athanas. Apol. c. Arian. c. 29. 37. histor. Arian. ad monach. c. 50.

jeho biskupové dostali rozkaz, by jeho knihu zhladili. Úsudky o orthodoxii aneb heterodoxii, vině či nevině Marcellově byly v staré i nové době rozličné. Jedni pokládají ho za pravověrného, jiní opět tvrdí, že do bludu zapleten byl ¹⁾).

Po pádu Athanasiově měl býti Arius úplně a slavně opět do církve přijat. Proto odebral se hned od synody Jerusálémské do Alexandrie, doufaje, že duchovenstvo s jeho přijetím obtíží dělati nebude. Ale jeho příchod a vyhnanství Athanasiovo rozhořčilo lid a vyvolalo povážlivé nepokoje. Císař povolal ho do Kt., buď, jak dí Sokrates ²⁾), aby z oněch nepokojů účet vydal, buď že Eusebiané ho v Kt. do církve přijati chtěli. Jelikož tomuto úmyslu Alexander, biskup Kt., se protivil, způsobili, že byl Arius před císaře volán a od něho z víry vyslýchán. Arius přísahou potvrdil, že učení, pro které ho před 10 lety Alexander, biskup Alexandrinský, sesadil, není jeho vlastní. Při odchodu pravil k němu císař: „Tvá-li víra pravá, tedy jsi dobře přísahal; jest-li však bezbožná, Bůh tě suď“ ³⁾). Nutkán jsa císař Eusebiany poručil Alexandrovi, by Arias do církve přijal, a Eusebiané hrozili mu sesazením a vyhnanstvím, bude-li se zdráhati, a připojili, že zítra v neděli i proti jeho vůli služby Boží s Ariem konati budou. Alexander vzal své útočiště k modlitbě, odebral se do chrámu sv. Ireny a volal k Bohu: „Dej mně umřítí, nežli Arius do církve přijde; chceš-li však nad církví se smilovati, zameziž tuto ohavnost, aby s Ariem kacířství do církve nevešlo.“ Modlitbu zbožného biskupa vyslyšel Bůh. Po několika hodinách na večer v sobotu kráčel Arius u velkém průvodu skrze město. Blízko fora Konstantinova přišla na něho tělesná potřeba; proto odebral se do jednoho z tam stávajících záchodů a umřel tam, ana střeva z něho vytekla r. 336 ⁴⁾). Mnozí pokládali tuto smrt za trest boží a obrátili se ⁵⁾); jiní připisovali ji magii jeho nepřátel a zatvrdili se ⁶⁾); císař byl touto událostí sice omráčen, viděl v Ariovi křivopřísežníka ⁷⁾), ale nicméně neprohledl z mrákot, kterými ho Eusebiané obklíčili, nepřesvědčil se o nevinnosti Athanasiově

¹⁾ Viz Hefele: Conc. G. I. 456—458. — ²⁾ I. 37. — ³⁾ Athanas. de morte Arii c. 2. — ⁴⁾ Ath. epist. ad Serap. de morte Arii. c. 2. 3. Socrat. I. 37. 38. Sozom. II. 29. 30. Theodoret. H. e. I. 14. Rufin. X. 13. — ⁵⁾ Athanas. de morte Arii. — ⁶⁾ I. c. Sozom. II. 24. — ⁷⁾ Athanas. ep. ad episcopos Aegypti c. 19. hist. Arian. ad monachos c. 51. Socrat. I. 38.

a nepochyboval ani v nejmenším o pravověrnosti a církevní horlivosti Eusebianů.

Jelikož Jan Archaf svou stranu v Alexandrii měl a její pomocí biskupem Alexandrinským se stát chtěl, poslal ho císař do vyhnanství ¹⁾ netrpě, aby některá strana od církve se odtrhla, a zvláštní sektu se svou bohoslužbou tvořila. Proto netvořili Ariané posud žádné sekty a nebyli zevnitř od církve oddělení ²⁾.

Tentýž osud vyhnanství potkal Pavla, biskupa Kt., nástupce Alexandrova. Ariané chtěli místo něho mít biskupem presbytera Macedonia, a tak popudili proti němu císaře, že ho do Pontu vyhnal. Hlavní článek obžaloby byl, že byl bez svolení a spolupůsobení Eusebia z Nikomedie a Theodora z Heraklee, kteří si právo biskupa Kt. ordinovati osvojovali, posvěcen, jakkoli první metropolitních práv nad Kt. neměl, ovšem ale druhý, jemuž Kt. jako metropolitovi podrobena byla. Mimo to byl křivě z neslušného života viněn ³⁾.

Císař Konstantin zemřel o velikonočích r. 337. On nebyl Arianem ani příznivcem Arianů. Co pro Aria učinil, učinil proto, že byl oklamán v otázce: „co věří Arius,“ nikoliv však v oné: „která víra jest pravá.“ Opatření, která proti Athanasiovi učinil, nepocházela odtud, jakoby byl o jeho pravověrnosti pochyboval, nýbrž že mu byl jako rušitel pokoje líčen, a proto u něho zle zapsán. Všichni otcové i Athanasius mluví o něm vždy s velkou úctou, vyjma Jeronyma, a nepochybují o jeho pravověrnosti. Ale i o Athanasiovi nabyl konečně lepšího přesvědčení, uzavřel krátce před svou smrtí ho nazpět povolati ⁴⁾ a vydal k tomu rozkaz bez ohledu na zrazování právě přítomného Eusebia Nikomedského. Vůli otcovu provedli synové. Návrat zpozdlil se pro panující nepokoje celý rok. Císař dal svůj testament jednomu knězi, jménem Eustathiovi, aby jej druhorozenému synu Konstantiovi odevzdal, který se takto exekutorem testamenti stal. Po zavraždění příbuzných sešli se synové v Kt. r. 337 a tu snad uzavřeli povolati nazpět všechny vyhnané biskupy ⁵⁾. Druhou schůzi měli r. 338 v Pannonii. K této schůzi se odebíraje vzal Konstantin II. Athanasia s se-

¹⁾ Sozom. II. 31. — ²⁾ I. c. II. 32. — ³⁾ Socrat. II. 6. 7. Sozom. III. 3. 4. Athanas. Hist. Arian. ad monach. c. 7. — ⁴⁾ Apol. contra Arian. c. 87. Hist. Arian. ad monachos c. 8. — ⁵⁾ Athanas. hist. Arian. ad monach. c. 8. Philost. II. 18. srv. Epiph. haer. LXVIII. 9.

bou z Trevira a představil ho ve Viminaciu, městě Moesie, Konstantiovi. Odtud cestoval Athanasius do Kt. a sešel se tam s biskupem Pavlem. Pro válku s Peršany spěchal Konstantius na Východ a přišel na počátku října r. 338 do Antiochie. Za ním pospíchal Athanasius a sešel se s ním podruhé v Caesarei Kappadocké, kde si jeho dovolení k návratu vymohl. Jelikož se později na to odvolával ¹⁾, že nikdy při těchto schůzích příkrého slova proti Eusebianům nepronесl, pohnula asi tato mírnost Konstantia, že ono dovolení udělil. A tak se navrátil Athanasius 23. listopadu 338 u velikém jásotu věřících do Alexandrie, ztráviv 2 léta a 4 měsíce ve vyhnanství ²⁾.

Eusebiané a Ariané zmohutněli opět a potáhli po sobě Konstantia, kdežto ostatní dva bratři věrnými víře nicajské zůstali. Eustathius totiž, onen presbyter, kterému Konstantin svou závěť odevzdal, a který již u Konstantie, jeho sestry důvěry požíval a na její prosbu do průvodu císařova přijat byl, prospěl věrným obstaráním zavěti Konstantiovi, a získal si jeho přízeň v takové míře, že byl za zvláště důvěrného přítele od císaře pokládán. Brzo získal císařovnu a mocného komorníka Eusebia pro arianism a představoval nyní císaři škodlivost zmatků církevních, kterými přátelé slova *ὁμοούσιος* vinní jsou ³⁾.

První účinek tohoto sesílení bylo sesazení Pavla biskupa Kt. na konci r. 338 neb na počátku r. 339 na synodě v Konstantinopoli, když se právě Konstantius z Východu vrátil. Uprázdňené biskupství obdržel Eusebius Nikomedský, po kterém tak toužil, a pro které Pavla tak pronásledoval. Nešťastného Pavla poslal Konstantius v řetězech do Singary v Mesopotamii ⁴⁾.

Okolo tohoto času umřel Eusebius, biskup Caesarejský, a Eusebiané a přátelé Ariovi dosadili na jeho stolec jeho učeníka Acacia.

Mezi tím obnovili Eusebiané útok na Athanasia, který mnohé biskupy pro *ὁμοούσιος* získal a od Eusebianů odtrhl, osmělili se r. 339, což za Konstantina I. výslovně bylo zakázáno, ustanoviti Pista za biskupa pro Ariany v Alexandrii ⁵⁾ a poslali mu několik jahnů, by jeho službám Božím byli přito-

¹⁾ Apol. ad Constantium c. 5. — ²⁾ Theodoret. H. e. II. 1. srv. Hefele. Conc. G. I. 463—469. — ³⁾ Rufin. X. 11. Socrat. I. 39. II. 2. Sozom. III. 1. Theodoret. II. 3. — ⁴⁾ Athanas. Hist. Arian. ad monach. c. 7. Socrat. II. 7. Sozom. III. 4. — ⁵⁾ Athanas. Apol. c. Arian. c. 24.

zni. Pistus byl od předchůdce Athanasiova Alexandra a od synody nicajské pro arianism sesazen, nyní však biskupem Sekundem rovněž od synody nicajské sesazeným za biskupa ordinován.

Mimo to obnovili všechny staré žaloby u všech tří císařů a přidali nové: 1. že jeho příchod do Alexandrie zármutek zbudil; 2. že mnohé popravu, žalářování a trýznění svých protivníků předsezal; 3. že rozdělování a podělování vdov v Egyptě a Libyi, které zemřelý císař učiniti rozkázal, zamezil a obilí pro sebe prodal¹⁾; a konečně 4. že nejsa církevně restituován, stolec svůj zaujal²⁾. Konstantius uvěřil jmenovitě třetímu článku³⁾.

Zároveň vyslali k papeži Juliovi I. presbytera Makaria a jahny Martyria a Hesychia, kteří papeži ony žaloby přednesli, ho proti Athanasiovi popuditi a k tomu přiměti měli, by Pista literis communicatoris za řádného biskupa uznal, a poslali mu akta mareotská o zlámání kalicha.

Papež úplně řádem práva se řídě zaslal opis akt Athanasiovi⁴⁾, který celým tímto počínáním Eusebianů byl pohnut, že vyslance k papeži Juliovi a k císařům Konstantinovi II. a Konstantovi poslal, a biskupy svého patriarchatu na synodu r. 339 do Alexandrie svolal, kteří ony žaloby za lež a pomlhu vyhlásili. Oba císařové uvěřili poslům Athanasiovým⁵⁾. Nežli ještě poslové Athanasiovi do Říma přišli, odcestoval odtud, jakkoli byl nemocen presbyter Makarius, vyslanec Eusebianů. Oba jahnové, kteří tam zůstali, nemohouce poslům Athanasiovým odolati žádali za svolání synody, kde prý důstatečné důkazy podají. Papež svolil k této žádosti a poslal listy k Athanasiovi a Eusebianům, by se obě strany k této vyšetřující synodě dostavili a místo a čas pro ni sami si určili⁶⁾.

Tímto zavoláním a zvláštními událostmi v Alexandrii byl Athanasius nucen odebrati se do Říma. Eusebiané totiž vymohli na císaři Konstantinovi dovolení, aby Athanasia sesaditi směli, učinili to na synodě Antiochenské r. 340 a vyvolili místo něho Řehoře rodem z Kappadocie, kterého císař pod vo-

¹⁾ I. c. c. 3. et seq. Hist. Ar. ad mon. 9. — ²⁾ Sozom. III. 2. — ³⁾ Apol. c. Arian. c. 18. — ⁴⁾ Athanas. Apol. c. Arian. c. 83. — ⁵⁾ Hist. Arian. ad monach. c. 9. — ⁶⁾ List Juliův v Apol. c. Arian. c. 22. 24. ibidem 20. hist. Arian. ad monachos. c. 9.

jenskou ochranou do Alexandrie poslal ¹⁾). Před jeho příchodem u prostřed hlubokého pokoje, kde nikdo nic podobného netušil, prohlásil praefekt Egypta, že Řehoř z Kappadocie ode dvora za nástupce Athanasiova jest určen ²⁾). Nežli tento přišel, sběhl se lid do chrámů, aby jejich odevzdání Arianům zamezil. Ale praefekt Filagrius, odpadlík a krajan Řehořův, vyhnal věřící z chrámů a dopustil se v nich se židy a pohany neslýchaných ohavností ³⁾). Vše to událo se v postři. Praefekt obrátil svůj zřetel na chrám Theonův, kde se Athanasius toho času zdržoval, aby ho jal. Ale Athanasius ušel jeho nástrahám a prohl. 19. března 340, 4 dni před příchodem Řehořovým ⁴⁾). Řehoř zaujal za proliti krve chrám Cyrinův na veliký pátek. Podobné ohavnosti následovaly v jiných chrámech. Kdo se z mužů neb žen vetřelci protivil, byl vězněn a mrskán. Řehoř sice nastoupil na biskupství, ale proto nevešel s ním lid v církevní obcování a zůstal raději beze služeb Božích, nežli by se byl arianských účastnil. Tak se stalo, že katechumeni nemohli býti křtěni a nemocní navštěvováni. Veškerá domácí bohoslužba byla potlačena ⁵⁾). Toto násilnictví rozšířili Řehoř a Filagrius na celý Egypt, by biskupové k uznání nového patriarchy přinuceni byli; tak byl starý biskup Sarapammon vypověděn, že s ním církevně obcovati nechtěl; mučenník Potammon, který v pronásledování oko ztratil, byl tak stlučen, že ho jako mrtvého ležeti nechali a on v několika dnech zemřel. Nesčíslný byl počet mnichů, panen a biskupů, kteří rány holí a jiná muka utrpěli ⁶⁾): teta Athanasiova nesměla býti pochována ⁷⁾); sv. Antonín poustevník byl tupen, a hrozilo se jemu proto, že se pronásledovaných listem k dukovi Balaciovi ujímá ⁸⁾).

Mezi tím přišel Athanasius po velikonocích r. 340 do Říma, a papež Julius poslal dva presbytery Elpidia a Filoxena do Antiochie, aby Eusebiany, kteří u něho Athanasia obžalovali, na synodu pozvali, a určil pro ni čas, jak se zdá, konec roku 340. Jakmile Eusebiané uslyšeli, že Athanasius se v Římě nalézá, protahovali s určitou odpovědí, zdrželi papežské vyslan-

¹⁾ Athanas. Apol. c. Arian. c. 29. a 30. Hist. Arian. c. 14. 74. 75. Encyclica epistola ad episc. c. 2. — ²⁾ Encyclica epist. ad episc. c. 2. —

³⁾ l. c. c. 3. — ⁴⁾ l. c. 5. — ⁵⁾ Encyclica ad episc. c. 5. — ⁶⁾ Hist. Arian. ad mon. c. 12. — ⁷⁾ l. c. c. 13. — ⁸⁾ l. c. c. 14. Athanas. Vita Antonii c. 86.

ce až do ledna r. 341¹⁾ a propustili je konečně s trpkým listem, v kterém účastenství v synodě odmítají²⁾.

Papež Julius neuveřejnil toho listu čekaje, že snad přece někteří biskupové z Antiochie se dostaví, a když ho naděje sklamala, otevřel synodu r. 341, na kterou Athanasius již 18 měsíců k svému obhájení čekal, a již se přes 50 biskupů účastnilo. Mimo Athanasia byl přítomen též Marcell z Ancyry, dále mnozí biskupové z Thracie, Coelesyrie, Foenicie a Palestiny, kněží rozličných krajin, jmenovitě plnomocníci pravověrné strany z Egypta, aby si stížnosti vedli na násilí, která Eusebiané páchali. Též četně navštívená synoda egyptská poslala obšírné psaní ke zvláštnímu hájení svého patriarchy. Po bedlivém uvážení uznala synoda sesazení Athanasiovo a Marcellovo za nespravedlivé, přijala je do svého obcování, připustila k sv. přijímání a vyzvala papeže, by to Antiochenským oznámil a jejich neslušný list náležitě zodpovídal. Tak povstala „epistola Julii“ k Daniovi, Flacillovi atd., která zmíněná fakta uvádí a odůvodňuje, a kterou Athanasius do své apologie proti Arianům c. 21—35 přijal.

Co papež tuto synodu na Západě slavil, odbývali Eusebiané svou v Antiochii. Císař totiž Konstantin začal stavěti chrám nádherný v Antiochii, tak zvaný zlatý; Konstantius pokračoval v stavbě a jsa hotov pozval biskupy k slavnému posvěcení. Jelikož se valný počet biskupů sešel, slavili v přítomnosti Konstantiově v čase od konce května do září 341 synodu zvanou in encaeniis (při posvěcení chrámu)³⁾. Eusebiané tvořili sice menšinu, ale rozhodovali. Nejznamenitější členové byli Plaketus (Flacillus), patriarcha Antiochenský, Eusebius Nikomedský, nyní biskup Kt., Akacius z Caesaree, Theodor z Heraklee, Maximus Jerusalemský odřekl svou přítomnost, poněvadž litoval, že v Tyru Eusebiany se k závržení Athanasiovu svěsti dal. Zástupce papežův zde nebyl, a Sokrates praví: „Církevní pravidlo velí, že bez svolení biskupa Římského církve žádného usnešení činiti nemohou“⁴⁾.

První práce synody záležela v stanovení 25 kanonů vhodných a užitečných, které všeobecného uznání došly a pro které synoda, skládajíc se většinou z biskupů pravověrných sloula

¹⁾ Athan. apol. c. Arian. c. 25. — ²⁾ I. c. 20. hist. Arian. ad mon. c. 11. — ³⁾ Hist. eccl. II. 8. — ⁴⁾ Hilarius, de synodis c. 28. Socrat. II. 8. Sozom. III. 5. Athanas de Synodis. c. 25.

„synodus sanctorum“ (synoda svatých). Ale přece obsah těchto kanonů ukazuje převahu Eusebianů a jest proti Athanasiovi namířen. Jmenovitě kanon 4. staví se naproti úmyslu papeže Julia, aby znova věc Athanasiova se vyšetřovala; a kanon 12. zamezuje jemu cestu k císaři.

Tyto kanony znějí: kan. 4. „Byl-li biskup synodou sesazen, neb presbyter neb jahen od svého biskupa, a opovážil by se nějaký úkon církevní, jako dříve, konati, ať by to byl již úkon biskupský neb jahenský: není mu více dovoleno, chovati naději, že by jinou synodou mohl býti opět dosazen, aneb že mu bude volno se hájiti“ ¹⁾.

Kan. 12. „Odvážil-li by se od svého biskupa sesazený presbyter neb jahen, neb od synody sesazený biskup císaře obtěžovati, místo aby se k větší synodě obrátil, své domnělé právo většímu shromáždění biskupů přednesl a jejich vyšetřování a výroku se podrobil; kdyby všim tím opovrhne císaře obtěžoval: nemá takový odpuštění dosíci, ani se více hájiti, ani si na opětné dosazení naděje činiti“ ²⁾.

Po rozumu těchto kanonů potvrdila synoda důsledně sesazení Athanasiovo. Že i pravověrní biskupové v opětné odsouzení Athanasiovo svolili, nesmí nás mýlit. Mysliliť, že se k sabellianismu přibližuje; mimo to stávaly zde ještě jiné obžalobní články, kterým víru připisovali, a které Eusebiané listinami a svědky dokazovali, a takto všechny po sobě strhli. Ostatně budiž zde podotknuto, že ani Julius o Athanasiově nevině úplně přesvědčen nebyl a teprve jednáním své synody se o ní přesvědčil ³⁾.

Potom přešla synoda k sestavení symbol ⁴⁾, které nejúplněji u Athanasia zachované máme.

První zní: „Nejsme nikterak stoupenci Ariových; neboť jak bychom mohli my, jsouce biskupy, následovati presbytera? Rovněž jsme jiné víry nepřijali, leč onu, která od počátku podána jest. Naopak zkoumajše jeho víru (Ariovu) přijali jsme my spíše jeho, nežli abychom my jeho následovali. Z následujícího to poznáte. Od počátku naučili jsme se věriti v jednoho Boha, který jest Bůh všeho míra, stvořitel a zachovatel duchovních i smyslných věcí; a v jednorozeného Syna Božího, přede všemi časy existujícího a s Otcem spolujsoucího, který

¹⁾ U Hefele C. G. I. 495. — ²⁾ U Hefele. I. c. I. 497. — ³⁾ Srv. Hefele Conc. G. I. 483—503. — ⁴⁾ Socrat. II. 10. Sozom. III. 5.

ho zplodil; skrze něhož vše učiněno jest, viditelné i neviditelné; který v posledních dnech dle zalíbení Otcova sestoupil, tělo z panny přijal a celou vůli Otcovu vyplnil; (věříme), že trpěl, vzkříšen jest a do nebes se navrátil, že sedí na pravici Otcově a opět přijde soudit živých a mrtvých, a Král a Bůh na věky zůstane. Věříme též v Ducha svatého. A má-li se ještě něco přidati: věříme v vzkříšení těla a život věčný¹⁾.

Toto symbolum má zajisté apologetický účel, aby podezření arianismu od těch, kteří je sestavili, zapudilo, a bylo bez pochyby od Eusebianů synodě podáno a jiným biskupům zasláno. Jest úplně pravověrné a pomíjí jen výrazu „*ὁμοούσιος*“, kterým po jejich náhledu prý se sabellianismus podporuje, neb božská podstata ve tři díly dělí.

O něco později vydala synoda druhé symbolum, jehož příčinu udává Hilarius²⁾; když totiž jeden z biskupů do podezření přišel, jakoby neprávě smýšlel; a zní: „Věříme dle evangelického a apoštolského podání v jednoho Boha, všemohoucího Otce, původce a stvořitele a zachovatele všech věcí, z něhož vše jest; a v jednoho Pána Ježíše Krista, jeho Syna, jednorozeného Boha, skrze něhož vše jest, který jest z Otce před časy zplozen, Bůh z Boha, celý z celého, jediný z jediného, dokonalý z dokonalého, Král z Krále, Pán z Pána, živé Slovo, živá moudrost, pravé světlo, cesta, pravda, vzkříšení, pastýř, dvěře, neproměnitelný, úplně jednotejný obraz božství, bytosti, uzavření moci a velebnosti Otcovy, prvorozený všeho stvoření, který byl na počátku u Boha, Bůh Slovo, jak řečeno jest v evangeliu: „A Slovo bylo Bůh,“ skrze něhož vše povstalo, a v němž vše trvá; který poslední dni sestoupil s nebe a z panny se narodil, dle písma, a člověkem se stal, prostředníkem mezi Bohem a člověkem, apoštolem naší víry a původcem života, jak sám praví: „Sestoupil jsem s nebe, ne abych činil vůli svou, ale vůli toho, který mne poslal“ (Jan 6, 38.); který za nás trpěl, třetího dne z mrtvých vstal a do nebes se navrátil, sedí na pravici Otcově a opět přijde s velebností a mocí soudit živých a mrtvých; a v Ducha svatého, který věřicím dán jest k útěše, posvěcení a k dokonání, jak náš Pán Ježíš Kristus poručil, řka k učenníkům: „Jděte a učte všechny národy a křtěte je ve jménu Otce, i Syna i Ducha svatého, to jest Otce, který jest v pravdě Otec, Syna, který jest v pravdě Syn,

¹⁾ Athanas. de synodis c. 22. — ²⁾ De synodis c. 28.

a Ducha svatého, který v pravdě Duch sv. jest, a jména nestojí zde bezúčelně a zbytečně, nýbrž ukazují vlastní zvláštní hypostasi, řád a postavení jmenovaných, tak že jsou sice dle hypostase tři, dle souhlasu ale jedno. Tuto víru držíce a od počátku až na konec od Boha a Krista ji majíce anathematizujeme každý kacířský blud. A pravil-li by kdo proti zdravému a pravému učení písma, že jest neb byl čas (*χρόνος, ἡ καιρὸς ἢ αἰῶν,*) nežli Syn byl zplozen: budiž proklet (anathema). A pravil-li by kdo, že Syn jest stvořen jako jeden z tvorů, neb zplozen jako jeden ze zplozených, neb učiněn jako něco z učiněných věcí a ne jak vše, co praveno jest, písma sv. podala; neb učil-li by kdo neb zvěstoval něco jiného nežli jsme obdrželi: budiž proklet. Neb věříme a následujeme v pravdě a poctivě všeho, co písmysv. svatými, jak proroky tak apoštoly podáno jest¹⁾).

Toto symbolum není pozitivně hæretické. Co by se proti němu namítati dalo, jest, že praví: Syn není stvořen, jako jeden z tvorů; ale nicméně nepraví: jako ostatní tvorové; a z dalších slov jest patrno, že synoda říci chce: prædikaty, zplozen, stvořen, učiněn, nehodí se pro Syna Božího; tyto výrazy nevyznačují úplně poměru Syna k Otci. Povážlivější byla by slova: „Tak že jsou sice dle hypostase tři, dle souhlasu ale jedno“ v tom pádu, kdyby slovo hypostasis tolik jako podstatu neb bytost znamenalo a nikoliv osobu; ale zrovna to dokázati nelze; Hilarius praví, že jest to méně určité řečeno, ukazuje, že tato formule jest pravověrná²⁾ a dobře pozoroval, že s jakýmsi důrazem proti sabellianismu se vyjadřuje³⁾.

Že toto druhé symbolum proti sabellianismu, který synoda u Marcella z Ancyry pozorovala, směřovalo, vysvítá z třetího symbola, které synodě biskup Theofronius z Tyany podal, a které její potvrzení a podpis obdrželo. Nachází se u Athanasia⁴⁾ a zní: „Bůh, kterého za svědka při své duši беру, ví, že takto věřím: v Boha vševládnoucího Otce, původce a stvořitele všech věcí, z něhož vše jest; a v jeho jednorozeného Syna, Boha, Slovo, Silu a Moudrost, našeho Pána Ježíše Krista, skrze něhož vše jest, který zplozen jest z Otce přede všemi časy, dokonalý Bůh z dokonalého Boha, a který u Boha jest v hypostasi (t. j. osobní bytost), ale poslední dni sestoupil a narodil se z Marie Panny, dle písem člověkem se stal, trpěl a

¹⁾ Athanasius. De synodis. c. 23. Hilarius. de synodis. c. 29. 30. —

²⁾ Hilar. De synod. c. 31. — ³⁾ Ibidem c. 32. — ⁴⁾ De synodis c. 24.

vstal z mrtvých a sedí na pravici svého Otce, přijde opět s velebností a mocí soudit živých a mrtvých a zůstane na věky. A v Ducha svatého, Utěšitele, Ducha pravdy, o němž Bůh již skrze proroky mluvil, že ho na své služebníky vyleje (Joel 2, 28.); a Pán slíbil, že ho učenníkům svým pošle, a též poslal, jak skutky apoštolské ukazují. Učil-li by kdo něčemu proti této víře, neb něco u sebe myslil, budiž proklet. A kdo by s Marcellem z Ancyry neb Sabelliem neb Pavlem ze Samosaty držel, budiž proklet, a každý, kdo s ním společenství drží.“

O několik měsíců později bylo na nové schůzi východních biskupů jako pokračování synody in encaeniis čtvrté symbolum postaveno a po čtyřech biskupech Narcissovi z Neroniady, Marovi z Chalcedona, Theodorovi z Heraklee a Markovi z Arethusy Syrské západnímu císaři Konstantiovi, který za vysvětlení příčin, pro které Athanasius a Pavel Kt. sesazeni byli, žádal. Dle Sokrata ¹⁾ nepochází toto 4. symbolum od synody, nýbrž od oněch čtyř biskupů, kteří je sestavili a místo antiochenského, jež v šatech svých ukryli, císaři podali. Zníť: Věříme v jednoho Boha, Otce všemohoucího, původce a stvořitele všech věcí, od něhož vše otcovství pochází v nebesích i na zemi; a v jeho jednorozeného Syna, našeho Pána Ježíše Krista, který přede všemi časy z Otce zplozen jest, Bůh z Boha, světlo ze světla, skrze něhož vše na nebi i na zemi učiněno jest, viditelné i neviditelné, který jest Slovo a moudrost, moc a život a pravé světlo, který v posledních dnech pro nás se člověkem stal, z Panny svaté se narodil, ukřižován byl, umřel a pohřben jest, třetího dne vstal z mrtvých, vstoupil na nebesa, sedí na pravici Otcově a přijde na konec časů soudit živých i mrtvých a odplatit jednomu každému podle skutků jeho, jehož říše zůstane neztroskotána do nekonečných časů, neboť on sedí na pravici Otcově ne jen tento čas, ale i v budoucím. A v Ducha svatého, t. j. Utěšitele, kterého apoštolům slíbil a po svém na nebe vstoupení poslal, aby je poučil a jim vše připomněl, skrze něhož posvěceny bývají duše, které v něho upřímně věří. Ty však, kteří praví, že Syn jest z ničeho (*ἐξ οὐκ ὅτιου*), neb z jiné hypostase (*ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως*) = bytosti, a ne z Boha, a: že byl čas, kdy nebyl (*ἦν ποτε χρόνος, ὅτε οὐκ ἦν*), — ty pokládá katolická církev za cizince ²⁾.

Všechna tato symbola jsou jednoho tvaru a jeví snahu,

¹⁾ II. 18. — ²⁾ Athanas. De synodis. c. 25.

aby se co nejvíce sněmu nicaejskému přiblížila, aniž nenáviděné *ὁμοούσιος* přijala. Žádné není bludné, ale též žádné není přesné, určité a nevyjadřuje toho, oč vlastně bžže'o. Jest na nich viděti charakter Eusebianů, a jelikož ničeho neobsahovala, co by se učení církevnímu protivilo, přijali je i pravověrní. Sv. Hilarius posuzoval druhé příznivě ¹⁾, i sv. Athanasius nepraví je býti haeretickými, ačkoli jich příznivě neposuzuje ²⁾.

Brzo po ukončení synody antiochenské in 'encaeniis' umřel Eusebius Nikomedský, nyní biskup Kt. Strana pravověrná ustanovila za jeho nástupce dříve vyhnaného Pavla; strana arianská pod vůdcovstvím Theogna Nicaejského a Theodora Heraklejského, kteří právě v Kt. byli přítomni, zvolila Macedonia. Obě strany stály tak prudce proti sobě, že celé bitvy sváděly a mrtvé čítaly. Konstantius slyše o tom v Antiochii kázal Pavla vyhnati, ale lid se tomu protivil; vůdce císařský Hermogenes byl zabit, jeho dům spálen a mrtvola městem smýkána. Císař přišel rychle do Kt. a chtěl přísně proti lidu zakročiti, ale pláčem jeho jsa pohnut, určil jemu mírný trest, vyhnal Pavla, ale i Macedonia nepotvrdil, poněvadž bez jeho potvrzení volbu přijal ³⁾. Když po nějakém čase Pavel do Kt. se navrátili opovážil, dal ho praefektem praetorii Filippem jati a do Thessaloniky vypověděti, při čemž nové povstání lidu se stalo, a přes 300 osob zahynulo ⁴⁾.

Jak jsme dříve vypravovali, snažila se synoda antiochenská in encaeniis svým čtvrtým symbolem a svými čtyřmi vyslanci získati pro sebe císaře Západu Konstanta. Ale účelu svého nedosáhla, císař propustil posly a zůstal věren Nicaenu; a jeden z nejvážnějších biskupů z jeho okolí, Maximin z Trevira odepřel jim veškeré církevní obcování.

Tohoto času zdržoval se Athanasius v Římě v celku přes tři léta ⁵⁾, poněvadž Konstantius jemu navrátili se do Alexandrie nedovolil a dle Ammiana Marcellina (XV.) i o potvrzení jeho sesazení v Římě se zasazoval. V Římě měl Athanasius účastenství v službách Božích a pracoval k žádosti císaře Konstanta o tabellách písem sv. nyní ztracených ⁶⁾. Čtvrtého léta jeho přítomnosti v Římě povolal ho Konstans do Milána a o-

¹⁾ De synodis c. 33. — ²⁾ De synodis. c. 22. et sq. — ³⁾ Socrat. II. 12. 13. Sozom. III. 7. — ⁴⁾ Socrat. II. 16. — ⁵⁾ Athanas. apol. ad Constantium c. 4. — ⁶⁾ l. c.

známil mu, že znamenití biskupové, jako Julius Římský, Hosius Kordubský a Maximin Trevirský ho žádali, aby u svého bratra Konstantia svolání synody vymohl, která by všechny stávající spory uklidila¹⁾. Za totéž prosili ho i jiní biskupové sesazení od Eusebianů, jako na př. Pavel Kt. Athanasius byl s tím srozuměn a Konstans psal nyní svému bratrovi, který udělil svolení k svolání velké synody do Sardiky²⁾. Nežli tato sejiti se mohla, poslal Konstantius Athanasia do Gallie, aby se tam s Hosiem sešel, a s ním a s jinými gallickými biskupy do Sardiky cestoval³⁾.

§. 110.

Synoda v Sardice a Filippopoli. Návrat Athanasiův do Alexandrie.

Synoda Sardická byla po přání Julia papeže od obou císařů Konstanta a Konstantia za trojím účelem svolána: 1. *aby spory s strany Athanasia, Marcella z Ancyry, Pavla z Kt. odklidila*; 2. *aby vše, co by se nepravého v náboženství nalezalo, shladila*; a 3. *by pravou viru v Krista Ježíše utvrdila*⁴⁾.

Oudů synody bylo všech 170 a sice 76 Eusebianů⁵⁾ a 94 pravověrných⁶⁾; předsednictví držel Hosius, biskup z Korduby⁷⁾, s dvěma římskými presbytery Archidamem a Filoxeniem jako zástupci papeže Julia. Ze pravověrných biskupů vynikali: Verissimus z Lyona, Maximus z Trevira, Protasius z Milána, Protogenes ze Sardiky; z Eusebianů Štěpán z Antiochie, Akacius z Cæsaree palæstinské, Theodor z Heraklee, Basilius z Ancyry, Valens z Mursie, Maris z Chalcedona, Macedonius ze Singiduna a pověstný Ischyra; z pronásledovaných biskupů dostavili se Athanasius, Marcellus z Ancyry a Asklepias z Gazy.

Čas slavení této synody jest od podzimu r. 343 až do jara 344⁸⁾.

První dostavili se na místo pravověrní; za nimi Eusebia-

¹⁾ I. c. — ²⁾ Hist. Arian. ad monach. 15. — ³⁾ Athanas. Apol. ad Constantium. c. 4. — ⁴⁾ Epist. encycl. synody sardické u Athanas. Apol. c. Arian. c. 44. — ⁵⁾ Socrat. II. 20. Sozom. III. 12. — ⁶⁾ Athanas. hist. Arian. ad monach. c. 15. — ⁷⁾ Athanas. histor. Arian. ad monach. c. 16. Sozom. III. 12. Theodoret. H. e. II. 15. — ⁸⁾ Srv. Hefele Conc. G. I. 513—525.

né, doufajíce v jisté vítězství s pomocí císařských úředníků Musania a Hesychia, že totiž synoda jejich výroky nad Athanasiem a Marcellem potvrdí¹⁾. Jakmile však slyšeli, že Athanasius a Marcellus jsou v Sardice, činili přípravy, aby dílo smíru zmařili, měli konciliabulum ve Filippopoli²⁾ a vynutili ode všech v průvodu slib, že se za jistých okolností synody zdrží. Musilit se obávati, že synoda Athanasia a Marcella ve své církevní obcování přijme, jelikož byli od papeže Julia za nevinné uznáni, a jejich výroky na Východu učiněné za neplatné prohláší; dále obávali se, aby Athanasius a ostatní, kterým ublížili a je sesadili, listu neobrátili, a ze žalovaných nestali se žalobníky, z těžkých vin je obviňujícími. Proto uzavřeli, že budou na tom státi, aby Athanasius a ostatní za vyloučené pokládáni byli, a v platnosti výroky východních sněmů zůstaly, poněvadž by prý jejich porušení bylo necírkevní, a žádné úcty k oněm synodám nejevilo; mimo to jest prý mnoho soudců, žalobníků a svědků proti Athanasiovi mrtvo, a proto prý by nové vyšetřování pro něho příznivě dopadlo³⁾.

Synoda nemohla na toto vše žádného ohledu míti a musila ony muže připustiti, jelikož 1. synoda římská z r. 341 tolik jistotně platila, co synody východní, jmenovitě co synoda antiochenská in encœniis; 2. císařové dovolili, aby se pře Athanasiova znova vyšetřovala a jeho a ostatních causa jako integra se pokládala, jakoby v ní posud žádný výrok nebyl vynešen; 3. kdyby synoda Athanasia s ostatními byla za stranu pokládala, musila nutně i Eusebiany za druhou stranu míti; a konečně za 4. co se soudců, žalobníků a svědků proti Athanasiovi týkalo, bylo jich dosti na živě, Ischyra a 5 komisarů do Mareotidy vyslaných byli přítomni, toliko jeden byl mrtev; pohotově byla akta mareotská a snad i obou synod, tyrské a antiochenské, synoda římská vyslýchala ve při Athanasiově 80 biskupů; bylo tedy látky právnické dosti a dosti.

Aby Eusebiané v Sardice jako jedna strana kompaktně stáli, a žádný od nich sběhnouti nemohl, přebývali všichni v jednom domě. Ale přece přešli dva biskupové, Asterius z Arabie a Arius z Palæstiny k pravověrným, vyzradili všechny intriky Eusebianů a ujistovali, že mnohý pravověrný biskup v jejich

¹⁾ Athanas. apol. c. Arian. c. 36. Hist. Arian. ad monach. c. 15. —

²⁾ Sozom. III. 11. — ³⁾ Athanas. apol. c. Arian. c. 37.

řadách se nalézá, který pouze pro bázeň a strach tam zůstává¹⁾. Toto přejetí překvapilo Eusebiany; dále synoda byla svobodna, úředníci, v jejichž pomoc naději skládali, neměli vlivu; úplně byli přestrašeni zprávou, že Athanasius a jiní mnozí biskupové a kněží hotovi jsou jako žalobníci povstati a jejich násilnictví svědky dokázati²⁾. Jelikož Eusebiané synodě právo upírali, výroký východních sněmů vyšetřovati, nastal mezi nimi a synodou tuhý spor. Mezi jiným navrhlo 5 starých mareotských komisarů, aby s obou stran 5 členů na místa, kde Athanasius zločinů se dopustil, vysláno bylo; dokáže-li se, že stará komise podvodu se dopustila, tu ať se odsouzení podrobí; ukáže-li se, že její vyšetřování jest pravdivé, tu musejí býti oněch 5 deputovaných a všichni příznivci Athanasiovi a Marcellovi zavrženi. Pravověrní zamítli tento návrh, zvali je často písemně i ústně, aby se do synody dostavili, představovali jim, že to na ně nepěkné světlo vrhá, když se musí mysliti, že proti Athanasiovi důkazů nemají a pouhými pomluvači jsou³⁾.

Zvláštní pokus učinil Hosius, který ve svém listu k císaři Konstantiovi líčí: „Když nepřátelé Athanasiovi do chrámu, kde jsem se zdržoval, přišli, vyzval jsem je, aby proti němu důkazy podali, a slíbil jsem jim všechnu jistotu a spravedlnost doloživ, nechťejí-li před celou synodu vystoupiti, aby alespoň svá podání mně učinili. Já jsem jim i slib připojil: ukáže-li se Athanasius býti vinným, ať jest od nás všech zavržen; jest-li nevinným, a dokáže-li vám pomluvu, a vy s ním společenství míti nechcete, pohnu ho, aby se mnou do Španěl se odebral. Tuto podmínku přijal Athanasius, ale Eusebiané své vlastní věci nevěříce ji zavrhli⁴⁾.“

Eusebiané, jak vypravuje Athanasius⁵⁾, myslili nyní, že v těchto okolnostech jest útěk menší zlo; neboť lépe prý jest Sardiku opustiti, nežli pomluvu míti dokázanou. Bude-li prý ostatně výrok proti nim vynešen, nepřivolí prý Konstantius k jejich sesazení⁶⁾. Proto oznámili presbyterem Eustachiem ze Sardiky straně pravověrné, že císař je o svém vítězství nad Peršany zpravil, a to prý je nutí k odchodu. Hosius však ne-

¹⁾ Apol. c. Arian. c. 48. Hist. Arian. ad. mon. c. 15. — ²⁾ Apol. c. Arian. c. 36. a 45. Hist. Arian. ad. mon. c. 15. — ³⁾ Athanas. Apol. c. Arian. c. 36. 44. Hist. Arian. ad. monach. c. 16. — ⁴⁾ Hist. Arian. ad. mon. c. 44. — ⁵⁾ l. c. c. 15. — ⁶⁾ Athanas. Hist. Arian. ad. mon. c. 15.

dal se tím másti a zkázal jim, že budou, nedostaví-li se, jako pomluvači odsouzení, ale Athanasius a jeho druhové za nevinné uznáni. Eusebiané prchli v noci ze Sardiky ¹⁾).

Po útěku Eusebianů vyšetřovala synoda při Athanasiovu znova, zkoumala svědectví pro něho i proti němu, uznala ho za nevinného, ospravedlnila Marcella z Ancyry, dosadila Asklepiu do jeho biskupství v Gaze, restituovala tyto tři a všechny ostatní jejich druhy, jmenovitě některé alexandriinské presbytery do jejich bývalých hodností, učinila to známým všem biskupům, aby žádný ony vetřelce, Řehoře v Alexandrii, Basilii v Ancyře a Quintiana v Gaze za řádné biskupy neměl, a vyřkla nad náčelníky Eusebianů. Theodorem z Heraklee, Narcissem z Neroniady, Akaciem z Caesaree, Štěpánem z Antiochie, Ursaciem ze Singiduna, Valentem z Mursie, Menofantem z Efesu a Jiřím z Laodicee sesazení a exkommunikaci, poněvadž se k arianismu přidali a zločinů se dopustili ²⁾).

Hosius a Protogenes chtěli novou exposici víry nicejské postavit, učinili k ní rozvrh a sestavili s strany toho list k papeži Juliovi, ale synoda nepřistoupila na tento návrh, vyhlásila nicejské symbolum za dostačitelé ³⁾ a přešla k disciplině, stanovíc 22 kanonů v jazyku řeckém a latinském ⁴⁾, z nichž pro nás jsou nejznamenitější kanony 3—5 mluvící o právu appellace k Římskému biskupovi.

Ze Sardiky poslala synoda pravověrná svůj encyklický list ⁵⁾ ke všem biskupům. v kterémž celý průběh událostí věrně vypisuje, dále psala listy k církvi alexandriinské ⁶⁾, ku papeži Juliovi (u Hilaria) a k biskupům egyptským a libeckým ⁷⁾.

Eusebiané však odtrhše se od pravověrné synody měli své konciliabulum ve Filippopoli, vyobcovali zde z církve Julia papeže, pak Hosia, Protogena, Gaudentia a Maxima, poněvadž s Athanasiem, Marcellem, Pavlem a jinými zločinci obcování měli a novou haeresi Marcellovu prý zavedli, a vydali odtud svůj encyklický list, který jest přede vším datován k Řehoři, eusebianskému biskupovi Alexandrie, Amfionovi, biskupu Nikomedskému a Donatovi, schismatickému biskupu Karthaginenskému a konečně všeobecně ke všem biskupům, presbyterům a jáhnům celého křesťanstva, a který v líčení událostí od nás

¹⁾ l. c. 16. — ²⁾ Hefele: Conc. G. I. 530—533. — ³⁾ l. c. 533—535. —

⁴⁾ l. c. 535—583. — ⁵⁾ Athanas. Apol. c. Arian. 44—50. — ⁶⁾ l. c.

37—40. — ⁷⁾ l. c. 41—43.

uvedených pravý opak pravověrné encykliky tvoří. Na konec listu připojeno jest symbolum, které, vyjma nepatrný přídavek, jest čtvrtá formule antiochenská a končí s kletbou proti přísným Arianům, a proti těm, kteří třem bohům učí, kteří mezi osobami rozdílu nečiní, a kteří praví, že Syn není zrozen, neb není Bůh, není z úmyslu a vůle Otcovy zplozen. Hilarius vykládal toto symbolum pravověrně.

Encyklika Eusebianů začíná slovy: „Líbilo se nám psáti ze Sardiky“, poněvadž si právo osobovali, býti pravou synodou sardickou a stranu pravověrnou za odštěpenou pokládali, a tímto způsobem mnohé biskupy pomátli a za sebou potáhli, obzvláště v Africe.¹⁾

Synoda Sardická není oekumenická, pro skrovný počet biskupů, který jednoho sta nedosahoval. Takovýto skrovný počet biskupů mohl by jenom tenkrát oekumenickou synodu tvořiti, kdyby ostatní nepřítomní biskupové výslovně k jejím uzavřením napotom přistoupili. A to se právě u synody Sardické nestalo. Její dekrety byly sice veškerému křesťanstvu ku přijetí a podpisu zaslány, ale toliko okolo 200 nepřítomných biskupů je podepsalo, a z těch byli skoro s polovice (94) Egypťané. Z veškeré Asie podepsali jen někteří biskupové; z Cypru, Palästiny a jiných východních provincií nepodepsal nikdo; z latinské Afriky, která přes 300 biskupství čítala, nalézáme málo jmen podepsaných. Konečně žádná pozdější auktorita neprohlásila tuto synodu za oekumenickou. Můžeme proto říci, že papež a oba císařové oekumenickou synodu do Sardiky svolati chtěli a též svolali, ale ta, která se sešla, oekumenickou nebyla. Podobných případů máme v dějinách několik²⁾.

Synodou Sardickou nebyl tedy mír církvi navrácen, naopak spor o kolik více rozšířen, a nabyl povážlivějšího rázu, nežli měl za času Nicæna. Tenkrát byli Ariané počtem slabi, ale nyní klonila se k nim silně střední strana a chtěla poloarianism učiniti panujícím na Východě. A mohla to snadno podniknouti, poněvadž větší část biskupů po straně Eusebianů a Arianů stála, nežli po straně nicæjsko-sardické.

Proto hned po svém útěku ještě jsouce ve Filippopoli začali Eusebiané biskupy nicæjsky smýšlející na Východě pro následovati. K jejich žalobám vyřkl císař Konstantius sesazení

¹⁾ Hefele. Conc. G. I. 591—596. — ²⁾ Srv. Hefele: C. G. I. 596—600. Ist die Synode von Sardika eine ökumenische?

a vyhnanství nad biskupy Asteriem z Arabie a Ariem (jiní ho jmenují Makariem) z Palæstiny; dále nad Luciem z Adriano-pole a Diodorem z Tenedu, poněvadž oba v Sardice se vyznamenali; Theodula z Trajanopole a Olympia z Eno Rodope tak očernili, že císař nad nimi vyřkl ortel smrti, které jenom útekem ušli ¹⁾).

Co se toto v Thracii dalo, vymohli též se strany Egypta na císaři edikt, aby u bran měst postaveny byly stráže, které by i násilím zamezily přístup těm, kteří by, k návratu od synody Sardické dovolení obdrževše, o něj se skutečně pokoušeli; ale kdyby se o návrat pokoušel Athanasius, neb jeho presbyteri v ediktu jmenovaní, měli býti chyceni a smrti potrestáni ²⁾). Proto odebral se Athanasius ze Sardiky do Naissu v Dacii a odtud do Aquileje, kamž ho jeho ochrance císař Konstans zavolal.

Synoda Sardická dokonavši svou práci poslala biskupy Vincentia z Kapue a Eufrata z Kolína k císaři Konstantiovi, aby od něho návrat Athanasiovi vymohli. Císař Konstans dal jim magistra militum Saliu za průvodčího s přímluvným listem k svému bratrovi ³⁾), v kterém dle Theodoret ⁴⁾) i hrozil, že i násilím Athanasia do Alexandrie dovede.

Legati synody přišli ke Konstantiovi do Antiochie, kde na nich hanebný skutek tamější biskup Štěpán spáchal. Jakýmsi Onagrem najal nevěstku a dal ji dovésti do hospody, kde oba biskupové spali pod záminkou, jakoby jakýsi mladý cestující jí žádal. Onager ukázal ji pokoj, kde starý Eufrates Kolínský spal. On procítl, ptal se, kdo vstupuje, a poznav, že to žena a slyšev její odpovědi, myslil, že jest to ďábel. Nevěstka byla veškera zděšena, když, byvši pro mladého cestujícího objednána, nyní starce před sebou viděla a v něm biskupa poznala. Nastal v hospodě pokřik, celá hanebnost byla vyznáním nevěstky odhalena, Konstantius svolal synodu, v které byl o velikonocích r. 344 Štěpán sesazen, a na jeho místo Leontius Kastratus ustanoven ⁵⁾).

Tato synoda jest bez pochyby tatáž, která nové symbolum ⁶⁾ po své délce *μικροσύνη* zvané složila; opakuje v něm

¹⁾ Athanas. Hist. Arian. ad monach. c. 18. 19. — ²⁾ Athanas. Hist. Arian. ad monach. c. 19. — ³⁾ I. c. c. 20. — ⁴⁾ Hist. eccl. II. 8. srv. Philost. III. 12. Sozom. III. 20. — ⁵⁾ Athanas. Hist. Arian. ad monach. c. 20. Theodoret. H. e. II. 9. 10. — ⁶⁾ Athanas. De Synod. c. 26. Socrat. II. 19. 20. Sozom. III. 11.

skoro doslovně čtvrtou antiochenskou formuli z r. 341, anathematizuje jako tato hlavní arianské věty, a připojuje další vysvětlení dílem proti Arianům, dílem proti Sabellianům, Marcellovi a Fotinovi, dílem i proti Athanasiovi, který bojoval proti větě, že „Otec Syna ze své vůle zplodil“¹⁾; konečně jest v tomto symbolu již onen semiariánský šiboleth, že „Syn jest Otci podoběn ve všem“ (*κατὰ πάντα ὁμοιος*). Toto symbolum poslali Eusebiané po třech biskupech na Západ, kteří tam přišli, když Latiníci právě synodu v Miláně slavili.

Po sesazení Štěpánově obdržel stolec Antiochenský sice opět Eusebian Leontius Kastratus, ale ona ohavnost pohnula Konstantia, že mnohé vypověděné kleriky pravověrné zpět povolal, další pronásledování Athanasia a jeho přátel zakázal, ano jeho samého po 10 měsících po smrti vetřelce Řehoře, biskupa Alexandrinského, nazpět do biskupství pozval zameziv obsazení stolce²⁾.

V tomto posledním ohledu psal tři krátké listy Athanasiovi³⁾ a jeden svému bratrovi Konstantovi⁴⁾, kde mu oznamuje, že již rok Athanasia očekává a stolec alexandrinský obsaditi nedovoluje. Athanasius obdržel ona psaní v Aquileji. Dle rozkazu svého příznivce navštívil tohoto v Gallii, odtud přišel do Říma, a papež Julius I. dal mu list k církvi Alexandrinské⁵⁾, a všichni biskupové, s kterými se po cestě sešel vešli s ním v církevní obcování⁶⁾. V Antiochii sešel se s Konstantiem, byl přívětivě přijat, obdržel znova dovolení navrátiti se a prosil, aby byl naproti svým žalobníkům postaven. Císař nesvolil sice k tomu, ale zničil všechny žaloby proti němu zadané a slíbil, že budoucím sluchu nedá⁷⁾. Spolu vydal listy k biskupům egyptským, církvi alexandrinské, svému praefektovi tamějšímu Nestoriovi a jiným úředníkům, strany návratu Athanasiova⁸⁾.

¹⁾ Athanas. orat. III. c. Arianos c. 62. Co jest z vůle, jest náhodné; Syn však jest absolutní, a tudy jest z podstaty Otcovy. Ovšem že i vůle byla při zplození činna, pokud náleží ku podstatě a jest jedním činitelem v ní. Sv. Cyrill Alexandrinský činil rozdíl mezi předcházející a doprovázející vůlí, a tato *συνδρομος θέλησις*, pravil, a nikoliv ona *προηγούμενη*, působila při zplození Synovu. A právě z této předcházející, z které tvorové pocházejí, odvozovali Eusebiané původ Synův. — ²⁾ Athanas. hist. Arian. ad monach. c. 21. — ³⁾ I. c. a apol. c. Arian. c. 31. ⁴⁾ Hist. Arian. ad monach. c. 21. — ⁵⁾ Jest v apol. c. Arian. c. 52. sq ⁶⁾ I. c. c. 51. — ⁷⁾ Athanas. apol. ad imper. Constantium. c. 5. hist. Arian. ad monach. c. 22. — ⁸⁾ Jsou u Athanas. apol. c. Arian. c. 54—56. hist. Arian. ad monach. c. 22. 23.

Při svém pobytu v Antiochii neúčastnil se služeb Božích Eustathianů, které v soukromém domě konali. Vůli císařovu, aby jeden chrám v Alexandrii Arianům postoupil, byl hotov vyplniti, když oni totéž katolíkům v Antiochii učiní, ale oni to zamítli ¹⁾).

Na své další cestě navštívil Jerusaleém, kde biskup Maximus synodu svolal, která ho hned jako člena slavně v církevní obcování přijala, a podobný list jako papež Julius I. k církvi alexandriinské jemu doručila ²⁾). Konečně po šestiletém vyhnanství navrátil se 21. října 346 do Alexandrie a byl s velikou slávou a s nesmírným jásotem od svých věrných uvítán. Tu pracoval s veškerou snahou, aby dekrety nicejsko-sardické v život vešly, a on své bývalé odpůrce pravdě získal.

Mimo Athanasia navrátili se do svých sídel Asklepias z Gazy, Pavel z Kt., Marcellus z Ancyry a jiní; ale Marcellus s velikou těžkostí a velikými spory, poněvadž eusebianský biskup dobrovolně se svého stolce ustoupiti nechtěl.

§. 111.

Učení Marcellovo a Fotinovo od církve zavrženo.

Marcellus Ancyrský byl posud pravověrnými synodami za pravověrného prohlášen, ale ony jeho učení neprohledly, a proto ho za pravověrného měly. On činil rozdíil mezi Slovem (Logem) a Synem. Za Syna měl spojení Slova s člověkem Ježíšem; Slovo bylo u něho božským rozumem, a nevyšlo před stvořením z Otce, než v něm mlčíc odpočívalo; tímto blížil se k sabellianismu, jelikož svou theorií věčné osobnosti Slova obdržeti nemohl; na druhé straně blížil se ku Pavlovi Samosatskému a Ebionitům, poněvadž jeho Ježíš nebyl Bůh, než toliko síla Boží v něm byla (*ἐνέργεια θεοποιητή*) a působila: nebyl tedy žádný Bůh-člověk.

Toto učení vysvětlil zevrubněji jeho učenník Fotinus, rodem z Ancyry, který byl delší čas u něho jahnem a později se biskupem v Sirmiu stal. Drže se svého mistra učil, že Syn jest spojení Slova s člověkem Ježíšem, a proto teprve od narození Kristova z Marie Panny stává. Slovo dělil opět ve

¹⁾ Socrat. II. 23. Sozom. III. 20. — ²⁾ Athanas. apol. c. Arian. c. 57. hist. Arian. ad monach. c. 25.

vnitřní a zevnitřní (*ἐνδιάθετος* a *προφορικός*); ono jest božský rozum, který v otci odpočívá, s ním od věčnosti jest totožné a zvláštní osoby od něho rozdílné netvoří, tak že Otec a Logos (Slovo) jsou jeden Logopater (*λογopάτωρ*); Slovo zevnitřní jest činný božský rozum, kterým Otec všechna svá díla provádí, a který se ukazuje teprve od stvoření světa.

Touto cestou ovšem nepřivedl toho Fotinus k věčné osobnosti Slova ani ke trojičnímu vnitřnímu životu Božímu.

Zevnitřní činnost božského rozumu naznačoval výrazem: „roztáhnouti se“ (*πλατύνεσθαι*). Kristus byl u něho pouhým ctnostným člověkem, kterého Bůh za Syna přijal, a v kterém Slovo (vlastně *ἐνέργεια δραστική*) zvláštním způsobem přebývalo a zázraky činilo ¹⁾.

Fotinus byl poprvé se svým učení na synodě Eusebianů v Antiochii r. 344 v symbolu zvaném makrostichos zavvržen a Skotinem (mužem temnosti místo světla) jmenován ²⁾. By se nezdálo, že pravověrní pro své spojení s Marcellem Ancyrským jsou příznivci bludů Fotinových, ztratili ho s nimi na synodě v Miláně r. 345 slavené. Dále zaměstnávala se tato synoda žádostí biskupů Valenta a Ursacia. Tito vidouce obrát v smýšlení Konstantiově pro Athanasia podali synodě spis, v kterém vyřkli klatbu nad Ariem a jeho stoupenci a všemi, kteří by pravili, že Syn z ničeho vznikl a není věčný a prosili za smíření s pravověrnými; čehož však nedosáhli teď než teprve o dvě léta později totiž r. 347 na synodě, která bez pochyby opět v Miláně se slavila, obrátivše se dříve listem ku papeži Juliovi.

Konečně žádala synoda kletby nad arianismem na vyslancích eusebianských, kteří ji makrostichos přinesli, totiž na biskupech Demofilovi, Macedoniovi, Eudoxiovi a Martyriovi, ale nečinili toho ³⁾.

Ale výrok milánské synody nemohl proti Fotinovi býti proveden pro jeho oblíbenost u církve sirmijské, proto oznámila jej synoda biskupům východním. Tito sešli se r. 349 neb 350 v Sirmiu, sídlu to Fotinově, a jsouce většinou Eusebiané chtěli Západu zasaditi ránu. Vyhlásili totiž Marcella Ancyrského za otce bludu Fotinova a jeho uznání za nevinného za nesprávné a nastrojili léčku na pravověrné. Složili krátká ariani-

¹⁾ Srv Hefele C. G. I. 610—613. — ²⁾ Athanas. De Synodis c. 26. —

³⁾ Hefele C. G. I. 614.—616.

zující symbolum, jehož hlavní věta zní: „Věříme . . . v jeho jediného Syna, Boha z Boha, světlo ze světla, **prvorozeného všeho stvoření**,“ připojili k němu výrok proti Fotinovi a učinili své poznamenání o Athanasiovi, a to proto, aby tak každý přijav a podepsav tento synodální list tím všechny tři články přijal a podepsal ¹⁾).

Ale proti vůli této synody udržel se Fotinus ve svém biskupství až do r. 351. Teprve když se Konstantius pánem Panonie a Sirmia stal, mohlo se něco proti němu podniknouti ²⁾).

Po přání císaře Konstantia, který se právě v Sirmiu zdržoval, sešla se tam r. 351 veliká synoda východních biskupů; ze Západu dostavili se pouze dva biskupové: Valens a Ursacius, kteří jsouce opět poddanými Konstantiovými, k Eusebianům přešli. Fotinus byl opět sesazen a nové, něco neurčité symbolum složeno, které jest totožné se čtvrtou formulí antiochenskou a má k ní 27 anathematismů připojených, které hlavně proti Fotinovi jsou namířeny ³⁾).

Když tato první sirmijská formule byla složena, vybídla synoda Fotina, aby ji podepsal a svých bludů se zřekl, v kterémžto případě by ve svém biskupství zůstal. Ale místo toho odvolal se Fotin k císaři, ztěžoval si na křivdu, která prý se jemu stala, a prosil, by v přítomnosti císařově neb před rozhodčími, které by sám ustanovil, se svými protivníky disputovati mohl. Císař ustanovil za rozhodčí šest senatorů. Ale dispute, kterou měl s Basiliem, biskupem Ancyrským, potomní hlavou Semiarianů, skončila s jeho porážkou, a císař vyhnal ho ze Sirmia a poslal do vyhnanství ⁴⁾).

Brzo potom r. 355 vyřkla nad ním klatbu synoda v Miláně. Za Juliana zdá se, že se s jinými biskupy navrátil, ale císař Valentinian vypověděl ho opět. Umřel ve vyhnanství okolo r. 366. Po jeho smrti byl jeho blud ještě několika synodami zavržen, jmenovitě římskou za papeže Damasa r. 375 a pak druhou všeobecnou v Kt. slavenou ⁵⁾).

¹⁾ Hefele C. G. I. 616—618. — ²⁾ l. c. 618. — ³⁾ Socrat. II. 29. Sozom. IV. 6. Athanas. de Synodis c. 27. Hilarius de Synodis c. 38. Hefele C. G. I. 618—623. — ⁴⁾ Socrat. II. 30. Sozom. IV. 6. Epiph. haer. LXXI. c. 1. sq. — ⁵⁾ Hefele. C. G. I. 624.

§. 112.

Další pronásledování sv. Athanasia a pravověrnosti císařem Konstantiem.

Veliká nehoda potkala učení nicejské smrtí císaře Konstanta, jeho horlivého ochrance, jelikož Eusebiané svobodněji své nástrahy u vrtkavého Konstantia strojiti a proti Athanasiovi a učení nicejskému brojiti mohli. Dále bylo důležitou událostí pro církevní dějiny této doby vítězství vojů Konstantiových nad samozvancem Magnentiem u Mursy 28. září r. 351. Biskup Valens z Mursy jsa v průvodu císařově dozvěděl se o tomto vítězství dříve nežli císař a oznámil mu je řka, že tato radostná zpráva byla jemu od anděla zvěstována, a stál od té chvíle ve veliké přízni císařově ¹⁾.

Okolo tohoto času byli Valens a Ursacius od Leontia Castrata, biskupa Antiochenského získáni a přešli opět při své nestálosti, kterou se vyznamenávali, a bažení po dvorní přízni k směru protinicejskému a vymlouvali svůj předešlý krok bázní před Konstantem. Hned spojili se s náčelníky eusebian-skými, obrátili císaře na svou stranu a popuzovali ho proti Athanasiovi ²⁾, kterého veliká nehoda smrtí rázného papeže Julia stihla († 12. dubna 352). Po Juliovi nastoupil 22. dubna t. r. na stolec Petrův Liberius.

Athanasius blížící se bouři pozoruje poslal ke Konstantiovi poselství, v jehož čele stál svatostí vynikající biskup Serapion z Thmue, ale bez výsledku ³⁾.

Brzo potom r. 353 probodl se Magnentius mečem, a Konstantius stal se jediným pánem celé římské říše, a od té doby pochází jeho záměr, víru arianizující učiniti v říši panující ⁴⁾, poněvadž nicejskou měl za sabellianskou. Nemalý podíl na tomto úmyslu měla jeho poslední manželka **Eusebia**, která byla horlivou arianou.

Athanasius musil znova býti svržen. Bez pochyby s vědomím císařovým bylo podáno císaři psaní, jakoby od Athanasia pocházelo, kde prosí, aby ke dvoru císařovu přijíti směl. Ariané cosi takového proto vymyslili, aby se ho snáze zmocnili.

¹⁾ Hefele C. G. I. 624. 625. — ²⁾ Athanas. Historia Arian. ad monach. c. 28—30. — ³⁾ Sozom. IV. 9. — ⁴⁾ Athanas. Hist. Arian. ad monach. c. 30.

Císař svolil tomu a poslal Athanasiovi po svém úředníku palacním Montanovi ke konci r. 353 list. Athanasius poznal hned podvod, který se provádí, odpověděl císaři, že ke dvoru přijde, poručí-li to výslovně, ale že za to neprosil, a zůstal v Alexandrii¹⁾. Toto chování vykládali jeho nepřátelé za uražení veličenstva²⁾ a obžalovali ho dále, že služby Boží v nesvěceném chrámě konal³⁾, že Konstanta proti bratru Konstantiovi vždy popouzel⁴⁾, a že usurpatorovi Magnentiovi lichotivé psaní poslal⁵⁾. Tyto útoky a obžaloby zadaly jak k císaři tak i ku papeži Liberiovi. Ale i přátelé Athanasiovi nelenili a poslali, jsouce počtem 80 biskupů, pro něho obranný spis do Říma. Papež uznal v těchto okolnostech svolání velikého koncilu za potřebné a obdržel z prvu od císaře svolení k němu⁶⁾.

Mezi tím sídlil císař po smrti Magnentiové nějaký čas (od října 353— do jara 354) v Arelatu v Gallii, a sem poslal papež Liberius posly s prosbou za koncil do *Aquileje*, aby po obnovení pořádku světského i církevní řád byl obnoven. V čele poslů stál *Vincentius*, biskup z Kapue, který s Hosiem v Nicæi předsedal, a biskup *Marcell* z Kampanie. Oba musili císaři všechny spisy, které pro a proti Athanasiovi do Říma došly, podati.

Císař neudělil svolení k synodě v Aquileji, naopak svolal sám synodu do *Arelatu* r. 353 a předložil členům výrok Athanasia již napřed zavrhujeící ku podpisu, který bezpochyby původcové a vůdcové synody zhotovili. Legaté s jinými pravověrnými biskupy chtěli nejprve o víře a pak teprve o osobách jednati, ale tomu se protivili Valens a Ursacius, a císař vynutil ode všech i od papežských legátů hrozbami a násilím podpis. Jen Paulinus biskup Trevirský zůstal stálý a byl vyhnán do Frygie mezi samé Montanisty. Nad chováním svých vyslanců byl papež Liberius všecek zarmoucen, a vyjádřil nad nimi svou nelibost Hosiovi a jiným biskupům, aby se nezdálo, že s nimi souhlasí. Stav biskupů italských byl trapný, poněvadž od nich císař zrušení církevního obcování s Athanasiem žádal. Mnozí zmálomyslněli. Tu povstal Lucifer, biskup z Kalare na Sardinii, ukázal, že útok na Athanasia jest útokem na učení nicæjské, a byl hotov jako papežský posel odebrati se ke dvoru císařskému, aby Konstantia na lepší cestu přivedl. Papež Liberius

¹⁾ Athanas. Apol. ad Const. c. 19. sq. — ²⁾ l. c. — ³⁾ l. c. 14. — ⁴⁾ l. c. 2—5. — ⁵⁾ l. c. 6. — ⁶⁾ Hefele C. G. I. 629.

přijal jeho nabídnutí, dal jemu psaní k císaři, kde obratně a vážně vše, co se v Arelatu stalo, posuzuje a ukazuje, proč v obcování s Eusebiany vstoupiti nemůže, a prosí za konání nové synody. Zároveň prosil Eusebia, váženého biskupa Vercellského, aby se ku poselství připojil. Císař svolil k synodě a svolal ji do Milána r. 355, kde se právě zdržoval. V Miláně shromáždilo se přes 300 biskupů ze Západu, z Východu se málo kdo dostavil. Mnozí z nejznamenitějších biskupů Západu nedostavili se tušíce, co se dítí bude. Tak scházel jmenovitě Eusebius Vercellský. Jelikož žádná strana tohoto muže postrádati nechtěla, prosili ho císař i papežští legaté písemně za dostavení se do synody, a za touž příčinou poslala synoda k němu deputaci ¹⁾).

Bez ohledu na špatné výhlídky odebral se přece do Milána a hned viděl, jak jest oklamán. Deset dní musil čekati, nežli ho připustili do porad, v kterých snad o svrhnutí Athanasiově jednali; neboť na synodě vedli Eusebiané rozhodné slovo a drželi veslo ve svých rukou. Konečně pozvali ho do sedění v kostele odbývaných, kamž se s třemi papežskými legaty dostavil. Zde bylo mu odsouzení Athanasiovo ku podpisu podáno, ale on odvětil, že dříve o víře se jednati musí, jelikož ví, že mnozí z přítomných bludem poskvrnění jsou, a činil návrh, aby se přede vším nicejská formule podepsala, kterou také hned předložil. A teprve až všichni podepíší, může prý k jejich přání (s strany Athanasia) přistoupiti. Dionysius, biskup Milánský, přistoupil první, aby podepsal; ale Valens vytrhl mu péro a papír z ruky a zvolal: „Něco podobného nesmí se státi.“ Tento případ rozhlásil se po městě zcela pravověrném, a arianští náčelníci uznávali za dobré sedění z chrámu do císařského paláce přeložiti ²⁾). Aby odsouzení Athanasiovo vynutil, zavolal k sobě Konstantius náčelníky pravověrných a žádal jich za jejich podpisy. Když mu odpověděli, že takováto žádost církevním kanonům odporuje, tu odvětil jako pravý despota: „Má vůle jest kanon,“ a odvolal se na biskupy syrské, kteří prý mu takovou moc připisovali. Všechny prosby a všechna zapřísahání císaře, by od takového násilí ustál, zůstaly marny;

¹⁾ Hefele C. G. I. 629—632. — ²⁾ Hilar. lib. I. ad Const. Aug. n. 8. Athanas. Hist. Arian. ad monach. c. 76.

císař hrozil jim z prva smrtí, později vynesl nad nimi trest vyhnanství ¹⁾).

Konečně vynutil císař násilím odsouzení Athanasiovo ode všech členů synody; jen Eusebius z Vercell, Dionysius z Milána, Lucifer z Kalare a ostatní dva papežští legaté zůstali stáli, nesvolili v odsouzení Athanasiovo a byli posláni do vyhnanství ²⁾. Mezi padlými nalézal se Fortunatian, biskup z Aquileje, který se později příčinou pádu Liberiova stal. V Miláně ustanoven byl za biskupa Auxentius, rodem z Kappadocie, který ani latinsky neuměl ³⁾).

Tu nastalo všeobecné pronásledování pravověrných biskupů, kteří byli od císařských úředníků nuceni, buď s Athanasiem církevní obcování zrušiti, neb se do vyhnanství odebrati. Nad prováděním vůle císařské bděli Valens a Ursacius. Jedni uposlechli císaře, ale jiní nepodrobili se a jsou vyhnáni; ale i slabí zůstali v srdci pravověrnými a toliko zevnitřně stáli v obcování s Ariany.

Přede vším hleděl císař pro sebe získati Liberia a Hosia. K Liberiovi vyslal kleštěnce Eusebia s dary, aby Athanasia zatratil a s Ariany v obcování vstoupil. První přál si císař, druhé velel. Liberius však zůstal stálým a žádal svobodné synody, nikoliv však v císařském paláci, na které by se vira nicejská obnovila. Eusebius odešel s dary a položil je v chrám sv. Petra; ale papež odeslal je zpět. Na zprávu Eusebiovu dostal římský praefekt rozkaz, aby papeže ke dvoru císařovu poslal, neb násili proti němu užil. Tu nastalo pronásledování přátel a příznivců papežových, a on sám poslán jest ke dvoru císařovu, kde jsa před císaře postaven svobodně mluvil. Potom byl poslán do vyhnanství do Beroee v Thracii na místo, kde byl sám nemaje tam žádného přítele a druha neštěstí. Na jeho místo ustanoven byl za papeže jahan Felix, muž sice pravověrný, který však s Ariany v obcování církevním stál. Ale nikdo v Římě s ním neobcovoal a kostely jeho byly prázdný ⁴⁾).

Hosius, maje 100 let svého věku, a jsa již 60 let biskupem, byl vzor, jímž se biskupové španělské řídili; proto hleděli Ariané ho buď získati neb odstraniti. Okolo času, kdy Liberius byl pronásledován, povolal ho císař k sobě a žádal od

¹⁾ Athanas. Hist. Arian. ad mon. c. 33. 34. — ²⁾ I. c. c. 33. 34. 41. —

³⁾ I. c. c. 74. — ⁴⁾ Athanas. Hist. Arian. c. 35–40. I. c. 75. Sozom. IV. 11. Theodoret. II. 16.

něho téhož, čeho od Liberia, aby totiž své spojení s Athanasiem zrušil a s Ariany obcoval. Ale Hosius učinil takový dojem na císaře, že ho v pokoji domů propustil. Ariané obnovili po nějakém čase své pokusy proti Hosiovi u císaře a přiměli ho k tomu, že se písemně snažil, Hosia na svou stranu přivésti. Když však císařův návrh svobodně písemně zavrhl, byl do Sirmia vyhnán r. 355¹⁾.

Obtížnější bylo zničení Athanasia pro lásku, které v Egyptě a Alexandrii požíval. Proto snažili se vylákati ho z Alexandrie, kde by ho byli potom snad docela zabili²⁾. Za tou příčinou poslal tam císař několik úředníků, a dux egyptský Syrianus vyzval Athanasia ve jménu císařově, aby město opustil. Athanasius a církev Alexandrinská žádali za ukázání originalu listu císařova, a pakli se to státi nemůže, prosili duka, aby od dalšího znepokojování církve ustál, až by se vyslanectvo v této příčině k císaři vypravené navrátilo. Syrian to slíbil 17. ledna 356, ale již 9. února vtrhl s 500 muži při nočních službách Božích do chrámu nazvaného Theonova, chtěje se Athanasia zmocniti, při čemž mnozí byli raněni, jiní docela zabiti. Athanasius seděl na svém biskupském stolci, napomínal všechny k modlitbě a nechtěl ustoupiti. Tu ho přátelé jeho strhli s trůnu, odvedli a schovali, tak že ho vojsko darmo hledalo a při tom ohavnosti páchalo.

Císař schválil vše, co se stalo, a nařídil přísné pátrání po Athanasiovi. Všichni, kteří byli a zůstali Athanasiovi věrnými, trpěli kruté pronásledování, které nejen Alexandrii, ale i celý Egypt zasáhlo³⁾. Místo jeho zaujal opět Kappadočan, jménem Jiří, muž to lakomý, surový a násilný⁴⁾, který s vojskem do chrámu vtrhl a na biskupský stolec se posadil⁵⁾.

Kam se Athanasius z prva utekl, není známo, bloudil po poušti z místa na místo a psal odtud těšící listy k svým věrným. Později ukrýval se v Alexandrii samé a varoval biskupy egyptské a z Libye před podepsáním arianské formule, která jim ku podpisu pod trestem vyhnanství předložena byla⁶⁾.

Jak jsme na hoře vypravovali, zvítězili Ariané na synodě

¹⁾ Athanas. Hist. Arian. ad monach. c. 42—45. — ²⁾ Athanas. Apolog. de fuga sua c. 6. — ³⁾ Hefele C. G. I. 639. 640. — ⁴⁾ Athanas. Hist. Arian. ad monach. c. 75. srv. Ammian. Marcell. XXII. 17. — ⁵⁾ Athanas. de Synod. c. 37. Sozom. IV. 10. — ⁶⁾ Athanas. Epist. ad episcopos Aegypti et Libyae.

milánské a hleděli půdy nabyti v Gallii. Zde ale jako druhá hradba orthodoxie a druhý Athanasius stál sv. Hilarius, biskup v Piktaviu (Poitiers). Hned po vypovědění Lucifera z Kalare, Eusebia z Vercell a jiných uveřejnil s velkým počtem gallických biskupů edikt, kterým nad Valentem, Ursaciem a Saturninem, arcibiskupem Arelatským, vyloučení z církevního obcování vyřkl, jakožto nad původci nového pronásledování, a napomínal jimi svedené k navrácení se. Zároveň r. 355 obrátil se svou první knihou na císaře ¹⁾, a prosil ho úpěnlivě, by od pronásledování církve ustál. Pro tuto horlivost nenáviděli a báli se ho Ariané, obzvláště Saturnin, který spojiv se s Valentem a Ursaciem synodu do Bitter (Beziers) v první polovici r. 356 svolal, do kteréž Hilarius byl s jinými pravověrnými biskupy přinucen se dostaviti. Zde hájil se vši statečností výroku synody Sardické, který Athanasia za nevinného prohlásil. Nemoha důvody býti přemožen, byl u caesara Juliana, pozdějšího odpadlíka, právě v Gallii přítomného, později též u císaře, jak se zdá, z politické nevěrnosti, křivě obžalován, a Konstantius vyhnal ho do Frygie. Galliští biskupové zůstali v obcování s Hilariem a varovali se Saturnina. Zvláštní politické poměry v Gallii panující nedovolovaly podobnému násilí, jaké se v Egyptě provozovalo.

Z tohoto násilnictví císaře Konstantia, kterým arianismu k vítězství dopomohl, lze vysvětliti trpkost sv. Athanasia, sv. Hilaria a Lucifera proti němu; jmenují ho Antikristem, a srovnávají se Saulem, Achabem, Faraonem a Herodem. Lucifer nazývá ho „ukrutnou zvěř“, „ukrutnou šelmou“, která z člověka pouze figuru a náčrtky (figuram et lineamenta) má ²⁾.

§. 113.

Strany mezi Eusebiany; Anomoeové a Semiariané.

Vypsaným počínáním Eusebianů zdálo se, že pravá víra katolická vymřela; nyní však rozstoupili se Eusebiané ve své strany, z kterých se skládali. Náležel-li k nim: 1. všichni, kteří učení církevního se drželi, ale na výrazu „ὁμοούσιος“ pohoršení brali, jakoby se pod ním sabellianismus skrýval. V tomto mínění byli potvrzeni počínáním a učením Marcella a jeho

¹⁾ Liber I. ad Constantium Augustum. — ²⁾ Hefele C. G. I. 642—643

učenníka Fotina, a dále tou okolností, že theologický význam hypostase a usie nebyl přísně vyměřen, a tu *ὁμοούσιος* mohlo se i v tom smyslu bráti, jakoby jednotu osoby znamenalo. Pro tato nedorozumění náleželi na čas k Eusebianům i sv. biskupové, jako Maximin a Cyrill z Jerusaléma. 2. Pod jejich praporem stáli všichni, kteří nedržíce se učení církevního subordinaci Syna pod Otce stanovili, ale za Ariany platiti nechtěli; naopak přísný arianismus ve svých synodách, symbolech a anathematismech zatracovali (vlastní Eusebiané). Konečně 3. čítali se k nim přísní Ariané pouze z akkomodace, aby společného nepřítele, totiž Homousiasty snadněji zničili.

Nyní po vítězství Eusebianů vystoupila tato třetí strana, která se vymřelou býti zdála, na světlo, a hlavní její náčelníci byli **Aëtius a Eunomius**.

Aëtius, který pro své bezbožné učení od pravověrných i Semiarianů byl nenáviděn a „bezbožným“ nazýván, pocházel rodem z Coelesyrie, vyučil se zlatnictví, které však zaměstknání pro podvod, jež prý se zlatým nákrčníkem spáchal, opustiti musil, a začal nyní lékařství a filosofii Aristotelovu v Alexandrii studovati. Brzo potom měl účastenství v arianských sporech, seznámil se s některými eusebianskými biskupy a vyznamenal se dialektikou a obratností v disputacích. Leontius Kastratus vysvětlil ho za jahna r. 350 pro Antiochii a svěřil mu tam úřad učitelský. Ale brzo způsobil zde nespokojenost proti sobě a musil býti propuštěn. Později žil v Alexandrii a po mnohých osudech zemřel okolo r. 370 v Konstantinopoli za císaře Valenta ¹⁾).

Za svého pozdějšího pobytu v Alexandrii poznal Aëtius **Eunomia**. Tento pocházel rodem z Kappadocie a nastoupiv na rozmanité dráhy života, odebral se konečně okolo r. 356 do Alexandrie, aby se stal učenníkem Aëtiovým. Okolo r. 360 stal se biskupem v Cyziku v Mysii, ale byl brzo pro své urážlivé učení sesazen a po mnohých odporných osudech zemřel po r. 392. Vážnost tohoto muže byla u jeho strany taková, že se jeho stoupenci po něm **Eunomiané** místo dřívějšího názvu **Aëtiané** jmenovali. Též slouli Anomæové, Heterusiasté, Exukontiané dle výrazů přísného arianismu, že Syn není Otci podoben (*ἀνόμοιος*), jiné podstaty (*ἑτέρας οὐσίας*) a z ničeho stvořen (*ἐξ οὐκ ὄντων* ²⁾).

Aëtius a Eunomius proměnili theologii v technologii, t. j.

¹⁾ Srv. Philostorg. III. 14—17. 27. — ²⁾ Hefele C. G. I. 645.

určující poměr Syna k Otci neměli žádného ohledu na písmo sv. a staré učení církve, ale snažili se cestou pouze dialektickou, rozumováním a sofistickým užíváním pojmů „zplozen a nezplozen“ svůj přísný subordinatianismus dokázati a učení nicajské a semiariánské jakožto nelogické a bezbožné odstraniti.

Soustava této školy jest tato: Bůh jest absolutní jednoduchost, z níž jest veškerá konkrétní realita božského života vyloučena, jest prázdná bezrozdílná jednota, jest *τὸ ὅν*, nikoliv však *ὅν*. Tato absolutní jednoduchost nepochází od nikoho, jest tedy nezplozenost a tato nezplozenost absolutní jednoduchosti tvoří podstatu božskou. Proto nemůže Bůh nic ze své podstaty zploditi, neboť tím by byla jednoduchost zrušena a bytost dělena; musila by býti zplozena a nezplozena, což jest proti všemu rozumu.

Jako u nezplozeného nezplozenost jest jeho podstatou, tak u zplozeného zplozenost tvoří jeho podstatu; a proto jest bytost zplozeného nutně rozdílna od bytosti nezplozeného, jest jiné bytosti *ἐτέρας οὐσίας*, a není nezplozenému podstatou ani rovna ani podobna (ani *ὁμοούσιος* ani *ὁμοιούσιος*), nýbrž jest nepodobna (*ἀνόμοιος*).

Dle tohoto pojmu o Bohu nemohl důsledně svět vzniknouti. Ale nedůsledně rozeznávali v absolutní jednoduchosti božské od podstaty vůli. Touto vůlí učinil Bůh svět, an stvořil a zplodil Syna, skrze něhož vše učiněno jest. Docela jasně vyjadřuje se Eunomius, že Syn jest stvořen, tvor Nezplozeného, a tudy z ničeho, jelikož mimo podstatu božskou ničeho nestávalo. A nyní tvrdili Anomoeové úplně důsledně: Není-li Syn z podstaty božské, pak nemůže Bůh dle své podstaty jmenován býti Otcem; nikoliv podstata, nýbrž činnost (*ἐνέργεια*, *ἐξουσία*), vůle Boží jest Otcem. Ostatně jakkoli Syn jest tvorem, není přec jako jiný tvor: on sám jest jediný bezprostředně k životu povolán a obdržel od Boha takové přednosti, jaké jako stvořitel naproti tvorům obdržeti musil. Vše jest jím učiněno; přede vším Duch svatý, který jest tvor Synův, jako Syn tvor Nezplozeného. Pro tyto přednosti a tvůrčí činnost může se Synovi v jakémsi smyslu podoba Boží připisovati, nikoliv však dle podstaty, než pouze dle činnosti.

Tento pozdější arianism liší se od prvního tím, že tuto bohopodobnost Synovu má za přistvořenou, kdežto starý arianism ji měl za vydobytou vlastní mravní silou; nový, že Syn Otce dokonale zná. Neboť Eunomius tvrdil ve své theorii o

Bohu, „že on má o Bohu tutěž známost, kterou Bůh sám o sobě má;“ a Aëtius: „že Boha tak zná, jako sama sebe“¹⁾).

Jejich protivníci byli ostatní Eusebiané, kteří se nyní nazývali **Homoiousiasté** neb **Semiariané** (ἡμιάρειοι Poloariané), kteří nicejské *ὁμοούσιος* v *ὁμοιοούσιος* proměnili a tím spolupodstatnost Synovu s Otcem seslabili. Dle vypravování Philostorgia²⁾ zaměnil prý Eusebius Nikomedský slovíčko *ὁμοούσιος* s *ὁμοιοούσιος*; ostatně jest jisto, že tvrdil, *ὁμοούσιος* hodí prý se pouze pro věci tělesné, nikoliv však pro věci a poměry duchovní.

Tento výraz *ὁμοιοούσιος* (podobné podstaty) líbil se velice Semiarianům a byl jim vhodný; t. j. tak široký, že se v něm protivné strany sjednotiti mohly; pravé straně Semiarianů se líbil, poněvadž se 1. výrazu nicejskému blížil, a 2. sabellianismu za pláštík sloužit nemohl; levé straně, která se ku přísným Arianům klonila, dobře sloužil, jelikož jim subordinatismu dvéře do kořán byly otevřeny, a oni jim se kryjíce lesk pravověrnosti naproti Anomoeům získati mohli.

Tento semiarianism jako směr theologický jest starý a byl již před sněmem nicejským, jehož stoupenci byli nám známí Eusebiané; ale jako strana vystoupil teprve, když se Anomoeové objevili, a bojoval jako jejich protivník proti přísnému asianismu na jedné straně, a na druhé opět proti nicejskému *ὁμοούσιος* a sv. Athanasiovi.

Jeho hlavou byl **Basilus**, biskup Ancyрский, který tam po sesazení Marcellově r. 336 dosazen byl, a proto slouli Semiariané též **Basiliovcí** (οἱ ἀμφὶ Βασίλειον). Mimo něho vynikali v straně Eusebius z Emisy, Theodor z Heraklee, Eustathius ze Sebasty. Auxentius z Milána a Jiří z Laodicee. Nad to spolehala se tato strana na císaře Konstantia, který však mnohdy byl od Valenta a Ursacia ke straně přísně arianské stržen. Tak stalo se hned na druhé synodě v Syrmii odbývané uprostřed r. 357, při níž Konstantius osobně byl přítomen. Její údové byli všichni ze Západu³⁾, a vůdcovství drželi Ursacius, Valens a Germinius, nástupce Fotinův v Sirmiu⁴⁾, tři u císaře zvláště oblíbení biskupové. Formule, která zde přijata byla, a jejímž spisovatelem Hilarius Potamia, biskupa Lissabonského jmenuje, zní ve své hlavní části takto: „Věříme v jeho jediného Syna, Ježíše Krista, Pána, svého Vykupitele, který z něho před časy

¹⁾ Srv. Hefele Conc. G. I. 644—650. — ²⁾ H. e. I. 2. — ³⁾ Sozom. IV. 12. — ⁴⁾ Hilarius. De Synodis c. 11.

zplozen jest. Dva bohové nesmějí a nemají býti hlásáni. Ale poněvadž *ὁμοούσιος* a *ὁμοοιούσιος* u mnohých obavy způsobily, nemá se více o těchto slovech žádné zmínky činiti, ani v církvi tomu se učit, jelikož to v písmě obsaženo není, a všeliké lidské vědění přesahuje, a žádný, jak praví Isaiáš (53, 8.), jeho narození vypraviti nemůže. Není pochybnosti u nikoho, že Otec jest větší, že Otec ctí, důstojností a velebností, a již tím jménem Otce Syna převyšuje, jak tento sám (Jan 14, 18.) praví: „Ten, který mne poslal, větší mne jest.“ A každý ví, že jest to katolické učení, že jsou dvě osoby, osoba Otcova a Synova, že Otec větší jest. a že jemu podřízen jest Syn se vším, co Otec Synu podřídil. — Duch sv. jest skrze Syna a přišel dle zaslíbení, aby apoštoly a všechny věřící poučil a posvětil¹⁾. Tuto formuli, v které arianism tak neobaleně vystupuje, nazval Hilarius rouháním čili blasfemií.

Obyčejně má se za to, že Hosius tuto druhou sirmijskou formuli podepsal, a tak z vyhnanství domů se navrátiti mohl. Kdyby tomu tak bylo, byl by pád Hosiův zlý a totožný se zapřením pravé víry. Ale věc se má jinak. Rozhodný svědek, kterého se držeti musíme. jest Athanasius, který však nepraví: Hosius podepsal, souhlasil s Ariany a tak vešel s nimi v obcování; nýbrž jeho slova jsou: „Konstantius počínal si proti Hosiovi tak násilně, a tak dlouho držel ho v zajetí, až utrpení podlehl a s velikou těžkostí s Valentem a Ursaciem obcování měl, *ale proti Athanasiovi nic nepodepsal*“²⁾. A jinde dí: „Pro převelikou míru ran (útrap), kterých zakusil, *ustoupil na okamžik*“³⁾. Z těchto slov jest patrné, že Hosius druhé sirmijské formule nepodepsal, a vůbec k ničemu svého podpisu nepřipojil, čímž by se byl Athanasia, který pravou viru znamenal, zřekl, a tudy věc jím hájenou opustil. A to jest při Hosiovi hlavní věcí, že se každému podpisu ubránil. Proto jeho obcování, v které s Ariany vešel, nebylo žádné zapření víry. žádné opuštění učení nicejského žádné přistoupení k některé eusebijské formuli. A Athanasius pokračuje: „Ale ani toho nenechal stařec nepovšimnutým (t. j. jakkoli nepodepsal, nebral přec své obcování s Ariany na lehkou váhu). Neboť blíže se smrti, dosvědčil násilí, kterého se proti němu užilo. jako v nějaké závěti, proklel

¹⁾ Athanas. De synodis c. 28. Hilar. De synod. c. 11. Socrat. II. 30. —

²⁾ Athanas. Hist. Arian. ad mon. c. 45. — ³⁾ Athanas. de fuga c. 5. apol. c. 89. 90.

kacířství ariánské a varoval každého před jeho přijetím¹⁾. V čem tato shovívavost, v čem toto ustoupení na okamžik záleželo, Athanasius nepraví a snad toho sám v době, kde citovaný spis psal, nevěděl. V této době znamená církevní obcování výměnu listů, odpověď na obdržené listy. Tak psali oba zarytí Ariané Valens a Ursacius Athanasiovi r. 347 a prosili ho za odpověď; zdali odpověděl, nepraví Athanasius²⁾. A tu vypravuje Epifanius³⁾, že Ariané se domnívali, že církev samou ztratí listy, které od ctihodného Hosia ulovili. A tu pronáší Gams domněnku, že konec druhé sirmijské formule, který jest pravověrný, od Hosia pochází. Ariané totiž poslali mu své heterodoxní symbolum, a Hosius proti bludu postavil pravou víru a byl tak neopatrný, že jim to písemně učinil. Oni vyslovili svou víru, a Hosius též svoji; potom učinil Potamius poslední redakci na druhé sirmijské formulí, přijal do ní závěrek Hosiův, a tak mohl i Hilarius⁴⁾ vedle Potamia jmenovati jejím spisovatelem i Hosia, ač neprávě. Pak ovšem mohli křičeti Ariané: my máme list církevního obcování od Hosia, Hosius jest našinec; a oklamati mnohé. Hosius nenavrátil se více do svého biskupství, zemřel v Sirmiu r. 357, jak Athanasius ukazuje, smrtí nábožnou, vyřkl ještě jednou kletbu nad kacířstvím, proti němuž po celý život bojoval a tak svou neprozřetelnost, spáchal-li jakou, napravil. Císař poslal jeho mrtvolu s císařskou nádherou do Korduby, aby takto na jevo dal, že v církevním obcování s ním, t. j. s Ariany zemřel, a mrtvý Hosius proti pohřbu vystrojenému od haeretiků ohrazovati se nemohl. Nástupcem jeho byl **Hyginus**, který jest asi též Hyginus, jenž byl synodě v Ariminiu přítomen⁵⁾.

Druhou sirmijskou formulí přijala s radostí a potvrdila r. 358 synoda antiochenská pod patriarchou Eudoxiem a poslala poděkování na tři muže, že Západ k pravé víře přivedli. Ale Západ jinak soudil, a Gallie hned tuto formulí zavrhl⁶⁾.

Ale i Semiariané byli čilí, vidouce jak Antiochie začíná pro ně býti ztracenou; neboť Eudoxius obsazoval všechna místa Aëtiany, a sám Aëtius se tam zdržoval. Návodem Jiřího z Laodicee sešli se při svěcení chrámu v Ancyře v Galatii⁷⁾. Hla-

¹⁾ Hist. Arian. ad mon. c. 45. — ²⁾ l. c. c. 26. apol. 58. — ³⁾ Haer. LXXIII. — ⁴⁾ De Synodia. c. 11. — ⁵⁾ Srv. Kirchengesichte von Joh. Adam Möhler. Herausgegeben von Pius Bonifac. Gams. Bd. I. str. 436 459. — ⁶⁾ Sozom. IV. 12. 15. — ⁷⁾ Sozom. IV. 13.

vou synody byl Basilius, biskup Ancyrský, a zde bylo stanoveno, že Syn jest Otci dle podstaty podoběn, a zároveň v 18 anathematismech eunomianismus a stotožňování Otce se Synem prokřeto¹⁾). S listem synodálním vypravili poselství tří biskupů, mezi nimiž se nalézal Basilius, s presbyterem Leontiem, který ku průvodu císařskému náležel, do Sirmia, aby císaře získali. Přišedše do Sirmia našli tam antiochenského presbytera Asfalia, který již císařské listy v prospěch anomoeismu v rukou držel. Tu se obrátil list; Asfalius musil listy zpět vydati, ať císař zavrhl ediktem přísný arianism, kázal jeho stoupence vyloučiti z církve a prohlásil, že Syn jest Otci dle podstaty (*κατ' οὐσίαν*) podoběn²⁾).

Hned potom slavil novou synodu, a to třetí Sirmijskou r. 358, v které deputovaní Východu a všichni biskupové z průvodu císařského účastenství měli.

Tato synoda jest spojena s povoláním papeže Liberia z vyhnanství, které nyní rozebrati musíme.

§. 114.

Papež Liberius a třetí formule Sirmijská.

Liberius byl, jak jsme viděli. pro svou pravověrnost do Beroee v Thracii vyhnán a trpěl tam mnoho. Za času jeho vyhnanství přišel císař Konstantius do Říma r. 357, nežli se do Sirmia ke druhé tam odbyvané synodě odebral. V Římě prosili ho nejvznešenější paní ve jménu církve, aby Liberius svému stádu byl navrácen. Císař odbyl je zprva, ale přesvědčiv se, že služby Boží Felikovy nejsou navštěvovány, svolil částečně ku prosbě, a vydal edikt, aby se sice navrátil, ale vedle Felika biskupoval, a každý svou stranu řídil a spravoval. Lid tropil si z tohoto ediktu nejprve posměch, ale pak nastalo nebezpečné kvašení, lid volal: „Jeden Bůh, jeden Kristus, jeden biskup,“ proto dal císař svolení k návratu Liberiově³⁾. Skutečný návrat protáhl se celý rok, a Liberius musil dříve neurčitě, tudy poloarianské symbolum podepsati.

¹⁾ Hilár. de Synod. c. 12—17. — ²⁾ Sozom. IV. 13. 14. — ³⁾ Theodoret. H. e. II. 17. srv. Socrat. II. 37. Sozom. IV. 11. 15. Sulpitius Severus, hist. sacr. II. 39.

Sozomenus praví¹⁾: „Konstantius udělil Liberiovi dovození, navrátiti se do Říma pod výminkou, že s biskupy průvodu císařského, (t. j. Valentem, Ursaciem a jinými urputnými protivníky nicejského učení a sv. Athanasia) v církevní obcování vejde.“ A na jiném místě vypravuje²⁾: Za svého pobytu v Sirmiu zavolal Konstantius Liberia z Beroe, aby ho k odstoupení od *ὁμοούσιος* přiměl. Za tím účelem svolal třetí sirmijskou synodu, která se z biskupů císařského průvodu a deputovaných Ancyrské synody skládala. Císaře vzhledem k Liberiovi podporovali Semiariané, Basilus z Ancyry, Eustathius ze Sebasty a Eleusius z Cyzika. Sestavili všechno, co bylo proti Pavlovi ze Samosaty a Fotinovi ze Sirmia uzavřeno, v jeden celek, připojili k tomu symbolum Antiochenské z r. 341 (snad 4. antiochenskou formuli, kterou též ve Filippopoli a na první sirmijské synodě opakovali) a utvořili takto jednu knihu. Pak ujišťovali Liberia, že *ὁμοούσιος* jest jenom pláštíkem kacířských náhledů (jak bylo skutečně u Fotina), a přiměli ho k tomu, že konečně se čtyřmi africkými biskupy se spisu připojil. Ale Liberius připojil též ke spisu, že „každý, kdo by nevěřil, že Syn jest Otcí **podstatou a ve všem podoben**, má býti z církve vyloučen“ a to proto, „poněvadž Eudoxius, biskup Antiochenský, pověst roztrušoval, jakoby Liberius a Hosius *ὁμοούσιος* zavrhl a *ἀνόμοιος* přijal.“

Athanasius praví³⁾: „Vypověděný Liberius klesl po dvou letech a podepsal byv hrozbou smrti zastrašen.“ A jinde⁴⁾: „Ačkoli strastí vyhnanství až do konce nesnesl, zůstal přece dva roky na místě vyhnanství.“ Co podepsal, nepraví sice Athanasius v uvedených místech, ale jinde⁵⁾ udává, že Konstantius dvou článků na Liberiovi žádal a sice, aby vyloučení Athanasiovo z církve v Miláně uzavřené podepsal a s nepřátely slova *ὁμοούσιος* ve spojení vešel.

Hilarius praví⁶⁾: „Nevím, zdali jsi ho (císaři Konstantie) s větší bezbožností do vyhnanství poslal, nežli z něho zpět povolal.“

Z těchto uvedených pramenů jest patrné, že Liberius ke třetí sirmijské synodě byl povolán, na níž strana semiarianská nad anomoejskou zvítězila a její symbolum zapudila; ale sama

¹⁾ IV. 11. — ²⁾ IV. 15. — ³⁾ Hist. Arian. ad monach. c. 41. — ⁴⁾ Apol. c. 89. — ⁵⁾ Hist. Arian. ad monach. c. 35. — ⁶⁾ Contra Constantium imperatorem c. 11.

nového nesložila, než obnovila starší eusebianské dekryty, obzvláště antiochenskou formuli z r. 341; takto složený spis podepsal Liberius, ale nikoliv bez uvažování a rozpaků, poněvadž jeho poloarianského rázu dobře pozoroval. Ale jelikož pravé víry nezavrhoval, a všichni do něho mluvili, že *'ομοούσιος* jest pláštikem, pod kterým se sabellianismus a fotinismus skrývá: přijal Liberius tuto třetí formuli sirmijskou. Tím ustoupil toliko od slova *'ομοούσιος*, ale nikoliv od víry, která v tomto slově obsažena jest, jak jasně z jeho dodatku plyne. Následek toho byl, že své spojení s Athanasiem zrušil a v obcování se Semiariany vstoupil.

S tím srovnává se Jeronym, který praví ve své kronice: „Liberius přemožen vyhnanstvím podepsal hæretickou bezbožnost a vstoupil jako vítěz do Říma.“ A jinde ¹⁾: „Fortunatus, biskup Aquilejský, jest hoden zavržení, poněvadž Liberia, biskupa Římského, pro viru do vyhnanství se beroucího, první sváděl (sollicitavit) a ku podepsání bludu přinutil (compulit).“ Příčinou, proč Liberius podepsal, byl tedy Fortunat, který ho před odchodem do vyhnanství ku podpisu čili ku přistoupení k žádosti císařově sváděl, a když se z vyhnanství do Sirmia navrátil, skutečně také svedl. Že Jeronym tuto formuli jmenuje hæretickou, nemusí nám býti nápadným, jelikož v jeho očích každá neurčitá formule, každá, v které *'ομοούσιος* scházelo, byla kacířskou.

Tři listy, které se Liberiovi připisovaly a pod jeho jménem roznášely, a jež by proti němu svědčily, jsou pouhým falsifikatem, který nějaký stoupenec anomæismu zhotovil, aby své straně lesk získal, jakoby se s ní Řím srovnával ²⁾.

Co do chyby, které se Liberius dopustil, pravíme: 1. Symbolum, které podepsal, nebylo pozitivně bludné, ač bylo neurčité, a za jiných časů nebylo by ani nejmenší obavy vyvolalo a Liberius dosvědčil svým dodatkem, že pravověrně smýšlel. 2. Liberius nebyl ve svém konání svobodným, ale byl vyhnanstvím, zlým nakládáním, domlouváním a přemlouváním sveden, že v povolnosti jedinou spásu církve viděl, a tu upustil od slova *'ομοούσιος* a osoby Athanasiovy, ale zachoval podstatu věci. 3. Konečně dopustil se osobní chyby čili křehkosti, ač nikoli bludu; učinil to nesrozuměv se ani s římským duchovenstvem

¹⁾ De v. ²⁾ Srv. Hefele C. G. I. 657—673.

ani s římskou synodou, což byl právní způsob mluvení papežů onoho času, a proto neobtěžoval biskupů a věřících, a nevybízel jich, aby po něm postoupili a ku podepsané formuli se přidali; naopak vystoupil rozhodně proti Semiarianům.

Liberius zemřel 23. neb 24. září r. 366. Jeho nástupce Damasus mluví o něm vždy s úctou a jmenuje ho **blahoslaveným**. Podobně Ambrož a Basilius mluví o něm se vši uctivostí, a onen nazývá ho svatým¹⁾.

Řekové ctějí ho za **svatého** a konají jeho památku 27. srpna v den úmrtí biskupa Hosia, kterého podobně za svatého ctějí. Byť Řekové ve svatořečnění právě nejprísnejšími nebyli, tolik však jest jisto, že by nikdy **padlých a odpadlých**, jmenovitě **papežů**, proti nimž vždycky plní řevnivosti byli, veřejné účtě a památce nevystavili, kdyby ona chyba a slabost Liberiova na kacířství hraničila.

Semiariané zvítězili tedy v Sirmiu, potáhli císaře po své straně a užili svého vítězství, aby Aëtiany potlačili. Jejich působením bylo 70 Anomœů do vyhnanství posláno; Eudoxius, patriarcha Antiochenský, byl vyhnán do své vlasti Armenie, Aëtius do Pepuzy, Eunomius do Midaja, Theophilus, dřívější missionář do Heraklee v Pontu a jiní jinam. Všeho tohoto násilí byl příčinou Basilius Ancyрский jsa podporován dámami z císařského paláce. Jelikož se toto všechno bez vědomí císařova dělo, tu dozvědév se toho povolal vyhnance nazpět a kázal novou synodu slaviti, aby církevní pokoj byl zjedнан²⁾.

§. 115.

Vrch arianismu; jeho vítězství nad pravou věrou v Ariminiu a Seleucii.

Císař chtěl mezi stranami arianskými učiniti pokoj a zamýšlel k tomu účelu svolati velikou synodu³⁾. Za místo pro její slavení vyvolil město Nicæu; ale pro upomínku na nenáviděné *ὁμοούσιος* navrhl mu Basilius Ancyрский Nikomedii. Císař přivoli, a biskupové spěchali do Nikomedie; tu však bylo, toto město 24. srpna 358 zemětřesením a ohněm skoro docela

¹⁾ De virginitate. — ²⁾ Philostorg. IV. 8–10. — ³⁾ Socrat. II. 37.

zničeno ¹⁾). Biskupové dostali rozkaz, aby na místech, kde byli, počkali, až se s strany místa, kde synoda bude slavena, rozhodnutí stane. Po delším průtahu obdržel Basilius Ancyрский písemný rozkaz, aby se o místo východních biskupů tázal. Jeli-kož mínění se různila, odebral se Basilius k císaři do Sirmia. Tamtéž dostavili se Marek, biskup z Arethusy, a Jiří, vetřelý biskup z Alexandrie; Valens, Ursacius a Germinius byli bez toho přítomni. Tito tři poslední biskupové obávali se s jinými Ariany, že by se mohli Semiariané a pravověrní spojití, a přísný arianism zatratiti; proto přemluvili císaře, aby místo jedné dvě synody svolal, a sice aby se západní biskupové do Ariminia a východní do Seleucie, hlavního města Isaurie, sešli.

Dále předvidajíce, že synoda nové symbolum složí, usne-sli se, že novou formuli zhotoví, která by anomoeismu neza-vrhovala, Semiariany upokojila a císaři se líbila. Proto namlou-vali Semiarianům, že bude lépe, když již se symbolem [před synodu vstoupí, nežli aby se teprve dlouho o ně radili. Obě strany vešly, nežli k synodám odjely, ještě v Sirmiu v poradu a zhotovily po dlouhých řečích v noci před svátky svatodušními 22. května r. 359 čtvrtou sirmijskou formuli, je-jímž koncipientem byl Marek z Arethusy. Původně byla latin-sky vypracována a pak do řečtiny přeložena. Císař schválil tuto formuli, a všichni biskupové z průvodu císařova podepsali ji, a zbudili tím obavy Semiarianů. Formulí máme zachova-nou u Athanasia ²⁾) a Sokrata ³⁾). Nadpis její zní: „Katolická víra jest vyložena v přítomnosti našeho pána, nábožného a vi-tězného císaře Konstantia Augusta **věčně** (!) ctíhodného za kon-sulů Flavia Eusebia a Flavia Hypatia v Syrmii 11. před ka-lendy června,“ t. j. 22. května. Hlavní věty znějí: „Věříme v jediného a pravého Boha, panovníka všeho světa, stvořitele a demiurga všech věcí; a v jednorozeného Syna Božího, který přede všemi věky, přede vším začátkem, přede všemi možný-mi časy, a přede vši pochopitelnou podstatou (usí) beze vší proměny (*ἁπαθώς*) z Boha zplozen jest, skrze něhož svět stvo-řen a vše učiněno jest, který jest zplozený, jednorozený, Bůh z Boha, *podobný* Otcí, který ho zplodil, dle písem, jehož zplo-zení žádný nezná leč Otec, který ho zplodil. — Slovo však

¹⁾ Sozom. IV. 16. — ²⁾ De Synod. c. 8. — ³⁾ II. 37.

oúcia, poněvadž Otcové v prostotě ho užívali, ale u národů, kteří jemu nerozumějí, pohoršení působí, a poněvadž se v písmě sv. nenalézá, má se odstraniti, a v budoucnosti se nemá žádná zmínka o usii, pokud se Boha týká, činiti, poněvadž písmo sv. o usii Otcově a Synově nikde se nezmiňuje. Že však Syn *Otci ve všem podoben jest*, tvrdíme, jak to písmo sv. praví a tomu učí.“ Tuto formuli podepsal první Marek z Arethusy slovy: „Tak věřím a smýšlím,“ a po něm ostatní. Ale Valens přidal ku podpisu svému: „Syn jest Otci podoben“ vynechav „ve všem“. Císař však přinutil ho, že ona slova přidati musil. Tato událost potvrdila Basilia v jeho domnění, že Valens slovo „ve všem“ asi ve zvláštním smyslu bráti bude, a proto připojil ke svému podpisu semiarianský dodatek: „Věřím a srovnávám se s tímto, vyznáváje, že Syn jest Otci ve všem podoben; ve všem, nejen ve vůli, ale i ve svém bytí (*κατὰ τὴν ὑπόστασιν καὶ κατὰ τὸ εἶναι*). Kdyby však kdo pravil, že jest mu jen v nějaké části podoben, toho nevyhlašuji za úda katolické církve, poněvadž podobnosti Syna s Otcem nevyznává.“ Tento podpis byl čten a Valentovi odevzdán, který tento exemplar s sebou do Ariminia vzal ¹⁾).

Do Ariminia dostavilo se v květnu r. 359 více nežli 400 biskupů ²⁾). Císař chtěl útraty jejich sám nésti, ale biskupové velikou většinou tohoto nabídnutí nepřijali chtějíce zůstatí neodvislými. Nejznamenitější z nich byli: Restitutus z Karthaga, který bez pochyby předsedal, prastaříčský Musonius z provincie africké Byzaceny, Phaebadius z Agina v Gallii a Servatius z Tungru. Papež Liberius nebyl ani osobně ani svými legaty přítomen. Ariané byli asi 80 hlav silni, mezi nimiž Ursacius, Valens, Germinius a Auxentius vynikali. Ochráncem synody byl praefekt Taurus jmenován, který rozkaz obdržel, aby biskupů dříve nepropouštěl, až by se u víře sjednotili. Za důkladné provedení této úlohy byl mu konsulat přislíben, který též r. 361 obdržel.

Biskupové dostali od císaře rozkaz, „aby nejprve o víře a jednotě jednali, při tom však jakožto biskupové Západu nic si stanoviti nedovolovali s strany biskupů Východu; kdyby se mezi synodou východní a západní neshoda stala, tu deputace 10 členů v Ariminiu zvolená vstoupí po svém příchodu k cí-

¹⁾ Epiph., haer. LXXIII. 22. — ²⁾ Athanas. de synodis. 8. Sozom. IV. 17.

saři ve vyjednávání s biskupy východními a sjednotí se s nimi¹⁾.

Když synoda svou práci započala, a biskupové o víře rozmlouvali, vstoupili Valens a Ursacius, zprovázení jsouce Germiniem, Auxentiem a Kajem do shromáždění, přečtli poslední sirmijskou formuli a vyslovili se, že tato formule jest již od císaře schválena, a má býti všeobecně přijata, aniž se o smyslu, jaký kdo s ní spojuje, mluvití má²⁾. Dle Theodoretů přídali³⁾, že výrazy *ὁμοούσιος* a *ὁμοιούσιος*, které v písmě sv. nestojí, všechny tyto nepokoje způsobily; proto prý se jich každý má varovati a je slovy „podoben ve všem“ nahraditi. Tím prý chtěli biskupy ze Západu, které za prostičké měli, oklamati.

Athanasius vypravuje: Orthodoxní navrhli anathema nad arianismem a vyjádřili se, že není potřebí nového symbola, jelikož o to nejde, aby se víra nalezla, nýbrž aby její protivníci k zahanbení přivedeni byli; vše, co bylo s strany víry potřebí, stalo se v Nicaei; co tam se uzavřelo, má býti pevně držáno; Valens a Ursacius mají nyní s nimi svorně klatbu nad arianismem vyřknouti. Když však oba tento návrh zamítli, poznala synoda jejich haeretické úmysly, potvrdila vše, co bylo v Nicaei stanoveno, jmenovitě užívání výrazu *usie*, vyřkla klatbu nad hlavními větami arianismu, vyhlásila Ursacia, Valenta, Germinia a Kaja (Auxentia a Demofila) za haeretiky a oznámila vše latinským listem císaři, tvrdíc, že jen pevným držením se víry nicaejské, nikoli však tím, co Valens a druhové jeho navrhuji, pokoj obnoven býti může. Zároveň prosili biskupové, by jich císař dále v Ariminiu nezdržoval, poněvadž mnozí jsou chudí a staří, a jejich církve tak dlouho biskupů pohřešovati nemohou⁴⁾.

Po rozdělení stran odbývali pravověrní svá sedění v chrámu, a Ariané ve zvláštním oratoriu; každá strana vypravila deputaci k císaři, který mezi tím 18. července r. 359 ze Sirmia na Východ se odebral a v Konstantinopoli se zdržoval. O něco dříve dorazila k němu deputace arianská majíc v čele Valenta a Ursacia, který zprávou její, že pravověrní 4. sirmijské formule nepřijali, tak se rozhorlil, že jejich deputace nepřijal, předstíraje, že státními věcmi jest zaneprázdněn. Ano nedal jim ani

¹⁾ Hefele C. G. I. 678—680. — ²⁾ Athanas. De synodis. c. 8. — ³⁾ Hist. eccl. II. 18. srv. Sozom. IV. 17. — ⁴⁾ Athanas. De synod. c. 9. 10. Sozom. IV. 18. Socrat. II. 37. Theodoret II. 19. Hefele C. G. I. 681. 682.

odpovědi, a když na ni již dlouho čekali, dostali rozkaz, aby se do Adrianopole odebrali a tam tak dlouho zůstali, až k odpovědi času nabude. Zároveň to oznámil i synodě a přikázal jí, aby též ona tak dlouho čekala, až se deputace z Adrianopole navrátí a císařskou odpověď přinese. Otcové Ariminští odpověděli císaři osvědčující opět svou příchyllost k víře nicajské a za dovolení do svých diecézí žádající ¹⁾.

Do tohoto času spadá bez pochyby, co vypravuje Athanasius de synodis c. 29. „Konstantius vzal prý na radu Arianů sirmijskou formuli s chronologickým datem zpět a sebral notářem Martinianem všechny rozdané exemplary,“ poněvadž, jak dří Athanasius l. c. 3. jest to směšné opatření symbolum s datem, jakoby víra, která jest věčná, teprve od toho a toho dne začátek vzala. Dále prädikat „věčný“ prý se císaři připisuje, Synu Božímu však upírá.

Z Adrianopole byli deputovaní přivedeni do městečka Nici, kamž se i náčelníci Arianů odebrali a Nici pro své vyjednávání proto vyvolili, aby formule zde shotovená od méně soudných pro podobnost jména za nicajskou byla pokládána ²⁾). A skutečně lživým udáním, že synoda v Seleucii výraz usie zavrhl ³⁾), násilím a obtěžováním ⁴⁾) dovedli toho, že deputovaní uzavření své synody opustili, a jim předložené symbolum, které nebylo jiné než do řečtiny přeložená a ony závadné výrazy opomíjející 4. sirmijská formule, 10. října 359 přijali. V této formuli bylo užívání slova „usie“ zavrženo jako nebiblické a o Synu řečeno, že jest Otcí podoben, jak písmo sv. učí. Dodatek „ve všem“ (*κατὰ πάντα*) byl vynechán a tudy přísný arianism stanoven; k tomu ke všemu bylo zakázáno užívání slova hypostase o Otcí a Synu ⁵⁾).

Potom obdrželi deputovaní dovolení se navrátiti a byli od Ursacia a Valenta doprovázeni, kteří měli podpis ode všech ostatních vymoci. Ale jinak smýšlela synoda. Tato nechtěla své posly z prva ani do církevního obcování přijati, jakkoli se na násilí císařovo odvolávali. Ale praefekt Taurus obdržel rozkaz, aby biskupů domů nepropouštěl, dokud přinešené formule z Nice nepodpíší, a z těch, kteří by největší odpor kladli, 15

¹⁾ Athanas. de synod. c. 55. Sozom. IV. 18. 19. Socrat. II. 38. — ²⁾ Theodore. II. 21. Socrat. II. 37. Sozom. IV. 19. — ³⁾ Hilar. fragment XI. n. 1. — ⁴⁾ Athanas. epist. ad Afros. c. 3. Sozom. IV. 19. — ⁵⁾ Athanas. de synodis. c. 30. Theodore. II. 21.

hned do vyhnanství poslal. S tím zároveň žádal císař ediktem synodě zasláným se vším důrazem zavržení výrazů usie a *ὁμολογίαις*. Dále, ariansky smýšlející biskupové dali si všechnu práci, aby duchem slabé biskupy na svou stranu přivedli, ukazující na nebezpečnost rozkolu s Východem, kde slovo usie nikdy přijato nebude, a mluvíce do nich, jak jest to křiklavé a nespravedlivé, pro jediné slovo rozkol v církvi způsobiti, kdežto ve formulí: „Syn jest Otci podoben,“ se všichni sjednotiti mohou. Když konečně kostel jim byl odňat a protivníkům dán, klesli většinou a vrhli se svým protivníkům do náručí. Jen 20 jich zůstalo stálými, mezi nimiž se Phæbadius z Agina a Servatius z Tungru nalézali, kteří se hrozbami Taurovými zastrašiti nedali. Onino slabí poslali císaři pochlebné psaní, kde ho pro jeho zbožnou mysl a pečlivost o pravou víru chválí a plačtivě za dovolení k návratu prosí. K jejich ospravedlnění a výmluvě může sloužiti, že koncipienty tohoto listu byli bez pochyby Valens a Ursacius, a odtud pak pochází ono pochlebenství.

Ale i stálost oněch 20 měla býti zlomena. Poněvadž Phæbadius byl hotov, každý trest podstoupiti nežli arianskou formulí podepsati, vzal proto Taurus útočiště k prosbám a slzám. Domlouval jim, že biskupové již 7 měsíců jsou v městě zavření a zimou a chudobou obtíženi, na návrat však že nelze pomysleti, dokud všichni nepodpíší; proto ať se řídí převalnou většinou svých kolegů. Neboť Taurus nesměl biskupy propustiti, ani ty, kteří podepsali, dokud všichni nebudou podepsáni, aby tímto způsobem menšina k ustoupení byla přinucena. Za několik dní uvažováním všeobecné bídy stal se Phæbadius mírnějším; tu k němu přistoupili Valens a Ursacius, a dokazovali mu, že ona formule jest pravověrná, a kdyby nestačila, že se k ní přídavky (*professiones*) připojiti mohou, ku kterým sami rádi přistoupí. Toto zdálo se že může narovnáni způsobiti. Proto zhotovili na rozkaz svých kolegů Phæbadius a Servatius přídavky (*professiones*), z nichž první hned Aria s celým jeho učením zavrhoval. Ano jakoby chtěl pravověrné podporovati, učinil Valens návrh na dodatek: „Syn Boží není tvor jako jiní tvorové“; a oněch 20 jej přijalo nepomyslice a netušíce, že jím docela po ariansku Syna Božího mezi tvory vřadili. A tak myslila každá strana, že zvítězila; Ariané pro symbolum, pravověrní pro přídavky. Aby tyto docela upokojil, pravil Valens po návrhu biskupa Musonia ve veřejném sedění, že není Ariánem, a četl sám ony přídavky, k nimž ostatní veřejně přistoupili.

S tímto slavným seděním v chrámu ukončila se synoda, ve svém konci opakem jsouc svého počátku, a poslala poselství k císaři, by mu všechno, co se stalo, oznámilo. Mezi posly nalezali se též Valens a Ursacius.

A tak se zdálo, že celý Západ se stal arianským, a pravá víra nicejská zde pádem tolika biskupů vymřela ¹⁾.

Co se toto dalo na Západě, shromáždilo se okolo 160 biskupů u prostřed září r. 359 v Seleucii ²⁾. Většina jich, dle Hilaria ³⁾ asi 105, byli Semiariané, v jejichž čele stáli Jiří z Laodicee, Silvanus z Tarsu, Eleusius z Cyzika a Sofronius z Pompejopole; Basilius z Ancyry dostavil se později. K této straně náležel též sv. Cyrill Jerusalemský, který dle Athanasia ⁴⁾ byl docela pravověrným a jen slovo „*ὁμοούσιος*“ jako plaštitik sabellianismu, nikoliv však věc. zavrhoval. Anomoeové byli 30—40 hlav silní ⁵⁾ a v jejich čele stáli Akacius, arcibiskup Caesarajský, Eudoxius z Antiochie, Jiří z Alexandrie a Uranius z Tyru. Homousiasté byli ještě slabší, Egyptané totiž a přátelé Athanasiovi. Při této synodě byl též přítomen sv. Hilarius, biskup z Piktavia, který již 4 léta ve vyhnanství ve Frygii žil; neboť úředníci rozkaz císařův: „Všichni mají přijíti“ i na Hilaria rozšířili. Přišel do Seleucie, byl uctivě přijat, a jsa otázan, zdali se Gallie k sabellianismu přiznává, vyložil přítomným poměry galské a byl do jejich církevního obcování přijat, v kteréž též vešel, jelikož je za Ariany a haeretiky nepokládal, a největší část Semiarianů zevnitřně od církve odtržena nebyla ⁶⁾. Místo císařovo zastupoval quaestor Leonas, který se k anomoeismu klonil, a pro potřebu byl mu vojenský velitel Isaurie Lauricius přidělen ⁷⁾.

Biskupové přinesli s sebou mnoho žalob jeden proti druhému, tak na př. Cyrill Jerusalemský žaloval na svého metropolitu Akacia Cesarejského, že ho před rokem neprávě sesadil; tento opět vedl stížnosti na Cyrilla.

První sedění otevřel Leonas 27. září 359 a žádal, aby se nejprve o víře mluvilo. Proti tomu opírali se Semiariané, čekající na své náčelníky, Basilia z Ancyry, Eustathia ze Seba-

¹⁾ Hefele C. G. I. 685—688. — ²⁾ Athanas. De Synod. c. 12. — ³⁾ Contra Constantium. imp. n. 12. — ⁴⁾ De Synod. c. 12. — ⁵⁾ Dle Sokrata II. 39. byli počtem 34; dle Epifania haer. LXXIII. 26. však 43; dle Hilaria (I. c.) jenom. 19. — ⁶⁾ Hefele C. G. I. 689. — ⁷⁾ Socrat. II. 39. Sozom. IV. 22.

sty, Macedonia z Kt. a Patrofila ze Scythopole, který na oči nemocen na předměstí ležel, a chtěli napřed žaloby biskupů vyšetřovati. Ale quaestor Leonas ukázav přísné a jasné rozkazy císařovy vymohl, že se nejprve o víře rokovati začalo ¹⁾. Akaciané žádali hned zavržení synody niceajské a sestavení nového symbola, které by se onomu z 22. května téhož roku (niceajskému) rovnalo. Ano dle Hilaria ²⁾ pravili docela: „Nic nemůže božské podstatě býti podobno.“ Též byl čten úryvek z kázání Eudoxia z Antiochie, jehož obsah byl: „Bůh byl, co vždy jest. On nebyl Otcem, neboť nemá Syna; kdyby Syna měl, musil by míti i ženu. — A jak se Syn namáhá, aby Otce poznal, tak vysoko vznáší se Otec, aby poznán nebyl ³⁾.“ Toto rouhání vzbudilo všeobecnou nevoli, a mnozí Semiariané, jak dle Hilarius ⁴⁾, se pobožně vyjadřovali, tvrdíce, že „Syn jest z Boha, t. j. z podstaty božské.“ Když disputace až do večera již trvala, zvolal biskup Silvanus z Tarsu, „že není nového symbola potřebí, než ať se ono v Antiochii in encaeniis sestavené potvrdí“ ⁵⁾. Tu vzdálil se Akacius se svými přátely ze sedění, a formule antiochenská byla čtena a tím sedění skončeno ⁶⁾.

Druhý den, t. j. 28. září byla ona formule v chrámu při zavřených dveřích podepisována ⁷⁾. Ale Akaciané byli přítomni, zbudili velikou bouři, že mnozí sesazení biskupové v synodě zasedají, a žádali za jejich odstranění, a když se to nestalo, opustili opět sedění ⁸⁾.

By třetí sedění skutečně se odbyvalo, namáhal se Leonas 29. září a přimlouval oběma stranám. Akaciané byli volni poslechnouti, když všichni sesazení neb obžalovaní biskupové ze synody budou vyloučeni. Konečně přistoupila na to synoda, a onino musili ji opustiti ⁹⁾. Nyní teprve byli Akaciané sedění přítomni, a dosáhli lstí Leonovou, že jejich včera sestavené symbolum čteno bylo, jelikož quaestor pravil, že mu Akacius pamětní spis podal, který musí přečísti ¹⁰⁾. Zněloť v hlavní části takto: „Nezavrhujeme antiochenské formule synody in encaeniis, poněvadž však výrazy *ομοούσιος* a *ομοιούσιος* mnohé zmatky způsobily, a někteří opět nejnověji *ἀνόμοιος* stanovili, proto zamítáme *ομοούσιος* a *ομοιούσιος* jakožto výrazy písmu sv. cizí,

¹⁾ Socrat. II. 39. Sozom. IV. 22. — ²⁾ Contr. Constant. imp. c. 12. —

³⁾ I. c. c. 13. — ⁴⁾ I. c. c. 12. — ⁵⁾ Socrat. II. 39. — ⁶⁾ I. c. — ⁷⁾ I. c.

— ⁸⁾ I. c. c. 40. — ⁹⁾ Socrat. II. 40. Sozom. IV. 22. — ¹⁰⁾ Socrat. II. 40. Sozom. IV. 22.

nad *ἀνόμιος* voláme anathema, a vyznáváme, že Syn jest Otci podoben, dle apoštola, který ho jmenuje obrazem neviditelného Boha (Kol. 1, 5.). — Věříme v našeho Pána Ježíše Krista, jeho Syna, který bez proměny z něho zplozen jest přede všemi věky, Boha Loga, jednorozeného Boha z Boha, světlo, život, pravdu, moudrost — a ty, kteří něco jiného než tuto víru hlásají, uznává církev katolická za odpadlíky¹⁾. Po přečtení této formule zvolal Semiarian Sofronius z Pompejopole: „Když to se vyložením víry nazývá, že denně každý svůj zvláštní náhled pronáší: pak mizí jistota víry.“ K tomu podotýká právě Sokrates²⁾: „že by se bylo v církvi mnoho nepořádků zamezilo, kdyby ona zásada hned od počátku vzhledem k učení nicejskému se byla zachovávala.“

Čtvrté sedění bylo 30. září poznámkou Akaciovou zahájeno, „že, když již tolik formulí mimo nicejskou bylo složeno, i on k tomu úplně jest oprávněn.“ Jemu odpověděl Eleusius z Cyzika: „Synoda prý se nesešla, aby novou víru přijala, nýbrž víru otců udržela,“ mysle a maje za víru otců symbolum antiochenské, kdežto, jak podotýká Sokrates³⁾, tato slova mnohem více o víře nicejské platila, ani otcové nicejští byli otci antiochenských. Potom tázali se biskupové Akacianů, co rozumějí podobností Synovou s Otcem; načež odpověděli, „že jest mu podoben vzhledem k vůli.“ Semiariané však dovozovali nyní Akaciově, že i on ve svých spisech tvrdil podobnost „ve všem.“ Debatty trvaly celý den, a u večer rozpustil Leonas synodu. Když druhého dne většina ho opět zvala, nepřišel de sedění, a Akaciané též se nedostavili. Ale většina odbývala sedění, vyšetřovala při Cyrillovu, zkoumala ostatní žaloby, vyřkla sesazení nad Akaciem, biskupem Cæsarejským, Jiřím. arianským biskupem Alexandrinským a Eudoxiem Antiochenským a ještě nad třemi biskupy a vyloučila jiných 9 biskupů z církve. Toto uzavření bylo listy církvím dotčených biskupů oznámeno a místo Eudoxia byl za biskupa pro Antiochii vysvěcen presbyter Anianus, kterého však Leonas pomocí Akacianů jal a do vyhnanství poslal⁴⁾.

Vidouc synoda, že svobodně rokovati nemůže, rozešla se, zvolivši dříve 10 deputovaných k císaři do Kt., jak jí na po-

¹⁾ Athanas. de synodis c. 29. Socrat. II. 40. Epiph. haeres. LXXIII. 25.

— ²⁾ II. 40. — ³⁾ I. c. II. 40. — ⁴⁾ Socrat. II. 40. Sozom. IV. 22. 24.

čátku rozkázáno bylo¹⁾. V čele deputace stáli Eustathius ze Sebasty, Basilius z Ancyry, Silvanus z Tarsu a Eleusius z Cyzika²⁾. Tam též odebral se sv. Hilarius, by se osud jeho rozhodl.

Někteří sesazení biskupové, jako Jiří Alexandrinský a Patrofilus Scythopolský, odebrali se do svých sídel nedbajíce uzavření většiny, jiní šli k císaři do Kt. a pomocí dvořanů zaujali ho proti deputaci³⁾. V Kt. nastaly u přítomnosti Konstantiové mezi deputací a Akaciany tuhé spory; císař přinutil Eudoxia, že přísný a v hrubé termíny oděný arianismus zatratiti musil. a poslal Aëtia do vyhnanství. By se pomstili, žádali opět Akacius a Eudoxius, aby Silvanus a Eleusius se svými druhy *ἁπομόνσιοι* anathematizovali; a když oba jmenovaníto učiniti se zdráhali, a onen výraz ospravedlňovali, vyhnal je císař z jejich stolic a dal je po několika měsících synodou Kt. sesaditi⁴⁾.

Zatím přibýlo poselství Ariminské do Kt. Ursacius a Valens se svými kollegy hned se spojili s Akaciany, vykládali deputaci ze Seleucie přinešenou formuli ve smyslu arianském, jelikož se k ní odvolávala, tvrdíce: Synoda prý se vyjádřila, že Syn jest tvorem, pravíc, „že není tvor, jako jiní tvorové;“ když di, „že není z něčeho“, to neznamená prý, ještě „že jest z Boha“, nýbrž jen „z vůle Boží;“ a když mu věčnost připisuje, jest prý to a parte post (pro budoucnost), nikoliv však a parte ante, jak tomu u andělů jest⁵⁾.

Ariané na dvoře císařském chválili, co se v Ariminiu stalo, a žádali, by též Seleucejští tuto formuli podepsali. Tito se z prva zdráhali, stali se však ustupnějšími, když Akaciané přísahou potvrdili, že nejsou Anomoey a toto učení prokleli. Císař též si přál, by místo nebiblického *ἁπομόνσιος* biblické *ὁμνιος*, které tentýž smysl podává, přijali, a hrozbami vynutil vyjednávaje pozdě do noci poslední den r. 359 s biskupy, že všichni podepsali⁶⁾. A tak probudil se na nový rok 360 římský svět a spatřil se celý přísně arianský, ale toliko zdánlivě. Arianism stál na vrcholu své moci, ale dny jeho trvají v říši římské byly již sečteny.

Po vydobytém vítězství zdrželi se Akaciané ještě nějaký čas v Kt. a konali zde po několika nedělích r. 360 synodu,

¹⁾ Sozom. IV. 23. — ²⁾ Theodoret. H. e. II. 27. — ³⁾ Socrat. II. 81. Sozom. IV. 23. Hilar. c. Const. imp. c. 15. Theodoret. II. 27. — ⁴⁾ Theodoret. II. 27. — ⁵⁾ Hilarius fragm. X. n. 3. — ⁶⁾ Sozom. IV. 23. Hilar. c. Const. imp. c. 15.

k níž biskupy z Bithynie pozvali ¹⁾). Když jich bylo 50 pohromadě, mezi nimiž se mimo Akacia a Eudoxia též Uranius z Tyru, Demofilus z Bercee, Jiří z Laodicee, Maris z Chalcedona a biskup Gothský Ulfilas ²⁾ nalézali, zahájili synodu. V Kt. byl posud sv. Hilarius a žádal si s Ariany disputovati, ale nedosáhl toho, a císař poslal ho zpět do Gallie, jelikož prý na Východě nepokoje tropí, dekretu vyhnanství nezrušiv. Synoda potvrdila hned symbolum v Nici sestavené a v Ariminiu a Seleucii přijaté, ztratila *ὁμοούσιος* a *ὁμοιούσιος* a schválila *ὁμοιος*. Zavrhla tedy učení pravověrné a semiarianské jakož i anomoejské ³⁾. Aby docela podezření císařovo, jakoby anomoejsky smýšleli, biskupové odstranili, sesadili Aëtia z jahenství, poněvadž prý knihy hádky plodící sepsal, nepobožných slov užíval a nepokoje v církvi tropil ⁴⁾. Císař poslal ho do vyhnanství do Mopsvestie v Cilicii a konečně odtud do Amblady v Pisidii ⁵⁾. Potom obrátili se proti Semiarianům. Poněvadž však totéž symbolum podepsali a mnozí u císaře v přízni stáli, nepoužili k tomu víry, nýbrž žalob a zločinů všeho druhu. Sesadili Macedonia, biskupa Kt., poněvadž jahna, jemůž smilstvo dokázáno bylo, do církevního obcování připustil. Též prý byl příčinou smrti mnohých, dav mrtvolu Konstantina V. z jednoho chrámu (který ostatně byl na spadnutí) do druhého přenést, bez ohledu na to, že lid se protivil; při čemž tekla krev a smísila se s křestní vodou ⁶⁾. Totéž učinili Basiliovi z Ancyry, poněvadž prý s kleriky špatně nakládal, příčinou byl, že mnozí (totiž ze strany arianské) od císařských úředníků byli žalářováni, a křivě přísahal. Tentýž osud potkal Cyrilla Jerusalemského ⁷⁾ a jiné ještě biskupy. Při tom byli Akaciané proti všemu právu žalobníci a soudcové. Císař potvrdil jejich výroky, poslal sesazené biskupy do vyhnanství a stolce jejich přešly na jiné. Tak Eudoxius z Antiochie stal se biskupem v Kt. ⁸⁾, a Eunomius, druhá hlava Anomoeů, biskupem v Cyziku ⁹⁾.

Konečně poslali symbolum ariminské (čili vlastně nicejské) s císařským ediktem všechněm biskupům křesťanstva, aby je pod trestem vyhnanství podepsali ¹⁰⁾. A největší díl biskupů

¹⁾ Sozom. IV. 24. — ²⁾ l. c. — ³⁾ Hefele C. G. I. 699. — ⁴⁾ Theodoret II. 28. — ⁵⁾ Philostorg. V. 1. 2. — ⁶⁾ Socrat. II. 38. 42. Sozom. IV. 24. — ⁷⁾ Sozom. IV. 25. Socrat. II. 42. — ⁸⁾ Socrat. II. 42. 43. Sozom. IV. 25. 26. — ⁹⁾ Sozom. IV. 24. — ¹⁰⁾ Socrat. II. 43. Sozom. IV. 26.

jak východních tak západních to též z bázně učinil; tak podepsali na př. Řehoř starší, otec sv. Řehoře Nazianského, a Dianius, biskup v Caesarei, otcovský přítel sv. Basilia V.

Na zprávu o tom, co se na Východě děje, sešli se biskupové galličtí r. 360 neb 361 na synodu do Paříže a vyslovili se neohroženě pro *ὁμοούσιος* ve svém synodálním listu k Východu daném ¹⁾).

Císař Konstantius umřel 3. listopadu 361, a s ním klesl i arianism.

§. 116.

Klesání a vymírání arianismu. Macedoniané čili Pneumatichové.

Po smrti Konstantiově nastoupil vládu Julian Odpadlík, který hned všechny vypověděné biskupy zpět povolal, chtěje církev do zmatků uvést a takto hubiti. Ale biskupové znajíce pohanské smýšlení císařovo viděli, že jen svornost mezi křesťany může býti mocnou hrází proti snahám Julianovým. Za tou příčinou svolal Athanasius na radu Eusebia, biskupa z Vercell, synodu do Alexandrie r. 362, aby se podmínky a prostředky k obnovení pokoje v církvi stanovily. A tu bylo určeno, aby ti, kteří násilím byli přinuceni postoupiti po straně arianské, odpuštění dosáhli a v církevních hodnostech a úřadech setrvali. Náčelníci a obhajcové kacířství, činili-li by pokání, měli do církve býti přijati, ale nikoliv více mezi duchovenstvo, ztratíce takto své hodnosti a úřady. Oboji však měli blud arianský prokleti, viru niceajskou přijati a synodu niceajskou za nejznamenitější uznávati ²⁾). Toto usnešení bylo na Východě i na Západě přijato ³⁾ a od papeže Liberia potvrzeno ⁴⁾). Tato mírnost neminula se blahodárných následků, na sta biskupů opouštělo tábor Arianů, v kterém jen nuceně žili a navracovali se do lůna církve, tak že na Západě arianism skoro úplně vymřel a na Východě nesčíslné přestupy ku pravověrnosti se děly. Po uplynutí malého času mohl Athanasius viru niceajskou opět za viru světa prohlásiti ⁵⁾). Jen příkrý Lucifer, biskup z Kalare, nesouhlasil s touto mírností Athanasiovou a pra-

¹⁾ Hefele C. G. I. 702. — ²⁾ Rufin. H. e. X. 27. 28. Athanas. epist. ad Rufinianum. — ³⁾ Ruf. l. c. Athan. l. c. — ⁴⁾ Hefele I. 704. — ⁵⁾ Athanas de fide ad Jovianum imp. c. 2.

vověrných biskupů, odtrhl se od nich, způsobil rozkol a utvořil zvláštní sektu po něm Luciferianů zvaných, která se až do 5. století udržela.

Ale i přísní Ariané byli činní a hleděli se několika synodami upevniti, z nichž nejznamenitější jest Antiochenská pod předsednictvím Euzeja tamějšího biskupa, která sesazení Aëtiovo za neplatné vyhlásila. Ano Aëtius a jiní někteří jeho stoupenci byli nyní za biskupy posvěceni ¹⁾. Obzvláště byl jim přízniv a horlivě je podporoval císař Julian, který snád podobnost arianismu s pohanstvím tušil. Aëtius těšil se jeho přízni a obdržel od něho statek u Mityleny ²⁾.

Semiariané upadli v těchto dobách v nový blud s strany Ducha svatého, jehož původce byl **Macedonius**. Jsa od Akacianů s biskupství Kt. sesazen stal se znamenitějším, nežli byl dříve. Na jedné straně setrval v semiarianismu pevně tvrdě, že Logos jest Otci v podstatě podoben, na druhé straně docela důsledně rozšířil spor i na učení o Duchu sv. tvrdě, že Duch sv. jest nižší Otce a Syna, jejich služebník, podobný andělům a tvor ³⁾. K němu se připojili staří Semiariané, jako Eleusius z Cyzika, Eustathius ze Sebasty a všichni v Kt. r. 360 sesazení, tedy i Basilius z Ancyry. Hlavní podporou této strany byl **Marathonius**, biskup Nikomedský, který byl dříve váženým velkým státním úředníkem a nedávno teprve na radu Eustathia ze Sebasty mnichem a jahnem u Macedonia se stal, a též v Kt. klášter založil. Svými styky a svým přísným životem prospěl svým přátelům tak, že se po něm **Macedoniané** též **Marathoniané** nazývali. Jelikož i ostatní náčelníci přísnosti života vynikali, rozšířilo se jejich učení v Kt., Thracii, Bithynii, Hellespontu a sousedních provinciích ⁴⁾ a oni použili času vlády Julianovy, aby se na synodách, jmenovitě v Zele v Pontu utvrdili a od pravověrných a Arianů na dobro oddělili. Nejkrutějšími protivníky byli proti nim Ariané, kteří jim za arianského císaře Valenta všechny chrámy odňali.

Za Juliana císaře trpěl opět sv. Athanasius. Tento sloup církve navrátil se s jinými vyhnanci do své vlasti, pracoval s horlivostí a mírností, aby jednotu mezi křesťany učinil a získal mnoho pohanů Kristu. Toho však povoláním biskupů z vyhnanství Julian nezamýšlel, proto obrátil se hněv jeho proti

¹⁾ Philost. VII. 6. — ²⁾ Philostorg. IX. 4. — ³⁾ Sozom. IV. 27. — ⁴⁾ Sozom. IV. 27. Socrat. II. 38. 45.

Athanasiovi, tomuto nepříteli bohů, jak se vyjádřil, že jsa tolikrát od císařů vyhnán, beze zvláštního rozkazu do Alexandrie se navrátil, a Athanasius byl opět vypověděn. Ale maje vystoupení Julianovo za pouhou přeháňku mračen, zdržoval se v úkrytu v Alexandrii a okolo Alexandrie ¹⁾).

Po Julianovi následoval ve vládě Jovian, který hned Athanasia z vyhnanství nazpět povolal. Jovian chtěje v zmaticích, jež mezi křesťany panovaly, jistoty u víře nabyti, tázal se písemně Athanasia, které by pravé učení o nejsv. Trojici bylo. Athanasius svolal velkou synodu do Alexandrie a poslal v jejím jméně císaři synodální list, v kterém dokazuje, že učení nicajské jest pravé a v církvi po vždy stávalo, proti němuž hlouček Arianů žádného praejudicia činiti nemůže. Jako doplněk symbola nicajského, které se v listu podává, jest přidáno v krátkosti učení o Duchu svatém, který od Otce a Syna nemůže býti oddělen, a s nimi zároveň veleben a ctěn býti musí, poněvadž jedno božství v svaté Trojici jest ²⁾). Jovian takto jsa poučen rozhodl se pro učení nicajské a zavrhl všechny ostatní strany, které ho po sobě potáhnouti chtěly ³⁾). Tento obrat u dvora vida Akacius, biskup Cæsarejský, přešel na stranu vítězí, způsobil s Meletiem, biskupem Antiochenským, a 25 jinými biskupy synodu v Antiochii r. 363, uznal symbolum nicajské a podepsal je. Aby si však pro každý případ volnost ponechali, přidali do svého synodálního listu k císaři větu: „Slovo *ὁμοούσιος*, které některým zdálo se býti cizí, vyloženo jest od otců v Nicæi jistým způsobem, tak že znamená: Syn jest z podstaty Otcovy zrozen a jemu podstatou podoben. *ὁμοιος καὶ οὐσίαν* ⁴⁾“. Za to přišel Meletius, biskup Antiochenský, do podezření obojetnosti.

Nástupce Jovianův císař Valentinian I. pojal za spojivládcce svého bratra Valenta a odevzdal mu Východ ku správě Valentinian I. byl pravověrným, a proto upevňovala se pravá víra na Západě a arianismu vymíral. Za to byl Valens zuřivým Arianem proti pravověrným, obzvláště vlivem své manželky a ariansky smýšlejícího biskupa Eudoxia z Kt. ⁵⁾). S jeho dovolením slavili Semiariané za předsednictví Eleusia z Cyzika r. 365 synodu v Lampsaku, vyhlásili na ní synodu Kt. z r. 360 i s je-

¹⁾ Juliani ep. 6. 26. Theodoret. H. e. III. 9. — ²⁾ Athanas. opp. T. I. P. II. p. 622. et sq. ed. Patav. Theodoret. H. e. IV. 3. — ³⁾ Socrat. III. 25. — ⁴⁾ Socrat. III. 25. Sozom. VI. 4. — ⁵⁾ Theodoret. IV. 12

jím symbolem, které bylo totéž, jako Nicæjsko-Riminské, za neplatnou, stanovili výraz *ὁμοῦς καὶ οὐσίαν*, opakovali symbolum synody antiochenské in encæniis a sesadili Eudoxia a Akacia, kterýžto poslední vida u dvora smýšlení arianské, opět k arianismu přešel ¹⁾). Jsouce se svou prací hotovi obrátili se na Valenta, aby jejich výroky potvrdil. Ale Eudoxius zaujal ho velice, a list se proti Semiarianům obrátil. Vyslanci synody, kteří k němu do Heraklee přišli, dostali rozkaz, aby v obcování s Eudoxiem vstoupili, a když se to učiniti zdráhali, poslal je do vyhnanství a stolice jejich obdrželi jiní. Tentýž osud potkal mnohé jiné Semiariány, někteří z nich byli peněžitými pokutami, jiní docela mukami zastiženi ²⁾). Ještě krutěji nakládal s pravověrnými; skoro všichni pravověrní biskupové musili do vyhnanství putovati ³⁾), mezi nimiž se nalézali sv. Meletius z Antiochie a Athanasius. Athanasia však povolal Valens po 4 měsících z jeho pátého vyhnanství nazpět z bázně před zbouřením lidu, a on poslední léta trávil v zevnitřním pokoji pracuje horlivě na vinici Páně a odevzdal 2. května r. 373 svou duši do rukou Syna Božího, za jehož božství celý život bojoval a nesčíslná trápení snášel, rovnaje se v tom sv. mučenníkům. Že Basilius V., biskup Cæsarejský v Kappadocii, vyhnanství ušel, měl děkovati zvláštním od Boha samého daným okolnostem.

By vlivnější a lidštější s pravověrnými kleriky zacházel, odebralo se k císaři do Nikomedie 80 kněží. Místo vyslyšení prosby odsoudil je na místě k vyhnanství a kázal na loď vsaditi a za Černé moře zavésti, mužstvo však dostalo rozkaz, aby na moři loď zapálili a sebe na člunech zachovali. Tak měla hanebnost spáchaná tajnou zůstatí. Loď byla sice zapálena, ale vítr ji hnál do nějakého přístavu Bithynského, kde sice i s 80 kněžími shořela, ale celá ukrutná hanebnost se prozradila roku 370 ⁴⁾).

Toto pronásledování mělo dobrý výsledek, že Semiariány církvi přiblížilo. Chtějíce se před zahynutím zachrániti, slavili mnoho synod v Malé Asii, vypravili deputaci k císaři Západu Valentinovi I. a papeži Liberiovi a nabízeli jednotu u víře. Do poselství byli voleni biskupové Eustathius ze Sebasty, Silvanus z Tarsu a Theofilus z Kastabal v Cilicii. Když přišli do Říma,

¹⁾ Sozom. VI. 7. Socrat. IV. 2—4. — ²⁾ Sozom. VI. 7. — ³⁾ Sozom. VI. 10. Socrat. IV. 12. — ⁴⁾ Socrat. IV. 16. Sozom. VI. 14. Theodoret. IV. 24.

nenalezli tam Valentiniana, který se do Gallie odebral, aby válku s barbary vedl. Papež Liberius nechtěl je z počátku předpustiti. Když však se vyjádřili, že již dříve pravdu našli, učení anomæjské prokleli a svým výrazem „Syn jest Otci ve všem podoben“ ničemu jinému neučili, nežli co synoda nicæjská stanovila; když nad to papeži své symbolum písemně podali, nicæjské slovně opakovali a o *ὁμοούσιος* pravili, že svatě a zbožně jest voleno: přijal je Liberius do církevního obcování ¹⁾ a dal jim a ostatním (59 biskupům východním), které zastupovali, ve jménu svém a celé západní církve list, kde víru nicæjskou jakožto víru skoro celého Západu líčí a *ὁμοούσιος* za hradbu proti arianismu staví. Když deputovaní na zpáteční cestě z Říma do Sicilie přišli, způsobili zde slavení synody a obdrželi od ní podobný list jako od Liberiana ²⁾. Když se do vlasti navrátili, byla svolána r. 367 synoda do Tyany [v Kappadocii, které svoje listy odevzdali a jimi všeobecnou radost způsobili. Aby tyto listy i ostatním biskupům v známost uvedeny býti mohly, byla navržena veliká synoda do Tarsu v Cilicii, kde víra nicæjská všeobecně měla býti přijata; ale Valens ji zakázal ³⁾].

Ostatně nebyli všichni Semiariané ochotni k přijetí víry niceaejské; naopak sešli se asi 34 biskupové v Karii, chválili sice snahy po jednotě, ale zavrhlí výslovně *ὁμοούσιος* a vyslovili se pro antiochenskou formuli (in encaeniis), která prý od mučenníka Lucia pochází ⁴⁾.

Papež Liberius umřel 24. září 366 a za jeho nástupce byl vyvolen Damasus; protipapež, kterého jedna strana zvolila, jmenem Ursinus neb Ursicinus byl po mnohých krvavých půtkách od Valentiniana z města vyhnán.

V Alexandrii po smrti Athanasia († 2. května 373) následoval Petr; ale Ariané zmocnili se stolce páchajíce při tom největší ohavnosti a ukrutnosti, přinutili biskupa Petra k útěku a ustanovili za biskupa Ariana jménem Lucia.

Ale již dlouho neměl arianism v říši římské trvati. R. 376 umřela tehdejší jeho hlava Euzojus, biskup antiochenský, o dva roky později r. 378 padl Valens v bitvě u Adrianopole s Gothy svedené, a mladý Gratian, který posud na Západě panoval, stal se císařem i Východu. Jsa mírný a pravověrný

¹⁾ Socrat. IV. 12. Sozom. VI. 11. — ²⁾ Socrat. IV. 12. — ³⁾ Socrat. IV. 12. Sozom. VI. 12. — ⁴⁾ Sozom. VI. 12.

udělil hned při svém nastoupení r. 378 všem poddaným náboženskou svobodu, vyjma Manichey, Fotiniany a Eunomiany, a povolal vypověděné biskupy zpět¹⁾. Toho použila jedna část Macedonianů, oddělila se od Nicaejských, vyslovila se na synodě v Antiochii v Karii pro podobnost Syna Otci v podstatě a zavrhlá výslovně *ὁμοούσιος*. Jiní Macedoniané přivinuli se zato pevněji k církvi²⁾. Pravověrní biskupové Východu počtem 146 sešli se v září 378 v Antiochii na Orontu, aby rozkol antiochenský odstranili, což se jim nyní nepodařilo, a církev proti arianismu chránili a upevnili. Za tím účelem podepsali tomus, vydaný od papeže Damasa r. 369, kde bylo vysloveno: že Otec a Syn jsou jedné podstaty (*unius substantiae*) a zároveň i Duch svatý, a přijali tím dogmatické rozhodnutí za své³⁾.

Hlavní ránu zasadil arianismu Theodosius Veliký, kterého Gratian r. 379 za spoluvládce přijal a Východ jemu odevzdal. R. 380 vydal edikt, kterým všechny kacíře ohrožoval a poddané své vybízel, by přistoupili k víře, ke které se papež Damasus a Petr, biskup Alexendrinský, přiznávají; t. j. by víru katolickou přijali⁴⁾. Přibyv do Konstantinopole odňal Arianům všechny chrámy a odevzdal je katolíkům. Následujícího roku 381 zakázal kacířům služby Boží v městech konati a dovolil jen katolíkům, že chrámy míti mohli⁵⁾. Obzvláště důležitou stala se synoda, kterou téhož r. 381 do Kt. svolal, a která rázu synody oekumenické dosáhla, o níž v následujícím paragrafu promluvíme.

§. 117.

Druhý oekumenický sněm v Kt. r. 381.

Nejspurněji vedl si arianism v Kt., kde Ariané biskupský stolec již 40 let drželi a katolíkům ani jednoho chrámu nedopřáli. Pokusili se sice r. 370 pravověrného biskupa zvoliti, ale zvoleného Evagria vyhnal Valens zbraní; proto nemajíce biskupa a služeb Božích ubývali valně počtem. Když Gratian toleranční edikt vydal, ustanovili si administratora biskupství a

¹⁾ Socrat. V. 2. Sozom. VII. 1. Theodoret. V. 2. — ²⁾ Socrat. V. 4. Sozom. VI. 2. — ³⁾ Hefele C. G. I. 718. 714. — ⁴⁾ Cod. Theod. XVI. 1, 2. — ⁵⁾ I. c. I. 6.

zvolili si za něho sv. Řehoře Nazianského ¹⁾ r. 379. Řehoř nemaje chrám zasvětil k bohoslužbě v domě svého příbuzného kapli a jmenoval ji skoro prorocky Anastasii (vzkříšením), z níž později slavný chrám Anastasie povstal. Ale čím více svým kázáním a svou horlivostí víru nicejskou upevňoval a rozšiřoval, tím více rostla zloba jeho nepřátel Arianů. Tupili ho pro jeho chudobu a jak pravili, selské způsoby, strojili úklady jeho životu, ano vrazili docela jednou o půlnoci do jeho kaple, zneuctili oltář, smísili krev se sv. vínem a spáchali ohavnosti všeho druhu.

Nemalou žalost způsobil sv. Řehořovi jeho falešný přítel Maximus. On pocházel z Alexandrie, vydával se za konfessora a hrál si v Kt. na ascetu a filosofa. Řehoř přijal ho do svého bytu, věnoval mu svou neobmezenou důvěru a měl docela chvalořeč na něho. Ale brzo poznal v něm muže plného lsti, pokrytce a lháře, který podporován jsa jednou stranou v Kt. a Petrem, biskupem Alexandrinským, po biskupství Kt. toužil a též tajně za bisk. se posvětit dal. Lid přinutil ho sice, že musil město opustiti, ale i Řehoř, jsa touto událostí všecek zarmoucen a nemocen, chtěl z města odejiti, a jen prosby církve a přesvědčení nabyté, že by s jeho odchodem pravověrnost mnoho utrpěla, pohnuly ho, že zůstal, až bude nový biskup ustanoven.

Tu stal se Theodosius císařem Východu, který z vnitřního přesvědčení a zároveň ze státní moudrosti říši v náboženském ohledu na základě víry nicejské upokojiti a sjednotiti chtěl. Když pozdě r. 380 do Kt. přišel, musili tamější Ariané všechny kostely a celé církevní jmění pravověrným vydati a jejich biskup Demofil, kterýž jako biskup z Beroe k pohlavárům Arianů náležel, musil město opustiti nechtěje dle vyznání císařova k pravé víře přestoupiti ²⁾. Lid žádal Řehoře míti za biskupa, a císař chtěl jeho žádost vyplniti, ale Řehoř odpořoval tomu.

By se církevní poměry v Kt. uspořádaly, víra nicejská utvrdila a arianism i s výběžkem pneumatomachismem zavrhl ³⁾, svolal Theodosius biskupy svého území ⁴⁾ na synodu do

¹⁾ Srv. článek „Gregor von Nazianz“ od Hefele ve Frýburs. K. Lex. IV. str. 736 sq. — ²⁾ Socrat. V. 7. Sozom. VII. 5. — ³⁾ Socrat. V. 8. Gregor. Nazianz. carmen de vita. vers. 1509 sq. — ⁴⁾ Theodoret. V. 6.

Kt., která později vážnosti oekumenické dosáhla v květnu r. 381. Pravověrných biskupů sešlo se 150; poněvadž ale císař naději choval, že by i Macedoniané s církví smířiti se mohli, povolal i je, kteří se v počtu 36 biskupů dostavili, nejvíce z krajin Hellespontu. Nejznamenítejší z nich byli často již jmenovaný Eleusius z Cyzika a Mercianus z Lampsaka. Z pravověrných byli nejznamenítejší: sv. Meletius, patriarcha Antiochenský, Timotheus, patr. Alexandrinský, Cyrill, biskup Jerusalemský, jeho synovec Gelasius, biskup z Caesaraee Palaestinské, Helladius z Caesaraee Kappadocké, oba Řehořové, Nazianský a Nysenský, sv. Petr ze Sebasty, nejmladší bratr sv. Basilia, Diodor z Tarsu v Cilicii, Akacius z Beroee v Syrii a jiní¹⁾.

Předsednictví držel nejprve sv. Meletius, po jeho smrti sv. Řehoř, a po odstoupení tohoto Nektarius, patr. Kt. vzhledem ke kanonu 3., nikoliv Timotheus Alexandrinský. Přítomen byl též i císař. Papež Damasus, nenáležeje k údělu Theodosiovu, nebyl bez pochyby pozván, a proto nebyl ani osobně ani svými legaty přítomen.

Vzhledem ke Kt. bylo ustanoveno, že *ordinace Maximova jsouc nezákonnou*, jest neplatná, a sám že nikdy biskupem nebyl, a tudy že všechna jím udělená svěcení platnosti nemají²⁾. Řehoř byl potom prosbami Theodosia a biskupů zasypán, by hodnost biskupa Kt. přijal. Konečně povolil prosbám, přijal biskupství a byl do něho slavně od Meletia a ostatních biskupů uveden, jakkoli byl již biskupem v Sasimě³⁾. Učinil to v té naději, že jako biskup hlavního města rozkol antiochenský odstraní, a tím smíření mezi Východem a Západem k místu přivede. Meletius brzo na počátku synody zemřel a Řehoř předsedal místo něho. Dle narovnání, které se mezi Meletiem jehož Východ, a Paulinem, jehož Západ za biskupa Antiochenského uznával, stalo, měl nyní Paulinus sám biskupem zůstat, a na držení této smlouvy nastupoval s celým svým úsilím Řehoř⁴⁾. Ale jemu se protivili mladší biskupové, majíce to za velikou povolnost k Latiníkům, naléhali na novou volbu, potáhli po sobě mnohé ze starších a způsobili, že biskupové z diecése Antiochenské a Asijské presbytera Flaviana za nástupce Me-

¹⁾ Socrat. V. 8. Sozom. VII. 7. Theodoret. V. 8. — ²⁾ Can. 4. této synody u Hefele, C. G. II. 18. — ³⁾ Theodoret. V. 8. Gregor. Naz. carmen de vita sua v. 1525. — ⁴⁾ Gregor. Naz. carm. de vita sua v. 1572 sq.

letiova zvolili, a synoda volbu potvrdila, a tím rozkol v Antiochii obnovila¹⁾. Jelikož smlouva nebyla držána, zvolili stoupenci Paulinovi po jeho smrti za biskupa Evagria r. 388. Po smrti Evagriově († 392) způsobil Flavian, že nebyl nový biskup volen a sám byl prostřednictvím Theofila, patriarchy Alexandrinského, od papeže Anastasia uznán²⁾. Část Eustathianů setrvala ve svém rozkolu, kterou teprve biskup Alexander tím s sebou spojil, že v processí do jejich sboru se odebral a s nimi hymny pěl³⁾. Tak vzal rozkol za své r. 415. Počinání synody v příčině rozkolu Antiochenského bolelo Řehoře tak velice, že do sedění nepřicházel, biskupské obydlí opustil a zjevně ukazoval, že se biskupství vzdá. Mnozí z nejznamenitějších mužů zapřísahali ho, aby toho nečinil. Ale když okolo toho času egyptští biskupové do synody se dostavili a nad ustanovením Řehoře (biskupa Sasimského) za biskupa Kt. z domnělých kanonicky právních důvodů se pozastavovali, vstoupil tento jednoho dne před synodu a vzdal se biskupství, nechťaje býti pro žádného kamenem úrazu. Většina synody přijala jeho resignaci, někteří biskupové s velikou radostí, byvše snad od něho za své chování při rozkolu antiochenském kárání, císař však s velikou nelibostí. Místo něho zvolen byl za biskupa Kt. posavadní praetor v Kt. *Nektarius*, muž sice znamenitý a vůbec vážený, který však posud nebyl pokřtěn⁴⁾. Touto volbou byly kanony mnohem více porušeny nežli přesazením sv. Řehoře do Kt. Nad tím se biskupové nepozastavovali. A tak byly poměry církve Kt. opět do církevních a zákonitých kolejí uvedeny.

Dle Sokrata⁵⁾ začalo ještě před volbou Nektariovou vyjednávání mezi pravověrnými a Macedoniany, aby tito do lůna církve přivedeni byli. V tomto ohledu dal si veškerou práci císař, aby je jednotě církve získal; ukazoval jim, že r. 366 sami se k jednotě se Západem nabízeli, že Eustathia ze Sebasty s jinými posly do Říma vypravili, *ομοούσιος* přijali a v církevní obcování s Liberiem a sicilskými biskupy vstoupili. Ale veškerá výmluvnost a snaha byla marna; Macedoniané byli by se raději plnými Ariany stali nežli *ομοούσιος* přijali⁶⁾ a to proto, poněvadž v důsledném provedení arianismu a semiarianismu

¹⁾ Theodoret. V. 9. — ²⁾ Theodoret. V. 23. Socrat. V. 15. — ³⁾ Theodoret. H. e. V. 35. — ⁴⁾ Theodoret. V. 8. Socrat. V. 8. Sozom. VII. 7. 8. — ⁵⁾ V. 8. — ⁶⁾ l. c.

byli do bludů o Duchu sv. zapleteni. Konečně opustili synodu i Kt. a psali listy na své stoupence, aby se před přijetím víry niceajské chránili. Potom otcové, počtem 150, potvrdili víru niceajskou¹⁾, a vydali tomus, t. j. zvláštní obšírnější rozbor o pravé víře vzhledem k nejsv. Trojici. A tu se zdá, že naše přímši sv. užívané symbolum, které tato synoda též zhotovila, není nic jiného než část tohoto tomu a jeho sukkus, jakož že nynější 1. kanon, který haeretiky klatbou stihá, k němu náležel.

Synoda doplnila symbolum niceajské vzhledem k Duchu svatému pravíc: „(Věříme) i v Ducha svatého, Pána, obživovatele, který z Otce pochází a s Otcem a Synem zároveň ctěn a veleben bývá, jenž mluvil skrze proroky;“ a vynechavši niceajské anathematismy pokračuje: „V jednu, svatou, katolickou a apoštolskou církev; vyznáváme jeden křest na odpuštění hříchů; očekáváme vzkříšení z mrtvých a život věčný.“ Amen²⁾.

Mimo dogmatická ustanovení vydala synoda 7 kanonů, z nichž třetí biskupu Kt. uděloval druhé místo mezi patriarchy stavě ho hned po římském a před alexandrinského³⁾. Mimo titul udělila mu synoda jakožto patriarchální území Thracii, která posud pod Herakleu náležela⁴⁾.

Skončivši své práce prosila synoda císaře za potvrzení svých usnešení, které též jim udělil a tak její dekrety říšským zákonem učinil, dle něhož všichni haeretikové své chrámy ztratili a katolíci je obdrželi⁵⁾.

Co se vážnosti této synody týká, nebyla z prva veliká a stála daleko za niceajskou. Latiníci kárali ji ještě tentýž rok pro prodloužení meletianského rozkolu a volbu Nektaria za biskupa Kt., jelikož Maxima za řádného uznávali. Potom poslala synoda nová, r. 382 v Kt. shromážděná, dekrety rok před tím učiněné Latiníkům, jmenovala naši synodu výslovně „οἰκουμένη“ a hleděla kárané články ospravedlniti⁶⁾. Photius vypravuje, že nyní papež Damasus naši synodu potvrdil. Toto potvrzení může se pouze k symbolu vztahovati, nikoliv však ke kanonům, o nichž, jmenovitě o třetím, se ještě u prostřed

¹⁾ I. c. Sozom. VII. 7. 9. Theodoret. V. 8. — ²⁾ Srv. Hefele C. G. II. 9—11. Denzinger: Enchiridion. str. 18. 19. — ³⁾ U Hefele I. c. II. 17. 18. — ⁴⁾ Socrat. V. 8. — ⁵⁾ Cod. Theodos. XVI. 1, 3. — ⁶⁾ Theodoret. V. 9.

5. století papež Lev velmi opovržlivě vyjádřil tvrdě, že nikdy římskému stolci poslán nebyl.

Okolo r. 600 bylo symbolum v Římě přijato, ale nikoliv kanony; a pro ono čítal Řehoř V. naši synodu k čtyřem oekumenickým a srovnával je se čtyřmi evangeliemi.

Na Východě uznávala synoda Efesská sněm nicaejský a jeho symbolum, ale o naši synodě a jejím symbolu úplně mlčela. Tak zvaná synoda loupežnická mluvila o dvou obecných sněmech, nicaejském a efesském, na důkaz, že sněmu našemu veliké důstojnosti nepřisuzovala. Teprve na synodě v Chalcedoně bylo symbolum synody Kt. vedle nicaejského čteno a tím slavně schváleno. A od toho času byla synoda Kt. od Řeků všeobecně za oekumenickou považována, a císař Justinian klade ji na roveň s nicaejskou, efesskou a chalcedonskou a pokládá za jedinstvě ctihodnou¹⁾.

Menší sekty za časů bludu arianského.

§. 118.

Audiané, Massaliané a Hypsistariové.

Udo čili Audius, laik v Mesopotamii, káral ve své přehnané asceti, nemaje zření ke změněným poměrům, světskou mysl biskupů a duchovních, byl proto pronásledován a konečně z církve vyloučen. Tu utvořil s některými mnichy rozkolnickou stranu a byl od jednoho biskupa, který s ním z církve vystoupil, na biskupství posvěcen.

Audiané připisovali Bohu lidské tělo, přijali něco z manichaeismu, pravíce, že Bůh není stvořitelem ohně a temnosti, slavili jako Quartodecimané se židy velikonoce obviňující předpis Nicaejský z přílišné povolnosti k císaři, a varovali se každého obcování s katolíky.

Audius byl jako stařec na žalobu biskupů do Scythie vypověděn, ale nabyt tam mezi Gothy nových stoupenců. Po jeho smrti (r. 372) byl hlavním biskupem sekty v Mesopotamii *Uranus*, mezi Gothy *Silvanus*; zároveň měli Audiané mnoho klášterů. Po smrti Uraniově a Silvanově klesli znamenitě. Ze ze-

¹⁾ Srv. Hefele Conc. G. II. str. 29. 32.

mě gothské vyhnal je s jinými křesťany pohanský král gothský Athanarich. Okolo r. 400 byl počet členů této sekty a jejich klášterů skrovný ¹⁾; v 5. století již jenom živořili a v 6. mizí na dobro ²⁾.

Massaliané (syrochaldejské slovo Macelin = modlíci se), Euchité (εὐχῆται = totéž), Eufemité, nebo po svém jednom náčelníku Adelfiovi **Adelfiané** zvaní byli přepjatí a blouzniví spiritualisté, kteří za jedinou povinnost člověka modlitbu pokládali, a každou práci, která ji přerušovala, za hřích měli. Modlitbou prý bývá daemon, kterého každý po Adamovi dědí, vypuzen, a na jeho místo vstupuje Duch sv., který svou přítomností člověku zjevnou činí. Kdo Ducha sv. má, nepotřebuje ani svátostí, ani postu, ani zvláštní mravouky. Zavrhuje majetek, oddávali se toulavému životu. Proti nim bojoval Flavian, patriarcha Antiochenský, a Amfilochius, biskup Ikonský ³⁾. Některé synody zavrhlly jejich bludy, jako Antiochenská r. 390 ⁴⁾, Kt. r. 426 ⁵⁾ a všeobecná Efeská r. 431 ⁶⁾.

Hypsistariové (ὕψιστος θεῶν προοικονομῆτες), ke kterým někdy otec sv. Řehoře Nazianského náležel, byla jakási směsice křesťanských, pohanských a židovských živlů, jejichž soustavu zevrubněji určití nelze. Zdá se, že jediného Boha pod jménem Hypsistos ctili, sobotu světili a rozdíl pokrmů od židů přijali.

§. 119.

Priscilliansimus.

Gnosticism a manichaeism znepokojoval církev po všechny doby vždy pod jiným a jiným jménem. V druhé polovici 4. století objevil se pod jménem *Priscillianismu* ve Španělsku a v 7. století pod názvem *Paulicianismu* na Východě.

Jakýsi Manichaeus jménem *Marek* přišel z Memfidy, egyptského města, do Španělska a získal pro své učení vznešenou paní *Agapu* a řečníka Elpidia; Tito potáhli po sobě Priscilliana, který z váženého rodu pocházel, bohatý a v obcování milý byl, ale mnoho si na své světské vědě zakládal, marnivosti sloužil, a od mladosti prý magii oddán byl. Přemluvil mnohé, že po

¹⁾ Epiphan. haeres. LXX. Theodoret. haeret. fabul. IV. 11. H. e. IV. 10.

— ²⁾ Srv. Hefele. I. 321—326. — ³⁾ Theodoret. H. e. IV. 11 Photii

biblioth. cod. 52. — ⁴⁾ Hefele II. 45. — ⁵⁾ I. c. II. 125. — ⁶⁾ I. c. 196.

něm postoupili; jmenovitě učinily to četné paní. Blud šířil se rychle po Španělsku a nakazil několik biskupů, jmenovitě Instantia a Salviana. První odkryl tento blud *Hyginus*, biskup Kordubský, který na něj Idacia, biskupa z Meridy, pozorným učinil. Idacius vystoupil hned proti němu se vši horlivostí.

Priscillianisté popírali rozdíl osob v Nejsv. Trojici, majíce božské osoby za síly podstaty božské; učili dvěma principům, principu dobrému a zlému, z nichž každý má svou říši; duše lidské jsou výronem boha dobrého, praeexistovaly, ale ve svém boji proti daemonům podlehly, kteří je jali a do těl zavřeli; člověk rodí se na svět za vlivem hvězd a znamení nebeských a stojí pod ním po celý svůj život; hmotný svět jest dílo zlého principu; život a utrpení aeona Krista bylo jen zdánlivé, vykoupení stává se smrtí těla a bude dokonalé, až veškeré lidské pokolení vymře, proto zavrhovali manželství a plození dítek a rozváděli manž.; přijímali sice Starý i Nový Zákon, vykládali však jej allegoricky a připojovali k němu podvržené knihy čili své apokryfy; zdržovali se masitých pokrmů, drželi v noci vlastní konventikule, mužové a ženy modlili se nazi, páchali ohavností a měli dle Augustina zásadu: Jura, perjura, secretum prodere noli; t. j. přísahej na pravdu i na lež, jen nevyzraď tajemství.

Idacius horlil proti bludařům, kteří však přece se rozšiřovali, ano i Hyginus Kordubský byl sveden a přešel na jejich stranu. Po mnohých hádkách a sporech byla slavena synoda v Caesaraugustě (Saragosse) r. 380, kde se biskupové španělští a aquitanští sešli, kamž však bludaři, ač pozváni byli, se nedostavili. Synoda ztratila blud, exkomunikovala biskupy Instantia a Salviana, a pak laiky Elpidia a Priscilliana, hrozila tímž trestem všem, kdo by s nimi obcování měli, a svěřila provedení výroku synodálního Ithaciovi, biskupu z Ossonuby, který i Hygina měl exkomunikovati. Dále vydala 8 kanonů, kde k bludu zřetel má, jmenovitě v prvních čtyřech; paní měly se všech konventikulů zdržovati (can. 1.); nikdo neměl se v neděli postiti (can. 2., což Priscillianisté činili); Eucharistie v chrámu jen zdánlivě požívati (can. 3.); a každý měl od 17. pros. až do slavnosti Zjevení Páně denně kostel navštěvovati a nechoditi bos (can. 4.)¹⁾. Ale Instantius a Salvianus se nepodrobili, ano docela Priscilliana za biskupa Avilského posvětili.

¹⁾ Hefele C. G. I. 719. 720.

Tu obrátili se Idacius a Ithacius na světské soudce, aby Priscillianisté z měst byli vypuzeni, a císař Gratian vydal na prosbu Idaciovu edikt, kterým kacíři netoliko z měst a chrámů, ale i z celé země byli vyhnáni. Bludaři se rozprchli a ukryli, a náčelníci jejich Instantius, Salvianus a Priscillianus odebrali se do Říma, aby se ospravedlnili. Papež Damasus nedal jim žádného slyšení; tam umřel Salvian, a Instantius odcestoval s Priscillianem do Milána, kde ve sv. Ambrožovi velikého odpůrce našli. Nemajíce podpory na znamenitých biskupech, obrátili se na císaře, uplatili magistra officiorum Macedonia a vymohli si takto edikt, kterým předešlý byl odvolán, a oni do svých sídel navraceni. Ve Španělsku získali pak pro sebe prokonsula Volventia, obrátili list a obžalováli Ithacia jako rušitele pokoje. Tento utekl do Gallie a obrátil se zde na praefekta praetorio Řehoře, který o všem císaře zpravil. Císař poručil kacíře před sebe postavit; ale u dvora zmohly peníze všechno. Macedonius byl znova uplacen a způsobil, že vyšetřování bylo gallickému praefektovi odňato a vikariovi Hispanie svěřeno; mimo to poslal posly, aby Ithacia, jenž v Treviru meškal, jali a do Španělska odvedli, a jen listi o ochranou Britona, Trevirského biskupa, podařilo se mu, že jetí ušel. Když Maximus, usurpator západního císařství, do Trevira vtáhl, podal mu Ithacius žalobu proti Priscillianistům. Císař poručil praefektovi Gallie a vikariovi Hispanie, aby všechny osoby z haereze podezřelé před synodu v Burdigale (Bordeauxu) r. 384 postavili. Nejprve hájil bludu biskup Instantius, ale s tak malým výsledkem, že ho synoda za nehodného biskupství uznala. Priscillian boje se téhož výsledku zavrhl kompetenci synody, odvolal se svévolně k císaři a připravil si tak svůj pád. Biskupové připustili odvolání a tu odebrali se žalobníci Idacius a Ithacius s obžalovaným Priscillianem do Trevira.

V Trevíře nalézal se toho času sv. Martin, biskup Turonský, který tam káral náruživost Ithaciovu, prosil císaře, aby krve haeretiků neproleval, a s odsouzením haeretiků biskupy se spokojil, a měl to za něco nového a neslýchaného. aby světský soud nad spory církevními rozhodoval. Císař propůjčil sluchu slovům Martinovým a slíbil mu, že krve neproleje. Ale Ithacius tak znáruživěl, že i Martina z haereze podezříval a ve své nechvalné horlivosti každého za haeretika měl, kdo se mnoho postil a modlil.

Po odchodu Martinově byl císař od Ithacia a dvou jiných biskupů Magna a Rufa přemluven a odevzdal vyšetřování pře priscillian-ké praefektu praetorio Evodiovi, muži přísnému a spravedlivému. Priscillian přiznal se k bezbožnému učení, a že se ženskými konventikule držel a nahý se modlil. Priscillian byl k smrti odsouzen, a s ním byli odpraveni dva klerici Felicissimus a Armenius, laik Latronian a jeho přítelkyně Euchtrotia; Instantius byl poslán na ostrov Sylinu za Britannii do vyhnanství, a týž trest vyhnanství zastihl i jiné stoupence. Tak tekla r. 385 první krev bludařů nálezem soudu světského, v němž církevní mužové svou obžalobou účastenství měli.

Toto jednání zbudilo u mnohých zaslouženou nevoli; ale synoda Trevirská schválila r. 385 jednání Ithaciovo a způsobilá, že císař Maximus vysoké úředníky do Španělska poslati chtěl, aby tam všechny sektáře zabavením jmění a smrti trestali. Tu přišel sv. Martin do Trevira prosit císaře za život některých služebníků předešlého císaře Gratiana, kteří k smrti byli odsouzeni, a žádal spolu, aby císař oněch úředníků do Španěl neposýlal; ale nesúčastnil se synody Ithacianů právě shromážděné. Císař hrozil mu, že všechny, za které prosil, dá odpravit, nevstoupí-li do synody. Martin povolil, a císař slíbil mu za to, že oněch úředníků neodešle, Martin odebral se druhý den zpět do Turona a litoval, že i jeden den s Ithaciany obcoval.

Popravou Priscillianovou nebyl jeho blud vykořeněn; jeho stoupenci ctili ho jako mučenníka, převezli jeho tělo a ostatní odpravené do Španělska a vystrojili jim slavné pohřby¹⁾. Okolo roku 400 zdá se, že četní Priscillianisté do církve se navracovali, tak učinili biskupové Symfobius, Diktinnius a jiní na synodě Toletanské okolo r. 400²⁾. Ale mnozí setrvali v bludu a kryli se pro veřejnost.

V prvních dnech r. 444 byli noví Manichæové, kteří asi nebyli nic jiného, nežli Priscillianisté, v Římě odkryti, a papež Lev V. svolal bezpochyby ještě v lednu téhož roku veliké shromáždění biskupů, presbyterů, senatorů a znamenitých laiků, kde ohavnosti této sekty odkryl. Její biskup a jiné znamenité

¹⁾ Sulpitius Severus: *Historia sacra* II. c. 46—51. dialogorum III. 11—15. — Augustinus: *Contra mendacium*. — Hieronym. *de vir. illustr.* c. 122. 123. — Prosper Aquitan. *chronic.* ad ann. 388. — ²⁾ Idatii *chronic.* ad ann. 400.

osoby složily úplné vyznání, a papež rozeslal o tom protokol na všechny strany¹⁾. To pohnulo španělské biskupy, že opětnou pozornost priscillianismu věnovali a jej četně zastoupeným našli. V jeho příčině slavili tři synody, a sice v Astorice (Astorga) roku 446, v Toletě r. 447 a o něco později v Galicii in municipio Celensi. Synoda Toletanská složila vzhledem k nim symbolum, kde praví o Duchu sv. „a Patre Filioque procedens“ (že od Otce a Syna vychází), a proklela jejich blud v 18 anathematismech²⁾. Blud trval dále, a synoda Brazská (Braccara) zabývala se jím r. 563 opět, opakujíc symbolum toletanské a k němu připojených 18 anathematismů a přidávíc k nim 17 nových³⁾. Od těchto časů mizí Priscillianisté a zanikli později pod panstvím Arabů na dobro.

§. 120.

Antidicomarianité; Helvidius, Bonosus; Kollyridianky.

Se ctí Kristovou jest úzce spojena pocta jeho panenské Matky. Kdo Vykupitele snižuje, nectí také jeho Matky; kdo pravého člověčenství Spasitelova neuznává, zbavuje i jeho Matku vznešeného místa, které ve vykoupení lidského pokolení zaujímá. Z Apollinaristů vyšli **Antidicomarianité**, kteří stále panenství Matky Boží popírali a tvrdili, že porodivši Krista se svým manželem Josefem obcovala a dítky porodila, které písmo bratřími a sestrami Ježíšovými nazývá. Žili v Arabii a slouli Antidicomarianité čili protivníci Panny Marie⁴⁾.

Totéž tvrdil v Italii **Helvidius**, učenník Auxentia, někdy arianského biskupa Milánského, a vydal o tom v Římě spisek. Sv. Jeronym zdržuje se tenkrát v Římě vyvrátil ho důkladně a učeně⁵⁾.

²⁾ Hefele. II. 285. — ³⁾ Hefele. II. 288—290. — ⁴⁾ I. c. III. 12—15. — Srv. Simon Vries: *Dissertatio critica de Priscillianistis eorumque fatis, doctrinis et moribus*. Ultraj. 1745. — Girves: *De historia Priscillianistarum dissertatio*. Rom. 1750. — Walch: *Historie der Ketzereien* díl 3. str. 378 sq. — Luebker: *De haeresi Priscillianistarum*. Hafn. 1840. — Mandernach: *Geschichte des Priscillianismus*. Trier. 1850. — Gams: *Kirchengeschichte von Spanien*. II. 363—94, 398—413, 466—79. — ⁵⁾ Epiphan. haeres. LXXVIII. — ⁶⁾ Adv. Helvidium, de perpetua virginitate Beatae Mariae.

Týž blud o Panně Marii choval **Bonosus**, biskup Sardiecký. Synoda Kapuanská odevzdala r. 391 vyšetřování tohoto bludu Anysiovi, arcibiskupu Soluňskému a biskupům Macedonským, kteří Bonosa zatratili. Ostatně byl Bonosus ještě v jiné bludy o Nejsv. Trojici a osobě Kristově zapleten.

Do opačného bludu upadly četné ženy v Arabii, které Matce Boží božskou čest vzdávaly, za tím účelem zvláštní sbory konaly a sebe jako za její kněžky pokládaly. V určitý sváteční den vozily na voze po způsobu pohanském Marii Panně zasvěcené koláče (*κολυβίς*), odtud jejich jméno **Kollyridianitek**, obětovaly jí je a požívaly potom, slavíce tak jaksi Marianskou liturgii. Církev zatratila je, nepřipouštějíc, aby pocta marianská v klanění zabíhala, a ony zanikly¹⁾.

§. 121.

Spory origenistické²⁾.

Origenes měl za svého života i po své smrti četné přátely i nepřátely, kteří slovem i perem buď ho hájili neb zavrhovali. Tyto spory musily se povážlivějšími státi, když ve velikém boji arianském Ariané Origena za svého stoupence vyhlášovali a k němu se odvolávali, a proto mnozí otcové a pravověrní spisovatelé v něm otce arianismu spatřovali.

Pilnými čtenáři spisů Origenových byli vzdělanější mnichové egyptští a palæstinští, a čerpali z nich na mnoze své vzdělání; ale pohoršením byli mnichům nevzdělaným, kteří počtem silnější na mnoze Bohu lidské tělo připisovali, a tudy **Anthropomorfity** nazýváni byli, proto poněvadž z nich jejich protivníci svou zbraň proti nim čerpali.

Nejznamenitějším protivníkem Origenovým této doby byl sv. Epiphanius, od r. 367 biskup Salaminský na ostrově Cypru, který ho do svého díla proti všem kacířům³⁾ pojal. Za to byli vřelými ctiteli Origenovými *Jan*, biskup Jerusalemský, *Rufin*, představený mnichů na hoře Olivetské a *Jeronym*, mnich v Betlémě. Jeronym opatřil si skoro všechny jeho spisy, pře-

¹⁾ Epiphan. haerer. XCVII. — ²⁾ Walch: Historie der Ketzereien. Leipzig. 1762 sq. sv. VII. 427 sq. — Lommatzsch: De origine et progressu haeresis Origenianae. Lips. 1846. — Frýburský K. Lex. [čl. Origenistenstreit od Hefele. VII. str. 844 sq. — ³⁾ Lib. II. haer. LXIII.

ložil z nich některé do latiny a vzdělal se jimi za exegetu. Ještě okolo r. 390 psal své přítelkyni Paule ¹⁾, že Origenes více toho napsal, nežli člověk jest s to, aby přečetl. a dodal: „Jakou odměnu za to vzal? Od biskupa Demetria byl odsouzen, a Řím přistoupil k tomuto výroku, nikoliv pro novotu učení, nikoliv pro kacířství, jako nyní vztekli psi proti němu povstávají, ale poněvadž slávu jeho výmluvnosti a učenosti snést nemohli, a jiní je za němé měli, když on mluvil.“ A dvě léta před tím pravil v předmluvě svého rozboru „o hebrejských jménech“, že dílem Origena napodobil, o němž toliko nevědomý tvrditi může, že nebyl *po apoštolicích učitelem církvi*.“ Ale jak vysoko Jeronym Origena si vážil, byl přece vzdálen jeho bludu.

Jeronym a Rufin žili v úzkém přátelství více nežli 25 let, když mezi ně zasel símě nesvornosti jakýsi mnich egyptský jménem Aterbius, o němž nic určitějšího známo není, nežli že byl Anthropomorfitou. Tento přijda r. 392 do Jerusaléma vstoupil do chrámu právě, když tam lid shromážděn byl, a vinil biskupa Jana, Jeronyma a Rufina, že jsou přívrženci bludů Origenových. Jeronym vyslovil následující neděli veřejně v chrámu, že Origena zavrhuje, a upokojil úplně Aterbia a ostatní jeho stoupence. Biskup Jan a Rufin mlčeli a pokládali Jeronymovi za slabost, že veřejně odsoudil muže, kterého posud všele hájil ²⁾. Od této doby nastala mezi Jeronymem a Rufinem roztržka a napnutost, která též byla příčinou, proč Jeronym Rufina ve své knize „De viris illustribus“ vynechal.

Okolo tohoto času r. 394 přišel stařícký Epiphanius do Jerusaléma snad za tím účelem, aby proti origenismu působil. Nejprve bydlil u biskupa Jana a putoval zároveň s ním do Betléma. Když však v chrámu Božího hrobu proti origenismu kázal, vzbudil velikou nelibost přítomného biskupa Jana a jeho přátel, který jemu po svém arcijahnu vzkázal, aby o takových věcech nemluvil, a měl potom sám ostrou řeč proti anthropomorfismu, patře svým zrakem na Epiphania, tak že každý pozoroval, na koho mítí. Když ukončil, ujal se Epiphanius ještě jednou slova a pravil: „Co můj bratr proti kacířství Anthropomorfítů pravil, jest dobré a správné, i já je zavrhuji, ale zároveň jest potřebí, abychom převrácené články Origenovy zatratili.“ Posluchači porozuměli řeči Epiphaniově a smáli se

¹⁾ Epist. 39 — ²⁾ Hieronym apolog. adv. libris Rufini III. 33.

biskupovi Janovi¹⁾. Epiphanius odebral se potom k mnichům do Betléma a způsobil, že oni i Jeronym veškeré spojení a církevní obcování s Janem zrušili, dokud by jistoty s strany své víry nepodal. Aby však mnichové v tomto oddělení od svého biskupa bez služeb Božích nebyli, posvětil Epiphanius Pauliniana, bratra Jeronymova, za presbytera, ačkoli se zdráhal a zasáhl takto proti kanonům do cizí pravomocnosti; proto ztěžoval si biskup Jan vším právem na porušení své pravomocnosti²⁾, a Epiphanius vymlouval se pouze obyčejem Cyprským.

Brzo potom vmisil se do těchto rozepří patriarcha Alexandrinský Theophilus, horlivý přívrženec Origenův, a poslal svého důvěrníka presbytera Isidora do Jerusaléma smířit strany. Isidorus však postavil se hned na stranu Origenistů, a Theophil psal papeži Siriciovi list, v němž Epiphania z anthropomorfismu obviňoval. Theophil přišel sám do Palaestiny a zjednal smíření mezi biskupem Janem a Rufinem s jedné a Jeronymem a ostatními jeho přátely s druhé strany; každý zůstal při svém náhledu o Origenovi, a nikdo nějakého bludu neodvolal, poněvadž v skutku žádného na žádné straně nebylo.

Spor obnovil se, když Rufin Palæstinu opustil a do Říma se odebral, kde v klášteře, Pinetum zvaném a v okolí Říma ležícím, žil. Zde přeložil na prosbu jakéhosi Makaria, který se ho s strany Origena tázal, co by o něm smýšlel, apologii Pamfilovu, a připojil dodatek „O porušení knih Origenových,“ kde tvrdil, že všechna nepravověrně znějící místa v jeho knihách jsou interpolace neb porušení textu od haeretiků. Hned potom zhotovil pro Makaria překlad díla „περὶ ἀρχῶν,“ ale nikoliv věrně, nýbrž, jak sám praví, některá temná místa rozšířil a jasnějšími učinil, nápadně pohoršlivá vynechal, jiná opět zmírnil, a při tomto svém počínání se na Jeronyma odvolával, kterého k největším ctitelům Origenovým čítal. Když tento překlad byl uveřejněn, povstaly v Římě dvě strany, jedna byla pro Rufina, druhá proti němu, kladouc mu rozšiřování origenismu za vinu. Pammachius a Oceanus, dva přátelé Jeronymovi, poslali tento překlad i s předmluvou jemu do Palæstiny, aby se hájil, a sv. Marcella, rovněž přítelkyně Jeronymova, se svými přátely udala Rufina u papeže Anastasia, nástupce Siriciova, který posud žádné vědomosti o Origenovi neměl. Papež

¹⁾ Hieronym. ep. 38. — ²⁾ Hieron. ep. 82.

vyzval písemně Rufina, který po zhotovení onoho překladu do Aquileje se odebral, aby do Říma přišel a osobně se hájil. Rufin neuposlechl a hájil se toliko symbolem, které papeži zaslal a v některých opisech i po Itálii rozšířil. Ale toto symbolum nezničilo u papeže onoho dojmu, který na něho překlad tak nebezpečné knihy, jakou bylo dílo „περι αρχων“ učinil, a proto nechtěl ničeho více slyšeti o muži, který nebezpečné a Latinským posud nepřístupné výroky Alexandriňana do latiny přenesl. Že by ho byl anathematizoval, nezdá se býti pravdě podobno, jelikož Rufin i později s muži smýšlení přesně církevního ve spojení a přátelství stál. Ono symbolum neuspokojilo též Jeronyma, který je za dvojsmyslné pokládal, a teď věrný překlad periarchonu zhotovil. Mezi oběma znamenitými muži nastal písemný boj, který s obou stran náruživě byl veden. O pravověrnosti Rufinově, kterou Jeronym podezříval, není pochybnosti, ale tolik jest pravda, že sám pravověrně smýšleje svým překladem k rozšíření origenistických bludů přispěl a pelagianismu zbraně přichystal. Z toho pak lze vysvětliti velikou horlivost, ba až náruživost, kterou Jeronym proti Rufinovi vystupoval, aby ho při jeho znamenitosti pro čistotu víry neškodným učinil; mimo to byl ještě jeho trpkostmi podrážděn a splácel rovné rovným.

Rufin odebral se po smrti sv. Anastasia r. 402 do Říma, kde žil až do r. 408. Před Gothy utíkaje odebral se do Sicilie a umřel tam r. 410.

Bouřeplné hnutí nastalo, když do sporů origenistických a anthropomorfistických mnichů násilný Theophil, patriarcha alexandrinský, opět zasáhl.

Sám byl ctitelem Origenovým a nepřítelem Anthromorfítů a obžaloval Epiphania jako Anthropomorfitu v Římě. Jeho důvěrní přátelé čítali se k Origenistům, tak svrchu řečený presbyter Isidorus, obzvláště tak zvaní čtyři dlouzí bratři *Dioskurus*, *Ammonius*, *Euthymius* a *Eusebius*, učení mnichové nitričtí, které z kláštera k sobě povolal a zvláštní důvěrou ctil. Dioskura posvětil za biskupa Malé Hermopole, Euthymia a Eusebia za presbytery, toliko Ammonius nepřijal z pokory nijakého svěcení. Jelikož směr anthropomorfistický v Egyptě jmenovitě mezi mnichy přechetné stoupence čítal, vyslovil se proti němu patriarcha se vši rozhodností ve svém velikonočním listu r. 399. Když tento list po obyčeji do klášterů egyptských přinesen jest, pobouřil nesmírně mnichy, kteří pravili, že patriarcha

jest kacířem, jelikož písmo sv. patrně a jasně údy lidské Bohu připisuje. Většina starších mnichů radila, aby se od patriarchy odtrhli. Celé zástupy mnichů táhly do Alexandrie, aby bezbožné učení na Theophilovi pomstili a měli úmysl, že patriarchu zabijí. Jsa v úzkosti postaven, použil Theophil lsti, předstoupil před mnichy a pravil k nim: „že v nich tvář Boží spatřuje.“ Toto slovo usmířilo poněkud mnichy, kteří nyní k němu volali: „Když tak věříš, zatrat knihy Origenovy, neb jejich čtenáři jiného náhledu nabývají.“ Theophil jim odpověděl: „To jsem již dávno uzavřel, a učiním to po vašem zdání; neboť i já se hněvám, jako vy na ty, kteří se Origena přidružují“¹⁾).

Ale toto přepadnutí od mnichů sotva ho na stranu Anthropomorfítů převrátilo, spíše to učinily rozmišky mezi ním a jeho bývalými přátely, Isidorem a čtyřmi dlouhými bratřími, které nedávno vznikly a neukrotitelnou mstu v patriarchovi vzbudily. Theophil varoval nyní ostatní mnichy před čtyřmi dlouhými bratry, zastával veřejně anthropomorfism, zatratil na synodě alexandriinské učení Origenovo a jeho stoupence, jmenovitě dlouhé bratry vyjma Dioskura. Ano sáhl až i k moci a vymohl od egyptského místodržitele rozkaz, aby tito mnichové z celého Egypta vypuzeni byli. Vojáky a svými sloužícími, které opojil, jsa provázen vytáhl v noci na poušť nitrickou, zapálil tam jejich kláštery, spálil i knihy písma sv. a sv. Tajemství, která se tam nacházela, a četní mnichové přišli v tomto zuření o život, jejichžto památku jako mučenníků Řekové 30. června konají. Okolo 300 mnichů uteklo se do Jerusalema, a odtud do Skytopole. Když i zde pronásledování je zasahovalo, utekli se Isidorus, dlouzí bratři a okolo 50 mnichů do Kt. 401. Zároveň použil Theophil každé příležitosti, jmenovitě svých velikonočních listů r. 401, 402 a 404, aby proti origenismu horlil, a spojil se s Jeronymem a jinými muži téhož smýšlení, aby ve všech provinciích klatbu na Origena vyvolali. Na mnohých místech se jim to podařilo; mimo papeže Anastasia zavrhl Origena biskup Simplician z Milána, Chromatius z Aquileje, synoda v Jerusalemě a na Cypru.

Když pronásledování mnichové do Kt. přišli, přijal je patriarcha Jan Zlatoústý (Chrysostomus) laskavě, podporoval je,

¹⁾ Socrat. VI. 7. Sozom. VIII. 11.

ano přimlouval se za ně i u Theophila; ale ke stolu Páně jich nepřipustil, jelikož byli od svého biskupa prokleti. Theophil nechtěl jim odpustiti, poslal plnomocníky do Kt., aby je obžalovali, a byl s Janem Zlatouústým velice nespokojen, jelikož se mu křivá zpráva donesla, že je k stolu Páně připustil. Ale mnichové obžalovali Theophila u císaře Arkadia z rozličných zločinů; proto přikázal mu císař, aby se do Kt. dostavil a před patriarchou Janem Zlatouústým se zodpovídal; prozatím dal ony mnichy zatknouti, jelikož úplný důkaz provésti nemohli, až by přišel Theophil, a soud řádně se provedl ¹⁾).

Theophil však úmyslně prodlužoval svůj odjezd z Alexandrie a přemluvil přehorlivého a již 90 let starého Epiphania, biskupa Salaminského na Cypru, aby se dříve do Kt. odebral a tam boj proti Origenistům započal r. 402. Epiphanius uposlechl, vzal akta své synody s sebou a spěchal do Kt. Při jeho příchodu poslal mu Jan Zlatouústý duchovenstvo vstříc a zval ho, aby se v domech, které církvi náležejí, ubytoval. Epiphanius však nepřijal tohoto nabídnutí a nechtěl s ním církevně obcovati, dokud by dlouhých bratří nevypudil a nad Origenem klatby nevyřkl. Jan odpověděl mu docela správně, že o tom synoda rozhodne. Místo pokojného vyčkání této synody shromáždil Epiphanius v Kt. přítomné biskupy. sdělil jim akta cyperské synody a žádal od nich, by k nim přistoupili. Někteří to učinili, jiní mu to odepřeli. Návodem nepřátelských vnukání proti Janovi Zlatouústému uzavřel dále, že bude v chrámu sv. apoštolů služby Boží konati, a při té příležitosti že u přítomnosti lidu spisy Origenovy zatratí. Dioskura a jeho stoupence z církve vyobcuje a Jana Zl. za jejich přívržence vyhlásí. Ale sotva do chrámu vstoupil, poslal mu Zlatouústý jahna vstříc, který mu všechny přestupky, jichž se až posud v Kt. proti sv. kanonům dopustil, vypočítal a na to ho upozornil, že svým počínáním přesnadno zbouření lidu vyvolati a do nebezpečnosti života přijíti může. Zděšen nad touto řečí opustil na rychlo chrám a upustil od svého protizákonného počínání, a vzpomatoval se ze svého posavadního počínání.

Po přání císařovny Eudoxie odebrali se Ammonius a ostatní mnichové egyptští k Epiphaniovi, který v rozmluvě

¹⁾ Palladius. Vita s. Chrysostomi, inter ejus opera, ed. Montfaucon. Par. 1718—38. 13. T. f. v T. 13. u Migne. jsou díla Zlatouústého ser. gr. T. 47. sq. Socrat. VII. 9. Sozom. VIII. 13.

s nimi vyznal, že ani jejich osob nezná ani jejich spisů nečetl, ale jen dle doslechu a zpráv od jiných je pronásledoval. Tu smířil se s nimi, poznal, že byl od jiného zneužíván, a spěchal domů, maje tušení blízké smrti. Když biskupové k moři ho doprovázeli, pravil k nim: „Jdu pryč, spěchám, velice spěchám.“ Vlasti však již neuviděl a umřel na moři 403, svatý pronásledoval v přílišné horlivosti svatého ¹⁾).

Theophil dostavil se do Kt. s dráhným počtem egyptských biskupů, vstoupil hned v tajné spojení s nepřátely Janovými, kterých bylo mnoho, obzvláště s císařovnou Eudoxií, jež byla jeho řečí proti nádheře a nepořádnému životu paní uražena, a s biskupy Akaciem z Berce, Antiochem z Ptolomaidy, Severianem z Gabaly, získal mnohé mocné ode dvora a dovedl celou věc tak obrátiti, že mu císař dal dovolení slaviti synodu, před kterou by Jana obeslal. Pro oblíbenost jeho u lidu nebyla konána v Kt., nýbrž přeložena poblíž Chalcedona na villu ad quercum (*ἐπὶ δρῦν*), která praefektovi Rufinovi náležela, a kde se palác, veliký chrám a klášter nalezaly. Sešlo se sem 36 biskupů, skoro všichni Egyptané. Dle Sokrata ²⁾ a Sozomena ³⁾ nebylo více mluveno o origenismu, nýbrž origenističtí mnichové byli vyzváni, aby Theophila odprosili, a za přijetí do církevního obcování žádali. A mnichové to učinili, poněvadž jim hlavní rádcové chyběli; neboť Dioskur umřel ještě před otevřením synody, a Ammonius přibyl tak nemocný na synodu, že v tamějším klášteře brzo zemřel. Theophil chválil ho po smrti velice.

Hlavní jednání synody směřovalo proti Janovi Zlatoústému. Jeho žalobníkem byl jahen Jan, který proti němu 29 článků podal, jimiž ho obviňoval, že násilně proti podřízenému duchovenstvu jednal, že neprávne mnohé kostelní věci prodal, že jeho obcování není bezúhonné, že jest nestřídmý atd. Theophil obeslal Zlatoústého. Zlatoústý však se nedostavil, nýbrž svolal synodu 40 biskupů, která poslala deputaci k Theophilovi a napomínala ho, aby v cizí diecési zmatků nedělal, a když by proti nicajskému kanonu spor v cizí diecési rozhodnouti chtěl, aby do Kt. přišel. Ostatně má prý sám se zodpovídati, jelikož proti němu žaloba, obsahující 70 článků, zadána jest; synoda

¹⁾ Socrat. VI. 10. 12. 14. Sozom. VIII. 14. 15. Srv. Eberhard: Die Be-theiligung des Epiphanius an dem Streite über Origenes. Trier. 1859.

²⁾ Socrat. VI. 15. — ³⁾ Sozom. VIII. 17.

Kt. jest prý četnější a zahrnuje biskupy z rozličných provincií a mezi nimi 7 metropolitů, kdežto ad quercum jsou skoro sami Egypťané počtem 36. Jan Zlatoústý psal nad to biskupům ad quercum, že se jim všude, kde by chtěli, dostaví, jenže musejí dříve vyloučiti jeho rozhodné nepřátele Theophila, Akacia, Severiana a Antiocha; kdyžby toho neučinili, že se nikdy nedostaví. Brzo na to poručil císař Janovi, že „se dostaviti musí,“ a proto na opětnou citaci poslal své plnomocníky k synodě ad quercum. S nimi však nakládala synoda násilnický; jeden byl od ran všecek modrý; druhému byl šat rozedrán, třetí byl uvržen do okovů, které pro Jana byly přichystány, a do neznámého místa odvečen. Process započal proti Janovi, jakoby se byl nedostavil, a k starým článkům přidal biskup Isák ještě 17 nových proti němu, jimiž ho vinil, že jest Origenistům přichylným, že jeho výrazy jsou pohanstvím porušeny, a že biskupy v cizích diecésích světi. Po skončeném vyšetřování vynesla synoda rozsudek, kterým Jana sesadila, a obrátila se s prosbou na císaře, aby byl vyhnanstvím potrestán, jelikož prý se dopustil uražení Veličenstva: kterýž článek vyšetřovati přináležel prý císaři a nikoliv synodě. (Jan Zlatoústý prý totiž ve svých kázáních užíval výrazů, kterými na císařovnu Eudoxii narážel a ji zjevně s Jezabelou porovnal). Císař po přání synody vypověděl Jana a způsobil tím takovou nelibost u lidu, že se okolo svého biskupa v chrámu shromáždil a jeho propustiti nechtěl. Jeden komes, sprovázen jsa vojáky, vyvedl ho z chrámu; veškeren lid ho doprovázel, a jeden úředník jménem Kuriosus uvrhl ho na loď, která ho v noci do Prænetu, města v Bithynii ležícího, zavezla. Bylo to třetí den po jeho sesazení. Jeho vyhnanství trvalo toliko jeden den. Lid jítřil se v Kt., všude panoval nárek a pláč, v noci nastalo hrozné zemětřesení, a císař s císařovnou byli tak ustrašení, že tato vlastnoručním listem Jana k návratu zvala. Jan chtěl býti větší synodou ospravedlněn a do biskupství opět dosazen, proto zamýšlel u Kt. zůstat a do města nevkráčovati; ale lid nechtěl svého horlivého pastýře tak dlouho postrádati, nutil ho do města se navrátiti a neustál, až do chrámu apoštolů od více než třiceti biskupů v slavném průvodu uveden byl. Jan Zlatoústý opakoval své přání s strany synody tak dlouho, až Arkadius své svolení k ní udělil a biskupy k ní zval. Ale Theophilus a ostatní žalobníci a nepřátelé Janovi vidouce průběh celé věci a od synody nastávající nic dobrého pro sebe neočekávající, prehli tajně v noci,

aby ze svého počínání na synodě ad quercum počet klásti nemusili. Císař poslal do Egypta a vyzval Theophila k návratu do Kt., on ale neuposlechl, a Janem žádaná synoda nesešla se k veliké škodě a záhubě pro něho¹⁾.

Po dvou měsících vypukla nová bouře proti Janovi. Po blíž chrámu sv. Sofie u dveří radnice byla ke cti císařovny Eudoxie postavena stříbrná socha, která na sloupě porfyrovém stála. Při jejím zasvěcení byly polopohanské radovánky, tance, divadla a kratochvile uspořádány. Zlatouštý nemoha takové nekřesťanské hry u chrámu viděti, horlil v jedné řeči proti nim, a vyslovil se ostře proti těm, kteří při nich podílu brali, jakož i proti těm, kteří je uspořádali. Eudoxie byla uražena. Brzo potom byl svátek stětí sv. Jana Křtitele, a tu prý Zlatouštý docela patrně císařovnu s Herodiadou porovnával, která po hlavě Janově touží. Tu působením dvora byla hned synoda, po které Zlatouštý na darmo toužil, do Kt. svolána, v které se staří jeho nepřátelé objevili, a k nimž se noví přidali, poněvadž mnozí otročtí biskupové pouze přízeň dvoru měřítkem svého jednání měli. Theophil se nedostavil nemaje se pro lid v Kt. za bezpečného, ale dal biskupům radu, kterou se též řídili; by se totiž do věcného vyšetřování proti Janovi nepouštěli, nýbrž ho formálně užívajíce kanonů antiochenských z r. 341, totiž čtvrtého a dvanáctého, dle nichž jednou sesazený biskup toliko synodou opět měl býti dosazen, a když by toho nedbaje samovolně na biskupství nastoupil, měl na věky biskupství pozbyti, svrhli. Darma ohražoval a bránil se Jan Zlatouštý proti těmto kanonům jakožto od synody arianské pocházejícím; byl sesazen, císař potvrdil sesazení, a císařští úředníci oznámili jemu tento výrok s rozkazem, by domu svého nepouštěl a do chrámu nevstupoval. Lid stál po straně biskupově a navštěvoval služby Boží toliko těch kněží, kteří byli jeho stoupenci. V tomto rozčilení nadešly velikonoce r. 404; o slavné noci před hodem Božím bylo mnoho tisíc lidu s křtěnci v chrámu shromážděno, tu vrazilo snahou biskupů Autiocha, Akacia a Severiana, zarytých to nepřátel Janových, vojsko do chrámu, vyhnalo odtud Joannity a učinilo krveprolití. Podobné výstupy opakovaly se i v následujících dnech, a Jan byl ve svém příbytku od zákeřníků, kteří ho se světa sprovditi

¹⁾ Sozom. VIII. 16—19. Socrat. VI. 15—17. Palladius, Vita s. Chrysostomi. Theodoret. H. e. V. 34.

chtěli, ohrožován. tak že občané sami jeho obydlí ve dne i v noci střežili. Teprve za pět dní po svátcích svatodušních 9. června r. 404 byl do vyhnanství do nepatrného městečka Kuku, které v Armenii leželo, vlečen a dostal se tam za velikých útrap trpěv 30 dní po sedmdesátidenní cestě. Jelikož zde blahodárnou činností vyvínoval a mnoho pohanů ke Kristu obrátil, ano svým působením až za hranice říše římské do Persie zasahoval: vymohli jeho nepřátelé na císaři Arkadiovi nový edikt, kterým byl do místa řečeného Pythius, jež na severním břehu Černého Moře leželo, vyhnán. Na cestě tam u Komany podlehl svízelm a trápením vyhnanství a umřel 14. září r. 407. Jeho kosti byly tam položeny vedle sv. Basiliska ¹⁾).

Bludy na Západě o křesťanské anthropologii (učení o člověku).

§. 122.

Pelagianismus ²⁾.

Mezi tím, co Východ slavně z boje arianského vyšel, povstalo veliké hnutí myslí na Západě s strany otázek, které se křesťanské anthropologie týkají.

¹⁾ Socrat. VI. 18. 19. 21. Sozom. VIII. 20—24. 26—27. Pallad. Vit. s. Chrysost. Theodoret. H. e. V. 34. Srv. Hefele II. 76. sq.

²⁾ Vossius: *Historia de controversiis, quas Pelagius ejusque reliquiae moverunt*, Lugd. Bat. 1618. (Amstd. 1655). — Noris: *Historia pelagiana*. Paris 1673. (opp. Veron. 1729. T. I.). — Garnier: *Dissert. VII., quibus integra continetur Pelagian. historia in edit. opp. Marii Mercat.* Paris 1673 (Baluz. 1684.) — Praefatio in Tom. X. opp. s. Augustini ed. Monach. Bened. — Hug. Grotii: *Disquisitio, num pelagianus sint ea dogmata, quae sub eo nomine traduntur*. Paris. 1622. — Horn: *De sententiis eorum patrum, quorum auctoritas ante Augustinum plurimum valuit, de peccato originali*. Gott. 1801. — Wiggers: *Versuch einer pragmatischen Darstellung des Augustinismus und Pelagianismus und Semi-pelagianismus*. Berl. 1821. — Lentzen: *De Pelagianae doctrinae principis*. Col. 1833. — Jacobi: *Die Lehre des Pelagius*. Leipzig. 1842. — Wörter: *Die christliche Lehre über das Verhältniss von Gnade und Freiheit bis auf Augustinus*. 2 Bde. Freiburg 1856—60. — Wörter: *Der Pelagianismus [nach seinem Ursprung und seiner Lehre]*. Freib. 1866. — Luthardt: *Die Lehre vom freien Willen und seinem Verhält-*

Křesťanství učí, že člověk v Adamu klesl, jest od Boha odvrácen a jemu odcizen, a že mezi oběma nepřátelství panuje. By člověka s Bohem smířil a spravedlnosti Boží dosti učinil, přišel Syn Boží na svět, shladil hřích a získal člověku nadpřirozenou milost, kterou člověk bývá obnoven a opět za Syna Božího přijat. Tu musily nutně vzniknouti otázky a dojiti svého rozluštění, v jakém poměru stojí člověk se svými silami k nadpřirozené milosti a svému znovuzrození; a zdali tato nadpřirozená milost jest mu nutná, aneb může-li se i bez ní obejiti.

Východ zabýval se méně s anthropologií, jako to vůbec s praktickou stránkou křesťanství činil; bylť pro svůj badavý směr veškeren zahlobán v učení o nejsv. Trojici a osobě Syna Božího. Východní otcové a učitelé bojující s Gnostiky a Manichæy, kteří příčinu všeho zlého do hmoty kladli a v ní viděli, musili proti nim veškerou váhu na svobodu klásti a z ní všechno dobré i zlé odvozovati. Musili proti nim tvrditi, že jedena každý svou svobodnou vůlí své spasení konáme. V tomto případě nemyslili na milost Boží jako na druhého činitele, který spásu v nás působí, poněvadž k tomu žádné příležitosti neměli. Teprve když tento druhý činitel byl upírán, hlásil se ke své platnosti. A to činil **Pelagius**.

Pelagius byl dle Maria Merkatora¹⁾ rodem Britan a mnich, ale klerikem nebyl²⁾. Svě vzdělání čerpal z Východu, jmenovitě byl jeho učitelem v bludu presbyter Rufinus, rodem ze Syrie a učenník Theodora, biskupa Mopsvestenského, který bludnou soustavu anthropologickou v Římě za papeže Anastasia rozšiřoval³⁾. Pelagius pojal ji do sebe a tvrdil potom na základě jednostranné mnišské ascese, že člověk sám ze sebe může býti dobrým, a měl poukázání na slabost a hříšnost lidské vůle a tudíž ctnost nadpřirozené pomoci čili milosti Boží za pouhou vytáčku, aby člověk hřeše sebe svou nedostatečností vymlouval a boj proti sobě si usnadňoval. Svůj blud obšírně podal in epistola ad Demetriadem virginem, kterou pro panenství rozohniti chtěl. I jeho komentáře k listům sv. Pavla nejsou

nisse zur Gnade in ihrer geschichtlichen Entwicklung dargestellt. Leipz. 1863. — Habert: *Theologiae graecorum patrum vindicatae circa universam materiam gratiae*. Wirceb. 1863.

¹⁾ *Commonitorium*, c. 1. n. 2. — ²⁾ Augustin. *de gestis Pelagii* c. 35. n. 61. *de haeres.* c. 88. Orosius, *Apolog.* c. Pelagium, *de arbitrii libertate*, n. 4. — ³⁾ Mar. Mercat. *commonit.* c. 1. n. 2.

bludných výkladů prosty. Horlivého stoupence našel na Caelestiovi, který ze vznešeného rodu pocházel a svým povoláním advokat byl. Jejich působení nevzbudilo v Římě žádné zvláštní pozornosti, a jejich bludy nedošly žádného povšimnutí, jelikož byly příliš nové a málo známé.

R. 411 opustili oba mužové Řím a odebrali se do Kartaha, kde Caelestius za presbytera posvěcen býti chtěl. Pelagius cestoval odtud do Jerusálema a byl tam od biskupa Janovlídne přijat. Caelestius musil se v Karthagu svobodně o svém učení vyjadřovati a pozornost na sebe obrátiti; neboť byl před synodu, na které arcibiskup Aurelius se svými suffragany zasedal, volán. Zde ho obžaloval Paulinus, jahan sv. Ambrože: z těchto 6 haeretických článků: 1. Adam byl by prý umřel, ať by byl hřešil nebo nehřešil; 2. hřích Adamův uškodil pouze jemu, nikoliv však lidskému pokolení; 3. dítě rodí se v totéž stavu, v jakém se Adam před svým hřichem nalezal; 4. není pravda, že pro smrt a hřích Adamův veškeré lidské pokolení umírá, rovněž jako není pravda, že skrze vzkříšení Kristovo veškeré lidské pokolení z mrtvých vstane: 5. dítě, byť i pokřtěny nebylo, má život věčný; 6. člověk může býti bez hřichu a zachovávatí přikázání Páně, poněvadž i před příchodem Kristovým byli lidé bez hřichu, a zákon tak přivádí do království nebeského jako evangelium¹⁾. Aurelius žádal od něho odvolání; Caelestius však snažil se jednání převést na otázku o rozšiřování hřichu a pravil, že jest to pochybné, zdali stavu dědění hřichu (*tradux peccati*) stává, poněvadž rozliční učitelé rozličně o tom učí. Když však tyto rozličné učitele jmenovati měl, neuměl jiného udati leč jediného Rufina. Biskupové nedbajíce vytáček žádali odvolání, a když toho neučinil, byl exkommunikován. Proti výroku synody zadal appellaci do Říma a odebral se do Efesu, kde důstojnosti presbytera dosáhl²⁾.

Lepšímu osudu těšil se Pelagius v Palěstině. Jelikož však svými bludy se tam netajil, zbudil brzo podivení a našel ve sv. Jeronymovi velikého protivníka. Okolo tohoto času poslal Augustin španělského presbytera Orosia, svého učenníka do Palěstiny, aby Jeronyma a jiné muže na pelagianism upozornil. Následkem toho byla v Jerusalemě za předsednictvím biskupa Jana r. 415 slavena diecéšní synoda. Orosius oznámil synodě, co se vzhledem k Caelestiovi v Africe událo, okázal na dílo

¹⁾ Mar. Mercat. *commonit.* c. 1. n. 3. — ²⁾ Hefele. C. G. II. str. 91—93.

Augustinovo: De natura et gratia, které proti pelagianismu složil, a četl list jeho k Hilariovi o pelagianských náhledech, které na Sicilii se objevovaly. Na rozkaz Janův dostavil se Pelagius do synody, a presbyteri tázali se ho hned, jak do sedění vstoupil, ono-li učení přednášel, proti kterému Augustin bojuje. Pelagius odpověděl: „Co jest mně po Augustinovi.“ Na tuto nezdvořilou odpověď a zneuctění tak znamenitého muže, jakým byl Augustin, volali presbyteri, že Pelagius musí býti z cirkve vyloučen. Ale Jan ujal se Pelagia, nepřipustil tomu a žádal, aby Orosius své žaloby přednesl. Orosius vinil Pelagia z tvrzení, že člověk může býti bez hříchu, jen když chce. Po delší rozpravě, kde Jan stranně Pelagia zastával, připustil tento, že člověk svou přirozeností nemůže býti sice bez hříchu, ale každý, kdo po tom touží, obdrží od Boha sílu, aby byl bez hříchu; ale bez pomoci boží že nelze člověku býti bez hříchu. Jelikož Orosius toliko latinsky mluvil, Jan jen řecky rozuměl, a proto tlumočnicka potřebí bylo, který ne věrně vždycky slova tlumočil, dále poněvadž Orosius u Jana dobré vůle nepozoroval, stál na tom, aby výrok v této při Latiníkům se ponechal, poněvadž žalobník i obžalovaný jsou Latinici. Mnozí presbyteri podpořovali tento návrh a proto stalo se usnešení, aby se celá věc papeži Innocentiovi I. ponechala, jehož rozhodnutí se všichni podrobí¹⁾.

Po několika měsících podali dva galličtí biskupové Heros z Arelatu a Lazarus z Aixu, kteří ze svých sídel nespravedlivě asi byli vypuzeni a v Palaestině se zdržovali, žalobu, která ze 12 článků se skládala, Eulogiovi, biskupu Cæsarejskému, jako metropolitovi Palaestiny, proti Pelagiovi. Eulogius svolal k vyšetřování žaloby synodu, která se do Diospole čili Lyddy v prosinci téhož roku 415 sešla a všech biskupů 14 četla. Hlavním obhajcem pelagianismu byl jahen Anianus. Ale Heros a Lazar nemohli se pro nemoc do synody dostaviti, a proto neměl Pelagius žádného žalobníka před sebou. Žaloba byla latinsky psána, otcové však uměli jen řecky, za to Pelagius byl obou jazyků mocen. Tlumočnick nečetl celé žaloby, nýbrž jen hlavní články dilem zmírnil, dilem se o nich dvojsmyslně vyjádřil, a synoda uznala takto jeho obranu za dostačitelnou a jeho za pravověrného²⁾. Pro tento výsledek nazval Jeronym tuto sy-

¹⁾ Orosius, apolog. c. Pelag. de arbitrii libertate c. 3. 4. srv. Hefele. C. G. II. 93—95. — ²⁾ Hefele. I. c. 36—39.

nodu „bídnu“ (*miserabile*)¹⁾. Pelagius ohlubil se svým vítězstvím, a přívrženci jeho bludu dopouštěli se rozmanitých nástisků a týrání, ano i vraždy na nepřátelích Jeronymových²⁾.

O výsledku této synody zpravili Heros a Lazar skrze presbytera Orosia biskupy prokonsulární Afriky, kteří právě (r. 416) počtem 68 pod předsednictvím svého arcibiskupa Aurelia v Karthagu na synodě shromáždění byli. Synoda potvrdila znova své uzavření s strany Caelestia z r. 411 a oznámila to papeži Innocentiovi I. listem synodálním. Podobně učinili Numidáné počtem 59 shromáždění na synodě v Mileve (r. 416) za předsednictvím Silvana, biskupa prvního sídla, kde též sv. Augustin náležeje ku provincii Numidské přítomen byl. Augustin obrátil se ještě mimo to se 4 biskupy v soukromém listu na papeže³⁾. Papež odpověděl Afričanům třemi listinami, chválil jejich horlivost, potvrdil jimi vynešenou exkommunikaci a hrozil tímž trestem všem stoupencům tohoto bludu⁴⁾. V řeči své potom k lidu vynesl Augustin paměti hodný výrok: „Již v této věci dvě koncilie poslána jsou k stoličce apoštolské. Odtud přišly také reskripty: věc jest ukončena; kéž by byl i blud ukončen⁵⁾.“

Caelestius odebral se z Efesu do Kt., odkud ho pro rozšiřování bludů patriarcha Attikus vypudil a biskupům Asie, Thessaloniky a Karthaga to oznámil. Tu přišel osobně ku papeži Zosimovi a podal mu své symbolum, z něhož se úryvky u Augustina zachovaly⁶⁾. Zde mluví o mnohých člancích, jen ne právě o těch, o kterých mluvit měl, pokládá svůj spor (c. 23) za otázku otevřenou a slibuje podrobení apoštolské Stoličce. Papež svolal římskou synodu (r. 417), kde Caelestius všechno zavrhl, co Innocentius ztratil, neb apoštolský stolec někdy ztratí, ale články, které mu v Karthagu byly připisovány, pomínul a papeže pro sebe tak získal, že ho v listu k biskupům africkým za pravověrného prohlásil, jejich dřívější chování káral a černými barvami Herosa a Lazaraličil, kterým uvěřili⁷⁾. Brzo potom obdržel Zosimus symbolum a přiložený list od Pe-

¹⁾ Epist. 79. — ²⁾ Augustin. de gestis Pelag. n. 66. — ³⁾ Tyto tři listiny jsou u Aug. epist. 175, 176, 177. — ⁴⁾ U Aug. ep. 181, 182, 183. —

⁵⁾ Aug. sermo 132. n. 10. Inde etiam rescripta venerunt: causa finita est; utinam aliquando error finiatur. — ⁶⁾ De pecc. orig. c. 2. 5. 6.

23. — ⁷⁾ Baron. ad ann. 417. n. 19. sq.

lagia, který byl ještě k jeho předchůdci Innocentiovi datován ¹⁾ zároveň s přímluvným psaním od biskupa Prayly, nástupce Janova. Papež dal tyto listiny na synodě čísti, uznal Pelagia za pravověrného a poslal druhý list Afričanům, kde praví, že Pelagius se dokonale očistil jako Caelestius, oba prý nutnost milosti Boží uznávají, a Afričané chybili, že setakovými nepokojnými hlavami, jako jsou Heros a Lazar, oklamati dali ²⁾. Těmito psaními jsouce pohnuti sešli se Afričané ke konci r. 417 neb na počátku r. 418 do Karthaga na synodu a žádali na papeži, aby tak dlouho při výroku Innocentiově setrval, dokud Pelagius a Caelestius jasně nevyznají, že u všech jednotlivých dobrých skutků milostí Boží podporováni býti musíme, a to netoliko, abychom dobré poznali, ale i konali, tak že bez milosti Boží nic v pravdě dobrého a svatého mysliti, mluvit i činiti nemůžeme. Tímto statným vystoupením Afričanů byl Zosimus jaksi zaražen, zahalil se ve svou apoštolskou auktoritu, aby svou neopatrnou shovívavost zakryl, poslal jim všechna akta pelagiánská a vybízel je ke společné poradě ³⁾. Mezi tím obrátil se Augustin k císaři Honoriovi, a 30. dubna r. 418 vyšel edikt z Ravenny, který Pelagiany z Říma vyháněl ⁴⁾. Téhož roku 418 1. května shromáždilo se generalní koncilium všech afrických provincií, ano i ze Španělska dostavili se biskupové do Karthaga, kde se sešlo celkem 200 biskupů. Pelagianism byl opětně v 9. kanonech zavržen ⁵⁾

¹⁾ Baron. ad ann. 417. n. 31. — ²⁾ l. c. n. 25. sq. — ³⁾ Hefele C. G. II. 101. 102. — ⁴⁾ Baron. ad ann. 418. n. 20.

⁵⁾ Tyto kanony znějí: 1. „Kdo by řekl, že Adam byl smrtelným stvořen, tak že hřešiv neb nehřešiv byl by dle těla umřel, nikoliv za odměnu trestu, nýbrž nutností přirozenosti, budiž proklet.“

2. „Kovněž uzavřelo se, aby ti, kteří nutnost křtu pro novozrozené děti popírají, aneb praví, že se sice na odpuštění hříchů křtí, ale ničeho z prvotního hříchu Adamova na sobě nemají, co by koupelí znovuzrození smířeno býti musilo, z čehož by plynulo, že formě křtu „na odpuštění hříchů“ nikoliv vlastně (vera), ale nevlastně (falsa) rozuměti se má, byli prokleti.“

(3) „Když někdo praví, že proto řekl Pán: „V domě Otce mého jsou mnozí příbytkové“ (Jan, 14. 2.), aby bylo patrné, že v království nebeském bude nějaké střední místo, neb nějaké místo jině, kde v blaženosti žijí děti, které beze křtu ze světa se odebraly, bez něhož do království nebeského, které jest život věčný, vejíti nemohou, budiž proklet.“ (Tohoto kanonu nemá sice ani Isidor ani Dionysius, ale Balle-

Tu přesvědčil se Zosimus o bludech obou mužů a zatratil pelagianism v listu, který se epistola tractatoria nazývá. Tato epistola byla všeohněm biskupům západním ku podpisu rozeslána. Kdo jí nepodepsal, ztratil úřad a byl poslán do vyhnanství. Ostrý císařský edikt z 9. června 419 k Aureliovi, biskupu Karthagskému, datovaný poroučel, aby afričtí biskupové, kteří dosud nepodepsali, své podpisy rychle zaslali. V Itálii zdráhalo se 18 biskupů podepsati, mezi nimiž nejznamenitější byl Julian, biskup Eklanský. Julian byl muž učený a ostrovtipný, rozbíral první učení pelagiánské vědecky a započal učenou literární půtku s Augustinem. Jeho spisy se ztratily, mnoho však z nich jest zachováno v knihách, kterými ho Augustin vyvracel. Julian byl mírnějších náhledů nežli Pelagius a tvořil tak jaksi přechod k semipelagianismu. Své protivníky vinil z manichaejských bludů, jakoby úplnou zkaženost lidské přirozenosti přijímali, manželství jako ústav k rozmnožování hříchů za-

rini ukazující k Photiovi a Ferrandovi vydatné ho hájí. Proto své vy počítávání kanonů udáváme v závorkách, obyčejně jest bez závorek.)

(4.) 3. „Kdoby řekl, že milost Boží, kterou skrze Pána Ježíše Krista ospravedlnění býváme, pouze pro odpuštění hříchů platí, které se spáchaly, nikoliv však ku pomoci, aby se nespáchaly, budiž proklet.“

(5.) 4. „Kdokoli by řekl, že ta samá milost Boží skrze Pána našeho Ježíše Krista nás jen proto podporuje, bychom nebřešili, jelikož nám známost zákona otvírá, bychom věděli, co činiti a čeho se varovati máme, ale toho nám neuděluje, bychom to, co jsme poznali, též rádi činiti, budiž proklet.“

(6.) 5. „Kdo by řekl, že milost ospravedlnění nám proto dána bývá, bychom to, co nám svobodná vůle činiti přikazuje, snadněji skrze milost vykonati mohli, tak že bychom, kdyby nám milost dána nebyla, zákon Boží sice plniti mohli, nikoliv však snadno, budiž proklet.“

(7.) 6. „Kdo by slova sv. Jana: „Díme-li, že nemáme hříchu, sami se svádíme, a není v nás pravdy“ (I. Jan. 1, 8.) tak vykládal, že by řekl, jako bychom z pokory mluvíti musili, že hříchy máme, nikoliv však, jako by tomu skutečně tak bylo, budiž proklet.“

(8.) 7. „Kdo by řekl, že svatí v modlitbě Páně nepraví: „Odpust nám naše viny“ pro sebe, jelikož jim tato prosba nutna není, nýbrž pro jiné, kteří jsou hříšníci, a proto neříkají: Odpust „mně,“ nýbrž: Odpust „nám,“ aby bylo jasno, že spravedlivý více za jiné nežli za sebe prosí, budiž proklet.“

(9.) 8. „Kdokoli praví, že svatí ona slova modlitby Páně, kde pravíme: „Odpust nám naše viny,“ z pokory říkají, nikoliv však ve vlastním smyslu, budiž proklet.“ Hefele C. G. II. 102—104. Denzinger: Enchiridion. str. 23. sq.

vrhnouti musili a fatalism podporovali. Když se svými sesazenými druhy marně od výroku Zosimova na oekumenický koncil appelloval, odebral se do Kt. a odtud do Cilicie k Theodorovi Mopsvestenskému hledaje u něho potvrzení svého učení. Ale i Theodor, jakkoli svým směrem byl mu příbuzný, ztratil je na synodě provinciální. Potom nalézáme Juliana s některými biskupy jeho strany v Kt., kde je Nestorius vlídně přijal, a papeže Caelestina na ně se tázal. Když však zprávy papežovy do Kt. přišly, a Marius Merkator tam proti nim působil, byli ediktem Theodosia II. z města vyhnáni.

Třetí oekumenická synoda v Efesu shromážděná zatratila r. 431 učení Pelagiovo a Caelestiovo s Nestoriem ¹⁾, a pelagianism zmizel na Východě na dobro, Západ ale musil se s ním a jeho výběžkem semipelagianismem ještě po dlouhý čas obírat.

Dle Prospera ²⁾ stavěl se Julian kajícím, chtěl býti opět do církve přijat a do svého biskupství dosazen, ale papež Sixtus III. na radu jahna Lva nevyplnil jeho přání. Dle Gennadia zemřel za císaře Valentiniana III. který od r. 425—455 panoval.

O Pelagiově neví se uic dalšího; rovněž sporé jsou zprávy o Caelestiovi; okolo r. 421 musil se v Římě neb jeho okolí zdržovati, poněvadž císařský edikt pobyt jeho tam zakazoval. Tentýž osud vyhnanství potkal ho, když r. 425 za slyšení u papeže Caelestina žádal. A od tohoto času nic více se o něm neví; mizí na dobro z dějin. Ostatně budiž zde dodáno, že blud Pelagiův nevešel v lid, nýbrž byl pouze učenici probírán, a byl předmětem, kterým synody se obíraly a následkem jeho učení církve formulovaly.

§. 123.

Soustava Pelagiova.

Základní myšlénka Pelagiové soustavy a kořen jeho bludu bylo křivé pojetí svobody člověka. Ideál lidské svobody nebyla mu mravní svoboda, kde člověk dobré, které s jeho přirozeností jediné se srovnává, jaksi sám sebou beze všeho namáhání a rozmýšlení volí a koná, a opak toho voliti a činiti

¹⁾ Hefele, C. G. II. str. 189. 193. 194. — ²⁾ chronicon ad ann. 443, opraveno ad ann. 439.

ani na mysl mu nepřijde, jelikož jasně nazírá, že by něco proti své přirozenosti čelícího volil a činil. Tato mravní svoboda jest účelem, ke kterému člověk se nésti má, kterého však zde v plné čistotě a bez nebezpečnosti ztráty nedosahuje. Místo této ideální čili mravní svobody byla jeho ideálem metafysická abstraktní svoboda, kde v každém okamžiku s jednostejnou těžkostí neb lehkostí dobré neb zlé voliti a činiti může. Tato svoboda byla *aequilibrium* (rovnováha), byla *possibilitas* (možnost) dobrého i zlého v jednostejné míře. S touto abstraktní ničeho v sobě neobsahující svobodou čili possibilitou rodí se člověk na svět, a toliko ji má od Boha: ostatní vše závisí na něm; skutečné chtění a provedení tohoto chtění na zevnitř čili skutek sám jest majetkem pouze člověka. Pravíť: „Všechno dobré a zlé, pro které chvály neb hany hodni jsme, nerodí se s námi, nýbrž bývá od nás konáno; neboť schopni obého, nikoliv však plni, rodíme se; bez ctnosti a bez hříšnosti býváme zplozeni“¹⁾. „Nejprve klademe možnost (*posse*), pak chtění (*velle*) a konečně bytí (*esse*). První, totiž možnost přináleží vlastně Bohu, který ji svému tvoru udělil; ostatní však dvě věci, totiž chtění a bytí, člověku, poněvadž z pramene svobody (*arbitrii*) pocházejí. Proto ve vůli a dobrém skutku záleží chvála člověka: ano i člověka i Boha, který možnost vůle a skutku udělil, a který samou možnost pomocí své milosti vždy podporuje“²⁾. Člověk s takovouto abstraktní svobodou jest čiré individuum, sám pro sebe a sobě, není organickým článkem celku, který lidským pokolením nazýváme. Proto důsledně popíral Pelagius dědičný hřích, který členství a reální spojení lidského pokolení v jednotu předpokládá; pak ovšem mohl tvrditi, že hřích Adamův toliko jemu samému ublížil a nikoliv též jeho potomkům; že každý člověk v témž stavu na svět přichází, jako Adam před pádem se nalézal; a že smrt a všechny nehody, které lidstvo svírají, svůj základ v původním pořízení Božím mají a nejsou následkem hříchu. Vida však nicméně v člověku hříšnou náklonnost, vykládal ji povrchně z napodobení a následování. Pravíť: „Dlouhá zvyklost hříchů, která nás od malíckosti nakazila a znenáhla po mnohá léta porušila, drží nás potom v takové zavázanosti a oddanosti k sobě, že se zdá jaksi, jakoby sílu přirozenosti měla“³⁾. Proto vykládal ono slovo apoštola

¹⁾ U August. de peccato orig. n. 14. — ²⁾ U August. de gratia Christi c. 4. — ³⁾ Pelag. ep. ad Demet. c. 8.

Pavla, že všichni v Adamu hřešili (Řim. 5, 12.) tak, že všichni Adama v hříchu následovali, jakkoli svými přirozenými silami bez hříchu býti mohli. Když nyní není dědičného hříchu, není potřeby křtu; ale tu viděl Pelagius, že církev křtí „na odpuštění hříchů,“ a pravil, že u zrostlých se skutečně křtí „na odpuštění hříchů,“ ale u dítek „ku posvěcení;“ později připustil se svými stoupenci i u dítek křest na odpuštění hříchů, které však v budoucnosti spáchají. Dále tvrdil nutnost křtu k dosažení království nebeského, kterého jen křtěným za podíl se dostane, nekřtění přicházejí toliko do života věčného.

Jaké postavení má hřích osobní v této soustavě? Hřích jest dle něho skutek, který z oné possibility vychází, ale po jeho spáchání vrátí se vůle v předešlý stav rovnováhy, nestala se ani horší ani lepší, nežli byla před hříchem, a jest opět taková, jako by se bylo nic nestalo. Hřích nezpůsobuje v člověku žádného mravního stavu, jest věci paměti a má v zápětí trest. S tímto ponětím o hříchu jest v úzkém spojení pak názor o vykoupení. Toto nemůže v ničem jiném záležeti, leč v prohlášení za nevinného a v odpuštění hříchů, které se člověku více nepřipočítávají. Odpuštění hříchů jmenovali milostí, poněvadž člověk spáchané hříchy nemůže učiniti nespáchanými. Kristus pak není našim Vykupitelem, nýbrž toliko vznešeným vzorem, který jest nám proto dán, abychom ho v životě následovali. A to jmenovali Pelagiané nadpřirozenou milostí, kterou vysoko vynášeli. Sprostředkování milosti vykupitelské děje se dle nich věrou, ale víra jest opět skutek člověka, který se tudy sám ospravedlňuje. Milostí bylo jim mnoho, jako stvoření člověka, udělení oné possibility, jmenovitě však zákon a evangelium. Během boje připustili jakýsi vliv milosti Boží, rozum osvěcující, aby člověk poznal, co činiti má¹⁾, a konečně ustoupili tak dalece, že i vliv milosti Boží na vůli připustili, která jsouc takto podporována snadněji jednotlivé skutky dobré vykonává, které by sice i bez milosti Boží vykonala, ale s mnohem většími obtížemi; a tuto milost dává Bůh dle zásluhy.

Pelagianism byl v anthropologii čistý rationalism, který během boje něco málo se zmírnil. Ve své důslednosti musil nutně vésti k zapírání vtělení Syna Božího, jelikož pro jeho dílo žádného smyslu neměl, a k vůli příkladu nebylo nutno, aby Syn Boží se člověkem stal. Proto cítil asi Nestorius vnitřní

¹⁾ U August. de gratia Christi c. 7.

spojitost svého učení s pelagianským a byl Pelagianům přízniv. Tato příbuznost byla již starým známa, jako na př. Janovi Kassianovi a Prosperovi.

§. 124.

Soustava sv. Augustina.

Hlavním bojovníkem proti rationalistickému učení Pelagianů byl sv. Augustin, kterého Bůh povolal, aby jím svou milost při obrácení člověka ku platnosti přivedl, a učení církve vyvinul a jasné učinil. Jeho soustava jest tato:

První člověk Adam vyšel z rukou Božích svatý, nevinný, obdařený svobodnou vůlí a nadpřirozenými milostmi, líbil se Bohu, nalézal se v harmonii sil a nebyl podroben smrti¹⁾. Svoboda, kterou člověk měl, byla svoboda k dobrému, ale neutila ho, aby dobrým býti musil; on byl s to, aby nehřešil (potuit non peccare). Jeho povinností bylo, aby v tomto stavu byl setrval, a za odměnu setrvání byl by od Boha obdržel, že by byl nemohl hřešiti, nemohl umříti, nemohl dobré opustiti (non posse peccare, non posse mori, non posse bonum deserere)²⁾.

Adam hřešil, nesetřval v stavu, do kterého ho Bůh postavil, ztratil nadpřirozené dary, smyslnost vzala vrch a člověk podlehl dle těla smrti³⁾. V Adamu hřešili všichni a nesou na sobě hřích a následky hříchu; a tento dědičný hřích rozšiřuje se plozením.

V stavu hříchu nemůže člověk nic v pravdě dobrého činiti, maje svobodnou vůli jatou; zde může jen hřešiti. Dobré může jen tenkrát konati, když jeho vůle ze zajetí hříchu jest od Boha osvobozena a podporována⁴⁾. Ale Augustin neučil úplné zkaženosti lidské přirozenosti, která by jen hřešila, a neměl všech skutků pohanů a hříšníků za zlobu a nepravost, na opak praví, že mnoho činili, co dle pravidla spravedlnosti netoliko nemůžeme haněti, ale i docela musíme správně chváliti. Ale tito skutkové nemohou člověku dáti spasení, poněvadž nemají pravého z víry pocházejícího úmyslu⁵⁾.

¹⁾ De peccat. merit. et remiss. II. c. 22. n. 36. c. 23. n. 37. I. c. 5. n. 5; De corrept. et gratia c. 2. n. 34. — ²⁾ De corrept. et grat. c. 12. n. 33. 34. — ³⁾ De peccat. merit. et remiss. 36. — ⁴⁾ Contra duas epist. Pelag. III. c. 8. n. 24. — ⁵⁾ De spiritu et liter. n. 48.; de gestis Pelagii n. 34.; contra Julian. IV. n. 16—30.

Do stavu svatosti a spravedlnosti bývá člověk přenešen jedině Ježíšem Kristem, který nám milost získal, již se svatými a spravedlivými stáváme ¹⁾). Ospravedlnění a posvěcení děje se věrou, která láskou působí ²⁾). Má-li však člověk věřit, musí milost Boží předcházeti a celý průběh obrácení až do jeho dokončení provázeti ³⁾) (*gratia excitans seu praeveniens, adjuvans seu concomitans, executiva seu consequens*). Tuto milost uděluje Bůh darmo, beze všech zásluh člověka, poněvadž v něm skutečně žádných není, a teprve od udělení milosti býti začíná ⁴⁾). Milost však neruší naší svobody, „neboť chtění neb nechtění jest věci vlastní vůle. Bůh působí v člověku, aby chtěl věřit, a jeho milosrdenství nás ve všem předchází; souhlasiti však s voláním Božím neb nesouhlasiti jest věci vlastní vůle“ ⁵⁾) „Bůh chce zajisté, aby všichni lidé spaseni byli a ku poznání pravdy přišli, nikoliv však tak, aby jim svobodnou vůli odňal, které dobře neb zle užívajíce podle toho přespravedlivě souzeni bývají;“ praví náš svatý.

Ale sv. Augustin učinil si mimo toto učení, kterého z depositum fidei (pokladu víry) pevně hájil a vyvíjel, ještě zvláštní náhled o milosti Boží na základě vlastní zkušenosti a vlastního obrácení, který po vyjití traktatorní epístoly Zosimovy veřejnosti podal. Každý, kdo o milosti Boží mluvit a psát chce, musí nutně až k základu milosti sestoupiti, totiž až k uzavření čili dekretu Božím o spasení člověka, a snažiti se rozluštit otázku o praedestinati Boží a o poměru, v jakém k sobě milost Boží a svobodná vůle člověka stojí. Zde nastoupili učenci se sv. Augustinem a po něm na ty nejrozmanitější cesty, aby onu otázku rozřešili; ale všechny jejich práce nevedly k takovému výsledku, proti němuž by nebylo lze nic namítati. Církev v tomto ohledu nic nerozhodla, a porechává učencům svobodné pole, jenom nesmějí na jedné straně milosti Boží, na druhé svobodě člověka ubližovati; tyto dva faktory musejí na spáse člověka pracovati; ale jak to činí, jest otázkou otevřenou.

V tomto ohledu měl sv. Augustin zvláštní náhled, který v epístole k Sixtovi, římskému presbyterovi (který se později papežem stal), zřejmě vyložil. Pelagiané jsouce epístolou trak-

¹⁾ De spirit. et liter. n. 45. — ²⁾ l. c. n. 26. 28. — ³⁾ l. c. 6.; De gratia et natura n. 33. 35. — ⁴⁾ De gratia et lib. arbitr. n. 13. 15. —

⁵⁾ De grat. et lib. arbitr. n. 5.; de spirit. et liter. n. 60. — ⁷⁾ De spir. et lit. n. 58.

tatorní zavržení, odvolávali se k vážnosti Sixtově a kryli se jí. Sixtus však nechtěl s nimi míti žádného obcování a vyřkl nad nimi kletbu. Dostav o tom zprávu Augustin, poslal mu list ¹⁾ a přeje mu štěstí k tomuto kroku a rozbírá učení o anthropologii a milosti. Člověk, praví, upadl svobodně v hřích, a od té doby přichází každý na svět dědičným hříchem obtížený. Všichni tvoří massu zahynutí (*massa perditionis seu damnationis*) a zasluhují věčný trest, kdyby Bůh pouze podle své spravedlnosti s nimi nakládal. Bůh však vyvolil si od věčnosti jednu část, které svou milost dává a která spasení dojde. Tato část tvoří předurčenice (*praedestinati*). K zatracení Bůh nikoho nepředurčil, nikoli jakoby jejich dobrou vůli předzvídal, nýbrž on způsobil a udělil jim dobrou vůli. Křivda neděje se žádnému; předzvěděnci zasluhují svůj trest, a předurčenici vidí jasně, co by zasloužili, kdyby se jich milosrdenství Boží neujalo. Kdyby byli všichni předurčeni, tu by člověk nevěděl, co hříchu po spravedlnosti náleží, a kdyby nebyl nikdo předurčen, co milost udělití může. Proč Bůh takto činí, jednoho z massy vyvole a druhého tam zanechaje, jest tajemství Boží, do kterého smrtelníku vniknouti nelze.

Tento list dal podnět k semipelagianismu.

§. 125.

Semipelagianismus ²⁾.

Jakýsi Florus, mnich z kláštera Adrumentského, který v Byzacenské provincii se nalezal, opatřil si při své návštěvě v Uzale opis listu Augustinova k presbyterovi Sixtovi a četl ho doma svým bratřím, jejichž opat se Valentin jmenoval. Mni- chové mysli po přečtení listu, že se tam svobodná vůle popírá ³⁾, a tudy jejich ascetický život, který přece ze svobodné vůle vedli, své ceny pozbývá. V klášteře nastaly nepokoje, které s velikou obtíží opat Valentin tišil. Konečně odebrali se dva z nejmladších a nejvíce z horka nakvašených mnichů Kreskonius a Felix k samému Augustinu, aby se pravdy dopátrali. Augustin vyložil jim svůj list k Sixtovi a dal jim psaní k opatovi Va-

¹⁾ Epist. 194. — ²⁾ Wiggers: *Geschichte des Semipelagianismus*. Hamb. 1833. — Geffcken: *Historia semipelagianismi antiquissima*. Gott. 1826. — Wiggers: *De Joanne Cassiano, qui semipelagianismi auctor vulgo perhibetur*, comment. Rost. 1824. — ³⁾ August. ep. 216. n. 2. 3.

lentovi a jeho mnichům, kde jim přetěžkou otázku o svobodné vůli a milosti Boží vyložil. Jelikož jejich pobyt v Hippu se prodloužil, sepsal dílo: „De gratia et libero arbitrio,“ a věnoval je Valentinovi a jeho mnichům¹⁾. Ukazuje zde, že nikdo nesmí svobodné vůle popíráti, aby milost Boží stanovil, a opět milost Boží popíráti, aby svobodnou vůli udržel; dokazuje oba tyto faktory z písma sv. a zároveň ukazuje, že milost podle zásluh se od Boha neuděluje, jelikož první milosti zlí dosahují, kteří přece trest zasluhují. Milosti nemůžeme zasloužiti, ani svými dobrými skutky, ani nějakou dobrou vůlí, neb Boha prosíme, aby víru daroval, vůli změnil a srdce obměkčil. On jest to, který nás vyvolil a nás nejprve miloval; který nám dobrou vůli udělil a nám větší lásku vlévá, abychom slabé vůle více k dobrému neměli; který srdce naše dle své vůle řídí, z milosrdenství nás k dobrému vede a zlé, které svobodně volíme, svým úmyslům podrobuje.

Tento rozbor učinil v celku pokoj mezi mnichy, a Valentin poděkoval se Augustinovi za to listem, který mu po Florovi, jenž list k Sixtovi opsál, poslal²⁾. Florus oznámil Augustinovi, že někteří z jeho rozboru tuto závěrku činí: Když Bůh v člověku i chtění i vykonání působí, a člověk bez milosti Boží zákona zachovávatí nemůže; tu představený nemá práva ho trestati, nýbrž má ho jenom napomínati a za něho k Bohu se modliti, by mu potřebnou milost k zachovávatí zákona udělil. Na tuto zprávu sepsal Augustin malý rozbor: „De correptione et gratia“ (o pokárání a milosti) a poslal je opět opatovi Valentinovi a jeho mnichům do Adrumentu. Uvedá v tomto díle onu námitku některých mnichů praví, že představení všechno ono činiti musejí, i napomínati, i modliti se, i káratí, ani tak apoštolé, tito učitelé církve též činili; oni poroučeli, co se má činiti; trestali, když to učiněno nebylo; prosili, aby se to činilo (I. Korinth. 16, 14. 6, 7—9. I. Thessal. 3, 12.). Pavel poroučí, abychom lásku měli, trestá, že žádné nemáme, prosí, aby láska se rozhojňovala. „Člověče, poznávej v rozkazu co mítí máš; v trestu, že jest to tvá vina, když toho nemáš; v modlitbě, odkud toho dosíci můžeš, co mítí máš“³⁾. S tímto místem souvisí jiné slovo Augustinovo: „Bůh

¹⁾ August. ep. 215. — ²⁾ August. ep. 215. 216. — ³⁾ n. 5.

neporoučí ničeho nemožného; ale když poroučí, tu napomíná, abychom činili, co můžeme, a za to prosili, co činiti nemůžeme¹⁾.

V zmíněné knížce: *De correptione et gratia* vyložil dále Augustin svou praedestinační theorii v celé důslednosti: Adam hřešil svobodně, poněvadž měl od Boha pouze adjutorium, sine quo non fit (t. j. milost Boží postačující = *gratia sufficiens*): ten který má býti vykoupen, nehřeší, poněvadž má adjutorium, quo fit, (t. j. milost Boží účinnou = *gratia efficax*). Jen ti, kteří tuto poslední pomoc čili milost Boží mají, jsou z *massy* zahynutí vytrženi, a Bůh se nyní o to stará, aby evangelium slyšeli, je slyšíce uvěřili a ve víře, která láskou působí, až do konce setrvali; a kdyby někdy klesli, tu jsouce kárání polepšují se, a kdyby od lidí ani kárání nebyli, navracují se přec na cestu pravou; a někteří z nich obdrževše milost smrti bývají nebezpečenstvím tohoto života odňati. Tito jsou oni vyvolení (*electi*). Mnozí mohou se před lidmi takovými zdáti, ale před Bohem jimi nejsou, jsouce jen dočasnými (*temporales*) dítkami Božími, kteří později opět bezbožně žijí. Kdo jsou v pravdě dítkami Božími, jsou jimi, nežli ještě do tohoto světa vešli, a zahynouti žádným způsobem nemohou. Do počtu předurčených nemůže nikdo přibýti, a také nikdo z něho ubýti. Proč takto Bůh činí, nemůže nikdo věděti, jako nikdo nemůže na onu otázku odpověď dáti, proč Bůh dítkám zbožných rodičů křest odepře, a dítkám bezbožných ho dopřeje, a přece mohl by ono učiniti, kdyby chtěl.

Ale Augustin uče absolutní praedestinaci nikdy nestanovil absolutní reprobaci; ti, kteří zahynou, nezahynou vinou Boží, jakoby spasení býti chtěli, ale jimi býti nemohli, nýbrž zahynou vlastní vinou, jelikož mají radost a zalíbení ve zlém, a Bůh nemůže je spasiti, i kdyby chtěl, poněvadž by v tom případě musil jejich svobodnou vůli zrušiti.

Přehledneme-li theorii praedestinační a uvážíme-li ji, tu jí každý bude učiti, kdo se přísně na stanovisko Boží čili věčnosti postaví, kde není žádného „napřed,“ žádného „pozaď,“ žádného „uvažování a rozmyšlení,“ kde Bůh od věčnosti absolutně ví, co se stane, a co sám způsobiti chce; a tu spasení člověka jest v hlavních částech svého průběhu dílem Božím;

¹⁾ De natur. et grat. c. 43. n. 50.

kdo však stojí na stanovisku časném čili lidském a má zřetel k lidskému souhlasu a celému průběhu spasení, jak se v čase děje, učí praedestinaci podmínečné čili relativní. Spojení obou v jedno tak, aby se ani stín ublížení jednomu neb druhému činiteli do theorie nevloudil, jest nemožné, poněvadž tady dva absolutně rozdílní činitelé, totiž věčnost a časnost se spojití mají, což jest nemožné; a kdo to nicméně činí, musí potom strpěti, když se mu vždy jakýsi stín objeví.

Spis Augustinův: „De correptione et gratia“ zbudil u mnohých kleriků a mnichů v jižní Gallii, jmenovitě v okolí Massilie, kteří již dříve s jeho učením o povolání vyvolených dle úradku Božího spokojeni nebyli, velikou nevoli, a oni mysleli, že učení jeho svobodnou vůli popírá, všechno jen milosti Boží připisuje, na místo ctnosti a hříchu nutnost klade, u padlých nestarostlivost s strany povstání z pádu plodí, a svatým bázeň před pádem odnímá, jelikož na stavu jedenkrát určeném nic měniti nelze. Proto chtěli mezi Augustinem a Pelagiem prostředkovati a střední cestu nalézt. Pravili: Lidská vůle není tak zkažena, aby sama ze sebe nic k svému spasení konati nemohla; ona musí milost Boží předcházeti a sama ze sebe víru, alespoň začátek víry uchopiti, a potom pro zásluhu ochotnosti, jakou k věření na jevo dala (merito credulitatis), přistupuje milost, pomáhá víře a vůli, aby dobří skutkové byli vykonáni. (Ex nobis esse fidei coeptum et ex Deo fidei supplementum); milost setrvanlivosti není zvláštní milostí, nýbrž jest následek ospravedlnění, kterou člověk modlitbou nabytí neb ji pýchou opět ztratiti může, a každý jest s to, aby až do konce setrval, jen když chce; předurčení zakládá se na předvidání zásluh (praevisis meritis); Bůh chce, aby všichni lidé byli spaseni, a Kristus pro všechny tak zemřel, že všichni mohou býti spaseni, jen když chtějí; ale toto chtění odvozovali ze sil lidské přirozenosti, a nikoliv z předcházející milosti Boží.

Hlavním obhájcem tohoto učení byl **Jan Cassian**, jehož vlast určití nelze. Své vzdělání nalezl v jistém betlémském klášteře, kde s Germanem nerozlučitelné přátelství uzavřel. S ním navštívil kolébku mnišství Egypt a měl rozmluvy s tamějšími mnichy (okolo r. 390—397). V Kt. obdržel od sv. Jana Zlatoústého posvěcení na jahanství. Po vyhnanství tohoto velikého otce přinesl jeho psaní do Říma papeži Innocentiovi I. a založil v Massilii s Germanem r. 415 dva kláštery, mužský a ženský. Stal se presbyterem a opatem a získal si svou učeností

a přisností života velikou slávu. Pro doučení svých mnichů sepsal okolo r. 426 své rozmluvy s mnichy egyptskými (24 collationes patrum), kde stanovil, že člověk sám ze sebe může mít začátek víry a touhu po obrácení; že dobré, které konáme, tak dobře na naši vůli závisí jako na milosti Ježíše Krista; tato milost jest se strany Boží daro udělena, pokud jí člověk zasloužití nemůže; Bůh neuděluje jí libovolně, nýbrž dle míry víry, kterou v člověku nalézá, nebo do něho sám vložil.

Dva laikové *Prosper Aquitanský* a *Hilarius* upozornili Augustina na tento blud, a on sepsal pro svou obranu a na vyvrácení svých protivníků dva spisy: „De praedestinatione sanctorum“ (o předurčení svatých) a „De dono perseverantiae“ (o daru setrvanlivosti). Po brzké smrti sv. Augustina (28. srpna 430) bojovali Prosper a Hilarius dále proti Semipelagianům, též Massilianům zvaným od hlavního svého místa, a cestovali k papeži Coelestinovi I. do Říma (r. 431), aby svým rozhodnutím konec sporům učinil. Coelestin poslal list gallickým biskupům, v němž je kárá, že kněží bez jejich auktority káží, spory a hádky vyvolávají a Augustina pomlouvají, a oni proti tomu posud nezakročili; napomíná je k držení učení církevního, chválí Augustina, kterého jeho předchůdcové vždy do počtu nejlepších učitelů čítali; ale o tom, oč vlastně se jednalo, totiž o praedestinaci praví: „Hlubší a nesnadnější články otázek sem spadajících, o kterých široce ti mluvili, kteří proti hæretikům bojovali, jako neosmělujeme se zavrhovati, tak též nechceme je stanoviti, poněvadž myslíme, že k vyznávání milosti Boží, jejímž dobrotivému dílu nic odnímati se nesmí, postačí, čemu dle uvedených pravidel reskripty apoštolské stolice nás učily, tak že nemáme za katolické to, co se stanoveným výrokům protiví“¹⁾. Jelikož papež jádra sporu nerozhodl, pokračoval Prosper ve vědecké literární pûtce dále. V tom samém směru, ale v mírnějších výrazech jest dílo zhotoveno od neznámého spisovatele: „De vocatione gentium“ (o povolání národů).

Obhájci semipelagianismu byli později Faustus biskup z Regia (Riez), který r. 493 zemřel, a presbyter Gennadius, který ke konci pátého století žil; protivníkem jeho byl africký biskup Fulgentius z Ruspe, který proti němu i za svého pobytu ve vyhnanství na ostrově Sardinii i po svém návratu do své diecése mnohými spisy bojoval († 533).

¹⁾ U Mansiho T. IV. p. 455. n. 462.

Když v Gallii směr semipelagiánský valně se šířil, postavil se mu statně na odpor **Caesarius**, arcibiskup Arelatský, sepsal proti němu knihu: *De gratia et libero arbitrio*, zpravil o tom papeže Felika IV. a žádal ho, aby svou vážností tomu přítrž učinil. Papež poslal mu jistý počet kapitol, které ze spisů Augustinových dílem též Prosperových vytaženy byly, jako učení pravověrné, a Caesarius slavil synodu, Arausikanskou druhou r. 529, na které se 14 biskupů sešlo. Synoda zavrhlá v 25 kapitolách čili kanonech a v symbolu semipelagianism a stanovila, že i ku počátku víry, k ochotě věřiti (*credulitas*) a ke každému dobrému skutku jest milosti Boží (předcházející) potřeba, a že svatí a spravedliví potřebují ustavičně milosti Boží, aby v dobrém setrvali¹⁾. Před touto synodou srozuměli se Galličtí biskupové s strany semipelagianismu na synodě ve Valencii a stanovili, že člověk sám ze sebe bez předcházející milosti Boží v božských věcech žádných pokroků činiti nemůže²⁾.

Sv. Caesarius prosil papeže Sixta za potvrzení usnešení Arausikánských. Jelikož Sixtus IV. umřel, učinil to jeho nástupce Bonifacius II., a tím semipelagianism vyhynul.

Ostatně semipelagianism nebyl ani tak bludem (formálním) jako spíše učeným směrem; proto nalézal stoupence jen v učeních kruzích a do lidu nevnikl. Byv církví zavržen zašel na dobro.

Učení sv. Augustina o praedestinati hnali mnozí do krajnosti a tvrdili, že Bůh netoliko k blaženosti, ale i k zatracení určil; tak kniha „*Praedestinatus*“ (Předurčený) od neznámého auktora pocházející. Lucidus, gallický presbyter, který nad to přidal, že člověk při ospravedlnění svou činnost s milostí Boží nespojuje. Učení praedestinace k zatracení bylo od gallických biskupů na synodách v Arelatu a Lyonu v letech 475—480 zavrženo. Lucidus odvolal svůj blud. Na rozkaz synody Arelatské sepsal biskup Faustus z Regia (Riez) knihu proti praedestinatianismu pod názvem: „*De gratia Dei et humanae mentis libero arbitrio*,“ která však jest v duchu semipelagiánském seřazena a bojuje místo proti praedestinatianismu proti sv. Augustinovi.

Sekty Praedestinatianů nestávalo, toliko jednotlivci učinili si asi pro sebe podobný náhled, ale neodtrhli se od církve³⁾.

¹⁾ Hefele. C. G. II. 704—717. — ²⁾ I. c. 717. 718. Výměry církve viz u Denzinger: *Enchiridion*. str. 51. sq. — ³⁾ Hefele. C. G. II. 576—580.

Nestorianismus.

§. 126.

Přednestorianské učení o spojení obou přirozeností v Kristu; Apollinaris, biskup Laodicejský a jeho sekta; Theodor Mopsvestenský.

Církev hájila proti Docketům pravého člověčenstva Kristova, proti Ebionitům, Arianům a jiným haeretikům jeho božství. Tu v dalším vývoji dospělo se k otázce christologické, jak se totiž člověčenství k božství má. Že jsou úzce spojena, stálo pevně v depositu fidei; ale když nastala otázka „Jak,“ tu užívali otcové širokých slov a frází. Ignatius jmenuje Pána „tělo-nosičem“ (*σαρκόφορος*¹⁾); Tertullian doporučuje, aby se místo: „Slovo tělem učiněno jest“ užívalo: „Slovo tělem oblečeno jest,“ jelikož tímto řečením proměnění (*transfiguratio*) Slova v tělo vyloučeno jest²⁾; Origenes nazývá spojení obou přirozeností „setkáním“ (*συνπαρίστασις*); ještě častěji užívá sám³⁾ jakož i Ireneus⁴⁾, Methodius a jiní pozdější Řekové výrazu: *μῆσος* smíšení, a Latiníci příbuzného slova: *commixtio*. Tak na příklad praví Tertullian⁵⁾, že Kristus jest „člověk Bohu přimíšený“ (*homo Deo mixtus*). Dále mluví otcové o „souběžnosti“ (*συνδρομή*) obou přirozeností, o jejich „svázání a spojení“ (*copulatio, connexio*). Teprve ve 4. století na třetím ökumenickém sněmě jest tato otázka rozluštěna učením: že obě přirozenosti v Kristu, božská a lidská, jsou neroztržitelně, nerozdělitelně, neproměnitelně a nesmíšeně v osobě Boha Loga spojeny (*Unio hypostatica*). Osobní princip v Bohočlověku není dvoji, božská totiž a lidská osobnost, ani smíšený (božskolidská osobnost), nýbrž osobnost Boha Slova spojila se pouze s lidskou přirozeností, nikoliv však s lidskou osobností; princip osobní Kristova člověčenství byl Logos, který je měl za vlastní, a které nikdy „o sobě“ a „pro sebe“ nebylo, nýbrž bylo majetkem druhé božské osoby, Slova.

Skoro sto let před tím, nežli církev tuto důležitou otázku christologickou naznačeným způsobem rozluštila, zabýval se jí Apollinaris biskup v Laodicee v Syrii.

¹⁾ Ad Smyrn. c. 6. — ²⁾ Adv. Praxeam. c. 27. — ³⁾ Adv. Cels. III. 41. De princip. III. c. 6. n. 3. — ⁴⁾ Adv. haeres. III. c. 19. n. 1. — ⁵⁾ Apolog. c. 21.

Chtěje jednoty v Kristu uhájiti přenesl trichotonomii z psychologie Platonovy do christologie a pravil: Jako obyčejný člověk ze tří částí: těla, duše a ducha se skládá, tak prý i Bůh-člověk ze tří faktorů: těla, duše a Slova sestává. Toto zastupuje u něho lidského ducha (*πνεῦμα*) a spojilo se s oněma dvěma nižšíma částěma k jedné jednotě. Neboť kdyby prý měl Kristus i lidského ducha, pak měl i svobodu a s ní i proměnlivost (*τὸ τεκνέον*) a tím prý by naše spasení se stalo záhadným a pochybným. Takovýmto způsobem uhájil sice Apollinaris jednoty v Kristu a jeho bezhrádnosti, neměl však více před sebou Boha-člověka, upřev Kristu hlavní částku člověčenství; a tudy to, co v člověku hlavně vykoupení potřebovalo, zůstalo nevykoupené. Nebezpečnost tohoto bludu hned poznali a proti němu psali mnozí učitelé církevní, obzvláště Athanasius, oba Řehořové, Nazianzenský a Nyssenský. a Epiphanius, kteří pevně božství a nezkrácené člověčenství Páně držíce nutnost rozumné lidské duše v Kristu dokazovali. Učení Apollinarovo bylo zavrženo synodou alexandrinskou roku 362, pak římskými synodami roku 374, 380 a 382 a všeobecným sněmem církevním v Kt. r. 381. Císař Theodosius I. zakázal Apollinaristům ustanovovati si biskupy a jiné kleriky, přebývati v městech a držeti sbory. Apollinaris umřel roku 392 ve vysokém věku a dožil se skoro úplného zahynutí své sekty. Její zbytky zašly pak v bludu monofysitském.

Ale když bojovníci proti Apollinaristům mluví o způsobu, jak obě přirozenosti jsou spojeny, tu jsou jejich výrazy široké, neurčité, může se jim křivě rozuměti aneb jsou docela nepravé.

Athanasius vyjadřuje spojení obou přirozeností slovy: *ἡ ἀσυνχυστος φυσικὴ ἔνωσις τοῦ λόγου πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γενομένην σάρκα* (neslité fysické sjednocení Loga se svým vlastním tělem)¹⁾, a tím vylučuje veškeré smíšení obou přirozeností. Když však *ἔνωσις φυσικὴ* co *ἔνωσις κατὰ φύσιν*, a docela výslovně ne jako *ἔνωσις καὶ ὑπόστασις* vykládá²⁾, tu by se mohlo zdáti, že opak učení církevního o unii hypostatické tvrdí. Tu ale musíme dodati, že *ἔνωσις καὶ ὑπόστασις* znamená v souvislosti celého místa substantiální spojení v jedné osobě; a tu docela dobře tvrdí, že obě přirozenosti v Kristu nikdy jedno býti nemohou. Ale ještě i po tomto výkladu může se jeho výrazu *ἔνωσις φυσικὴ* neb *κατὰ φύσιν* špatně rozuměti, jakoby náš otec monofysitismu u-

¹⁾ Adv. Apollinar. I. 10. — ²⁾ I. c. 12.

čítí chtěl; na co ovšem ani nepomyslel, bera slovo *φύσις* v neurčitém smyslu a nic jiného říci nechtě než: obě přirozenosti jsou v jednu bytost neb osobu spojeny. Dále zdá se, že Athanasius výrazu: *μία φύσις τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένη* (jedna přirozenost Boha Loga vtěleného), který úplně pravověrně vyložiti lze, užíval, poněvadž jej Cyrill a Dioskur od něho odvozují.

Oba Řehořové učili v boji proti Apollinaristům dvěma přirozenostem, jmenovitě praví Nazianzenský: „Jsou dvě přirozenosti, Bůh a člověk, dva synové však nejsou“¹⁾. Ale oba mluví o *σύνκρασις* a *ἀνακρίσις*, t. j. o smíšení obou přirozeností, a Řehoř Nyssenský nemůže se osvoboditi úplně od myšlenky, že se proměnila lidská přirozenost v božskou.

Posavadním hájením obou přirozeností v Kristu proti apollinarismu, jak je stoupenci školy alexandrinské vedli, kteří veškerou váhu na nejvyšší jejich spojení kladli, nebyli velicí učitelé antiochenští ke konci čtvrtého a na počátku pátého století spokojeni. Zdálo se jim, že otcové před nimi obou přirozeností v plné čistotě nedrží, apollinarismu z kořene nevyvracují, ano sami o něj sem tam zavazují. Nejznamenitější mužové této strany byli Diodorus z Tarsu a Theodorus, který se později biskupem v Mopsvestii v Cilicii stal. Tento jest hlavní zástupce a mluvčí této školy, jenž náhledy Diodorovy dále provedl a opravil, a nový christologický system utvořil.

Theodor stanovil pevně proti apollinarismu, že Kristu celé člověčenství přináleží, a tudy i mohutnost svobody, která však nebyla svoboda rozhodnutí se volbou pro dobré neb zlé, nýbrž hned od počátku svoboda ethická, dokonalé to srovnávání vůle lidské s božskou, vylučující fakticky všeliký hřích. Až potuď měl Theodor pravdu. Ale spojení božství s člověčenstvím pojal ve smyslu *ἐνοίκησις* přebývání, poněvadž vtělení bylo mu tolik jako proměnění Slova v člověka. Přebývá-li nyní Bůh v někom, nepřebývá v něm svou podstatou, nýbrž svou milostí a svým zalíbením (*εὐδοκία*), a tu v rozličných svatých rozličným způsobem a v rozličném stupni. Toto přebývání nebylo u žádného v takové míře jako u Krista. Aby Bůh lidstvu budoucí dokonalý stav ukázal, stvořil skrze Ducha sv. v těle Panny člověka, s kterým se hned v prvním okamžiku spojil Logos. Po čase vedl tento člověka ke křtu, potom na smrt, vzkřísil ho, pojal s sebou na nebesa, posadil na pravici Otcově a odtud to po-

¹⁾ Orat. 53.

chází, že (člověk) bývá ode všech ctěn, že se jemu klaníme, a že jedenkrát bude svět souditi.

Jako u každého spravedlivého ono spojení s Bohem během času se vždy užším a užším stává, rovněž tak to bylo i u Krista. Jeho spojení s Logem začalo v okamžení početí, a rostlo čím dále, tím více; jeho člověčenství bylo od Loga vždy více a více sileno, podporováno, ode všech poklesků chráněno a dosáhlo po smrti úplné dokonalosti, když stav ponížení za stav povýšení proměněn byl.

Jakkoli Theodor spojení toho, co jest božského a lidského v Kristu, na roveň spojení božského zalíbení s každým spravedlivým postavil, přec činil mezi oběma podstatný rozdíl. Neboť Kristus převyšuje všechny a) svým nadpřirozeným početím, b) svou bezhříšností, c) tím, že v něm netoliko božská eudokie (zalíbení), nýbrž Bůh Logos sám přebýval, a konečně d) tím, že ho Logos pro své úzké spojení s ním vši cti a slávy účastným učinil, která vlastně jemu samému přináleží.

Tímto způsobem dostal Theodor dvě přirozenosti v úplné neporušitelnosti, a vzdálil od nich všeliké smíšení; což si za účel vytkl; praví: „Smíšení nehodí se pro tyto dvě přirozenosti; jest rozdíl mezi podobou Boha a podobou služebníka; mezi přijatým chrámem, a tím, který tam přebývá; mezi tím, který smrtí umřel, a tím, který ho vzkřísil; mezi tím, který bolestní se dokonalým stal, a tím, který ho dokonalým učinil. Tento rozdíl musí zůstat, a každá přirozenost nezrušitelnou sama v sobě, ve své podstatě, se chovati“¹⁾.

Takto obdržel Theodor dvě přirozenosti v Kristu, ale i dvě osoby; neboť sám praví, že žádná subsistence nemůže býti bez osobnosti. Ale dobře byl si toho vědom, že tato dvojice osob v Kristu jest proti depositu fidei a snažil se proto, aby ji odstranil právě: „Spojeny činí tyto dvě přirozenosti jenom jednu osobu, jako muž a žena jsou jen jedno tělo. — Uvažujeme-li tyto dvě přirozenosti v jejich rozdílnosti, stanovíme přirozenost Logovu jako úplnou a též jeho osobu, a opět přirozenost a osobu člověka jako úplné. Patříme-li na spojení (συνάφεια), pravíme, že jest toliko jedna osoba“²⁾. Ale již z příkladu muže a ženy vidíme, že Theodor pravého spojení obou přirozeností v Kristu na mysli neměl, než jenom zevnitřní; totéž ukazuje

¹⁾ Hefele. C. G. II. 131. — ²⁾ I. c. 132.

nám výraz *συνάφεια*, který od *σύν* a *ἄνω* pochází a sešitkován znamená: totéž praví svrchu uvedená věta: „Slovo bydlí v přijatém člověku jako v chrámu.“

Důsledně musil sdílnost vlastnosti (*communicatio idiomatum*) za nevhodnou pokládati a zavrhovati, kterou přece v písmě sv. a u otců nalézáme. Již Kristus Pán sám připisoval sobě jakožto Synu člověka vlastnosti, které vlastně Synu Božímu přináležejí. Tak praví: „Syn člověka přijde v slávě Otce svého s anděly svými: a odplatí jednomu každému podle skutků jeho“ (Mt. 16, 27.). Sv. Pavel dí: „Když přišla plnost času, poslal Bůh Syna svého, učiněného ze ženy, učiněného pod zákonem“ (Gal. 4, 4.). Podobně praví apoštol Petr Židům: „Původce života jste zabili“ (Skutk. apošt. 3, 15.). Klement Římský mluví o „*παθήματα θεοῦ*“ (mukách Božích) (I. Korint. c. 2.); Ignatius Antiochenský o „krvi Boží“ a „utrpení Božím“¹⁾; Tatian o „Bohu, který trpěl“²⁾; Ireneus o „Slovu jednorozeném, utrpení neschopném, které však se utrpení schopným stalo“³⁾.

Obzvláště oblíben byl výraz „Bohorodička“ (*θεοτόκος* Deipara), který nalézáme ve spisech Origena, Alexandra Alexandrinského a Athanasia. I proti tomuto výrazu bojoval Theodor pravě: „Maria porodila Ježíše a nikoliv Slovo; neboť Slovo bylo a zůstalo všudybytné, jakkoli obzvláštním způsobem hned od počátku v Ježíši bydlilo. Maria jest vlastně kristorodička, nikoliv bohorodička. Jenom obrazně lze ji nazývati bohorodičkou, poněvadž Bůh obzvláštním způsobem v Kristu přebýval. Vlastně porodila člověka, v kterém spojení se Slovem začalo, ale tak nedokonalé bylo, že ještě Synem Božím nazýván býti nemohl,“ (což teprve ode křtu státi se mohlo)⁴⁾. A na jiném místě dí: „Bláznovství jest, když někdo praví, že se Bůh z panny narodil — nikoliv Bůh, než chrám, v kterém Bůh přebýval, narodil se z Marie“⁵⁾.

Jak patrné, byl blud o spojení obou přirozeností v Kristu úplně vyvinut, a jenom chyběl posud muž, který by, maje jej za pravé učení církve, se snažil, aby jej v církvi ku platnosti přivedl. A tímto mužem byl **Nestorius**.

¹⁾ Efes. c. 1. Řím. c. 6. — ²⁾ Ad Graecos c. 13. — ³⁾ Adv. haeres. III. c. 16. n. 6. — ⁴⁾ Hefele. C. G. II. 134. — ⁵⁾ I. c.

§. 127.

Nestorius ¹⁾.

Nestorius vyšel ze školy Theodorovy a byl snad i jeho posluchačem. Narodil se v Germanicii, městě syrském, a přišel záhy do Antiochie, aby své světské vzdělání doplnil. Potom vstoupil do kláštera sv. Euprepia u Antiochie, odkud jako jahen, později jako presbyter při kathedrále antiochenské ustanoven byl. Byl slavným kazatelem, mocným v slově a horlivým proti bludařům, ale samolibým a pachtícím se ve svých kázáních po chvále lidu ²⁾. Pro svou znamenitost, které si jako řečník dobyl, stal se po smrti patriarchy Kt. Sisinnia († 24. pros. 427) biskupem tohoto prestolu. Od svého posvěcení na biskupa (10. dubna 428) jevil velikou lásku k úřadu kazatelskému a horlivost proti kacířům. Hned ve své první řeči oslovil Theodosia II. takto: „Dej mně, císaři, zemi od kacířů očistěnou, a já dám tobě za to nebe; pomáhej mně bojovati proti kacířům, a já tobě pomohu v boji proti Peršanům“ ³⁾. Za několik dní potom chtěl Arianům jediný chrám odnítí, kteří však jej raději sami zapálili, nežli by jemu jej byli vydali nazývající ho od té doby paličem. Také bojoval proti Novatianům, Quartodecimanům ⁴⁾ a Macedonianům, kteří mnoho od něho zkusili a chrámy ztratili ⁵⁾. Jenom Pelagiané našli u něho milost, kterých se ujímal, maje snad za pravdu větu, že člověk svou svobodnou vůlí dobré konati může a tuše snad přibuznost své soustavy s jejich náhledy.

Co takto násilnicky proti kacířům vystupoval, stal se sám původce hrozného bouře, která v dalším vývoji po staletí církvi zmítala a ku pádu východní římské říše znamenitě přispěla.

Jednoho dne varoval přítel Nestoriův, presbyter Anastasius, kterého s sebou z Antiochie do Kt. přivedl, v kázání lid před výrazem „Bohorodička,“ jelikož Maria byla člověkem, a

¹⁾ Garnier: De haeresi et libris Nestorii, in ed. oper. Marii Mercat. T. II. — Gengler: Über die Verdammung des Nestorius, Tüb. Th. Quart.-Schrift. 1836. str. 213—296. — Rohrbacher: Kirchengeschichte, německý překlad sv. 8. — Jablonski: De Nestorianismo. Berl. 1724. — Hefele: C. G. II. 134—271. — Walch: Historie der Ketzereien sv. V. str. 289 sq. — ²⁾ Socrat. VII. 29. Theodoret. haeret. fabul. IV. 12. Evagrius, Hist. eccl. I. 7. Gennadius, de script. eccl. c. 53. Vincent. Lerin. commonit. c. 16. — ³⁾ Socrat. VII. 29. — ⁴⁾ l. c. — ⁵⁾ Socrat. VII. 31.

z člověka Bůh se naroditi nemůže. Tento útok na církevní mluvu a starou víru vyvolal nepokoje u kněží i laiků, a Nestorius povstal, aby svého přítele v několika kázáních hájil. Někteří přisvědčovali jemu, jiní odporovali, jiní vinili ho docela, ovšem že nespravedlivě, z bludu samosatského, jakoby v Kristu pouze člověka uznával¹⁾.

V první řeči praví Nestorius: „Táži se, má-li se Maria Bohorodičkou nazývati? Ale má Bůh matku? Potom má i pohanství výmluvu, které o matkách bohů mluví, Pavel pak jest lhářem, který o božství Kristově (Žid. 7, 3.) praví, že jest bez otce, matky a rodokmenu. Nikoliv, můj milý, Maria neporodila Boha; — tvor neporodil Stvořitele, než člověka, který byl nástrojem božství; Duch sv. neučinil Slova, než stvořil pro něho z panny chrám, v kterémž by přebýval. — Toto roucho, kterého užíval, ctím pro toho, který pod ním byl skryt; — dělím přirozenosti a spojuji počtu. Pozoruj, co chci tím říci. Ten, který v životě Marie byl utvořen, nebyl Bůh sám, ale Bůh přijal ho, a pro tohoto přijímajícího jmenuje se i přijatý Bohem“²⁾.

V druhé homilii praví, že Marie se má kristorodičkou nazývati, a jen potud prý Syna Božího porodila, pokud člověka porodila, který pro své spojení se Synem Božím (v pravém smyslu slova) též Synem Božím (v dalším smyslu slova) jmenován býti může. Podobně prý by se mohlo říci, že Syn Boží umřel, ale nikoliv, že Bůh umřel. — „Držme se spojení obou přirozeností beze smíšení, vyznávejme v člověku Boha, a ctěme člověka, kterému pro zvláštní spojení s Bohem klaněti se musíme“³⁾.

V třetí řeči praví: „Ariané kladou Slovo jenom pod Otce, ale onino (kteří bohorodičce učí a o narození Božím mluví) i pod Marii, tvrdí, že jest jí pozdější, a dávají božství, které všechno stvořilo, časnou matku za původce. Nebyl-li ten, kterého porodila, člověk, ale byl-li to Bůh Slovo: nebyla pak matkou zrozeného; neboť jak by mohla býti matkou toho, který jest jiné přirozenosti, nežli jaké ona jest? Jmenuje-li však se jeho matkou, není pak zrozený božské přirozenosti, než člověkem, poněvadž každá matka jenom to poroditi může, co s ní jedné podstaty jest. Bůh Slovo se tedy z Marie nenarodil, ale bydlil v tom, který se z Marie narodil“⁴⁾.

¹⁾ Socrat. VII. 32. — ²⁾ U Hefele. C. G. II. 136. 137. — ³⁾ I. c. 137. — ⁴⁾ I. c. str. 137. 138.

Nestorius uznával, jak patrnó, v Kristu dvě přirozenosti a dvě osoby, které toliko zevnitřně spojeny byly, a nevzal si ani tolik práce, jako jeho učitel Theodor Mopsvestenský, aby onu dvojici osob alespoň zdánlivě jaksi odstranil. Mnozí z jeho kněží vypověděli mu své církevní obcování a kázali proti němu; lid volal: „Máme sice císaře, ale žádného biskupa“¹⁾; mnozí klerikové, ano i laikové odporovali mu mezi kázáním; jmenovitě činil to jakýsi Eusebius, bezpochyby pozdější biskup z Dorylaea, který, ačkoliv byl tenkrát jenom laikem, byl přece mezi prvními, již tento blud poznali a proti němu bojovali. Nestorius nazval jeho a jiné své protivníky „bídnyými lidmi,“ volal proti nim světské rámě ku pomoci, dal je mrskati a žalařovati, jmenovitě mnichy²⁾.

§. 128.

Protivník Nestoriův sv. Cyrill, patriarcha Alexandrinský.

Náhledy Nestoriovy rozšiřovaly se rychle po jiných provinciích, a to pohnulo Cyrilla, patriarchu Alexandrinského, že v jedné velikonoční řeči r. 429 proti tomuto novému bludu se obrátil, a nejmenuje Nestoria posluchačům důkladně vyložil, že božství samo o sobě se z Marie Panny nenarodilo, ale Slovo, které se s lidskou přirozeností spojilo³⁾.

Aby však četní mnichové egyptští, mezi nimiž emissaři nestorianští horlivě působili, pro nový blud získání nebyli, a pak pro svůj veliký vliv na lid jiných za sebou nepotáhli, psal jim obšírný poučný list, kde výraz *θεοτόκος* bohorodička, kterého již Athanasius Vel. užíval, určitě vykládá, pravě, že narození Syna Božího má podobu s narozením jednoho každého člověka. Jako od ženy tělo i duše bývají zrozeny, ačkoli duše sama o sobě nemůže býti narozena, tak i božský Logos s lidskou přirozeností zároveň se narodil. Loga sama o sobě nemůžeme jmenovati Kristem, ani Krista člověkem bohonosičem (*homo deifer*, *θεοφάρος*), který by člověčenství jako nějaký nástroj byl přijal, nýbrž musíme ho nazývati „Bohem, který se v pravdě člověkem stal.“ Tělo Kristovo není tělo někoho jiného, nýbrž jest tělo Logovo; (t. j. lidská přirozenost Kristova nenáleží ně-

¹⁾ l. c. 138. — ²⁾ l. c. 138. — ³⁾ l. c. 141. 142.

jaké lidské osobě, nýbrž osoba, které přináleží, jest Bůh Slovo-Logos. Kdyby člověčenství Kristovo bylo pouze nástrojem božství, nebyl by Kristus podstatně rozdílný od Mojžíše, který též byl nástrojem Božím. Ke konci přirovnává Cyrill smrt Kristovu ke smrti naší. „Jako u nás, dí, umírá vlastně tělo a přece pravíme: „člověk umírá,“ (t. j. duše sama o sobě neumírá, ale účastna jest smrti těla); podobně to bylo u Krista; božství samo o sobě neumřelo, ale Logos přenesl to, co jeho lidské přirozenosti náleželo, jako vlastní na sebe; a tak můžeme říci, „že smrt utrpěl. Jako člověk utrpěl smrt, jako Bůh zničil smrt, a nebyl by nás svou božskou přirozeností vykoupil, kdyby svou lidskou přirozeností nebyl smrti pro nás podstoupil“¹⁾).

Toto rozjímání bylo též do Kt. přineseno a dráždilo Nestoria tak, že se velmi ostře proti Cyrillovi vyjadřoval. Předvidaje, že celý spor do Říma se donese, obrátil se dvěma listy ku papeži Coelestinovi liče jemu celou věc co možná pro sebe nejvýhodněji a podkládaje svým protivníkům náhled, jakoby tvrdili, že Marie se proto Bohorodičkou jmenuje, jelikož prý Bůh Logos teprve z ní původ vzal, dříve nestávaje. Coelestin mu neodpověděl nemaje o celé věci určitějších zpráv.

Napnutí, které mezi Cyrillem a Nestoriem panovalo, použili někteří alexandrinští klerikové, které Cyrill pro rozličné zločiny sesadil, a obžalovali svého patriarchu v Kt., a Nestorius propůjčil jim svého sluchu, a zamýšlel těchto žalob použití k synodě a na ní Cyrilla sesaditi.

Poznav, že dvůr na straně Nestoriově stojí, obrátil se Cyrill listy k císaři Theodosiovi II. [aby jej pro sebe a orthodoxii získal²⁾]. Ale snaha jeho neměla u císaře výsledku. Císař vyslovil mu listem svou nelibost, že prý spor vyvolává; a káral ho, že i matronám psal; a že tak různice u dvora rozsévati zamýšlí, jako by tento v celé věci sjednocen nebyl³⁾.

Poněvadž Nestorius se ku papeži obrátil, a papež chtěje si o průběhu sporu důkladnou známost opatřiti Cyrillovi psal, podal mu tento obšírnou zprávu o novém bludu listem, v kterém hned na počátku primat biskupa římského uznává, pravě: „Příjemněji by bylo mlčeti, ale Bůh žádá od nás pečlivosti, a

¹⁾ Ep. s. Cyrilli ad monachos Aegypti; u Mansiho Collect. T. IV. str. 589—618. Hefele. I. c. II. 142. 143. — ²⁾ U Mansiho I. c. 618—679; 679—803; 803—883. — ³⁾ Mansi. I. c. str. 1110. Harduin, T. I. str. 1341. Hefele I. c. 146, 147.

církevní obyčej mně káže, abych tvé svatosti zprávu podal, a ke konci žádá papeže, by nyní rozhodl, co jest činiti, a tak poučil východní a macedonské biskupy ¹⁾. S tímto listem poslal papeži též ostatní v příčině Nestoriově vyměněné listy a připojil commonitorium, v kterém krátce blud Nestoriův a učení církevní vykládá; jmenovitě praví tam, že Nestorius výraz *ἁνωσις* (sjednocení) zamítá, a jen o *συνάφεια* (sešitkování) obou přirozeností mluví ²⁾.

Následkem oznámení Cyrillových slavil papež Coelestin I. synodu r. 430, která Nestoria za kacíře vyhlásila a jemu sesazením hrozila, jestli svého bludu v 10 dnech neodvolá. Papež schválil výraz Bohorodička, učinil Cyrilla exekutorem výroku synodálního a psal o tom 4 listy a sice: k Nestoriově, jeho církvi, Cyrillovi a Janovi, patriarchovi Antiochenskému ³⁾.

Bezpochyby nežli Nestorius z Říma list s výrokem proti sobě obdržel, ale výrok předvídal, psal třetí list papeži, kde všechnu vinu sporu o *θεοτόκος* na Cyrilla svaluje, který prý spor proto vyvolal, aby žalobám proti němu v Kt. zadaným unikl; dále tvrdí lživě, že nic nemá proti těm, kteří výrazu Bohorodička užívají, jen když toho ve smyslu apollinarském a arianském nečiní; navrhuje, aby místo boho- neb člověkorodička se slova: kristorodička užívalo, a dokládá konečně, že se s pomocí Boží oekumenický sněm sejde, který spor ukončí a pokoj způsobí ⁴⁾.

Tohoto pokoje i beze sněmu způsobit spěchal Jan Antiochenský, přítel Nestoriův z mladých let, jakmile papežský list obdržel. Napomínal ho, aby svého bludu zanechal a výraz Bohorodička přijal, kterého otcové užívali, a který jest úplně pravý. „Neboť,“ dokládá, „kdyby jej někdo zamítl, musil by nutně tvrditi, že ten, který pro nás na svět přišel, není Bůh; a přece praví to písmo a vynáší za největší milost, že se věčný Syn Boží z panny narodil, proměny neutrpěv. Proto praví Pavel (Gal 4, 4) „Bůh poslal Syna svého, narozeného ze ženy“ ⁵⁾. Ale tato přátelská slova nenalezla sluchu u Nestoria, který vyhýbavě odpověděl, o *θεοτόκος* se ani nezmínil, a k budoucí oeku-

¹⁾ Mansi, T. IV. str. 1011. sq. Hefele I. c. 147, 148. — ²⁾ Mansi, T. IV. 547. Harduin T. I. 1319. Hefele I. c. 148. — ³⁾ Mansi, T. IV. 1017. 1025. 1035. a 1047. Harduin T. I. 1299. 1311. 1321. a 1323. Hefele I. c. 148—150. — ⁴⁾ Mansi T. IV. 725. Hefele II. 150. 151. — ⁵⁾ Mansi T. IV. 1061. Harduin, T. I. 1327. Hefele, II. 151.

menické synodě poukázal ¹⁾. Jak jeho věc v Římě stojí, posud nevěděl, jelikož exekutor Říma Cyrill ničeho jemu do té doby neoznámil, chtěje věc synodálně vyřídit.

Jakmile Cyrill plnomocenství od papeže obdržel, svolal synodu do Alexandrie, aby jí dal sestaviti neb potvrditi symbolum, které Nestorius měl přijati a podepsati, nechtěl-li, aby výrok Říma proti němu v platnost vešel. List ²⁾, od synody vydaný a od Cyrilla podepsaný, který Nestorius za svůj přijati měl, vykládá učení církevní pozitivně i negativně. V pozitivní části praví otcově: „Vyznáváme, že jednorozený Logos Boží.. tělo z panny přijal, je sobě vlastním učinil, lidskému narození se podrobil a ze ženy jako člověk vyšel, **neodvrhnuv, co byl**, ale zůstav čím byl, totiž **pravým Bohem** svou přirozeností. *A tělo (lidská přirozenost) není proměněno v přirozenost božství, ani přirozenost božského Loga v onu těla*; neboť není podrobena proměně. An Logos s tělem hypostaticky spojen jest, ctíme jen jednoho Syna a Pána Ježíše Krista, nedělíme člověka a Boha a nevěříme, že by toliko v důstojnosti a moci spojeni byli. Neučíme dvěma Kristům, z nichž by jeden byl pravý Logos Boží a druhý pravý syn ženy, nýbrž **známe jen jednoho Krista božského Loga s jeho vlastním tělem**. Též nepravíme, že božský Logos v člověku, který se z panny narodil, jako v nějakém obyčejném člověku bydlil, a nejmenujeme Krista člověkem Bohonosičem; neboť i když pravíme, že plnost božství v Kristu přebývala (Koloss. 2, 9.), nemíní se tím takové přebývání, jakým božství ve svatých bydlí, nýbrž v Kristu spojilo se božství a člověčenství *κατὰ φύσιν*, podobně jako u člověka duše s tělem. Jest tedy jeden Kristus, jeden Syn a Pán, nikoliv však synafejí (*συναφεία*) s božskou důstojností a mocí, kterou rozdílné důstojnosti se nespojují. Také Petr a Jan měli jednostejnou důstojnost, neboť oba byli apoštolé, a oba svatí učenníci; a přec nebyli jednou osobou. Vůbec jest výraz *συναφεία* nevhodný, poněvadž sjednocení jasně nevyjadřuje; a též se nemůže říci, že božský Logos jest Pán Kristův, poněvadž by jeden Pán a Kristus byl dělen. Též se nesmí říci: ctím toho, který nošen jest (lidskou přirozenost Kristovu) pro toho, který ho nosí; viditelného pro neviditelného; neb: přijatý nazývá se zároveň s tím, který ho přijal, Bohem; neboť i takto byl by Kristus

¹⁾ Mansi T. V. 752. Harduin T. I. 1331. Hefele II. 161. — ²⁾ Mansi T. IV. 1067 sq. Harduin T. I. 1283 sq. Hefele II. 152—154.

v Boha a člověka dělen. Musíme si Krista jako jednoho představovati a ho s jeho vlastním tělem na jednou ctíti. Dále vyznáváme, že jednorozený Syn Boží svou přirozeností utrpení není schopen, že však pro nás v těle trpěl, a v ukřižovaném těle byl, a **bolesti vlastního těla sobě bezbolestně přivlastnil.**“ Že toto jest učení církevní, ukazuje synoda z učení o Svátosti Oltářní pravic: „Právě to, že vyznáváme, že jednorozený Syn dle těla umřel, vstal a na nebe vstoupil, činí nás schopnými, že nekrvavou obět v církvi konati, a účastenstvím ve svatém těle a drahé krvi Spasitele mystického požehnání dojíti a posvěcení bytí můžeme. Nepřijímáme ho jako obyčejného těla, též nikoliv jako těla člověka, který by obzvláště byl posvěcen, neb pouhým účastenstvím v důstojnosti s Logem spojen, aneb za hodna božského přebývání v něm pokládán, ale jako tělo, které pravý život uděluje, a Logovi vlastní jest. Neboť poněvadž byl jako Bůh svou přirozeností život a se svým vlastním tělem jedno se stal, propůjčil též tomuto obživující sílu.“ Dále vykládá synoda místa písma svatého, kterých se Nestorius dovolával, ukazuje že, jako Ariané jich k dokázání svého subordinatianismu zneužívali, totéž i Nestorius činí, aby Syna Marie Panny od Loga oddělil, a vyvíjí z nich sdílnost vlastností (*communicatio idiomatum*) v Kristu. Když totiž jako Bůh o sobě mluví, praví synoda, vztahujeme to k jeho božské přirozenosti; když však lidské nedokonalosti si připisuje, vztahujeme též i tyto výrazy k božskému Logu, pokud se člověkem stal a dobrovolně své velebnosti se vzdal. Všechny podobné výrazy musíme jedné osobě, vtělené hypostasi (osobnosti) Logově připisovati. Poněvadž však sv. Panna Boha, který s tělem hypostaticky spojen byl, dle těla porodila, jmenujeme ji Bohorodičkou, nikoli však, jakoby přirozenost Logova začátek svého bytí teprve z těla (Marie) byla vzala, nýbrž poněvadž Logos lidskou přirozenost s sebou hypostaticky sjednotil, a tělesnému porodu z matky se podrobil.

Na konci svého listu pojala synoda učení církevní v 12 anathematismech ¹⁾, které od Cyrilla pocházejí, a jež Nestorius přijati měl.

Mimo tento synodální list psala synoda ještě dva listy:

¹⁾ Mansi T. IV. 1082 sq. Harduin T. I. 1291. Denzinger: *Enchirid.* str. 27. Hefele II. 154—157.

a sice jeden duchovenstvu a církvi Kt.¹⁾ a druhý²⁾ tamějším mnichům, podobné obsahem synodálnímu, a poslala tam jako své posly dva egyptské biskupy Theopenta a Daniele a dva alexandriinské kleriky Potamona a Makaria, kteří přišedše do Kt. onen synodální list a dokumenty z Říma Nestorioví v kathedrále slavně a veřejně v den nedělní odevzdali. Nestorius nedal jim odpovědi a obeslal je před sebe na druhý den, na který je nepředpusťl. Místo aby jim písemní odpověď dal, dráždil Theodosia II. proti Cyrillovi, kterého císař výhrůžkami od nastupování proti Nestorioví zastrašiti hleděl, a uveřejnil se své strany 12 anathematismů³⁾, které proti Cyrillovým směřovaly, a jimiž ho za haeretika prohlašoval.

Z těchto anathematismů jest patrné, že si Nestorius povětrné zámky vystavěl, a pak proti nim bojoval; ale nicméně dává svému bludu sem tam prokmitnouti, děle ostře, co božského a lidského bylo v Kristu, a trhaje jednoho Krista ve dva.

Ale netoliko Nestorius než i celá antiochenská škola byla s anathematismy Cyrillovými nespokojena, jmenovitě Jan, patriarcha Antiochenský, Ondřej, biskup Samosatský a Theodoret, biskup Cyrský. Věřili v nich apollinarism, proti němuž listy a spisy bojovali. Jan, patriarcha Antiochenský, obviňoval ve svém listu⁴⁾ k arcibiskupovi Firmovi z Cæsaree třetí anathematismus, jakoby tvrdil, že tělo Kristovo jest jedna přirozenost s božstvím, a že božství a člověčenství tvoří v Kristu jednu přirozenost, a dodal, že prý věřiti nemůže, aby od Cyrilla pocházel. Pro toto nedorozumění klonil se nyní nedůsledně k Nestorioví, jelikož tento v jistém smyslu výraz Bohorodička připouštěl. Celou knihu proti všem anathematismům psal Ondřej Samosatský. Obzvláště několika spisy bojoval proti Cyrillovi Theodoret dílem z vlastního podnětu, dílem pobádáním svého patriarchy Jana Antiochenského.

§. 129.

Synoda Efesská.

By povstalé spory v církvi odstranil a pokoj jí zjednal, vydal císař Theodosius II. ve jménu svém a svého západního

¹⁾ Mansi, T. IV. 1093. Harduin, T. I. 1295. Hefele, II. 157. — ²⁾ Mansi, T. IV. 1097. Harduin, T. I. 1297. Hefele II. 157. — ³⁾ Mansi, T. IV. 1099. Harduin, T. I. 1298. Hefele, II. 158—160. — ⁴⁾ Mansi. T. V. 756. Harduin, T. I. 1347. Hefele II. 160.

druha Valentiniana III. list¹⁾ ke všem metropolitům, kterým je volal, by se každý s několika statnými suffragany o svátcích svatodušních na synodu œkumenickou do Efesu dostavili. V této konvokační listině tajil se císař se svou předpokladostí pro Nestoria, za to vystoupil s ní tím ostřeji proti Cyrillovi, a přičítal v listu jemu zasláném veškerou vinu jemu, že spor vznikl, a dokládá, že mu sice vše odpouští, jelikož synoda o sporných člancích rozhodne a uzavření učiní, která ode všech přijata býti musejí; ale on sám ať se na synodě vynajde, jelikož prý nebude trpěti, aby jeden panoval, a s druhými se raditi nechtěl, aneb od jiných poučiti se nedal²⁾.

Zvláštního úředníka jménem Ebagnia poslal císař k sv. Augustinu do Hyppa-Regia, aby ho na synodu pozval, ale Augustin byl již mrtev († 28. srpna 430).

Tu obrátil se Cyrill ku papeži Coelestinovi za poučení, co nyní činiti, má-li Nestoria ještě za člena synody pokládati aneb již, ana daná lhůta vypršela, za sesazeného a z církve vyloučeného. Papež nechtěje třtiny nalomené zlomiti odpověděl Cyrillovi, by všechnu péči k obrácení Nestoria věnoval; zůstal-li by zatvrzelým, ať pak žne, co s pomocí ďáblou sil³⁾.

Za své legaty u synody ustanovil papež biskupy Arkadia a Projekta s presbyterem Filippem, a dal jim rozkaz, aby se pevně Cyrilla drželi, vážnosti apoštolské stolice hájili, do disputac (mezi Nestoriany a jejich protivníky) se nepouštěli a nemíchali, ale nad náhledy jiných soudili⁴⁾. Dále dal jim psaní k synodě, jimž výmluvně povinnost biskupů pravou víru zachovávat vykládá, a pln vědomí svého primatu i na synodě, ke konci dokládá, „že legaté synodálním jednáním mají býti přítomni, a to vykonati, co papež vzhledem k Nestoriovi uzavřel; neboť sám prý nepochybuje, že s tím sbor biskupů souhlasiti bude“⁵⁾.

Jelikož i císařové synodě přítomni býti nemohli, jmenoval Theodosius II. komita Kandidiana, velitele tělesné stráže, protektorem synody, aby nad zevnitřním pořádkem bděl, ale do vnitřních záležitostí synody se nemíchá, a jí ouplnou svo-

¹⁾ Mansi, T. IV. 1111. Harduin, T. I. 1343. Hefele II. 162. 163. — ²⁾ Mansi, T. IV. 1109. Harduin, T. I. 1342. Hefele, II. 163. — ³⁾ Mansi, T. IV. 1292. Harduin, T. I. 1474. Hefele II. 164. — ⁴⁾ Mansi, T. IV. 556. Harduin, T. I. 1347. Hefele, II. 164. — ⁵⁾ Mansi, T. IV. 1283. Harduin, T. I. 1467. Hefele. II. 164.

bodů jednání ponechal, a Nestoriově dal za průvodce komita Ireneae, který však žádného účastenství v synodě a plnomocenství Kandidianově neměl.

Dle rozkazu císařova měla synoda svou činnost o svátcích svatodušních 7. června 431 započítí. První přibyl do Efesu Nestorius se 16 svými biskupy a s četnými ozbrojenci¹⁾; asi 4 neb 5 dní před svátky dostavil se Cyrill s 50 biskupy; za několik dní po svátcích přišli Juvenal z Jerusáléma a Flavian z Thessaloniky se svými biskupy; Memnon, arcibiskup Efeský, shromáždil kolem sebe 40 ze svých suffraganů a 12 biskupů z Pamfilie²⁾.

Mezi tím, co se biskupové takto shromažďovali, mluvilo se o sporných věcech, a Cyrill snažil se Nestoria pohnouti a od bludu odvrátiti. Ale práce jeho byla marna; neboť jeho důvody byv Nestorius do úzkých vehnán, pravil: „Nikdy nebudu dítě dvou neb tří měsíců Bohem jmenovati a s vámi nechci více obcovati“³⁾. Těmito slovy projevil na novo celý svůj blud a ukázal zároveň svou kacířskou tvrdošijnost, která se ani výroku synodálnímu nepodrobí.

Posud chyběl patriarcha Jan Antiochenský. Když o svátcích poblíž Efesu přišel, poslal přívětivé psaníčko Cyrillovi, že prý dlouhou cestou a pádem několika koní příchod jeho se zdržuje, již však prý jest přede dveřmi, a v 5 neb 6 dnech se dostaví⁴⁾. Čekali na něho ještě 16 dní; tu přišli dva jeho metropolitě Alexander z Apamee a Alexander z Hierapole a oznamovali: „že Jan jim poručil vyříditi, aby se pro něho s otevřením synody nečekalo, a se konalo, co se konati má.“ Členové synody uzavírali z toho, že Jan, odsouzení svého bývalého klerika a přítele předvídáje, nechce tomu býti přítomen, a Cyrill a jeho přátelé započali synodu a zahájili ji v kathedrálním chrámu Efeském, zasvěceném Bohorodičce, 22. června r. 431.

Den před zahájením synody a pak hned po jejím početí 22. června byl Nestorius obeslán, aby se dostavil; vojsko však deputace synody nepřipustilo, a Nestorius vzkázal jí, že se dostaví, až všichni biskupové budou pohromadě. Nicméně poslala

¹⁾ Socrat. VII. 34. — ²⁾ Hefele C. G. II. 165. 166. — ³⁾ Socrat. VII. 34.

⁴⁾ Mansi, T. IV. 1121. Harduin, T. I. 1347. Hefele, II. 166. — ⁵⁾ Mansi, T. IV. 1330. Harduin, T. I. 1506. Hefele, II. 167.

k němu synoda třetí deputaci, která ani odpovědi neobdržela, a vojínové s ní postupně nakládali.

Kandidian postavil se na stranu Nestoriovu, ohražoval se proti započetí synody a žádal za její odložení na čtyři dni; ale biskupové shromáždění byli již průtahů syti a započali v počtu 160 členů, který téhož dne až na 198 vzrostl, svou činnost. Nejprve čtly se důležité listiny k panujícimu sporu se vztahu jící, jako druhý list Cyrillův k Nestoriovu a odpověď tohoto jemu, list papeže Coelestina a jeho římské synody, list Cyrillův a jeho alexandrinské synody.

Aby sporný článek dogmaticky důkladně probrán byl, čtla se po návrhu biskupa Flaviana z Filipp místa otců, v kterých stará víra církve o spojení božství a člověčenství v Kristu obsažena jest. Byly to výroky biskupa Petra z Alexandrie († 311), Athanasia, papeže Julia I., papeže Felika († 274), biskupa Theophila z Alexandrie († 412), Cypriana, Ambrože, obou Řehořů, Basilia Velikého, biskupa Attika z Kt. († 426) a Amfilochia z Ikonie. Všechny tyto auktority neznaly nestorianského dělení božství a člověčenství, a učily pravému vtělení Logovu.

Naproti této víře církve ve spisech otců obsažené čtlo se 20, dílem větších, dílem menších míst ze spisů Nestoriových, která jeho blud obsahovala.

Synoda vše vyslechnuvši a uváživši zavrhl Nestoria a vynesla nad ním tento výrok: Sv. synoda praví: „Jelikož mimo vše nejbezbožnější Nestorius našeho předvolání uposlechnouti nechtěl, a od nás k němu vyslaných přesvatých a přenábožných (tehdejší čestný titul) biskupů nepřijal, vyšetřovali jsme takto přinucení jsouce jeho bezbožné učení. A poznavše z jeho listů a spisů, jakož i z toho, co od něho v této metropoli bylo řečeno a jemu dosvědčeno, že bezbožně smýšlí a hlásá; a nuceni jsouce kanony a listem svého nejsvětějšího Otce a spoluslužebníka Coelestina, biskupa římské církve, s mnohým pláčem přistupujeme k tomuto smutnému výroku proti němu: Pán náš Ježíš Kristus, kterému se rouhal, určuje touto sv. synodou, že Nestorius z důstojnosti biskupské a všeho obcování vyloučen jest“¹⁾.

Tento dekret podepsalo všech 198 přítomných biskupů,

¹⁾ Mansi, T. IV. 1211. Harjuin T. I. 1422. Hefele II. 172.

k nimž později ještě někteří jiní přistoupili, tak že všech podepsaných bylo přes 200.

Sedění synody trvalo od rána až do noci, a lid očekával s toužebností jeho výsledek. Jakmile jej zvěděl, přijal jej s velikým plesáním, doprovázel biskupy, obzvláště Cyrilla, s pochodněmi a s kaditelnícemi do jejich bytů a osvětloval na mnohých místech město.

Druhý den oznámila synoda svůj výrok Nestorioví, ¹⁾ jakož i krátkými listy ²⁾ církvi a duchovenstvu Kt., napomínaje toto k bedlivému opatrování církevního jmění v čas uprázdneného stolce. Obšírněji vyličil Cyrill průběh posavadní svému příteli Dalmatioví, archimandritovi v Kt., a svým tamějším jednatelům a prosil je, by ze všech sil pracovali proti rozšiřování křivých zpráv o synodě mezi lid; jelikož prý slyšel, že komes Kandidian takou zprávu do Kt. odeslal ³⁾.

Kandidian učinil skutečně to, o čem se Cyrill zmiňuje, strhl dále plakáty na rozích ulic přibité, které výrok proti Nestorioví obsahovaly, vyhlásil ediktem svou nespokojenost nad tím, co se událo, vyhlásil vše za neplatné, a zapřísahal biskupy, kteří v prvním sedění účastenství měli, by se nepřipojovali, ale otevření pravé synody očekávali ⁴⁾.

Též Nestorius prosil císaře za ochranu proti Egyptanům a Asiatům, kteří prý nařízení císařovo, aby se všeobecná synoda odbývala, přestoupili sedění sami konajícíce, a proti němu a jeho přátelům násilí se dopustili ⁴⁾. Dne 26. neb 27. června přišel do Efesu Jan Antiochenský se svými biskupy, a synoda poslala k němu hned deputaci skládající se z několika biskupů a kleriků, aby ho pozdravila a o výroku nad Nestoriem vynešeném zpravila. Ale vojáci, kteří Jana obklopovali, nedopustili, aby deputace s ním hned na ulici mluvila; proto doprovázela ho do jeho bytu; zde opět nechal ji Jan několik hodin čekati, a když konečně svou zprávu patriarchovi podala, byla od vojáků bita a z domu vyhnána. Toto vše učinil komes Ireneus.

Jan hned po svém příchodu, jsa ještě všecek zaprášen

¹⁾ Mansi, T. IV. 1227. Harduin, T. I. 1434. Hefele, II. 173. — ²⁾ Mansi, T. IV. 1227. a 1242. Harduin, T. I. 1434. a 1443. Hefele, II. 173. —

³⁾ Mansi, T. IV. 1230 sq. Harduin, T. I. 1434. Hefele, II. 173. 174. —

⁴⁾ Mansi, T. V. 772. Harduin, T. I. 1447. Hefele, II. 174. — ⁵⁾ Mansi, T. IV. 1234. Harduin, T. I. 1438. Hefele, II. 174. 175.

od cesty, v čase, kde deputaci synody čekati nechal, držel se svými 42 přívrženci konciliabulum, kde na žalobu Kandidianovu a některých nestorianských biskupů nad Cyrillem a Memnonem, jakožto náčelníky synody, sesazení a suspensi vyřkl a všechny exkomunikoval, kdo s nimi drželi, potud, dokud by se na pravou cestu neobrátili. O Nestoriově se konciliabulum ani nezmiňuje; proto vinil je Cyrill, že jsou jeho stoupenci ¹⁾. Byliť jimi pouze negativně, pokud k výroku synody nepřistoupili, nikoliv však pozitivně, jelikož později k jeho sesazení přistoupili. Konciliabulum zpravilo jednostrannými listy ²⁾ císaře, císařské dámy, duchovenstvo, senát a lid Kt. o svém působení a vyzvalo ještě jednou členy synody, aby se od Cyrilla a Memnona odtrhli, by později toho pykati nemusili ³⁾.

V sobotu večer žádal Jan Antiochenský, by Kandidian konání služeb Božích Cyrillovi, Memnonovi a jejich exkomunikovaným stoupencům nedovoľoval. Kandidian chtěje býti nestranným, žádal, aby žádná strana služeb Božích nekonala, nýbrž jen obyčejní klerikové; ale Memnon jako biskup města nedal si nic předpisovati, a Cyrill se svými přátely konal služby Boží. Jan Antiochenský snažil se Efesu nového biskupa dáti, ale jeho počínání ztroskotalo se na pravověrnosti lidu ⁴⁾.

Císař, obdržev listy Cyrillovy do Kt. zaslané dříve než zprávu Kandidianovu, vyjádřil se pochvalně o synodě, a lid schválil sesazení Nestoriovo. Ale jakmile ho list Kandidianův došel, změnil císař své smýšlení a poslal do Efesu vysokého úředníka Palladia, aby s Kandidianem všechno, co se událo, prozkoumal, a poručil svým místodržitelům, aby návratu do vlasti žádnému biskupu nedovoľovali, dokud pravdy vyšetřeno nebude ⁵⁾.

Druhé sedění synody 10. července odbývalo se v domě Memnonově, a byli jemu přítomni papežští legatové. Nejprve byl papežský list ⁶⁾ k synodě čten, a jakkoli závěrek jeho byl plný papežské výsosti, těšili se jemu členové synody a volali: „To jest pravý výrok; díky novému Pavlovi Coelestinovi; novému Pavlovi Cyrillovi, **strážci víry** Coelestinovi.“

Papežský legat Projektus ukázal důkladněji obsah papež-

¹⁾ Hefele, II. 176—179. — ²⁾ Mansi, T. IV. 1271 sq. Harduin, T. I. 1458 sq. Hefele, II. 179. — ³⁾ Mansi T. IV. 1270. Harduin T. I. 1458. Hefele, II. 179. — ⁴⁾ Hefele, II. 179. 180. — ⁵⁾ Mansi, T. IV. 1378. sq. Harduin, T. I. 1538 sq. Hefele, II. 150. — ⁶⁾ Mansi, T. IV. 1283. Harduin T. I. 1467. Hefele, II. 183.

ského listu a žádal, by od papeže v prospěch církve vynešený výrok ve svou platnost uveden byl; t. j. by biskupové ku papežskému výroku přistoupili, a jej, který sám o sobě jistý jest, svým učinili, a tak jej do života uvedli. Synoda neodporovala řeči legatově, a Firmus, arcibiskup Caesaree Kappadockské, pravil, „že již dřívější psaní apoštolské stolice k Cyrillovi výrok a pravidlo (*ψῆφος καὶ τύπος*) v otázce Nestoriově obsahovalo, a oni, biskupové shromáždění, **dle toho se řídíce onen typus vykonali** a kanonické a apoštolské odsouzení nad Nestoriem vyřkli“¹⁾. Potom děkoval legat Filipp, který nad svými kollegy vynikal, synodě, „že svatí oudové svaté hlavě se připojili, dobře vědouce, že Petr jest hlava veškerý víry a apoštolů,“ a prosil za předložení akt, aby je legaté dle rozkazu papežova potvrditi mohli Synoda to slíbila, a tím skončilo se sedění²⁾.

V sedění třetím, které se den potom, 11. července opět v domě Memnonově odbyvalo, pravili legaté, že akta čtli a výrok synodální za kanonický uznávají; ale dle rozkazu papežova žádali ještě jednou za jejich veřejné čtení v jejich přítomnosti. Když se to stalo, vyřkl každý jednotlivý legat, presbyter Filipp opět první, po delším úvodu o vážnosti papežově klatbu a sesazení nad Nestoriem, a podepsali k žádosti Cyrillově akta všech tří sedění. Synoda poslala nyní list císařovi, prosíc ho, by, jelikož synoda římská, papežští legaté a celá církev, vyjma několik biskupů, Nestoria zavrhl, dovolil pro Kt. nového biskupa zvoliti a jim domů se navrátiti.

V sedění čtvrtém které se dne 16. července v chrámu Panny Marie odbyvalo, byl Jan Antiochenský dvakrát k dostavení se do synody obslán, a když toho neučinil, byl jeho výrok nad Cyrilem a Memnonem vynesený za neplatný prohlášen, a jeho třetí obslání uzavřeno.

V sedění pátém, 17. července odbyvaném, byl Jan potřetí obslán, a nedostaviv se exkommunikován a ode vši duchovní pravomocnosti suspendován, a s ním ještě 35 stoupenců. Synoda podala o tom zprávu císaři a papeži, a k tomuto praví, že i Pelagiany zavrhl; v kterém však sedění se to stalo. není známo.

V sedění šestém, 22. července v domě Memnonově odby-

¹⁾ Mansi, T. IV. 1287 sq. Harduin, T. I. 1471. Hefele, II. 183. 184. —

²⁾ Mansi, T. IV. 1290. Harduin, T. I. 1474. Hefele, II. 184.

vaném, čtlo se nicajské symbolum, a pak ona patristická místa, která v prvním sedění již byla čtena, na důkaz, že Nestoriané nicajskou formuli špatně pojali a vykládali. Potom bylo zakázáno užívání nestorianského symbola, které od Theodora z Mopsvestie pocházelo a mezi laiky a kleriky se rozšiřovalo.

V sedění sedmém a to posledním, odbyvaném v chrámu Marie Panny snad 31. července, uznala synoda právní důvody nezávislosti ostrova Cypru na patriarchovi antiochenském a potvrdila tuto nezávislost. Dále vydala okružník ke všechněm biskupům, klerikům a laikům, oznamujíc jim exkommunikaci a suspensi Jana Antiochenského a stoupenců jeho a vydala 6 disciplinárních kanonů ¹⁾.

V některém zasedání byli zavrženi *Massaliané* čili *Euchité* ²⁾.

Sporu, který mezi synodou a Janem Antiochenským panoval, chtěl Juvenal, biskup Jerusalemský, užiti, aby se z patriarchální pravomocnosti Antiochie vymanil; ale spravedlnost Cyrillova zmařila všechny jeho intriky a nedopustila porušení práv Antiochie, byť v stávajícím sporu byl Jan jeho protivníkem a Juvenal stoupencem ³⁾.

§. 130.

Obě strany obracují se k císaři.

Synoda chtěla vždy po každém sedění svá akta císaři poslati, ale Kandidian toho nedopouštěl. Ještě hůře řádili Nestoriané v Kt., obsadili silnice a brány a prohlíželi lodi, aby žádná zpráva o pravém stavu věcí v Efesu k císaři přijíti nemohla. Ale přece podařilo se synodě skrze jednoho snad jen přestrojeného žebráka v jeho duté holi listem biskupy a mnichy v Kt. o svém položení zpravit. Mnichové nebohým stavem jsouce pohnuti táhli majíce v čele své archimandrity, obzvláště Dalmatia, který po 48 let na žádnou prosbu kláštera neopustil a pověsti světce požíval, k císařskému paláci, žalmy a hymny po cestě zpívající. Císař předvolal archimandrity, ostatní mnichové a lid zůstali venku pokračující v pěni nábožných písní. Archimandrité přečtli císaři obdržený list, a připojili i svou prosbu ku prosbě synody, aby její deputace před něho předpuštěna byla. Císař svolil, a mnichové odtáhli se svými archimandrity

¹⁾ Srv. Hefele, C. G. II. 182—195. — ²⁾ l. c. 196. — ³⁾ l. c.

do chrámu sv. mučenníka Mocia, kde Dalmatius na ambon vstoupil a lidu o všem zprávu podal, který klatbu na Nestoria volal.

Synoda vyslala k císaři dva egyptské biskupy Theopemfa z Kabasu a Daniele z Darni dádouc jim poděkovací list i na Dalmatia.

V těchto okolnostech uznali Jan a jeho stoupenci za dobré, aby svou věc v čas u dvora opatřili, a požádali komita Ireneae, aby v jejich jméně do Kt. se odebral, jejich stížný list císaři odevzdal a je tam zastupoval.

Poslanci synody přišli o 3 dni dříve do Kt., nežli Ireneus, a získali svým líčením srdce mnohých vznešených u dvora, že pravost výroku nad Nestoriem uznali, jmenovitě získali císařského komorníka Scholastika.

Mezi tím vyřkla synoda sesazení nad Janem a jeho stoupenci, kteří hned stížnost s strany toho na císaře Ireneovi zaslali, aby ji dvoru podal.

Obě strany musily nyní v přítomnosti císaře a nejvyšších hodnostářů říše svou při vésti. Po slyšení jejich radili jedni císaři, aby oboje sesazení, Cyrilla a Memnona s jedné, a Nestoria s druhé strany, potvrdil; druzí této radě odporovali a myslili, aby císař nejstatnější biskupy k vyšetření toho, co se stalo, k sobě povolal; a třetí strana konečně soudila, aby císař plnomocníky k zjednání pokoje do Efesu poslal. Tento třetí návrh byl Ireneovi nejnemilejší, ze strany Nestoriovi nepřátelské vycházejí¹⁾.

Císař spojil první radu s třetí. potvrdil sesazení Nestoria, Cyrilla a Memnona a poslal do Efesu jednoho z nejvyšších úředníků, pokladníka (comes sacrorum) Jana, aby edikt²⁾ s strany toho vydaný prohlásil a sjednocení mezi rozštěpenými způsobil. Edikt byl ke všechněm arcibiskupům a biskupům, kteří k synodě pozvání obdrželi, nadepsán; jen Cyrill, Memnon a Nestorius jsou pominuti, nevšimal si po diplomaticku faktického stavu věcí, t. j. dvou od sebe oddělených synod, a mluvil tak, jakoby v Efesu jen jedné synody stávalo, která s jedné strany Nestoria a s druhé Cyrilla a Memnona byla sesadila, a ostatně jen menší roztržky mezi sebou chovala, jež snadno lze narovnat. Komes Jan přišel na počátku srpna do Efesu a obeslal

¹⁾ Srv. Hefele, II. 197—201. — ²⁾ Mansi, T. IV. 1395. Harduin, T. I. 1:54. Hefele, II. 201—203.

k sobě biskupy. První, kdo časně ráno se dostavili, byli Nestorius a Jan, později přišel Cyrill a jiní; jen Memnon chyběl. Stoupenci Cyrillovi žádali za odstranění Nestoria a Jana ze schůze, jelikož prý jsou sesazeni a v jejich přítomnosti svatý list (císařův) čten býti nesmí; toho též žádali Antiochenští vzhledem k Cyrillovi. Bez ohledu na stranu pravověrnou přemlouváním a násilím provedl to komes, že po odstranění Nestoria a Cyrilla byl v shromáždění biskupů list císařův čten, a sesazení Cyrilla, Memnona a Nestoria prohlášeno. Všichni tři byli jati; stráž nad Nestoriem převzal komes Kandidian, Cyrill byl odevzdán komitovi Jakubovi, jemuž o něco později dodán i Memnon, a oba byli od něho v tuhé vazbě chováni. Proti tomuto počínání komita Jana ohradila se synoda listem ¹⁾ k oběma císařům Východu i Západu pravíc, že nějaký podvod státi se musil, neboť Cyrill a Memnon nejsou prý žádnou eckumenickou synodou sesazeni, naopak jsou prý pravými sloupy pravdy; proto ať je císař v jejich hodnost dosadí, a chce-li o poměru mezi synodou a Antiochenskými lépe býti zpraven, tu jest hotova, plnomocníky k němu vyslati. Podobný list ²⁾ psala synoda biskupům v Kt. přítomným a tamějšímu duchovenstvu prosíc všechny, by císaři pravý náhled o celé věci zaopatřili. Všichni uposlechlí hlasu sužované synody, a duchovenstvo Kt. podalo císaři pamětný velmi svobodomyslný spis ³⁾, kde otevřeně praví, že sluší poslouchati více Boha nežli lidí; ukazují, že sesazení Cyrilla a Memnona od Antiochenských jest nezákonné. ano naopak, že oba jsou o církev mužové velice zasloužilí, a prosí konečně za jejich restituci, a potvrzení všeho, co největší část biskupů v Efesu uzavřela.

Ale i Antiochenští dali sobě všechnu práci, aby pro sebe císaře získali, vynášeli do nebe jeho smírné snahy a svou ochotnost po nich postoupiti, vinili Cyrillovy anathematismy z apollinarismu, a by svou orthodoxii dokázali, poslali císaři symbolum, které následovně zní: „Vyznáváme, že náš Pán Ježíš, jednorozený Syn Boží, jest pravý Bůh a pravý z rozumné duše a těla se skládající člověk, přede všemi časy jsa z Otce zrozen dle božství, na konec dnů pro nás a naše spasení z panny narozen dle člověčenství; jednostejné podstaty s Otcem dle božství a

¹⁾ Mansi, T. IV. 1434. Harduin, T. I. 1591. Hefele, II. 204—206. —

²⁾ Mansi, T. IV. 1443 sq. Harduin, T. I. 1599. sq. Hefele II. 207. 208.

— ³⁾ Mansi, T. IV. 1453. Harduin, T. I. 1607. Hefele, II. 210.

jednostejné podstaty s námi dle člověčenství. Neboť dvě přirozenosti se spojily, a proto vyznáváme jednoho Krista, jednoho Pána a jednoho Syna. Pro toto spojení, které všeho smíšení prosto jest, vyznáváme, že sv. Panna jest Bohorodičkou, poněvadž Bůh se tělem stal a svým vtělením již od svého vtělení chrám (člověčenství) s sebou spojil, který z oné (Panny vzal)¹⁾. Toto symbolum jest úplně pravověrné, a Cyrill později sám je schválil; ale Antiochenští zamlčují císaři, že všichni takto neshledají; neboť byli mnozí mezi nimi, kteří by si byli dali raději ruce usekati, nežli by byli výraz: Bohorodička podepsali. Alexander, biskup z Hierapole, vinil své druhy ze lži a zlomyslnosti, že ono symbolum, kterého prý císař nežádal, ke dvoru poslali a Nestoria zradili²⁾.

Snaha Dalmatia a biskupů v Kt. přítomných byla výsledkem odměněna; císař, který posud z nevědomosti a křivými zprávami svých úředníků jsa sveden, krutě proti synodě nastupoval, nabyt nyní lepšího přesvědčení o ní a poručil, by obě strany ze svého středu po 8 deputovaných k němu do Kt. vypravily. Synoda i konciliabulum zvolily deputace; v katolické naložali se dva papežští legaté, presbyter Filipp a biskup Arkadius, Cyrill byl by se byl rád též dal zvoliti, musil však s Memnonem zůstatí v žaláři; v antiochenské nalezali se patriarcha Jan a Theodoret, biskup Cyrský. Obě strany daly svým poslům instrukci, ale ratifikaci všeho vyjednávání ponechaly sobě. Císař změnil s strany místa brzo svůj plán, nepředpusť deputac do Kt., ale kázal jim jíti do Chalcedona a tam ho očekávati³⁾. V tomto čase vida Nestorius, že jeho věc jest ztracena, prosil císaře, by mohl Efes opustiti a do svého kláštera, kde dříve mnichem byl, se navrátiti⁴⁾. Císař svolil a dal ho do kláštera sv. Euprepia u Antiochie doprovoditi⁵⁾.

Když císař do Chalcedona přišel, odbyvaly se konference; v první byli Antiochenští tak šťastni, že se císař o nich příznivě vyjádřil, a oni si naději na úplné vítězství nad pravověrnými dělali. Ale brzo viděli se ve svých nadějích zklamány, císař dával se v dalších čtyřech konferencích vždy více a více na stranu pravověrnou. Vida konečně marnost všech

¹⁾ Mansi, T. V. 781 sq. Harduin, T. I 1557 sq. Hefele, II. 211. 212. —

²⁾ Mansi, T. V. 874. Hefele, II. 212. — ³⁾ Srv. Hefele, II. 214—218. —

⁴⁾ Evagrius, H. e. I. 7. — ⁵⁾ Mansi, T. V. 792. Harduin, T. I. 1631. Hefele, II. 218.

rozmluv a hádek opustil Chalcedon a odebral se do Kt. Antiochenským zakázal za ním se odebrati, za to dovolil to pravověrným, a poručil jim, aby místo Nestoria nového biskupa pro Kt. ustanovili. Antiochenští zůstali v Chalcedoně, čekali na další konference, doufali, že v disputaci zvítězí a poslali za císařem dva pamětní spisy¹⁾.

Císař odpověděl celé synodě, t. j. oběma stranám dekretem, jímž lítost svou dal na jevo, že nesvornost nemohla býti odstraněna, a všem velel, by se domů odebrali, a na své biskupské stolce opět nastoupili; Cyrill však a Memnon měli zůstatí sesazeni²⁾, posud nenalezli milosti v očích císařových. Antiochenská deputace učinila třetím pamětním spisem pokus císaře sobě příznivým učiniti a volala k němu, by všem byl spravedlivým císařem a chránil před Cyrillem pravé víry³⁾. Ale ani tento poslední pokus neučinil žádného dojmu na císaře, který se nyní rozhodněji na stranu pravověrnou postavil. Když tato v osobě posavadního presbytera Maximiana nového biskupa pro Kt. ustanovila, vydal nový dekret k synodě Efesské, kde synodou jen stranu orthodoxní rozumí, v kterém sice své nelibosti netají, že mezi spornými stranami mír učiněn nebyl, Cyrilla však a Memnona do jejich hodností restituje a všechno znepokojování a anathematizování Antiochenských zakazuje⁴⁾. Nežli tento list do Efesu přišel, byl Cyrill z vězení propuštěn a přišel 30. října 431 do Alexandrie, kde ho lid s jásotem přijal, a nový patriarcha Kt. v brzku přívětivým listem potěšil⁵⁾. Ostatní biskupové vrátili se též ke svým stádcům. Komitové však Kandidian a Ireneus padli do nemilosti císařovy, poněvadž ho nepravými zprávami klamali⁶⁾.

§. 131.

Mír v církvi. Pád nestorianismu.

Po rozpuštění synody trval rozkol po několik let dále; neboť Antiochenští setrvali ve své křivé poloze. Učení Nestoriovo nechtěli sice zastávati, byli však příležitostně přece jeho

¹⁾ Hefele, II. 218—226. — ²⁾ Mansi, T. V. 798. Hefele, II. 226. —

³⁾ Mansi, T. IV. 1405. Harduin, T. I. 1566. Hefele, II. 226. — ⁴⁾ Mansi, T. IV. 1465. Harduin, T. I. 1615. Hefele, II. 227. — ⁵⁾ Mansi, T. V. 258 a 659. Harduin, T. I. 1667. Hefele, II. 227. — ⁶⁾ Srv. Hefele C. G. II. 197—231.

hajiteli a chránili své dogmatické nerozhodnosti¹⁾ zdánlivě větou katolickou, aby se v církvi nic neobnovovalo, než, co podáno jest, zachovávalo; totiž symbolum nicejské. Podobné stanovisko zaujali vzhledem k osobě Nestoriově. Že by byl věcně práve sesazen, nechtěli ani připustiti ani popírat, ale výrok proti němu vyneseny pokládali formálně za neplatný, poněvadž prý předčasně, před jejich příchodem byl vynesen. Z toho následovalo, že se nad volbou nového biskupa pro Kt. Maximiana, která se 25. října 431 stala, pozastavovali a ji zavrhl, poněvadž po jejich náhledu stolec uprázdněn nebyl. Positivně a dogmaticky vyjádřili se toliko o jednom článku, totiž o učení Cyrillově, které pro některé méně vhodné výrazy, nehledíce k dalšímu vysvětlování Cyrillovu, za kacírské, apollinařské, ariánské a eunomiánské vyhlásili.

Antiochenští navracující se do svých vlastí přišli do An-cyry v Galatii a byli k svému největšímu úžasu a k největší rozhorlenosti za exkommunikované pokládáni, nad čímž si stížnost u praefekta (praefectus praetorio) Antiocha vedli. Na další cestě měli konciliabula v Tarsu v Cilicii a Antiochii, na kterých Cyrilla s jeho přátely a anathematismy opětne ztratili¹⁾. Theodoret, biskup z Cyru, Ondřej ze Samosaty a Eutheries z Tyany dali si mnohými spisy všechnu práci, aby učení Cyrillovo jako hæretické a sesazení některých biskupů pro jejich zjevné klonění se k bludu od patriarchy Maximiana Kt. a arcibiskupa Firma z Cæsaree Kappadocké vykonané za nespravedlivé dokázali. Tohoto času přestoupil Rabulas, biskup z Edessy, který se později tak znamenitým stal, od Antiochenských na stranu Cyrillovu.

Papež Cœlestin zemřel 26. července 432 a jeho nástupce Sixtus III. schválil brzo po svém nastoupení synodu Efesskou a její dekrety a hleděl v církvi východní pokoj způsobiti na základě, aby Jan patriarcha Antiochenský se svými stoupenci beze všech dalších těžkostí do obcování církevního přijat byl, když vše zavrhne, co v Efesu zavrženo bylo²⁾. Tuto mírnost papežovu vykládali mnozí tak, jakoby byl sesazení Nestoriová rád neviděl.

Rovněž císař Theodosius II. již z příčin politických rád by byl pokoj církevní v říši viděl a radil se s strany toho s Maximianem a jinými biskupy na jakési synodě.

¹⁾ Hefele, II. 231—234. — ²⁾ Mansi, T. V. 374. 375. Hefele, II. 235.

Na jejich radu poručil oběma biskupům Janovi a Cyrillovi, aby se beze všeho průvodu biskupů, toliko kleriky doprovázeni jsouce do Nikomedie odebrali a tam se smířili, jinak by se nepovažovali před jeho tvář předstoupiti. Z této schůze sice sešlo, ale císařský rozkaz měl přec v zápětí dlouhá vyjednávání mezi oběma stranama, jimiž se prostředkováním 110 let starého biskupa Akacia z Beroee a Pavla z Emisy vždy více a více srovnávaly, nedorozumění odstraňovaly, na vzájem se blížily a konečně r. 433 mír uzavřely. Cyrill, jehož Antiochenští ustavičně z apollinarismu vinili, zatratil ho výslovně a podepsal symbolum, které jemu Jan předložil, a jež vyjma úvod a několik výrazů v závěrce jest totožné s tím, které Antiochenští z Efesu císaři poslali; Jan však vzdal se Nestoria, uznal, že bezbožně a bludně učil, a proto právem od synody Efesské sesazen byl, uznal synodu Efeskou za řádnou a konečně souhlasil s volbou biskupa Kt. Maximiana¹⁾.

S unií byla mnohem větší část věřících spokojena; nespokojenými byly čtyry třídy, a sice: dvě třídy posavadních stoupenců Cyrillových a dvě třídy posavadních jeho protivníků. Z těchto byli s unií nespokojeni: 1. rozhodní Nestoriané; a 2. oni, kteří tvrdili, že tomu, čemu nyní Cyrill učí, prý i Nestorius učil, a svůj nestorianism za výrazy symbola, které Cyrill podepsal, skrývali.

Mnozí z posavadních přátel haněli Cyrilla, že prý se podal, od svého původního učení odstoupil, nestorianské výrazy přijal a tak statečnosti starých hajitelů víry nenásledoval. Tuto výčitku činili mu na př. sv. Isidorus z Pelusia, tentýž, který ho předtím z náruživosti proti Nestorioví vinil²⁾, Akacius z Meliteny, Valerian z Ikonie a mnozí dvořané. Někteří činili to patrně z nedorozumění, jako jistě sv. Isidor z Pelusia; jiní však, poněvadž na stanovisku monofysitickém neb monothetickém stáli, pak ovšem zdál se jim Cyrill nestorianizovati. Sem snad bude náležeti Akacius, biskup z Meliteny, který sice ve svém listu k Cyrillovi jeho snahy pro anathematizování nestorianismu chválí, ale zároveň ho zapřisahá, by klatbu i nad těmi vyřkl, kteří tvrdí, že po spojení přirozeností v Kristu ještě dvě přirozenosti zůstávají, a že každá z nich své působení neb svou činnost má³⁾, (monofysitism neb monothetism). Proto

¹⁾ Hefele, II. 235–251. — ²⁾ Epist. lib. I. Nr. 324. — ³⁾ Mansi, T. V. 860. 998. Hefele, II. 254.

byl Cyrill nucen celou řadou listů sebe, svého učení a uzavření unie hájiti a se ohrazovati proti listům, které se jemu podvrhovaly, jako by on a jeho přátelé skutků svých litovali ¹⁾).

O kolik horší postavení nežli Cyrill měl Jan, patriarcha Antiochenský. Hned po uzavření míru s Cyrillem oznámil okružníkem unii biskupům svého patriarchatu a žádal od nich jejího přijetí ²⁾. Ale četní biskupové byli unii nepřátelští. Theodoret neměl sice v podstatě co namítati proti unii a uznával indirektně pravověrnost Cyrillovu, žádal však jako podmínky unie, aby všichni sesazení biskupové do svých sídel byli dosazeni, jelikož prý jinak uzavření míru bylo by nečestné ³⁾. Z dogmatické stránky učinili útok na unii biskupové Ondřej ze Samosaty, Meletius z Mopsvestie a Dorotheus z Marcianopole v Moesii. Se vši rozhodností proti ní se postavil Alexander, biskup z Hierapole, vinil ji z příchylnosti k apollinarismu, ohrazoval se proti výrazu: Bohorodička, tvrdil, že by raději smrt podstoupil, nežli s těmi, kteří ho užívají, obcování měl; neboť toto slovo jest prý úplný blud, byť tisíc vysvětlení k němu dáno bylo; a byl hotov, zrušiti obcování církevní s patriarchou Janem a všemi, kteří k unii přistoupili ⁴⁾. Působením Theodoretovým sešli se mírnější nepřátelé unie na synodě v Zeugmē, která v syrské provincii, zvané provincia Euphratensis, leží, aby se poradili, kterak se vzhledem k unii zachovati mají. Jelikož mírnost těchto biskupů Alexandrovi, biskupu z Hierapole, který byl metropolitou provincie Eufratské, známa byla, nedostavil se. Synoda uznala Cyrilla za pravověrného, měla jeho nová vysvětlení za odvolání anathematismů, ale zamítla žádané anathema nad Nestoriem, majíc ho za pravověrného, a stála tak u prostřed mezi Janem čili unii a Alexandrem Hierapolským čili zamítnutím unie.

Alexander totiž Hierapolský zrušil církevní obcování netoliko se svým patriarchou Janem, ale i s Theodoretem, Ondřejem ze Samosaty a všemi těmi, kteří Cyrilla za pravověrného měli. Po jeho straně stáli mnozí biskupové z provincie Eufratské, obou Cilicií, Kappadocie II., Bithynie, Thessalie a Moesie. Biskupové Cilicie II. shromáždili se na synodě v Anazarbu, vyhlásili zde unii za neplatnou a Cyrilla za kacíře, a k jejich uzavření přistoupili biskupové Cilicie I. ⁵⁾).

¹⁾ Srv. Hefele, II. 255–259. — ²⁾ Mansi, T. V. 751. Hefele, II. 253. —

³⁾ Mansi, T. V. 863. Hefele, II. 259. — ⁴⁾ Hefele, II. 260. — ⁵⁾ Srv. Hefele II. 259–263.

Patriarcha Jan byl s oběma stranama nespokojen a chtěl unii ve svém patriarchatu tresty a hrozbami vynutiti. Za tou příčinou obrátil se na praefekta praetorio Taura s prosbou, by dvůr zpupné a odbojné skrotil, a dal svému apokrisiariu v Kt. Veriovi rozkaz, aby se snažil od císaře vymoci edikt, dle něhož by všichni buď se svým patriarchou církevně obcovati neb sídla svá opustiti musili. Smířlivé snaze mnohých vysokých hodnostářů podařilo se, že mnozí biskupové v pokoji vstoupili opět v obcování se svým patriarchou. Když vyšel císařský edikt, který smírné snahy a unii schvaloval a všechny rušitele pokoje ohrožoval, měli odbojní biskupové před sebou alternativu, buď se podrobili neb biskupství opustiti. Celé provincie vstoupily tu do unie a učinily to tím spíše, poněvadž Jan svolil, že, kdo nechce sesazení Nestoriovo podepsati, nemusí. Ostatní, kteří do unie vstoupiti nechtěli, mezi nimiž se nalézali Alexander z Hierapole, Meletius z Mopsvestie, Eutherius z Tyany a Dorotheus z Marcianopole v Moesii, byli sesazeni a ze svých biskupství vyhnáni.

Dále poručil císař r. 435, aby se Nestorius, který od r. 432 v Antiochii ve svém bývalém klášteře žil, do Petry v Arabii do vyhnanství odebral. Snad následkem druhého ediktu byl odtud do Oase (města) v Egyptě ležící odveden. Zde žil ještě r. 439, když Sokrates své církevní dějiny psal. Vpády divokých kmenů přinutily ho utéci se odtud do Thebaidy, ale císařský místodržitel dal ho do Elefantiny, na nejkrajnějších hranicích Thebaidy ležící a odtud do Panopole odvésti. Kdy a jak zemřel, jest neznámo. Císařova horlivost proti nestorianismu byla tak veliká, že kázal spisy Nestoriovy spáliti a jeho stoupence Šimoniany (od Šimona Maga) nazývati, a poslal tribuna Aristolause na Východ, aby všechny biskupy, kteří k unii přistoupili, k pozitivnímu přijetí klatby nad Nestoriem pohнул. Biskupové podrobili se vůli císařské a vyřkli klatbu nad osobou Nestoriovou¹⁾.

Aby nestorianism z kořene vyplenili, započali Cyrill a jeho přátelé, obzvláště Rabulas, biskup z Edessy, boj proti spisům Theodora z Mopsvestie, učitele to Nestoriova. Neboť Nestoriané vynášeli po přísné záповědi knih Nestoriových vysoko knihy Theodora a ještě staršího, nežli byl sám, Diodora z Tarsu, a překládali je do syrštiny, armenštiny a perštiny. Biskup

¹⁾ Srv. Hefele, II. 263—268.

Rabulas vyřkl klatbu nad Theodorem, upozornil Cyrilla na to, že Theodor jest otcem bludu nestorianského, a varoval ve spolku s Akaciem z Meliteny armenské biskupy před knihami Theodorovými; na druhé straně ujišťovali biskupové Cilicie Armeny, že horlivost Rabulova proti knihám Theodorovým odtud pochází, poněvadž prý jednou Theodor jemu blud dokázal. Armenové slavili synodu a poslali dva kleriky ku patriarchovi Kt. Proklovi, nástupci Maximianovu, s otázkou, učení-li Theodorovo neb Rabulovo a Akaciovo pravé. Proklus prohlásil se v důkladném listu proti Theodorovi a varoval je před jeho bludy. Tento list podepsali též Cyrill a Jan Antiochenský se svými biskupy. Cyrill psal zároveň dílo proti Diodorovi a Theodorovi a jmenoval je tam původci bludu nestorianského. Poněvadž však mnozí, jmenovitě armenští mnichové, dále nežli Cyrill pokročili a i pravověrné věty Theodorovy ze svého monofysického stanoviska za haeretické prohlašovali, ujal se patriarcha Jan Theodora na své synodě a v mnohých listech, a i Cyrill a Proklus postavili se proti nepovolaným žalobníkům a upustili od požadování kletby nad Theodorem. Císař nad to zakázal zvláštním ediktem daným k Janovi Antiochenskému každé znepokojování a očerňování mužů, kteří v obcování katolické církve zesnuli. Tím celá věc odpočinula na několik let, když k tomu biskup Rabulas r. 435 zemřel, a největší ctitel Theodorův presbyter Ibas se jeho nástupcem stal ¹⁾.

Přísnými edikty císařskými a sesazením unii nepřátelských biskupů byl nestorianism v říši římské potlačen a vymřel s exulovanými biskupy; poslední jeho útulek školu Edesskou zrušil r. 489 císař Zeno. Hlavní vlastí Nestorianů stala se říše perská, odkud se pod jménem chaldejských křesťanů do Indie, Arabie, Číny a Tatar rozšířili, a vláda perská podporovala a chránila jich z politické nenávisti proti Římanům. Dlouhý čas bylo město Seleucia-Ktesifon sídlem jejich patriarchy, který se *katholikus* (všeobecný biskup) nazýval ²⁾.

¹⁾ Srv. Hefele, C. G. II. 268—270. — ²⁾ I. c. 270. 271.

*Monofysitismus.*¹⁾

§. 132.

Počátky monofysitismu.

V boji proti nestorianismu byl již opak jeho, totiž monofysitismus, dle kterého obě přirozenosti v Kristu splynuly neb jedna v druhé zašla. vyvinut. Někteří pravili, „že božská přirozenost se v lidskou proměnila,“ a brali větu písma svatého „Slovo tělem učiněno jest“ doslovně. Tomuto nesmyslu učili někteří Apollinaristé, kteří však brzo vymizeli, stopy po sobě nezanechavše. Jiní však tvrdili, „že lidská přirozenost se v božskou proměnila.“ Tento blud jmenoval se tenkrát apollinarismus. A jakkoli sv. Cyrill výčitky apollinarismu nezasloužil, jest přece jisto, že pod jeho praporem netoliko pravověrní, ale i Monofysité bojovali, majíce ho za svého a jsouce v této domněnce třetím anathematismem podporováni. Ale Cyrill přemohl nestorianism a varoval se i naprotějšího úskalí. Pokoj s Orientaly uzavřený jasně ukázal, že dyofysitismu učí. Zároveň byl Cyrill tak šlechetný, že toliko vítězství dogmatu a nikoliv pádu svých posavadních protivníků si přál a též provedl. Za to byl z odpadlictví a zrady, od mnohých z nevědomosti, od jiných však ze stanoviska monofysického, obviňován. Cyrill bránil se proti všem, kteří vyřknutí klatby nad každým žádali, kdo by ještě po spojení o dvou přirozenostech v Kristu mluvili. Těchto Monofysitů bylo mnoho v Egyptě, a jmenovitě měli svá sídla v klášteřích. Neštěstím pro církev bylo, že Cyrill dříve již r. 444 umřel, nežli svou vážností blud potlačiti mohl. Jeho nástupcem na stolci alexandrinském stal se Dioskur, jeho posavadní arcijahen, který sice dobré pověsti požíval a Cyrilla do Efesu provázal, ale brzo se k monofysitismu klonil a jeho ochrancem po všech provinciích se stal. S tím spojoval opozici proti památce sv. Cyrilla, jehož vinil, že církevní poklad v boji nestorianském promařil. Proto zabavil jeho značnou pozůstalost, zaopatřil jí chudým lacinější chléb a stal se takto populárním, zároveň vyloučil několik jeho příbuzných násilím

¹⁾ Salig: De Eutychnismo ante Eutychem. Wolfenb. 1723. — Walch. Ketzerhistorie sv. VI. str. 1. sq. — Arendt: Leo der Grosse und seine Zeit. Mainz, 1835. — Perthel: Papst Leo's Leben und Lehren, Jena : 843. — Hefele, C. G. 295—558. — Rohrbacher sv. VIII.

z duchovenstva alexandrinského. S jeho monofysitismem bylo mu do opravdy; avšak nic méně lpí na něm podezření, že ho užíval, aby svůj stolec nad stolce patriarchy Kt. a ostatních východních velikých metropolitů povýšil. Spoléhajíce se na jeho vážnost osmělili se Monofysité pravověrné biskupy a kněze sesazovati. První příklad toho jest sesazení metropolity Tyrského Ireneae, který byl dříve císařským komitem a ochráncem Nestoriovým na synodě Efesské, ale později od Nestoria odstoupil, k unii přešel a arcibiskupem v Tyru byl učiněn. Pod zámluvou, že byl dvakráte ženat, byl bez ohledu na přímluvu Theodoretovu u patriarchy Antiochenského Domna, a vlivem tohoto u císaře Theodosia II. sesazen a směl toliko jako soukromník ve své vlasti žiti¹⁾. Brzo potom musil se Theodoret sám brániti. Býváje od svého patriarchy do Antiochie voláván, zdržoval se tam někdy několik neděl a mívál tam kázání. Někteří posluchači věřili v nich nestorianism a obžalovali ho u patriarchy Alexandrinského Dioskura, který nad ním žádné pravomocnosti neměl. Dioskur přijal žalobu a psal s strany toho patriarchovi Domnovi, který opět o tom Theodoretovi zpravi²⁾. Tento hájil se listem³⁾ daným k Dioskurovi velmiskvěle a podal důkaz o své pravověrnosti, ale vše to nic mu neprospělo. Dioskur vyřkl nad ním klatbu a poslal posly ke dvoru, aby pronásledování zvětšil⁴⁾. Císařský dekret rozkázal Theodoretovi, aby se hned do svého biskupství vrátil a ho více neopouštěl, ale nevinil ho z bludu, jak to Dioskur činil⁵⁾. Druhý dekret zakázal jemu přijíti na synodu (loupežnickou), když výslovně volán nebude⁶⁾.

Jako s těmito biskupy nakládali, vedli si Monofysité i proti jiným, které pod rouškou pravověrnosti sesazovali a celý Východ z nestorianismu vinili, až jim tato škraboška v Eutyche-tu byla stržena, jehož vystoupení, jak praví papež Lev Veliký k císařovně Pulcherii, Bůh proto dopustil, aby ti, kteří se v církvi skrývali, poznáni byli⁶⁾.

¹⁾ Cís. dekret u Mansiho, T. V. 417. Harduin, T. I. 1719. Hefele, II. 297. 298. — ²⁾ Ep. 83. — ³⁾ Theodoret. ep. 85. ad Basil. a 86. ad Flavian. — ⁴⁾ Theodoret. ep. 79. ad Anatolium; ep. 80. ad Eutyrium; ep. 82. ad Euseb. episc. Apam. — ⁵⁾ Mansi, T. VI. 589. Harduin, I. II. 71 Hefele, II. 298. — ⁶⁾ Hefele, II. 298. 299.

§. 133

Eutyches a jeho žalobníci.

Eutyches, který se dle vyjádření svých přívrženců spíše Atyches (Nešťastný) jmenovati měl, stal se v mladistvém věku mnichem, a mohl proto o sobě r. 448 říci, že již 70 let se zdrženlivosti věnuje. Jeho učitelem byl jinak neznámý opat Maximus, zdali ale ve vzdělání neb bludu, nelze určití. Eutyches byl mnichem, presbyterem a již skoro 30 let archimandritou v klášteře, který před hradbami Kt. ležel, a v němž 300 mnichů žilo. Hned na počátku boje proti Nestorioví stál na straně pravověrné a mohl se chlubit, že se synodou Efesskou pro víru bojoval. Nebyl sice při ní osobně přítomen, působil však v jejím smyslu na císařském dvoře. Bez pochyby měl i účastenství v processí, které Datmatius, archimandrita jiného kláštera, uspořádal, by císař o nátiscích synodě činěných byl zpraven. Cyrill vážil si ho tak vysoko, že mu zvláštní opis akt efesských zaslal. Jeho největším ochráncem byl všemohoucí ministr **Chrysafius**, kleštěnec, jemuž při křtu byl kmotrem. Eutyches ve své horlivosti proti nestorianismu psal z jara 448 papeži Lvovi Velikému a oznamoval mu, že ještě jsou Nestoriané ¹⁾. Z jeho stanoviska byli mu i pravověrní Nestorians, a toto tužil asi Lev, když ve své odpovědi ²⁾ jeho horlivost sice chválí, ale přece praví, že zakročiti nemůže, dokud důkladnějších zpráv nenabude. Eutyches byl muž ducha obmezeného, který nesmírný rozdíl mezi pravověrným a nestorianským dyofysitismem pochopiti nemohl, a myslil, že všichni, kdo tak příkře jako on se proti nestorianismu nestaví, sami nestorianizují.

První, který proti němu žalobu císaři Theodosiovi II. podal, byl Domnus, patriarcha Antiochenský, vině ho z apollinarismu; ale výsledek tohoto kroku jest neznámý ³⁾.

Následků plna byla za to druhá žaloba, kterou proti němu Eusebius, biskup z Dorylaea v listopadu r. 488 k arcibiskupu Kt. zadal. Arcibiskupem Kt. byl tohoto času po smrti Proklově († 447) Flavian, který již od počátku Chrysafia za nepřítele měl, a císaře proti sobě tím popudil, že jemu místo

¹⁾ Srv. Hefele C. G. II. 299. 300. — ²⁾ Ep. 20. ed. Ballerini T. I. 737. Všechny listy Lvovy jsou v collect. concil. u Mansiho; v T. V. a VI. dle vydání Ballerinova. — ³⁾ Hefele, II. 301.

zlatých eulogií, které v obyčej vešly, jen posvěcené chleby, t. j. starocírkevní eulogie, při svém nastoupení podal ¹⁾).

Když Flavian 8. listopadu s biskupy právě v Kt. přítomnými synodu slavil (*σύνδος ἐνδημούσα*) vystoupil Eusebius, biskup z Dorylaea ve Frygii, tentýž, který jako laik první blud Nestoriův odkryl, a učinil útok na druhou krajnost, podal žalobu proti Eutychetovi a prosil za její čtení. Tato žaloba naplnila Flaviana velikým podivením, a on dvakráte žádal, by Eusebius Eutycheta v pokoji soukromým poučením pravdě získati hleděl. Eusebius ujišťoval patriarchu, že to učinil, ale beze všeho výsledku, odmítl proto jeho vyzvání a stál na předvolání Eutychetově. Synoda uzavřela vyšetřování žaloby a oběslala Eutycheta, by se před synodu dostavil. Na první a druhé oběslání nedostavil se Eutyches, jelikož prý od počátku svého mnišského života předsevzetí učinil, že kláštera neopustí a v něm jako v hrobě setrvá. Teprve na třetí oběslání dostavil se 22. listopadu do synody, doprovázen jsa velikým množstvím vojáků, mnichů a služebníků praefekta praetorio. V průvodu nalézal se též Silentarius Magnus (přisedící v tajné radě), který vstoupiv do synody četl císařský list, jímž císař si zachování pokoje přál a patricia Florentia přisedícím synody jmenoval.

Po mnohých otázkách členů synody a vyhýbavých odpovědích Eutycheta, který svůj blud ustavičně za sv. Cyrilla skrývati se snažil, tázal se ho Florentius přesně a s pravým náhledem v podstatu sporu: „Věříš, že náš Pán, který se z Panny narodil, jest jedinstejné podstaty s námi, a po spojení ze dvou přirozeností se skládá, čili nic?“ Eutyches odpověděl: „Vyznávám, že před sjednocením (božství a člověčenství) ze dvou přirozeností se skládal; ale po sjednocení vyznávám jen jednu přirozenost.“ Synoda žádala nyní na Eutychetovi, aby tento blud anathematizoval, a když to učiniti se zdráhal, vyřkla nad ním klatbu, sesadila ho z úřadu kněžského, a zbavila představenství kláštera ²⁾).

Když byla synoda skončena, a její výrok od arcibiskupa Flaviana prohlášen, nastalo jitření lidu, a Eutyches byl na své zpáteční cestě od lidu pohaněn. Ale s výrokem synody nebyl spokojen, dal na veřejných místech v Kt. přibíti plakáty, v kte-

¹⁾ I. c. — ²⁾ Acta synodi Constantinopol. sub Flaviano c. Eutych. in Act. Concil. Chalcedon. actio I. Mansi, VI. 649 sq. Harduin, T. II. 109. sq. Hefele, II. 301—315. Evagrius, H. e. I. 9.

rych na počínání synody si stěžoval a své učení ospravedlňoval, obrátil se na císaře a našel tam příznivého slechu, ba Flavian padl ještě u větší nemilosti, nežli v jaké stál. Též psal znamenitějším biskupům, aby je pro sebe získal. Lichotivým listem obrátil se ku papeži Lvovi, kde praví: že Eusebius z návodu satanova proti němu žalobu na synodu zadal; on prý pro nemoc nemohl se dostavit, a chtěl své symbolum písemně podati. Flavian však toho spisu prý přijati nechtěl, a žádal, by dvě přirozenosti vyznal a všechny odpůrce toho učení proklel; čehož prý učiniti nemohl, jelikož otcové Athanasius, Řehoř, Julius a Felix výraz: dvě přirozenosti zavrhl, a on sám nechtěl k vysvětlení víry, jaké v Nicaei a Efesu dáno bylo, nic přidati, a posud se neopovážil přirozenost Boha Loga vyšetřovati. Prosil prý synodu, by o této věci papeže zpravila, by sám výrok vynesl, jemuž by se úplně podrobil (appellace). Ale nebyl prý slyšen, přišel docela v nebezpečení života, v němž by byl jistě zahynul, kdyby na modlitbu papežovu vojsko ho nebylo zachránilo. Sesazení jeho podepsati byli prý nuceni představení jiných klášterů, což se ani u Nestoria nestalo; jemu se překáželo, aby spisy pro své ospravedlnění mezi lid rozšiřovati nemohl (plakáty). Proto obrací se ke Lvovi, hajiteli náboženství, a zapřisahá ho, aby nestranně a vzdálen jsa všech intrik, výrok o víře vynesl a jeho chránil, který již 70 let ve vši zdrženlivosti a čistotě žije. Při tom posílá prý jemu žalobu Eusebiovu, svou vlastní, která přijata nebyla (appellaci), své vyjádření víry (exemplar plakátů) a vysvětlení otců o dvou přirozenostech ¹⁾).

Mimo Lvu V. psal též znamenitému biskupovi Petru Chrysologovi z Ravenny, který jemu vyhýbavou odpověď dal a ho napomínal, aby slov papežových uposlechl, *an sv. Petr, který na své kathedře ustavičně žije těm, kteří pravdu hl-dají, ji podává a doložil: „My bez souhlasu biskupa Římského nemůžeme nic rozhodnouti“* ²⁾).

Není pochybnosti, že se též k Dioskurovi, patriarchu Alexandrinskému, a jiným biskupům obrátil, aby je pro sebe získal.

Mezi tím dal Flavian výrok nad Eutychetem vynešený dle své povinnosti v Kt. po kostelích prohlásiti, žádal jeho

¹⁾ Eutychetis ep. ad Leonem, mezi jeho listy ep. 21. ed. Baller. Hefele II. 316. 317. — ²⁾ Mezi listy Lvovými ep. 25. ed. Baller. Hefele. II. 317. 318.

podepsání od ostatních představených klášterů, kteří na synodě přítomni nebyli, na důkaz uznání, poslal posly do kláštera Eutychetova, by mnichové ho dále za opata neuznávali, s ním nemluvili, služeb Božích s ním nekonali a jmění klášterní jemu spravovati nedovolovali. Dále poslal zprávu o učení Eutychetově papeži a připojil k ní veškerá akta této věci se týkající ¹⁾.

Ale nežli papež tuto zprávu od Flaviana obdržel, došly ho listy císařovy a Eutychetovy, a protod omlouval papež Lev V. Flavianovi, že posud mlčel, a žádal ho za důkladnou zprávu o církevních nepokojích v Kt a za vysvětlení, proč appellace Eutychetova do Říma nepovšimnutou zůstala ²⁾. Tu Flavian vyličil obsírněji papeži blud Eutychetův, vyhlásil zadání appellace za lež, jelikož se nikdy nestala, a prosil ho, by jeho jednání a sesazení Eutychetovo listem k císaři potvrdil, tím tohoto u víře upevnil a synodu, o které se mluvíti začalo, zbytečnou učinil ³⁾.

Eutyches však získal si ouplně přízeň dvoru, a císař hleděl ho zachovati. Proto volal častěji Flaviana k sobě a snažil se od něho dosíci, aby se se symbolem nicejským, jak v Efesu vysvětleno bylo, spokojil. Jelikož to Flavian prostávající nový blud učiniti nemohl a žádost císaři odepřítí musil, žádal tento na něm, aby vyznání víry složil, jelikož prý jest dle slov Eutychetových sám z víry podezřelý, a Flavian musil se podrobiti a vyznání víry složit ⁴⁾.

Tohoto příznivého smýšlení císařova užil Eutyches z jara r. 449 a zadal novou žalobu tvrdě, že akta synody Kt., která Flavian zhotoviti dal, jsou na mnohých místech porušena. Císař poručil tuto věc vyšetřovati. Vyšetřování, které nová synoda Kt. pod předsednictvím arcibiskupa Flaviana 13. dubna 449 předsevizala, ukázalo neporušenost sepsaných akt a vysvětlilo temný článek s strany appellace, kterou Eutyches podati měl. Dokázalo se, že Eutyches synodě žádné appellace nepodal, ale teprvé, když synoda již rozpuštěna byla, z ticha k Florentiovi přistoupil a jemu pravil, že k římskému, egyptskému a jerusalémskému koncilu appelleje; což ovšem za appellaci se počítati nemohlo ⁵⁾.

¹⁾ Ep. Leonis 22. ed. Baller. — ²⁾ Ep. Leon. 23. ed. Baller. — ³⁾ Ep. Leon. 26. — ⁴⁾ Hefele, C. G. II. 321. — ⁵⁾ Srv. Hefele C. G. 322—430, Evagr. I. 9.

§. 134.

Efeská synoda loupežnická r. 449.

Již před sestavením zmíněné vyšetřující synody vydal císař Theodosius II. ve jménu svém a svého západního kollegy Valentiniana III. list datovaný 30. března 449 ke všem velikým metropolitům a kázal jim, by jeden každý s sebou 10 podřízených metropolitů a 10 jiných svatostí a vědou vynikajících biskupů vzal, a všichni 1. srpna r. 449 v Efesu na všeobecném sněmě se vynášli. Theodoret, tohoto velikého nepřítele Monofysitů, vyloučil císař od synody, nebude-li od ní zvlášť pozván ¹⁾; zato pozval na ni rozhodného nepřítele Nestorianů opata Barsumu ze Syrie a udělil mu tam místo a hlas ²⁾.

Předsedou synody jmenoval císař **Dioskura** ³⁾ a jejími protektory dva vysoké hodnostáře Elpidia, který byl comes sacri consistorii, a tribuna Eulogia, jimž ku podpoře Prokla, prokonsula asijského, přidělil ⁴⁾.

Jelikož papež Lev V. osobně na synodu se dostavití nemohl, poslal místo sebe tři legaty, biskupa Julia z Puteol, presbytera Renata a jahna Hilaria, a dal jim listy k arcibiskupu Flavianovi, císaři, synodě a jiným. List k arcibiskupu Flavianovi jest ona znamenitá epistola dogmatica, která později v Chalcedoně byla čtena a symbolické vážnosti v církvi dosáhla ⁵⁾.

Synoda byla 8. srpna r. 449 v chrámu Panny Marie otevřena; trvala-li toliko jeden den nebo více dní, nelze určit. První místo na vyvýšeném sedadle zaujal Dioskurus, za ním seděl papežský legat biskup Julius, pak Juvenal Jerusalemský, Domnus Antiochenský a na pátém místě Flavian Kt.

Když svolávací listina císařova byla přečtena, žádali papežští legaté, aby list, který synodě přinesli, se četl, a jelikož po vůli jejich se hned nestalo, opětovali později tuto žádost; ale Dioskur vedl celou věc tak, aby to ku čtení papežského

¹⁾ Mansi, T. VI. 688 sq. Harduin, T. II. 71. Hefele, II. 331. 332. —

²⁾ Mansi, T. VI. 593. Harduin, T. II. 76. Hefele, II. 332. — ³⁾ Mansi,

T. VI. 600. Harduin, II. 80. Hefele, II. 333. 334. — ⁴⁾ Mansi, T. VI.

696. Harduin, T. II. 75. Hefele, II. 333. — ⁵⁾ Ep. Leon. 28. ed. Baller.

u Mans. T. V. 1366 sq. Harduin, T. II. 290 sq. Hefele, II. 335—346.

listu k synodě nepřišlo, a místo aby dogmatické otázky vyříditi a rozhodnouti dal, vyšetřoval process Eutychetův.

Čtla se tedy akta synody Kt., která Eutycheta zatratila, a to z počátku pokojně. Ale když se přišlo k místu, kde se Eusebius Eutycheta tázal, zdali v Kristu Ježíši i po spojení dvě přirozenosti vyznává, a zdali Ježíš Kristus dle těla nám rovný jest: nastal křik: „Pryč s Eusebiem; spalte ho, za živa buď upálen! Kletba každému, kdo po vtělení o dvou přirozenostech mluví; kdo dvěma přirozenostem učí, budiž proklet“¹⁾. Potom byl Eutyches od synody po návrhu Dioskurově za nevinného prohlášen a do svého důstojenství dosazen, poněvadž prý jeho symbolum s nicajským a efesským se srovnává. O římských legatech nečiní se při tomto aktu žádné zmínky.

Potom dal Dioskur akta šestého sedění synody Efesské čísti, která v nich každého ohrožovala, kdoby něčemu jinému učil, nežli v Nicaenu obsaženo jest, neb na tomto něco měnil nové otázky podáváje. Tím si získal základ pro žalobu proti Flavianovi a Eusebiovi, jelikož výraz nový: dvě přirozenosti, stanovili, činil návrh na jejich sesazení, a vynesl první výrok, kterým je zatratil. Flavian zadal appellaci k papežským legátům, kteří proti počínání Dioskurově protestovali a appellaci přijali. Při prohlášení výroku objali někteří biskupové kolena Dioskurova, a zapřísahali ho, by od svého násilí ustál. Ale darmo; Egyptaň povstal se svého trůnu a volal: „Jiného výroku nevynesu, byť mi někdo i jazyk vyřízl;“ a když biskupové neustáli kolena jeho v objetí držeti, volal po komitech, kteří s prokonsulem do chrámu vstoupili a s nimi mnoho sloužících a vojáků s okovy. Chrám naplnil se vojáky, mnichy Barsumovými a parabolany a rozmanitou lůzou. Biskupové musili na důkaz, že přisvědčují sesazení Flavianovu a Eusebiovu, prázdný papír podepsati, kdo se zdráhali, byli souženi, nesměli ani na chvíli chrám opustiti a se obcerstvití, za společníky obdrželi vojáky a mnichy šavlemi a kyji ozbrojené, kteří je ku podpisu měli přinutiti, až konečně útrapám podlehlí a podepsali. Legat římský, jahen Hilarius, prehl. aby podepsati nemusil. Na Flaviana vrhli se mnichové s kyji, porazili ho, a Dioskur šlapal po něm nohama. Potom byl do vězení odvečen a druhého dne do vyhnanství veden, zemřel však již třetího dne následkem utrpených ran.

¹⁾ Mansi, T. VI. 738. Harduin, T. II. 162. Hefele, T. II. 357.

Mimo Flaviana a Eusebia byli sesazeni Domnus, patriarcha Antiochenský, Ibas, biskup Edessenský, Theodoret Cyrský a jiní ještě biskupové. Na jejich místa dosazeni jsou stoupenci Dioskurovi, v Kt. stal se patriarchou jahen Anatolius, jeho posavadní apokrisiarius v Kt., v Antiochii Maximus, místo Iby přišel Nonnus; biskupství Theodoretovo a Eusebiovo se neobsadila.

Akta synody dal Dioskur toliko svými notáři psáti, a zápisky o sedění směli si toliko notáři jeho přátel rozhodných činiti; ostatním všem bylo to přísně zakázáno, a když nicméně dva notáři biskupa Štěpána Efesského zápisky si dělali, bylo jim to, co napsali, smazáno, a byly by bývaly málem při ničení psací látky jim prsty zlomeny. Proto všim právem nazvali staří tuto synodu lotrovskou a její jednání loupežnictvím efeským (latrocinium ephesinum; *σύνοδος ληστρική*)¹⁾.

Dioskur dosáhl svého účelu, opustil brzo po té Efes, a synoda se rozešla. Císař schválil synodu zvláštním dekretem, potvrdil jí učiněná sesazení biskupů, poručil, by žádný stoupenec Nestoriův neb Flavianův nebyl za biskupa ustanoven, a kde by se to stalo, měl býti hned sesazen, a kázal knihy Nestoriovy a Theodoretovy páliť²⁾.

Křesťané rozstoupili se na dva tábory; Egypt, Thracie a Palästina stály na straně Dioskurově a císařově; Syrie, Pontus, Asie a celý Západ na straně Flavianově. Theodoret appelloval ku papeži vynášeje jeho primat a prosil ho za slavení nové synody, ke které by i jeho povolal, jeho učení zkoumal, a vůbec na ní církve východní se ujal³⁾.

Lev V. nemeškal, a již na zprávu svého legata Hilaria svolal synodu do Říma, a zavrhl na ní vše, co se na synodě loupežnické stalo. Dorozuměv se s ní psal hned 13. října 449 císaři Theodosiovi a prosil ho, by status quo církve před synodou efesskou (loupežnickou) ponechal a slavení obecného koncilu v Itálii dovolil, jelikož Flavian appellaci podal. By tuto žádost prosadil, obrátil se ke dvoru západnímu. Když totiž Va-

¹⁾ Akta této loupežnické synody jsou v aktách synody Chalcedonské, přerušeny akt. Kt. syn. a událostmi Chalced. Mansi, T. VI. 587 sq. Harduin, T. II. Hefele, C. G. II. 331—370. Liberatus, Breviarium causae Nestorianorum et Eutychianorum c. 12. u Galland. T. XII. u Migne. LXVIII. Evagr. I. 10. — ²⁾ Mansi, T. VII. 495. Harduin, 673. Hefele II. 370. 371. — ³⁾ Ep. Theodoret. 113. 116. 118. ed. Schulze.

lentinian III. se svou manželkou Eudoxií, dcerou Theodosia II. a matkou Gallou Placidii, tetou Theodosiovou, v Římě byli, aby tam 22. února r. 450 svátek kathedry Petrovy světili, přistoupil k nim v chrámu sv. Petra papež a prosil za prostřednictví u Theodosia II. A skutečně psali Valentinian III. a obě dámy 3 listy k císaři Východu a čtvrtý jeho sestře Pulcherii a prosili v nich, by celý stávající spor byl papeži a sněmu, který by se v Itálii slavil, k rozřešení ponechán.

Ale Theodosius odpověděl záporně, jelikož prý v Efesu všechno svobodně a dle pravdy se konalo, a Flavian právem pro své novoty u víře byl sesazen.

Zdvořile, ale rozhodně zamítl papež žádost Anatolia, nového biskupa Kt. za potvrzení, ačkoliv ji císař Theodosius i jeho světitelé podporovali, dokud nebude se s ním u víře srovnávati a jeho dogmatické epístoly nepodpíše ¹⁾.

§. 135.

Čtvrtý všeobecný církevní sněm v Chalcedoně r. 451.

Vítězství Dioskura a jeho druhů netrvalo dlouho Theodosius II. skončil již v následujícím roce své panování; spadl s koně a umřel následkem toho 28. července r. 450; a s jeho smrtí vzala za své všemohoucnost ministra Chrysafia. Na trůn vstoupila sestra Theodosiova Pulcheria, která již od r. 415 byla augustou prohlášena. Poněvadž však v říši římské posud nikdy ještě žena jako samostatná panovnice nevládla, podala svou ruku Marcianovi, jednomu z nejstatečnějších vojevůdců a největších státníků oné doby, pod tou však výminkou, aby v panenské čistotě dále žiti mohla. Tato volba těšila se všeobecnému uznání, a Marcian byl 24. září r. 450 za císaře korunován. Jelikož oba byli pravověrní, změnily se rázem církevní poměry. Marcian vstoupil hned v dopisování s papežem Lvem V.²⁾, oznámil mu své povýšení, prosil za jeho modlitbu k Bohu, a vyslovil svou ochotu ke svolání synody, které si papež dříve přál ³⁾. Dále rozkázal císař, aby tělo Flavianovo do Kt. bylo přeneseno a v basilice apoštolů pochováno, a povolal všechny vypověděné biskupy zpět ⁴⁾.

Při tomto obratu chtěje se Anatolius, patriarcha Kt., udr-

¹⁾ Srv. Hefele. II. 372—375. — ²⁾ Hefele, II. 375. 376. — ³⁾ Leonis ep. 73. ed. Haller. — ⁴⁾ List Pulcherie jako ep. Leon. 77.

žeti, podepsal Lvovu dogmatickou epištolu ¹⁾) a žádal papeže za návod, jak se s pobloudilými biskupy nakládati má. Papež stanovil, že mají od něho a papežských legatů v Kt. přítomných zpět do církve býti přijati, když svou chybu uznají a podpisem blud zavrhnou ²⁾), a psal v této věci císaři, kde se proti slavení nové synody vyslovil a si přál, aby mír naznačenou cestou církvi navrácen byl ³⁾). Papež byl s strany nové synody u veliké obavě. Neboť západní biskupové nemohli pro stěhování národů synodu na Východě slavenou navštívit, a biskupové východní nebyli v dogmatech spolehlivi. Dále strachoval se papež, aby zavržení eutychianismu biskupové syrští, kteří na mnoze nestoriansky smýšleli, ve prospěch svůj nevyužítkovali, a konečně bál se pošinutí řádu hierarchického, který kanonem 6. nicajským byl stanoven, aby totiž biskup Kt. nad ostatní patriarchy pomocí východní synody se repovzněl a papeži po boku se nepostavil.

Když Lev V. své listy ještě psal, vypsal již císař Marcian ve jménu svém a svého západního kollegy Valentiniana III. všeobecný koncil do Nicæe, který 1. září 451 měl býti otevřen. Edikt jest k metropolitům adresován a nese datum 17. května 451 ⁴⁾). Kdyby byl Marcian listy, které papež psal, obdržel, byl by snad oekumenické synody nesvolal, uváživ pádné důvody Lvovy a jím naznačenou cestu k smíření pobloudilých biskupů. Toho však neznaje myslil, že jedná dle dřívějšího vysloveného náhledu papežova, a vykonává něco jemu milého a vítaného.

Papež dostav konvokační list císařův do rukou vyslovil ⁵⁾) mu svou nelibost nad jeho kvapným jednáním, ale nechtěje upokojení Východu žádné překážky klásti a oceňuje horlivost jeho pro pravou víru, poslal přece legaty k synodě, a sice biskupa **Paschasina z Lilybaca** na Sicilii a presbytera **Bonifacia**. Tito dva spojivše se s papežskými legaty v Kt. meškajícimi, biskupem Lucentiem, presbyterem Basilem a Julianem, biskupem Kosským, měli papeže na synodě zastupovati a Paschasinus jmenovitě měl synodě předsedati ⁶⁾).

Dle rozkazu císařova sešlo se množství biskupů v určitý čas v Nicæe. Jelikož císař a císařovna chtěli synodě osobně býti přítomni, ale s dostavením otáleli, byli biskupové shro-

¹⁾ l. c. — ²⁾ Ep. Leon. 79. 80. 81. — ³⁾ Ep. Leon. 82. — ⁴⁾ Mansi, T. VI. 531 a 553. Harduin, II. 45. sq. Hefele, II. 384. — ⁵⁾ Ep. 89. ed. Baller. — ⁶⁾ Ep. 89. ed. Baller.

máždění nad tímto protahováním otevření synody uražení a stěžovali si císaři. Proto přeložil císař synodu do Chalcedona, aby na jedné straně své přání vyplnil a na druhé straně záležitosti říše, jmenovitě vpádů Hunnův do Illyrie z oka nespustil ¹⁾).

Sněm byl 8. října otevřen, trval do 1. listopadu r. 451 a vyřídil svou práci v 16 seděních, jak se obvyčejně nyní čítají. Císařskými kommissaři jmenoval Marcian: bývalého konsula a patricia Anatolia, praefekta praetorio Palladia, městského praefekta Tatiana, magistra officiorum Vinkomala, komita domesticorum Sparakia a komita privatorum Genethlia. Se strany senatu bylo přítomno 11 senatorů ²⁾). Císařští kommissaři a senatoři měli svá sídla u prostřed chrámu před mřížemi oltáře; na levo od nich jako na místě čestném seděli papežští legaté, biskupové Paschasinus a Lucentius a presbyter Bonifacius. Julian, biskup Kosský, který se často jako čtvrtý poslanec papežský jeví, seděl mezi biskupy. Cís. kommissaři řídili zevnější pořádek na synodě, dávali hlasovati, dovolovali, by se o tom neb onom rokovalo, uzavírali sedění, zkrátka řídili a vedli to, co jmenujeme jednacím řádem: ale vždy mezi sebou a synodou činili náležitý rozdíl. V čele synody stáli papežští legaté, kteří ale, poněvadž jednacím řád cís. kommissaři vedli, se více jako první votanti jeví, ale vždy s takovou superioritou nad ostatními votanty, jaká zástupcům hlavy celé církve přináleží, jsouce pevně přesvědčeni, že žádné uzavření synody platnost nemá, ke kterému nesvolují. Proto praví synoda k papeži: „Ty jsi měl hegemonii nad členy synody, jako hlava nad oudy, ve svých zástupcích; císař předsedal jen pro pořádek“ ³⁾).

Vedle a po papežských legatech seděli biskupové Anatholius Kt., Maximus Antiochenský, Thalassius Cæsarejský z Kappadocie, Štěpán Efesský a ostatní biskupové z provincií, Pontu, Asie a Thracie, vyjma Palæstinu; na druhé straně v pravo byli Dioskur Alexandrinský, Juvenal Jerusalémský, Quintillus z Heraklee v Macedonii I. (zástupce biskupa Anastasia z Thesaloniky), Petr z Korintu a ostatní biskupové z diecése (patriarchatu) egyptské, z Illyrika a Palæstiny. U prostřed shromáždění byla sv. evangelia položena. Všech členů biskupů bylo

¹⁾ Mansi, T. VI. 557. Harduin, T. II. 49. — ²⁾ Mansi, T. VI. 563. Harduin, T. II. 53. Hefele, II. 402. — ³⁾ Mezi listy Lvovými ep. 98. ed. Baller. Harduin, T. II. 555. Mansi, T. VI. 147. Hefele, II. 403.

okolo 600, obyčejně i se zástupci se čítá všech 630; byli to Orientalové, vyjma papežské legaty a dva Afrikany Aurelia a Rustician¹⁾.

Tato synoda podává nám důkaz, jak Duch sv. i při bouři vášní a náruživostí lidských církev na všeobecném sněmu shromážděnou tak vede, že konečně pravda a právo zvítězí; a na druhé straně ukazuje nám, jak největší a nejčtetnější synoda u víře na bludné cestě se octla, a jen biskup římský ji opět do pravých kolejí uvedl.

Úlohou synody bylo, *aby Dioskur a jeho spoluvinníky soudila, o biskupech, kteří pod záminkou nestorianismu byli sesazeni a posud své žalobníky na straně egyptské nalezali, rozhodla, a otázky, které Nestorius a Eutyches s strany víry zbudili, rozluštila.*

1. sedění 8. října 451. Především povstal papežský legat Paschasinus se svými kollegy, postavil se do prostřed a pravil: „My máme od přesvatého a apoštolského biskupa římského, **který jest hlavou všech církví**, rozkaz, *aby Dioskur na synodě místa neměl*; a kdyby si je přivlastňovati opovážil, má býti vyloučen. Dle tohoto musíme jednati; proto musí odstoupiti, nebo my se vzdálíme.“ Když tato latinsky pronešená slova do řečtiny byla přeložena, tázali se kommissaři a senatoři, co se in specie Dioskurovi vyčítá. Na to odpověděl legat Lucentius: „poněvadž si pravomocnost osobil, která jemu nepřináleží, a bez svolení apoštolské stolice synodu konal, což se nikdy nestalo a nikdy státi nesmí“²⁾; a dodal, „že by to bylo pro ně urážkou, aby vedle toho seděli. který má býti vyšetřován.“ Kommissaři namítali sice, že legaté nemohou v jedné osobě býti žalobníky a soudci, přec ale kázali Dioskurovi, aby místo své opustil a u prostřed se posadil. Ztratil tedy hlas na synodě, nebyl však z ní úplně vyloučen. A legaté se tím spokojili.

Potom povstal jako žalobník proti Dioskurovi Eusebius z Dorylaea a podal sněmu spis, který v krátkosti události na synodě loupežnické obsahoval a na vyšetřování návrh činil. Vyšetřování bylo povoleno, a akta této synody byla čtena. Theodoret, biskup Cyrský, do synody byl uveden, jelikož ho arci-

¹⁾ Srv. Hefele, II. 404. — ²⁾ Tato slova znamenají, že bez svolení Říma předsednictví si přiosobil a jednání synody řídil, totiž loupežnické. Srv. Arendt, Leo der Grosse und seine Zeit. str. 270.

biskup římský Lev do jeho biskupství dosadil, a císař jeho přítomnost kázal. Jeho skutečné uvedení do synody vyvolalo hroznou, posud nevidanou bouři a roznítilo vášeň přítomných. Jak ho Dioskurovci, t. j. biskupové z Egypta, Illyrika a Palestiny spatřili, volali: „Víra hyne, kanony netrpí Theodoret, vyvrzte ho ven, tohoto učitele (!) Nestoriova.“ Protivná strana, Orientalové totiž z Pontu, Asie a Thracie odvětili: „Nutili nás ranami podepsati; musili jsme prázdný papír podepsati: vyvrzte je ven, Manichæy, nepřátely Flavianovy, odpůrce víry.“ Potom křičel Dioskur: „Theodoret anathematizoval sv. Cyrilla: Cyrill má nyní býti vyvržen.“ Hned odvětila druhá strana: „Ven s vrahem Dioskurem; kdo nezná jeho zločinů?“ Dioskurovci vpletli nyní do svého křiku císařovnu Pulcherii volající: „Sláva císařovně; ona vypudila Nestoria; proto nemůže pravověrná synoda Theodoret přijati.“ Když malé přerušení a utišení nastalo, použil toho Theodoret a žádal za čtení své žádosti k císaři a zároveň žaloby proti Dioskurovi. Ale kommissaři a senatoři odvětili, že se v čtení akt pokračovati musí, a že později sám i jeho protivníci volného slova nebudou, chtějíce takto mysle trochu upokojiti. Ale bouře vypukla znova. Orientalové volali: „Theodoret jest hoden zde seděti.“ Egyptané na to křičeli: „Vyvrzte žida ven, protivníka Božího; nejmenujte ho biskupem.“ Na to Orientalové: „Vyvrzte původce nepokoje ven; ven s vrahy; pravověrný muž náleží synodě.“ Tak to šlo ještě nějaký čas dále, až konečně se toho ujali senatoři a kommissaři a biskupům ostře pravili, že takové pokřiky luzy se pro biskupy nehodí a žádné straně neprospívají; nechť raději dalšího čtení akt poslouchají. Ještě jednou bez ohledu na tuto ostrou důtku křičeli Egyptané: „Jen jednoho vyvrzte ven,“ byli ale ku pokoji voláni a utišili se¹⁾. Z dalšího čtení akt, bouřemi často přerušovaného, ukázalo se, že Dioskur listu papeže Lva V. čísti nedal, akta porušil, biskupy čistý papír podepsati přinutil, Flaviana a Eusebia neprávne sesadil a mnohé násili spáchal. Pro tyto zločiny učinili kommissaři návrh, aby byl sesazen a daleko velická většina biskupů přijala jej. Zároveň s ním byli sesazeni biskupové Juvenal Jerusalemský, Thalassius Cæsarejský, Eusebius Ancyрский, Eustathius Beritský a Basilus ze Seleucie v Isaurii, poněvadž ho svou povolností podporovali. Toto sedění ukázalo zároveň nespolehlivost mnohých

¹⁾ Mansi, T. VI. 589 sq. Harduin, T. II. 71. sq. Hefele, H. 406. 407.

východních biskupů, kteří u víře plášť podle dvorní přízně řídili. Mnozí hlasovali jinak na synodě endemusní za Flaviana r. 448 v Kt., jinak r. 449 v Efesu za Dioskura a opět jinak nyní v Chalcedoně a překrucovali všelijak své jednou dané votum, jednou je monofysicky, po druhé diofysicky vykládající ¹⁾).

V II. sedění scházeli již biskupové, jejichž sesazení císařští kommissaři vyřkli. Kommissarové otevřevše sedění, žádali od synody, by se vyslovila, která by byla pravá víra, aby jí bloudící na pravou cestu přivedeni býti mohli, dodali však, že nový formulář víry (*ἐκθέσις*) nesmí býti zhotoven, ale že se při onom zůstati musí, který od otců podán jest. S pochvalou všeobecnou byla potom přijata slova biskupa Cekropia ze Sebastopole, „že od arcibiskupa Lva v otázce eutychianské jest dán typus, který všichni podepsali,“ a všichni biskupové volali: „To pravíme i my; Lvem dané vyjádření postačí.“ Tím však se kommissarové nespokojili a bez ohledu na odpor žádali, by všichni patriarchové, přiberouce jeden každý jednoho neb dva biskupy své diecése, se sestoupili, o víře radili a výsledek porady synodě podali, by pak všeobecným přijetím, každá pochybnost o pravé víře zmizela, a kdyby mimo nadání jinak věřících stávalo, tito hned poznáni byli. Na návrh Cekropia Sebastopolského čtly se veřejně starší listiny, v kterých pravá víra již vyslovena byla, a sice 1. symbolum nicajské, 2. symbolum Kt., 3. dva listy Cyrillovy, první daný k Nestorioví, který v Efesu byl schválen, druhý k Janovi Antiochenskému, který unii obsahoval, a 4. epištola dogmatická Lva V. i s patristickými doklady, které papež později k ní připojil. Když se stalo, volali biskupové: „To jest víra otců; to jest víra apoštolů; tak věříme všichni; pravověrní tak věří; anathema každému, kdo jinak věří; **skrže Lva mluvil tak Petr**, právě tak učil Cyrill; to jest pravá víra; proč to nebylo v Efesu (na synodě loupežnické) čteno? Dioskur to skryl“ ²⁾). Potom dali kommissaři pět dní času biskupům, aby se u Anatolia scházeli, o víře rozmlouvali a bloudící poučovali a ukončili sedění ³⁾).

Před uplynutím určené lhůty 13. října odbyvalo se III. sedění, jemuž kommissaři přítomni nebyli, jelikož se o čistě cír-

¹⁾ Mansi, T. VI. 563—938. Harduin, T. II. 54—274. Hefele, 405—420. —

²⁾ Mansi, T. VI. 971. Harduin, T. II. 306. Hefele, II. 422. — ³⁾ Acta: Mansi, T. VI. 938—975. Harduin, T. II. 274—310. Hefele, II. 420—424.

kevní věc jednalo. Věc Dioskurova byla na polo církevní, na polo politická; v této stránce byl již výrok v prvním sedění vynešen; vzhledem na stránku církevní ponechal stát biskupům úplnou volnost, aby nyní definitivní výrok vynesli.

Sedění otevřel první notář synody **Aëtius**, arcijahen z Kt., a oznámil, že Eusebius druhou žalobu na Dioskura zadal, kterou jest hotov přechísti. Tu povstal papežský legát **Paschasinus** a pravil, že vše, co se k synodě zadá, skrze něho jíti musí, poněvadž ho Lev místo sebe předsedou jmenoval, a on tedy čtení této žaloby nařizuje. Mimo tuto žalobu podány byly v tomto sedění ještě od čtyř stran žaloby na násilnictví Dioskurovo v Alexandrii, které si proti cizímu majetku, proti císaři, proti klerikům, které sesadil, dovolil, a že nemravný život vedl. Synoda obeslala ho třikrát před sebe, ale on za lichými výmluvami obeslání neuposlechl. Proto papežští legáté dle vůle vynesli nad ním rozsudek. Vypočítavše všechny jeho zločiny, praví: „Proto nejsvětější *arcibiskup římský Lev skrze nás a tuto nejsvětější synodu a ve spojení s blahoslaveným apoštolem Petrem, který jest skála a podpora katolické církve a základní kámen pravé víry, odňal Dioskurovi biskupství a vyhlašuje ho za zbavena všech duchovních důstojenství. Dle toho uzavře tato přesvatá a veliká synoda, co se jí dle kanonů pravým býti zdá.*“ Všichni přítomní, napřed patriarchové Anatolius Kt. a Maximus Antiochenský přisvědčili k vynesenému výroku legátů a podepsali sesazení Dioskurovo¹⁾.

Ve IV. sedění odbývaném 17. října byli senatori a kommissari opět přítomni a tázali se, „co ctihodná synoda o víře uzavřela.“ Ve svém a svých kolegů jméně odpověděl legát Paschasinus: „Svatá synoda drží se pevně pravidla víry, které od otců v Nicæi a Kt. potvrzeno bylo. Mimo to uznává za druhé vysvětlení tohoto symbola, které Cyrill v Efesu podal. Za třetí vyložil sv. Lev, **kteřý jest arcibiskupem všech církví**, ve svém listu proti Eutychetovi pravou víru, a tuto víru vyznává synoda a drží pevně, ničeho k ní nepřidávajíc a ničeho od ní neubírajíc. S vyjádřením legátů souhlasila celá synoda a prosila zároveň kommissary, aby oněch 5 biskupů, kteří s Dioskurem byli sesazeni, jejich prostřednictvím od císaře do svých biskupství bylo dosazeno a do synody připu-

¹⁾ Mansi, T. VI. 975—1102. Harduin, T. II. 310—382. Hefele, II. 425—434. Evagr. H. e. II. 4.

štěno, jelikož list Lvův podepsali. Kommissarové žádost synody vyplnili a v několika hodinách přibyla císařská restituce z blízké Konstantinopole ¹⁾).

V V. sedění, které se 22. října odbyvalo, byli přítomni tři kommissaři Anatolius, Palladius a Vinkomalus, ale žádný senator, a rokovalo se v něm o víře; proto náleží k nejdůležitějším celé křesťanské starobylosti. Nejprve četl jahen Kt. Asklepiades formuli víry, kterou den před tím, 21. října k tomu určená kommise u Anatolia zhotovila. Koncipientem jejím byl asi Anatolius, jelikož ji nejhorlivěji zastával. Ostatně nedošla nás; ale zdá se podle všeho, že byla ve svých výrazech neurčita, bludu precisně a rozhodně nezavrhovala, jinak však orthodoxní byla. Když byla přečtena, povstal biskup Jan z Germanicie a pravil, že není dobrá a musí opravena býti. Anatolius mu odvětil: „zdali se přece včera všeobecně nelíbila,“ a způsobil volání synody: „Jest dobrá a obsahuje katolickou víru; pryč s Nestoriany! Výraz Bohorodička musí do symbola býti přijat.“ Jinak soudili římsí legaté. I oni byli s navrženou formulí nespokojeni, a proto jistě nebyli oné kommissi, která ji sestavovala, přítomni. Oni se vyjádřili: „Poněvadž se s listem Lvovým nesouhlasí, žádáme nazpět svých papírů, abychom se domů odebrali, by tam na Západě synoda slavena byla.“ Císařští kommissaři poznali hned, že by odchodem legatů účel synody, totiž obnovení jednoty u víře, zmařen byl, a proto učinili k uchlácholení obou stran zprostředkující návrh, by kommise, skládající se ze šesti východních (z patriarchatu antiochenského), tří asijských (z exarchatu efesského), tří illyrských, tří pontských a tří thracských biskupů s Anatoliem a římskými legaty v jejich přítomnosti v oratoriu martyria (t. j. chrám sv. Eufemie) se sestoupila, usnešení s strany víry učinila a ostatním biskupům oznámila. Ale většina chtěla čtenou formuli podržeti a žádala četnými akklamacemi, aby byla ode všech podepsána, a kdoby se to učiniti zdráhal, aby byl vyloučen. Zároveň vinila biskupa Jana z Germanicie z nestorianismu. Majorita synody nalézala se na nepravé cestě, z které ji císařští kommissaři za návodem dogmatické epištoly Lvovy, a snad i radou papežských legatů se řídíce, jelikož vedle praktické obratnosti i hluboký theologický náhled v spornou otázku jevil, šťastně opět na pravou cestu uvedli. Kommissaři pravili:

¹⁾ Mansi, T. VII. 1—79. Harduin, T. II. 322—430. Hefele, II. 434—446.

„Dioskur ujišťuje, že Flaviana proto ztratil, poněvadž tvrdil, že jsou v Kristu **dvě** přirozenosti; v nové formuli však stojí: že Kristus jest **ze** dvou přirozeností.“ Chtěli tím říci, že termin, kterého Flavian užíval, a jenž monofysitism rozhodně zavrhoval, do formule měl býti přijat, kdežto právě volený výraz: „z dvou přirozeností,“ může sice pravověrně, ale též i ve smyslu Dioskurově býti vykládán, a proto pohoršení zbuzuje. Jak dobře věc pojali, jest z odpovědi Anatoliovy patrné, že Dioskur byl zavržen, nikoliv pro falešnou víru, nýbrž že papeže exkomunikoval a synody byl neposlušen. Do určitější analýse zavržení Dioskurova se nepouštějíce, hleděli kommissaři synodu na pravou cestu uvéstí ukazující jí: že již Lvův list schválila; a když to učinila, že musí nutně i jeho obsah (že v Kristu jsou dvě přirozenosti skutečně a nesmíšeně) uznati. Jelikož však synoda a Eusebius z Dorylaea slov kommissarů nedbali a ve svých akklamacích v prospěch formule Anatoliovy se vyjadřovali: oznámili to kommissaři hned císaři, který v brzké dekretě odpověděl: „že buď navržená kommisce biskupů musí býti přijata, neb že jednotlivci svou víru skrze metropolitu vysloviti mají, aby všeliká pochybnost a každý spor odstraněny byly. Kdyby však jedno z obou učiniti nechtěli, bude prý se synoda na Západě slaviti, poněvadž se zdráhali zde (v Chalcedoně) určité a pevné vyjádření o víře učiniti.“ Ale majorita setrvala tvrdošíjně na svém stanovisku a volala: „Zůstaneme při formuli (Anatoliově), neb odejdeme.“ Cekropius ze Sebastopole pravil: „Kdo nechce podepsati, ať si jde“ (do Říma k naznačené synodě). Rovněž volali biskupové illyrští: „Kdo ji odporuje, jest Nestorian; tito ať jdou do Říma.“ Opět vyslovili se kommissaři: „Dioskur zavrhl výraz: v Kristu jsou **dvě** přirozenosti, naproti tomu: **z dvou** přirozeností, schválil; Lev však praví: v Kristu jsou dvě přirozenosti neslitě, neproměnitelně a neoddělitelně spojeny; koho chcete následovati, nejsvětějšího Lva neb Dioskura?“ Na to volali biskupové: „Jako Lev, nikoliv jako Dioskur, věříme: kdo odporuje, jest Eutychian!“ Hned dovodili kommissaři následně: „Pak musíte svrchu uvedené učení Lvovo do symbola přijati.“ Co se dále dělo, není známo, ale nastal rozhodný obrat: všichni členové prosili nyní o kommissi, kterou nedávno zavrhovali. Členové její byli Anatolius Kt., tři papežští legáté Paschasinus, Lucentius a Bonifacius, Julian z Kosu, též zástupce papežův, Maximus, patriarcha Antiochenský, Juvenal z Jerusáléma, Thalassius z Caesaree,

Eusebius z Dorylaea a ještě 14 jiných biskupů. Jak dlouho se v oratoriu sv. Eufemie radili, není známo. Když vyšli, četl Aëtius jimi sestavenou formuli synodě. Tato formule uznává a opakuje symbolum nicajské a konstantinopolské, synodální listy sv. Cyrilla k Nestoriovì a Orientalům, a „list sv. arcibiskupa římského Lva, který Flavianovi ku potlačení bludů eutychianských psán jest a s učením sv. Petra se srovnává a sloupem proti všem kacířům jest.“ Sv. synoda „stavi se naproti těm, kteří tajemství vtělení ve dvojici synů roztrhnouti se opovažují, a vylučuje ze sv. společnosti ty, kteří tvrditi se osmělují, že božství Jednorozeného jest utrpení schopné, a odporuje těm, kteří smíšení a splnutí dvou přirozeností vymýšlejí, a vyhání ty, kteří zpozdivle tvrdí, že z nás vzatá podoba služebníka jest z nebeské neb nějaké jiné usie (nežli z naší), a anathematizuje ty, kteří bájí, že před spojením byly dvě přirozenosti Páně, ale po spojení, že jest jen jedna. Následujícíe sv. otců učíme všichni jednohlasně vyznávati jednoho a tohož Syna, svého Pána Ježíše Krista, dokonalého dle božství a dokonalého dle člověčenství, pravého Boha a pravého, z rozumné duše a z těla skládajícího se člověka, spolupodstatného Otcì dle božství a spolupodstatného též nám dle člověčenství, ve všem nám podobného vyjímaje hřích, přede všemi časy z Otce zrozeného dle božství, v dnech pro nás a naše spasení z Marie Panny, Bohorodičky, narozeného dle člověčenství, **jednoho a tohož Krista Syna, Pána, Jednorozeného, který ve dvou přirozenostech bez splnutí, bez proměnění, bez roztržení a bez rozdělení poznán jest; neboť rozdíl přirozeností není nikterak pro spojení popírán, ale raději vlastnost každé přirozenosti jest zachována, a obě sbíhají v jednu osobu a hypostasi. Nevyznáváme jednoho ve dvě osoby rozděleného a roztrženého, nýbrž jednoho a toho samého Syna, Jednorozeného, Boha Loga, Pána Ježíše Krista, — jak již proroci o něm předpovídali, a on sám nás učil, a symbolum otců nám podalo.“**

Po přečtení tohoto vyjádření volali všichni: „To jest víra otců; metropolitě hned ať podpíše, hned ať podpíše u přítomnosti císařských kommissarů; tak dobrá stanovení nemají žádných průtahů trpěti; to jest víra apoštolů, my všichni přistupujeme k ní, my všichni tak smýšlíme“¹⁾.

¹⁾ Mansi, T. VII. 98—113. Harduin, T. II. 445—456. Hefele, II. 446—456. Evagrius, H. e. II. 4. Pouhé symbolum u Denzingra: Enchiridion. str. 44.

Šestému sedění byli císař, císařovna, všichni kommissaři a senatoři přítomni. Dekret víry byl slavně čten a ode všech podepsán. Potom byl císař slavnými akklamacemi pozdravován, jako na př. „Ty jsi kněz a císař zároveň, vítěz v boji a učitel víry! Marcian jest nový Konstantin, Pulcheria nová Helena.“ Z radosti nad tímto šťastným výsledkem udělil císař ke cti sv. Eufemie, v jejímž chrámu synoda zasedala, a shromážděného koncilu městu Chalcedonu titul metropole neubliživ důstojnosti města Nikomedie ¹⁾.

V sedění sedmém dosáhl Juvenal vyplnění svých snah, totiž vymanění z pravomocnosti patriarchy Antiochenského. Mezi ním a Maximem patriarchou Antiochenským stala se smlouva, kde mu tento tři Palästiny odstoupil a vši pravomocnosti nad ním se vzdal.

V sedění osmém vyřkl Theodoret klatbu nad Nestoriem, byl uznán za pravověrného a obdržel své biskupství zpět.

V sedění devátém žaloval Ibas, biskup Edessenský, že byl na synodě loupežnické, jakkoli byl nepřítomen, nespravedlivě a neprávne sesazen. Po vyšetřování této žaloby a orthodoxie Iby jako žalobníka byl uznán v sedění desátém za nevinného a do svého biskupství dosazen vyřknuv klatbu nad Nestoriem a jeho učením a nad každým, který by jinak smýšlel, než sv. shromážděná synoda. Při této příležitosti byl čten list Ibův ku Peršanu Marovi, biskupu v Hardaschiru v Persii, kde mu průběh sporu mezi Cyrilem a Nestoriem a pak Janem Antiochenským překrouceně líčil a horlivost Rabuly, biskupa Edessenského, pro orthodoxii, kterou tyrannstvím nazval, vypisoval. Synoda slyšela sice tento list, ale o jeho pravověrnosti neb heterodoxii žádného výroku nevynesla.

V ostatních seděních jednalo se o rozmanitých sporech biskupů ²⁾. V sedění patnáctém bylo 28 kanonů disciplinárních sestaveno ³⁾. Poněvadž papežští legaté předvíдали, že i kanon 28., který biskupa Kt. hned za papeže staví a jemu veliký patriarchální okres přiděluje, postaven bude, opustili sedění, jakkoli od mnohých snažně žádáni byli, by zůstali, chtějice svým odchodem synodu k vypuštění onoho kanonu přiměti, neb ale-

¹⁾ Mansi, T. VII. 118—178. Harduin, T. II. 458—491. Hefele, II. 456—458. Evagr. II. 4. — ²⁾ Srv. Mansi, T. VII. sq. Harduin, T. II. 491 sq. Hefele, 458 sq. — ³⁾ Jsou u Mansiho T. VII. 358 sq. Harduin, T. II. 602. Hefele, II. 486—499.

spoň volnost si zachovati. Císařští kommissaři vyzvali sice synodu, aby práva stolce Kt. vyšetřovala, a císař sám přál si jejich stanovení, ale předvídalice, že papežští legaté proti kanonu 28. protestovati budou, opustili hned na počátku sedění, aby později jako soudcové vystoupiti mohli a nebyli hned od počátku stranou.

S tímto kanonem prorazil Anatolius v 15. sedění. maje k tomu nejvhodnější příležitost. Alexandrie a Efesus nebyly vrchními metropolitami obsazeny. Maximus, patriarcha Antiochenský, byl jeho kreaturou a děkoval pouze jemu za udržení se na stolci svém proti sesazenému Domnovi; Juvenal z Jerusalema musil mu býti vděčen, že mu ku patriarchatu dopomohl; primas Thracie, biskup Heraklejský, byl Lucianem z Byzie, přítelem Anatoliovým, zastoupen; jediný samostatný vrchní metropolita byl tu Thalassius z Caesaree, který sice kanon 28. nepodepsal, ale nicméně votum nesrozumitelné odevzdal, že si to ani s Římem ani s Konstantinopolí pokaziti nechtěl.

V sedění šestnáctém, ke kterému kanon 28. příčinu zavedl, prosili papežští legaté za dovození, by mohli přednáseti. Když císařští kommissaři Anatolius, Palladius a Vinkomalus, kteří jedině přítomni byli, svolili, pravil legat Paschasinus: „Císařové ukázali svou pečlivost netoliko o víru, ale ještě více záleží jim na tom, aby všechny spory, rozmišky a pohoršení mezi biskupy přestaly. Včera však když vaše velebnost (kommissaři) a naše maličkost jsme odešli, mělo prý se něco uzavřítí, co se dle našich náhledů kanonům a církevnímu pořádku protiví. Prosíme, aby to bylo nyní čteno.“ Kommissaři poručili, aby kanon 28. byl čten. Po přečtení kanonu, který byl od 200 skoro biskupů podepsán, ale nicméně podpisů mnohých znamenitých metropolitů a biskupů neměl, vyslovil papežský legat Lucentius domněnku, někteří-li biskupové nebyli přelstěni, neb ku podpisu onoho kanonu nuceni. Když biskupové zvolali: „Žádný nebyl nucen:“ pokračoval Lucentius: „Ostatné jest patrné, že stanovení 318 biskupů v Nicæi jsou pomínuta, a oněch 150 biskupů následováno, která do synodalních kanonů přijata nejsou, a teprve před 80 lety vydána byla. Když biskupové Kt. tyto výsady po vždy vykonávali, proč se nyní vyžadují? — Ale dle kanonů jich nedrželi.“ Sekretář synody arcijahen Kt. žádal od legatů, by svoji instrukci, mají-li jakou, čtli. Presbyter Bonifacius četl nyní ze své instrukce slova: „Stanovení sv. otců (nicæjských vzhledem k důstojnosti velkých

metropolitů) nesmíte žádným způsobem dopustiti, aby byly porušeny a moji vážnosti musíte ve své osobě chrániti a hájiti. A kdyby někteří, spolehajíce se na lesk svých měst, něco si osobiti chtěli, musíte to se vši rozhodností zamítnouti.“

Tu ujali se toho císařští kommissaři a žádali, by obě strany církevní zákony, ku kterým se dovolávaly, předložily. Papežský legat Paschasinus četl šestý nicajský kanon spojiv jej se sedmým v takové formě, která od pravého textu se lišila; neboť připisovala v prvním odstavci římské církvi primat (*Quod ecclesia romana semper habuit primatum*), v druhém však odstavci vzhledem ku právům Alexandrie a Antiochie zněla docela dobře. Potom četl konsistorní sekretář Konstantin první tři kanony druhé œkumenické synody Kt. Kommissaři nejmenší pochybnosti neb nějakého podezření neb odporu proti čtenému textu papežských legatů nepronesše tázali se biskupů z Pontu a Asie, kteří kanon 28. podepsali, zdali to dobrovolně učinili. Tito pravili, že dobrovolně a rádi podepsali. Eusebius z Dorylaea docela tvrdil, že „za své přítomnosti v Římě papeži zmíněný konstantinopolský kanon četl, a on prý ho přijal.“ Bez pochyby papež při čtení kanonu neodporoval a mlčel, a Eusebius mlčení měl za jeho přijetí. Po tom tázali se kommissaři biskupů, kteří kanonu 28. nepodepsali, by se vyjádřili. Eusebius, biskup Ancyрский, ujal se první slova, ale nedotekl se ani slovem, proč kanonu nepodepsal, a z jeho slov vysvítá tolik, že ho nechtěl ani popírat ani schvalovati. Thalassius, exarcha Pontský, slovem se nezmíniv, proč kanonu nepodepsal, pronesl jen slova: „že by bylo nejlépe, aby se celý předmět v společné poradě s Anatoliem urovnal;“ t. j. aby se vzájemná smlouva mezi Kt. na jedné a Pontem a Asií na druhé straně uzavřela. Tohoto návrhu pomíjejíce sestavili kommissaři souhrn takto: „Ze všeho, co se projednalo, a každá strana pronesla, poznáváme, že přednost přede všemi (*πρὸ πάντων τὰ πρωτεία*) a nejvyšší čest (*καὶ τῆς ἐξαιρέτου τιμῆς*) arcibiskupovi Starého Říma zachována býti musí, ale že též arcibiskup Nového Říma těch samých předností (*τὰ προσβεβῆα τῆς τιμῆς*) požívati musí a právo má světit metropolitů v diecésích: Asii, Pontu a Thracii, na ten způsob, aby jeden každý z nich od duchovenstva metropole a nejvážnějších mužů města a biskupů provincie buď jednohlasně neb většinou hlasů volen a arcibiskupovi Kt. ohlášen byl. Biskupové obyčejných měst mají buď ode všech biskupů eparchie neb přec od jejich většiny býti svěceni, jelikož k tomu

metropolita dle starých kanonů právo má, aniž měl arcibiskup v těchto ordinacích účastenství. Tak pojímáme my tuto věc. Synoda ať se vysloví, to-li její náhled.“ Biskupové volali: „To jest pravý náhled, tak pravíme všichni, my všichni chceme to tak; to jest pravý výrok; co jest uzavřeno, má platiti; prosíme, propustte nás; blaho císařům; propustte nás, my všichni zůstáváme při tomto výroku, my všichni tak pravíme.“ Legat však papežský Lucentius pravil: „Apoštolský stolec nařídil, aby vše (na synodě) v naší přítomnosti rozbíráno bylo. Když však včera v naší nepřítomnosti něco proti kanonům se stalo, prosíme vaši velebnost (kommissary), aby to bylo za neplatné prohlášeno. Když by se to nestalo, musí náš protest do akt býti vložen, abychom věděli, co máme apoštolskému a **celé církvi představenému biskupovi** oznámiti, aby s strany uražení své Stolicе neb porušení kanonů své uzavření učiniti mohl.“ Tato slova byla do protokolu přijata a kommissari ukončili jednání slovy: „Co jsme před tím přednesli, schválila celá synoda,“ to jest bez ohledu na protest legatů přijala a schválila synoda praerogativy církve Kt. ¹⁾

§. 136.

Potvrzení synody papežem; spor o kan. 28.

Synoda ukončivši své práce, poslala papeži list, začínající slovy žalmu (126, 2.) „Naplněna jsou radostí ústa naše: a jazyk náš plesáním.“ Příčina radosti jest prý stanovení pravé víry, kterou Lev zachoval, a jehož synoda následovala. Jeho list byl prý pro ně duchovními hody, a oni mysli, že nebeského ženicha ve svém středu mají. On prý předsedal synodě svými legaty, císařové měli předsednictví jen pro pořádek. Potom mluví synoda „o divokém zvířeti Dioskurovi“ a jeho počínání, jmenovitě že ve své zuřivosti **od Vykupitele ustanoveného strážce božské vinice** (papeže) napadl, a onoho napadl, jehož povoláním jest, **tělo církve pojiti**. Synoda potrestala ho náležitě, jelikož se neobrátil a k její napominání se nedostavil. Všechno dělo se v úplném pořádku a zdárně s pomocí Boží a na přímluvu sv. Eufemie. Nyní přechází synoda

¹⁾ Mansi, T. VII. 423—454. Harduin, T. II. 623—644. Hefele, Conc. G. II. 519—525.

na věc pro papeže méně příjemnou a pokračuje: „Též oznamujeme tobě, že jsme nějaké jiné věci v prospěch pokoje a pořádku v potřebách církevních k upevnění církevních stanov uzavřeli vědouce, že i Tvá Svatosť to schválí a potvrdí (βεβαιούσ). Potvrdili jsme totiž od dávna stávající obyčej, že biskup Kt. metropolitny diecési Asie, Pontu a Thracie světi, ne tak dalece, abychom nějaké zvláštní právo stolici Kt. udělili, jako spíše, bychom pokoj v metropolitních městech pojistili, poněvadž v nich při smrti biskupově častěji nepokoje vypukaly, jak to Tvoje Svatosť sama ví, obzvláště pro Efes, který nám mnohou práci způsobil. Též jsme potvrdili kanon 150 otců, kterým stolci Kt. druhá hodnost bezprostředně po tvém svatém a apoštolském stolci vykázána jest. Učinili jsme to v důvěře, poněvadž jste tak často dovolili, aby apoštolský papršlek, který u vás svítí, i církev Kt. osvěcoval, a poněvadž jsouce bez závisti, ty, kteří vám přináležejí, podílem na svém majetku obohacujete. Proto obejmi toto uzavření, jakoby bylo tvé vlastní, o nejsvětější a nejblaženější otce. Tvoji legaté silně se protivili, bezpochyby poněvadž mysli, že i toto dobré ustanovení jako vysvětlení víry od tebe má vyjít; my však soudili, že se to pro všeobecný sněm hodí, abys císařskému městu po přání císařově jeho práva potvrdil předpokládajíce, že, až se to dozvíš, to za svůj čin pokládati budeš. Neboť vše, co dobrého učinili synové, přináleží otcům. Prosíme, cti naše uzavření též svým hlasem (ταῖς αἰσ; ψήφοις), a jako jsme s tvým dobrým dekretem (víry) souhlasili, tak učiníš Tvá vznešenost též synům. To se zalíbí i císařům, kteří tvůj výrok o víře za zákon prohlásili; stolec Kt. ať obdrží mzdu za horlivost, s kterou se u věci zbožnosti s tebou spojil. Abychom ukázali, že jsme ničeho z náklonnosti k někomu neb z nechuti proti někomu neučinili, podali jsme celý obsah toho, co jsme učinili, k tvé vědomosti, a tobě ku potvrzení a souhlasu sdělili ¹⁾.“

Koncipientem tohoto úlisného listu bude asi Anatolius, a papežští legaté vzali jej se synodalními akty do Říma, když brzo po sedění posledním domů odcestovali. Asi za měsíc psali Anatolius a císař Marcian listy ²⁾ papeži opět něho za potvrzení synody, jmenovitě kanonu 28., prosíce. Ale Lev V. nebyl mužem, který by se hladkými a pěknými slovy byl dal odbyti,

¹⁾ Mansi, T. VI. 147 sq. Harduin, T. II. 655 sq. ep. inter. Leon. 98. ed. Baller. Hefele, II. 526—528. — ²⁾ Ep. inter Leon. 100 a 101. ed. Baller.

a odpověděl třemi listy k Marcianovi ¹⁾, Pulcherii ²⁾ a Anatoliov ³⁾ danými, kterými sice schvaluje, že synoda svou úlohu u věcech víry věrně vykonala, ale kanon 28. na prsto zamítá, a Anatolia napomíná, aby svou pýchu opustil a se spokojil s tím, co má, pamětliv jsa slov apoštolských: „Drž, co máš. aby žádný nevzal koruny tvé“ (Zjev. 3, 11.).

Marcian vydal přísné edikty, kterými usnešení sněmu Chalcedonského prohlásil za zákon říšský, a každému ostrými tresty hrozil, kdoby jinak věřil, nežli synoda věřiti předepsala. Eutyches a Dioskur byli k vyhnanství odsouzeni. Eutyches zdá se, že okolo tohoto času zemřel; Dioskur žil až do r. 454 v Gangře v Paflagonii jako vyhnanec.

Ale nicméně těmito přísnými dekrety nebyl blud vykořeněn, naopak valně se šířil, obzvláště když zpitvořené zprávy se roznášely, že papež Lev V. sněm Chalcedonský zavrhl. Proto nalehal Marcian listem ⁴⁾ z 15. února 453, aby papež potvrzení synody listem ku prohlášení v kostelích určeným vyslovil, a tak žádný o jeho souhlasu pochybovati a svou převrácenost okrašlovati nemohl. Lev neváhal vyplniti vůli císařskou a vydal 21. března 453 okružník ⁵⁾ ke všem biskupům, kteří sněmu Chalcedonskému přítomni byli, potvrdil jim všechna jeho dogmatická uzavření, zavrhl však kanon 28. Ale tento papežský okružník nebyl celý v chrámech říše východní čten, nýbrž jen ona částka, která potvrzení víry obsahovala, ta ale, která zavržení 28. kanonu vyslovovala, byla vynechána. To asi způsobil Anatolius, jenž napomínajících slov Lvových nedbaje ve své pýše setrval a onen kanon k všeobecnému uznání přivésti se snažil; proto dodatečně žádal biskupy Illyrie za podpis. Dále odstranil arcijahna Aëtia, tohoto horlivého protivníka Nestorianů a Eutychianů z jeho důležitého místa, vysvětiv ho za presbytera pro jakési coemeterium, a to proti všemu řádu o hodině šesté v sobotu, místo v noci ze soboty na neděli; učinil to dle pravidla: *promoveatur, ut amoveatur*, a na jeho místo za arcijahna dosadil Eutychiana jahna Ondřeje, kterého dříve pro kacířství sám byl sesadil. Z tohoto odstranění Aëtia a dosazení Ondřeje a z některých jiných událostí v Kt. soudil papež, že Anatolius, který dříve eutychianismu se přidržoval, opět jeho

¹⁾ Ep. 101. ed. Baller. Mansi, T. VI. 187 sq. — ²⁾ Ep. Leon. 105. ed. Baller. Mansi, T. VI. 195 sq. — ³⁾ Ep. Leon. 105. ed. Baller. Mansi, T. VI. 198 sq. — ⁴⁾ Ep. inter Leon. 110. ed. Baller. Mansi, T. VI. 215. Hefele. II. 538. — ⁵⁾ Ep. Leon. 114. ed. Baller. Mansi, T. VI. 226.

příznivcem se stal. I nastala mezi ním a papežem veliká napnutost, a přerušilo se veškeré dopisování mezi nimi. By tato napnutost horší tvářností na sebe nevzala, převzal Marcian prostřednictvím, přimlouval se u papeže za Anatolia a přiměl ho k tomu, že svou přízeň opět Anatoliovi věnovati chtěl pod výminkou, že dosti učiní kanonům a přestane práva biskupů porušovati¹⁾, t. j. že se kanonu 28. vzdá.

Tu jsa bez pochyby císařem nutkán obrátil se Anatolius zdvořilým listem z měsíce dubna r. 454 ku papeži, ujišťoval ho, jak ho přerušeni písemního spojení bolí, a jak daleko vzdálen jest toho, aby se jeho rozkazům protivil; proto prý zpět dosadil arcijahna Aëtia na jeho bývalé místo a vyloučil Ondřeje z církve. Co synoda Chalcedonská o stolci Kt. uzavřela, nestalo prý se jeho vinou, nýbrž klerikové Kt. a biskupové, kteří k tomuto stolci náležejí, prý onoho uzavření žádali; ale platnost jeho závisí na papeži (*cum et sic gestorum vis omnis et confirmatio auctoritatis vestrae beatitudinis fuerit reservata*²⁾).

Potom vstoupil Lev opět v písemní spojení s Anatoliem i s jeho nástupcem Gennadiem, a o kanonu 28. nebylo více mezi nimi řeči, tak že Lev nutně se domnívati musil, že Řekové od něho upustili. A skutečně po nějaký čas nezmiňovali se o něm a čítali toliko 27 kanonů Chalcedonských. Ale nicméně Anatolius a jeho nástupcové zůstali fakticky v držení moci kanonem 28. jim propůjčené, a zdvořilá a krásná jejich slova nevešla nikdy v skutek, jelikož byli ode dvora vydatně podporováni.

§. 137.

Další dějiny monofysitů.

První provincie, kde monofysité moci nabyli, byla **Palae-stina**. Sem spěchal alexandriňský mnich Theodosius, který byl v Chalcedoně, a vykládal mnichům palæstinským, že synoda chalcedonská pravou viru zradila a Nestoriovo učení potvrdila. Jím jsouce svedeni chtěli mnichové palæstinstí, počtem přes 10.000, zavrhovati učení Eutychetovo, jakoby přirozenost lidská v Kristu byla božskou pohlcena, ale nechťeli přijati chalcedonské učení o dvou přirozenostech, poněvadž prý k dvěma oso-

¹⁾ Ep. Leon. 128. ed. Baller. Mansi, T. VI. 234 sq. — ²⁾ Ep. inter Leon. 132. ed. Baller. Mansi, T. VI. 227.

bám vede. Tvrdili, že jest v Kristu jenom jedna přirozenost, nevyslovující se o způsobu, jak božství a člověčenství jednu přirozenost tvořiti mohou. Tento směr sluje monofysický in specie na rozdíl od eutychetského.

Poněvadž patriarcha Juvenal nechtěl vyřknouti klatbu nad dekrety chalcedonskými, učinili mnichové, podporováni jsouce císařovnou Eudoxii, vdovou po Theodosiovi II., vzpouru, vyhnali Juvenala, který prchl do Kt., ustanovili mnicha Theodosia za patriarchu, zapálili několik domů v Jerusalemě a zavraždili některé znamenité diofysity. Takto hospodařili po Palaestině, sesazovali řádné biskupy. a Theodosius světil nové. Místodržitel palæstinský Dorotheus byl právě na výpravě v Moabsku. Dostav zprávu o řádění mnichů vrátil se rychle do Jerusalema, buřiči však podporováni jsouce Eudoxii, zavřeli mu brány, a nepustili dříve do města, až se s nimi spojil ¹⁾. Ale mnichové jerusalemsí a z okolí vzpomatovali se brzo ze svého počínání, a poslali císaři listy, kterými se vymlouvali a ospravedlňovali. Císař Marcian a Pulcheria odpověděli jim listy ²⁾, kterými je kárali a ku podrobení vyzývali. A mnichové uposlechli slova císařského a podrobili se ³⁾. Dorotheus dostal mimo to rozkaz, aby Theodosia jal a potrestal, ale on prchl k mnichům na horu Sinai, které Marcian listem ⁴⁾ o jeho zločinech zpravil a před tímto svědцем varoval.

Když takto vetřelec byl vyhnán, vrátil se Juvenal po dvaceti měsících svého vyhnanství, nejpozději v červenci r. 453 na svůj stolec, sesadil všechny vetřelcem posvěcené, a dosadil opět všechny jím sesazené biskupy na jejich stolce. Četní monofysité, ačkoli ne všichni, vrátili se nazpět do lůna církve.

Druhý patriarchát, kde monofysité k moci přišli, byl alexandrinský. Již v Chalcedoně zdráhalo se 13 egyptských biskupů podepsati akta synody, předstírajíce, že po sesazení Dioskurově nemají patriarchy, bez jehož svolení tak důležitého kroku učiniti nemohou. Císař Marcian chtěje mnichy egyptské upokojiti, psal jim a ujišťoval je, že synoda chalcedonská žádných novot u víře neučinila ⁵⁾. Když však Proterius, kterého Dioskur arcipresbyterem učinil, a jemuž za své nepřítomnosti

¹⁾ Evagr. II. 5; vita s. Euthymii, abb. viz Acta SS. 20. Jan. (Jan. II. 302—328); srv. Hefele, C. G. II. 545. — ²⁾ Msi. VII. 487. 509. Hard. II. 667. 679. — ³⁾ List Pulcherie u Msi. VII. 506; Hard. II. 679. — ⁴⁾ Msi. VII. 483. Hard. II. 665. — ⁵⁾ Msi. VII. 482. 517. Hard. II. 663.

správu církve svěřil, alexandrinskou synodou jednohlasně za patriarchu zvolen byl, povstala proti němu četná strana Dioskurova, učinila v Alexandrii vzpouru, a povstalci vehnali vojsko, které pořádek zavésti chtělo, do Scrapea, a spálili je. Teprvé větší vojenská moc, kterou tam císař Marcian poslal, zjednala pokoj¹⁾.

Proterius oznámil své zvolení papeži Lvovi a připojil své symbolum. Papež žádal na něm zevrubnějšího symbola, kteréž také zaslal, a jež papeže úplně uspokojilo²⁾.

Ale po smrti císaře Marciana vznikla v Alexandrii ještě větší vzpoura. Za nepřítomnosti duka Dionysia, který byl zaneprázdněn v Horním Egyptě, vrazil do Alexandrie mnich a presbyter **Timotheus příjmím Aelurus** (Kočka), zuřivý monofysita, kterého sv. Proterius sesadil na synodě ještě se čtyřmi nebo pěti biskupy a některými mnichy, a císař Marcian do vyhnanství poslal, zmocnil se v čele svých stoupenců hlavního chrámu, a dal se ode dvou biskupů, Petra z Majuny a Eusebia z Pelusia, svých stoupenců, kteří byli sesazeni a vyhnanstvím potrestáni, na biskupství posvětit. Když se dux Dionysius do Alexandrie navrátil, dlel Timotheus mimo město, a tu nepustil ho do města. Za to vrhla se jeho strana na patriarchu Proteria, který se do křestní kaple utekl, zabila ho o velký pátek 29. března 457, vlekla jeho mrtvolu po městě, rozsekala ji na kusy, okusila docela ve své surovosti vnitřností, spálila konečně sv. tělo a rozmetala popel.

Timotheus vedl si teď veřejně jako biskup alexandrinský, vykonává všechny biskupské úkony, vyslovil na synodě klatbu nade všemi, kteří sněm chalcedonský uznali, vymazal jméno Proteriovo z diptych, zapsal tam své a Dioskurovo, pronásledoval katolické biskupy, sesazoval je a dosazoval na jejich stolce své stoupence³⁾. Mnozí biskupové, utíkající před tímto násilníkem, přišli do Kt. a podali tam ve jméně všech egyptských biskupův a duchovenstva alexandrinského stížnost⁴⁾ císaři Lvovi vypisující v ní všechny ony okolnosti.

Papež Lev dostal o událostech alexandrinských zprávu od patriarchy Anatolia, který mu oznamoval, že bludaři za

¹⁾ Evagr. II. 5. Theophanes p. 73. alias 92. — ²⁾ Ep. Leon. 129. Ballerini I. 1253. Msi. VI. 271. — ³⁾ Evagr. II. 8. — ⁴⁾ Msi. VII. 524. Hard. II. 691. Evagr. II. 8.

novou synodu žádají a chalcedonskou za neplatnou prohlašují; císař však že zavrhuje tuto žádost. Papež psal Anatoliovi a císaři 11. června 457 prose tohoto, aby nedal dotýkati se vážnosti sněmu chalcedonského, a postaral se o novou volbu katolického biskupa v Alexandrii¹⁾.

Ale také Timotheus obrátil se k císaři, a podal mu vyjádření o své víře²⁾. Císař poslal obě zadání, jak egyptských biskupů, tak Timotheovo, patriarchovi Kt. Anatoliu, aby na synodě endemusní své dobrozdání o volbě Timotheově podal, a o platnosti synody chalcedonské se vyjádřil. Spolu obrátil se císař na všechny biskupy říše a znamenité poustevníky, mezi nimi na Simeona Stylitu, Baradata a Jakoba Syra³⁾. Všechny odpovědi⁴⁾, jsouce z největší části výsledkem synod, prohlásily se pro sněm chalcedonský jakožto všeobecný, a měly volbu Timotheovu za nekanonickou; jenom Amfilochus, biskup Sidenský, prohlásil se sice proti Timotheovi, ale synody chalcedonské uznati nechtěl⁵⁾. Papeže Lva zval císař listem, aby zvláště do Kt. přišel, poněvadž jeho přítomnost tam jest nutná; papež však toho neučinil, a odpověděl císaři, že uzavření synody chalcedonské nemůže býti nijakým předmětem nového vyšetřování, a rozkolníci ať jsou z Alexandrie vyhnáni⁶⁾. Vidouce bludaři, že všeobecného sněmu nedosáhnou, prosili císaře alespoň za konferenci, na které by se věc z nova s papežskými legáty probrala. Ale papež nepostoupil po tomto plánu a slíbil⁷⁾ toliko ku prosbě císařově, že pošle legaty podat vysvětlení těm, kteří by si jich přáli. Svými legaty učinil biskupy Domitiana a Geminiana, a dal jim list⁸⁾ k císaři, kde opět nechce žádné konference, jenom poučení, a žádá potrestání Timothea Aelura, návratu vyhnaných pravověrných biskupů na jejich stolce a dosazení katolického biskupa v Alexandrii. Spolu připojil rozpravu o pravé víře⁹⁾, kterou císaři dříve slíbil. Císař dostav tyto papežské listy a svrchu zmíněná dobrozdání kázal dukovi Stylovi vyhnati Aelura. Ale tento snahou někte-

¹⁾ Epp. 145. 146. Baller. I. 1300. — ²⁾ Msi. VII. 536. Hard. II. 700. —

³⁾ Evagr. II. 9. — ⁴⁾ Z těchto odpovědí dal císař zhotoviti sbírku: *Ἐγκύκλιον* — Codex encyclicus, jehož řecký text se ztratil, a toliko část v latinském překladu zhotoveném od Epifania Scholastika k žádosti Kassiodorově se zachovala; jest u Msi. VII. 522. Hard. II. 689. — ⁵⁾ Evagr. II. 10. — ⁶⁾ Ep. 156. Baller. I. 1321. Msi. VI. 323. —

⁷⁾ Ep. 162. Baller. I. 1339. Msi. VI. 323. — ⁸⁾ Ep. 164. Baller. I. 1344. Msi. VI. 343. — ⁹⁾ Ep. 165. Baller. I. 1363. Msi. VI. 351.

rých přátel dostal dovolení přijíti do Kt, zde stavěl se býti pravověrným a žádal nazpět svého stolce, jakoby jej toliko pro své učení, a ne pro své zločiny byl ztratil. Ale papež zmařil tuto snahu listem ¹⁾ k císaři ze 17. června 460. Timotheus Aelurus byl poslán ve vyhnanství do Gangry a na jeho místo zvolen jednohlasně za patriarchu Timotheus. přijmím Salophakialus ²⁾. Nový patriarcha, deset egyptských biskupů a duchovenstvo alexandriinské oznámili tuto volbu papeži Lvovi, kterýž jim třemi listy z 18. srpna 460 ³⁾ odpověděl, že všechny ke vzájemné svornosti a mírnosti ke bloudícím napomínal, a novému biskupu na srdce kladl, aby mu často psal a o pokrocích církevního míru zprávy podával.

Timotheus Salophakialus nezklamal papeže, získal svou mírností četné pravé víře, a udržel mír ve svém patriarchátu až do roku 475.

Třetí patriarchát, kterého se monofysité brzy po synodě chalcedonské zmocnili byla **Antiochie**. Mnich Petr ⁴⁾, po svém řemesle též v klášteře provozovaném *γραφεύς*, Fullo (Valchář) zvaný, který byl presbyterem při kostele sv. mučennice Bassy v Chalcedoně, vetřel se v Kt. v přízeň Zenona, zetě císaře Lva, přišel s ním, když jako velitel vojska na Východ táhl, do Antiochie, učinil tam s apollinaristy silnou stranu proti patriarchovi Martyrii, působil zmatky a přidal k trishagionu (Svatý, Svatý, Svatý) slova: „kterýž jsi pro nás ukřižován byl.“ Rozšířil, jsa pravým monofysitou, umučení Páně na celou Trojici, kdežto dyofysita umučení Páně pouze druhé božské osobě může připisovati připoje v mysli „dle těla.“ Patriarcha Martyrius zdržoval se tou dobou v Kt., maje ve svých věcech činiti s císařem. Navrátil se domů viděl k svému velikému zármutku způsobené zmatky, a že Zeno jim přeje, a vzdal se biskupství. Tu zmocnil se Petr Fullo patriarchálního stolce a posvětil hned jakéhosi Jana, který byl před tím sesazen, za biskupa Apamee. Ale působením patriarchy Kt. Gennadia kázal císař Lev Petra Fullona poslati do vyhnan-

¹⁾ Ep. 169. Baller. I. 1431. Msi. VI. 411. — ²⁾ Evagr. II. 11. — ³⁾ Epp. 171—173. Baller. I. 1435 sq. Msi. VI. 414 sq. — ⁴⁾ Srv. rozpravu: De Petro, Antiocheno Episcopo, qui Fullo cognominatus est, et de Synodis adv. eum collectis, ed Jind. Valesia v jeho vydání církevních dějin Evagriových.

ství; což on zvědév prohl, a tak ušel vyhnanství. Na jeho místo byl za patriarchu zvolen Julian ¹⁾).

§. 138.

Akacius a jeho rozkol.

Císař Lev I. prohlásil za svého nástupce svého vnuka Lva II., syna Zenona a své dcery Ariadny, ještě malé, čtyřleté dítě, a zemřel brzo potom v lednu r. 474. Lev II., učiniv radou a vedením své báby a matky svého otce Zenona spolucísařem, umřel týž rok 474 panovav jenom deset měsícův, a Zeno stal se samovládcem; ale byl oddán všem ohavnostem a utiskoval lid. Tu spikla se proti němu stará císařovna Verina, manželka Lva I., a provolala císařem svého bratra Basiliska. Zeno prohl se svou manželkou Ariadnou a poklady do Isaurie.

Basiliskus sotva dosedl na trůn, tu prohlásil se návodem své manželky Zenonidy pro monofysitism, povolal Timothea Aelura z vyhnanství, v kterém 18 let žil, do Kt., a uznal ho za řádného biskupa alexandrinského. Petr Fullo, který se v klášteře Akoimetů v Kt. skrýval, vyšel ven, a císař uznal ho za biskupa antiochenského, a všichni odpůrcové sněmu chalcedonského čerpali novou nadějí ve vítězství svého bludu ²⁾). Návodem Aelurovým vydal Basiliskus okružník ³⁾), datovaný sice k Timotheu Aelurovi, ale platící pro všechny biskupy a věřící, kde pod trestem sesazení biskupům a duchovním, pod trestem vyhnanství a ztráty jmění mnichům a laikům přikazoval, aby jenom první tři všeobecné synody, jež úplně prý stačí, uznávali, list papeže Lva a akta synody chalcedonské zavrhovali a je spálili, a konečně aby všichni biskupové tento edikt podepsali. Tento usurpator jest první křesťanský panovník, kterýž úplný edikt, plný libovůle, o víře vydal. Bohužel kolem 500 biskupů z patriarchátu alexandrinského, antiochenského a jerusalémského podepsalo edikt, ano synoda efesská velebila docela snahu císařovu, a jmenovala jeho okružník „posvátným a apoštolským“ ⁴⁾). Ale Akacius, patriarcha Kt. (od r. 471), odepíral podpis, jsa vydatně podporován ve svém odporu obyvatelstvem Kt. a mnichy.

¹⁾ Theod. Lector I. p. 554. 555 ed. Henr. Valesius, editio Moguntiae 1677; srv. Hefele C. G. II. 547. — ²⁾ Theodor. Lector II. l. c. p. 556. — ³⁾ Viz jej u Evagr. III. 4. — ⁴⁾ Evagr. III. 5.

Papež Simplicius byl hned na počátku těchto nepokojův o všem důkladně zpraven od kněží a opatů Kt., kteří ho prosili, aby legaty do Kt. poslal a bídám tam panujícím odpomohl. Papež obrátil se hned k císaři listem ¹⁾, připojuje k němu opis dogmatické epištoly Lvovy, a žádal ho, aby synodu chalcedonskou s touto epištolou uznal, do Alexandrie katolického biskupa dosadil a Aelura daleko vyhnal. Dále jmenoval ²⁾ Akacia svým zástupcem, a oznámil ³⁾ duchovenstvu a opatům Kt., že neposlal proto legatů, poněvadž zde nejde o to, aby nové obtíže byly odstraněny, než aby sami ve svém chvalitebném odporu setrvali, pro který Aelurus do žádného chrámu nemohl býti přijat.

Akacius vystupoval rozhodně proti císaři, oděl sebe, svůj stolec a oltář černým rouchem na znamení smutku ⁴⁾ a zavolal si ku pomoci sv. Daniele Stylitu, oznámiv mu, co Basiliskus podniká. Císař nechtěje míti tohoto světce proti sobě, vinil opět u něho Akacia z buřičství. Ale Daniel činil císaři takové předhůzky, že císařský posel nechtěl je ústně svému pánu vyříditi, ale prosil ho, aby je napsal. K opětným prosbám Akacia, který dvakráte k němu biskupy vyslal, sestoupil konečně Daniel se svého sloupu, byl od lidu a biskupů slavně přijat, a přicházel do schůziliidu, který byl tak rozjitřen, že chtěl město zapáliti. Basiliskus jsa zastrašen, opustil město, zakázav senatorům veškeré obcování s Akaciem, a bydlil na předměstí Daniel jsa doprovázen mnichy a lidem, odebral se k císařovu paláci na předměstí; ale nebyl od stráže vpuštěn k císaři. Tu vyrazil po příkladu evangelia prach ze svých nohou, kázal totéž učiniti svým průvodcům a navrátil se do města. Císař poznal hned, že nepustiv světce k sobě, učinil velikou chybu, dal ho prositi, aby se navrátil. Když toho neučinil, vyhledal ho sám, padl k jeho nohám, a prosil za odpuštění. Ale svatý nedal se másti jeho líčenou pokorou, činil mu trpké výčitky, předpověděl jeho budoucí pád a navrátil se na svůj sloup ⁵⁾.

Vidouce monofysité statnost Akaciovu a lidu Kt., a bojíce se, aby císař pro jitrění v Kt. konečně nepovolil shromážďili biskupy své strany do Efesu na synodu, kde Akacia a

¹⁾ Simplicii Ep. 4. Msi. VII. 974. Migne 58, 38; srv. Pagi Critica ad a. 476. nr. 11. — ²⁾ Epp. 5. a 6. Msi. VII. 977, Migne 58, 41. — ³⁾ Ep. 7. Msi. VII. 979. Migne 58, 43. — ⁴⁾ Theodor. Lect. II. p. 556. — ⁵⁾ I. c. Vita s. Danielis Styl. ap. Surium II. Decemb.

některé biskupy zatratili a sesadili, a Basiliska prosili, aby při svém prvotním úmyslu setrval, a žádné konstituce proti svému okružníku nevydával. Dále dosadila synoda, již Timotheus Aelurus předsedal, vyhnáného biskupa efesského Pavla zase do jeho biskupství, prohlásila patriarchální práva Kt. za vyhasla, a obnovila práva patriarchální Efesská ¹⁾. Po synodě vrátil se Aelurus do Alexandrie a zatratil tam na synodě sněm chalcedonský ²⁾. Jakmile katolický patriarcha Timotheus Salophakialus zprávu o návratu Aelurově obdržel, odebral se do kláštera v Kanopu; a pro jeho všeobecnou oblíbenost neopovažoval se Aelurus jemu nijakým způsobem ubližovati.

Na rozkaz Basiliskův vrátil se druhý náčelník monofysitů Petr Fullo do Antiochie, kde stolec patriarchální nalezl uprázdněný; neboť katolický patriarcha Julian umřel bolestí z událostí právě vyložených.

Avšak pád Basiliskův blížil se. Zeno táhl s valným vojskem z Isaurie proti Kt. Když o tom Basiliskus zprávu dostal, tu jsa bázní zachvácen odebral se s manželkou a dětmi do chrámu, vymlouval se tam Akaciově a duchovenstvu. odvolal svou encykliku novou antiencyklikou a všechno, co nepředložene nařídil, vyřkl klatbu na Nestorium, Eutychetem a všemi ostatními bludaři, zakázal dále slaviti o tom synodu nebo nové vyšetřování zaváděti, a navrátil církvi Kt. její práva ³⁾; neboť když prve sněm chalcedonský za neplatný prohlásil, pozbyl kanon 28. chalcedonský své platnosti, a proto ustanovil se Efes opět za samostatný exarchát. Basiliskus činil pokání již pozdě. Zeno přitáhl ke Kt., a nalezl brány otevřené. Basiliskus prchl s rodinou do chrámu sv. Ireny, položil tam korunu na oltář a zavřel se do baptisteria. Zeno ujistil ho, že krve jeho neproleje, vylákal ho takto ven, a dal odvésti do Kappadocie ve vyhnanství, kde se svou rodinou bídně zahynul ⁴⁾. O způsobu smrti a místě jejím rozcházejí se spisovatelé ⁵⁾. Pád tyrannův pokládal se všeobecně za vítězství pravé víry, a Akacius, kterýž jemu vzdoroval, nabyl veliké vážnosti na Východě.

Zeno dosed opět na trůn snažil se nakloniti sobě

¹⁾ Evagr. III. 5. 6; srv. poznámky k tomu od Jind. Valesia. Msi. VII. 1013. Hefele C. G. II. 581. — ²⁾ Evagr. III. 6; Msi. VII. 1175 a 1018. Hard. V. 1526. Hefele l. c. — ³⁾ Evagr. III. 7. — ⁴⁾ l. c. III. 8. Theodor. Lector I. p. 557. — ⁵⁾ Srv. poznámky Valesiovy k uvedeným místům.

rozhodné katolíky, vystavěl v Seleucii isaurijské nádherný chrám ke cti sv. Thekly, jejíž přímluvě děkoval za své vítězství¹⁾, a psal papeži Simpliciovi, že chce blud Eutychetův a jeho vyznavače vyhladiti, sněm chalcedonský v platnosti zachovati a Timothea Salophakiala opět na stolec alexandrinský dosaditi. Papež odpověděl mu listem²⁾ od 8. října r. 477, kde mu přeje štěstí, že trůnu zase nabyl, a napomíná ho, aby svou vděčnost k Bohu tím ukazoval, že církve jeho chrání a platnost sněmu chalcedonského zachovává; protož ať odstraní Timothea Aelura a všechny, které neprávne posvětil, Alexandrii pravého pastýře navrátí, všechny nespravedlivě sesazené biskupy na jejich stolce zase dosadí, anebo na jejich místa o pravověrné se postará. Aby na císaře v tomtéž směru svým vlivem působil, psal³⁾ papež Akaciovi, jenž se ho o radu tázal, jak by bylo lze zmatkům v církvi na Východě panujícím odpomoci.

Zeno vyplnil přání papežovo. Dal Petra Fullona na synodě antiochenské sesaditi, a na jeho místo byl dosazen Jan z Apamee. Jest to týž muž, kterého Fullo za biskupa Apamejského posvětil, který však, nebyv od Apamejských přijat, vrátil se nazpět do Antiochie, přestoupil na stranu druhou a svrhl svého bývalého světitele. Ale již po třech měsících byl od nové synody antiochenské, která sněm chalcedonský potvrdila svržen, a na jeho místo zbožný muž, jménem Štěpán, povýšen, kterýž hned synodálním listem Akaciovi zprávu o svém posvěcení jakož i o sesazení Petra Fullona a Jana Apamejského podal⁴⁾. Akacius potvrdil to r. 478 na synodě endemusní v Kt., a stihl na ní Petra Fullona klatbou, poněvadž připojil k trishagionu slova: „kterýž jsi pro nás ukřižován byl,“ pak Jana Apamejského a Pavla, biskupa efesského, a psal o tom papeži Simpliciovi, prose ho, aby jim žádného sluchu nepropůjčoval, a jich ku pokání nepřipouštěl⁵⁾. Papež také brzo po tom slavil římskou synodu⁶⁾, na které též se své strany klatbu nad Petrem Fullonem, Janem Apamejským a Pavlem biskupem efesským, vyřkl, a psal Akaciovi, aby svým vlivem

¹⁾ Evagr. III. 8. — ²⁾ Simplicii Epist. 8. Msi. VII. 980. Migne 58, 43. —

³⁾ Simplicii Ep. 19. Msi. VII. 995. Migne 58, 59. Srv. Pagi Critica ad ann. 477, nr. 12. sq. — ⁴⁾ Msi. VII. 1018. a 1175. Hard V. 1527. Srv. Valesiovu rozpravu de Petro Antiocheno c. 2. l. c. Hefele II. 582. —

⁵⁾ Msi. VII. 1018. 1121. Hard. II. 842. Hefele l. c. — ⁶⁾ Msi 1037. Hard. II. 817. Hefele l. c. Srv. Pagi Critica ad ann. 478 nr. 9. sq. Jsou to dva listy ku Petru Fullonovi, které se bludně připisují papeži Felikovi I. a jeho synodě z roku 485, ale náležejí papeži Simpliciovi a jeho synodě

vyhnání jejich z říše u císaře vymohl. Když Pavel Efesský byl odstraněn, prosili biskupové maloasijské, kteří dříve Basiliska vybízeli, aby Akacia sesadil, tohoto za milost, a ujišťovali ho listem, že všechno, co proti němu podnikli, jenom z přinucení učinili, a rovněž že encykliku Basiliskovu toliko pro násilí podepsali¹⁾. Zeno chtěl též Timothea Aelura z Alexandrie vypudit, ale pro jeho stáří dal mu pokoj, a on brzo potom zemřel. Na jeho místo zvolili bludařští biskupové samovolně Petra Monga (Chraplavého); což zvěděv císař chtěl ho smrtí potrestati, kterýž však se dobře v Alexandrii skryl, a kázal místo něho dosaditi Timothea Salophakiala²⁾. Akacius oznámil³⁾ papeži zavedení pořádku v Alexandrii, a papež dal skrze něho napomenouti Salophakiala, aby jméno Dioskurovo z diptych vymazal; Timotheus Salophakialus vyplnil vůli papežovu, a oznamuje posly jemu své opětne dosazení prosil za odpuštění své chyby a žádal na něm, aby se o vypuzení Petra Monga z Alexandrie, kde se tajně zdržoval, u císaře zasadil. Papež splnil ochotně tuto žádost a psal⁴⁾ v tomto smyslu císaři Zenonovi a patriarchovi Akaciu.

Zatím vypukly nové nepokoje v **Antiochii**. Patriarcha Štěpán I. umřel r. 481 a synodou antiochenskou byl za nástupce zvolen Štěpán II. Stoupenci Fullonovi vinili ho z nestorianismu a vymohli na císaři, že dal tuto žalobu vyšetřovati synodou laodicejskou, která však jeho pravověrnost uznala, a ho na stolci antiochenském potvrdila⁵⁾. S tím výrokem nejsouce jeho nepřátelé spokojeni, přepadli ho v baptisteriu sv. Barlaama mučenníka, a zabili špičatými třtinovými holemi. Z trestu odňal císař Antiochenským právo voliti biskupa, a odevzdal tuto moc patriarchovi Akaciu, který hned v Kt. za biskupa antiochenského posvětil Kalendiona. O tomto nic nevědouce zvolili biskupové východní Jana Kodonata za patriarchu antiochenského. Avšak Kalendion dosedl na stolec a vymohl si uznání na synodě antiochenské r. 482⁶⁾. Císař Zeno i patriarcha Kt. Akacius, jsouce si vědomi svého nekanonického počínání, obrátili se ku papeži za schválení toho, co učinili, ukazující k okolnostem, které je k onomu skutku přiměly. Papež pokáral ono počínání, přece však je schválil, připojiv, aby budoucně

¹⁾ Evagr. III. 9. — ²⁾ Evagr. III. 11. — ³⁾ Acacii Ep. ad Simplicium. Msi. VII. 972. Migne 58, 46. — ⁴⁾ Simplicii Ep. 9. ad Acacium. Ep. 10. ad Zenonem Imp. Msi. VII. 983 sq. Migne 58, 47. sq. — ⁵⁾ Msi. VII. 1178. — ⁶⁾ Msi. VII. 1023.

posvěcení biskupa antiochenského synodou východní se dělo ¹⁾. Kodonatus obdržel později působením Akaciovým stolec týrský a jest totožný s Janem Apamejským, dříve již několikráte jmenovaným; avšak papež Felix II. prohlásil toto ustanovení za neplatné. Po vůli papežově poslal císař Petra Fullona do vyhnanství do Pityusu v Pontu ²⁾.

Co takto mír v církvi zdál se býti zaveden, vypukla nová bouře, jejíž příčinou byla, jak se zdá, uražená ctižádost patriarchy Akacia, a kteráž až k rozkolu vedla ³⁾.

Alexandrinský patriarcha Timotheus Salophakialus poslal poselství, v jehož čele stál presbyter a oekonom církve alexandrinské Jan Talaja s listem k císaři. děkuje mu za své dosazení a spolu prose, aby po jeho smrti zase katolický biskup dosazen byl. Císař svolil k této prosbě, ale pozoroval prý, že Talaja touží po biskupství, káral ho z toho, a on se zaříkal, že po něm toužiti nebude ⁴⁾. Avšak po smrti Timothea Salophakiala († 481) byl zvolen Jan Talaja jeho nástupcem, a poslal hned listy synodální se svou synodou papeži Simpliciovi a patriarchovi antiochenskému Kalendionu, aby od nich byl uznán, ale nikoliv Akaciovi Kt., poněvadž proti němu buď jakousi nechuť choval nebo mnoho se spoléhal na přátelství Illa. magistra officiorum, a tudý přízně Akaciový nedbal. Akacius byl uražen, a namluvil císaři, že Talaja není hoden a schopen biskupství alexandrinského, poněvadž Timothea Salophakiala přemluvil, aby jméno Dioskurovo do diptych zapsal, a krivou přísahou vinným se učinil; za to prý jest Petr Mongus Alexandrinským milým a schopným, aby obě strany v jednotu uvedl. Petr Mongus věděl dobře o těchto událostech, a projevil skrze posly ochotu vstoupiti v tuto jednotu. Akacius přijal posly vřídlně, představil je císaři, který psal papeži Simpliciovi, že Jan Talaja biskupství jest nehoden, za to Petr Mongus vhodným nástrojem spojití rozštěpenou církev egyptskou ⁵⁾. Papež chtěl již potvrditi Jana Talaju, když právě dostal císařský list;

¹⁾ Simplicii Ep. 14. ad Zenonem Imper. a Ep. 15. ad Acacium Msi. VII. 988. sq. Migne 58, 51. sq. — ²⁾ Srv. Valesius: De Petro Antioch. c. 3. Pagi ad ann. 482. n. 2. 12. Hefele II. 583. — ³⁾ Srv. Henr Valesii tractatus: De Acacio, episcopo Ct., et de duabus romanis synodis, in quibus damnatus est Acacius; append. edit. Mogunt 1677. — ⁴⁾ Liberatus, brevium causae Nestorianorum et Eutychianorum c. 14. Evagr. III. 12. — ⁵⁾ Liberat. 16. 17. Evagr. III. 12.

potvrzení Talaje sice zadržel, ale dosazení Petra Monga na dobro odepřel¹⁾. Císař i Akacius byli uraženi, a neodpověděli papeži. Papež obrátil se ještě jednou k Akaciovi, aby vymohl svým vlivem na císaři, aby pokoj v Alexandrii byl zachován²⁾. Ale slovo papežovo bylo marné. Právě radou Akaciovou vydal císař roku 482 své pověstné **Henotikon**, které má formu listu, a jest datováno ke všem biskupům, duchovním, mnichům a věřícím v Alexandrii, Egyptě, Libyi a Pentapoli. Dle něho mělo býti symbolum nicejské s vysvětleními, která všeobecný sněm církevní Kt. I. podal, pravidlem víry, dále platiti měla uzavření synody efesské a 12 anathematismů sv. Cyrilla: Nestorius a Eutyches se zavrhovali; o Kristu P. pravilo se, že jest jednostejné podstaty s Otcem dle božství, a spolupodstatný s námi dle člověčenství, kterýž jest Jeden, a ne dva; Jednomu a témuž náležejí záznaky i utrpení; On, Jeden z Trojice, se vtělil; a každý, kdo by dělil, nebo směšoval, nebo jemu zdánlivé tělo připisoval, měl býti zavržen; výraz: „dvě přirozenosti,“ pomínil se mlčením, a ke konci pravil edikt: „Kdo jinak věří, nebo věřil, nyní nebo kdykoli jindy, v Chalcedoně nebo na některé jiné synodě, budiž proklet“³⁾. Tento edikt měl býti pojídlem mezi monofysity a katolíky; ale pro svou polovičatost neučinil žádné straně dosti; přísní monofysité žádali výslovného, úplného zavržení synody chalcedonské a dyophysitismu; nestorianům zřejmým i polovičatým bylo ohavností schvalovati Cyrillovy anathematismy: konečně pravověrní trpce nesli obojetnost ediktu, jeho nevšímání si synody chalcedonské a libovali císaře, kterýž u víře předpisovati chtěl. Edikt byl sice nadepsán ku patriarchátu alexandrinskému, avšak spolu byl určen pro celou říši, aby v ní jednotu zavedl. Začátek s jeho provedením učiněn jest v Alexandrii. Císař vydal rozkaz ku Pergamiovi, dukovi egyptskému, aby Jana Talaju vyhnal a Petra Monga dosadil, ale pod výminkou, aby Henotikon podepsal, synodální listy k Akaciovi a papeži Simpliciovi psal a s Proteriany obcoval. Petr Mongus slíbil všechno, a dosedl tak na stolec alexandrinský, kde hned ukrutně sobě vedl. Vymazal jméno Proteria a Timothea Salophakiala z diptych, a zapsal tam Dioskura a Aelura, mrtvolu Salophakialovu dal z chrámu, kde byla pochována, zanešti mimo město na místo

¹⁾ Simplicii Ep. 17. ad. Acac. Msi. VII. 992. Migne 58, 56., úryvek listu k císaři. Msi. VII. 994. Migne 58, 58. — ²⁾ Simplicii Ep. 18. Msi. VII. 995. Migne 58, 59. — ³⁾ Viz toto Henotikon u Evagr, III. 14.

pusté, a zatratil sněm chalcedonský. Když pro toto počínání domlouval mu Akacius, zapřel všechno, a prohlásil za pomluvy mnichův jemu nepřátelských¹⁾. Akacius uspokojil se touto lichou výmluvou, ale jinak tomu bylo u papeže. Talaja byv z Alexandrie vypuzen, odebral se do Antiochie ku patriarchovi Kalendionu, kterýž jemu radil, aby jako jeho předchůdce někdy sv. Athanasius své útočiště ku papeži vzal, doporučil ho papeži a psal spolu císaři a Akaciovi o Petru Mongovi, vině ho z cizoložství, poněvadž stolec alexandrinský, kterýž jemu nenáleží, uchvátil. Tak přišel Jan Talaja na počátku r. 483 do Říma²⁾, a pohnul papeže, že pro něho a proti Petru Mongovi dva listy k Akaciovi psal. V Římě pracoval o žalobě obšírné na Akacia, aby ji papeži podal³⁾. Tu zemřel papež Simplicius 2. března 483 a na jeho místo dosedl Felix II. On hned radil se na synodě o prostředcích, co jest činiti, poněvadž listy předchůdcovy k Akaciovi a císaři zůstaly marnými a bez odpovědi. Na této synodě podal Jan Talaja svou žalobu na Akacia. Papež uzavřel na synodě, že hned pošle posly k císaři a Akaciovi, aby vážnost sněmu chalcedonského utvrdili, a je k vyhnání Petra Monga z Alexandrie pohnuli⁴⁾. Spolu obeslal Akacia do Říma, aby k žalobám Jana Talaje odpovídal⁵⁾, a zpravil o tom císaře nařikaje zároveň na Petra Monga⁶⁾. Svými legaty jmenoval biskupy Vitala a Misena, a pak Felika, defensora církve římské. Po odjezdu legatů dostal papež od Kt. opata kláštera Akoimetů Cyrilla list, kde si tento stěžuje na zdlouhavost jeho naproti Akaciovi, kterýž již tolik věcí proti pravě víře podnikl. Papež odepsal hned svým legatům, aby nic nepodnikali bez porady s Cyrilem. Když oba legaté Vitalis a Misenus (neboť Felix odcestoval za nimi pro nemoc později) přišli do Abydu v Hellespontu, byli po rozkazu císařově jati, uvězněni, o své papíry oloupeni, ano též smrti hrozili jim, nevstoupí-li s Akaciem a Petrem Mongem v církevní obcování; pak lichotili jim, nabízeli dary, konečně zavázali se císař a Akacius přísahou, že celá věc ponechá se Apoštolské Stolici,

¹⁾ Evagr. III. 13. 16. 17. Liberat. 17. 18. — ²⁾ Evagr. III. 15. Liberat. 18. — ³⁾ Liberat. 18. — ⁴⁾ Felicis Ep. 2. ad Zenon. Msi. VII. 1032. Hard. II. 811. Migne 58, 899. Felicis Ep. 1. ad Acac. Msi. VII. 1028. Hard. II. 811. Migne 58, 894. — ⁵⁾ Libellus citationis ad Acacium. Msi. VII. 1108. Hard. 829. — ⁶⁾ Libellus a Felice P. ad. Zen. Imp. missus. Msi. VII. 1108. Hard. II. 830.

a že z jejich obcování s Akaciem a Petrem Mongem nebude žádné praejudicium utvořeno. Takto byvše přemluveni proti ohrazení pravověrných obcovali legaté slavným službám Božím Akaciovým, při kterých jméno Petra Monga bylo z diptych čteno, a přijali s jeho posly Tělo Páně. Bludaři rozhlašovali hned, že Řím obcuje s Petrem Mongem. Když později třetí legat Felix do Kt. přišel, choval se k němu Akacius nepřátelsky, nepředpusťl ho před sebe, on byl žalářován, „listiny byly mu odňaty, poněvadž nechtěl obcovati s Akaciem a Mongem¹⁾. Ale nežli legaté domů se navrátili, poslal opat Akoimetů Cyrill mnicha Simeona do Říma, oznámit papeži vše, co se sběhlo²⁾. Když brzy potom přišli nazpět a listy od císaře³⁾ a Akacia pro Petra Monga a proti Janu Talajovi přinesli, svolal papež hned římskou synodu, před kterou legaté svým žalobníkům odpovídati měli. Vitalis a Misenus byli usvědčeni od mnicha Simeona a pak presbytera Silvana, který tenkrát byl v Kt., proto se svých biskupství sesazení a od Večeře Páně vyloučení; dále vyřkla synoda exkommunikaci a kletbu nad Petrem Mongem. Toto odsouzení legátů stalo se v prvním sedění konaném z jara r. 484⁴⁾. Papež poslal ještě list k Akacioví, napomínaje ho, aby se obrátil a za odpuštění toho, co se stalo, prosil, nežli by přistoupil k právu proti němu⁵⁾. Ale tento pokus zůstal marným, Akacius setrval v církevním obcování s Petrem Mongem, proto byl v druhém sedění jmenované synody, které se konalo v letě r. 484, sesazen a exkommunikován⁶⁾. V synodálním listu od 28. července 484⁷⁾, kterým papež Akacioví výrok synody oznámil, a jenž po obyčeji při římských synodách panujícím⁸⁾ toliko ve jméně papežově byl vyhotoven, vyčítá mu všechny jeho zločiny, jmenovitě také jeho nakládání s legaty, které se všemu mezinárodnímu právu přiči. Listem od 1. srpna 484 oznámil výrok pronešený nad Akaciem císaři, od kteréhož doufá, že nebude klásti překážek defensoru Tutovi, jenž zmíněný výrok prohlásiti má, a vybízí ho ku pilné úvaze, zdali chce s apoštolem Petrem nebo Petrem

¹⁾ Evagr. III. 20. 2¹. Liberat. 18. — ²⁾ Evagr. III. 21. — ³⁾ Část císařova listu jest zachována u Evagr. III. 20. — ⁴⁾ Srv. Pag. ad ann. 484. n. 9. — ⁵⁾ Liberat. 18. — ⁶⁾ Část výroku synodálního jest zachována v Breviculu historiae Eutychianistarum. Msi. VII. 1065. Migne. 58. 934. — ⁷⁾ Msi. VII. 1053. Hard. II. 831. Migne 58. 921. — ⁸⁾ Srv. Pag. ad ann. 484. n. 4.

Mongem obcovati ¹⁾). Konečně třetím listem ²⁾ k duchovenstvu a věřícím v Kt. snažil se papež přesvědčiti je o plné řádnosti svého výroku nad Akaciem. Defensor Tutus dostal se šťastně do Kt., jakkoli strážní v Dardanelách ho očekávali, ubytoval se v klášteře Akoimetů, odevzdal mnichům listiny, z nichž někteří byli tak zmužili, že výrok sesazení přišli Akaciovi na plášť, když k službám Božím do chrámu vstoupil, a tak jej prohlásili. Za to byli někteří od průvodčích Akaciových hned zabiti, jiní raněni, jiní uvězněni ³⁾). Ale Tutus zradil svého pána, dav se penězi porušiti vstoupil v obcování s Akaciem. Ale papež zvěděv o tom Konstantinopolskými presbytery a opaty Rufinem a Thalassiem, sesadil ho na synodě a exkomunikoval a oznámil tento výrok jmenovaným opatům ⁴⁾).

Ale Akacius spolehaje na přízeň císařovu biskupoval dále, jakoby se nic nestalo, vymazal jméno papežovo z diptych, zrušil veškeré obcování s Římem a pronásledoval pravověrné biskupy na Východě; tak sesadil patriarchu antiochenského Kalendiona, kterého přece sám posvětil pod záminkou, že stál ve spojení s povstalci Illem a Leontiem, v pravdě však, že Henotika podepsati nechtěl. Kalendion musil se stěhovati ve vyhnanství do Oase; na jeho místo dosadil s císařem monofysitu Petra Fullona, kterého přece sám sesadil; sesadil ještě jiné biskupy na Východě a nutil všechny, aby obcovali s Petrem Fullonem, kterýž ovšem Henotikon přijal. Orientalové obrátili se se žalobami na Akacia ku papeži. Papež slavil hlavně v příčině církve antiochenské synodu 5. října r. 485 v chrámu sv. Petra, kde byli 42 biskupové přítomni, která vyslovila sesazení Petra Fullona a opakovala výrok nad Akaciem a Petrem Mongem ⁵⁾). Potom vydal papež dlouhý list k Orientalům, kde všechno vyvrací, co přátelé Akaciovi v jeho prospěch pronášeli, a dokazuje, že toliko cestou kanonickou může býti dosazen, byv touto cestou sesazen ⁶⁾).

Roku 488 umřel Petr Fullo a nástupcem jeho stal se se zase bludař Palladius, presbyter ze Seleucie. R. 489 zemřel

¹⁾ Felicis Ep. 9. Msi. VII. 1065. Migne, 58, 934. — ²⁾ Felicis Ep. 10. Msi. VII. 1067. Migne 58, 936. — ³⁾ Liberat. 18. Niceph. Callisti H. E. XVI. 17. Baron. ad ann. 484. n. 34. — ⁴⁾ Ep. 11. Msi. 1068. Migne 58, 937. — ⁵⁾ Ep. Synodi Rom. ad clericos et monachos orient. Msi. VII. 1139. Hard. II. 853. — ⁶⁾ Epist. seu tractatus Felicis P. Msi. VII. 1069 sq. Migne 58, 944. sq.

Akacius v exkommunikaci biskupovav 17 let a 9 měsícův, a na stolec Kt. vstoupil **Fravita** nebo **Flavita** presbyter při kostelu sv. Thekly v jednom předměstí Kt. Chtěl dosednouti na patriarchální stolec toliko s vůlí Apoštolské Stolicе, a poslal proto svůj synodální list papeži, chtěje ho o své pravověrnosti přesvědčiti, a jeho potvrzením své biskupování pevným učiniti. Podobný list psal papeži též Zeno. Za své posly zvolili dva duchovní a několik mnichů, kteří nikdy s Akaciem a Petrem Mongem neobcovali. Papež byl těmito listy velice potěšen, poslu však přece nepřijal ve své církevní obcování, poněvadž neměli žádného plnomocenství slíbiti, že jejich patriarcha Akacia a Petra Monga z diptych vymaže. Papež chtěje smíření Kt. k místu přivésti, odpověděl císaři a novému patriarchovi listy ¹⁾ přátelskými žádaje na nich zavržení Akacia a Petra Monga; spolu psal ²⁾ Thalassiovi a ostatním opatům Kt., aby s novým patriarchou církevně neobcovali, pokud od něho nebude uznán. Ale mezi tím dostal papež do rukou opis listu, který Fravita Petru Mongovi psal, kde ho ujišťuje, že s ním v církevní obcování vstupuje, a obcování s papežem zamítá. Vida papež ouškok Fravitův poslal jeho posly nazpět neslyšev jich více. Nežli Fravita zmíněný papežský list obdržel, umřel biskupovav jenom tři měsíce a 17 dní. Jeho nástupce **Euphemius** obdržel synodální list, jež Petr Mongus jeho předchůdci Fravitovi zaslal; poznav z něho, že klatbu vyřkl nad sněmem chalcedonským, zrušil své obcování s ním a vymazal vlastní rukou jeho jméno z diptych. Oba chtěli v této věci slaviti synody, tu zemřel Petr Mongus r. 490, a měl za nástupce zase bludaře Athanasia. Euphemius zapsal jméno papežovo v diptychy, a poslal mu svůj synodální list, který sice list přijal a vstoupil s ním v církevní obcování jakožto s pravověrným katolíkem, ale ne jako s biskupem, poněvadž nechtěl jméno Akacia a Fravity vymazati z diptych³⁾.

Císař Zeno zemřel v dubnu r. 491 zanechav církev i stát v největší rozervanosti, ježž příčinou byl sám. Vdova po něm Ariadne dala senátem a lidem za císaře prohlásiti silentiara palatii Anastasia a pojala ho za 40 dní po smrti Zenonově za manžela. Ale Eutychius, patriarcha Kt., znaje přichylnost je-

¹⁾ Epp. Felicis 12. 13. Msi. VII. 1097. 1100. Migne 63, 989. 971. —

²⁾ Ep. 14. Msi. VII. 1103. 974. — ³⁾ Theophanes p. 16. Niceph. Callisti H. XVI 19.

ho k bludům Eutychetovým, odepřel mu korunovaci, a svolil k ní teprve, když se písemně zavázal, že za pravidlo víry synodu chalcedonskou přijímá a žádných novot u víře neučiní. Toto vyjádření bylo pokladniku církve Kt. Macedoniovi odevzdáno, a v archivu uloženo. Teď teprva korunoval ho Euphemius ¹⁾. Papež Felix přál sice štěstí Anastasiovi k jeho císařství, avšak v církevní obcování s ním nevstoupil, nevěda, jaké stanoviště ve víře zaujme. Po smrti papeže Felika († 25. února 492) vstoupil na stolec papežský Gelasius I., kterýž oznámil sice své povýšení císaři, ale patriarchovi Euphemiu nepsal. Za to psal patriarcha papeži, těše se z jeho povýšení a vyslovuje touhu po opětném spojení. Když mu Gelasius neopovídal, poslal jemu druhý list po jahnu Synkletiovi ²⁾. Euphemius dokazoval papeži, že není s to, aby Akacia z diptych vymazal, poněvadž lid Kt. k němu lne a s ním obcovati chce; když papež o to stojí, aby Akacius z diptych byl vymazán, ať sám poučí o tom lid, a někoho pošle, který by to provedl; neboť Akacius neprohřešil prý se proti víře, a když obcovoal s Petrem Mongem, učinil to teprve, když ze své víry počet vydal. Papež však setrval na svém právním stanovišti a žádal listem ³⁾ na patriarchovi, aby Akacia z diptych vymazal, a se rozhodl, chce-li pravou víru vyznávat i s pravou věrou obcovati — neb obcovati s odsouzenými, nestydě se potom také veřejně k jejich víře se hlásiti. Když král ostgothský Theodorich Ravenny dobyl, poslal posly k císaři Anastasiovi, magistra officiorum Fausta a Ireneu; tu nedal jim papež listu k císaři, poněvadž tento zakázal svým poslům, které do Říma poslal, s papežem mluvit, neb ho navštívit; za to dal jim instrukci co do rozkolu Akaciova, z níž se úryvky zachovaly ⁴⁾.

Nástupce Gelasíův Anastasius II. poslal k císaři Anastasiovi při příležitosti, když Theodorich poslal římského senatora Festa k němu se žádostí za titul královský, dva biskupy Kreskonie a Germana s listem ⁵⁾, prose ho, aby rozkolu a pohoršení vymazáním Akacia z diptych konec učinil, a smutný stav

¹⁾ Theodor. Lect. II. p. 558. — ²⁾ Oba listy ztratily se. — ³⁾ Gelasii Ep. I. Msi. VIII. 5 Hard. II. 879. Migne 59, 23. — ⁴⁾ Ep. 14. sive Tractatus Gelasii Papae. Msi. VIII. 72. Hard. II. 916 (ep. 8.). Migne 59, 85. Srv. druhý úryvek z listu k východním biskupům. Ep. 15 Msi. VIII. 77. Hard. II. 921 (ep. 9.). Migne 59, 90. — ⁵⁾ Msi. VIII. 188. Hard. II. 947.

církve alexandriinské napravil, a ujišťuje ho, že křest a svěcení Akaciem udělené v platnosti zůstanou.

Církevní poměry, jak viděti jest, byly na Východě velmi neutěšeny a rozervány. Tyto rozervané poměry ještě více v zmatek uvedl císař Anastasius přecházeje znenáhla ze stanovistě Henotika ku přísnému monofysitismu. Patriarchu Euphemia dal synodou sesaditi, poněvadž mu nebyl dosti povolným, a odvésti ve vyhnanství do Euchaity, a povýšil na jeho místo Macedonia¹⁾, pokladníka církve Kt., doufaje větší povolnosti do něho, kterýž také v den svého posvěcení Henotikon Zenonův podepsal²⁾. Ale když císař na něm žádal za navrácení listiny, kterou se sněmu chalcedonského hájiti zavázal, a kteráž u něho byla uložena, odepřel toho³⁾, a slavil v Kt. synodu⁴⁾, na kteréž, jak se zdá, sněm chalcedonský r. 497 nebo 498 potvrdil. Císař mlčel z prva k této pravověrnosti, a maje válku tříletou s Peršany, musil k ní všechen zřetel obracet; ale skončiv ji r. 505 započal krutou válku proti církvi, a vystupoval teď jako rozhodný monofysita. Monofysité měli teď dva smělé náčelníky Xenaju, čili po řecku zvaného Philoxena, kterého Petr Fullo za biskupa hierapolského posvětil, a pak mnicha Severa. Severus⁵⁾ byl rodem pohan ze Sozopole v Pisidii, stal se advokátem v Berytu, přijal křest v Tripoli, stal se mnichem v jednom klášteře mezi Gazou a Majumou, potom v jednom egyptském klášteře, jehož opatem byl Nephalius⁶⁾, odkudž byv pro svůj monophysitism vypuzen, odebral se do Kt., kde si císaře naklonil.

Císař chtěl se nejprve Macedonia najatým zákeřníkem zbaviti, avšak zákeřnictví nepovedlo se⁷⁾; potom žádal na něm zavržení sněmu chalcedonského, čehož odepřel, řka, že toho bez oekumenického sněmu za předsednictvím biskupa římského učiniti nemůže. Za to odňal císař jeho kostelu právo útočiště čili asyly, a udělil je kostelům bludařů. Za těchto sporů přišel Severus v čele fanatických mnichů do Kt., bouřil s Julianem, biskupem z Halikarnassu, lid proti patriarchovi, jsouce v tom vydatně podporováni císařem; rozkolníci přidali při službách Božích k trishagionu monofysitský přídavek: „kterýž jsi pro

¹⁾ Theod. Lect. II. p. 559. Evagr. III. 30. — ²⁾ Theod. Lect. I. c. — ³⁾ Evagr. III. 32. — ⁴⁾ Srv. rozbor jejich pramenův u Hefele C. G. II. 605. 606. — ⁵⁾ Evagr. III. 33. — ⁶⁾ Evagr. III. 22. — ⁷⁾ Theod. Lector II. p. 561. Theophan. ad ann. 499.

nás ukřižován byl.“ Však věřící a opatové klášterů v Kt. stáli po straně svého patriarchy, povstali proti císaři, volajíce, že jest čas mučennictví. Vzniklou zpouř, která čím dále tím větších rozměrů nabývala, utišil císař tím, že se na oko s patriarchou a církví smířil¹⁾. Však císař neupustil od záměru svrci patriarchu. Najatými chlupci dal ho vinit, že s nimi ohavnosti páchal; na darmo ukazoval patriarcha, že jest kleštěncem; císař dal ho v noci jati a zavésti do vyhnanství v Euchaitu, kde byl jeho předchůdce Euphemius, a dosadil druhý den na jeho místo presbytera a pokladníka církve konstantinopolské Timothea, člověka špatného a náruživého²⁾.

Ted obrátil se císař ku patriarchátu antiochenskému a jerusalémskému, kde byli patriarchy: Flavian v Antiochii a Eliáš v Jerusalemě; oba sice v srdci pravověrní, avšak neměli té zmužilosti, aby rozhodně byli se pro sněm chalcedonský prohlásili, ano Flavian podepsal docela Henotikon Zenonovo, a Eliáš³⁾ zprva osobním listem k císaři zavrhl synodu chalcedonskou.

Po rozkazu císařově sešlo se kolem 80 biskupů pravé víře nepřátelských na synodu v Sidonu v Palaestíně roku 511 a 512⁴⁾, aby pravověrné biskupy pronásledovali, a sněm chalcedonský zatratili. Náčelníci její byli Soterichus, arcibiskup z Cæsaree Kappadocké a Philoxenus Xenajas, biskup hierapolský. Flavian však, patriarcha antiochenský, zmařil záměr přímo zavrhnouti sněm chalcedonský, jakkoli svolil, aby mlčením byl pominut⁵⁾. S výsledkem tímto nebyl císař spokojen a uzavřel pád Flavianův; vhodnou příčinu zaval mu k němu Philoxenus Xenajas. Tento vetřelec na stolec hierapolský shromáždil rozkolnické mnichy ze Syrie I. a vrazil s nimi do Antiochie, aby Flaviana přinutil k zavržení synody chalcedonské. Flavian odepřel toho, lid povstal proti mnichům, povraždil četné a hodil jejich mrtvoly do řeky Orontu. K ochraně Flavianově přitáhli mnichové Syrie II., jejichž členem býval Flavian. To zavalilo příčinu, že byl patriarcha poslán do vyhnanství do Pery, ležící na hranicích Palaestiny a Arabie⁶⁾, a na jeho místo zvolen v listopadu 512 na konciliabulu antiochenském⁷⁾, jemuž předsedal Xenajas, mnich Severus po vůli císaře Ana-

¹⁾ Theodor. Lector II. 561—563. — ²⁾ Theodor. Lect. I. c. Evagr. III. 32. — ³⁾ Theodor. Lect. II. p. 561. — ⁴⁾ Srv. Pagi ad ann. 512. n. 2. sq. — ⁵⁾ Pagi I. c. Msi. VIII. 371. Hefele C. G. II. 647. — ⁶⁾ Evagr. III. 22; srv. III. 31. — ⁷⁾ Msi. VIII. 374. Hefele C. G. II. 648.

stasia. Severus rozeslal hned svůj synodální list, kde výslovně sněm chalcedonský klatbou stíhl. Ale Palaestina nepřijala ho, a kteří jej přinesli, musili s hanbou utéci. Z biskupův jeho vlastního patriarchátu někteří přijali zmíněný synodální list, byvše obelstěni; jiní odepřeli na dobro přijetí listu; jiní ustoupili násilí; jiní zas odvolali své schválení listu, jmenovitě biskupové, kteří náleželi k Apamei; jiní jako Julian z Bostry a Petr z Damašku odebrali se do klášterů palaestinských¹⁾. Ano biskupové Kosmas z Epifanie na Orontu a Severian z Arethusy sesadili ho, a výrok doručil mu Aurelian, arcijahen církve epifanské, přestrojen jsa za ženu a stavě se jako by mu nějakou žádost podával, a zmizel v zástupu, nežli Severus věděl, co v ruce drží. Císař zvěděv, co se stalo, kázal dukovi Foenicie vyhnati Kosmu a Severiana z jejich sídel. Vida však dux, že města za svými biskupy stojí, a bez krveprolití to provést nelze, oznámil to císaři, který proto od svého záměru upustil²⁾. Když Severus po druhé v květnu 513 Eliáše, patriarchu jerusalémského, přinutiti chtěl, aby jeho synodální list přijal, poslav mu jej po duchovních a vojenských důstojnících, spěchal sv. opat Sabas s ostatními opaty z pouště do Jerusalema, vyhnal posly Severovy, shromáždil lid jerusalémský před horou Kalvarií, a všichni volali klatbu na Severa a ty, kteří s ním obcují³⁾. Ale císař neustál ve své rozhorlenosti proti Eliášovi a kázal dukovi Palaestiny Olympiovi ho sesaditi a poslati ve vyhnanství, do Aely, kde zemřel 20. července 518, maje svého věku 88 let. Církev slaví jeho památku jakož i památku Flaviana Antiochenského 14. července. Na jeho místo byl 3. září 515 dosazen Jan za patriarchu, který slíbil, že v obcování vstoupí se Severem. Jakmile zvěděl to sv. Sabas a ostatní mnichové, zapřisahali ho tak dlouho, až od svého slibu upustil. Zvěděv to císař rozpálil se hněvem a vyslal tam nového duka Anastasia, který patriarchu Jana vrhl do vězení. Jan stavěl se teď, jako by svůj slib vyplniti chtěl, zatím však obeslal v noci mnichy ze všech stran do Jerusalema, kteří počtem kolem 10.000 v chrámu sv. Štěpána se shromáždili, pak vstoupil s náčelníky mnichů, ss. Sabou a Theodosiem, na ambon, a vyřkli klatbu nad Nestoriem, Eutychetem, Severem Antiochenským a nade všemi odpůrci sněmu chalcedonského. Dux dostal strach

¹⁾ Evagr. III. 23. — ²⁾ Evagr. III. 34. — ³⁾ Vita s. Sabae ap. Surium 5. decemb.

z mnichův a prehl do Caesaree. Císař zvěděv tyto události, chtěl poslati patriarchu Jana a ss. opaty Sabu a Theodosia do vyhnanství. Na zprávu o tom sešli se všichni mnichové se svými opaty a poslali císaři důrazné ohrazení; kteréž obdržev zanechal svého úmyslu, maje zase válku s Vitalianem ¹⁾).

Pronásledování církve konečně vyvolalo zpouřu katolického obyvatelstva v římské Scythii, Mæsii a jiných provinciích, v jejíž čelo se postavil magister militum **Vitalian**. Šťastně porazil dvakráte vojevůdce císařské, a dvakráte položil se před Kt. Císař jsa po druhé v úzkých prosil za mír a slíbil, že vyhnané biskupy, přede vším Macedonia Kt. a Flaviana antiochenského nazpět povolá, a všeobecný církevní sněm za předsednictvím papežovým svolá. Vitalian byl spokojen a odtáhl ²⁾). By smlouvu provedl, psal císař papeži Hormisdovi 12. ledna roku 515, prose ho za prostřednictví k utišení zpouřy, k čemuž nutna jest synoda ³⁾); jiným listem ⁴⁾) určil Herakleu v Thracii za místo synody a prosil papeže, aby se tam 1. července 515 dostavil. Papež byl z těchto listů potěšen, a slíbil císaři, že k němu pošle posly ⁵⁾). Nejen od císaře, ale též od Vitaliana byl žádán, aby své legaty do Kt. poslal, a k témuž od krále Theodoricha vybízen; tu poradiv se se synodou poslal na Východ legáty, sv. Ennodia, biskupa pavijského, biskupa Fortunata, presbytera Venantia, jahna Vitala a notáře Hilaria dada jim instrukcí ⁶⁾), jak se ve všech okolnostech chovati mají; jmenovitě měli na to nastupovati, aby císař synodu chalcedonskou a list Lvův přijal; dále dostali předpisy, že biskupové, kteří k jednotě navrátiti se chtějí, musejí v chrámu před věřícími se vyjádřiti, že přijímají víru chalcedonskou a listy papeže Lva proti Nestorioví, Eutychetovi, Timotheu Aelurovi, Petru Mongovi a jejich stoupencům, a potom klatbu nad Akaciem Kt. a Petrem Fullonem vynésti; kdo byli ze svých stolců vyhnáni a s Apoštolskou Stolicí obcování mají, musejí na ně býti zpět dosazeni; kdo pro církevní věci byli vypuzeni, ponechají se soudnímu

¹⁾ Vita s. Sabae. Theophan. 110. alfas 138. — ²⁾ Marcellini chronicon a. 514. 515. Theophan. Evagr. III. 43. — ³⁾ Inter Hormisdæ Epp. Msi. VIII. 384. Migne 63, 370. — ⁴⁾ Msi. VIII. Migne 63, 373. — ⁵⁾ Hormisdæ Ep. (od 4. dubna 515.) Msi. VIII. 385. Migne 63, 374. 4. (od 8. července 515.) Msi. VIII. 388. Migne 53, 374. — ⁶⁾ Indiculus, qui datus est Ennodio — legatis Apost. Sedis ab Hormisda P. Msi. VIII. 389. Migne 63, 374.

výroku Apoštolské Stolice. Legatům dal papež též list k císaři, který tytéž podmínky obsahuje pro obnovení církevní jednoty, a kde slibuje, že osobně ke sněmu přijde, jakkoli toho není příkladu ¹⁾). Ale císaři nebylo s mírem církevním do opravdy; chtělť zajisté jenom celou věc protahovati. Nejprve poslal papežské legaty nazpět ku papeži s listem ²⁾), v kterém se stavěl úplně katolickým, jakoby sněm chalcedonský všeobecně platil, a vymlouval se, že Akacia v diptychách jenom z bázně před zpourou ponechal. Za své vyjednavatele poslal do Říma, ale teprve v polovici následujícího roku místo biskupů státní úředníky s listy ku papeži ³⁾) a k římskému senátu ⁴⁾), aby tento papeže přiměl k tomu, aby mír v církvi způsobil. Senát odpověděl císaři, že papež velice přeje si jednoty v církvi, kteréž však nemůže býti dosaženo, pokud bude se držeti Akacia ⁵⁾). Podobně odpověděl papež nejmenovav Akacia ⁶⁾). Roku 517 poslal papež druhé poselství do Kt., které tvořili biskupové sv. Ennodius z Pavie a Peregrinus z Misena, dal jim 6 listů, které mají datum 3. dubna 517, k císaři, patriarchovi Timotheovi Kt., východním rozkolnickým biskupům, pravověrným biskupům africkému biskupu Possessorovi, který byv z Afriky vypuzen v Kt. dlel, a konečně k lidu a mnichům Kt., pak dal jim s sebou formulář pro přijetí rozkolníkův a 19 opisův ohrazení, které měli rozšířiti po městech v případě, že jejich listy nebyly přijaty. Ale toto poselství bylo marné. Císař neboje se více Vitaliana, a jsa monofysitismu oddán, zamítl formulář jednoty a snažil se legaty penězi porušiti. Když však penězům přístupni nebyli, a s úsilím o to stáli, aby Apoštolskému Stolci dosti učinil, rozhorlil se na ně, propustil je způsobem urážlivým a dal je nazpět po lodi dovésti pod stráž, které přikázal, aby jim nedovolovala v městech se zastavovati. Legatům však podařilo se přece skrze mnichy a věřící ona ohrazení po všech městech uveřejniti.

Tu blížil se již obrat k lepšimu. Patriarcha Kt. Timotheus zemřel 5. dubna 517, a na jeho místo byl dosazen presbyter Jan, rodem z Kappadocie, který byl sice v srdci pravověrný,

¹⁾ Hormisdæ Ep. 6. Msi. VIII. 393. Migne 63, 379. — ²⁾ Inter Hormisdæ Epp. Msi. VIII. 395. Migne 63, 381. — ³⁾ Msi. VIII. 397. Migne, 63, 383. — ⁴⁾ Msi. VIII. 399. Migne, 63, 385. — ⁵⁾ Msi. VIII. 400. Migne, 63, 356. — ⁶⁾ Hormisd. Ep. 6. Msi. VIII. 398. Migne, 63, 383. — ⁷⁾ Hormisd. Ep. 11—16. Msi. VIII. 412. Migne, 63, 397.

po vůli však císařově zavrhl sněm chalcedonský. Téhož roku zemřel bludařský patriarcha alexandrinský Jan Nikeotas a dostal vlivem císařovým za nástupce Dioskora II., synovce Timothea Aelura.

Císař Anastasius zemřel náhlou smrtí dne 9. července r. 518, a týž den svolalo vojsko a lid za císaře praefekta praetorio Justina, rodem Slovana z Bederiany, ležící na hranicích Thracie a Illyrie. V neděli po volbě dne 15. a 16. července spěchal lid v zástupech do stoličního chrámu a žádal na patriarchovi klatby nad Eutychiany a jejich hajiteli, které nazýval Manichey, jmenovitě nad Severem Antiochenským, pak aby se veřejně pro sněm chalcedonský prohlásil a jméno papeže Lva a obou patriarchů Euphemia a Macedonia do diptych zapsal. Patriarcha uposlechl lidu, uznal sněm chalcedonský, vyřkl klatbu nad Severem, a konal druhého dne svatou oběť ke cti sněmu chalcedonského, při níž byla z diptych čtena jména čtyř ekumenických synod, papeže Lva a patriarchů Euphemia a Macedonia¹⁾. By tyto vymoženosti lidu zákonitě platnosti dosáhly, svolal patriarcha synodu endemusní 20. července 518, které byli 43 nebo 44 biskupové přítomni. Když byla zahájena, podali jí opatové všech klášterů konstantinopolských žádost²⁾, prosíce za její čtení a potvrzení článkův v ní vytčených. Synoda uznala žádost opatů za oprávněnou, aby totiž jména patriarchův Euphemia a Macedonia byla do diptych zapsána; ti, kteří pro svou přichylnost k Euphemiovi a Macedoniovovi vyhnanstvím byli trestáni, nazpět byli povoláni; čtyři ekumenické synody, jakož i jméno papeže Lva, a toto s touž cti jako jméno sv. Cyrilla, které v diptychách již stojí, byly do diptych zapsány; a konečně klatba nad Severem Antiochenským a jeho sesazení vyrčeny byly. Potvrdivši tyto články vyhotovila synoda o nich synodální list ku patriarchovi, který při ní přítomen nebyl, aby císaři Justinovi a císařovně Euphemii zprávu o nich podal³⁾.

Měla-li pravá víra zvítěziti a se upevniti, musil Východ v živé obcování s Apoštolskou Stolicí vstoupiti. Císař Justin pochopil tuto věc hned a vstoupil v dopisování s papežem, o-

¹⁾ Obširná zpráva neznámého spisovatele o bouřlivých událostech těchto dvou dnů: *Quomodo praedicatae sint synodi* u Msi. VIII. 1057. Hard. II. 1334; srv. Baron. ad an. 518 n. 6 sq. — ²⁾ Msi. VIII. 1049. Hard. II. 1327. — ³⁾ Msi. VIII. 1041. Hard. II. 1322. Hefele II. 670.

známiv mu svůj vstup na trůn listem od 1. srpna 518 ¹⁾. Papež Hormisdas odpověděl mu, že Bůh proto k vládě ho povolal, aby skrze něho zmatkům v církvi Východní konec učinil ²⁾. Patriarcha Jan a jeho synoda, uznávše sněm chalcedonský a zapsavše papeže Lva v diptychy, učinili tím první krok k obnovení jednoty s Římem, a patriarcha oznámil to papeži listem prose, aby k dokonalému provedení jednoty legaty do Kt. poslal ³⁾. Císař podporoval tuto prosbu zvláštním listem ⁴⁾, a poslal s těmito listy vysokého hodnostáře komita konsistorii Grata, jehož hlavním úkolem bylo vyjednávat s papežem o Akaciově, jak se dozvídáme z listu ⁵⁾ synovce císařova, napotomního císaře Justiniana I., ku papeži, který též Gratus s sebou nesl, a kde praví, že církevní pokoj jest větším dílem proveden, jenom o jméně Akaciově že jest nutno slyšeti papeže a mítí jeho schválení.

Když papež Hormisdas 20. prosince 518 tyto listy obdržel, odebral se do Ravenny a poslal dle rady krále Theodoricha ⁶⁾ legaty do Kt., a sice Germana, biskupa z Kapue, který tam byl poprvé se sv. Ennodiem, pak biskupa Jana, presbytera Blanda a jahny Felika a Dioskora. Pro jejich chování dal jim důkladnou instrukci ⁷⁾, jmenovitě neměli žádného biskupa přijati v církevní obcování, který přinešeného libellu, v kterém klatba nad Akaciem a jeho nástupci vyslovena byla, nepodpíše. Tito nástupcové byli Euphemius a Macedonius, kteří sice smýšleli pravověrně a pro pravou víru od císaře Anastasia vyhnanstvím potrestáni byli, ale v rozkolu trvali. Synoda Kt. zapsala jejich jména do diptych, ale papež žádal v instrukci, aby s Akaciem byli klatbou stíženi, a legaté neměli od toho ustupovati. Spolu poslal po nich celou řadu listů do Kt., a sice k císaři (2 listy), císařovně, Justinianovi, patriarchovi (3 listy), duchovenstvu Kt., a jiným vysokým hodnostářům a palácním paním ⁸⁾ (patrně byly některé listy za legaty teprve poslány), kterými jim své legaty doporučuje a jich prosí, aby k obnovení církevní jednoty spolu působili. Zároveň hájí ve většině jich

¹⁾ Inter Hormisd. Epp. Msi. VIII. 434. Migne 63, 426. — ²⁾ Hormisd. Ep. 27. Msi. I. c. Migne 63, 427. — ³⁾ Msi. VIII. 436. Migne, 63, 429. — ⁴⁾ Msi. VIII. 435. Migne, 63, 427. — ⁵⁾ Msi. VIII. 438. Migne, 63, 430. — ⁶⁾ Liber Pontif. in vita Hormisdæ. — ⁷⁾ Indiculus Msi. VIII. 441. Migne 63, 438. — ⁸⁾ Epp. 28. 29. 31–40. Msi. VIII. 435 sqq. Migne, 63, 428 sqq.

že Akacius spravedlivě klatbou byl stížen, a tudý nutno jest, aby jméno jeho z diptych vymazáno bylo.

Papežští legaté byli na cestě všudy velmi čestně přijati a biskupové, s kterými přišli v styk, podepsali římský libellus ¹⁾, až na biskupa Dorothea thessalonického, který legatům konečně slíbil, že na synodě, již o velikonoci dne 31. března 519 svolá, a k níž jeden z papežských legatů z Kt. se dostaviti má, podpíše ²⁾. Když legaté do Kt. přišli, byli s jásotem od lidu a velikou slávou od císaře přijati. Druhý den po svém příchodu, dne 26. března 519 měli před celým senátem a čtyřmi od patriarchy vyslanými biskupy slyšení u císaře, který s velikou uctivostí papežské listy přijal; potom byla čtena formule, kterou papež poslal, a již oni čtyři biskupové za úplně seshodující s církevním řádem našli. O dva dni později na zelený čtvrtek dne 28. března přišel patriarcha konstantinopolský Jan do paláce k všeobecné schůzi a podepsal po krátké rozmluvě papežskou formuli, kteráž jest patrně totožná s libellem svrchu jmenovaným.

Když patriarcha tento libell podepsal, vyslovili císař, senát a všichni přítomní svou radost z toho, a legaté poslali dva exempláře tohoto libellu do Říma, jeden řecký a druhý latinský; pak byla vymazána jména Akacia a jeho nástupců, Fravity, Euphemia, Macedonia a Timothea, jakož i císařů Zenona a Anastasia z diptych; podobně jako patriarcha vyslovili se všichni biskupové, kteří právě v Kt. přítomni byli, jakož i opatové; potom odebrali se všichni v průvodu do chrámu a slavili provedenou jednotu slavnými službami Božími při nesmírném účastenství lidu a jeho veliké radosti; o nějakých neporádcích, o nějaké vzpouře, která se dříve stále předstírala, nebylo ani stopy. Legaté podali po své povinnosti papeži zprávu o těchto událostech ³⁾.

Potom kázal císař ostatním biskupům říše, aby papežský libell podepsali, a oznámil to papeži listem z 22. dubna 519. Mimo císaře poslali papeži ještě listy patriarcha Jan, Justinian a jiní vznešení ode dvora. Papež vyslovil svou radost z událostí konstantinopolských 6 listy ⁴⁾ k císaři, patriarchovi, Justi-

¹⁾ Srv. zprávy legatů — *suggestio* II. et III. Msi. VIII. 449. 450. Migne, 63, 441. 442. — ²⁾ *Suggestio* Dioscori Diaconi Msi. VIII. 454. Migne, 63, 446. — ³⁾ *Suggestio* IV. Msi. VIII. 453. Migne 63, 445. *Suggestio* Dioscori Diacon. l. c. — ⁴⁾ Hormisdæ Epp. 44—49. Msi. VIII. 462 sqq. Migne 63, 454 sqq.

nianovi, senatoru Pompejovi, paním Julianě a Anastasii, a prosil v nich, aby též Antiochie a Alexandrie k jednotě přistoupily, a tato po celé říši provedena byla. Za vlády císaře Justina podepsalo onen libell dle výpočtu jahna Rustika 2500 biskupů¹⁾. Legaté zdrželi se v Kt. až do r. 520, působíce statně pro provedení jednoty, a mezi Římem a Konstantinopolí panovalo čilé dopisování. Po smrti patriarchy Jana vstoupil na jeho místo presbyter Epifanius, jeho syncell, kterého papež svým vikářem pro provádění jednoty jmenoval²⁾.

Velikou starost působila dvoru Antiochie, kde byl vetřelec *Severus*. Císař chtěl tam za patriarchu ustanoviti římského legata jahna Dioskora; ale poněvadž byl rodem z Alexandrie, myslil papež, aby v tomto městě byl za patriarchu dosazen. Konečně po mnohých sporech o tom zvolil císař za patriarchu kněze konstantinopolského Pavla, a legaté provedli, že byl v Antiochii, a ne v Kt., na biskupství posvěcen, jak tomu císař chtěl³⁾. Potom kázal komitovi Východu jati Severa a poslati ho do Kt.⁴⁾. Ale Severus prchl v září 519 do Alexandrie ku patriarchovi Timotheu, nástupci Dioskora II., tamtéž utekli biskupové Julian Halikarnasský, Xenajas Hierapolský a Petr Apa-mejský; jiní byli posláni do vyhnanství. Působením nového patriarchy Pavla byli bludařští biskupové sesazováni a pravověrnými nahrazováni; biskupovav dva roky byl od věřících a duchovenstva u císaře obžalován a vzdal se biskupství. Císař a patriarcha oznámili to papeži listem od 1. května 521.⁵⁾, a nástupcem stal se Eufriasius, původem z Jerusalema⁶⁾, kterýž však nebyl z oněch těžkých časů. Zpupný biskup thessalonický Dorotheus musil se konečně podrobiti.

§. 139.

Theopassité.

Z monofysitismu vyvinul se spor theopassitský, který přídavek k trisahagionu „Jeden z Trojice jest ukřižován“ vyvolal.

¹⁾ Rusticus contra Aceph. disput. in fine Mansi VIII. 578. Migne 67, 1251 Baron. ad ann. 518. n. 37. — ²⁾ Hormisdæ Ep. 80. Msi. VIII. 1829. Migne 63, 515. — ³⁾ Srv. zprávu legata Dioskora od 30. května, a všech legatů od 29. června 519, Msi. VIII. 479. Migne 63, 471. Evagr. — IV. 4. — ⁴⁾ Evagr. I. c. — ⁵⁾ Msi. VIII. 523. — Migne 63, 522. — ⁶⁾ Evagr. IV. 45.

Mnozí pravověrní nenalezali na tomto přídavku žádného pohoršení, jiní však uráželi se na něm, poněvadž od antiochenského patriarchy Severa pocházel a u Monofysitů nejvíce v užívání byl, a jmenovali ty, kteří ho užívali neb ho hájili Theopassity. Tato formule stala se roku 518 příčinou sporu mezi katolíky. Čtyři scythičtí mnichové chtěli ji učiniti heslem pravé víry a dokazovali její nutnost. Patriarcha Kt. Jan a legaté papeže Hormisdas nechťeli svoliti v jejich přepjatost formule samé o sobě nezavrhující. Mnichové obrátili se do Říma a snažili se, aby papež Hormisdas jejich formuli potvrdil. Hormisdas vyhlásil po delším zdráhání onu větu v trishagionu za zbytečnou, ano i nebezpečnou; a to vším právem, poněvadž ji mohli Monofysité ve smyslu kacířském vykládati, ačkoliv sama o sobě, jak zněla, byla prava.

Z Říma žádali též za dobrozdání pro svou formuli jiné znamenité theology a obdrželi souhlas s ní od Fulgentia Ruspenského a Dionysia Exigua. V Kt. stáli na proti požadavku scythických mnichů mnichové tak zvaní Akoimetové, kteří své pojmenování od přísného bdění obdrželi. Tito dospěli ve své opposici tak daleko, že v nestorianism upadli a výraz „Bohoroďička“ zavrhlí. Tu vmísil se s velikým zalíbením císař Justinián I. do sporu a hleděl vymoci v Římě klatbu nad Akoimety a potvrzení formule: jeden z Trojice trpěl. Papež Jan II. skoro vyplnil žádost císařovu, ačkoliv formule direktně neschválil; rovněž tak vedl si papež Agapet. Konečně prosadil to císař, že pátá ökumenická synoda dotčenou formuli schválila.

§. 140.

Strany mezi Monofysity; utvoření samostatných monofysitských církví.

Veliké spory a hádky vznikly mezi Monofysity. Jeden z jejich náčelníků již často jmenovaný Severus, dřívější patriarcha Antiochenský, a od r. 518 v Alexandrii žijící tvrdil zde r. 519, že tělo Kristovo bylo porušitelné. Jiný náčelník Monofysitů Julian biskup Halikarnasský, právě tenkrát v Alexandrii se nalézající, vyslovil se pro neporušitelnost těla Kristova, poněvadž kdyby tělo Kristovo bylo porušitelné, musil by míti i dvě přirozenosti, božskou a lidskou. Skoro celá Alexandrie účastnila se v tomto sporu; stoupenci Severovi obdrželi jméno *φθαρτολόγους*

neb **Corrupticolae** (Ctitelé porušitelného); stoupenci Julianovi obdrželi název *ἀφθαρτοδοκῆται* (Učitelé neporušitelného) neb **Fantasiasté**, poněvadž jen zdánlivé tělo přijímati musili. Po smrti monofysitského patriarchy Timothea zvolily obě strany v Alexandrii, Fthartolatrové i Afthartodokété sobě vlastního patriarchu, onino Theodosia, tito Gajanu, a nazývali se též po nich, první **Theodosiany**, druzí **Gajanity**. Tito byli od svých protivníků též Manichaei jmenováni, poněvadž každý, kdo tělo Kristovo za neporušitelné má, nutně též pouze zdánlivému utrpení učiti musí, jak to Manichaeové činili. A skutečně učil Filoxenus neb Xenajas, který ke straně Afthartodokétů náležel, skoro doketismu, pravě: že Kristus vlastně ani utrpení ani jiným lidským potřebám podroben nebyl, je však dobrovolně, jaksi k nám sestoupiv, pro naše vykoupení přijal. Věta, že tělo Kristovo jest neporušitelné, zalíbila se velice starému Justinianovi a zdála se mu tak orthodoxní, že chtěl biskupy své říše k jejímu přijetí přinutiti, tu však r. 565 zemřel jsa přes 80 let star.

Obojí jak Fthartolatrové tak i Afthartodokété rozpadávali se v menší sekty. Tito dělili se na *κτιστολάτραι* a *ἀκτιστηταί*, z nichž onino k otázce, bylo-li neporušitelné tělo Kristovo stvořeno, přisvědčovali, ale tito ji blouznivě popírali. Fthartolatrové hádali se opět o otázce: „nemusí-li se připustiti, že Kristus mnohých věcí nevěděl, když se stanoví, že má porušitelné tělo.“ Že Kristus všeho nevěděl, tvrdil první monofysitský jahen Themistius z Alexandrie, a jeho stoupenci slouli **Agnoéti** (*ἀγνοῦνται*) neb **Themistiané**. Poněvadž patriarcha Alexandrinský Timotheus a jeho nástupce Theodosius (okolo r. 537—539) proti nim povstali a je exkomunikovali, jelikož stanovení *ἀγνοειν* (nevědění něčeho) důsledně k přijetí dvou přirozeností vésti musí, utvořili pro sebe zvláštní sektu, která až do 8. století trvala.

Z Monofysitů vyvinuli se **Tritheisté**, kteří třem bohům učili. Původce jejich byl Monofysita Jan Askusnages, představený filosofické školy v Kt., který před Justinianem I. takto se prohlásil: „V Kristu vyznávám jen jednu přirozenost, ale v Trojici připisuji každé osobě zvláštní přirozenost.“ Za tento blud potrestal ho císař vyhnanstvím, a patriarcha Kt. exkomunikací. Tu ujali se tohoto náhledu **Filoponus** a jiní Monofysité a vyvinuli jej dále. Filoponus přivedl jej ve spojení s a-

ristotelským rozeznáváním: rodu, druhu a jedince (genus, species a individuum), a stanovil, že tři božské osoby k božství tak se mají, jako tři jedinci k svému druhu. Tím staly se božské osoby jednotlivými bohy a učilo se tritheismu (třem bohům). Hlavním hajitelem tohoto směru byl též mnich Athanasius, vnuk císařovny Theodory, manželky Justiniana I., který tohoto učení jako Filoponus i spisy hájiti se snažil. K znamenitým spisovatelům strany tritheistické náležel okolo r. 600 Štěpán Gobarus. Ale skoro všichni ostatní Monofysité vyslovili se proti Tritheistům, kteří dle místa, kde se shromažďovali, též Eondobaudité slouli. Tritheisté prosili císaře Justina II. (565 – 578), by jejich spor s ostatními Monofysity vyšetřovati dal. Oboji poslali své zástupce, a za rozhodčího byl katolický patriarcha Kt. Jan ustanoven, který proti Tritheistům výrok pronesl.

Tritheisté začali nyní hádky mezi sebou. Filoponus tvrdil o vzkříšení těla, „že lidské tělo i dle látky i dle formy shnije“; jiný náčelník Tritheistů biskup Konon z Tarsu v Cilicii tvrdil opět hnilobu těla toliko dle látky, nikoliv však dle formy. Tak vznikly strany **Kononitů** a **Filoponistů**, které si na vzájem spílaly. Zdá se ostatně, že Filoponus vzkříšení těla úplně popíral.

Avšak tvoření nových sekt mezi Monofysity není ještě ukončeno. Patriarcha Alexandrinský Damianus dospěl v sporu proti Tritheistům skoro až k sabellianismu, jelikož božské osoby skoro až na pouhé vlastnosti seslabil, ale na druhé straně božské podstatě, která všem božským osobám společná jest zvláštní *ἰσότης* čili subsistenci připisoval. Proti němu povstal patriarcha Antiochenský Petr z Kallinika, a stoupenci Alexandriňana obdrželi jméno **Damianitů** a **Tetraditů**, poněvadž vlastně čtyřem bohům učili, totiž třem božským osobám a pak božství, které sice těmto jest společné, ale nicméně jako vyšší bytost pro sebe nad nimi existuje.

Novou hádku vyvolal Štěpán **Niobes**, sofist a učitel věd v Alexandrii, tvrdě, že posavadní monofysitism jest jen polovičatosť; neboť kdo tvrdí, že v Kristu jest jenom jedna přirozenosť, ten nemůže v něm více mezi božstvím a člověčenstvím rozdíl činiti. Oba patriarchové, Alexandrinský i Antiochenský, Damian i Petr z Kallinika vystoupili proti němu; za to postoupili po něm presbyter Probus z Antiochie a opat Jan ze Syrie a tvořili sektu **Niobitů**. Ostatní Monofysité vyloučili

je ze svého středu, a mnozí z nich navrátili se později do lůna církve nazpět.

Monofysité nacházeli se na jedné straně pro velikou roztržštěnost ve vlastním lůně, na druhé straně pro duchovní převahu pravověrných a podporování těchto ode dvora ke konci 6. století poblíž svému zahynutí. Ale neunavitelné třiatřicetileté (541—78) činnosti mnicha Jakoba Baradaea ze Syrie, kterého někteří jati monofysitští biskupové r. 541 za biskupa Edessy vysvětili a jemu právo metropolitní nade všemi Monofysity Východu udělili, podařilo se církevní poměry monofysitské vnitř i zevnitř říše římské uspořádati a upevniti, a on světil a ustanovoval všude biskupy a presbytery pro svou stranu. Jmenovitě obnovil monofysitský patriarchat Antiochenský, který až do dnešního dne středem všech monofysitských církví **Syrie** a jiných východních provincií jest. Z vděčnosti k němu nazývali se syrští, později skoro všichni ostatní Monofysité **Jakobity**. Jmenovitě slouli a slují tak všichni, kteří patriarchu Antiochenského za svou hlavu uznávají.

Druhou hlavní zemí Monofysitů stala se **Arménie**, kde okolo roku 600 úplné oddělení od sněmu Chalcedonského se stalo, a hlava Armenů titul „**katolický biskup**“ (Katholikos) obdržel.

§. 141.

Obnovení sporů origenistických.

Spory origenistické odpočívaly po smrti sv. Jana Zlatoustého skoro půldruhého sta let; tu však okolo r. 520 vypukly znova v Palæstině. Čtyři mniši nové laury, v jejichž čele stál *Nonnus*, byli horlivými Origenisty, a proto vyhnal je opat Agapet. Jeho nástupce Mamas přijal je opět. Za to cestoval r. 530 sv. Sabas, hlava mnichů palæstinských do Kt. a žádal na císaři vyhnání mnichů origenistických. Nežli Justinian zakročiti mohl, umřel sv. Sabas r. 531¹⁾, a origenism šířil se mezi mnichy palæstinskými, obzvláště působením dvou učených mnichů *Domitiana a Theodora Askydy*. Oba získali si přízeň císařovu v takové míře, že jeho působením se okolo r. 537 biskupy stali: a sice Domitian v Ancyře v Galatii a Theodorus Asky-

¹⁾ Cyrilli Vita s. Sabae graece et latine v Cotelieri monum. eccl. graecae T. III.; hlavní pramen tohoto sporu.

das v Cæsarei Kappadockské, a zdržovali se často u dvora. Jimi jsouce podporováni obdrželi Origenisté vrch v laurách a vypudili z nich své protivníky, které Sebaity nazývali. Šest z nich, obzvláště Štěpán a Timotheus, obrátili se k Efremovi, patriarchu Antiochenskému, který origenism na své synodě r. 542 zatratil. By se pomstili, přinutili mniši palæstinští Petra, patriarchu Jerusalemského, že jméno Efremovo z diptych vymazal.

Okolo tohoto času vracel se římský apokrisiarius Pelagius z Gazy, kde vyšetřování proti patriarchovi Alexandrinskému Pavlu vedl, do Kt. a sešel se na cestě s mnichy jerusalemskými, kteří u sebe měli výtah ze spisů Origenových, a chtěli u císaře vymoci zavržení Origenovo. Pelagius a Mennas, patriarcha Kt., podporovali je vydatně, a císař Justinian vydal edikt ¹⁾, v kterém bludy Origenovy, jako subordinatianism, præexistenci duší, apokalastasi a mnohost světů vypočítává a Origena za horšího všech kacířů vyhlašuje. Spolu vyzval Mennu, aby všechny přítomné biskupy a opaty na synodě shromáždil, která by klatbu nad Origenem vyřkla, a stanovil, aby nikdo nebyl biskupem neb opatem jmenován, kdo by k obyčejné klatbě nad kacíři, Sabelliem, Ariem atd. též klatby nad Origenem nepřipojil. Podobné listy psal císař papeži a patriarchům Alexandrinskému, Antiochenskému a Jerusalemskému, kteří všichni rozkazu císařovu se podrobili. Mennas slavil bezpochyby ještě téhož r. 543 příkázanou synodu a zatratil na ní učení Origenovo v 15 anathematismech ²⁾, které se, jak se zdá, bludně paté všeobecně synodě připisovaly ³⁾.

Po smrti mnicha Nonna rozpadli se Origenisté na *Protoktisty*, kteří præexistující duši lidskou Kristovu zbožnili, a proto od svých protivníků Tetradity nazývaní byli, jakoby lidskou duši Kristovu božskou osobou činili; a na *Isochristy*, kteří pravili, že všechny duše jednou Kristu rovnými se stanou. Tito obsadili patriarchální stolec svým stoupencem Makariem. Protoktistové bojíce se, aby od Isochristů potlačeni nebyli, spojili se s církví katolickou a vzdali se svého bludu o præexistenci duší. Císař Justinian vyhnal Makaria a obsadil patriarchat katolíkem Eustachiem. Všichni Origenisté byli z laur vypuzeni,

¹⁾ U Mans. T. IX. 487—534. Harduin, T. III. 243—282. Hefele, II. 764—767. — ²⁾ Mansi, T. IX. 395 sq. Harduin, T. III. 283. Hefele II. 772. Denzinger: Euchiridion. str. 73. sq. — ³⁾ Hefele, II. 767—772.

a všichni biskupové, vyjma Alexandra z Abyly, podepsali zavržení Origenovo. Od té doby zmizel origenismus a nepovznesl více hlavy jako nějaká strana v církvi neb sekta mimo církve¹⁾.

Spor o tři kapitoly.²⁾

§. 142.

Vznik sporu.

Theodorus Askydas, chtěje císaře Justiniana a theology svého času od pronásledování Origenistů odvrátiti, vyvolal spor o tři kapitoly. Ač byl hlavou Origenistů vyřkl přece klatbu nad Origenem, aby se v biskupství a dvorní přízni udržel a hleděl pak císaře na jiný směr přivést, který rád do sporů dogmatických se míchál a je rozhodoval. Justinian obíral se právě myšlénkou vypracovati delší rozbor, kterým by Akefaly s církví smířil. Tu představoval mu Theodorus Askidas s některými svými přátely, že k jejich získání a obrácení stává pohodlnější cesty, nežli jest obšírný spis; není prý ničeho jiného potřeby než vyřknouti klatbu nad Theodorem z Mopsvestie a jeho spi-

¹⁾ Srv. Walch : Historie der Ketzereien. sv. VIII. str. 282 sq. — Frýburský K. Lex. Origenistenstreit. sv. VII. str. 849. 850.

²⁾ Henr. Norisii : Dissertatio historica de Synodo quinta. Patav. 1673. (Opera Norisii ed. Ballerini. Veron. 1729. T. I. 550—820). Noris dokazoval, že praotcem pelagianismu jest Origenes, a že byl pátým všeobecným sněmem církevním zavržen. — Jezuita Petr Halloix popíral toho. Proti Norovi psal jezuita Jan Garnier svou „Dissertatio de V. Synodo“ a připojil ji k vydání chronica Liberati. Paříž. 1675 (též u Galland. Bibl. Patrum T. XII. 163 sq.) Později přepracoval ji a připojil k vydání děl Theodoretových v „auctuariu Operum Theodoretii“ 1684; otištěna ve vydání děl Theodoretových od Schulze — Noesselta, sv. V. 512—607. — Nora hájili jeho krajané oba bratři Ballerinové v rozboru : „Defensio dissertationis Norisianae de Synodo V. adversus dissertationem Patris Garnerii,“ ve 4. svazku svého vydání děl kardinála Nora str. 985—1050. Mimo to přispěli k dějinám sporu o tři kapitoly a objasnili je ještě dvěma rozborů : Observationes k dílům Norovým (sv. 4. díl Noris. str. 945 sq.) a pak de patriarchatus Aquilejensis origine (l. c. 1051 sq.). — Walch : Ketzerhistorie sv. VIII. 4—468. — Hefele, C. G. II. 775—899. — Rohrbacher, německý překlad ve sv. IX. — Punks : Papst Vigilius und der Dreikapitelstreit. München 1864.

sy, nad spisy Theodoretovými, které pro Nestoria a proti Cyrillovi a synodě Efesské složil, a nad listem biskupa Iby z Edessy ku Peršanu Marovi¹⁾. Tento návrh podporovala císařovna Theodora a on měl do sebe mnoho, co proň mluvilo; neboť Severiané při náboženské rozmluvě čili kolloquiū r. 533 pravili, že jedna z příčin, pro kterou sněm Chalcedonský přijati nemohou, jest, že Iba a Theodoret za pravověrné prohlásil²⁾. Císař postoupil po tomto návrhu a vydal edikt, kterým onu trojnásobnou klatbu vyřkl.

Theodor z Mopsvestie byl vlastním otcem nestorianismu, ale umřel před vypuknutím sporu v církevním obcování r. 428, a proto nečinilo se o něm při zavržení nestorianismu na synodě Efesské žádné zmínky. A sněm Chalcedonský pominul mlčením místo čtené z listu Ibova: „Tyrann Edesský (biskup Rabulas) pronásledoval pod záminkou náboženství i mrtvé: tak na př. blahoslaveného Theodora (z Mopsvestie), hlasatele pravdy a učitele církve.“

Theodoret byl v boji nestorianském nejčilejší a nejučenější bojovník proti Cyrillovi a synodě Efesské a duše Antiochenských.

List Ibův zpitvořil učení Cyrillovo a synody Efesské, ale mluvil o Kristu a jeho vtělení pravověrně, ke konci však nepřipouštěl sdílnost vlastností v Kristu (*communicatio idiomatum*).

Ibas i Theodoret vyřkli v Chalcedoně klatbu nad Nestoriem, a tudy nepřímou i nade vším, co sami pro něho učinili nebo psali, a synoda neměla příčiny, proč by jich do svého středu nepřijala.

V tomto sporu slují třemi kapitolami (*κεφάλαια*) spisy *Theodorovy*, spisy *Theodoretovy* proti Cyrillovi a synodě Efesské a pro Nestoria, a list *Ibův* ku Peršanu Marovi. Ale jindy znamenaly kapitoly (*κεφάλαια* — capitula) jednotlivé, ve formě anathematismů sestavené věty, které každému, kdo by to neb ono tvrdil, klatbou hrozily.

Edikt Justinianův, který bez pochyby na počátku r. 544 byl vydán, podepsal po delším zdráhání, boje se o vážnost synody Chalcedonské, patriarcha Kt. Mennas, ale pod tou výminou, že podpis bude jemu vrácen, kdyby papež nepodepsal. Též

¹⁾ Liberat. in breviario causae Nestorianorum et Eutychianorum c. 24. a Galland. Bibl. Patr. T. XII. — ²⁾ Mansi, T. VIII. 829. Harduin, T. II. 1170. Hefele, II. 777.

patriarcha Antiochenský Efrem nechtěl podepsati, ale když se jemu sesazením hrozilo, podepsal. Patriarcha Jerusalemský podepsal, ačkoliv se mnichům přísahou zavázal, že toho neučiní. Podobně násilím přistoupil k ediktu patriarcha Alexandrinský Zoilus. Podobné násilí potkalo ostatní biskupy Východu, kteří buď dary jsouce porušení neb hrozbami zastrašeni, vůli císařské se podrobili a podepsali¹⁾. Aby to spíše učinili, pravilo se, že též církev Římská bude o této věci tázána.

§. 143.

Poměr Latinů a papeže Vigilia ke třem kapitolám.

Ale tak povolnými jako Orientalové nebyli Latiníci. Římský apokrisarius Štěpán činil výčitky patriarchu Mennovi a zrušil s ním církevní obcování²⁾. Totéž učinil Dacius, biskup Milánský, který se právě v Kt. zdržoval, a odkud se později do Sicilie odebral, aby papeži vše oznámil³⁾. Někteří afričtí biskupové v Kt. meškající přerušili všechno spojení s Mennou a přívrženci císařského ediktu. Mezi nimi byl Fakundus, biskup Hermianský, který k radě svých kolegů již před příchodem papeže Vigilia do Kt. o pamětním spise proti zavržení tří kapitol pracoval⁴⁾.

Když opis císařského ediktu do Říma přišel, žádali dobrozdání v této věci od učeného jahna Ferranda z Karthaga, které v ten smysl dopadlo, že synoda Chalcedonská list Ibův schválila, a ony tři kapitoly zavrženy býti nesmějí, poněvadž by vážnost všech synodálních uzavření podkopána byla⁵⁾. Tu povstala veškerá Afrika a Řím proti císaři. Císař, chtěje smýšlení papežovo změnití, povolal ho do Kt. Vigilius uposlechl, ač nerad, předvidaje nehody, které ho asi potkají, ale byl k cestě přinucen⁶⁾. Veškerí obyvatelé prosili ho, by k zavržení tří kapitol nesvoloval; tutéž prosbu opakovali křesťané ze Sardinie a Afriky, když přijel do Sicilie. Zde přijal Dacia, biskupa Mi-

¹⁾ Facundus, pro defensione trium capit. lib. IV. c. 3. 4. u Galland. T. XI. Migne T. LXVII. contra Mocianum u Galland. T. XI. 813. —

²⁾ Facund. l. c. IV. 3. 4. — ³⁾ l. c. IV. 3. — ⁴⁾ Praefatio: pro defens. tr. capit. — ⁵⁾ l. c. IV. 3. Odpověď Ferrandova jest epist. ad Pelagium et Anatolium diaconos urbis Romanae. Galland. T. XI. 361 sq. Migne T. LXVII. 921 sq. — ⁶⁾ List italských kleriků u Mansiho T. IX. 152. Harduin T. III. 47.

lánského, chválil ho i svého apokrisiaria Štěpána, že veškeré obcování s Mennou přerušili ¹⁾. Sem poslal patriarcha Alexandrinský Zoilus legata a oznámil papeži, že toliko přinuceně podepsal. Pobýv rok na Sicilii odplul do Peloponnesu a odtud cestoval přes Helladu a Illyricum, kde ho obyvatelé snažně prosili, by novot zamýšlených nepřipouštěl, do Kt. a psal z cesty Mennovi list, kterým to, co se bylo stalo, haní a odvolání všeho toho žádá ²⁾. Po příchodu svém do Kt. 25. ledna 547 byl od císaře s velikou slávou uvítán; ale nicméně vyloučil patriarchu Menna na čtyři měsíce ze svého obcování ³⁾ a tutéž censuru vynesl nad ostatními biskupy, kteří edikt podepsali ⁴⁾; za to vymazal Mennas jméno papežovo z diptych svého chrámu ⁵⁾. Dle udání Řehoře V. censuroval prý i císařovnu Theodoru a Akefaly.

Ale za nedlouho změnil Vigilius své chování. Jelikož zde o článek víry se nejednalo, nýbrž toliko o otázku, co církevní politická moudrost v tomto těžkém postavení za nejlepší uznává, nemůže se papeži z této změny žádná výčitka konečně činiti. Přec však musíme říci, že Vigilius v této sporné otázce vlastního přehledu neměl, na ni nedorostl, a onoho rázného charakteru neměl, aby i svým životem za to stál, co jednou za pravdu uznal. Kolísaje se na obě strany chtěl diplomatickým uměním oběma dostiučiniti a neuspokojil žádného. Ostatně musíme to pokládati za trest Boží, že Bůh svou radou a moudrostí ho opustil, aby ku poznání přišel, že pontifikat, kterého nešlechetným způsobem nabyt, jest břímě, a nikoliv pouhá rozkoš a samá česť.

Jak se ona změna stala, není zúplna známo. Jisto jest, že císař sám s ním několikrát osobně vyjednával a častěji k němu biskupy a úředníky posýlal, kteří by ho vyzývali, aby s Mennou a s přívrženci ediktu souhlasil ⁶⁾. A tu důvody pádné pro zavržení tří kapitol mohly vydatně na Vigilia účinkovati. V tomto případě jistě stranný Fakundus mluví o ctižádosti a úplatku ⁷⁾; ale italští klerikové vypravují za to o jetí a utla-

¹⁾ Facund. pr. defens. tr. capit. IV. 3. — ²⁾ Úryvky listu tohoto a Facunda adv. Mocian. u Galland. T. XI. 814. srv. Facund. defens. tr. capit. IV. 3. 4. — ³⁾ Theophanes chronographia u Pagi-ho, ad ann. 547. n. 5. — ⁴⁾ Facund. adv. Mocian. u Galland. T. XI. 814. — ⁵⁾ Theophanes. l. c. — ⁶⁾ Svědčí tomu cis. list u Mans. T. IX. 182. Harduin T. III. 57. — ⁷⁾ Facund. adv. Mocian. l. c. 814.

čování papeže, tak že tento jednou svým násilníkům řekl: „Dovědčuji, že, jakkoli mne v zajetí držíte, sv. Petra apoštola jatým učiniti nemůžete“¹⁾). Po nějakém čase slíbil Vigilius napřed tajně, že tři kapitoly anathematizovati chce²⁾), a císařský ministr Konstantin tvrdil v sedění sedmém pátého ekumenického sněmu, že tento slib ústně i písemně učinil, a sice ústně v přítomnosti císaře, ministrů a některých biskupů³⁾). Když své mínění měniti začal, vstoupil opět v církevní obcování s Mennou, a jeho jméno bylo opět do diptych zanešeno. Toto smíření stalo se dle Theophana vlastně působením císařovny Theodory a sice 29. června 547, tedy skoro po vypršení trestu nad Mennou vyřknutého.

Dle vůle císařovny začaly potom konference, kterým přítomno bylo mimo jiné okolo 70 biskupů, kteří císařského ediktu posud nepodepsali, a mluvilo se v nich o otázce, může-li papež k oněm anathematismům, které císař pronesl, přistoupiti. Biskupové dávali radu, papež měl rozhodnutí sám, proto nebyly tyto schůze biskupů synodou. Takové konference odbyvaly se tři. V třetí konferenci učinil Fakundus návrh, aby se vyšetřilo, synoda-li Chalcedonská list Ibův přijala čili nic, a to se má proto učiniti, poněvadž protivníci tvrdí, že anathematizování Theodorovo není urážkou sněmu Chalcedonského, jelikož tento list Ibova, který pochvalně o Theodorovi se zmiňuje, nepřijal.

On sám Fakundus přiznává se, že pro zavržení Theodora svého spojení s Mennou nezrušil, nýbrž proto, že záměr protivníků k tomu se nese, aby prokletím Theodora vážnost sněmu Chalcedonského podkopali. Jelikož Vigilius slib císaři byl již učinil, byl mu tento návrh velmi nemilý, a proto odvětil, „že jest mu to neznámo,“ to jest že neví, „synoda-li list Ibův přijala neb druhá-li strana vážnost synody Chalcedonské podkopati chce. Fakundus chtěl důkaz provésti, že list Ibův byl v Chalcedoně přijat, a při tom všechny důvody protivníků, kteří opak zastávají, vyvrátiti. Papež byl ve velikých rozpacích, rozpustil shromáždění a žádal ad každého jednotlivého biskupa písemný votum. Přívrženci císařského ediktu dolehali na 70 biskupů, svedli je k nepřátelským vyjádřením proti sněmu Chalcedonskému, a vedli je u veřejném průvodu k Vigiliovi, kde vota odevzdali, aby jich nezměnili. Papež nesl vota hned do paláce, kde k vyjádřením biskupů, kteří

¹⁾ Mans. T. IX. 347. Harduin T. III. 172. Ilesele, II. 794. — ²⁾ Facund. adv. Mocian. 813. — ³⁾ Mansi, T. IX. 347. Harduin, T. III. 172.

podepsali. přiložena byla. Naproti straně Fakundově vymlouval papež své počínání tím, že prý ona vota nechtěl s sebou do Říma vzít a je tam do archivu uložit, aby z toho nenásledovalo, jakoby sám přisvědčoval. Tak alespoň vypravuje Fakundus.

Vigilius vydal brzo potom 11. dubna 548 své Judicatum k Mennovi, které, jak již název ukazuje, mělo být výsledkem oněch konferencí a vot. Judicatum ztratilo se až na úryvky. Jeden nalézá se v listu císařském ku páté ökumenické synodě¹⁾ a vyslovuje anathema nad Theodorem, Ibou i Theodoretem.

Mimo tento úryvek nalézá se ještě pět jiných v pozdějším „Constitutum“, které nejsou nic jiného nežli samá variace thematu: zachována budiž ve všem vážnost synody Chalcedonské. Papež ujišťuje každého o své přichylnosti k sněmu Chalcedonskému, proklíná ty, kteří by synod: Nicajské, Kt., Efeské a Chalcedonské jednostejně nectili a opětne klade na srdce, aby nikdo následkem nahoře uvedeného anathematu něco z dekretů Chalcedonských za neúplné neb nejisté neb nedokonalé nepokládal²⁾.

A tak myslil Vigilius, že oběma stranám dosti učinil: Řekům, poněvadž tři kapitoly ztratil; Latiníkům, poněvadž to učinil zachovav vážnost synody Chalcedonské.

Toto Judicatum chválil synovec a průvodce Vigiliův, římský jahen Rustikus a rozšiřoval je bez vědomí a svolení papežova v četných opisech. Totéž činili jahen Sebastian a jiní italští klerikové z průvodu papežského³⁾.

Ale brzo povstala proti papeži ostrá opposice, která Vigilia trpce kárala a ze zrady vinila. Mezi nespokojenci v Kt. vynikali Dacius, biskup Milánský, a Fakundus, biskup Hermianský. Tento nazval Judicatum ohavností (nefandum) a pro svou opposici prchl z Kt. a žil u jednoho přítele v úkrytu. V Kt. někteří tak silně se Vigiliovi protivili, že je z církevního obcování vyloučil. Sem přišli dva mnichové z Afriky Lamprius a Felix a brojili ústně i písemně proti Judicatu; k nim se připojili oba římscí nahoře jmenovaní jahnové Rustikus a Sebastianus a jiní římscí klerikové a roztrušovali špatné zprávy o papeži do všech provincií, tak že je papež opětne napomínal

¹⁾ Adv. Mocian. I. c. 813. 815. — ²⁾ Hefele, C. G. II. 798–801. —

³⁾ Mansi, T. IX. 351 sq. Harduin, T. III. 175 sq. Hefele, II. 801.

a konečně exkommunikoval a s jejich hodností a míst sesadil¹⁾. V provinciích povstaly strany pro Judicatum i proti němu, které v chrámech krvavé srážky mnohdy mezi sebou měly²⁾. Biskupové Illyřští vyslovili se na synodě r. 549 odbývané pro tři kapitoly a sesadili svého metropolitu Benenana (provincie Justiniana I.), který tři kapitoly zastával. Dále pokročili Afričané, kteří na své synodě r. 550 pod předsednictvím Reparata z Karthaga Vigilia pro jeho Judicatum z církve vyloučili, až by pokání činil, a poslali císaři pamětní spis v prospěch tří kapitol. Císař poslal Afričanům a Illyřům reskripty, kterými zavržení tří kapitol hájil³⁾.

Aby bouři, která pro Judicatum vyvolána byla, utišili, uznali císař i papež okolo r. 550 za dobré, aby se Judicatum odvolalo, a otázka nalehavá tří kapitol velikou synodou rozhodla. Proto vrátil císař Judicatum papeži, a oba v společné poradě, které též Mennas, Dacius z Milána a jiní řečtí a latinští biskupové přítomni byli, uzavřeli, že se před rozhodnutím nastávající synody nic ani pro tři kapitoly ani proti nim podnikati nemá⁴⁾. Papež odvolal tedy formálně své Judicatum, ale aby taktéž věcně neučinil, musil císaři písemní přísahu 15. srpna 550 složit, že pokud na něm záleží, působiti bude, aby tři kapitoly byly zavrženy. Za to slibil opět císař papeži, že jeho přísaha bude v tajnosti chována, a že ho v pádu potřeby chrániti bude⁵⁾.

Jako přípravu k nastávající synodě způsobil císař jakousi synodu biskupů Cilicie II. v Mopsvestii pod předsednictvím metropolity Jana z Justinianopole (starého Anazarbu), aby se vyšetřilo, jméno-li Theodorovo v diptychách se nalézá, pakli však nikoliv, kdy jest vymazáno, a kdo místo něho zanešen. Jan z Justinianopole odebral se se svými osmi suffragany do Mopsvestie a předsevzal vyšetřování. Byly přineseny diptychy, kterých se právě užívalo, a mimo ně ještě dvojce starší, a vyslýcháno 17 presbyterů a jahnů a toliktéž laiků. První a nejstarší presbyter Martyrius pravil: „Nyní jsem 70 let stár a 60 let již klerikem, a nevím a nikdy jsem neslyšel, že jméno Theodorovo z diptych čteno bylo, ale slyšel jsem, že místo něho byl sv. Cyrill z Ale-

¹⁾ List pap. exkommunikační u Mansiho T. IX. 351 sq. Harduin, T. III. 175 sq. Hefele, II. 804.805. — ²⁾ Il. cc. — ³⁾ Hefele, II. 806—808. —

⁴⁾ l. c. 818. — ⁵⁾ Tato přísaha papežova u Mans. T. IX. 363. Harduin T. III. 184.

xandrie zapsán, jakož i v nynějších diptychách jméno sv. Cyrilla přichází, jakkoli Cyrill nikdy biskupem Mopsvestenským nebyl. Theodor, jehož jméno ve dvojích diptychách se čte, není onen starý, nýbrž teprve před třemi lety z toho světa se odebravší biskup Mopsvestenský, který byl rodem z Galatie.* Podobně mluvili i ostatní svědkové, a výsledek vyšetřování zněl, že dle výpovědí svědků a prohlednutí diptych již od nepamětných časů jméno Theodorovo z diptych bylo vymazáno a Cyrillovo zanešeno¹⁾).

Okolo tohoto času povolal císař biskupy z Illyrie a Afriky k veliké synodě. Z Illyrie však nepřišel nikdo; z Afriky dostavili se jakožto deputovaní celého episkopatu Reparatus, arcibiskup z Karthaga, Firmus, biskup prvního sídla z Numidie, a biskupové Primasius a Verecundus z provincie Byzacenské. Biskupové řečtí snažili se lichocením i hrozbami je k zavržení tří kapitol přimět. Poněvadž však jejich práce marnou zůstala, byl Reparatus obviněn, že prý byl příčinou zavraždění císařského magistra militum v Africe (Areobinda, příbuzného císařova, od usurpatora Guntarita. Na tuto obžalobu byl úřadu a jmění svého zbaven a do vyhnanství poslán. Místo zaujal jeho nevěrný apokrisiarius Primasius, kterého násilí císařské proti vůli lidu a duchovenstva na stolec Karthagský vetřelo, když tří kapitoly zatratil. Primas Numidie Firmus dal se dary porušiti a umřel na zpáteční cestě hanebnou smrtí na moři. Jeho kollega Primasius byl z prva stálý, a proto byl do kláštera poslán; později však, když Boëthius, primas provincie Byzacenské zemřel, přistoupil k žádanému anathematu, aby se mohl státi primasem, vrátil se do Afriky, pronásledoval a olupoval protivné biskupy, až konečně ho trest zasáhl, on lup vrátiti musil a bídnou smrtí zahynul. Jen Verecundus zůstal neoblomným, trpěl s Vigiliem a prehl s ním později do chrámu sv. Euphemie v Chalcedoně, kde umřel. Místodržitel africký poslal všechny biskupy ze svého okresu do Kt., kteří byli poplatní neb jinak svěsti se dali, aby tam zavržení tří kapitol podepsali²⁾).

Jak n. 110 císaři na vyšetření celého sporu velikou synodou záleželo, vysvítá mimo ono nakládání s biskupy africkými z jednání Theodora Askidského. V úplném odporu s usnešením, které se mezi císařem a papežem stalo, byl jeho půso-

¹⁾ Hefele, II. 809. 810. — ²⁾ Hefele, II. 811. 812.

bením v císařském paláci čten spis, který tři kapitoly zatracoval, a žádal se na mnohých řeckých biskupech jeho podpis. Vigilius představoval jemu a jeho přátelům, že nezákonnitě jednají, a oni prosili zdánlivě se vymlouvající za odpuštění. Ale nicméně Theodorus Askidas rozšiřoval onen spis dále, dráždil císaře k nespokojenosti s Vigiliem a vymohl, že bez ohledu na slíbenou synodu byly edikty přibity, které klatbu tří kapitol obsahovaly¹⁾. Tyto edikty nebyly jistě nic jiného nežli exemplary listiny, která má název: „Vyznání víry Justiniana samovládcce s strany tří kapitol“²⁾. Tento druhý edikt byl v letech 551—553 sestaven, bez pochyby ale již r. 551, a datován k všemu křesťanstvu. Císař podává zde pozitivně i negativně totiž v rozboru a 13 anathematismech právě učení o nejsv. Trojici a o osobě Kristově, zavrhuje v třech posledních anathematismech tři kapitoly, a dokazuje, že synoda Chalcedonská listu Ibova neschválila, a list sám že od Iby nepochází. Dále ukazuje císař, že i mrtvý Theodor proklet býti může, jelikož písmo sv. praví: „V jednotejné nenávisti jsou u Boha bezbožník i jeho bezbožnost“ (Moudr. 14, 9.); kdo ve svém bludu až do konce setrvá, právem tím trestem stíhán bývá, jakým byli Basilides a Valentin zasaženi; neboť ve spojení s církví jen umírá, kdo pravou víru až do konce zachovává; Theodora však sami Mopsvestenští vymazali z diptych a vnesli místo něho sv. Cyrilla; že Cyrill Theodora chválí, nic nevádí, poněvadž i jiní otcové haeretiky chválili, dokuď jich dobře neznali; konečně praví sám Augustin: „Kdyby bylo pravda, co se Cæcilianovi vyčítá, i po smrti bych ho anathematizoval,“ a kanon jedné synody africké žádá. „aby biskup, který by své jmění kacíři poručil, i po smrti byl anathematizován.“

Po uveřejnění tohoto císařského ediktu odbývala se veliká konference v příbytku papežově, již byli přítomni biskupové řečtí i latinští z rozličných krajín, kněží, jahnové a klerikové Kt., a i sám Theodorus Askidas³⁾. Vigilius varoval každého před přijetím onoho ediktu pod trestem exkommunikace⁴⁾.

¹⁾ Tak vypravuje Vigilius sám u Mansiho T. IX. 59 sq. Harduin, T. III. 8. sq. Hefele, II. 812, —) U Mans. T. IX. 537 sq. Harduin, T. III. 287 sq. Hefele, II. 812 sq. — ³⁾ Tak vypravuje Vigilius v „damnatio Theodori“ (Ascidae) u Mans. T. IX. 60. Harduin III. 9. — ⁴⁾ Encycl. Vigil. Mansi, T. IX. 50 sq. Harduin, T. III. 3. Hefele, II. 820.

Edikt však nebyl přece odvolán a celá věc vzala ještě horší obrat. Theodorus Askidas odebral se s jinými biskupy, které po sobě potáhl, proti výslovnému zákazu papežovu, do chrámu, kde edikt byl přibit, konal tam služby Boží, vymazal biskupa Zoila Alexandrinského z diptych, poněvadž tři kapitoly zavrhnutí nechtěl a prohlásil jakéhosi Apollinara za biskupa alexandrinského. Papež vyloučil ho za to ze svého církevního obcování. Císař ale tak se rozhořčil na papeže a Dacia, že oba bojíce se o život do chrámu sv. Petra v Kt. se utekli, odkud papež 17. srpna 551 sesazení nad Theodorem Askidou, kterýž již 30 dní byl exkommunikován, a nad jeho stoupenci, obzvláště Mennou, vyobcování z církve vyřkl¹⁾.

Vigilius byl krátký čas, snad sotva den v chrámu sv. Petra, když tam přišel praetor s oddělením vojska, které mělo obnažené meče, aby ho odtud násilím vyvedl. Papež objal sloupy oltáře; praetor kázal jahny a kleriky papežovy za vlasy odvléci, potom dal papeže za nohy, hlavu a vousy uchopiti a od oltáře odtrhuouti. Papež držel se pevně sloupů, tak že se oltář převrhl; některé sloupy se zlomily, a stůl by byl býval na Vigilia padl a ho zabil, kdyby klerikové nebyli jej rukama zachytili. Vida to lid začal hlasitě reptati, a mnozí vojáci byli nad tím tak rozhorleni, že praetor za dobré uznal odejiti²⁾. Císař uchopil se potom mírnějších prostředků a poslal k němu Belisara s třemi exkonsuly, aby podávajíce mu přísahu, že se jemu nic zlého nestane, k návratu do starého příbytku ho přiměli; jinak prý se opět k násilí sáhne. Papež vypracoval návrh přísahy, kterou císař písemně složiti měl; ale císař návrhu nepřijal, a poručil, aby jmenovaní hodnostáři přísahu složili. To se stalo; listinu přísahy položili na oltář a složili tělesnou přísahu na kříž, v kterém část sv. kříže se nalézala, a na klíče sv. Petra. Potom navrátil se papež dle přání císařova do starého příbytku, jímž byl palác Placidin. S ním opustili Dacius a ostatní druhové své útočiště v chrámu sv. Petra³⁾.

Ale krásná ujišťování císař velmi špatně zachovával, a papež ho na ně darmo upomínal. Utlačování a nátisky rostly den ode dne; věrní služebníci jsou mu odjímaní, jiní dary po-

¹⁾ *Damnatio Theodori* u Mansi. T. IX. 58 sq. Harduin, T. III. 9. Hefele, II. 821. 822. — ²⁾ *Vigilii* encycl. Mansi. T. IX. 52. Harduin, T. III. 4. ep. clerical. Mansi T. IX. 154. Harduin, T. III. 49. Hefele, II. 823. — ³⁾ II. cc.

rušování; do Italie vyslali se emissari, kteří by o papeži lži roztrušovali a lid proti němu podněcovali¹⁾. Konečně byly všechny přístupy k jeho obydlí střeženy, a toto četnými podezřelými osobami obklíčeno, tak že dva dni před vánocemi r. 551 v noci pln ouzkosti a v největších nebezpečnostech do chrámu sv. Euphemie se svými přátely prohl. Odtud prohlásil v lednu 552 onen skoro před 6 měsíci zhotovený dekret proti Theodorovi Askidovi, Mennovi a jejich přátelům. Ale i zde zasáhlo ho pronásledování, trpěl bití, dva z jeho jahnů, Pelagius a Tullianus byli z chrámu vyvečeni, a rozliční kněží, nebyli-li to docela biskupové z průvodu papežova, jati²⁾; Vigilia zachvátila zde těžká nemoc³⁾; Verecundus biskup africký umřel v hospici chrámu sv. Euphemie.

Ke konci ledna r. 552 začal císař s papežem opět vyjednávati a poslal k němu tytéž hodnostáře Belisara a tři exkonsuly, aby ho podáváním přísahy k návratu do Kt. pohnuli. Papež přísahy nepřijal a vzkázal císaři, že chrámu neopustí dokud veškeré pohoršení z církve odstraněno nebude. V dalším vyjednávání prosil papež císaře, by Dacius a někteří jiní důvěrníci k němu se odebrali a o sporných církevních věcech s ním raditi se mohli⁴⁾. Co se nyní stalo, není známo. Tolik však dle pozdějšího výsledku zdá se býti jisté, že císař ve vyjednávání prostředníkem Daciem svolil, která dobrý konec vzala. Císař vzal svůj edikt zpět; Mennas, patriarcha Kt., Theodorus Askidas, Ondřej, biskup Efesský, a jiní biskupové poslali papeži své symbolum, v kterém ho ujišťují, že se pevně čtyř oekumenických synod drží, vše, co tam se srozuměním legatů apoštolské stolice uzavřeno bylo, přijímají, a netrpí, aby něco na újmu těchto synod pod jakoukoli záminkou podnikáno bylo. Co se sporu o tři kapitoly týká, jsou prý srozuměni, aby všechny spisy sem spadající papeži odevzdány byly (t. j. až do rozhodnutí církevním sněmem žádné platnosti neměly). Útrapami, které papež snášeti musil, nejsou prý vinni, ale prosí za odpuštění, jakoby sami byli jejich příčinou⁵⁾.

Papež navrátil se potom zpět do Kt. Zde brzy zemřel jeho věrný druh Dacius Milánský a 15. srpna patriarcha Kt. Mennas, na jehož místo dosedl Eutyches, rodem z Frygie. Tento

¹⁾ Ep. cleri ital. u Mans. I. c. 151—156. Harduin, I. c. 47—50. —

²⁾ Mansi, I. c. 56 sq. — ³⁾ Praví to v úvodu encycl. Mansi, I. c. 50. Harduin, I. c. 3. — ⁴⁾ Encykl. papež. Mans. T. IX. 50 sq. Harduin, T. III. 3. sq. — ⁵⁾ Mansi, T. IX. 62 sq. Harduin, T. III. 10 sq. Hefele, II. 827

poslal hned po nastoupení svého úřadu 6. ledna 553 papeži své symbolum, kde ho svou láskou k jednotě a svornosti u víře ujišťuje, o své oddanosti ke čtyřem synodám mluví, a svůj souhlas s listy, které římscí biskupové, obzvlášť Lev psali, projevuje. O třech kapitolách, o kterých spor panuje, musí prý se za předsednictvím papežovým společná porada díti a náležité uzavření dle čtyř sv. synod učiniti. Toto symbolum podepsali mimo Eutychia, též Apollinaris z Alexandrie, Domnus neb Dominus z Antiochie, Eliáš z Thessaloniky, a s nimi srovnávali se všichni ostatní biskupové, kteří symbola Mennova, Askidova atd. nepodepsali ¹⁾. Vigilius odpověděl jim již 8. ledna 553, vyslovil jim svou spokojenost a vyjádřil se výslovně, že přisvědčuje tomu, aby spor o tři kapitoly synodou byl rozřešen ²⁾. Tu nastala mezi císařem a papežem vyjednávání s strany svolání, a složení synody. Papež přál si její slavení v Italii neb na Sicilii, aby četní biskupové z Afriky a ostatních západních krajin, kteří s strany tří kapitol pochybnosti a obavy chovali, se dostaviti mohli. Císař k tomu nepřistoupil, ale učinil papeži návrh, že biskupy, které by si jakožto své rádce přál, do Kt. zavolá. Tohoto záměru vzdal se císař asi brzo, aby opposice proti sobě nesesilil. Zkrátka z Afriky a Západu nepřišel nikdo, a Vigilius nechtěl synody se účastniti, na které mimo něho a několik latinských biskupů jen Řekové zasedati měli. Aby tyto neshody se urovnaly, činil císař před velikonocemi r. 553 návrh na sestavení smírčího soudu neb na svolání menšího shromáždění, ke kterému by každá strana rovný počet biskupů poslala. Papež tomu tak rozuměl, že z četných biskupů řeckých do shromáždění tolik jich povoláno bude, kolik latinských. Císař ale myslil, aby každý patriarchat jednotejný počet biskupů do schůze volil. Dle svého smyslu navrhoval papež, že s sebou tři biskupy přivede, proto ať se strany řecké se tři patriarchové a ještě jeden biskup dostaví. Císař však chtěl, aby každý patriarcha s sebou tři až pět biskupů vzíti mohl. Papež zamítl návrh císařův, císař s biskupy řeckými nepřijali opět návrhu jeho, a proto odepřel papež své účasti v synodě, a slibil, že svůj náhled jen písemně a pro svou osobu pronese. Jelikož tedy papež na synodu dostaviti se ne-

¹⁾ List Eutychiův jest latinsky v *Constitutu Vig. Mans.* T. IX. 63. Harduin, T. III. 11. řecky v *aktách*. V. všeobecného sněmu. *Mans.* I. c. 186. Harduin, I. c. 59. — ²⁾ List Vigiliův. *Mansi*, I. c. 187. Harduin, I. c. 62.

chtěl, byla tato bez něho otevřena, aby *via facti* se povolnějším stal ¹⁾).

§. 144.

Pátá oekumenická synoda, Konstantinopolská druhá r. 553.

Tato synoda obírala se ve svých osmi seděních sporem o tři kapitoly. S strany Origena nebylo žádného zvláštního sedění neb jednání, nýbrž byl pouze mimochodem v 11. anathematismu zavržen.

Synoda byla 5. května 553 v sekretariu hlavního biskupského chrámu v Kt. otevřena. Přítomni byli patriarcha Eutychius Kt., který předsedal, Apollinaris, patriarcha Alexandrinský, Domninus Antiochenský, tři biskupové jakožto zástupci patriarchy Eustochia Jerusalemského a 145 metropolitů a biskupů; na konec synody podepsali 164 členové. V sedění prvním bylo šest, v posledním osm Afričanů.

Když po otevření synody biskupové usedli, přišel císařský silentarius (člen tajné rady) Theodor, prosil za vstup a odevzdal list císařův datovaný z 5. května t. r., který jahen a notář Štěpán četl, kde císař synodu prosil, by spor o tři kapitoly rozhodla. Po odchodu silentariův a přečtení listů, které Vigilus s Eutychiem a Apollinarem vyměnil, poslala synoda slavnou a četnou deputaci, v které se tři patriarchové nalézali, ku papeži, aby ho k dostavení se do synody zvala. Deputace vrátila se a oznámila synodě, že Vigilus pro churavost nemůže hned odpověď dáti, ale že deputované prosil, by druhého dne pro ni si přišli. Potom skončilo se sedění ²⁾).

V sedění druhém, které se 8. května odbývalo, podali deputovaní zprávu, jak po druhé 6. května u papeže pořídili, který se vyjádřil, že pro nedostatek latinských biskupů na synodu se nedostaví, a toliko ke konferenci svoliti chce, kterou by on s třemi ještě biskupy a pak tři patriarchové ještě s jedním biskupem ze strany řecké tvořili. Tuto rozmluvu prý oznámili i císaři, který jim slíbil, že sám k němu vysoké úředníky (judices) a biskupy vyšle.

Tu ujišťoval arcijahen a primicerius notářů, že císař 7. května skutečně několik státních úředníků a biskupů ku pa-

¹⁾ Srv. Hefele, C. G. II. 829. 830. — ²⁾ Mansi, T. IX. 173 sq. Harduin, T. III. 51 sq. Hefele, II. 839 sq.

peži vyslal, kteří nyní jsou hotovi, o svém pořízení synodě zprávu podati. Tito oznámili, že Vigilius při svém zdráhání se setrval, a že veškeré jejich namáhání, aby ho k dostavení se do synody pohnuli, marným zůstalo.

Potom poslala synoda deputované k biskupům západním, kteří se v Kt. zdržovali, Primasiovi z Afriky, Sabinianovi, Projektovi a Paulovi z Illyrika. Primasius odepřel dostavení se, jelikož tam papeže není, a Illyrové odpověděli, že se dříve se svým metropolitou Benenatem poraditi musejí. Tomuto přivolila synoda, jelikož Benenatus s ní v obcování stál, a jeden jeho suffragan Fokas přítomen byl; s strany Primasia pravila, že se o něm dle církevních kanonů, až k tomu čas přijde, rozhodnutí stane, podala o něm zprávu císaři a určila sedění na druhý den ¹⁾

V sedění třetím 9. května byly čteny protokoly předěšlých dvou sedění, biskupové složili symbolum, kterým svou přichylnost ke čtyřem sněmům a učení otců Athanasia atd. vyslovili, a synoda připojila k němu klatbu na všechny, kteří od církve odděliti se chtějí, narážejíc patrně na Vigilia a ustanovila, že o sporu, na který se táže císař, sedění některého jiného dne odbývatí se má ²⁾.

V sedění čtvrtém 12. neb 13. května byla čtena místa ze spisů Theodorových, pro která byl od otců z bludu obviňován, a sice čtlo se 71 citatů. Již mezi čtením, po 27. citatu, kde opět o bydlení božství v člověku, jakož i o tom, že tento byl od onoho zhojen a podporován, mluví, volala synoda: „To jsme již odsoudili, to jsme již anathematizovali; anathema Theodorovi a jeho spisům; — jeden Theodor, jeden Jidáš.“ Když čtení bylo skončeno, volala synoda: „Toto symbolum (Theodorovo) složil satan; klatba tomu, kdo toto symbolum učinil; — klatba Theodorovi Mopsvestenskému; jeho hajitelé jsou židé, jeho stoupenci pohané. A my všichni proklínáme Theodora a jeho spisy.“ Potom vyjádřila se synoda: „Množství čtených blasfemií, které Theodor proti velikému Bohu a Spasiteli, vlastně proti své duši vychrlil, ospravedlňuje jeho zavržení. Poněvadž však ve svém zkoumání celé věci chceme býti správní, musíme ostatní jiného dne poslechnouti“ ³⁾.

¹⁾ Mansi, T. IX. 194 sq. Harduin, T. III. 65 sq. Hefele, II. 843 sq. —

²⁾ Mansi, T. IX. 200 sq. Harduin, T. III. 70 sq. Hefele, II. 846. —

³⁾ Mansi, T. IX. 202 sq. Harduin, T. III. 71. sq. Hefele, II. 846. 847

Proto v sedění pátém 17. května čtlo se, co sv. otcové a císařské edikty o Theodorovi a proti němu pravili, a dokázalo se z otců i církevních dějin, že i mrtvý může býti anathematizován. Potom byla akta synody Mopsvestenské s strany vymazání Theodora z diptych shromážděným přečtena. Tím skončilo se vyšetřování o Theodorovi a dospělo se na Theodoretu, biskupa Cyrského.

Z jeho spisů bylo 13 míst čteno, a sice z těch děl, které proti sv. Cyrillovi a pro Nestoria a Theodora psal. Všechna obsahovala nestorianské názory a zpitvořovala učení Cyrillovo. Po tomto přečtení pravila synoda: „Opatrnosti synody Chalcedonské musíme se diviti. Dobře znala rouhání Theodoretova, z prva mnoho výkřiků proti němu užila a teprve tenkrát ho přijala, když Nestoria s jeho rouháním proklel. — Některého následujícího dne budiž poslední kapitola zkoumána.“ (List Ibův)¹⁾.

To se stalo v sedění šestém 19. května, kde list Ibův po bedlivém zkoumání jakožto bludný a učení sněmu Efesského a Chalcedonského odporný byl zavržen²⁾.

Mezi tímto rokováním sněmu pracoval Vigilus o pamětním spise pro císaře, jak byl jeho poslům slíbil, že ve 20 dnech své dobrozdání o třech kapitolách zvláště pro svou osobu bez ohledu na synodu pronese. Tento spis má název: „Constitutum Vigilii Papae de tribus capitulis“ a jest datován v Kt. 14. května r. 553. Mimo papeže podepsalo jej 16 biskupů a tři římscí klerikové. Papež zavrhuje zde spisy Theodorovy jako haeretické, nechce však osobu jeho anathematizovati, poněvadž skutečně v obcování církevním zemřel, a církev římská vždy v takovýchto případech mírna byla, neproklínajíc nikoho po smrti, a papežové Lev a Gelasius se vyslovili, že mrtví soudu Božímu se zanechati mají. — Vzhledem k Theodoretovi nemá prý se nic podnikati, co by mu k necti sloužilo, poněvadž ho synoda Chalcedonská přijala, když povýšeným hlasem všechny nestorianizující výroky, ať odkudkoli přicházely, ztratil. Tímto přijal učení sv. Cyrilla slavně za své a učinil jemu úplně dosti. — List Ibův vyhlásil za pravověrný, jej v lepší stránku vykládaje. A ke konci praví Constitutum: „Určujeme a stano-

¹⁾ Mansi, T. IX. 230 sq. Harduin, T. III. 91 sq. Hefele, II. 847 sq. —

²⁾ Mansi, T. IX. 247 sq. Harduin, T. III. 139 sq. Hefele, II. 852 sq.

víme, že žádný v církevní hodnosti neb v církevní úřadě stojící ničeho proti obsahu tohoto Constituta podnikati, psáti, neb učití, neb po tomto rozhodnutí nový spor začínati nesmí. Co však v této věci našemu nynějšímu nařízení na odpor od kohokoli bylo učiněno, neb řečeno, neb psáno, to vše auktoritou apoštolské Stolice rušíme¹⁾. Toto Constitutum mohli bychom nazvati svobodomyšlným v pravém smyslu slova, jelikož papež osoby Theodorovy šetří a jen to zavrhuje, co právě od něho zavržení hodného pocházelo. O Theodoretovi a Ibovi nechce nic stanoviti, jelikož oba byli pravověrní, a co proti Cyrillovi a sněmu Efesskému podnikali, připisoval prudkosti sporu, nevědomosti, zbouřeným vášním, od čehož pak k chladnému poznání přikročivše sami ustoupili a to ztratili. Vigilius nechtěl z krátka klatby množiti a v pronášení klateb císaře podporovati, nevida z toho žádného patrného prospěchu pro církev.

V sedění sedmém 26. května oznámil quaestor paláce císařského Konstantin, že císař Constituta Vigiliova nepřijal, předložil synodě některé listiny od papeže pocházející, v kterých sliboval, že tři kapitoly zavrhne, a podal jí konečně list císaře Justina I. k Hypatiovi, magistru militum na Východě, aby nemístnost přání papežova, by status quo, jaký byl za Justina I., zachován byl, ukázal; zároveň měla se synoda přesvědčiti, že Justinian tak jako jeho adoptivní otec Justin smýšlí. V městě Cyru totiž byl obraz Theodoretův v slavném průvodu nošen a tamější biskup Sergius zavedl církevní svátek ke cti Theodora z Mopsvestie, Diodora z Tarsu, Theodoreta a Nestoria. Tuto věc měl Hypatius dle rozkazu Justinova vyšetřiti. Hypatius to učinil, a Sergius ztratil následkem toho své biskupství. Jak patrně neměla celá tato věc ničeho společného s naším stávajícím sporem a jen tolik ukazovala, že Justin netrpěl, aby se za svaté ctili mužové, kteří blud nestorianský vyvolali neb jinak do něho zapleteni byli.

Synoda schválila horlivost císařovu a chtěla sedění skončiti, když se tu Konstantin ještě s rozkazem, který za ním císař do sedění poslal, vytasil a jej četl, aby totiž Vigilius ze všech diptych byl vymazán, poněvadž prý hájením tří kapitol bezbožnosti Nestoriovy a Theodorovy se účastným činí. Ostatně

¹⁾ Constitutum jest otištěno u Mans. T. IX. 61—106. Harduin, T. III. 10—47. u výtahu jako všechny listiny u Hefele, II. 856—862.

prý nechce císař obcování s apoštolskou Stolicí přerušiti, jakož i synoda to učiniti nechce. Synoda schválila i toto samovolné počínání slovy: „Jest to snahám císařovým za jednotu církve přiměřené. Choeme tedy jednotu s apoštolskou Stolicí sv. církve Starého Říma zachovati a vše dle obsahu císařského psaní provésti“¹⁾.

V sedění osmém a posledním, které se 2. června r. 553 odbývalo, četl jahan a notář Kallonymus již napřed zhotovený snad od Eutychia a Theodora Askidy pocházející dekret s strany tří kapitol, kde se ku konci praví: „Jmenované tři kapitoly tedy, t. j. bezbožného Theodora z Mopsvestie s jeho bezbožnými spisy, a co Theodoret bezbožně psal, a bezbožný list, který Ibas psáti měl, proklínáme, jakož i všechny jejich hajítele, a ty, kteří pro jejich obranu psali neb píší, kteří se opovažují je za pravověrné vyhlášovati, neb kteří jejich bezbožnosti jménem sv. otců neb sv. sněmu Chalcedonského hájili neb hájiti hledí.“ K tomu připojuje synoda 14 anathematismů, které v krátkosti celé učení o vtělení zřetel majíce k bludnému učení Nestoria a Theodora Mopsvestenského obsahují. Srovnávají se větším dílem s oněmi, které Justinian ve svém druhém ediktu postavil. Poslední tři vztahují se opět ke třem kapitolám. Biskupů podepsalo v celku 165, mezi nimiž první stojí Eutychius Kt.²⁾.

§. 145.

Uznání páté oekumenické synody.

Po způsobu byzantinském potvrdil bezpochyby císař synodu a učinil tak její usnešení říšským zákonem, a poslal její akta do provincií, aby je i ti biskupové podepsali, kteří se do Kt. nedostavili. V řeckých a východních dílech říše stalo se to beze všeho odporu. V Palæstině odporoval jediný biskup Alexander Abylenský a byl za to sesazen, a pak mnichové nové laury, kteří své obcování s biskupy palæstinskými přerušili; ale general Anastasius vyhnal je ze země, učinil konec

¹⁾ Mansi, T. IX. 345 sq. Harduin, T. III. 171 sq. Hefele, II. 862 sq. —

²⁾ Mansi, T. IX. 367 sq. Harduin T. III. 187 sq. Hefele. II. 865. sq. — Anathematismy jsou u Mans. 375 sq. Harduin, T. III. 193 sq. Hefele, II. 867—878. Denzinger: *Enchiridion*. str. 58 sq.

odporu proti třem kapitolám a vyhladil zároveň origenism ¹⁾. Jiných stop odporu mimo uvedené případy na Východě nenalézáme; naděje však císařova, že se mnoho Monofysitů do církve navrátí, se nevyplnila.

Hůře stály poměry na Západě, kde od církve oddělení s církví se netoliko nespojili, ale i pravověrní se rozštěpili. By toto zamezil, užíval císař mírných i násilných prostředků. Jachen Rustikus a Felix, africký opat, oba staří nepřátelé klatby nad třemi kapitolami, uveřejnili hned spis proti dekretům páté synody a byli za to se svými přátely do Thebaidy v Egyptě vyhnáni ²⁾.

Trest vyhnanství potkal též papeže Vigilia a všechny jeho věrné biskupy a kleriky, kteří jeho okolí v Kt. tvořili. Byli dílem do Gypsu v Horním Egyptě, dílem do Prokonnesu do vyhnanství posláni, a klerikové ještě nad to ku práci v dolech odsouzeni.

Když však vůdce východní Narses po pádu Totilově Říma opět dobyl, prosilo ho římské duchovenstvo, by svou přimluvou od císaře návrat Vigilia a ostatních druhů jeho vyhnanství vymohl. Císař k tomu svolil, ale pod výminkou, aby papež pátou synodu uznal. Papež to učinil, jelikož mezi tím ku pravému poznání přišel, že svým přistoupením k synodě nic koncilu Chalcedonskému nezadá. Neboť synoda pátá mohla anathema nad Theodorem vysloviti, poněvadž na synodě čtvrté o něm řeči nebylo; a musila to učiniti, když nyní pohoršení dával; že by mrtvý nemohl býti anathematizován, bylo marné tvrzení, které proti dějepisu a přirozenosti věci čelilo. Theodoret a Ibas byli z nestorianismu podezřeli, musili proto nad ním striktní klatbu vysloviti a pak teprve byli do svých biskupství dosazeni. Tímto dosazením neschválila synoda dřívějšího jejich jednání a dřívějších spisů, jmenovitě toho, co proti Cyrillovi a synodě Efesské učinili. A právě toto chování soudila a odsoudila pátá oekumenická synoda.

Po uplynutí půl roku od uzavření synody vydal Vigilius 8. prosince 553 vyjádření ku patriarchu Eutychiovi, kterým k uzavření páté synody přistoupil a ji tak oekumenickou učinil; druhým ediktem z 23. února 554, kterému se obyčejně

¹⁾ Cyrilli, Vita Sabae c. 90. v Cotelier. Ecclesiae graecae monumenta, T. III. — ²⁾ Victor. Tunun. Chronic. ad ann. 553 u Galland. Biblioth. Patr. T. XII. 231.

dává název: *Vigilii Papae Constitutum de damnatione trium capitulorum*, obrátil se k biskupům snad západním (začátek ediktu schází), aby všechny jejich námítky a obavy vyvrátil a odstranil¹⁾.

Uveřejniv tyto listiny nastoupil Vigilius bezpochyby v letě 554 cestu do Říma, ale roznemohl se na kámen v Sicilii a umřel v Syrakusách ke konci r. 554 neb v lednu 555. Jeho mrtvola byla do Říma přivežena a v chrámu sv. Marcella na cestě salarické pochována.

Jeho nástupcem stal se jeho posavadní jahen Pelagius I. (od dubna 555 do března 560), který byl dříve apokrisiariem v Kt., a též v sporu origenistickém úlohu měl. Podepsal *Constitutum*, kde se papež pro tři kapitoly vyslovil a byl v Kt. v jeho průvodu. Ale dříve nežli papež změnil své přesvědčení, proto chtěl ho císař místo Vigilia na apoštolský stolec povýšiti. Tento záměr změnila povolnost papežova. Ale Pelagius přišel v podezření, že proti Vigiliovi nevěrným byl a mnohá protivenství proti němu skrze císaře vyvolal. Pro toto podezření varovalo se mnoho biskupů italských a kleriků i laiků v Římě jeho církevního obcování, tak že k jeho konsekraci se jen dva biskupové vynalezli, kteří ho při assistenci jednoho presbytera vysvětili. Proto uznal za dobré, aby se hned při svém nastoupení v chrámu sv. Petra slavně hájil a očistil.

Bez ohledu na to, že Vigilius a jeho nástupcové pátou synodu uznávali, setrvali přec mnozí Occidentalové ve svém odporu. Když Vigilius k páté synodě přistoupil, byli skoro všichni Afričané jejich nepřátely. Obrat nastal teprve od r. 559. Jeho původce byl Primasius, biskup Karthagenský, primas latinské Afriky, který hned při svém ustanovení, jak jsme viděli, tři kapitoly anathematizoval; za to však oddělila se největší část biskupů oněch provincií od něho. Tu podařilo se jeho dvěma přátelům, biskupům Rufinovi a Vinovi, že své kollegy z prokonsulární Afriky přemluvili, že opět v církevní obcování s Primasiem a všemi odpůrci tří kapitol vstoupili. Tohoto příkladu následovali biskupové z Numidie, kteří přišli do Karthaga a tam své obcování s Primasiem obnovili. Jen málo biskupů odporovalo, kteří za to od Primasia byli ranami,

¹⁾ Jsou oba otiskány u Mans. T. IX. 414 sq. 457 sq. Harduin, T. III. 213 sq. a 217 sq. u výtahu Hefele, II. 883 sq.

žalářem a vyhnanstvím pronásledování, a tak odpor proti třem kapitolám v Africe zmizel ¹⁾).

Opposice proti páté synodě vzala veliké rozměry v Horní Italii a táhla se tam od východu na západ. V čele východních biskupů stál biskup Paulinus z Aquileje, zároveň vrchní metropolita Venetie, Istrie, části Illyrika, Rhaetie II. a Norika; západní měli za svou hlavu Vitala, biskupa Milánského. Za předsednictvím Paulinovým byla v Aquileji odbývána synoda, která pátý oekumenický sněm zavrhl. Pelagius I. poslal do těchto krajin římské kleriky, aby rozkolníky zpět do církve uvedli, a žádal Narsa, velitele v Italii, by i světským ramenem pobloudilé na pravou cestu uvedl, jmenovitě by biskupy z Milána a Aquileje jal a k soudu císařovu do Kt. poslal ²⁾).

Vedle biskupů Horní Italie vypověděli papeži své církevní obcování i biskupové Toskanští, majíce ho pro zavržení tří kapitol za kacíře. Aby je uchlácholil, ujišťoval je o své pravověrnosti. Dále vydal okružník k celému křesťanstvu, k němuž své symbolum připojil, a poslal dva listy králi Childebertovi do Gallie a přiložil k druhému též své symbolum, jelikož jeho orthodoxie v Gallii byla podezřívána ³⁾).

Po smrti Pelagia I. († 560) a císaře Justiniana I. († 565) vydal císař Justin II. edikt, podobný henotiku, v kterém celý spor za všední vyhlašoval a všeliké hádky o osobách a slabikách zakazoval. Pod osobami myslel patrně Theodora Mopsvestenského, Theodoreta a Iba; výraz „slabiky“ vztahoval se asi ke sporu s strany porušitelnosti těla Páně, ke slovům „*φθαρτός* a „*ἀφθαρτός*“ (porušitelné a neporušitelné). Tímto ediktem chtěl císař status quo zachovati, a žádný sektář nevrátil se proto do církve ⁴⁾).

Brzo potom r. 568 dobyli Longobardi pod králem Alboinem celou Horní Italii, a mnoho stolců rozkolnických biskupů dostalo se do jejich rukou. Paulinus, biskup Aquilejský, utekl se s církevním pokladem do Grada a přenesl své sídlo na tento císaři náležející ostrůvek. Honoratus, biskup Milánský, utekl po dobytí svého sídla r. 569 do Genevy. Ale dobyté i nedobyté krajiny setrvaly z počátku ve svém rozkolu.

¹⁾ Victor. Tunun. Chronic. ad ann. 554—556. 564. — ²⁾ Pelagii I. ep. 2—5. u Mansiho T. IX. 712. sq. a úryvky několika jeho listů l. c. 730 sq. Hefele, II. 890. — ³⁾ Pelagii I. ep. 6. 7. 10. 16. Mans. l. c. 716. 717. 722. 728. Hefele, II. 891. — ⁴⁾ Evagr. H. e. V. 4.

Naděje míru nastala, když po smrti Honoratově († 570) většina kleriků v Genevě Laurentia II. za biskupa zvolila; od těch ale, kteří v Miláně zůstali, byl Fronto za biskupa ustanoven. Laurentius chtěje soupeře přemoci vstoupil ve vyjednávání s papežem Janem III. a podal jemu pevná ujištění, která se k uznání páté oekumenické synody vztahovala. Tato ujištění podepsal Laurentius a nejznamenitější mužové z jeho i z papežské strany. Mezi těmito posledními nalézal se Řehoř Veliký jako městský praetor¹⁾. Když po smrti Frontově Laurentius i od ostatní části Milánských za biskupa byl uznán, vyhaslo schisma Milánské²⁾.

Toutéž dobou dály se pokusy k odstranění rozkolu biskupů Istrie a Venetie. V jejich čele stál Eliáš, arcibiskup Aquilejský, sídlem jsa na Gradu. Exarch Itálie Smaragdus uchoopil se proti rozkolníkům násilných prostředků; tito však obrátili se na císaře Mauritia (582—602), který mu každé znepokojování biskupů pro unii zakázal. Pokojnější cestou nežli Smaragdus hleděl papež Pelagius II. získati rozkolníky. Poslal posly a listy k Eliášovi a jeho suffraganům, zval je, by k unii přistoupili, navrhoval jim kolloquium v Římě neb Ravenně a hleděl vyvrátiti důmněnku, jako by nebyl pravověrný³⁾. Ale vše bylo na darmo. Když r. 586 arcibiskup Eliáš umřel, a na jeho místo Severus vstoupil, obnovil exarch Smaragdus své pokusy, jal Severa s třemi jeho suffragany, přivedl do Ravenney, mořil je zde a hrozil vyhnanstvím tak dlouho, až vešli v církevní obcování s arcibiskupem Janem Ravennským a tímž i s Římem. Ale když se po roce do Grada navrátili, měli je jejich věřící za odpadlíky, až Severus na synodě v Marianu neb Maranu ve Friaulu od unie opět odpadl a rozkol obnovil⁴⁾.

Když po smrti Pelagia II. na apoštolský stolec 3. září 590 Řehoř V. dosedl, věnoval všecku svou pozornost obnovení církevní jednoty a svornosti, a vymohl proto na císaři Mauritiu rozkaz, aby Severus, arcibiskup z Aquileje-Grada, se svými suffragany k rozmluvě do Říma přišel. Rozkolníci sešli se na dvou synodách; císařští biskupové pod Severem v Gradu,

¹⁾ Gregorii M. epist. lib. IV. ep. 2. a 39. ed. Maurin. (dříve lib. III. ep. 2. 37.) T. II. 682. 719. u Mans. dle starého čísla T. IX. 1157. 1181.

²⁾ Srv. Hefele, II. 891. 892. — ³⁾ Ep. Pelag. II. u Mans. T. IX. 891 sq. 433 sq. Harduin, T. III. 414. — ⁴⁾ Hefele, II. 803. 804. Rohrbacher, německý překlad. sv. IX. 403.

biskupové pod vládou Longobardů stojící na místě neznámém. Obě synody a Severus ještě zvlášť poslali císaři Mauritiovi listy, v nichž svůj rozkol ospravedlňovali, a biskupové longobardští hrozili nad to císaři, že se od metropole Aquilejské odtrhnou, kdyby Severa k unii nutil. Císař této hrozby se boje poručil papeži, aby rozkolníky v pokoji nechal, až opět celá Itálie bude dobytá. Proto musil se papež na mírné prostředky obmeziti, byl svými listy pro unii činným a způsobil, že, když se Smaragdus po druhé r. 602 exarchem stal, k unii přistoupili ostrov Kapruly a později tři istrianiští biskupové Providentius, Petr a Firminus z Terstu ¹⁾).

Velikou nesnáz způsobil Řehořovi V. opět Milán. Zde byl po smrti Laurentia II., který v obcování církevním s Římem zemřel, za biskupa zvolen Konstantin, jehož i ona část duchovenstva uznala, která v Genevě se nacházela. Poněvadž Konstantin tři kapitoly zavrhl a písemní ujištění v tomto směru podal, zrušili s ním církevní obcování tři jeho suffragané, a totéž učinila královna Longobardů Theodelinda. Papež působil zde listy, obzvláště ke královně Theodelindě, mlčel v nich o páté synodě, a žádal, by i Konstantin o ní mlčel. Oba pracovali s úsilím, by odštěpenci k Římu se připojili. Což když se stalo, podalo se vše ostatní samo sebou, a rozkol Milánský vyhasl na dobro a na vždy ²⁾).

Po smrti Řehoře V. r. 604 zemřel brzo Severus r. 607, a jeho nástupce Kandidian spojil se s Římem. Jeho suffragani v území císařském z části jsouc nuceni, následovali tohoto příkladu, ti však, kteří pod vládou krále Longobardského a vévody Friaulského stáli, odtrhli se od něho a založili vlastní patriarchat Aquilejský chtějíce tímto názvem svou nezávislost na Římu naznačiti. Proto udělili papežové biskupům Gradským název patriarchy, aby sjednocený metropolita v titulu za rozkolníkem nestál. Za Honoria I. (625—638) rozšířila se unie a za Sergia I. (687—701) vstoupili poslední rozkolníci v říši Longobardské na synodě Aquilejské okolo r. 700 do církve ³⁾).

¹⁾ Srv. Hefele, II. 894—896. Rohrbacher. IX. 476—479. — ²⁾ Hefele, II. 896—898. Rohrbacher, IX. 455. 456. — ³⁾ Hefele, II. 898. 899. Rohrbacher, IX. 479.

Monothelietismus 1).

§. 146.

Vznik bludu monothelietického.

Nestoriané chtějící obě přirozenosti v Kristu, božskou a lidskou, neporušené zachovati, rozdělili jednoho Krista ve dvě osoby a obětovali tak dvojici přirozeností jednoosobnost Kristovu.

Aby jednoosobnost v Kristu zachovali, obětovali jí Monofysité dvojici přirozeností v Kristu stanovivše větu, že Kristus jest sice ze dvou přirozeností, ale po vtělení že se jenom o jedné přirozenosti mluviti smí.

Proti oběma stranám držela církev pevně učení o **jedné** osobě a **dvou** přirozenostech v Kristu a rozluštila svou úlohu na synodě Chalcedonské učit: že v Kristu jsou dvě přirozenosti bez slití, bez proměnění, bez roztržení a bez rozdělení, a že se obě v jedné osobě Boha Slova sbíhají. Osobním principem lidské stránky Kristovy bylo Slovo; Slovo přijalo na sebe člověčenství, ale nikoliv božská přirozenost Slova, která jest tatáž, kterou má Otec a Duch svatý; sice by bylo její vtělení vtělením Nejsv. Trojice.

Ale synoda Chalcedonská mluvila o spojení obou přirozeností jenom všeobecně, nepouštějíc se v podrobnější vypsání, jak přirozenosti na vzájem k sobě se mají a v životě se osvědčují, poněvadž k tomu příčiny a podnětu neměla. Proto musilo mnoho otázek vzniknouti a býti rozluštěno, když se každá přirozenost ve své síly a části děliti počala. Pravidlo, jak si křesťan při jejich rozluštění počínati má, bylo dáno na sněmě Chalcedonském slovy: „že zvláštnost každé přirozenosti zůstává“ (*salva proprietate utriusque naturae*), a listem papeže Lva

1) Fr. Combefesis: *Historia haeresis Monothetarum sanctaeque in eam synodi actorum vindiciae*, v 2. svazku jeho: *Auctuarium novum*. Paris 1648. — Tamagnini: *Celebris historia Monothetarum atque Honorii controversia, scrutiniis octo comprehensa*. Paris. 1678. — *Desiderant: Honorius papa vindicatus, seu historia Monothetismi*, Aquisgran. 1711. — Jos. Sim. Assemani: *Bibliotheca juris orient.* I. IV. Rom. 1764. — Jac. Chmel: *Vindiciae Concilii oecumenici VI. praemissa dissertatione historica de origine etc. haeresis Monothetarum* Prag. 1777. — Walch: *Entwurf einer vollständigen Historie der Ketzereien*, Bd. IX. S. 1—666. — Hefele: *C. G.* II. 110—284. — Rohrbacher: *Universalgeschichte der katholischen Kirche*, sv. X.

ke Flavianovi, kde se čte: „působí totiž každá forma v obcování s druhou, co jí vlastního jest“ (*agit enim utraque forma cum alterius communione, quod proprium est*). Ale ne všichni odvozovali z těchto slov náležité důsledky.

Na vlastnosti jednotlivých dílů obou přirozeností tázali se nejprve Monofysité činnice otázky, tělo-li Kristovo bylo porušitelné čili nic; zdali jeho lidská duše něčeho nevěděla. Ze stanoviska monofysitského byly podobné otázky zbytečné a nemístné; proto byli také Agnoéte od svých společníků vyobcováni. Ale i pravověrní dozvěděli se o těchto hádkách, a od otázky s strany vědění Kristova k oné o vůli a působení jest jenom jeden krok, který by se byl jistě stal, i kdyby zevnější příčiny a účely smírné k tomu nebyly přistoupily. Jistě by se byla učinila otázka, jak se k sobě na vzájem lidská a božská vůle mají. Tato otázka stala se tím důležitější, když jejím rozluštěním naděje na spojení Monofysitů s církví kynula. Ale tato praktická stránka porušila již na před nepředpojatost a potřebný klid ve vyšetřování a zadala příčinu k bojům monothetským.

Spojení Monofysitů s katolíky bylo pro východní říši římskou otázkou důležitou; neboť oni tvořili četné obyvatelstvo v Syrii, a Armenie s Egyptem byly skoro vesměs Monofysity obývány. Smýšlení jejich vzhledem ke dvoru bylo nepřátelské a říši brozilo ustavičné nebezpečení, že některý ctižádostivec na základě monofysitismu novou dynastií v oněch krajinách založí, neb docela nepřátelům říše v náruč se vrhne. Jmenovitě Peršané hrozili zkázou říši. Heraklius, jsa od roku 610 císařem, vedl s nimi nešťastné války. Oni činili ustavičné vpády do říše, dobyli mnohých východních provincií, zpustošili Syrii, vzali Jerusálém, prodali 90.000 křesťanů židům za otroky, odvedli patriarchu Zachariáše do zajetí, ano odnesli i částky sv. kříže. R. 619. dobyli Egypta, zaplavili Kappadocii a oblehli Chalcedon. Heraklius nabízel jim pokoj, ale král Chosroës II. dal mu za odpověď po vyslancích jeho: „Váš pán ať zví, že o žádných podmínkách slyšeti nechci, dokud sám se svými poddanými Boha Ukřižovaného neopustí, a slunci, velikému bohu Peršanů, klaněti se nebude.“ Ale císař zmužil se, učinil pokoj s Avary, táhl s vojsky v pondělí velikonoční na Východ a vpadl do Armenie, provincie perské, s mnohým štěstím. Že Heraklius za těchto okolností Monofysity páskou náboženství

k říši připoutati chtěl, toť ukazuje o jeho politickém taktu a důmyslu. Způsob, jak by se to státi mohlo, domnívali se někteří preláti, že vynalezli svým učením o jedné energii Pána Ježíše (*μία ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ*). Že Monofysité ku přijetí této formule byli hotovi, nesmíme se diviti, jelikož ji skutečně vrch podrželi. Neboť dvojice přirozeností, která jen jedním způsobem působí, jest pouhé prázdné slovo. Počátky tohoto bludu, který monothelismem poprvé Jan Damascenský nazval, jsou poněkud temné.

Původce bludu byl bezpochyby Sergius, od r. 610 patriarcha Kt. Pocházel dle řeckých historiků Theofana ¹⁾ a Nicefora ²⁾ ze Syrie a byl syn jakobitských tedy monofysitských rodičů. Sám však stál v pověsti pravověrnosti a od nastoupení na stolec Kt. zabýval se myšlenkou jako císař Heraklius, jak by rozličné sekty Monofysitů do lůna církve zpět uvedeny býti mohly, a tu připadl na učení o jedné energii Krista Pána. Toto učení záleží v tom, že lidská přirozenost Kristova s božskou jsouc spojena měla sice všechny vlastnosti člověčenství, jak synoda Chalcedonská učí, ale že nepůsobí, nýbrž veškerá působnost a činnost Kristova pochází od Loga, a přirozenost lidská jest při tom pouze nástrojem. S tímto novým učením vydán též posud nikdy nejmenovaný list patriarchy Menny Kt. ku papeži Vigiliovi, který důkaz o pravosti nového učení podati měl, a jest veliké podezření, že Sergius tento list sám zhotovil a podvrhl. Před rokem 619 poslal Sergius tento list Theodorovi, biskupu z Faranu v Arabii, a prosil ho, by svůj náhled vzhledem k učení o jedné energii a jedné vůli jemu pověděl. Theodor odpověděl mu v jeho smyslu ³⁾.

Okolo téhož času snažil se Sergius pro svou formuli dojíti souhlasu i haeretiků, psal proto Jiřimu příjímím Arsasovi, který k monofysitské sektě Paulianistů náležel, a žádal ho, aby jemu místa otců pro jednu energii zaslal, jelikož na základě toho Severiany s církví spojití chce. Tento list odňal Jan, patriarcha Alexandrinský, Arsasovi a chtěl hned proti němu zakročiti, ale vpád Peršanů do Egypta zabránil tomu. Peršané dobyli r. 619 Egypta, a patriarcha Jan příjímím Almužník prchl do Cypru, kde r. 620 zemřel ⁴⁾.

¹⁾ Chronographia ad ann. mudi 6221. ed. Bonn. str. 506. — ²⁾ H. e. XVIII. 54. — ³⁾ Disputatio s. Maximi cum Pyrrho, u Mansiho X. 742.

⁴⁾ Disputatio s. Maximi cum Pyrrho. u Mans. T. X. 742.

Proto vším právem praví šestý všeobecný církevní sněm, že Sergius byl prvním, který o tomto učení psal ¹⁾).

Nejhorlivějším však rozšiřovatelem nového bludu byl císař Heraklius, s kterým Sergius svůj názor pro získání Monofysitů církvi a říši sdělil, a který jím chorobu obou zhojiti chtěl. Na svých výpravách proti Peršanům zdržoval se v letech 622 a 623 delší dobu v Armenii. „Tu přišel k němu,“ jak vypravuje Sergius v listu k Honoriovi, „Pavel, hlava Severianů, měl s ním rozmluvu a hájil ve své řeči bludu. Císař, který v otázkách theologických byl zběhlý, vyvrátil jeho bezbožnost, a postavil lstivému úskoku neporušené články církve naproti. Mezi nimi zmínil se též o jedné energii Krista, našeho pravého Boha ²⁾.“ Patrně byl tenkrát Sergius v průvodu císařově. Neboť z Theodosipole (Garinu) v Armenii psal Severianovi Pavlu Jednookému a poslal mu list Mennův a Theodorův. Tento Pavel Jednooký bude asi tatáž osoba, jako Pavel hlava Severianů.

Ku pobytu císaře Heraklia pojí se patrně dále jeho činnost, aby tamější Monofysity s církví spojil. To se stalo na synodě v Garinu, která se obyčejně do r. 622 klade. Synodě byli mimo Armeny též někteří Řekové a Syrové a mezi nimi Sergius přítomni; po jednoměsíční poradě přijali Armenové se svým patriarchou Esrou dekrety sněmu Chalcedonského ³⁾. K této synodě byl asi dotčený Pavel pozván. Ale nepřijal unie, a jsa hlavou Monofysitů v Cypru působil tam proti ní. Proto vydal císař edikt k metropolitovi Arkadiu, aby užívaje formule „jedna energie v Kristu“ unii po veškerém ostrově Cypru provedl. Sergius schválil obsah tohoto ediktu císařova ⁴⁾. A tu byl postup událostí asi tento: Pavel Cyprský nevstoupil do unie, opustil Garin a císaře a působil proti unii na Cypru. Sergius učinil poslední pokus k jeho získání zasláním listů Menny a Theodora z Faranu, aby jimi pohnut učení o jedné energii přijal a tím do unie vstoupil. Když se tento pokus nezdařil, vyšel císařský dekret k metropolitu Arkadiovi. Mezi tím odešel Sergius z Armenie a podal císaři písemně svůj náhled o jeho dekretu a o tvrdošíjném Pavlovi, bez pochyby před jeho uveřejněním.

¹⁾ Mansi, T. XI. 555. Harduin, T. III. 1331. — ²⁾ Mansi, T. XI. 530. Harduin, T. III. 1311. Hefele, III. 112. 113. — ³⁾ Srv. Hefele III. 67. 68. 121. 122. — ⁴⁾ Hefele, III. 120. 121.

Po vyjednávání s Pavlem uplynul nějaký čas, až r. 626 nová osoba na jevišti se ukázala. Toho času zdržoval se císař v Lazii (Kolchidě) a měl tam rozmluvu s Cyrem, biskupem z Fase. Císař ukázal mu dekret proti Severianu Pavlovi, Cyrus chválil jeho účel a shledal v něm pravé učení, které prý jest dobře vyloženo, bral ale pohoršení, že se o dvou energiích čili o dvojnásobném způsobu působení Krista Pána mluvíti nemá, a dovolával se k listu papeže Lva, který patrně dvěma způsobům působení u vespolečném obcování učí. Potom ukázal mu císař schválení ediktu Sergiem a poručil mu, by se na tohoto k vůli poučení o jedné energii obrátil. Cyrus to učinil, a Sergius poslal mu vyžádané poučení, které snad na synodě Kt. sestavil. Obsah jeho jest: O této věci, totiž o jedné neb o dvou energiích, nemáme žádného rozhodnutí od velikých synod. Ale znamenití někteří otcové jako Cyrill Alexandrinský mluví ve svých spisech „o jedné obživující energii Kristově (*μία ζωοποιός ἐνέργεια Χριστοῦ*). Též Mennas psal papeži Vigiliovi, že jest v Kristu jedna vůle a jedna obživující energie. Co se týká listu papeže Lva a onoho místa v něm: agit utraque forma etc., tu žádný z tolika odpůrců Severových (Monofysitů) nenalezl v něm učení o dvou energiích, jakkoli každý v něm pramen pravověrnosti spatřoval. Chci jen jednoho jmenovati biskupa Eulogia z Alexandrie († 608), který celou knihu k obhájení tohoto listu sepsal. Žádný z učitelů od Boha osvícených neučil posud dvěma energiím, a jest nutno, abychom učení otců netoliko dle smyslu následovali, ale i jednotejných slov užívali a ničeho na něm neměnili¹⁾.

Tento list neminul se s účinkem u Cyra, který brzy potom jako nejrozhodnější hajitel nového kacířství vystoupil.

Roku 628 uzavřel Heraklius mír s Peršany, jímž od nich dobyté provincie a část uloupenou sv. kříže zpět obdržel, a zdržoval se v letech 628 a 629 na Východě, aby v oněch provinciích pořádek obnovil. V Hierapoli v Syrii měl r. 629 schůzi s Athanasiem, patriarchou syrských Jakobitů, který společně s 12 jinými biskupy jemu pamětní spis čili symbolum podal, byl však hrozbami vyzván, aby synodu Chalcedonskou uznal. Athanasius, jemuž se mimo hrozby též patriarchat Antiochen-ský sliboval, přijal unii na základě nového učení o jedné energii²⁾.

¹⁾ Mansi, T. XI. 526. Harduin, T. III. 1310. Hefele, III. 123. 134. —

²⁾ Hefele, III. 125.

Po smrti patriarchy Alexandrinského Jiřího († 630 neb 631), nástupce Jana Almužníka, ustanovil Heraklius za patriarchu biskupa Cyra z Faxe. Hned po svém nastoupení pracoval o sjednocení Monofysitů s církví. Monofysité rozpadali se na mnohé strany, z nichž v Egyptě Severiané (Fthartolatrové) a Julianisté (Afthartodoketé) vynikali. Obě strany měly v Alexandrii svého biskupa; první Theodosia, a proto slouli její přívrženci též Theodosiané; druhá Gajanu, a odtud měli stoupenci její název Gajanité.

Theodosiany spojil patriarcha Cyrus r. 633 s církví a oznámil to listem patriarchovi Sergiovi, k němuž listinu unie připojil. Tato listina¹⁾ obsahuje devět článků, anathematizuje co nejostřeji nestorianism, užívá oblíbených formulí Monofysitů, přidává však hned attributa, která monofysitismu jsou odporná. Hlavní jest článek 7.: „Kdo užívá výrazu, že Jeden Pán ve dvou přirozenostech poznáván bývá, nevyznává, že jest Jeden z Nejsv. Trojice, totiž od věčnosti z Otce zplozený Logos, který se v posledním čase vtělil, nýbrž že jest jiný a jiný (*ἕτερος καὶ ἕτερος*), a ne jeden a tentýž, jak tomu nejmoudřejší Cyrill učil, dokonalý v člověčenství, který proto ve dvou přirozenostech jako jeden a tentýž poznáván bývá; a (kdo nevyznává), že jeden a tentýž na jedné straně trpěl a na druhé utrpení jest neschopný, totiž lidsky v těle trpěl, pokud byl člověkem, a jako Bůh v utrpení svého těla utrpení neschopným zůstal; a (nevyznává), že jeden a týž Kristus a Syn božského a lidského jednou božsko-lidskou působností nepůsobí, jak sv. Dionysius učí, — buď proklet.“²⁾

Theofanes vypravuje, že Cyrus ve spojení s Theodorem z Faranu onu unii způsobil, nazývá ji bezbarevnou a dodává, že jí vážnost synody Chalcedonské znamenitě utrpěla, ani se Theodosiané chlubili, že sněm Chalcedonský jim šel v ústrety, nikoliv oni jemu³⁾.

Zpráva o podaření unie vyvolala v Kt. u Heraklia i Sergia velikou radost Sergius odpověděl listem svému alexandrinskému kolegovi, kde ho velice chválí, obsah článků opakuje a smysl sedmého vykládá slovy: „že Jeden a tentýž Kristus jednou energií působí, poněvadž veškerá božská i lidská čin-

¹⁾ U Mans. T. XI. 563. Harduin, T. III. 1339. Hefele, III. 127. 128. —

²⁾ Chronograph. ed. Bonn. T. I. 507.

nost (energie) od Jednoho a téhož vtěleného Loga vychází.“ Tento výklad drží ještě určitěji nový blud, vynecháváje slůvko „božsko-lidskou,“ a Sergius byl tak drzí, že tento blud za učení papeže Lva vydával, který prý jemu v onom místě: „agit utraque forma etc.“ učí¹⁾).

Cyrus spojil přede vším Theodosiany s církví, ale vyjednával i s ostatními stranami monofysitskými a četní přijali unii. Kdo se protivil, byl pronásledován; mnozí byli mučeni, jiní mečem odpraveni, jiní v Nilu utopeni. Mnozí prchli na poušť, mezi nimiž se též nalezal monofysitský patriarcha Benjamin, který v úkrytu na lepší dny čekal, které pro něho dobytím Egypta od Arabů nadešly²⁾).

Toho času, když unie v Alexandrii uzavřena byla, nalézal se tam svatý a učený mnich Sofronius z Palästiny, a patriarcha Cyrus zpravil ho z úcty o člancích před jejich uveřejněním. Sofronius káral učení o jedné energii a minil, že se nutně dvěma energiím učití musí. Cyrus snažil se své učení citáty z otců odůvodniti a dodal, že i sv. otcové, chtějice duše získati, zde onde ve výrazu povolili; nyní bylo by prý to tím nevhodnější o výrazech se hádati, jelikož spasení tolika tisíců duší na tom závisí. Ale Sofronius nedal se touto řečí upokojiti, padl k nohám Cyrovým a se slzami ho zapřísahal, by oněch článků z ambonu veřejně neprolašoval, jelikož jsou patrně apollinaristické³⁾. Ale marny byly jeho prosby a slzy. Nenalezaje slechu u Cyra cestoval do Kt, aby u Sergia podpory proti Cyrovi nabyl. Jelikož Cyrus Sofroniovi listy k Sergiovi dal, jest z toho patrné, že Sergius mezi oběma měl býti rozhodčím, a že Sofronius od Cyra byl podveden jsa na urputného hajitele formule: jedna energie odkázán. Samo sebou se rozumí, že Sergia pro své učení o dvou energiích a vůlich nezískal, ale přece tolik dosáhl, že tento si přál, aby se učení o jedné energii dále nehlásalo, a Cyrovi radu dal, aby nyní, když unie jest docíleno, nedovolil ani o jedné ani o dvou energiích mluvití. Sofronius musil mu za to slíbiti, že bude mlčet, a

¹⁾ Tento list jest mezi akty synody Lateranské z r. 649 u Mans. T. X. 971. Harduin, T. III. 778. srv. Hefele, III. 129. — ²⁾ Rohrbacher, Universalkirchengeschichte X. 126. — ³⁾ Ep. Maximi ad Petrum, v Anastasii Biblioth. Collectanea, u Gallaud. I. XIII. 38. a Mans. T. X. 691. Pag. ad ann. 633. n. 3.

oba rozešli se v pokoji. Brzo na to r. 633 neb 634 byl Sofronius za patriarchu Jerusálémského ustanoven.

§. 147.

Sergius obrací se ku papeži Honoriovi; listy Honoriovy; synodální list Sofroniův.

Brzy po povýšení Sofronia za patriarchu Jerusálémského hleděl Sergius Kt. získati papeže pro sebe a vyložil mu celou věc v dlouhém listu dle svého názoru. List líčí po zdvořilém úvodu, kde si Sergius vždy za návodem papežovým jednati přeje, příběhy mezi císařem Herakliem a Severianem Pavlem v Armenii, a jak tenkrát Heraklius zmínku o jedné energii učinil. „Na tuto rozmluvu“ pokračuje Sergius „vzpomněl si císař v Lazii v přítomnosti biskupa Cyra z Fase, a poněvadž tento nevěděl, má-li se jedné neb dvěma energiím učit, tázal se nás a prosil, abychom mu místa patristická o tom podali. My jsme mu oznámili, co jsme věděli, a zaslali list Mennův, který taková místa otců o jedné energii a jedné vůli obsahoval, nepronesše o tom svého úsudku. Od té doby odpočívala po nějaký čas celá věc. Před krátkým však časem Cyrus, nyní arcibiskup Alexandrinský, jsa milostí Boží podporován a císařem pobádán vyzval stoupence Eutychetovy, Dioskurovy, Severovy a Julianovy, kteří v Alexandrii bydlili, by se k církvi katolické připojili. Po dlouhých vyjednáváních a pracech dosáhl Cyrus svého účelu, a mezi oběma stranama byly dogmatické články stanoveny, jimiž se všichni, kteří Dioskura a Severa za předky měli, se svatou a katolickou církví spojili. Celá Alexandrie, ano celý Egypt, Thebais, Libye a ostatní eparchie (provincie) egyptské diecése staly se jedním stádem, a ti, kteří dříve na množství haeresí rozštípeni byli, stali se Boží milostí a Cyrovou horlivostí jedno, jedním hlasem a v jednotě ducha pravé články víry vyznávající. Mezi stanovenými články byl též onen o jedné energii. Právě tehdaž nalezal se přesvatý mnich Sofronius, nyní jak slyšíme biskup Jerusálémský, — jehož listu synodálního jsme posud neobdrželi — u Cyra v Alexandrii, rozmlouval s ním o unii, odporoval článku o jedné energii a tvrdil, že se nutně dvěma energiím učit musí. Když však jmenovaný nejsvětější patriarcha výroky některých otců jemu ukázal, kteří na rozličných místech svých spisů jedné energii učí (ovšem, ale v jiném smyslu) a k tomu dodal, že i

sv. Otcové, aby spasení mnohých duší dosáhli, k mnohým výrazům boholibou povolnost ukazovali, nezadávše ničeho pravému učení církevnímu; a když připojil, že obzvláště nyní, kde o spasení tolika tisíců běží, o onom článku hádati se nemá, poněvadž, jak řečeno, tohoto výrazu též od některých otců bylo užíváno a pravé víry se nedotýkáno: tu Sofronius neschvaloval docela oné povolnosti. Když v této příčině s listy Cyrovými k nám přišel, s námi o ní mluvil, a žádal, by po unii ona věta o jedné energii z článků byla vynechána: zdálo se nám to býti tvrdé. A jak to nemá býti tvrdé a hořké, jelikož by tím zničena byla unie v Alexandrii a podřízených provinciích, které až posud ničeho o jméně nejsvětějšího otce Lva slyšeti a o synodě Chalcedonské zmíniti se nechtěly, nyní ale tuto při sv. Tajemství velikým hlasem slavi. Vyjednávavše mnoho žádali jsme konečně od Sofronia, by místa otců ukázal, která by výslovně a jasné pravila, že se v Kristu dvěma energiím učiti musí. On toho nemohl učiniti. (Sofronius snad později v dile nyní ztraceném podal 600 míst patristických pro dyotheletism, jak Štěpán z Dor dosvědčuje.) Jelikož však jsme uvažovali, že by spory a z těchto bludy vzniknouti mohly, uznali jsme za nutné starati se s celou horlivostí o odstranění takovéto hádky o slovo a psali jsme patriarchovi Alexandrinskému, by nyní po učiněné unii žádnému nedovoloval, jednu neb dvě energie tvrditi; nýbrž by se vyznávalo, jak to svaté a oekumenické synody podaly, že **Jeden a tentýž Jednorozený Syn náš Pán Ježíš Kristus jak božské tak lidské působí, a že veškerá božská i lidská energie z Jednoho a téhož vtěleného Boha Loga nerozděleně vychází a k Jednomu a tomu samému se vztahuje.** Neboť byť i výrazu jedna energie od některých otců bylo užíváno, zdá se přece některým býti cizím a uráží jejich uši, ani se domnívají, že se ho užívá, aby se nesmíšeně a v osobě spojené dvě přirozenosti v Kristu zničily, což nikdy býti nemůže a státi se nesmí. Rovněž horší se mnozí na výrazu: dvě energie, poněvadž ho žádný ze svatých otců neužíval, a poněvadž by z něho přijetí dvou sobě odporných vůlí následovalo, jakoby Logos utrpení nám spásonosné trpěti chtěl, člověčenství však odporovalo. To jest bezbožné; neboť jest nemožné, aby v jednom a tomtéž subjektu dvě vůlí vzhledem k témuž předmětu stávalo. Spasitelné učení otců praví zřejmě, že lidská přirozenost Kristova nikdy odděleně a z vlastního pohnutí oproti pokynutí

s ní spojeného Loga svého přirozeného hnutí nevykonávala; nýbrž jen tehdy, a tak a v té míře, jak tomu Logos sám chtěl; abychom to jasně řekli, jako u člověka tělo od rozumné duše vedeno bývá: tak celá lidská přirozenost Kristova vždy a ve všem od božství Logova, byla Bohem pohybována (*Θεοκίνητος*). — Konečně stanovili jsme, aby Sofronius budoucně ani o jedné ani o dvou energiích nemluvil, nýbrž by se se svrchu uvedeným jistým a pravým podáním otců spokojil. Jsa s tím spokojen a ujišťuje nás, že to zachovávatí chce, prosil jen, abychom mu toto své vyjádření též písemně dali, by je těm ukázati mohl, kteří by se ho na sporný článek tázali. My to rádi učinili, a on odcestoval po lodi z Kt. Nedávno poslal nám císař z Edessy psaní a poručil, abychom mu patristické výroky o jedné energii a jedné vůli obsažené v listu Mennově vytáhli a zaslali. My jsme to učinili. Ale majíce ohled na jítření, které z této věci již povstalo, vyložili jsme v zprávě k císaři a v listu k císařskému kancléři nesnadnost předmětu a vše, co jsme o tom jednali, a že se o této otázce nemá dále hloubati, nýbrž že se má při známém a všeobecném učení otců zůstatí a vyznávati, že Jeden a tentýž jednorozený Syn Boží, který jest pravý Bůh a člověk zároveň, jak božské tak lidské působí, a že z Jednoho a téhož vtěleného Loga veškerá božská i lidská energie nerozlučitelně a nedělitelně vychází. Neboť tomu učí nás bohonosič Lev, jasně pravě: „Každá forma působí v obcování s druhou, co jí vlastního jest.“ Potom obdrželi jsme od císaře odpověď, jejíž obsah jest jeho hoden. Jelikož se všechno toto tak od počátku přihodilo, měli jsme nyní za vhodné a nutné vaší bratrské svatosti o tomto předmětu vědomost dáti, příkládajíce opisy svých listů k Cyrovi a císaři, a prosíme vás, byste vše četli, a co nedokonalého naleznete, doplnili, a nám svůj náhled o tom oznámili¹⁾.

Poctivě nejednal Sergius v tomto listu; ani slovem nezmiňuje se o svém dopisování s Theodorem z Faranu a Paulinianistou Jirím, a o ediktu císařově k metropolitovi Cyprskému Arkadiu, staví se, jakoby o celé věci byl ničeho nevěděl, až teprve listem Cyra z Fase, a přece on byl duší všeho jednání císařova. Odvolává se ustavičně k listu Mennovu, který snad sám podvrhl, a vydává učení o jedné energii za učení otců a

¹⁾ U Mans. T. XI. 530 sq. Harduin, III. 1311 sq. Hefele, C. G. III. 130—133.

Lva V., který poslední přece praví, že každá z obou přirozeností, co jejího jest, působí, a pak jsou dvě působnosti v Kristu. Poznav rozhodný odpor Sofroniův a horšího od něho jako od patriarchy se obávaje, vzdává se na jednou rozhodného vítězství dvorní theologie o jedné energii, chce zastaviti vývoj dogmatický, který sám vyvolal. vyhláší otázku za zbytečné slovíčkářství, ale tak, že učení o dvou energiích jest bludné, o jedné za to sice pravé, ale pro mnohé posud „cizí a sluch urážející“ a snaží se papeže po sobě na dvorní stanovisko potáhnouti. A neminul se s účelem.

Honorius pocházel z vážené rodiny Kampanské a vstoupil 27. října r. 625 po smrti papeže Bonifacia IV. na stolec apoštolský. Opat Jonáš z Bobia, jeho vrstevník, líčí ho jako muže ostrovtipného, moudrého, učeného, mírného (a škrumného¹⁾). To všechno může býti pravdou, ale úskočky byzantinské nicméně ho svedly. Jedenáct let provozoval již Sergius svou hru na Východě u veřejnosti, a Honorius neměl o tom ani nejmenšího zdání, buď že apokrisiariů u dvora v Kt. neměl, buď že tito své povinnosti nekonali. Tu z čista jasna dostal svrchu uvedený úlisný a úskočný list Sergiův, na který hned dlouhým listem odpověděl z části onen Sergiův opakovav. Tento list zní: „Váš list jsme obdrželi a z něho se dozvěděli, že nové spory a hádky od jistého Sofronia, dříve mnicha nyní dle doslechu biskupa Jerusalemského, proti našemu bratru Cyrovi Alexandrinskému, který navracujícím se z bludu jednu energii Pána našeho Ježíše Krista zvěstuje, zbuzeny jsou. Tento Sofronius vás později navštívil, tutéž žalobu přednesl a po mnohém poučování prosil za písemné sdělení o tom, v čem od vás byl poučen. Tohoto vašeho listu k Sofroniovi obdrželi jsme opis a poznavše z něho, že jste jej s mnohou opatrností a prozřetelností psal, chválíme, že jste nový výraz (jedna energie) odstranil, který prostým pohoršení dáti mohl. Neboť božským vedením přicházíme k míře pravé víry, kterou apoštolé pravdy světlem sv. písma rozšířili, a vyznáváme, že Pán Ježíš Kristus, prostředník mezi Bohem a lidmi, božská díla působil prostřednictvím člověčenství, které jemu Logovi hypostaticky jest spojeno, a že tentýž lidská díla působí, ano božství lidské tělo nevypravitelným a jediným způsobem nerozdělitelně, neproměnitelně, nesmíšeně a dokonale přijalo. A který se v těle zázraky v dokonalém božství stkvěl,

¹⁾ Baron. *Annal.* ad ann. 626 n. 39.

jest tentýž, který to, co těla jest, v poníženosti utrpení činil, dokonaly Bůh a dokonaly člověk, Jeden prostředník mezi Bohem a lidmi, v obou přirozenostech. — Tentýž jest Syn člověka, který s nebe sestoupil, a Jeden tentýž Pán slávy jest též ukřižován; a přece jisto jest, že božství žádnému utrpení lidskému podrobeno býti nemůže. A tělo nebylo z nebe vzato, nýbrž ze sv. Rodičky Boží na jasný důkaz, že utrpení schopné tělo nevypavitelným a jediným způsobem spojeno jest s božstvím: na jedné straně rozdílně a nesmíšeně, na druhé ale nerozlučitelně, tak že poznáváme, že obě přirozenosti podivuhodným způsobem spojeny jsou, a přec rozdily jejich dále trvají. S tím srovnává se apoštol (I. Korint. 2, 8.), když praví: „Pána slávy ukřižovali,“ a přec božství ani ukřižováno býti ani trpěti nemohlo, ale pro ono nevyslovitelné spojení božské a lidské přirozenosti může se říci: i Bůh trpěl, i člověčenství s božstvím sestoupilo s nebe (Jan. 3, 13.). Proto vyznáváme též **jednu vůli (unam voluntatem, ἐν θελήματι)** Pána Ježíše Krista, poněvadž naše (lidská) přirozenost patrně od božství přijata byla, nikoliv vina v ní; patrně přirozenost, jak před hříchem stvořena, nikoliv ale jak po hříchu zkažena byla. — Jak řečeno, od Spasitele nebyla zkažená přirozenost přijata, která by zákonu jeho ducha se byla protivila, než on přišel hledat a spasit, co bylo ztraceno: padlé přirozenosti lidského pokolení. V údech Kristových nebylo jiného zákona a jiné vůle odporné Vykupiteli, poněvadž způsobem nadpřirozeným byl narozen. A když se v písmě praví: „Sestoupil jsem s nebe, ne abych činil vůli svou, ale vůli toho, který mne poslal“ (Jan, 6, 38.), a „Ne jak já chci, ale jak ty chceš“ (Mt. 26, 39.): nevztahuje se to k rozdílnosti vůle, nýbrž jest to z akkomodace vzhledem ku přijaté od něho lidské přirozenosti řečeno. Neboť jest to pro nás řečeno, kterým příklad dal, abychom jeho šlépějí následovali; dobrý mistr učí učenníky, aby každý nikoliv svou, nýbrž vůli Boží konal. Chceme tedy krácejíce cestou královskou v pravo i v levo kladená osídla minouti . . . berouce se cestou svých předchůdců, (t. j. držíce se starých formulí, nových se varující). A když někteří, kteří, abychom tak řekli, koktají, věc lépe vykládati chtějí a sebe za učitele vydávají, nesmějí se jejich výroky články víry činiti, že totiž v Kristu **jedna neb dvě energie** jsou, jelikož ani evangelia, ani listy apoštolů, ani synody ničeho takového neustanovily. — Že náš Pán Ježíš Kristus, Syn a Logos Boží, skrze něhož vše učiněno

jest, Jeden a tentýž jak božské tak lidské působí, ukazují písmo sv. zcela jasně. Zdali však pro díla božství a člověčenství jedna neb dvě energie mají býti vyvoděny, myšleny a vyslovovány, na tom nám nezáleží, to přenecháváme grammatikářům, kteří hochům, by je k sobě lákali, výrazy vymyšlené podávají. Neboť jsme se z bible neučili, že by Kristus a jeho Duch sv. jednu neb dvě energie měli, nýbrž že **mnohými způsoby** (*πολυτρόπως* — multiformiter) působí. Neboť psáno jest: „Kdo Ducha Kristova nemá, není jeho“ (Řím. 8, 9.), a opět: „Žádný nemůže říci: Pán Ježíš, jediné skrze Ducha svatého. Rozliční pak jsou darové, ale tentýž Duch: a rozličná jsou posluhování, ale tentýž Pán, a rozličná jsou působení, ale tentýž Bůh, který působí všechno ve všem“ (I. Korint. 12, 3—6.). Jsou-li však způsobové působení mnozí, a působí-li je všechny Bůh ve všech údech velikého těla: jak spíše hodí se to naší hlavě (onoho mystického těla) Kristu Pánu? — Když Duch Kristův v jiných, t. j. ve svých údech mnohonásobným způsobem působí, jak mnohem spíše musíme vyznávati, že sám sebou, jakožto prostředníkem mezi Bohem a lidmi, to nejdokonalejší mnohonásobným a nevypravitelným způsobem obcováním obou přirozeností působí. My ale musíme dle výroků písem sv. mysliti a dýchati a vše odmítati, co by jako novota pohoršení v církvi sv. působiti mohlo, aby malí berouce pohoršení na výrazu dvě energie nás za Nestoriansy neměli, a bychom opět (na druhé straně) spozdilým uším eutychiansky učiti se nezdáli, kdybychom jasně jedné energii učili. Musíme se chrániti, aby, když špatné zbraně oněch nepřátel shořely, noví plamenové hubičích otázek se nezapálili. V jednoduchosti a pravdě chceme vyznávati, že Pán Ježíš Kristus, jeden a tentýž, působí v božské a lidské přirozenosti. Lépe jest, když prázdní, nečinní a po pohansku si vedoucí filosofové, kteří přirozenosti odvažují, pyšně žabí křik proti nám pozvednou — nežli aby prostý a duchem chudý lid Kristův nenasyceným zůstal. Učenníci rybářův nedají se filosofii podvésti. To budete, můj bratře, s námi hlásati, jak to my s vámi svorně činíme, a napomínáme vás, abyste varující se nového způsobu mluvy o jedné neb dvou energiích s námi hlásal Jednoho Pána Ježíše Krista, Syna Boha živého, pravého Boha, který ve dvou přirozenostech božské a lidské působí“¹⁾.

¹⁾ Mans. T. XI. 538 sq. Harduin, T. III. 1319. sq. Hefele, C. G. III. 134—136.

Sergius mohl s tímto listem býti úplně spokojen, papeže Honoria pro stanovisko dvoru v tomto sporu získav. Honorius chválí ho pro jeho opatrnost, s jakou jednal naproti Sofroniovi, chválí ho, že výraz „dvě energie“ ku platnosti přijíti nemůže a vyhlašuje celý spor „o jedné neb dvou energiích“ za marné hádání o slova.

V tomto čase vydáno jest synodální psaní patriarchy Jerusalemského Sofronia, které jest nejdůležitější listinou v celé při monotheletské a zároveň velikým theologickým rozbořem o všech hlavních člancích víry, o Trojici, vtělení a učení o dvou energiích. Vydáno bylo po synodě, kterou Sofronius brzo po svém nastoupení v Jerusalemě slavil, a na níž učení monothetismu bylo zavrženo, a dyotheletism stanoven.

Synodální list vykládá nejprve vtělení ve smyslu sněmu Chalcedonského a vyjádřiv jednotu osoby a dvojici přirozenosti přechází k nové otázce a praví: „Kristus jest *ἐν καὶ δύο*; *ἐν* dle osoby, *δύο* dle přirozeností a jejich zvláštností. Z těchto jest ustavičně jedno a nepřestává přec dle přirozenosti býti dvojatým. Proto bývá jeden a tentýž Kristus a Syn a Jednorozený nerozdělené v obou přirozenostech poznáván a působí *φυσικῶς* díla každé usie, která každé přirozenosti podstatně dle quality neb dle přirozené zvláštnosti přináleží, což by možná nebylo, kdyby jako jednu hypostasi též jen jednu jedinou neb nesloženou přirozenost měl; jeden a tentýž nebyl by působil dokonale díla jedné každé přirozenosti. Neboť kdy božství bez těla činilo *φυσικῶς* díla těla? Aneb kdy tělo bez spojení s božstvím konalo díla, která podstatně božství přináleží. Emmanuel však, který Jeden jest, a v této jednotě obé, Bůh a člověk, konal v pravdě díla jedné každé z obou přirozeností; jeden a týž co Bůh božská, a co člověk lidská. A nepůsobil divů jiný, a opět jiný díla lidská a trpěl muka, jako se Nestorius domníval, nýbrž jeden a tentýž Kristus a Syn působil božské a lidské, ale *κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο* (jinak a jinak) jak sv. Cyrill učil; v každé z obou přirozeností měl sílu nesmíšeně, ale též nedílně. Pokud jest věčný Bůh působil zázraky; pokud ale v posledních časech se člověkem stal, působil nízká a lidská díla. Jako totiž v Kristu každá přirozenost neporušeně své zvláštnosti zachovává, tak každá forma (přirozenost) v obcování s druhou působí, co jí vlastní jest; Logos působí, co jest Logovo, v obcování s tělem; a tělo činí, co těla jest, ve spojení s Logem, a sice v jedné hypostasi, po vzdálení všeho dělení; ne-

boť ne odděleně působily (obě formy), co jim zvláštního jest, abychom (takto) na jejich dělení mysliti nemohli. Protož nebceme jako pravověrní, kteří na jedné straně učíme, že jeden a tentýž Syn obé (božská a lidská díla) působil, na druhé straně větou, že každá forma v obcování s druhou působí, co jí vlastní jest, jelikož v Kristu jsou dvě formy působící, co jim vlastního jest, žádným způsobem nijaké rozdělení stanoviti, jak to zde Eutychieané, tam Nestoriané činí. Jich si nevšímajíce uznáváme energii jedné každé přirozenosti zvláštní, a sice energii, která k její podstatě náleží, fysická jest a s druhou obcuje, která nedílně z každé přirozenosti neb usie vychází dle fysické quality, jež v ní bytuje a k její podstatě patří, a která s sebou nerozdělenou a nesmíšenou energii druhé přirozenosti přivádí (totiž s ní spojena jest). Toto tvoří rozdíl energií v Kristu jako bytnost přirozeností rozdíl přirozeností. Neboť nejsou totožná božství a člověčenství dle své přirozené quality, když se i v jedné hypostasi nevypravitelným způsobem sešla, neboť Bůh Logos jest Bůh Logos a nikoliv tělo, když i rozumem oživené tělo přijal a v hypostatickou a fysickou jednotu (*ψυχικῆ ὁμοιότητι*) s sebou spojil; a tělo jest rozumné oživeno, ale nikoliv Logos, když jest i tělo Boha Loga. Proto nemají po hypostatickém spojení bezrozdílně mezi sebou tétéž energie; a my nevyznáváme jedné jediné, přirozené, k podstatě patřící, docela nerozdílné jejich energie, abychom obou přirozeností v jednu usii neb přirozenost nestěsnali, jak to Akefalové činí. Jako nyní každé z obou přirozeností, které nesmíšeně v Kristu spojeny jsou, vlastní energii připisujeme, abychom nesmíšeně spojených přirozeností nesmísili, jelikož přirozenosti z energií a jenom z těchto, a rozdíl přirozeností z rozdílu energií poznáván bývá, jak v těchto věcech rozumní praví: tak tvrdíme, že všechna řeč a energie (činnost) Kristova, ať jest si božská a nebeská, aneb lidská a zemská, z jediného a tohotéž Krista a Syna vychází ze složené a jediné jeho hypostase, která jest vtělený Logos Boží, který obě energie nedílně a nesmíšeně dle svých přirozeností ze sebe *φυσικῶς* vyvádí. Dle své božské přirozenosti, kterou jest Otci spolupodstatný, (vyvádí) božskou a nevýslovnou energii, ale dle své lidské přirozenosti, kterou jest nám lidem spolupodstatný, lidskou a zemskou; a energie vždy jest své přirozenosti, které náleží, vhodna. — Tím, že jeden a tentýž Kristus obé působí, vyvrátil (Kristus) nestorianism; tím však, že zvláštnosti každé přirozenosti po spojení zůstanou

nesmíšené — odstranil eutychianism. Proto rovným způsobem narodiv se jako my byl mlékem živěn, rostl, trpěl hlad, pohyboval se, — (vypočítává Sofronius dále lidská působení) trpěl bolest, když byl bičován, trpěl bolesti těla, když byl na rukou a nohou na kříž přibit; neboť **on dal a propůjčil lidské přirozenosti, kdy chtěl, čas, aby působila** (*ἐνεργεῖν*) **a trpěla, co jí vlastní jest**, aby jeho vtělení za (pouhé) zdání pokládáno nebylo. Nikoliv nedobrovolně neb nuceně toho přijal, když to fysicky a lidsky na sebe přijetí dopustil a v lidských pohybech působil. Takové bezbožné myšlení budiž od nás vzdáleno. Neboť ten, který tato muka snášel v těle, byl Bůh, který svým utrpením nás vykoupil a tím vysvobození od trápení nám zjednal. A on trpěl a jednal a působil lidsky, kdy **sám chtěl**, a **kdy** to pro diváky za užitečné měl, nikoliv ale, kdy fysická a tělesná hnutí ku působnosti hnutými býti chtěla, když i bezbožní nepřátelé svou bezbožnost dokouati chtěli. (t. j. trpěl přec, když sám trpěti chtěl). On přijal utrpení schopné, smrtelné a pomíjející tělo, které přirozeným a bezhříšným pocitům bylo podrobeno, a dovolil mu, aby dle své vlastní přirozenosti trpělo a působilo až k zmrtvých vstání. Neboť tak zrušil, co utrpení schopné, smrtelné a pomíjející v nás jest, a propůjčil nám vysvobození. Tak tedy to, co ponižené a lidské jest, dal na jevo i dobrovolně i fysicky (*φυσικῶς*), i v tom Bohem zůstávaje. **On sám byl správcem svého lidského utrpení a jednání, a ne toliko správcem, nýbrž i pánem nad ním**, jakkoli v přirozenosti utrpení schopné fysicky se tělem stal. Proto přesahalo u něho to, co bylo lidské, o kolik člověka, nikoliv jakoby jeho lidská přirozenost nebyla bývala lidskou, nýbrž pokud dobrovolně se člověkem stal, a co člověk **dobrovolně** utrpení přijal, a nikoliv nuceně a nedobrovolně, jako u nás jest to, nýbrž **kdy a pokud chtěl**. On dal těm, kteří utrpení mu připravovali, dovolení k tomu a přisvědčil k utrpení, která mu fysicky učiněna byla. Svě však božské činy, skvoucí a vznešené, které nad naši nepatrnost vysoko vynikají, totiž zázraky a znamení a údiv vzbuzující díla, jako početí bez semene, narození bez porušení — příchod magů — proměnění vody ve víno — uzdravení slepých — utišení větrů a moře — z mrtvých vstání po třech dnech — tělesné vstoupení na nebesa, a vše co nad náš rozum a naše slova jest a lidské myšlení převyšuje: tyto všechny věci byly důkazy jeho božské usie a přirozenosti Boha Loga, byť i tělem vykonány byly a ne bez těla rozumem oživeného.

— Dle své hypostase jediný a nedílný Syn s dvěma přirozenostma konal dle jedné znamení božská a dle druhé přijal nízkost; a proto praví bohoslovci: Když o jednom Synu opáčné výrazy slyšíš, rozděl je dle přirozeností, veliké a božské přiděl božské přirozenosti, nízké a lidské přirozenosti lidské. — Dále praví vzhledem k Synovi: Veškerá energie patří Jednomu Synu, ale ke které přirozenosti to, co způsobeno jest, přináleží, musí se rozumem poznati. Překrásně učí, že musíme Jednoho Emanuele vyznávati, neboť tak se jmenuje vtělený Logos, a tento Jeden, (a nikoliv *ἄλλος καὶ ἄλλος* — jiný a jiný) **působí vše, vysoké i nízké, bez výjimky** — všechny řeči a energie (působnosti) přináleží jednomu a témuž, jakkoliv jedny jsou božské, druhé jsou lidské a jiné opět střední, božské a lidské spolu. Tohoto způsobujest ona *κοινή (καινή) καὶ θεαυδρικὴ ἐνέργεια* (společná — snad nová -- a boholidská energie) Dionysia Areopagity, která není jednoho, než dvojího způsobu, pokudž zároveň božské a lidské na sobě má, a složeným pojmenováním jedné jak druhé přirozenosti a usie, též každou z obou energií úplně naznačuje.⁴

Dále mluví list o stvoření světa, zavrhuje praexistenci duší a jiné bludy Origenovy, vyslovuje uznání pěti všeobecných církevních sněmů, a ke konci listu prosí patriarcha své kollegy biskupy, aby to, co jest v listu neúplného, opravili a poroučí sebe do jejich modliteb¹⁾.

Účinek tohoto synodálního listu jest neznámý. Sergius, jak tvrdil jeden řečník na šestém všeobecném církevním sněmu²⁾, nepřijal tohoto listu. Papež Honorius obdržev jej činil pokusy, aby mysle utišil; plyne to z úryvku jeho druhého listu k Sergiovi. Tohoto druhého listu nemáme než jenom úryvky z něho³⁾, které na šestém všeobecném církevním sněmu byly čteny.

První zní: „Též Cyrovi Alexandrinskému se psalo, aby nově vynalezený výraz: jedna neb dvě energie, byl zavržen — neboť ti, kteří těchto výrazů užívají, co chtějí jiného, nežli napodobice terminu: jedna neb dvě přirozenosti, též jednu neb dvě energie zaváděti. O přirozenostech jest učení bible jasné,

¹⁾ Mans. T. XI. 461 sq. Harduin, T. III. 1247 sq. Hefele, III. 138 sq. —

²⁾ Mans. I. c. 455. Harduin, I. c. 1251. Hefele, I. c. 145. — ³⁾ Maus. I. c. 579. Harduin, I. c. 1351. Hefele, I. c. 146. 147.

ale docela marné jest, Prostředníku mezi Bohem a lidmi jednu nebo dvě energie připisovati.“

Druhý úryvek ke konci zní: Toto jsme chtěli vaší bratrské lásce oznámiti. Ostatně co se týká církevního dogmatu, a co máme držeti, a čemu učit, tu nesmíme pro prostotu a uva-rování sporů ani jedné ani dvou energií v Prostředníku mezi Bohem a lidmi tvrditi, ale musíme vyznávat, že obě přirozenosti jsou v **jednom Kristu spojeny, a každá v obcování s druhou působí, a koná: božská působí, co božské jest, a lidská působí, co těla jest**, bez dělení a bez smíšení, a nepromění se přirozenost božská v člověčenství, neb člověčenství v božství. Neboť jeden a tentýž jest nízký a vznešený, rovný Otci a menší Otce. — Odstraňujice, jak jsem pravil, pohoršení nových výrazů, nesmíme tvrditi a hlásati ani jedné, ani dvou energií, než musíme vyznávat místo jedné energie, že **Jeden Kristus Pán v obou přirozenostech působí; a místo dvou energií ať raději s námi hlásají dvě přirozenosti, t. j. božství a člověčenství, které v jedné osobě jednorozeného Syna Božího nesmíšeně a nedílně a neproměnitelně působí, co jim vlastní jest**. To jsme chtěli vaší bratrské svatosti oznámiti, abychom se v jednom učení víry srovnávali. Též jsme svým bratřím Cyrovi a Sofroniovi psali, by o výrazy: jedna neb dvě energie nestáli, než s námi hlásali **Jednoho Krista, který skrze obě přirozenosti božské a lidské působí**. Hlavně nalehali jsme na vyslance, které k nám náš bratr a spolubiskup Sofronius poslal, aby nestál o výraz: dvě energie; a oni to slibili pro ten případ, když Cyrus od hlásání jedné energie ustane.

§. 148.

Otázka, jsou-li tyto listy ex cathedra, a byl-li Honorius pravověrným.

Podavše listy Honoriovy musíme otázku v nadpisu paragrafu učiněnou rozebrati ¹⁾.

¹⁾ Srv. Apologia pro Honorio I. Romano pontifice. Auctor. J. B. Bortoli. 1750. — Ughi: De Honorio I. Bononiae 1784. — Hefele: Conciliengeschichte, III. 130 sq. 264 sq. — Döllinger: Papstfabeln des Mittelalters. München, 1863. str. 131 sq. — proti oběma die Honoriusfrage v Katholiku, prosincový sešit r. 1863 str. 681 sq. — Schneemann: Studien über die Honoriusfrage, Freiburg. 1864. — Rump: německý překlad

Především pravíme, že listy Honoriovy nejsou s kathedry mluveny. Neboť 1. Honorius nechce nic rozhodovati, přikazuje, aby se ani o jedné ani o dvou energiích nemluvalo, a chce aby všichni na stanovisku Chalcedonském stáli zůstali. Výslovně praví: „To budete, můj bratře, s námi hlásati, jako i my svorně to s vámi činíme, a napomínáme vás, aby jste **varující se nového způsobu mluvení o jedné neb dvou energiích** s námi hlásal Jednoho Pána Ježíše Krista, který ve dvou přirozenostech božské a lidské působí.“ (1. list.) „**Odstraňující, jak jsem pravil, pohoršení nových výrazů nesmíme tvrditi a hlásati ani jedné ani dvou energií**“ (2. list). Honorius nechce jak z veškerého obsahu obou jeho listů a jasných slov plyne, žádnému dogmatickému vývoji, a nechce žádný definitivní výrok o sporné věci pronésti, naopak brání se vší silou, aby nový článek víry nepřibyl, právě v 1. listu: „A když někteří, kteří, abychom řekli, koktají, věc lépe vykládati chtějí a sebe za učitele vydávají, **nesmějí se jejich výroky články víry činiti, že totiž v Kristu jedna neb dvě energie jsou**, jelikož ani evangelie, ani listy apoštolů ani synody ničeho takového neustanovily. Když tedy Honorius nic definovati nechtěl, pak také obsah nic definovati nemůže.

2. Ráz těchto listů jest patrně soukromý; jsou dány k Sergiovi, a ve veškerém obsahu není ani stopy, aby je Sergius dále podal a pravidlem křesťanského života učinil; byly pouze pro něho a jeho poučení složeny, a odpočívaly proto po dráhná léta v archivu Kt.; jiní biskupové, jmenovitě ostatní patriarchové, neobdrželi jejich opisů, a v listech není ani stopy, že je obdržeti měli.

déjin církevních Rohrbacherových sv. X. 121 sq. — Reinerding: Beiträge zur Honorius- u. Liberius-Frage, Münster, 1865. — Hefele: Causa Honorii Papae, Neapoli. 1870. — Die Honoriusfrage. Eine kritische Beleuchtung der Schrift des hochw. H. Bischofes von Rottenburg. Regensburg, New-York. u. Cincinnati 1870. — De Honorii Papae epistolarum corruptione. Scripsit Bottemanue. Boscoduci 1870. — In epistolas Honorii Papae ad Sergium commentatio. Romae 1870. — Pro Honorio et Sede Apostolica contra C. J. Hefele. Florentiae. 1870. Ghilhardus: Honorius Papa ab accusationibus veterum et novorum infallibilitatis summi pontificis adversariorum vindicatus. Taurini. 1870. — De Honorii I. Romani Pontificis causa in Concilio VI. Dissertatio Josephi Pennacchi. Romae 1870. — Spisů sem příslušných, které jazykem francouzským a vlášským složeny jsou, pomíjíme.

Dále papežové vydávající úřední listiny užívali vždy jistých formalit, které sice netvoří podstaty listiny, ale kde chybí, jest praejudicium, že listina není úřední. V staré době vydávaly se takové listiny na synodách aneb alespoň v schůzi městského duchovenstva, veškeré úřadování bylo synodální a nikoliv kancelářské. Při listinách, které rozbíráme, nebyla synoda italských biskupů nebo porada římského duchovenstva svolána, než papež se svým tajemníkem Janem vyhotovili je a zaslali. Takové počínání předpokládá již samo sebou, že papež článek víry definovati nechce.

3. V celých listech papež nikde neporoučí, ničeho pozitivního neurčuje, ale jenom prosí a napomíná, ano docela kompromissy uzavírá a namlouvá Sofroniovi, aby mlčel, bude-li Cyrillus mlčet. Namlouvati někomu, aby u víře kompromiss uzavřel, aneb uzavřený zachoval, není přece žádným konečným výrokem s kathedry, který by věřící pod trestem vyloučení z církve zavazoval, co věřiti mají.

Když jsme ukázali, že oba listy Honoriovy nejsou výroky s kathedry, tu nám dále do obsahu nic není; ale chtějíce býti spravedlivými pravíme, že bludu monotheletského v listech není.

Až do těchto listů točil se veškerý spor okolo toho, v Kristu-li byly dvě nebo jedna energie, a teprve nyní učinila se otázka o jeho vůlích; proto vyšetřujeme pravověrnost Honoriovu rozdělíme si svou hesi ve dva díly, totiž: 1. čemu učil Honorius o energii; a 2. čemu o vůli Kristově.

Ad 1. Honorius má celý spor o jedné nebo dvou energiích za pouhé slovíčkářství, které se spíše za lakadlo grammatikářům hodí, ale nikoliv biskupům jako učenníkům apoštolů, a praví, že Kristus dle písma **mnohonásobnými způsoby působí**. Tím neřekl ničeho bludného; neboť řecké slovo *ἐνέργεια* znamená tak dobře „způsob působení čili činění“ ve smyslu: „mohutností ducha,“ jako znamená „jednotlivé působení čili činění, konání,“ které v nesčíslném počtu z oné mohutnosti vychází; čili jinými slovy energie jako mohutnost jeví se v životě nesčíslnými konkrétními případy čili úkony.

A tyto konkrétní případy čili úkony měl Honorius na mysli, když onen výrok: „**mnohonásobnými způsoby**“ učinil; tím ovšem pro tento spor ničeho neřekl, než spíše určitému výroku ujíti chtěl, a ukázal tak, že celé věci nerozumí (1. list).

Ale přece i v 1. listu učí dvěma energiím jako mohutnostem, pravě: „Vyznáváme, že Pán náš Ježíš Kristus, Prostředník mezi Bohem a lidmi, působil božská díla prostřednictvím člověčenství, které jemu Slovu hypostaticky jest spojeno, a že tentýž lidská díla působí, jelikož božství lidské tělo nevypavitelným způsobem nerozdělitelně, neproměnitelně, nesmíšeně a dokonale přijalo. A ten, který se v těle zázraky v dokonalém božství stkvěl, jest tentýž, **kteřý to, co těla jest**, v poníženosti utrpení činil, dokonalý Bůh a dokonalý člověk.“ Toto místo předpokládá, že lidské tělo čili lidská přirozenost působiti měla, jakkoli ve svém působení na Slovu závisela. Úplně jasně vyjadřuje se o tom v druhém listu, pravě: „Odstraňující pohoršení nových výrazů nesmíte tvrditi a hlásati ani jedné ani dvou energií. — místo dvou energií ať raději s námi hlásají **dvě přirozenosti, t. j. božství a člověčenství, které v jedné osobě jednorozeného Syna Božího nesmíšeně a nedílně a neproměnitelně působí, co jim vlastní jest.**“ Varuje se sice Honorius technického výrazu pro učení církve, ale přece vyjadřuje je dlouhým opisováním. V učení o energiích myslil a psal pravověrně.

Ad 2. S jednou neb dvěma energiemi jest ve spojení jedna nebo dvě vůle v Kristu. Až posud, jak jsme pravili, nebyla řeč o vůlích, než jenom o energiích. Aby Sergius Honoria k učení o jedné energii přivedl, postavil před něho strašáka, kam by dvě energie, které dvě vůle předpokládají, vedly, kdyby se stanovily, pravě: „Rovněž horšejí se mnozí na výrazu: dvě energie. — poněvadž by z něho přijetí dvou sobě odpor- ných vůlí následovalo, jakoby Logos utrpení nám spásenosné trpěti chtěl, ale člověčenství odporovalo. Neboť jest nemožná, aby v jednom a témž subjektu dvě vůlí vzhledem k témuž předmětu stávalo.“ Dovedení Sergiovo jest: Jedna energie, jedna vůle, jeden subjekt; dvě energie, dvě odpor- ných vůle v jednom subjektu, což jest absurdní. Honorius nejprve klade velikou váhu na úzké spojení obou přirozeností v jedné osobě Boha Loga a z něho plynoucí sdílnost vlastností (communicatio idiomatum), tak že se může říci: „Pána slávy ukřižovali,“ „Bůh trpěl“ a i „člověčenství sestoupilo s božstvím s nebe.“ A nyní náhle a beze všeho spojení praví: „Proto vyznáváme též jednu vůli Pána Ježíše Krista.“ Jakou vůli myslí Honorius? Myslí jako Monotheleta: Jedna osoba, jedna energie, jedna vůle? Nikoliv; tak nemyslí. Neboť v též větě, v které jednu

vůli vyslovil, nalézá se na půdě, která s monotheismem činiti nemá. Praviť papež: Kristus měl jednu vůli, „poněvadž naše přirozenost jest od něho přijata, nikoliv vina v ní; patrně ona přirozenost, jak před hříchem stvořena byla, nikoliv ale ta, jak po hříchu zkažena byla.“ Kristus měl, jinými slovy řečeno, neporušenou přirozenost lidskou, tutěž, kterou měl Adam před svým pádem. Adam však měl před pádem vůli, která morálně s božskou byla jedno, tudy i vůle lidské přirozenosti Kristovy stávala a byla s božskou za jedno; jinak není analogie mezi Adamem a Kristem. Upíráť Honorius Kristu žádostivost (*concupiscentiam carnis*), která v něm proto nebyla, že byl nadpřirozeně počat, a tudy prost dědičného hříchu a jeho následku. zákona údů. V Kristu nebyl boj zákona údů proti zákonu ducha. Toto píše Honorius měl na mysli slova Pavlova (Řím. 7, 23.), upíral Kristu onen zákon a důsledně musil mu ponechatí zákon ducha, který ale morálně jest jedno s vůlí Boží čili zákonem Božím; a nyní mohl říci: vyznáváme jednu vůli Pána Ježíše Krista, totiž morální; neboť zákon ducha souhlasil vždy s vůlí Boží; že tento souhlas vždy byl, dokazuje papež biblicky.

Ale namítá se: Sergius neptal se Honoria na zákon údův, nýbrž na vůli lidskou vůbec; a na to odpovídá mu Honorius. Pravdať, že na lidskou vůli vůbec se Sergius tázal, ale papež, jak patrně jest, neodpověděl ku jeho otázce a pustil se na pole otázky docela cizí. Vysvítá z toho, že Honorius a jeho sekretář vlastně nevěděli, oč běží, a parafrasovali pouze list Sergiův, mnohé jeho náhledy opravujíce, neb od nich odbočujíce (na př. mnohonásobně působí), neb na cizí pole, jako zde na zákon údů, zabíhajíce.

Ale při vši pravověrnosti provinil se Honorius přetěžce. 1. Odbýval tak důležitou věc s velikou lehkomyšlností neradě se dle své povinnosti a po způsobu onoho času synodálně, nýbrž z krátka předmět odbýváje. 2. Vyřkl slovo: „jedna vůle v Kristu“ a podal takto heslo bludu, kterého nepřátelé nyní místo hesla: jedna energie se uchopili a na něho jako svého se odvolávali, neptajíce se po smyslu onoho výroku a majíce dosti na tom, že dle slova papeže za svého čítati mohou, a tím posloužil pozitivně bludu. 3. Zakázal užívání pravověrné formule dvě energie, a tím ublížil negativně pravověrnosti.

Obhájení pravověrnosti Honoriovy podnikli v krátkém

čase po jeho smrti, papež Jan IV., jeho druhý nástupce, koncipient listu opat Jan v Římě a opat sv. Maximus.

Když Pyrrhus, patriarcha Kt., pro své učení o jedné vůli na Honoria se odvolával, psal mu Jan IV.: Na zprávu Sergiovu, že někteří dvě sobě odporné vůle přijímají, odvětil Honorius, že Kristus sice pravé člověčenství přijal, ale nikoliv ono pádem pokažené, nýbrž jak bylo před pádem. V něm proto nebyl žádný zákon údů, který by duchu odporoval. Toto jest, pokračuje Jan dále, úplně pravda, Kristus měl proto, jako původně Adam, jen jednu přirozenou vůli, **kdežto v nás dvojí vůle jest**. Takto mnil i Honorius a popíral jen vůli údů, která vůli ducha odporna jest. On mluvil jen o lidské vůli Kristově, (když totiž ono una voluntas tvrdil), a žádný nesmí ho haněti, že jen o lidské přirozenosti mluvil a o božské mlčel. On odpověděl na zprávu Sergiovu jen to, čeho bylo tenkrát potřeby, jelikož i apoštolé brzo o božské, brzo o lidské přirozenosti mluví¹⁾.

Podobně hájil římský opat Jan, který při vyhotovování prvního listu působil, svého pána. Sv. Maximus přijal jeho slova do své disputace s patriarchou Pyrrhem. Pravit: „Koncipient onoho listu Honoriova, který později po rozkazu Jana IV. též k císaři Konstantinovi Herakliovi psal, ujišťuje: My jsme (t. j. v onom listu) pravili, že jedna vůle v Pánu jest, nikoliv jedna vůle božství a člověčenství zároveň, nýbrž my jsme mluvili o jedné vůli člověčenství. Poněvadž Sergius psal, že někteří dvěma odporným vůlím v Kristu učí, odpověděli jsme, že Kristus dvou sobě odporných vůlí, těla i ducha, neměl, nýbrž jen jednu vůli, která člověčenství fysicky charakterizuje. Kdyby někdo řekl, proč jste mluvili o člověčenství Kristově o jeho božství docela mlčeli: odpovídáme, předně odpověděl Honorius k tomu, oč se ho Sergius tázal, za druhé drželi jsme se jako ve všem, tak i zde obyčeje písma svatého, které brzo o božství brzo o člověčenství Kristově jenom mluví“²⁾. Z tohoto výkladu koncipientova jest patrno, že Honorius odpověděl. nač se Sergius netázal, a my máme svůj náhled potvrzený, že oba vlastně nevěděli, oč tu běží.

Sv. opat Maximus, tento znamenitý znalec a odpůrce Monothetů, vykládal list Honorioův, když se na něho jako patrona

¹⁾ Anastasii Collectanea u Galland. T. XIII. 32 sq. Mansi, T. X. 682 sq. Hefele, III. 148. — ²⁾ Maximi disput. cum Pyrrho u Mansiho, T. X. 739 sq. Hefele, III. 148. 149.

učení o jedné vůli Pyrrhus odvolal, slovy opata Jana a nena-
lézal mezi textem a výkladem žádného odporu; a na jiném
místě v listu k Marinovi presbyterovi praví, že nikoliv lidská
vůle vůbec, nýbrž jen hřísná se Kristu upírá¹⁾.

§. 149.

Ekthesis císaře Heraklia r. 638.

Odpověď na synodální list Sofroniův byla **Ekthesis**, kte-
rou Sergius sepsal, a již císař Heraklius navrátiv se z Orientu
svým podpisem za svou přijal a mezi zářím a prosincem r.
638 prohlásil. Má formu symbola, vykládá napřed učení o nejsv.
Trojici, rozbírá vtělení Syna Božího, zakazuje ve své hlavní
části **o jedné neb dvou energiích mluvit**, poněvadž by se
ve smyslu haeretickém vykládati mohly a **stanoví jednu vůli
v Kristu**. Zníť hlavní místo: „A nebyl to jiný, který zázraky
konal, a jiný, který muka snášel, nýbrž my vyznáváme jed-
noho a téhož Loga, který jest Bůh a člověk spolu, jedna hy-
postase a jedna osoba, která trpěla v těle, v božství utrpení
jest neschopna; jemu a tomu též náleží zázraky a utrpení,
která dobrovolně v těle snášel. — Všechnu božskou a lidskou
energii připisujeme jednomu a těmž vtělenému Logu a kla-
níme se mu, který pro nás dobrovolně a v pravdě v těle byl
ukřižován a vstal z mrtvých; a nedovolujeme, aby někdo **jednu
neb dvě energie** vtěleného Pána tvrdil a jim učil, nýbrž žá-
dáme, aby se, jak to svaté a všeobecné synody podaly, vyzná-
valo: Jeden a tentýž jednorozený Syn náš Pán Ježíš Kristus
působí jak božské tak lidské, a všechna božská i lidská ener-
gie vychází od jednoho a téhož vtěleného Boha Loga bez smí-
šení a bez dělení a **vztahuje se k jednomu a těmž**. Poně-
vadž výraz: jedna energie, jakkoli ho někteří otcové užívají,
přec jednotlivcům jest cizí a je znepokojuje, jelikož se domní-
vají, že se ho proto užívá, aby se dvě přirozenosti, které v Kri-
stu hypostaticky spojeny jsou, zrušily, a (poněvadž) taktéž na
výrazu: dvě energie mnozí pohoršení bérnou, jelikož u žádného
ze sv. otců nepřichází, a poněvadž by se důsledně pak dvěma
sobě odporným vůlím učití musilo, jakoby Bůh Logos obmý-
šleje nás spasiti utrpení podstoupiti chtěl, ale jeho člověčenství

¹⁾ Maximí ep. ad Marin. u Man^c. T. X. 687 sq.

této vůli se protivilo, což bezbožné a křesťanskému dogmatu cizí jest. Když sám bezbožný Nestorius, jakkoli božské vtělení Páně dělil, a tak dva syny stanovil, neopovážil se dvě jeho vůle tvrditi, ano naopak jednotejnému chtění (*ταυτοβουλῆαν*) od něho přijatých dvou synů učil: jak by pak mohli pravověrní, kteří jednoho jen Syna a Pána velebí, dvě a sice sobě odporne vůle stanoviti! Protož musíme, ve všem tedy i v tomto případě sv. otců následující, jednu vůli našeho Pána Ježíše Krista, pravého Boha, vyznávat. tak že nikdy jeho rozumně oživené tělo odděleně a z vlastního popudu naproti pokynutí s ním hypostaticky spojeného Boha Loga svého přirozeného pohybování nevykonávalo, nýbrž jen tenkrát, a tak, a v té míře, jak tomu Logos chtěl. Tak učili všichni Bohem osvětlení učitelé — a my přikazujeme, aby křesťané tak učili a mysli, nic k tomu nepřidávající a nic z toho neubírající¹⁾. Ekthesis jest tedy jasně vyslovený blud monothelismu.

Sergius slavil v posledních měsících r. 638 synodu v Kt. snad jen endemusní, která Ekthesi souhlasící s učením apoštolů nalezla a ji schválila a stanovila, aby každý, kdo by jedné neb dvěma energiím učil, byl-li by to biskup neb klerik, byl se-sazen, byl-li by mnich neb laik, od sv. přijímání byl vyloučen. Nástupce Sergiův Pyrrhus potvrdil opět Ekthesi na synodě Kt. v lednu 639²⁾.

V Alexandrii četl Cyrus s velikou radostí Ekthesi, kterou mu Sergius zaslal, a dal zpívati hymny, že Bůh tak moudrého císaře lidu dal.

Sofronius, hlavní zástupce dyotheletismu, zemřel před vydáním Ekthese, a stolec Jerusálémský padl do rukou monothelisky smýšlejícího biskupa Sergia Joppenského.

Macedonius, patriarcha Antiochenský, byl nekanonicky na svůj stolec dosazen a od Sergia vysvěcen. Jelikož Arabové zprva Antiochii ohrožovali a r. 638 ji skutečně dobyli, nevkrčil Macedonius do svého sídla, zůstal v Kt. a stál od prvopočátku na straně monothelické. Východ stál úplně po svém otrockém způsobu na straně dvoru.

Ne tak povolným byl Západ. Když exemplar ekthese do Italie byl dodán, byl již Honorius mrtev († v říjnu 638). A zdá se, že zpráva o smrti Honoriově a volbě jeho nástupce

¹⁾ Mansi, T. X. 991. Harduin, III. 791. Hefele, III. 156 sq. — ²⁾ Hefele, III. 157. 158.

Severina do Kt. před odesláním ekthese přibyla. Volba Severinova stala se brzo po smrti Honoriově, a zástupce císařského exarchy Isáka zmocnil se při této příležitosti papežského paláce Lateranu, aby jej oloupil. Darmo byl odpor nově zvoleného papeže. Isák přbyl do Říma, dal všechno zlato a všechno drahé zboží z paláce odvésti a dělil se o kořist s císařem ¹⁾. Římské duchovenstvo poslalo posly k císaři za potvrzení volby Severinovy. Tito byli dlouho v Kt. zdržováni a dostali konečně v odpověď, že volba bude potvrzena, když slíbí, že papeže ku potvrzení dogmatické listiny (ekthese) přimějí. Aby se z léčky vytáhli, slibili, že to papeži oznámí a onu listinu mu podají. Tak bylo potvrzení císařovo vyhotoveno, a dán rozkaz ke konsekraci Severinově ²⁾, která se 28. května r. 640 stala. Ale papež umřel již po dvou měsících a čtyřech dnech zavrhnuv dříve monothetism.

Jeho nástupce Jan IV. byl posvěcen 24. pros. 640, brzy po svém povýšení vyřkl na římské synodě klatbu nad monothetismem. O svém výroku o ekthesi zpravil patriarchu Kt. Pyrrha, a císař Heraklius jmenoval v listu ku papeži Sergia jejím původcem, který mu ji takorůzka vnutil ³⁾.

Císař Heraklius umřel na vodnatelnost 11. února r. 641 a na trůnu následovali jeho dva synové Heraklius Konstantinus (z prvního manželství) a Heraklius Mladší jinak Herakleonas zvaný (z druhého manželství); ale oba měli druhou manželku Martinu jako matku ctíti. Když papež Jan IV. o této změně na trůnu zprávu obdržel, poslal mladému císaři Konstantinovi, který nejvyšší moc držel, delší list, kde jemu právě učení o energiích a vůlích v Kristu vykládá a orthodoxie Honoriovy hájí. „Pyrrhus“ praví „prý rozšiřuje v Orientu psaní, v kterém se něčemu novému učí a tvrdí, že i Honorius byl jednotejného mínění.“ Když Jan IV. Honoriova způsobem shora podaným obhájil, pokračuje: „Učení o jedné vůli jest hæretické. Ať jsou otázaní hajitelé tohoto učení, která by to jedna vůle byla, lidská-li neb božská. Praví-li, že božská, odporuje jim právě člověčenství Kristovo, a oni upadají v manichæism; tvrdí-li, že tato jedna vůle jest lidská, musejí býti s Fotinem a Ebionity zavrženi jakožto popírači božství Kristova; chtějí-li

¹⁾ Baron. Annal. ad ann. 638. n. 6. Pagi ad ann. 638. n. 5. — ²⁾ Ep. Maximi: ad Thalassium v Anastasii Collectanea u Galland. XIII. 42. Mans. X. 677. Hefele, II. 159. — ³⁾ Pagi ad ann. 640. Mansi, T. XI. I.

smíšenou vůli stanoviti, směšují zároveň přirozenosti, a užívajíce výrazů: jedno působení, praví, jako Eutyches a Severiané, že jedna přirozenost Kristova působí. — Slyšel jsem (praví konečně), že biskupové byli vyzváni, aby list s novým učením (ekthesi) na škodu epištoly Lvovy a synody Chalcedonské podepsali. Císař ať dá tuto veřejně přibitou listinu strhnouti a drží novotáře na uzdě; neboť zpráva o tom zarmoutila Západ a věřící hlavního města¹⁾.

Účinek tohoto listu jest neznámý. Dle Zonary stal se mladý císař Heraklius Konstantinus pravověrným, ale po 7 měsících zemřel. Mělo se za to, že ho macecha Martina otrávil, aby její syn Herakleonas se samovládcem stal. Herakleonas byl po 6 měsících revolucí svržen, potom byl jemu nos a matce Martině jazyk vyříznut a oba do vyhnanství posláni. Patriarcha Pyrrhus přehl do Afriky, a trůn obdržel Konstans II., též Konstantin jmenovaný, syn Konstantina Heraklia, vnuk starého Heraklia. On odpověděl na list papežův, který byl jeho otci zaslán, přívětivě a ujišťoval ho, že pravověrně smýšlí a onu káranou listinu (ekthesi) strhnouti dal²⁾.

Jan IV. zemřel 11. října r. 642, a jeho nástupce Theodor vyslovil se rozhodně proti bludu a nedal se lsti řeckou ošáliti. Nový patriarcha Kt. Pavel žádal po vyhnání Pyrrhově za své uznání v Římě. Papež žádal od něho zavržení ekthese a jejího stržení s veřejných míst a slíbil mu uznání, když Pyrrhus bude napřed synodou řádně souzen a sesazen, jelikož proti němu důležitě články žalobní mluví³⁾.

Do této doby spadá disputace opata Maxima s patriarchou Pyrrhem. Maximus pocházel ze staré rodiny Kt., narodil se r. 580, obrátil na sebe pro svou učenost a obratnost pozornost císaře Heraklia a stal se jeho prvním tajným písařem, mužem velikého vlivu a znamenité vážnosti. R. 633 stal se mnichem v Chrysopoli. Když Sofronius r. 633 poprvé v Alexandrii proti monotheletismu povstal, byl Maximus jeho průvodčím. Když se hærese v Kt. rozšiřovala, uzavřel Maximus, který se opatem stal, že půjde do Říma, a přišel na této cestě do Afriky. Zde se zdržoval déle, obcoval s tamějšími biskupy, nalezl příznivce v císařském místodržiteli Řehořovi a varoval všude před mo-

¹⁾ Anastasii Collectan. u Galland. T. XIII. 32. sq. Mansi, T. X. 642 sq. Hefele, III. 160. 161. — ²⁾ Hefele, III. 161. 162. — ³⁾ Anastasii Collectan. u Galland. T. XIII. 39. Mans. T. X. 702. Hefele III. 163. 164.

notheletskou hæresi¹⁾. Zde, na místě neznámém, měl v přítomnosti místodržitele a mnohých biskupů s vyhnaným patriarchou Pyrrhem slavnou disputaci²⁾, který vida se přemoženým slíbil, že v Římě před papežem svůj blud odvolá. Oba odebrali se nyní do Říma, kde Pyrrhus blud zavrhl a pravověrným vyznáním s církví se smířil. Později však odpadl v Ravenně opět od pravé víry a vrátil se k svému bludu.

§. 150.

Typus císaře Konstanta II. r. 645. Papež Martin mučenník pro dyotheletism.

Po odchodu Maxima a Pyrrha z Afriky slavili Afričané synody, zavrhlí monotheletism a žádali papeže Theodora, aby patriarchu Kt. Pavla napomenul, by od bludu ustál³⁾. Papež to učinil, ale Pavel odpověděl mu listem⁴⁾, kterým rozhodně učení o jedné vůli v Kristu hájil. Proto vyřkl nad ním papež sesazení a jmenoval okolo tohoto času biskupa Štěpána z Doru (v Palaestině), kterého Sofronius před lety jako svého vyslance do Říma poslal, svým vikářem v Palæstině, aby od Sergia vetřelé biskupy monotheletsky smýšlející, kdyby se obrátili nechtěli, sesadil. Též Maximus bojoval dále proti bludu⁵⁾.

Patriarcha Pavel chtěje se za své sesazení na papeži pomstít, učinil, čeho posud žádný hæretik se neopovážil, zbořil oltář sv. stolce v paláci Placidie, a zakázal tam celebrovati apoštolským apokrisiariům; pronásledoval je s jinými pravověrnými muži, jedni byli vězněni, jiní do vyhnanství posláni a jiní bitím týráni; konečně způsobil, že císař Konstans II. r. 648 nešťastný **Typus** vydal.

Typus zní: „Jsouce zvykli vše činiti a na vše pozor dávat, co k blahu našeho křesťanského státu sloužití může, obzvláště co se týká neporušeného učení, na němž všechno naše štěstí závisí, poznali jsme, že náš pravověrný lid jest znepokojován, poněvadž jedni s strany ekonomie boží (vtělení) jednu vůli uznávají a tvrdí: Jeden a tentýž působí božské a lidské

¹⁾ Hefele, III. 165. 166. Vita s. Maximi ve vydání děl sv. Maxima od Combefis-e T. I sq. — ²⁾ Její acta: v s. Maximi oper. ed. Combefis. T. II. 159 sq. Mans. T. X. 709 sq.; v přídavku k T. VIII. Baronia; Hefele, II 165 sq. — ³⁾ Hefele, III. 181—185. — ⁴⁾ Mansi, T. X. 1019. Harduin, T. III. 815. Hefele, III. 185—186. — ⁵⁾ Hefele, III. 186.

(zde se stotožňuje nesprávně monothetismus s větou pravověrnou, kterou orthodoxní vždy drželi); a druzí opět dvě energie a dvě vůle přijímají. První hájí svého náhledu tím, že náš Pán Ježíš Kristus jest jenom **jedna osoba** ve dvou přirozenostech, (a proto) bez smíšení a dělení chce a působí božské i lidské; druzí (praví): poněvadž v jedné a též osobě dvě přirozenosti bez dělení se poji, zůstává prý i jejich rozdílnost od sebe, a dle vlastností přirozeností působí jeden a tentýž Kristus i božské i lidské. — Myslíme vedení jsouce Bohem, že vzňatý plamen nesvornosti nám udusiti jest. Proto oznamujeme všem svým poddaným, že od tohoto okamžení nemají více dovolení, o jedné vůli a jedné energii aneb o dvou energiích a dvou vůlích se hádati. Toto prikazujeme, nikoliv abychom něco od zbožného učení odňali — nýbrž aby veškeren další spor vzhledem k vzniklým otázkám přestal — a látka učení ať se zachová, která před zmíněnými spory byla. Žádný z těch, kteří posud jedné vůli a jedné energii neb dvěma vůlím a dvěma energiím učili, ať není haněn neb obviňován. — K úplnému sjednocení a obcování církví, a by hádky chtivým nebyla dána příležitost, prikazujeme, aby v kobce velikého chrámu našeho residenčního města přibité listiny o oněch sporech (ekthesis) byly sňaty. Kdo proti rozkazu jednati bude, podléhá přede vším soudu hrozného Boha, ale stihne ho i trest, který jest na potupitele císařských rozkazů stanoven. Jest-li biskup neb klerik, bude sesazen; jest-li mnich, bude exkommunikován a ze svého sídla (kláštera) vyhnán; jest-li úředník civilní neb vojenský, ztratí úřad a hodnost; jest-li soukromník, bude na jmění potrestán, když jest vznešený, pakli jest nízký, bude tělesným trestem a věčným vyhnanstvím zastihnut¹⁾.

Typus liší se od Ekthese tím, že má formu císařského ediktu, tato forma symbola; Ekthesis zakazuje mluvit o jedné neb dvou energiích a stanoví jednu vůli, Typus chce býti nestranným a zakazuje i toto. Myšlénka však obou jest tatáž: vývoj totiž církevního dogmatu má zůstat tam, kde před tímto sporem stál. Ekthesis žádá poslušnost vůbec, typus hrozí občanskými tresty, které též se vši přísností byly vykonávány.

Po vydání typu zemřel brzy (13. května r. 649) papež Theodor, snad jej ani neviděv, a po něm následoval Martin I.

¹⁾ Mansi, T. X. 1029. Harduin, T. III. 823. Hefele, III. 186—188.

jsa k důstojnosti papežské 5. června zvolen. Byl kněz církve římské, dříve apokrisiarius sv. stolce v Kt., muž slavný, krásou, otností a učeností vynikající, kterého prozřetelnost božská za mučenníka dyotheletismu určila. Na biskupství byl posvěcen bez potvrzení císařova, jelikož o něm Řekové tvrdili, že irregulárně a nezákonnitě do biskupství se vetřel¹⁾.

První slavný čin nového papeže bylo slavení veliké synody, která svou vážností ekumenickým se rovnala. Byla slavena v Lateranu v basilice Konstantinově (ecclesia Salvatoris), odbyvalo se při ní 5 sedění, která navštívena byla 105 biskupy a trvala od 5. října do 31. téhož měsíce²⁾. Předsedou byl papež sám. Synoda vyšetřovala důkladně blud Monotheletů a čtla proto úryvky z jejich spisů, vyslyšela čtení Ekthese a Typu a přijala důkazy pro heterodoxii Cyrovu, Sergiovu, Pyrrhovu a Pavlovu. Potom byla čtena patristická místa pro dyotheletism a na základě jejich sestavilo se symbolum a 20 anathematismů.

Symbolum jest latinský překlad a opakování symbola Chalcedonského od slov: „jednoho a toho samého,“ až do: „Ježíše Krista,“ a nyní následuje důležitý přídavek: „a (věříme) v jeho dvě jak nesmíšeně spojené přirozenosti, tak i ve dvě přirozené vůle, božskou a lidskou, a ve dvě přirozené působnosti (operationes), božskou a lidskou s úplným a nijak zmenšeným srovnáváním (in approbatione perfecta et indiminuta), a že tentýž jest v pravdě dokonalý Bůh a dokonalý člověk, tentýž a jeden Pán náš a Bůh Ježíš Kristus, který chce a působí božsky a lidsky naše spasení“³⁾.

Totéž učení více explicitě vyvinuje též 20 kanonů na synodě sestavených, neobmezují se však pouze na spornou otázku, nýbrž rozbírají celou christologii, zavrhuji blud a anathematizují (kan. 18.) jeho náčelníky Theodora Faranitanského, Cyra Alexandrinského, Sergia Kt. a jeho nástupce Pyrrha a Pavla, Ekthesi a Typus⁴⁾.

Papež a všichni členové podepsali akta synody, a papež zoslal je do všech končin křesťanstva; mimo ně poslal papež a synoda společnou encykliku ke všem biskupům, presbyterům, jahnům, opatům, mnichům, asketům a celé církvi, aby písemně

¹⁾ Martini ep. 15. u Mans. T. X. 852. Hefele, III. 189. — ²⁾ Acta u. Mans. T. X. 863 sq. Harduin, T. III. 687 sq. Hefele, III. 190 sq. —

³⁾ Mans. I. c. 1150. Harduin, I. c. 919. Hefele, I. c. 200. — ⁴⁾ Mansi, I. c. 1151 sq. Harduin, I. c. 922 sq. Hefele, I. c. 200 sq. Denzinger: Enchirid. str. 80 sq.

učení otců potvrdili, ale nový blud i s jeho větami i s Ekthesi a Typem a jejich stoupenci ztratili¹⁾).

Druhý list vydali papež a synoda společně k císaři Konstantovi II., kde ho zdvořile prosí, aby bludaře a bludy zavrhl; neboť s pravou věrou kvete říše a Bůh mu vítězství nad barbary propůjčí; a připojili k listu akta synody do řečtiny přeložená²⁾).

Papež rozvínoval velikou činnost proti bludu na všechny strany a jmenoval biskupa Jana z Filadelfie (starého Kabat-Ammonu) v Palæstině svým vikářem, který mu od Štěpána z Doru a východních mnichů byl doporučen, rozšířil jeho pravomocnost i na patriarchat Antiochenský, by všudy bludy a nepořádky odstraňoval, a biskupy, kněze a jahny ustanovoval; vůbec provedl to, co Štěpán provést měl, ale neprovedl, poněvadž bezbožní lidé papežská plnomocenství pro ustanovování nových biskupů místo sesazených zadrželi³⁾).

Z této horlivosti pro pravou víru byl Martin násilím císařským vytržen a pro ni mučennictvím korunován.

Ještě byla synoda lateránská shromážděna, když do Říma přišel nový exarch Olympius, kterého tam Konstans II. poslal s rozkazem, aby opatrně a moudře, ale i násilně podpis Typu od Italie zaopatřil a papeže svrhl, pojistiv se napřed vojskem, nežli něco započne. Když papež Olympiovi sv. hostii podával, chtěl ho tento svým oděncem zavraždit. Ale zázrakem stalo se, že oděnc papeže ani při sv. přijímání ani při políbení pokoje neviděl. Olympius byl tím tak dojat, že se s papežem smířil a jemu záměry dvoru Kt. odkryl. Potom odtáhl s vojskem do Sicílie, bojoval tam se Saraceny a umřel tam na mor, který v jeho vojsku vypukl. Podle všeho musil Olympius nějakou zpouř proti císaři učiniti.

Zlé časy nadešly pro papeže Martina, když přišel 15. června 653 nový exarch Theodor Kalliopa s vojskem do Říma, aby papeže jal. Papež dobře poznával, co ho očekává, a odebral se proto v sobotu 15. června 653 se svým duchovenstvem do chrámu sv. Salvatora (Basilica Constantini), který byl blíž episkopia (biskupského obydlí). Odtud poslal deputaci naproti exarchovi, sám pro churavost jíti nemoha. Exarch nevida papeže stavěl se přívětivým a pravil, že nazejtří papeže sám navštíví.

¹⁾ Mansi, l. c. 1170. sq. Harduin, l. c. 933 sq. Hefele, l. c. 205. —

²⁾ Mansi, l. c. 790. Harduin, l. c. 626. Hefele, l. c. — ³⁾ Mansi, T. X. 806. Harduin, T. III. 639. Hefele, III. 206 a 207.

V neděli toho neučinil vymlouvaje se umdlením, vlastně ale proto nepřišel, že při službách Božích mnoho lidu bylo. V pondělí poslal ku papeži sekretáře Theodora s průvodem táže se, proč tolik zbraně a kamení ve svém domě nashromáždil. Papež ukázal jim celý příbytek a stěžoval si na křivé pomluvy, jakoby byl mohl se branně postavit proti Olympiovi. Tuše papež, co nastane, dal své lože postavit před oltář lateranského chrámu. O půl noci vrazilo tam vojsko s velikým lomozem, jalo papeže, a exarch doručil duchovenstvu dekret, že Martin irregulariter et sine lege biskupství se zmocnil a stolce apoštolského hoden není; proto musí býti veden do Kt., a jiný místo něho zvolen. Dále byl papež viněn, že prý o Panně Marii křivě učil, poslal listy a peníze Saracenům a dal jim tomus, co věriti mají. Vše to bylo nepravé; papež zajisté jen některým křesťanům, kteří z ležení Saracenů přibyli, almužnu udělil. Potom dal Kalliopa papeže do paláce odvésti, ale lid volal klatbu na toho, kdo při pravé víře nesetrvá. By rozjitřenou mysl lidu upokojil, ujišťoval ho exarch, že zde o víru neběží, v které mezi Řeky a Římany není rozdílu. V úterý navštívilo papeže veškeré duchovenstvo, a každý chtěl ho do Kt. doprovázeti. Ale v noci z úterka na středu byl od svých přátel odloučen a do přístavu odveden; brány zavřely se hned za ním, a loď také hned odploula. Papeži ponechalo se toliko 6 sloužících. Po třech měsících přišli na ostrov Naxos, kde papež v zajetí rok ztrávil. Před papežem přišla do Kt. zpráva o jeho jetí, která ho bludářem činila. Když 17. září r. 654 do Kt. připloul, byl zde od rána do večera na lodi, leže na svém loži, posměchu a všem urážkám vystaven. Při západu slunce přišel na loď písař jménem Sagoleva se stráží a dal ho odnésti do žaláře zvaného Prandearia. Zde byl uzavřen, a stráží dostalo se rozkazu, aby nikomu neřekla, kdo tam zavřen jest. V tomto žaláři zůstal 93 dni trpě bolesti na těle a útrapy žaláře. Po 93 dnech byl veden čili vlastně nesen v sesli před soud. Na soudu zasedal senát a předsedající fiskal (sacellarius) Bukoleon byl tak krutým, že mu státi poručil, což jen s velikou bolestí a na stráž se podpiraje učiniti mohl. Fiskal tázal se ho urputně: „Řekni, nešťastníče, co ti císař zlého učinil? odňal ti něco? potlačoval tě?“ Martin mlčel. Tu vystoupili svědci, dílem podřízení Olympiovi a vojáci. Tito byli podplaceni a řečeno jim co udati mají. První žalobník byl Dorotheus, patricius Cilicie (snad Sicilie), který udal, že Martin byl s Olympiem spojen, Západ do zmat-

ku uvedl a jest nepřítel a vrah císařův. Jiný řekl, že měl účastenství ve zbouření Olympiově a naléhal na vojáky, aby jemu přísahali. Když papež k svému ospravedlnění byl vyzván, tu chtěl své jednání vyložit; ale jakmile první slovo vyřkl: „Když Typus byl vydán a do Říma zaslán:“ vpadl mu praefekt Troilus do řeči a skřikl: „Nesmíš mluvit o víře, nýbrž pro zpouřu jsi ve vyšetřování — viděl jsi, co Olympius proti císaři podnikl a nepřekážel jsi mu v tom, ale přisvědčoval jsi jemu.“ Martin odpověděl: „Také ty jsi nepřekazil, když se Jirí a Valentin proti císaři zbouřili; ty a druhové tvoji jste toho nezamezili. Jak bych já byl mohl proti onomu muži vzniknouti, který celé válečné síle v Italii velel! Ostatně zapřísahám vás u Pána, vykonejte rychle, co před sebou máte. Každý způsob smrti bude mi darem.“ Bylo zde ještě několik svědků, ale soudcové slyšíce takové odpovědi papežovy pravili, že jest již dosti výpovědi. Co totiž Martin mluvil, překládal konsul Innocentius, rodem Afričan, z latiny do řečtiny; jelikož to věrně činil, a výpovědi Martinovy soudce ranily, obořil se na něho fiskal slovy: „Proč takové řeči nám překládáš? Mlč raději.“ Potom vstal fiskal, odebral se k císaři a oznámil mu ze soudu, co se mu líbilo. Papež byl na nosítkách ze soudní síně vynešen na dvůr, kde se lid shromažďoval, a byl lidu a strážím na odiv. O něco později byl na pilíř postaven, aby císař ze své komnaty viděti mohl, co se dále dělo.

Množství lidu dívalo se tomuto smutnému divadlu. Když fiskal z komnaty císařovy vyšel, vstoupil před papeže, tupil ho slovy: „Bojoval jsi proti císaři, co můžeš nyní doufati? Ty jsi opustil Boha, a Bůh opustil tebe,“ kázal z něho strhnouti oděv patriarchální a odevzdal ho praefektovi Kt. slovy: „Vezmi ho a dej ho na místě na kusy rozsekati.“ Konečně žádal, aby všichni přítomní ho anathematizovali, ale málo kdo to učinil. Holomci oloupili ho i o šatstvo ostatní a roztrhli i nejspodnější tuniku od svrchu až dolů ve dva kusy, takže nahé tělo na mnohých místech bylo viděti. Okolo krku vložili mu železné řetězy a vlekli ho tak nesouce před ním jako zločincem meč přes město do praetoria. Zde byl nejprve se sprostými vrahy zavřen a za hodinu potom do jiného žaláře, Diomedova zvaného, zavlečen, vlastně takovou silou tam hozen, že kolena si poranil, a krev na stupních žaláře zůstala. Jelikož byla tuhá zima, trpěl Martin zimou a byl celý den blízek smrti. Jako služebník směl u něho jen jeden mladý klerik zůstat, za to

byl přivázán na jednoho holomka, jak to při těch, kteří k smrti byli odsouzeni, v obyčeji bylo. Dvě osoby, matka a dcera, které k rodinám strážníků náležely, chtěly se nad ním smilovati a ho polonahého a zmrzlého přikryti, ale neodvážily se toho pro přítomnost žalárníkova, a učinily to, když po několika hodinách byl pryč zavolán. Až do večera nepromluvil papež slova. Nyní poslal mu praefekt Řehoř nějaké občerstvení dodávaje, že doufá v Boha, že nezemře. Papež vzdychl si na ta slova, a brzo potom sňaty jsou mu okovy. Druhý den navštívil císař patriarchu Pavla, který byl na smrt nemocen, a vypravoval mu, co se událo. Pavel zvolal: „Běda mně, že i toto před Bohem zodpovídati musím,“ a zapřisahal císaře, by od dalšího nastupování na papeže ustál a dále ho netrestal. Když to papež uslyšel, zarmoutil se, jelikož doufal, že sám brzy umře. Pavel umřel, a na stolec Kt. vetřel se opět Pyrrhus. Pouěvadž však mnozí s jeho povýšením byli nespokojeni, jelikož v Římě svůj blud odvolal, poslal císař úředníka Demosthena ku papeži, aby se ho otázal, co se s Pyrrhem v Římě sběhlo. Papež vyjádřil se, že Pyrrhus dobrovolně a bez nucení bludu se odřekl, za biskupa uznán, a z příjmů církve římské živen byl, a dodal: „Dělejte se mnou, co chcete, dejte mne, jak jste poručili, na kusy rozsekatí, v obcování s církví Kt. nevstoupím.“ V žaláři Diomedově zůstal 85 dní, potom rozloučiv se se svými přátely, kteří ho navštěvovali, byl odveden do domu sekretáře Sagolevy, kde dva dni ztrávil, a byl konečně tajně na lodi do Chersonesu (Krimu) do vyhnanství zavléčen, kde mnoho bídy a nesnáze přetrpěv umřel 16. září 655. Církev východní ctí ho jako vyznavače 11. dubna, západní jako mučenníka 12. listopadu. Byl pochován poblíž města Chersonu, jeho kosti byly později do Říma přenešeny a v chrámu sv. Martina Turonského uloženy ¹⁾.

Když exarch papeže Martina odváděl, žádal, aby na jeho místo jiný byl volen, duchovenstvo odporovalo dlouho, a Martin doufal v Kt., že nová volba se nestane, a psal v tomto smyslu list ke konci r. 654. Když takto psal, zvolilo již římské

¹⁾ Ep. Mart. 14—17. u Mans. T. X. 849 sq. Harduin, III. 675 sq. *Commemoratio eorum, quae saeviter et sine Dei respectu acta sunt* — in s. martyrem Martinum u Mans. I. c. 853 sq. Harduin, I. c. 678 sq.; srv. Hefele, III. 208 sq. Rohrbacher X. 298 sq. Müller, *die römischen Päpste*, sv. V. str. 406 sq.

duchovenstvo 8. září r. 654 Eugenia I. za papeže, muže statného a pravověrného, z bázně, aby císař nějakého Monotheletu na stolec Petrův nevetřel, a Martin uznal ho za pastýře církve pro dobrou věc.

Mimo papeže Martina byli i ostatní biskupové, kteří v synodě Lateranské účastenství měli, těžkými tresty stíháni. Nejkrutěji nakládalo se s opatem Maximem a jeho dvěma učenníky, kteří oba Anastasiové slouli. Za tohož času, kdy Martin (r. 653), byli sv. Maximus a jeho učenník opat Anastasius, který před časy byl notářem při dvoře císařském, v Římě jati a do Kt. odvedeni. Druhého Anastasia zasáhl hněv císařův již dříve, později účastnil se útrap svého mistra. Vyšetřování proti Maximovi a Anastasiovi bylo po vynesení rozsudku nad Martinem zavedeno. Maximus byl viněn z nenávisti proti císaři, on prý jest příčinou, že Aegypt, Pentapolis a Afrika do rukou Saracenů padly, a sváděl prý lid k origenismu. Aby se z origenismu ospravedlnil, vyřkl anathema nad Origenem; ale zamítal veškeré církevní obcování s církví Kt. i v tom případě, že by římsští apokrisiariové s ní obcovali a s patriarchou Pyrrhem sv. přijímání konali. Apokrisiariové vstoupili totiž v jakýsi kompromiss. Konstantinopolský klerik jménem Petr počal učit, že Kristus měl hypostatickou čili osobní vůli a pak dvě přirozené vůle; mluvili se o Kristu jako osobě, ať se mluví o jedné vůli, mluví-li se o jeho dvou přirozenostech, ať se mluví o dvou vůlích. Patriarcha Pyrrhus přisvědčil tomu, a římsští apokrisiariové též byli pro toto převrácené učení získáni. Papež Eugenius dostav o tomto novém bludu zprávu ztratil jej a zavrhl unii svých apokrisiariů. Jelikož Maximus žádným způsobem pohnouti se nedal, aby po vůli císařově postoupil, byl poslán dle návrhu synody endemusní odbývané za patriarchy Petra do vyhnanství do Byzie v Thracii, a jeho učenník Anastasius do Perbere na nejkrajnějších hranicích říše ležící; oba skoro bez šatu a potravy. Druhý Anastasius byl již dávno do Trapezuntu, později do Mesembrie vyhnán. Když Maximus v Byzii, jakkoli dlouho na to byl namlouván, Typu nepřijal a císaře také nesmířil, byl do Salembrie předveden, a řeklo se mu zkrátka: poněvadž jest nyní od barbarů trochu pokoje, bude prý se s papežem, který se tvrdošíjným ukazuje, a se všemi vůdci, kteří na Západě slovo vedou, a s učenníky Maximovými tak zacházeti jako s papežem Martinem. Poněvadž ale v Salembrii mnoho duší získal, zavelkli ho do Perbere, kde

jeden Anastasius byl. Toto místo pokládá se za jeho druhý exil. Později byli Maximus a oba jeho učenníci Anastasiové do Kt. přivedeni a od synody tam shromážděné i s papežem Martinem, Sofroniem a všemi pravověrnými anathematizováni. Potom byli vydáni praefektovi, který je dal zmrskati; pak byl jim jazyk až do kořene vyříznut a pravá ruka ufata. Takto zohavení byli po všech 12 čtvrtích města ku potupě vlečeni a konečně do vyhnanství do Lazyky (Kolchis) posláni, kamž 8. června r. 662 dorazili. Zde byli odděleni, a každý do jiného kastellu zavlečen. Sv. Maximus zemřel 13. srpna r. 662 v Schemaru předpověděv den své smrti. Mnich Anastasius umřel 24. července r. 662 snad na cestě do kastellu Suanidas zvaného. Apokrisarius Anastasius odebral se z tohoto světa 11. října r. 666 v kastellu, řečeném Thusumes na úpatí Kavkazu ¹⁾).

Co takto pravověrní pronásledováni byli, zemřel papež Eugenius I. a po něm následoval r. 657 Vitalian. Tu nastal mezi Římem a Kt. jakýsi modus vivendi. Dle obyčeje poslal papež posly do Kt., aby císaři jeho povýšení oznámili a psaní mu podali, a připojil list ku patriarchovi Petru. Tyto listiny se ztratily, ale podle výsledku, jaký měly, nedotkly se ani celého sporu nezmiňující se o typu ani o vůlích v Kristu. Císař přijal list přívětivě, obnovil výsady církve římské a poslal sv. Petru zlaté knihy evangelií posázené drahokamy podivuhodné velikosti, aby lid římský opět sobě naklonil. Tato obapolná přetvářka obnovila na oko církevní obcování mezi Římem a Kt. a jméno Vitalianovo bylo opět do diptych Kt. zanešeno, což se žádnému papeži po Honoriovi nestalo. Když Konstans II. r. 663 do Říma přijel, byl slavně přijat, dary, které kostelům učinil, byly přijaty, a on za pravověrného člena církve pokládán. Papež mlčel, když i chrámové poklady s sebou vzal. Z Říma odebral se císař do Syrakus, kde sídlil, a byl r. 668 pro své utlačování lidu zavražděn. Po přemožení usurpatora Mesecia následoval na trůnu jeho syn Konstantin Pogonatus ²⁾).

¹⁾ Prameny v s. Maximi Op. r. ed. Combefis T. I. XXIX. sq. u Mans. T. XI. 3 sq. Galland. T. XIII. 50 sq. Srv. Hefele, III. 215 sq. Rohrbacher X. 309 sq. — ²⁾ Hefele, III. 224. 225. Rohrbacher, X. 322. 375 sq.

§. 151.

Šestá oekumenická synoda r. 680.

Obrat v monotheletismu způsobilo nastoupení na trůn císaře Konstantina Pogonata (Vousatého) tak zvaného, poněvadž opustiv Kt. byl holobradý a nyní se navrátil měl plný vous. Neměl v úmyslu s přísností prováděti typus, a to povzbudilo papeže Vitaliana, aby pro pravou víru bojoval. Že to statně učinil, snažili se Monotheleté, aby jeho jméno po jeho smrti z diptych bylo vymazáno. Vitalian umřel v lednu 672, jeho nástupce Adeodat papežoval 4 léta a pak vstoupil na stolec Petrův Donus neb Domnus (676—678.). Za něho vytasil se císař s úmyslem, velikým shromážděním Východu a Západu církevní pokoj obnoviti.

V Kt. následovali po patriarchovi Petrovi Tomáš, Jan a Konstantin, jejichž synodální listy 'ničeho bludného neobsahovaly, a proto zůstala jejich jména dle uzavření 6. oekum. synody v diptychách. Nový patriarcha Theodor od r. 678 projevil tím své nepravověrné smýšlení, že jméno Vitalianovo z diptych chtěl vymazati a papeži svého synodálního listu neposlal boje se, že by ho nepřijal, nýbrž zaslal mu pouze list vybízející k obnovení církevního obcování. Brzo po tomto listu psal císař (12. srpna 678) zdvořilý list papeži Donovi, kde ho hned na počátku jmenuje **všeobecným papežem** (οἰκουμενικός πᾶππας) a žádal ho, by své legaty s plomocenstvím do Kt. poslal, kteří by, jelikož čas k slavení sněmu oekumenického příznivým není, spojivše se s Makariem, patriarchou Antiochenským, a Theodorem, patriarchou Kt., spor řádně a pokojně vyšetřovali a jsouce Duchem sv. podporováni pravdu našli a přijali. Jako deputované měl papež tři neb více kleriků církve římské poslati a z ostatního patriarchatu asi 12 biskupů a arcibiskupů a k nim ještě z každého ze čtyř řeckých klášterů v Římě čtyři mnichy připojiti ²⁾). Když toto psaní bylo vydáno, byl papež Donus mrtev († 11. dubna 678), a na jeho stolec byl 27. června r. 678 **Agatho** zvolen, který s císařem souhlasil. Nejprve zpravil o zbožných záměrech císařových biskupy a chtěl, aby se o sporných člancích vyjádřili, aby později

¹⁾ Srv. Hefele, III. 225. 226. Rohrbacher, X. 391. 392. 436. — ²⁾ Mansi, T. XI. 193. Harduin, T. III. 1043. Hefele, III. 226. 227.

spory a různice na Západu nevznikly¹⁾. Proto slavily se některé synody zde, a sice provincie Milánská konala svou pod svým arcibiskupem Mansuetem; v Anglii svolal arcibiskup Kantuarský Theodor své suffragany do Hedtfeldu (r. 680), kde monotheletism zavrhlí a vycházení Ducha sv. i ze Syna (Filioque) vyznali²⁾. Hlavní přípravní synoda byla, kterou papež o velikonocích r. 680 v Římě shromáždil, a na níž se 125 biskupů sešlo. Papež a synoda poslali do Kt. deputované a dali jim listy. List papežův jest obšírný a datován k císaři a jeho dvěma bratřím Herakliovi Tiberiovi, které za spoluvládcce přijal³⁾.

Papež chválí horlivost císařů pro víru, vykládá, proč tak pozdě deputované posílá a jmenuje vypravené posly: biskupy Abundantia z Paterna, Jana z Reggia a Jana z Porta (poslanci synody), dále presbytery Theodora a Jiřího, jahna Jana a podjahna Konstantina z Říma (první tři byli poslanci církve římské) a presbytera Theodora (jako poslance církve Ravennatské) a několik mnichů. Tito mají potřebná plnomocenství, jen nesmějí na víře nic měniti, k ní něco přidati neb z ní ubrati. Aby císařové věděli, která jest víra církve římské, vykládá ji papež ve formě symbola a vyjadřuje se ke konci o dvou vůlích a energiích takto: „Když však dvě přirozenosti a dvě přirozené vůle a dva přirozené způsoby působení (operationes) v jednom svém Pánu Ježíši Kristu vyznáváme: nepravíme, že jsou odporné a sobě na vzájem protivné (jak oni, kteří od cesty pravdy pobloudili, apoštolské podání obviňují, vzdálena budiž taková bezbožnost od srdcí věřících), aniž že jsou dvě osoby neb subsistence rozdělené: ale díme, že tentýž Pán náš Ježíš Kristus v sobě jako dvě přirozenosti tak i dvě přirozené vůle a dva způsoby působení má, božskou totiž a lidskou: božskou vůli a energii má od věčnosti se spolupodstatným Otcem společnou; lidskou v čase z nás s přirozeností naší přijatou.“ Tuto víru apoštolská církev vždy držela, která od dráhy pravdy nikdy se neuchýlila, jelikož Kristus pravil: „Petře, Petře, satan žádal o vás, aby vás třibil jako pšenici: ale já jsem prosil za tebe, aby nezhynula víra tvá, a ty někdy obrátě se potvrzuj bratří svých“ (Luk, 22, 31. 32.) Papežové napomínali vždy biskupy Kt., aby od novot ustáli, ale marně. Potom u-

¹⁾ Mansi, T. XI. 294. Harduin, T. II.. 1122. Hefele, III. 227. 228. —

²⁾ Hefele, I. c. 228. — ³⁾ I. c. 228—230.

vádí papež místa biblická pro dyotheletism s výkladem otců, a ukazuje, že vůle jest věc přirozenosti, a kdo v Kristu lidskou vůli popírá, popírá i jeho lidskou duši; učení o dyotheletismu jest obsaženo již v dekretch sněmu Chalcedonského, proti nimž se monotheletism prohřešuje, jelikož rozdíl přirozenosti zničuje. K tomu podává svědectví patristická pro dyotheletism, jež synoda Lateranská již uvedla a tuto napodobě ukazuje z míst vybraných ze spisů haeretiků, že monotheletism jest jim podobný. Udává krátký přehled sporu, a jak si haeretikové odporují, brzo jednu vůli a energii tvrdíce, brzo o jedné neb dvou energiích a vůlích mluvití zakazující. Tohoto bludu musí býti církev sprostěna, a všichni musejí pravé učení přijati, které na pevné skále církve římské jest založeno. Když biskup Kt. toto učení dozná, bude opět jedno srdce a jedna mysl; když nikoliv, uvalina sebe veliké odpovídání před Bohem. Císařové ať rozkol ke šťastnému konci přivedou¹⁾).

Podobného obsahu jest list synody římské, který jest od papeže Agathona a 125 biskupů u něho přítomných podepsán²⁾).

Poněvadž pro přípravy papežovy odeslání deputovaných se protáhlo, vymohli Theodor, patriarcha Kt., a Makarius, patriarcha Antiochenský, že jméno Vitaliano bylo z diptych vymazáno, představující císaři, že Řím o vyrovnání slyšeti nechce.

Když poslové papeže Agathona a římské synody 10. září 680 do Kt. přišli a císaři psaní papežovo odevzdali, napomínal je císař, aby dogmatickon otázku beze vší sofistiky jednoduše dle sv. písma, otců a koncilií rozebrali, vykázal jim palác Placidie za byt a staral se o jejich potřeby. Toho dne vydal císař psaní ku patriarchovi Jiřímu. nástupci Theodora, který z neznámých nám příčin byl sesazen, aby metropolitý a biskupy svého okresu na rychlo svolal, by dogma o vůlích a energiích s pomocí Boží bylo vyšetřováno a rozhodnuto. Totéž měl Jiří Makariovi oznámiti, by tento podobně učinil³⁾).

Císař neměl z prva úmysl svolati synodu oekumenickou, ale která se sešla, nazvala se bez pochyby se srozuměním cí-

¹⁾ Mansi, T. XI. 234 sq. Harduin, T. III. 1074 sq. Hefele, III. 230 sq. Srv. Denzingerovo: Enchirid. str. 94. 95. — ²⁾ Mansi, I. c. 285 sq. Harduin, I. c. 115 sq. Hefele, I. c. 232 sq. — ³⁾ Mansi, I. c. 202. Harduin, I. c. 1050. Hefele, I. c. 234.

sařským oekumenickou, poněvadž proti očekávání zástupcové patriarchů Alexandrinského a Jerusalemského se dostavili. Sedění byla v basilice (snad kapli), která sloula Trullus a v paláci se nalézala, držána, a rokování trvalo od 7. listopadu r. 680 do 16. září r. 681 ve 18 seděních. Počet přítomných členů byl v rozličných seděních rozličný, na konci podepsali 174 členové, napřed tři papežští legaté, presbyteri Theodor a Jiří a jahan Jan, pak patriarcha Kt. Jiří a ostatní patriarchové neb jejich zástupci, pak metropolité; biskupové římské synody podepsali za patriarchy mezi metropolity. Císař obstoupen jsa velikým počtem vysokých hodnostářů říšských předsedal sám od 1. sedění až do 11. a v posledním¹⁾.

1. sedění. Toto zahájili papežští legaté se žádostí, aby Cařihradští ukázali, odkud tato novota učení o jedné vůli a energii v Pánu našem Ježíši Kristu pochodí. Tato žádost byla ve formě otázky na císaře vznešena; proto vyzval patriarchy Jiřího Kt. a Makaria Antiochenského, aby na otázku odpovídali. Ve jménu obou patriarchů bylo od patriarchy Makaria, mnicha Štěpána a biskupů Petra z Nikomedie a Šalomouna z Klanea v Galatii učiněno vyjádření: „My jsme těchto nových výrazů nevynalezli, nýbrž jen tomu učili, co jsme od sv. oekumenických synod, sv. otců, Sergia a jeho nástupců, též od papeže Honoria a Cyrilla Alexandrinského o vůli a energii obdrželi a jsme hotovi to dokázati.“ Císař přivolil k tomu, ale důkazy směli jen z oekumenických synod a uznaných otců podati. Na jejich prosbu dal císař z bytu patriarchy přinést akta koncilii, aby byla čtena. Nejprve byla čtena akta oekumenické synody Efesské. Když se čtlo místo z listu sv. Cyrilla k císaři Theodosiovi II. „Pevná podpora vaší říše bude sám náš Pán Ježíš Kristus; neboť skrze něho panují králové a soudí mocní, dle slov písma: jeho vůle jest všemohoucí“ : zvolal Makarius: „Hle, dokázal jsem, že v Kristu jest jedna vůle.“ Ale papežští legaté a císařští úředníci ukázali, že zde pouze o vůli božské přirozenosti řeč jest, a nikoliv o vůli obou přirozeností. Ostatní akta byla beze vší poznámky čtena.

V sedění 2 byla akta synody Chalcedonské čtena.

¹⁾ Akta synodální v řeckém původním textu a dvou latinských překladech u Mans. T. XI. 195—736, 738—922. Harduin, T. III. 1043—1479, 1479—1644. Jeden latinský překlad jest po straně řeckého originalu. Srv. Hefele, III. 235—264.

V sedění 3. byla čtena akta oekumenického sněmu. V čele první knihy akt stála „Řeč (*λόγος*) patriarchy Menny ku papeži Vigiliovi o jedné vůli v Kristu.“ Proti této řeči protestovali papežští legaté jako podvržené a k aktům později přidané; a skutečně ukázalo se, že čtyři kvaterniony jsou přidány, a teprve pátý nese číslo první. V dalším čtení akt protestovali legaté proti dvěma listům papeže Vigilia k císaři Justinianovi a císařovně Theodoře, které jedné energii v Kristu učily. Vyšetřování o jejich autentii odložil císař na pozdější dobu, a poručil dále čísti. Po přečtení akt tázal se císař synody a svých úředníků, zdali v čtených aktech učení o jedné vůli a jedné energii v Kristu se nalézají, jak Makarius a jeho přátelé tvrdili. Synoda a úředníci odpověděli záporně; a císař vyzval Makaria a jeho přátele, by své učení výroky otců dokázali. Makarius prosil za odložení, které mu bylo popráno. Ke konci sedění prosil Jiří, patriarcha Kt. se svými podřízenými biskupy za čtení listů papeže Agathona a jeho římské synody. Císař slíbil, že to v nejbližším sedění bude učiněno.

V sedění 4. byly ony listiny v řeckém překladu čteny.

V 5. sedění podali Makarius a jeho přátelé dva svazky patristických důkazů pro své učení. Na jejich prosby dal je císař čísti a dodal, že ještě další důkazy mohou připojit. Proto podali v sedění 6. třetí svazek důkazů, a když i tyto byly přečteny, vyjádřil se Makarius, že již ničeho více nepřidají. Císař kázal tyto tři svazky od úředníků, deputace koncilu a papežských legatů zapečetiti. Potom pravili legaté, že Makarius jedné vůle a jedné energie v Kristu nedokázal, nýbrž že jednotu vůle v Trojici ke vtělenému Kristu vztahoval, a prosili, by tato uvedená místa s kodiky otců v patriarchálním paláci uloženými srovnána byla.

Sami podali v 7. sedění sbírku míst patristických pro dyotheletism pod názvem: „*Testimonia sanctorum ac probabilium patrum demonstrantia duas voluntates et duas operationes in Domino Deo et Salvatore nostro Jesu Christo.*“ Tato svědectví byla čtena v synodě, a oba patriarchové Jiří a Makarius dostali opisy jich, aby je mohli zkoušeti; original byl zapečetěn, jako ony tři svazky.

V sedění 8. vyzval císař patriarchy Jiřího a Makaria, aby se o obou listech papeže Agathona a římské synody vyslovili. Jiří odpověděl, že tam uvedená místa patristická s exemplary svého patriarchálního archivu zkoušel a je shodujícími

se nalezl, proto přestupuje k učení tam uvedenému. Totéž ujišťovali biskupové jemu podřízení v jednotlivém hlasování, konečně ve všeobecném akklamací. Jiří prosil císaře, by papež Vitalian opět do diptych byl zanešen, a císař přivolil k tomu.

Na žádost synody vyzval císař Makaria, aby svou víru vyložil. On to učinil, přiznal se k monothetismu, a jeho obšírné symbolum, které císaři podal, bylo čteno. Na opětnou otázku císaře a synody, chce-li v Kristu dvě vůle a energie vyznávat, vyslovil se, že se raději dá rozsekati, nežli by od své víry upustil. Potom byla čtena jeho sbírka patristických míst, a zároveň ukázalo se, že je v křivém smyslu vykládal. V čtení této sbírky pokračovalo se v sedění 9., po čemž byli Makarius a jeho učenník Štěpán se svých důstojností sesazeni.

V sedění 10. čtla se místa patristická legatů pro dyotheletism, srovnávala se s exempláry z patriarchálního archivu Kt. a uznala se za neporušena; dále čtla se místa hæretiků, aby se dokázalo, že již starší kacíři novému bludu učili, a tento již v nich odsouzen byl.

V sedění 11. byl čten na žádost mnicha Řehoře, zástupce administratora patriarchatu Jerusálémského Theodora, synodální list Sofroniův, a mimo to byly po návrhu legatů některé spisy Makaria, patriarchy Antiochenského, čteny.

V sedění 12. nebyl císař přítomen, nýbrž jeho místo zastupovali čtyři vysocí úředníci, patriciové Konstantin a Anastasius a exkonsulové Polyeuktes a Petr. Nejprve byla čtena sbírka spisů, kterou Makarius císaři podal, ale který jí posud nečetl a nyní ji synodě zaslal. Tam byly obsaženy: list Sergiův k Cyrovi z Fase, domnělý list Mennův k Vigiliovi papeži, jehož čtení nebylo dovoleno, jako nebyla čtena akta sedmého a osmého sedění páté oekumenické synody s domnělými listy Vigiliovy k Justinianovi a Theodoro, pak následoval list Sergiův ku papeži Honoriovi a odpověď tohoto. Přečtené listy byly s rukopisy ležícími v patriarchální bibliotéce srovnány a za jednostejně znějící uznány. Potom ptali se císařští zástupci, může-li Makarius do svého biskupství býti restituován, kdyby pokání činil. Synoda poukazuje k celému jeho chování odpověděla záporně. Proto prosili biskupové patriarchatu Antiochenského císařské zástupce, by za ustanovení jiného patriarchy u císaře působili. Tito slíbili, že to učiní, a vyzvali synodu, by v nejbližším sedění výrok nad Sergiem, Honoriem a Sofroniem vyřkla.

V sedění 13. rokovalo se tedy znova o listech patriarchy Sergia a papeže Honoria, které byly zavrženy.

Císařští zástupci oznámili s strany obsazení Antiochie, by biskupové a klerikové, jichž se věc týká, císaři svůj návrh, kdo biskupem býti má, podali. Dále žádali, aby všechny v patriarchálním archivu uložené spisy Pyrrha, Pavla, Petra Kt. jakož i Cyra a Theodora z Faranu byly čteny a setrvali na své žádosti, jakkoli synoda to za zbytečné měla, poněvadž již papež Agatho blud těchto mužů dokázal. Po přečtení těchto listin vzbudili úředníci pozornost synody na patriarchy Kt. Tomáše, Jana a Konstantina. Jejich synodální listy byly předloženy, a poněvadž ničeho hřetického neobsahovaly, byla jejich jména v diptychách ponechána. Dále podal archivář jahan Jiří synodě ještě rozličné listy a symbola mnohých mužů a i latinský original druhého listu Honoriova, z kterého byly úryvky čteny, a synoda kázala vše i listy Honoriovy jako zkázonosné pro duše spáliti.

V sedění 14. vyšetřována byla pravost Řeči (*λόγος*) Menovy a dvou listů Vigiliových k císaři Justinianovi a císařovně Theodore Tyto listiny ukázaly se býti podvrženými, a uznáno, že jimi akta páté oekumenické synody jsou porušena v prospěch monotheletismu. V tomto sedění byl již přítomen nový patriarcha Antiochenský Theophanes, který byl posud opatem kláštera zvaného Bajas v Sicilii.

V sedění 15. byl před synodu postaven presbyter Polychronius, stoupenec Makariův, který na důkaz pravdivosti monotheletismu chtěl mrtvého vzkřísiti. Synoda i úředníci svolili k tomu. Mrtvola byla mimo palác v přítomnosti jejich a i lidu na máry položena. Polychronius položil na ni své symbolum a hučel jí dvě hodiny něco do ucha; ale nadarmo, mrtvola zůstala mrtvolou. Tu volal lid: „Anathema novému Šimonovi, anathema svědci lidu.“ Jelikož však ani po této nešťastné zkoušce odvolati nechtěl, byl sesazen a anathematizován.

V sedění 16. vystoupil presbyter Konstantin z Apamee v Syrii a přednášel s velikým sebevědomím učení, které mělo býti jaksi sprostředkující. On prý v Kristu připouští dvě energie, jelikož ke zvláštnostem „přirozeností náležejí; ale Kristus měl jen **jednu osobní vůli**, a sice Logovu, vedle níž byla sice i přirozená lidská vůle, kterou však Pán odložil, když na kříži byl umučen. To prý slyšel od Makaria. Byl to nový blud, který trvání Boha-člověka popíral. Synoda ztratila toto učení

jako manichæjské a apollinářské, a když je Konstantin odvolati nechtěl, anathematizovala ho. Potom volala synoda v akklamacích: „Mnoho let císaři, mnoho let Agathonovi. . . Anathema hæretikovi Theodorovi z Faranu, anathema hæretikovi Sergiovi, hæretikovi Cyrovi, hæretikovi Honoriovi, hæretikům Pyrrhovi, Pavlovi, Petrovi, Makariovi, Štěpánovi, Polychroniovi, Apergiovi z Pergy a všem hæretikům a jejich přátelům.“

Složení nového vysvětlení víry bylo odkázáno na budoucí sedění 17., kde též jeho koncept byl čten; ale slavně bylo přijato v následujícím a posledním sedění 18.

Sedění 18., které se 16. září roku 681 odbyvalo, byl císař osobně přítomen, a na jeho rozkaz četl notář dekret jednající o víře, který všichni biskupové a biskupští zástupcové, počtem 174, a naposled císař podepsali. Synoda vyslovuje v něm nejprve svou oddanost k pěti oekumenickým synodám, opakuje symbolum Nicæjské a Cařihradské a pokračuje: „Tato symbola by dostačila ku poznání a potvrzení pravé víry. Poněvadž však původce vši zloby vždy pomocného hada, kterým svůj jed šířiti může, a tím oddané nástroje pro svou vůli nalézá, míníme Theodora z Faranu, Sergia, Pyrrha, Pavla, Petra, dřívější biskupy Kt., též Honoria, papeže Starého Říma, Cyra Alexandrinského, Makaria Antiochenského a jeho učenníka Štěpána, a nemeškal jimi pohoršení v církvi způsobiti rozséváním bludného učení o jedné vůli a jedné energii obou přirozeností jednoho Krista, který jest jeden z nejsv. Trojice, což s učením Apollinara, Severa a Themistia se srovnává, a k tomu slouží, aby úplné vtělení Kristovo bylo zrušeno, a jeho rozumně oživené tělo za prázdné vůle a energie líčeno. Ale Kristus, náš Bůh, zbudil věřícího císaře, nového Davida, který neodpočinul, až tento sbor pravou víru prohlásil. Tato svatá a oekumenická synoda přijala věrně a pozdravila pozdviženými rukama psaní nejsvětějšího papeže Agathona k císaři, kde uvedení a zavržení jsou ti, kteří jedné vůli a jedné energii učí; rovněž přijala synodální list 125 biskupů po boku téhož papeže na synodě shromážděných, jelikož oba listy se sv. synodou Chalcedonskou, listem sv. Lva ke Flavianovi a synodálními listy Cyrillovými se srovnávají. Sledující pět svatých a oekumenických synod a vážené otce a vyznávající, že náš Pán Ježíš Kristus, jeden z nejsvětější Trojice, jest dokonalý v božství a dokonalý v člověčenství (následuje opakování symbola Chalcedonského); hlásáme též, že v Kristu dle učení otců dvě přirozené vůle (*θελήσεις*

ἡτοι θελήματα) a dvě přirozené energie nedělitelně, neproměnitelně, nerozlučně a neslitě jsou; a ony dvě vůle nejsou si odporné, jak bezbožní hæretikové tvrdili — to budiž vzdáleno, — ale jeho lidská vůle následovala a neodporuje a neprotiví se, nýbrž spíše jest podrobena božské a všemohoucí vůli. Vůle lidské přirozenosti musila se pohybovati, ale též božské podrobiti, jak to přemoudrý Athanasius pravil: Jako jeho tělo (člověčenství) tělem Boha Slova se jmenuje a jest, tak též přirozená vůle jeho těla jest vlastní vůlí Slova, jak samo praví: Nepřišel jsem s nebe svou vůlí konati, ale vůlí toho, který mne poslal, Otce.“ Jmenuje zde vůli svého těla svou vlastní, poněvadž též tělo bylo jeho vlastní. Nebo jako jeho přesvaté a neposkvrněné tělo (člověčenství) zbožněním nebylo zrušeno, než ve svých mezích a podstatě zůstalo: tak i jeho lidská vůle, ačkoli byla obožněna, nebyla zrušena, než zůstala zachována, jak Řehoř Bohoslovec (Nazianský) praví: „Jeho vůle, totiž vůle Spasitelova, není Bohu odporna, ale zcela zbožněna.“ Dále učíme, že dvě přirozené energie nedělitelně, neproměnitelně, nerozlučně a neslitě v Pánu našem Ježíši Kristu jsou, totiž božská a lidská energie, jak Lev praví: Každá forma působí v obcování s druhou, co jí vlastní jest; Slovo působí, co jest Slova, tělo, co jest těla. Nepřipustíme, aby Bůh a tvor (člověčenství Kristovo) jednu energii měli, bychom tvora k božské bytosti nepozdvihli a vznešenosti božské přirozenosti v obor stvoření neponížili. I zázraky i utrpení připisujeme jednomu a témuž, po každé dle rozličnosti jeho přirozenosti a stanovíme dvě přirozenosti v jedné hypostasi, z nichž každá ve spojení s druhou, co jí vlastní jest, chce a působí. Proto vyznáváme též dvě přirozené vůle a energie, které pro spasení lidské svorně vedle sebe krácejí. Toto se vši opatrností vyjádřivše stanovíme, že nikdo žádné jiné víry přednáseti, držeti a přijímati nemá. Ale kdo by se opovážili, jinou víru stanovit, přednáseti a jí učiti, neb těm, kteří ze židovstva, pohanstva neb kteréhokoli bludu pravdě se věnovati chtějí, jiné vyznání podati, neb by náš výměr víry podkopali, nový výraz neb nové vysvětlení zavésti: ti mají, jsou-li biskupové neb klerikové, býti sesazeni, jsou-li mniši neb laikové, exkommunikováni“¹⁾.

K otázce císařově, s tímto-li výměrem víry všichni se srovnávají, přisvědčili všichni všeobecnou akklamací. Potom byl

¹⁾ Mansi. T. XI. 631 sq. Harduin, T. 1395 sq. Hefele, III. 257 sq. Denzinger: Enchiridion. str. 95 sq.

dle obyčejného způsobu složený *Λόγος προσφωνητικός* (oslovení) synody k císaři čten, kde se chváli, že tuto synodu, která s listem papeže Agathona a jeho římské synody v učení o dvou vůlich a dvou energiích se srovnává, svolal. Vyslovuje opět pravé učení o dvou vůlich a energiích a stíhá klatbou Theodora z Faranu, Sergia, Pavla, Pyrrha a Petra, biskupy Kt., Cyra z Alexandrie „a s nimi Honoria, který byl papežem Říma a jich v tom následoval,“ dále Makaria a jeho učenníky Štěpána a Polychronia. — „S námi bojoval,“ praví *logos* *prosfonetikos* čili oslovení císaře, „kníže apoštolů, neboť jeho učenník a nástupce byl naším příznivcem a vyložil nám ve svém listu Tajemství Boží!“¹⁾

Synoda prosila císaře za podpis a potvrzení svého dekretu, což císař na posledním místě za biskupy učinil slovy: „Četli jsme a přisvědčili,“ ale biskupové podepsali slovy: „Stanově podepsal jsem“ (*definiens subscripsi*).

Konečně poslala synoda list papeži Agathonovi. „Pro veliké nemoci,“ začíná list, „jsou větší léčivé prostředky nutny; a proto dal nám Kristus, náš Bůh, moudrého lékaře ve Tvé Svátosti, která nákazu kacířského moru léky pravé víry statně odvrací a údům církve plnou sílu zdraví uděluje. Proto jsme tobě, představenému **prvního stolce** (*πρωτοθρόνον*) **všeobecné církve** přenechali, co nyní činiti jest, který na pevné skále víry stojíš. — Tvůj list k císaři přijali jsme jako od **knížete apoštolů** psaný z božského vnuknutí a jím jsme novou kacířskou sektu odstranili. — Abychom jejich blud ze základu ztrotkali — zbořili jsme jejich věž a zabili je klatbou, totiž Theodora z Faranu, Sergia, Honoria, Cyra, Pavla, Pyrrha a Petra.“ „Ze živých,“ pokračuje se, „anathematizovala synoda Makaria, Štěpána a Polychronia, kterých darmo prosila, aby svůj úmysl změnili. Ona složila nové vysvětlení víry; papež ať její uzavření potvrdí“²⁾).

¹⁾ Mansi. T. XI. 658 sq. Harduin, T. III. 1415 sq. Hefele III. 267. sq.
— ²⁾ Mansi, T. XI. 683 sq. Harduin, T. III. 1438 sq. Hefele, III. 261.

§. 152.

**Potvrzení šesté všeobecné synody císařem a papežem;
klatba nad Honoriem.**

Císař potvrdil po žádosti synody její usnešení, učinil je říšským zákonem a dal svůj edikt v chrámu sv. Sofie přibiti. V něm praví, že blud Apollinarův — jest od Theodora z Faranu obnoven — **též Honoria, který jej potvrdil a sám sobě odporoval.**“ On anathematizuje všechny kacíře začínaje od Šimona Čarodejníka — Sergia „a **též Honoria, který jim ve všem přisvědčil, s nimi krácel a blud jejich potvrdil.**“ Každý, kdo by rozkazu císařova neuposlechl, měl býti potrestán, a sice biskup a klerik sesazením a vyhnanstvím, úředník zabavením jmění a ztrátou důstojenství, ostatní soukromníci vyhnáním z residence a všech jiných měst¹⁾.

Papež Agatho dočkal se ukončení sněmu, ale zpráva o jeho smrti († 10. ledna r. 682) přišla do Kt., nežli ještě legaté město opustili. Když odcházeli, dal jim císař list k novému papeži Lvu II., který měl nadpis: „Lvu, přesvatému a přeblaženému arcibiskupu starého a slavného města Říma a **všeobecnému papeži.**“ V něm vypravuje, co se na synodě sběhlo, žádá za její potvrzení a praví, že Makaria s jeho druhy do Říma posylá, jelikož si toho přáli²⁾.

Lev II. odpověděl císaři listem, potvrdil jím synodu, poněvadž její akta, jak shledal, úplně se srovnávají s vysvětlením víry, které jeho předchůdce Agatho podal, a zavrhl spolu původce nového bludu Theodora z Faranu — „**a i Honoria, který této apoštolské církve podáním apoštolského učení neosvítil, ale slabým vzděláním připustil, že neporušená církev poskvrněna byla**“³⁾. Konečně oznamuje je-

¹⁾ Mansi, T. XI. 698 sq. Harduin, T. III. 1446. Hefele, III. 261. 262. —

²⁾ Mansi, T. XI. 711. Harduin, T. III. 1459. Hefele, III. 262. 263. —

³⁾ „Pariterque anathematizamus novi erroris inventores, i. e. Theodorum Pharanitanum — nec non et Honorium, qui hanc apostolicam ecclesiam non apostolicae traditionis doctrina lustravit, sed profana proditiōe immaculatam fidem subvertere conatus est.“ Však toto „subvertere conatus est“ jest velice zmírněno a do jiného světla postaveno řeckým originalem papežského listu, jehož překladem jest nynější latinský text. Toto místo zní v řečtině tak, jak jsme je po česku vyložili.

mu, že jeho všechna práce, aby Makaria obrátil, posud byla marnou ¹⁾).

Papež potvrdiv synodu staral se spolu o její uznání na Západě a psal za tím účelem čtyři listy do Španělska a sice k veškerému episkopatu, biskupu Quirikovi Toledskému, hraběti Simpliciovi a králi Ervigovi ²⁾). Španělové měli dekrety oekumenické synody přijati a podepsati. By to učinili, poslal tam s oněmi listy Petra, notáře církve římské, který účelu, za kterým byl vyslán, na 13. a 14. synodě Toletanské dosáhl.

O Honoriovi praví papež k biskupům španělským: „Všechným zavržením jsou potrestáni Theodor z Faranu, Cyrus z Alexandrie, Pyrrhus, Pavel a Petr biskupové Kt. s Honoriem, který vznikajícího plamene bludného dogmatu, jak na apoštolskon auktoritu slušelo, neuhasil, ale nedbalostí podporoval ³⁾).

V listu ke králi Ervigovi dí: „Všichni {původcové bludného učení jsou ctihodnou synodou zavrženi a z jednoty církve vyvrženi; t. j. Theodor Faranský, Cyrus Alexandrinský, Sergius, Pavel, Pyrrhus a Petr, někdy biskupové Kt., a s nimi Honorius, který s poskvrněním pravidla apoštolského podání, které od předchůdců svých obdržel, se srovnával“ ⁴⁾).

Klatbu nad Honoriem opětovaly synody, Trullanská ⁵⁾, sedmá ⁶⁾ a osmá všeobecná ⁷⁾.

Pohledneme-li ještě jednou na zavržení Honoriovo šestou všeobecnou synodou a na potvrzení tohoto zavržení papežem: tu nalezáme mezi výrazy obou znamenitý rozdíl.

Úsudek synody jest velmi ostrý, několikrát volala nad ním klatbu, jeho listy vyhlásila za odporné apoštolským dogmatům a záhubné duším; on prý sledoval náhledy Sergiovy a potvrdil jeho bezbožné učení, satan prý skrze něho bludné

¹⁾ Mansi, I. c. 726 sq. Harduin, I. c. 1470 sq. Hefele, I. c. 263. — ²⁾ Ep. Leon. II. 2—5. Mansi, I. c. 1050 sq. Harduin, I. c. 1729 sq. — ³⁾ „Aeterna damnatione mulctati sunt Theodorus — cum Honorio, qui flammam haeretici dogmatis non, ut decuit apostolicam auctoritatem, extinxit, sed negligendo confovit.“ — ⁴⁾ Omnesque haeticae assertionis auctores — de catholicae ecclesiae adunatione projecti sunt; i. e. Theodorus — et unacum eis Honorius Romanus, qui immaculatam apostolicam traditionis regulam, quam a praedecessoribus suis accepit, maculari consensit. — ⁵⁾ Can. 1. Mansi, T. XI. 938. Harduin, T. III. 1658. Hefele, III. 268. — ⁶⁾ Mansi, T. XIII. 377. Harduin, T. IV. 454. Hefele, III. 268. — ⁷⁾ Mansi, T. XVI. 181. Harduin, T. V. 914. Hefele, III. 268.

učení rozséal. Ale synoda zavrhuje ho nikde určitě a jasně jeho kacířské viny nestanoví a nikde o něm nepraví, že jedné vůli v Kristu učil; zato o ostatních odsouzencích praví v 13. sedění, že „odporně proti naší víře smýšlejí;“ ve svém dekretu víry vypočítávajíc kacíře slovíčkem „též“ vyjímá Honoria jaksi z oné veliké viny předcházejících bludařů. Podobně učinil císař čině rozdílu mezi pravými bludaři a Honoriem, „**kte-
rý sám sobě odporoval.**“

Usnešení dogmatická sboru sebe četnějšího mohou jen tenkrátě činiti nárok k neomylnosti, když potvrzení papežského dojdou, a jen potud a v tom smyslu jsou neomylná, pokud a v jakém je papež potvrdí.

Lev II. potvrdil dekret víry úplně, ale usnešení s strany Honoria o mnoho zmínil. On nepočítá ho jako synoda a císař k původcům bludu a neztracuje ho jako „**jednoho z nich,**“ ale „**s nimi**“ a naznačuje jeho vinu jako **nedbalost** (negligendo confovit), dílem jako **nepředložené přisvědčení** (maculari consensit), t. j. jako **trpění, že církev poskvrněna byla.** Zkrátka Lev II. ztratil ho, poněvadž se trestuhodné nedbalosti ve svém úřadě dopustil, která bludu znamenitě prospěla.

Honorius a klatba nad ním pronešená jsou memento papežům, aby svůj úřad věrně a se vši obezřetelností konali, a tak do tohoto hrozného církevního trestu neupadli. Neboť pro podobnou vinu, jako byla Honoriova, může každého času klatba papeže stihnouti; neboť toto nemá ničeho společného s prohlášením „**ex cathedra.**“

§. 153.

Další dějiny monotheletismu a jeho zaniknutí; synoda Trullanská.

R. 685 umřel císař Konstantin Pogonatus, a po něm následoval na trůnu jeho syn Justinian II. On dal pravost akt šesté všeobecné synody zkoumati a svolal r. 692 synodu Trullanskou, jinak též **Quinisexta** zvanou. Jméno „Trullanská“ má odtud, poněvadž byla v síni císařského paláce Trullus zvané slavena; Quinisexta sluje proto, poněvadž měla pátou a šestou všeobecnou synodu doplniti. Tyto učinily jenom dogmatická uzavření a nevydaly žádných disciplinárních kanonů. Toto měla svolaná synoda učiniti, ony dvě doplniti, za jejich po-

kračování se pokládati a proto všeobecnou slouti. Ona sama jmenuje sebe všeobecnou.

Synoda vydala 102 kanony, z nichž obyčejům západním nejvíce se protivily: kan. 2. o počtu apoštolských kanonů; kan. 6. a 13. o manželství kněží; kan. 36. o důstojnosti patriarchy Kt., kan. 55. brojící proti postu v sobotu; a kan. 82. proti obrazům Beránka, který neměl býti více vyobrazován, ale místo něho figura Kristova. Ostatně vane kanony duch volné kázně a otrocké mysli ke dvoru.

Při podpisování podepsal císař první a druhé místo ponechalo se prázdné pro podpis papežův¹⁾.

Císař poslal akta do Říma, aby je papež podepsal a tak za své přijal, ale papež Sergius zdráhal se to učiniti, poněvadž jistě kapitoly mimo obyčej církevní byly připojeny, nepřijal přinešeného exempláře akt, vyhlásil je za neplatné a chtěl raději umříti nežli k bludům přisvědčiti. By ho k tomu přinutil, poslal císař do Říma protospathara (důstojníka císařského tělesné stráže) Zachariáše, který měl papeže do Kt. přivést. Ale vojsko exarchatu Ravennského a vévodství Pentapolského bylo po straně papežově, zástupy vojinů spěchaly do Říma zameziti odvedení a obklíčily Lateran. Hned na zprávu o příchodu vojinů do Říma utekl se protospathar do papežského paláce, prosil za pomoc a skryl se docela v posteli papežově. Papež upokojil přívětivou řečí vojsko, které odtáhlo, a protospathar opustil s hanbou město. Justinian II. nechtěl aneb nemohl se pomstiti. Brzo potom byl sesazen a s komoleným nosem do vyhnanství poslán. Když podruhé na trůn dosedl r. 705, byl Sergius mrtev († 701), a tu poslal císař dva metropolity ku papeži Janovi VII. (druhému nástupci Sergiovu) s prosbou, by na koncilu římském nelibé kanony trullanské vymítil a ostatní potvrdil. Jan VII. jsa muž bázlivý neučinil ničeho z obého, nýbrž poslal podaný jemu exemplář jednoduše nazpět. Nové vyjednávání započal císař s papežem Konstantinem a povolal tohoto do Nikomedie k sobě. V průvodu papežově byl též jahen Řehoř, který později jako Řehoř II. na Petrův stolec vstoupil. Císař přijal a propustil papeže se vši ctí. Bezpochyby zvolil Konstantin střední cestu, na jakou později Jan VIII. (872—882) nastoupil ve svém vyjádření, „že všechny

¹⁾ Akta u Mansiho, T. XI. 930 sq. Harduin, T. III. 1651 sq. srv. Hefele III. 298 sq.

ony kanony přijímá, které pravé víře, dobrým mravům a dekretem Římským neodporují“¹⁾).

Císař Justinian II. byl v Damatiku v Bythynii r. 711 od vojínů zavražděn, a povstalci provolali jakéhosi Bardana za císaře, který sebe Filippikem nazval. Filippikus Bardanes byl Monotheleta a tento blud vssál již od svých rodičů a byl v něm živěn od opata Štěpána, učenníka Makaria Antiochenského. Když do Kt. odtáhl, kázal všechna jména od šesté ekumenické synody pro monotheletism zavržená do diptych opět vepsati, a akta této synody, která se v paláci nalézala, spáliti, pronásledoval a posýlal do vyhnanství pravověrné, sesadil pravověrného patriarchu Kt. Cyra a svolal r. 712 konciliabulum, v kterém šestá ekumenická synoda byla zavržena a učení monotheletské potvrzeno. Četní biskupové Východu přistoupili k uzavření tohoto konciliabula. Císař žádal i od papeže Konstantina souhlas s konciliabulem, ale papež zatratil je se vši rozhodností.

Filippikus Bardanes byl r. 713 od vojska sesazen, a oči jsou mu vypíchány. Místo něho byl za císaře Filartemius, který se Anastasiem II. nazval, provolán. Anastasius II. byl muž pravověrný, který blud potlačil, tak že od té doby nebylo více o něm řeči²⁾).

V blud monotheletský byl též zapleten malý národ **Maronitů**, bydlících na Libanonu. Jméno své mají od sv. **Marona**. **Maro** byl kněz a mnich, ke kterému dle domnění mnohých jest psán list 36. Jana Zlatoustého; bojoval horlivě proti kacířům, tak že tito všechny jeho stoupence nazývali Maronity, a katolíci v Syrii podrželi tento název jako čestný. Později zapletli se dle zpráv, které Eutychius, patriarcha Alexandrinský, a Vilém z Tyru podávají, do bludu monofysitského a monotheletského. Dle Viléma odpřisahla se veliká část Maronitů r. 1182 před latinským patriarchou Antiochenským Aimerichem svého bludu, přijala pravou víru a navrátila se k jednotě katolické církve. Úplné obrácení všech Maronitů stalo se teprve v 16. století. Ale učenci Maronitští nechtějí žádným způsobem připustiti, že by jejich otcové byli se někdy od pravé víry uchýlili, činí nárok na nepřetržitou pravověrnost a vyhlašují ony prameny za bezpodstatné a mylné³⁾).

¹⁾ Srv. Hefele, III. 315—318. Rohrbacher X. 497 sq. — ²⁾ Srv. Hefele, III. 332—334. — ³⁾ Srv. Rohrbacher X. 433—436.

II.

Křesťanská literatura.

§. 154.

Rozdíl mezi křesťanskou a světskou literaturou.

Přirovnávajíc křesťanskou literaturu ku klassické nesmíme věcného rozdílu mezi oběma zapominati. Klassikové a světští spisovatelé vůbec kladli při největší části svých spisů veškerou váhu na zevnitřní krásu a výmluvnost, tedy na formu, méně na obsah; ale otcové hlavně na obsah, méně na formu. Onino psali o běžných předmětech, pro něž jazyk národa stálé a pevné výrazy měl, neb si je snadno utvořil; tito dostavše křesťanstvím nové, posud neslýchané ideje a pojmy musili pro ně teprve vhodná slova a přiměřené výrazy tvořiti, a zápasili tudíž s řečí. Onino mluvili o předmětech, které si vyvolili, mohli je promysleti, o svém díle pohodlně pracovati a potom veřejnosti podati. Toho všeho pohřešovali pravidelně otcové církevní; jejich spisy jsou větším dílem příležitostné; jim záleželo na tom, aby rychle vyšly, rychle do veřejnosti se dostaly, zlé, které zameziti měly, zamezily, a dobré, které způsobiti měly, způsobily. Vyvrácení bludů, hájení pravdy, snaha, aby mysl věřících bludy se nenapojila, nedaly místa průpovědi: nonum prematur in annum (procházej dílo až 9 let). S tohoto hlediště musí se na patristickou literaturu patřiti; ale i při tomto stanovišti vynikají četná díla otců klassickou formou.

§. 155.

Biblická theologie čili výklad písem sv.

O počtu a jménech knih písma sv. stalo se, jak se zdá, na sněmě Nicaejském I. jakési dorozumění a sjednocení soukromými rozmluvami účastníků; neboť od této doby jsou tak zvané deuterokanonické knihy skoro ve všech církvích přijaty.

Přece však nalézáme úchylku v katalogu knih písem sv. na synodě Laodicejské r. 372, kde ze Starého Zákona jsou vynechány knihy: Judith, Tobíáš, kniha Moudrosti, Sirach a knihy Machabejské; z Nového Zákona: Zjevení sv. Jana. Zato katalog knih písma sv. třetí synody Karthagské z r. 397 can. 36. obsahuje všechny knihy, které až do dnešního dne máme.

Písmo sv. tvořilo základ veškerého theologického vyučování, jelikož bohosloví v rozličné odbory ještě rozřaděno nebylo. Učitelé vykládající písma sv. spojovali s nimi své dogmatické, morální a ascetické rozborů. A proto pracovalo se mnoho v písmě sv. Velikou pomůcku pro výklad sv. knih podali Eusebius Caesarejský ve svém popisu Palaestiny: *Περὶ τῶν τοπικῶν ὀνομάτων ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ* (De nominibus topicis in sacra scriptura) a Jeronym ve svých spisech: „Liber de nominibus, hebraicis,“ a „Liber de situ et nominibus locorum hebraicorum.“

V Alexandrii proslavil se jako vykladač písma sv. slepý **Didymus**. Narodil se r. 309 v Alexandrii a již jako čtyřleté dítě oslepl; nicméně však osvojil si všechnu světskou a theologickou vědu a byl jako laik výtečným představeným katechetické školy Alexandrinské. Zemřel r. 394 po Kr. Sepsal tolik spisů, že počet jejich byl Jeronymovi tak veliký, že jich proto všech neudal ¹⁾. Hlavní díla jeho dogmatická byla: *Περὶ τριάδος* (de Trinitate lib. III.), pak: „De Spiritu s.,“ kterýžto spis toliko v překladě Jeronymově zachován jest. Právě tam c. 34 Logos o Duchu svatém: „Z Otce a mne jest; to samé, že jest a mluví, od Otce a mne má“ ²⁾. a konečně: „Contra Manichaeos liber.“ Spisy exegetické byly četné a zachovaly se z nich jeho poznámky k žalmům, a komentáře k Jobovi, přísloví a největší části apoštolských listů. Ve své methodě následuje mistra své školy Origena, ale užívá opatrněji allegorie, a když proti nepřítelům bojuje, drží se na dobro grammatického výkladu. Tento výklad byl pro učitele této doby nutný, jelikož haeretikové se ho pevně drželi, a jsouce na mnoze mistry v dialektice z něho své bludy odvozovali. Proto církev chtějíc proti nim vzniknouti musila svými učiteli proti nim jednotejnou zbraní bojovati a též bojovala.

Tohoto grammatického výkladu držel se sv. Athanasius ve svých spisech, kterými proti Arianům a Apollinaristům bo-

¹⁾ De vir. illustr. c. 109. — ²⁾ Ex Patre et me est, hoc enim ipsum, quod snbsistit et loquitur, a Patre et me illi est. srv. c. 37.

joval, a v kterých učení o trojjediném Bohu k jasnosti a vývoji přivedl, tak že i životem i písmem za pravého velikána své doby se pokládati musí.

Grammatický výklad vyvinul se úplně a byl pěstován ve škole **Antiochenské**, kterou presbyteri **Dorotheus** (okolo r. 290) a **Lucian** († 311) založili. Tato škola učinila v exegesi pokrok v tom, že inspiraci ku předmětům víry a mravů (ad res fidei et morum), tedy ku podstatě čili obsahu vztahovala, a nikoliv jako Alexandrinská ke slovům (ad verbum). Znamenitým učitelem této školy byl **Eusebius**, biskup Emisský ve Foenicii († 360), který hojnost spisů po sobě zanechal¹⁾, jimiž jakož i ústní přednáškou stal se učitelem **Diodora**, později biskupa Tarsského. Z bohatých spisů Diodorových († 390) zůstaly pouze úryvky.

Za návodem Diodorovým vycvičili se **Theodor Mopsvestenský** († 429) a **Jan Zlatoústý**, oba Antiochenští.

Theodor jest hlavní zástupce školy Antiochenské a vábil k sobě svou slávou četné učenníky, mezi nimiž vynikli Jan, později patriarcha Antiochenský, a Theodoret, a k nimž snad i Nestorius náležel. Církev řecká jmenovala ho „interpretem“ (vykladačem) po výtce. Okolo r. 392 odebral se ke svému učiteli Diodorovi, biskupovi Tarsskému, a stal se brzy potom biskupem v Mopsvestii v Cilicii II., byl r. 394 přítomen na synodě Kt. a zemřel r. 428. Jeho poměr k sporu pelagiánskému a nestoriánskému přispěl k zatemnění jeho slávy, a poněvadž otcem nestorianismu byl pokládán, proto v páté oekumenické synodě r. 553 jest anathematizován. Z jeho četných spisů zůstaly jen úryvky.

Sv. Jan Zlatoústý, o němž obšírněji promluvíme, ceně vysoko Origena, hleděl mezi oběma školama Antiochenskou a Alexandrinskou prostředkovati, a jest ve své exegesi ostrovtipný a důkladný.

Latinská církev měla též ve čtvrtém století znamenité exegety, kteří nejspíše vynálezci nové exegetické metody vše dobré, co každá do sebe měla, přijali a upotřebili. Takovými byli **Hilarius**, biskup Piktavský, **Ambrož**, **Augustin** a **Jeronym**.

Sv. Hilarius narodil se okolo r. 320 v Piktaviu (Poitiers) ze vznešené římské rodiny, osvojil si důkladně řeckou řeč, a

¹⁾ Hieron. de vir. illnstr. c. 41.

nejméně spokojen s pohanstvím a jeho filosofií věnoval se čtení písma sv. a přestoupil ke křesťanství. R. 350 stal se biskupem ve své otčině a zároveň hlavním obrancem a sloupem víry Nicaejské na Západě. Císař Konstantius poslal ho proto do vyhnanství do Asie. Navrátil se s dovolením císařovým do Gallie, očištil ji svou snahou od arianismu, rozšířil své působení i do Italie a jmenuje se proto právem Athanasiem Západu. Své spisy složil většinou mezi lety 360–366, a ony se rovnají pracím největších učitelů církevních; proto udělil mu papež Pius IX. dekretem z 10. ledna 1852 titul „doctor ecclesiae universalis“ (učitel všeobecné církve). V exegesi vypracoval komentář k evangeliu Matoušovu a traktát super psalmos.

Sv. **Ambrož** byl nejmladší syn galského praefekta Ambrosia, narodil se v letech 335–340 snad v Treviru. Po časně smrti svého otce († 350) obdržel své vzdělání v Římě, stal se zde advokátem a vyznamenav se byl učiněn praetorem čili místodržitelem Ligurie a Emilie a sídlil v Miláně.

Po smrti biskupa Auxentia 374 byl při volbě ku hlasu dítěte: „Ambrosius biskup“ za biskupa volen, jakkoli byl teprve katechumenem. Zprva zdráhal se tuto důstojnost přijati, konečně však ji přijal a byl pokřtěn. Brzy po svém křtu byl na biskupa posvěcen a stal se horlivým bojovníkem proti pohanům i arianům, statným strážcem církevní kázně a velikým učitelem církevním. Veden jsa presbyterem Simplicianem čerpal své theologické vzdělání z Klementa, Origena, Didyma, obzvláště Basilia, který se mu vzorem pro správu a řízení církevní a pro činnost spisovatelskou stal.

Ambrož získal církvi veliké světlo sv. Augustina, kterého svými kázanými obrátil.

Jako exeget pracoval ve formě homiletické: „Hexaëmeron, enarrationes in 12 psalmos, expositio in psalmum 118., expositio evangelii secundum Lucam lib. X., a ještě mnohé jiné dílo ze Starého Zákona. Zemřel r. 397. Jemu přisuzoval se neprávě tak zvaný Ambrosiaster čili Commentarius in XIII epistolas beati Pauli.

Aurelius Augustinus narodil se v Tagastě v Numidii r. 354. Jeho otec Patricius byl tam kurialis a přestoupil teprve v stáří ke křesťanství; jeho matka Monika byla rozená křesťanka a náleží k nejvznešenějším ženám staré doby tvořící ideál ženy, matky a vdovy. Své vzdělání obdržel Augustin v Madaure a v Karthagu. Ale bez ohledu na své výtečné duchovní nadání a starostlivé vychování a opatrování od své pečlivé

matky, která záhy ovdověla, pobloudil v obojím směru. Jsa 18 let stár měl s jakousi konkubinou v Karthagu syna, kterého Adeodatem nazval, a od 19. roku svého věku až do 28. náležel k sektě Manichæjské; ale ani studium filosofie, ani Manichæové neupokojili jeho ducha. Odebrav se do Říma vyučoval zde rhetorice a roku 384 tétěž opět v Miláně, kde vyučováním sv. Ambrože byl Kristu získán a přijal z rukou jeho i se svým synem Adeodatem před velikonoce roku 387 křest svatý. Boje, které v duši podstoupiti musil, nežli od pozemské rozkoše ku pravdě a obnovení vnitřního člověka přišel, vypisuje nám ve svých okolo roku 400 sepsaných „**Confessiones**.“ Brzy potom navracuje se do Afriky ztratil svou matku Moniku v Ostii. Proto zdržel se ještě nějaký čas v Římě a přišed r. 388 domů žil s některými přátely vzdálen hluku světského na malém statečku u svého rodiště Tagasty. Jelikož si svými spisy slavné pověsti dobyl, byl za své přítomnosti v Hippu od tamějšího biskupa Valeria proti své vůli r. 391 za presbytera posvěcen a k tomu určen, aby za něho staříckého kázal. Jemu dostalo se toho nevidaného vyznamenání, že na obecném sněmu africkém v Hippu r. 393 před shromážděnými biskupy symbolum vykládal. Po smrti Valeriově stal se okolo r. 395 neb 396 jeho nástupcem v Hippu. Jako biskup byl **největším učitelem** církevním pro všechny časy. Svě obydlí biskupské proměnil v jakýsi druh kláštera, kde společně se svým duchovenstvem bydlil, a stal se tak jaksí zakladatelem duchovních seminářů a kanonického života. Ve svém životě bojoval slovem i perem proti Manichæům, Donatistům a Pelagianům a stal se „**všeo-
becným učitelem**“ všech století, jemuž po bok se v středověku staví Tomáš Aquinský, „nejlepší vykladatel sv. Augustina.“ Po neunavené činnosti zemřel 28. srpna r. 430. třetího měsíce obležení města od Vandalů. Augustin jest poslední veliký muž Afriky, po něm nadešly smutné a bouřlivé doby.

On zanechal veliký počet exegetických spisů Starého i Nového Zákona, v nichž však stránka praktická a homiletická převládá. K vědecké exegesi chyběla mu známost řecké a hebrejské řeči.

Sofronius Eusebius Jeronym narodil se mezi lety 340—342 snad asi r. 331 v Stridonu v Dalmacii. V Římě obdržel své klassické vzdělání poslouchaje znamenitého grammatika Donata. Křest sv. obdržel bez pochyby od papeže Liberia († 366). Ale mladistvou nevinnoš porušil zde na kluzké cestě svůdného

života a oplakával toho později trpce. By svá studia zdokonalil, nastoupil na cesty, přišel do Treviru, navštívil v Aquileji svého přítele Rufina, a zde byla v něm láska pro život klášterní vzbuzena. R. 372 nastoupil na svou první cestu do Orientu a poslouchal v Antiochii znamenitého vykladače písem svatých Apollinara, který později v blud Apollinarism nazvaný upadl. Jsa nábožným starcem Malchem povzbuzen odebral se ke konci r. 374 na poušť Chalcis zvanou na východním břehu Syrském a zůstal zde 4 neb 5 let. Živil se prací rukou, obíral se studii, jmenovitě učením se hebrejské řeči u jakéhosi konvertity ze židovstva a sepsal zde život sv. Pavla Thebského. Navrátiv se do Antiochie byl bez ohledu na svůj odpor od biskupa Paulina r. 379 na kněžství posvěcen. Potom slyšel v Kt. Řehoře Nazianského a odebral se v příčině rozkolu Meletianského s biskupem Paulinem Antiochenským a Epifaniem Salaminským na zavolání papeže Damasa do Říma a byl tam přítomen synodě v této příčině slavené (382). Zde mimo jiné literární práce podnikl k rozkazu papeže Damasa revisi starého překladu bible, který se nazývá Itala, shromáždil kolem sebe kruh zbožných křesťanů, obzvláště paní, vdov a panen, a s některými odebral se podruhé na Východ. Navštívil sv. místa v Palaestině, Egypt, kde přednášky výtečného slepého Didyma slyšel, a mnichy na horách Nitrických. Navrátiv se do Palaestiny usadil se v Betlémě, kde byl mužský klášter pro něho a jeho bratra Pauliniana a ženský pro jeho přítelkyně Římanky Paulu a její dceru Eustochium a jiné panny z vyššího i nižšího stavu založen. Zde žil slouže Bohu a máje účastenství v církevních sporech o Origenovi, Pelagiovi, Jovinianovi, Vigilantiovi a Helvidiovi až do své smrti. Zemřel 30. září r. 420 a byl v Betlémě pohřben. Později bylo jeho tělo do Říma přeneseno. Jeronym vyniká nad theology svého času úplnou známostí jazyka hebrejského, stojí sice ve špekulaci za Augustinem, převyšuje ho zato pozitivními vědomostmi a co se týká kritické exegese, nedosáhl ho žádný latinský církevní otec; on jest exeget Západu po výtce. On, jak jsme již pravili, přehledl latinský překlad písem sv. Italu, zhotovil vlastní latinský překlad Starého a Nového Zákona dle původního textu hebrejského a řeckého, psal komentáře ke všem prorokům, k evangeliu Matoušovu, k listům Pavlovým ke Galatům, Efeským, Titovi a Filemonovi, přeložil neb spracoval mnohé spisy z řečtiny jako úvod do biblického studia: *Liber de nominibus*

hebraicis, liber de situ et nominibus locorum hebraicorum; sem též náleží: liber hebraicarum quaestionum in Genesin.

Sem hledí ještě dva mužové, kteří však mimo církev stojí, totiž Donatista **Tichonius** z Afriky na konci 4. století a **Pelagius**, původce pelagianismu. Onen sepsal komentář k Apokalypsi, který se ztratil, a sestavil hermeneutický kanon o 7 pravidlech, který se zachoval, a jehož užívání Augustin a jiní doporučili. Pelagius psal komentáře čili spíše scholie k listům Pavlovým, vyjma onen k Židům, které za dílo Jeronymovo jmíny byly, a proto mezi jeho spisy přijaty byly. Nestává jich v původním znění, nýbrž v zlepšeném vydání Kassiodorově.

§. 156.

Věrouka, mravouka a duchovní řečnictví.

Dogma vyvíjelo se v ustavičných bojích s filosofi a bludaři, a proto byla dogmatika v mnohých odvětvích důkladně zpracována; ale pro úplný soustavný rozbor nebyla ještě veškerá její látka probrána. Co se formy týká, opustili východní spisovatelé, jmenovitě Alexandrinští v boji proti bludařům filosofii a obrátili se k písmu a podání. Neboť musili proti novým nepřátelům jejich vlastními zbraněmi, které z písmu a podání čerpali, bojovati, a užívali jen potud filosofie, pokud jejich filosofické námitky vyvraceli.

V čele velikých pozitivních theologů stojí sv. **Athanasius**, arcibiskup Alexandrinský, který po celý život neustále bojoval s bludaři háje božství Syna Božího proti Arianům, božství Ducha sv. proti Pneumatomachům a celé člověčenství Kristovo proti Apollinaristům. Zemřel 2 května 373. Mimo Origena neměl nikdo mezi Řeky tak vydatného a trvanlivého vlivu na budoucí časy jako právě on a to v čistém církevním směru. K vyvrácení pohanství a k obraně křesťanství psal: „*Oratio adversus gentes*.“ a pokračoval v tomto díle spisem: „*Oratio de incarnatione Verbi Dei*.“ Obě tato díla jsou psána před vypuknutím sporu arianského, poněvadž se v nich žádné zmínky o něm neděje, a učinil jimi rozebíraje látku soustavně apologetiku vědou. Proti Arianům vynikají: „*IV. orationes contra Arianos*.“ a přidáme-li k nim onen list encyklický „*ad episcopos Aegypti et Libyae*.“ který se oněm čtyřem řečím předkládá, máme jich pět. Dále jsou od něho *epistolae IV. ad Se-*

rapiem Thumitanum episcopum, z nichž první, třetí a čtvrtá o Duchu svatém a druhá o Synu mluví. Těchto pět řečí a tyto čtyři epištoly vyznamenávají se precisním výrazem, dialektickým ostrovtípem, souvislostí a důkladným provedením myšlének.

Hilarius, biskup Piktavský a **Athanasius Západu**, psal 12 knih o Trojici, kde důkladně místa písem sv. sem spadající vykládá. Dále náleží sem: „*Liber de synodis seu de fide Orientalium*“ v prvním díle podává symbola synod Eusebianských, která mírně posuzuje, a v druhém rozebírá poměr prvních dvou božských osob k sobě a jejich přirozenosti. Jeronym charakterizuje ho takto: Sv. Hilarius zdvihá se nádherně a zdobě se řeckým kvítím zaplétá se často v dlouhé periody a nehodí se ke čtení prostějším méně vzdělaným bratřím¹⁾.

Co Athanasius vzhledem k učení a sv. Antonín Poustevník vzhledem k životu založili, pěstovali a vyvíjeli tři velicí Kappadočané hlavně pro církev východní a pojistili obě pro celou budoucnost. Byli to **Basilius Veliký**, **Řehoř Nazianský** a **Řehoř Nyssenský**.

Sv. **Basilius** pocházel z bohaté a vznešené rodiny a narodil se v Caesarei Kappadocké okolo r. 330. O jeho zbožné výchování v mládí pečovaly jeho matka Emmelia a bába Makrina, učennice sv. Řehoře Divotvorce, na niž Basilius i v pozdních letech s úctou a vděčností vzpomínal. Svá studia konal v Caesarei Kappadocké, v Konstantinopoli a společně s Řehořem Nazianským v Athénách, kde též právě Julian Odpadlík studoval. Okolo r. 359 opustil Athény, vrátil se do Pontu a zamítнув veškeré hodnosti rozhodl se pro život ascetický. Za tou příčinou navštívil mnichy v Syrii, Palaestině a Egyptě r. 360—361. Navrátiv se do vlasti rozdal své jmění a žil v samotě klášterní se svou matkou a sestrou Makrinou blíže vsi Amesí v Pontu. Zde se k němu připojil a úzký svazek přátelství s ním uzavřel Řehoř Nazianský, a později přistoupil k nim Basiliův mladší bratr Řehoř Nyssenský. Okolo r. 364 byl Basilius skoro proti své vůli od biskupa Eusebia za presbytera posvěcen a stal se po jeho smrti biskupem Caesarejským a tím arcibiskupem čili exarchou nad Kappadocií a Pontem. On byl statný obhájce víry proti Julianovi Odpadlíkovi

¹⁾ Ad Paulinum, de institutione monachorum.

a císaři Valentovi, horlivému Arianu, a jeho praefektům Modestovi a Demosthenovi. Basilius upevnil mnišství a tak zorganizoval, že všichni mniši v církvi východní po něm Basiliané až do dnešního dne se jmenují. Zemřel 1. ledna r. 379. Hlavní díla polemicko-dogmatického obsahu jsou: „*Libri V, quibus impii Eunomii apologeticus evertitur, a liber de Spiritu s. ad Amphilochem, Iconii episcopum*“; v prvním hájí božství Synova, a v druhém božství Ducha sv. Z prací exegetických dosáhly velikého obdivu: *homiliae IX. in hexaëmeron*; dále vyniká 13 homilií na některé žalmy. Veliké váhy jsou jeho ascetické rozborů s oběma klášterními řeholemi. Konečně svědčí o jeho rozsáhlé činnosti 366 zachovaných listů, z nichž tři jmenují se kanonické, jelikož řád pro veřejné kajcníky obsahují.

Řehoř Nazianský narodil se okolo r. 329 v Arianzu, vsi u Nazianzu, malého místa v Kappadocii. Otec jeho náležel z prva k sektě Hypsistariů, obrátiv se stal se presbyterem a biskupem diecése Nazianské. První návod ke zbožnosti obdržel od své matky Nonny, vědeckého vzdělání nabyt v Caesarei, hlavním městě Kappadocie, kde se s Basilem seznámil, v Alexandrii a v Athénách, kde ona známost s Basilem u věčné přátelství se proměnila. Na počátku mužského věku navrátil se do vlasti, přijal křest a k opětnému pozvání svého přítele Basilia odebral se k němu, a oba travili život v přísné asceti. Zde zhotovili ze spisů Origenových znamenité dílo: **Filokalii**. Když jeho otec ze slabosti dvojsmyslné arianské symbolum podepsal, navrátil se syn domů, pohnul otce ke složení pravověrného symbola a utišil tak zmáhající se opposici. Staříčkový otec chtěje ho za pomocníka míti přistoupil z nenadání mezi službami Božími k němu a udělil mu svěcení na kněžství r. 361. Řehoř maje se této důstojnosti za nehodna prchl k svému příteli Basiliovi do milované samoty. Ku prosbě osady rodičů vrátil se roku 362 ku podpoře svého otce. Když se Basilius r. 370 metropolitou Caesarejským stal, přinutil svého přítele Řehoře, že se za biskupa Sasimského posvětit dal. Sasima byla nepatrné místo v Kappadocii a měla bídrou polohu. Řehoř nenastoupil nikdy tohoto biskupství. Ze samoty, do které se utekl, volala ho snažná prosba otcova r. 372 zpět do Nazianzu, kde jako koadjutor až do jeho smrti působil. V těchto letech stihala ho rodinná neštěstí; r. 369 zemřel jeho bratr Caesarius, o něco později sestra Gorgonia, otec r. 374 a naposled jeho matka Nonna. Nejsa pro tělesnou slabost s to, aby biskupskou

správu Nazianzskou vedl, odebral se na samotu do Seleucie, kde zprávu o smrti svého přítele Basilia obdržel, a tu stal se jeho život ještě trpčím. V těchto trpkostech obdržel povolání za vlády císaře Gratiana a jeho kollegy Theodosia do Kt., aby se tamější pravověrné církve ujal, která byla zbytek bývalého stáda bez řádu, bez pastýře a bez ochrany. K domluvě svých přátel přibyl do Kt. a zasvětil v domě svých příbuzných kapli, kterou prorockým jménem nazval Anastasií (Vzkříšením). Zde vzkřísil církev a rozšířil ji; Theodosius uvedl ho do chrámu apoštolů a přinutil biskupa Maxima k ustoupení. K žádosti lidu a císaře, které Řehoř odporoval, přinutila ho druhá oekumenická synoda Kt. r. 381, že tento stolec přijal. Když však později biskupové z Egypta a Macedonie přišli a toto přesazení za porušení 15. nicejského kanonu pokládali, resignoval Řehoř, rozloučil se s Kt. a odebral se do Nazianzu. Zde řídil a chránil tuto církev proti vnikajícím Apollinaristům. Když biskupové provinciální k jeho prosbám biskupa pro Nazianz v osobě jeho příbuzného Eulalia ustanovili, odebral se na svůj rodinný statek do Arianzu a zemřel zde mezi lety 383 a 390. Ačkoliv zprva bojů náboženských chtěl býti vzdálen, nicméně však jsa okolnostmi nucen stal se nejpřednějším bojovníkem za víru Nicejskou, obhájcem božství Synova a nejdůmyslnějším vykladačem tajemství o nejsv. Trojici, tak že obdržel název „Theolog.“ Jeho spisy obsahují: 45 řečí dogmaticko-polemického obsahu, v nichž o božství Syna a Ducha sv. a o poměru obou k Otci mluví; nejznamenitější z nich jsou tak zvané *orationes theologicae* (orat. 27—31) proti Eunomianům a Macedonianům; apologetické jsou dvě proti císaři Julianovi: *Invectivae contra Julianum imperatorem* zvané. Dále máme od něho: četná kázání, která při rozličných příležitostech měl, básně (*carmina*) a 242 listy.

Řehoř Nyssenský byl mladší bratr Basilia V. Jak se zdá, nenabyl svého vzdělání na tehdejších znamenitých školách, nýbrž návodem svého bratra a soukromým studiem, a proto ho jmenuje častěji svým učitelem a otcem. Vstoupiv do služby duchovní stal se lektorem; ale brzo opustil tento stav a zaměnil jej se stavem rhetora a zasnoubil se s Theosebií, která však záhy umřela. K domlouvání Basilia a Řehoře Nazianzského vrátil se zpět do stavu duchovního a stal se v něm křesťanským řečníkem a dogmatikem. R. 371 byl učiněn biskupem v Nysse, která k provincii Basiliově náležela. Za císaře

Valenta byl od arianských biskupů r. 375 pod záminkou, že prý jeho volba se nepořádně dělá, sesazen a vypuzen. Po smrti Valentově navrátil se zpět ke svému stádcí a ztratil r. 379 svého bratra Basilia a sestru Makrinu. Na druhém oekumenickém sněmě v Kt. vynikal tak, že byl často otcem otců nazýván, a císař Theodosius jmenoval ho ve svém okružníku „sloupem katolické pravověrnosti.“ Mimo mnohé boje s haeretiky musil mnohé urážky od arcibiskupa Helladia. nástupce svého bratra Basilia, snášeti, který se nepřátelsky proti němu a zesnulému Basiliovi choval. Zemřel okolo r. 395. Práce exegetické jsou: „Explicatio apologetica in hexaëmeron, a pokračování tohoto díla jest spis: De hominis opificio, kde mezi jiným proti učení Origenově o *præexistenci* duší bojuje; obě díla jsou sepsána k žádosti jeho bratra Petra, biskupa Sebastenského; libri II. in psalmorum interpretationem, accurata expositio in Ecclesiasten Salomonis homiliae VIII., které sahají až do kap. 3. verše 13; homiliae XV. in cantica canticorum, kde si až nad míru allegoricky vede; homiliae V. de oratione dominica, homiliae VIII. de beatitudinibus.“

Díla dogmatická jsou: Libri XII contra Eunomium, kde spolupodstatnosti Syna a Ducha sv. s Otcem hájí a zároveň obranu podobného spisu svého bratra Basilia proti překrucování a pomluvám jeho charakteru podává; *antirheticus adversus Apollinarem*, kde dokazuje, že Kristus musil býti celý člověk skládající se z rozumné duše a těla. Nejdůležitější dílo dogmatické jest *oratio catechetica* o 40 kapitolách, návod to, jak by pohané, židé a haeretikové ku poznání pravdy křesťanské přivedeni býti mohli. Rozbírá zde dosti soustavně a filosoficky veškeré učení církevní rozřadiv si látku na tři části; v první mluví o Trojici a stvoření světa, v druhé o vykoupení, a v třetí o přivlastnění vykoupení svátostmi, o odměně a trestu po smrti. Mimo tato hlavní díla rozbírá jednotlivé dogmatické články v traktátech za rozličnými příčinami psaných. Dále pochodí od něho četné praktické a ascetické spisy, mezi nimiž traktat: De virginitate vyniká, mnohé řeči a 26 listů.

Sv. Jan Zlatoústý (Chrysostomus)¹⁾ narodil se r. 347 v Antiochii. Jeho otec byl magister militum Orientis, a matka jeho Anthusa pocházela ze vznešeného rodu. Jsouc 20 let stará

¹⁾ Srv. Sv. Jana Chrysostoma: *Věk a spisy vybrané* od Dr. Jana Stárka. V Pardubicích 1850.

ovdověla a věnovala se jen výchování svého syna. Vědecké vzdělání obdržel Zlatoústý ve škole znamenitého řečníka Libania a filosofa Andragathia, neutrpěv pražádné škody na své víře. Biskup Antiochenský Meletius vyučoval ho důkladně náboženským pravdám, pokřtil ho r. 369 a učinil ho o tři léta později lektorem. Okolní obce chtěly ho míti za biskupa, ale on odporoval a sepsal k svému ospravedlnění spis „O kněžství.“ Potom snad po smrti své matky stal se mnichem; pro své slabé zdraví však navrátil se do Antiochie, a Meletius přijda z vyhnanství nazpět ustanovil ho za jahna, a jeho nástupce Flavian posvětil ho za presbytera a odevzdal mu pro své stáří v kathedrále úřad kazatelský. Císař Arkadius jmenoval ho r. 397 proti jeho očekávání a přání patriarchou Kt., a Theofil, patriarcha Alexandrinský, posvětil ho za biskupa. V Kt. popudil proti sobě svou horlivostí mocného komorníka Eutropia a císařovnu Eudoxii, kteří ho pomocí Theofila a origenismu svrhli. Dvakráte utrpěl vyhnanství, a ve druhém zemřel na cestě z Kukusu v Armenii II. do Pitya v Kolchidě 14. září 407. Jeho tělo bylo za císaře Theodosia II. s velikou slávou do Kt. přivezeno a v chrámu apoštolů pochováno.

Spisy tohoto církevního otce jsou nejobšírnější a záležejí ve výkladech skoro všech knih Starého a Nového Zákona ve formě homilií; v řečích čili kázáních, v rozborech mravně ascetických, a v 243 listech. Zlatoústý jest nejznamenitější řečník své doby, vyniká v tomto ohledu nade všechny své vrstevníky a zasloužil si právem své příjmy: Zlatoústého.

Mezi homilety na Západě vynikají Ambrož a Augustin. Tento pokládá se za zakladatele duchovního řečnictví na Západě. Jeho dílo: *De doctrina christiana* může se též za návod k duchovnímu řečnictví pokládati.

Cyrill Jerusalémský narodil se snad okolo r. 315; místo jeho narození jest neznámé. R. 334 neb 335 posvětil ho biskup Makarius Jerusalémský za jahna, a jeho nástupce Maximus r. 345 za presbytera. V této důstojnosti byly mu úřad kazatelský a vyučování katechumenů svěřeny. Po smrti Maximově vstoupil r. 351 na jeho stolec a biskupoval svírán jsa četnými trpkostmi, protivenstvími a pronásledováními. Zemřel 18. března 386, ztrávil za svého 35letého biskupování 16 let ve vyhnanství.

Jeho hlavní dílo jsou **katechese**, které jako presbyter v Jerusalémě ke katechumenům činil. Skládají se z předmluvy, pak z 18 katechesí, které v postě ke kompetentům měl, a v nichž

symbolum vykládá, a konečně ještě z pěti, které ve velikonočním témdni k novokřtěncům měl a v kterých vykládá svátosti, jež právě obdrželi, totiž křest, birmování a Eucharistii s liturgií; proto slují tyto katechese „svátostní“ (*μυσταγωγικαί*). Mimo toto dílo převeliké ceny jsou od něho ještě některé menší spisky.

Epifanius narodil se ve vsi Besanduce u Eleutheropole v Palaestině r. 310, zdržoval se nějaký čas pro své vzdělání v Egyptě a stal se mnichem. U své rodné vesnice založil klášter a byl v něm přes 30 let opatem. Pro pověst své svatosti byl biskupem metropole Salaminy na Cypru r. 367 učiněn. Jako biskup působil pro mnišství a horlil proti bludům. Jsa však méně ostrovtipným a znalcem života lidského byl jmenovitě proti sv. Janu Zlatoustému od Theofila, patriarchy Alexandrského, zneužíván. Zemřel r. 403. K žádosti dvou presbyterů a jednoho úředníka ze Sueder v Pamfylíi psal r. 374 své dílo: *Ἀγκυρωτός* (anchoratus = zakotvený), aby onu část Pneumatichů poučil, která se církvi blížila. K prosbě dvou mnichů psal *Πανάριον* (všeobecná schránka léků) proti 80 bludům, kde dějiny těchto bludů a jejich učení podává.

V latinské církvi vyniká v této době jako dogmatik mimo Hilaria **sv. Augustin**, který jest první dogmatik Západu. Bojoval proti Donatistům, Manichaeům, Pelagianům a Semipelagianům; proti Donatistům bojoval pozitivními zbraněmi, proti třem ostatním byla mu též filosofie pomůckou, jelikož i otázky filosofické byly pojednávány. Spisy filosofické jsou: *Contra academicos* lib. III., *De vita beata* lib. I., *De ordine* lib. II., *Soliloquia* lib. II., *De immortalitate animae*, *De quantitate animae*, *De magistro a de musica* lib. VI.; čistě dogmatické: *De vera religione* lib. I., *Liber de fide et symbolo*, *De fide rerum, quae non videntur* lib. I., *Enchiridion ad Laurentium seu de fide, spe et caritate*; *de agone christiano*, *liber de fide et operibus*; *de Trinitate a de civitate Dei*; polemické: α) vůbec, *de haeresibus ad Quodvultdeum*; β) proti Manichaeům směřují mnohé, z nichž pouze jmenujeme: *De libero arbitrio* lib. III., *Contra Faustum Manichaeum* lib. XXIII., *Liber contra epistolam Manichaei, quam dicunt Fundamenti*; *Acta seu disputatio contra Fortunatum Manichaeum*; *De actis cum Felice Manichaeo* lib. II. γ) Ze spisů proti Donatistům uvádíme: *Psalmus contra partem Donati*, *De baptismo contra Donatistas* lib. VII., *Epistola ad catholicos seu de unitate ecclesiae*; *breviculus collationis*

cum Donatistis; δ) proti Pelagianům: De peccatorum meritis et remissione lib. III., Liber de natura et gratia, de spiritu et litera; Epistola ad Eutropium et Paulinum episcopos seu de perfectione justitiae hominis; De gestis Pelagii, de gratia Christi et peccato originali, de nuptiis et concupiscentia, contra duas epistolas Pelagianorum, contra Julianum Pelagium lib. VII.; ε) proti Semipelagianům: Liber de gratia et libero arbitrio, de correptione et gratia, de praedestinatione sanctorum, de dono perseverantiae; konečně četné jsou jeho morální a ascetické spisy; a dále pocházejí od něho 364 řečí a 270 listů čili epištol.

Cyrill Alexandrinský narodil se snad v Alexandrii, byl synovec patriarchy Theofila, pronásledovatele sv. Jana Zlatoústého a účastník jeho nechuti proti tomuto svatému. R. 403 byl přítomen synodě ad quercum. Po smrti svého strýce stal se r. 412 patriarchou Alexandrinským, jakkoli jedna strana silně tomuto povýšení se protivila. V boji proti Nestoriově stal se štitem pravověrnosti a obzvláštním hajitelem jedné osoby a dvou přirozeností v Kristu, a požíval veliké vážnosti na Východě a Západě, ačkoli všichni jeho činové schválení býti nemohou. On byl plodným spisovatelem, a jeho spisy jsou obsahu α) apologetického, kamž náleží vyvrácení spisu Julianova, β) dogmatického a polemického, kamž přede vším náleží, které o osobě Kristově mluví, γ) exegetického, které komentáře ke mnohým knihám Starého a Nového Zákona obsahují, a konečně δ) listy počtem 87 a homilie. Zemřel r. 444.

Theodoret, biskup Cyrský, narodil se mezi lety 386—393 v Antiochii. Jsa od Boha vroucnými modlitbami vyprošen byl od svých rodičů maje sedm let svého věku odevzdán do kláštera sv. Euprepia u Antiochie na vychování, kde Nestoria za spolužáka měl. Vyznamenával se vědami a zbožným životem. Po časně smrti svých rodičů rozdal své jmění mezi chudé. Maje věku svého 20 let stal se lektorem a pět let potom jahnem církve Antiochenské, a tamější hřetikové báli se ho velice pro jeho obratnost a horlivost. Roku 411 učinil ho patriarcha Antiochenský biskupem Cyru, kamž 800 vesnic náleželo. Cyrus bylo nepatrné hlavní město hornaté krajiny Cyrestika zvané, jejíž obyvatelé byli Syrové a četně bludům oddáni. Jako biskup úřadoval vzorně, zachovával svědomitě residenci, neopouštěl Cyru leč bera se k synodám do Antiochie, pracoval horlivě o obrácení bludařů a očistil od nich svou diecesi snášeje od nich

četná pronásledování. Slávu a pověst svou porušil bojem proti Cyrillovi a synodě Efesské a hájením svého bývalého spolužáka Nestoria. Ani smířiv se s církví a přistoupiv k unii r. 435, neupustil od osoby Nestoriovy nechtěje připustiti, že by tomu učil, co se mu připisovalo. Jsa horlivým odpůrcem monofysitismu byl zato na synodě loupežné v Efesu r. 449 sesazen a od císaře Theodosia II. s jinými biskupy do vyhnanství poslán. Synoda Chalcedonská přijala ho do svého obcování a dosadila opět do jeho biskupství, když vyřkl klatbu nad Nestoriem; jeho spisů však v příčině Nestoriově vydaných ani neschválila ani neztratila nechajíc takto mezeru ve svém poměru k němu. Když ony spisy v církví později pohoršením se staly, byly na páté ekumenické synodě r. 553 zavrženy. Dokonale smířiv se s církví na synodě Chalcedonské žil v jednom klášteře zaměstnávaje se pracemi spisovatelskými, ale hodnosti biskupské nesložil. Zemřel r. 458.

Spisy jeho jsou α) dějepisné: *hist. eccl. lib. V.*; *compendium hæreticarum fabularum*; β) apologetické: *Græcarum affectionum curatio lib. XII.*; γ) dogmatické: *Mendicus* (Žebrák), kde ukazuje, že monofysitism jest blud, z četných bludů vyzebraný; v čas sepsání tohoto díla Eutyches ještě nevystoupil; δ) *providentia orationes X.* δ) exegetické: jako exeget požívá pověsti rozvážného a důkladného vykladače písem svatých; jeho výklady obsahují buď vybraná nesnadná místa z písem: *quæstiones in loca difficiliora scripturæ sacræ* z Pentateuchu, Josue, knihy Soudců, Ruth, knih královských a Paralipomenon; neb jsou komentáře, jaké sepsal na žalmy, píseň Šalomounovu, všechny proroky a 14 listů Pavlových, kterýžto poslední komentář i dnes se vysoko cení; konečně ε) 179 listů.

Jako spisovatelé církve řecké budtež zde jmenováni: **Isidor, opat z Pelusia, a sv. Nilus Starší.**

Na Západě vynikali **Sv. Lev Veliký a Petr Chrysologus.**

O životě **sv. Lva** viz dějiny papežů.

Od něho pochází 173 listů, z nichž 143 bylo jen od něho sepsáno, a vztahují se ku oboru dogmatickému, historickému, disciplinárnímu a chronologickému. Znamenitá byla z nich v církví epištola 28. ad Flavianum, *episcopum Ct., contra Eutychetis perfidiam et hæresin*. Dále máme od něho 96 řečí (*sermones*), které jadrností myšlének, řečnickým vzletem a mužnou silou vynikají. Papež Benedikt XIV. vřadil Lva V. mezi učitele církevní (*doctores ecclesiæ*).

Sv. **Petr Chrysologus** tak pro svou výřečnost nazývaný narodil se okolo r. 405 v Imole, nabyt svého vzdělání od biskupa Kornelia (snad Imolského) a přivlastnil si asceti v jednom klášteře. R. 433 stal se biskupem v Ravenně, sídle to západního císařství, a papež Sixtus III. posvětil ho na biskupství. Byl hvězdou svého času, která daleko a široko zářila, a proto žádal Eutyches též jeho za zprostředkování ve svém sporu.

Mimo list k Eutychetovi zachovalo se nám od něho 176 řečí, z nichž však jen 160 se jemu připisuje. Zemřel r. 450 neb 451 ve svém rodišti Imole.

Jako řečník vynikal ještě na Západě **Maximus**, biskup Turinský a vrstevník Chrysologův, od něhož se nám 239 řečí zachovalo.

§. 157.

Úpadek patristické literatury od smrti Lva V. r. 461 až do smrti Jana Damascenského (okolo r. 754).

Patristická literatura v nejkrásnějším květu stojící začala rychle klesati a opadávati. Příčiny toho byly vnitřní i zevnitřní. Říše římská byla ze všech stran barbarskými národy napadána, od Východu Muhamedány a od Severu Germany a Slované. Ve válkách odpočívají vědy, učenost a veškerá vyšší snaha a pomalu shasínají. Říše sotva se hájila, a západní půle docela zmizela a stala se kořistí surových národů. Uvnitř rojily se sekty, které veškerý svůj rozum důvtipnostmi mnohdy malichernými brousily, a císařové nemohli toho s celou svou despocií zameziti, která konečně více dráždila nežli upokojila.

Spisovatelé této doby nevynikají původností a obmezují se pouze na sbírání a čerpání ze starého pokladu literatury. Nastal čas kompilace.

a) Řeční spisovatelé.

Znameníť spisovatelé této doby jsou u Řeků tito:

Pseudo-Dionysius Areopagita, spisovatel pátého století, jinak úplně neznámý, vydal pod jménem starého Dionysia Areopagity spisy: α) De coelesti hierarchia, β) de ecclesiastica hierarchia, γ) de divinis nominibus, δ) de mystica theologia ad Timotheum, ε) epistolae X. Spisovatel chce sice jmen býti Dionysiem, ale celým svým spisem prozrazuje se, že do 5. století náleží. Po prvé přišly tyto knihy na jevo v kolloquiu

Severianů s katolíky, které se na rozkaz císaře Justiniana I. r. 532 v Kt. odbývalo. Monofysité odvolávali se na ně, ale katolíci popírali jejich authentii, jelikož nikdy sv. otcům známy nebyly. O něco málo však později vešly ve všeobecnou platnost a byvše od Skota Erigeny do latiny přeloženy tvořily základ mystické theologie středověku.

Sofronius narodil se okolo r. 560. v Damašku, byl nejprve sofistou, později snad v Alexandrii vstoupil v užší poměr s Janem Moschem, který byl mnichem v Palæstině. Na delších cestách navštívil veliký počet klášterů v Syrii, Egyptě, a na Západě a zpracoval sebrané zprávy o mniších a ascetech v historické dílo zvané *Λειμών* (pratium spirituale — duchovní luhy). Potom stal se mnichem v lauře sv. Sabby. Za své přítomnosti v Alexandrii r. 633 poznal monothetism a bojoval proti němu v Alexandrii u biskupa Cyra a v Kt. u Sergia. Jako patriarcha Jerusálémský po smrti Modestově († 633 neb 634) zůstal na synodě Jerusálémské monothetismu a vydal zde svůj znamenitý synodální list o dvou vůlich a dvou energiích v Kristu. R. 637 dožil se dobytí Jerusáléma od Muhamedánů, kvílel hořkým pláčem, když chalíf Omar do chrámu Vzkříšení Páně vstoupil, a zemřel brzo potom. Mimo jmenované spisy pocházejí od něho ještě některá díla.

Jako spisovatel vyniká ještě mezi Řeky sv. opat **Maximus** († 662), který pro spekulativní dogmatiku veliké posud nedosti oceněné zásluhy má. Řekové jmenují ho Velikým, a toto jméno zasloužil si velikostí své učenosti a svatosti, výtečností svých spisů a utrpením v boji monothetickém. Z jeho spisů budtež jmenováni: *περὶ διαφορῶν ἀποριῶν τῆς θείας γραφῆς*, obyčejně se cituje quaestiones ad Thalassium; *κεφάλαια* (capita), opuscula theologica et polemica (sbírka to menších rozborů), *mystagogia* a *disputatio cum Pyrrho*.

Zavírku patristické literatury n. Řeků tvoří sv. **Jan Damascenský**. Pocházel prý ze vznešené rodiny Damašské a měl příjmení *Χρυσόρροας* (Chrysorrhoeas — Zlatotoký) a Mansur (odkud toto, jest neznámo), kteréž poslední jeho nepřítel Konstantin Kopronymus v Mamser (spurius) proměnil. Již za císaře Lva Isaurského byl u jednoho saracenského knížete prvním rádcem. Byl též mnichem v lauře sv. Sabby a presbyterem.

Obvzláštní činnost vyvíjel v boji proti Ikonomachům (Obrazoborcům). Zemřel po roce 754. Na potomstvo působil vydatně svými spisy, jakkoli v nich se jeví pouze jako sběratel a pořadatel toho, co před ním otcové a filosofové nashromáždili, čině to takto jiným přístupné a podáváje základ pro další vývoj. Z dogmatických spisů vyniká: *ἡ ὑπόθεσις* (fons scientiæ — pramen vědy); jest to první pokus úplné a soustavné theologie a skládá se ze tří částí; první část tvoří kapitoly filosofické (capita filosofica), obyčejně z krátka „dialectica“ zvané, kde všechno, co dobrého u pohanských filosofů se nalezá, podává a filosofii za nástroj a služku theologie pokládá; druhá část mluví „o bludech“ (de hæresibus compendium); třetí jest *Ἐκθέσις ἀκριβὴς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως* (expositio accurata fidei orthodoxæ — dokonalý výklad pravé víry.) Jest to vlastní dogmatická část, která ze 100 oddílů se skládá, a v níž chce vše dohromady sestaviti, co otcové vypracovali. Rozbírá veškeré učení církevní až na svátosti, jejichž vývoj scholastice ponechán jest, vyjma křest a Eucharistii, které jen z krátka vypisuje. Jako první úplně soustavná dogmatika bylo toto dílo s velikou pochvalou na Východě i Západě přijato. Papež Eugen III. dal je jakýmsi Burgundionem do latiny přeložiti, a scholastikové čerpali známost řeckých otců skoro jenom z něho. U rozkolníků jest ono základem a normou vši dogmatiky, nad něž oni nepokročili.

b) Latinští spisovatelé.

Zde budtež alespoň jmeny jmenováni Vigilius, africký biskup Tapsenský, Viktor, biskup Vitský, Gennadius, presbyter z Massilie a Fulgentius Ruspenský.

Fulgentius narodil se v Teleptě v africké provincii Byzaceně r. 467 ze vznešených rodičů a nabyt vzdělání v řecké i latinské literatuře. Jakkoli pod vládou Vandalů velikého státního úřadu nabyt, odebral se přece do kláštera a byl proti své vůli za biskupa v Ruspě zvolen (r. 508). Byl ale brzo za krále Thrasamunda do vyhnanství na ostrov Sardinii poslán, odkud se za krále Hildericha zpět navrátil. Zemřel r. 533. On jest nejznamenitější dogmatik šestého století a nejstatečnější obrance učení sv. Augustina, pro jehož obranu některé spisy složil. Jeho díla jsou: *De fide ad Petrum seu regula veræ fidei*, krátké to, ale výborné sestavení hlavních článků víry katolické; *liber de Trinitate*, *liber contra Arianos*, *liber ad Victo-*

rem, libri tres ad Thrasamundum, regem Vandalorum; de incarnatione Christi, de remissione peccatorum lib. II. ad Euthymium; háje učení Augustinova sepsal: libri tres ad Monimum de duplici prædestinatione Dei, una bonorum ad gloriam, altera malorum ad pœnam; a libri III. de veritate prædestinationis et gratiæ Dei ad Joannem et Venerium.

Ve sporu o třech kapitolách vynikali svými spisy učený jahen Karthagský Fulgentius Ferrandus (okolo r. 523—550), Facundus, biskup z Hermiany, římský jahen a synovec papeže Vigilia Rustikus, Liberatus, arcijahen z Karthaga, a Viktor, biskup z Tununa v Africe.

Znamenití mužové za svého času byli na poli literárním **Boëthius a Kassiodorus.**

Anicius Manlius Torquatus Severinus **Boëthius** narodil se mezi lety 470—475 ze vznešené a bohaté rodiny v Římě, konal důkladná studia ve filosofii a mathematice, zaměstnával se též básnictvím a proklestil si takto cestu k důstojnostem. V letech 508—510 byl konsulem a ostrogothský král Theodorich věnoval mu velikou důvěru. Ale byv u něho očerněn, jakoby v zemězrádném spojení s císařem východním Justinem stál, byl na zámku Chiavenně uvězněn a až do smrti utýrán, dle jiných odpraven, okolo r. 524. Za novějšího času pochybuje se z důležitých příčin o jeho křesťanské víře.

Pravé jeho spisy jsou všechny filosofické, tak zhotovil překlady a výklady koryfaů řecké filosofie, Platona, Aristotela a Porfyria (Novoplatonika) a filosofických spisů Ciceronových. Jeho náhledy a pojetí těchto filosofů staly se větším dílem rozhodčími v středověkém sporu o realismu a nominalismu. Ve vězení sestavil dílo: De consolatione philosophiae lib. V., kde stanoví, že pravá blaženost jest jen Bůh a jen v Bohu se nalézá, a snaží se božskou dobrotu s dopuštěním zlého a svobodnou vůlí s předzvěděním Božím spojit. Celý obsah není ani specificky křesťanský ani specificky pohanský; o Kristu, našem to pravém Utěšiteli, neděje se ani zmínky; a z toho soudí mnozí, že ani křesťanem vůbec nebyl, a byl-li, že křesťanství u něho věci pouze zevnitřní zůstalo. Ale budiž tomu jakkoli, zásluha jeho jest, že známost filosofie řecké, jmenovitě aristotelské těm zprostředkoval, kteří jí k odůvodnění víry užili.

Magnus Aurelius **Kassiodorus**, příjímím Senator, narodil se okolo r. 470 v Squillace z bohaté a vznešené rodiny a byl pro státní službu vychován. Zastával vznešené úřady za králů

Odoakra a ostrogothských Theodoricha, Athalaricha, Theodata a Vitiga (491—539). Tu opustil svět, vstoupil do kláštera, který poblíž svého rodiště prve založil, a stal se nyní jeho opatem. V této hodnosti budil u svých mnichů vědeckou činnost, pobádal je k opisování písem sv. a klassických spisů křesťanských i pohanských a pojistil si tím vděk všech potomních časů. Zemřel u vysokém stáří okolo r. 565.

On učinil sbírku listů a nařízení, které v státní službě a ve svých přátelských poměrech ku papežům, biskupům a jiným zhotovil, a nazval ji Variarum (epistolarum) libri XII.; na žádost krále Theodoricha sepsal chronicon od počátku světa až do r. 519; dále složil historii Gothů o 12 knihách, z níž se jenom epitome de Gothorum seu Getarum origine od Jordana zachovala; a spis de anima seu de ratione animae; nejvydatnější vliv na budoucí časy měl liber de artibus ac disciplinis liberalium literarum, který pro poučení a vyučování svých mnichů sepsal mluvě tam de grammatica, de rhetorica, de dialectica, de arithmetica, de musica, de geometria, de astronomia; každé jmenované vědě věnoval jednu kapitolu. podal její význam a úlohu a poukázal ve všem ostatním k dílům spisovatelů, které ve své knihovně choval. K těmto rozpravám připojil ještě jednu de orthographia, jelikož mnichům opisování bez chyb doporučil.

Z oboru theologického zpracoval: 1. De institutione divinarum literarum, výborný to návod pro studium písma svatého; 2. Kommentáře k některým knihám písem svatých jako expositio psalterii, complexiones in epistolas et acta apostolorum nec non in Apocalypsin; 3. Kommentář de oratione et de octo partibus orationis; 4. Historia tripartita.

Veškerou činnost Kassiodorovu můžeme srovnávat s onou, kterou později sv. Jan Damascenský na Východě rozvíjel.

Sv. Řehoř Vel. Životopis viz v dějinách papežů.

Jeho díla jsou: **I. morální**; sem hledí: 1. expositio in beatum Job seu moralium lib. XXV., jest to úplné repertorium morálky; 2. homiliae 40 in evangelia, a 22 in Ezechielem; 3. dialogorum libri IV. de vita et miraculis patrum italicorum, z nichž druhá kn. o Benediktovi z Nursie mluví; tyto knihy našly u vrstevníků tolik pochvaly, že byly později i do řečtiny přeloženy, a on častěji přijímám „Dialogus“ nazýván; 4. liber regulae pastoralis neb de pastore cura; jest to návod k zastávání úřadu učitelského, kněžského a královského; pro jeho výtečnost kázal jej císař Mauritius ještě za živobyt

Řehořova do řečtiny přeložiti, a později král Alfred do angličiny; II. **liturgická**, kamž spadají: 1. sacramentarium; 2. responsoriale et antiphonarium ecclesiae romanae; 3. antiphonarius; 4. liber gradualis. III. **listy** počtem 880 seřazené v 14 knihách, které se registri seu regesti nazývají; jsou obsahem dílem dogmatické, dílem morální, dílem týkají se církevní kázně neb slouží k doporučení jistých osob.

Řehoř není původce učení o očistci ani o vysvobození z něho modlitbou a obětí: ale tolik jest pravda, že o tomto článku víry, který církev vždy držela, a s ním spojeném obyčeji častěji, obšírněji, důkladněji a určitěji mluví, nežli kterýkoli církevní otec.

Řehoř **Veliký**, právem tímto názvem poctěný, tvoří závirku starého a základní kámen nového církevního světa u národů germanských. On zavedl u Germanů svými liturgickými spisy a svým církevním zpěvem římský kult a působil s Boëthiem a Kassiodorem na znenáhly rozvoj věd u nich. Řehoř učinil totiž výsledky bádání církevních otců populárními a tudý méně vzdělaným Germanům přístupnými a záživnými; Kassiodorus udělil jejich učeným školám svým rozbohem o sedmi svobodných uměních formu trivia a quadrivia; a Boëthius razil svými překlady a výklady Platona, Aristotela a Porfyria dráhu známosti řecké filosofie a jejímu užívání u Germanů.

HLAVA TŘETÍ.

Církevní ústava.

§. 158.

Poměr církve ku státu římskému ¹⁾.

Stát choval se v první periodě k církvi nepřátelsky, neuznával její právní bytnosti a pronásledoval ji maje ji za něco cizího a sobě škodlivého. Ale církev uznávala stát, podrobovala

¹⁾ Lud. Thomassini: Vetus et nova ecclesiae disciplina circa beneficia et beneficiarios. Lucc. 1728. 3 T. f. Mogunt. 1787 sq. 10 T. 4°. — Protestantké zpracování tohoto díla jest: Geschichte der christl. kirchl. Gesellschaftsverfassung od Plancka, Hannov. 1803—9. 5 sv. — Casp.

se jeho zákonům na poli státním, a jsouc krvavě pronásledována neznala jiného odporu leč trpný a nedovolovala svým vyznavačům sáhnouti ke zbraní a násilím dobytí si právního uznání. Tento poměr napnutosti a nepřátelství změnil se za císaře Konstantina V. v poměr úzkého přátelství. Dříve byla církev na státu na dobro nezávislá a nepřišla s ním ve svých věcech docela v žádný styk. Ale nyní začaly se stát a církev silně vzájemně dotýkati, sebe pronikati a sobě pomáhati; meze však, kam až každá z obou mocí ve svém působení sáhnouti může, neubližíc druhé, nebyly přísně určeny; právní poměry začaly se teprve vyvíjeti. Držitelé moci obou stran, určující tento poměr, musejí toho šetřiti, aby podstata obou se nepošinula, aby totiž církev na jedné straně nezesvětštila, ale na druhé nestala se služkou státu.

Církev obdržela v říši římské mimo svá nutná práva ještě mnohá jiná, která přísně v její obor nenáležejí; ale i stát obdržel mnoho, co vlastně v obor jeho působnosti nezasáhá.

Podstatné právo, které církev za Konstantina V. obdržela, bylo uznání její právní bytnosti. Z toho pak plynulo jaksí samo sebou, že obdržela 1. právo přijímati odkazy ¹⁾ a nakládati s nimi dle rozumu biskupova; 2. osvobození svých služebníků od osobních státních a občanských služeb ²⁾; 3. vlastní soudní pravomocnost v přích svých duchovních; a 4. výsadu útočiště čili asyly. Mimo tato práva, která měla církev s pohanstvím společna, obdrželi biskupové soudní pravomocnost ve věcech a přích čistě světských, když se k nim obě strany obrátily nejspouze s výrokem světského soudce spokojeny ³⁾; a 6. bylo jim za povinnost uloženo, co dříve dobrovolně konali, aby totiž světské soudce k lidskému nakládání s odsouzenými napomínali a vězny ve středu a sobotu navštěvovali ⁴⁾. Dále měli biskupové nad císařskými a municipálními úředníky bdíti a jim svou radou

Riffel: *Geschichtliche Darstellung des Verhältnisses zwischen Kirche und Staat bis auf Justinian*. Mainz 1836. — Biener: *Geschichte der Novellen Justinians*, Berlin 1824. — de Rhoer: *De effectu religionis christianae in jurisprudentiam romanam*. Groning. 1776. — Meysenburg: *De christianae religionis vi et effectu in jus civile*. Gotting. 1828. Srv. též: Hergenröther: *Katholische Kirche und christlicher Staat in ihrer geschichtlichen Entwicklung*. Freiburg im Breisgau. 1872.

¹⁾ Codex Theod. lib. XVI. tit. 2. lex. 4. — ²⁾ Euseb. H. e. X. 7. Sozom. I. 9. — ³⁾ Euseb. Vita Constant. M. IV. 27. — ⁴⁾ Cod. Theod. XI. 3, 7. srv. cod. Justinian. I. I. 4, 22. 23.

býti nápomocni, aby se žádné nespravedlnosti nedopouštěli a kdyby jejich rady uposlechnouti nechtěli, měli je z církve vyloučiti¹⁾. Ačkoli biskupové touto světskou pravomocností od své přísné povinnosti se vzdalovali, mohli opět tím pro rozšíření zásad křesťanských a jejich uvádění do života veřejného i soukromého vydatně působiti.

Za odměnu obdrželi opět císařové vliv na církevní věci a řízení. Předsedali čestně buď osobně nebo svými zástupci všeobecným církevním sněmům a řídili tam zevnitřní pořádek; vlastní předsednictví, totiž ono theologických věcí drželi papežští legaté. Na Západě byli králové často i provinciálním sněmům přítomni²⁾, podpisovali jejich usnešení a udíleli jim takto platnost říšských zákonů. Císařové měli značný vliv na obsazování biskupských stolic, obzvláště ve svých sídelních městech; ale brzo překročili meze své působnosti ve věcech církevních a zasahovali již záhy do vnitřní svatyně církve. Již císař Konstantius volal na synodě Milánské r. 355: „Co já chci, musí býti vaším kanonem; neboť takovou moc připisují mně biskupové syrští“³⁾. V tomto počínání byli zhusta podporováni servilními biskupy, kteří za moc světskou a císařská dobrodíní obětovali nezávislost svou a církevní. Císařové sesazovali biskupy a vyháněli je z jejich sídel, a starali se o to, aby mužové jejich smýšlení na uprázdněné stolce dosedli. Proti takovému nepovolnému a despotickému míchání se císařů do věcí církevních bránili se rozhodní biskupové, jako Athanasius⁴⁾, Hilarius z Piktavia⁵⁾, Hosius z Korduby, Lucifer z Kalare, Basilius V., Ambrož a jiní.

Šlépějí Konstantiových následovali mnozí jeho nástupcové: obzvláště liboval si v církevním zákonodárství Justinián I., který edikty víru prohlašoval, bludy zavrhoval a kázeň určoval. Touto drahou kráčeli jeho nástupcové, kteří svými edikty i bludů chránili a je za pravou víru prohlašovali. Jedním slovem císařové východní vstoupili postupem času opět na půdu pohanskou, osvojili si veškerou církevní moc, a jenom to jim ještě chybělo, aby byli osobně kázali, obětovali a světili. Toto byzantské církevní právo vyjádřil upřímně patriarcha Kt. Mennas na synodě Kt. r. 536 slovy: „V církvi nemůže se

¹⁾ Conc. Arelat. c. 7. u Hefela I. 176. 177. — ²⁾ Hefele I. 23. 24. —

³⁾ Athanas. Hist. Arian. c. 33. 34. Hefele I. 633. — ⁴⁾ Athanas. Hist. Arian. c. 51. 52. — ⁵⁾ Ad Constant. I. 2. lib. adv. Const.

nic proti vůli a rozkazu císařovu státi“¹⁾. Církev východní propadla úplně caesareo-papismu.

Svobodněji vyvíjela se církev na Západě, zachovala zde svou nezávislost na moci světské, učinila postupem času tuto závislou na sobě; obdržela znamenitý vliv na světské zákonodárství a pronikala je svým duchem a zákonodárstvím.

§. 159.

Noví církevní úřadové; vzdělání a kázeň duchovenstva²⁾.

Církev majíc rozšířený obor své působnosti potřebovala nových úřadů a více osob ke své správě.

Mezi biskupskými úředníky obdržel první místo **arcijahen**, který biskupa v administrativním řízení zastupoval a po něm první osobou v diecési byl. Proto nechtěli se arcijahnové dáti posvětit na kněžství; a když se to stalo, bylo to *promoveatur*, ut *amoveatur*. Později byli často presbyteri arcijahny. Jméno arcijahna měl již Caecilian z Karthaga.

Arcipresbyter (arcipryš) jmenoval se od 4. století kněz dle svěcení nejstarší, který v kollegii presbyterů předsedal a biskupa v kněžských úkonech zastupoval. Později obdrželi na Východě i mladší kněží název arcipresbyterů, když značnějším kostelům byli představeni. Církev římská a největší část církvi na Západě měly své arcipresbytery.

Venkovští biskupové čili **cho repiskopové** byli r. 372 synodou Laodicejskou c. 57. zrušeni, a místo nich biskupští visitatoři (*περιοδευταί*) ustanoveni³⁾, ale tento kanon nevešel hned v církevní život, a proto ještě v 5. století nalézáme chor-episkopy.

Pro venkovské církevní osady byli zhusta ustanovováni vlastní duchovní správcové, kněží to jako nyní faráři, kteří

¹⁾ Hefele, II. 747. — ²⁾ Thomassini: *Vetus et nova ecclesiae disciplina*. T. III. lib. II. — Braun: *Das kirchliche Vermögen von den ältesten Zeiten bis auf Justinian*. Giessen 1860. — Neller: *De archidiaconis*. Trev. 1771. — Theiner: *Geschichte der geistl. Bildungsanstalten*. Mainz. 1835. — Keuffel: *Commentar. de historia originis ac progressus scholarum inter christianos*. Helmut. 1724. — Heilmann: *Dissertatio de scholis prisc. christianorum theologicis* ed. Danov. Jen. 1774. — Göschl: *Über den Ursprung der kirchl. Zehnten*. Aschaffenh. 1837. — ³⁾ U Hefele I. 747.

měli rozsáhlejší pravomocnost nežli presbyteři v biskupských městech, jmenovitě mohli křtem a jinými svátostmi posluhovat. Jejich kostely slouly tituli (kostely farní) a měly často vlastní jmění.

Okolo biskupa byl ustavičně tak zvaný **syncellus** (σύνκελλος), jeho domácí duchovní, rádce a kanclíř; později bylo více syncellů, z nichž první sloul **protosyncellus**.

Pro správu církevního jmění jsou ustanoveni **oekonomové**, a sněm Chalcedonský předepsal kan. 25. a 26., aby každá biskupská církev jednoho měla, který by církevní jmění dle rozkazu biskupova spravoval¹⁾.

Pro hájení církevních právních věcí a prospěchů i před světskými soudy byli ustanoveni **defensoři**²⁾ (ἐκδικος), kteří byli někdy laikové, někdy duchovní.

Pro vyhotovování církevních listin zřízení jsou **notářové** (notarii, excerptores); na Východě byli to obyčejně jahnové, jejichž představeným byl arcijahen též **primicerius** notářů zvaný.

Důležité listiny opatrovali **archiváři** (χαρτοφύλακες), kteří často byli jahni; o sv. nádobí pečovali sakristáni (σκευοφύλακες); klerikové, kteří dozor na jednotlivé kostely měli a je hlídali, slouli **mansionáři**.

V biskupských městech vznikla zvláštní bratrstva, k ošetřování nemocných a pochovávání mrtvých, jejichž členové **parabolani** neb **fossores** se jmenovali.

Jelikož všichni tito k duchovenstvu se čítali, a všechny předešlé stupně zůstaly, vydáni jsou císařští zákonové, kteří vstup do stavu duchovního obmezovali, a počet duchovních u chrámů ustanovovali. Tak bylo zákonem z r. 520 stanoveno, že hlavní chrám v Římě má míti 60 presbyterů, 100 jahnů, 90 podjahnů, 110 lektorů, 20 kantorů a 110 ostiářů, kdežto okolo r. 300 bylo v Římě v celku asi 154 kleriků.

Císař Justinian I. ustanovil, že při hlavním chrámu v Kt. počet kleriků nesmí summy 525 převyšovati; mělo tam býti asi 60 presbyterů, 100 jahnů, 40 jahenek. 90 podjahnů, 110 lektorů, 25 kantorů a 100 ostiářů; toto duchovenstvo mělo ostatně služby Boží ještě při dvou chrámech, které ke hlavnímu náležely, konati.

¹⁾ U Hefela, II. 507. 508. — ²⁾ Srv. kan. 10. šesté Karthagské synody z r. 401. u Hefela, I. 747. 748.

Za to zanikaly znenáhla **jahenky** na Západě; na Východě však trvaly dále.

Zvláštním církevním úřadem byl úřad **apokrisiariů** (**responsalů**), t. j. vyslanců, které patriarchové při císařském dvoře měli, a kteří od legatů v mimořádných případech vyslaných se rozeznávali musejí. Úřad římských apokrisiariů byl předůležitý, a když nastaly pro pravověrnost kruté časy v Kt., bylo mnohdy nesnadno nalézt duchovního, který by jej převzal. Mnozí římscí apokrisiari stali se později papeži. Od smrti papeže Martina I. nebyl žáduý římský apokrisiar více v Kt.; císař Konstantin Pogonatus přál si sice takového, který by však měl mimořádnou plnou moc po způsobu legatů a latere; ale papež Lev II. nepřistoupil k tomu, než poslal tam podjahna Konstantina beze všech mimořádných pravomocností. Stálá vyslanectva odpadla, a nastoupila na jejich místo mimořádná v případech potřeby. Když patriarchaty Alexandrinský a Antiochenský upadly v porobu Muhamedanů, neměly více apokrisiariů v Kt.

Do do **vzdělání** duchovenstva dělo se přednáškami biskupů a vykonáváním církevní služby při chrámu, každý začínal pravidelně nejnižším stupněm. Četní, jako na př. velicí církevní otcové, nabyli svého vzdělání ve školách světských a vstoupivše do stavu duchovního užili ho ku obohacení vědy církevní. Na Východě trvala po celé čtvrté století stará **katechetická škola Alexandrinská**; vedle ní kvetla exegetická škola **Antiochenská**, nějakou dobu škola **Pamfilova** v Caesarei Palæstinské, pak ona v **Rhinokoruře v Palaestině**; v Edesse založil školu sv. Efrema Syrský, podobná vznikla v **Nisibi** v Mesopotamii. Též Řím měl svou zvláštní školu.

Velikou péčí věnoval vzdělání duchovenstva sv. **Augustin**, který jakýsi druh duchovního semeníště ve svém biskupském obydlí zařídil. Tento ústav zaváděl se potom po Africe, Italii a Španělsku.

Pro duchovní stav žádalo se vůbec vyšší stáří; ale určitá léta byla na rozličných synodách rozličně stanovena. Tak žádala synoda Hipponská r. 393 pro klerika vůbec stáří 25 let, před jehož dosažením nikdo neměl býti svěcen¹⁾; synoda v Agdě r. 506 stanovila stáří 25 let pro jahna a 30 let pro biskupa a presbyteru²⁾; synoda v Toletu r. 527 neb r. 531 dovolovala

¹⁾ Hefele, II. 52. — ²⁾ Can. 17. u Hefele, II. 635.

udělití dětem tonsuru a lektorat, když je rodičové k stavu duchovnímu věnovali. Když dosáhly věku 18 let, měl se jich biskup tázati, chtějí-li Bohu čistotu slíbiti, a když to učinily, mohl jim, když jim bylo 20 let, udělití podjahanství, a když 25 let, jahanství ¹⁾).

Duchovenstvo bylo v této době **bezženstvím** zavázáno, a zachovávalo je i všudy na Východě, kde církevní zákony byly v platnosti. Tak praví Jeronym: „Biskupové, presbyteri a jahni buď se volí jako panicové, nebo vdovci, nebo jistě zůstanou po kněžství na věky čistotní“ ²⁾. A k Jovinianovi dí: „Jistě vyznáváš, že nemůže býti biskupem, kdo by v biskupství syny plodil. Jinak byl-li by dopaden, nebude pokládán za manžela, ale bude zavržen jako cizoložník“ ³⁾. Epifanius praví: „Toho, který v manželství žije a dítkám péči věnuje — nepřipouští církev žádným způsobem k řádu jahna, presbytera, biskupa neb podjahna“ ⁴⁾).

O bezženství kněží rozcházely se hned na počátku této periody církve západní a východní; na Západě bylo zakázáno duchovním od biskupa až do podjahna veškeré manželství, ale Řekové dovolovali ženatým duchovním pokračovati v manželství a zakazovali jim pod záminkou zbožnosti propouštět manželky ⁵⁾).

Dle Sokrota ⁶⁾ Sozomena ⁷⁾ a Gelasia ⁸⁾ chtěl prý všeobecný církevní sněm Nicaejský podobně jako synoda Elvirská vydati zákon o bezženství kněží, aby totiž ženatí biskupové, presbyteri a jahni (dle Sozomena i podjahni), kteří se před vysvěcením oženili, nadále všeho manželského obcování vzdáli se musili. Tu prý povstal Pafnutius, biskup z Horní Thebaidy v Egyptě a muž veliké vážnosti, který za pronásledování oko ztratil, pro zázraky, jež konal, slavný byl a u císaře veliké vážnosti požíval, a volal silným hlasem: „Nemá prý se toto těžké jho duchovenstvu ukládati; neboť manželství a manželské obcování jsou prý cosi ctihodného a neposkvrněného; přehnanou přísností ať se církvi neškodí; neboť nemohou všichni kážeň přísné zdrženlivosti zachovávat; tím zachová se též nejlépe cudnost každé manželky (totiž duchovního, když se

¹⁾ Can. 1. u Hefela, II. 701. 702. — ²⁾ Ep. ad Pamach. — ³⁾ Adv. Jovinian, lib. I. 34. — ⁴⁾ Haeres. LIX. 4. — ⁵⁾ Can. apost. 6. u Hefela, I. 775. — ⁶⁾ H. e. I. 11. — ⁷⁾ H. e. I. 23. — ⁸⁾ Hist. conc. Nicaen. II. 32.

manželské obcování nezakáže, jelikož nebude hleděti, aby se jinak odškodila); též obcování muže se svou řádnou manželkou jest něco cudného; a postačí, když ten, který neženatý v duchovní stav vstoupil, budoucně v manželský sňatek nevstoupí dle starého církevního podání; ale duchovní ať se od své manželky neoddděluje, kterou ještě jako laik (Gelasius dodává: neb lektor neb kantor) v jediné manželství pojal. "Tato řeč učinila prý veliký dojem na sněm, jelikož řečník sám nikdy v manželství nežil a se ženou neobcovoal. Potom prý to sněm jednomu každému na vůli ponechal, chce-li se své manželky zdržeti anebo nechce.

Zůstalo to tedy při posavadním obyčeji na Východě, že presbyteri a jahni se svými manželkami obcovati mohli, když jako ženatí vyšší svěcení obdrželi. Ano synoda v Gangře vzala kan. 4. v ochranu takové kněze proti Eustathianům, kteří manželství na dobro zavrhovali a svým stoupencům nedovolovali, aby se jejich oběti účastnili ¹⁾).

Eustathius, biskup ze Sebasty, nebyl samotný, který se na stranu latinského zákona o bezženství duchovních klonil; sem náleží i sv. Epifanius ²⁾). Ale církev řecká nepřijala oné přísnosti vzhledem ku presbyterům, jahnům a podjahnům, a v ní vyvíjel se ten obyčej, že toliko biskup v manželství žiti nesměl, o čemž apoštolské kanony a konstituce ještě ničeho nevědí; ano naopak o ženatých biskupech mluví. Ještě v 5. století vyskytují se ženatí biskupové v dějinách, na př. Synesius. Ale jelikož si při své volbě pokračování manželského obcování vymínil, svědčí pro to, že za jeho časů řečtí biskupové v manželství žiti nesměli.

Zavírku zákonodárství o manželství duchovních učinila na Východě synoda Trullanská r. 692 kanonem 13. dovolujíc výslovně proti obyčeji církve římské ženatým presbyterům a jahnům pokračovati v manželském obcování a hrozíc církevními tresty každému, kdo by taková manželství rozváděti, neb svou manželku pod záminkou zbožnosti propustiti chtěl; jenom když službu konají, mají se dle nařízení synody Karthagské svých manželek zdržovati. Ale synody Karthagské z r. 390 kan. 2. a z roku 401 kan. 4. nežádají dočasné ale ustavičné čistoty a zdrženlivosti ³⁾). Ale nedůslednost Řeků vysvítá z kanonu 48.

¹⁾ Hefele, I. 755. — ²⁾ Expositio fidei n. 21., která jest na konci jeho díla: De haeresibus. — ³⁾ Hefele II. 46. 70.

těž synody Trullanské, který praví, že manželka biskupova musí se po vysvěcení svého manžela na biskupa odebrati do kláštera anebo státi jahenkou¹⁾. Co synoda Trullanská na římské církvi kárá a jí vyčítá, co při presbyteru a jahnovi velikými tresty stihá, to nedůsledně při biskupovi sama velí.

Důstojnost duchovního stavu jevila se i na vlastnostech, kterých se na vstupujícím do něho vyžadovalo. Z duchovního stavu byli vyloučeni, kdo přijal křest od kacíře²⁾; kdo byl znám jako veřejný hříšník, tedy po křtu smilnil³⁾; kdo vedle manželky obcoval se souložnicí, nebo po smrti manželčině ji sobě držel⁴⁾; kdo veřejné pokání činil⁵⁾; kdo se lichvou zabýval, nebo sám pomstu vykonal⁶⁾; kdo byl neučený nebo na údech zohavený⁷⁾; dále neměl se žádný nově obrácený čili neofyt státi presbyterem nebo jahnem⁸⁾.

Nikdo, ani presbyter, ani jahen, ani jiný klerik nesměl býti absolutně ordinován, ale vždy jenom pro určitý kostel města, neb vesnice, nebo pro kapli některého mučenníka, nebo pro klášter, a každá absolutně vykonaná ordinace byla za neplatnou prohlášena⁹⁾. Spojení duchovního s chrámem pokládalo se za duchovní manželství, proto neměl duchovní nikdy svůj kostel opustiti a k jinému přejíti. Jmenovitě kanon 15. všeobecné synody Nicajské I. zakazoval přísně takovýto přestup, a kdo přece přestoupil, měl býti oné církvi navrácen, pro kterou jako biskup, neb presbyter, neb jahen byl posvěcen¹⁰⁾. Ale bohužel tento výborný zákon čítal sv. Řehoř Nazianský r. 382 alespoň pro Východ mezi ty, které dávno zrušeny byly. Zato na Západě byl svědomitě zachováván.

¹⁾ Tento kanon 48. zní: „Jest-li kdo za biskupa posvěcen, musí jeho manželka do kláštera dosti vzdáleného se odebrati. Ale biskup musí se o ni starati; hodnou-li jest, může se státi jahenkou.“ U Hefela III. 307. — ²⁾ Can. 37. synody Hipponské z r. 393. u Hefela, II. 55. 56; can. 8. synody Lateranské, u Hefela, II. 595; dekret papeže Agapeta k Afričanům, u Hefela, II. 737. a 738. — ³⁾ Can. 5. římské synody z r. 402 za Innocentia I. slavené, který dodává, že jest to praxe římské církve; u Hefela II. 754. — ⁴⁾ Can. 9. třetí synody Orleanské z r. 538. u Hefela, II. 754. — ⁵⁾ Can. 2. synody Toletanské z r. 400, u Hefela II. 66; can. 43. synody Agdenské z r. 506, u Hefela, II. 639. — ⁶⁾ Can. 69. synody Agdenské z r. 516, u Hefela, II. 641. — ⁷⁾ Can. 3. synody Římské z r. 465, u Hefela, II. 572. — ⁸⁾ Can. 1. synody Arelatské z r. 443. neb 452. u Hefela, II. 281. — ⁹⁾ Can. 6. všeobecného sněmu Chalcedonského, u Hefela, II. 491. — ¹⁰⁾ Hefele, I. 403.

Co do výživy bralo ji duchovenstvo z dobrovolných darů věřících, desátku, církevního jmění, které odkazy a jiným zákonitým způsobem se nabývalo, z rozdávání obilí od císařů, vlastního jmění a vlastní práce; ale přemnohé práce a zaměstnání byly duchovenstvu jako nedůstojny jeho stavu zakázány.

§. 160.

Biskup a jeho diecése¹⁾.

Za časů pronásledování byl biskup první útokům nepřátelským vystaven. Když minulo nebezpečení, poskytovalo biskupství čest, bohatství, pohodlí a veliký vliv na občany proto byla biskupství předmětem touhy mnohých ctižádostivých a nepovoláných.

Poměr mezi biskupem a diecézí pokládal se za duchovní manželství, a tudy za svazek nerozlučitelný, a celá řada kanonů zakazuje přecházení z jednoho biskupství na druhé lepší a výnosnější; tak na př. kanon 15. Nicajský; vzhledem k tomuto kanonu zamítl dějepisec Eusebius, biskup Cæsarejský, patriarchat Antiochenský a byl za to chválen od Konstantina²⁾, který s nelibostí na to hleděl, jak Eusebiané sídla biskupská často zaměňovali. Kanon 1. Sardický zostřil ono nařízení Nicajské a stanovil, aby biskup, který by svou menší církev opustil a do větší přešel, ani jako laik k sv. přijímání připuštěn nebyl. Tento trest byl velmi ostrý a byl toliko na modloslužbu, vraždu a cizoložství stanoven. Ale rozhárané poměry Východu způsobily, že těchto výborných předpisů si nevšímáno, a biskupství jako nějaká roucha se měnila.

Biskupovými vlastními úkony bylo svěcení kleriků a sv. olejů a kázání slova Božího. Znenáhla vyvinoval se na Východě obyčej, že i presbyteri v přítomnosti biskupově kázali;

¹⁾ Thomassini: *Vet. et nov. ecclesiae disciplina*. — Usher: *De episcoporum et metropolitano origine*. Lond. 1687. Brem. 1701. — Bar-bora: *De officio et potestate episcopi*. Lugd. 1698. — Staudenmayer: *Geschichte der Bischofswahlen*. Tübingen. 1830. — Baur: *Über den Ursprung des Episkopats*. Tübing. 1838. — Helfert: *Von den Rechten u. Pflichten der Bischöfe und Pfarrer*. Prag. 1832. — Bouix: *Tractatus de episcopo et de synodo dioecessana*. Paris 1859. — ²⁾ Euseb. *vita Constant.* III. 61.

na Západě byl snad Augustin první presbyter, který kázal. Biskupové visitovali svou diecési osobně nebo plnomocníky, spravovali církevní jmění, a když pro tuto správu zvláštní oekonomové ustanovení byli, dávali jim předpisy, jimiž se řídití musili; bděli nad císařskými zákony, které proti kacířům vydány byly, mocí svého úřadu. Mnichové byli jim ve všem poddáni, a beze svolení biskupova nesměl býti žádný klášter založen.

Volba biskupova děla se z počátku této periody od lidu, duchovenstva a ostatních biskupů té provincie. Vzhledem k těmto biskupům určil sněm Nicaejský I. kan. 4., že ku posvěcení biskupa jest potřebí nejméně tří biskupů, kteří sv. úkon jenom s písemným dovolením ostatních biskupů provincie předsevzítí směli; potvrzení všeho náleželo metropolitovi ¹⁾.

Na některých místech jmenovali biskupové provincie tři kandidaty, z nichž duchovenstvo a lid jednoho zvoliti mohli ²⁾;

Netěšil-li se lid některé církve dobré pověsti, tu zvolily často synody nemajíce k němu žádného zřetele biskupa a poslaly ho do onoho místa.

Veliký vliv na volbu měli císařové, obzvláště v hlavních a sídelních městech, kde osobu, která se biskupem státi měla, pojmenovali, a lid s duchovenstvem přistoupil k císařskému jmenování.

Jinou tvářnost obdržela volba biskupova zákonodárstvím šestého století, dle něhož duchovenstvo a nejpřednější mužové města, pro které biskup měl se ustanoviti, tři osoby navrhli, z nichž metropolita nebo jeho zástupce jednoho zvoliti měl; kdyby voličové v 6 měsících volby nevykonali, měla připadnouti konsekratorovi. Stáří pro biskupa bylo určeno 35 let.

Církev řecká, nabyvši zasaháním císařů do voleb a vlivem lidu na ně trpkých zkušeností, snažila se lid z voleb úplně vyloučiti. V tomto smyslu mluví již synoda Laodicejská z r. 372 svým 13. kanonem, ale který do života nevnikl ³⁾.

Sedmý všeobecný sněm vykládal 4. kanon Nicaejský tak, jakoby biskup jenom od biskupů směl býti volen, a hrozil každému sesazením, kdo by mocí světskou biskupství dosáhl ⁴⁾. O sto let později ustanovil osmý všeobecný sněm kanonem 22., že biskup jenom od kollegia biskupů smí býti volen ⁵⁾.

¹⁾ Hefele, I. 365. — ²⁾ Synoda Arelatská z r. 443 neb 452 can. 54. u Hefela, II. 284. — ³⁾ U Hefela, I. 734. — ⁴⁾ Can. 3. u Hefela, III. 444. — ⁵⁾ Hefele, IV. 406.

Na Západě podržel lid účastenství ve volbě až do 11. století.

Na počátku 4. století bylo ještě málo chrámů, které by vlastní kněze byly měly. Celá církev jak městská tak venkovská shromažďovala se na služby Boží, jež konal biskup. Ale když křesťanství válně se šířilo, a netoliko v městech, ale i na venkově nové osady s chrámy povstávaly: ustanovil biskup v takové osadě, která sloula *παροικία*, ecclesia plebana naproti ecclesia cathedralis neb v Africe ecclesia matrix samostatné presbytery, k nimž v případě potřeby jiné kleriky připojil, aby tam katechumeny vyučovali, pokřtěným písma sv. vykládali a nemocné zaopatřovali. Eucharistie posílala se jim zprva z hlavního chrámu, kteréž zařízení nejprve papež Melchiades (311—314) zavedl¹⁾; o 100 let později za Innocentia I. (402—417) obdrželi presbyteri dovolení, že i ve venkovských chrámech Eucharistii konsekrovati mohli²⁾. Později řídili zde i kážeň kajicníků, ale vedli si při tom tak lehkomylně, že se tomu synoda Toletanská třetí r. 589 na odpor postaviti musila; proto chtějíc staré kázně uchrániti odňala jim právo veřejné pokání říditi a odkázala je opět zcela biskupům³⁾.

§. 161.

Metropolité.

Svazek metropolitní upevnil se v této době velice. Metropolitá byl obyčejně biskupem města, které bylo hlavním městem čili metropolí provincie. Ale když postupem času staré provincie se dělily, a tyto díly novými provinciemi se stávaly, bránila tomu církev, aby biskup nové občanské metropole stal se zároveň metropolitou nové provincie, a starý metropolitá, aby na objemu své pravomocnosti byl zkrácen.

Metropolitá konal dozor nad biskupy své provincie, svolával dvakráte do roka provincialní synodu a předsedal na ni⁴⁾; přijímal odvolání od výroku biskupova, řídil volbu nového biskupa a světil ho, a bez jeho svolení nesměl býti nikdo za biskupa volen nebo svěcen.

¹⁾ Pontificale romanum. — ²⁾ Innocentii ep. 1. ad Decent. episc. Eugub. — ³⁾ Can. 11. a 12. u Hefela, II., 47. 48. — ⁴⁾ Can. 5. Nicaejský u Hefela, I. 370.

Volba metropolitů děla se jako každého jiného biskupa od duchovenstva, obce a biskupů té provincie.

V Italii ¹⁾ byli zprva papežové sami metropolity celé Italie a světili všechny její biskupy; proto vysvětil mnohý papež za svého papežování mnohem více biskupů nežli presbyterův a jiných duchovních pro svou vlastní diecési, město Řím. Znenáhla zřizovaly se též v Italii metropole, a papežové podrželi si jenom nejbližší biskupy kolem Říma za své suffragany. Nejprve byl za metropoli povýšen ve 4. století Milán ²⁾, brzo potom Aquileja ³⁾. Papežové, kteří tyto metropolity sami světili, později pro vzdálenost od Říma dovolili, aby se na vzájem světili. R. 432 stala se Ravenna, jsouc od roku 408 císařským sídlem, metropolí ⁴⁾, kterou sv. Jan Chrysologus (433—450) zdobil. Ale metropolité ravenští důvěřující se v exarchy tam sídlící pracovali o to, aby do Říma pro posvěcení choditi nemusili. Roku 660 snažil se metropolita Maurus zprostiti se patriarchální pravomocnosti biskupa římského. Papež Vitalian volal ho k zodpovědnosti, a když se nedostavil, stihl ho klatbou. Maurus nevšímaje si klatby vymohl si na císaři Konstantovi II. diplom autokefalie, čili samostatnosti ⁵⁾, a umřel v klatbě. Rozkol pomínil za jeho nástupce Reparata ⁶⁾. Císař Konstantin Pogonatus odvolal onen diplom, a potvrdil papeži Lvů II. práva jeho stolce ⁷⁾. Když se biskupství italské uprázdnilo, ustanovili papežové pro ně visitatora, který je spravoval a volbu nového biskupa řídil. Od II. polovice 8. století zaujímal biskup milánský první místo po papeži mezi italskými biskupy; zvolený byl od papeže potvrzen, a od svých suffraganů svěcen.

Když r. 568 Longobardi do Italie vtrhli, přeložil Paulinus metropolita aquilejský, který byl spolu vrchním metropolitou církevních provincií Venetie, Istrie, části Illyrika, Rhætie II. a Norika ⁸⁾ své sídlo a církevní poklad do Grada, na malý císaři náležející ostrov blízko Terstu, a tam sídlili též jeho ná-

¹⁾ Ughelli, Italia sacra. Rom. 1652; Venet. 1717. t. x. f. — ²⁾ O Miláně, I. c. t. IV. Thomassin P. I. L. I. c. 40. n. 9. — ³⁾ De Rubeis Monumenta Eccles. Aquil. Venet. 1740. Thomassin, P. I. L. I. c. 21. 22. —

⁴⁾ Srv. Baron. ad ann. 432; Amedesii dissert. de metrop. Eccles. Ravennat. u Migna 52. 91; Wiltsch, kirchliche Geographie I. 86. —

⁵⁾ Agnellus, lib. pontif. Ravennat. u Muratoria, Rer. ital. Script. t. II. 1. 146. — ⁶⁾ Agnellus I. c. p. 143 sq. — ⁷⁾ Liber pont. in vita Leonis II. — ⁸⁾ Hefele, II. 890.

stupcové Eliáš († 586) a Severus († 607) zapleteni jsouce všichni v rozkol o tři kapitoly. Po smrti Severově dosedl na stolec aquilejský v Gradu Kandidian, který se se svými suffragany v údělu císařském rozkolu zřekl a s církví spojil; onino však biskupové, kteří náleželi pod vládu longobardského krále zvolili si za metropolitu opata Jana, který se v staré Aquileji usadil. Longobardové dali mu titul patriarchy, který též metropolité v Gradu brzo přijali. Tak byl rozkolnický a katolický patriarchát aquilejský. Oba patriarcháty zůstaly, i když rozkol zanikl¹⁾.

Benátčané žádali svého biskupa přímo od Apoštolské Stolice.

V Sicilii bývali biskupové syrakusští za vikáře apoštolské ustanovování, tak na př. Řehoř V. jmenoval Maxima jen pro jeho osobu svým vikářem Sicilie²⁾.

V Gallii upevňovala se znenáhla moc metropolitní ve 4. století. O moc metropolitní vedli spor biskupové arelatský a viennský na synodě turinské³⁾, která kan. 2. rozhodla, že ten má býti primatem, kterýž z nich dokáže, že jeho město jest metropolí. Papež Zosimus ustanovil biskupa Patrokla byv od něho oklamán za apoštolského vikáře, a podrobil mu provincie viennskou a obě narbonnské; následující papežové Bonifacius I. a Cœlestin I. odtrhli narbonnské provincie od Arlesu ponechajíce mu pouze Viennu⁴⁾. Po mnohých sporech stanovil Lev I. r. 450, že Vienna má býti zvláštní provincií⁵⁾ a podřídil jí biskupství Valenci, Tarantaisi, Grenoble a Genevu. Toto zařízení potvrdil papež Symmachus 6. listopadu 513, a ustanovil Cæsaria arcibiskupa arelatského apoštolským vikářem pro království Hildeberta II., t. j. pro Austrasii a Burgund; podobně to učinili papež Vigilius s Auxaniem, Pelagius I. se Sapaudem, Řehoř V. s Virgiliem⁶⁾.

Když král franský Chlodvig byl od sv. Remigia, biskupa remešského, pokřtěn, udělil tomuto papež Hormisdas apoštolský vikariát nad částí Gallie, a sice nad oběma Belgiemi, provinciemi lugdunskými III. a V., a Germanii, zdá se však, že to bylo pouze pro osobu Remigiovu, a ne pro stolec remešský⁷⁾.

Nad provincií narbonnskou II. osobil si právo metropolitní Prokulus, biskup massilský, synoda však turinská z roku 401

¹⁾ Thomassin. P. I. L. I. c. 21. — ²⁾ Gregor. M. Epp. II. 7. — ³⁾ Msi. III. 859. Hard. I. 958. Hefele, II. 72. — ⁴⁾ Thomassin. I. Lib. I. c. 30. n. 5. — ⁵⁾ l. c. — ⁶⁾ l. c. c. 30. n. 7. — ⁷⁾ l. c. n. 9—11.

rozhodla kanonem 1., že Prokulus tuto přednost míti má pro svou osobu, ale ne stolec, kterýž ani k této provincii nenáleží. Zosimus odňal tuto provincii Prokulovi a podřídil ji Arlesu. Papežové, Bonifacius a Cœlestin, opravili rozhodnutí Zosimovo; Aix dosáhl opět metropolitních práv, které později všeobecně byly uznány ¹⁾).

Jiné metropole v Gallii byly: Narbonne, Lyon, Tours, Sens, Bourges, Besançon a Bordeaux.

Embrun (Ebredunum) bylo politickou metropolí gallské provincie zvané: Alpes maritimæ, však přece suffraganním biskupstvím Arlesu až do r. 438. Roku 439 sesadil Hilarius, arcibiskup arlesský, Armentaria, který neprávň pro tuto stolici byl posvěcen, na synodě v Riezu (Regiu) ²⁾. Ale ještě za papeže Lva I. bylo Embrun uznáno za metropoli. Papež Hilarius chránil Ingenua, arcibiskupa embrunského, proti Auxaniovi, arcibiskupu aixskému r. 464, kterýž jedno biskupství rozdělil ve dvě, jež však papež opět v jedno spojil ³⁾).

V Africe nebyla metropolitní práva vázána na žádné město, než vykonával je vždycky svěcením nejstarší biskup provincie, jehož biskupství sloulo potom prima sedes, sám pak jmenoval se episcopus primæ sedis, vel senex, neb primas, třeba sídlil v nepatrné vesnici. Toliko primas prokonsulární Afriky sídlil vždycky v Karthagině: týž však byl spolu vrchuím metropolitou ano quasi patriarchou celé latinské Afriky. a vykonával všechna ona práva, která vykonávali vrchní metropolité, alexandrinský a antiochenský. Vedli nástupcové dozor na všechny církevní provincie latinské Afriky, svolávali valné čili generální sněmy z celé latinské Afriky, potvrzovali primaty, přijímali od nich odvolání, vydávali předpisy biskupům a visitovali provincie. Zdá se, že biskup Karthaginský byl původně jediným metropolitou celé latinské Afriky; neboť za časů Cyprianových není ještě stopy po primátech Teprva po jeho času vyvíjela se zde soustava primátní oním způsobem, poněvadž v krajinách nebylo značnějších a důležitějších míst, která by bývala střediskem celé provincie. Císař Konstantin V. rozdělil Afriku na šest provincií: Afriku prokonsulární, Numidii, Byzacenu, Tripoli a dvě Mauretanie, Sitifenskou a Caesarienskou, — kteréž byly také církevními provinciemi.

Ale patriarchátem nebylo Karthago nikdy; neboť vždycky

¹⁾ l. c. c. 41. n. 7. — ²⁾ Msi. V. 1189. Hard. I. 1747. Hefele II. 222. —

³⁾ Thomassin. l. c. c. 41. n. 5.

jest řeč jenom o jednom patriarchovi Západu, kterým byl papež, a papežové zasahovali mnohem více do správy církve africké, nežli za onoho času z primatu plynulo ¹⁾).

Podobně jako v Africe, zdá se, že bylo také ve Španělsku na počátku 4. století, kde též nebylo stálých metropolitů, dokud císař Konstantin země na sedm občanských provincií nerozdělil; což potom církevní rozdělení v zápětí mělo. Co bylo v Africe *prima sedes*, sloulo ve Španělsku *prima kathedra*, a držitel její vykonával metropolitní práva; tak na př. měl se tázati cestujících křesťanů, když mu své doporučující listy podali, po stavu jejich diecési ²⁾; synodě elvirské předsedal biskup Felix z Acci (Kadixu), který byl bezpochyby nejstarším španělským biskupem ³⁾).

Ale v 5. a 6. století máme tam již metropole Tarragonu, Hispali nebo Seville pro provincii Baetiku, Brakkaru nebo Bragu pro provincii Gallicii. Též Karthagena zdá se, že byla z prva metropolí, když byla však od Gothů pobořena, stalo se Toledo metropolí, poněvadž tam gothští králové sídlili. Montanus, biskup toledský, jmenuje se na sněmě toledském II. ⁴⁾ metropolitou. Když později někteří biskupové bývalou provincii Karthaginskou ve dvě rozstípiti se snažili, stanovila synoda toledská z r. 610, že všichni biskupové Toledo za svou hlavu uznávají, a král Gundemar hrozil zvláštním dekretem každému, kdo by se o rozstípení této provincie pokoušel ⁵⁾. Snahou krále svevského Theodomira byla v Galicii zřízena na synodě v Lugu (ad Lucum) druhá metropole, za jejíž sídlo určeno bylo město Lugo, a spolu rozmnožen počet biskupství gallicijských r. 569 nebo 562 ⁶⁾.

Merida nebo Emerita byla metropolí provincie lusitanské.

Moc patriarchální papežů byla vždycky ve Španělsku uznávána, a papežové vykonávali ji svými vikáři. První ze všech papežů Simplicius jmenoval Zenona, biskupa hispalského, svým vikářem nad provinciemi Baetikou a Lusitanií r. 482, a Hormisdas potvrdil r. 521 v tétéž hodnosti jeho nástupce Sallustia; nad ostatními částěmi učinil Hormisdas svým vikářem metro-

¹⁾ Thomassin. P. I. lib. I. c. 30. — ²⁾ Srv. can. 58 synody elvirské a jeho výklad u Hefele I. 15¹. — ³⁾ I. c. 123. — ⁴⁾ Msi. VIII. 784. Hard. II. 1139. Hefele II. 701. — ⁵⁾ Thomassin. P. I. L. I. c. 32. n. 2. Msi. X. 507. Hard. III. 546. Hefele III. 62. — ⁶⁾ Thomassin. I. c. n. 1. Hefele III. 25.

politu tarragonského. Dle listin papežů bylo těmto vikářům bdíti nad zachováním sv. kanonův a papežských dekretů bez poškození práv metropolitů.

Za času Řehoře V. byl apoštolským vikářem celého Španělska sv. Leander, biskup hispalský, který předsedal třetímu toledskému sněmu, a po něm sv. Isidor, biskup téhož města, který byl předsedou čtvrtého toledského sněmu, jež byly sněmy celé gothské říše. Tento primat přestal potom na synodě toledské dvanácté z r. 681, kde Toledo stalo se sídlem primatie. Arcibiskup toledský obdržel právo světit biskupy, které král jmenoval, ať náleželi ke kterékoli metropoli; takto posvěcený však musil se ve třech měsících představití svému metropolitovi, aby přijal od něho rozkazy (can. 6. synody toledské XII. z r. 681)¹⁾.

§. 162.

Patriarchové²⁾.

Soustava patriarchální obdržela v této době svůj vývoj. Synoda Nicaejská I. znala tři vrchní metropole, totiž **Řím, Alexandrii a Antiochii** a pak přednosti ostatních eparchií³⁾, totiž **Efesu, Caesaree Kappadocké a Heraklee** (později Kt.).

Patriarchát Římský obsahoval celý Západ a z Východu ještě praefekturu Illyrskou. Ale biskup Římský nevykonával po celém Západě všech práv patriarchálních; v mnohých provinciích byli biskupové bez jeho spolupůsobení svěceni; biskup Karthaginský byl jako patriarcha latinské Afriky; v Illyrii vykonával svá patriarchální práva vikářem, kterým byl první ustanoven Ascholius, biskup Thessalonský, od papeže Damas a. Od těchto dob byl biskup thessalonský papežským vikářem

¹⁾ Srv. Thomassin. P. I. Lib. I. c. 30. n. 2—4. — ²⁾ J. Mosini: *Exercitationes eccles. de Patriarcharum et Primatum origine* lib. II. Paris. 1669. f. — Thomassini: *Vetus et nova ecclesiae disciplina*. — Michael le Quien: *Oriens christianus in quatuor patriarchatus digestus* 3 T. Paris. 1740. — Mamachi: *Originum et antiquitatum* lib. II. — Wiltisch: *Handbuch der kirchl. Geographie und Statistik*. Berlin 1846. — Maassen: *Der Primat des Bischofs von Rom und die alten Patriarchalkirchen, zur Erläuterung des can. 6. Conc. Nic.* Bonn 1853. — Hefele: *C. G. Výklad kan. 6. Nicaejského I.* 372 sq. — Phillips: *Kirchenrecht*. Regensburg. 1845. v. sv. II. — ³⁾ u Hefela I. 372.

Illyrie ¹⁾. Když císař Justinian I. biskupa svého rodiště Achridy, kterou nazval Justinianopolí, za arcibiskupa a skoro exarchu povýšil, podrobiv mu několik provincií a metropolitů, kteréž od Thessaloniky odtrhl, vymohl na papeži Vigiliovi, že toto zařízení schválil, a biskupu justinianopolskému papežský vikariát v oněch krajinách udělil ²⁾. Tak byly dva vikariáty papežské v Illyrii: thessalonický pro východní Illyrii, t. j. obě Macedonie, oba Epiry, Thessalii a Achaju; pak justinianopolský čili achridský pro Pannonii, Norikum a provincie, které ležely blíž Italie, a vstoupil tak na místo starého Syrmia. Patriarchální moc biskupů Římských jevila se západními synodami a vykonáváním soudní pravomocnosti nad metropolity.

Patriarchát Alexandrinský obsahoval Egypt, Libyi, Pentapoli a Thebaidu. Biskup Alexandrinský jako patriarcha světil metropolity i jejich suffragany, kteří dle obecného práva od metropolity svěcení býti měli; ale mohl jen toho posvětit, s jehož volbou metropolita oné provincie se srovnával.

Patriarchát Antiochenský obsahoval diecési Východu, která 15 provincií čítala; náležely k němu země: Syrie, Cilicie, Isaurie, Foenicie, Arabie, Mesopotamie a Osrhoene; dříve snad i Cypr, který se za zmatků arianských od Antiochie odtrhl. Patriarcha světil podrízené metropolity; ostatní biskupy světili metropolité, ale patriarcha musil k tomu dáti své svolení.

Proto můžeme říci, že patriarchové světili metropolity a svolovali ke svěcení suffraganů, předsedali synodám patriarchálním, bděli nad církevním pořádkem ve svém okrese a přijímali odvolání od synod provinciálních a metropolitů.

Týmž právům těšili se biskupové Heraklejský pro Thracii, Efesský pro Malou Asii; která měla 11 provincií, totiž: Asii, Lydii, Pamfilií, Hellespont, Pisidii, Lykaonii, obě Frygie, Lycii a Karii; a Cæsarejský pro Kappadocii a Pontus, maje pod sebou též 11 provincií, totiž země: Galatii, Rythinii, Kappadocii, Pontus a obě Armenie. Tito tři velicí metropolité obdrželi čestný název exarchů, onino tři patriarchů.

Toto zařízení utrpělo změnu druhým všeobecným církevním sněmem v Kt. r. 381, kde bylo kanonem 3. stanoveno, že Kt. má míti důstojnost hned po biskupovi Římském, jelikož toto město jest Nový Řím ³⁾.

¹⁾ Srv. Thomassin. P. I. l. I. c. 18. n. 6—9. — ²⁾ Justinian. novell. 131. c. 3; srv. Thomass. l. c. c. 12. n. 2. a. 3. — ³⁾ Hefele, II. 17.

Tento kanon uděluje svým zněním biskupu Kt. pouze přednost důstojnosti, tedy čestný patriarchát, a mlčí o tom, zdali též okres patriarchální obdržel. A tu vypravuje Sokrates ¹⁾, že biskup Kt. Nektarius obdržel, když se patriarcháty ustano-vovaly, císařské město a provincie Thrácké. Bylo jich šest, totiž: Europa, Thracie, Haemimontium, Rhodope, Dolní Moesie a Scythie. Tím ovšem vstoupil na místo biskupa Heraklejského, který posud byl exarchou těchto provincií a spolu metropolitou biskupa Kt. Ačkoli papežové tohoto kanonu neuznávali, přešel přece v život církve východní. Již r. 394 předsedal Nektarius, patriarcha Kt., beze všeho odporu synodě, ač při ní byli patriarchové Theofil Alexandrinský a Flavian Antiochenský. Rovněž předsedal Sisinius, biskup Kt., r. 426 sněmu, jemuž byl Theodot, patriarcha Antiochenský, přítomen. Ale s tím nebyli biskupové Kt. ještě spokojeni, hleděli svá práva rozšířiti a nabývali k tomu příležitosti dost a dost. Biskupové nevšímajíce sobě zákazu synody Sardické kan. 7. a 20. nacházeli se ustavičně za rozmanitými příčinami a přemi při dvoře císařském; císař rozhodl o jejich věcech buď sám, aneb odkázal je k biskupu Kt., který tak spory metropolitů a biskupů do cizích patriarchálních okresů náležejících vyšetřoval a rozhodoval. Tento přehmat vyvíjel se za přisvědčováním stran a stal se právním obyčejem. Pro svůj veliký vliv na dvůr a u dvora byl biskup Kt. častěji zván na synody mimo exarchát Thracký slavené, kde pak předsedal a nově zvolené biskupy světil, a synoda připouštěla to proto, aby jím posvěcení v něm svého ochránce a svou podporu proti protivníkům nalézali. Tento obyčej našel sv. Jan Zlatoústý nastoupiv na stolec Kt., a za něho vyvíjel se ještě určitěji, tak že o něm praví Theodoret ²⁾, že tři diecése Thracii, Pontus a Asii s 28 provinciemi řídil. On slavil r. 400 v Kt. synodu a sesadil na ní exarchu Efesského Antonína; téhož roku předsedal synodě v Efesu, sesadil zde 6 asijských biskupů pro simonii a ustanovil Heraklida za biskupa Efesského; později posvětil též znamenitého biskupa Memnona pro Efes a vykonával tak patriarchální právo nad exarchátem Efesským. Mimo to staral se i o stolce biskupské v Bithynii a jevil se tak vrchním metropolitou nad exarchátem Pontským. Attikus, druhý nástupce Jana Zlatoústého, vymohl si dle Sokrata ³⁾ cí-

¹⁾ H. e. V. 8. — ²⁾ H. e. V. 28. — ³⁾ H. e. VII. 23.

sařský edikt, že jen sám mimo Thracii ordinaci metropolitů vykonati může.

Sokrates¹⁾ vypravuje dále, že r. 439 po smrti biskupa Firma Cæsarejského v Kappadocii duchovenstvo tohoto města Prokla, biskupa Kt. a předchůdce Flavianova, za dosazení nového biskupa prosilo, a on za něho zvolil posavadního praefekta Illyrie Thalassia a vysvětil ho. Proklus posvětil též Basilia za biskupa Efesského.

Toto počínání naráželo sice na odpor a Janovi Zlatouústému činila se výčitka, že se do cizích diecézí míchal, ale vše bylo tak matné a mdlé, že záměr biskupů Kt. tím zmařen býti nemohl. I na sněmě Chalcedonském činil se odpor proti osobivostem Kt., ale přece prorazil tam Anatolius, patriarcha Kt., kanonem 28, jelikož biskupové vidouce, že císař záměr Anatoliův podporuje, tak se neprotivili, jak to jejich povinností bylo. Tímto kanonem byla potvrzena stará praxis, že Kt. podrobeny byly mimo Thracii Malá Asie a Pontus. Metropolitě těchto dvou diecézí měli býti svěceni od patriarchy Kt., nikoliv však biskupové, jak se posud zhusta dělo²⁾.

K těmto čtyřem patriarchům přibyl na sněmu Chalcedonském jako pátý biskup Jerusalémský. Starý Jerusalém byl od Tita na dobro ztroskotán a se zemí srovnán a hlavním městem Palæstiny stala se Cæsarea. Později vystavěl císař Hadrian na zříceninách jerusalémských nové město s chrámem Joviše Kapitolinského a nazval je dle svého rodinného jména Aelia Kapitolina. Zde vznikla záhy církve z pohanů, jejímž prvním biskupem byl Marek; biskup však Elie byl jednoduchým suffraganem podřízeným Cæsarejskému metropolitovi. Jelikož však každá píď země v Elii a okolo Elie byla životem Kristovým posvěcena, musila tato církev nutně na vážnosti v myslech věřících růsti, a tím samým i její biskup, který svého metropolitu převyšovati začal neporušiv posud svazku podřízenosti. Ale brzo začaly mezi ním a metropolitou spory o přednost. Eusebius vypravuje³⁾, že synodě, která o sporu velikonočním za časů papeže Viktora rokovala, předsedali Theofil z Cæsaree a Narcissus z Jerusaléma. Jak blízko vážností vedle sebe stáli, vysvitá z toho, že Eusebius (V. 25) vypočítává biskupy, Narcissa Jerusalémského před metropolitu Theofila Cæsarejského

¹⁾ l. c. — ²⁾ Hefele, C. G. II. 509. — ³⁾ H. e. V. 23.

klade, a l. c. V. 22. opět Narcissa za Theofila stavi. Na synodě Antiochenské slavené za příčinou bludu Pavla Samosatského podepsal Hymenæus, biskup Jerusalémský, hned na druhém místě, totiž po biskupu Helenovi z Tarsu; metropolita Theoteknus Cæsarejský podepsal teprve na čtvrtém místě. Byť z těchto uvedených případů nutně přednost biskupa Jerusalémského před metropolitou Cæsarejským neplynula, přec bývaly dle toho mezi nimi rozmišky, a proto stanovila synoda Nicajská kan. 7.¹⁾, že biskup Jerusalémský má míti posloupnost cti (*τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς*), metropoli však má býti zachována její důstojnost; biskup Jerusalémský má míti první místo po metropolitovi mezi biskupy palæstinskými, ale zůstane jemu jako suffragan podřízen. Brzy však po sněmu Nicajském odbyval biskup Jerusalémský Maximus bez ohledu na svého metropolitu palæstinskou synodu v prospěch sv. Athanasia a ordinoval biskupy, ovšem že mu za to byly činěny výčitky²⁾. Na druhé oekumenické synodě v Kt. r. 381 podepsal Cyrill, biskup Jerusalémský, před Thalassiem Cæsarejským. Za to opět jest jisto, že r. 395 metropolita Cæsarejský Jan Porfyria, jerusalémského presbytera, za biskupa do Gazy ustanovil, a na synodě v Diospoli Eulogius, metropolita Cæsarejský, předsedal, jakkoli Jan, biskup Jerusalémský, byl přítomen. Bylo kolísání moci a přednosti, brzo převládal biskup Jerusalémský, brzo opět Cæsarejský.

Juvenal, biskup Jerusalémský, který za času synody Efeské vedle Cyrilla a Memnona vynikal, chtěl sporu mezi pravověrnou synodou a Antiochenskými použití, aby se od Antiochie jako vrchní své metropole čili patriarchátu osvobodil, vlády nad Palaestinou se zmocnil a svou pravomocnost na obě Foenicie a Arabii rozšířil. Ale Cyrill ve svém právním citu protivil se jemu statně, zmařil pro onen čas jeho záměr, jakkoli byl jeho přítel, a Antiochenští urputní nepřátelé, a psal o této snaze apoštolskému stolci do Říma Juvenal potáhl po sobě císaře Theodosia II., který ony tři provincie, totiž Palaestinu, Foenicii a Arabii Jerusalému přiřkl. Antiochie byla ve svém dobrém právu zkrácena a ohrazovala se proti bezpráví na ní spáchanému opětne. Konečně nasýtila se Antiochie dlouhých sporů, a patriarcha Maximus učinil s Juvenalem narovnání, dle

¹⁾ Hefele, C. G. I. 337. — ²⁾ Socrat, H. e. II. 24.

něhož tento tři Palaestiny obdržel; začez opět Arabie a Foenicie Antiochii nazpět připadly. Synoda Chalcedonská ve svém 7. sedění potvrdila tuto smlouvu¹⁾ a tak vznikl pátý patriarchát.

§. 163.

Primat biskupa Římského.

V této periodě objevil se primat biskupa Římského v celém svém lesku a byl všeobecně na Západě i na Východě od biskupů i císařů uznáván.

Papež byl 1. štít pravé víry v boji proti bludařům; 2. útočiště všech utiskovaných proti jejich násilníkům, ať jimi byli císařové, patriarchové, metropolité neb biskupové; a 3. správce celé církve a ochránce kanonů. Papežové měli účastenství v svolávání oekumenických synod, které sice přede vším od císařů vycházelo, ale na druhém místě s vůlí biskupů Římských a jejich spolupůsobením se dělo, jež ovšem větší neb menší dle okolností bylo²⁾; předsedali jim svými legaty, podávali jim zaslánými dogmatickými listy základ a způsob jednání proti haeretikům, pojímali úlohu oekumenické synody tak, jako by jen to měla provésti, co papež jednou o sporu rozhodl; potvrzovali usnešení synod, která tím teprve závaznými pro křesťanstvo se stala; a potvrzovací listové papežští byli v církvích čtení³⁾. A proto vyřkl papež Julius u Sokrata⁴⁾ pravidlo: Církevní kanon zakazuje, aby žádné dekrety bez souhlasu biskupa Římského pro církev se nestanovily. A tentýž Sokrates⁵⁾ praví: „Ani Julius, biskup města Říma, nebyl (totiž synodě) přítomen, aniž koho poslal, který by jeho místo zastával: a přec církevní pravidlo zakazuje, bez souhlasu biskupa Římského něco o církvích stanoviti.“ A Sozomenus praví⁶⁾: „Jest to zákon biskupský, aby se za neplatné všechno pokládalo, co se mimo vůli biskupa Římského stalo.“

Papežové zachovali v boji proti bludařům vždy pravou víru, nestáli nikdy po straně bludné, ale vždy na straně pravověrné; jejich listiny, které o předmětech víry mluvily a ku poučení jiných zaslány byly, jsou vždy přesné a jasné, vy-

¹⁾ Hefele, C. G. II, 458. 459. — ²⁾ I. c. I. 6—13. — ³⁾ I. c. I. 425. 426.

— ⁴⁾ H. e. II. 17. — ⁵⁾ I. c. II. 8. — ⁶⁾ H. e. III. 10.

jmeme-li přenáhlenost a lehkomyšlnost Honoriovu; a proto pokládali všichni biskupové papeže za štít pravé víry.

Biskupa Římského žádali za pomoc všichni utlačovaní; k němu se utíkali patriarchové Athanasius Alexandrinský, Eustathius Antiochenský, Jan Zlatoustý Kt.; k němu odebrali se biskupové Asklepas z Gazy, Marcellus z Ancyry, Lucius z Adrianopole, aby jim ku právu dopomohl. Památná jsou v tomto ohledu slova Sokratova ¹⁾: „Toho samého času byvše biskupové Pavel Kt., Asklepas Gazský a Marcellus Ancyрский — obžalováni a ze svých církví vyhnáni, spěchají do královského města. Když tam Juliovi, biskupovi Římskému, svou při vyložili, tu on, **což jest cirkve Římské přednost** (quae est romanae ecclesiae praerogativa), uděliv jim mocné listy poslal je na Východ, navrátě jednomu každému jeho stolec a zároveň ostře káraje ty, kteří jmenované biskupy opovážlivě sesadili.“ A Sozomenus praví v tomto ohledu ²⁾: „Poněvadž pro důstojnost stolce starost o všechny jemu (t. j. biskupovi Římskému) náležela, navrátil jednomu každému jeho církev.“ Zřejměji nemůže primat biskupa Římského žádný vyjádřiti, nežli to učinili tito dva Řekové.

I bludaři obraceli se ku papeži, dobře věduce, co by získali, kdyby po jejich straně stál. Tak žádali na př. Eusebiané, aby papež Pistovi, kterého naproti sv. Athanasiovi za biskupa Alexandrinského posvětili, psal a tím ho za pravého biskupa uznával ³⁾. Co by bylo Pistovi a Eusebianům uznání biskupa Římského prospělo, kdyby byl obyčejným biskupem! Ale poněvadž jest hlavou cirkve, bylo by uznání Pista za pravého biskupa Athanasia zničilo. Do Říma obrátili se Pelagius a Coelestius, ku papeži odvolal se od výroku patriarchy Kt. Flaviana; (alespoň tak mluvil) Eutyches a sliboval, že jeho výroku se podrobí; a podobně činili i jiní.

Odvolání ku papeži obdrželo právní základ a formu na synodě Sardické kanony 3—5 ⁴⁾. Jími stanovené právo jest toto: 1. Byl-li by biskup na synodě provincialní od biskupů té provincie sesazen, mohl se odvolati do Říma buď sám (c. 5.), nebo to skrze soudce první stolice učiniti (c. 3.). 2. Řím pak rozhodl, mělo-li se odvolání přijati neb zamítnouti. Stalo-li se

¹⁾ H. e. II. 15. — ²⁾ H. e. III. 8. — ³⁾ Athanas. Apol. c. 24. — ⁴⁾ U Hefela I. 539—555.

toto, tu měl výrok první stolice potvrditi; ale v onom případě, když totiž odvolání přijal, měl soud druhé stolice zříditi (c. 3.). 3. Za soudce druhé stolice volí Řím sousední biskupy oné provincie, z které odsouzený biskup pochází (c. 3. a 5.); papež však může i své legaty onomu soudu připojiti, kteří pak před sedají (c. 5.). 4. Stolec biskupa, který se do Říma odvolal, nesmí býti obsazen, až papež rozhodne; t. j. až výrok první stolice potvrdí, neb soud druhé stolice zařídí (c. 4.); když toto se stalo, počká se s obsazením až do výroku druhé stolice.

S strany odvolání do Říma vznikl mezi papežem Zosimem a Afričany spor. Presbyter Apiarius ze Sikky v prokonsulární Africe byl od svého biskupa Urbana, učenníka sv. Augustina, pro rozličné přestupky a zločiny sesazen a exkomunikován. Odebral se do Říma a prosil papeže Zosima za ochranu. Zosimus přijal jeho odvolání, poslal legaty do Afriky a žádal za dosažení Apiariovo dovoláváje se pro toto své právo ke kanonům Nicaejským; nebyly však to kanony Nicaejské, ale Sardické, které ve sbírkách hned za Nicaejskými stály, a s nimi nepřetržitě číslovány byly majíce společný nadpis: Nicaejské kanony. Zosimus dopustil se optima fide bludu, do kterého jeho vrstevníci, jmenovitě četní Řekové upadali. Afričané neznali kanonů Sardických, poněvadž akt této synody neobdrželi. Arcibiskup Karthagský dal na synodě r. 418 v přítomnosti legatů čísti opis akt nicaejských, ale papežem uvedené kanony tam nebyly. Z úcty k Římu vyjádřili se ku papeži Zosimovi, že uvedené kanony prozatím zachovávají budou, a poslali do Alexandrie a Kt., aby si věrné opisy Nicaejských dekretů opatřili.

Totéž stanovisko zachovali Afričané po smrti Zosimově († 26. prosince r. 418) k jeho nástupci Bonifacioví. Když však obdrželi opisy akt Nicaejských z Alexandrie a Kt., poslali je 26. listopadu r. 419 Bonifacioví, upírajíce mu takto právo přijímati odvolání z Afriky.

Mezi tím žádal Apiarius za nové vyšetřování své pře a dosáhl toho, že synoda Karthaginská r. 424 znova se s ní zabývala; ale zde vyšly hrozné zločiny na jevo, kterých se dopustil, a synoda vyloučila ho z církve; ačkoliv papežský legat Faustinus horlivě se ho ujímal.

Synoda oznámila své uzavření papeži Coelestinovi I., žádala ho, aby budoucně žádného z Afriky tak snadno neslyšel, a vyloučených z církve do svého obcování nepřijímal, vyhlásila přijímání odvolání v Římě za přehmat do práv církve africké,

jelikož právní důvod toho v přesných aktech Nicajských se nenalézá, a prosila ho, aby budoucně žádných soudců do Afriky neposýlal.

Co Coelestin Afričanům odpověděl, není známo. Ale bez ohledu na tento odpor děla se odvolání z Afriky ku papeži jak od biskupů tak jiných duchovních. Tak na př. soudil papež Lev V. ve věcech biskupa afrického Lupicina.

Dále přijímali papežové zprávy o všech důležitějších událostech v církvi, a představení církvi jim je zasýlali. Papež Julius vytýká Eusebianům, proč jemu co do církve Alexandrinské nepsali, a dodává ve svém listu: „Nevíte snad, že to bylo vždy obyčejem, **aby nám se psalo a odtud bylo určeno, co spravedlivé jest.** Bylo-li nějaké podezření proti tamějšímu biskupovi, měla tato věc písemně této církvi býti oznámena“¹⁾. K tomuto právu primatu dovolává se papež mluvě s Eusebiany, kteří pevně v přízni dvoru stáli a ve svém středu velikého metropolitu Antiochenského měli; a přece neodporují tomuto právu a nevyhlašují ho za osobivost. Pravdu slov Juliových uznával i Athanasius, vrchní metropolita Alexandrinský, a přijal je proto do své apologie.

Cyrrill, patriarcha Alexandrinský, oznamuje papeži Coelestinovi chování Nestoriovo a praví, že to činí, **jak obyčej církevní káže**; a ke konci zprávy dří, aby papež rozhodl, co nyní jest činiti, a s strany toho východní a macedonské biskupy poučil.

Papežové osvědčovali svůj primat vydávajíce ku poptávkám a otázkám o rozmanitých předmětech tak zvané dekretaly, které nepochybně od papeže Siricia (od r. 385) začínají, a posýlali legaty do rozličných krajín.

Císařové uznávali tuto přednost a vrchní moc papežů a potvrzovali ji svým zákonodárstvím. Tak na př. jmenuje Justinian papeže „**hlavou všech kněží Božích**, jehož výrokem bludaři vždy přemoženi byli“²⁾.

Z toho názoru o primatu plyne nutně věta, kterou biskupové pronесли, když je král gothský Theodorich na synodu svolal, aby soudili papeže Symmacha, který z cizoložství a jiných zločinů byl obžalován. Především protestovali proti tomu, že

¹⁾ List Juliův u Athanasia: Apol. c. 35. — ²⁾ Cod. Justinian. de summa Trinitate l. I. lex 7.

král synodu svolal a ne papež, poněvadž toto právo papeži přináleží a nikoliv králi; neboť římský stolec má přednost apoštola Petra, a jemu udělily synody po rozkazu Páně zvláštní vážnost, a proto „držitel jeho nepodléhá soudu nižších“¹⁾).

Příčina této vznešenosti a pravomocnosti biskupa Římského jest, že jest nástupcem apoštola Petra. Proto praví Optatus Milevitský ku Parmenianu Donatistovi: „Nemůžeš zapírat, jakobys nevěděl, že v městě Římě nejprve byla Petrovi postavena biskupská stolice, na které seděl Petr, hlava všech apoštolů: aby v této jedné kathedře jednota ode všech byla zachovávána, aby ostatní apoštolé každý pro sebe stolice sobě nevlastnil, tak aby každý byl rozkolníkem a hříšníkem, který by proti oné jinou zvláštní kathedru postavil“²⁾. Jinde praví, že toliko ten jest v církvi, kdo s kathedrou Petrovou jest spojen³⁾; a konečně odvozuje veškerou církevní moc od stolce Římského přepamátnými slovy: „Petr zasloužil, aby přede všechny apoštoly byl postaven a sám obdržel klíče království nebeského, aby se s ostatními o ně sdělil,“ t. j. ostatním je podal⁴⁾. Proto vyřkl Augustin ono důležité slovo, které veškerou plnost primatu zkrátka vyjadřuje: „Řím promluvil: spor jest rozluštěn; kéž by i blud byl ukončen.“

By tato vznešená důstojnost biskupa Římského byla naznačena, nebylo žádného zvláštního názvu; neboť jména: papa, praesul, vicarius Christi (náměstek Kristův), summus pontifex (nejvyšší biskup), sedes apostolica (stolec apoštolský), užívala se i při jiných biskupech; ale přece udělovala se v první části této periody se zvláštním jakýmsi důrazem biskupu Římskému.

Ostatní biskupové píšice jemu jmenovali ho „kollegou spoluslužebníkem Kristovým, spolubiskupem, spolubratrem“, nezapomínajíce těmito názvy své podřízenosti. Eunodius, biskup Ticinský, jmenuje poprvé biskupa římského biskupem po výtee. Toto jméno pak na Západě v obyčej vešlo. Mezi papeži této doby vynikají: Silvester I., Julius I., Liberius, Innocentius I., Coelestin I., Lev Vel., Řehoř Vel., Řehoř II. a III.

¹⁾ U Hefela, II. 618. — ²⁾ De schismate Donatist. II. n. 2. — ³⁾ L. c. II. n. 9. — ⁴⁾ Petrus et praeferri apostolis omnibus meruit et claves regni coelorum ceteris solus meruit. l. c. VII. n. 3.

Dějiny papežů.

§. 164.

Papežové od Silvestra I. až ke Lvu V. (314—440).

Sv. Silvester I. (314—335), byl rodem Říman, syn Rufinův a Justinin, a byl posvěcen na kněžství od papeže Marcellina. Na papežský stolec dosedl, když církev vítězstvím císaře Konstantina nad Maxentiem plně svobodě se těšila. Bez rozpaků můžeme tvrditi, že cokoli císař Konstantin V. pro dobro církve vykonal, činil s radou a vůlí tohoto papeže. Ovšem dějepisci církevní vypisují jenom činnost Konstantinovu na poli církevním. On jest vším v církvi; on vydává zákony v prospěch církve, pečuje o pořádek v ní, svolává synody, dává na nich spory rozhodovati a bludy odsuzovati; ale odkud takový hluboký názor v církevní učení a řád vzal, a to najednou, on, rozený pohan, dluží jako rukojmě při dvoře Diokletianově, nepraví nikdo. Klíč k rozřešení této otázky podává nám báj¹⁾, že papež Silvester Konstantina pokřtil, kterýž z vděčnosti daroval mu Řím. Z této báje vidíme veliký vliv papežův na císaře, který jemu děkoval za své vyučení ve víře a svou vděčnost velikými dary osvědčoval. Sv. Silvester umřel 31. prosince 335 a byl pochován na hřbitově sv. Priscilly, kde obdržel jednoduchý náhrobní nápis: „Catholicus et Confessor quiescit“²⁾.

Sv. Marek (336) byl syn Římana Priska. Dle náhrobního nápisu papeže Damasa³⁾ byl jako papež horlivý učitel lidu slovem i skutkem, který církev Boží značně rozšířil, nezištný v každém ohledu, opovrhovatel světských statkův a přehorlivý v modlitbě. Bohužel bylo jeho biskupování krátké trvavši toliko od ledna do října téhož roku. Za něho děje se zmínka o palliu, které posud jenom biskup římský nosil, a Marek byl první papež, kterýž je propůjčil biskupu ostijskému.

Sv. Julius I. (336—352) byl syn Římana Rustika, a náleží jako papež k velikým ozdobám Apoštolského Stolce. Bylť zajisté, jak jsme v bojích arianských viděli, štítem pravé víry

¹⁾ Döllinger: Papst-Fabeln str. 52—106. — ²⁾ Müller, l. c. II. 201. —

³⁾ Viz jej u Müllera II. 219.

a útočištěm všech pronásledovaných od bludařů. Umřel 12. dubna 352.

Liberius (352—366). Brzy po smrti Juliově byl za jeho nástupce zvolen Liberius, syn Římana Augusta, kterýž zdál se této důstojnosti proto hoden, že ji nevyhledával. On zakusil v plné míře pronásledování arianů, jakož na druhé straně těšil se příchylností a oddaností svého duchovenstva a svých Římanů, kteří k němu a ne k vetřelci Felikovi lnuli. Když císař Konstantius Liberia do vyhnanství poslal, zavázalo se římské duchovenstvo přísahou, že za života Liberiova nové hlavy nezvolí. Ale Konstantius po mnohém namáhání přece našel jednoho, který po jeho záměru, na papežský stolec vetřítí protipapeže, postoupil, jahna totiž Felika, který se důvěře Liberiově těšil a spolu přísahu složil. Ale lid nepřipustil, aby Felix v některém kostele byl posvěcen; proto posvětili ho tři arianští biskupové v císařském paláci za biskupa. Udržel se rok ve svém protipapežství, až konečně lid ho s jeho stoupenci z města vyhnal. Odebrav se na svůj statek umřel zde r. 365. Co Anastasius bibliotékař a jiní vypravují o jeho stálosti u víře, pro kterou prý císaře docela bludařem jmenoval a z církve vyloučil, bude asi buď vymyšleno, nebo spadá v pozdější čas, kde zpamatovav se ze svého necírkevního počínání, potom podobným způsobem proti císaři vystoupil, pak ovšem nakládal s ním císař krutě. Liber pont. praví zřejmě, že Konstantius dal ho stíti; což však jest nemožno, neboť žil ještě za císaře Valentiniana, za jehož panování zemřel¹⁾. V církvi ctí se jako mučenník dne 29. července.

Sv. Damasus (366—384), rodem Španěl, syn Antonia, který se ze Španělska do Říma přestěhoval, když Damasus byl již narozen, stal se presbyterem při kostele sv. Vavřince. Jsa ještě chlapcem byl mezi kleriky téhož kostela přijat, při němž jeho otec sloužil, a pro své výtečné vlastnosti stal se tam brzy potom z lektora jahnem a presbyterem. On stál pevně při straně Liberiově a byl prý jako jahen nějaký čas s ním ve vyhnanství²⁾. Maje věku svého 60 let dosedl na papežský stolec, muž to v každém ohledu vzorný, panenský učitel panenské církve

¹⁾ Döllinger Papst-Fabeln 106—124. — ²⁾ Libellus precum Faustini et Marcellini presbyterorum ad imperatores n. 1. a 2. Migne 13, 81. sq. Hieron. chron. ad. ann. 359.

a blahoslavené paměti ¹⁾), muž to všemi ctnostmi ozdobený ²⁾). Brzy po jeho volbě povstali proti němu někteří duchovní a zvolili za papeže jahna Ursina čili Ursicia, kterýž již při volbě Damasově naději k biskupství si dělal. Ursinus dal se některými biskupy ne v kostele, ale ve skrytém místě basiliky, která sloula Liciniova, posvětit. Mezi oběma stranama vznikly spory až do krveprolití ³⁾); tak dle Ammiana Marcellina bylo jednoho dne 137 lidí v basilice Liciniově zabito ⁴⁾), jindy opět v basilice Liberiově 160 a četní ranění, kteří potom svým ranám podlehli ⁵⁾). Tehdejší městský praefekt Juventius poslal Ursina s dvěma jahny do vyhnanství, ale 7 kněží, kteréž týž trest zastihnouti měl, bylo stranou Ursinovou do města nazpět uvedeno ⁶⁾). Jeho nástupce v úřadu Prætextatus přičinil mnoho svou obezřetností, že strany daly pokoj, a řád v městě se v celku obnovil. Tomuto praefektu poslal císař Valentinian edikt, aby Ursina a jeho stoupence z města vyhnal, ale volbu místa vyhnanství jim svobodnou ponechal; později dostal druhý edikt ⁷⁾), kterým jim císař návrat do města dovolil. Poněvadž však dobroty císařovy zneužili a znova nepokoje tropili, bylo Prætextatovi rozkázáno, aby Ursina a jiné stranníky jeho, mezi nimiž byli presbyteri Marcellinus a Faustinus, kteří se později k císařům Valentinianovi, Theodosiovi a Arkadiovi obrátili, z Říma vyhnal. Protipapež byl do Gallie ⁸⁾) do vyhnanství poslán, a jiní jinam; rozkolníci musili po rozkazu císařově ⁹⁾) poslední kostel vydati Damasovi. Byv takto Damasus na svém stolci upevněn pečoval o přesnost víry nicajské a slavil v tomto ohledu čtyři římské synody; na první snad r. 369 slavené bylo vysloveno učení, že Otec a Syn jsou „jedné podstaty a spolu Duch sv.“ a zavržen byl Auxentius, biskup milánský, hlavní podpora arianismu na Západě ¹⁰⁾). Ale Auxentius, kterého

¹⁾ Hieron. Ep. 48. (alias 50) n. 18. — ²⁾ Theodoret. H. E. II. 22. —

³⁾ Socrat. H. E. IV. 29. Sozomen. VI. 23. Rufin. H. E. II. 30. Praefat. ad Libell. precum n. 2. Hieron. chron. ad ann. 369. — ⁴⁾ XXVII. 3, 5. — ⁵⁾ Praefat. ad Libell. prec. n. 2. a 3; není-li to táž událost, —

⁶⁾ I. c. n. 3. — ⁷⁾ Viz tyto edikty u Baron. ad ann. 368. n. 3. a 4. —

⁸⁾ Ammian. Marcell. XXVII. 9, 9. Praefat. ad Libell. prec. n. 4. Hieron. Ep. 1. (al. 17) n. 5. — ⁹⁾ Edikt u Baron. ad ann. 368. n. 2. — Celý rozkol jest kriticky rozebrán v prolegomenech k spisům Damasovým: De sancti Damasi Papae opusculis et gestis. Migne 13. III. —

¹⁰⁾ Latinský originál synodálního listu u Msi. III. 443. Hard. I. 773; řecký překlad jeho u Sozom. VI. 23. Theodoret. II. 22.

měl Valentinian za pravověrného, udržel se v biskupství až do své smrti r. 374. Na druhé římské synodě r. 374. zavrhl blud macedoniánský a apollinárský¹⁾, a obnovil zavržení apollinarismu na třetí synodě římské r. 376, kde též Apollinara a jeho oba učenníky, Timothea a Vitala, biskupy apollinaristů v Alexandrii a Antiochii sesadil²⁾. Synoda římská čtvrtá z roku 380 potvrdila řádnost papežství Damasova proti Ursicinovi³⁾ a rozebrala důkladně dogmatickou otázku o božství a vtělení Syna Božího a božství Ducha sv. a zatratila anathematismy sabelliany, ariany, macedoniany, photiany, marcelliany, apollinaristy atd.⁴⁾. Ku papeži Damasovi utekl se patriarcha alexandrinský Petr, nástupce sv. Athanasia, který byl od arianů pomocí pohanského praefekta Palladia z Alexandrie vypuzen⁵⁾, a Euzojus, biskup antiochenský strany ariánské, přišel do Alexandrie brzo potom, přivedl s sebou jakéhosi Lucia a dosadil za biskupa, který zle zuřil proti katolíkům⁶⁾. Papež uznal jeho volbu a biskupství za řádné a Petr navrátil se po smrti císaře Valenta s papežským listem o tom do Alexandrie, kde byl přijat a Lucius vypuzen⁷⁾. Damasus pečoval o uklizení rozkolu antiochenského, uznával Paulina za biskupa antiochenského a ne Flaviana, který proti přísaze učiněné byl od druhé strany za biskupa povýšen, vypověděl jeho dvěma světitelům. Diodorovi z Tarsu a Akacioví z Beroee, církevní obcování⁸⁾, a rozbíral tuto věc na synodě římské r. 382, o jejímž výsledku nelze nic říci. Přesnosti víry dbal také tím, že dal sv. Jeronymem, který byl k této práci mužem onoho času nejschopnějším latinský text Písem sv. opravit⁹⁾, a užíval tohoto výtečníka za svého tajemníka, který byl mu při vyhotovování listů, kterými k rozličným dotazům odpovídal, nápomocen. Dále věnoval svou činnost zachování katakomb a opatřil náhrobky mučenníků nápisy; byl též

¹⁾ Msi. III. 481: Hefele I., 715. — ²⁾ Sozom. VI. 25; Theodoret V. 10; Hefele I. 717. — ³⁾ List synody k císařům, Gratianovi a Valentinianovi II., Msi. III. 624; Hard. I. 839. — ⁴⁾ Tento synodální list jest u Theodoreta V. II. nadepsán ku Paulinovi, biskupu thessalonickému; avšak biskupem tohoto města byl tenkrát sv. Acholius; bude tedy Paulinus u Theodoreta Paulinus, biskup antiochenský, ze strany eustatianské, pak jest u Msi. III. 486. Hard. I. 802. — ⁵⁾ Theodoret. IV. 21. Hieron. Ep. 127 (al. 16.) n. 5. — ⁶⁾ Theodoret. IV. 21. 22. Socrat. IV. 21—24. Sozom. VI. 19. 20. Rufin. II. 4. — ⁷⁾ Socrat. IV. 37. Sozom. VI. 39. — ⁸⁾ Sozom. VII. II. — ⁹⁾ Srv. Güntner. Introductio in s. N. T. libros, str. 78. 79.

spisovatelem a básníkem ¹⁾). Umřel 10. prosince r. 384 ²⁾) maje věku svého skoro 80 let.

Nástupcem jeho byl **Siricius** (385—393), rodem Říman, syn Tiburtiův a presbyter církve římské, který své svěcení za papeže Liberia obdržel a v rozkolu Felikově i Ursicinově po boku řádného papeže stál. Snahy starého rozkolníka Ursina byly při oblíbenosti Siriciově zmařeny, a císař Valentinian potvrdil jeho volbu reskriptem od 23. února 385 ³⁾) ku Pinianovi, římskému praefektu a manželu sv. Melanie Mladší. K Siriciovi poslal Himerius, biskup Tarragonský, presbytera jménem Bassiana tázaje se ho na mnohé články kázně. Papežova odpověď jest první pravá dekretálka z 10. neb 11. února r. 385 ⁴⁾). S ním tedy začínají papežské dekretálky, jakkoliv i starší papežové je vydávali, a sám Siricius mluví „o všeobecných dekrettech,“ které Liberius do provincií poslal. V dekretu k Himeriovi jeví se papež jako muž, který dokonale zná starou kázeň a ví, čeho časy žádají, aby církevní život škody nevzal. Z onoho listu přišla mnohá ustanovení do kanon. práva. Se sv. Jeronymem nestál Siricius v přátelském spojení; buď se mu zdál tento betlémský poustevník někdy příkrým, anebo římské duchovenstvo nepřejíc mu starého vlivu postavilo se mezi něj a papeže. Proto vrátil se sv. Jeronym brzo po jeho nastoupení podruhé do Betléma jsa rozhořčen na římské duchovenstvo. Siricius zemřel 26. listopadu 398 ⁵⁾).

Sv. Anastasius (398—402) byl syn Římana Maxima, který zdá se, že byl presbyterem. Tohoto papeže chválí Jeronym jakožto muže, kterého déle podržeti Řím nebyl hoden. On urovnal v Římě spor mezi presbytery a jahny; tito odpírali při některých příležitostech presbyterům povinnou úctu, za to onino zůstávali seděti, když jahen stoje četl evangelium. Papež zakázal přísně všechny třenice aneshody, vele aby se ve všem staré mravy a obyčeje zachovávaly. Zemřel 27. dubna r. 402 (nebo 4. neb 21. prosince 401) ⁶⁾).

¹⁾ Hieron. de viris illustr. c. 103. — ²⁾ Hieron. Martyrologium, Migne 30, 485. — ³⁾ Migne, 13, 593. — ⁴⁾ Siricii Epp. et decreta Msi. III. 655. Hard. I. 647. Migne 13, 1131. Jaffe Regesta Rom. Pont. n. 65. — ⁵⁾ Hieron. Martyrol. sub VI. Cal. Decemb.; srv. de Sanctitat. Siricii Papae dissertatio Migne 13, 1229 sqq. Baron. ad ann. 398. n. 1. — ⁶⁾ Srv. Socrat. VII. 9. Hieron. Martyrol. ad XIV. Kal. Jan.; Pagi ad Baron. ad ann. 402. n. 42.

Sv. Innocentius I. (402—417) byl rodem z města Alby, syn jistého Innocentia. Sedm dní po smrti sv. Anastasia byl jednohlasně duchovenstvem a lidem za papeže zvolen. Jako papež byl muž znamenitý, kterého Latiníci i Řekové vysoce chválí. Theodoret ¹⁾ jmenuje ho mužem nadaným zvláštní obezřetností a moudrostí. Byv zvolen oznámil hned svou volbu sv. Anyciovi, biskupu soluňskému, a jmenoval ho svým vikářem pro Illyrii, jako to učinili předchůdcové jeho Damasus, Siricius a Anastasius ²⁾. Jeho listy podávají jasný obraz o církevním životě a jeho potřebách, jakož také svědčí o moudrosti a pečlivosti jeho. On jako papež hájil statně práva primatu souditi důležitější věci (causae majores) biskupů. Ve při sv. Jana Zlatoústého ujmál se statně tohoto trpitele a dal důtku jeho protivníku Theofilovi, patriarchu alexandrinskému, pro jeho libovolné vystupování naproti světcům ³⁾. Když byl sv. Jan Zlatoústý do vyhnanství poslán, těšil ho listem, a napomínal duchovenstvo a lid Cařihradský, aby věrně stál k Janovi, nespravedlivě odsouzenému ⁴⁾. Ve sporech pelagiánských potvrdil usnešení synod Karthaginské a Milevské, a vyloučil Pelagia a Cælestia s jejich stoupenci z církve ⁵⁾. Když Gothové Řím oblehali, připojil se Innocentius k vyslanectví, které se z Říma k Honoriovi bralo, aby ho k uzavření míru pohnul, a navrátil se teprve, až když při neústupnosti císařově, na kterého zrádci rádcové působili, Řím od Gothů byl zloupen ⁶⁾. Umřel 12. března r. 417. ⁷⁾

Sv. Zosimus (417—418) byl prý syn jakéhosi řeckého pokřtěného žida Abrahama, a byl již po pěti dnech za nástupce Innocentiova zvolen. On psal biskupům galským, že žádného biskupa, nebo presbytera, neb jiného duchovního nepřijme, který si literas formatas od arelatského metropolitu nepřinese, týž metropolita má též právo světití všechny biskupy provincie viennské a obou provincií narbonnských, a každý, kdo bude bez jeho spolupůsobení posvěcen, bude sesazen; týž bude také rozhodovati spory, pokud pro svou důležitost Apoštolské Stoli

¹⁾ Theodoret. V. 23. — ²⁾ Innoc. Ep. 1. Migne 20, 463. — ³⁾ Migne 20, 493. — ⁴⁾ Oba listy u Sozom. VIII. 26. Migne 20, 501. 513. — ⁵⁾ Msi. III. 1071 sqq. 1075 sqq. a 1078. Hard. I. 1025. 1028. 1030. Migne 20, 582. 588. — ⁶⁾ Orosius, Histor. VII, 39. Sozom. IX. 7. — ⁷⁾ Acta SS. Tom. II. Mart. Pag. n. 4—6. in Baron. ad ann. 417.

podány nebudou ¹⁾). Ve sporech pelagiánských vydal epistolam tractatoriam ²⁾ ke všem biskupům, a žádal za její podepsání pod trestem vyloučení z církve. Umřel 26. prosince r. 418 panovav jeden rok, devět měsícův a několik dní ³⁾).

Sv. Bonifacius I. (418—422). Po smrti Zosimově nastala dvojatá volba; menšina duchovenstva zvolila papežem arcijahna Eulalia, většina presbytera Bonifacia, rodem Řimana, syna Sekundiova. Městský praefekt Symmachus přál Eulaliovi a vymohl u císaře Honoria, že ho za papeže uznal. Ale císař byv většinou voličův o pravém stavu věci poučen obeslal oba k sobě do Ravenny a uznal Bonifacia za papeže ⁴⁾). Jest to první míchání se císařů do volby, kde si právo volbu rozhodovati přiosobují. Tomuto papeži věnoval sv. Augustin své dílo: *Contra duas epistolas Pelagii*; on vedl s Afričany spor o právu apelačním k římské stolici. Statně vystoupil proti Attikovi, biskupu konstantinopolskému, který byl jedním z původců vyhnání sv. Jana Zlatoústého. Tento biskup pohnul císaře Theodosia II., společen jsa s některými illyrskými biskupy, že vydal nařízení, aby všechny věci illyrské rozhodovaly se na schůzi biskupů, kteréž by se biskup Kt. účastnil, poněvadž prý Konstantinopol má důstojnost a přednost starého Říma ⁵⁾). Tím chtěl císař dozor na Illyrii přenést na Kt., kterýž posud náležel Římu, a ježž Apoštolská Stolica biskupem thessalonským jakožto svým vikářem vykonávala. Na základě tohoto zákona ohlásil Attikus synodu v Korintě, chtěje vyšetřovati volbu tamějšího biskupa Perigena. Perigenes totiž byl od metropolitů Korintského pro svou zbožnost posvěcen za biskupa Patrasu v Achaji; avšak Patrasští nepřijali ho. a on žil v Korintě. Tu po smrti svého biskupa prosili Korintští papeže, aby jim Perigena, jakkoli byl biskupem Patrasu, dal za biskupa. Papež svolil k této prosbě a dal ho tam biskupem ustanoviti, jak praví Sokrates ⁶⁾). Když teď do této věci míchal se Attikus, a chtěl do

¹⁾ Zosimi Ep. 1. (al 5.) Msi. IV. 359. Migne 20, 642. — ²⁾ Úryvky z ní u Mar. Mercat. commonit. n. 3. August de peccato orig. c. 8. a 22. — Ep. 190. (al. 157.) n. 22. — contra duas epp. Pelag. IV. n. 34. Coelest. Pont. Ep. ad Galliarum episcop. c. 8. a 9. — ³⁾ Liber pont. Prosper. chronic. ad ann. 419. Martyrol. Rom. die 26. Decembr. — ⁴⁾ Baron. ad ann. 418. a 419. — ⁵⁾ Cod. Theod. XVI. 2, 45. Cod. Justinian. I. 2, 6. Migne 20, 667. — Tento zákon přijat jest v tyto sbírky císařů, nikoliv však jeho pozdější odvolání, z čehož lze poznati, co Řekové v budoucnosti zamýšleli. — ⁶⁾ VII. 36.

práv papežových zasáhnouti, obrátil se tento na císaře Honoria, kterýž u Theodosia¹⁾ provedl, že onen zákon odvolal. Mimo to psal papež v této věci tři listy²⁾ od 11. března 422: první k Rufovi, biskupu thessalonskému jakožto svému vikáři pro Illyrii; druhý k biskupům thessalským, a třetí zase k Rufovi a všem biskupům Macedonie, Achaje, Thessalie, Epiru, Praevale a Dacie, kteří se měli sejíti. aby volbu Perigenovu v Korintě vyšetřovali, a hájil v nich se vši rozhodností svých práv. Výsledek této snahy byl, že Perigenes zůstal biskupem korintským³⁾, a Illyrie při římském patriarchátu. Bonifacius umřel 4. září r. 422⁴⁾.

Sv. Coelestin I. (423—432) byl rodem z Kampanie, a syn jistého Priska. Byl vychován v klášteře, a před svým povýšením byl arcipresbyterem. Vydal důležitá rozhodnutí proti Semipelagianům a Nestorioví a vedl spor o appellacích s Afričany dále. Papežovav skoro deset let⁵⁾ umřel snad 26. července roku 432⁶⁾.

Jeho nástupcem byl **sv. Sixtus III.** (432—440). Byl syn Římana Sixta a presbyter v Římě. Jako presbyter vyznamenal se za papeže Zosima jako bojovník proti Pelagianům, nahlížeje převrácenost tohoto bludu a chtěje se očistiti od podezření, jakoby mu přál. Jako papež působil k tomu, aby jednota mezi sv. Cyrilem, patriarchou alexandrinským, a Janem, patriarchou antiochenským, byla uzavřena. Když konečně po mnohých namáháních jednota byla učiněna, obrátili se k němu východní biskupové, kteří s ní spokojeni nebyli, a prosili ho za revisi synody efesské, aby všechno znova bylo vyšetřováno, vinníci potrestáni a neprávne vyhnání pastýři svým stádcům navraceni⁷⁾. Tak veliká byla vážnost biskupa římského, že četní biskupové na Východě myslili, že může též uzavření oekumenické synody zvrhnouti. Umřel asi v srpnu roku 440⁸⁾, papežovav 8 let.

¹⁾ Oba zákony Theodosiovy a list Honoriov u Migne 20, 669—671. —

²⁾ Migne 20, 774. 777. 779. — ³⁾ Socrat. VII. 36. — ⁴⁾ Hieron. Mart. tyrol. ad hunc diem. — ⁵⁾ Prosper. chronic. ad ann. 427; srv. Pagi in Baron. ad ann. 432. n. 5. — ⁶⁾ Jaffe regest. rom. pont. p. 33. — ⁷⁾ Mai. V. 893. Hard. I. 1635. — ⁸⁾ Jaffe reg. pont. p. 33.

§. 165.

Sv. Lev I. Veliký (440—461) ¹⁾.

Sv. **Lev V.**, o kterém jsme již dříve v literatuře církevní poněkud se zmínili, jest jeden z nejslavnějších a největších papežů, kteří kdy zdobili stolec Petrův. Z předešlého života jeho jest jenom to známo, že byl rodem Říman, syn Quintinianův. Za papeže Zosima byl povýšen za arcijahna. Jaké vážnosti se těšil, plyne z toho, že papež Sixtus III. k žádosti císařovny Placidie do Gallie ho poslal, aby tam urovnal spory, které mezi vojevůdci Aëtiem a Albinem vypukly. Lev smířil je, a byl ještě v Gallii, když byl v Římě jednohlasně za nástupce Sixtova zvolen. Když se navracoval, vyšlo mu duchovenstvo, šlechta a lid několik mil před město vstříc a uvedli ho v slavném průvodu do města, kde v neděli potom dne 29. září byl na biskupství posvěcen. Jako papež rozvíjel velikou činnost ve všech odvětvích církevního života a zasahoval vydatně též do života politického.

Na počátku svého papežování uchopil se rázných prostředků proti manichaeům, kteří před Vandaly do Říma se utekli, a vyzýval věřící, aby každého manichaea udali, podav jim známky, po kterých by je poznali; totiž že se v neděli ke cti slunce a na potupu vzkříšení a pak v pondělí ke cti měsíce postí; že přistupující ke stolu Páně toliko Tělo Páně přijímají, nikoli však Krve Páně majíce v ošklivosti víno ²⁾. On provedl, že s nimi bylo zavedeno úřední vyšetřování na velké schůzi biskupů, duchovních, senátorův a jiných vznešených laikův, a jeho obezřetelnosti podařilo se, že byly odkryty hanebnosti, které ve svých schůzích páchali, a že účastníci z toho veřejně se vyznali ³⁾. Mnozí odpřisahli se potom svých bludův a podrobili se pokání, jiní byli úřadem z města vyhnáni, a papež varoval před jejich přijetím zvláštním okružníkem biskupy italské k obezřetelnosti a bedlivosti ⁴⁾. Císař

¹⁾ Arendt. *Leo der Grosse*. Mainz. 1835. Perthel, *Papst Leo's I. Leben und Wirken*, Jena. 1843. Jaffe, *regest. pont.* 34—48. Leonis M. opp. ed. Ballerin. Venet. 1753—57. f. T. 3. Migne PP. lat. T. 54—56. Epp. (die Ballerin.) 1—42. Msi. V. ostatní Msi. VI.; z části též u Hard. T. I.

²⁾ Sermo 42. (de quadrag. 4.) c. 5. — ³⁾ Sermo 16. (de jejuniis decimis mensis 5.) c. 4. — ⁴⁾ Ep. 7. Ballerin. l. 623. Msi. V. 1236.

Valentinian III. odňal jim všechna občanská práva a kázal úředníkům je pronásledovati ¹⁾).

Rozesláním akt onoho vyšetřování byli též španělští biskupové pozornými učiněni na manichaeism, který se tam ve formě priscillianismu jevil, a slavili z této příčiny synodu v Astorice r. 446 ²⁾). Poněvadž však v této věci veliké horlivosti neukazovali, obrátil se sv. Turibius, biskup Astorgy (Astoriky) na papeže Lva, který mu ohavností oné sekty okázal, a velel, aby se synoda k jejímu vykořenění slavila ³⁾). Byly slaveny dvě synody, jedna snad v Toledě r. 447, a druhá o něco později in municipio Celenensi, kde blud po vůli papežově byl zavržen a pravé učení stanoveno ⁴⁾).

Ostře zakročil proti sv. Hilariovi, biskupu arelatskému, bez chledu na vážnost a svatou pověst jeho, poněvadž meze své působnosti překročil. Sesadil totiž na synodě Celedonia, biskupa besançonského, poněvadž prý byl bigamus (byl prý ženat s vdovou), a jako soudce několik vinníků k smrti odsoudil. Celidonium odvolal se do Říma, a odebral se tam osobně. Dále posvětil Hilarius za nemoci biskupa Projekta, který náležel ku provincii narbonnské, nikoliv arelatské, jiného na jeho místo. Projektus uzdravil se a stěžoval si u papeže. Hilarius odebral se do Říma a papež slavil tam synodu, jak se zdá r. 445, kde Hilarius své důkazy proti Celidoniovi podati měl; ale nemohl dokázati, že jeho manželka, kterou jako laik pojal, byla vdovou a k čemu se odvolával, nebyly skutečné události, ale tajnosti svědomí. Snad chtěl tvrditi, že manželka Celidonia před svým sňatkem jiného muže poznala. Papež prohlásil výrok galské synody za neplatný a dosadil Celidonia do jeho biskupství. Totéž učinil Projektovi, a vydal o čtyři nebo pět měsíců později dekret k biskupům galským, kterýž odevzdal právo světiti biskupy metropolitům provincií. odňal tedy právo primitiální Hilariovi, a zbavil ho docela práva metropolitního a vši pravomocnosti nad provincií viennskou, ke které si nárok činil ⁵⁾). Císař Valentinian III. potvrdil toto ustanovení též ze své strany výnosem od 3. července r. 445 ⁶⁾), kde praví výslovně: „Výrok papežův platil by v Gallii i bez císařského

¹⁾ Constitutio Valentin. l. c. jako Ep. 8. — ²⁾ Msi. VI. 491. Hefele II. 288. — ³⁾ Ep. 15. Ballerin. I. 694. Msi. V. 1286. — ⁴⁾ Msi. VI. 491 sq. Hefele II. 288 sq. — ⁵⁾ Ep. 10. Baller. I. 633. Msi. V. 1243. — ⁶⁾ Ep. 11. inter Leoninas Baller. I. 642. Msi. V. 1252.

potvrzení; neboť co by nebylo volno činiti v církvích vážnosti takého velekněze.“ Hilarius vida svou věc v Římě zavrženou prohl odtud tajemně; ale návrativ se domů, podnikl přemnoho, aby papeže smířil, a umřel nábožnou smrtí r. 449 byv jako otec od svých věřících oplakán¹⁾. Jeho nástupcem stal se presbyter Ravennius, z kteréž volby těšil se papež a psal v tomto smyslu biskupům provincie a jemu samému²⁾. Ravennius posvětil po smrti Auspicia, biskupa vaisonského, jeho nástupce; biskup viennský stěžoval si na to u papeže. Biskupové gallští užili onoho přátelského listu papežova a prosili ho, aby výsady, kteréž Hilariovi byly odňaty, byly zas obnoveny, poněvadž Arles mělo v Gallii prvního biskupa, a to Trofima, kterého tam sv. Petr poslal, a z tohoto města pak rozšířila se víra po celé Gallii; z této příčiny ať požívá starých výsad nad provinciemi viennskou, ale též nad třemi ostatními (totiž: narbonskou I. a II. a Alpes Maritimae)³⁾. Papež odpověděl jim listem z 5. května 450⁴⁾, kde dī, že výpovědi obou stran uváživ poznal, že brzo Arles, brzo Vienna v církevních věcech přednost měly; proto stanoví, aby biskup viennský byl metropolitou čtyř měst Valencu, Tarentaisu, Ženevy a Grenoblu a ostatní města provincie náležela k Arlesu. Později potvrdil také papež Symmachus⁵⁾ toto zařízení.

Lev hájil svého primatu proti Východu. On potvrdil Dioskora za patriarchu alexandrinského a vybízel ho, aby kázně církve římské následoval⁶⁾; jako hlava církve vedl sobě proti bludu Eutychetovu a ve všech událostech, které s ním byly ve spojení; jako statný hajitel a ochránce sv. kanonů vystoupil proti Anatoliovī, patriarchu Konstantinopolskému⁷⁾.

Lev stal se též ochráncem Italie a Říma. R. 452 valili se Hunnové vedeni jsouce králem Attilou z Pannonie a Norika do Italie, dobývali a spálili města ohrazená Aquileji, Paduu, Vicenzu, Veronu, Brescii a Bergamo, zloupili Milán a Pavii. Císař Valentinian neměl žádného vojska, tu obrátil se ke Lvovi, aby se do tábora Hunnův odebral a krále Attilu k opuštění Italie pohnul. Spoléhaje se na pomoc Boží odebral se s dvěma

¹⁾ Vita s. Hilarii c. 18. sq. Migne 50, 1239. — ²⁾ Epp. 40. a 41. Baller. I. 890. 891. Msi. V. 1428. 1429. — ³⁾ Ep. 65. inter Leon. Baller. I. 993. Msi. VI. 71. — ⁴⁾ Ep. 66. Baller. I. 998. Msi. VI. 76. — ⁵⁾ Symmach. Ep. 9. Msi. VIII. 226. — ⁶⁾ Ep. 9. Baller. I. 628. Msi. V. 1239. — ⁷⁾ Srv. Ep. 106. Baller. I. 1158. Msi. VI. 197.

konsuláry k Attilovi, kterého našel na březích Mincia nedaleko Mantovy a učinil na něho velebností své důstojnosti takový dojem, že jeho návrhy přijal, nepřátelství zastavil a za Dunaj odtáhl. Jest to první příklad, kde prostřednictvím papežovým Itálie a Řím byly zachovány. Bez papežů nebylo by více Říma.

Když r. 455. Genserich, král vandálský, z Afriky od Eudoxie jako mstitel vraždy jejího manžela císaře Valentiniana III. do Itálie tajně byl povolán, přistál u ústí Tibery, zpustošil veškerou krajinu kolem Říma, a Římané nebyli na obležení připraveni. Spása jejich spočívala na papeži. Papež odebral se do tábora Genserichova a vymohl na něm tolik, že zachová obyvatelstvo při životě, města nespálí, a tři hlavních basilik ušetří, kdež ostatní město bylo po 14 dní z úplně zloupeno. Když barbari odtáhli, pečoval papež o to, aby zbořené a zloupené kostely byly obnoveny.

Při všech svých péčích o církev kázal papež v Římě, o velikých svátcích a výročním dnu svého posvěcení a hlásání slova Božího bylo mu velikou povinností papežův a biskupů.

Lev zemřel 10. listopadu r. 461 a zasloužil si svou všestrannou činností příjmi „Velikého.“ Benedikt XIV. vřadil ho r. 1744 mezi učitele církevní. Bylť zajisté štítem pravé víry proti Eutychianům, horlitem přísné kázně, útočištěm utiskovaných, mstitel sv. kanonů, strážcem na Sionu, zachránitelem Říma; všecken byl naplněn myšlénkou, že jest nástupcem sv. Petra „kterýž ani v nehodném dědici nehyne.“ „V osobě mé poníženosti,“ pravil jednou Lev ve svém kázání, „budiž onen uznáván a ctěn, v němž trvá péče o všechny pastýře s ovci jim svěřenými, a jehož důstojnost i v nehodném dědici nehyne“¹⁾.

§. 166.

Nástupcové Lva V. až k Řehoři V. (461—590).

Sv. Hilarius (461—468) byl rodem z Cagliari na ostrově Sardinii, a syn Krispinův. Papež Zosimus učinil ho arcijahnem; jako papežský legát vystoupil statně na synodě loupežnické v Efesu r. 449. Prvním jeho činem jako papeže byl okružník, který vydal k východním biskupům, kterým synody, nicejskou, efesskou a chalcedonskou a pak list Lvův ku patriarchovi Flavi-

¹⁾ Lectio VIII. officii s. Leonis in Breviario die 11. April.

anu potvrdil, nestorianism, entychianism, a všechny bludy ztratil, kladá veškerou váhu na primat a vážnost Apoštolské Stolicе¹⁾. Uklidil dále mnohé spory mezi biskupy s velikou opatrností a mírností, jmenovitě v Gallii a Španělsku. Arcibiskup narbonnský Rustikus posvětil svého arcijahna Herma bez vůle lidu za biskupa bezierského, ale Beziersští ho nepřijali a proto zůstal u Rustika, kterýž ho za svého nástupce doporučil. Skutečně dosedl také na biskupský stolec; ale princ gothský Bedřich, bratr gothského krále Theodoricha, a jiní stěžovali si na to papeži, který listem od 3. listopadu r. 462²⁾ na Leontiovi, arcibiskupu arelatském zprávy o tom žádal. Ale biskupové Faustus z Riezu a Auxanius z Aixu v Provincii byli již jako poslové svých kollegů na cestě, aby papeži všechno ústně vyložili. V jejich přítomnosti slavil papež ve výroční den svého posvěcení 19. listopadu 462 synodu, kteréž se četní biskupové účastnili. Synoda potvrdila sice Herma za biskupa narbonnského, ale na čas jeho života odňala mu právo světití biskupy, a odevzala je nejstaršímu suffraganu Konstantiovi z Uzesu; nastoupila tímto rozhodnutím na střední cestu, poněvadž takové doporučování mohlo k zrušení kanonické volby vésti. Dále přikázal papež galským biskupům, aby se ročně ze všech galských provincií pod předsednictvím arcibiskupa arelatského scházeli, mravy a svěcení biskupův a jiných duchovních vyšetřovali a o důležitějších věcech zprávu do Říma k rozhodnutí podávali³⁾. Podobně netrpěl papež přehmatu sv. Mamerta, arcibiskupa viennského, (který závedl prosební dni). On totiž posvětil bez ohledu na rozhodnutí papeže Lva V. pro město Deu (Die), které k Arlesu náleželo, biskupa. Burgundský král Gunderich obrátil se ku papeži, kterýž listem od 10. října r. 473⁴⁾ Leontiovi Arlesskému tuto věc vyšetřiti kázal, Leontius slavil v této věci synodu, a poslal biskupa Antonia, jednoho z jejích členů, do Říma, aby papeži zevrubnou zprávu podal. Papež odpověděl synodě 24. února r. 464, že Mamertus a jím vysvěcený biskup zasloužili by, aby byli sesazeni; pakli Mamertus se neobrátil a dekretu Lvovu nepodrobí, ztratí své čtyři suffragany; nesprávně ustanovený biskup dejský nechť jest dodatečně

¹⁾ Anastas. *Biblioth. in vita Hilarii*. Migne 128, 346. — ²⁾ Ep. 7. Msi. VII. 993. Migne 58, 23. — ³⁾ Msi. VII. 934. Migne 58, 24. Hefele II. 569. — ⁴⁾ Msi. VII. 936. Migne 58, 27.

od Leontia potvrzen, a tak řádným biskupem učiněn¹⁾. Proti podobným činům vystoupil papež ve Španělsku. Silvanus totiž, biskup Kalahorrský, posvětil několik biskupův, ano docela jednoho kněze, který k cizí diecési náležel, posvětil na biskupství proti jeho vůli. Biskup barcelonský Nundinarius doporučil Ireneu, kterého již dříve pro některé místo své diecése za biskupa (snad venkovského) posvětil, za svého nástupce, a synoda tarragonská potvrdila ho. R. 464 obrátili se biskupové provincie tarragonské, majíce v čele svého metropolitu Askania, ku papeži, aby oba uvedené případy rozhodl²⁾. Papež slavil synodu v listopadu 465, kteráž ony nesprávnosti zavrhl³⁾ a papež vydal okružník od 30. prosince r. 465 k biskupům církevní provincie tarragonské, že bez svolení metropolity tarragonského Askania žádný biskup v provincii nesmí býti posvěcen; Ireneus musí se Barcelony vzdáti a duchovenstvo jiného biskupa zvoliti; neposlechne-li ztratí též ono místo, které drží; nepravně posvěcení i se svým posvětitelům mají býti vlastně sesazeni; papež však promíjí jim to a ponechává jich v biskupstvích, pokud mají ostatní potřebné vlastnosti a v jednom městě nebudou dva biskupové⁴⁾. Podobně rázně vystoupil proti začínajícímu sektářství v Římě. Když totiž Filothetns, milenec císaře Anthemia a stoupenec sekty macedonské, rozličné sekty v Římě zaváděti a jim svobodu vyznání opatřiti chtěl, domlouval papež císaři v basilice sv. Petra tak dlouho, až přísahou slíbil, že toho nedovolí⁵⁾. Sv. Hilarius byl učený muž, jmenovitě znatel církevního práva; zvláštní zásluhu dobyt si založením vatikánské knihovny; podporoval umění, stavěl kostely a kaple, ozdoboval nové i staré. Zemřel 10. září r. 467 dle Binia⁶⁾, bezpochyby však teprv 21. února r. 468⁷⁾.

Sv. Simplicius (468—483) vstoupil na papežský stolec 25. února 468 (dle Binia 20. září 467). Byl rodem z Tibura a jeho otec jmenoval se Kastinus. Velikou práci měl s Východem, kterou mu tamější zmatky, jež rozkol Akaciův v zápětí

¹⁾ Msi. VII. 938. Migne 58, 28. Hefele II. 570. — ²⁾ Msi. VII. 924. 926. 962. Hard. II. 787. 801. Migne 58, 14. 16. Hefele II. 571. — ³⁾ Msi. VII. 959—964. Hard. II. 799—802. Hefele II. 572. — ⁴⁾ Msi. VII. 927. Hard. II. 788. Migne 58, 17. — ⁵⁾ Tak vypravuje papež Gelasius Ep. ad episcopos Dardaniae Msi. VIII. 60. Migne 59, 75. — ⁶⁾ U Msi. VII. 969. — ⁷⁾ Srv. poznámky Bianchini-ho k Liber pont. u Migne, 128. 373. Jaffé. regest. pont. p. 49.

měly, způsobily; neuznal kanonu 28. chalcedonského, jak si toho císař Lev I. přál. Pro veškeré církve španělské jmenoval Zenona, biskupa sevillského, svým vikářem ¹⁾. On byl prvním papežem, který starý obyčej jenom v měsíci prosinci světití, opustil, světě též v jiných měsících. Zemřel 2. března r. 483.

Sv. Felix II. (483—492). Po smrti Simpliciově zůstal papežský stolec toliko šest dní uprázdněn. Když lid a duchovenstvo k volbě nového papeže v chrámu sv. Petra se shromáždili, přišel tam patricius a praefektus praetorio Basilius jako zastupce krále Odoakera s pamětním spisem: aby se žádná volba neděla bez porady s ním; tak prý si toho přál papež Simplicius pro uvarování nepokojů po jeho smrti ²⁾. Byl zvolen Felix, syn Felikův, rodem Říman. S veškerou horlivostí pracoval o to, aby spory a zmatky na Východě odklidil, ale nadarmo; vznikl rozkol Akaciův. V Římě vystavěl kostel ke cti sv. Kosmy a Damiana. Felix jest první papež, který císaře oslovil názvem: „Synu;“ dada takto i zevnějším znamením na jevo, že jest duchovním otcem všech křesťanův i císaře samého. Zemřel 25. února r. 492.

Sv. Gelasius I. (492—496). Po pětidenním uprázdnění sv. stolce vstoupil na něj Gelasius, syn Valeriův z Afriky. Byl to pastýř, ve správě církve výtečný moudrostí a pevností, znalec církevní kázně a přesných mravů, zbožný a církevní vědě oddaný muž. Svou volbu oznámil císaři Anastasiovi, uznáváje v něm jako předchůdce svého vrchního světského pána, vyjednával mnoho s Řeky, aby vyobcování Akaciovo z církve uznali, a hájil statně zde svého primatu. Jeho statnost toho vymohla, že biskupové dardanští sv. stolci se podrobili. Jeho péče o přenosť víry vztahovala se mimo rozkol řecký též k jiným církvím. On bojoval proti Pelagianům v Dalmacii, a učinil na ně pozorným biskupa tamější krajiny Honoria a jeho kollegy ³⁾; rovněž psal o těchto bludech biskupům v marce ankonské ⁴⁾ a složil rozpravu proti nim ⁵⁾. Manichæy vypudil z Říma a spálil jejich spisy ⁶⁾. Na synodě římské slavené r. 496 od 70 biskupů, která byla jaksi congregatio indicis, zhotovil seznam čili index

¹⁾ Msi. VII. 972. Migne 58, 35. — ²⁾ Synod. roman. sub Symmacho (502). Msi. VIII. 265. Hard. II. 977. — ³⁾ Gelasii Ep. 5. a 6. Msi. VII. 20. Migne 59, 30. — ⁴⁾ Ep. 7. Msi. VII. 23. Hard. II. 887. (Ep. 3.) Migne 59, 34. — ⁵⁾ Tractatus adv. Pelagianam haeresin Msi. VIII. 101. Migne 59, 117. — ⁶⁾ Anastas. in vit. Gelas. Migne 128, 414.

církevních knih, v němž svaté a authentické knihy od apokryfův a těch, kterých církev římská nepřijímá, odděleny jsou ¹⁾. Tento gelasianský dekret de libris recipiendis obsahuje 1. seznam kněh Pisem sv. Starého a Nového Zákona, jak jej dnes máme; pak 2. mluví o přednosti církve římské přede všemi církvemi, kterou jí Pán v Petru udělil, druhým stolcem jest alexandrinský, který ve jménu Petrově jeho učenník Marek posvětil, a třetím antiochenský rovněž pro Petra tak ctěný. Dále 3. vypočítává církevní sněmy, které církev římská uznává, totiž a) nicejský, b) konstantinopolský, c) efesský, d) chalcedonský a e) jiné, které po nich slaveny jsou (nejmenujíc jich). Potom 4. uvádí patristické spisy, které uznává, totiž spisy Cypriana, Řehoře Nazianského, Basilia V., Athanasia, Theofila Alexandrinského, Cyrilla Alexandrinského, Hilaria Piktavského, Jana Zlatoústého, Ambrože, Augustina, Jeronyma, Prospera, list Lvův ke Flavianovi, a vůbec „rozpravy všech pravověrných Otců, kteří v ničem od obcování s církví římskou neodstoupili,“ dekretály všech papežů a gesta čili akta mučenníků; tato však z opatrnosti nechtou se v církvi římské, poněvadž jména spisovatelů nejsou známa, některá též od bludařů sepsána jsou a u nevěřících a prostičkých by pohoršení způsobovala; dále přijímáme Životy Otců (vitæ Patrum) sepsané od Jeronyma a actus papeže Silvestra. Spisy de inventione crucis (o nalezení kříže) a de inventione capitis S. Joannis Baptistæ (o nalezení hlavy sv. Jana Kř.) jsou sice novější, ale někteří katolíci je čtou. Při spisech Rufinových a jiných spisovatelů, které Jeronym kárá, držíme se jeho úsudku; z Origenových kněh smějí se jenom čísti, kterých Jeronym nekárá. ostatní všechny i s jejich původcem musejí se zamítnouti. Co do kroniky Eusebiovy a jeho církevního dějepisu tu byl v první knize svého vypravování vlašným a psal knihu, aby rozkolnického Origena hájil, ale pro četné poučné poznámky nesmí se říci, že se mají zavrhnouti; Orosia, paschale opus Seduliovo a dílo Juvenkovo přijímá se. Konečně 5. jmenují se spisy, které jsou apokryfní; jsou to dílem nepravá evangelia, dílem spisy bludařů, nebo ne docela pravověrných spisovatelů, nebo spisy pravověrným podvržené. Jsou to hlavně (nyní ztracená) akta synody ariminské, itinerarium Petri, četné nepravé skutky apoštolův a evangelia, Pastor (Hermův), actus Theclæ et S. Pauli, falešná zjevení sv.

¹⁾ Mai. VIII. 146. Hard. II. 937. Migne 59. 137.

Tomáše, sv. Pavla atd., liber transitus (assumptio) S. Mariæ, dějiny Eusebia Pamfili, spisy Tertullianovy, Laktantiovy, Afrikanovy, Montanovy, Priscilliny a Maximilliny, spisy manichæa Fausta, jiného Klementa, totiž Alexandrinského, (falešné) spisy Cyprianovy, spisy Arnobia, Kassiana, Viktorina, Fausta Riezského, virgilianský Cento o Kristu, dopisování mezi Abgarem a Kristem, všechny Filakterie a spisy všech kacířů od Šimona Čarodějníka až k Akaciovi Konstantinopolskému; v obyčejném textu uvádějí se též canones apostolorum, ale codex luccenský a vatikanský tohoto místa nemají.

Tento edikt jest v delší obyčejné formě a pak v kratší recensi; v kratší recensi chybí kanon Pisem sv., pak z druhého oddělení b. a e.: konečně kanony apoštolské nejsou prohlášeny za apokryfní; tato recense má se za důvodní text Gelasiův, a ony přídavky jakož i prohlášení kanonův apoštolských apokryfními za dodatky papeže Hormisdý ¹⁾).

Jako tímto dekretem pečoval o přesnost víry, tak staral se též o pravidelnost služeb Božích. Za tou příčinou složil hymny, praeface a modlitby k oběti mše sv. a ku posluhování svátostmi. Právem připisuje se mu starý sakramentář církve římské ²⁾. Rozpadá se ve tři díly: 1. v církevní rok (de anni circulo); 2. ve svátky svatých (de natalitiis Sanctorum); a 3. v neděle (de dominicis diebus; obsahuje mše sv. na celý rok a formuláře pro svátosti. Gelasius jest též výtečným spisovatelem; psal rozpravu o klatbě ³⁾); pak krásné a veliké dílo proti nestorianům a eutychianům ⁴⁾, kterýmž bude asi „kniha o dvou přirozenostech v Kristu proti Nestoriovu a Eutychetovi“ ⁵⁾. Jemu připisuje se též krátký nástin dějin eutychianských ⁶⁾. On odstranil ošklivou slavnost luperkalií, při které mladí lidé skoro nazí po městě běhali, a psal proti ní celou rozpravu ⁷⁾,

¹⁾ Srv. Hefele II. 579—604. — ²⁾ Sacramentarium Gelasianum sive Liber Sacramentorum Romanae Ecclesiae ed. Thomasius. Rom. 1680; u Muratoria, Liturgia Rom. vetus I. 4-5. Venet. 1748; Migne 74, 1049. Důkaz o tom podal Muratori: De rebus liturgicis c. 6. Migne, 74, 887. — ³⁾ Gelasii Papae tomus de anathematis vinculo Msi. VIII. 88; Hard. II, 929. Migne 59, 102. — ⁴⁾ Gennad. de scriptorib. eccl. c. 94. — ⁵⁾ Bibliotheca Patrum Max. VIII. 700. Lugd. 1677. — ⁶⁾ Breviculus histor. Eutychianistarum, seu Gesta de nomine Acacii mezi listy papeže Felika a v kratší formě u Ballerina Leonis Opp. III. 308. — ⁷⁾ De Lupercalium intermissione adv. Andromachum senatorem. Msi VIII. 95; Migne 59, 110.

když ji senator Andromachus s některými jinými zase zavéstí chtěl. Za jeho papežování dobyl Theodorich, král ostrogothský, Itálie a zavraždil Odoakera. Gelasius zemřel r. 496.

Sv. Anastasius II. (496—497). Po sedmidenním uprázdnění papežského stolce nastoupil 28. listopadu r. 496 sv. Anastasius II., syn římského občana Petra. On připojil své legaty, biskupy Kreskonio a Germana, k Felikovi, kterého Theodorich poslal k císaři Anastasiovi prosit za název královský pro něho. Legaté měli tam působiti pro obnovení unie. Ale Festus postoupil po zámyslech Anastasiových a slíbil mu, že papeže ku přijetí Henotika Zenonova pohne. Když se legaté vrátili do Říma, byl papež Anastasius již mrtev († 16. listopadu 498). Tu rozšířili zprávu, že prý Anastasius s Akaciem v církevní obcování vešel, a jeho jméno v diptychy zapsal ¹⁾. Této příležitosti užil senator Festus, aby slib císaři učiněný splnil, a Henotikon v Římě uznáno bylo.

Sv. Symmachus (498—514. — Protipapež Vavřinec). Dne 22. listopadu r. 498 byl papežem zvolen posavadní arcijahen církve římské Symmachus, syn Fortunatův ze Simagie, malého městečka na ostrově Sardinii, v Konstantinově basilice (v lateranském kostele): týž den zvolila druhá strana v kostele P. Marie Maggiore arcipresbytera Vavřince, jehož volbu hojnými penězi provedl Festus, doufaje do něho, že Henotikon uzná. Oba byli posvěceni, dříve však Symmachus, po jehož straně stála většina. V Římě vznikl rozkol mezi duchovenstvem, senátem a lidem, kterýž až ke krvavým srážkám vedl. Konečně uzavřely obě strany, aby král Theodorich sídlící v Ravenně, jakkoli byl arianem, spor rozhodl. Král rozhodl úplně správně, že ten má stolec podržeti, který byl dříve posvěcen, a po jehož straně jest většina. Tak zvítězil Symmachus nad svým protivníkem ²⁾. K zamezení podobných výstupů slavil papež 1. března r. 499 synodu v Římě, která stanovila, že každý klerik, který by za života papežova někomu svůj hlas slíbil, nebo který by za života papežova o nástupnictví se ucházel, má býti se-

¹⁾ Döllinger, Papstfabeln. str. 124 sq. — ²⁾ Baron. ad ann. 498 n. 3. a 4. ad ann. 499. n. 10. Pagi ad ann. 500. n. 3. Theodorus Lect. II. p. 560 ed. Vales. Mogunt. Liber pont. vita Symmachi Migne 128, 451. Msi. VIII. 201 jiná vita Symmachi od rozhodného stoupence Vavřincova vydaná r. 1732 od Jos. Bianchina, otištěná u Msi. VIII. 203. Migne 62, 47.

sazen a z církve vyobcován; kdyby papež náhle zemřel, nemoha o volbu nástupcovu se postarati, budiž papežem, kdo bude jednohlasně nebo většinou zvolen. Všichni podepsali, též Cæcilius Vavřinec, kterýž jest mezi kněžími první. Vavřinec obdržel biskupství v Nocerě, zdali na této synodě pro své podrobení, nebo brzo po ní, nelze určit. Ale pokoj nebyl dlouho zachován; nepřátelé papežovi majíce v čele senátory Festa a Proba (neb Probina) a pak jahna Paschasia, který pro svou asceti za svatého byl pokládán, obžalovali Symmachu z mnohých zločinů, mezi nimi též z cizoložství a prodeje církevních statků, povolali tajně Vavřince do Říma a obnovili rozkol. Dále prosili nepřátelé papežovi krále, aby poslal do Říma visitatora, který by žaloby podané na Symmachu zkoušel, a dokud nebude o nich rozhodnuto, církev římskou spravoval. Král Theodorich vyplnil jejich prosbu a poslal do Říma za visitatora Petra, biskupa z města Altina, který však proti vůli králově ke straně rozkolníkův hned se přidal¹⁾. Král svolal biskupy své říše na synodu do Říma. Biskupové z Emilie, Ligurie a Venetie cestující do Říma ptali se v Ravenně, o čem synoda bude rokovati a zvěděvše to, řekli králi, že papeži náleží právo svolávati synody, a že není příkladu, aby Apoštolský Stolec od svých podřízených byl souzen. Teprve když jim král listy papežovy, kterými se s počínáním královým srovnával, ukázal, upokojili se. Synoda shromáždila se v basilice Juliově v červenci r. 501; papež vstoupil do jejího středu, projevil svou vděčnost ke králi, že synodu svolal, a udělil jí plnou moc souditi v této věci. Spolu žádal papež, aby visitator byl odstraněn, 'a jemu všechno bylo navraceno, co se mu odňalo, a vůbec předešlý stav byl zaveden, a pak že bude odpovídati k žalobám. Většina biskupů měla tuto žádost za spravedlivou, bez svolení však královského nechtěla nic rozhodnouti. Ale král poručil, aby Symmachus svým žalobníkům odpovídal prve, nežli jeho patrimonium a odňaté kostely budou jemu navraceny. Poněvadž papež toho učiniti nechtěl, neměla synoda žádného výsledku²⁾. Někteří biskupové odcestovali z Říma, jiní zase prosili krále, aby synodu do Ravenny přeložil. Král přikázal jim setrvati v Římě, dne 1. září slaviti synodu a dodal, že sám do Říma přibude, kdyby

¹⁾ Ennodii Apolog. pro synodo Msi. VIII. 284. Migne 63, 167; ejusdem Panegyricus Theodorico dictus, Migne 63, 185; výtah z něho u Barou. ad aun. 500. n. 3. sq. — ²⁾ Msi. VIII. 247. Hard. II. 967.

pokoj obnoven nebyl¹⁾. By Symmachus s úplnou svobodou a bezpečností života k synodě se dostaviti mohl, poslal tam tři vysoké hodnostáře majordomy Gudilu a Bedeulfa, a pak komita Arigerna²⁾. Synoda sešla se 1. září 501 v basilice sv. kříže jerusalémského, též zvané basilica Sessoriana a chtěla vyšetřovati žalobní články; papež dostavil se do ní, byl však se svým průvodem nesmírně tyrán, a majordomové dovedli ho nazpět v jeho byt u sv. Petra. Synoda podala o tom zprávu králi, a žádala papeže, aby znova se dostavil, kterýž však toho odepřel chtěje, aby král sám, co právem jest, rozhodl. Biskupové prohlásili potom, že není případu, aby papež od biskupů souzen byl; oni prý dali si veškerou práci, aby pokoj v Římě obnovili: proto ať král sám pečuje o pokoj, a jim dovolí navrátiti se domů³⁾. Král odpověděl biskupům listem od 1. října r. 501, kde dí, že to není jeho povinností, aby o církevních věcech rozhodoval; proto prý biskupy svolal, aby o nich rozhodli; tudy ať rozhodnou, co za dobré uznávají, od něho však ať rozsudku neočekávají; věci Symmachovi za vinu kladených ať úplně po svém rozumu vyšetřují, jenom ať církvi římské pokoj zapaťřejí, aby více žádného nepořádku nebylo⁴⁾. Tu sešli se biskupové ke čtvrté synodě, která sluje též Palmaris, snad od místa tak pojmenovaná, „a porticu beati Petri Apostoli, quae appellatur Palmaria“⁵⁾, a to 23. října 501, a prohlásili, že pro velikou vážnost sv. Petra, která na jeho nástupce přešla, se neosmělují vynésti ortel nad papežem ponechávajice všechno Bohu, kterémuž i tajné věci jsou známy; proti lidu jest Symmachus všech obvinění prost, a všichni, kteříž od něho odpadli, ať se navrátí k jeho poslušnosti, poněvadž skoro veškeren lid po jeho straně věrně stojí; on může konati sv. tajemství ve všech kostelích, kteréž k jeho pravomocnosti náležejí; po rozkazu knížete, který je k tomu splnomocnil, navracují mu všechno, co jeho církvi náleží v Římě i mimo Řím (t. j. statky, kterých se rozkolníci zmocnili); duchovní, kteříž se od něho odtrhli, ať učiní jemu dosti, dosáhnou potom odpuštění, a bu-

¹⁾ List králův od 8. srpna 501. Msi. VIII. 253. Hard. II. 971. Hefele II. 619. — ²⁾ List králův od 28. srpna 501. Msi. VIII. 254. Hard. II. 972. Hefele II. 620. — ³⁾ Msi. VIII. 249. Hard. II. 968. Hefele II. 620.

Relatio episcoporum. Msi. VIII. 256. Hard. II. 972. Hefele II. 621. — ⁴⁾ Msi. VIII. 259. Hard. II. 972. Hefele II. 622. — ⁵⁾ Anastas. u Ba-

ron. ad ann. 502, n. 1. a 2.

dou ve své úřady dosazení; kdoby však po tomto rozsudku bez svolení papeže Symmachy v některém posvátném místě Říma mši sv. sloužil, budiž jako rozkolník dle kanonů potrestán. Tento výrok podepsalo 76 biskupů¹⁾. Ale touto synodou nebyl rozkol uklizen. Duchovní a senátoři, kteří stáli po straně Vavřincově, obrátili se znova ke králi do Ravenny, představující mu, že dle kanonů každý biskup při své církvi zůstatí musí, pro kterou jest posvěcen: tedy Vavřinec musí se do Říma navrátiti a býti představeným této církve, pro kterou jest posvěcen. Skutečně vrátil se Vavřinec do Říma asi na počátku r. 502 a zůstal tam čtyři léta. Spory a obrácení se ke králi trvaly dále²⁾. V tomto čase slavil papež pátou synodu dne 6. listopadu r. 502 v basilice sv. Petra, aby zkoušel statut o papežské volbě, který po smrti papeže Simplicia podal voličům praefectus praetorio Basilius, a jenž k volbě papežově schválení králova žádal a papeži prodej církevních statků pod klatbou zakazoval. Synoda prohlásila onen statut za neplatný, poněvadž papež k němu svého svolení nedal, a laikové nemají práva o církevních statcích rozhodovati; což jest péčí biskupů. Papež však chtěje se ospravedlniti, jakoby byl vinen promrháním církevních statků, zakázal pro církev římskou všeliký jejich prodej a každé promrhání jich³⁾. Proti čtvrté synodě Palmaris podali protivníci pamětný spis veřejnosti pod názvem: *Contra synodum absolutionis incongruae* (proti synodě nevhodného rozhřešení). Pro její obranu složil Ennodius: *Apologeticus pro synodo quarta Romana*. Brzo potom byla slavena šestá synoda r. 503 ante confessionem B. Petri (u hrobu sv. Petra), kde Apologetikus Ennodius byl čten, schválen a k aktům synody přiložen; synoda žádala potrestání těch, kteří papeže obžalovali; papež však žádal, aby se s nimi mírně naložilo, sám prý jim odpouští; aby se podobné případy neopětovaly, není třeba nových zákonů, poněvadž staré dostačují; tyto byly čteny a potvrzeny a na jejich přestupníky stanoveny tresty⁴⁾. Bohužel trval rozkol dále. Konečně čtyři léta po návratu Vavřincově r. 505 nebo 506 podařilo se Symmachovi prostřednictvím jahna alexandrinského Dioskora, kterého ke králi poslal, tohoto sobě nakloniti, tak že poručil, aby všechny kostely byly jemu

¹⁾ Msi. VIII. 247. Hard. II. 967. Hefele II. 623. — ²⁾ Vita anon. Symmachi Migne 62, 47. — ³⁾ Msi. VIII. 266. Hard. II. 976. Hefele II. 625. — ⁴⁾ Msi. VIII. 295. Hard. II. 983. Hefele II. 627.

odevzdány, a on sám za pravého biskupa římského byl uznáván. Vavřinec odebral se na statek patricia Festa, kde v přísné ascesi zemřel. Rozkol prý přece trval dále, poněvadž se papež mnohých poklesků dopouštěl, jmenovitě svěcení za peníze prodával¹⁾, praví jeho nepřítel. Symmachus potvrdil rozhodnutí papeže Lva co do Vienny a Arlesu²⁾. Zemřel 19 července r. 514.

Sv. Hormisdas (514—523). Po sedmidenním uprázdňení sv. stolce dosedl na něj 26. července 514 jahen Hormisdas, syn Justův z malého kampanského města Frosinona, a papežoval devět let³⁾. Odstranil rozkol východní, obnovil jednotu mezi Římem a Konstantinopolí, a Akacius, patriarcha konstantinopolský, byl vymazán z diptych. Odňal vikariát nad Illyrií Dorotheovi, biskupu Soluňskému, poněvadž se k Eutychianům připojil. Jana, metropolitu tarragonského, ustanovil svým vikářem pro Španělsko, aby tam o zachování sv. kanonů pečoval a o tamějších církevních věcech do Říma zprávu podával, bez újmy však práv metropolitů⁴⁾; Sallustia, biskupa sevillského jmenoval svým vikářem pro Baetiku a Lusitanii⁵⁾. Hormisdas byl moudrý, obezřetný, v církevních i státních věcech znamenitý muž.

Sv. Jan I. (523—525), syn Konstantinův, dle některých rodem z Tuscie, dle jiných z Říma, stal se po sedmi dnech nástupcem Hormisdovým. Toho času r. 523 vydal císař Justin I. zákon, že žádný sektář nemá míti přístupu ke státní službě, poněvadž svého postavení ku potlačování církve zneužívají; dále měly se sektářům odňati kostely a katolíkům odevzdati. Sektáři východní nemohli žádného odporu klásti, ale Theodorich ujal se jich, a žádal na císaři odvolání onoho ediktu hroze represáliemi naproti katolíkům v Italii. Poněvadž Italie byla katolická, tu nechtěl hned zakročiti, ale raději svou vůli poselstvím u císaře provésti, v jehož čele by stál papež. Proto oběhl papeže k sobě do Ravenny a hrozil mu, že v Italii tak učiní, jak se děje Arianům na Východě: proto ať vymůže na císaři, aby onen rozkaz odvolal a odňaté kostely Arianům na-

¹⁾ Vita anom. Symmach. u Migne 62, 47. — ²⁾ Ep. 9. u Msi. VIII. 226. Ep. 8. u Migne 62, 64. — ³⁾ Jeho Epp. Msi. VIII. 383 sq. Migne 63. 367 sq.; některé u Hard. II. 1013; srv. Jaffe regest. pont. 65. —

⁴⁾ Hormisdas Ep. 24. Msi. VIII. 429. Migne 63, 422. — ⁵⁾ Ep. 26. Msi. VIII. 433. Migne 63, 425.

vrátil. Papež slíbil králi, že působiti bude na císaře, aby onen edikt odvolal, ale nebude na něm žádati, aby co se stalo, bylo odvoláno. Král byl touto odpovědí rozhořčen, ale přece kázal vypraviti loď s poselstvím do Konstantinopole. Papeže doprovázelo pět biskupův a čtyři senátoři. Na dvanáct mil (naše dvě a půl) před Konstantinopol vyšel patriarcha Kt. Epifanius s duchovenstvem a nesmírným množstvím lidu papeži vstříc; byl to zajisté první papež, který do Konstantinopole vstoupil. Před městem uvítal ho císař s celým dvorem; jakmile přišel papeži na blízko, ssedl s koně, padl na kolena a dal si od něho požehnání uděliti. Průvod bral se zlatou branou do města. Zde prosil slepý papeže jakožto nástupce sv. Petra, aby mu navrátil zrak. Papež učinil nad ním znamení sv. kříže, a slepý prohlédl; čímž důstojnost jeho u lidu nejvyššího stupně dosáhla. Dne 30. března o hodu Božím velikonočním sloužil papež slavné služby Boží dle latinského obřadu a korunoval znova císaře Justina po jeho přání, jakkoli byl od patriarchy Jana korunován, a oděl ho znova odznaky císařské důstojnosti. Za to oděl opět císař papeže rouchy císařskými, a dovolil, aby jich sám a jeho nástupcové užívali. Jan byl první papež, který císaře korunoval. U císaře vymohl papež, co králi slíbil Ariané kteří Ariany posud byli, mohli jimi zůstat, a podrželi kostely, které drželi; o těch, kteří ke katolické církvi přestoupili, a o kostelích, které katolíkům odevzdány byly, nezmínil se papež, jak to napřed byl králi řekl¹⁾. Korunovace císaře Justina měla mimo úctu ku papeži býti asi symbolem jednoty mezi Východem a Západem, a že císařství západní přešlo na císaře východního, kterýž odevzdav císařské rouchy papeži a jeho nástupcům, jmenoval je jaksí svými zástupci. Když papež s ostatními posly do Ravenny se navrátil, musil hned putovati do žaláře, poněvadž nevy-mohl věci tak, jak král si toho přál. a pak pochopil snad, co znamená korunovace papežem a udělení jemu císařského roucha. Papež umřel v žaláři 18. května 526. Když lid ku pohřbu se shromáždil, přistoupil k rakvi posedlý a hned se uzdravil, a kráčel před ní²⁾. Jeho mrtvola byla z Ravenny do Říma dopravena a tam 27. května u sv. Petra pochována.

Sv. Felix III. (526—530.) Po smrti Janově zasáhl král ve

¹⁾ Anonymus Valesii ad calc. Amm. Marc. II. 313. ed. Bip. — ²⁾ Anastas. in vita Joann. Anonym. Vales. l. c. Gregor. M. Dialog. III. 2. Marcellini Com. Chronic.

volbu papežovu a ustanovil voličům, aby za papeže zvolili Felika, syna Kastoriova, arcipresbytera při kostele sv. Silvestra a Martina. Byl posvěcen 12. července 526 a zemřel v září r. 530¹⁾. O jeho působnosti jest velmi málo známo. Náhrobní nápis praví o něm, že byl velmi zbožný a pokorný, štědrý k chudým, a že si velikých zásluh dobyt o rozmnožení jmění církve římské.

Sv. Bonifacius II. (530—532; Dioskorus protipapež). Po smrti Felika III. nastala dvojité volba, jedna strana zvolila Dioskora a posvětila ho v Konstantinově basilice (v lateránském chrámu), druhá Bonifacia a posvětila ho v basilice Juliově (papeže Julia). Příčinou toho byl asi pokus krále ostgothského Athalaricha, aby srozuměv se s částí duchovenstva papežský stolec tak obsadil, jako to učinil jeho děd Theodorich u papeže Felika III. Tomu protivila se část druhá, a tak vznikl rozkol. Komu z obou přál král, nelze rozhodnouti, snad Bonifaciovi, synu Sigisboldovu neb Sigisvultovu²⁾, poněvadž otec gothské jméno má³⁾. Bonifacius byl zvolen 17. září 530 a posvěcen 22. září, a rozkol trval do 14. října, kdy Dioskor umřel. Dioskorovi vyčítalo se, že simonií a jinými nekalými prostředky stranu si utvořil⁴⁾. Proto vydal římský senát dekret, že budoucně jest každá volba papežova neplatnou, když zvolený sám nebo jinými sliby učinil⁵⁾. Král přál papeži. mluvil o něm se vši uctivostí, a nepřekážel mu, aby svých protivníků nepronásledoval; papež činil to s přehnanou horlivostí a náruživostí, ano vyslovil docela klatbu nad Dioskorem, a uložil o tom listinu v archivu. Liber pontificalis praví, že biskupové listiny nepodepsali⁶⁾, avšak in vita Agapeti dějí opět⁷⁾, že na nich a kněžích podpis klatby vynutil, ale papež Agapet nastoupiv na stolec Petrův listinu veřejně v kostele spálil. Potom svolal papež synodu do chrámu sv. Petra a předložil jí dekret, kterýž jemu právo uděloval jmenovati svého nástupce; a když jej synoda schválila, ustanovil jahna Vigilia svým nástupcem. Chtěl bezpochyby dvojité volby a pohoršlivé vý-

¹⁾ Jeho listy u Msi. VIII. 658 sq. Migne 65, 11 sq. srv. Jaffe, reg. pont. p. 71. — ²⁾ Liber pontif. Migne 128, 533. Msi. VIII. 729; srv. Baron. ad ann. 529. n. 2. — ³⁾ Srv. Hefele, II. 721. — ⁴⁾ Jest to patrně z listu císaře Justiniana ku papeži Janovi; srv. Msi. VIII. 737. nota d. — ⁵⁾ Cassiodor. Variar. IX. Ep. 15. Baron. ad ann. 529. n. 4. — ⁶⁾ Migne 128, 533. — ⁷⁾ l. c. 128, 551; srv. Baron. ad ann. 631. n. 3.

stupy s nimi spojené předejítí, a spolu vliv králův na volby odstraniti, tím však odňal volbu církvi. Bylo to proti všem starým zákonům a obyčejům, musilo proto jistě velice naraziti na odpor voličův i krále gothského. Papež litoval brzo tohoto skutku, druhá římská synoda zrušila uzavření oné první, papež pak spálil onen dekret v přítomnosti biskupů, duchovenstva a senatu, a prohlásil se vinným býti uražení veličenstva (*majestatis reum*), snad proto, že nárok ostrogothského krále působiti při volbě papežské porušil. Tyto dvě synody byly snad r. 531 slaveny ¹⁾. Třetí římskou synodu slavil papež, aby hájil svých patriarchálních práv nad Illyrií. Patriarcha totiž konstantinopolský Epifanius chtěl užiti rozmíšek v Thessalii, aby tam patriarchální právo vykonával. Metropolita Štěpán z Larissy byl, jsa vojínem a laikem, od duchovenstva a lidu za biskupa zvolen, a od biskupů provincie posvěcen. Tu dva biskupové Demetrius z ostrova Sciathu a Frobian z Demetriady, jakkoli listinu ordinace podepsali, a Frobian o něm chvalořeč měl, odebrali se do Kt. ku patriarchovi Epifaniu se žalobou, že volba Štěpánova není kanonickou, a jiný na jeho místo musí býti zvolen. Epifanius velel mu hned biskupský úřad složiti, zakázal biskupům provincie a duchovenstvu veškeré obcování s ním, ano ani výživy z církevního jmění neměl obdržeti. Tento výrok poslal mu po kleriku konstantinopolském Ondřejovi. Ale metropolita Štěpán neuznával osobivosti Konstantinopolské prohlásiv veřejnou listinou, že když pro svou volbu před soudem státi má, musí se to státi v Římě, a ne v Kt. Ale násilím přivedli ho do Kt., tu ve své nouzi obrátil se listem plným uznávání primatu ku papeži ²⁾. Byv postaven v Kt. před soud patriarchy a jeho endemusní synody, opakoval své odvolání, poněvadž Římu náleží dozer nad církvemi illyrskými, k veliké nelibosti a rozhořčenosti patriarchové: vyčítali mu, že práva sv. církve hlavního města ztenčovati chce, a byl proto dán do žaláře ³⁾. Patriarcha všemožně o to se zasazoval, aby žaloba Štěpánova do Říma dodána nebyla; přes to přece podařilo se Theodosiovi, biskupu Echynskému v Thessalii, dostati se do Říma a podati žalobu Štěpánovu s náležitými doklady papeži. Papež svolal 7. prosince 531 synodu, v které Theodosius věc svého metropolity

¹⁾ Ms. VIII. 729. 739. Migne 128. 533. 551. Hefele, II. 722. Baron. ad ann. 531. n. 1 a 2. — ²⁾ Msi. VIII. 741. Hard. II. 1111. — ³⁾ Msi, VIII. 745. Hard. II. 1115.

vyložil, krivd jemu učiněných nařikal, a za pomoc žádal, řka mezi jiným: „Jest jisto, že Apoštolský Stolec, ačkoliv právem vládu (principatus) nad církvemi veškerého světa sobě připisuje, a ze všech stran k němu samojedinému odvolání diti se musí, přece církev illyrské svému zvláštnímu řízení (gubernatio) si ponechal“¹⁾). Jak věc skončila, nelze říci, poněvadž synodální protokol toho nepodotýká. Bonifacius potvrdil uzavření synody oranžské, a tím vynesl definitivní výrok nad semipelagianismem²⁾). Bonifacius jest první papež, o kterém nejdříve se zmínka ani v breviři ani v římském martyrologiu. Umřel ke konci r. 532.

Sv. Jan II. (532—535) příjním Mercurius, rozený Říman, syn Trajektův z hory Coelia, byl 31. prosince 532 posvěcen³⁾). Při jeho volbě musily se diti rozličné nešváry a pykle, strana jemu nepřátelská pužila též církevních statků ku porušení senátorů; papež obrátil se skrze defensora církve římské ke králi, aby je skrotil. Král psal list papeži, aby se edikt, vydaný senátem za Bonifacia proti simonii při volbě zachovával. Tento edikt byl v mramorovou tabuli vryt, a u vešodu do dvora sv. Petra postaven⁴⁾). Ale přece dovolil král úředníkům bráti poplatky čili taxy při sporné volbě. S císařem Justinianem žil papež v dobrém přátelství, chválil jeho horlivost pro viru a uznal jeho symbolum, které mu zaslal, za pravověrné⁵⁾). Zemřel 26. dubna r. 535.

Sv. Agapet (535—536) byl rozený Říman, syn Gordiana, římského presbytera, a sám presbyterem při kostele sv. Jana a Pavla. Pro své výtečné vlastnosti byl jednohlasně zvolen, a 4. května na biskupství posvěcen⁶⁾). Na počátku svého papežování osvobodil Dioskora, bývalého protipapeže, od klatby. K němu přišli poslové synody africké, které předsedal arcibiskup Karthagský Reparius, a jež slavena byla za jeho předchůdce Jana, tázat se na radu, jak jest si počínati s Ariany, když se do církve navracují⁷⁾). Papež odpověděl, že arian navrátiv se do církve, nesmí k žádnému církevnímu úřadu býti připuštěn, ať byl v kterémkoli stáří bludem nakažen, a kněží

¹⁾ Msi. VIII. 749—772. Hard. II. 1118—1140. Hefele II. 722 sq. — ²⁾ Msi. VIII. 735. Hard. II. 1109. Migne 65, 31. — ³⁾ Jaffe regest. pont. p. 73; jeho Epp. Msi. VIII. 795 sqq. Migne 66, 14 sqq. — ⁴⁾ Cassiodor Variar. IX. 15. 16. — ⁵⁾ Joann. II. Ep. 2. Msi. VIII. 797. Migne 66, 17. — ⁶⁾ Jaffe reg. 73; jeho Epp. Msi. VIII. 846. Migne 66, 37. — ⁷⁾ Msi. VIII. 808. Hard. II. 1154. Hefele, II. 737.

ariánští navrátivše se do církve nepodrží úřadu církevního, ale mohou svou výživu z církevního jmění dostávat¹⁾. Tohoto rozhodnutí nezmírnil papež, ani když císař Justinian o mírnější nakládání s Ariany žádal²⁾. On nedovolil sv. Caesariovi Arelatskému prodati církevní statky, třeba to mělo býti ku podpoře chudých, které toliko na čas mohou býti dány jiným k užívání³⁾. Té doby Belisar pokořiv Vandaly a říši jejich ztroskotav, vpadl do Italie, dobyl Neapole a ohrožoval Řím. Král gothský Theodat, vrah Athalaricha a jeho matky Amalasunthy, hrozil papeži a celému římskému senátu, že je pobije, nepohnou-li císaře, aby od války s Gothy ustál. Papež se musil tomuto těžkému poselství podvoliti. Peníze na cestu opatřil si zastaviv církevní nádoby⁴⁾. Na cestě do Konstantinopole uzdravil v Řecku němého a chromého, což vážnost a úctu k sv. Petru zvětšilo⁵⁾. Do císařského sídla vjel asi 20. února r. 536; avšak co do politického účelu byla cesta jeho marna; ale církevně osvědčil tam svůj primat, jak jsme v dějinách monofysitismu vypravovali, sesadiv tam patriarchu Anthima a dosadiv na jeho místo Mennu, kterého sám posvětil. Mennas byl první patriarcha Kt. posvěcený papežem. Agapet neviděl více Italie, náhle se rozstonav zemřel v Kt. 22. dubna r. 536; jeho mrtvola byla do Říma převežena a v chrámu sv. Petra 17. září t. r. pochována.

Sv. Silverius (536—540). Dozvěděv se král gothský Theodat o smrti Agapetově provedl volbu podjahna Silveria, syna papeže Hormisdya, broze duchovenstvu smrti, nebudou-li ho voliti a s ním obcovati, kteří se konečně podrobili, aby rozkol nevznikl. Král bál se, aby nebyl zvolen papežem stoupenec Řeků⁶⁾. Ostatní dějiny sv. Silveria vypravovali jsme v historii monofysitismu.

Vigilius (540—555). Po smrti sv. Silveria stal se Vigilius pravým nástupcem na Apoštolské Stoliči, ukázal se pravověrným a nebyl císařovně Theodoře v ničem po vůli. Vyplnil jako papež přání císaře Justiniana, které mu Agapet odřekl, povýšiv město Achridu v Dardanii za metropoli a uděliv mu papežský vikariát nad západní Illyrii, čímž práva biskupa

¹⁾ Agap. Ep. 2. Msi. VIII. 848. Migne 66, 45; srv. Baron. ad ann. 536 n. 37. — ²⁾ Agap. Ep. 4. Msi. VIII. 850. Migne 66, 38. — ³⁾ Ep. 7. Msi. VIII. 856. Migne 66, 46. — ⁴⁾ Anast. in vita Agapeti. Liberat. Breviar. c. 21. Procop. de bello goth. I. 6. — ⁵⁾ Gregor. M. Dial. III. 2. — ⁶⁾ Liber pont. in vita Silverii. Liberat. breviar. c. 22.

Soluňského jakožto vikáře Apoštolského Stolce v těchto provinciích přešla na Achridu¹⁾, kterémuž zůstala jenom východní Illyrie k doзору. Zatratil konečně tři kapitoly, vrátil se domů z Konstantinopole, zemřel však v Syrakusách ke konci r. 554 nebo na počátku r. 555, a byl pochován v Římě u sv. Marcella in via Salaria.

Pelagius I. (555—560). Po tříměsíčním uprázdnění sv. stolce zvolen za papeže Pelagius, syn Římana Vikariana, který byl jahnem církve římské a apokrisiariem papežovým v Kt. těše se přízni císaře Justiniana. Když byl papež Vigilius v Kt., upadl Pelagius v podezření, jakoby měl účastenství v týrání a smrti papežově. Proto přišli k jeho posvěcení jenom biskupové Jan z Perugia a Bonus z Ferentina, a jeden presbyter z Ostie, jménem Ondřej, a tak byl posvěcen třetí neděli po velikonoci 18. dubna r. 555. By se z tohoto podezření očistil, poradiv se s exarchou Narsem, učinil průvod z chrámu sv. Pankracia do chrámu sv. Petra, kde vstoupiv na ambon a drže evangelia a kříž nad hlavou, přísahal, že nic zlého proti Vigiliovi neučinil. Celý život bojoval v Itálii proti rozkolu, který tam vznikl pro tři kapitoly, aby jej potlačil²⁾. Pečoval o to, aby kostely měly zlaté a stříbrné nádoby³⁾, staral se o rozmnožení důchodů církve římské, které nesmírně ztenčeny byly⁴⁾, a měl zřetel k tomu, aby na statcích církevních dobrá správa byla⁵⁾. Za jeho pontifikátu dostala papežská volba císařem Justinianem formu posud neznámou. Při smrti každého papeže nastoupilo tříměsíční uprázdnění stolce. Po tento čas spravovali církevní věci arcipresbyter, arcijahen a primitius notářů. Jejich povinností bylo smrt papežovu exarchovi ravennskému oznámiti. Když se to stalo, přikročilo se k nové volbě, které se mimo duchovenstvo a lid též nejprřednější císařští úředníci a posádka města účastnili. Vykonaná volba oznámila se potom exarchovi a arcibiskupu ravennskému s prosbou, aby císaře za potvrzení volby žádali. Před císařským potvrzením, které veliké summy peněz stálo, nesmělo se posvěcení vykonati. Tento způsob volby udržel se s některými úchytkami po celý čas řecké vlády nad Římem, a měl ten účel, aby byzantskému dvoru nemilý papež

¹⁾ Pagi. Crit. ad ann. 555. n. 1. — ²⁾ Úryvky jeho listův u Msi. IV. 709. sq. Migne 69, 394 sq. Jaffe regest. 83. — ³⁾ Liber pont. in vit. Pelag. — ⁴⁾ Úryvek Msi. IX. 739. Migne 69, 714. — ⁵⁾ Úryvek Msi. IX. 786. Migne, 69, 714.

na sv. stolici nevstoupil. Kdyby Řím v rukou řeckých byl zůstal, byli by císařové z papežův učinili takové povolné nástroje, jako ze svých konstantinopolských patriarchů ¹⁾).

Jan III. (560—573) byl syn váženého Římana Anastasia. Ačkoliv 13 let papežoval, není o něm nic známo, kromě že některé znamenitější stavby provedl. Zemřel v červenci r. 573 a byl pochován u sv. Petra.

Benedikt I. (574—578). Za bouřlivých časů, kde Longobardé do Italie vpadli, byl teprvé 3. června 574 Benedikt, syn Římana Bonifacia, za papeže posvěcen. V Italii panovala hrozná nouze, a lid umíral hladem, papež musil se svou štědotou velice vyznamenati, poněvadž ho vrstevníci „Dobrým“ nazvali. Benedikt zemřel 30. července roku 578 právě, když byl Řím Longobardy sevřen.

Pelagius II. (578—590), syn Vinigildův, patrně gothského původu, rozený Říman, byl 27. listopadu 578 na papeže posvěcen a bojoval úsilovně proti rozkolu v Italii. Za něho činili Longobardé znamenité pokroky v dobývání Italie a zbořili Monte Cassino, a ohrožovali Řím. Papež volal císaře Tiberia a franckého krále ku pomoci proti nim. Císař Mauritius pohnul značnou sumou peněz franckého krále Childeberta ku vpádu do Italie, tento však vyrovnal se s Longobardy. Tři voje, které Childebert později proti nim vypravil, byly poraženy nebo morem zahynuly. Papež umřel na mor, který v Římě vypukl, 8. února r. 590 a byl pochován u sv. Petra. Onen mor ukazoval se při svých obětech zíváním, kýcháním, a smrt následovala skoro náhle. Viděl-li kdo někoho zívati, volal k němu: Pozdrav tě Bůh. Pozoroval-li kdo, že musí zívati, poznamenal na rychlo své rty znamením sv. kříže. Z tohoto času má původ naše pozdravení: „Pozdrav Pán Bůh“ při kýchání, jakož náš malý kříž na čele, ústech a prsou ²⁾). Liber pont. praví o papeži Pelagiovi II., „že svůj dům učinil hospitálem chudých a starců;“ tedy papež byl muž, který první tyto humanní ústavy založil.

¹⁾ Gröne, die Papst-Geschichte I. 206. — ²⁾ Gröne, die Papst-Geschichte I. 211. 212.

§. 167.

Sv. Řehoř Veliký (590—604).

Velikolepým zjevem v dějinách církevních jest pontifikát papeže Řehoře Velikého ¹⁾.

Sv. Řehoř pocházel ze staré rodiny senátorské a narodil se kolem r. 540. Jeho otec sloul Gordian a matka Silvia; oba odevzdali se zbožnosti, otec zemřel jako člen 7 římských jahnů, po jehož smrti matka Silvia vstoupila do kláštera. Bratr Řehořův Palatinus byl při smrti Pelagiově praefektem Říma. K tomuto rodu náležel též výtečný papež Felix III.

Poněvadž Řehoř jako senátor obezřetností a velikou moudrostí se vyznamenával, jmenoval ho císař Justin II. praetorem města ²⁾. Ale již před tím umínil si vzdáliti se světa a sloužiti Bohu, a učinil to po smrti svého otce. Ze svého jmění založil šest klášterů benediktinských na Sicilii, kde veliká část jeho dědictví ležela, proměnil svůj otcovský dům v Římě v klášter, vstoupil do něho a žil tam dle řehole sv. Benedikta ³⁾ pod správou opatů sv. Valentia a pak Maximiana; ostatní jmění rozdal chudým. Ve svém klášteře byl volen opatem r. 584 a bděl s největší bedlivostí nad zachováváním řehole. Papež Benedikt posvětil ho asi r. 577 za jahna, aby ho ve správě církevní používal, a papež Pelagius II. učinil ho svým apokrisiariem u císaře Tiberia r. 581. Při dvoře konstantinopolském sešel se s biskupem sevillským sv. Leandrem a složil k jeho prosbám a ku prosbám svých řeholních bratří, kteří s ním do Kt. se odebrali, „*Moralium libri sive Expositio in librum Job*“ ⁴⁾. Řehoř nedosáhl účelu cesty, totiž pomoci proti Longobardům, jako ne Leander jakožto vyslanec královce Hermenegilda proti ari-

¹⁾ Prameny života Řehoře V. jsou: Řehoř Tourský. Hist. Franc. X. 1. 2. Beda, Hist. Eccl. Angl. II. 1. Isidor Sevillský de vir. illustr. c. 40. Ildefons Toletský, de vir. illustr. c. 1. Dvě Vitae Gregorii: starší a kratší od Pavla Diakona, mladší a obsírnější od Jana Diakona zhotovená po rozkazu papeže Jana VIII. (872—882) dle pramenů v římském archivu; obě jsou vydány ve 4. svazku děl Řehořových od Maurinů, pak u Migne 75, 38. — Sammarthani Vita s. Gregorii ex ejus scriptis adornata 1705 u Migne 72, 241. — E. W. Marggraf, De vita Gregorii M. Berol. 1845. — Lau, Gregor der Grosse. Leipz. 1845. — Pfahler, Gregor der Grosse. Frankf. 1852. — ²⁾ Gregor M. Epp. IV. 3. — ³⁾ Samarth. Vita s. Greg. I. 3, 4. sq. Mabillon, de vita monast. Greg. v Annal. O. S. B. I. 604. ed. Luc. — ⁴⁾ Ed. Bened. I. 1. Migne 75, 509.

anským Vestgothům; neboť říše válčila tenkrát s Peršany. Po smrti císaře Tiberia († 586) navrátil se Řehoř do Říma, a pomáhal papeži nějaký čas v koncipování jeho listův a dostal dovolení navrátiti se do svého kláštera. Po smrti papeže Pelagia II. byl na jeho místo zvolen Řehoř, nadarmo prosiv voliče, aby ho nevolili. Vida, že účelu nedosáhl, obrátil se k císaři Mauritiovi, aby jeho volby nepotvrzoval. Když měla dojíti zpráva, že není potvrzen, dozvěděl se, že městský praefekt jeho žádost zadržel, a naopak císaře žádal, aby volbu potvrdil. Tu prohl z Říma, oklamav přestrojením stráže u bran, a chtěl žítí jako poustevník, až by se nová volba vykonala. Byl však ve svém úkrytu nalezen, a pokládaje to za pokynuti Boží podrobil se jemu ¹⁾. Dne 3. září 590 byl za papeže posvěcen. Po svém posvěcení obdržel mnoho blahopřání; která byla od neznámých, přijal netečně; kteráž od přátel, s bolestí, předpokládaje, že jeho zásady znají ²⁾.

Čeho se obával, že jeho papežování bude v politické poměry zapleteno, vyplnilo se brzo.

Longobardové, jsouce napadeni australskými Franky, s kterými císař Mauritius spolek uzavřel, zvolili za krále Authara, syna bývalého krále Klepha, který pojal za manželku Theodolindu, dceru bavorského vévody Garibalda ³⁾. Autharis byl arianem a zakázal o velikonocích r. 590 křtiti longobardské dívky po katolicku, ale zemřel 5. září 590. Řehoř pokládal jeho smrt ve svém okružníku k biskupům italským za trest Boží, a vybízel je, aby k tomu působili, aby Longobardé své děti, které po ariansku byly pokřtěny, po katolicku vychováti dali, a tak trest Boží, který se panujícími nemocemi jeví, odvrátili ⁴⁾.

Vdova Theodolinda podala svou ruku Agilulfovi, turinskému vévodovi, kterého Longobardé v květnu 591 slavně za krále nastolili ⁵⁾. Theodolinda pohnula svého manžela, že se stal katolíkem a to upřímným, který církvi mnoho zboží daroval a biskupům jejich staré čestné postavení navrátil ⁶⁾. Král měl z prva činiti s některými neposlušnými vojvodami. Vojvoda Perugský Maurisius podal se exarchovi ravennskému Ro-

¹⁾ Gregor. Turon. H. Fr. X. 1. Joann. Diac. Vita Greg. I. 13. Greg. M. Epp. VII. 4. — ²⁾ Epp. I. 3. — ³⁾ Paul. Diac. Hist. Long. III. 27. — ⁴⁾ Epp. I. 17. — ⁵⁾ Paul. Diac. H. Long. III. 35. — ⁶⁾ l. c. IV. 6.

manu, jehož bezbožnost, „jak dí Řehoř ¹⁾“ krutost mečů longobardských převyšovala, byv od něho penězi porušen. Exarcha zmocnil se takto Perugie a ještě jiných pěti měst. Král kázal statnému vojvodovi spoletskému Ariulfovi, aby proti zrádcům a Řekům táhl. Ariulf pustošil krajinu až k městu Římu. Papež velikými dary byl by Ariulfa ku pokoji pohnul, ale nesměl toho učiniti, poněvadž exarcha nechtěl. Řím byl při tom u velikém nebezpečení, jsa prázden vojska, kteréž exarcha odtud vzal, aby Perugii obsaditi mohl ²⁾. K tomu zrušil ještě vévoda beneventský Arigis pokoj a táhl proti Neapoli ³⁾. Řehoř pečoval o Neapoli poslav tam tribuna Konstantia a napomínal vojsko tamější ku poslušnosti jeho ⁴⁾. Co se toto dalo, stáhl král Agilulf veškerou moc longobardskou, dobyl Perugie, dal odpravit zrádného vojvodu, a táhl proti Římu, kde nastalo hrozné zděšení. Řím neměl posádky, a nebyl na obležení připraven, a král položil se před branami. Řehoř měl právě své homilie o proroku Ezechielovi; maje homilii dvanáctou oznámil lidu, že pro starosti světské, aby nebezpečení od města odvrátil, tak důkladně kázati nemůže, a proto další výklady zastavuje. Ale lid nedbaje nebezpečení prosil ho snažně, aby pokračoval a poslední zjevení alespoň ještě vyložil; což Řehoř pohnut jsa zbožnou myslí svého lidu také učinil ⁵⁾. Řím byl za těchto okolností v nejvyšším nebezpečení. Tu odebral se sv. Řehoř, jako to učinil Lev V. k Attilovi, do tábora longobardského, král vyšel mu v ústředí ke schodům basiliky sv. Petra, knížete apoštolů, a byl jeho prosbami, vznešeností a důstojností tak dojat, že upustil od obležení města ⁶⁾. Tak zachoval Řehoř V. r. 593 město císaři. Bez Řehoře tenkrátě musil Řím padnouti v ruce Longobardů. Potom nastala dlouhá vyjednávání o mír. Papež byl hotov ze své strany velikými penězi jej zakoupiti, a pracoval o to, aby všeobecný mír mezi Longobardy a říší východní byl uzavřen ⁷⁾, a pro případ, kdyby to nebylo možno, alespoň mezi Longobardy a římským du-

¹⁾ Ep. od června 595. Epp. V. 42. — ²⁾ Epp. I. 3. — ³⁾ Epp. II. 46. od července 592. — ⁴⁾ Epp. II. 31. — ⁵⁾ Homiliarium in Ezechielem Proph. lib. II. ed. Bened. II. 1174. Migne 76. 786. — ⁶⁾ Srv. Chroniku od r. 641. vydanou od Hille r. 1866 dle rukopisu Kodaňského pod názvem: Continuatio Prosperi Havniensis. Berol. str. 36. Toto důležité místo jest též otištěno v „Zeitschrift für katholische Theologie“ Innsbruck, 1879. str. 191. — ⁷⁾ Epp. IV. 2.

kátem. Agilulf byl volným všeobecný mír učiniti úplně pod spravedlivými podmínkami, aby totiž obě říše učiněné sobě škody si navzájem nahradily; kdyby však uzavřen býti nemohl, chtěl zvláštní mír s papežem a Římany učiniti¹⁾. Exarcha Romanus, pamětliv toliko svého měšce a ne útrap Italie, nesvolil k oněm podmínkám, a pomlouval papeže v Konstantinopoli tak, že císař Mauritius papeže zpozdlým mužem nazval. Papež stěžoval si na tento název a veškeré chování dvoru k sobě listem k císaři²⁾, a ukázal mu na skutky, které pro dobro a zachování říše v Italii podnikl. Při neústupnosti exarchově trvala válka v Kampanii dále, v které Řekové veliké škody trpěli. Konečně r. 597 nebo 598 byl Romanus odvolán a za exarchu Kallinikus ustanoven, kterýž uctivěji ku papeži se choval. Snahou opata Proba, kterýž jako plnomocník papežův s králem Agilulfem vyjednával, byl konečně mír mezi králem a exarchou Kallinikem r. 599 učiněn. Papež poděkoval se za něj dvěma zvláštními listy králi Agilulfovi a královně Theodelindě, prose snažně krále, aby vévody přiměl k tomu, aby podmínky míru svědomitě zachovávali a všeho se varovali, co by novou válku vyvolati mohlo³⁾. Ale tento mír, s takovými obtížemi uzavřený, byl vlastně jenom příměřím, které mělo do března r. 601 trvati, a papež, znaje dobře poměry a obě strany, pochyboval, že tak dlouho trvati bude.

Jako v ohledu politickém pečoval papež o dobro Říma, rovněž staral se ve všech odvětvích o přesnost církevní kázně a pravého pořádku v církvi, a měl v tom ohledu samé spory s dvorem Cařihradským⁴⁾.

Velikou starost činila mu Salona v Dalmacii. Zde byl za papeže Pelagia II. biskupem Natalis, který se o své biskupské povinnosti pramálo staral, a z církevního jmění skvělé hostiny dával. Tomu se protivil jeho arcijahen Honoratus maje správu církevního jmění. Biskup, aby se ho zbavil, chtěl ho posvětit za presbytera předstíraje, že chce jeho zásluhy odměniti. Honoratus poznal lešť, nepřipustil tomu, a odvolal se ku papeži Pelagiovi, který poručil biskupovi, aby ho proti jeho vůli nesvětil, a správu církevního jmění mu ponechal. Ale Natalis neuposlechl slov papežových, svolal provinciální sněm, sesadil Honorata, posvětil ho za presbytera a dosadil na jeho místo

¹⁾ Epp. IV. 47, od srpna 594. — ²⁾ Epp. V. 40. od června 595. —

³⁾ Epp. IX. 42. 43. od března 599. — ⁴⁾ Epp. X. 37.

povolného duchovního. Když Řehoř na papežský stolec dosedl, odvolali se k němu oba, biskup i Honoratus. Řehoř poručil Honoratovi, aby úkony arcijahnovy dále vedl ¹⁾, a velel biskupovi, aby pod trestem exkomunikace a sesazení Honorata v jeho předešlé místo dosadil ²⁾. Natalis podrobil a polepšil se. Po smrti Natalově byl Honorat za biskupa zvolen, a papež schválil tuto volbu ³⁾. Proti této volbě povstali někteří klerikové, a biskupové dalmatští dávali přednost jakémusi Maximovi, kterýž jim za metropolitu byl milejší. Ale papež zakázal ustanovití biskupa v Saloně bez papežského svolení pod trestem vyloučení od stolu Páně, ale dovolil jim, že biskupa, kterého by zvolili jednohlasně, posvěti mimo Maxima, o kterém mnoho špatného slyšel ⁴⁾. Maximus vida proti sobě papeže, naklonil si dary úředníky Romana, exarchy ravennského, kteří předstírajíce císařský rozkaz, násilně ho dali posvětit, při čemž duchovní, kteří odporovali, týráni byli. Papež vyřkl nad ním suspensi, která v Saloně byla oznámena; on strhl však listinu a roztrhal ji ⁵⁾. Císař Mauritius schválil tuto volbu, ale papež zůstal při svém rozhodnutí, poněvadž bez jeho vědomí byl posvěcen, jsa suspendován sv. úkony přece vykonával, a konečně z nezdrženlivosti a simonie byl obviňován. Papež maje zření k císaři odpustil mu první článek, ale aby se z dvou posledních ospravedlnil, obeslal ho do Říma. Toto přikázal mu též císař, prose však papeže, aby ho čestně přijal ⁶⁾. Ale Maximus snažil se tomu uniknouti, a chtěl, aby papež někoho do Salony poslal, před nímž by se ospravedlnil. Ale papež setrval na svém, zakázal mu znova sloužití mši sv., a dal mu lhůtu 30 dnů, kde se dostaviti měl ⁷⁾. Maximus hleděl jinými prostředky papeže udobřiti, dal za sebe přimlouvati se prokonsulu Dalmatskému Marcellovi ⁸⁾ a pak novému exarchovi Kalliniku; jmenovitě tento ukazoval k tomu, že se Maximus ostýchá do Říma se dostaviti. Papež svolil konečně, aby před Marinianem, arcibiskupem ravennským, dosti učinil ⁹⁾. Maximus dostavil se do Ravenny, padl u prostřed města na zemi, vyznal se, že proti Bohu a papeži se provinil, a učinil tak pokání tři hodiny; potom přišli k němu exarcha a arcibiskup, zdvihli ho, a on činil pokání dále; konečně složil přísahu u hrobu sv. Apolli-

¹⁾ Epp. I. 19. — ²⁾ Epp. I. 20. — ³⁾ Epp. III. 47. — ⁴⁾ Epp. IV. 10. — ⁵⁾ Epp. IV. 20. — ⁶⁾ Epp. V. 21. — ⁷⁾ Epp. VI. 25. — ⁸⁾ Epp. IX. 5. — ⁹⁾ Epp. IX. 10.

náře, že jest nezdrženlivostí a simonií nevinným¹⁾. Arcibiskup i Maximus oznámili toto pokání papeži, kterýž jemu pallium poslal, a svou spokojenost jemu listem vyslovil²⁾. Smíření Maximovo s církví bylo upřímné. Tak udržel papež svou rázností církevní kázeň proti velmožům duchovním i světským v úplné platnosti.

Jiný spor měl s císařem Mauritiem co do přijetí státních úředníkův a vojinův do stavu duchovního nebo řeholního. Císař vydal r. 592 zákon, že žádný státní úředník nebo vojin nesmí býti do stavu duchovního nebo do kláštera přijat³⁾. Mnozí zajisté jsouce syti ustavičných válek, opouštěli legie a vstupovali do stavu duchovního nebo mnišského hledajíce pohodlnější život. Ale četní činili to též, aby na cestu pokání za prostopášný, předešlý život, jmenovitě vojanský, nastoupili, nebo z jiných šlechtetných pohnutek. Co do úředníkův, aby v stav duchovní nevstupovali, byl papež se zákonem srozuměn; vstupování však do kláštera za účelem pokání zakazovati, bylo proti myslí Řehořově. Ale maje zřetel k časům, z kterých zmíněný zákon vyšel, žádal nejprve papež r. 597 na císaři za zmírnění zákona, aby totiž úředníci vydavše počet ze svého úřadování a vojinové do kláštera vstoupiti mohli; zdali to císař učinil nebo ne, nelze říci⁴⁾; pak odeslal r. 598 onen zákon metropolitům s instrukcí⁵⁾, aby osob, které jsou v státních službách, v stav duchovní rychle nepřijímali, poněvadž potom v stavu duchovním žijí, jako prve žily nevzdavše se světa, než toliko postavení ve světě změnivše; aby do kláštera nikoho nepřijímali, leč vydal účet ze svého úřadování a svých závazkův úplně zproštěn jest; když vojín i za vstup do kláštera žádají, ať jsou nejprve v rouchu laikálním po tři léta bedlivě zkoumání, a teprva, když se jejich kajicní horlivost osvědčí, ať jsou do kláštera přijati⁶⁾. Zdali císař s touto instrukcí se srovnával, čili nic, nelze určit; bezpochyby předpokládal papež, že císař tomuto zmírnění nebude na odpor. Co do vojinův stal se papež později ještě opatrnějším a psal biskupovi neapolskému r. 600, aby žádný vojin do kláštera přijat nebyl, dokud se o tom papeži zpráva nepodá.

Veliký a důležitý spor měl papež s Konstantinopolí o

¹⁾ De causa Maximi praevaricatoris ejusque satisfactione. Greg. Opp. ed. Bened. II. Append. p. 1296. — ²⁾ Epp. IX. 125. — ³⁾ Epp. III. 65. —

⁴⁾ Epp. III. 65. — ⁵⁾ Epp. VIII. 5. — ⁶⁾ Epp. X. 24.

název „oekumenického patriarchy“ ¹⁾ Nebyl to boj o pouhý název, jak tomu chtěli Řekové, ale boj za právo, aby patriarchové konstantinopolští při dobré příležitosti k názvu též věci nepřipojili, a světového patriarchatu na papežství nezávislého nezařadili. Že papežové věc dobře hned z počátku pochopili, ukázaly dějiny, které nám východní rozkol vypravují.

Slovo „oekumenický patriarch“, nalezáme po prve v aktách lotrovské synody efesské, kde biskup Olympius z Evasy ve svém votu jmenoval Dioskora, patriarchu alexandrinského „všeobecným čili oekumenickým arcibiskupem“ ²⁾. Když římský jahan Rustikus o sto let později akty chalcedonskými se obíral a je do latiny překládal, připojil k onomu titulu poznámku: „arcibiskup celého světa“ (Nota, universi archiepiscopus mundi) ³⁾, patrně aby své podivení naznačil a onen název směšným učinil. Zdali patriarcha Kt. Jan II. názvem oekumenického patriarchy v aktech, které se na skončení Akaciova rozkolu vztahují, skutečně byl vyznamenán, nelze rozhodnouti, poněvadž pravost oněch míst jest pochybnou; jmenuje se tam opět „nejsvětějším arcibiskupem, oekumenickým patriarchou“, ale též jednoduše „nejsvětějším arcibiskupem“ ⁴⁾. Poprvé užíval tohoto názvu se vši jistotou císař Justinian I. ve svém ediktu ku patriarchovi Cařihradskému Epifaniu, který má nápis: „Autokrator Justinian nejsvětějšimu a nejblahoslavenějšimu arcibiskupu tohoto sídelního města a oekumenickému patriarchovi“ ⁵⁾. V následujících ediktech dostává se patriarchovi též čti od císaře.

Toto počínání dvora líbilo se mnohým biskupům, kteří ku patriarchovi chtěli se ukázati pokornými a uctivými. Ale tento název nebyl mu tak z husta dáván, jak místa ze spisův a akt uváděná tomu nasvědčovali by se zdála. V přecetných místech jest v pozdějším čase podvržením připojen buď z úmyslu, aby onen název zdál se starobylým, buď z obyčeje opisovatelů, kteří jemu byli již zvykli a jej milovali. Jak daleko porušení se stalo, jest viděti z nápisu listu papeže Hadriana I. ku patriarchu Kt. Tarasiovi, kde se čte název „oekumenický“ ⁶⁾, kdežto přece pa-

¹⁾ Srv. Grisar „Oekumenischer Patriarch und Diener der Diener Gottes“ v Innsbrucker: Zeitschrift für katholische Theologie 1880 str. 468—523.

²⁾ Msi. VI. 855. — ³⁾ l. c. — ⁴⁾ Msi. VIII. 1057. 1065. 1067. —

⁵⁾ Cod. Justinian. lib. I. tit. 1. de ss. Trinitate 7. — ⁶⁾ Msi. XII. 1077.

pež též čas v listu k císařovi proti němu se ohrazoval¹⁾. Ale též papeži dával se tento název před sporem s patriarchou Janem Postitelem²⁾.

Pokud tento název jiní, byť i císařové byli, biskupu Kt. dávali, nemusilo to mítí žádných následkův; ale když patriarcha Jan Postitel (Jejunator — Nesteutes) si jej sám dal, byla věc již povážlivou. Jan Postitel slavil synodu r. 588, které byli přítomni východní patriarchové, dílem osobně, dílem svými zástupci, aby vyšetřovali při Řehoře, patriarchy antiochenského, který byl obžalován ze smilstva se svou vlastní sestrou, a jakoby byl původcem nepokojů v Antiochii. Synoda prohlásila ho za nevinného³⁾; ale Jan Postitel užil schůze všech nejvyšších knížat církevních východních a dalsi v ní uděliti název: oekumenický patriarch. Když se o tom papež Pelagius II. buď svým apokrisiariem nebo biskupy illyrskými dozvěděl, prohlásil jednání oné synody, vyjma uzavření o Řehořovi Antiochenském, za neplatné. Přísně pokárav Jana uložil mu za povinnost, aby se onoho nového a bezbožného názvu vzdal; ano zakázal docela svému apokrisiariovi v Kt., aby ho ke mši sv. nedoprovázel, pokud za svůj přestupek neučiní dosti⁴⁾. Když Řehoř stal se papežem, napomínal hned v prvních dnech svého pontifikátu své apokrisiariy v Kt., aby patriarchovi předhůzky v té příčině činili. Poněvadž jejich slov nedbal, nebyli přítomni jeho oběti mše sv. Co přísné právo žádalo, mělo se státi později⁵⁾, a stalo se r. 595 při příležitosti odvolání dvou kněží od soudu patriarchy Kt. ku papeži. Opat kláštera v Tamnaku v Lykaonii Athanasius byl obviněn z bludů massalianských, v Kt. hned za kacíře pokládán a holí trestán, ačkoli svou pravověrnost dokázal, a odebral se do Říma, nežli ještě soudní výrok nad ním byl vynešen. Téhož času s ním přibyl do Říma presbyter chalcedonský Jan, kterýž od patriarchy byl odsouzen a sesazen jakožto marcionita, ačkoli žalobníci proti němu důkazu provésti nemohli, ano ani nevěděli, co marcionism jest⁶⁾. Papež žádal na patriarchovi vysvětlení; když dlouho neodpovídal, a konečně nezdvořilou odpověď „že neví oč běží,“ papeži zaslal, poslal mu papež po novém apokrisiariu, jahnu

¹⁾ Msi. XII. 1074. — ²⁾ Msi. VI. 1006. 1012. 1021. 1029. — ³⁾ Evagr. Hist. Eccl. VI. 7. — ⁴⁾ Gregor. Epp. V. 43; IX. 68. List Pelagia II. v této věci u Msi. X. 900, jest nepravý. — ⁵⁾ Epp. V. 18. — ⁶⁾ Epp. III. 53. VI. 14. 15. VII. 34.

Sabinianovi, ostrý list, žádaje co po právu jest¹⁾. Sabinian oznámil papeži, že název: „oekumenický“ jest v Kt. v plném užívání, a papež zakázal mu choditi s patriarchou k jeho oběti mše sv.²⁾. Patriarcha poslal akta v při presbytera Jana chalcedonského, který v Římě potom byl za nevinného prohlášen, papeži, „v kterých se,“ jak dí papež, „v každé řádce oekumenickým patriarchou nazýval“; ale spolu psal císař papeži tonem velitelským, aby s patriarchou pokoj měl³⁾. Řehoř nevzal věci na lehkou váhu, než zakročil hned.

Dne 1. ledna 595 psal list⁴⁾ Janu Postitelovi, kde poukazuje k tomu, že již jeho předchůdce Pelagius, a on sám ho pro onen název kárali a vybízeli, aby jej odložil, činí zmínku o kanonické přísnosti, která by nastoupiti musila, napomíná ho ku pokoře, ukazuje na pýchu, která v slově: *universalis episcopus* jest, a jež se rovná oné, která pravila: postavím svůj trůn nad hvězdami a rovnati se budou Nejvyššímu; koncil chalcedonský nabízel tento název: oekumenický Apoštolskému Stolci⁵⁾, který však ho nepřijal, aby se nezdálo, že sám jediný činí nárok k biskupské důstojnosti, a druhým bratřím ji odpírá.

V listu k císaři chválí jeho horlivost o pokoj v církvi, ukazuje však k tomu, že kníže apoštolů Petr, kterýž klíče království nebeského obdržel, a kterému péče o celou církev a představenstvo v ní svěřena jest, přece všeobecným se nenazývá; bratr však Jan touží po názvu všeobecného patriarchy, kdy celá Evropa jest v rukou barbarů, města zbořena, pevnosti se zemí srovnány, pole nevzdělána a modláři pány života věřících jsou; biskupové, místo aby slizice v popelu na zemi se vrhli, touží po nových názvech, aby svou marnivost upokojili; veškeré pohoršení bude odstraněno, když císař patriarchu k tomu přivede, aby název usurpovaný odložil⁶⁾. Ještě upřímněji a otevřeněji psal císařovně Konstantii, o které věděl, že snahám patriarchovým nepřeje⁷⁾.

¹⁾ Epp. III. 53. — ²⁾ Epp. V. 19. — ³⁾ Epp. V. 19. srv. V. 21. —

⁴⁾ Epp. V. 18. — ⁵⁾ Tato domněnka vznikla asi tím, že papežští legáté podepsali: *vicarii apostolici universalis ecclesiae papae*; Řekové přeložili to: *τῆς οἰκουμένης ἐκκλησίας ἐπισκόπον*, dávše tak papeži nemístný titul: pak byl Lev v třetím sedění chalcedonském v nápisu čtyř zadání proti Dioskorovi jmenován oekumenickým arcibiskupem, patriarchou velikého Říma. Ale aby sněm chalcedonský papeži onen název nabízel, a on ho nepřijal, není stopy toho ani v jeho aktech ani v listech Lvových. Sv. Hefele, II. 625. — ⁶⁾ Epp. V. 20. — ⁷⁾ Epp. V. 21.

Poněvadž tato věc též ostatních patriarchů se týkala, psal papež společný list ku patriarchům Eulogiovi alexandrinskému a Anastasiovi antiochenskému, kde jim vykládá původ celého sporu, a jaké bezprávi onen název proti ostatním patriarchům v sobě drží, napomíná je, aby ho biskupu Kt. nedávali, a k tomu dohlíželi, aby jim podřízení biskupové toho též nečinili ¹⁾).

Patriarcha i císař neodpověděli papeži, nechtějíce úřadně svou neposlušnost projeviti. Patriarcha Jan Postitel zemřel téhož roku 595. Řekové ctějí ho za svatého 2. září, kdy skončil. V papežské klatbě neumřel; neboť papež činí příležitostně o něm zmínku jakožto muži „svaté paměti“ (*sanctae memoriae*) ²⁾); výraz to ne svatořečnění, ale užívaný tenkrát o všech biskupech zemřelých v církevním obcování.

Po delším čase r. 596 dal císař Mauritius za patriarchu ustanoviti Cyriaka, ekonoma církve cařihradské. Ale uplynuly měsíce, nežli nový patriarcha papeži svůj synodální list se symbolem poslal. Jak se nový patriarcha k usurpovanému názvu zachová, zvěděl papež prve z listu císařova, kde ho tento napomíná, aby se svého odporu proti onomu názvu, který žádného významu nemá a pouhou formulí jest, vzdal, a posly Cyriakovy s jeho synodálním listem přátelsky přijal ³⁾). Papež přijal vyslanectvo Cyriakovo, které v září nebo v říjnu r. 596 do Říma s jeho synodálním listem a druhým listem císaře Mauritia podobného obsahu, jako byl předešlý, dorazilo, sice se vši poctivostí, ale setrval na svém stanovisku. Patriarchovi odpověděl dvěma listy, jedním pro veřejnost určeným, kde jeho symbolum schvaluje, avšak dodává, že pro pokoj onoho světského názvu se vzdáti musí, a druhým přátelským, poněvadž Řehoř jeho zásluhy za své přítomnosti v Kt. seznal ⁴⁾). Poněvadž dvůr přátelské přijetí řeckých poslů v Římě u ostatních patriarchů tak vykládal, jakoby papež od svého odporu proti novému názvu upustil, poslal papež v červnu 597 do Alexandrie a Antiochie list, kde jim vyložil význam přátelského přijetí řeckých poslů ⁵⁾). Ale Anastasius, patriarcha antiochenský, odpověděl již papeži, nežli tento druhý list obdržel, úplně ve smyslu dvoru Kt., že celá věc nemá nižádné důležitosti ⁶⁾). Obdržev druhý list, musil papeže úplně upokojiti; neboť již v září téhož roku těšil

¹⁾ Epp. V. 43. — ²⁾ Epp. VII. 6. — ³⁾ Srv. Epp. VII. 33. — ⁴⁾ Epp. VII. 4. 5. — ⁵⁾ Epp. VII. 34. — ⁶⁾ Epp. VII. 27.

ho Řehoř pro odpor a potupu, kterou snášení musil se všemi, kteří v oné věci se římskou stolicí drželi ¹⁾). Patriarcha alexandrijský Eulogius nedal sluchu dvoru Kt., podrobil se papeži, mluvě ve své odpovědi mnoho o stolci knížete apoštolského Petra, který na něm ve svých nástupcích až do dnešního dne sedí ²⁾) a nedával více onoho názvu biskupu konstantinopolskému ³⁾). Papež odvolal toho času z Konstantinopole svého apokrisiaria jahna Sabiniana, který snad nebyl dvoru milým, a nahradil ho jahnem Anatoliem, kterému však jako jeho předchůdci zakázal, aby mši sv. Cyriakově nebyl přítomen, pokud se onoho názvu nevzdá ⁴⁾). Ale Cyriakus důvěřuje se v ochranu dvora podržel nový titul, a nepodrobil se papeži. Poněvadž stále mlčel, tu Řehoř nechtěje se ukvapiti rozhodl se pro prozatímní mlčení, až mu to patriarcha alexandrijský Eulogius za zlé pokládal, a papež proto u něho se ospravedlňoval ⁵⁾). Ale když papež se dozvěděl, že jest svolána synoda do Kt., na které by onen název snad mohl býti potvrzen, zakázal biskupům illyrským, kteří bezpochyby tam se brali, aby se žádným návrhem se nesrovnávali, který by se na ono „slovo pyšné“ vztahoval, onoho názvu neužívali, a žádné listiny, kde by přicházel, nepřijímali ani nepodpisovali ⁶⁾). Synoda snad se odbyvala, ale potvrzení onoho názvu se nestalo ⁷⁾). Ještě na smrtelném loži napomínal Cyriaka, aby onen název odložil, a nebyl jednou nalezen odloučený od jeho obcování a pokoje ⁸⁾). Když Eulogius dal papeži titul: oekumenický papež, zakázal si to ⁹⁾).

Kardinál Orsi praví o listech papežových sepsaných v příčině sporu o název oekumenického patriarchy: Tyto listy jsou vnuknuty právě apoštolským duchem a horlivostí apoštolskou. Jsou sepsány s důstojností, která velikému papeži sluší, a s onou výmluvností, která není účinkem hledaného umění, ale jež slova z vnitřního svatého pohnutí na jazyk klade. Tato náruživost, chceme-li tak říci, zrodila se z jeho lásky a přála si s plápolající žádostí, zachovati církev od nepokojů při biskupech a poskvrnění víry ¹⁰⁾).

Řehoř přijal hned na počátku svého papežování název: **služebník služebníků Božích (servus servorum Dei)** v čelo

¹⁾ Epp. VIII. 2. — ²⁾ Epp. VI. 60. — ³⁾ Epp. VII. 34. — ⁴⁾ Epp. VII. 33. 34. — ⁵⁾ Epp. IX. 78. — ⁶⁾ Epp. IX. 68. — ⁷⁾ Srv. Epp. IX. 78; XIII. 40. — ⁸⁾ Epp. XIII. 40. — ⁹⁾ Epp. VII. 34. — ¹⁰⁾ Storia ecclesiastica lib. 44. c. 57. Rom. 1761. T. 20. p. 196.

svých listů, a zanechal ho jakožto dědictví svým nástupcům v papežské důstojnosti¹⁾. Vznik²⁾ tohoto názvu není z oposice proti vysokomyslnému názvu: ekumenický patriarch; než má původ v mnišském stavu sv. Řehoře; již jako jahen podepsal r. 587 listinu pro klášter sv. Ondřeje, který založil, s tímto názvem snad z následující příčiny. Servus Dei (služebník Boží) bylo onoho času skoro stálým názvem mnichovým jako ancilla Dei (služebnice Boží) jeptiščiným. On založil klášter sv. Ondřeje a šest jiných v Sicilii, a tu měl nad nimi jaksi vrchní vládu, a v klášteře u sv. Ondřeje byl nějaký čas opatem; pak byl jejich ochráncem jako jahen při Apoštolské Stolicy, a tu asi chtěl svůj poměr ke svým „služebníkům Božím“ (servi Dei) oním ponížným příjmením Servus servorum Dei (služebník služebníků Božích) naznačiti. Stav se papežem podržel ono příjímí „jsa“ jak di „břemenem biskupství služebníkem všech učiněn“.

I jiné strany světa neušly bedlivé pozornosti Řehořově. Hned na počátku své vlády pracoval proti Donatistům, kteří v Africe opět své hlavy pozdvihovati začali. Svůj zřetel měl k Sardinii a Korsice a stal se apoštolem tamějších pohanů. Majetníci půdy a šlechta byli sice křesťané, ale lid rolnický a nájemníci i na statech církevních z části ještě pohané. K tomu utlačovali císařští úředníci lid více nežli barbaři, když tam vpadli. Papež seznam tyto poměry poslal do Sardinie italského biskupa Felika a opata Cyriaka z kláštera sv. Ondřeje v Římě. Tito obrátili četné ke Kristu, nalezli však při své missii mnoho neřestí, které papeži oznámili. Papež psal císařovně Konstantii a žaloval ji, že lid tam daněmi jest týrán a úředníky tak vysáván, že vlastní dítky prodává, aby svým povinnostem dostál³⁾. Na původce onoho potlačování duka Theodora vedl žalobu skrze svého apokrisiaria v Kt. u císaře⁴⁾ a exarchy afrického Genadia⁵⁾, k jehož vrchnímu dozoru Sardinie náležela, aby onomu řádění konec učinili. Do Sardinie přišel nový místodržitel Zabardas, který starým obyvatelům ostrova, zvaným Barbaricini, pokoj nabízel, když se stanou křesťany. Jejich náčelník Hospito byl již křesťanem, a Řehoř psal mu, aby totéž štěstí svému lidu zaopatřil, a missii Felikovu a Cyriakovu podporoval; v podobném smyslu psal šlechtickým držitelům pozemků,

¹⁾ Joann. Diac. Vita Greg. pap. II. 1. — ²⁾ Srv. Grisar, l. c. str. 475—477. — ³⁾ Epp. V. 41. — ⁴⁾ Epp. I. 49. — ⁵⁾ Epp. I. 61.

aby u rolníků na svých statcích pro víru křesťanskou působili, a oba misijníři podporovali ¹⁾).

Papež jako bývalý mnich měl starost o kláštery, kterým římskou synodou slavenou 5. dubna r. 601 pokoj a jistotu opatřiti a jich proti neoprávněným nárokům biskupů chrániti hleděl. On zakázal biskupům každé stenčování statků, půdy, příjmův a práv klášterů; po smrti opatově budiž z jejich středu svobodnou volbou nový zvolen, a teprve kdyby mezi nimi hodného k této důstojnosti nebylo, budiž opat z jiného kláštera vzat; opat vede veškerou správu kláštera a není žádnému podroben, kromě když se stane vinen zločinem, který dle kanonických zákonů musí býti potrestán; bez jeho svolení nesmí žádný z jeho mnichův jemu býti odňat ke správě jiného kláštera, neb aby přijal svěcení. Dále zakázal papež biskupům zhotoviti inventář o jmění a listinách kláštera, nebo po smrti opatově míchat se do věcí klášterních, sloužiti v klášteře veřejně mši sv., aby se tam z této příčiny řádná schůze lidu, jmenovitě ženských, neděla, stavěti tam svou stolicí, neb svěcení některého mnicha předsebráti, leč by o to opat žádal, aby tak mnichové vždycky opatovi zůstali poddanými ²⁾). Příčina těchto stanovení byla, aby pokoj klášterů nebyl rušen, a mnichové ve své vzdálenosti od světa nebyli vyrušováni. Mnichové obdrželi takto naproti biskupům a duchovenstvu samostatnější postavení, korporativní samosprávu; zůstali však vzhledem k zachovávaní řehole podrobeni vrchní správě biskupa, kterému bylo míti pozor na jejich život, a v čas potřeby dle přisnosti kanonů zakročiti. Papež zakročoval proti toulavým mnichům a padlým jeptiškám, sesazoval nehodné opaty a posýlal sám mnohdy vhodné představené; právní věci klášterní neměl nikdy mnich nebo jeptiška prováděti, než jiný spolehlivý muž za nějakou odměnu. On hleděl na to, aby při založení kláštera bylo o jeho výživu postaráno. Byli klášterové, kteří neměli žádného kněze; větší díl však jich měl alespoň jednoho, který do svazku mnišského náležel. Klášterní kněží směli jenom v klášteře sloužiti mši sv. a nijaké jiné služby při některém kostele konati. Kterého mnicha biskup s dovolením opatovým posvětil, nenáležel více ve svazek mnichů; naproti tomu zase presbyter, jáhen nebo jiný duchovní nemohl se státi dříve mnichem, pokud svého místa se nevzdal.

¹⁾ Epp. IV. 23—25. — ²⁾ Msi. X. 486. Hard. III. 538. Hefele III. 57.

Řehoř jako papež zažil též převrat trůnu v Konstantinopolu. Mauritius učinil se svou lakomostí nenáviděným u lidu i vojska. Vojsko bojující proti Avarům prohlásilo Phoku za svého velitele proti neschopnému bratru císařovu Petrovi. Phokas táhl k Cařihradu, a když se přibližoval, odložil Mauritius purpur, prehl s rodinou z Konstantinopole, byl však bouří na břehy Nikomedie zanešen. Senát a lid Kt. provolali Phoku císařem, a patriarcha Cyriakus korunoval ho 23. listopadu 602 v chrámu sv. Jana Křtitele. Císařství Phokovo bylo tak legitimní jako četných jeho předchůdcův i nástupcův. Když po několika dnech jeho manželka Leontia byla korunována, a při tom bylo slovo vysloveno jako pohružka, že Mauritius ještě žije, dal Phokas napřed jeho pět synův odpraviti a pak jeho, Mauritia, který smrti svých synů byl smutným divákem. Bylo obyčejem, že po korunovaci poslal císař obraz svůj a císařovny do hlavních měst, který sloul lauratum, snad od vavřínového věnce, kterým se korunované hlavy zdobily. Úřady a lid přijali je se zpěvy, svícemi a pochodněmi. Tato pocta stala se obrazům nových panovníkův i v Římě dne 25. dubna 603, a papež dal je postaviti v oratoriu sv. mučenníka Cæsaria v paláci, který sloul basilikou Juliovou¹⁾. Papež psal v červnu téhož roku lichotivý list císaři Phokovi, kde o špatné vládě a utiskování lidu předešlým císařem se zmiňuje, tomuto jeho svrnutí připisuje a vyslovuje naději, že vláda nového císaře bude spravedlivou²⁾. Věděl-li papež, jakým způsobem Phokas trůnu se zmocnil, a jak se svým předchůdcem nakládal, nelze určit; neboť onoho času nechtěl žádný duchovní býti apokrisiariem v Kt. Kdyby papež byl déle žil, byl by jistotně svůj klam poznal a císaři plnou pravdu řekl. Po nějakém čase vyslovil císař Phokas papeži své podivení nad tím, že žádného apokrisiaria v Kt. nenalezl. Papež odpověděl, že se to nestalo z nedbalosti, ale z holé nutnosti, poněvadž při hrůze panující žádný duchovní místo apokrisiariovo v Kt. přijati nechtěl. Papež poslal tam jahna Bonifacia a žádal za rychlou pomoc proti Longobardům. Zároveň psal císařovně Leontii a napomínal ji, aby sv. Heleny a Pulcherie následovala. Též svrchu zmíněným listem doporučel patriarchovi Cyriaku svého jahna a napomínal ho k odložení pyšného názvu ekumenického patriarchy.

¹⁾ Srv. de Phoca coronato et Mauritio interfecto. Greg. Opp. II. append. p. 1302. — ²⁾ Epp. XIII. 38—40.

Řehoř věnoval svou činnost též liturgickým knihám. On přepracoval sakramentář Gelasiův, kteráž přepracování sluje sakramentarium¹⁾ Řehořovo, a jest základem našeho římského missálu, s nímž u největší části modliteb se srovnává; dále složil antifonarium²⁾ sebrav, spořádav a spracovav posavadní částky, které se při introitu, po epištole k offertoriu a ku přijímání pěl; jemu se připisuje též responsale³⁾. Konečně byl pěvcem hymnů, z nichž osm jest zachováno⁴⁾.

Dále sebral posud nejužívanější melodie jednotlivých liturgických částí, opravil je, kde na sebe ráz světský vzaly, uvedl rytmus na pravou míru, vynalezl bezpochyby nové melodie, spojil všechno v jeden celek založený na pevných zásadách, a stal se tak tvůrcem zpěvu po něm Gregoriánským zvaného. By jej budoucnosti v celé přesnotě zachoval, založil pěveckou školu, kterou bohatě nadal. Tato pěvecká škola byla spolu sirotčinec, kde chlapci byli přijímáni v útlém mládí; když povyrostli, obdrželi duchovní svěcení. Představení této školy dosáhli záhy důležitého postavení.

Řehoř umřel 12. března roku 604 na dnu, která ho více let na lůžko uvrhla, a byl pochován v basilice sv. Petra. Římský lid ctil ho hned po smrti za svatého, a dějiny jmenují ho Velikým; bylť zajisté svatým ve svém obcování a velikým ve svém působení.

§. 168.

Papežové v 7. století.

Sabinianus (604—605). Nástupcové Řehořovi střídali se rychle. Za šest měsíců po pohřbu Řehořově byl 13. září roku 604⁵⁾ jahan a bývalý apokrisiarius Řehořův při dvoře císaře

¹⁾ Řehořovo sacramentarium vydal nejprvé Brüggský kanovník Pamelius (Liturgica Latina II. 178 sqq. Colon. 1571); pak Rocca (Opp. Gregorii Rom. 1593, a zvláště Rom. 1596); benediktin Menardus (Paris 1642); Maurinové (Opp. Gregorii I. II. 1. sqq.); dle nich Migne 78, 1. sqq.; Konečně Muratori (Liturgia Romana vetus II. 1. sqq.) — ²⁾ Antifonarium vydali Pamelius, Tommasi (Antiqui libri Miss. Rom. 1691) a Vezzosi (Thomasii Opp. T. V. Rom. 1750); Maurini (III. 649 sqq.; Migne 77—637 sqq.) podali novou recensi vydání Pameliova, Galliccioli otiskl vydání Vezzosi-ho. — ³⁾ Migne 78, 726 sq. — ⁴⁾ Migne 78, 849. — ⁵⁾ Jaffé regist. pont. p. 154.

Maurítia Sabinianus, syn Bonův z města Volaterry, za papeže posvěcen. Za jeho papežování r. 605 vypukla veliká drahot a panoval hlad, tu papež dal obilí prodávati za nízkou cenu. Ale Římané byli zvykli v nouzi dostávat obilí od papežů zadarmo, měli mu to za zlé, a přičítali jeho lakomosti. Zemřel 22. února r. 606 a byl pochován u sv. Petra.

Bonifacius III. (607). Teprve za rok dne 19. února 607 byl za biskupa římského posvěcen jahan Bonifacius, bývalý apokrisarius u císaře Phoky a rozený Říman. On vymohl na Phokovi edikt, kterým tento pravil: „že Stolec Apoštolský blahoslaveného apoštola Petra jest hlavou všech církví, to jest církev římská, a ne církev konstantinopolská, která se první ze všech církví nazývala“ ¹⁾. Tím byl jaksi spor o název eukumenického patriarchy ukončen. Dále slavil r. 607 synodu, při které byli přítomni 72 biskupové a mnoho kněží v chrámu sv. Petra, chtěje odstraniti zlořádu při volbě papežské. V této příčině prohlásil v ní dekret, že pokud papež nebo biskup žije, nikdo o jeho nástupci mluvit, neb stranu sobě činiti nemá; teprva třetí den po pohřbu má se duchovenstvo a lid k volbě shromáždit. Bonifacius zemřel 12. listopadu 607.

Sv. Bonifacius IV. (607—615) byl syn lékaře Jana z města Valerie v Abruzzách. Jsa arciknězem v Římě byl za papeže zvolen a 15. září dle Jaffea, 25. srpna dle Pagiho posvěcen. Od císaře Phoky obdržel darem znamenitý Pantheon, t. j. chrám od císaře Augusta ke cti bohů všech národů vystavený, zasvětil jej ke cti Panny Marie, a dal tam přenést kosti četných mimo Řím pochovaných mučenníkův, odkudž nazýval se Sancta Maria ad Martyres. Papež Řehoř IV. (827—844) posvětil jej ke cti Všech Svatých a proměnil dřívější název v kostel Všech Svatých. Den úmrtí není znám; církev slaví jeho památku 25. května.

Sv. Deusdedit (615—618). Po pětíměsíčním uprázdňení sv. stolce byl papežem zvolen Deusdedit, rozený Říman, syn římského podjahna Štěpána, arcipresbyter při kostele sv. Jana a Pavla a 15. října 615 posvěcen. On miloval své duchovenstvo a povznosl je ku předešlé důstojnosti; za panující nákazy v Římě jevil se býti otcem nemocných. Umřel 8. listopadu 618. Že

¹⁾ Anastas. in vita Bonifacii. Migne 128, 671. Paulus Diac. IV. 36. —

²⁾ Anast. in vit. Bonif. Migne 128, 671. Msi. X. 502. Hefele III. 60.

se obsazování římského stolce tak protahovalo, jest příčinou, že Římané musili potvrzení císařova čekat.

Bonifacius V. (619—625). Po smrti Deusdeditově trvalo uprázdňení sv. stolce skoro rok, nežli na něj byl dosazen 23. prosince 619 Bonifacius V., rozený z Neapole, arcikněz při chrámu sv. Sixta v Římě. Pečoval jmenovitě o novou církev anglickou¹⁾. Zemřel 24. října 625.

Honorius I. (625—638). Byl 3. listopadu 625 za papeže posvěcen. Byl rodem z Kampanie, syn konsula Petronia. Jako papež byl muž prozřetelného ducha, statný radou, znamenitý ve vědách, milý a pokorný²⁾, činil mnoho dobrého, pečoval o vzdělání duchovenstva³⁾, poslal missionáře do Anglicka, které s blahodárným účinkem tam evangelium hlásali, smířil Aquileji a Istrii z části s církví, opravoval staré kostely a stavěl v Římě i mimo Řím nové. Ozdoba kostelů byla jednou z jeho hlavních péčí, na kterou věnoval veliké peníze. Ale při vši své církevní horlivosti a pečlivosti nebyl s řecké úskočnosti, neprohledl lstivost patriarchy konstantinopolského Sergia ve věcech monotheletismu a ukázav se zde méně ostražitým a bedlivým, byl klatbou na sněmě oekumenickém v Konstantinopoli r. 680 slaveném zastižen, kterouž papežové potvrdili ovšem v jiném znění, jak jsme již ukázali. Zemřel 12. října 638 a byl u sv. Petra pochován.

Severinus (640). Po smrti Honoriově zůstal papežský stolec jeden rok, sedm měsíců a sedmnáct dní pletichami řeckými uprázdňen, poněvadž zvolený papež Severinus, syn Avienův, rozený Říman, nemohl dosici potvrzení v Konstantinopoli svými legaty, na kterých tam žádali slib, že budoucí papež Ekthesi přijme. Stálost legatů, kteří takovou žádost zamítali, zvítězila, a dvůr dal svolení ku posvěcení Severina za papeže bez onoho slibu⁴⁾, které se 28. května r. 640 stalo. Ale Severin vyznamenav se láskou k chudým a duchovenstvu⁵⁾ umřel již 1. srpna 640.

Jan IV. (640—642). Teprva 24. prosince 640 byl za papeže posvěcen jahan církve římské Jan, rodem z Dalmacie, syn scholastika Venantia. On poslal veliké peníze do Dalmacie a

¹⁾ Jeho Epp. o Anglii Msi. X. 549 sq. Migne 80, 435. — ²⁾ Jeho vrstevník opat Jonáš in vita s. Bertulphi 6. u Migne 87, 1063. — ³⁾ Anastas. Vita Honorii. Migne 80, 699. — ⁴⁾ Commemoratio, quid legati Romani Constantinopoli gesserint, v Anastasiově biblioth. Collectan. Migne 129, 583. Msi. X. 677. — ⁵⁾ Anast. in vita Severini.

Istrie, aby vykoupil jaté křesťany od Avarův a Slovanů, kteří tam vpády činili, a dal odtud přenéstí ostatky mnohých mučenníků, mezi nimi sv. Venantia, Anastasia a Maura, a položil je ve zvláště vystavené kapli lateranského kostela¹⁾. Jan IV. umřel 12. října a byl pochován v chrámu sv. Petra.

Theodorus I. (642—649). Byl rodem Řek z krajiny jerusalémské, syn jednoho biskupa, a byl na papeže posvěcen 24. listopadu 642. Byl otcem chudých, ke všem dobročinný a štědrý²⁾. Zemřel 13. května 649.

Sv. Martin I. (649—655). V červenci 649 byl po smrti Theodorově papežem zvolen dřívější papežský apokrisiarius v Konstantinopoli Martin rodem z Tuderta (Todi), syn Fabritiův, a snad bez potvrzení císařova posvěcen, poněvadž Řekové o něm tvrdili, že irregulárně a proti zákonu zmocnil se papežského stolce³⁾. On stal se mučenníkem dyotheletismu.

Eugenius I. (655—657). Ještě za živobytí sv. Martina v jeho vyhnanství zvolilo římské duchovenstvo 8. září 654, bojíc se, aby císař sám na římský stolec papeže podezřelého ve víře nevetřel, Eugenia, rozeného Římana, syna Ruffinianova, kterýž od dětinství byl klerikem, za papeže, a Martin uznal tuto volbu, alespoň mlčky. Z jeho pontifikátu velebí se jeho štědrost k chudým a mírnost v obcování. Umřel 3. června r. 657 a byl pochován u sv. Petra.

Sv. Vitalian (657—672). Byl syn jakéhosi Anastasia z kampaňského města Segni a byl za papeže posvěcen 30. července 657. Jako papež snažil se opět vstoupiti v přátelský styk s Konstantinopolí, a také se mu to podařilo pominuvšímu dogmatický rozkol monothelitský, jakoby nebyl. Císař Konstans II. poslal mu darem stkvostné knihy sv. evangelií, které byly drahými kameny podivuhodné velikosti vykládány⁴⁾. Jméno Vitalianovo bylo za těchto okolností opět do diptych v Konstantinopoli zapsáno⁵⁾; což se po Honoriovi žádnému papeži nestalo. Když císař Konstans II. do Říma přišel, obcoval s ním papež. Když arcibiskup Kretský Pavel sesadil proti kanonům na své provinciální synodě Pavla, biskupa z Lappy nebo Lampy,

¹⁾ Anastas. in vita Joann. — ²⁾ Anast. vita Theodori Migne 128, 721 Jeho listy Msi. X. 702. Migne 87, 75. Jaffe reg. pont. 160 sq. —

³⁾ Martini Ep. 15. Msi. X. 852. Migne 87, 201. Hefele III. 189. Jeho listy Msi. X. 789. Migne 87, 119. — ⁴⁾ Anastas. in vita Vital. Migne 128, 775. — ⁵⁾ Msi. XI, 199. 346. Hard III. 1047. 1163.

a proto že se do Říma odvolal, ho uvěznil; tu prchl biskup do Říma, a papež Vitalian prohlásil ho na římské synodě r. 667 za nevinného¹⁾. Umřev byl pochován 27. ledna 672.

Adeodatus (672—676). Byl syn římského občana Joviana a mnich benediktinský v klášteře sv. Erasma v Římě. Posvěcení biskupské obdržel 11. dubna 672. Jako papež byl výtečný svou zbožností a mírností²⁾. O jeho dalších skutečích není nic známo. Po své smrti byl 16. června 676 u sv. Petra pochován.

Domnus nebo Donus (676—678). Byl syn Římana Mauritia. Za papeže byl zvolen v srpnu, avšak teprva 2. listopadu 676 posvěcen. Za něho navrátila se Ravenna k staré poslušnosti ku papeži jakožto svému patriarchovi, chtějíc od několika let býti prostou této patriarchální závislosti. Domnus umře 11. dubna 678, a byl u sv. Petra pochován.

Sv. Agatho (679—682). Po dvou měsících stal se papežem Agatho, rodem bezpochyby ze Sicílie, který papežoval 2 léta, 6 měsíců a 14 dní. Jeho legaté při 6. oekumenickém sněmu vymohli na císaři Konstantinu Pogonatovi, že taxa za potvrzení papežské volby byla zmírněna, ne-li dokonce odpuštěna. Sv. Agatho umřel brzo po oekumenickém sněmu šestém (680—681) dne 10. ledna 682, a byl pochován u sv. Petra maje věku svého 107 let³⁾.

Sv. Lev II. (682—683) byl rodem z Messiny na ostrově Sicílii, a byl posvěcen 17. srpna 682 na biskupství od biskupů Jana z Porta, Ondřeje z Ostie a od biskupa z Velletri, poněvadž biskupství albanské bylo uprázdňeno, jehož biskup náležel ke konsekratorům papežovým⁴⁾. Sv. Lev II. byl muž zběhlý v písmech sv., výmluvný, jazyka latinského a řeckého znalý, a těšil se všeobecné vážnosti⁵⁾. Císař Konstantin Pogonatus zvěděv jeho volbu pozdravil ho listem s nápisem: „Lvu, Nejsvětějšímu a nejblahoslavenějšímu arcibiskupu starého a znamenitého města Říma a všeobecnému papeži.“ Týž císař dal legatům dekret v Konstantinopoli, kterým církvi římské odpuštěl obilí, které ze svých statků v Sicílii a Kalabrii odváděti musila, a mimo to ještě jiné povinné dávky. Lev potvrdil še-

¹⁾ Vitalian. Ep. ad Paulum Cretensem. Msi. XI. 16. Migne 89, 999; srv. Hefele II. 102. — ²⁾ Lib. pont. in vita Adeodat. — ³⁾ Liber pont. in vita Agathonis. — ⁴⁾ Liber pont. in vita Leonis II. Migne 128, 859. — ⁵⁾ Liber pont. in vita Agathonis et Leonis II. Migne 128, 811. 847

stou oekumenickou synodu. Z přátelství ke Lvovi poručil císař, že biskupové ravennští jako dříve musejí v Římě býti svěceni. Zemřel 3. července roku 683, a církev slaví jeho památku 28. června.

Sv. Benedikt II. (684—685). Důstojným nástupcem Lvovým stal se sv. Benedikt, který od mladosti věnoval se církevní službě, a byl výtečný učeností, zbožností a známostí církevní hudby. Dle některých byl rodem Říman, dle jiných z Reggia. Posvěcení obdržel teprva po 11 měsících dne 24. června 684. Císař Konstantin uznal nevhodnost tohoto potvrzování z Konstantinopole, a chtěje svou náklonnost k církvi římské ukázati, vydal výnos k duchovenstvu, lidu a vojsku v Římě, že nově zvolený papež může býti hned bez potvrzení císařova posvěcen, a že postačí toliko schválení exarchy ravennského¹⁾. Týž císař poslal vlasy (mallones) obou svých synův Justiniana, který máje věku svého 16 let byl spoluvládce otcův, a Heraklia papeži, kterýž je s duchovenstvem a vojskem přijal, a stal se tím jejich adoptivním otcem. Císař Konstantin Pogonat zemřel v září 685 a nástupcem jeho stal se Justinian II. Papež Benedikt II. zemřel 8. května r. 685.

Jan V. (685—686) byl rodem z Antiochie Syrské, a jsa jahnem církve římské byl jako legat papeže Agathona šesté oekumenické synodě přítomen. Svěcení biskupské obdržel 23. července 685. Z jeho pontifikátu jest jenom to známo, že biskupa z Turre na Sardinii přímo svému stolci jakožto suffragana podrobil²⁾, nad nímž si arcibiskup z Kagliare Citonatus pravomocnost osobil. Jsa stále nemocen zemřel 2. srpna 686.

Konon (687). Po jeho smrti nastal průtah ve volbě, duchovenstvo bylo pro arcipresbytera Petra, senátoři a vojsko pro presbytera Theodora. Konečně opustilo duchovenstvo od svého kandidáta, a zvolilo presbytera Konona, rodem z Thracie, který však svého vzdělání v Sicilii nabyl a již velebným starcem byl. Vojsko a senát přistoupili k němu, a byv po obyčeji³⁾ exarchou Theodorem potvrzen byl 21. října 686 posvěcen. Jsa většinou nemocen zemřel 21. září 687.

Sv. Sergius I. (687—701). Po smrti Kononově zůstal papežský stolec okolo tří měsíců uprázdněn⁴⁾. Za poslední ne-

¹⁾ Liber pont. in vita Benedicti. Migne 128, 867. — ²⁾ Liber pont. in vita Joann. Migne 128, 875. — ³⁾ Liber pont. in vita Cononis. — ⁴⁾ l. c. Migne 128, 881.

moci Kononově uzavřel arcijahen Paschalis zmocniti se papežových peněz, kteréž odkázal duchovenstvu a klášterům, a slíbil je novému exarchovi Janu Platysovi, když jemu ku papežství pomůže. Exarcha kázal úředníkům působiti v tomto smyslu. Po smrti Kononově nastala dvojité volba, jedni zvolili arcijahna Paschala, druzí arcipresbytera Theodora, dřívějšího kandidáta papežství. Tu sešli se nejznamenitější mužové z duchovenstva, vojska a senátu a srozuměli se o presbyteru Sergiovi, synu jakéhosi Tiberia, který byl rodem ze Syrie, ale vychován v Sicilii, a jehož papež Adeodat mezi duchovenstvo římské přijal a Lev II. za presbytera posvětil. Sergius nabyl tak hned většiny. Theodor podrobil se dobrovolně, a Paschalis byl k tomu přinucen; ale poslal k exarchovi zprávu, co se stalo, který rychle přišel do Říma, ale vida všeobecné uznání Sergiovo, neučinil nic pro Paschala, avšak přece na Sergiovi vynutil slíbenou summu sto liber zlata. Sergius byl za biskupa 15. prosince 687 posvěcen. Brzo po tom byl arcijahen Paschalis z čarodějství obžalován, sesazen a do kláštera zavřen, kde po pěti letech smrti nekajicnou zemřel. Sergius nepotvrdil kanonů trullanských. Zemřel 7. září r. 701.

§. 169.

Sněmy a církevní zákonodárství.

Veškeré úřadování ve věcech církevních dělo se v této periodě obyčejně na synodách čili sněmích církevních. Církevní sněm jest řádná schůze biskupů pod předsednictvím zákonitého představeného konaná za příčinou porady a rozhodnutí církevních věcí. Původ církevních sněmů odvozuje se od sněmu apoštolského ¹⁾, slaveného okolo r. 52. Že apoštolé sněm slavili, učinili tak buď z rozkazu Krista Pána, jež jim za svého života na zemi dal, aneb z vnuknutí Ducha svatého; tudíž prohlásili své usnešení slovy: „Vidělo se Duchu sv. a nám.“ Byliť přesvědčeni o vyšší pomoci, které se jejich shromáždění dostalo. A to platilo v církvi o sněmích po všechny časy. Tak praví Cyprian ve jménu sněmu Karthaginského ku papeži Korneliovi r. 252: „Libilo se nám z vnuknutí Ducha sv.“ ²⁾. Podobně dí synoda Arelatská r. 314: „Libilo se v přítomnosti

¹⁾ Skutk. ap. 15. — ²⁾ Ep. 54.

Ducha sv. a jeho andělů“¹⁾. A víra ve vyšší pomoc, jaké se církevní sněmové od Boha těší, byla tak obecná, že císař Konstantin výrok synody Arelatské jmenoval „nebeským soudem“ připojiv: „Soud kněží má se za takový pokládati, jakoby Pán sám na soudu zasedaje rozsuzoval“²⁾.

Mezi sněmy zaujímají první místo sněmové všeobecní, kteří jsou schůze biskupů a jiných k tomu oprávněných představených za předsednictvím papeže neb jeho legatů k rozřešení důležitých církevních otázek, a kteří po svém ukončení všeobecného uznání církve, jmenovitě papeže, dosáhnou. Jejich dekreta jsou pak věřícím pravidlem víry, mravů a kázně. Dle toho, co jsme pravili, může někdy schůze biskupů býti zprva všeobecným sněmem, ale během času vnitřními spory, roztržkami, násilím atd. stane se, že potvrzení papežova nedosáhne, a tudy všeobecným sněmem není. Příklad toho jest synoda loupežnická Efesská r. 449.

Výroky těchto synod pokládaly se u věcech víry za neomylné, za výroky Boha samého, za výroky, na kterých nic měniti nelze. Tak praví císař Konstantin o sněmu Nicaejském: „Co se 300 biskupům líbilo, nesmí se za nic jiného pokládati, nežli za výrok Boží obzvláště, jelikož Duch sv. v srdci těchto mužů sídlící božskou vůli jim zjevil“³⁾. Řehoř V. praví: „Čtyři synody svaté všeobecné církve jako čtyři knihy sv. evangelii přijímáme“⁴⁾.

Slovo: „*oikoumeniká*“ znamenalo římskou říši, a jméno: „synodus oecumenica“ přichází poprvé v 6. kanonu synody Kt. roku 381.

Druhé místo mezi synodami zaujímají valné synody latinské a řecko-východní, kde vždy jedna polovice církve byla zastoupena. Tak synoda Kt. r. 381 byla původně valnou synodou východní a teprve přistoupením Západu k jejím usnešením stala se všeobecnou čili oekumenickou.

Jestliže se na sněmu shromáždějí biskupové jednoho patriarchatu, nebo jedné diecése (v starém smyslu slova), neb jedné říše, nebo jednoho národa: vznikne tudy synoda patriarchální, neb diecéšní, neb říšská, neb národní; tyto synody slují též často všeobecné neb valné (concilium universale neb plenarium). Takovéto schůze nalézáme v Africe za předsedni-

¹⁾ U Hefela I. 1. — ²⁾ L. c. I. 2. — ³⁾ Socrat. I. 9. — ⁴⁾ Epist. lib III. ep. 10.

tvím primata Karthaginského, ve Španělsku pod primatem Toletanským, v Syrii pod patriarchou Antiochenským.

Mimo tyto sněmy konaly se pravidelně synody provincialní, kde se biskupové se svým metropolitou o předmětech a potřebách provincialních radili a rozhodovali.

O předmětech a potřebách jedné diecése radil se biskup se svým duchovenstvem na synodě diecéšní.

Zvláštní druh synod tvořily tak zvané synody domácí patriarchů Kt. (*σύνοδοι ἐνδημοῦσαι*), v nichž účastenství měli biskupové z rozličných provincií církevních, kteří toho času právě v Kt. se nacházeli (*ἐνδημοῦντες*).

Ke konci této periody i později nalézáme tak zvané smíšené sněmy (*concilia mixta*), kde duchovní i světští hodnostáři za předsednictvím králů o věcech duchovních i světských se radili a rozhodovali; mnohdy rozdělili se na dvě komory, duchovní a světskou, a jejich nálezy byly ve formě královských dekretů prohlášeny.

Čas slavení synod byl rozličně ustanovován. Synoda Nicejská I. kázala, by provincialní synody dvakrát do roka se slavily, a sice první před 40tídením postem, druhá na podzim (can. 5.). Totéž opakovala synoda Chalcedonská kan. 19., jelikož předpis Nicejský v mnohých provinciích se nezachovával. Ale když provincie rozsáhlejšími se staly, a tím schůze biskupů obtížnějšími, zmírnily synody onen předpis, jako synody Agdenská r. 506, Orleanská r. 533, Turonská r. 567, a Toletanské r. 589 a 633. Všeobecná synoda Nicejská II. r. 787 stanovila, „aby se jednou do roka provincialní synoda slavila“ (kan. 6)¹⁾.

Stalo se nezřídka, že dekrety těchto synod v oboru dogmatickém přijetím od ostatních církví všeobecnými učiněny byly, a ony tak rázu oekumenického nabyly. Tak se to událo u synody Arausikanské (Orange) r. 529 a Valencské (Valencie), která Arausikanskou asi téhož roku předcházela, které obě semipelagianismem a učením o milosti Boží se obíraly.

V prvních dobách této periody nebylo ani ještě synod diecéšních, jelikož diecése byly malé, a presbyterium tvořilo radu biskupskou, bez níž biskup ničeho nečinil. Když později diecése rozsáhlejšími se staly, nalézáme synody diecéšní, jakož i zákony, které jejich slavení prikazují. Tak velí synoda Orleanská r. 511, by se všichni opatové jednou za rok

¹⁾ U Hefela III. 445. — ²⁾ Can. 19. l. c. II. 645.

na místo od biskupa ustanovené sešli¹⁾. Synoda Auxerreá stanovila r. 578, že všichni kněží v prostřed května a všichni opatové 1. listopadu na synodu sejiti se mají²⁾. Totéž poručela synoda Oscenská (Hueska) r. 598³⁾. Synoda v Kloveshoe stanovila r. 747, by každý biskup navrátiv se z provincialní synody diecéšní synodu slavil, na ní dekrety provincialní synody prohlásil a jejich zachovávání duchovenstvu na srdce vložil⁴⁾. Podobně zní usnešení synody Toletanské XVI. r. 693⁵⁾.

Jelikož kanony na rozličných synodách vydané byly rozptýleny, nastala brzo nutnost, aby se jejich sbírka učinila, a z nich jakýsi církevní zákonník sestavil. Takovouto sbírku domácích afrických kanonů učinila valná synoda africká r. 419 za předsednictvím svého primata Karthaginského Aurelia, která se nazývá: *Codex canonum ecclesiae africanae*⁶⁾.

Dále byla na Západě sepsána sbírka kanonů, která se *prisca translatio* jmenovala. Tuto doplnil Dionysius Exiguus, rodem Scyta a mnich v Římě, okolo r. 510, byv k tomu povzbuzen biskupem Salonským, a připojil k ní papežské dekrety od Siricia až do Anastasia II. († 498). Dle tohoto vzoru učinil sbírku ve Španělsku Isidor, biskup Sevillský († 636).

Výtahy z prvních jmenovaných sbírek zhotovili Fulgentius Ferrandus, jahan Karthaginský, okolo r. 540 ve svém „*Breviarium*“ a Kreskonius, africký biskup, ve své soustavné „*Konkordii*“.

Nejstarší sbírka v řecké církvi pochází od Jana Scholastika, později patriarchy Kt. († 578), který ji přehlednou učinil, dle kodiku Justinianova pořádal a na 50 titulů rozřadil. Dále sestavil „*Nomokanon*“ o 50 titulech, jež církevní kanony a s nimi souběžné statní zákony od Konstantina V. začínaje jmenovitě od Justiniana uvádějí.

Synoda Trullanská vypočítává ve svém druhém kanonu kanony synod (též synody Sardické), jakož i znamenitých mužů, které v církvi platiti mají; a pak začínajíc kanonem třetím připojuje své⁷⁾.

¹⁾ Can. 19. II. 645. — ²⁾ Can. 7. I. c. II. 39. — ³⁾ L. c. II. 55. — ⁴⁾ Can. 25. I. c. II. 530. — ⁵⁾ Can. 7. I. c. II. 391. — ⁶⁾ L. c. 112—119. —

⁷⁾ Hefele III. 301.

HLAVA ČTVRTÁ.

Bohoslužba, kázeň a nábožensko-mravní život.

§. 170.

Chrám a jeho ozdoba.¹⁾

Církev nabyvši svobody mohla svůj vnitřní smysl, kterým k Bohu se obrátila, i zevnitřními formami jevit, a co v srdci cítila, i zevnitřně naznačovati. A tu již nutně vedl vnitřní náboženský cit k bohatším a hojnějším symbolům, nutně musily četné obřady vzniknouti, kterými vnitřní cit se jevil a opět živosti nabýval.

Především byly četné chrámy stavěny, z nichž mnohé byly nádherné. V tomto směru dávali krásný příklad císař Konstantin a jeho matka sv. Helena. Císař vystavěl mnohé nádherné chrámy jako v Tyru, v Jerusalemě, na hrobě Spasitelově, kterýžto chrám Eusebius popisuje, a jenž vše převyšoval, čím se křesťané posud honositi mohli; a v Kt. chrám apoštolů, který za své místo pohřební určil²⁾. Jeho matka sv. Helena vystavěla chrámy v Betlémě na místě narození Páně a na hoře Olivetské, kde Pán na nebesa vstoupil³⁾.

Chrámy obzvláště na Západě měly formu basilik a slouly proto basiliky. Základní jejich forma byl podlouhlý čtverohran,

¹⁾ Leo Allatius: De templis Graecorum recentiorum et de Narthece veteris ecclesiae. Rom. 1645. — Sarnelli: Antica basilicographia. Neapoli 1686. — Ciampini: Vetera monumenta, in quibus praecipue sacrarum profanarumque aedium structura et nonnulli antiqui ritus illustrantur. Rom. 1690 2 T. f. — Ciampini: Synopsis historica de sacris aedificiis a Constantino M. exstructis. Rom. 1693. — Mede: De templis christianorum. Londini. 1704. — Fabricius: De templis veterum Christianorum. Helmst. 1704. — Zech: De Ecclesiarum origine, forma et divisione. Ingolst. 1758. — Gallade: Templorum catholicorum antiquitas et consecratio. Heidelb. 1761. — Muratori: De primis Christianorum ecclesiis, op. Arezzo T. II. 1770. p. 32 sq. — Kreuser: Der christliche Kirchenbau, seine Geschichte, Symbolik, 2 sv. Berl. 1861. — Hübsch: Die altschristlichen Kirchen. Karlsruhe 1858—63. — Weingaertner: Ursprung und Entwicklung des christlichen Kirchengebäudes. Leipzig 1858. — ²⁾ Euseb. Vita Const. III. 48. IV. 58. — ³⁾ L. c. III. 40 42.

kteřý byl souběžnými řadami sloupů na tři, zřídka na pět lodí rozdělen; na východní straně vybíhal tento čtverohran v polokruh, tak zvanou apsis (ἄψις) neb konchu (κόχη).

Od časů Konstantina V. libovali si křesťané při stavění chrámů v základní formě kříže; prořizli totiž onen podlouhý čtyřhran ještě jedním na příč, tak že povstala příční loď, a celý chrám měl podobu osmihrannou. Tímto tvarem stavěli Konstantin V. a Helena; na Západě povstali tohoto druhu chrámové Lateranský, Svatopetrský, Maria Maggiore v Římě, sv. Apollináře v Ravenně a jinde. Za císaře Justiniana povstala stavba bánítá čili rotundní, v které jest chrám Božské Moudrosti (Sofie) v Kt. vystaven.

Vnitřek chrámu dělil se na tři díly; k západu byla: 1. předsaň (ναῦς ἔξω, πρόναος též παράδεισος dle sv. Lukáše 23, 43. atrium, vestibulum) pro katechumeny a kajicníky; 2. loď (ναός, navis, oratorium laicorum) pro věřící, kteří dle pohlaví byli od sebe odděleni; 3. kůr (βῆμα, sanctuarium), který byl mřížemi a záclonou od lodi oddělen a v apsidu vybíhal. Zde stál oltář, který byl v staré době obyčejně ze dřeva, ale od čtvrtého století z kamene. Jeho ozdobou byl kříž a svícny; a nad ním vznášel se Duch sv. ve způsobu holubice. Z počátku byl v každém chrámu jen jeden oltář, teprve na konci čtvrtého století činí se zmínka o více oltářích. Na rozhraní lodi a kůru, neb již v lodi samé, byly jeden neb dva stupně vyvýšeny pro lektory, a slouly ambon (ἄμβων); ještě vyvýšenější ambon měl biskup v kůru pro svou přednášku. V chrámě hořely věčné lampy na znamení, že Bůh ve dne i v noci má býti oslavován. U vchodu do chrámu nalézala se nádoba s vodou, která se pramen (κρήνη, cantherus) nazývala pro obmytí neb pokropení vstupujících.

Veliké chrámy měly postranní budovy, mezi nimiž obzvláště křtitelnice (φωτιστήριον, βαπτιστήριον, baptisterium) vynikaly; byly mnohdy tak veliké, že se tam synody konaly; jak vypadaly, ukazují baptisterie dosud původně zachované ve Florentii, Pise a v Římě, toto nazývá se Konstantinovo; dále bylo stavení pro uschování církevního nářadí, které sekretarium neb veliké diakonium (diaconium magnum) sloulo.

Když se zmínka o prvních chrámech činí, vypravuje se zároveň o jejich posvěcení, které se obyčejně při slavení synod dělo. Památka tohoto posvěcení konala se ročně, a byla

dnem slavnostním (encaenia, festum dedicationis ecclesiae, natale ecclesiae).

V této periodě byl odpor proti **obrazům** přemožen, a ony jsou do kultu uvedeny a obdržely místo, které jim přináleží, aby totiž ku poučení a vzdělání věřících a ku příhodné ozdobě chrámů sloužily. Především zdobil chrám kříž, který byl někdy buď bez figury Ukřižovaného, neb někdy ji měl (crucifix). Kříž, znamení naší spásy, skvěl se na vojenském labaru, na horách a dolinách, zdobil náměstí, ulice, cesty a domy soukromé, a byl takto vším křesťanům. Mimo kříž byly celé dějiny ze života Kristova, apoštolů a mučenníků na zděch chrámových vymalovány; tak chrám v Blachernách v Kt. měl na svých stěnách celý život Páně malbou znázorněný.

Nejdražší ozdobou chrámu, obzvláště oltářů, staly se **ostatky** sv. kříže a mučenníků. Každý chrám, ano každý jednotlivec chtěl mít sv. ostatky mučenníků; a této úcty zneužívali mnozí mnichové a vedli obchod s domnělými ostatky. Proto zakročil císař Theodosius I. r. 386 proti tomuto zlořádu, zakázal přenášení těl z jednoho místa na druhé a zapověděl všechno prodávání těchto sv. ostatků.¹⁾

Sv. kříž našla Helena, matka Konstantinova, za své přítomnosti v Jerusalémě²⁾.

§. 171.

Církevní roucho, básnictví a zpěv.

Velebnost kultu neobrážela se pouze v nádherných chrámech, nýbrž jevila se i v bohatém liturgickém rouchu, kterému za vzor sloužil šat starozákonních kněží. Liturgické roucho nedělilo se z prva mnoho od roucha obecného, teprve později lišilo se od něho na dobro. Obzvláště vynikalo roucho biskupské. Biskupové nosili na Východě sv. **štolu** bohatostí vynikající a **pallium** (ὠμμοφόριον) z bílé vlny. **Pallium** bylo i na Západě v užívání a od 6. století udělovali je papežové metropolitům na znamení jejich důstojnosti, pravomocnosti a závislosti na římské stolici. **Mitra** čili tiara byla na Východě i na Západě symbolum biskupské vlády; na Západě nosil ještě biskup **prsten**

¹⁾ Codex Theod. IX. 17. 7. — ²⁾ Socrat. I. 13. Sozom. II. 2. Theodoret. H. e. II. 10. Sulpit. Sever. hist. sacr. II. 47.

na znamení svého zasnoubení s diecézí, a **hůl** jako znak svého pastýřského úřadu.

Z pokory holili si duchovní po způsobu mnichů týmě hlavy (**tonsura** Petri, *signum passionis*) v rozličné formě, což později pro veškeré duchovenstvo se zákonem stalo.

Zvláštního šatu pro duchovenstvo mimo chrám nebylo; teprve na konci 4. století zavedlo se zvláštní roucho, které ale po všech krajinách nebylo jednotejné. V Kt. odívalo se katolické duchovenstvo černě; novatianské bíle ¹⁾).

Služby Boží staly se velebnější a uchvacující vyvinováním se poesie a hudby.

Již v první periodě byly **hymny** v chrámech a schůzích křesťanů zpívány. Jelikož tyto hymny se množily, často od neznámých auktorů, ano i haeretiků pocházely, zakázala synoda Laodicejská r. 372 can. 59. ²⁾ zpívání takových neschválených hymnů a zpěvů; a něco podobného přikázala synoda v Braze r. 563 stanovíc can. 12. ³⁾, že se mimo žalmy a hymny biblické nic jiného v chrámu pěti nemá. Ale synoda Tourská r. 567 dovolila can 23. ⁴⁾ mimo hymny Ambrosianské pění i jiných důstojných hymnů, když jejich skladatelé jsou známi, t. j. když byly od církve schváleny.

Nejznamenitější církevní básníci byli na Východě **Efrem Syrský**, který svými písněmi zapuditi hleděl z úst lidu písně bludaře Bardesana; **Synesius**, oba **Apollinarové**, **Řehoř Nazianský**, který jest nejplodnější a nejlepší básník křesťanský mezi Řeky; **Basil Veliký** a **Pavel Silentarius**.

Na Západě prosluli jako básníci křesťanští: **Juvencus**, **Viktorinus**, **Ilarius z Piktavia**, **Ambrož**, papež **Damasus**, **Coelius**, **Sedullus**, **Klaudianus Mamertus** († 470), **Paulinus**, biskup z Noly, **Prosper**, **Řehoř V.**, **Venantius Fortunatus** († okolo roku 603). Nejnadanější ze všech byl **Aurelius Prudentius Klemens**. Narodil se okolo r. 348 v Caesaraugustě (Saragosse), zastával vysoké státní úřady, nejsa však vším světským leskem uspokojen, vzdal se r. 405 v 57. roce svého věku všeho lesku, by v samotě toliko Kristu žil a zbytek svého života k oslavování jeho a svatých věnoval. Zemřel r. 431.

Zdali tak zvaný Ambrosianský hymnus „Te Deum laudamus“ od Ambrože pochodí, jenž prý jej z božského vnuknutí

¹⁾ Socrat. H. e. VI. 22. — ²⁾ Hefele C. G. I. 748. — ³⁾ L. c. III. 16. —

⁴⁾ L. c. III. 24.

při křtu sv. Augustina básnil, jest pochybno. Za to od něho pocházejí: ranní hymnus „Aeterne rerum Conditor;“ večerní „Deus, Creator omnium;“ píseň vánoční „Veni Redemptor gentium;“ dále „Splendor paternae gloriae“ a „O lux beata Trinitas.“

Že představení církve o vývoj křesťanského zpěvu pečovali, není nutno dokazovati. Zvláštní a neocenitelné zásluhy získali si v tomto oboru sv. Ambrož a Řehoř V. Zpěv Ambrosianský jest více rázu recitativního; Gregoriánský jest náš chorální, který jsa zvláštní školou pěstován a svou podstatou výtečný rozšířil své panství po celé církvi.

K zpěvu přidružily se varhany, které jej obžívovaly a podporovaly.

§. 172.

Církevní slavnosti a dñi sváteční.¹⁾

Den nedělní nabyt v této době slavnostnějšího rázu. Dle nařízení císaře Konstantina V. nekonaly se ten den soudy, odpočívaly všechny práce, a vojsko scházelo se ke společné modlitbě. V neděli nemodlili se křesťané kleče, nýbrž stoje, tak jako v době velikonoční, na památku z mrtvých vstání Páně²⁾.

Synody Arelatská a Nicaejská I. ustanovily čas, kdy velikonoce se slaviti mají. Ale když přece při výpočtu rozmišky mezi Římem a Alexandrií později vznikly, byly cyklem Dionysiovým odstraněny.

Čtyřicetidenní půst nabýval po celé církvi jednotejného rázu. Na Východě nekonala se v tomto čase posvátném všedního dne celá liturgie, než jenom missa praesanctificationum (mše předsvěcených chlebů), vyjma sobotu a neděli, kde se celá liturgie konala, a to proto, poněvadž konsekrace jest něco radostného. Tento čas neslavila se, vyjma sobotu a neděli, žádná památka mučenníků; bylo zakázáno slavení svateb a narozenin knížíat³⁾; půst zachovával se přísně, pokrmy požívaly se v pozdní hodinu: v Syrii a Malé Asii zachovávaly všeobecně

¹⁾ Alt: Das Kirchenjahr des christl. Morgen- und Abendlandes mit seinen Festen, Fasten und Bibellektionen historisch dargestellt. Berlin 1860. — ²⁾ Can. 20. syn. Nic. I. u Hefela, I. 414. — ³⁾ Can. 49—51. syn. Laodic. I. c. I. 746.

xerofagii, t. j. požívali pokrmů jenom sušených; synoda Trul-lanská zakázala požívání všech pokrmů, které od zvířat pocházejí, jako sýra a vaječ i v neděli, tak že jenom sušené pokrmy dokonale a vady na Východě v obyčej vešly; na Západě byl jenom veliký pátek dnem xerofagie¹⁾.

Obzvláště svatým byl poslední týden před velikonoce, zvaný „veliký týden“ (*ἑβδομας μεγάλη*), a v něm opět vynikaly zelený čtvrtek (dies anniversarius Coenae Domini), velký pátek (*ἡμέρα τοῦ σταυροῦ*, dies crucis) a veliká sobota (sabbatum magnum). Ve čtvrtém století nalézáme slavnost Nanebevstoupení Páně. Sv. Mamertus, arcibiskup Viennský, zavedl okolo r. 469 prosební dni s processím. Tyto prosební dny, s postem a odpočíváním od práce, zavedla po celé Gallii synoda Orleanská r. 511, která se na rozkaz krále Chlodviga slavila²⁾. Ve Španělsku pro provincii Tarragonskou zavedla je synoda Gerundská r. 517, jenže volila jiný čas, totiž tři dny po svatodušních svátcích a pak tři dny od 1. listopadu³⁾. Papež Lev III. (795—816) předsal je pro veškerou církev.

Slavností přibýlo v této periodě; tak slavnost Zjevení Páně (Epiphania Domini) rozšířila se z Východu po veškerém Západu; zato opět slavnost Narození Páně, která za papeže Liberia na Západě byla všeobecnou, přešla odtud na Východ a rozšířila se tam působením sv. Jana Zlatoústého. Na den Narození Páně mohl každý kněz tři mše sv. sloužiti: přípravou na vánoce byly od 7. století čtyři neděle adventní. K vánočům pojila se slavnost Obřezání Páně, kterou církev na 1. leden položila. Toho dne oddávali se pohané všelikým rozpuštělostem; církev chtějíc je vykořeniti určila pro tento den půst a později světla ho jako den Obřezání Páně; tak se praví na synodě Turonské r. 567⁴⁾. K těmto slavnostem přidružila se slavnost Obětování Páně v chrámu; na Východě sloula Setkání Páně, totiž se Simeonem (*ὑπαπαντή*, occursus Domini, srv. Luk. 2, 25.) a byla tam od časů Justina I. a Justiniana I. všeobecně konána; na Západě vešla do života od časů papeže Gelasia (492—496), obdržela zde později nádech Mariánský, ačkoliv podstatou zůstala slavností Páně, a jmenovala se slavnost Očištění Panny Marie (festum purificationis). O slavnosti Zvěsto-

¹⁾ Can. 56. l. c. III. 308. — ²⁾ Can. 27. u Hefela, II. 646. — ³⁾ Can. 2. a 3. l. c. II. 658. — ⁴⁾ Can. 17. l. c. III. 22.

vání Panny Marie zmiňuje se synoda Trullanská ¹⁾). Již za císaře Mauritia (582—602) konala se 15. srpna památka Zesnutí čili Nanebevzetí Panny Marie. Proměnění Páně slavila církev východní od 7. století, a připojila k těmto slavnostem památku (natalitia) všech apoštolů.

Slavení dne úmrtí mučenníků čili jejich zrození pro nebe (natalitia) rozmnožilo se valně. Památka sv. Štěpána Prvomučenníka spojila se důmyslně na Západě se slavností vánoční, poněvadž první svou krví vydal svědectví o božství narozeného Syna Božího. Hned po sv. Štěpánu byl svátek sv. Jana Evangelisty, a po tomto památka Mladátek. V Římě konali slavně 29. a 30. června památku smrti apoštolů Petra a Pavla; církev řecká konala 30. června památku všech apoštolů. Na Východě slavili jako oktavu svatodušních svatků památku všech mučenníků a svatých, poněvadž v nich působení Ducha sv. ovoce přineslo. Na Západě zavedl tento svátek papež Bonifacius IV. (607—614). Když mu totiž císař Phokas pantheon daroval, proměnil jej v chrám, který Panně Marii a všem mučenníkům zasvětil. Papež Řehoř III. přeložil tento svátek z 13. května na 1. listopad.

Mimo slavnost Narození Páně slavilo se v této době jenom ještě narození Jana Křtitele 24. června a položilo se důmyslně v onen čas, kde dnové počínají se krátiti, aby se tak jeho výpověď naznačila: Kristus musí růsti, já pak ubývatí. (Jan 3, 30.). Dne 29. srpna připomínalo se jeho Stětí. Od r. 631 konala se 14. září slavnost Povýšení sv. Kříže na památku vysvobození tohoto předrahocenného dřeva z rukou krále perského císařem Herakliem; později slavilo se 3. května i jeho Nalezení císařovnou Helenou.

Z ostatních svátků buďtež ještě připomenuty: slavnost kathedry Petrovy, den sv. Michaela archanděla, na Východě památka Machabejských bratrů, čtyřiceti mučenníků, mučenníka Theodora; ano každá církev měla své vlastní svátky svatých.

Svátky, slavnosti a posty církevní na konci 4. století vypisuje Epifanius takto: „Církevní sbory konají se dle nařízení apoštolů čtvrtý a šestý den a v neděli. Čtvrtý a šestý den jest půst až do 9. hodiny (t. j. do naší 3. hodiny odpolední); poněvadž čtvrtého dne (ve středu) byl Kristus jat, a šestého (v pátek) ukřižován. Tento půst až do 9. hodiny zachovává se

¹⁾ Can. 52. l. c. III. 307.

po celý rok v pravověrné církvi, vyjme-li 50 dní před svátky svatodušními, v nichž není dovoleno kolena ohýbatí a se postiti. Tento čas nescházíme se ve středu a v pátek o 9. hodině, ale jako v neděli již ráno. Též o slavnosti Zjevení Páně nepostíme se, ať na 4. nebo 6. den připadne. Ascetové zachovávají půst a bdění po celý rok, vyjme-li neděli a 50 dní. Církev katolická má neděle za dny radosti a nepostí se v nich; neboť nesluší v neděli se postiti; 40 dní před velikonoce tráví v postu; ale i tento čas nepostí se v neděli; 6 dní před velikonoce tráví všichni národové v xerofagii, t. j. nepožívají tento čas ničeho jiného, nežli chleba, soli a vody, a to ještě jenom u večer. Někteří horliví nepožívají po dva, tři nebo čtyři dni, někteří po celý týden ničeho až v neděli ráno při kuropění. Koná se šest bdění (vigilií) a o nich rovněž tolik sborů. Po celý půst konají se sbory od 9. hodiny až do večera. Na některých místech bdí se jenom od pátého dne do šestého a v noci před nedělí. Na některých místech slaví se pátého dne o 9. hodině sv. oběť, a lid se propouští, avšak xerofagie trvá dále. Ještě na jiných místech koná se tato oběť teprve v neděli ráno při kuropění, totiž na slavný den Vzkříšení, a propouští se lid, jak jest přikázáno. Křest a ostatní sv. tajemství konají se dle podání evangelia a apoštolů. Co do zemřelých činí se o nich jmenovitě zmínka, a modlitby, oběti a Tajemství přinášejí se (za ně). Pilně zachovává se obyčej v církvi, aby se modlitba ranní s chvalozpěvy a večerní se žalmy vykonávala¹⁾.

§. 173.

Křest a břmování.²⁾

Křest jako vchod do církve a znovuzrození člověka konal se s některými obřady, které jeho působení a účinky znázorňují. Jako v první periodě tak i nyní předcházeli katechumenat.

¹⁾ *Exposit. fidei* c. 22 sq. — ²⁾ Jos. Visconti: *De antiquis baptismi ritibus et caeremoniis*. Mediol. 1616. — Walch: *Historia paedobaptismi quatuor priorum saeculorum*. Jenae. 1739. — Martene: *De antiquis ecclesiae ritibus*. Antwerp. 1636—38. 4 T. — Selvagio: *Antiquit. christian. institutiones*. Vercell. 1778—1779. — Binterim: *Denkwürdigkeiten der kath. Kirche*. Mainz 1825—32. I. sv. 1. díl. — Krüll: *Christl. Alterthumskunde*. 1856 sv. I. 122 sq. — Höfling: *Das Sakrament der*

Ale mnozí buď z nedbalosti, aby přísný křesťanský život vésti a žádosti a kratochvíli pohanských na dobro odřící se nemusili, buď aby jsouce pokřtěni hned v život vešli, neb docela až na smrtelné lože, jsouce ustavičně katechumeny. Proti tomuto zlořádu bojovala církev se vši horlivostí. Synoda Elvirska vyměřila can. 42. pro katechumenat čas dvou let, konstituce apoštolské tři let, synoda Agdenská r. 506 can. 34. pouze 8 měsíců pro židy. V čas nebezpečenství smrti posloužilo se hned křtem.

Křtěnec byl exorcisován, biskup dýchal na něho, dotýkal se jeho uší pravě: Effeta (otevři se), totiž ku poslouchání slova Božího, kladl mu sůl do úst, na mnohých místech též mléko a med, znamení to znovuzrození milosti a sladkosti evangelické. Vlastní úkon křtu dál se vyjma nemocné trojím ponořením do vody; troje ponoření drželi pevně na Východě, poněvadž Eunomius, který jenom na smrt Kristovu křtil, jedno ponoření zaváděl; na Západě vyhlásil Řehoř V. jedno ponoření za dostačitelé a schválil je Španělům, aby se tak od Arianů lišili, kteří trojím ponořením tři stupně v božství naznačovali. Radu papežovu učinila synoda Toletanská r. 633 zákonem¹⁾. Později vznikl na Západě obyčej místo ponoření lití vody na hlavu. Biskup mazal dále křtěnce sv. olejem; obé, voda i olej, světily se. Mezi sv. úkonem držel křtěnec hořící svíci, obrácen jsa k západu odřekl se ďábla a všech skutků jeho, potom obrátiv se k východu připověděl se Kristu. Na konci sv. úkonu obdržel bílé roucho na znamení čistého a svatého života (kandidatus). Křest dítek začal v této době na Východě i na Západě býti všeobecným; bályť se matky, aby jejich dítky beze křtu nezemřely.

Zvláštní doby křtu byly slavnosti Zjevení Páně, Velikonoce a Letnice; ale hlavně velikonoce, kde se novokřtěnci v bílá roucha oblékali, je po celý týden nosili a v neděli po-

Taufe, nebst den andern Akten der Initiation. Erlang 1846—48. 2 sv. — Zezschwitz: System der christl.-kirchl. Katechetik. 1 sv.: Der Katechumenat oder die kirchliche Erziehung nach Theorie und Geschichte. Leipzig. 1863. — Bertieri: De sacramentis in genere, baptism. et confirmatione. Viennae 1778. — Brenner: Geschichtl. Darstellung der Verrihtung und Ausspendung der Sakramente. Bamberg. 1820. — Hahn: Die Lehre von den Sakramenten in ihrer geschichtl. Entwicklung. Breslau 1864.

¹⁾ Can. 6. u Hefela III. 73.

tom odkládali (*dominica in albis nempe depositis*, nebo *dominica post albas*); ale čistota a bělost, která se zevnitřním rouchem znamenala, měla v srdci po vždy zůstatí.

Svátostí biřmování posluhovalo se v této periodě nejčastěji odděleně ode křtu, jelikož zde z husta presbyteri křtili, a biskupové biřmování udělovali ve svých kathedrákách a pak na cestách visitačních. Na Východě udělovali presbyteri obyčejně, když křtili, též hned biřmování, kterýžto obyčej do života celé východní církve přešel a trvá do dnešního dne. Ale sv. křížma nesvěti tam presbyter, aniž smí světití; toto právo jest výhradně biskupské. Na Západě dovolovalo se presbyterům jenom v čas nouze a toliko v některých krajinách biřmovati; bylo k tomu potřebí papežského svolení, které na př. Řehoř V. udělil kněžím na ostrově Sardinii. Papež Innocentius I. zakazuje v jednom dekretu r. 416 presbyterům biřmovati, „poněvadž to jenom biskupům přináleží, kteří Ducha Utěšitele udělují“¹⁾.

O sv. křížmu a tudy o svátosti biřmování praví sv. Cyrill Jerusalemský: „Hleď, abys olej pomazání za pouhý olej neměl a lehce ho nevážil. Neboť jako Eucharistie vzýváním Ducha sv. není obyčejným chlebem, ale Tělem Kristovým: tak též onen sv. olej pomazání po vzývání není více pouhým olejem, aneb abych řekl obyčejným pomazáním, ale **darem Krista a Ducha sv.**, který jest přítomností jeho božství působícím účinně. Symbolicky maže se na čelo a jiné tvé smysly. A když viditelným pomazáním tělo mazáno bývá, posvěcuje se duše svatým a obživujícím Duchem“²⁾.

§. 174.

Slavení Eucharistie; rozličné liturgie; tajná kázeň³⁾.

Středem bohoslužby bylo v této době, jako v každé býti musí, konání sv. oběti, ke které se lidé udeřením na kov, později od 7. století hlaholem zvonů svolávali. Oběť skládala se

¹⁾ Denzinger: *Enchiridion*. str. 22. — ²⁾ Catech. 21. (myst. 3.) n. 8. —

³⁾ Leo Allatius: *De libris eccles. Graecorum*. Paris. 1646. — edit. Fabricii Hamburg. 1712. 4°. — Pfaff: *De liturgiis, missalibus, agendis et libris ecclesiast. orientalis et occid., vet. et modernae ecclesiae*. Tub. 1718; 1721. — Eus. Renaudot: *Liturgiarum orient. collectio*. Paris.

ze dvou částí z „*missa catechumenorum*“ a „*missa fidelium*“; při první části byli přítomni též katechumeni, židé a pohané, při druhé toliko věřící (*fideles*), kteří v církevním obcování stáli.

Missa katechumenů začínala dle rozličných liturgií buď se žalmy neb s čtením písem sv. Žalmy s antifonami a responsoriemi pěl buď kůr nebo lid na dva sbory rozdělený; toto bylo na Východě od 4. století, na Západě zavedl to sv. Ambrož. Mezi tím vcházel biskup s duchovenstvem k oltáři a jeden každý sedal na své místo. (Seděli však za oltářem, majíce obličej k lidu obrácený a nikoliv jako dnes, kde kněz jest k lidu zády obrácen). Od tohoto vcházení sluje začátek mše sv. Introit, který v našem missalu jest toliko pozůstatek starého pěni. Po introitu následovalo vroucí volání za milosrdenství Boží (*Kyrie eleison*), *Gloria* v rozličné formě; pak pozdravil biskup lid slovy: pokoj vám (*pax vobis*) a modlil se na hlas kollektu. (*Collecta, quia fidelium vota ab eo quasi colligebantur*). Potom posadil se na trůn za oltářem mu připravený, po něm usadili se presbyteri v polokruhu o stupeň níže, jahnové a ostatní duchovenstvo stáli. Tu vstoupil lektor na ambon a četl oddíl buď listů apoštolských nebo části ze Starého Zákona v řeči národní, které obyčejně v lektionáři již pro ten den byly určeny. Přečtené písmo vztahovalo se k jednomu každému pěním žalmu (*graduale*); když žalm se přezpíval, četl lektor, od 7. století

1715—16. 2 T. 40. — 2. edit. Francof. 1847. 2 T. 40. — Janus: *De liturgiis orientalibus*. Viteb. 1724. — Muratori: *Liturgia romana vetus, accedunt Missale Gothicum, Missale Francorum, duo Gallicana et duo omnium vetustissimi Rom. ecclesiae rituales libri*. Venet. 1778. 2 T. f. — Jos. Al. Assemani: *Codex liturgicus ecclesiae universae*. Rom. 1749—66. 13 T. 40. — Zaccaria: *Bibliotheca ritualis*. Rom. 1776—78. 2 T. — Martene: *De antiquis ecclesiae ritibus*. Bassano. 1788. 4 T. — Aug. Krazer: *De apostolis nec non antiquis ecclesiae Occident. liturgiis, illarum origine, progressu etc. liber singularis*. Aug. Vind. 1786. 80. — Palmer: *Origines liturgicae*. Lond. 1832. 2 T. — Daniel: *Codex liturgicus universae ecclesiae in epitomen redactus*. Lips. 1847—53. 4 T. — Binterim: *Die vorzüglichsten Denkwürdigkeiten der christkath. Kirche*. Mainz 1825—32. sv. 4. díl 2. a 3. — Mone: *Lateinische und griechische Messen aus dem 2. bis 6. Jahrh.* Frankf. 1850. — Propst: *Verwaltung der hochheil. Eucharistie*. Tübing. 1853. — J. Schneller et Marzohl: *Liturgia sacra*. Lucer. 1834—43. 5 T. — Schmied: *Liturgik*. Passau. 1840—41. — Lüft: *Liturgik*. Mainz. 1844—47. — Fluck: *Katholische Liturgik*. Regensburg. 1853—55.

jahen částku sv. evangelia. Pak přistoupil biskup k oltáři, nebo vstoupil na ambon a měl výklad čteného evangelia (homílie, traktat) nebo vykládal znenáhla celou některou knihu, neb měl řeč (sermo) o některém předmětu, který si vyvolil. Když biskup svou přednášku skončil, vykonala se modlitba za katechumeny, a oni obdrževše skládání rukou odebrali se na hlas jahnuv pryč; když odešli, vykonala se modlitba za kajícíky, kteří obdrževše skládání rukou, vzdálili se z chrámu, kde jenom věřící zůstali. Tu následovala modlitba za veškerou církev, duchovenstvo, všechny stavy, přátele i nepřátele. Z této modlitby zbylo v našem missalu pouze „oremus,“ modlitba sama odpadla. Symbolum Nicaeno- Kt. přijali v 5. století v Antiochii, od r. 519 též v Kt. do liturgie; po nich přijali je Španělové a pěli při mši sv. nedělní; tohoto příkladu následovala církev Gallská, ale nikoliv ještě Římská. Dle některých liturgií udíleli si věřící po té políbení pokoje, které však v církvi římské si až po konsekraci dávali.

Po udělení políbení pokoje činili jahni a podjahni přípravy k obětování; každý klad svůj dar na oltář, a mezi tím pěl se vhodný žalm s antifonou. Z toho pěni zbyl v missalu jenom nadpis: offertorium a antiphona. Čeho bylo z darů pro oběť potřebí, oddělilo se, a tyto obětní dary byly již ve 4. století podkuřovány. Jelikož při oddělování biskup rukou si potřásl, lil mu jahen na ně vodu, a pak modlil se biskup tak zvanou sekretu. Po skončené modlitbě následovala slavná praeface, v jejíchž prvních slovech vybízel biskup věřící, by vzhůru svých myslí pozdvihli (sursum corda); věřící odpověděli, že již tak učinili (habemus ad Dominum); dále vybízel je k díkučinění (gratias agamus Domino Deo nostro), a oni odvětili: „Jest to vhodné a spravedlivé.“ Potom pěla se praeface a ukončila s chvalozpěvem nebeským: „Svatý, Svatý, Svatý.“

Po praefaci začala hlavní podstatná část oběti a její jádro (*ἀναφορά*, actio, secretum), u nás tak zvaný kanon, který od časů Řehoře V. v ničem se nezměnil. Zde konaly se modlitby na Východě i na Západě za papeže, jehož jméno v diptychy bylo zanešeno, patriarchu, biskupa, císaře nebo krále, dobrodince a všechny věřící. Potom proměnil celebrující chleb a víno v Tělo a Krev Páně opakuje slova, která Spasitel nad těmito způsoby pronesl, a na Východě přidaje k nim ještě tak zvanou epiklési (*ἐπίκλησις*), vzývání Boha, aby Ducha sv. seslal a chléb a víno v Tělo a Krev Kristovu proměnil. Dle východních li-

turgii rozhrnula se po oněch konsekračních slovech záclona, která presbyterium neb oltář zakrývala, a celebrující pozdvíhoval Tělo a Krev Páně, jímž se věřící klaněli. Toto pozdvíhování přešlo do západní liturgie teprve v 11. století z příčiny bludu Berengarova. Po proměnění následovaly modlitby, kterými si věřící lid tuto oběť přivlastňoval, dále modlitby za biskupy, panovníky a laiky, kteří v obcování církevním zesnuli; dle některých liturgií, jako naší římské a pak oné sv. Cyrilla Jerusalémského, následoval Otčenáš a Beránek Boží (Pater noster a Agnus Dei); potom udělovalo se políbení pokoje.

Nastalo sv. přijímání; nejprve přijímal Tělo a Krev Páně biskup, po něm presbyteri a ostatní řádové duchovenstva po svých stupních, pak mniši a jeptišky, a konečně ostatní laikové. Biskup neb presbyter, který Večeři Páně podával, řekl: „Tělo Páně,“ „Krev Páně“ nebo „Tělo Páně zachovej duši Tvou;“ a přijímající odpověděl: „Amen.“ Mezi sv. přijímáním zpíval se vhodný žalm s antifonou, z něhož v našem missalu toliko antifona zbyla pod nadpisem: *communio*. Díl sv. Eucharistie uschoval se ve zvláštní schránce zvané *pastoforium* (παστοφόριον, *thalamus*, *secretarium*) na památku věčně trvající oběti eucharistické a na vyznání víry, že Tělo a Krev Páně pod oněma způsobama dále trvají. Po vykonané modlitbě za nasycení chlebem nebeským následovalo rozpuštění sboru čili církve (*dimissio*, *missa*).

Způsob konati oběť sluje liturgie v nejužším smyslu slova. A tu měly rozličné církve, podstatné části a jejich postup zachovavše tytéž, rozličné liturgie, které dělí se na východní a západní.

K liturgiím východním náleží 1. *liturgie sv. Jakoba*, čili Jerusalémská, která se od sv. Jakoba apoštola odvozovala a asi v podstatné části od něho pocházeti bude; 2. *Antiochenská*, která se brzo sv. Klementu Římskému, brzo též Jakobu apoštolu přispiovala a v Antiochii konala; 3. *Liturgie sv. Basilia*; 4. *Liturgie sv. Jana Zlatoústého*; oba zkrátili a přepracovali starší liturgie; obojí užívá se na Východě až do dnešního dne; delší Basiliovy o velikých svátcích a postních nedělích, kratší Janovy při obyčejném sloužení mše sv.; 5. *liturgie sv. Marka v Alexandrii*; mimo tyto hlavní užívali a užívají východní křesťané ještě jiných liturgií, které buď jsou zpracované dle uvedených neb též samostatné; samostatnou měli a mají Armenové vedle Jakobovy; k východním náleží 6. *gothicko-španělská*, jinak *mes-*

arabská zvaná, kterou Gothové z Východu přijali a zvláště přetvořili.

Mezi západními liturgiemi drží první místo *liturgie Římská*, která se od sv. Petra odvozuje, znenáhla po všech latinských církvích se rozšířila a všechny ostatní zatlačila. S ní srovnávala se liturgie *Africká*, vyjma některé zvláštní modlitby a čtení ze Starého Zákona. Římského původu jest i *Gallská* liturgie, kterou sice starší učenci za východní pokládali, novější však její římský původ ukázali; dostala východní nádech vniklými živly mesoarabskými.

Sakramentáře římské liturgie zpracovali papežové *Gelasius I.* a *Řehoř V.*

Milánská liturgie připisuje se buď sv. Barnabášovi, buď a to vším právem sv. Ambrožovi, který její starší formu přepracoval; má velikou podobnost s východními liturgiemi.

Oběť sv. Eucharistie konala se za živé i za mrtvé; za tyto obzvláště v den jejich úmrtí. Augustin mluví o oběti naší ceny za zemřelou svou matku Moniku¹⁾. Apoštolské konstituce praví: „Shromažďujte se na hřbitovech, konajíce čtení sv. knih a žalmy pějice za zemřelé mučenníky a všechny od věků svaté a za své bratry, kteří v Pánu zesnuli: též typickou a Bohu příjemnou Eucharistii královského Těla Kristova obětujte ve svých chrámech a hřbitovech²⁾).

Při oběti přijímali všichni Eucharistii pod oběma způsoby; ale že přijímání pod jednou dostačí, bylo všeobecnou věrou církve; tak bylo dovoleno vzíti k sobě Tělo Páně a uschováti je pro případ nebezpečnství v čas pronásledování, nebo když někdo na dalekou cestu chtěl nastoupiti, obzvláště bera se po moři; rovněž nesli s sebou poustevníci Tělo Páně na poušť, jelikož odcházejíce z tohoto světa neměli presbytera po ruce. V missa praesanctificatorum dělo se přijímání pod jednou; dítky přijímaly vždy pod způsobou vína.

Vedle slavných mší sv., kdy laikové ke stolu Páně přistupovali, byly mše sv. **soukromé** čili **privatní**, které jednotliví kněží, často též v soukromých kaplích sloužili, aniž kdo ke stolu Páně přistoupil.

Chléb bral se k Eucharistii na Východě i na Západě kvašený s malými výjimkami; teprve od sporů s Fotiem vyslovo-

¹⁾ De sacrificio pretii nostri pro defuncta matre „Monica.“ confess. IX. 12. — ²⁾ VIII. 30.

vala se církev západní pro chléb nekvašený, ale učí, že platná jest konsekrace v kvašeném i nekvašeném chlebu. K vínu přiměšovalo se od nejstarších dob něco vody.

Dle Tertulliana přijímali křesťané Večeři Páně lačni, což synoda Hippická r. 393 a třetí Karthaginská r. 397 can. 28. výslovně nařídily vyjmouce přijímání na Zelený čtvrtek, které se dle pravzoru teprve u večer dělo¹⁾.

Jelikož do slavení agap mnohé zlořády se vetřely, byly zakázány. Tak to činily synody Hippická r. 393, třetí Karthaginská r. 397 can. 29.²⁾ a Laodicejská can. 28.³⁾, které odbývání agap v chrámech zapověděly. Jelikož tento zákaz na všech místech ku platnosti nepřišel, opakovala jej synoda Trullanská can. 74.⁴⁾.

Tajemství víry, jmenovitě učení o Eucharistii, chovali křesťané před pohany u veliké tajnosti chráníce jich před zneuctněním, tak že katechumeni teprve po křtu v učení o svátostech uvedeni byli. Vidíme to jasně na katechesích sv. Cyrilla Jerusalemského, a sv. Ambrož praví, že by, vykládaje sílu svátosti nekřtěným, svátostí nevykládal, ale je zradil⁵⁾. Pečlivost v ukrývání Tajemství Páně, kterou předešlá perioda tak úzkostlivě zachovávala, nebyla ani v této, alespoň na jejím počátku, od svědomitých církevních učitelů na dobro opomenuta. Vždy vyjadřují se s jakousi zdrženlivostí, když před pohany, nebo bludaři, nebo smíšeným posluchačstvem mluví. Jasný příklad toho máme na vypravování Jana Zlatoústého a jeho životopisce Palladia o též události, totiž o vtrhnutí vojska do chrámu, kde Jan Zlatoústý byl, a o převržení sv. kalicha při této příležitosti. Ve své epistole ku papeži Innocentiovi praví Zlatoústý, „že nejsvětější krev na šaty oněch vojinů byla vylita“⁶⁾. Palladius píše pro smíšené publikum dí: „že voják vrazil do jahna symbola vylil“⁷⁾. Z tohoto způsobu mluvy lze snadno vyložit, že lutheráné i helveté pro své náhledy patristická místa uváděti mohou a také to činí.

¹⁾ Hefele, II. 54. — ²⁾ I. c. — ³⁾ I. 741. — ⁴⁾ I. c. III. 310. — ⁵⁾ Lib. de myster. n. 2. — ⁶⁾ Mansi, T. III. 1089. — ⁷⁾ Vita Chrysost. gr. et lat. ed Emer. Bicotius. Lut. Paris. 1680. str. 85.

§. 175.

Pokání¹⁾; odpustky.

O moci kněžské vázati a rozvazovati a o nutnosti speciálního vyznání hříchů mluví otcové této periody úplně jasně a zřejmě. Zlatouštý velebí a vynáší kněžskou moc nad moc andělskou a všechnu moc krále pozemského, poněvadž tento pouze tělo váže, „ale vazba kněží duši poutá a až k nebesům se vztahuje; co kněží zde na zemi konají, to Bůh na výsostech za pravé uznává; soudy svých sluhů Hospodin potvrzuje. Neboť což jiného jim udělil, nežli tuto nebeskou moc řka: Kterým odpustíte hříchy, odpouštějí se jim, kterým zadržíte, zadržány jsou“²⁾. Basilius V. dí: „Soudce chce se nad tebou smilovat, a tebe svého slitování účastným učiniti, ale jen když tě vidí, že jsi po hříchu pokorný a skroušený, že zlých skutků oplakáváš, tajné své viny **bez studu vyznáváš** a bratry prosíš“³⁾. Jinde praví: „Jelikož s druhem hříchu obrácení srovnávati se musí, proto jest nutno, **hříchy těm vyznávati, kterým udělování tajemství Božích svěřeno** jest, a konati důstojné ovoce pokání“⁴⁾. Řehoř Nyssenský praví: „Směle ukaž knězi, co skrytého jest, odkryj jemu tajemství duše, jako lékaři rány odkrýváš; on se jak o tvou čest tak o tvé zdraví postará“⁵⁾. Vyznání hříchů bylo buď tajné neb veřejné; veřejné dčlo se jen z těch hříchů, které byly vůbec známy, neb dčlo se ze zvláštní kajicní horlivosti, neb bylo od zpovědníka z důležitých příčin ukládáno.

Kajicní kázeň stala se v této periodě o něco mírnější, nežli byla v předešlé; za to vyvinuly se zúplna ony čtyři kajicní stupně a též se zachovávaly. Kdo veřejné pokání konati

¹⁾ Morinus: *Commentarius histor. de disciplina in administratione sacramenti poenitentiae XIII. primis saeculis*. Paris. 1651. Venet. 1702. — Boileau: *Historia confessionis auric.* Paris. 1684. — Sirmond: *Historia poenitentiae publicae inter op. T. 4. p. 325 sq.* ed. Venet. 1728. — Klee: *Die Beicht.* Frankfurt a. M. 1828. — Binterim: *Denkwürdigkeiten*, sv. 5. díl 2. str. 168 sq. — Endres: *Das Sakrament der Busse in der katholischen Kirche, geschichtlich dargestellt.* Aachen. 1847. — ²⁾ De sacerdot. lib. III. c. 5. — ³⁾ Hom. in ps. 32. n. 3. — ⁴⁾ Regul. brev. 288. — ⁵⁾ Orat. 13. ad eos, qui durius atque acerbius alios judicant.

začal, přijal vzkládání rukou biskupa a presbytera, a vykonala se nad ním předepsaná modlitba. Smíření s církví (*reconciliatio*) dělo se po skončeném pokání, v církvi římské obzvláště na Zelený čtvrtek, v církvi východní a španělské na Veliký pátek neb Bílou sobotu.

Toto veřejné pokání uložil sv. Ambrož i císaři Theodosiu V., když v prehlivosti 7000 obyvatelů Soluňských zuřivosti vojska obětoval, a totéž učinil biskup Synesius z Ptolomaidy a metropolita nad Pentapoli († okolo r. 414) praefektovi Andronikovi. Každý, kdo veřejnému pokání byl podroben, byl na čas z církve vyobcován (*excommunicatio minor* neb *prohibitio medicinalis*). Jiným trestem bylo úplné vyloučení z církve (*excommunicatio major*, *παιδείης ἀπόρρισις*, *ἀνάθεμα*), kterým haeretikové, velicí zločinci, neb zpurní ke svým představeným stíhání byli. Tato veliká klatba měla pro stíženého mnohé nemilé následky i pro občanský život; klatbou stížený pozbyl mnohých občanských práv, ubíhal mnohdy ve světské tresty, a ostatní věřící varovali se i občanského obcování s ním. Proto radili vždy církevní mužové, aby se tohoto ostrého prostředku zřídka, jen z nutných a podstatných příčin a se vši obezřetností užívalo. Biskup dav někoho do klatby oznámil to svým sousedům a čelnějším metropolitům, by kletý nikde do církevního obcování přijat nebyl.

V této periodě pominul ústav zvláštního presbytera pro kajiční kázeň určeného, který od časů Deciových soukromou zpověď kajicníků slyšel, způsob pokání předepsal, nad jeho zachováním bděl a čas přístupu k sv. přijímání určil. Byloť zastávání tohoto úřadu při takové hojnosti věřících nad síly jednotlivce, a zpovědi slyšeli tudy presbyteři vůbec.

Veřejnou zpověď odstranil v Kt. patriarcha Nektarius, jelikož jí neopatrný poenitentiarius podrobil paní, která s jahnem smilnila, a tím v Kt. veliké pohoršení způsobil¹⁾. Že tím soukromé zpovědi nezrušil, vidíme na jeho nástupci Janu Zlatouústém. Zpověď konala se nyní na Východě vyvolenému knězi, který sice druh pokání určil, ale jeho provedení a přístup ke stolu Páně svědomitosti jednoho každého ponechal. Proto ony čtyři třídy kajicníků zacházely samy sebou.

Na Západě přispěli k úpadku veřejné zpovědi z příčin závažných a křesťanům prospěšných sv. Augustin a Lev Vel.

¹⁾ Socrat. H. e. V. 19. Sozom. H. e. VIII. 16.

Lev vydal okružník k biskupům Kampanským, v kterém veřejnou zpověď odstraňuje, jelikož mnozí ze studu majíce své hříchy veřejnosti podati raději pokání nečinili, ale soukromou svátostní pevně drží, pravě: „Postačíť totiž ona zpověď, která se nejprve Bohu koná, a pak kuězi, který jako orodovník za přestupky kajicníků přistupuje“ ¹⁾. Augustin praví v tomto ohledu: „Jest-li hřích tajný, kárej v tajnosti; jest-li hřích veřejný a zjevný, kárej veřejně, aby se onen polepšil, a ostatní bázní naplnění byli“ ²⁾. Ostatně za časů Augustinových, Jeronymových a Pacianových podrobovalo se skoro jen ženské pohlaví veřejnému pokání, a svědčí to zajisté o jeho kajicní horlivosti ³⁾.

Aby kněží s kajicníky libovolně nenakládali, ale svědomitě a pokud možná všudy jednotejně kajícní kázeň řídili, vydali na Východě po příkladu Řehoře Divotvůrce, Basilius V., Amfilochius Ikonský a Řehoř Nyssenský kanonické listy; na Západě podali ve 4. století návod k řízení kajícní kázně sv. Ambrož svým dílem: *De poenitentia* lib II. a Pacianus ve své: *Paraenesis ad poenitentiam*. Z těchto návodů a sem příslušných církevních kanonů na přestupky věřících vznikly později poenitentialní knihy, v kterých tresty na jednotlivé hříchy obsaženy byly. Takové poenitentialní knihy byly v 5. století u Britannů a Irů, za časů sv. Kolumbana († 615) a Franků a jsou později v 7. a 8. století velmi hojné ⁴⁾.

Chladla-li kajícní kázeň v předešlé periodě, a snažili-li se kajicníci rozličnými a mnohdy nekalými prostředky, jako na př. přimluvnými listky mučenníků tresty církevní si zkrátiti: nastala v této době skoro všeobecná touha po jejich zmírnění a zkrácení nebo proměnění v skutky dobročinnosti; všichni toužili po **odpustcích** ⁵⁾. A církev mocí klíčů Kristem sobě udělených a po příkladu sv. Pavla, který uslyšev o pravé ka-

¹⁾ Ep. 168. — ²⁾ Sermo 83. de tempore c. 7. — ³⁾ Hieron. epist. 1. Pacian. de poenitentia. — ⁴⁾ Wassersleben: Bussordnungen der abendländischen Kirche. Halle. 1851. — ⁵⁾ Muratori: Dissertatio de redemptione peccatorum v Antiquitates Ital. med. aevi. T. V. p. 712 sq. — Binterim: Denkwürdigkeiten V. díl 2. str. 315 sq. díl 3. str. 165 sq. — Bendel: Der kirchliche Ablass in seiner historischen Entwicklung, dogmat. Auffassung und prakt. Anwendung. Rottweil. 1847. — Gröne: Der Ablass, seine Geschichte und Bedeutung in der Heilsoökonomie. Regensburg. 1863.

jicnosti Korintana, jehož z církve vyloučil, hned opět do církve přijal, odpouštěla **část církevních trestů** (neplnomocné odpustky), když kajicník zvláštní horlivost a dokonalé obrácení ukazoval, když jemu nebezpečenství smrti hrozilo, když jiné před odpadnutím od víry zachoval, nebo jiné víře získal. Úplné odpuštění všech trestů čili **plnomocné odpustky** nalézáme v této periodě po řídku.

§. 176.

Manželství ¹⁾.

Církevní otcové mluví v této periodě o manželství jako o svátosti a zmiňují se o jeho požehnání knězem. Toto požehnání dělo se mezi oběti, a ruce ženichovy a nevěstiny obvinuly se bílou a červenou páskou na znamení nerozlučitého spojení. Manželství pokládalo se v předešlé periodě za nerozlučitelné i v tom případě, když jedna strana cizoložství se dopustila. Svědky toho jsou Pastýř Hermův ²⁾ a apoštolský kanon 48. (47) ³⁾. Podobná ustanovení vydaly synody Elvirská ⁴⁾ a Arelatská ⁵⁾.

Tuto nerozlučitelnost manželství i v případě cizoložství drželi pevně na Západě a uváděli do života; proto vykládali slova Krista Pána (Mt. 5, 32. a 19, 7.) pouze na rozvod od lože a stolu. Povolněji počínali si na Východě, rušili v tomto případě manželství a dovolovali nevinné straně nový sňatek.

O manželství praví sv. Ambrož: „Poznáváme, že jaksi představeným a strážcem manželství jest Bůh, který netrpí, aby cizí lože porušeno bylo: a kdyby někdo učinil, že hřeší proti Bohu, jehož zákon přestupuje a milost ztrácí. A proto, poněvadž proti Bohu hřeší, ztrácí účastenství nebeské svátosti“ ⁶⁾. A jinde praví: „Jelikož manželství kněžským zacloně-

¹⁾ Binterim: Denkwürdigkeiten sv. VI. díl 1. a 2. sv. VII. 1. a 2. díl. -- Moy: Das Eherecht der Christen in der morgenländischen und abendländischen Kirche bis zur Zeit Karl's des Grossen. Regensburg. 1833. — ²⁾ L. II. mand. 4. n. 1. — ³⁾ Zoi: „Kdyby laik vlastní manželku vyhnal, jinou nebo od jiného propuštěnou přijal, budiž vyloučen.“ U Hefela, I. 789. — ⁴⁾ Can. 8—10. l. c. I. 131. 132. — ⁵⁾ Can. 10. l. c. I. 179. — ⁶⁾ De Abrah. lib. I. c. 7.

ním (velamine) a požehnáním posvěceno býti musí; jak může manželství býti nazýváno, kde není jednota (concordia) víry¹⁾.

Smišená manželství strany pravověrné se židem, pohanem nebo kacířem byla přísně zakázána. Praviť Ambrož: „V manželství jest jedno tělo a jeden duch. Jak může srovnávati se láska, když se nesrovnává víra“²⁾. Synoda Trullanská vyhlásila manželství mezi pravověrným a kacířem za neplatné a přikázala jeho rozvod pod trestem klatby³⁾.

Dále zakazovala se manželství mezi pokrevenci a sešvakřenými⁴⁾. I kmotrovství jako duchovní příbuzenstvo jak při křtu tak při biřmování tvořilo rušící překážku manželství v týchž stupních jako dnes⁵⁾.

Druhého manželství církev nezavrhovala, ale také ho neschvalovala a dávala svou nelibost nad ním tím na jevo, že takové snoubence na rok veřejnému pokání podrobovala; třikráte ženatí (trigami) musili 2—5 let pokání činiti⁶⁾.

§. 177.

Poslední pomazání; pohřeb⁷⁾.

O svátosti posledního pomazání mluví sv. Jan Zlatoústý pravě: „Kněží nejen při novém zrození našem skrze křest, nýbrž i později mají moc hříchy odpouštěti. Neboť: Stůně-li kdo z vás, zavolej kněží církve, a ať se modlí nad ním, mažíce ho olejem ve jménu Páně, a modlitba víry uzdraví nemocného, a ulehčí jemu Pán, a jest-li v hříších, budou mu odpущěni.“ (Jak. 5, 14. 15.)⁸⁾.

V sakramentáři Řehoře V. jest tato svátost úplně popsána, jakož i obřad svěcení oleje nemocných.

Odebral-li se křesťan na věčnost, pokládalo se jeho mrtvé

¹⁾ Ep. 19. — ²⁾ De Abrah. I. c. 7. — ³⁾ Can. 72. u Hefela, III. 310. —

⁴⁾ Can. 2. synody Neocaesarejské, u Hefela, I. 212; can. 61. syn. Agdenské r. 506 l. c. II. 641; can. 30. synody Epaonské r. 517 l. c. II. 665. — ⁵⁾ Synoda Trullanská praví v can. 53.: „Ti, kteří děti ze křtu vyzdvihli, nesmějí se s jejich matkami oženiti. Duchovní příbuzenstvo stojí výše nežli tělesné.“ l. c. III. 307. Římská synoda za Řehoře II.

vypočítává překážky manželství a praví v can. 4., „že žádný nesmí pojati za manželku svou duchovní matku.“ l. c. III. 332. — ⁶⁾ Can. 2. syn. Neocoerarejské. l. c. I. 212. — ⁷⁾ Binterim: Denkwürdigkeiten sv. V. díl 3. — ⁸⁾ De sacerdot. lib. III. c. 6.

tělo jakožto úd Kristův a chrám Ducha sv. za něco posvátného, neslo se od parabolanů a fossariů se vši cti na posvěcené místo pohřební (arca, coemeterium, dormitorium) a bylo zde do země položeno. Při hrobě konaly se modlitby, někdy při znamenitých osobách i pohřební řeči. Dále přinášela se za zemřelého oběť, která se 3, 9. a 40. dne opakovala, a konečně konala se památka dne úmrtího. Pravit Constitutiones apost.: „Co se týká mrtvých, konejž (slaviž) se den třetí v žalmích, čtení a modlitbách pro toho, který třetího dne z mrtvých vstal; rovněž den devátý na upamatování živých i mrtvých; a den čtyřicátý dle starého typu: neboť nad Mojžíšem tak dlouho truchlil lid; konečně den úmrtí (dies anniversarius) pro jeho památku“ (pro memoria ipsius) ¹⁾. A tak zůstal v Pánu zesnulý v ustavičném spojení s církví zde na zemi, která i tam svými modlitbami mu pomáhala, by brzo ku patření na tvář Boží přišel.

Jen odpraveným, sebevrahům a těm, kteří svou vinou beze křtu a jiných svátostí zemřeli, odpřela církev slavný pohřeb.

§. 178.

Nábožensko-mravní poměry křesťanů.

Tato doba jest čas, kde říše římská se svými pohanskými institucemi a svým pohanským obyvatelstvem rychlým pochodem v stát křesťanský se proměňovala. S tohoto stanoviska musejí mravy křesťanů oné doby býti posuzovány.

Občanské zákonodárství stávalo se mírnějším a bralo na sebe křesťanský ráz. Veliké zásluhy získali si v tomto ohledu biskupové, kteří ku průvodu císařskému náleželi a o to se zasazovali, aby ideje křesťanské i pro veřejný život ku své platnosti přicházely. Mírnost zákonodárství jevila se znamenitě vzhledem k otrokům. Otrok, kterého pán jeho v nemoci opustil, stal se na místě svobodným. Křesťanské kostely obdržely právo asylu; utekl-li otrok před týráním pánovým do chrámu, a ukázal-li se býti nevinným: tu byl právně jinému pánu prodán a tak svého tyрана zbaven; ukázal-li však se vinným: musil mu pán jeho útěk odpustiti, a pak teprve navrátil se otrok domů.

¹⁾ Lib. VIII. c. 42.

Snaha nábožných boháčů nesla se k tomu, aby bída spolubratří ulevení nalezla, a oni zakládali ústavy, kde sirotci, starci, nemocní neb ku práci neschopní zaopatření docházeli. V tom ohledu vyznamenávali se staří rodové římské Scipionů, Gracchů, Marcellů, Paulů atd., kteří v této době křesťanskými se stali. Majíce nesmírný majetek po celé říši činili hojné almužny po všech krajinách a zřizovali v nich ústavy dobročinnosti křesťanské. Co pohanský Řím naloupil, navracoval zpět křesťanský. Jmenovitě vyznamenávaly se v zbožné štědrosti matrony.

Církevní jmění sloužilo, mimo náklad na výživu duchovenstva a potřeby bohoslužby pro ulehčení bíd, chudých. Jmenovitě vynikala touto dobročinností církev římská, která ze svého bohatství zástupy chudých a pocestných vydržovala. Papežové nastoupili na místo císařů. Štědrost církve římské vypisuje krásně a krátce papež Martin ve svém žaláři v Kt. Když k němu císař poslal posly, aby se ho s strany výživy patriarchy Pyrrha v Římě tázali, pravil k svým nepřítelům: „Neznáte církve římské? Pravím vám, každému žebráku, který tam pohostinství hledá, podává se všechno, čeho potřebuje. Sv. Petr neodepře nikomu svých darů. Poznejte, jak se asi biskupovi vedlo.“

Křesťané vyšli z bojů pronásledování vítězně, přenesli svou starou zbožnost do nového řádu a chovali ji jako dědičný poklad v rodinách. Že nyní četní pohané bez vnitřního přesvědčení ze sobeckých ohledů do církve přicházeli a pak dále pohanským životem žili, jest vada a skvrna onoho věku, která však u každého národa, jenž v zástupech do církve vchází, se opakuje, a církvi nastává práce, která po celá pokolení trvá. Jiná vada křesťanů onoho času jest nesnášenlivost jejich ku pohanům, tak že úlohy se vyměnily; ale i zde obmezili se křesťané pouze na bourání pohanských chrámů a zabraňování modloslužby nesáhajice obyčejně na život pohanů.

Ony boje o články christologické, v kterých tisícové a tisícové účastenství měli, dokonale vědouce, oč tu běží, a kterými říše východní až ve svých základech se otřásala, jsou důkazem, jak živá a drahá byla víra věřícím, pro kterou vše, život, jmění a pohodlí obětovali. Temná stránka toho jest, že mnozí byli svedeni a v bludu uvázli, že hranice mírnosti a křesťanské lásky se přestoupily, že se násilnictví z obou stran páchalo, že se pro článek víry na mnoze na život dle článku

víry zapomnělo; ale boj duchovní má vždycky takové nehody v zápětí.

U mnohých zaběhla víra v pověřivost a pouhé konání zevnitřních dobrých skutků bez vnitřního zbožného úmyslu. Obzvláště zavládla touha po sv. ostatcích a poutěch do sv. země a zabíhala v pověru, proti čemuž sv. učitelé bojovali a onu touhu do pravých kolejí uváděli. Dobře praví sv. Jeronym: „Ne v Jerusalemě býti, ale nábožně tam žiti jest Bohu libé“¹⁾ Podobně vyjadřuje se sv. Řehoř Nyssenský²⁾. Oné zbožné žádosti po sv. ostatcích užili mnozí lakomí mniši pro sebe a zavedli v nich obchod, nehrozíce se ani podvrhování nepravých ostatků. Proti této bezbožnosti vydal císař Theodosius V. r. 386 zákon³⁾, a Řehoř V. truchlil toho velice⁴⁾.

Záhubně působilo na západní říši římskou stěhování národů, které jí konec učinilo. Zdivočení mravů jest následek hrůz válečných.

Ale z těchto časů pocházejí nejznamenitější učitelé církve, světla a ozdoby církve až do dnešního dne. Hlásali plamenným slovem zákon Kristův, byli horliví pastýři svých stád, stkvěli se všemi ctnostmi a nutně pro povahu lidské přirozenosti musili ve svém okolí četných následovníků nabyti, a tak šířila se ctnost a křesťanský mrav v osadách jejich péči svěřených. Svými spisy vybízeli v širších kruzích k bohabojnému životu, podávali návod k němu a pracovali tak na vinici Páně v krajinách, kterých tělesnými očima neznali.

Blahodárnost křesťanství ukázala se jmenovitě vzhledem k otrokům, kteří značnou část obyvatelstva říše římské tvořili. Pohanství učilo jaksi podstatnému rozdílu mezi svobodným a otrokem. Křesťanství neznalo ničeho podobného a pravilo, že oba jsou synové téhož Otce nebeského a tudíž mezi sebou bratři, a vyhlásilo propuštění otroka na svobodu za skutek obzvláště Bohu milý. Ve smyslu církevním pracovali její služebníci, biskupové a ostatní duchovní. Obzvláště dobyl si v tomto ohledu nesmrtelných zásluh sv. Jan Zlatoustý. Ve svých kázáních

¹⁾ Ep. 49. ad Paulinum monach. — ²⁾ Ep. 2. de iis, qui adeunt Hierosol. — Ep. 3. ad Ambrosium et Basilissam. — ³⁾ Cod. Theod. IX. 17, 1. — ⁴⁾ Epist. lib. IV. ep. 30. — Srv. Binterim: Denkwürdigkeiten — von den Wallfahrten IV. díl 1. str. 606 sq. — Marx: Die Wallfahrten in der katholischen Kirche, historisch-kritisch dargestellt. Trier 1842.

vykládal původ a podstatu otroctví, vykládal změnu, jakou Kristus do pojmů svobody a nesvobody zavedl, vybízeli plamennými slovy, aby mezi pánem a otrokem křesťansko-bratrský poměr panoval, navodil pány, aby otroky dali cvičiti v řemeslech a uměních, a žádal na páních jednoduchými slovy, aby své otroky na svobodu propustili. Tyto řeči šířily se po způsobu onoho času v opisech i v dalších kruzích a vybízely ku přemýšlení o této sociální otázce, která se ve formě, v jaké stávala, duchu křesťanskému protivila. Věda, že jeho řeči u mnohých pohoršení vzbuzují, pravil přece ku posluchačům, že od svého počínání neupustí a k tomuto předmětu opět a opět se navrátí, ačkoliv jim takto obtížným přichází. Na Západě věnoval těmto sociálním poměrům zvláštní pozornost sv. Ambrož a po něm Augustin.

Následkem učení církevního a působením otců nalazíme četné propouštění otroků na svobodu a zároveň poskytování jim pomoci, aby svého živobytí sami si dobytí mohli. Bohaté rodiny dávaly zde dobrý příklad. Sv. Melania Mladší propustila s vůlí svého manžela Pinia 8000 otroků. Sv. Samson, který u Řeků má příjmení Xenodochos a byl vrstevníkem císaře Justiniana I., daroval zástupům svých otroků svobodu a udělil jim prostředky, aby na svobodě živi býti mohli. Že méně zámožné a chudší rody a rodiny nezůstaly v tomto bohubíběm skutku pozadu, nemusíme ani dokládati. Dle svědectví Salviana, církevního spisovatele v Gallii z 5. století, bylo propouštění otroků na svobodu denním zjevem.

Církev rušíc svým působením staré otroctví zabraňovala zároveň povstávání nového. Proto pokud hmotné její prostředky sahaly, kupovala jaté a propouštěla je na svobodu. Ano máme příklady, že biskupové zlaté a stříbrné nádoby kostelní prodali, aby peníze na vykoupení jatých sehnali. Dále hlásala to za skutek milosrdenství Bohu obzvláště milý, když křesťan bližního ze zajetí vysvobodil.

Jakkoli církev vřed otroctví z lidského pokolení s veškerou úsilností zapuditi se snažila, zakazovala přece přísně samovolné osvobozování sebe otrokům, vylučovala takové otroky z církve a nevázala nikoho ku propuštění otroků zákonem, ponechajíc zde pole křesťanské lásky a nechtějíc sociální revoluci vyvolati.

Mizením otroctví a ušlechtním a pronikáním sociálního zla staré doby křesťanskou láskou šířila se nutně mravnost,

vníkala do poslední třídy lidské společnosti, dopomáhala této k časné blaženosti a zamezovala tím nákazu, kterou svobodní z otroků brali.

Zbožný ráz této doby jeví se dále v bohatém životě mnišském.

§. 179.

Původ, úloha a zásluhy mnišství ¹⁾.

Jak jsme již pravili, nemá církev ve svém depositu fidei toliko zákony, ale i rady, které jsou nejvyšší stupeň následování pozemského života Kristova. Kristus neměl majetku, byl panicí a poslouchal úplně svého Otce nebeského, s kterým byl ustavičně i jako člověk spojen. Proto chce-li člověk na dobro a trvale spojití se s Bohem, a tudíž toliko s ním obcovati, musí se vzdáti svého majetku a odtrhnouti svou mysl od starostí pozemských, které majetek nutně plodí; musí vytrhnouti se ze svazků rodinných a vzdáti se všech poměrů, na kterých spočívají; nesmí konečně plniti vůli svou, nýbrž vůli představeného, kterého si sám vyvolil, neb který byl mu dán. Člověk musí, když to jinými slovy vyjádříme, žíti v chudobě, čistotě a poslušnosti. Kdo tyto rady zachovává, obdrží za to od Boha poklad v slávě nebeské; t. j. její vyšší stupeň.

Život podle těchto evangelických rad není církvi nic cizího a samo v sobě přehnaného, naopak něco čistě lidského a v podstatě církve zakořeněného. Neboť stopy takového života nalézáme u Židů při Essenech a Therapeutech, dále nalézáme je u pohanů v Číně, Tibetu a Indii; v pravé však dokonalosti a vznešenosti jeví se tento život pouze u křesťanů. První, kteří

¹⁾ Martenne: *De antiquis monachorum ritibus*. Lugd. 1690. — *Codex regularum monasticarum*, ed. Holstenius. Rom. 1661. 3 T. 40, auxit Brockie. Aug. Vindel. 1759. 6 T. f. — Moller: *De monachorum origine, incremento et decremento*. Altorf. 1700. — Binterim: *Denkwürdigkeiten* sv. III. díl 1. a 2. str. 406 sq. — Smidt: *Die Mönchs-, Nonnen- und geistl. Ritterorden nebst Ordensregeln und Abbildungen*, Augsb. 1838 sq. — Henrion: *Allgemeine Geschichte der Mönchsorden*, německy od Fehra. Tübing. 1845. — Montalembert: *Die Mönche des Abendlandes* 1860. — Evelt: *Das Mönchthum in seiner innern Entwicklung und seiner Wirksamkeit bis auf den h. Benedikt*. Paderborn. 1863. — Cropp: *Origines et causae monachatus*. Goett. 1863. — Týž: *Das katholische Mönchsleben*. Göttingen 1865.

tento život vedli, byli apoštolé, a po nich měla církev vždy askety ve svém lůně.

K vedení takového dokonalého života ukázala se samota býti nejvhodnějším prostředkem, jelikož člověka od nesčíslných předmětů, které ducha roztržitým činí, vzdaluje, od nebezpečnosti svůdného světa ho chrání a čas mu zjednává, aby se modlitbě, rozjímání, zkoumání písem sv. a bohu libým skutkům věnovati mohl. Povstali poustevníci a obývali pouště a odlehlé krajiny.

Ale poustevníci ve svých samotách poznali záhy, že člověk jest tvor společenský a jen v společnosti a společnosti prospívá, a proto úplná čili absolutní samota pro něho se nehodí, alespoň pravidlem dokonalého života býti nemůže. Proto sestoupili se dobrovolně v spolek, aby v něm a jím evangelické rady pěstili a zachovávali stojíce pod správou jednoho ze svého středu vyvoleného; vznikli klášterové.

Jelikož církev mimo ony tři evangelické rady, které ve svém životě vzory jeviti musí, má každého času ještě zvláštní nutnou potřebu, které odpomoženo býti musí, povstali mezi mnichy rozliční řádové, kteří vybrali si za úkol života, aby právě stávající potřebě, a to hned, svým životem a svou silou odpomohli, a tak hrozná nebezpečnosti od církve odvrátili.

Mnichové byli hned ve svém počátku pevnou hradbou proti rationalismu, který se v boji christologickém jevil. Co se přičetní o Kristu hádali a o něm báдали, žili oni podle Krista. Jelikož však život podle Krista není nic jiného, nežli rozjímání božských pravd, pracovitost v dobývání tělesných potřeb, mrtvení bujnosti těla a ducha a prokazování skutků milosrdenství bližnímu; jelikož dále tento život podle Krista u mnichů v eminentním smyslu a u veliké míře se nalézal: jest mnišství pravou filosofií života, která úkol člověka v největší vznešenosti a pravdě podává a síly k jeho dosažení poskytuje. Zásluhy, kterých si mnichové o křesťanství a člověčenství dobyli, jsou neocenitelné. Oni přispěli 1. znamenitě ku pádu pohanství ve všech křesťanských národech a ku přemožení bludů, které proti církvi povstaly; 2. byli mezi severními národy nejhorlivější missonáři, a jen benediktini obrátili na 20 říší ke křesťanství; missie mnichů obsahovaly a obsahují celý svět, ano i katolické země; 3. z jejich středu na Východě od 3. století, na Západě od 5. vycházeli nejen nejčtenější, ale i nejučenější a největší biskupové, učitelé a spisovatelé; 4. zakládali

školy, vyučovali mládež, zachovali svým opisováním spisy latinských a řeckých klasiků a díla sv. otců a církevních spisovatelů, a byli jediní nosičové vzdělanosti a učenosti po mnohá století, jimž za vynalezení množství umění děkovati máme; klášterové byli a jsou sídla znamenitých knihoven, sbírek a uměleckých kabinetů; 6. vzdělávali pouště v úrodné krajiny, zakládali osady a města, byli pohostinní, stavěli sirotčince, nemocnice, chudobince, a ulevovali tak bídě člověčenstva; 7. v zpourách lidu byli poslední útočiště panovníků a papežů; 8. vynikali svatostí života a čítají ze svého středu více svatých, které ctíme, nežli všichni ostatní stavové dohromady.

Mnichové jsou stav, na který církev s pýchou a hrdostí pohlíží a pohlížeti musí; chyby jednotlivců nevadí výtečnosti a zásluhám celku.

§. 180.

Mnichové na Východě; sv. Antonín a jeho nasledovatelé.

Zakladatelem života klášterního jest sv. Antonín, který první rozptýlené poustevníky v jeden celek spojil, jejich představeným, čili jak ho nazývali, otcem se stal a první klášter ve Faiu založil. (Při slově klášter nesmíme na naše budovy mysliti, nýbrž několik poblíž sebe stojících neb i nedaleko od sebe rozptýlených chýží tvořilo klášter v těchto dobách, aneb též se nazývalo laurou). Později založil sv. Antonín klášter Pispir na patě hory Kolzim u Červeného Moře.

Sv. Antonín narodil se v Egyptě r. 251 po Kr. v místě, které se Koma nazývalo, z urozených, bohatých a křesťanských rodičů, kteří ho po křesťansku vychovávali a mimo dům nikam nepouštěli bojíce se mravní náказы. Jako chlapec naučil se krásným vědám. Když byl asi 18—20 let stár, zemřeli mu rodiče zanechavše jeho s mladší sestrou, a on spravoval celý dům. Ještě neuplynulo ani 6 měsíců od smrti rodičů, když jda do chrámu přemýšlel o tom, jak apoštolé všechno opustili a Krista následovali a rovněž tak první věřící. Vejda do chrámu Páně slyší slova Kristova: „Chceš-li býti dokonalým, jdi, prodej, co máš a rozdej chudým, a budeš mítí poklad v nebi; a pojď a následuj mne“ (Mt. 19, 21.). Tu pokládal Antonín své myšlenky po cestě za vnuknutí Ducha sv. a čtené místo za vyzvání Boží, rozdělil své pozemky, (které

300 jiter velmi úrodných polí obnášely) a ostatní své jmění mezi chudé, zanechav toliko to, čeho sestra k výživě potřebovala, a věnoval se poblíž svého domova ascetickému životu. Navštěvoval poustevníky, o nichž pověst se až k němu donesla, pracoval svýma rukama, co si vydělal, upotřebil na svou výživu a na podporování chudých, modlil se, a co četl, vštípil si hluboko do paměti, tak že mu paměť za knihu sloužila. Pokrm jeho byl chléb se solí a nápoj voda; o víně a mase nebylo u něho ani řeči, spával na pouhé zemi. Všichni, kteří ho znali, milovali ho a nazývali miláčkem Božím. Při vši své přísnosti života byl trápen upomínkami na své statky, starostmi o svou sestru, žádostí po penězích, cti, lahodných jídlech a pohodlí života, nečistými myšlenkami a žádostmi. Tato pokušení s pomocí Boží všechna přemohl a odebrav se hluboko do pouště na hory přebýval tam v jednom starém opuštěném zámku. Byl právě 35 let star. Zde žil v úplné vzdálenosti od světa jediné Bohu, nepřipouštěl k sobě svých přátel a obdržel dvakrát do roka vrchní částí stavení chleby vždy na půl roku. Jelikož pověst o něm daleko a široko se roznesla, a četní touhu měli, život jeho následovati: otevřeli násilím dvěře a spatřili Antonína, kterého po 20 letech tak na těle nezměněného našli, jako když je opustil. Antonín napomínal všechny k bohabojnému životu a pohnul mnohé, že život poustevnický zvolili. Povstaly kolem něho kláštery a poušť se obydčila. Otcem všech byl Antonín.

Za časů pronásledování Maximina Daje opustil Antonín se svými druhy poušť a odebral se do Alexandrie, aby se mučenníkem stal, neb alespoň mučenníkům sloužil. Nechtěje sám sebe pohanům vydati sloužil vyznavačům v žalářích a dolech, napomínal ty, kteří před soudnou stolicí stáli, doprovázel odsouzené na smrt až na místo popravy a setrval u nich, až skonali. Jelikož soudce horlivost Antonína a jeho druhů viděl, vydal ostrý zákaz, aby žádný mnich před soudnou stolicí se neukazoval ani v městě se nezdržoval. Druhové Antonínovi ukryli se ten den, Antonín však sám postavil se druhý den na vyvýšené místo, aby oči praefektovy na něho padly. Všichni divili se tomu, i praefekt ho viděl, ale pominul ho, a tak nedosáhl koruny mučennické.

Po skončeném pronásledování navrátil se na poušť, vnikl hlouběji do ní a učinil své obydlí na hoře Kolzim. Nikdy neměl obcování s Meletiany, nemluvil s Manichaey, leda je na-

požíval k obrácení, opovrhoval kacířstvím Arianským a varoval před jejich řečmi jako před jedním hadů. A když tito o něm pověsti roztrušovali, jako by s jejich učením a náhledy se srovnával, rozhorlil se nad tím, a pobádán jsa biskupy a svými druhy odebral se do Alexandrie, kde veřejně klatbu nad bludem Ariovým vyřkl. Vystoupení jeho zde bylo tak velebné a vznešené, že četní pohané víru přijali. Navrátiv se na svou horu měl zde častěji rozmluvy s filosofy, kteří ho navštěvovali, a s nimiž skrze tlumočnicka mluvil; neboť řeč jeho mateřská nebyla řecká, nýbrž domácí egyptská. Z těchto rozmluv mluví hluboké přesvědčení o pravdě víry, září zdravý rozum a vtip, a ony ukazují, že měl známost i pohanské mythologie. Jednou tázal se dvou filosofů, kteří ho navštívili: „Proč podnikáte tak obtížnou cestu, abyste prostičkého člověka spatřili.“ Když mu odpovíděli, že není prostičkým, ale velmi rozumným, pravil k nim: „Přišli-li jste ke prostičkému, tu jest vaše namáhání marné; ale máte-li mne za rozumného, buďte, jako já jsem.“ Když jednou jiní k němu na horu přišli, aby si z něho žerty tropili, že vědeckého vzdělání nemá, tázal se jich: „Co myslíte, co bylo dříve, rozum nebo věda, a co z obou plodí druhé? Jest rozum původce věd, neb věda rozumu?“ A když odpovíděli, že prvé jest rozum, a tento teprvé že vědu vynalezl, odpověděl Antonín: „Kdo má tedy zdravý rozum, tomu vědy není potřebí.“

Pověst o Antonínovi donesla se až k císaři Konstantinovi, tak že mu on a jeho dva synové Konstantius a Konstans listy psali. Obdržev je svolal Antonín mnichy a pravil: „Nedivte se, že císař nám píše, neboť on jest člověk; ale tomu se raději divte, že Bůh lidem zákon napsal a skrze svého vlastního Syna s námi mluvil.“ Zprva nechtěl listů přijati; teprve na domluvu mnichů to učinil a císařům odpověděl napomínaje je ku křesťanskému životu.

Když byl 90 let star, byl ctižádostí pokoušen, jako by byl nejdokonalejší všech poustevníků, jelikož žádný z nich v úplné odloučenosti od světa a v takové přísnosti Bohu prý neslouží jako on. By ho Bůh z tohoto klamu vyvedl, zjevil mu, že v nějaké vzdálenosti od něho bydlí muž o kolik nad něho dokonalejší, a poručil mu, aby ho vyhledal. A tak našel Antonín sv. **Pavla Thebauského**, a byl vyveden ze svého klamu.

Antonín poznávaje, že se blíží smrt, poručil své svrchní

roucho s pláštěm, který svatý Athanasius mu daroval, Athanasiovi, druhé roucho biskupu Serapionovi, spodní svým dvěma mnichům, jejichž jména byli Makarius a Amathas, a přikázal jim, by tělo jeho do hrobu položili a o místě tom nikomu ničeho neříkali. Když (17. ledna 356) máje věku 105 let zemřel, učinili tak jmenovaní mniši, a proto žádný neví až na ně, kde Antonín jest pochován. Tak vypravuje sv. Athanasius v díle: *Vita s. Antonii* a dokládá ke konci: „Každý však, kdo ono roucho obdržel, chová je jako drahý klenot, neboť kdykoliv na ně patří, vidí jaksi Antonína, a když je obléká, nosí takofka jeho napominání“¹⁾. Tato slova jsou krásné svědectví Athanasiovo pro úctu ostatků po svatých. Tělo Antonínovo bylo r. 561 nalezeno a do Alexandrie přeneseno. Když se Saracenové Egypta zmocnili, bylo do Kt. převezeno; odtud dodáno do Francie a chová se nyní ve farním chrámu sv. Julia v Arelatu.

Sv. Antonín jest tvůrce života mnišského, roznítil k němu lásku u svých vrstevníků, zalidnil pouště a v několika desetiletích jeho působení rozšířili se mniši po všech provinciích Egypta.

Jeden z nejznamenitějších jeho učenníků byl **Ammonius**, bohatý Egyptan. Jsa svými příbuznými k sňatku přinucen, přiměl po odchodu svatebních hostí svou nevěstu, že Bohu panenskou čistotu slíbila, a tak sloužili Bohu oba v panenské čistotě 18 let. Potom odebral se do hor Nitrických, shromáždil kolem sebe kruh učenníků, stal se jejich vůdcem na cestě dokonalosti a zůstal v živém obcování se sv. Antonínem.

Organisátorem a zákonodárcem mnišského života jest sv. **Pachomius**. Pocházel z pohanských rodičů, byl rodem Egyptan, konal vojenské služby a naučil se křesťanství znáti jsa u jedné křesťanské rodiny ubytován. Dojem, který tato rodina svým bohabojným životem na něho učinila, byl tak hluboký a o pravdě křesťanské ho tak přesvědčil, že navrátil se z vojny křesťanem se stal. Jeho křesťanští přátelé upozornili ho na vznešený život mnichů, a on se pro tento způsob života rozhodl. Proto odebral se do poustevny ascety Palemona, která poblíž Červeného Moře ležela, a vymohl si od něho přijetí za

¹⁾ *Vita s. Antonii*. n. 92. Život sv. Antonína od Athanasia přeložil do němčiny Clarus 1857. — Týž: *Die Grundzüge der christlichen Mystik im Leben des h. Einsiedlers Antonius*. Paderborn. 1858.

učenníka nedav se těžkostmi poustevnictví, jak mu je Palemon svědomitě líčil, zastrašiti. U Palemona pobyl 12 let a odebral se hlouběji na poušť na místo, které se Tabenna nazývalo, obdržel zde prý od anděla řeholi pro budoucí své učenníky, vystavěl zde klášter a zavedl mezi svými učenníky společný jistým pravidlem uspořádaný život. Jelikož jeho učenníci po krajině rozptýleni neb alespoň v celách od sebe odlehlých nebydlili, nýbrž pohromadě v jednom stavení neb celách vedle sebe ležících bytovali a jedním pravidlem se řídili, slouli coenobité, a jejich obydlí coenobium (κοινόβιον), claustrum, klášter. Jelikož Pachomius v Tabenně veliké množství učenníků nabyt, rozdělil je na několik spolků čili klášterů dada každému vlastního představeného. Zemřel r. 348.

Mezi tím, co mužové ve spolky mnišské čili kláštery se sestupovali, nezůstalo ženské pohlaví pozadu. Ascetky byly všdycky v církvi a to v hojnějším počtu nežli byli ascetové; tyto sestupovaly se též k společnému životu, a sestra Antonínova, sestra Pachomiova a manželka Ammoniova byly středy, kolem nichž se spolčovaly. Pachomius jest opět jejich zákonodárcem, který pro klášter své sestry řeholi sepsal. Tyto klášternice nazývaly se egyptským jménem nonny (nonnae = panny); jejich zevnějším odznakem byl závoj, mitrella, koruna to panenství a někdy i prsten jako symbol zasnoubení s Kristem.

V Palaestině štípl mnišství sv. **Hilarion** ¹⁾. Pocházeje z pohanských rodičů v Gaze usedlých byl od nich do Alexandrie poslán, aby tam svého vzdělání nabyt. V Alexandrii stal se křesťanem, a slyše pověst o Antonínovi odebral se k němu. Pobyt u něho nějaký čas opustil ho (r. 307), žil podobným způsobem ve své vlasti Palaestině a shromáždil kolem sebe množství učenníků založil pro ně kláštery. Nejznamenitější sídlo mnichů v Palaestině byla laura sv. Sabby poblíž Jerusalema, kde až přes 1000 mnichů bydlilo; v šestém století povstala tak zvaná nová laura.

Z Palaestiny šířilo se mnišství po Syrii a Mesopotamii. Když těmito krajinami r. 357 sv. Basilius cestoval, našel tam již dobře zařízené kláštery, které dle všeho několik desíteklet staré býti musily. Navrátiv se do vlasti stal se předěležitou

¹⁾ Hieronym. Vita s. Hilarionis Eremitae.

osobou pro vývoj mnišství na Východě. Hned po svém návratu založil první mužský klášter na svém otcovském statku v Pontu na řece Iris zvané; na proti němu na druhé straně žila jeho matka sv. Emmelie s jeho sestrou sv. Makrinou ve středu zbožných panen, tedy v ženském klášteře. K tomuto prvnímu klášteru připojily se v Pontu brzo jiné. Když se stal arcibiskupem v Nové Caesarei, zavedl zde hned poblíž města spolek mnichů a spojil s ním veliký hospital, který se Basilius nazýval a veliké znamenitosti dosáhl. Dále založil ženský klášter, jehož obyvatelkyně kanonissy pojmenoval. Pro své kláštery vypracoval velikou a malou řeholi, kde jim způsob života předepsal. Jelikož tak hluboko do života mnišského zasáhl, a jeho řehole výtečnou se prokázala, zavládla úplně na Východě, a mnichové východní přijali od něho jméno Basiliánů a mají je do dnešního dne.

V Armenii a Malé Asii snažil se mnišství rozšířit Eustathius, biskup Sebastenský; před polovicí čtvrtého století byly kláštery i v Persii a od smrti sv. Basilia († r. 376) nepohřešovala snad žádná východní provincie mnichů a klášterů.

Mnichové žili, jak jsme pravili, buď v laurách neb klášterích. Takovýto spolek měl za hlavu opata (otce), který též řecky hegumenus (ἡγούμενος — náčelník) neb archimandrita sloul (ἀρχιμανδρίτης — představený mandry čili kláštera.) Když byl klášter neb laura četná, stál po boku opatově jako dohlizitel menšího oddělení dekan neb centurio, kterých ve větších spolcích kolikráte několik stávalo. Nad opaty stáli záhy vyšší představení tak zvaní exarchové, kteří vedli dozor na kláštery jedné provincie.

Všichni mnichové bývali laikové a jen představení mívali některé vyšší svěcení, ale nikoliv vždycky; všichni stáli pod bezprostřední dohlídkou biskupovou jako ostatní věřící; základním pravidlem všech řeholí bylo zachování tří slibů, chudoby, čistoty a poslušnosti; ale tyto sliby nevázaly na celý život, každý mohl, kdy chtěl, z kláštera opět vystoupiti a k světskému životu se vrátiti; avšak navracení do světa platilo i ve světě za lehkomyšlnost, nestálost a slabost.

Zvláštní druh mnichů byli **Stylité a Akoimethi**.

Stylité bydlili na sloupech. První mnich tohoto způsobu byl sv. **Simeon** u Antiochie. Byl div světa, četní putovali k němu nejprve ze zvědavosti, ale slyšíce jeho slova a vidouce přísný jeho život navracovali se domů změněni na duchu. Ne-

jen Syrové, ale i Peršané a Arabové, ano mnozí až ze Španělska a Gallie navštěvovali ho. Mnohým kočujícím kmenům byl otcem a apoštolem obrátiv je na víru. Simeon žil 28 let na sloupu a vykonal na něm svým způsobem života více, nežli kterýkoli jiný vrstevník. Nalezl sice mnohých následovníků na Východě, mezi nimiž byl mnich Daniel u Kt., na Západě snad jediného Vulfilacha, jahna u Treviru, ale tento způsob života se neujal. Musíme se jemu více diviti nežli mysliti, aby kdo ho následoval.

Akoimethy (ἀκοιμήσις — beze sna sc. mnichové) založil **Alexander**, rodem Maloasiat a císařský úředník v Kt. v pátém století. Vzdam se svého úřadu odebral se na samotu a tu měl úmysl, že založí klášter, jehož mnichové by ve dne i v noci Hospodina chválili. Klášter založil v Syrii a rozdělil mnichy na šest korů, které se ve zpěvích a modlitbách Hospodinu střídaly. Druhý klášter toho druhu založil v Kt., který vědami proslul.

Zvláštní druh mnichů, čili lépe řečeno, zvláštní druh zkažených mnichů byli egyptští **Remozoz** a syrští **Sarabaité**, kteří dva a dva po spolu žili a žádného představeného nad sebou neměli. Byliť zkázou mnohých mnichů, kteří nechtěli jiného poslouchati a tudíž na svou pěst a dle své vůle poustevničili. Nejhorší z mnichů byli tak zvaní **Gyrovagi** čili po česku tuláci, kteří žádnou řeholí se neřídili, v žádném spolku ani po dvou nežili, nýbrž z místa na místo přecházeli a libovolně po svém zdání žili. Jak vidíme i v tomto sv. stavu nalezla se pleva mezi pšenici, přimísil se koukol k dobrému zru.

§. 181.

Mniši na Západě.

První důkladné zprávy o životě sv. Antonína a o klášterích, které Pachomius v Tabenně založil, přinesl na Západ sv. Athanasius, když r. 340 do Říma přišel prosit papeže Julia za ochranu. Pravdu jeho slov dotvrzovali celým zevnějškem a

¹⁾ Lautensack: De Simeone Stylita. Viteb. 1700. — Krebs: De Stylitis. Lips. 1753. — Uhlemann: Simeon, der erste Säulenheilige. Leipz. 1846. — Pius Zingerle: Leben und Wirken des h. Simeon Stylites. Innsb. 1855.

svým způsobem života dva mnichové Ammonius a Isidorus, kteří se v jeho průvodu nalézali. O několik let později sepsal Athanasius život sv. Antonína, který u všech čtenářů pravý zápal pro nový způsob života vyvolal a četné k následování pohnul. Jmenovitě paní a panny ze vznešených starořímských rodů, jejichž obrácení tohoto času se stalo, zamilovaly si klášterní život a villy senatorů proměnily se v kláštery, kde ascetové a ascetky bez vlastních řeholí Bohu u vzdálenosti od světa sloužili. Nejstarší dle pevných zásad zřízené kláštery povstaly na Západě v Gallii působením sv. Martina.

Sv. **Martin** byl syn římského vojenského tribuna; maje svého věku 10 let stal se proti vůli svého otce katechumenem a cítil touhu po mnišském životě. Jsa dítě vojenské musil dospěv státi se po zákonu vojínem, ačkoliv k tomu stavu žádné náklonnosti necítil. Obdržev z vojny propuštění r. 356 odebral se do ascetického zátíší a žil po nějaký čas na ostrově Kaprarii. Potom vešel ve spojení se sv. Hilariem, biskupem Piktavským, a založil s jeho pomocí klášter v Piktaviu. Když se sám stal biskupem Turonským, založil brzy po svém povýšení druhý klášter blízko u Turona. Při jeho pohřbuúčastnilo se 2000 mnichů, jakkoli před ním žádného mnišského spolku v Gallii nestávalo¹⁾.

O něco málo později založil sv. **Ambrož**, arcibiskup Milánský, u Milána klášter; tohoto času na sklonku 4. století vzniklo množství ascetických spolků čili klášterů na březích moří, která Itálii obkličují, a po ostrovech.

Jelikož ale tyto kláštery s oněmi na Východě zápasiti nemohly, nevynikajíce, ovšem že příčinou podnebí a krajiny, onou přísností života, proto putovali mnozí zbožní křesťané na Východ, žili po nějaký čas v tamních klášteřích a zůstali tam někdy až do smrti. Příklady toho máme na sv. Jeronymovi, Rufinovi, sv. Melanii starší a mladší, svatě Eustochium a jiných.

Okolo r. 410 založil sv. **Honorat** klášter na pustém ostrůvku Lerině, který má asi hodinu v objemu. naproti městu Antibes leží a úplně byl pustý. Ostrůvek dostal v krátkém čase jiné vzezření, stal se útočištěm věd, semenišť zaslužilých knížat církevních a matkou mnohých svatých. Sv. Honorat umřel jako arcibiskup Arelatský r. 428²⁾.

¹⁾ Reinkens: Martin von Tour, der wunderthätige Mönch und Bischof. Breslau. 1860. — ²⁾ Vita s. Honorati v. acta Sanctorum 16. Jan.

O něco málo později asi r. 415 založil **Jan Kassian** v Massilii dva kláštery, jeden pro mužské a druhý pro ženské. Sv. Kastor, biskup z Aosty, chtěje mnišství do svého města uvést, prosil Jana Kassiana za řeholi pro svůj ústav. Kassian složil svou zkušenost na Východě mezi mnichy nabytou ve dvou dílech¹⁾ a věnoval je sv. Kastorovi. První dílo, tak zvané instituce popisují zevnitřní život, druhé, tak zvané konference, jádro, ducha a moudrost mnichů, které navštívil.

Z Itálie uvedl mnichy do Afriky sv. Augustin, který nejprve po svém návratu do vlasti s některými přátely asceticky v úkrytu na svém statku žil. Jako presbyter založil ve svém příbytku v Hippu klášter, a jako biskup proměnil své biskupské obydlí v druhý klášter, jehož členy veškerí duchovní města se stali a pohromadě bydlili. Sestra sv. Augustína byla představenou ženského kláštera v Hippu.

Ve Španělsku žili sice někteří poustevníci a asceti, ale tento způsob života vpády barbarů Vandalů, Suevů a Gothů a obsazením země od nich zanikl. Po utišení těchto bouří přišel tam okolo r. 560 sv. Donat se 70 mnichy z Afriky a založil klášter v království Valencii. Tímto štipením bylo mnišství v oněch krajinách obnoveno.

I Britannie měla mnichy a kláštery, jak Pelagius a Coelestius, kteří byli mnichové z oné země, dokazují, ale o jejich zniku nemáme určitějších zpráv.

§. 182.

Sv. Benedikt z Nursie.

Všechny posavadní kláštery na Západě neměly žádného pevného zákona, každý z nich sloužil Bohu v přísném životě po svém způsobu, a představený čili opat řídil své mnichy po svém náhledu. Zákonodárcem západních mnichů jest sv. Benedikt.

Sv. Benedikt narodil se dle tradice benediktinů Montekassinských okolo r. 480 u Nursie z vážené a bohaté rodiny. Za příčinou studií byl v mladistvém věku poslán do Říma, vida však zkaženost studující mládeže opustil město a přišel na místo, které se Sublakum (Subiaco) nazývalo. Zde maje 14 neb 15 let svého věku usadil se a bydlil v jeskyni tamního příkrého pohoří. Po tři léta zde žil, a žádný o něm nevěděl

¹⁾ De institutis coenobiorum, a collationes patrum.

nežli jeden mnich jménem Romanus ze sousedního kláštera, který ho tam našel, a jemu chleba poskytoval, kterého si ze svého postu od úst utrhl. Toto světlo však dle řízení Božího nemohlo zůstat v úkrytu, nýbrž musilo býti postaveno na svícen a svítiti světu. Pastýřové pasouce svá stáda v oné krajině našli Benedikta a rozhlásili všude po celém okolí jeho svatost. Mnozí opustili svět a stali se jeho učenníky. Poblíž Sublaka byl klášter, jehož mnichové po smrti svého opata Benedikta za svého představeného zvolili, ač tento velice jejich vůli se opíral. Ale brzo pykali své volby, jelikož nový opat zaváděl řád, který se jejich zesvětšilým myslí přičil. Proto ustanovili se na tom, že nepraktického a nezkušeného opata, jak pravili, otrávením se zbaví, a podali mu při stole sklenici s vínem, do kterého jedu přimísili. Benedikt požehnal po svém obyčeji víno, sklenice praskla, obsah její se rozlil, a on poznal bezbožný úmysl mnichů. Vytknuv jim ostře jejich hřích, vzdal se důstojnosti opatské a navrátil se do své samoty r. 510.

Jeho však svatost byla již veleznáma a přivedla mu mnoho učenníků, tak že v okolí Sublaka 12 klášterů založil. Do každého usadil 12 mnichů pod správou opatovou, ale vrchní řízení a vedení všech podržel ve svých rukou. Někteří Římané dali mu své syny na vychování, tak Equitius svého 12letého syna Maura a patricius Tertullus svého syna Placida r. 522, který byl ještě dítě. Oba proslavili se později velice.

Toto svaté působení Benediktovo vyvolalo nenávisť a zášť Florentia, presbytera sousedního kostela. Nejprve chtěl Benedikta chlebem otrávit, a když se to jemu nepodařilo, sáhl k ďábelskému prostředku a vpustil lehká děvčata do klášterní zahrady, aby jeho mnichy zkazily a tak mravně ho zabily. Benedikt, maje spásu svých mnichů na mysli a nechtěje jich pro svou osobu mstě bezbožníkův vystavovati, odevzdal opatům celé řízení klášterů a opustil Sublakum. Bezbožný Florentius netěšil se dlouho svému vítězství. Právě nalézal se na taras svého domu, když mu odchod Benediktův byl zvěstován; tu se zřítíl taras a pochoval ho ve svých troskách.

Benedikt prochaje ze Sublaka bral se na jih a usadil se na hoře Monte-Kassinu. Zde shromáždil kolem sebe opět veliký kruh učenníků a založil po celém světě znamenitý klášter Monte-Kassino. Zde složil pro své mnichy řeholi o 73 kapitolách, která se za „řeholi svatou“ (*regula sancta*) a od Ducha sv. vnuknutou pokládala.

Benedikt klade v ní hlavní váhu na ocho' nou poslušnost a zapření sebe samého jako oběť vlastní vůle Bohu. Každý, kdo do kláštera vstoupiti chtěl, musil se ročnímu noviciatu podrobiti; setrval-li při svém úmyslu, byl veden do kaple neb oratoria kláštera a zde před celou společností slíbil, že **doživotně v řádu čili klášteře zůstane**, mravů svých polepší a představeného poslouchati bude. Tento slib napsal též vlastní rukou, neb neuměl-li psáti, učinil pod ním nějaké znamení, kterým jej za svůj přijal, a položil jej na oltář. Potom obdržel klášterní roucho, a jeho vlastní uložilo se do komory pro případ, kdyby z kláštera vystoupiti chtěl. Listinu, která slib obsahovala, vzal opat k sobě a nevydal ji, ani když slibující vystoupil. I dítky mohly klášteru býti od rodičů věnovány, který pak je pro jejich budoucí život v řeholi vychoval.

Roucho bylo svrchní, kukulle s kapucí, která kryla ramena a po těle dolů splyvala, pro zimu a nehody počasí; spodní, tunika, která nahému tělu přiléhala; škapulíř při práci, aby se tuniky ušetřilo; konečně střevíce a punčochy.

Strava byla jednoduchá a záležela v poledne a večer ve dvou vařených jídlech, aby mnich voliti mohl, dále obdržel každý libru chleba a heminu (snad asi žejdlík) vína; požívání masa čtvernohých zvířat bylo přísně zakázáno, jen neduživí a nemocní směli masa požívat; dni postu a způsob jeho byly do podrobn určeny. Mimo klášter neměl nikdo ničeho požívat.

Všichni spali v společných ložnicích na rohožkách a sice oblečení svým rouchem. Mnich vstal na dané znamení ve dvě hodiny ráno, a celý den byl dopodrobna rozdělen mezi služby Boží, veřejné čtení písem sv. a spisů otců a práci, která denně 8 hodin trvala. Každý buď již z dřívějšího života uměl nějaké řemeslo neb umění, aneb se jemu teprve v klášteře musil přiučiti a pak je provozoval.

Neposlušný mnich byl postupně trestán vyloučením od společného stolu, od choru, tělesným trestem a konečně vyvržením z kláštera, když předešlé tresty s účinkem se minuly.

V čele kláštera stál opat, kterého všichni ze svého středu volili, a který ten nejhodnější býti měl. Po volbě byl od biskupa neb ostatních opatů žehmán. Při všech důležitějších věcech měl se všemi bratřími se raditi, rozhodnutí však mohl samostatně učiniti. Pro vnitřní kázeň stál mu po boku praepositus (probošt neb převor) jako v důstojnosti po něm nejbližší, dále vedli vždy nad 10 mnichů dekaní dozor. Správu hmotných

prostředků čili oekonomii kláštera vedl cellerarius (sklepník), nemocné ošetřoval infirmarius, jiný mnich pečoval o pohostinství příchozích a konečně jeden ze starších mnichů bděl u fortny (fortnýř).

Celá řehole ukazuje praktický organisující smysl Římana, má při vši přísnosti patřičný ohled na západní krajiny, na západní život a časové potřeby a jest proto v článku o zevnitřním zapírání a mrtvení těla mírnější nežli východní. Čím jmenovitě nad ně vyniká a v organisaci mnišství hluboko zasahující pokrok činí, jest stálost místa a doživotní slib učiněný, což obé zavedla. Papež Řehoř V. chválí velice tuto řeholi, a ona si zjednala svou vhodností a přiměřeností vchod do všech klášterů, vypudila všechny ostatní řehole a zavládla samojediná na Západě. Do Gallie zavedl ji sv. Maurus a do Sicilie sv. Placidus, oba milovaní vychovanci Benediktovi.

Paměti hodný jest to úkaz, že všichni sv. patriarchové mnichů jako Antonín, Pachomius, Basilius, Augustin, měli sv. sestry, které svým bratřím nejen tělem, ale i duchem byly sestrami. Tu nalézáme i u sv. Benedikta. I on měl sestru sv. Scholastiku, která od mladosti Bohu se zasvětila a nedaleko Monte-Kassina jako představená ženského kláštera, jenž dle podání měl býti klášter Plumbariola, ve vši nábožnosti žila.

Jednou za rok navštěvovala svého bratra; při poslední návštěvě stala se ona událost, kterou Řehoř V. vypisuje a jež tvoří lekce druhého nokturnu v officiu sv. Scholastiky 10. února. Více o této světici není známo. Benedikt viděl v duchu její sv. duši bráti se do radosti věčné; sám nepřežil dlouho odchodu své sestry z tohoto světa. Poznáváje, že se smrt blíží, dal se odnésti do kaple, posilnil se Tělem a Krví Páně, dále se od svých učenníků postaviti přímo, pozdvihl rukou k nebi, a modle se skončil v sobotu 21. března r. 543 maje 63 léta svého věku. Jeho tělo bylo pochováno v kapli sv. Jana Křtitele, kterou na Monte-Kassinu na místě pohanského chrámu vystavěl¹⁾

¹⁾ Srv. Gregorii Magni: *Dialogorum liber II. sive vita s. Benedicti inter ejus opera*; v act. Sanctorum 21. Mart (T. III. 274 sq. u Mabillon; *acta Sanct. Ord. s. Benedicti až do r. 1100.* Paris. 1668 — 1702. 9. T. f. I. 3 sq.) — Týž: *Annales ordinis s. Benedicti.* Paris. 1703—13. 5 T. f; T. 6. f. od Martena. — Martene: *Commentar. in regul. s. Benedicti.* Paris. 1690. — *Menologium Benedictinum.* Feldkirch. 1655. — Brandes: *Benediktinerbibliothek: Leben Benedikts, Regel und Erklärung*

Památka Benediktova zůstane v církvi a v člověčenstvu po veškerá pokolení požehnanou; neboť on prokázal církvi ve všech odvětvích jejího života a člověčenstvu v jeho vzdělanosti a pokroku svými učenníky nejznamenitější služby, a jeho řehole nezanikne nikdy ve světě.

§. 183.

Blud vzhledem ku křesťanskému životu. Aërius, Eustathius, Jovinianus a Vigilantius.

Když okolo r. 355 Eustathius byl biskupem v Sebastě učiněn, odtrhl se od něho jeho posavadní přítel a semiariansky smýšlející presbyter Aërius, potáhl po sobě část církve a stal se náčelníkem sekty, po něm Aërianů zvané. Tvrdil, že mezi biskupem a presbyterem není rozdílu, že modlitby a dobré skutky živých za mrtvé těmto neprospívají, a že svěcení velikonoc jest židovskou pověrou ¹⁾). Sekta zanikla brzy.

Jmenovaný Eustathius, biskup ze Sebasty a jeden z náčelníků Semiarianů ²⁾), zabředl ve své ascési, které byl oddán, až do bludů, kterými všechen spořádaný život církevní hubil. Nabyl četných stoupenců. Bludy Eustathianů vypočítává synoda za jejich příčinou v Gangře (mezi l. 362—70) slavená, a jsou tyto: Oni zavrhovali manželství, rozváděli uzavřená, a upírali ženatým všechnu naději v Boha; zavrhovali oběť ženatých kněží a neúčastnili se jí; upírali spásu bohatým, kteří všeho na zemi neopustili; postili se v neděli a nezachovávali církevních postů; někteří zavrhovali požívání masitých pokrmů; měli zvláštní schůzky neúčastnice se veřejných služeb Božích; odložili obyčejná roucha a nosili zvláštní mnišská, a dovolovali i ženským tato mužská roucha nositi. Synoda zatratila tyto bludy ve 20 kanonech ³⁾).

Jovinian mnich, zdali v Miláně nebo někde jinde, jest nejisto, věnoval se nějaký čas přísné ascési. Ale okolo r. 388 upadl v blud s strany dobrých skutků a učil: 1. Panictví, vdovství a manželství jsou prý jednostejně záslužna; 2. rovněž

derselben. Einsiedeln. 1856—58. 3 svazečky. — Týž: Der Benediktinerorden nach seiner welt.histor. Bedeutung. v Tüb. Q. Sch. 1851 str. 1—40. — Lechner: Leben des h. Benedikt. Regensb. 1857. ¹⁾ Epiphanae haeres. LXXV. Philastrii haer. LXXIII. August. de haeres. c. 82. ²⁾ Socrat. H. e. II. 43. Sozom. H. e. III. 14. — ³⁾ Hefele, I. 752—65.

půst není záslužnějším nad požívání pokrmů, které se s díkůčiněním děje; 3. všichni, kteří s plnou věrou na křtu znovuzrozeni bývají, nemohou opět ďáblem býti přemoženi; 4. všichni, kteří milost křestní zachovávají, mají touž odměnu k očekávání; a konečně 5. Maria sice počala Krista jako Panna, ale neporodila ho jako Panna, jelikož porodem panenství ztratila; jinak prý by se musilo tvrditi, jak to Manichaeové činí, že tělo Kristovo nebylo skutečné, ale jenom zdánlivé. A skutečně vinil katolíky z manichaejského a doketského bludu. Dle své soustavy změnil docela svůj posavadní život, oddal se pohodlí a světským rozkošem a rozšiřoval svůj blud slovem i písmem. By stoupenců nabyt, odebral se za papeže Siricia do Říma a přemluvil tam mnohé Bohu oddané panice a panny (askety a asketky), že v manželství vstoupili; ale z kněží nemohl žádného po sobě potáhnouti, ano i znamenití laikové, jako Pammachius, který z listů sv. Jeronyma znám jest, povstali proti němu a žádali na papeži jeho zavržení. Siricius svolal r. 390 své duchovenstvo na synodu, zatratil na ní blud Jovinianův a oznámil listem ¹⁾ svůj výrok sv. Ambrožovi, který již před tím písemně proti Jovinianovi bojoval. Ambrož svolal svou synodu do Milána, která výrok papežův za svůj přijala, Joviniana s jeho bludem zatratila, a papeže o tom zpravila ²⁾. Písmem bojoval proti Jovinianovi sv. Jeronym ³⁾.

Duchem spřízněn s Jovinianem byl **Vigilantius**, presbyter v Barcinoně, který rodem z Kalagarre (Caseres) v Gallii pocházel. R. 404 vydal knihu, v které proti počtě sv. ostatků, bdění na hrobech mučenníků, zapalování tam světél, vzývání svatých, jejichž přímluva prý nám prospěti nemůže, bezženství duchovenstva, mnišství a posílání almužen do Jerusalema brojil. Riparius a Desiderius poslali tuto knihu sv. Jeronymovi, aby ji vyvrátil. Jeronym vyplnil jejich přání ⁴⁾.

¹⁾ U Mansiho T. III. 663. Harduin, T. I. 852. — ²⁾ U Mansiho, T. III. 664 sq. Harduin, T. I. 853. Srv. Hefele, II. 47, 48. August. de haeres. c. 83. — ³⁾ Adv. Jovin. lib. II. — ⁴⁾ Hieronym. adv. Vigilantium; ep. 61. ad Vigilant. ep. 109. ad Riparium. Srv. Schmidt: Vigilantius, sein Verhältniss zu Hieronymus und zur Kirchenlehre. Münster. 1860.

§. 184.

Závěrek.

V epoše, o které jsme rozprávěli, stala se církev ochranou a řízením Božím ze zrna hořčičného velikým stromem ve všech odvětvích svého života. Pojala národy řecko-římské vzdělanosti do svého lůna a rozšířila se i za jejich hranice, vyvinula část svého učení, jmenovitě učení o Bohu, o jeho vnitřním trojičném životě, o osobě Kristově a milosti, pojala je v přísně určené pojmy a zplodila vědu, která plamenem a pokladem nevyčerpatelným pro všechny věky zůstane, zbudovala svou ústavu na základech Kristem položených, a rozvila svou bohoslužbu a svůj život v překrásných formách.

Nadešel čas, aby též národové mimo říši římskou bydlící v zástupech do církve vešli; a tu přivedl je Bůh jaksi sám k světlu v tak zvaném stěhování národů. Byli to Germané a Slované. Římská říše jako říše byla všecka zpukřela, despotie císařů ničila každý svobodnější ruch a život; staří římsští rodové bud vymřeli, anebo ztratili své římské sebevědomí; a národům v provinciích nebylo pranic do zachování říše; bylo jim lhostejno, sloužiti tomu neb onomu; nebylo vědomí jednoty a celku. Za těchto poměrů klesla západní říše a stala se majetkem nových živlů, národů to germanských; východní říše, kde poměry poněkud jiné byly, přežila skoro o 1000 let západní, ale její život bylo umírání znenáhla, až konečně podlehl Islamu.

Církev obrátila veškerou svou péči k národům germanským a slovanským, aby je Kristu získala, a stýkala se málo a to obyčejně nepřátelsky s Řeky, až konečně páska, která ji s nimi pojila, se na dobro přetrhla.

I.

Ukazovatel věcí.

(Číslo znamená stránku.)

A.

Ad quercum, synoda r. 403 str. 450 a n.
Aelia Kapitolina 144.
Africká synoda r. 419, str. 726.
Agape 136, 291, 741.
Alexandrin. synoda r. 320, str. 359.
Anazarbská synoda str. 496.
Ancyrská synoda r. 314, str. 282.
Antinomismus 208.
Antiochie, synoda r. 330, str. 372, r.
340, str. 384, arianská, r. 341, str.
386 (in encaeniis), r. 344, str. 397,
r. 358, str. 412, r. 390, str. 438.
Apokatastasis 211, 255.
Apollinarismus 499 a n.
Apologie 167.
Aquileja, synoda r. 700, str. 576.
Arelatská synoda r. 314, str. 150, 276,
r. 476, str. 469.
Ariminská synoda r. 359, str. 412, 418.
Astorická synoda r. 446, str. 442.

B.

Básnictví církevní a jeho pěstitelé
730 a n.
Bezierská synoda r. 356, str. 407.
Bezženství duchovenstva 265 a n.
Biskupství, 132 a n.

Biřmování, 269, 734.
Bludařství, dějiny 345 a n.
Bohoslužba, 727 a n.
Bordeauxská synoda r. 384, str. 440.
Braccarská synoda r. 563, str. 442.

C.

Caesarea, synoda r. 334, str. 375.
Caesaroaugusta, synoda r. 380, str. 439.
Capitula tria, 555 a n. (κατάλατα).
Census, 38.
Církev, založení 48.
Coemeterie, 294.
Constitutum, 560, 569.

D.

Dějepisů církv. methoda či forma str.
4 a n.
Dějiny, jich pojem, obsah str. 1 a n.,
rozdělení str. 6 a n.
Diakonství, 132.
Diecése, 657 a n.
Dies natalis, 205, stationum 295.
Diplomatika, 11.
Diptychy, 291.
Disciplina arcana, 269.
Dnové stání, 295.
Doby posvátné, 294 a n.

Doketismus, 207.
Dualismus, 244.

E.

Ecclesia plebana, 659.
Edikt milánský r. 313, str. 306.
Efesus, synoda oek. r. 431, str. 438,
loupežnická r. 449, str. 505 a n.
ἐκθεσις, 513, 600.
Elvira, synoda r. 305, str. 282.
Epiklesis, 738.
Eucharistie slavení 736 a n.
Exkommunikace, 141 a n., 743.
Exomolegesis, 277.

F.

Filippopolis, konciliabulum r. 341, str.
393.
Filokalia, 636.

G.

Gnosis, 206 a n.
Gnosticismus, 207.

H.

Haeresis, 101.
Hebdomada, 732.
Henotikon, 535 a n.
Hexapla, 252.
Hierarchie, 129.
Hippicus, 95.
Hody thyeistické, 156.
Hora (ὥρος, hranice) 216.

Ch.

Chalcedon, církv. sněm r. 451, str. 508 a n.
Charismata, 129.
Chrám (ozdoba, stavba atd.), 727 a n.
Chronologie, 11.

I.

Indulgentiae, 282.

J.

Jahenství, 132 a n.

Jerusalém, zkáma 91 a n., Jer. synoda
Eusebianů r. 335, str. 379.
Jotapota, 93.
Judicatum, 560 a n.

K.

Kafarnaum, 44.
Kapua, synoda r. 391, str. 443.
Karthago, synody r. 255, str. 272,
r. 404, str. 352, r. 417, str. 457.
Katakomby, 294, 299 a n.
Katalogus Liberii, 80.
Katechumenát, 269, 734.
Kázeň církevní, 141, 726, tajná (arcana)
269 a n., 736 a n., pro kajícíky
276 a n.
Klementiny, 103.
Kloveshoe, synoda r. 747, str. 726.
Kněžství, 132.
Konstantinopole zal., 311, synoda r. 333,
str. 383, I. později oek. r. 381, str. 432,
r. 426, str. 438, r. 360, str. 425, r.
449, str. 504, oek. II. r. 553, str. 567, oek.
III. r. 680, str. 613, konciliabulum
r. 712, str. 627, r. 588, str. 730.
Křest, platnost 125, 269, 272, 734.
Křížmo, 271.

L.

Labarum, 192.
Lámání chleba, 138 a n.
Lampsakus, synoda r. 365, str. 429.
Laura, 757.
Lauratum, 716.
Legie thebanská, 184.
Liber pontificalis, 80.
List k Diognetovi, 115.
Literatura křesťanská, 628, všeob. církv.
dějin, 14 a n.
Literae formatae, commendatoriae, pa-
cificae, 262.
Liturgie, 736 a n., druhy liturgie 739 a n.
Lydda, synoda r. 415, str. 455.

M.

Machaerus, 43.
Manichaeismus, 224 a n.

Manželství nerovné, 120, u křesťanů
136, 292 a n., 745.
Mariamne, 95.
Massada, 93.
Methoda církv. dějepisu, 4 a n.
Milán, synoda r. 347, str. 490, r. 351,
str. 401, r. 355, str. 404.
Mileve, synoda r. 416, str. 456.
Milodary (Charismata) 129.
Missa catechumenorum, 269, 737, praes-
sanctificationum, 731, 740.
Mnišství, 751 a n., 760 a n.
Monofysitismus, 499 a n.
Monotheletismus, 577 a n.
Montanismus, 229.
Mravouka, 634.
Mše katechumenů, 290, soukromá 740.
Mučennictví, význam, 204.

N.

Nanebevstoupení Páně, 47, 296.
Nazarejský, 41.
Nazaret, 44. }
Neděle, 140.
Nicaea, sněm všeob. církv. r. 325, str.
361 a n.
Novocaesarea, synoda r. 315, str. 292.

O.

Odpustky, 282, 742 a n.
Ogdoad, 210.
Orlean, synoda 725.
Oscen, synoda r. 598, str. 726.
Otroctví, 136, 747 a n.

P.

παροιμία, 659.
Parusia, 138.
Patriarchat, 664.
Paulicianismus, 438.
Pela, řecká kolonie, 93.
Pelagianismus, 452 a n.
Phasaël, 95.
Philosophumena, 249.
Pistrina, 120.
Pleroma, 105.
Pneumatomachismus, 433.
Pohřeb, 294, 746.

Pokání svátost, 276 a n., 742.
Políbení pokoje, 738.
Pomazání svátost, 140, 294, 746.
Poměry nábožensko-mravní křesťanů,
747 a n.
Poustevníci, 752.
Poutě, 749.
Pragmaticnost, 6.
Prameny dějepisu a jich užívání, 9 a n.
Prázdnota (ξένωμα), 216.
Presbyterství, 132.
Priscillianismus, 438.
Primat, 115 a n., 257 a n., 669.
Pronásledování křesťanů, 153 a n., pří-
činy, 154 a n.
Přijímání sv., 739.
Půst, 140.

Q.

Quinisexta synoda r. 692, str. 625.

R.

Rada evangel., 301.
Roucho církevní (stola, pallium, mitra
atd.) 729 a n.

Ř.

Řečnictví duchovní, 1634.
Řím, synoda r. 313, str. 348, r. 340,
str. 385, r. 375, str. 401, r. 417, str.
456, r. 430, str. 479, r. 485, str. 538,
r. 601, str. 715, r. 390, str. 766.

S.

Sacramentarium Řehořovo, 717.
Sardika, synoda r. 343, str. 392.
Semipelagianismus, 464.
Sidon, synoda r. 511, str. 542.
Sirmium, synoda r. 349, str. 400, r.
358, str. 413, 420.
Slavnosti církevní, 731.
Slib, 303.
Služby Boží, 138 a n.
Sněmy církevní, 723 a n., všeobecní 724.
Socha Kristova, 300.
Subordinatianismus, 254.
Svátky církevní vůbec, 731 a n., sva-
todušní, 296.

Svatováclav, 134.
 Svatvečer, 297.
 Svěcení duchovenstva, 265.
 Symbolum ap., 65, 244.
 Synedrium, 43.
 Synoda, 260, patriarchální, 724.

Š.

Šíření křesťanství v Asii, 143 a n., v
 Africe, 146 a n., v Evropě, 147 a n.,
 přičiny rychlého šíření 151 a n.,
 v Armenii, na Kavkazu a v Arabii
 342, v Africe 343 a n.
 Škola alex. katech., 249 a n., novopla-
 tonická, 384 a n.

T.

Tajemství víry, 741.
 Tarsus, 145.
 Taurobolium, 319.
 Theologie biblická, 628.
 Thyestické hody, 156.
 Toledo, synoda r. 400, str. 441, r. 447,
 str. 442.
 Tradice, 241.
 Trevír, synoda r. 385, str. 441.
 Trullanská synoda r. 692, str. 625.
 Trullus, 616.
 Tyana, synoda r. 367, str. 431.
 Typos, 604.

U.

Účel dějin, 11.

Učení o Kristu, jeho božství a člově-
 čenství, 245, o Duchu sv. 247.
 Ustanovování duchovních, 272.
 Ústava církevní, 648.
 Ústavy církevní, 748.
 Užitek studia dějin, 12 a n.

V.

Večeře Páně, 46, 138, 286.
 Velikonoce, 140, 296, spor o vel. 297 a n.
 Věrouka, 634.
 Vigilie, 734.
 Výklad písem sv., 629.
 Vykoupení, 246.
 Vyznání víry (symbolum), 65.
 Vzdělání duchovenstva, 265.
 Vzkříšení Páně, 47.

X.

Xerofagie, 732.

Z.

Zákonodárství církevní, 723.
 Zela, synoda r. 360, str. 428.
 Zeugma, synoda str. 496.
 Znovuzrození (natalitia), 297.
 Zpověď, 277 a n., 743.
 Ztroskotání Jerusalema, 91 a n.

Ž.

Život křesťanův, 136 a n.
 Život Páně, 37 a n., 48 a n.

II.

Ukazovatel osob.

(Číslo znamená stránky.)

A.

Abdas, b. Susský, 341.
 Abundantius b. 614.
 Acacius z Caesaree, 383. 386.
 Adam z Brem, 19.
 Adaeus, učenník Páně, 338.
 Adelfiané, 438.
 Adeodat, pap. 613, 721.
 Aedesius, 335, 344.
 Aemilianus císař, 177.
 Aërius 765.
 Aëtius z Coelesyrie, 408, 426 a n., z
 Lyddy (Diospolis), 359, arcijahen z
 Kt. 514 a n.
 Afra, 150.
 Agabus, 65.
 Agapa, 438.
 Agapet sv., pap. 550, 699, opat 553.
 Agatho pap., 613 a n. 721.
 Agilulf, vévoda turinský 704 a n.
 Agnoëti, 551 a n.
 Agrippinus, bisk., Karth. 147.
 Achamot Sofia, 212.

- Achilles, 369.
 Aimerich, patr. antioch. 627.
 Aipan král., 344.
 Akacius, b. z Amidy, 341, z Beroe, 449 a n., 495 a n., arcib. z Caesarée 442 a n., patr. Kt. 529 a n., 545 a n.
 Akefalové 555, 591.
 Akoimetové, 550, 759.
 Akoluthé, 263.
 Alber, 30.
 Albin, 86.
 Alboin král, 574.
 Alexander Abylenský, 571, bisk. 357 a n., a S. Joanne de Cruce, 25, Severus, 169, metrop. z Apamee 484 a n., metrop. z Hierapole 484 a n., zakladatel akoimethů, 759.
 Alfred král, 648.
 Alogové, 230.
 Alypius b. Tagastenský, 353.
 Alzog Jan, 31.
 Alžběta, 41.
 Amathas mnich, 756.
 Ambrož sv., 440, 630 a n., 650, 761.
 Amfilochius, 438.
 Ammianus Marcellinus, 335.
 Ammonius Sakkas, 196, 445 a n., 756.
 Anachoretæ, 303.
 Anakletus, 82.
 Anastasie, 190, paní Kt., 549.
 Anastasius, patriarcha alex., 712.
 Anastasius sv. II. 691, dějep. 19, I. pap., 435, 453, 678, presb. 475, mnich, 613., gen., 571., cfs. 548.
 Anatolius, 507 a n., 521 a n., 667.
 Anežka sv. 190.
 Anianus, bisk. karth. 146, jahen 424, 455 a n.
 Anicetus, 117.
 Anicius sv., bisk. soluňský, 679.
 Anna, 40.
 Annibalianus, 312.
 Anomoeové, 407 a n.
 Anter, 122, 239.
 Anthropomorfité, 443.
 Antidikomarianité, 442.
 Antiochus z Ptolemaidy, 449.
 Antipos, muč. 99.
 Antitrinitáři, 231.
 Antonín, exarcha efesský, 667.
 Antonín, arcib. Florenský dějep., 20.
 Antonius Pius, 163.
 Antonín sv., poust. 303, 385, 753 a n.
 Annulinus, prokons. 348.
 Apelles, 223.
 Apergius z Pergy, 620.
 Apiarius, 671.
 Apis, 374.
 Apollinaris, b. alex. 565 a n., z Laodiceje, 198, 470 a n., z Hierapole 230.
 Apollo, 90.
 Apollonius z Tyany, 198, 346.
 Apologeté, 333.
 Apoštolé, jména 49, působení jejich 54.
 Apulejus, 196.
 Aquarii, 221.
 Arbogast, 328.
 Arcijahen, 651.
 Arcipresbyter, 651.
 Areobindus, magister militum, 562.
 Archelaus, 41.
 Archiváři, 652.
 Arigernus, 693.
 Arigis, vévoda beneventský, 705.
 Aristages, 342.
 Aristides, 163. 199.
 Arius, 356 a n., z Palaestiny, b. 393.
 Arkadius, cfs. 639, 332 a n., b. 492 a n., metrop. 580.
 Armentarius, arcib. arleský, 662.
 Arnobius, 203.
 Arnold Gottfried, 32.
 Arsenius, b. Hypselský, 375.
 Artemon, 233.
 Ascanius, 687.
 Asceté, 301 a n.
 Asfalius, kněz 413.
 Asklepas, 670.
 Asklepiades, 515 a n.
 Asklepias, b. z Gazy, 372, 399.
 Asklepiodot, 232.
 Assemaniové, bratři, 27.
 Asterius z Kappadocie, 380.
 Aterbius, mnich 444.
 Athalarich král, 647, 697.
 Athanasius, mnich, vnuk cfs. Theo dory

552. sv. 337, 344. 362 a n., 370 n.
n., 428 a n., 634, 759. Anazarbský
359, patr. syrský, 581, opat 710.
Athemius, 333.
Athenagoras, 168, 201.
Athenodorus, 145, 253.
Attikus, patriarcha, 456 a n., 666, 680.
Aubespine, 23.
Aubigné Merled, 32.
Audiané, 437 a n.
Audius, 437 a n.
Augustin sv. 333, 337, 352, 462 a n.,
631 a n., 640 a n., 761.
Augustus, 39.
Aurelius Frudentius Klemens, 730, b.
karth., 333, 454 a n., 511 a n., pri-
mas kalamenský, 353.
Autbaris, král longobardský, 704.
Auxanios, 601.
Auxentius, b. milánský, 405, 418 a n.,
676.
Azadas, 340.

B.

Babylas Antioch., 177.
Babram V., 341.
Bachetti, 27.
Balamité, 107.
Balbinus, 171.
Ballerini Petr, 27, Jeronym, 27.
Baluze, 23.
Baradat, 527.
Bardanes, 220 a n.
Barkab, 209.
Barkof, 202.
Bar-Kochba, 144.
Barchor, 209.
Barnabáš, 63, 88, 111.
Baronius Caesar, 22.
Barsum, 605.
Bartoloměj ap., 87, z Lukky (též Pto-
lomeus de Fiadonibus) 20.
Basilides, 125, 209.
Basiliskus, 529 a n.
Basilius sv., 316, 430, 635, b. ancyrský,
410 a n., 417 a n.
Basnage Samuel, 32, Jakob, 32.
Bassianus, 307, 678.

Baur, 32.
Becker, 30.
Beda Ctíhodný, 19.
Bedeulf majordomus, 693.
Belisar, vojevůdce, 700.
Benedikt I, pap. 702 a n., II. pap. sv.
722, sv. z Nursie, 761 a n.
Benenanus metrop., 561.
Benjamin, 583.
Berault Bercastel, 26.
Berti Jos. Vavřinec, 28.
Beryllus, 240.
Bílý Jan Dr., 33.
Biskupové, 260, venkovští, 263.
Blanc, 27.
Blandus presb., 547.
Boëthius Severinus, 646, primas, 562.
Bonifacius II. sv., 469, 693, p. leg., 509
a n., IV., 587, 718, I., 661, III. a V.,
718 a n.
Bonosus, b. Sardický, 443.
Bonus, b. Ferentinský, 701.
Botrus, 347.
Brischar Jan Nep., 30.
Briton, b. 440.
Brück Jindřich, 32.
Budda, též Adda, 225.
Bukoleon fiskal (sacellarius) 608.
Burgundion, 645.
Byzantinci, dějep. 18.
Bzovius Abraham, 22.

C.

Caecilian, b. karth., 347, 362, 651.
Caecilijus, 156.
Caelestin I., 468 a n.
Caelestius, pelag. 347 a n., 454 a n.
Caesar, 38.
Caesarius sv., arcib. arelatský, 469,
661, 700.
Cajus, 248.
Caligula Cajus, 63.
Calixtus, 119 a n.
Capefrique, 27.
Carinus, 178.
Carus, císař, 178.
Cassian Jan, 467.
Cecilian, 129.

Ceillier, 23.
 Cekropius ze Sebastopole, 513 a n.
 Celidonius, b. besançonský, 683.
 Celsus, 196 a n.
 Centuriatoři magd., 21.
 Cerdon, 222.
 Cerinthus, 106.
 Cestius Gallus, 93.
 Circumcelliones, 350.
 Claudius Apollinaris, b. Hierap. 298,
 Claudius Caesar, 64, 96.
 Coelestin I., pap. 661 a n., 681.
 Coelestius, 454, 761.
 Coelius, básník 730.
 Constant, 23.
 Cornelius, 123 a n.
 Corrupticolae (ctitelé porušitelného),
 551 a n.
 Cotelier, 23.
 Cyprian, 79, 147, 150, 178, 203, 282.
 Cyriacus, 712, 716.
 Cyrill Alex., 335, 337, 477 a n., 641,
 672, Jerusál. 408 a n., 434 a n., 639
 a n., 668.
 Cyrin Publ. Sulpicius, 38.
 Cyrus, b. 581.

Č.

Červenák Benjam. Pravosl. 33.

D.

Dacius, 557, 560 a n.
 Daja Maximir. 188.
 Dalmatius, 312, 486 a n.
 Damasus, pap. 401, 431, 434, 633, 675
 a n.
 Damianus patr. alex. 553.
 Danieb, b. 482.
 Daniel sv. stylita, 630.
 Dannemayer, 29.
 Danz, 32.
 Darras, 27.
 Decius, 171.
 Defensoři, 652.
 Delsignore, 33.
 Demetrius, 69, bisk. ze Sciathu, 698.
 Demotil, b. 400, 426, 433.
 Desiderius, 766.

Deusdedit sv., pap. 718.
 Diktinnius, b. 440.
 Didymus Slepý, 250, 629.
 Diocletian, 182.
 Diodorus z Tenedu, 397, z Tarsu, 434,
 472, kněz, 530.
 Diognetes, bisk. 105.
 Dionysius Areopagita, 90, sv. 126,
 bisk. kor., 78, Vel. b. alex. 240, 256,
 259, 355., b. milánský, 404 a n., Exi-
 guus, 726.
 Dioskurus, 445 a n., 505 a n., II. 546.
 protipapež, 697.
 Dodwel, 204.
 Docketé, 107.
 Döllinger Jos. Iguat, 31.
 Domitian. b. 527, 553, čís. 99.
 Domnus 234, 500 a n., 566 a n., pap.
 613, 721.
 Donatisté, 127, 346 a n.
 Donatus, b. z Kasae Nigrae, 346, sv.
 mnich, 761.
 Dorotheus, 106, b. Thessalonský, 548
 patricius, 608, kněz 630.
 Ducreux, 26.
 Dunaan, 343.
 Dupin, 23.

E.

Ebagnius, úředník. 483.
 Ebionité, 101, 232.
 Efrém, patr. Antioch. 554, sv. E. syrský.
 653, 730.
 Elesbaan král, 343.
 Eleazar, 93.
 Eleusius z Cyzika, 414, 422 a n.
 Eleutherus, 117, 230.
 Eliáš, arcib. aquilejský, 575, 661, patr.
 Jerusálémský, 542. z Thessaloniky,
 566.
 Elimáš magus, 67.
 Elkesaité, 103.
 Elkesai, 103. (Elxai).
 Elpidius, presb. 385.
 Emeritus Caesarejský, 353.
 Emmelie sv. 758.
 Enkratité, 221.
 Ennodius, sv. b. 544, 547.
 Epifanes, 218.

- Epigonos, 235.
 Epiphanius, presb. 549, 640, 655.
 Epiphanius, sv. b. 443, a n. 473, 696.
 Eremitae, 303.
 Erigena, 644.
 Esra, patr. 580.
 Eudemou, kněz molet. 374.
 Eudoxia, císařovna, 445, 525, 639, 685.
 Eudoxius, b. 400, 414, 422 a n.
 Eufemité, 408.
 Eufrasius, bisk. 549.
 Eufrates z Kolína, 397.
 Eugenius I. pap. 611 a n., 720, III. p. 645, čís. 329.
 Eulalius, b. Ant., 372, 637.
 Eulogius, b. 455 a n., 581, 712.
 Eumalius, 349.
 Eunapius. 335.
 Eunomius, 349, 408, 426 a n.,
 Euphemius b., 539 a n., 546 a n.
 Eusebia, čís. 402.
 Eusebius, arcib. z Caesaree, 15, 198, 336, 359 a n., 363, 629, pap. 128, b. Nikomedský, 356 a n., 359 a n., 363, 371, b. Vercellský, 404 a n., z Emisay, 410, 630, z Dorilee, 477 a n., 517.
 Eustasius, 335.
 Eustochius, patr. Jerusalemský, 567.
 Eusthatius, b. z Antiochie, 362, 372, 422 a n., kněz, 382, 410, 424 a n., b. ze Sebasty, 765.
 Euthymius sv., 343. Euthymius, 445 a n.
 Eutropius, komorník, 639.
 Eutyches, 501 a n., z Frygie, 565.
 Eutychianus, 126.
 Eutychius, patr. alex., 18, patr. Kt., 567.
 Euzejus, 373, 431, 677.
 Evagrius, dějep., 16, 432, 435.
 Everestus, 116.
 Evodius, 73.
 Exorcisté, 263.
 Exsuperius, 184.
 Exukontiané, 408.
- F.**
- Faber, Jan Claudius, 24.
 Fabian, 122, 177.
 Facundus, 557 a n.
 Fadus Caspius, 64.
 Fantasiasté, 551.
 Faustinus, pap. legat, 671.
 Faustus, b. z Regia, 468, magister officiorum, 540.
 Fegon, 46.
 Felicissimus, klerik, 440, Felicissimus, rozkol., 123, 283.
 Felicitas sv., muč., 158, 169.
 Felix, I. pap., 126, 464, II. sv., 688, III. sv., 696, 708, IV. sv., 469, b. z Aptungy, 347, 353, jahen arian., 405, 572, 675, mnich, 560, vladař jud., 70.
 Ferrendus z Karthaga, 557.
 Festus, mistodrž., 70. Festus, senát., 691.
 Filagrius, praef., 385.
 Filatermius, 627.
 Filipp, ap. 87, Arab, 157, jahen, 60, Sidet-s, presb. 335.
 Filippikus, 627.
 Filo, 63.
 Filoponus, 551 a n.
 Filostorgius, dějep., 15.
 Filotheus, 687.
 Filoxenes, presb. 385.
 Firmikus, 313.
 Firmilian, 125, 274.
 Firminus, 576.
 Flaccius Matěj, Illyricus 21.
 Flavia Domitilla, 81.
 Flavianus, b. Filippenský, 485 a n., Antioch. patr. 666.
 Flavius Josef, 41, Klemens, 81, Marcellinus, 353.
 Fleury, 24.
 Florentius, 762.
 Florus, mnich 464 a n.
 Fokas, suffragan 568.
 Fortunatian, 405 a n.
 Fortunatus, kac., 123, bisk., 544.
 Fotinus z Ancyry, 399 a n.
 Fravita, 539, 548.
 Frobian, bisk. z Demetriady, 698.
 Fronto, rhetor, 196. b. 575.
 Frumentius, 344.
 Fulgentius Ferrandus, jahen karth. 726.
 Fulgentius, b. z Ruspe, 468, 645 a n.
 Futtak, pohan. kněz, 225.

G.

Gajana (Gajanité), 551. 582.
 Galba, 94.
 Galerius Maximian, 182. 188.
 Gallandi, 23.
 Gallus císař, 177.
 Gamaliel, 59.
 Game Pius, Bonifac, 31.
 Garnier, 23.
 Gaudentius Thamugadenský, 353.
 Gelasius I., sv. 540 a n., 569, 688, b.
 z Caesaree, 434.
 Geminian, b. 627.
 Genethlius, kom. privatorum, 511.
 Gennadius, presb. 468, 645, patr. Kt.,
 528, exarcha africký, 714.
 Genserich, král vandálský, 685.
 Germanus, 467, b. z Kapue, 547.
 Germinius, 417 a n.
 Gessius Florus, 93.
 Ginzel Jos. Aug., 31.
 Gmeiner Frant. Xav., 29.
 Godeau, 24.
 Gordian, 171.
 Gratian, 325 a n., 430, 440, 637.
 Gratus, 547.
 Graveson, 26.
 Gudenus, 29.
 Gudilus, majordomus, 693.
 Gundemar, král, 663.
 Gunderich, král, 686.
 Gyrovagi, 759.

H.

Haas Karel, 33.
 Hadrian, císař, 162, 162, 667.
 Harmonius, 220.
 Hase Karel, 32.
 Haymo, b. Halberstadtský, 19.
 Haveis, 32.
 Hegesippus, 14.
 Helenus, b. 668.
 Helladius, arcib., 639.
 Helena sv., 310, 341.
 Heliogabalus, 169.
 Helius, mnich, 375.
 Helvidius, 442.

Henke Fil. Koor. 32.
 Henrion, 26.
 Heraklas, 250., 253.
 Herakleon, 217.
 Herakleonas (Heraklius mladší), 602
 a n.
 Heraklius, císař, 341, 578 a n., 600
 a n.
 Heraklius Koustantinnus, 602 a n.
 Hergenröther, 32.
 Hermas, b. Narbonnský, 686.
 Hermas, učeň Manetův, 225, Hermas,
 církv. spis., 114.
 Hermias, 201.
 Hermogenes, 218 a n., 391.
 Herodes Antipas, 43, Agrippa, 63.
 Herodiada, 43.
 Heros z Arelatu, 455 a n.
 Hesychius, úředník císař., 393.
 Heterousiané, 438.
 Hierokles, 199, 335, ml. 335.
 Hilarion sv., 343, 757.
 Hilarius, b. z Piktavia, 407 a n., 412,
 630, 635, 650, arcib. Arel., 662, 683,
 pap., 662, 685 a n.
 Hildebert II., 661.
 Himerius, b. Tarragonský, 678.
 Hippolyt, 237 a n., 249, 355.
 Hofstede P. de Groot, 32.
 Homerité, 343.
 Homousiasté, 410.
 Honoratus sv., arcib. Arelatský, 760,
 b. Milánský, 574, arcijahen, 706.
 Honorius, císař. 332, 352, I. pap., 576,
 587 a n., 593 a n., 719.
 Hormisdas sv., 225, 544, 547 a n., 663,
 695.
 Hortig Jan Nep., 30.
 Hosius, b. Kord., 349, 361 a n., 392,
 650.
 Hospito, náčelník, 714.
 Husig, 342.
 Hydroparastati, 221.
 Hyginus, 116, 412, 439.
 Hymaeneus, 104, 668.
 Hypatia, 338.
 Hypnopsychité, 253.
 Hysistariové, 438.

Ch.

Cberier Mik., 32.
 Childebert, král 574.
 Chlodvig, král Franský, 661.
 Choisy, 26.
 Chorepiskopové, 651.
 Chosroës II., 341, 578 a n.
 Chrysafius, 501 a n., 508 a n.
 Chrysanthius, 335.

I.

Ibas, 498, 507 a n.
 Idacius, b. 439.
 Ignatius, b. antioch. 78, 112, 161, 288.
 Innocens I. pap. 467, 679, konsul, 609.
 Instantius, 439. a n.
 Ireneus, 78, 117, 248, 286, komes, 486 a n.
 Isdegardes I. (Jesdedžerda I.) 340.
 Ischyras, melet. 374, 392.
 Isidor sv., bisk. hispalský, 664, 726, sv. z Pelusia, 495, 642.
 Isidorus, presb. 445 a n.
 Ision, kněz melet. 374.
 Isochristé, 554.
 Ithacius, b. 439.

J.

Jablonsky, Arn. 38.
 Jabenky, 134, 643.
 Jahnové, jménasedmi jahnů bibl. 57. 363.
 Jakob, Ml. 66, 85, St. 146, Syrus 527, Baradaeus, 553.
 Jamblichus, 334.
 Jao, ap. 96 a n., 108 a n., Archafa, 375, Křtitel, 41 a n., patr. antioch. 479 a n., z Gischaly, 94, b. z Persie, 362, b. Jerusalemský, 443 a n., sv. Zlatoústý, 446 a n., 630, 638, 666, 679, b. z Germanicie, 515, Talaja, 534 a n., z Kappadocie 545, sv. pap. I. 695, II. pap. 550, 699, III. pap. 575, IV. 599 a n. 719, V. 722, VII. 626, VIII. 626, Askusnages, 551, Almužník, patr. alex. 579 a n. 582, Damascenský, 579, 643 a n., z Justini-

anopole (st. Anazarbas), 561, Ravenňský, 575, opat římský, 599 a n., z Filadelfie, 607, patr. Kt. 613, 619, b. z Regia, b. z Porta, 614, Porfyria b. caes. 668, b. z Perugie, 701, Postitel, 710, Scholasticus, 726.
 Jeronym, sv. 80, 443, 629 a n. 678, 766.
 Jesus, syn Ananův. 92.
 Ježíš, 40.
 Jidáš, 46.
 Jiří z Alexandrie, 417, z Laodicee, 395, 410, 422, 426 a n., Arsas, 579, patr. alex. 582, jahen 614.
 Jonáš z Bobia, 587.
 Josef z Arimathie, 46.
 Jovian, cíš. 320, 324, a n. 429. a n.
 Jovinian, mnich, 765 a n.
 Jůda, ap. (Thaddeus, Lebbaeus), 88, 338.
 Julia Mammaea, 170.
 Julianus, b. Halikarnasský, 541, 550, b. Kosský, 509 a n., Julianus, muč., 174.
 Julian Odpadlík, 314 a n., 334, 427, b. Eklanský, 458.
 Julius Firmikus Maternus, 337, papež, 379 a n., 397 a n., 669, 672 a n., z Puteol leg., 505 a n.
 Justin II., cíš. 574.
 Justinian I., 333, 547, 570 a n., 644, II., 626.
 Justinus, muč., 165, 167, 199, 287, praef. 546.
 Juvenal Jerus., 484 a n., 505, 525, 668.
 Juvencus, básník, 730.
 Juventius, praef., 676.

K.

Kainité, 214.
 Kajus, 78, sv. 127, 248, arian, 418 a n.
 Kalendion, b., 533 a n.
 Kalistus (Calixtus), I., pap., 119, 239, 355.
 Kallinikus, exarcha, 706, kněz Melet., 374, b. z Pelusia, 376.
 Kallonymus, 571.
 Kandidus, 1st.
 Kandidian, 483 a n., 661, b., 576.
 Karacalla, 169.
 Karpokrates, 217 a n.

Kassianus, 462, 761.
 Kassiodorus Markus Aurelius, 17, 646 a n.
 Kastinus, 687.
 Kastor sv., 761.
 Katerkamp Theodor, 30.
 Kerz Redřich, 30.
 Klaudianistě, 352.
 Klaudianus Mamertus, 730.
 Klaudius Apollinaris, 167, císař, 64, 98.
 Klečící (genuflectentes, substrati), 269, 281.
 Klein, 32.
 Klement, 82, 110, alex., 201, 250, 287.
 Kleomenes, 235, 238.
 Klerikus, 33.
 Kletus, 83.
 Kmotř, 270.
 Kodonatus Jan, patr. Ant., 533.
 Kollyridianky, 443 a n.
 Kolorbasus, 217.
 Kommodus, 168.
 Konon, pap., 723.
 Kononitě, 562.
 Konstancie, 371.
 Konstans, 312 a n., 402, II., 603 a n., 660.
 Konstantin V., 190 a n., 305 a n., 662, II., 312, ministr císa., 559, 570, b., 576, Pogonatus, 612, 652, patr. Kt., 613, 619.
 Konstantius Chlorus, 183, 188, císa. Konstantius, 312 a n., 391 a n., suffragan z Uzesu, 686.
 Kontraktus Hermannus, kron., 20.
 Kornelius, b. Římský, 267, setník, 61.
 Kosmas z Epifanie, 543.
Kranz Albert, 19.
 Krescens, průvodce ap., 90, filos. Cy-nický, 164.
 Kreskonius, mnich, 464.
 Kristus, život, 37 a n., 44 a n., učení, 51, smrt, 53.
 Kubrikus (Manes), 225 a n.
 Kurtz Jan, 32.

L.

Lactantius Firmianus, 256.
 Laderchi Jakob, 22.

Lambert z Hersfeldu, (též neprávě z Aschaffenburgu jmenovaný), 20.
 Lampridius, mnich z Afriky, 560.
 Latronian, 440.
 Launoy, 23.
 Laurentius II., b. 575.
 Lauricius, 422 a n.
 Lazarus, b. z Aixu, 455 a n.
 Leander sv., b. Hispalský, 664.
 Lector, 263.
 Leonas quaestor, 422 a n.
 Leontinus Kastratus, b. Ant., 397 a n., 408.
 Lev I., císa. 333, Lev V. pap., 370, 440, 508 546, a n., 642, 682 a n., II. pap. 623, 721.
 Libanius, 315 a n., 639.
 Liberatus, arcij. z Karthaga, 646.
 Liberius, pap., 402 a n., 418—428, 675.
 Libellatici, 172.
 Licinius, 190 a n., 307 a n.
 Lindner, 32.
 Linus, 82.
 Locherer Jan Nep., 30.
 Lucentius, p. leg., 509 a n.
 Lucian, 197, 355.
 Lucie sv., 190.
 Lucifer, b. 403 a n., 427 a n.
 Lucilla, 347.
 Lucius sv., pap. 124, král. brit. 151, z Adrianopole, 397.
 Lukáš, 66, 90.
 Lupician, b. africký, 672.
 Lysias Klaudius, 70.

M.

Mabillon, 23.
 Macedoniané, (Pneumatomachové), 427, a n.
 Macedonius, b. Kt., 426 a n.
 Macedonius z Mopvestie, 378, 382; ze Singiduna, 392, 400, patriarcha Konstant. 546 a n., patriarcha Antiochen-ský, 601.
 Magnentius, 313, 402.
 Magnus, b. 440.
 Magové, (mudrci) 40.
 Majorinus, b. karth. 348.
 Makarius, předst. školy kat., 250, 350,

- b. Jerusalemský, 362 a n., kněz, 374, patr. Kt. 554, patr. Antiochenský, 615, mnich. 756.
- Makrina sv., 758.
- Malchus, 633.
- Mamachi, 27.
- Mamas, opat, 553.
- Mammertus, sv. arcib. viennský, 686.
- Manes, (Mani, Manichaeus), 224 a n.
- Mansi Dominik, 23, 27.
- Mansionáři, 652.
- Mansuetus, arcib. 614.
- Marathonius, 428 a n., Marathoniané 428 a n.
- Marcellinus, pap., 127.
- Marcellin, velitel 354.
- Marcellus, pap., 128.
- Marcellus z Ancyry, 399 a n., 670.
- Marcian, císař 508 a n.
- Marcion, 221 a n.
- Marcus Aurelius, 164.
- Marek sv., pap., 674, b. z Arethusy, 417, b. z Kalabrie, 362, Ev. sv., 89, gnostik, 217, 287, b. v Elie Kapitolině, 667.
- Marcus, žid, 338.
- Maria Eleazarova, 95.
- Maris z Chalcedona, 368, 422 a n.
- Marius Merkator, 459.
- Maro, Maronité, 627.
- Martene, 23.
- Martin sv., pap. muč., 604 a n., 720, sv. b. Turonský, 440 a n., 760.
- Martinian, notař, 420.
- Martyrius, b., 400.
- Maruthas, b. z Tagritu, 340.
- Massaliané, 438.
- Matěj sv., 88.
- Maternus, 313.
- Matouš sv., ap., 87.
- Matter M. J., 32.
- Maurisius, vévoda perugský, 704.
- Mauritius sv., 184, císař, 575, 647, 702, 706 a n.
- Maurus, metrop., 660, sv. mnich, 762 a n.
- Maximilla, 329.
- Maximin z Treviru, 391 a n., 408.
- Maximianus, 493 a n.,
- Maximinus Thrax, 170.
- Maximus, b. Alex., 234, fil., 315, z Tyru, 196, Jerusalemský, 386, 668, patr. Antioch., 618, sv. opat, 599 a n., 611 a n., b. Turinský, 643, metropolita, 707.
- Melania sv., 750.
- Melchides, 128, 348.
- Melchisedechiané, 233.
- Meletius, b. v Sykopoli v Thebaidě, 368 a n., sv. patr. Antioch., 431 a n., 639.
- Melito, b. Sardický, 298.
- Memnon, b. Efeský, 484 a n., 666.
- Menander, 106.
- Mennas, 554 a n., 561 a n.
- Menofans z Efesu, 395.
- Mensurius, 346 a n.
- Mercianus z Lampsaka, 434.
- Meropius, 343 a n.
- Mesecius, usurpator, 612.
- Mesrop sv., 342.
- Methodius z Tyru, 199, 256.
- Metropolité, 260, 659 a n.
- Michl Ant., 29.
- Mikuláš, 108.
- Mikulášenci, 107.
- Milner Josef, 32.
- Miltiades (Melchides), pap. 128, ap. 230.
- Minutius Felix, 201.
- Minutius Fundanus, 163.
- Misenus, b., 536.
- Modalisté (patripassiané), 235.
- Möhler Jan Adam, 31.
- Mojžíš Chorenský, 342.
- Molkenbühr, 30, 274.
- Montanus, učení, život, 229 a n.
- Montanus, b. Toledský, 663.
- Montfaucon, 23.
- Morin, 23.
- Mosheim Jan Vavř., 32.
- Mugtasilé, (sekte myjících Man.) 227.
- Münscher W., 32.
- Musanas, úředník císař. 393.
- Musonius z Byzaceny, 418 a n.

N.

- Narcissus z Neroniady 395, Jerusalemský, 667.
- Narses, vůdce, 572.

Natalis, b. 706 a n., (Noël) Alexander, 24.
 Nazareové, 101.
 Neander Aug., 32.
 Nektarius, patr. 434 a n., 666.
 Nephalius, opat, 541.
 Nepotian, císař. 313.
 Nero, 98 a n.
 Nestorius, 461, 475 a n.
 Niceforos Kallisti, dějep. 17.
 Niedner Christof, 32.
 Nikosius, b. z Dijonu, 362.
 Nikeotas Jan, 546.
 Nilus sv. starší, 642.
 Niobes — Niobité, 552.
 Noëtus, 235.
 Nonna, 637.
 Nonnus, b. ed., 507, 553.
 Notářové, 652.
 Novatian, 123, 350.
 Numerianus, 182.
 Nundinarius, b. barcelonský, 687.

O.

Oceanus, 445.
 Odoaker, král, 647.
 Oekonomové, 652.
 Ofité, 212.
 Olympius, b. 349, 709, z Eno Rodope, 397, exarch. 607 a n.
 Onager, 397.
 Ondřej, ap. 88, b. samosatský, 482, b. Efesský, 565.
 Optatus milevitánský, 351, 673.
 Oribasius, 318.
 Origenes, 79, 251 a n., 443 a n.
 Orosius Paulus, Brakkarenský dějep. 17, 333, 338, 455 a n.
 Orsi Jos. Aug., 27.
 Osiander Lukáš, 21.
 Ostiář, 263.
 Otho císař, 94.
 Otto z Freisingu, 20.

P.

Pagi Antonín, 22, František, 23.
 Pachomius sv., 756 a n.

Palatinus, praef. 703.
 Palemon, 756.
 Palladius, bludař, 538, úředník, 487, 510.
 Pallavicini, 27.
 Palma Jan Křt., 28.
 Pamfylus, 256.
 Pammachius, 445, 766.
 Pantaenus, 250.
 Papias, 76, 113.
 Paraboláni, 652.
 Paris Matouš, 20.
 Parmenianus, b. Karth. 451.
 Parmenianisté, 352.
 Paroda Bruno, 25.
 Paschasius z Lilybaea, p. leg., 590 a n., jahen, 692.
 Pateruus, 178.
 Patripassiani, 232.
 Patrofilus ze Scythopole, 376, 423 a n.,
 Patroklos, b. 661.
 Paula, římanka, 633.
 Paulinus, b. Trevirský, 403 a n., 435, z Aquileje, 574, 660, z Noly 730.
 Paulinian, presb., 445.
 Pavel, jahen, 19, Samosatský, 126, 233 a n., 355, Thebanský, 303, 755 a n. Konstantinopolský, 670.
 Pavel, úředník Konst., 350, b. Tyrský, 377, z Emisy, 495, kněz Kt., 549, Jednooký, 580 a n.
 Pelagius, (Pelagiané) 453 a n., 634, 761, z Gazy, 554, jahen, 565, I. pap. 573 a n., 661, 701 a n., II. pap. 575, 702, 706.
 Pergamius, 535.
 Perpetua a Felicitas, 169.
 Petilianus Cirtenský, 353.
 Petr sv., ap. 73 a n., b. alex. 356, 431 a n., Chrysologus, 503, 643, z Majuny, 526, Fullo, 528, Mongus, 532 a n., Apamejský, 549, z Kallinika, 552, patr. 611, b.-z Nikomedie 616, exkonsul, 618.
 Phaebadius, 418 a n.
 Philetus, 104.
 Philostratus, 196.
 Phokas, císař. 716.
 Photius, 335.

Pinnes kněz, 375.
 Pistus, b. arianský, 383, 670.
 Pius, I. pap. 117.
 Placidia, císařovna, 682.
 Placidus, 762.
 Placíci, 281.
 Plaketus, 386.
 Platysus Jan, exarcha 723.
 Plinius Cajus Secundus, 159.
 Plotinus, 196.
 Plutarch ml., 335.
 Podjahan, 263.
 Pohl, 29.
 Polyektes, exkonsul 618.
 Polychronius, kněz 619.
 Polykarp, 113, 165.
 Polykrates, b. Ef. 299.
 Pompejus, senator 649.
 Pontian, 122, 239.
 Porfyrius, 196.
 Possessor, b. Afr. 545.
 Possidianus Karthaginský, 363.
 Potamius, 412.
 Praetextatus, 676.
 Praxeas, 230, 235.
 Prayla, b. 457.
 Prepon, 223.
 Presbyteri, 261.
 Prezziner, 28.
 Priestley Jos., 33.
 Primasius, 562 a n., 568, 573.
 Priminus Karthaginský, 353.
 Primicerius, 662.
 Priscilla, 229.
 Priscillian, 439 a n.
 Probus, opat 706, senator 692, z Antioch. 562.
 Projektus, b. 483 a n., 568.
 Proklus, 335 a n.
 Prokulus, b. Massilský, 661 a n.
 Prosper, 730.
 Protoklisté, 554.
 Protogenes ze Sardiky, 392, 395.
 Protosyncellus, 652.
 Providentius, b. 576.
 Pseudo-Dionysius Areopagita, 643 a n.
 Ptolomaeus, 217, de Fiadonibus (Bar-
 toloměj z Luky), 20.

Pulcheria, 608 a n.
 Pyrrhus, patr. Kt. 599 a n.

Q.

Quadrat, b. Ath. 163, 199.
 Quartodecimané, 399.
 Querické H. E., 32.
 Quintianus, b. v Gaze 395.
 Quintillus z Herakleje, 510.
 Quirin (Cyrin), 38.
 Quirinus ze Scisiscie (Sisek), 150.

R.

Rabulas, b. z Edessy 497.
 Racine Bonaventura, 26.
 Rauscher Jos. Othmar, 30.
 Raynaldus Oderikus, 22.
 Regino z Průmu, kronikář 20.
 Reichlin-Meldegg, 30.
 Remezoz, mnich 759.
 Remigius, 661.
 Renat, presb. leg. p. 505.
 Reparatus, 561 a n.
 Restitutus z Karthaga, 418.
 Rhodon, 250.
 Riffel Kašpar, 31.
 Rigault, 23.
 Riparius, mnich 766.
 Ritter Jos. Ignat, 31.
 Robiano, 26.
 Rohrbacher, 26.
 Rojko Kašpar, 29.
 Rogatus, Rogatiané, 352.
 Rufin, mnich 443, 633, presb. aqu. dě-
 jep. 16.
 Rufus, vladař 144, b. 440 a n.
 Ruinart, 204.
 Ruricius Pompejanus, 193.
 Rus.ician, p. leg. 511.
 Rusticus, jahan 549, 560.
 Ruttenstock Jakob, 32.

Ř.

Řehoř, b. Alex. 395, z Berytu, 359, Illu-
 minator (Osvětitel), 342, Divotvůrce

(Thanmaturgus), 145, 253, Turonský, 18, Kappadockský, 384, Nazianský, 427, 433 a n., 636 a n., 730, starší, 427, Nyssenský, 473, 637 a n., sv. Reh. V., 558, 575 a n., 647. 661, 673, 703 a n., místopředseda, 603, mnich, 619, II. 626.

S.

Sabas sv., opat, 543 a n., 553 a n.
 Sabellius, 235 a n.
 Sabinianus, jahan a pap. 568, 711, 717.
 Saccarelli, 28.
 Sacrificati, 172.
 Sadoth sv., 340.
 Sagoleva, 608 a n.
 Sahag (Isák), 342.
 Sallustius, b. hispalský, 663.
 Salvian, spis. 333. 338 a n.
 Samson sv., 750.
 Sand Christof, 33.
 Sapor, 225, II. 338.
 Sarabaité, 759.
 Sarapammon, b. 385.
 Sassanovci, 338.
 Saturnio, 407.
 Saturninus, C. Sentius, praefekt syrský, 38, gnostik, 219 a n.
 Scythianus, 224.
 Sebastian, jahan 560.
 Secundus, 217, b. z Tigise, 347, 353, z Ptolemaidy, 359, 368 a n.
 Sedullus, 730.
 Selvaggio a Pellicia, 27.
 Semiariané, 407 a n.
 Semler Jan Šalamoun, 32.
 Serapion, 250, 403.
 Serennius Granianus, 163.
 Sergius Paulus, 67, patr. Kt. 579, 584 a n., 604 a n., I. 576, 626, 722.
 Servatius z Tungru, 418 a n.
 Sethiané, 214.
 Severiané, 221.
 Severianus z Gabaly, 449.
 Severinus, pap. 602, 719.
 Severus advokát, 541, 546, arcib., 575, 661.
 Schaff, 32.
 Schleiermacher Bed., 32.

Schmalfuss Kosmas, 29.
 Schmidt Christ., 32.
 Scholastika sv., 774.
 Schröckh, 32.
 Sigebert z Gemblousu, 20.
 Sigonius Aurelius, 28.
 Silentiarius, 502.
 Silvanus, 422 a n., 437 a n. 687.
 Silverius I. pap. 361, 370, 674.
 Silverius sv., pap. 700.
 Simeon, b. Jerusalemský, 102, b. perský, 338.
 Simon sv. Stylites, 343. 526, 758 a n.
 Simplicius, pap. 663, 687 a n.
 Siricius, pap. 672, 678.
 Sisinius, patr. Kt. 475, 666.
 Sixtus (Xistus), 116, II. 126, III. 459, 494, 643, 681, IV. 469.
 Slyšící (audientes), 269, 281.
 Smaragdus, 575.
 Sodomité, 214.
 Sofronius z Palaestiny, 583 a n., 601 a n., 644, z Pompejopole 422 a n.
 Sokrates, dějepisec 15.
 Soter, pap. 117.
 Soterichus, arcib. 542.
 Sozomenos Hermias, 15.
 Spanheim, 32.
 Sperakius, komes 510 a n.
 Spittler, 32.
 Staudlin K. F., 32.
 Stojící, 281.
 Stolberg Leopold, 30.
 Stöger, 29.
 Stylité, 758.
 Sulpitius Severus, dějep. 16.
 Symfobius, b. 440.
 Symforosa 163.
 Symmachus, pap. 661, 672, 680, 684, 691, praef. 680.
 Syncellus, 652.
 Syneros, 223.
 Synesius, 655, 730.
 Syrianus, dux aeg., 406.

Š.

Šalamoun, b. Klanejský 616.
 Šavel, 59.

Simon, ap. 88, 338, Giorův 94, kejkliř magus, 60, 104 a n., 245, koželuh 61. Šimonovci, 104.
Štěpán, Efesský 507 a n., pap. 124 a n., 257, 274, mučenník 57 a n., z Antiochie 392, 397, I. 533, apokrisiarius 557, jahen 567, z Dor 586, 604 a n., mnich 616, metrop. z Larissy 698.

T.

Tatian, apolog. 167, 200, gnostik, 221, praef. 510 a n.
Taurus, praef. 418 a n., 497 a n.
Telesforus, 116.
Tertullian, 78, 202, 230, 287.
Tertullus, 762.
Tetradité, 552.
Thaddaeus, učenník, 90.
Thaddeáš, (Juda) 88.
Thalassius Caesar 512 a n., 667.
Thaumaturgus, 145.
Thebutis, 102.
Theiner August, 23.
Themistius, 335.
Themistiané, 551.
Theodolinda, 576, 704.
Theodomir, 663.
Theodora, 553 a n., 558.
Theodorus z Heraklee, 376, 391, 410, Mopsvestenský, 459 a n., 470 a n., 553, 630, Askyda, 553, 563 a n., b. z Faranu, 579 a n., 586, pap. 603 a n., Kalliopa, 607, patr. Kt. 613, b. Kantuarský, 614.
Theodoret, b. cyrenský, dějep. 15, 482, 648.
Theodorich král, 547, 647, 672.
Theodosius V., 326 a n., 432, II., 332 a n., 341, 478 a n., 508 a n., mnich 524, b. Echynský, 698.
Theodotus, penězoménec, 232, Laodicejský, 359, patr. antiochenský, 666.
Theofanes, 582, 619.
Theofil, b. antioch. 201, patr. alex. 331, 639 a n., 666, caesarejský, 667.
Theofronius z Tyany, 389.
Theoguis z Nicaeae, 363 a n., 368 a n.

Theonas z Marmariky, 359 a n., 368 a n., 371 a n.
Theopassité 549 a n.
Theopentus, b. aeg. 482.
Therebinthus, 225 a n.,
Theuda, 215.
Thomassin, 23.
Thurificati, 172.
Thym, J. F. 32.
Tiberianus, 161.
Tiberius, 39, 63.
Tichonius, 351, 634.
Tillemont, Šebastian le Nain 25.
Thimotheus, b. Efesský, 90, Aelurus, 526 a n., Salophakialus 528 a n., p. Kt. 545 a n.
Titus, b. kret. 90, císař, 94 a n.
Tizzani Vinc., 28.
Tomáš, ap. 87, mnich, 225, patr. Kt. 613, 619.
Tostí Ludvík. 28.
Totilas, 572.
Traditores, 186.
Trajan, 159.
Tritheisté, 551.
Troilos, praef. 509.
Tullianus, jahen 565.
Turetin, J. A. 32.
Turibius sv., b. z Astorgy, 683.
Tutus, defensor, 537.

U.

Učenníci Janovi, 44.
Udo, 437 a n.
Ulřilas, b. Gotský 426 a n.
Uranus z Tyru, 422 a n., 437 a n.
Urban, b. 671, 122.
Urbanenští, 352.
Ursacius, 349; 376, 395, 400 a n., 418 a n.
Ursinus (Ursicinus) 431, 676.
Usthazades, 339.

V.

Valens, b. z Mursie 376, 392, 400 a n., 418 a n., Valens, císař. 325 a n.
Valentín, gnostik 215 a n., opat 462.

Valentinian, 320, 324 a n., II. 325 a n., III. 354, 459 a n., 508, 683.
 Valerian, 177 a n.
 Vandalové, 354.
 Varanes I., 225.
 Vascotti Klarus, 32.
 Vavřinec, protipapež 691.
 Venantius Fortunatus, 730.
 Venema Hermann, 32.
 Vorecundus, 562 a n.
 Verina, císařovna 529.
 Verissimus z Lyona, 392.
 Vespasian, 94, 99.
 Viktorinus, 730.
 Vigilantius, presbyter 766.
 Vigilius, b. africký 645 a n.
 Vigilius, pap. 557 a n., 562 a n., 700 a n.
 Viktor, 118, 269, 298, b. Vitský, 645.
 Vilém z Tyru, 20.
 Vincentius, kněz římský, 362.
 Vincentius Lerinský, 253.
 Vincentius z Kapue, 397, 403 a n.
 Vinkomalus, magister off. 510 a n.
 Vinus, b. 573.
 Virgilius, 661.
 Vitalian, magister militum, 544 a n.
 Vitalian, pap. 613, 660.
 Vitalis, b. 536. Oderikus, 20.
 Vitelius císař, 94.

Vitiges, král, 647.
 Vitus kněz římský, 362.
 Volusius, 177.
 Volventius, prokonsul. 440.
 Vyvolení, (electi, competentes), 269.
 Vyznaváci, 204.

W.

Walchové, (otec a syn), 14.
 Weismann Christian, 32.
 Whiston Vilém, 32.
 Wigand, 21.
 Wolf Petr, 29.
 Wouters, Jindřich Vilém, 27.

X.

Xenaja, 541 a n., 549 a n.
 Xistus I. (Sixtus), 118, II. 126.

Z.

Zachariáš, kněz 41, patr. 578, pap. 626.
 Zefyrinus, 119, 238, 355.
 Zeno, cíř. 528 a n., 548.
 Zoilus, patr. Alex. 557 a n.
 Zola, 28.
 Zosimus, 335, 456, 671, 679 a n.

Oprava. značnějších omylů tisku.

- Str. 324, ř. 10. z d., čti labarum na místě labarûm.
Str. 349, ř. 3. z d., čti roku 321 na místě 521.
Str. 400, ř. 1. z d., čti krátké symbolum na místě krátká symbolum.
Str. 410, ř. 17. z d., čti přísnému arianismu na místě asianismu.
Str. 623, ř. 7. z d., čti erroris na místě errovsis.
Str. 624, ř. 4. z d., čti praecessoribus na místě praedessoribus.
Str. 645, ř. 6. s h., čti $\pi\eta\eta\eta$ na místě $\eta\eta\eta$.
Str. 647, ř. 1. z d., čti živobyť na místě živobyt.
Str. 653, ř. 19 s h., čti Co do vzdělání na místě Do do vzdělání.
Str. 721, ř. 12. s h., čti umřel na místě umře.

